

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

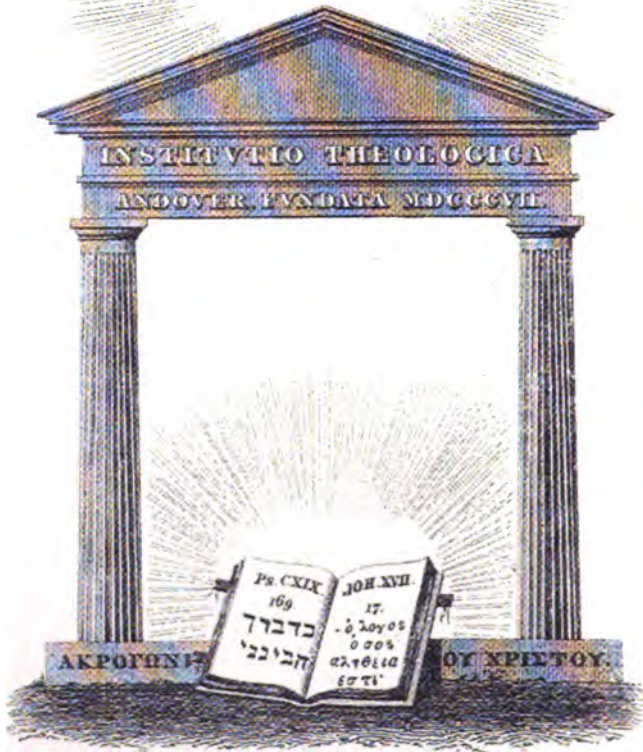
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

יהוה

ANDOVER-HARVARD THEOLOGICAL LIBRARY
M D C C C C X
CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

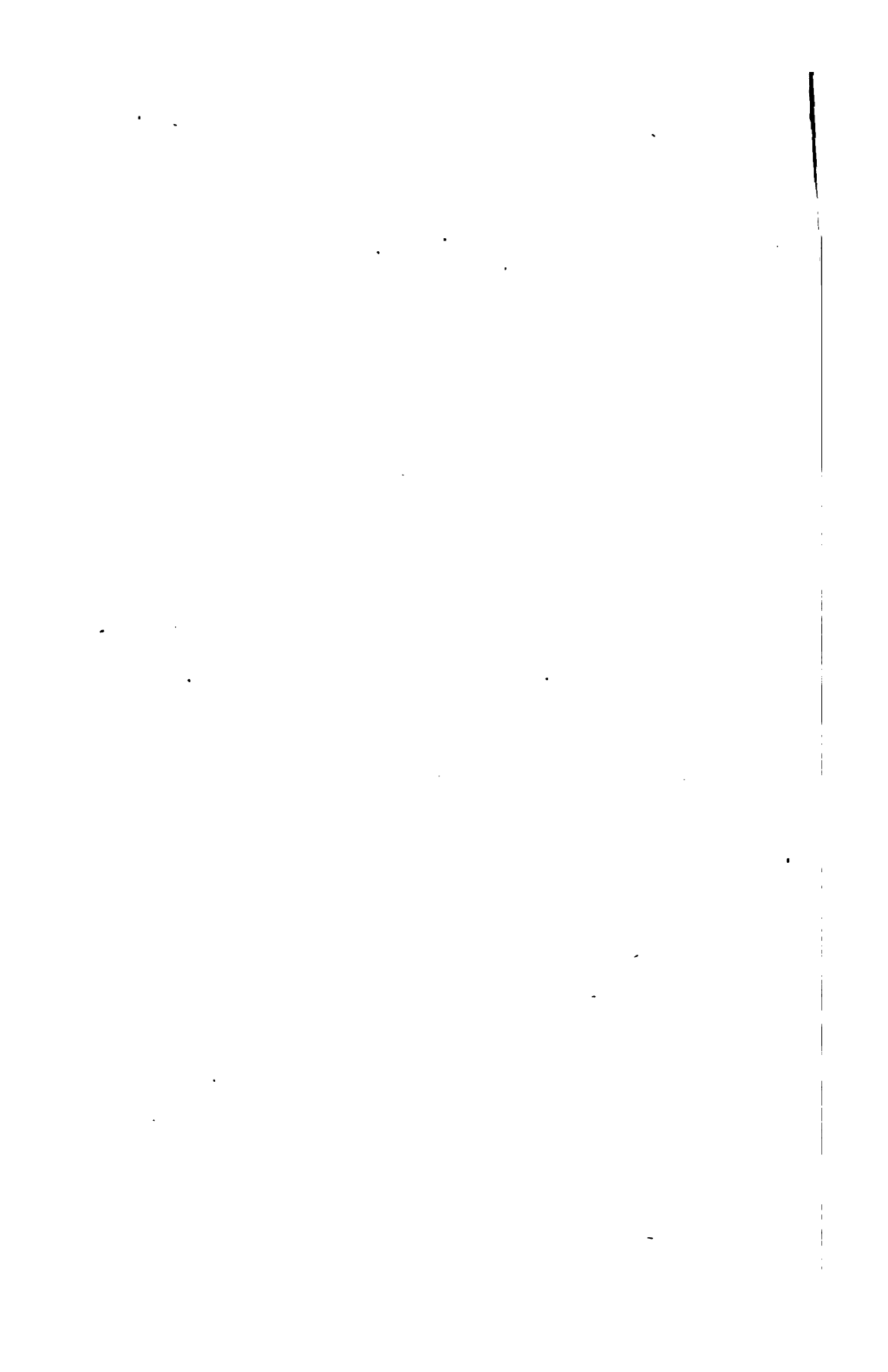

CORPORIS

HAEREOLOGICI

TOMI SECUNDI

PARS TERTIA.

CORPORIS
HAERESIOLOGICI

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

S. EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIENSIS

PANARIORUM

**LIBRUM TERTIUM ET ANACEPHALAEOSIN, SYLLOGEN
ADDENDORUM ET INDICES.**

EDIDIT

FRANCISCUS OEHLER.

BEROLINI

APUD A. ASHER ET SOCIOS.

MDCCCLXI.

S. EP I P H A N I I

EPISCOPI CONSTANTIENSIS

P A N A R I A

EORUMQUE ANACEPHALAEOSIS.

AD VETERES LIBROS RECENSUIT ET CUM LATINA
DION. PETAVII INTERPRETATIONE ET INTEGRIS
EIVS ANIMADVERSIONIBUS

EDIDIT

FRANCISCUS OEHLER.

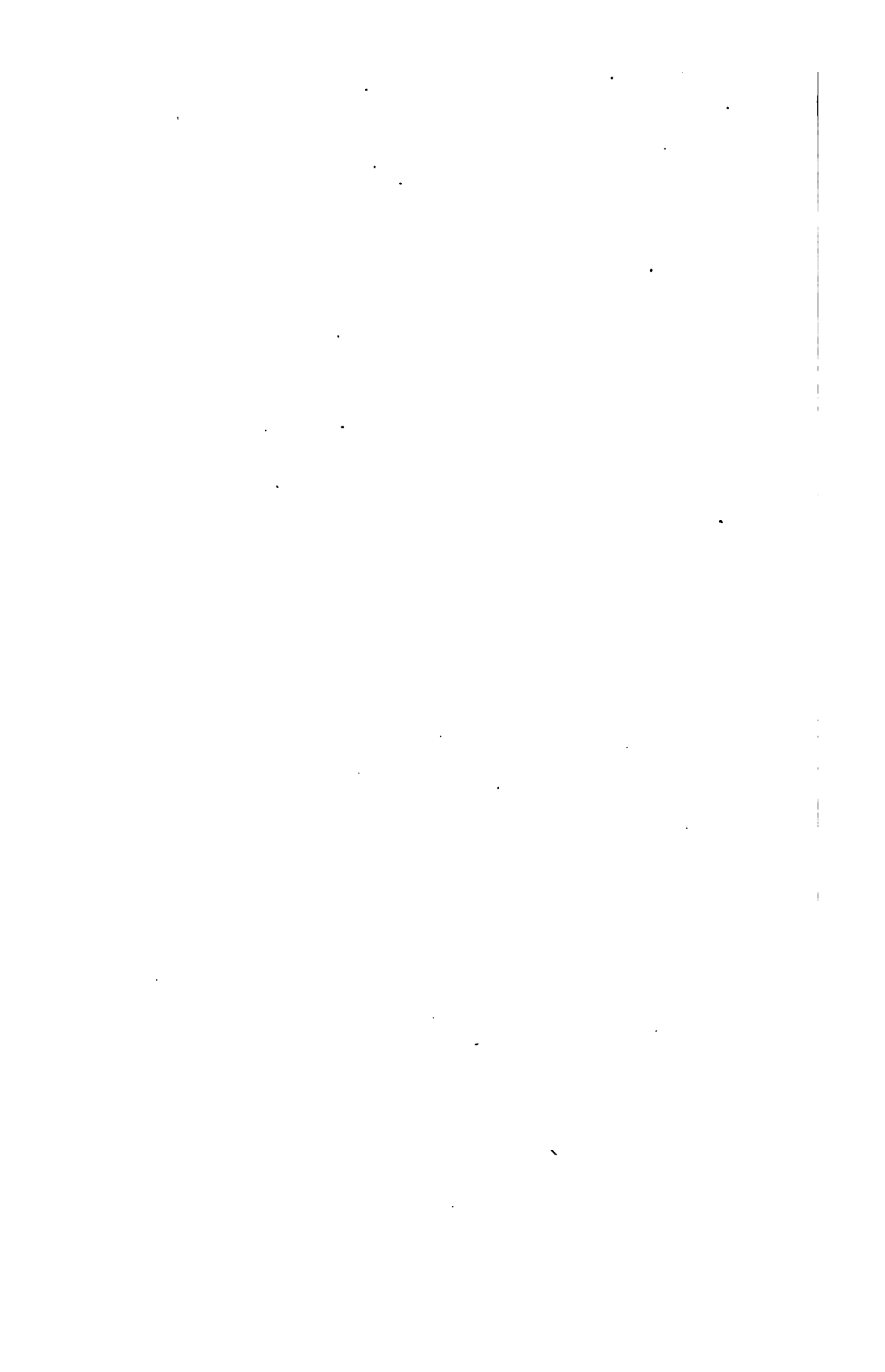
TOMI POSTERIORIS

PARS PRIOR.

BEROLINI

APUD A. ASHER ET SOCIOS.

MDCCLXI.

BR

60

.C 55

v. 2

pt. 3

S. EPIPHANII PANARIORUM

LIBER TERTIUS.

---

pag. 609. ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙ *ΚΑΙ ΕΝ ΤΩΙ ΠΡΩΤΩΙ ΤΟΜΩΙ ΤΟΥ ΤΡΙ-
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΕΚΤΟΥ ΔΕ ΟΝΤΟΣ ΤΟΜΟΥ, ΚΑΘ ΟΝ
ΑΡΙΘΜΟΝ ΠΡΟΕΙΠΟΜΕΝ, ΕΝ ΩΙ ΕΙΣΙΝ ΑΙΡΕΣΕΙΣ
ΕΠΤΑ, ΣΥΝ ΤΟΙΣ ΣΧΙΣΜΑΣΙΝ ΟΥΤΩΣ.

α'. ¹ Αύδιανῶν ἀφηνιασμός και σχίσμα, οὐ μὲν τοι αἵρεσις. Οὔτοι μὲν διαγωγὴν και βίον εὖ τεταγμένον κέκτηνται, ² εἰσὶ δὲ κατὰ πάντα τὴν πίστιν ἔχοντες ὡς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. Μοναστήρια ³ δὲ οἱ πλείους κατοικοῦσι· κέχρηται δὲ και ἀποκρύφους πολλοῖς κατακόρφως· οὐ ⁴ συνέχονται δὲ ἡμῖν, ψέγοντες τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους πλουσίους, ⁵ και ἄλλους, ἀλλὰ και διὰ τὸ Πάσχα ποιεῖν ἰδιαζόντως, ὅτε ⁶ οἱ Ἰουδαῖοι ποιοῦσιν. Ἔχουσι δὲ και ἰδιωτικόν τι και φιλόνεικον, ξηρότατα τὸ κατ' εἰκόνα ἐρμηνεύοντες.

β'. Φωτεινιανοί. Οὔτος ὁ Φωτεινός ἀπὸ Σιρμιου ὑπάρχων ἔτι και δεῦρο περιενόστει· ὅς τὰ αὐτὰ Παύλῳ τῷ Σαμοσατεὶ ἐφρόνησε. Κατὰ τι δὲ πρὸς ἐκεῖνον διαφέρονται, και αὐτοὶ ¹ δὲ ἀπὸ Μαρίας και δεῦρο τὸν Χριστὸν διαβεβαιοῦνται.

γ'. Μαρκελλιανοί. Ἀπὸ Μαρκέλλου τοῦ ¹ ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Οὔτος ἐν ἀρχῇ παρακλησίως Σαβελλίῳ φρονήσας διεφημίσθη. Εἰς ἀπολογίας δὲ πολλάκις ἐλθὼν, και ἐγγράφως ² ἀπολογισάμενος παρὰ πολλῶν τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν κατηγορήθη. Ἴσως δὲ μεταγνοὺς τάχα ἑαυτὸν ³ διορθώσατο, ἢ οἱ αὐτοῦ μαθηταί. ⁴ Ἐπερ αὐτοῦ γὰρ, ⁵ ἢ ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὀρθόδοξοι τινες μέσως ⁶ ὑπεραπελογοῦντο.

δ'. Ἡμίρειοι. Οἱ Χριστὸν μὲν κτίσμα ὁμολογοῦντες, εἰρωνεῖξ δὲ
pag. 609. κτίσμα αὐτὸν φάσκοντες, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ, φα-

* και om. cod. Rhedig.

1. — 1. Αύδιανῶν cod. Rhedig.

2. ἴσην δὲ Io. Damascenus.

3. και cod. Rhedig.

4. συνέχονται cod. Rhedig.

5. ἀποκαλοῦντες και ἄλλους ἄλλους.
ποιοῦσι δὲ ceit. και ἄλλους εἰς ἄλλα.

τὸ πάσχα ποιοῦσιν ἰδιαζόντες μετὰ Ἰουδαίων Io. Damasco. ἄλλους, e clero scilicet pariter divites recte interpretatus est Salmasius (Franc. Francus) Consulat. Animadversionum Ant. Cercocetii p. 20 sq.

6. oi om. cod. Rhedig et Anacroph.

II. — 1. και ἀπὸ editi libri.

**INDICULUS HAERESEON, QUAE IN HOC PRIMO
TOMO LIBRI III. CONTINENTUR: QUI EST EX IN-
STITUTO TOMORUM ORDINE VI. IN QUO
HAERESSES SEPTEM, ANNUMERATIS
ET SCHISMATIBUS.**

I. Audianorum proprie schisma ac defectio, non haeresis est. Horum bene instituta vivendi ratio est. Sed neque, quod ad fidem attinet, ab ecclesia catholica dissentiunt. Habitant majori ex parte in monasteriis. Apocryphis libris et multis et ad fastidium abutuntur. Communes nobiscum orationes non habent. Nam episcopos nostros, necnon et divites, aliosque condemnant. Quinetiam pascha privatim eodem quo Iudaei tempore celebrant. Est et quiddam peculiare ipsis, quod defendunt summa contentione. Quippe quod, *Ad imaginem*, scriptum est durius interpretantur.

II. Photiniani. Photinus iste Sirmio oriundus ad hodiernum usque tempus oberrabat. Qui quidem eadem cum Paulo Samosatenno sentit. Nonnulla sunt tamen, in quibus ab eodem dissidet. Idem e Maria Christum initium penitus accepisse putat.

III. Marcelliani. Horum Marcellus auctor extitit, Ancyrae in Galatia episcopus, qui cum initio pro Sabelliano communi fama traductus esset, seipsum etiam scripto saepenumero purgasset, a plerisque tamen creditum est ad eandem ipsum opiniones adhaerescere. Fieri potest ut vel ipse mutata sententia meliorem ad mentem sese revocaverit, vel ejus discipuli. Nam pro utrisque orthodoxi quidam sese defensores interposuerunt.

IV. Semiariani. Christum illi creaturum esse dicunt, sed cavillando tamen negant ceterarum creaturarum esse similem, sed

III. — 1. από om. cod. Rhedig.
2. ἀπολογησάμενος Io. Damascenus; quod verum videtur.
3. θεωρώσατο editi. κατορθώσατο Io. Damascenus.

4. ὑπὲρ γὰρ τῶν αὐτοῦ λόγων ὀρθόδοξοί τινες μίσει ὑπεραπολογήσαντο Io. Damascenus.
5. καὶ Ἀνασερῆ.
6. ὑπεραπολογούνται Ἀνασερῆ.

εἶν, υἱὸν λέγομεν, διὰ δὲ τὸ μὴ πάθος προσάψαι τῷ πατρὶ διὰ τοῦ γεγεννηκέναι κτιστὸν αὐτὸν λέγομεν. Ὡσαύτως καὶ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου κτίσμα παντελῶς ὀρίζονται· παρεκβαλλόντες υἱοῦ τὸ ὁμοούσιον, ὁμοιοούσιον δὲ θέλουσι λέγειν. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ὁμοιοούσιον παρεξέβαλον.

εἰ. Πνευματομάχοι. Οὗτοι περὶ μὲν Χριστοῦ καλῶς ἔχουσι, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὀριζόμενοι, καὶ οὐκ ὄν ἐκ τῆς Θεότητος, μᾶλλον δὲ καταχρηστικῶς διὰ ἐνέργειαν κεκτίσθαι, ἁγιαστικὴν αὐτὸ δύναμιν φάσκοντες εἶναι μόνον.

ς. Ἀρειανοί. Οὗτος Ἀέριος ἀπὸ Πόντου ὄρματο, ἔτι δὲ δευρο περίεστι πειρασμὸς τῷ βίῳ. Πρεσβύτερος οὗτος ἦν τοῦ ἐπισκόπου Ἐϋσταθίου τοῦ ἐν Ἀρειανοῖς διαβληθέντος καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς Ἀέριος οὐ κατεστάθη ἐπίσκοπος, πολλὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐδογματίσει, τῇ μὲν πίστει ὦν Ἀρειανὸς τελειότατος, περιττότερον δὲ δογματίζει μὴ δεῖν, φησὶ, προσφέρειν ὑπὲρ τῶν προκειοιμμένων· νηστεύειν δὲ τετράδα, καὶ προσάββατον, καὶ τεσσαρακοστήν, καὶ Πάσχα κωλύει· ἀποταξίαν κηρύσσει, σαρμοφαγίαις δὲ παντοίαις κέχρηται, καὶ τροφαῖς ἀδεῶς. Εἰ δὲ τις τῶν αὐτοῦ βούλοιοτο νηστεύειν, Μὴ ἐν ἡμέραις τεταγμέναις, φησὶ, ἀλλ' ὅτε βούλεται· οὐ γὰρ εἶ ὑπὸ νόμον. Φάσκει δὲ μὴδὲ εἶναι διαφορώτερον ἐπίσκοπον πρεσβυτέρου.

ζ. Ἀετιανοί. Οἱ ἀπὸ Ἀετίου τοῦ Κιλικίος, διακόνου γενομένου ὑπὸ Γεωργίου τοῦ τῶν Ἀρειανῶν ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, οἱ καὶ Ἀνόμοιοι καλούμενοι, παρά τισι δὲ Εὐνομιανοί, δι' Εὐψομίον τινα μαθητὴν τοῦ Ἀετίου γενόμενον ἔτι περιόντα. Σὺν αὐτοῖς δὲ ἦν καὶ Εὐδόξιος, ἀλλὰ δῆθεν διὰ τὸν πρὸς τὸν βασιλεῖα τὸν Ἰωαννῆν φόβον ἀφώρισεν ἑαυτὸν, καὶ μᾶλλον τὸν Ἀέτιον ἐξώρισεν. Ἐμείνει δὲ Εὐδόξιος Ἀρειανίζων, οὐ μὲν τοί γε κατὰ τὸν Ἀέτιον. Οὗτοι οἱ Ἀνόμοιοι καὶ Ἀετιανοὶ παντάπασι Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπαλλοτριούσι θεοῦ, κτιστὸν αὐτὸν διαβεβαιούμενοι, καὶ οὐδὲ ὁμοιότητά τινα ἔχειν λέγουσιν. Ἐκ συλλογισμῶν γὰρ καὶ Ἀριστοτελικῶν καὶ Γεωμετρικῶν τὸν θεὸν παριστᾶν βούλονται, καὶ Χριστὸν δῆθεν μὴ δύνασθαι εἶναι ἐκ θεοῦ διὰ τοιούτων. Οἱ δὲ ἀπ' αὐτοῦ Εὐνομιανοὶ καλούμενοι, ἀναβαπτίζουσι πάντας τοὺς πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένους, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ Ἀρειανῶν κατὰ κεφαλῆς, ἄνω

V. — 1. ἔχουσι παρά τι Io. Damasc.

2. δὲ om. in ed. Petav. Colon. repet.

VI. — 1. ὄρματο Anacephal. et Io. Damasc., et codd. mss. meorum uterque, in quibus reperitur ὄρματο. In editis est ὄρμαται.

2. Εὐσταθίου τοῦ codd. mss. et Io. Damasc. τοῦ Εὐσταθίου editi.

3. κειοιμμένων cod. Rhedig., Anacephal., et Io. Damascenus.

4. τροφαῖς Io. Damasc.

5. βούλει Io. Damasc.

VII. — 1. Κωνσταντῖνον habet Anacephal. et Io. Damasc.

2. Libri habent οὗτοι Ἀνόμοιοι, οἱ καὶ Ἀετιανοί, οἱ παντάπασι. In Anacephal. Οὗτοι οἱ Ἀνόμοιοι καὶ Ἀετιανοὶ παντά-

filium, inquit, illum dicimus, verum ne ex generatione ipsa ulla in patrem affectio derivetur, eundem creatum confitemur. Iidem et spiritum sanctum omnino creaturam esse definiunt, cumque ὁμοούσιον, id est *consubstantialem*, repudient, ὁμοιούσιον, hoc est substantia similem, admittunt. Quod ipsum tamen quidam ex illis respuunt.

V. Pneumatomachi. De Christo isti non male sentiunt sed in spiritum sanctum contumelias jaciunt, cum et creatum asseverent, et a divinitate reiiciant; imo vero abusione quadam vocis propter actionem ipsam creatum esse dicant, nec aliud esse quicquam praeter vim sanctificandi.

VI. Aëriani. Aërius e Ponto oriundus hodieque magna humani generis calamitate superest. Fuerat olim Eustathii episcopi, qui Ariani erroris insimulatus est, presbyter; qui quod episcopus creatus non esset, multa adversus catholicam ecclesiam dogmata commentus est, ac, quod ad fidem attinet, germanus Arii sectator est. Sed amplius quiddam profitetur. Oblationes pro mortuis non esse faciendas; ieiunia quartae feriae, et Parasceues, ac Quadragesimae, nec non et Paschatis interdicat, rerum omnium renuuntiationem praedicat. Carnium ac deliciarum ad vitam omne genus adhibet. Quod si quis sectatorum suorum ieiunare velit, definitis hoc diebus facere prohibet, sed quanto liberit. Neque enim, inquit, legi subiectus es. Episcopum docet nihilo praestantiorum esse presbytero.

VII. Aëtiani. Huius haeresis Aëtius quidam inventor extitit, genere Cilix, qui a Georgio Arianorum episcopo diaconus ordinatus est. Anomoeos illos appellant, alii Eunomianos, ab Eunomio quodam Aëtii discipulo, qui hoc tempore superest. Earumdem partium erat et Endoxius; sed Constantii imperatoris metu ab illis se segregans Aëtium solum relegari passus est; quamquam in Ariano dogmate perseveravit, sed Aëtium minime secutus est. Porro Anomoei, sive Aëtiani, Christum et spiritum sanctum a deo funditus alienum esse praedicant, quos creatos esse, neque quicquam habere similitudinis asserunt. Quippe syllogismis quibusdam Aristotelicis ac geometricis dei naturam explicare student, iisdemque probare Christum a deo oriri non posse. Eunomiani vero ab ipso profecti omnes, qui ad se veniunt, iterato baptizant, non catholicos solum, sed vel Arianos ipsos, idque eo modo ut pedibus in coelum

πασι est, quod recepi et h. l. Io. Damascenus praebet Οὗτοι οἱ Ἀνόμοιοι καὶ οἱ Ἀετιανοὶ παντάπασι.

3. Εὐγενεῖαν codd. Rhedig., et Paris. (teste Petavio).

4. „Deest ἐρωδοξέου.“ Petavius.

τούς πόδας στρέφοντες τῶν βαπτιζομένων, ὡς πολὺς ἄδεται λόγος. Τὸ δὲ σφαλῆναι ἐν τινι πορνείᾳ, ἢ ἑτέρᾳ ἀμαρτίᾳ οὐδὲν εἶναι φασιν· οὐδὲν γὰρ ζητεῖ θεός, ἀλλὰ τὸ εἶναι ἐν ταύτῃ μόνῃ τῇ αὐτῶν νομιζομένη πίστει.

Αὗται τέ εἰσιν ὁμοίως καὶ ⁵ αἱ τοῦ τρίτου βιβλίου, ἕκτου δὲ ὄντος τόμου κατὰ τὴν ἀκολουθίαν, αἰρέσεις ἑπτὰ.

5. αἱ om. ed. Ρείου.

conversis in caput illos intingant; quod de illis percerebuit. Stuprum, aut aliud quodlibet peccatum nihil esse dicitant; neque enim deum aliud quaerere quam ut in ea sola quam ipsi praedicant fide perseveretur.

Haec sunt haereses illae septem quas sextus iste libri tertii tomus complectitur.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ *ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΥΔΙΑΝΩΝ,
πεντηκοστή, ἢ καὶ ἑπτακοστή.

Κεφ. α'. *Αὐδιανοὶ, εἶπουν Ὁδιανοὶ, τάγμα εἰσίν. Οὗτοι δὲ ἐν μοναστη-
ρίοις τὴν κατοίκησιν κέκτηνται ἀναχωροῦντες, τάγμα ὄντες ἐν ἐρημίαις
τε καὶ πλησιαιτέρον πόλεων, ἐν προαστείοις τε καὶ ὅποι τὰς ἑαυτῶν
μονὰς, ἦτοι μάνδρας, ἔχουσιν. Οὗτος ὁ Αὐδιος τούτων ἀρχηγὸς γε-
γένηται ἐν χρόνοις Ἀρείου, ὀπηνίκα συνεκροτήθη κατὰ Ἀρείου ἢ σύν-
οδος τῶν αὐτὸν καθελόντων. Ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ ἀπὸ τῆς Μέσης τῶν πο-
ταμῶν ὀρμώμενος, διαφανῆς τις κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, διὰ τὸ
ἀκραιφνὲς τοῦ βίου καὶ κατὰ θεὸν ζήλου καὶ πίστεως· ὃς πολλάκις
θεώμενος τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γενόμενα, εἰς πρόσωπον ἐπισκόπων
τε καὶ πρεσβυτέρων ¹ ἐλεγκτικῶς ἀντετίθει τοῖς τοιοῦτοις λέγων, Οὐ
χρηὶ ταῦτα οὕτως γενέσθαι, οὐκ ὀφείλει ταῦτα οὕτως πράττεσθαι· ὡς
pag. 812. ἀνὴρ ἀληθεύων, καὶ ὅποια φιλεῖ ὑπὸ τῶν φιλαλήθως ἐλευθεροστο-
μούντων ἀνδρῶν, ² τῶν μάλιστα τὸν βίον ἀκρότατα βιούντων. Διὸ
τοιαῦτα ὀρῶν, ὡς προεῖπον, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις λαλεῖν ἠναγκαζέτο
πρὸς ἕλεγχον, καὶ οὐκ ἐσιώπα. Ἐἴ τινα γὰρ εἶδε τῶν φιλοχρηματούν-
των τοῦ κλήρου, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ ἕτερόν τινα τοῦ κα-
νόνο, πάντως ἐφθέγγετο. Καὶ εἰ ἐώρα τινα ἐν τρυφῇ καὶ σπατάλῃ,
ἢ τινα παραχαράττοντα τὰ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ κηρύγματι καὶ θεσμῷ
τῆς ἐκκλησίας, μὴ φέρων ὁ ἀνὴρ προεβάλλετο, ὡς ἔφην, τὸν λόγον.
Καὶ ἦν τοῦτο τοῖς μὴ τὸν βίον δεδοκιμασμένον ἔχουσιν ἐπαχθῆς.
Ἐβρίζετο ³ δὲ ἕνεκεν τούτου, καὶ ἀντελέγετο, ἐμισεῖτο, ἐφερε κλυδωνι-
ζόμενος τε καὶ ἀθούμενος καὶ ἀτιμαζόμενος, ἕως χρόνου ἱκανοῦ ἐν*

* σχήματος *codd. mss. et ed. princ.* CAP. I. — 1. Διεκτικὸς *codd. mss. et
Contra sectam Audianorum veritē Cor- edū. princ.*
narius.

SANCTI
EPIPHANII
CONTRA HAERESSES
LIBRI III. TOMUS I.

DE SCHISMATE AUDIANORUM,
quae est haeresis L., sive LXX.

Audiani, sive Odiani, in coetum quendam conventumque collecti in monasteriis habitant, et ab hominum consuetudine separati partim in solitudinibus, partim prope oppida, aut in suburbanis degunt, aut ubicumque mansiones suas sive coenobia collocarint. Cap. I. Huius sectae conditor fuit Audius sub Arii tempora, quando adversus hunc collecta episcoporum synodus est, a quibus est ille damnatus. Sed Audius e Mesopotamia oriundus domi clarus in primis fuit, propter et vitae integritatem et divinae fidei zelum et ardorem. Qui cum saepe nonnulla videret quae in ecclesiis perperam geruntur, episcopos ac presbyteros coram increpare ac redarguere non verebatur, et identidem monere, Non debent haec isto modo fieri, non ita haec administrare convenit. Haec tanquam veritatis amans ac cetera id genus usurpare solebat, quae exquisitae probitatis hominibus familiaria sunt, qui ob egregium pietatis studium summam in loquendo libertatem adhibent. Quare cum nonnulla, sicut dixi, male in ecclesiis geri cerneret, nonnunquam quae sentiret loqui ac redarguere cogebatur, nec omnino tacere poterat. Velut si quem e clericis pecuniarum plus aequo cupidum videret, episcopum, aut presbyterum, aut alium quempiam qui ecclesiasticis ordinibus censentur, exprobrare non dubitabat; aut si quispiam luxu ac deliciis diffunderet, sive ullam ecclesiastici dogmatis ac disciplinae partem adulterando corrumperet, patienti nequaquam ferens animo verbis, uti dixi, castigabat. Quod quidem dissolutioris vitae hominibus molestum erat. Unde maximas propterea contumelias sustinuit, iustis omnium vocibus et odiis exagitatus. At ille iactatus hoc modo et pulsatus,

2. τῶν codd. mss.

3. δὲ καὶ ἐνεκεν τούτου cod. Rhodig.

ταῖς ἐκκλησίαις συναγόμενος, ἕως ὅτε δεινῶς ἐνέγκαντες τινες ἐξεοῦσι τὸν ἄνδρα διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν. Ὁ δὲ οὐκ ἠνείχετο, ἀλλ' ἐβιάζετο μᾶλλον ἀλήθειαν μὲν λέγειν, μὴ ἀναχωρεῖν δὲ τοῦ συνδέσμου τῆς μιᾶς ἐνώσεως τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας. Ὡς δὲ ἐτύπετο αὐτός τε καὶ οἱ ἅμα αὐτῷ πολλάκις, τὰ δεινά ⁴ τε ἔκαστε, βαρυστονήσας σύμβουλον λαμβάνει ἑαυτοῦ τὴν ⁵ ἀνάγκην τῶν ὕβρεων. Ἐαυτὸν γὰρ ἀφορίζει τῆς ἐκκλησίας, πολλοὶ τε ἅμα αὐτῷ ἀφηνιάζουσι· καὶ οὕτως τὴν διαίρεσιν εἰργάσατο, οὐ τι ἔχων παρηλλαγμένον τῆς πίστεως, ἀλλ' ὀρθότατα μὲν πιστεύων αὐτός τε καὶ οἱ ἅμα αὐτῷ, εἰ καὶ χρῆ τὰ μάλιστα λέγειν ἐν μικρῷ τινι αὐτὸν φιλονεικῶς φέρεσθαι τε καὶ τοὺς ἅμα αὐτῷ.

Κεφ. β'. Μετὰ γὰρ τοῦ ὁμολογεῖν περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος θαυμαστῶς, ὡς ἔχει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ὀρθοδοξότατά τε φυλάττειν, τὰ τε ἄλλα ¹ πάντα τοῦ βίου θαυμαστά. Ταῖς γὰρ ἰδίαις χερσὶν ἐργαζόμενος, αὐτός τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐπίσκοποι τε, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες διατρέφονται. Ὑστερον δὲ μετὰ τὸ ἐξεωσθῆναι τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ ἄλλου ἐπισκόπου τὰ αὐτὰ συζητούντος, καὶ ἀναχωρήσαντος τῆς ἐκκλησίας, χειροτονεῖται οὗτος ἐπίσκοπος. ² Περὶ οὐ ἐπελαβόμεν λέγειν, ἐπειδήπερ ἐν παρρησίᾳ γεγένημαι, αὐτοῖς ἐπαναλαβὼν διέξειμι τὴν ὑφήγησιν. Φημι δὲ περὶ τῆς ὡς ἐπὶ τὸ σκληρότατον καὶ ἰδιωτικὸν καὶ φιλονεικὸν τῆς παρ' αὐτῷ ἄδομητης

pag. 812. λέξεως ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς. Τὸ γὰρ Κατ' εἰκόνα οὗτος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅπερ ὁ θεὸς δεδώρηται τῷ Ἀδάμ, ἀποκρότως βούλεται ὀρίξειν εἶναι τοῦτο πληρούμενον κατὰ τὸ σῶμα· ἀπὸ τοῦ δῆθεν λεγομένου φητοῦ τοῦ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ εἶτα ἐπιφέρει λέγων ὁ θεὸς λόγος ὅτι, Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ, φησὶ, εἶπεν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γῆς, ὅρα ὅτι ἀληθέστατα ὅλον τὸ χοικὸν εἶπεν ἄνθρωπον, ἅρα τε αὐτὸ τὸ χοικὸν προέλεγεν ἔσεσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ. Καὶ ἔστι τοῦτο ἀπόκροτον, ὡς ἔφη, καὶ ἰδιωτικὸν τὸ ὀρίζεσθαι ἄνθρωπον ἐν ποίῳ μέρει τέτακται τοῦ ἀνθρώπου τὸ κατ' εἰκόνα· εἰ χρῆ ὅλως μέρος λέγειν, διὰ τὰ πολλὰ τὰ ἀντιπίπτοντα τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐννοίᾳ κατὰ τὸ φῆμα τοῦτο καὶ ἔχοντα ζητημάτων πληθύν. Ἡ γὰρ ποιήσωμεν τὸν θεὸν ὄρατόν τε καὶ σωματικόν, εἴπερ ἐν ³ τῷ σώματι τὸ κατ' εἰκόνα πληροῦται σωματικῶς ⁴ καὶ ἐσχηματισμένως, ἢ ἄνθρωπον τῷ θεῷ ἐξισούμενον τοῦτο φάσκοντες. Διὸ οὐ χρῆ πάντως ὀρίξειν ἢ διῶχυρίζεσθαι ἐν ποίῳ μέρει τὸ κατ' εἰκόνα πληροῦται, ἀλλ'

4. τε om. in cod. Rhedig.

5. Clavii hunc locum Cl. Salmasius Exercit. in Solim. p. 764.

Cap. II. — 1. τοῦ βίου πάντα cod.

Rhedig. Ut anacoluthon discutatur oratio suadet hanc verborum distinctionem φυλάττειν, τὰ τε ἄλλα, πάντα τ. β. θαυμαστά.

atque ignominia affectus, aequo animo tolerabat, atque ita diu in ecclesiae communionem perstitit, donec vehementius offensus quidam ob eas causas hominem exturbant. Qui nihilominus ista sustinens, sed ad veritatem perferendam acrius intentus, studebat interim ab ecclesiae catholicae coniunctione ac societate minime divelli. Verum cum ipse cum suis vapularet, et indigna pateretur, his malis ingemiscens, ex harum calamitatum ac contumeliarum violentia consilium cepit. Quare seipsum ab ecclesia segregavit, atque ita pluribus cum illo descendentibus novum ab eo divortium conflatum. Neque vero ulla in re ab recta fide discedit, sed ipse cum suis sinceram in omnibus religionem tenuit. Quamquam est quiddam perexiguum, in quo paulo pervicacius conflictantur.

Ergo et de patre, filio ac spiritu sancto praeclare et ex ecclesiae catholicae praescripto sentiunt, nec transversum ab eo unguem deflectunt, et est reliquum vitae illis institutum sane quam egregium et admirandum, adeo ut non ipse modo sed et qui illi adhaeserunt episcopi, presbyteri, ac reliqui omnes de manuum suarum labore victitent. Posteaquam vero ab ecclesia pulsus est, ab episcopo quodam, qui ob easdem contentiones ab ecclesia recesserat, episcopus ordinatus est. Verum ut ab hoc diverticulo ad illud tractandum me referam quod eram aggressus, sciendum est quandam illos scripturae vocem duriore quodam et imperitioris modo et vero pertinacius interpretari. Nam quod *ad imaginem dei creatus* Adamus dicitur, praefracte illi referendum ad corpus existimant. Cum enim scriptum sit, *Faciamus hominem ad imaginem nostram et similitudinem*, statim Gen. 1, 27. illud subiicitur, deum sumpto de terra pulvere hominem fabricasse. Gen. 2, 7. Cum igitur hominem de terra formatum asserat, vides totum illud e terra conflatum verissime hominem vocari. Ex quo sequitur de terreno illo praedictum fore ut ad imaginem dei conderetur. Verum est illud, uti dixi, paulo durius ac simplicius, definire hominem audere quam in hominis parte sit imaginis illa constituta ratio, si tamen appellatione partis utendum est, eo quod plerique, quod ad hanc vocem attinet, hominum intelligentiae refragari videntur, ac variis quaestionibus implicari. Nam aut spectabilem deum faciemus ac corporeum, si in corpore nostro corporea perinde ratione ac figura istiusmodi imaginem collocandam putemus, aut cum deo hominem adaequabimus, si haec asserere velimus. Quare non est ullo modo definiendum aut affirmandum quam in parte imago

2. περί δὲ οὗ *suspiciatus est Petav.*
Cornarius verit Ceterum de quo dicere
 incepti, quandoquidem *est.*

3. τῶ *om. ed. Petav. Colon. repetita.*
 4. τε καὶ *cod. Rhedig.*

ὁμολογεῖν μὲν τὸ κατ' εἰκόνα εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα μὴ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀτετήσωμεν καὶ ἀπιστήσωμεν Θεῷ. Ὅσα μὲν γὰρ λέγει ὁ Θεός, ταῦτα ἀληθῆ τυγχάνει, εἰ καὶ ἐξέφυγε τὴν ἡμῶν ἔννοιαν ἐν ὀλίγοις λόγοις. Ἀρνήσασθαι οὖν τοῦτο τὸ Κατ' εἰκόνα οὐ πιστὸν, οὔτε τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. ὁ ἔστι γὰρ πᾶς ἄνθρωπος σαφῶς κατ' εἰκόνα, καὶ οὐδεὶς τῶν ἐχόντων εἰς Θεὸν τὴν ἐλπίδα ἀρνήσεται, εἰ μὴ ἂν τινες ἑαυτοῖς μύθους πλάσσουν, ἐκβαλλόμενοι τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν πατέρων ἐκ προφητῶν τε καὶ νόμου, καὶ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν παραδόσεως.

Κεφ. γ'. Ὡστε οὖν ἐκεῖνοι φιλονεικότερον ἐν τούτῳ διακείμενοι ἐκτὸς καὶ αὐτοὶ βαίνουσι τῆς κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν παραδόσεως, τῆς πιστευσούσης κατ' εἰκόνα μὲν εἶναι πάντα ἄνθρωπον, μὴ ὀρίζειν δὲ ἐν ποίῳ τέτακται τὸ κατ' εἰκόνα, μήτε ἐχόντων τῶν μυθωδῶς περὶ τούτων διαλαμβανόντων, εἴτ' οὖν ἀρνούμενων, δεῖξαι. Οἱ μὲν γὰρ λέγουσιν ἐν τῇ ψυχῇ πληροῦσθαι τὸ κατ' εἰκόνα, νομίζοντες τὸ κατὰ pag. 614. τὴν σάρκα μόνον συλλογίσασθαι δύνασθαι. Καὶ οὐκ ἴσασιν οἱ τοιοῦτοι ὅτι τὸ κατὰ ψυχὴν συλλογίζεται, εἰ χρηὶ συλλογισμοῖς προσέχειν, καὶ μὴ ἀπλῶς ἀπλῆ τῇ διανοίᾳ Θεῷ προσιέναι, καὶ πιστεύειν ὅτι τὰ ὑπὸ Θεοῦ εἰρημένα ἐστὶν ἀλήθεια, αὐτῷ δὲ μόνῳ ἐγνωσμένα τῷ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν εἰδότε. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν οὔτε ἐν ψυχῇ, οὔτε ἐν σάματι, ἀλλὰ ἀρετὴν εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα. Ἄτεροι δὲ φάσκουσι μὴ εἶναι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τὸ χάρισμα τὸ ἐν τῷ βαπτίσματι, δηθέν ἐκ τοῦ ῥητοῦ τοῦ εἰρημένου, καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ. Ἄλλοι δὲ πάλιν τοῦτο οὐ βούλονται, ἀλλὰ θέλουσι λέγειν τότε μὲν εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα ἐν τῷ Ἀδάμ, ἕως ὅτε ἐν παρακοῇ γέγονε, καὶ βέβρωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἐξεώθη· ἀφ' οὗ δὲ ἐξεώθη, ἀπώλεσε τὸ κατ' εἰκόνα. Καὶ πολλή τις ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων μυθοποιῶν, οἷς ἴσχυρη οὐδὲ πρὸς ὤραν εἶξαι, οὔτε τούτοις, οὔτε ἐκείνοις τοῖς οὕτω ἢ οὕτω λέγουσιν· ἀλλ' εἶναι μὲν πιστεύειν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ κατ' εἰκόνα, ἐν παντὶ δὲ μάλιστα, καὶ οὐχ ἀπλῶς. Που δὲ ἐστὶν, ἣ ποῦ πεπλήρωται τὸ κατ' εἰκόνα, αὐτῷ μόνῳ ἐγνωσται τῷ Θεῷ, ὁ κατὰ χάριν τῷ ἀνθρώπῳ δωρησαμένῳ τὸ κατ' εἰκόνα. Οὔτε γὰρ ἀπώλεσεν ὁ ἄνθρωπος τὸ κατ' εἰκόνα, ἀλλ' εἰ ἄρα ἐχυδαίωσε τὸ κατ' εἰκόνα, μολύνων ἑαυτὸν ἐν ἀδιαφόροις πράγμασι καὶ ἀνηκέστοις ἁμαρτίαις. Ἴδού

5. Est vitiose expressum est in ed. Petav.

Cap. III. — 1. οὐ om. cod. Rhedig.

2. τῷ cod. Rhedig.

3. τῷ abest ab utroque edito.

4. Cornarius virtutē diversis, ut διάφοροις suscipiatis esse apparet. ἀδιάφορα πράγματα ἀτὶ πῶλο quae nulla praecceptorum dei religione ac temere sunt.

illa consistat. Sed inesse quidem in homine omnino fatendum est, ne divinum beneficium tollamus e medio, ac dei auctoritati diffidamus. Quaecumque enim ille dicit, plane vera sunt, tametsi nonnullae sententiae sint quae aciem nostrae mentis effugiant. Quocirca negare omnino ad imaginem dei expressum hominem, a fide catholica et ecclesia dei alienum est. Siquidem homines omnes ad illius imaginem conditi sunt nec ullus qui quidem in deum speret inficiari istud potest; nisi si qui forte sint qui sibi fabulas confingant, et tam ab ecclesia quam ab ea doctrina sint exclusi, quae a maioribus nostris ex prophetarum, legis, apostolorum et evangelistarum est auctoritate tradita.

Unde cum in hac parte maiore quam par sit contentiois studio ducantur, ab ecclesiastica traditione ac doctrina recedunt. Quae cum omnes homines dei ad imaginem creatos esse fateatur, nullam tamen partem definit in qua istiusmodi imaginis ratio collocanda videatur. Sed nec isti qui ea de re fabulose aliquid asserunt aut negant, demonstrare quidpiam possunt. Etenim nonnulli, quod de imagine dicitur, anima ipsa circumscribunt, id unum rati quod carne concretum est ratiocinari posse. Nec illud intelligunt animam ipsam esse quae ratiocinetur, si quidem attendendae ratiocinationes istae sunt, et non potius sincera ac simplici mente ad deum oportet accedere, et quae ab eo dicta sunt pro certissimis credere, tametsi ab eo solo cognita sint cui omnis est explorata veritas. Aliis placet nec in anima nec in corpore esse sitam imaginem, sed sola virtute contineri. Alii non virtutem, sed baptismum et quae in eo conferuntur gratiam esse statuunt. Quam illis sententiam dictum illud apostoli persuasit: *Quemadmodum portavimus imaginem terreni, portamus imaginem et coelestis.* Sunt qui hac opinione reiecta ita sentiant: Olim quidem in Adamo divinam illam imaginem extitisse, donec in peccatum lapsus arboris fructu vesceretur atque a paradisi finibus exterminaretur; posteaquam vero pulsus est, tum omnem illam imaginem periisse. Magna est omnino in confingendis fabulis hominum eiusmodi licentia. Quibus ne *ad horam quidem cedere oportet*; et quidem non istis modo, sed nec illis qui hoc aut illo pacto sentiant. Ita porro credendum est imaginem in homine reperiri, ut in toto maxime nec simpliciter resideat. Ceterum ubinam illa maxime sit, et qua parte compleatur, quod dictum est, *ad imaginem*, deus novit, qui singulari hoc imaginis suae beneficio hominum genus afficere voluit. Neque vero hanc ille perdidisse putandus est; tametsi sine ullo rerum discrimine gravissimis se sceleribus inquinans divinae illud imaginis decus vile abiectumque reddiderit. Quippe

Cap. III.

1. Cor.
15, 48.

Gal. 2, 6.

γὰρ, μετὰ τὸν Ἀδὰμ τῷ Νῶε λέγει, Ἴδου δέδωκά σοι πάντα ὡς λάχανα ἀγροῦ, θῦσον καὶ φάγε, μὴ φάγε σάρκα ἐν αἵματι ψυχῆς, ὅτι ἐγὼ ἐκζητήσω τὰς ψυχὰς ὑμῶν· πᾶς ὁ ἐχέων αἷμα ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται τὸ αἷμα αὐτοῦ, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐγὼ ἐκζητήσω τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκ παντὸς τοῦ ἐχέοντος αὐτὸ ἐπὶ ὁ πρόσωπον τῆς γῆς. Καὶ ὄφθ' ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ λέγεται τὸ κατ' εἰκόνα μετὰ δεκάτην γενεάν τοῦ τὸν Ἀδὰμ πλασθῆναι; ἅμα δὲ καὶ Δαβὶδ μετὰ πολὺν χρόνον λέγει πνεύματι ἁγίῳ, Τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ὁ ζῶν. Ἄλλὰ καὶ καθ' ἑξῆς ⁷ μετὰ τούτων ὁ ἀπόστολός φησι, Ἀνὴρ οὐκ ὀφείλει κομᾶν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τούτων Ἰάκωβος φάσκει, λέγων περὶ τῆς γλώσσης ὅτι ἀκατάσχετον κακὸν, μεστὴ ἰού θαρας. 815. νατηφόρου. Ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν Θεόν, καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότας. Οὐ χρὴ τὰυτα οὕτως γίνεσθαι, ἀδελφοί μου. Καὶ ὄρα ὅτι ἐξέπεσαν ὁ λόγος τῶν λεγόντων τὸν Ἀδὰμ τὸ κατ' εἰκόνα ἀπολωλέναι.

Κεφ. 8. Τῶν δὲ πάλιν λεγόντων τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα ὁ λόγος ἐστὶ τοιούδε καὶ ἡ ἀπολογία, ὅτι, φησί, ἔστιν ἀόρατος, ὡς ὁ Θεὸς ἔστιν ἀόρατος, ἐνεργητικὴ ἐστὶ, κινητικὴ ἐστὶ, διανοητικὴ ἐστὶ, λογιστικὴ ἐστὶ, καὶ τούτου ἕνεκα αὕτη ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα, ἕπειδὴ Θεὸν ἐπὶ γῆς μιμεῖται, κινουῦσά τε καὶ πράττουσα, καὶ τᾶλλα ποιούσα ὅσα περ κατὰ τὸ λογιστικὸν πράττει ὁ ἄνθρωπος. Εὐρίσκονται δὲ καὶ οὗτοι συλλογιζόμενοι. Καὶ γὰρ εἰ διὰ ταῦτα καλεῖται κατ' εἰκόνα ψυχὴ, οὐκέτι δύναται εἶναι κατ' εἰκόνα. Ὁ γὰρ Θεὸς ἐπέκεινα ¹ μυριονταπλάσιον παρὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ἔτι περιττότερον ἐστὶν ἀκατάληπτος, καὶ ἀπεριόητος, πάντα εἰδώς, τὰ προᾶντα καὶ τὰ παρόντα, καὶ ὀρώμενα ² καὶ μὴ ὀρώμενα, πέρατα γῆς, καὶ πυθμένας ἀβύσσου, ἄκρα οὐρανῶν, καὶ πάντα τὰ ὄντα, αὐτὸς περιέχων τὰ πάντα, ὑπ' οὐδενὸς δὲ περιεχόμενος· ἡ δὲ ψυχὴ περιέχεται μὲν ἐν σώματι, ἀγνοεῖ δὲ ἀβύσσου τοὺς πυθμένας, ³ οὐκ ἐπίσταται τὸ εὖρος τῆς γῆς, τέρματα τῆς οἰκουμένης ἀγνοεῖ, ἄκρα οὐρανῶν οὐ κατελήψε, πόσα μέλλει ἔσεσθαι ἢ πότε γίνεται, πόσα τε πρὸ αὐτῆς γεγένηται. Καὶ πολλὰ ἔστι περὶ αὐτῆς καὶ τῶν τοιούτων λέγειν. Ἄμα δὲ καὶ μερισμὸς ἔχει, Θεὸς δὲ ἀμέριστός ἐστι. Φησί γὰρ ὁ ἀπόστολος, Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δεικνύμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ μυελῶν, καὶ κριτι-

5. προσώπου cod. Rhedig.

6. Esotiderunt, nō fallor, verba μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος, πλὴν μάτην ταράσσεται κτλ.

7. ὁ ἀπόστολος μετὰ τούτων cod. Rhedig.

CAP. IV. — 1. De hoc et similibus compositis vide, si lubet, V. Cl. Hase ad Leon. Diae. p. 457.

post Adamum ita deus Noëmum alloquitur: *Ecce dedit tibi omnia* Gen. 3, 3. *tanquam olera agri: macta et comede: carnem cum animae sanguine ne comedas, quoniam ego requiram animas vestras. Quicumque effuderit sanguinem hominis in terra, pro huius sanguine illius sanguis effundetur, eo quod ad imaginem dei hominem fecerim; et ego requiram sanguinem vestrum ab eo omni quod effuderit ipsum super faciem terrae.* Vides ut in homine post decimam ab Adamo generationem imago dei constituatur? Quinetiam David longo postea tempore ex sancti spiritus afflatu cecinit, *Universa vanitas omnis homo vivens.* Secundum quem apostolus, *Vir comam alere non debet, inquit, cum sit imago et gloria dei.* Sed et post illum Iacobus de lingua disputans. *Malum est, inquit, intractabile, plena veneno mortifero.* In ipsa benedicimus deum et patrem, et in ipsa maledicimus hominibus, qui ad imaginem dei facti sunt. *Non oportet haec ita fieri, fratres mei.* Ex quibus apparet eorum vanam esse rationem qui Adamum dei imaginem amisisse praedicant.

Psalm.
39, 6.
1. Cor. 11,
14.

Iacob. 3, 8.

Quibus vero placuit in anima positam imaginem, hunc in modum ratiocinantur ac sese defendunt: Quod et aspectabilis minime sit, perinde ac deus est, quod agendi, movendi, intelligendi ac ratiocinandi ubi praedita sit, ideo haec imaginem complectitur, quod movendo, agendo, ac reliqua omnia praestando quae ratione ab hominibus geruntur, deum in terris imitetur. Sed isti manifeste ad syllogismos confugiunt. Nam si propterea ad imaginem anima facta dicitur, ad imaginem dei omnino non potest. Deus enim infinitis prae anima partibus, eoque amplius, comprehensionem omnem ac cogitationem effugit, utpote cui prospecta sunt omnia tam praeterita quam praesentia, tam quae videntur quam quae videri nequeunt, terrae fines profundae voraginis ima, coelestium orbium summa, quidquid denique uspiam est. Ipse enim cum omnia comprehendit, tum a nullo comprehenditur. E contrario vero anima corpore continetur, abyssi fundum ignorat, terrae latitudinem, atque orbis habitabilis limites nescit, coelorum summa non assequitur, neque quid futurum sit, aut quando futurum, aut quae ante se iam extiterint cognoscit. Ad haec plura alia tam de illa quam de ceteris id genus commemorare possumus. Praeterea cum deus divisionis omnis expers sit, anima ipsa dividitur; quod his verbis apostolus indicat: *Vivus est enim sermo dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animae et* Hebr. 4, 12.

2. Ita cod. Rhedig. Articulus τὰ ante μη ὁρώμενα, qui in editis vulgo legitur, quique abest a cod. Rhedig., in cod. len.

a manu sec., sed antiqua, superadditus conspicitur.

3. Pro οὐκ in ed. Petav. Coloniae respet. vitiose est καὶ expressum.

πὸς ἐνθυμησεων καὶ ἐννοιῶν, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ὁρᾷς ὅτι διέπεισε καὶ τούτων ὁ λόγος.

Κεφ. ε'. Καὶ τῶν ¹ πάλιν λεγόντων τὸ σῶμα εἶναι κατ' εἰκόνα διαπίπτει πάλιν ὁ λόγος. Πῶς γὰρ δυνατόν εἶναι τὸ ὁρατὸν τῷ ἀοράτῳ παραπλήσιον; πῶς τὸ σωματικὸν τῷ ἀσωμάτῳ; πῶς τὸ ἀφῆν ἔχον τῷ ἀκαταλήπτῳ; Ὁρῶμεν γὰρ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν οἷς ἔχομεν ὀφθαλμοῖς, τὰ κατόπιν δὲ ἀγνοοῦμεν. Ἐν θεῷ δὲ οὐ πάθος, οὐκ ἐλάττωμα, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πανταχόθεν ἐστὶ φῶς, πανταχόθεν ὀφθαλμὸς, πανταχόθεν δόξα, πνεῦμα ὧν ὁ θεὸς, καὶ πνεῦμα ὑπὲρ πνεῦμα, καὶ φῶς ὑπὲρ πᾶν φῶς. Πάντα γὰρ τὰ ἐπ' αὐτοῦ γεγόμενα ὑποβέβηκε τὴν αὐτοῦ δόξαν. Μόνη δὲ ἡ τριάς ἐν ἀκαταληψία καὶ ἐν δόξῃ ἀνεκίστω καὶ ἀκαταλήπτῳ. Τῶν δὲ πάλιν λεγόντων τὴν ἀρετὴν εἶναι κατ' εἰκόνα, ² ἀρετὴ δὲ ἀνευ φυλακῆς ἐνταλμάτων οὐ δύναται εἶναι, πολλοὶ δὲ ἐν ἀρετῇ διαφερέστεροι ἀλλήλων· ἀρετῆς γὰρ ἐστὶν εἶδη πολλὰ. Ὁβδᾶμεν γὰρ αὐτοὶ καὶ τινὰς ἀπὸ ὁμολογητῶν ὑπάρχοντας, οἵτινες ἑαυτῶν τὸ σῶμα δεδώκασι καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν δεσπότου ἐν ὁμολογίᾳ, ³ ἐν ἀγγελίᾳ διατελέσαντες, πίστιν τε ἀληθεστάτην ἐκτήσαντο, εὐσεβείᾳ διενηρόχασι φιλανθρωπίᾳ καὶ εὐλαβείᾳ, ἐν νηστείαις τε διῆξαν, καὶ ἐν πάσῃ ἀγαθότητι, καὶ ἐν ἀρετῆς τεκμηρίοις, συμβέβηκε δὲ αὐτοὺς ἔχειν ἐλάττωμα, ἥτοι λοιδοροὺς, ἥτοι ὀμνύοντας ἐν ὀνόματι θεοῦ, ἧ εἶναι μυθώδεις, ἧ ἀγανακτικούς, ἧ βίον κεκτῆσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ ἄλλων, ἅτινα ἑλλιπῆ ποιεῖται τῆς ἀρετῆς τὰ μέτρα. Τί οὖν εἰπομεν; τὸ μὲν κατ' εἰκόνα διὰ τὴν ἀρετὴν ἐκτήσαντο, διὰ δὲ τὰ ὀλίγα ἀνθρώπινα τῶν ἐλαττωμάτων παρὰ σῆμα εἶναι τὴν εἰκόνα, καὶ οὐκέτι τελείαν τὴν ἐν αὐτοῖς εἰκόνα; καὶ πάλιν διέπεισεν ὁ τούτων λόγος. Τῶν δὲ πάλιν λεγόντων τὸ βάπτισμα εἶναι κατ' εἰκόνα, πολὺ τι διαπίπτει ὁ λόγος. Οὔτε γὰρ Ἀβραάμ ἔσχε τὸ βάπτισμα, οὔτε Ἰσαὰκ, οὔτε Ἰακώβ, οὔτε Ἥλλας, οὔτε Μωϋσῆς, οὔτε οἱ πρότερον περὶ Νῶε καὶ Ἐνῶχ, οὔτε οἱ περὶ τοὺς προφῆτας, Ἡσαΐαν, καὶ τοὺς καθ' ἑξῆς. Τί οὖν; ⁴ Ἄρα ἐκείνοι οὐκ ἔχουσι τὸ κατ' εἰκόνα; Καὶ πολλή τις ἐστὶ πρὸς τούτους ἡ ἀντιλογία, ὥσπερ τοὺς περὶ Αὐδιον φιλονεικῶς ὀρίζοντας εἶναι ἐν τῷ σώματι τὸ κατ' εἰκόνα.

Κεφ. ε'. Φέρουσι δὲ καὶ ἄλλας τινὰς μαρτυρίας οἱ αὐτοὶ Αὐδιανοὶ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, λέγοντες ὅτι, Ὁφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τὸν πένητα

CAP. V. — 1. πάλιν uncinis notavit Petav.

2. Superior ἀρετῆ γε.

3. Ita codd. mas. Editi καὶ ἀγγελα, cum hac distinctione δεδώκασι, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν δὲ ἐν ὁμολογίᾳ καὶ ἀγγελίᾳ διατελέσαντες, πίστιν κτλ. Cornarius vertit qui corpus suum et ani-

mam tradiderunt pro domino suo in confessione, et in castitate vixerunt, fidemque verissimam habuerunt, pietate excelluerunt, benignitateque et reverentia erga homines, et in ieiuniis vixerunt ac omni bonitate, et insignis virtutis.

4. ἄρα codd. mas. ἄρα editi.

medullarum, et disceptator cogitationum et intentionum cordis, neque est creatura occulta coram ipso, etc. Ex quibus omnibus illorum opinio refellitur.

Nec minus et aliorum reiicienda sententia, qui corpus ad imaginem dei esse factum praedicant. Nam qui fieri potest ut quod spectabile est ei simile sit quod videri non potest? aut corporeum corporis experti? aut quod contractari potest ei quod apprehendi nequit? Praeterea nos anteriora duntaxat oculis nostris cernimus, quae pone sunt ignoramus. Penes deum autem neque affectio ulla, neque defectus est, sed undecumque lumen est, undecumque oculus, undecumque gloria. Spiritus enim deus est, qui omnem spiritum exsuperat, et lux luce omni praestantior. Quicquid enim ab ipso conditum est, infra illius decus ac gloriam est. Sola vero trinitas comprehendi non potest, et infinitam quandam gloriam oblinet, quae nec coniectura capitur, nec intelligentia percipitur. Quod ad illos vero pertinet qui in virtute conditionem illam imaginis collocant, ne illi quidem recte sentiunt. Nam virtus sine mandatorum observatione consistere non potest. Sed et virtute plerique invicem antecellunt, quod virtutis genera sint permulta. Ac nos nonnullos e confessoribus novimus qui corpus et animum pro domino suo tradiderunt, et in confessione ac castimonia perseverantes sincerissimam fidem sibi compararunt, ac pietate, humanitate, religione praestiterunt, in ieiuniis assidui fuerunt, in omni denique probitate ac virtutis specimine floruerunt. Iidem tamen vitio aliquo suffusi sunt, ut aut in convicia procliviores essent, aut dei nomen deierent, aut loquaciores essent, aut iracundia prompti, aut aurum argentumve possiderent, aut aliis denique sordibus obsolescerent, quae nonnihil de iusta virtutis mensura detrahunt. De quibus quid tandem dicturi sumus? An illos imaginis decus illud sua sibi virtute quaesivisse, sed propter humanos aliquos naevos hanc ipsam imaginem specie tenus ab illis geri, nec perfectam absolutamque retineri? Sic illorum explosa sententia est. Iam vero qui in baptismo inesse dicunt imaginem, vehementer aberrant. Nam nec Abraam baptismo initiatus est, nec Isaac, neque Iacob, nec Elias, neque Moyses, nec antiquiores illis Noë, et Henoc, neque prophetae, ut Isaias, et ceteri. Quid igitur? An imaginem illi dei non habuerunt? Magna nobis argumentorum adversus illos copia est, ut et contra Audium, qui imaginem in corpore inesse pertendit.

Alia sunt scripturae testimonia quae ab Audianis efferuntur. Cap. VI.
Velut, *Oculi domini in pauperem respiciunt, et aures eius in preces* Psal. 34, 20.

ἀποβλέπουσι, καὶ τὰ ὄτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· καὶ, Χεὶρ κυρίου ἐποίησε ταῦτα πάντα· καὶ, Οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα, σκληροτράχηλοι; καὶ, Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου, καὶ ὅσα τοιαῦτα περὶ Θεοῦ γέγραπται, καὶ ὅτι, *Eίδον pag. 817.* τὸν κύριον Σαβαώθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐψημένου, καὶ ἦν ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον λευκόν, καὶ τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ ὡσεὶ χιών. Καὶ ὄρᾳς, φησὶ, πῶς ἔστι τὸ σῶμα κατ' εἰκόνα Θεοῦ; καὶ εἰσι κἄν τούτῳ ἀντιπίπτοντες καὶ βιαζόμενοι ὑπὲρ δύνάμιν ἀνθρωπείαν, ¹ κἄν τῷ, Ὡφθη κύριος τοῖς προφήταις. Καὶ ὥφθη μὲν τοι ὡς ἠθέλησε, δυνατὸς ὢν ἐν ἅπασιν, καὶ οὐκ ἀρνούμεθα ὅτι εἶδον οἱ προφήται Θεόν, οὐ μόνον δὲ οἱ προφήται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόστολοι. Φησὶ γὰρ ὁ ἅγιος Στέφανος ὁ πρωτόμαρτυς, Ἴδου, ὄρᾳ τὸν οὐρανὸν ἀνεφωγμένον, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐσιῶτα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς. Ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ δυνάμει Θεὸς ὁ ² πανάγιος, φιλανθρωπευόμενος τὸ ἴδιον πλάσμα, ³ ἵνα μὴ τινες τῶν ἀπίστων νομίσωσι τὰ περὶ Θεοῦ λέγειν εἶναι ἀπλῶς λόγῳ, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ, καὶ ἕως λόγου ἴστασθαι τὸ κατὰ Θεόν, καὶ μὴ πληροῦν τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον, ὅτι δεῖ τὸν προσερχόμενον θεῷ πιστεύειν ὅτι ἔστι καὶ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Ἴνα οὖν παραθαρσύνῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ πεπλασμένον ἄνθρωπον, τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ καὶ ἀξίοις ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει Θεός, ἵνα ἴδωσι φύσει Θεόν, καὶ θεμελιωθῶσι τὴν διάνοιαν, καὶ ἐλπίσωσιν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ κηρύξωσιν αὐτὸν ἀληθῶς, καὶ πιστοποιήσωσι τὸν πιστὸν ἄνθρωπον· ὡς ἀμέλει καὶ οἱ Ἑλλήνων παῖδες ἔχουσι περὶ Θεοῦ ἕως λόγου τε καὶ φαντασίας. Ἡμεῖς δὲ ἀληθῶς Θεὸν ἐπιστάμεθα ἀληθῆ, καὶ ὄντα ἀληθῶς ἐνυπόστατον βασιλεῖα, ἀκατάληπτον, ποιητὴν τῶν ὄλων, ἕνα Θεόν, καὶ ἔξ αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Θεόν, ἐν οὐδενὶ διαλλάττοντα τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, μηδὲν ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ ⁴ διαλλάττον· ὡς καὶ ἐν πάσῃ αἰρέσει περὶ τῆς κατὰ Θεὸν πίστεως διὰ πολλοῦ ἐποίησάμεθα τὸν λόγον.

Κεφ. ζ. Καὶ ὅτι μὲν ὥφθη Θεὸς ἀνθρώποις πολλάκις εἶπομεν, καὶ οὐκ ἀρνούμεθα. Ἐὰν γὰρ ἀρνησώμεθα τὰς θείας γραφάς, ἀληθεῖς οὐκ ἔσμεν, καὶ εὐρισκόμεθα ἐκπίπτοντες τῆς ἀληθείας, ἢ τὴν παλαιὰν διαθήκην ἐκβάλλοντες οὐκέτι ἔσμεν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Τὸ δὲ *pag. 818.* εὐαγγέλιον ἔφη, Θεὸν οὐδεὶς πώποτε εἶρακεν, ὁ μονογενὴς Θεὸς αὐτὸς ἐξηγήσατο. Καὶ πάλιν ἡ αὐτὴ θεία γραφὴ ὅτι, Ὡφθη ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι, Οἱ ἄγγελοι τούτων ὄρασι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου

CAP. VI. — 1. κἄν τῷ scriptis pro καὶ 3. ἵνα excidit ab ed. Petav. Colon. τὸ, quod vulgo est. repet.

2. πανάγιος codd. mss. πανάγαθος 4. διαλλάττων ed. Petav. edidit libri.

eorum; item, *Manus domini fecit haec omnia; et, Nonne manus mea fecit haec omnia? O durae cervicis homines!* item, *Coelum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum*, ac reliqua, quae ad eum modum de deo scripta sunt; praeterea, *Vidi dominum exercituum sedentem in throno excelso et elevato: et erat caput eius tanquam lana alba, et amictus eius sicut nix.* Animadvertis igitur, inquit, corpus ad imaginem dei esse factum? Atque hac quidem in parte acerrime se nobis opponunt, et quae supra hominis captum sunt violenter affectant. Quin et illud proferunt, quod dominus prophetis apparuisse legitur. Verum hic quidem perinde ac libitum est videndum se praebuit, cum nihil sit eius potestati subtractum. Neque vero deum negamus a prophetis, imo vero et ab apostolis asserimus esse conspectum. Nam Stephanum martyrum primus: *Ecce, inquit, video coelum apertum, et filium hominis stantem a dextris dei et patris.* Enimvero optimus ille deus singularem opificio suo humanitatem adhibens, ne sibi ipsis infideles aliqui persuaderent, quae de deo dicuntur, verbis omnia, non veritate constare, et quae ab illo pronuntiata sunt, reipsa non expleri. *Oportet autem, ut apostolus scribit, accedentem ad deum credere quoniam est, et diligentibus ipsum remunerator est.* Ut igitur condito a se homini fiduciam ingeneraret, pro sua potentia sanctis hominibus, et illo conspectu dignis seipsum detegit deus, ut ipso proprie certoque conspecto animum suum velut stabili quodam fundamento contineant, et spem suam in veritate collocent, atque illum vere ac sincere praedicent, et fidelem denique hominem in suscepta fide confirmant. Quemadmodum e contrario gentiles ac Graeci dei notitiam verbi tenus et imaginibus adumbratis obtinent. Nos autem revera deum novimus, verum illum quidem ac vere subsistentem regem, incomprehensibilem, conditorem rerum omnium, unum deum, et ab ipso procedentem unigenitum deum, nec ulla re a patre diversum, nec non et spiritum sanctum qui nihil a patre filioque discrepat. Quod quidem fidei dogma, cum adversus haereses singulas ageremus, pluribus verbis exposuimus.

Ac deum quidem hominibus apparuisse persaepe diximus, nec unquam inficiati sumus. Nam si sacrarum literarum auctoritatem negemus, veritatem non sequimur, et ab ea longius aberramus. Aut si vetus testamentum reiicimus, non amplius in catholica ecclesia censemur. Atqui in evangelio scriptum est: *Deum nemo vidit unquam; unigenitus deus ipse narravit.* Praeterea eadem scriptura, *Apparuit, inquit, deus Abraam, cum esset in Mesopotamia. Quin ipse dominus in evangelio, Angeli, inquit, eorum vident fa-*

Isai. 41, 20.
Isai. 66, 2.
1b com. 1.
Dan. 7, 9.

Act. 7, 55.

Hebr. 11, 6.

Cap. VII.

Ioann. 1, 18.

Act. 7, 2.
Matth.
10, 18.

τοῦ ¹ ἐν οὐρανῷ. Ἄλλα πάντως ἐρεῖ τις εἰρηκέναι τὴν θεῖαν γραφὴν τοὺς προφήτας ἑωρακέναι τὸν θεὸν ἐν τῷ νῶ, ἀπὸ τοῦ ρητοῦ τοῦ, Καὶ οἱ ἄγγελοι τούτων ὄρασι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανῷ, καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ, Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄφονται· φήσας δὲ τοῦτο καὶ παραζεύξας κατὰ τὴν αὐτοῦ ἔννοιαν τὰς λέξεις εἰποι δ' ἄν, ὅτι ἐν τῷ νῶ ἕκαστος ὄρα τὸν θεὸν οὐ γὰρ ὀφθαλμοῖς. Ἀντιπίπτει δὲ τούτῳ ὁ θεῖος λόγος, φάσκων διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, Τύλας ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαί, ὅτι ἄνθρωπος ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων ἐν λαῷ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντι ἐγὼ κατοικῶ, καὶ τὸν κύριον Σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. Καὶ οὐκ εἶπε Τῷ νῶ, οὐδὲ Ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἀλλὰ Τοῖς ὀφθαλμοῖς, τὰ ἀληθῆ καὶ στερεὰ τῆς πίστεως βεβαιούμενος. Τί οὖν ² εἴπωμεν, τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος θεὸν μὴ ἑωρακέναι τινὰ πάποτε, τῶν δὲ προφητῶν καὶ ἀποστόλων φασκόντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου; ³ Ἄρα ἀντίθετον ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ πρὸς ἑαυτὴν τι; μὴ γένοιτο. Ἄλλα εἶδον προφήται καὶ ἀπόστολοι, καὶ ἀληθῆς ὑπάρχον· εἶδον δὲ καθὸ ἡδύνατο αὐτοὶ, καὶ καθὸ ἐνεχώρει, καὶ ᾤφθη αὐτοῖς ὁ θεὸς ὡς ἠθέλησεν. Πάντα γὰρ αὐτῷ δυνατά. Καὶ ὅτι μὲν ⁴ ὁ ἀόρατος θεὸς καὶ ἀκατάληπτος, τοῦτο δηλὸν ἐστὶ καὶ ὠμολόγηται. Ἄλλα πάλιν δυνατὸς ἐστὶ ποιεῖν ὃ βούλεται. Οὐ γὰρ τις ἀντιτίθησιν αὐτοῦ τῷ βουλήματι. Ἀόρατος οὖν ἐστὶ τὴν φύσιν καὶ ἀκατάληπτος τὴν δόξαν, βουλομένου δὲ τῷ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότι ἀνθρώπων ὀπτανέσθαι, οὐδὲν ἐναντιοῦται τῷ αὐτοῦ βουλήματι. Οὐ γὰρ ⁵ πάθει συνέχεται τὸ θεῖον, ἵνα ὃ βούλεται μὴ ⁶ πράττη, ἢ πράττη ὃ μὴ βούλεται (δυνατὸς γὰρ ἐστὶ ποιῶν ὃ βούλεται), ἀλλὰ πράττει ἅπερ ⁷ αὐτοῦ πρέπει τῇ θεότητι· μὴδὲν ὅλως τῷ θελήματι αὐτοῦ ἀντικίπτον, ὥστε μὴ δύνασθαι πράττειν ὃ βούλεται, πεποιμένως τῇ αὐτοῦ θεότητι. Καὶ ἀδύνατόν ἐστιν ἰδεῖν θεὸν, μάλιστα ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ οὐκ ἐγχωρεῖ τὸ ὄρατὸν ὄραν τὸ ἀόρατον. ⁸ Ἄλλ' ἀόρατος θεὸς ἐν φιλανθρωπίᾳ καὶ δυνάμει ἐνισχύσας τὸ ἀδύνατον κατηξίωσε τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει, ὅπως ἴδῃ τὸ ἀόρατον, καὶ ὃ εἶδε τὸ ἀόρατόν ⁹ τε καὶ ἄπειρον, οὐ καθὼς ἔσχε τὸ ἄπειρον, ἀλλ' ὡς ἡδύνατο χωρεῖν ἢ φύσιν ἐνδυναμωθεῖσα τοῦ ἀδυνάτως ἔχοντος πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ δυνατοῦ. Καὶ οὐδὲν διολεῖ ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ, οὔτε ἀντίθετος λέξις πρὸς λέξιν εὐρεθήσεται.

CAP. VII. — 1. ἐν τῷ οὐρανῷ editi.

2. Libri habent εἴπωμεν.

3. ἄρα editi.

4. Articulum esse delendum vides.

5. πάθῃ vitium est ed. Petav. Colon. repet.

6. πράττει, ἢ πράττει codd. mss. et editi. princ.

7. αὐτοῦ correxerunt Cornarius (veritū enim ipsius) et Petavius. Libri habent αὐτῷ.

8. ἀλλὰ cod. Rhedig.

9. τότε καὶ cod. Rhedig.

ciem patris mei, qui in coelis est. Atenim, dicit aliquis, Scriptura deum vidisse prophetas asserit, sed mente intelligentiaque duntaxat, ut ex hoc loco colligi potest: *Angeli eorum vident faciem patris* Math. 5, 8. *mei, qui in coelis est:* item ex hoc loco: *Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.* Quod qui dixerit, et illas scripturae sententias apud se contulerit, perinde arbitrabitur unumquemque deum mente, non oculis videre. Verum facile iste divini sermonis auctoritate refellitur, cum propheta Isaias dicat, *Miser ego, quoniam confixus sum, eo quod homo impuris labiis in medio populi impura labia habentis ego habito, et dominum exercituum vidi oculis meis.* Isai. 6, 5. Non Mente dixit, non Cogitatione, sed Oculis, unaque veram ac solidam fidem statuit. Ecquid ergo dicimus, cum evangelium asserat, *Deum a nemine unquam esse conspectum*, prophetae vero et apostoli, imo dominus ipse, contrarium affirment? An aliqua sunt in scriptura quae sibi invicem repugnent? Minime id quidem. Sed prophetae haud dubie et apostoli deum viderunt, idque ipsum certissimum est; sed hactenus viderunt quatenus poterant ipsi, et quantum licebat, ac quemadmodum voluit deus, se videndum his praebuit. Quippe omnia sunt in eius potestate posita. Neque vero dubium est quin deus videri comprehendique nequeat, idque in confesso est apud omnes. Sed et illud proinde certum, posse illum quae velit efficere. *Nullus est enim qui eius voluntati resistat.* Esth. 13, 2. Quare cum et natura visum omnem effugiat, et ipsius comprehendi gloria nequeat, tamen quoties homini, quem produxit, videndum se praebere voluerit, nihil eius voluntati reluctatur. Siquidem nulla in deo inest affectio neque pati quicquam potest, ut aut quod velit non perficiat, aut quod nolit efficiat. Est enim praepotens, et quodcumque libitum est molitur, ita tamen ut quae divinitatem ipsius deceant perpetuo faciat. Nam nihil est, ut dixi, quod voluntati ipsius adversetur, quo minus quae velit pro eo ac divinitati suae convenit exequat. Deum quidem videri, praesertim ab humana natura, non posse fatemur, neque quod aspectabile est id quod videri omnino non potest intueri fas putamus. Sed idem tamen invisibilis deus pro sua humanitate ac potentia imbecillam aciem ita virtute sua corroborare dignatur, ut quod videri alioqui non potest aspiciat. Porro cum invisibile illud et infinitum aspicit, non quatenus infinitum est illud intuetur, sed quantum illius quod imbecillum est natura capere potest, eiusmodi vi ac virtute confirmata, ut ad potentis illius notitiam adaequare se possit. Quamobrem nihil est in sacris literis a se ipso discrepans, non sententia ulla quae ab alia sententia dissideat.

Κεφ. η'. Ἔστι δὲ, ὡς πολλάκις τὸ ὑπόδειγμα διηγησάμην, τὸ πρῶγμα οὕτως ὡς εἴ τις θεάσοιτο δι' ὀπῆς ¹ μικροτάτης τὸν οὐρανὸν καὶ εἶποι, Ὅρα τὸν οὐρανὸν, καὶ οὐκ ἂν ψεύσοιτο ὁ τοιοῦτος (ὄρα γὰρ οὐρανὸν τῷ ὄντι), εἶποι δὲ τις αὐτῷ συνετῶς ὅτι, Οὐχ ἑώρακας τὸν οὐρανὸν, καὶ οὐκ ἂν ψεύσοιτο ὁ τοιοῦτος· ὁ μὲν γὰρ λέγων ἑώρακέναι οὐ ψεύδεται, καὶ ὁ φήσας πρὸς αὐτὸν μὴ ἑώρακέναι τὸ αὐτὸ ἀληθεύει. Οὔτε γὰρ εἶδε τὴν ἐπέκτασιν, οὔτε τὸ πλάτος. Καὶ ὁ μὲν ἑώρακῶς ἠλήθευσεν, ὁ δὲ ἀντεῖπὼν μὴ ἑώρακέναι οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠλήθευσε. Πολλάκις γὰρ καὶ ἐπὶ ἀκρωρεῖα ὄρους ἐστῶτες θεώμεθα καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ἐὰν ² εἰπωμεν ἑώρακέναι θάλασσαν, οὐκ ἐψεύσαμεθα. Εἰ δὲ τις ἀντεῖποι λέγων ὅτι Οὐχ ἑώρακας, καὶ αὐτὸς οὐ ψεύδεται. Ποῦ γὰρ διῆκνείται τὸ πλάτος, ποῦ τὸ μήκος, ποῦ τὸ βάθος, ποῦ οἱ μυχοὶ τοῦ βυθοῦ, καὶ τὰ ἀποτελέσματα, οὐ δύναται εἰδέναι ἄνθρωπος ὧν. Εἰ τοίνυν τὰ περὶ τῶν κτισμάτων οὕτως ἐν ἡμῖν πληροῦται, πόσω γε μᾶλλον ἐν τῇ χάριτι ἢ ἐχαρίσατο ὁ Θεὸς προφήταις καὶ ἀποστόλοις; Ἐθεάσαντο οὖν τὸ ὄν τῷ ὄντι, καὶ οὐκ ἐθεάσαντο, ἀλλ' ἐθεάσαντο ὡς ἠδύνατο ἢ φύσις φέρειν, καὶ αὐτὸ κατὰ χάριν δυνάμεως ἢ ἐνεδυνάμωσεν ὁ δυνατὸς ἐν ἅπασιν, διὰ φιλίαν τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, καὶ ³ δουλεύοντος αὐτῷ ἐν ἀληθείᾳ. Ἐὰν οὖν οἱ τοιοῦτοι νομίωσι χεῖρας οὕτω τὸν Θεὸν ἔχειν, ἢ ὀφθαλμοὺς, ἢ τὰ ἄλλα, διὰ τὸ οὕτως ⁴ ὀφθῆναι τοῖς προφήταις καὶ ἀποστόλοις, φιλονεικῶς φέρονται ἐλεγχόμενοι ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ ὅσα μὲν λέγει ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, πιστεύειν χρὴ ὅτι ἔστι· πῶς δὲ ἔστιν, αὐτῷ μόνῳ ἔγνωσται. Καὶ ὅτι ὠφθῆ τῷ μὲν ὄντι, ναί, ὠφθῆ δὲ ὡς ἡθέλησε, καὶ ἀληθῶς ὠφθῆ, ὡς ὠφθῆ. Πάντα γὰρ δύναται Θεός, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἀδύνατον. Ἔστι δὲ ἀκατάληπτος, πνεῦμα ὧν ἀπερινόητον, πάντα περιέχων, ⁵ οὗτος ὑπ' οὐδενὸς περιεχόμενος. Καὶ ὁποῖος ὁ πατήρ, τοιοῦτος καὶ ὁ υἱός, οὕτω καὶ ⁶ τὸ πνεῦμα ἐν τῇ θεότητι. Μόνος δὲ ὁ μονογενὴς ἐνεδύσατο ἐλθὼν σάρκα, ἐν ἧ καὶ ἀνέστη, ἦν καὶ συνήνωσε τῇ θεότητι εἰς πνεῦμα συνενώσας, ἐκάθισεν ἐν δόξῃ, ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ὡς οὖν ἔστιν ἀκατάληπτος, ⁷ ἀπερινόητος, οὕτω πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ἀληθινὰ ἔστιν ὄντα· ὡς δὲ Θεὸς ἔστιν ἀκατάληπτος, οὕτως πᾶν τὸ περὶ αὐτοῦ λεγόμενον ἀκατάληπτόν ἐστι μὲν, ἀλλὰ ἀκατάληπτον ὅποια Θεοῦ καὶ

pag. 220.

CAP. VIII — 1. μικρῆς cod. Rhedig.

2. εἰπωμεν cod. Ien. εἰπομεν edili. In cod. Rhedig. desiderantur verba καὶ ἐὰν εἰπ. ἑωρ. θάλασσαν.

3. δουλεύοντος emendarunt Cornarius (qui veritū hominis servientis illi in ve-

ritate) et Pelavius. Libri praesent δουλεύοντι.

4. ὀφθῆναι correxit Pelav., praeceunte Cornario qui propterea quod sic visus est prophetis veritū. Libri habent ὀφθῆσεσθαι.

5. Scribendum αὐτός.

Res ipsa quidem, ut commemoratum a me saepius exemplum Cap. VIII. hoc loco repetam, ita fere sese habet. Quemadmodum si qui coelum per angustum foramen transpiciat, ac coelum videre se dicat, non utique mentiatur; videt enim revera coelum. Quod si quis prudenter ei dicat, Non vides coelum, ne is quidem mentietur; neuter inquam mentitur, neque qui vidisse se dicit, neque qui negat. Non enim extensionem coeli ac latitudinem aspexit. Quare et qui vidit verum dixit, et qui repugnat falsum non dixit. Saepe enim accidit ut ex alto montis vertice mare prospiciamus. Quod si nos illud vidisse dicamus, non mentiemur; neque si contradixerit aliquis, ac vidisse nos negaverit, non verum ille dixit. Propterea quod, quae est hominis imbecillitas, quo illius amplitudo, aut longitudo, aut profunditas pertingat, quamque alti sint illius voraginis recessus, sed neque illius effecta pervidere potest. Iam si in creaturis ita sese res habet, quanto magis in gratuito illo beneficio, quod deus prophetis apostolisque concessit? Ergo illi deum existentem revera contuiti sunt, et simul non sunt contuiti. Viderunt quidem quatenus ipsorum natura sustinebat, idque virtutis illius beneficio qua praepotens ille deus pro singulari suo erga hominem amore, qui sibi ex animo ac sincere serviebat, afficere illum voluit. Sed si manus, aut oculos, aut alia id genus membra inesse deo suspicentur isti, quod ad eum modum prophetis et apostolis conspectus sit, inani quodam studio contentionis elati a veritate ipsa refelluntur. Necesse quidem est his omnibus adhibere fidem quae in sacris literis asseruntur; quemadmodum vero sese habeat, solus ille cognoscit. Proindeque vere quidem apparuisse certum est; apparuit autem quomodo voluit, et quocumque modo apparuit, vere apparuit. Omnia quippe potest deus, nec est quicquam, quod eius potestatem effugiat. Idem vero comprehendi non potest, cum sit spiritus, quem intelligentia nulla penitus percipere potest, itaque ut omnia contineat et a nullo contineatur. Ceterum qualis est pater talis est filius, talis et in divinitate spiritus sanctus. Ex quibus solus unigenitus filius carne vestitus est, qua cum a mortuis excitatus est, eandemque unius in communionem spiritus cum divinitate coniunxit, et *ad dexteram patris*, ut scriptum est, *in gloria consedit*. Eph. 2. 6. Hebr. 8. 1. Quemadmodum igitur comprehensionem intelligentiamque superat, sic omnia quae de illo dicuntur verissima sunt. Sicut autem comprehendi deus non potest, ita de illo quicquid asseritur perinde comprehendi nequit. Nequit autem cateuus solum quatenus deo convenit, et

ὡς ἴσται ἐν δόξῃ ἀκαταλήπτῃ. Καὶ ταῦτα μὲν καθὼς ἐκφοῦμεν εἰς δοξολογίαν Θεοῦ στόματι ἀνθρωπίνῳ εἰρήκαμεν. Οὐ γὰρ ἔχομεν ἐτέρας φθογγῆς χοῦσιν ὑπὲρ τὴν ἐκ Θεοῦ ἡμῖν ἐν μέτρῳ δοθεῖσαν, εἰ καὶ τῷ νῶ περισσύτερον περὶ Θεοῦ ὑπολαμβάνομεν. Ἄλλ' οὐχ ὀπόσα ὁ νοῦς ἔχει, τσαῦτα δύναται τὸ στόμα λέγειν, μέτρῳ ἀποκεκλεισμένον, καὶ συνεχόμενον τοῖς σωματικοῖς ὄργανοις. Διὸ καὶ συγγνωμονεῖ Θεὸς παρ' ἡμῶν ἀποδεχόμενος τὴν περὶ αὐτοῦ εἰδῆσιν καὶ δοξολογίαν, ὑπὲρ τὴν ἡμῶν δύναμιν ἐπεκτεινομένην, οὐχὶ Θεῷ χάρισασθαί τι, ἀλλὰ δοξολογεῖν τὸ θεῖον κατὰ δύναμιν, εἰς τὸ ἑὺσεβῶς φρονῆσαι, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ ἀληθείας. Ταῦτα δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ Λύδιου καὶ τῶν Λυδιανῶν διαλαμβάνοντες ἐξείπομεν τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα, οἷς κατὰ τὸ ἰδιωτικόν καὶ αὐτοὶ διηγούμενοι, καὶ κατὰ τὸ φιλόνεικον ἐν τούτοις ἀντέχονται, ἀπρεπῶς διίσχυριζόμενοι.

Κεφ. 5. Ἔχουσι δὲ καὶ ἄλλα τινὰ, δι' ἅπερ μάλιστα ἴστανται περισσότερον τὴν διαίρεσιν ποιησάμενοι τῆς ἐκκλησίας, δι' ἧς καὶ ἄλλους πτύραντες πολλὰκις ἀνθέλκουσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, παρελκυσαντες ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας. Μετὰ γὰρ Ἰουδαίων βούλονται τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν, τοῦτέστιν ὃ καιρῷ οἱ Ἰουδαῖοι ποιοῦσι τὰ παρ' αὐτοῖς Ἄζυμα, τότε αὐτοὶ φιλόνεικοῦσι τὸ Πάσχα ἄγειν· καὶ δῆθεν ὅτι οὕτως

pag. 821. ἦν ἡ ἐκκλησία φερομένη. Εἰ γὰρ καὶ λόγον σεσυκοφαντημένον δεικνύουσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, φάσκοντες ἀπὸ ἱ Κωνσταντίνου διὰ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα, φησὶ, προσωποληψίαν ἑ καταλελοίπατε τὴν τῶν πατέρων περὶ τοῦ Πάσχα ἑορτῆς ἀκολουθίαν, καὶ τὴν ἡμέραν μετελλάξατε εἰς τὸ καθῆκον τοῦ βασιλέως. Τινὲς δὲ πάλιν κατὰ τὸ ἴδιον φιλόνεικον ὀρίζονται ὅτι, Ὅτε τὰ γενέθλια τοῦ Κωνσταντίνου, τότε μετεποιήσασθε, φησὶ, τὸ Πάσχα. Καὶ εἰ μὲν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸ Πάσχα ἤγετο κατ' ἔτος, καὶ τῇ αὐτῇ ὥρισθη τοῦτο ποιεῖν ἑ ἐπὶ τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου συναγωγῆς συνόδου πιθανὸν ἦν τὸ παρ' αὐτοῖς λεγόμενον· ὅποτε δὲ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν οὐ δύναται ἔχασθαι τῆς αὐτῆς ψήφου ἢ ἀκολουθία, διέπεισεν ὁ αὐτῶν λόγος. Οὐ γὰρ διὰ τὸ γενέθλιον ὁ βασιλεὺς ἐπεμελήσατο, ἀλλὰ διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς ἐκκλησίας. Τῷ γὰρ ὄντι δύο μέγιστα ἡμῖν κατώρθωσεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προειρημένου Κωνσταντίνου τοῦ Θεοφιλεστάτου καὶ αἰεὶ μακαριστοῦ, τὸ συνάξει οἰκουμένην σύνοδον, καὶ ἐκθέσθαι τὴν ἐν Νικαίᾳ ἑ ἐκτεθείσαν πίστιν, καὶ ὁμολογηθεῖσαν μεθ' ὑπογραφῆς τῶν συνελθόντων

7. εὐσεβεῖς cod. Rhedig.

CAP. IX. — 1. Sic Cornarius et Petavius emendarunt. In libris enim est Κωνσταντίνου.

2. καταλελοίπατε emendarunt Cornarius. (is enim veritē reliquias circa celebritatem Paschatis ordinem) et Petavius. In libris est καταλελοπότι.

eo modo quo inest in eo splendore qui comprehensionem excedit omnem. Haec nos pro viribus nostris ad dei honorem et gloriam humana lingua disputavimus. Non enim alta voce aut sermone uti possumus, qui sit eo praestantior quem nobis modo quodam ac mensura deus attribuit; tametsi praestantius aliquid mente de deo concipiamus. Verum quantum nostra mens capit, tantum os eloqui non potest, quod et mensura illa coercetur, et corporeis instrumentis affixum tenetur. Quocirca imbecillitati nostrae deus indulgens, quam de ipso notitiam adipiscimur ac gloriam deferimus, aequi bonique consulit, dum illam etiam supra virium nostrarum captum extendimus; non ut ulla in re deo gratificemur, sed ut illum, quoad situm in nobis est, laude celebremus; ut et de illo religiose sentiamus, et ab eius gratia et veritate non excidamus. Atque haec adversus Audium Audianosque disputantes illorum dogmata proposuimus; quae simpliciori quadam ratione ac pertinaci contentionis studio turpiter asseverant.

Habent vero et alia complura, quibus potissimum nituntur, Cap. IX. seque ab ecclesiae coniunctione segregarunt, quibus et alios plerumque conturbatos ab eadem ecclesia divellunt, utriusque sexus homines. Nam cum Iudaeis Pascha celebrare volunt, hoc est quo tempore Iudaei Azyma sua peragunt, tunc illi Paschatis celebritatem obeunt, ut ab ecclesia dissentire videantur. Quod videlicet olim haec in ecclesia consuetudo recepta fuerit. Quamquam nonnihil hac in parte calumniantur, et ecclesiasticis falsam rationem obiiciunt. A Constantini, inquit, tempore, ut imperatoris rationem haberetis paternam in celebrando paschate consuetudinem reliquistis, diemque commutastis, ut vos ad imperatoris nutum accommodaretis. Quidam etiam pervicacius deficiunt, et, Cum natalis, inquit, Constantini celebraretur, Paschatis rationem immutastis. Verum si eadem quotannis die Pascha repraesentaretur, in eaque celebrandum esse statuisset illa synodus a Constantino collecta, probabilis istorum esset oratio. Nunc cum annis singulis non eadem temporum series putatioque respondeat, inanis est ista ratio. Non enim ob natalem suum, sed ad ecclesiam conciliandam ei rei studium imperator adhibuit. Sane illud fatendum nobis est, duo quaedam maxima per religiosissimum ac beatissimae memoriae Constantinum a deo esse praestita. Quorum primum fuit ut oecumenica synodus colligeretur, ac fidei summa Nicaeae explicata proponeretur, et

3. ἦνδὲ volebat Πελαγίος.

ἐντεθείσαν) edit. Πελαγ. ἐκταθείσαν reli-

4. ἐκταθείσαν (ed. Colon. repet. vitiose qui libri.

ἐπισκόπων, καθαιρεθῆναι μὲν Ἄρειον, τὸ δὲ καθαρὸν τῆς πίστεως κηρυχθῆναι πᾶσι, καὶ τὸ περὶ τοῦ Πάσχα εἰς ἕνωσιν ἡμῶν ὑπ' αὐτῶν διορθωθῆναι. Ἐκκαταί γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν πρώων χρόνων δέστη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαφόρως ἀγόμενον, χλευήν ἐμποιοῦν καθέκαστον ἔτος, τῶν μὲν πρὸ ἑβδομάδος ποιούντων καὶ φιλονεικούντων πρὸς ἀλλήλους, τῶν δὲ μετὰ ἑβδομάδα, καὶ τῶν μὲν προλαμβάνοντων, τῶν δὲ μεσαζόντων, ἄλλων δὲ μετέπειτα ἐπιτελούντων. Καὶ ἦν ἀπλῶς φύσις πολλῆ καὶ κάματος, ὡς πολλοῖς φιλολόγοις οὐκ ἄγνωστον ἐν πόσεισιν καιροῖς θόρυβος ἐκινεῖτο ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ κηρύγματι περὶ τοῦ τῆς ἑορτῆς ταύτης ζητήματος, ἐν τε χρόνοις Πολυκάρπου καὶ Βίκτωρος, ὡς ἡ ἀνατολὴ πρὸς τὴν δύσιν διαφερομένη εἰρηνικὰ παρ' ἀλλήλων οὐκ ἐδέχοντο. Ἐν ἄλλοις δὲ ὅσοις καιροῖς, ἐν τε χρόνοις Ἀλεξάνδρου ἐπισκόπου ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ Κρισκεντίου, ὡς πρὸς ἀλλήλους εὐρίσκονται ἕκαστος αὐτῶν γράφοντες καὶ διαμαχόμενοι, ἕως τῶν ἡμετέρων χρόνων, ἐξότου ἐταράχθη μετὰ τὸν χρόνον τῶν ἐμπεριτόμων ἐπισκόπων, οὕτως ἐφέρετο. Διὸ συνελθόντες οἱ πανταχόθεν τότε καὶ ἀκριβοῦσαντες ὄρισαν μεθ' ὁμονομίας γίνεσθαι κατὰ τὸ πρέπον τῆς ψήφου καὶ τῆς ἀπολουθίας.

Κεφ. ι'. Εἰς τοῦτο δὲ οἱ αὐτοὶ Ἀύδιανοὶ παραφέρουσι τὴν τῶν Ἀποστόλων Διάταξιν, οὕσαν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, ἀλλ' οὐκ ἀδόκιμον· πᾶσα γὰρ ἐν αὐτῇ κανονικῇ τάξει ἐμφέρεται, καὶ οὐδὲν παρακεραραγμένον τῆς πίστεως, ἢ οὐδὲ τῆς ὑμολογίας, οὐδὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ κανόνος καὶ πίστεως. Τὸ δὲ ρητόν, ἀφ' οὗ λαμβάνοντες περὶ τοῦ Πάσχα κακῶς παρερμηνεύουσιν οἱ προειρημένοι, καὶ ἀγνωστῆς ἐτέρας ὑπολαμβάνουσιν· ὀρίζουσι γὰρ ἐν τῇ αὐτῇ Διατάξει οἱ ἀπόστολοι ὅτι, Ἵμεῖς μὴ ψηφίζητε, ἀλλὰ ποιεῖτε ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε. Καὶ οὐκ εἶπαν, Ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν οἱ ἐν περιτομῇ, ἀλλὰ οἱ ἐκ περιτομῆς, ἵνα δείξωσι τοὺς ἀπὸ τῆς περιτομῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετελθόντας ἀρχηγούς εἶναι μετ' ἐκείνων τὸν χρόνον, καὶ εἰς τὸ συμπελθεσθαι τοῖς ἄλλοις, εἰς τὸ μὴ ἄλλον ποιεῖν ἄλλως καὶ ἄλλον ἄλλοτε. Τοῦτο γὰρ τὸ πᾶν συνήγαγον φρόντισμα διὰ τὴν ἕνωσιν τὴν μίαν, ἵνα μὴ ἦ

5. Ἀλεξανδρείας non habet cod Rhedig.
CAP. X. — 1. Verba οὐδὲ τῆς ὁμολογίας exciderunt ab edñ. Petav. Colon.
repet.

2. Cf. Grabe Spicileg. I, pag. 46 sqq.
3. ἐκ περιτομῆς cod. Rhedig.
4. ἄλλως scripsi pro ἄλλοτε, quod libri habent. Petavius putabat ἄλλοτε.

episcoporum qui convenerant subscriptione confirmaretur, adeo ut Ario profligato vera omnibus fides ac sincera praedicaretur: alterum fuit celebrandi Paschatis ad stabiliendam nostrum omnium concordiam emendata ratio. Iampridem enim, et a primis usque temporibus, variae in ecclesia de hac solemnitate controversiae ac dissensiones extiterunt, quae quotannis risum ac ludibrium afferebant. Nam alii quodam contentionis ardore ante hebdomadem, alii post hebdomadem inibant, alii antevertabant, alii medio tempore, alii postremo peragebant. Et, ut uno verbo dicam, mirifica quaedam erat et laboriosa perturbatio. Nec illud eruditus hominibus ignotum est, quam saepe diversis temporibus de illius festi celebritate varii ecclesiasticae disciplinae tumultus ac contentiones obortae sint, praesertim Polycarpi ac Victoris aetate, cum Orientales ab Occidentalibus divulsi pacificas a se invicem literas nullas acciperent. Quod idem et aliis temporibus accidit; velut Alexandri episcopi Alexandrini, et Crescentii, quemadmodum contra se mutuo scripserint et acerrime pugnaverint. Quae quidem animorum opinionumque distractio, ex quo semel post episcopos illos qui ex circumcissione ac Iudaeorum secta ad Christum sese converterant agitari coepit, ad nostra usque tempora eodem est tenore perducta. Quamobrem qui tum ad Nicaenam synodum undique confluxerant, re accurate cognita communi ab omnibus concordia, atque ex idonea temporum computatione et calculo, celebrandum esse statuerunt.

Audiani vero ad institutum suum quandam ex Apostolorum Cap. X. Constitutione auctoritatem accommodant. Qui liber tametsi dubiae apud nonnullos fidei sit, non est tamen improbandus. Nam in eo quae ad ecclesiae disciplinam attinent omnia comprehenduntur, neque quicquam aut in fide ac catholica professione depravatum, aut ecclesiae administrationi ac decretis contrarium continent. Sed quod ad locum illum attinet, unde suam de paschate sententiam affirmare conantur, huic illi perperam interpretantur, et ad alienum sensum per incitiam traducunt. Etenim apostoli in illa Constitutione ita definiunt: Vos, inquit, temporum rationes ne subducite, sed eo tempore celebrate quo fratres vestri qui ex circumcissione prodierunt; cum iis itaque Pascha peragite. Non praecipiunt, Quo tempore fratres vestri qui in circumcissione sunt, sed Qui ex circumcissione prodierunt; ut illos ipsos declarent, qui ad ecclesiam a circumcissione transierint ex eo deinceps tempore duces et auctores futuros, utque ad aliorum auctoritatem adiungerent sese, ne alii alio tempore obeundum sibi Pascha crederent. Hanc enim omnem illi curam ac diligentiam impendisse videntur, ut pacem ac concordiam

σχίσματα, μηδὲ διαιρέσεις. Οὗτοι δὲ μὴ νοήσαντες τὸν νοῦν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ λόγου τοῦ ἐμπερομένου, τοῦ ἐν τῇ Διατάξει, ἐνόμισαν μὴ που ἄρα μετὰ τῶν Ἰουδαίων χρῆ τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν· ἅμα δὲ καὶ πεντεκαιδέκα ἐπίσκοποι γεγόνασιν ἐκ περιτομῆς, καὶ ἐχρῆν τότε τῶν ἐπισκόπων ἐκ περιτομῆς ὄντων ἐν Ἱερουσαλὴμ κατασταθέντων τὸν πάντα κόσμον τούτοις συνέπεσθαι, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπιτελεῖν, ἵνα μία τις γένηται συμφωνία, καὶ μία ὁμολογία, μία ἑορτὴ ἐπιτελουμένη. Διὸ ἐκείνων ἢ ἐπιμέλεια τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων συνάγουσα εἰς ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας, μὴ δυνηθεῖσα τὸν τοσοῦτον χρόνον ἐπιτελεσθῆναι, εὐδοκῆσει θεοῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου ἐγένετο ὁμονομίας ἕνεκα. Παρὰ τοῖς ἀποστόλοις δὲ τὸ φητὸν ⁵ δι' ὁμόνοιαν ἐμφέρεται, ὡς ἐπιμαρτυροῦσι λέγοντες ὅτι, Κἄν τε πλανηθῶσι, ⁶ μηδὲ ὑμῖν μελέτω. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰρημένων φητῶν ἢ ἀντίθεσις ὀφθῆσεται. Φάσκουσι γὰρ τὴν ἀγρυπνίαν φέρειν μεσαζόντων τῶν Ἀζύμων. Οὐ δύναται δὲ τοῦτο πάντοτε γενέσθαι ἐν τῇ ψήφῳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ.

Κεφ. ια'. Ἐκ τριῶν γὰρ συνέστηκεν ὁ τοῦ Πάσχα σύνδεσμος, ἕκ τε τοῦ ἡλιακοῦ δρόμου διὰ τὴν κυριακὴν καὶ τὸν μήνα, ἕκ τε τοῦ σεληνιακοῦ δρόμου, διὰ τὸ κατὰ τὸν νόμον, ὅπως ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῆς σελήνης τυθῆ ¹ τὸ Πάσχα, ὡς εἶπεν ὁ νόμος. Οὔτε οὖν δύναται ἀχθῆναι, ἐὰν μὴ ὑπερβῆ ἰσημερία, ὅπερ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οὐ φυλάσσεται, οὐδὲ ἀκριβῆ θέλουσι τοιαύτην ἐπιτελεῖν πραγματεῖαν· διέπεσε γὰρ παρ' αὐτοῖς, καὶ ἠπάτηται τὰ πάντα. Πλὴν εἰ καὶ τοσαύτης ζητήσεως ὑπάρχει ἢ τοιαύτη ἀκριβεία, οὐ διὰ τὴν ζήτησιν ταυτην καὶ τὴν ἀκριβείαν τοῖς ἀποστόλοις εἴρηται, ἀλλὰ δι' ὁμόνοιαν, ² καὶ εἰ μετὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ ἐπιτελεῖν οἱ ἀπόστολοι προσέταξαν, ὡς οὗτοι διέσχυριζονται, πόσῳ γε μᾶλλον δι' ὁμόνοιαν μετὰ τῆς ἐκκλησίας χρῆ ἐπιτελεῖν, ἵνα μὴ τὴν ὁμόνοιαν χαράξωμεν τῆς ἐκκλησίας; πῶς οὖν δύναται τελεῖσθαι τοῦτο; Λέγουσι γὰρ οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι ³ ὅτι, Ὅταν ἐκείνοι εὐωχῶνται, ὑμεῖς νηστεύοντες ὑπὲρ αὐτῶν πενθεῖτε, ὅτι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τὸν Χριστὸν ἑσταύρωσαν· καὶ ὅταν αὐτοὶ πενθῶσι τὰ Ἄζυμα ἐσθίουσιν ἐν πικρίσιν, ὑμεῖς εὐωχεῖσθε. Συμβαίνει δὲ αὐτοὺς ἐν κυριακῇ ἡμέρᾳ Ἄζυμα λαμβάνειν. Ἐπιφωσκούσης γὰρ τῆς κυριακῆς ἐσπέρας δύναται θύειν τὸ Πάσχα· μετὰ γὰρ ἐσπέραν παρελθόντος τοῦ σαββάτου οὐ δύναται ἔργον ἐπιτελεῖν. Ἄρα γὰρ αὐτῶν θυσάντων, εἰ ἐγείρονται εὐωχούμενοι, πῶς ἡμεῖς ἐν κυριακῇ πενθῆ-

5. δι' ὁμόνοιαν non habet cod. Rhedig.

6. An fortasse μηδὲν?

Cap. XI. — 1. Cf. I. Scaliger de Emendat. Tempor. p. 116.

2. καὶ εἰ μετὰ scriptis de coniectura Petavii, non de librorum auctoritate, in quibus illud ei desideratur. Cornarius con-
verit si enim et cum hostibus Christi

adstringerent; neve dissidia atque opinionum dissensiones existerent. Audiani vero cum apostoli illius decreti sensum minime perciperent, ex eo sic apud se cogitarunt, Pascha Iudaeorum more celebrandum videri. Porro post constitutionem illam quindecim e circumcissione episcopi fuerunt, idque Hierosolymis, quorum auctoritatem Christianus omnis orbis sequi, et cum illis celebrare Pascha debuit, una ut omnium concordia, una professio, una celebritatis obeundae ratio ac consuetudo firmaretur. Igitur ad hominum mentes in unam ecclesiae societatem, quae tanto temporis spatio nondum obtineri potuerat, conciliandas, patrum illorum cura diligentiaque, non sine dei nutu, Constantini temporibus incubuit. In Apostolorum vero Constitutionibus ad concordiam perinde decretum illud pertinet. Id quod illi ipsi testantur his verbis, Quamvis aberrent ipsi, nihil id vos commoveat. Ceterum ex iis, quae eodem in libro scripta sunt, Audiani facillime confutantur. Iubent enim eodem in loco medio Azymorum tempore pervigilium obire. Hoc autem in ecclesiastica temporum supputatione fieri perpetuo non potest.

Tria sunt enim praecipue quibus Paschatis celebritas alligatur. Cap. XI.

Solis inprimis cursus, propter dominicam ac mensem. Tum lunae itidem cursus, idque propter legem quae decima quarta luna immolari Pascha praecipit. Itaque neque celebrari antea potest quam aequinoctium confectum sit, quod Iudaei nequaquam observant, nec accuratam hoc in negotio rationem inire student; apud quos depravata ac perturbata sunt omnia. Verum licet tantae quaestionis tam sit exacta decisio, non tamen ob eiusmodi quaestionem accuratamque rationem, sed ob unam concordiam haec ab apostolis pronuntiata sunt. Quod si vel cum Christi hostibus, ut illi putant, apostoli celebrandum esse Pascha censuerunt, quanto magis ad eandem retinendam consensionem cum ecclesia celebrare convenit, ne illius concordia laceretur? Quinam igitur istud effici potest? Sic enim iidem apostoli praecipiant: Dum epulantur illi, vos ieiunantes pro illis lugete, quoniam festo illo die Christum in crucem sustulerunt. Cumque illi lugentes Azymis et lactucis agrestibus vescentur, vos epulamini. Ceterum nonnunquam accidit, ut dominica die Azymis utantur. Adveniente quippe dominicae vespera Pascha suum immolare possunt. Nam post vesperam praeterito sabbato opus istud ipsis exercere non licet. Posteaquam igitur sacrificaverint, si ad epulas consurgunt, nos dominicam diem quonam pacto luctu ac ier-

perficere id apostoli praeceperunt *celt.*,
ut et γὰρ καὶ μετὰ cogitasse videatur.

3. Ἔτι ἀπὸ αὐτῶν *Rhedig.*

σομεν ⁴ καὶ νηστεύσομεν; Ἀὐθις αὐτῶν ἀκούοντες ἐν τῇ Διατάξει ὅτι, Ὁ κακῶν ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐν κυριακῇ ἐπικατάρατος ἐστὶ τῷ Θεῷ. Καὶ ὁρῶς πόση ἐστὶν ἀκρίβεια καὶ ἀντίθεσις, μὴ δυναμένης τῆς πραγματείας κατὰ τὸ φητὸν ἐπιτελεῖσθαι; νοήματι δὲ ἡ πᾶσα ἔσθηκεν ἀλήθεια τοῦ κηρύγματος, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς Διατάξεως τῶν Ἀποστόλων, ὅτι δι' ὁμόνοιαν, ὡς συνήκται τοῦ λόγου ὁ σύνδεσμος, ἐὰν παρ. 624. ἐπιτελέσωμεν, ἢ καὶ ἐπιτελώσι, μετὰ ἰσημερίαν, καθὼς κἀκεῖνοι ἄγουσι πολλάκις τε καὶ ἡμεῖς. Ἐπίπλιν δὲ πρὸ τοῦ τελεσθῆναι τὴν ἰσημερίαν, ὡς ἐκεῖνοι ἄγουσιν ὅτε μόνοι ἄγουσιν· ἐὰν οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπιτελέσωμεν, συμβέβηκεν ἡμῖν ἐν ἐνιαυτῶ δύο Πάσχα ἐπιτελέσαι, μετὰ ἰσημερίαν καὶ πρὸ ἰσημερίας, τῷ δὲ ἄλλῳ ἐξῆς ἐνιαυτῷ οὐδὲ ὅπως ἐπιτελέσωμεν Πάσχα. Καὶ εὐρεθῆσεται τὸ πᾶν πλάνης εἶναι ἔργον, ἢπερ ἀλήθεια. Πρὸ γὰρ ἰσημερίας οὐ πληρωθῆσεται τὸ ἔτος, οὔτε πληροῦται τοῦ κύκλου τοῦ θεοῦ, ἐκ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις τεταγμένου ὁ ἐνιαυτός, ἐὰν μὴ παρέλθῃ ἰσημερία.

Κεφ. β'. Καὶ ἦν μὲν περὶ τούτου πολλὰ λέγειν, ὡς καλῶς ποιήσαντες οἱ πατέρες, μᾶλλον δὲ δι' αὐτῶν ὁ θεὸς κατώρθωσε τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ πᾶν ἀκρίβασμα τῆς ἀληθείας τῆς ¹ πανσεβασμίου ταύτης εορτῆς καὶ παναγίας, μετὰ ἰσημερίαν μὲν ποιεῖσθαι, ὅτε ὑποπίπτει ἡ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης κατὰ τῆς σελήνης ἡμέρας ψῆφος· οὐχ ἵνα ἐν αὐτῇ τῇ τεσσαρεσκαιδεκῆ ἐπιτελέσωμεν. Μία γὰρ ἡμέρα παρ' ἐκείνοις ζητεῖται, παρ' ἡμῖν δὲ οὐ μία, ἀλλὰ βξ, ἑβδομάς πληρεστάτη. Διὸ καὶ αὐτός ὁ ² νόμος λέγει ἐπιπλατύνων τὸ Λήψεσθε ἑαυτοῖς πρόβατον ἐνιαύσιον, ἄμωμον, τέλειον, ἀπὸ δεκάτου τοῦ μηνός· καὶ ἴσται ὑμῖν διατετηρημένον ἄχρι τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης· καὶ θύσεσθε αὐτὸ πρὸς ἑσπέραν τῇ τεσσαρεσκαιδεκῆ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός, τουτέστι τῆς σελήνης. Παρατηρεῖται δὲ ἡ ἐκκλησία ἄγειν τὴν εορτὴν τοῦ Πάσχα, τουτέστι τὴν ἑβδομάδα, τὴν ὀρισμένην καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ Διατάξει, ἀπὸ δευτέρας σαββάτων, ὅπερ ἐστὶν ἀγορασμός τοῦ προβάτου. Καὶ ἐὰν μὲν ἦν τεσσαρεσκαιδεκῆ τῆς σελήνης τῇ δευτέρᾳ τῶν σαββάτων, ³ μέσον ἄγεται τὸ θῦμα τοῦ προβάτου· ἐὰν τε τρίτῃ σαββάτων, ἐὰν ⁴ τε ⁵ τετάρτῃ σαββάτων, ἐὰν τε πέμπτῃ σαββάτων, ἐὰν τε ⁶ προσαββάτῳ, ἐὰν τε σαββάτῳ, τῶν βξ ἡμερῶν πρὸς

4. καὶ νηστεύσομεν om. cod. Rhedig.

5. ἡ articulum unctis polavit Pelavius.

6. ἔσθηκεν ἀλήθεια codd. mss. ἔσθη ἡ ἀλήθεια editi libri.

7. πάλιν δὲ verba non agnosci cod. Rhedig.

CAP. XII. — 1. πανσεβασμίου scriptis. pro πανσεβάσμου, quod vulgo est in libris omnibus. Πανσεβάσμιος adiectivo

iunio traducemus? cum apostolos in illa Constitutione ita praecipientes audiamus: Qui affixerit animam suam dominica die, maledictus est deo. Videsne quam exacta sit ista ratio quae illorum sententiae opponitur, cum ex apostolici decreti sententia negotium confici nequeat? Sed in sensu intelligentiaque tota illius dogmatis veritas consistit, et ex apostolica illa Constitutione liquet, concordiae gratia sic esse decretum, ut ad consensionem stabiliendam, id quod nexus ipse orationis ostendit, si Pascha celebremus, adeoque et illi celebrent, post aequinoctium id omnino faciamus; quemadmodum persaepe nobiscum celebrare illi solent. Cum interim et ante aequinoctium confectum id ab illis peragatur, cum videlicet soli Pascha suam obeunt. Quod si nos una celebremus, in eundem annum duo Paschata nobis incurrent, ante videlicet, et post aequinoctium. Tum anno sequente ne unum quidem celebrabitur: eoque modo institutum omne nostrum summo cum errore coniunctum a veritate penitus abhorrebit. Etenim ante aequinoctium nondum annus impletus est; neque legitimum circuitionis illius tempus, quod a deo hominibus praestitutum est, confectum putatur, nisi aequinoctium praeterierit.

Qua de re plura a nobis commemorari possent, ex quibus constaret maiores nostros saluberrimo consilio, sive potius deum per illos religiosissimi illius ac sanctissimi diei celebrandi accuratissimam tradidisse rationem, ut nimirum post aequinoctium iniretur, quoties lunae decima quarta dies incideret, non ut ipsa decima quarta peragatur. Nam Iudaei quidam unicam diem observant; a nobis vero non unius, sed integrae hebdomadis habenda ratio est. Ob id lex ipsa velut tempus diffundens, *Accipietis, inquit, vobis agnum anniculum, immaculatum, perfectum, a decima die mensis, quem vos servabitis usque ad decimam quartam; et immolabitis illum ad vesperam decima quarta die mensis*, hoc est lunae. Proinde id ecclesiae consuetudo retinet ut Paschatis festum, hoc est hebdomadem ab apostolis in illa Constitutione praefixam, a secunda sabbatorum celebrare incipiat, quae dies agni est emptioni dicta. Quod si XIV. lunae dies in II. sabbatorum incidat, indidem agni immolandi tempus incipit; sive in III. sabbatorum, sive in IV., sive in V., sive in parasceuen, sive in sabbatum ipsum; quandoquidem VI. Cap. XII.

Epiphanius est etiam usus in Epist. ad Acacium, et infra cap. 14.

2. Verba δ νόμος ommissa sunt in ed. Pelav. Coloniae repet.

3. Ha libri omnes. Pelav. annotavit „Cornelius legit ες μέσον.“ Is enim

vertit in medium agitur sacrificium.

4. Libri vulgo δε.

5. τετράδη edit. princ. τετράδα cod.

Rhedig. τετρα δ' cod. Ien.

6. προσαββάτων codd. mss.

Exod. 12, 5.

τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν ἔχουσῶν τὴν διοίκησιν. Οὕτε γὰρ ἐξ ⁷ ἑξαιδεκάτης δυνάμεθα, οὔτε ἀπὸ ⁸ ἐνάτης σελήνης δυνάμεθα ἀρξασθαι τῆς ἑβδομάδος τῆς ξηροφαγίας καὶ Πάσχα καλουμένης ἁγίας, ἀλλὰ ἀπὸ δεκάτης Ἰως ἐπιφωσκούσης πεντεκαιδεκάτης, μεσαζούσης τῶν δύο δρόμων, ⁹ νυκτός τε καὶ ἡμέρας. Καὶ συναναλαμβανομένου τοῦ αὐτῶν ἀριθμοῦ, τῶν δεκατεσσάρων ἡμερῶν τῆς σελήνης, κἄν τε παραπίπτει εἰς ἐπίφραυσιν τῆς πεντεκαιδεκάτης, διὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἀκριβειαν τοῦ τε ἡλιακοῦ δρόμου μετὰ τὴν ἰσημερίαν, καὶ τοῦ σεληνιακοῦ δρόμου διὰ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην, καὶ τῆς ἑβδομάδος ⁹ πλήρους διὰ τὴν κυριακὴν καὶ τὸν ἀπὸ δεκάτης ἡμέρας σελήνης ἀριθμὸν, ἥτις ἐστὶ σύλληψις τοῦ προβάτου καὶ ἀκροστιχίς τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ¹⁰ τὸ ἀντίτυπον αὐτοῦ πρόβατον ἐλαμβάνετο, ἀπὸ δεκάτης οὕτως ὀριζόμενον. ¹¹ οὐκέτι δὲ ἐπιφωσκούσης ¹² ἑξαιδεκάτης, οὔτε ἀπὸ ¹³ ἐνάτης σελήνης δυνάμεθα τὴν ἀρχὴν ἔχειν ἢ τὸ τέλος. Οἱ γὰρ ἑνιαυτοὶ, ἀνθυπερβάτως ὑστεροῦντες διὰ τοὺς διηλλαγμένους πρὸς ἀλλήλους δρόμους, ἡλίου τε καὶ σελήνης, ταύτην τὴν ἀνισότητά ἐκτελοῦσιν, οὐ ¹⁴ σκάνδαλον παρὰ θεοῦ ὄρισμένον, ἀλλὰ τῆς ἀκριβείας ταύτης ἐκ θεοῦ τεταγμένης, μετὰ τὴν πάνσοφον αὐτοῦ διοίκησιν, ἣν ἐχαρίσατο τῷ ἰδίῳ αἰῶνι, τοὺς ὀρισμοὺς τάξας φαστήρων τε καὶ καιρῶν καὶ μηνῶν καὶ ἑνιαυτῶν καὶ τροπῶν, καὶ ¹⁵ προφητικὴν ἀνθρώποις ἐκ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἐπιμέλειαν.

Κεφ. ιγ'. Τοῦ γὰρ ἑνιαυτοῦ κατὰ τὸν ἡλιακὸν δρόμον πληρουμένου ἐν ¹ τριακοσίαις ἐξήκοντα πέντε ἡμέραις καὶ ὥραις τρισὶ συμβαίνει διὰ τὸ τὴν σελήνην ποιεῖν τὸν ἑνιαυτὸν ἡμέραις ἑ πενήτηκοντα τέσσαρασι λείπεσθαι τῷ μὲν κατὰ τὴν σελήνην δρόμῳ ἑνδεκα ἡμέρας καὶ ὥρας γ'. Καὶ τῷ μὲν πρώτῳ ἑνιαυτῷ γίνονται αἱ καλούμεναι ἐπακταὶ ἑνδεκα καὶ ὥραι τρεῖς, δευτέρῳ ἔτει ἡμέραι εἴκοσι δύο ὥραι βξ, τρίτῳ ἑνιαυτῷ ἡμέραι τριακοντατριεὶς καὶ ὥραι θ'. Καὶ τέμνεται ὁ εἰς μὴν ἐμβόλιμος καλούμενος. Ἐμβολιμεύονται γὰρ αἱ τριάκοντα ἡμέραι, ὑπολείπονται δὲ ἡμέραι τρεῖς, ὥραι θ', αἵτινες προστιθέμεναι ταῖς ἑνδεκα ταῖς ἀπὸ τετάρτου ἔτους, καὶ ὥραις τρισὶ γίνονται ἡμέραι ιδ', ὥραι εβ'. Ἄλλων ἑνδεκα προστιθεμένων, καὶ ὥρῶν τριῶν, γίνονται κ' ἐπακταὶ καὶ ὥραι ιε'. Καὶ τῷ ἕκτῳ ἑνιαυτῷ προστιθεμένων ἄλλων ια' τοῦ ἔτους, καὶ ὥρῶν γ', γίνονται ἡμέραι λς' καὶ ὥραι ιη', αἱ ποιοῦσιν ἐμβόλιμον μῆνα ἕνα, καὶ ² ἐνεβολεύθησαν καὶ κατὰ τρία ἔτη μῆνες δύο, τοῖς πρώτοις τρισὶν ἔτεσι μὴν εἰς, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι

7. ἑξαιδεκάτης codd. mss. uterque, et edii. princ. ἑκαιδεκάτης ed. Pelau.

8. ἐνάτης cod. Rhedig.

9. πλήρης codd. mss. uterque, et ed. princ.

10. τοῦ vitium est ed. Pelau. Colon. re. pei.

11. οὐκέστι codd. mss. uterque.

12. ἑκαιδεκάτης codd. mss. uterque et edii. princ. ἑκαιδεκάτης ed. Pelau.

omnino dies ei negotio destinantur. Nam neque a XVI. lunae die, neque a IX. Xerophagiae ac Paschatis hebdomadem, quae sancta dicitur, inchoare possumus, sed a X. ad illucescentem usque XV., quae est duos inter cursus lucis ac noctis interiecta. Ita XIV. lunae dierum ille ipse numerus observatur; tametsi illucescentem quoque XV. una comprehendat, propter et exactam solaris cursus ab aequinoctio rationem, et lunaris perinde cursus, ob eius XIV., ac plenae insuper hebdomadis, dominicae diei gratia; tum vero ut a X. lunae die numerandi ducamus initium, quae est agni delectus, et nominis Iesu litera prior; quoniam quidem ipsius nomine, qui eius similitudinem referret agnus, capi solebat, a X. lunae die hoc modo praescriptus. At neque illuscente XVI., neque ab IX. lunae die, aut initium repetere possumus, aut finem statuere. Etenim anni solis ac lunae, cum ob dissidentes mutuo cursus vicissim sese superent, inaequalitatem illam afferunt: non quod aliquid a deo quod offensionem habeat constitutum fuerit, sed quod ab eo potius accurata ista ratio comparata sit, atque ab sapientissima illius moderatione profecta, quam in mundum introduxit suum, cum siderum, tempestatum ac mensium, annorum solstitiorumque ratas vicissitudines descripsit; id quod summae eiusdem in humanum genus curae ac providentiae, quae ex illius benignitate proficiscitur, debet ascribi.

Nam cum annus secundum solis cursum CCCLXV diebus atque Cap. XIII. horis tribus compleatur, inde fit ut, quoniam luna CCCLIV diebus annum suum absolvit, dies ei XI atque horae tres supersint. Itaque primus annus epactas, quas vocant, habet XI, cum horis III, secundus dies XXII, horas VI, tertius praeter dies XXXIII, horas IX. Qua ex dierum summa intercalaris mensis unus deducitur, ac tricenarius dies inseruntur. Reliqui sunt dies III, horae IX. Qui cum XI anni IV. diebus, horis III, coniuncti dies conficiunt XIV, horas XII. Additis deinde aliis XI diebus horisque tribus epactae XXV, et horae XV consurgunt. Sexto demum anno XI annis diebus, atque horis III, accedentibus dies constantur VI et XXX, cum horis XVIII. Ex iis intercalaris alter mensis existit. Ad hunc modum tertio cuique anno attributis singulis duo menses inseruntur. Nam priori triennio suus mensis accedit, posteriori pe-

13. ἐνάτης cod. Rhedig. ἐνα^τ cod. len. ἐνάτου edvi libri.

14. Petavio placuit σκανδάλων π. β. ἰριζμένων. Sed corrigere aliquid in his verbis non opus est.

15. Correxi προνοητικῆν ἄ ἐκ τ. α. φ. ἐπιμελειαν, quae quidem verba tungenda

sunt cum superioribus κατὰ τὴν πάνσοφον αὐτοῦ διοίκησιν. Petavio putabat προνοητικῆς ἀνθρώπων ἐκ τ. α. φ. ἐπιμελείας. Libri habent προνοητικοῖς ἀνθρώποις ἐκ τ. α. φ. ἐπιμελείας.

CAP. XIII.— 1. Libri habent διακοσίας. 2. Fortasse ἐπιβολιμείωσησαν.

pag. 83a. μὴν ἔτερος. Καὶ περιλείπεται ἀπὸ τῶν ἑπακτῶν ἡμέραι ἕξ, καὶ ὦραι ιη'. Προστιθεμένων δὲ τούτων τῶ ἑβδόμῳ ἔτει ³ ταῖς ια', ταῖς ἀπὸ τοῦ ἔτους, καὶ ὦραις τρισὶ, γίνονται ⁴ ἑπακταὶ ιη', ὦραι κα'. Τῶ δὲ ὀγδόῳ ἔτει προστιθεμένων πάλιν τῶν ια' ἡμερῶν, καὶ ὠρῶν γ', γίνονται ἡμέραι κη', ἑπακταὶ καὶ ὦραι κδ', αὐ ποιοῦσιν ἡμέρας β'. Ἐκ τούτων τῶν ὠρῶν προστιθεμένων ταῖς κη' ἡμέραις γίνονται ὁμοῦ λ'· καὶ συμβαίνει κατὰ τὸν ὄγδοον ἐνιαυτὸν ἐμβολιμεύεσθαι τὰς λ' ἡμέρας, τὸν ἕνα μῆνα εἰς τὰ δύο ἔτη, καὶ οὕτως κατὰ περίοδον ὀκταετηρίδος ἐκνήκοντα ἡμέραι, οἵτινές εἰσι πληρέστατοι ἐμβόλιμοι μῆνες τρεῖς, οἱ γίνονται κατὰ τρία ἔτη μὴν εἰς, καὶ κατὰ δύο τὰ ὕστερα ἔτη μὴν εἰς. Ἐν τούτοις τοῖς τρισὶν ἐμβολίοις τῶν τριῶν συστάσεων διαφωνεῖ τὸ Πάσχα παρὰ Ἰουδαίοις τε καὶ Χριστιανοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις.

Κεφ. ιδ'. Ἐν τούτοις ἡ διαλλαγὴ παρὰ τοῖς προειρημένοις Ἀυδιανοῖς γίνεται, καὶ πλανῶσιν ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἐν τούτῳ τῶ μέρει σεμννόμενοι κατὰ τὴν παράδοσιν ¹ τὴν ἀπαρχῆς ἐπιτελουμένην, καὶ κατὰ τὴν Διατάξιν τῶν Ἀποστόλων, ² μηδεμίαν ἀκριβείας προσέχοντες, μηδὲ ἐπιστάμενοι τὸ σαφές τῆς ἐν Διατάξει τῶν Ἀποστόλων ἐπιμελείας, ἧς ἐποίησαντο, οὐ διὰ τὸ πάντως ἄγειν τοὺς Ἰουδαίους μετὰ ἀκριβείας, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκτεμεῖν τὴν φιλονεικίαν τῶν βουλομένων καθ' ἑαυτοὺς ³ ἕκαστον ἐπιτελεῖν, καὶ μὴ ἐν ὁμοιοῖς. Ἐν γὰρ Πάσχα Χριστὸς βούλεται, καὶ τοῦτο λογίζεται, καὶ προσδέχεται τὸν ἀφιλονεικῶς ἐπιτελοῦντα, μὲν τοί γε μετὰ τῶν μετὰ ἀκριβείας ποιοῦντων, μετὰ πάσης τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, τῆς κατὰ πολλοὺς τρόπους τὴν ἑορτὴν ἀγούσης. Καὶ εἰ μὲν ἀπὸ Κωνσταντίνου ἐσχίσθη τὸ Πάσχα, πιθανὸν ἦν τοῖς τοῦτο συκοφαντοῦσιν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου τὰ σχίσματα ἦν, καὶ ἦν χλευή, Ἑλλήνων λεγόντων καὶ χλευαζόντων τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διαφωνίαν, ἐπὶ Κωνσταντίνου δὲ διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων σπουδῆς συνηνώθη μᾶλλον τὸ σχίσμα εἰς μίαν ὁμόνοιαν, τί οὖν τούτου ἐστὶ προὔργιατερον καὶ ⁴ χαριέστερον, ἀπὸ γῆς περάτων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπαλλάττει λαὸν θεῶ, συμφωνεῖν τε καὶ ἀγρυπνεῖν, καὶ τὰς αὐτὰς pag. 83b. ἡμέρας ⁵ ἴσας φέρειν, ἕν τε ἀγρυπνίας καὶ δεήσεσι, καὶ ὁμοιοῖς, καὶ λατρείᾳ, νηστείᾳ τε καὶ ξηροφαγίᾳ, καὶ ἀγνεῖᾳ, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς κατὰ τὴν ⁶ πανσεβάσμιον ταύτην ἡμέραν ἀγαθαῖς θεῶ εὐαρεστήσεσιν. Ἰκανῶς δὲ ἔχειν νομίζω τῆς κατὰ τοῦτο τὸ τάγμα τῶν Ἀυδιανῶν διαφωνίας.

3. ταῖς ἔντε καταῖς cod. Rhedig.

4. „Corrige ἑπακταὶ ιζ“ Pelau.

CAP. XIV. — 1. τῆς vitium est edit. Pelau. Colon. repet.

2. Emendatio incerta est. Licebit μηδεμίαν ἀκριβείαν προσέχοντες cum Pelauio, licebit μηδεμίαν ἀκριβείαν προσέχοντες, aut

etiam μηδεμίαν ἀκριβείαν προσέχοντες, vel simile quid.

3. ἕκαστον non agnoscit cod. Rhedig.

4. Libri habent χαριέστατον. In cod. Rhedig. legitur τί δέ ἐστὶ προὔργιατερον τούτου καὶ χαριέστατον.

5. Suspicor ἴσως. Etiam Cornarium vi-

rinde suos. Restant ex epactis illis dies VI, horae XVIII, quibus VII. annus uduenos dies, horas tres adiicit. Fiunt epactae XVIII, horae XXI. Tum VIII. anno XI rursus diebus horisque tribus adiunctis, VIII et XX dierum, atque horarum XXIV epactae colliguntur; horae dies efficiunt duos, qui XXVIII illis annumerati XXX dies solidos complent. Quare VIII. anno XXX dies intercalantur, et biennium istud mensem habet unum; adeoque tota illa periodus octaëterica dies sibi vindicat XC, qui menses solidos efficiunt III; nimirum primis duobus trienniis singulis mensem unum, biennio itidem sequente mensem unum. In his tribus intercalariis mensibus, qui triplici illa dierum collectione constant, Iudaeorum Pascha, a Christianorum ceterorumque Paschate diversum est.

Haec sunt in quibus Audiani ab ecclesia dissentiunt, quem in *Cap. XIV.* errorem viros perinde ac mulieres inducunt, dum hac in parte gloriantur veteri se traditioni et apostolorum decretis insistere, cum interim nihil hoc in negotio castigatum accuratumque teneant, ne sedulam illam apostolorum in hac Constitutione diligentiam intelligant, quam eo consilio adhibendam illi putarunt, non quod Iudaei optime ac sine errore in illa celebritate versarentur, sed ut eorum pertinaciam excluderent qui communi consensione sprete suae quisque voluntati ac consuetudini servire mallent. Etenim Christus unum Pascha ab omnibus observari cupiens huius unius rationem ducit, et eum approbat qui omni contentione posita cum iis celebrat, qui certissimam illius rationem ineunt, hoc est cum ecclesia catholica, quae variis modis festum illud indicit. Iam vero si a Constantiini temporibus prima omnium de istiusmodi celebritate conflata forent dissidia, nonnullus istorum calumniae locus esse videretur. Sed cum ante Constantinum eadem illa divortia vigerent, et gentiles tantam ecclesiae discordiam non sine ludibrio nobis exprobrarent, tandem vero sub imperatore Constantino conspirantibus episcopis dissidium illud pacificatum et ad concordiam redactum fuerit, quid tandem utilius aut iucundius est quam ab extremis terrae finibus Christianos omnes populos in honorem dei festi illius celebritate defungi, ac communi consensione vigilias obire? eosdem, inquam, et aequales dies pernoctando precandoque traducere summa concordia, ac divini numinis obsequio, ieiuniis, aridorum usu, castimonia, aliisque pietatis officiis, quibus religiosissimum illum diem frequentare ac venerari solent? Sed haec satis esse arbitror de Audianorum dissidio haecenus disputata.

non ventisse et eosdem dies aequaliter 6. παναεβασημένον *ed. princ.*
ferre, in vigiliis cell.

Ἰπέστη δὲ καὶ ἔξοριαν αὐτὸς ὁ γέρον Αὐδῖος εἰς τὰ μέρη τῆς Σκυθίας, ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἔξορισθεὶς, διὰ τὸ ἀφηνιάζειν λαοὺς· καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῷ βασιλεῖ ἀνηνέχθη. Ἐκεῖ δὲ μάλιστα διατρέβων (Ἔχρόνον ἐτῶν οὐκ ἔχω λέγειν) καὶ εἰς τὰ πρόσω βαίνων, καὶ εἰς τὰ ἐσώτατα τῆς Γοτθίας, πολλοὺς τῶν Γότθων κατήχησεν, ἀπ' οὐκὲρ καὶ μοναστήρια ἐν τῇ αὐτῇ Γοτθίᾳ ἐγένετο, καὶ πολιτεία, καὶ παρθενία τε καὶ ἄσκησις οὐχ ἡ τυχοῦσα. Ἔστι γὰρ τῷ ὄντι τοῦτο τὸ τάγμα πᾶν ἐν ἀναστροφῇ θαυμαστῇ, καὶ τὰ πάντα αὐτῶν ἐν τοῖς αὐτῶν μοναστηρίοις καλῶς ⁸ φέρεται, πλὴν τῶν φιλονεικῶν τούτων, τῆς τε παραλλαγῆς τοῦ Πάσχα τῆς τε κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν ἐγκειμένης τοῦ κατ' εἰκόνα ὁμολογίας.

Κεφ. ιε'. Τὸ δὲ δεινότερον πάντων καὶ φοβερώτερον, ὅτι οὐκ εὐχονται μετὰ τινος, κἄν τε τῶν δοκίμων ¹ φανείη, καὶ μηδὲν εἰς κατηγορίαν ἔχονταν μηδὲ μέψιν πορνείας ἢ μοιχείας ἢ κλεονεξίας, ἀλλ' ὅτι ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνάγεται. Καὶ τοῦτο ἔστι τὸ φοβερόν, τὸ παραλλάξει ὄνομα Χριστιανῶν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, τῆς μὴ ἐχούσης ἐπίθετον ὄνομα, ἀλλὰ μόνον ὄνομα Χριστοῦ καὶ Χριστιανῶν, εἰς ὄνομα Αὐδίου καλεῖσθαι, συνθέσθαι τε καὶ ἀπαιτεῖσθαι σύνθημα ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰ καὶ ἐπὶ τὸ ἀρραιφνὲς εἴη τῷ βίῳ, καὶ πάση δικαιοσύνῃ τὸ τάγμα σεμννόμενον. Πολλοὶ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτηνὴν γερόνασι σὺν αὐτοῖς τε καὶ μετ' αὐτὸν τοῦ τάγματος αὐτοῦ ἐπίσκοποι, Οὐράνιος τις τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν· καὶ ἀπὸ τῆς Γοτθίας δὲ ἔσχε τινὰς, καὶ κατέστησεν αὐτοὺς ἐπισκόπους, ἀλλὰ ² καὶ Σιλουανός τις, καὶ ἄλλοι τινὲς, ὧν συμβέβηκε τινὰς τοῦ βίου καύσασθαι, μάλιστα Οὐράνιον. Ἦνχει γὰρ οὗτος ἀναμέσον τοιοῦτου ^{pag. 223.} τάγματος. Μετὰ δὲ τὴν τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν τούτων, Οὐρανίου καὶ Σιλουανοῦ, τοῦ ἐκ ³ Γοτθίας, τελευτηνὴν πολλοὶ διελύθησαν, καὶ εἰς ὀλίγον ἦλθε τὸ τούτων σύστημα, ἐν τε τοῖς μέρεσι Χαλκίδος τῆς πρὸς Ἀντιοχείας, καὶ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Εὐφράτου. Καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς Γοτθίας ἐδιώχθησαν οἱ κλειοὺς, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐκεῖ Χριστιανοὶ, διωγμοῦ μεγάλου ἐνστάντος ὑπὸ βασιλέως Ἑλληνοῦ, δεινοῦ τε γενομένου, καὶ πρὸς ζῆλον τῶν Ῥωμαίων, διὰ τὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων εἶναι Χριστιανούς, ⁴ τὸ πᾶν γένος τῶν Χριστιανῶν ἀπ' ἐκείνων ἀπελασθῆναι. Οὐ λείπει δὲ ῥίξα σοφίας, οὐδὲ φύτευμα

7. χρόνον codd. mss. et edit. princ.

8. φέρονται cod. Rhedig.

CAP. XV. — 1. φανείη restituendum erat ex φανή, quod in codd. mss. et in ed. princ. deprehenditur. φάνη est in ed. Pelavii.

2. καὶ om. cod. Rhedig.

3. γοθίας cod. Rhedig.

4. Scribendum puto aut καὶ πρὸς ζ. τ. Ῥωμ., δ. τ. τ. β. τ. Ῥωμ. εἶναι Χριστιανούς, τὸ πᾶν γένος τ. Χρ. ἀπ' ἐκεῖ.

Ceterum idem ille senex Audius in Scythiam ab imperatore relegatus est, quod populos passim ab ecclesiae obsequio retraheret, cum eo nomine ab episcopis esset ad imperatorem delatus. Cunque in ea regione versaretur (quot autem annis ibidem vixerit certo asseverare non possumus), in interiora Gotthicae penetrans, barbaros multos Christianae religionis rudimentis instituit. Ex quo monasteria in Gotthia nonnulla propagata sunt; in quibus religiosa vivendi ratio, et virginitas, arctissimaque disciplina floruit. Est enim hominum iste coetus vitae ratione et instituto cum primis admirabili. Atque in illorum monasteriis nihil non praeclarum et eximium est, si praefractam illam contumaciam excipias qua et in Paschate celebrando a communi consuetudine discedunt; et illud de dei imagine simplici quadam ratione interpretandum putant.

Sed illud reliquis omnibus ad horrorem et atrocitatem maius est, Cap. XV. quod cum nemine precantur, tametsi honestis atque integris moribus esse videatur, neque quicquam habeat quod illi obiiciant, non stupri, non adulterii, non avaritiae crimen ullum, nisi hoc duntaxat, quod ecclesiae communionem continetur. Est hoc vero, uti diximus, horrendum, Christianorum commutare nomen, qui in sancta ecclesia censentur, quae sola Christi et Christianorum appellatione contenta adscititum omne nomen respuit, pro illo, inquam, nomine Audianos appellari, coitiones inter se facere, ac tesseram meri hominis nomine inscriptam exigere. Haec, inquam, minime ferenda sunt, quamvis alioqui integerrimus sit hominum ille conventus, atque omni se probitate iustitiaque venditet. Post illius vero mortem ad eundem illum coetum adhaesere complures episcopi, sed inprimis Uranius in Mesopotamio. Quin etiam ex ipsa Gotthia sibi aliquot adiunxit, et episcopos constituit. Praeter quos etiam Silvanus et alii quidam extiterunt; e quibus nonnulli mortui sunt, et inter alios Uranius, qui se in illa turba prae ceteris efferebat. Verum post Uranii ac Sylvani in Gotthia episcopi mortem, plerisque ab ea factione abstractis, ad paucos istorum conventus redactus est, atque in Chalcide, quae ad Antiochiam sita est, et ad Euphratem resedit. Nam e Gotthia plerique pulsati sunt, una cum aliis communionis nostrae Christianis; cum ab rege quodam gentili ingens esset ac vehemens concitata persecutio, quam Romanorum praesertim odio commoverat, quod Romanos imperatores Christianos esse videret; unde Christianum omne nomen illinc exterminari voluit. Verum radix sapientiae aut fidei salus non deficit. Et quam-

καὶ ἀπελάσθη. Καὶ οὐ κτλ., αὐτὸ καὶ γ. τ. Χρ. ἀπ' ἐκείνων ἀπελάσθηνα. Οὐ πρὸς ----- Χριστιανούς, ὥστε τὸ πᾶν λείπει κτλ.

πίστεως. Ἄλλὰ ⁶ καὶ εἰ δοκοῦσι πάντες ἀπηλάσθαι, πάντως εἰδὼν ἐκείθεν ἄνθρωποι· οὐκ ἐγγωρεῖ γὰρ λείψαι τὴν πηγὴν τῆς πίστεως. Πολλοὶ οὖν ἀναχωρήσαντες τῶν αὐτῶν Ἀυδιανῶν τῆς Γοτθίας καὶ τῶν ἡμετέρων μερῶν, ἐνταῦθα ἐλθόντες παροικοῦσιν ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἐτῶν τεσσάρων. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ Ταύρου ὄρους ἀνεχώρησαν πάλιν τὰ τῶν αὐτῶν Ἀυδιανῶν μοναστήρια, ἀπὸ τε τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Ἀραβίας· ⁶ ἤδη γὰρ εἰσι πεπλατυσμένοι. Λοιπὸν δὲ ὀλίγοι, καὶ ὀλίγα μοναστήρια, τάχα δὲ καὶ ⁷ ἐν δυσὶ κάμαις ἐν τοῖς προειρημένοις μέρεσι κατὰ τὸ ἐξώτερον μέρος τῆς ⁸ Χαλκίδος, καὶ ἐπέκεινα Λαμασκοῦ, καὶ τῶν μερῶν τῆς Μεσοποταμίας ἐστὶν ἄχρι δεῦρο τὸ τάχα εἰς ὀλίγον περιστάν, ὡς ἔφην.

Ἄλλ' ἕως ὧδε ἱκανῶς καὶ περὶ τούτων ἔχειν ἠγοῦμαι. Οὓς παρελθὼν πάλιν τὰ ἐξῆς διασκοπήσω, ἵνα μὴ τι παραλείψω τῶν εἰς διαιρέσεις τε καὶ τομὰς καὶ εἰς διαστάσεις καὶ εἰς σχίσματα ἐν τῷ κόσμῳ συμβεβηκότων. Εἰ γὰρ καὶ ⁹ τῇ πίστει οὐκ ἂν μεταλλάττειεν καὶ τῷ τρόπῳ τοσοῦτον, ἀλλ' ὅμως πᾶν τὸ διαιρεθὲν καὶ ἐν βίῳ ὀνομαζόμενον ὑπ' ¹⁰ ἡμῶν κατὰ τὸ δυνατόν οὐ παραλειφθήσεται*).

Κ Α Τ Α Φ Ω Τ Ε Ι Ν Ι Α Ν Ω Ν , πεντηκοστῇ πρώτῃ, ἢ καὶ ἐβδομηκοστῇ πρώτῃ.

Κεφ. α'. Φωτεινός, ἐξ οὐπερ Φωτεινιανοί, ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἤμασεν, ἐπίσκοπος γεγωνὸς τῆς ἀγίας καθολικῆς ἐκκλησίας, μανία ἀρθεὶς οὐ μικροτάτῃ, ἀλλ' ἐμβρόντητος γεγωνὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ὅμοια, καὶ ἐπέκεινα τῶν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως διανενοημένος περὶ pag. 889. τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐξεμέσας λόγους ἀσυστάτους βλασφημίας. Οὗτος δὲ ὠρμᾶτο ἀπὸ Σιρμίου. Καὶ ὅτε μὲν τοῦτο τὸ ζιζάνιον τῷ κόσμῳ εἰσηγήσατο, ¹ τότε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐπὶ ² Κωνσταντείου τοῦ βασιλέως καιρὸς ἦν. Εἰς ἔτι δεῦρο περιῆν τῷ βίῳ, ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Σαρδικῇ συναχθείσης δυτικῆς συνόδου καθαιρεθεὶς, δι' ἣν ἐξήμεσε βλασφημίαν.

Φάσκει δὲ οὗτος ἀπαρχῆς τὸν Χριστὸν μὴ εἶναι, ἀπὸ δὲ Μαρίας καὶ δεῦρο ³ αὐτὸν ὑπάρχειν, ἐξότε φησὶ, Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπήλθεν ἐπ' ⁴ αὐτὸν, καὶ ἐγεννήθη ἐκ πνεύματος ἀγίου. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον φησὶ, ὡς τολμηρὸς ἀρχιτέκτων, νομίζειν εἶναι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς

5. εἰ καὶ cod. Rhedig., quod magis placet.

6. Verterim potius Hodie enim sunt dispersi. Cornarii versionem, Erant enim iam dilutati, quam etiam Petavius quadammodo seculus esse videtur, requireret

potius ἤδη γὰρ ἦσαν πεπλατυσμένοι.

7. ἐν praeposito omissa est in ed. Petav. Colon. repel.

8. χαρκίδος cod. Rhedig.

9. τῇ om. cod. Rhedig.

10. ἡμῶν scripti pro ἡμῶν, quod omnes

quam pulsī fugatique Christiani omnes videantur, nonnulli tamen adhuc supersunt. Neque enim fidei fons arescere penitus potest. Quocirca multi ex Audianis Gothia, ac provinciis nostris egressi, et ad Euphratis regiones illas profecti, quartum iam annum illic habitant. Ad haec e Tauro monte ac Palaestina et Arabia eorundem Audianorum monasteria sublata sunt. Olim quippe magnopere diffusī propagatique fuerant. Hodie vero tam hominum quam monasteriorum paucissimo numero sunt; adeo ut duobus duntaxat in pagis domicilium habeant in ea quam dixi provincia, hoc est exteriori Chalcidis limite, ultra Damascum et Mesopotamiam; ubi ad hoc tempus perexigna illorum multitudo degit.

Sed de his hactenus. Nunc ad alias transeamus; ne quid a nobis praetermittatur quod divisionem aliquam ac velut sectionem ecclesiae, sive dissidium ac divortium attulerit. Quamvis enim, quod ad fidem spectat, ac more ipso rituque non admodum discrepent, nihil nos tamen, quod quoque modo ab ecclesia divulgum, atque inter factiones contrarias recensitum fuerit, pro virili parte praetermitteremus.

C O N T R A P H O T I N I A N O S, quae est haeresis LI., vel LXXI.

Per idem tempus Photinus, a quo Photiniani prodierunt, emer- Cap. I.
sus catholicae ecclesiae quondam episcopus, qui haud mediocri furore percitus superiores omnes insania superavit, eademque cum Paulo Samosateno, imo atrociora quaedam, de dei filio mente concepit, in quem plenos contumeliae sermones, nec ulla soliditate firmatos evomuit. Hic prodians Sirmio Constantio imperante infelix doctrinae suae lolium in orbe disseminavit, et ad haec usque tempora super-
fuit, cum in Sardicensi occidentis synodo ob execrandas blasphemias depositus esset.

Hic Christum a principio negat extitisse, sed iam tum a Maria virgine initium accepisse, ac recentem esse; ex quo spiritus, inquit, sanctus in illum descendit, et e spiritu sancto genitus est. Quem quidem spiritum sanctum Christi esse putat, audax architectus

libri refines, praecunte Cornario, qui ver-
tit a nobis non relinquatur.

*) In fine capituli in codd. mss. utro-
que legitur additum Τέλος τοῦ περὶ τῶν
αὐθιανῶν σχίσματος.

Cap. I. — 1. „Mendosus locus. Le-

gendum autem Κωνσταντίου.“ Pelavius.
Distincti interim post χαρὸς ἦν.

2. Libri habent Κωνσταντινου.

3. αὐτὸν non habet cod. Rhedig.

4. Rescribo αὐτὴν cum Cornario, qui
veritū ipsam.

οὐρανομέτρης τῶν ἀνεκδιηγήτων. Γέγονε δὲ οὗτος ὁ Φωτεινὸς λάλος τὸν τρόπον, καὶ ᾤξυμένος τὴν γλῶτταν, πολλοὺς δὲ δυνάμενος ἀπατᾶν τῇ τοῦ λόγου προφορᾷ καὶ ἐτοιμολογίᾳ· πολλάκις γὰρ ὑπὸ πολλῶν ἐλεγχόμενος καὶ μετὰ τὴν τότε γενομένην ἐν τῇ Σαρδικῇ αὐτοῦ ἀπολογία, ὅτε ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐκλήθη δοῦναι λόγον περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προβληθείσης κακοπιστίας. Καὶ γὰρ οὗτος ἤξιώσε Κωνσταντίον τὸν βασιλέα, ὡς μάρτην καθηρημένον, ὅπως ἀκροατὰς λάβοι αὐδῆς, τοῦ ἀποδείξει ἑαυτὸν μάρτην καθηρημένον. Ὅθεν ὁ μὲν βασιλεὺς κατ' ἐκείνου καιροῦ ἔξέπεμψε κριτὰς καὶ ἀκροατὰς τῆς αὐτοῦ μελλούσης ἔσεσθαι ἀπολογίας, Θαλάσσιον, καὶ Λατιανὸν, καὶ ὁ Κεράλιον, καὶ Ταῦρον, καὶ Μαρκελλίνον, καὶ Εὐάνθιον, καὶ Ὀλύμπιον, καὶ Λεόντιον, Βασιλείου τοῦ Ἀγκυριανοῦ τὰς αὐτοῦ ἑπέσεις ἐρωτῶντος καὶ ἀντιλέγοντος τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μέλλουσιν ἀπολογεῖσθαι, ἧ καὶ καταδέχσθαι. Οὐ μικρὰν δὲ διάλεξιν πρὸς τὸν αὐτὸν ἑΒασίλειον ἐποιήσατο· ἀλλ' ὥσπερ παρατετριμμένης φανύλης γυναικὸς τὸ χρῶμα, διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ παρέφερον ἐν τῇ διαλέξει ζητὰ ἀσύστατα πρὸς τὴν διάνοιαν τῆς ἀληθείας, ὄντα δὲ αὐτοῦ τῇ ἐνοίᾳ παραπικροημένως νοούμενα. Διὰ δὲ τῆς ἀπατηλῆς αὐτοῦ φθογγῆς καὶ ἐτοιμολογίας εἰς κατασκευὴν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀκουόντων διὰ τῆς γλώσσης ἑαυτοῦ ἡτοιμασμένος, καὶ μετὰ καυχήσεως περὶ τῆς ὑποθέσεως ἑκατὸν μαρτυρίας φέρειν ὁ γεννάδας ἐπηγγελάτο ἑκατὰ τῶν αἰεὶ πολλάκις πρὸς αὐτὸν ἀντιβαλλόντων, ὡς καὶ ἐν τῇ πρὸς Βασίλειον διαλέξει εὐρομεν, ¹⁰ ἐν οἷς ἐκέλευσαν ταχυγράφοις γράφειν, Ἀνυσιῶ διακόνῳ τοῦ ¹¹ βασιλέως, καὶ Καλλικράτει ἐσκέπτορι Ρουφίνου τοῦ ἐπάργου, καὶ Ὀλυμ-
 pag. 290. πῶ καὶ Νικήτη καὶ Βασιλείῳ ¹² μεμωραδίοις, καὶ Εὐτυχεὶ καὶ Θεοδούλῳ νοταριοῖς τοῦ ¹³ Βασιλείου, καὶ ἀπεστάλῃ ἐσφραγισμένος τόμος εἰς τῷ βασιλεῖ ¹⁴ Κωνσταντίῳ· εἰς δὲ ἔμεινεν ἐν τῇ κατὰ Βασίλειον συνόδῳ· καὶ ἄλλος τόμος μετὰ τῶν κομήτων, ὡσαύτως ἐσφραγισμένος ὡς τὰ τῆς αὐτοῦ ὑπονοίας ¹⁵ βεβεβηλωμένα.

Κεφ. β'. ¹ Εἴποτε γὰρ ὁ Βασίλειος ἠρώτησεν ὅτι, Πῶς αἱ θεῖαι γραφαὶ διδάσκουσι περὶ τοῦ κυρίου τοῦ θεοῦ λόγου πρὸ αἰῶνων εἶναι τὸν μονογενῆ καὶ σὺν πατρὶ, ὁ Φωτεινὸς μὲν τὸν λόγον ἐδέχετο, τὰ μὲν εἰς Χριστὸν τὴν διαίρεσιν προσάπτων, τὰ δὲ εἰς τὸν λόγον ἀνωτάτω

5. Κεράλιον *codd. mss. uterque, et edit. princ.*

6. πεύσεις *vultum est edit. Petav. Colon. repetit.*

7. Βασίλειον (βασί^{λυ}) *cod. Ien., Cornarius (qui Basilium veritē) atque Pelavius. βασιλέα cod. Rhedig. et editi.*

8. αὐτοῦ *codd. mss. uterque. αὐτῶν editi libri.*

9. κατὰ τῶν *emendatio est Petavii, quam recepi. Libri vulgo κατὰ γὰρ τῶν.*

Quid Cornarius sit suspicatus patet ex interpretatione eius Latina etiamsi ipsi saepe adversus illum instarent.

10. H. e. in *tit collationis eius cum Basilio acis quae cell.*

11. *Ita editi. βασι^λ cod. Ien. βασί^λ cod. Rhedig., ut incerta sit interpretatio sigll. Basilii veritē Cornarius; nec improbat eam lectionem Pelavius. Vide eius adnotat. ad h. l.*

12. μεμωραδίοις *codd. mss. et edit. princ.*

et coelestium, quae sermone explicari nequeunt, dimensor. Fuit hic prompta ad loquendum ac volubili lingua, adeo ut plerosque verborum ipsa pronuntiatione et dicendi celeritate in fraudem posset impellere. Saepe enim a multis refutatus est, post illam sui purgationem quam in Sardicensi synodo suscepit, cum ab episcopis pestiferae doctrinae, quam proposuerat, rationem reddere est iussus. Etenim Constantium imperatorem adiens, tanquam inique depositus esset, causae suae iudices ac disceptatores petiit, quibus frustra sibi abrogatum esse sacerdotium probaret. Ob id imperator iudices misit, apud quos ille causam ageret, Thalassium et Datianum, Cerealius, Taurum, Marcellinum, Evanthium, Olympium, et Leontium, datumque Basilio Ancyrano negotium, ut illum interrogaret, et quae ab eo purgarentur aut admitterentur refelleret. Fuit vero haud mediocris illa cum Basilio suscepta disputatio. Sed nequissimae mulierculae more, quae fucis colorem adulterat, sententias in disputando nonnullas iniiciebat, quas a sensu veritatis abhorrentes depravata sua intelligentia corruerat. Sed sermonis calliditate, ac loquendi facilitate ad sui auditorumque deceptionem cumprimis instructus, etiam illud iactare arroganter ausus est, centum se scripturae testimoniis opinionem suam esse probaturum. Multi enim adversus illum in certamen descenderunt, ut in actis collationis illius cum Basilio reperimus, quae a notariis excepta est, Anysio imperatoris ministro, et Callicrate exceptore Rufini praefecti, Olympio, Niceta, Basilio, qui erant a memoria, Eutyche, et Theodulo Basilii notariis. Quibus omnibus perscriptis tomus unus obsignatus ad imperatorem Constantinum missus est, alius penes synodum, cui Basilius intererat, remansit, tertium perinde obsignatum apud se comites habuerunt, ubi tota illius dogmatis expositio continebatur.

Porro cum de illo Basilius sciscitaretur, quomodo scripturae Cap. II.
sacrae de domino ac deo verbo docerent, ante omnia saecula uni- Iouan. 1, 1.
genitum illum, et cum patre fuisse, Photinus adhibita distinctione
ita quod dicebatur probabat, partim ut ad Christum, partim ad ver-

μνηραδίας ed. Petav. μνηραριόις suspicio Petavii erat. μνηραριόις emendatū Franc. Francus (Salmasius) in Conf. Animadv. Antonii Cercoetii p. 82. Item Du Congius, quem v. in Glossariis ad Scripl. Med. et Inf. Graecitatis et Latinitatis s. v.

13. βασιλέως suspicatus est Petavius.

14. Libri vulgo Κωνσταντινω.

15. βεβεηλωμένα de coniectura scripti pro βεβλημένα, quod vulgo extat in libris.

Petavius loco succurrendum esse putavit restituito ἔπου pro ὡς, et toto paene coelo aberravit, cum pateat certe hoc, Epiphanium nihil aliud voluisse quam actorum tonum tertium mansisse apud comites, perinde obsignatum atque impia Photini quoque dogmata. Cornarius vertit prout ipse ex sententia sua pronuntiarat.

CAP. II. — 1. Rescribendum videtur Ὅποτε γάρ.

ἀναλογούμενα. Τὸ γὰρ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, τῷ λόγῳ ἑαυτοῦ, ² φησὶν, ὁ πατήρ εἶρηκε. Τι οὖν, ὁ λόγος ἐν τῷ πατρὶ, φησὶ, ἦν, ἀλλ' οὐκ ἦν υἱός; Καὶ, ³ Ἐβρεξε κύριος παρὰ κυρίου, ἐν πατρὶ ὢν ὁ λόγος, καὶ, Εἶδον, φησὶ, κατερχόμενον ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ³ ὡς υἱὸν ἀνθρώπου. Τοῦτο, φησὶ, προκαταγγελτικῶς ἔλεγεν, οὐχ ὡς τοῦ υἱοῦ ὑπάρχοντος, ἀλλὰ ⁴ δι' ὃ ἔμελλεν υἱὸς καλεῖσθαι μετὰ τὴν Μαρίαν, καὶ ἀντὶ τῆς σαρκὸς ἀνέναι, γεννηθεὶς ὁ Χριστὸς ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀπὸ Μαρίας, προχρηστικῶς, φησὶ, τὰ πάντα ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν ἀπαρχῆς. Οὕτω δὲ ἦν, λόγος δὲ ἦν, καθάπερ ἐν ἐμοὶ ὁ λόγος. Ἦδη δὲ εἶπον ὅτι ἀπὸ μέρους Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ἔχων τὰ ὅμοια τῆς ἐννοίας· ἔτερα δὲ ἔτι παρ' ἐκείνων ὑπερβεβηκῶς τῇ ἐννοίᾳ.

Κεφ. γ'. Καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος ἀνατραπίζεται εἰς ἐσχάτην ἔλθειν ἀρησιθεῖαν, καὶ ἄλλοτριαν ὑπόνοιαν ζωῆς αἰωνίου ἐν ἅπασιν. Εἰ γὰρ πρόσφατος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν θεότητα, ἄρα ὁ Δαβὶδ πρωτεύει, μᾶλλον δὲ καὶ ἐν προκριτέοις ὑπάρχει τοῦ αὐτὸν πεποικητός. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς διενοεῖτο, μᾶλλον καὶ παρελθὼν τὴν θείαν γραφὴν, κατὰ τὴν αὐτοῦ πεπλανημένην ἔννοιαν φάσκων ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος εἶρηκεν, Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, καὶ ὁ δεύτερος ἀπ' οὐρανοῦ. Εὐθύς δὲ ἀντιπίπτει αὐτῷ ὁ λόγος τῆς ἀληθείας, καὶ ἄλγεει αὐτοῦ τὴν ἐσκοτωμένην διάνοιαν. Ἄνθρωπον γὰρ καὶ ἄνθρωπον ἔφη ὁ παρ. 881. ἅγιος ἀπόστολος· καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἄνθρωπον τὸν Ἀδὰμ ἐκ γῆς εἶναι χοϊκόν, τὸν δὲ δεύτερον ἀπ' οὐρανοῦ. Καὶ τοί γε ἄνθρωπον λέγων, οὐκ ἐξ οὐρανοῦ δὲ ἡ σὰρξ καταβέβηκεν, ἀλλ' ὠμολογῆται καὶ ἀπὸ τούτου ἀπὸ Μαρίας οὔσα. Ἀπ' οὐρανοῦ δὲ καταχρηστικῶς οὐ λέγει σάρκα, ἀλλὰ τὸν δεύτερον ἄνθρωπον, ἐξότε ἄνωθεν ἦλθεν ὁ λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Εἰ οὖν προῦπηρχεν ὁ κύριος, καὶ πάρεστιν, ὃς ἐφεῦρε πᾶσαν ὁδὸν συνέσεως· εἶναι δὲ ¹ αὐτὸν ὄντως οὐκ ἀμφιβάλλει ἡ θεία γραφή. Τὰ γὰρ μετὰ ταῦτα σημαίνει προόντα, καὶ τὸ εὐρηκέναι πᾶσαν ὁδὸν συνέσεως, εἶτα Ἐπὶ γῆς ὤφθη, τὴν μέλλουσαν ἔνσαρκον παρουσίαν. Καὶ ὅτι ἀπ' οὐρανοῦ φασὶ τὸν ἄνθρωπον ἐνηνοχέναι, οὐ λέγει ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ διὰ τὴν συνένωσιν τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἄνθρωπον μὲν αὐτὸν λέγει, διὰ τὸν χρόνον τὸν μεταξύ Ἀδὰμ καὶ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας, ἀπ' οὐρανοῦ δὲ αὐτὸν λέγει διὰ τὸ ἄνωθεν ἠκέναι τὸν θεὸν λόγον καὶ σάρκα,

2. ὁ πατήρ φησιν εἶρηκε cod. Rhedig.

3. ὡς non habet cod. Rhedig.

4. δι' ὃ codd. mss. uterque. δι' ὃ editi.

CAP. III. — 1. αὐτόν, ὡς habent omnes libri, mendose, ut neminem fugiat. Re-

rosui veram scripturam αὐτὸν ὄντως, syllaba ὄν repetita ex antecedente vocabulo αὐτόν, quo abierat, cum littera τ syllabae τῶς in spiritum transiret.

bum referri oportere iudicaret. Nam his verbis, *Faciamus hominem* Gen. 1, 26.
ad imaginem nostram et ad similitudinem, verbum suum pater allo-
quitur. Quid igitur? Erat, inquit, in patre verbum, sed nondum
erat filius. Item, *Pluit dominus a domino*, quod in patre verbum
esset. Et, *Vidi*, inquit, *descendentem supra nubes, quasi filium* Gen. 19, 24.
hominis, quod velut ante denuntians dixit; non quod adhuc filius Gen. 7, 13.
existeret, sed ipsum solum, cui filii nomen erat aliquando tribuen-
dam, post Mariam videlicet, quodque ex carne proditurum erat,
Christus nimirum de spiritu sancto Mariaeque genitus; in quem sic
tanquam anticipatione quadam universa conferuntur. Quamquam
nondum ipse, quemadmodum et verbum illud, quod in me est.
Hoc autem paulo ante monuimus, Photinum ex Pauli Samosatensi
factione esse, eademque cum illo defendere; tametsi illum ipsum
novis erroribus inventisque superavit.

Verum nihilominus et ipse refelletur; qui in extremam impie- Cap. III.
tatem, ac divini numinis abnegationem prolapsus, et aliena a sempi-
terna vita commenta secutus est. Nam si recens adeo est, quod
ad divinitatem attinet, dei filius, consequens est non modo Davi-
dem illo anteriorem esse, sed et eidem conditori suo praefendum.
Atque haec quidem haeretici illius opinio fuit, qui sacrarum litera-
rum auctoritate contempta eius testimonio perperam intellecto sic
abuteretur. Apostolus, inquit, ita loquitur: *Primus homo de terra* 1. Cor. 15, 47.
terrenus, secundus de coelo. Atqui statim illi veritatis refragatur
oratio, ac tenebricosam illius mentem redarguit. Apostolus enim
duplicis hominis mentionem agit, quorum priorem *Adamum e terra*
terrenum, alterum e coelo deductum affirmat. Ac licet hominem
appellet, non tamen e coelo caro ipsa descendit, sed vel fatente
ipso e Maria suscepta est. De coelo vero non abusu quodam ser-
monis carnem ait esse delapsam, sed secundum hominem duntaxat;
ex quo verbum e coelo descendit, *et habitavit in nobis*, quemadmo- Ioann. 1, 3.
dum scriptum est. Quamobrem et ante dominus existerat, et sub-
inde adfuit, *Qui invenit omnem viam scientiae*. Extitisse vero divina Baruc.
scriptura non dubitat. Nam quae sequuntur ante illum extitisse de- 3, 27.
clarant. Velut *quod omnem viam scientiae reperisse* dicatur, deinde
in terra visus esse, quae futuram incarnationem, quandoque signi-
ficabant. Iam vero quod e coelo secum hominem detulisse putant
haeretici, non hoc apostolus dicit, verum ob humanam naturam
cum divina consociatam hominem illum appellat, atque etiam ob il-
lud tempus quod Adamum inter et incarnationem interiectum est;
non quod, ut ille sibi persuadet, verbum a patre processerit, et in

ὡς φησι, Ὁ λόγος σὰρξ γενόμενος, οὐχ ὡς αὐτὸς ὑπονοεῖ, λόγον ἐκ πατρὸς προελθόντα καὶ εἰς σάρκα μεταβεβλημένον· οὕτω γὰρ κατὰ τὴν ἡκατημένην αὐτοῦ Ἰννοϊαν διηγήσατο περὶ τοῦ ὄρου. Εἰ δὲ ἔστιν Ἀδὰμ πρὸ τοῦ εἶναι τὸν λόγον, ² ἄρα διὰ τίνος ὁ αὐτὸς Ἀδὰμ κέκτισται, καὶ πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ κτίσματα τοῦ Θεοῦ; ἢ πρὸς τίνα ὁ πατὴρ ἐβηκε, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον; Οὐ γὰρ τίς ³ ποτε πρὸς τὸν ἐνδιάθετον αὐτοῦ λόγον, ἢ τὸν προφορικὸν ἐπιτείνεται τὴν συμβουλίαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔμφυτον καὶ ἅγιον αὐτοῦ λόγον τῆς μελλούσης τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας ποιεῖται τὴν μετὰ πάσης σοφίας ἐξήγησιν, ἵνα μάθωμεν ἐξ ἀρχῆς εἶναι τὸν πατέρα πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα, ἵνα μὴ τὸν ἡμέτερον κτίστην πρόσφατον νομίσωμεν, ἀλλὰ σὺν πατρὶ αἰεὶ ὑπάρχοντα πρὸ τῶν αἰώνων· ὡς καὶ Ἰωάννης μαρτυρεῖ λέγων, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς ⁴ τὸν Θεόν.

Κιφ. δ. ¹ Ὡς φησιν ² αὐτὸς ὁ ἀγύρτης. Καὶ αὐτὸς φημι εἶναι τὸν λόγον ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλ' οὐχ υἱὸν Θεοῦ γεγεννημένον. Καὶ εἰ μὴ ἔστιν υἱὸς Θεοῦ, μάταιος αὐτοῦ ὁ πόνος, ³ ματαία αὐτοῦ καὶ ἡ προαίρεσις, καὶ ἡ ἐλπίς, καὶ ἡ διάνοια. Οὐδὲ γὰρ περισσώτερον τῶν ἀρησαμένων αὐτὸν Ἰουδαίων οὕτως λέγει. Οὐ γὰρ λέγει περὶ αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον ὅτι, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλ', Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ οὐ λέγει ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ἦν μόνον, ἀλλὰ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ἄλλ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μὲν λόγος ἐνδιάθετος αἰεὶ καὶ προφορικὸς ὑπάρχων οὐ δύναται λέγεσθαι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀνθρώπου λόγος. ⁴ Εἰ οὐκ ἦν οὐπω τὸ γέννημα, ὡς αὐτὸς λέγει, καὶ εἰ οὐπω ἦν υἱὸς ⁵ τοῦ Θεοῦ Θεὸς λόγος, διὰ τίνος τὰ πάντα γεγένηται; ἐπειδὴ φησι τὸ εὐαγγέλιον, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. Ἀλλὰ φησι, Ὡςπερ διὰ λόγου ὁ ἄνθρωπος πράττει ὃ βούλεται, οὕτως διὰ τοῦ ἰδίου λόγου ὁ πατὴρ διὰ τοῦ ὄντος ἐν αὐτῷ λόγῳ ἐποίησε τὰ πάντα. Πῶς οὖν ὁ κύριος διὰ τοῦ εὐαγγελίου λέγει ὅτι, Ἔως ἄρτι ὁ πατὴρ ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι; Τὸ δὲ, Ὁ πατὴρ ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι, οὐ τοῦ πατρὸς μὴ ἐργαζομένου ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ ἐργασίᾳ, οὐδὲ τοῦ υἱοῦ ⁶ ἄλλοτριου ὄντος, καὶ μὴ ἐργασαμένου ἐν τῇ τοῦ πατρὸς δημιουργίᾳ. Πάντα γὰρ τὰ ἔργα, ὅσα ἔστιν, ἅμα ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος γεγένηται. Δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα γέγονεν ἀπὸ πατρὸς, καὶ αὐτὸς τὰ πάντα ἐργάσατο σὺν πατρὶ, καὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι. Τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ. Διὸ καὶ μετὰ ἀσφαλείας ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἔλεγε, γινώσκων τὰς ὑπονοίας τῶν πεπλανημένων, προγονώσσης

2. Libri vulgo ἄρα.

3. πώποτε cod. Rhedig.

4. τὸν om. in edit. Pelavii Colon. repet.

CAP. IV. — 1. Ἀλλὰ pro ὡς substituentium censuit Pelavius.

2. αὐτὸς om. in edit. Pelavii.

carnem mutatum fuerit; ita enim ille falso de hoc argumento disse-
ruit. Et vero si Adamus verbo originem antecessit, per quemnam
non modo Adamus, sed etiam quae Adamo priores sunt creaturae
dei omnes productae sunt? Quis ille vero est cui pater dixit, *Fa-
ciamus hominem?* Nemo enim aut ad intimum verbum suum, aut ad
illud quod exterius profertur consultationem deliberationemque diri-
git. Ideo insitum sibi sanctissimumque sumum verbum alloquens pa-
ter futuram hominis procreationem sapientissima voce declarat, ut
filium apud patrem initio extitisse sciremus, neque conditorem no-
strum recens in lucem editum arbitraremur, sed cum patre priorem
saeculis omnibus fuisse. Id quod Ioannes ita demonstrat: *In prin-* Ioann. 1, 1.
cipio erat verbum, et verbum erat apud deum.

Atqui verbum, inquit circulator iste, a principio extitisse fa- Cap. IV.
teor; filium dei genitum fuisse, id vero non fateor. Verum nisi
dei sit filius, inanis est illius labor, inane et animi propositum, vana
denique spes omnis et cogitatio. Nihil enim amplius excellen-
tiusque de Christo profitetur quam Iudaei ipsi, qui eundem abnega-
runt. Porro non scriptum est in evangelio: *In principio erat ver-
bum, et verbum erat in deo, sed, Verbum erat apud deum, nec in
deo verbum modo fuisse dicit, sed Deus erat verbum.* In ipso qui-
dem homine sermo ille, qui perpetuo aut interior, aut externa voce
prolatus est, homo dici non potest, sed hominis sermo. Quod si,
ut ille nugatur, nondum velut foetus erant, aut dei filius deus ver-
bum, per quemnam omnia producta sunt? Quandoquidem, ut evan-
gelium asserit, *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est
nihil.* Atenim quemadmodum, inquit, homo per verbum suum
quidquid libuerit efficit, ita et pater per verbum suum, quod in ipso
erat, universa procreavit. Quomodo igitur hoc in evangelio domini
dictum accipiendum est: *Pater usque modo operatur, et ego operor?* Ioann.
5, 17.
Quae verba non sic intelligenda sunt, quasi in his quae filias efficit
nihil pater ipse molitur, aut contra abalienandus sit filius, neque
se patris opificio agendo aliquid immisceat. Siquidem opera omnia
a patre simul et filio et spiritu sancto producta sunt. Nam per ipsum
omnia sunt a patre producta, ipseque adeo cum patre et spiritu Psalm. 33, 6.
sancto fabricavit omnia. *Verbo enim domini coeli formati sunt, et
spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Quocirca caute illud prudenter-
que dominus in evangelio dixit, cum, utpote deus omnia praevi-

3. καὶ ματαλα αὐτοῦ ἢ προαίρεσις cod. Rhedig.

4. εἰ δὲ οὐκ ἦν suspicatus est Petavius.

5. τοῦ om. cod. Rhedig.

6. ἀλλοτριου ὄντος emendavit Petavius.
ἀλλοτριούντος vulgo extat in libris. Et
Cornarius iam veritū neque quod filius
alienus sit.

ᾧν, ὡς θεὸς, καὶ ὡς ἡμελλεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἑαυτὸν ἐκβάλλειν, ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, Οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ υἱὸς, ἐὰν μὴ ἴδῃ τὸν πατέρα ποιούντα. Καὶ οὐχ ὅτι πρῶτον ὄρᾷ, ἔπειτα πράττει, ἀλλὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ ἔχει, καὶ πράττει ἅ βούλεται.

Κεφ. ε'. Πῶς οὖν ταῦτα ἔσται, ὦ Φωτεινέ; ἢ τίς ὁ ἐν σοὶ πάλιν ἡμῖν προβαλλόμενος τοῦτο τὸ ζιζάνιον; τίς ὁ τὸ δηλητήριον τοῦτο κατασκευάσας τῷ βίῳ; πόθεν τὸ πονηρὸν σοι ἐνθυμείσθαι κατὰ τοῦ κυρίου σου βλάσφημον λαβεῖν ὑπόνοιαν; Οὐκ ἔπεισέ σε Ἀβραάμ, φάσκων πρὸς αὐτὸν καὶ λέγων, Ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν οὐ ποιήσεις κρίσιν; Ἐλέγχθητι γὰρ ὡς παρ' αὐτῷ ὁ υἱὸς ἐπεδήμησε, καὶ οὐ προφορά τις ᾧν, ἀλλ' ἐνυπόσταστος θεὸς λόγος. Καὶ ὅπως γνώης, ὦ ἐθελόσοφε, τὸ πέρας τῶν ἐν ταύτῃ τῇ ὑποθέσει πεπραγματευμένων, ὡς ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ ἐπισφραγισάμενος τὸ τέλειον ἡμῖν ἀπεφήνατο pag. 633. φάσκων ὅτι, Ἐβρεξε κύριος ἀπ' οὐρανοῦ πῦρ καὶ θεῖον ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα παρὰ κυρίου, καὶ οὐκ εἶπεν, Ὁ λόγος τοῦ κυρίου, ἀλλὰ, Κύριος παρὰ κυρίου· ὡς καὶ Δαβὶδ λέγει, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, καὶ ἵνα ¹ ὅτι οὐ μετὰ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν ὁ υἱὸς μόνον εὐρίσκειται διηγείται, καὶ περὶ τῆς ἀπ' ἀρχῆς ὅτι, Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. Καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὦ περιτολόγε, καὶ ἐν ἀργοῖς καὶ περιέργοις ταττούμενε, οὐδεὶς δέξεται σου τὸν λόγον. Οὔτε γὰρ μειζότερον τὸ πνεῦμα, οὔτε μικρότερον. Τίς γὰρ ταῦτα ἐξεζήτησε, φησὶν, ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Ἐλέγχει σε δὲ ὁ αὐτὸς ἅγιος λόγος, ὡς φάσκει κύριος περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου· ὁμολογαῖν αὐτὸ γνήσιον τῆς αὐτοῦ θεότητός φησι, Τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ ἐμοῦ λήψεται.

Κεφ. ζ'. Καὶ πόσαι ἄλλαι τυγχάνουσι μαρτυρίαι; ἐπειδὴ δὲ πᾶσιν ἡ σὴ ἐρεσχηλία δῆλός ἐστι πλάνης οὐσα καὶ οὐκ ἀληθείας. Φωραθήσεται δὲ οὐ μόνον ἀπὸ συνετῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὀλίγων τι τῆς θείας γραφῆς τὴν ἀκολουθειαν ἐπιγινωσκόντων, δι' ἣν οὐκ ἐπιδηθήσομαι πολλῶν ¹ μαρτύρων, ἢ πολλῆς ἀνατροπῆς· εὐάλωτον γὰρ σου τὸ διεγγίμα καὶ ἡ κακοπιστία. Διὸ ἀρκετῶς ² ἔχειν τὰ πρὸς σὲ εἰρημένα, ³ ὡς, ἀπὸ γῆς ἀναφύσαντος κνωδάλου ⁴ ἀτόνου τε καὶ ἀδυνάμου, τῷ ποδι τοῦ λόγου συντριψίας καὶ τῇ τοῦ θεοῦ λόγου ἀληθείᾳ, ἢ ὡς ἔλμιγμα,

CAP. V. — 1. Petavius γνώσ desiderat. usque. μαρτυρῶν ed. princ. μαρτυριῶν Sed nihil deerit, si ἵνα inferretabimur ubi. ed. Petav.

CAP. VI. — 1. μαρτύρων codd. mss. 2. Libri habent ἔχειν.

dens, ac quid decepti homines cogitari aliquando forent, utque ab se quisque veritatem abiudicaturus esset intelligens, *Nihil*, inquit, Ioann. 5, 19.
a seipso facit filius, nisi viderit patrem facientem. Nec est quod suspicetur aliquis primum illum videre, deinde facere. Habet enim in seipso omnia, et quaecumque voluerit perficit.

Quinam igitur vera haec esse, Photine, poterunt? Quis ille Cap. V.
est, qui in te nobis rursus lolium illud disseminat? Quis illud vi-
rus in humanum genus effudit? Quis tantae tibi impietatis, ac tam
consceleratae contumeliosaeque in deum opinionis auctor fuit? Non
vel Abraamus meliorem tibi mentem persuadere potuit, qui deum
sic alloquitur: *Qui iudicas omnem terram, non facies iudicium?* II- Gen. 18, 25.
Iud vero redarguere te debet, quod apud ipsum versatus esse filius
dicitur, non sermonis aliqua prolatio, sed deus verbum subsistens.
Atque ut eorum quae in hoc negotio gesta sunt exitum intelligas,
o sapientiae inanis affectator, hoc ipso in scripturae loco quod per-
fectum et absolutum est velut obsignans, declaravit his verbis:
Pluit dominus e coelo ignem, et sculphur in Sodom et Gomorra a Gen. 19, 24.
domino. Non dixit, Verbum domini, sed Dominus a domino. Ut
et David locutus est: *Dixit dominus domino meo.* Ut autem con- Ps. 109, 1
stet non solum post incarnationem filii nomen usurpari, de eo quo- et 2.
que, quod a principio factum est, mentionem facit. *Ex utero, inquit,*
ante Luciferum genui te. Iam vero de spiritu sancto nemo est, ho-
mo loquacissime, et inter otiosos curiososque numerande, qui ser-
mones tuos aequis auribus admittat. Nam neque maior, neque mi-
nor dici potest spiritus sanctus. *Quis enim haec, inquit, requisivit* Eccl. 1, 17.
de manibus vestris? Quinetiam idem te sanctissimum verbum, Chri-
stus videlicet dominus condemnat; qui de spiritu sancto sic loquitur,
divinitatis ut suae germanum ac participem agnoscat. Ait enim, Ioann.
Qui ex patre procedit, et de meo accipiet. 15, 26.

Quam multa sunt et alia testimonia! Quae consulto praetereo, Cap. VI.
quoniam quidem tua omnibus importunitas est manifesta, quae ab
errore, non a veritate, proficiscitur, adeo ut non eam modo sapi-
entiores, sed ut illi facile deprehendant qui nonnullum sacrarum li-
terarum usum habuerint. Quare non est quod pluribus adversus il-
lam testimoniis aut longiori refutatione opus esse nobis arbitremur.
Nihil enim narratione tua et infidelitate ad convincendum facilius.
Unde quae contra te disputata sunt hactenus, satis arbitror futura,
ac perinde ut insectum quoddam animal e terra emersum, et imbec-
illum, sic posteaquam te divini verbi ac veritatis vestigio proculcavi,

3. *Suspicior scribendum esse* εν ως. malculum insectum ac impotens cell.
Cornarius vertit Quapropter sufficiunt 4. *Libri vulgo* ἀτάμου.
haec adversus te dicta, quem velut ani-

ἦτοι * γῆς ἐντεριώωνην καταλείψω. * Ἢδη γάρ και διεσκεδάσθη * εἰς ὀλίγον χρόνον ἢ τούτου τοῦ ἡπατημένου αἵρεσις. * Ἐπὶ δὲ τὰς ἐξῆς συνήθως θεὸν ἐπικαλούμενος προειλέυσομαι *).

ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΕΛΛΙΑΝΩΝ,

πεντηκοστῇ δευτέρα, ἢ και ἑπτακοστῇ δευτέρα.

Κεφ. α'. Τῷ δὲ αὐτῷ πάλιν χρόνῳ (ὑπὸ ἕν γάρ πάντες οὗτοι ἦσαν) Μάρκελλος γέγονεν ἐν Ἀγκύρῃ· ἔτι γάρ και δεῦρο, ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου, ὡς ἀπὸ δύο ἐτῶν ἔτελευτα, ἢ πλείω ἢ ἐλάσσω. Ἐποίησε δὲ και αὐτός τινα διαίρεσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ χρόνου, ὀλίγην δὲ τινα ἔκνοιαν ὑπέφαινε οὗτος, ἀπεικαζόμενος Σαβέλλιον τε και Ναβάτω ἀπὸ ¹ τοῦ τῶν Ἀρειανῶν πρὸς αὐτὸν παροξυσμοῦ, δῆθεν διὰ τοῦ λογισμοῦ τῆς πρὸς τοὺς Ἀρειανούς ἀντιθέσεως. Ὅθεν και παρά τινων βλασφημεῖται ἀπὸ μέρους, ὡς ἔφην, Σαβέλλιανῶν ἰσχηκῶς τὴν ἑρεσχελίαν. Τινὲς δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπελογίσαντο μὴ οὕτως ἔχειν, ἀλλ' ὀρθῶς αὐτὸν βεβαιῶναι, και τῷ φρονήματι αὐτὸν ὀρθῶς ἔχειν διῶχουρίζοντο. Διὸ πολλὴ περὶ τούτου ζήτησις γέγονε. Και τὰ μὲν κρύφια τῆς ἔκνοιᾶς θεῶ ἔγνωσται. Οἱ δὲ ἀπ' αὐτοῦ γεγονότες και κατηχηθέντες, οἱ τὴν ἐκείνου ἔκνοιαν ἀγνοοῦντες, οἱ μὴ τὰ ἐκείνου ἀληθῆ διηγούμενοι, οὔτε τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν ἤθελον, ὡς ἔχει ἢ ἀλήθεια, ὅτι μία ἐστὶν ἡ θεότης, μία δοξολογία, ὁμοούσιος οὐσα ἢ τριάς, και οὐδὲν διαλλάττουσα τῆς ἰδίας δόξης, τριάς τελεία οὐσα, και μία θεότης, μία δύναμις, μία οὐσία, οὔτε συναλιφῇ τις οὐσα, οὔτε ὑποβεβηκυῖα. ² Οὗτος δὲ ἐπιπλείστον βουλόμενός τινα λέγειν παρά τισιν, ὡς ὑπὸ τὸν Σαβέλλιον τῷ φρονήματι ἔδειξεν εἶναι. Διὸ και ³ αὐτῇ ἐν αἵρεσει ἐλέχθη και ἠριθμῆθη. Παραθήσομαι δὲ αὐτῆς και τὴν ἔκθεσιν τοῦ λόγου οὐ πεποιθῆται Ἰουλίῳ τῷ μακαρίτῃ τῷ Ῥωμαίῳ ἐπισκόπῳ ὁ αὐτός Μάρκελλος, ὑπεραπολογούμενος δῆθεν ⁴ ἑαυτοῦ. Ἐκ δὲ τῆς ἀπολογίας και τοῦ λιβέλλου φανήσεται ἕτερα παρά τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας πεφρονηκῶς. Εἰ μὴ γὰρ ἕτερα ἐφρόνησεν, ὑπὲρ ποίων εἰς ἀπολογίαν ἤρχετο, εἰ μὴ ἄρα λόγοι ἐξ αὐτοῦ ἐτέθησαν οὐκ ὀρθοὶ, και τινὰς ταραξάντες εἰς ταύτην κατήγαγον τὴν ἀπολογίαν; Τοῖνον τὸ ἀντίγραφόν ἐστι τοῦτο.

5. Vocab. γῆς in cod. Rhedig. erasum est.

6. εἰς ὀλίγον χρόνον interpretor in breve tantum tempus duratura.

7) Subscriptum est in utroque codice Τέλος τὰ τοῦ Φωτεινῶν.

CAP. I. — 1. τούτων ed. princ.

2. Cornarius vertit Hic vero quum voluerit quaedam diffusius apud quosdam

dicere, declaravit se cum Sabellio sentire.

3. Reposui de coniectura αὐτῇ pro αὐτῇ, quod in libris est omnibus. Cornarius putavit αὐτὸς; vertit enim quapropter etiam ipse inter huereticos numeratus est et consultatus.

4. αὐτοῦ cod. Rhedig.

sive lumbrici instar, aut terrae interanei, missum postremo faciam. Iam enim brevi admodum tempore illius est haeresis dissipata. Nunc implorata, ut solemus, ope dei ad reliquas haereses progrediemur.

**CONTRA MARCELLIANOS,
quae est haeresis LII., sive LXXII.**

Per idem tempus (nam in eandem aetatem illi omnes incidunt) *Cap. I.*

Ancyrae Marcellus exiit, qui ad nostra usque tempora pervenit, et duobus abhinc plus minus annis obiit. Hic nonnihil in ecclesia divortii conflavit, eodem fere ut dixi tempore. Verum obscuram admodum dogmatis sui significationem dedit, cum ad Sabellii et Novati factionem adiungeretur, Arianis potissimum pro suo in illum odio hoc ipsum exprobrantibus, quod nimirum adversus Arianos contenderet. Hinc est quod a nonnullis eo nomine incessitur, quasi ad Sabellianorum cavillationes partim adhaeserit. Verum alii eidem patrocinantes verum id esse negant, e contrario vero praecclare illum vixisse ac recte sensisse confirmant. Unde magna de eo controversia conflata est. Enimvero quae in illius animo occulta fuerunt uni deo cognita sunt. Ceterum illius sectatores, et ab eo instituti, cum eius mentem ignorarent, nec quae vere ille sensisset exprimerent, tres hypostases confiteri noluerunt, uti veritas docet, quae unam censet esse divinitatem unamque gloriam et consubstantialem trinitatem, quae nihil in gloria sua diversum habeat, utpote perfecta trinitas, et una divinitas, una virtus, una essentia, neque in unum contracta aut confusa, nec ulla sui parte inferior, aut subiecta. Marcellus autem nonnullorum sententia cum aliquid amplius his astruere vellet, in Sabellii errorem incidisse visus est. Ex quo factum est ut inter haereses ista quoque recensenda ac confutanda veniret. Libet autem et illius orationem subiicere, quam purgandi sui gratia ad beatae memoriae Iulium Romanorum episcopum scripsit. Qua ex defensione et libello nonnulla contra sinceram fidem opinatum esse constabit. Etenim si nihil ab illa diversum sensisset unquam, cuiusnam rei gratia hanc illam sui purgationem institueret, nisi quaedam ab illo parum recte posita ac pronuntiata forent, quae cum aliquos perturbassent, defendendi sui atque excusandi necessitatem attulerint? Exemplum igitur epistolae sic se habet.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ, ΟΝ ΚΑΘΕΙΛΑΕΝ Η
ΣΥΝΟΔΟΣ ΧΑΡΙΝ ΕΤΕΡΟΔΟΞΙΑΣ.

Κεφ. β'. Τῷ μακαριωτάτῳ συλλειτουργῷ Ἰουλίῳ Μάρκελλος ἐν Χριστῷ
χαίρειν.

Ἐπειδὴ τινες τῶν καταγνωσθέντων πρότερον ἐπὶ τῷ μὴ ὀρθῶς
πιστεύειν, οὓς ἐγὼ ἐν τῇ κατὰ Νικαίαν συνόδῳ διήλεξα, κατ' ἐμοῦ
γράψαι τῇ θεοσεβείᾳ σου ἐτόλμησαν, ὡς ἂν ἐμοῦ μὴ ὀρθῶς, μήτε ἐκ-
κλησιαστικῶς φρονοῦντες, τὸ ἑαυτῶν ἔγκλημα εἰς ἐμὲ μετατεθῆναι
σπουδάζοντες, τούτου ἔνεκεν ἀναγκαῖον ἠγησάμην ἀπαντήσας εἰς τὴν
pag. 835. Ῥώμην ὑπομνήσαι σε, ἵνα τοὺς κατ' ἐμοῦ γράψαντας μεταστείλῃ ὑπὲρ
τοῦ ἁπαντήσαντας αὐτοὺς ἐπ' ἀμφοτέροις ἔλεγχθῆναι ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι
τε καὶ ἂ γεγράφασι κατ' ἐμοῦ, ψευδῆ ὄντα τυγχάνει, καὶ ὅτι ἔτι καὶ
νῦν ἐπιμένουσι τῇ ἑαυτῶν προτέρᾳ πλάνῃ, καὶ δεινὰ κατὰ τε τῶν τοῦ
θεοῦ ἐκκλησιῶν καὶ ἡμῶν τῶν προεστώτων αὐτῶν τετολμήκασιν. Ἐπεὶ
τοίνυν ἀπαντήσαι οὐκ ἠβουλήθησαν, ἀποστείλαντός σου πρεσβυτέρους
πρὸς αὐτοὺς, καὶ ταῦτα ἐμοῦ ἐνιαυτὸν καὶ τρεῖς ὄλους μῆνας ἐν τῇ
Ῥώμῃ πεποιηκότος, ἀναγκαῖον ἠγησάμην, μέλλων ἐντεῦθεν ἐξίεναι,
ἔγγραφόν σοι τὴν ἑμαυτοῦ πίστιν μετὰ πάσης ἀληθείας τῇ ἑμαυτοῦ
χειρὶ γράψας ἐπιδοῦναι, ἣν ἔμαθον, ἔκ τε τῶν θείων γραφῶν ἐδι-
δάχθην, καὶ τῶν κακῶς ὑπ' αὐτῶν λεγομένων ὑπομνήσαι σε, ἵνα
γνῶς οἷς χράμενοι πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκουόντων λόγοις τὴν ἀλήθειαν
κρύπτειν βούλονται. Φασὶ γὰρ μὴ ἴδιον καὶ ἀληθινὸν λόγον εἶναι τοῦ
παντοκράτορος θεοῦ τὸν υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἀλλ'
ἕτερον αὐτοῦ λόγον εἶναι, καὶ ἕτερον σοφίαν, καὶ δύναμιν. Τοῦτον
γενόμενον ὑπ' αὐτοῦ ὠνομάσθαι λόγον, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν, καὶ
διὰ τὸ οὕτως αὐτοὺς φρονεῖν, ἄλλην ὑπόστασιν διεστῶσαν τοῦ πατρὸς
εἶναι φασιν. Ἔτι μὲν τοι καὶ προὔπαρχειν τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα δι'
ὧν γράφουσιν ἀποφαίνονται, ³ καὶ μὴ εἶναι αὐτὸν ἀληθῶς υἱὸν ἐκ τοῦ
θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ λέγουσιν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὕτως λέγουσιν ὡς ⁴ καὶ τὰ
πάντα. Ἔτι μὲν καὶ ὅτι ἦν ποτε ⁵ ὅτε οὐκ ἦν λέγειν τολμῶσι, καὶ
κτίσμα αὐτὸν καὶ ποίημα εἶναι, διορίζοντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς.
Τοὺς οὖν ταῦτα λέγοντας ἄλλοτρίους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας εἶναι πε-
πίστευμαι. Πιστεύω δὲ ἐπόμενος ταῖς θείαις γραφαῖς ὅτι εἰς θεὸς καὶ
ὁ τούτου μονογενὴς υἱὸς λόγος, ὁ αἰὶ συνυπάρχων τῷ πατρὶ, καὶ μη-
δεπώποτε ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἰσχηκῶς, ἀληθῶς ἐκ τοῦ θεοῦ ὑπάρχων,

CAP. II. — 1. Libri vulgo ἀπαντή-
σαντος. Quod vitium Cornarius (in ver-
sione latina) et Pelavius sustulerunt.

2. ηκολούθησαν cod. Rhedig.

3. καὶ particulam, quas vulgo abest
a libris, absorptam syllaba τῶν vocabulis
praecedentis, de coniectura revocavi. Etiam

EXEMPLUM EPISTOLAE MARCELLI, QUEM OB HAERESIM
SYNODUS DEPOSUIT.

Beatissimo collegae Iulio Marcellus in Christo salutem.

Cap. II.

Cum nonnulli ex iis qui, quod parum integre de fide sentirent, antea condemnati sunt, quique a me in Nicaena synodo convicti sunt, contra me ad pietatem tuam scribere non dubitaverint, me nec recte, nec cum ecclesiae doctrina consentaneae de fide statuere, uti crimen suum in me transferrent, propterea necessario Romam mihi veniendum, et te commonendum putavi, ut eos qui contra me scripserunt arcesseres; ut cum advenissent, de duobus illis a me convincerentur, cum illa ipsa falsa esse quae in me scripserunt, tum eos adhuc in pristino errore perseverare et indigna quaedam adversus ecclesias dei ac nos ipsos illarum praesides esse machinatos. Sed cum illi venire noluerint, tametsi presbyteros ad ipsos miseris, ego vero anno integro ac tribus mensibus Romae commoratus fuerim, faciendum mihi omnino censui, ut ante quam hinc proficiscerer, meae fidei professionem tibi sincere atque ex animo, meaque manu perscriptam offerrem; qualem didici atque ex divinis literis sum edoctus, et ut in memoriam tibi revocarem quae perperam ab illis asseruntur; ex quibus intelligeres quibusnam ad auditores decipiendos adhibitis sermonibus veritatem occultare conantur. In primis enim negant dominum nostrum Iesum Christum proprium ac verum dei omnipotentis esse verbum. Sed aliud ipsius esse verbum, aliam sapientiam et virtutem esse praedicant. Illum vero, postquam in lucem sit editus, ab ipso verbum, et sapientiam, virtutemque nominatam. Quod cum sentiant, aliam a patre diversam hypostasim esse illum existimant. Praeterea patrem ante filium existere, ex his quae scribunt manifeste declarant, nec ipsum vere esse filium a patre procedentem. Sed etsi a deo esse dicant, perinde illum arbitrantur ac cetera omnia creata proficisci. Ad haec, fuisse aliquando cum nondum esset affirmare non dubitant, adeoque creaturam et opificium esse; quem etiam a patre seiungunt. Ego vero qui haec asserunt ab ecclesia catholica alienos esse persuasum habeo. Tum sacris literis inhaerens credo unum esse deum et unigenitum eius filium verbum, qui cum patre semper existit, nec existendi initium ullum unquam habuit. Idem revera a deo procedens, non

Cornarius vertit et non esse ipsam vere editis, p. 107. Vulgo extat κατά πάντα.
filium ex deo. 5. ὅτε codd. mss. uterque. ὅτι editi

4. καὶ τὰ πάντα correxit C. H. G. libri.
Retberg in Marcellianis Gottingiae 1794.

οὐ κτισθεὶς, οὐ ποιηθεὶς, ἀλλὰ ἀεὶ ὢν, ἀεὶ συμβασιλεύων τῷ θεῷ
καὶ πατρὶ, οὐ τῆς βασιλείας κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου μαρτυρίαν οὐκ
ἔσται τέλος. Οὗτος υἱὸς, οὗτος δύναμις, οὗτος σοφία, οὗτος ἴδιος
καὶ ἀληθὴς τοῦ θεοῦ λόγος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀδιαιρέ-
τος δύναμις τοῦ θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα τὰ γενόμενα γέγονε, καθὼς
τὸ εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ, ὁ λέγων, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος
ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. Οὗτός ἐστιν ὁ λόγος περὶ οὗ καὶ Λου-
κᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς μαρτυρεῖ, λέγων, Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ
ἀπαρχαὶς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου. Περὶ τούτου
καὶ Δαβὶδ ἔφη, Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. Οὕτω καὶ
ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἡμᾶς διδάσκει διὰ τοῦ εὐαγγελίου,
ὁ λέγων, Ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκα. Οὗτος ἐπ' ἐσχάτων
τῶν ἡμερῶν κατελθὼν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ ἐκ τῆς παρθέ-
νου Μαρίας γεννηθεὶς, τὸν ἄνθρωπον ἔλαβε.

Κεφ. γ'. Πιστεύω οὖν ¹ εἰς θεὸν παντοκράτορα, καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν
τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ
πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλά-
του σταυρωθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ
τῶν νεκρῶν, ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθήμενον ἐν δεξιᾷ
τοῦ πατρὸς, ὅθεν ἔρχεται κρῖνειν ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ
ἅγιον πνεῦμα, ἅγιον ἐκκλησίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν,
ζωὴν αἰώνιον. Ἀδιαιρέτον εἶναι τὴν θεότητα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ
παρὰ τῶν θείων μεμαθήκαμεν γραφῶν. Εἰ γάρ τις χωρίζει τὸν υἱὸν,
τουτέστι τὸν λόγον τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, ἀνάγκη αὐτὸν ἢ δύο
θεοὺς εἶναι νομίζειν, ὅπερ ἀλλότριον τῆς θείας διδασκαλίας εἶναι νεό-
μισται, ἢ τὸν λόγον μὴ εἶναι θεὸν ὁμολογεῖν, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἀλλότριον
τῆς ὀρθῆς πίστεως εἶναι φαίνεται, τοῦ ² εὐαγγελιστοῦ λέγοντος, Καὶ
θεὸς ἦν ὁ λόγος. Ἐγὼ δὲ ἀκριβῶς μεμάθηκα ὅτι ἀδιαιρέτος καὶ ἀχά-
ριστος ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ πατρὸς ὁ υἱός. Αὐτός γάρ ὁ σωτὴρ ὁ
κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός φησι, Ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ, καὶ γὰρ ἐν τῷ
πατρὶ· καὶ, Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἐσμεν· καὶ, Ὅ ἐμὲ ἑωρακώς ἑώρακε
τὸν πατέρα. Ταύτην καὶ παρὰ τῶν θείων γραφῶν εἰληφώς τὴν πί-
στιν, καὶ παρὰ τῶν κατὰ θεὸν προγόνων διδαχθεὶς, ἐν τε τῇ τοῦ θεοῦ
ἐκκλησίᾳ κηρύττω, καὶ πρὸς σὲ νῦν γέγραφα, τὸ ἀντίγραφον τούτου
παρ' ἐμαυτῷ κατασχών. Καὶ ἀξιῶ τὸ ἀντίτυπόν σε τούτου τῇ πρὸς
τοὺς ἐπισκόπους ἐπιστολῇ ἐγγράψαι, ἵνα μὴ τινες τῶν ἀκριβῶς μὴ εἰ-
δότων ἡμᾶς κἀκείνοις τοῖς ὑπ' αὐτῶν γραφεῖσι προσέχοντες ἀπατηθῶ-
σιν. Ἐδύσθε.

Πεπλήρωται.

creatus, non factus, sed existens semper, ac cum deo patre perpetuo regnans. *Cuius regni, ut testatur apostolus, non erit finis.* Luc. 1, 33. Hic ipse filius, ipse virtus, ipse sapientia, ipse proprium, verumque dei verbum, dominus noster Iesus Christus, iudivisa dei virtus; per quem creata omnia producta sunt, ut evangelium docet. *In principio, inquit, erat verbum, et verbum erat apud deum, et deus erat verbum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Hoc demum verbum est de quo Lucas evangelista testatur. *Sicut, inquit, tradiderunt nobis qui ab initio inspectores et ministri fuere verbi.* Ad eundem etiam David respexit, cum ita cecinit: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Sic et dominus noster Iesus Christus in evangelio nos docuit: *Ego, inquit, a patre exivi, et venio.* Hic est qui postremis temporibus nostrae salutis gratia descendens et ex virgine Maria genitus hominem suscepit.

Credo igitur in deum omnipotentem, et in Christum Iesum ipsius filium unigenitum dominum nostrum, genitum de spiritu sancto, et Maria virgine. Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus, et tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit in coelum, et sedet ad dexteram patris; unde venturus est iudicare vivos et mortuos. Et in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam aeternam. Iam patris et filii divinitatem dividi non posse e sacris literis didicimus. Nam si quis filium, hoc est omnipotentis dei verbum, separare voluerit, necesse est ut aut duos esse deos arbitretur, id quod a coelesti doctrina confessione omnium abhorret, aut verbum esse deum inficietur, quod et ipsum ab sincera fide videtur alienum, cum evangelista dicat, *Et deus erat verbum.* Ego vero certo illud didici, virtutem patris, hoc est filium, neque dividi, neque separari posse. Ita enim salvator ac dominus noster Iesus Christus loquitur: *In me pater, et ego in patre, item: Ego et pater unum sumus, et, Qui videt me, videt et patrem.* Hanc igitur quam et a sacris literis accepimus, et a maioribus nostris secundum deum didicimus, fidem cum in ecclesia dei praedico, tum ad te modo perscribo, eiusque penes me exemplar retinui. Postremo illud a te peto, ut eiusdem meae professionis exemplum tuis ad episcopos literis inseras; ne quis eorum, quibus accurate perspecti non sumus, illorum de me scriptis fidem adhibens in errorem inducatur. Valet.

Hactenus epistola.

6. λέγων codd. mss. uterque et ed. princ.

7. λέγων om. cod. Rhedig.

CAP. III. — 1. εἰς non agnoscit cod. Rhedig.

2. εὐαγγελίου cod. Rhedig.

Psalm.
41, 2.
Ioann.
16, 28.

Cap. III.

Ioann.
14, 10.
Ioann.
10, 30.

pag. 687.
Κεφ. 8'.

Εἰ τοίνυν ὁ λιβέλλος οὕτως καλῶς ἔχει, οἱ δυνάμενοι ἀναγνώσασαν, καὶ οἱ δυνάμενοι ἀκριβῶσαι τὰ ἐν αὐτῷ εἰρημένα· καὶ εἰ μὲν κακῶς ἔχει, αὐτοὶ διακρινέτωσαν. Οὐ γὰρ βουλόμεθα ¹ πέρα ὧν ἐπιστάμεθα, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς ἐλθόντων λέγειν. Εἰ γὰρ καὶ καλῶς ἔχει ὁ λιβέλλος ἐκ τῆς ὑποθέσεως, πάλιν διανοηθήσονται οἱ ἐντυγχάνοντες τε καὶ ἀκούοντες ὅτι οὐκ εἰς μάτην, οὔτε εἰς ἀργότητα, οὔτε κατ' ἐκείνου ἐγίνετο αὐτῷ ἀνάγκη ἀπολογίας, εἰ μὴ ἄρα ἐξήμεσε λόγους τινὰς ταράσσοντας, καὶ ἀναγκάσαντας αὐτὸν εἰς ἀπολογίαν ἦειν περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένων. Συμβαίνει γὰρ καὶ μετὰ τὸ ἐσφάλαθαι αὐτὸν διὰ τοῦ λιβέλλου ὑπεραπολογήσασθαι, καὶ ἑαυτὸν διορθώσασθαι· ἢ ὅτι μὲν τῷ λιβέλλῳ ἐκόσμησεν αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἵνα παρακρύψῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ φηθέντα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ διὰ τῆς καθαιρέσεως τοῦ κοινοῦ τῶν ἐπισκόπων συλλόγου τε καὶ τοῦ κανόνος. Ὅμως τὰ περὶ Μαρκέλλου εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ταῦτα. Ἐρόμην δὲ αὐτὸς ἐγὼ χρόνον τινὶ τὸν μακαριτηνὴν πάπαν Ἀθανάσιον περὶ τούτου τοῦ Μαρκέλλου, πῶς ἂν ἔχοι περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ οὔτε ὑπεραπελογήσατο, οὔτε πάλιν πρὸς αὐτὸν ἀπεχθῶς ἠνέχθη, μόνον δὲ διὰ τοῦ προσώπου μειδιάσας ὑπέφηνε, μοχθηρίας μὴ μακρὰν αὐτὸν εἶναι, καὶ ὡς ἀπολογησάμενον εἶχε.

Κεφ. 9'.

Παραθήσομαι δὲ ἄτινά τινες ¹ εὐρόντες ἐν τοῖς αὐτοῦ Μαρκέλλου συντάγμασιν, ἃ ἐδόκει ἐπιλήψιμα αὐτοῖς φαίνεσθαι, πρὸς ὧν ἀποτεϊνόμενοι καὶ αὐτοὶ ἀντισυνέταξαν. ² Ὑπὸ δὲ ἄλλων πάλιν διὰ τὸ τοὺς ³ ἀντισυντάξας, ὕστερον εἰς ἄλλο τραπέντας ἐλέγχου χάριν, τὰ ἀντισυνταχθέντα ὑπ' αὐτῶν προβαλλόμενοι ἐδείκνυσον, καὶ ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν συντάγμασι κατὰ τὰς ⁴ γενομένας διαιρέσεις ἀναμέσον τῶν περὶ Ἀκακίου καὶ Βασιλείου τὸν Γαλάτην καὶ Γεώργιον τὸν Αἰοδικείας ἐποίησαντο πρὸς ἕλεγχον τοῦ αὐτοῦ Ἀκακίου. Οὗτος γὰρ ἦν ὁ ἀπὸ τοῦ Μαρκέλλου συνταγμάτων κατὰ Μαρκέλλου εἰπὼν, ἵνα ἐν πᾶσι ἡμεῖς τῆς ἀληθείας μηδὲν παραλείψαντες δεῖξωμεν ὅτι οὔτε ἀπευχόμεθα τὰ πρὸς διόρθωσιν, οὔτε συναινεῖν βουλόμεθα τοῖς τι παρὰ τὸ ἀληθινὸν ἐπιχειροῦσι. Καὶ ἔστι ταῦτα ἐκ τῆς Ἀκακίου πρὸς Μάρκελλον ἀντιλογίας τάδε.

CAP. IV. — 1. πέρα codd. mss. uterque. Et Cornarius ultra veritē. παρὰ εἰδή.

CAP. V. — 1. Suspicor εὐρον vel εὐρον τῶς rescribendum esse pro εὐρόντες.

2. Petavius in marg. annotavit „F. ἄλλοι δὲ πάλιν διὰ τοὺς. Locus hic cor-

ruptus “ Suspicor scripsisse Epiphanius Ὑπὸ δὲ ἄλλων πάλιν, διὰ τὸ αὐτοῦς ἀντισυντάξαι, ὕστερον εἰς ἄλλο τραπέντες κτλ., h. e. Ab aliis autem, quod erant contra illum commentati, in contrarias partes deducti rursus quae contra Marcellum scripserant protulerunt et ostenderunt, et cum divisiones Aca-

Ceterum an libellus iste recte se habeat, necne, legant qui Cap. IV. possunt, et qui exactam eorum quae in eo scripta sunt intelligentiam habere possunt equid in eo vitii sit iudicent. Nihil enim praeterquam quod scimus et ad nos perlatum est asseverare volumus. Ac licet nihil in eo libello non castum ac sincerum sit, vel ex ipso nihilominus argumento qui hunc legunt aut audiunt cogitare debent non frustra nec temere ad hanc illum defendendi sui necessitatem venturum fuisse nisi nonnulla protulisset quae turbarum aliquid excitassent, et eo hominem adduxissent ut dictorum reddenda ratio videretur. Etenim fieri illud potuit ut post errorem per libellum sese excusaret ac corrigeret, aut ut eodem illo libello ita sermonibus suis fucum faceret, ut quae antea dixisset consulto dissimularet, ne in ordinem redigeretur, ab communi episcoporum consensu et canone depositus. Utcumque se res habeat, haec sunt quae de Marcello comparare potuimus. De quo cum aliquando beatum papam Athanasium interrogassem, cuiusmodi eum arbitraretur, ille neque purgavit hominem, neque vero asperius notavit, sed leniter aridens, non multum ab improbitate abhorruisse significavit et in eorum loco qui se purgassent habuit.

Libet autem hic ea subiicere quae in Marcelli scriptis a quibusdam Cap. V. observata sunt, quae isti reprehendenda putaverunt; unde et in eundem inveci confutandi gratia scripserunt. Quamquam alii pro eo quod qui adversus illum commentati sunt postea contrarias ad partes desciverunt, horum ipsorum lucubrationes refutare aggressi sunt. In quibus vulgatas illas divisiones Acacium inter et Basilium Galatam et Georgium Laodicenum refutandi Acacii causa scriptis mandarunt. Hic est enim ille qui Marcellum ex ipsiusmet libris coarguit. Quae nos ideo proposuimus, ne veritatem aliqua ex parte praeteriisse videamur. Quoniam neque de emendatione desperamus, nec iis assentiri volumus qui utcumque a veritate discedunt. Quae sequuntur igitur ex Acacii commentario contra Marcellum excerptimus.

cium inter et Basilium Galatam et Georgium Laodicenum ortae essent, in suis ipsorum scriptis ad confutandum Acacium usi sunt. *Cornarius vertit Verum* ab aliis rursus demonstratum est, quod redarguendi gratia produxerunt ea quae ab ipsis contra illum composita sunt, eo quod ipsi qui contra illum scripserunt postea in aliud mutati fuerunt. Atque hi ipsi in suis ipsorum scriptis

contra factas divisiones etiam hoc expresserunt, producto in medium Acacicio. Sed et Basilium Galatam, et Georgium Laodicacae episcopum constituerunt ad eundem Acacium redarguendum.

3. ἀντιουντάξας *codd. mss. et ed. princ.* ἀντιουντάξαντας *ed. Petav.*

4. γενομένας *codd. mss. utroque.* λεγομένας *edit.*

pag. 638.

ΤΑΥΤΑ ΔΙΑ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ.

Κεφ. ς.

Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ¹ μετὰ τὴν παρεξήγησιν τῶν εἰς τὰς Παροιμίας ρητῶν γέγραφεν ὁ Μάρκελλος, λαλῶν τε κατὰ τοῦ θεοῦ ἀδικίαν, ἐπαίρων δὲ εἰς ὕψος τὸ κέρας αὐτοῦ, γενόμενος ὑπὲρ τὰ μέσα τοῦ βιβλίου, καὶ πάλιν θεῖς Ἀστερίου τὰ λέγοντα ρήματα, Ἄλλος μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ ὁ γεννήσας ἐξ ἑαυτοῦ τὸν μονογενῆ ² λόγον καὶ πρωτότοκον πάσης κτίσεως, μόνος μόνον, τέλειος τέλειον, βασιλεὺς βασιλέα, κύριος κύριον, θεὸς θεόν, οὐσίας τε καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως καὶ δόξης ἀπαράλλακτον εἰκόνα· θεῖς οὖν ταῦτα καὶ δυσχεραίνων πρὸς τὴν εἰκόνα τὴν ἀπαράλλακτον, τουτέστι τὸ ἔκτυπον καὶ τρανὲς ἐκμαγεῖον τοῦ θεοῦ τῆς οὐσίας, καὶ τῶν ἐξῆς, φαύλην καλῶν τὴν ὑπόληψιν ταύτην ³ ἐπισυνάπτει τὴν δυσαρτέστησιν ⁴ αὐτοῦ, γράφων ὡδε· Ταῦτα τὰ ρήματα σαφῶς τὴν ἑαυτοῦ φαύλην περὶ θεότητος ἕλκει δόξαν. Πῶς γὰρ ὁ κύριος καὶ θεὸς γεννηθεῖς, ὡς αὐτὸς προλαβὼν ἔφη, δύναται εἶ εἰκὼν θεοῦ εἶναι; ἕτερον γὰρ θεοῦ εἰκὼν, καὶ ἕτερον θεός. Ὡστε εἰ μὲν εἰκὼν, οὐ κύριος, οὐδὲ θεός, ἀλλ' εἰκὼν κυρίου καὶ θεοῦ. Εἰ δὲ κύριος ὄντως, καὶ θεὸς ὄντως, οὐκέτι ὁ κύριος καὶ θεὸς εἰκὼν κυρίου καὶ θεοῦ εἶναι δύναται. Καὶ ἐξῆς· Οὐδὲν οὖν αὐτὸν ὧν προεῖπον εἶναι βούλεται· πάντως γὰρ τούτων εἰκόνα αὐτὸν εἶναι λέγει. Οὐκοῦν εἰ οὐσίας ἐστὶν εἰκὼν, οὐ δύναται αὐτοουσία εἶναι· καὶ εἰ βουλῆς ἐστὶν εἰκὼν, οὐκέτι αὐτοβουλή εἶναι δύναται· καὶ εἰ δυνάμεως εἰκὼν, οὐκέτι δύναμις· καὶ εἰ δόξης εἰκὼν, οὐκέτι δόξα. Ἡ γὰρ εἰκὼν, οὐχ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς ἐστὶ.

Κεφ. ζ.

Ταῦτα δὲ σὺ, Μάρκελλε, τὰ ¹ ρήματα πρότερον ἐπαινέσας ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου, νῦν δὲ ἄρνησάμενος τὸν θεὸν ἐκ θεοῦ λόγον ὄντα τὸν υἱὸν, καὶ μόνον ἐκ μόνου, καὶ τέλειον ἐκ τελείου, σαφῶς τὴν φαύλην σου περὶ θεότητος ἠλεγκας δόξαν. Τοῦ γὰρ βασιλέως τοῦ μεγάλου τὴν εἰκόνα λαβὼν ἀζωῖα καὶ ἀθεότητα, ἀβουλίᾳ τε καὶ ἀδυνα-
 pag. 639. μίᾳ, καὶ ἀδοξίᾳ, καὶ τῷ ἀνοουσίῳ, ἐκτεμῆσθαι τὴν ἀνοσίαν ὡφει-
 λες γλωτταν, εἰπὼν ρῆμα εἰς ² κύριον, καὶ τελευτήσας εἰς ψυχὴν οὐ-
 τως ἀσεβήσασαν. Τὴν γὰρ εἰκόνα τοῦ θεοῦ ἀζωῖα περιγράψας οὕτε κύριον, οὕτε θεόν, οὐκ οὐσίαν, οὐ βουλήν, οὐ δύναμιν, οὐ δόξαν εἶναι ταύτην, τούτων δὲ ἀκίνητον εἰκόνα εἶναι θέλεις αὐτήν, οἰοῦναι ἄψυχον καὶ ἄζωον ἔξω ἐκτεθείσαν αὐτήν ποιῶν. Καὶ ³ ὡς αὐτὰς

CAP. VI. — 1. μετὰ om. in ed. Petav. Colon. repet.

2. „Placeat forsitan Deum,“ scripsit Rellberg in Marcellianis p. 20., ubi edidit υἱόν.

3. ἐπισυνάπτειν vitium est ed. Petav. Colon. repet.

4. αὐτοῦ codd. mss. et ed. princ.

CAP. VII. — 1. Vulgo extat τὰ ρήματα τὰ πρότερον. Delevi alterum τὰ, quippe quod accrevit ex praecedente vocabulo.

2. Deὸν cod. Rheig.

EX ACAGII LIBRO CONTRA MARCELLUM.

Haec et his similia Marcellus quaedam contra deum iniqua gar- Cap. VI.
riens, et in sublime cornu suum erigens, post suam illam prover-
biorum depravationem potius quam interpretationem subiunxit. Ac
primum haec Asterii verba proponit: Alius est enim pater, qui uni-
cum ex seipso filium verbum genuit, *primogenitum creaturae omnis*, Col. 1, 16.
solus solum, perfectus perfectum, rex regem, dominus dominum,
deus deum, essentiae consiliique sui, ac virtutis et gloriae nulla in
re discrepantem imaginem. Quibus in mediis adductis hoc potissi-
mum offensus, quod *nulla in re discrepantem imaginem* appellarit,
hoc est divinae essentiae ac ceterorum omnium expressam, et evi-
dentem imaginem, istiusmodi sententiam improbandam esse dicit,
atque hisce verbis quantum sibi illa displiceant ostendit. Haec
Asterii verba manifeste pravam eius de divinitate sententiam ar-
gunt. Etenim qui fieri potest ut dominus ac deus ille, qui sit ge-
nitus, ut ipsemet antea scripsit, dei imago censeatur? Aliud enim
est imago dei, aliud deus. Quare si imago dei est, non est domi-
nus aut deus, sed imago domini ac dei. Sin revera dominus est
ac deus, qui eiusmodi est, dei ac domini imago esse non potest.
Subdit postea: Nihil igitur illorum, quae dixi, esse putat ipsum,
cum eorum imaginem esse definiat. Unde si essentiae verbi gratia
imago sit, ipsamet essentia non erit, neque si consilii sit imago,
ipsummet esse consilium poterit. Si virtutis est imago, virtus non
est, neque gloria, si huius imago sit. Imago enim non sui, sed
alicuius alterius est.

Haec tu, Marcelle, verba, cum anteo initio libri collaudave- Cap. VII.
ris, nunc autem inficieris, nimirum deum ex deo verbum esse fi-
lium, et solum ex solo, et ex perfecto perfectum, perspicue sini-
stram tuam de divinitate sententiam detegis. Cumque magni regis
imaginem capiens vita, divinitate, consilio, potentia, gloria, es-
sentia denique spoliaris, dignus es cui impia lingua praecidatur,
quandoquidem consceleratam in deum vocem iecisti ac tam sacrile-
gum animi sensum postremo prodidisti. Nam qui dei imaginem mu-
tam ac vita carentem finxisti, hanc tu neque dominum, neque deum,
nec essentiam, nec consilium, neque virtutem, neque gloriam esse
iudicas, sed horum omnium immobilem effigiem, quae nec anima,
neque vita praedita sit, velut foras expositam arbitraris, atque ita

3. ὡσαύτως scripsi Cornarium (qui bri tam scripti quam editi habent ὡς
verit̄ similiter) et Pelavium seculus. Li-
αὐτὸς.

ἄψυχον καὶ ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ μόνῃ συνεστῶσαν, ζῶντος δὲ ζῶσαν οὐ θέλεις εἶναι τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, οὐδὲ οὐσίας οὐσίαν εἰκόνα, οὐδὲ βουλῆς καὶ δυνάμεως καὶ δόξης βουλὴν καὶ δύναμιν καὶ δόξαν ἀπαρ- λάκτως εἰκόνα. Τὸ δὲ ἀπαρალλάκτως εἰπεῖν οὐχ οἷόν τι καὶ ἀγεννή- τως, ἀλλ' ὅτι ἐκτυπῶς καὶ ἀκριβῶς ὁμοιωμένην πρὸς πατρικὴν ἀγα- θότητα καὶ θεότητα καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν. Καὶ μεθ' ἑτερα. Ἔδει δέ σοι ἄλαλα γενηθῆναι ⁴ τὰ χεῖλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ θεοῦ ἀδικίαν ἐν ⁵ ὑπερηφανίᾳ καὶ ἐξουδενώσει. Καὶ γὰρ μόνος μόνον ἐγέν- ησεν ὁ πατὴρ τὸν μονογενῆ, κἄν σὺ μὴ ⁶ θέλῃς, νῦν ἄλλο τι θέλων, οὐκ ἐξ αἰτίας τῶν Αἰώνων Οὐαλεντίνου τὴν πάροδον λαβόντος τοῦ υἱοῦ, ἀλλ' ἐκ μόνου πατρὸς τὴν γέννησιν ἔχοντος. Καὶ τέλειος τέ- λειον· ἀτελὲς γὰρ οὐδὲν ἐν πατρὶ, διὸ οὐδὲ ἐν υἱῷ, ἀλλὰ τῆς ἐκείνου τελειότητος καὶ ὑπερτελειότητος γέννημα γνήσιον τοῦ υἱοῦ τελειότης. Καὶ βασιλεὺς ⁷ βασιλέα· εὐσεβὲς γὰρ τὸν θεὸν βασιλεύειν, πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθέντος τοῦ υἱοῦ, καὶ βασιλευομένου βασιλέως, δι' οὗ καὶ τὰ λοιπὰ βασιλεύεται, εὐχαρίστως ὁμολογοῦντος τὴν ὑποταγὴν. Οὐκ ἰδιώτην γὰρ, ἀλλὰ βασιλέα γεγέννηκεν ὁ πατὴρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, οὔτε ἀρχὴν ἡμερῶν, οὔτε ζωῆς τέλος ἐχούσης. Οὐ γὰρ ἔξωθεν τὸ ἀξίωμα, εἰς οὐσίαν δὲ αὐτῷ συντελεῖ, ὁμοίως πατρὶ γενήσαντι. Διὸ καὶ γέγραπται τὸ, Καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Οὕτως δὲ καὶ κύριος κύριον, καὶ θεὸς θεὸν γενῶν παρ' ἡμῶν ὁμολογῆται. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, οὐσίας καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως καὶ δόξης εἰ- κόνα λέγομεν, οὐκ ἄψυχον καὶ νεκρῶν, ἀλλ' οὐσιώδη καὶ βουλητικὴν καὶ δυνατὴν καὶ ἔνδοξον. Δύναμις γὰρ οὐκ ἀδυναμίαν γεννᾷ, ⁸ ἀλλὰ

pag. 810. αὐτοδύναμιν· καὶ δόξα οὐκ ἀδοξίαν γεννᾷ, ἀλλὰ αὐτοδόξαν· καὶ βουλή οὐκ ἀβουλίαν γεννᾷ, ἀλλὰ αὐτοβουλήν· καὶ οὐσία οὐ τὸ ⁹ ὁμοούσιον, ἀλλὰ αὐτοούσιον. Εἰκὼν ἄρα ἐστὶν ὁ λόγος, θεὸς, ζωῶσα σοφία, ὑποστατικὴ, λόγος ¹⁰ ἐνεργῆς, καὶ υἱός, αὕτη οὐσιωμένη. Αὕτη γὰρ ἡ προσέχαιρε καθ' ἡμέραν ὁ θεὸς, ὅτε εὐφραίνεται τὴν οἰκουμέ- νην συντελέσας. Σὺ δὲ, Μάρκελλε, ταῦτα ἀρνούμενος ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἀρνηθῆση μὲν ὑπ' αὐτῆς ἐκείνης ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀρνηθῆση δὲ καὶ ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν γραφούσης περὶ σοῦ πανταχοῦ τῆ γῆ, Ἄκουε λό- γον κυρίου, γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον, ἐκκήρυκτον ἀνθρώπων, ὅτι

4. Verba τὰ χεῖλη absurdi ab utroque codd. mss. et ab ed. princ.

5. ὑπερηφανία (ὑπερηφᾶ cod. Ien.) codd. mss. ὑπερηφανεία editi.

6. θέλῃς cod. Rhedig. θέλ⁶ cod. Ien. θέλεις editi.

7. βασιλεῖς (i. e. βασιλέως) cod. Rhe-

dig. βασιλέα (βασιλεῖ cod. Ien.) reliqui libri.

8. ἀλλ' cod. Rhedig.

9. Pelavius suspicatus est ἀνούσιον. Nam in annotatiuncula eius editionis margini adscripta „Corn. ἀνούσιον“ vocabulum brevialium Corn. haud dubie vitio typographi laborat, cum certe Cornarium neque in graeca Epiphaniū editione,

inanimam, et humana solum arte constantem. Viventis autem dei viventem imaginem esse negas, aut essentiam essentiae, aut consilii, virtutis ac gloriae, consilium, virtutem ac gloriam; ut haec imago ab eo cuius imago est nulla in re discrepet. Iam cum nulla re discrepare dicitur, non perinde est ac si ingentam esse fateremini, sed illud solum ostenditur, ad paternae bonitatis et divinitatis et actionis omnis exemplar exactissime absolutissimeque esse illam expressam. Deinde paulo post: *Muta tua illa esse dolosa labia oportebat, quae loquuntur adversus deum iniustitiam cum superbia et contemptu.* Etenim solus solum pater unicum filium genuit. Quamvis minime id tibi placeat, cui aliud modo placet. Neque vero a quodam Valentinianorum Aeonum principio filius processit, sed a solo patre genitus est; item perfectus perfectum genuit. Nihil enim inest imperfectum in patre; ideo nec in filio potest inesse, cum illius perfectionis quae perfectionem omnem superat germanus foetus sit filii perfectio. Sed et rex regem genuit. Pietate quippe consentaneum est regnare deum; cum interim genitus ante saecula filius, idemque rex regno alterius subiectus, per quem ipsius regno cetera subiacent, subiectum se esse grato animo fateatur. Non enim privatum, sed regem illum genuit regni sui pater; quod neque temporis initio, neque vitae fine circumscriptum est. Quoniam eius dignitas non extrinsecus adscita, sed ut in patre, a quo genitus est, ad essentiam ipsam pertinet. Ob id scriptum illud est, *Et regni illius non erit finis.* Eodem modo et dominus dominum, et deus deum, uti nos asserimus, genuit. Atque, ut uno verbo definiam, essentiae, consilii, virtutis, et gloriae non mutam ac mortuam imaginem, sed essentia consultandique vi praeditam, ac potentem, et gloriosam esse defendimus. Virtus enim imbecillitatem non generat, sed ipsam per sese virtutem. Ita gloria non ignobilitatem, sed gloriam; consilium non consilii expers aliquid, sed et ipsum consilium; essentia denique non essentia carens aliquid, sed essentiam gignit. Quare verbum ipsum imago deus est, vivensque sapientia subsistens, verbum efficax, et filius, eademque illa sapientia essentiam habet. Haec enim est qua se quotidie *deus oblectabat, cum absoluto terrarum orbe gaudebat.* Quae quidem omnia cum tu, Marcelle, coram hominibus negas, *negabit et illa te coram patre, qui in coelis est.* Negaberis vero praeterea et coram ecclesia, quae sub coelo est, quae ubique terrarum de te scribit, *Audi verbum domini:*

Psalm.
89, 19.

Luc. 1, 33.

Prov. 8, 30

Matth.
10, 33.

Ier. 23, 30.

neque in latina illam scripturam tueri videmus. Excudendum igitur erat Corr., 10. ἐναργής codd. mss. uterque.

h. e. Corrige.

οὐ μὴ ἀύξηθῆ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἄρχων ἔτι ἐν τῷ Ἰουδαίῳ, καθήμενος ἐπὶ θρόνου Δαβίδ.

Κεφ. γ'. ¹ Καὶ μεθ' ἕτερα μνημονεύσαντος Μαρκέλλου τῶν Ἀστερίου ἔρητων, ἐπιφέρει λέγων·

Θεὸς οὖν ταῦτα, καὶ χωρῶν τῇ ἀρνήσει ² τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰκόνας καὶ οὐσίας, καὶ τῆς μονογενοῦς υἰότητος ἐκ πατρὸς, καὶ τῶν πρωτοτοκίων πάσης κτίσεως, καὶ τῆς ἐκ μονογενοῦς μονότητος, καὶ τῆς ἐκ τελείου τελειότητος, καὶ τῆς ἐκ βασιλέως βασιλείας, καὶ τῆς ἐκ κυρίου κυριότητος, καὶ τῆς ἐκ θεοῦ θεότητος, οὐσίας τε ἀπλῶς, καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης θεοῦ εἰκόνας ἀπαλλάκτου, οὐ μικροῖς λόγοις ἀρνούμενος ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, διὸ καὶ ἀρνηθῆσόμενος ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἄντικρυς ταῦτα γράφεις. Ταῦτα τὰ ῥήματα σαφῶς τὴν φαύλην αὐτοῦ περὶ θεότητος πατρὸς καὶ υἱοῦ παρίστησι δόξαν. Ἡ δὲ τούτων ἀρνήσις τὴν σὴν ἐνδιάστροφον καὶ φαύλην περὶ θεότητος καὶ οὐσίας Χριστοῦ, σαφῶς ἤλεγξεν ἑτεροδοξίαν.

Κεφ. δ'. ¹ Καὶ μεθ' ἕτερα ἐπιφέρει τὰ Μαρκέλλου.

Ἔωλα οὖν τὰ ἐξῆς ἐπιφέρει γράφων· Οὐδὲν αὐτῶν ὧν προεῖπεν εἶναι βούλεται. Πάντων γὰρ τούτων εἰκόνα αὐτὸν εἶναι λέγεις. Οὐκ οὖν εἰ οὐσίας ἐστὶν εἰκὼν, οὐκ ἐτι αὐτοουσία δύναται εἶναι· καὶ εἰ βουλῆς ἐστὶν εἰκὼν, οὐκ ἐτι αὐτοβουλή εἶναι δύναται· καὶ εἰ δυνάμεως, οὐκ ἐτι δύναμις· καὶ εἰ δόξης, οὐκ ἐτι δόξα. Ἡ γὰρ εἰκὼν οὐχ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς εἰκὼν ἐστὶν. Ἔωλα δὲ, Μάρκελλε, καὶ ψευδῆ ταῦ-

pag. 841. τα. Πάντα γὰρ αὐτὸν ἃ προεῖπον Ἀστέριος εἶναι βούλεται, λέγων, Βασιλεὺς βασιλέα, κύριος κύριον, θεὸς θεόν. Καὶ λύει σου τὴν ἄψυχον εἰκόνα, τὴν κατὰ σὲ ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ συνεστῶσαν μόνῃ. Πάντων γὰρ τούτων ζῶσαν εἰκόνα λέγει, καὶ ζῶντος εἰκόνας ἐμαγαγεῖον οὖσαν τοῦ γεγεννηκότος, καὶ οὐσίας αὐτοουσίαν εἰκόνα λέγει, καὶ βουλῆς αὐτοβουλήν, καὶ δυνάμεως αὐτοδύναμιν, καὶ δόξης αὐτοδοξίαν, καὶ οὐχ ἑαυτῆς, ἀλλ' ἑτέρου ² εἰκόνας. Σὺ δὲ θεὸν ἐκ θεοῦ τὸν υἱὸν οὐχ ὁμολογῶν, οὐδὲ φῶς ἐκ φωτός, οὐδὲ δυνάμιν ἐκ δυνάμεως, οὔτε θεὸν, οὔτε φῶς, οὐ δύναμιν, οὐκ οὐσίαν, οὐ βουλήν, οὐ δόξαν τὸν υἱὸν εἶναι ³ θέλον, ἀλλὰ τι σῶμα, ταῦτα ἀφανίζεις ἀσεβῶς ἐν τῇ συντελείᾳ μετὰ τούτου. Καὶ ἀρνή μὲν τὸ, Θεὸς ἦν ὁ λόγος, υἱὸν δὲ

CAP. VIII. — 1. Verba Καὶ --- λέγων in utroque codd. mss. inscriptionis instar rubro sunt colore superscripta.

2. τῆς τοῦ omitt. in ed. Petav. Colon. repet.

CAP. IX. — 1. Verba Καὶ - - Μαρκέλλου in utroque codd. mss. item sunt ad inscriptionis instar posita, et initio

picta.

2. In omnibus libris tam scriptis quam editis est εἰκόνας.

3. Haec de coniectura correcti. Nam in libris scriptum est vulgo θέλεις; ἀλλὰ τὸ σῶμα ταῦτα ἀφανίζει - - μετὰ τούτων. Verbe sed corpus aliquod, quo fit ut illa omnia (divinitatis insignia, intell.

scribe virum hunc abdicatum hominem; quoniam non crescet ex eius semine princeps amplius in Iuda, sedens in throno David.

Post haec cum ex Asterio Marcellus nonnulla commemorasset Cap. VIII. subiecit Acacius.

His itaque positis, longius deinde progressus imaginem salvatoris et essentiam, et unici filii ex patre, nec non et primogeniti omnis creaturae conditionem negans, atque illam eiusdem singularitatem, quae a singulari deo manat, et perfectionem a perfecto, et regiam ab rege potestatem, a domino dominatum, et divinitatem a deo, et essentiam denique ac consilium, virtutem, gloriamque nullo modo diversae imaginis dei funditus tollens, neque paucis verbis coram hominibus inficiens, adeoque coram patre illius inficiendus, haec aperte scripsisti: Eiusmodi verba pravam ipsius de patris ac filii divinitate sententiam aperte demonstrant. Verum tu illis potius negandis perversam depravatamque tuam de Christi divinitate et essentia opinionem rectae fidei contrariam perspicue prodidisti.

Post haec Marcelli verba subiicit.

Cap. IX.

Inepta proinde sunt quae Marcellus adiecit: Nihil eorum, quae antea commemoraverat, esse statuit; tu enim istorum omnium esse censes imaginem. Unde si essentiae imago est, ipsa esse non potest essentia. Et si consilii imago sit, consilium ipsum esse nequit; neque virtus, si virtutis; neque gloria, si quidem imago gloriae est. Nam imago non sui ipsius, sed alterius alicuius imago est. Sed haec insulsa, Marcelle, sunt ac falsa. Asterius enim omnia haec illum esse indicat quae antea numeravit, cum dixit: Rex regem, dominus dominum, deus deum. Quibus verbis tuam illam inanimam effigiem, ac solo, ut arbitraris, hominis artificio constitutam funditus evertit. Quippe illorum omnium vivam esse docet imaginem. Hoc est vivam vivi genitoris effigiem, et essentiae essentiam, et consilii consilium, virtutis virtutem, et gloriae gloriam; neque porro sui ipsius, sed alterius imaginem esse demonstrat. Tu vero cum deum ex deo filium esse nolis, neque lumen de lumine, neque virtutem ex virtute, neque deum, neque lumen, neque virtutem, nec essentiam, neque consilium, neque gloriam esse filium existimas * * * sed haec impie corpus, in fine mundi, una cum illis extinguunt. Ita Ioannis illud testimonium abnegas, *deus*

δέξαν, βουλὴν cett.) impie una cum hoc corpore interitura esse in fine mundi ceaseas. Pro τὸ σῶμα possit etiam αὐτὸ σῶμα. Petavius in marg. suae editionis adscripsit „Haec alieno loco po-

sita, aut corrupta sunt“. Cornarius verba ex verbis expressit ita Verum corpus haec abolet impie in consummatione cum his.

Θεοῦ καλεῖς ἢ ὀνόματι μόνῳ, ἢ ⁴ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἑτερογενῆ γεννῶν
 εἶη ὁ θεός, θέσει γεννητὸν υἱὸν, κατὰ τὸ, *Τίλους ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα,*
καὶ κατὰ τὸ, Ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, καὶ τὸ, Ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ
υἱὸν Θεοῦ. Οὐσίας οὖν, καὶ δυνάμεως, καὶ βουλῆς, καὶ δόξης ἀπα-
ράλλακτον λέγων Ἀστέριος εἰκόνα τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, πάντως οἰοεῖ
τοὺς πατρικοὺς χαρακτηῖρας ἐνεῖναι λέγει τῷ υἱῷ, καὶ τὰ ἐπινοούμενα
τοῦ πατρὸς τετυπῶσθαι, ἢ δεδοσθαι τῷ υἱῷ, οὐκ ἄλλα παρ' αὐτὸν
ὄντα. Πάντα οὖν ἃ προεῖπεν αὐτὸν εἶναι βούλεται. Οὐ γὰρ τὴν ἐν
χρῶμασιν εἰκόνα νοεῖ, οὐδὲ τρίτον ζωγράφον εἰσάγει, ἵνα διαφανοῦν-
τος πρὸς τὸν πατέρα διὰ χρωμάτων τὰς ποιότητας ⁶ ἀλλαχού γραφῆ,
καὶ τοῦτο υἱὸν ⁶ καλῆ. Οὕτω γὰρ σὺ νοήσας καὶ μὴ νοήσας φῆς.
Οὐκοῦν εἰ οὐσίας ἐστὶν εἰκῶν, οὐ δύναται αὐτοουσία εἶναι· καὶ εἰ
βουλῆς, οὐκέτι αὐτοβουλή. Καθ' ἡμᾶς γὰρ εἰ οὐσίας ἐστὶν εἰκῶν
ζῶσα, αὐτοουσία δύναται εἶναι, καὶ ἐστι. Καὶ οὕτως οὐσίας οὐσίαν
εἰκόνα λέγομεν, διὰ μιμησιν ὁμοιοτάτην ζωῆς τε καὶ ἐνεργείας. Οὕτω
⁷ δὲ καὶ βουλῆς βουλήν εἰκόνα, τὸν μεγάλης βουλῆς ἄγγελον, καὶ δυ-
νάμεως καὶ δόξης δυνάμιν καὶ δόξαν. Καὶ τούτων παραστατικὸν τὸ,
"Ὡςπερ γὰρ ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκε ζωὴν
ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ, "Ὡςπερ ὁ πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωο-
 ποιεῖ. Τὸ γὰρ Ὡςπερ, οὕτως, εἰκονικῆς ἐστὶ μιμήσεως καὶ ὁμοιω-
 σεως ἀκριβῆς ἐκμαγεῖον.

Κεφ. ι'. ¹ Καὶ μεθ' ἕτερα ὀλίγα· Οὐ γὰρ ὁ λόγος ² θεός· ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς
 παρέχων ζωὴν καὶ κάλλος καὶ μορφὴν, αὐτὸς ἄζωος καὶ ἀκαλλῆς καὶ
 ἄμορφός ἐστιν, ἐν νεκρότητι ἢ ³ τῷ μὴ εἶναι νοούμενος· ἀλλὰ πατρι-
 κοῖς χαρακτηῖρσι μεμόρφωται, οὐχ ὡς ἕτερος αὐτὸς ᾧν, ἑτέρους δὲ
 τοὺς χαρακτηῖρας τῆς μορφῆς ἔχων, ἀλλ' ἐν τῷ εἶναι αὐτοῦ οἱ χαρακτη-
 ρῆς εἶσι, καὶ ἐν τοῖς χαρακτηῖρσι τὸ εἶναι αὐτοῦ. Ἡ δὲ εἰκὼν ἑτέρου,
 καὶ οὐχ ἑαυτῆς εἰκὼν οὐσα, καθὰ καὶ σὺ θέλεις, τοῦ πρωτοτύπου ἐν
 ἑαυτῇ τοὺς χαρακτηῖρας φέρουσα τὴν ἑτερότητα παρίστησιν. Ἐτερό-
 τητα δὲ ὡς ὁμοιότητα. Οὐχ ἑαυτῆς γὰρ, ἑτέρου δὲ τινος εἰκὼν ἐστὶν
 οὗτος ᾧν, ὃ ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. Εἰκὼν οὖν τοῦ πα-
 τρὸς ὁ υἱός, ζῶσα ζῶντος, ἐν κινήσει καὶ ἐνεργείᾳ, δυνάμει τε καὶ

4. Suspicio τινὰ ἀνθρώπων. Petavius paret.
 putabat τὸν ἀνθρώπων.

5. Scribendum ἀλλαχῆ, nō fallor.

6. Libri habent καλεῖ. At etiam Cor-
 narius ita veritē ut eum καλῆ voluisse ap-

7. δὲ om. cod. Rhedig.

CAP. X. — 1. Verba Καὶ μεθ' ἕτε-
 ρα ὀλίγα in utroque codd. mss. ad inscri-
 ptionis instar sunt posita, et minio picta.

erat verbum, filio porro dei vel nomine tenus, vel solum hominem appellas; ut diversi a se generis filium producat deus, quique sola sit adoptione filius; cuiusmodi in illis locis exprimitur, *Filios genui*, Eos. 1, 2. Rom. 8, 15. Psalm. 29, 1. *et exallavi*, item, *Accepistis spiritum adoptionis*, item, *Afferte domino, filii dei*. Cum igitur Asterius filium paternae essentiae, virtutis, consilii, gloriaeque nulla re diversam imaginem esse velit, necesse est ut paternas, velut in filio, notas ac figuras inesse iudicaverit, eaque quae de patre animo concipiuntur in filio expressa, vel ei concessa, quae non sint ab ipso patre diversa. Ergo haec quae dixerat omnia esse vult filium. Non enim velut adumbratam coloribus imaginem cogitavit, neque tertium pictorem inivexit, ut discrepantis a patre filii sic tanquam coloribus qualitates alibi exprimeret, idque ipsum appellaret filium. Hoc enim tu sive prudens, sive imprudens asseris, cum ita loqueris. Igitur si essentiae imago est, essentia ipsa esse non potest, neque consilium, si imago consilii est. Nostra vero sententia, si essentiae viva sit imago, essentia ipsa esse potest, estque revera. Atque ita essentiae imaginem esse confitemur, ad exactam vitae et actionis similitudinem expressam. Eodem modo et consilii imaginem consilium facimus, Eos. 9, 6. *magnum scilicet consilii angelum*, ac postremo gloriae et virtutis imaginem gloriam ac virtutem esse statuimus. Quae quidem omnia his verbis a Christo declarantur: *Sicut pater habet vitam in seipso, sic dedit et* Ioann. 5, 26. et 27. *filio vitam habere in seipso*: et, *Sicut pater suscitavit mortuos et vivificavit*. Eiusmodi quippe voces, *Sicut*, *sic*, similitudinem quandam imaginis, et ad imitationem expressam effigiem demonstrant.

Deinde paucis interiectionibus, Non enim, inquit, divinum verbum, Cap. X. Iesus scilicet vitam et pulchritudinem et decorem tribuens vitae ipse ac pulchritudinis et decoris expers est, in morte, vel eo statu in quo nihil omnino sit, constitutus, sed paternas in se notas habet expressas; non quasi alter ipse sit, et aliis figurae notis praeditus, verum et in eius essentia propriae illius notae positae sunt, et in propriis notis essentia consistit. Ceterum imago cum alterius, non suimet ipsius imago sit, ut et ipse statuis, exemplaris in se figuram gerens diversitatem indicat, sed eiusmodi diversitatem quae idem ac similitudo sit. Non enim sui ipsius existens ille ipse, sed cuiuspiam alterius est imago imago, inquam, non aspectabilis dei. Patris igitur imago filius est, vivens utique viventis, motu atque effi-

2. $\text{Ὁ θεός, [ἀλλ'] ὁ Ἰησοῦς ed. Petavii.}$ Nonne enim verbum deus est? Immo Iesus, quamquam ipse vitam praestet, *Melius fortasse quam feci distingues interrogationis signo* Οὐ γὰρ ὁ λόγος θεός; *cell.* $\text{ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς, ὁ παρέχων cell., h. e.}$ 3. τὸ cod. Rhodig.

βουλῆ καὶ δόξῃ, οὐκ ἄψυχος, οὐδὲ ἀκίνητος, ἐν ἑτέρῳ μὲν τὸ εἶναι ἔχουσα, καὶ γραφομένη, αὐτὴ μὲν ἐν ἑαυτῇ καὶ δι' ἑαυτῆς, ἐν κινήσει μὴ οὐσα. Καὶ εἰκὼν ἐστὶν ἀπαράλλακτος, οὐ τῆς ἀπαρallaξίας πατέρα ποιούσης, ἀλλ' ὑλὸν ἀπηκριβωμένον.

⁴ Πεπλήρωνται τὰ ἐνθάδε Ἀνακίου.

Νῦν δὲ φασιν οἱ ὀρθόδοξοι καὶ ἀδελφοὶ ἡμέτεροι καὶ ὁμολογητὰ παρὰ τινῶν ὑπὸ Μαρκελλοῦ καταλειφθέντων μαθητῶν ἔκθεσιν εἰληφέναι ὁμολογίας περὶ πίστεως ἀπολογουμένης· ἧς τὰ λεπτολογήματα αὐτὸς μὴ κατειληφώς αὐτὴν ἐνταῦθα παρεθέμην. Καὶ ἔστι τὸ ἀντίγραφον τόδε.

Η ΕΠΙΓΡΑΦΗ * ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ.

Κεφ. α'. Τοῖς αἰδεσιμωτάτοις καὶ ἀγιοτάτοις ἐπισκόποις, τοῖς ἐν Διοκασαρεία ὑπερορισθεῖσιν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν σωτήρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὀρθοδόξου πίστεως, Εὐλόγιω, Ἀδελφίω, Ἀλεξάνδρω, Ἀμμωνίω, Ἀρποκρατίωνι, Ἰσαὰκ, Ἰσιδώρω, Ἀννουβίανι, Πιτίμω, ¹ Εὐφρατίω, Ἀσρώνῃ, οἱ ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς ² Γαλατίας πρεσβύτεροι, Φωτεινός, Εὐστάθιος, ἕτερος Φωτεινός, Σιγέριος, καὶ διάκονος Ἰγίνος, καὶ ὑποδιάκονος Ἡρακλείδης, καὶ ἀναγνώστης Ἐλπίδιος, καὶ προστάτης Κυριακός, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

pag. 643.

Ἐνδεδημηκότων ἡμῶν πρὸς τὴν ὑμετέραν θεοσέβειαν ἀπὸ τῆς προειρημένης ἡμετέρας πατρίδος, τὴν προσήκουσαν ἐπίσκεψιν ποιούμενοι, καὶ ἐπερωτωμένων ἡμῶν παρὰ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος περὶ τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως ὅπως ἔχομεν, καὶ ἀποδεξάμενοι ὑμῶν τὴν τοιαύτην κηδεμονικὴν πεῦσιν, ἦνπερ ἐποιήσασθε, ³ διὰ μάλιστα τοὺς βουλομένους καταίως θρυλλεῖν περὶ ἡμῶν τινα ψευδῆ, ἀναγκαῖον ἡγήσασθε πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τούτου, οὐ μόνον ἐκ τῶν ὑποδειχθέντων τῇ ὑμετέρᾳ ὁσιότητι παρ' ἡμῶν γραμμάτων κοινωνικῶν πρὸς ἡμᾶς γραφέντων τοῦ τρισμακαρίου πάπα Ἀθανασίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς ἐγγράφου ὁμολογίας, ὡς ὅτι οὔτε φρονοῦμεν, οὔτε πεφρονήκαμεν τίποτε ἐκτὸς τῆς κατὰ Νικαίαν ὀρισθείσης οἰκουμένης καὶ ἐκκλησιαστικῆς πίστεως· ἦνπερ ὁμολογοῦμεν δυνάμει ταύτης φρονεῖν, ἀναθεματίζοντες τοὺς τολμῶντας κτίσμα λέγειν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὴν Ἀρειανὴν αἵρεσιν, καὶ Σαβελλίου, καὶ Φωτεινοῦ, καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ τοὺς μὴ λέγοντας τὴν ἁγίαν τριάδα τρία πρόσωπα ἀπερίγραφα, καὶ ἐνυπόστατα, καὶ ὁμοουσία, καὶ συναΐδια, καὶ

4. Verba Πεπλήρωνται τὰ ἐνθάδε pla. Pro πεπλήρωνται in cod. Rhedig. Ἀνακίου in codd. mss. rubro sunt scripta et editis est πεπλήρωνται.

ciendi vi, nec non et virtute, consilio gloriaque praedita, non anima motuque carens, aut eiusmodi quae in alio ut sit habeat, et quodammodo pingatur, in seipsa vero ac per sese minime moveatur. Cum autem imago nulla in re ab exemplari diversa dicitur, patrem exacta illa similitudo non facit, sed filium omnibus ad illud exemplar numeris expressum.

Hactenus ex Acacio.

Iam vero quidam ex orthodoxis fratribus nostris et confessoribus expositionem fidei a quibusdam Marcelli discipulis accepisse se dicunt, quae fidei suae rationem ille reddidit. Quam quidem hic adscribendam putavi, tametsi singula, quae ad illam pertinent, nondum accurate cognoverim. Exemplum vero est eiusmodi.

EXPOSITIO FIDEI MARCELLI.

Venerabilibus et sanctissimis episcopis Diocaesareae propter **Cap. XI** orthodoxam salvatoris nostri Iesu Christi fidem exultantibus, Eulogio, Adelphio, Alexandro, Ammonio, Harpocrati, Isaaco, Isidoro, Annubioni, Pitimo, Euphratio, Aarone, presbyteri qui Ancyrae in Galatia sunt, Photinus, Eustathius, alter Photinus, Sigerius, et diaconus Hyginus, subdiaconus Heraclides, et Elpidius lector, et Cyriacus defensor, in domino salutem.

Cum ad pietatem vestram e patria nostra, pro eo ac par est, invisendi vestri gratia venissemus, interrogati a vestra sanctitate sumus, ecquid de fide sentiremus. Quam quidem sollicitudinis officii-que plenam interrogationem magnopere probantes, ob eos praecipue qui falsa de nobis nonnulla temere spargunt, necessarium duximus certiores vos de tota re facere, non ex iis solum communicatoris literis quas a beatissimo papa Athanasio ad nos scriptas vobis ostendimus, verum etiam ex ipsa professione nostra hisce literis expressa; ut illud intelligeretis, nihil nos neque sentire modo nec unquam sensitisse quod ab generali et ecclesiastica fidei regula, quae in Nicaena synodo constituta est, abhorreret; quam nos pro viribus amplecti profiteamur, et eos anathemate damnemus qui creaturam esse spiritum sanctum asserunt, sed et Arianam haeresim, et Sabellii, ac Photini, Paulique Samosatani, una cum iis qui sanctissimam trinitatem tres esse personas negant, nullis terminis circumscriptas, subsistentes, consubstantiales, coaeternas, et perfectas.

* πιστις τοῦ (πιστῆ τῷ cod. Ien.)
codd. mas.

Cap. XI. — 1. Εὐφρατίω cod. Rhedig.

Corpus Haereseol. II. 2.

2. Γαλατίας cod. Rhedig. γαλαῖ cod. Ien.

3. δι' ἃ ed. princ.

αὐτοτελῆ, ἀναθεματίζοντες δὲ καὶ τοὺς πλατυσμὸν, ἢ συστολήν, ἢ ἐνέργειαν τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν λέγοντας, καὶ τοὺς τὸν θεὸν λόγον, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, προαιώνιον, καὶ συναῖδιον τῷ πατρὶ ⁴ καὶ ἐνυπόστατον, καὶ αὐτοτελῆ, υἱὸν καὶ θεὸν μὴ ὁμολογοῦντας.

Κεφ. ββ. *Εἴ τις τὸν αὐτὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα λέγει, ἀνάθεμα ἴστω. Εἴ τις ἀρχὴν ἢ τέλος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ λόγον, ἢ τῆ βασιλείᾳ αὐτοῦ δίδωσιν, ἀνάθεμα ἴστω. Εἴ τις μέρος τοῦ πατρὸς λέγει τὸν υἱὸν, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ ὁμολογεῖ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας πρὸ πάσης ἐπινοίας γεγενῆσθαι, ἀνάθεμα ἴστω. Περὶ δὲ τῆς σαρκώσεως τοῦ θεοῦ λόγου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὁμολογοῦμεν ὅτι υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ ἄνθρωπος γέγονε χωρὶς ἁμαρτίας, κατὰ ¹ πρόσληψιν πάσης τῆς ἀνθρωπείας φύσεως, τουτέστι ψυχῆς λογικῆς καὶ νοεῶς, καὶ σαρκὸς ἀνθρωπίνης. Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν ποιητὴν, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, θεὸν ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἐν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτόν, ἢ ἀλλοιωτὴν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Ἐγὼ Φωτεινὸς πρεσβύτερος τῆς κατὰ Ἀγκυραν ² καθολικῆς ἐκκλησίας οὕτω πιστεύω καὶ φρονῶ ὡς προεγγράπται. Ἐγὼ Σιγέριος πρεσβύτερος τῆς αὐτῆς οὕτω πιστεύω καὶ φρονῶ ὡς προεγγράπται. Ἐγὼ Ἐλπίδιος ἀναγνώστης ὁ ταύτης οὕτω πιστεύω καὶ φρονῶ ὡς προεγγράπται. Ἐγὼ Κυριακὸς προσάτης τῆς αὐτῆς οὕτω πιστεύω καὶ φρονῶ ὡς προεγγράπται.*

Ταῦτά ἐστι τὰ ὑπ' αὐτῶν πρὸς τοὺς ὁμολογητὰς καὶ πατέρας γραφέντα. Εἰ τοίνυν δύναται παρὰ συνετῶν νοεῖσθαι ἐν καλλίσιν ὑπάρ-

4. καὶ om. in ed. Pelou. Colon. repet. nem totius humanae naturae) et Pelou. CAP. XII. — 1. πρόσληψιν emendarunt vius. Libri habent πρόδηψιν. Cornarius (veritē enim iuxta assumption-

Eodem etiam anathemate condemnamus illos qui filium patris collationem, aut contractionem, aut actionem esse dicunt, quique divinum verbum deique filium non omnibus saeculis priorem, patrique coaeternum, ac subsistentem, perfectum denique filium, ac deum esse contententur.

Si quis eundem patrem et filium et spiritum sanctum esse dicit, **Cap. XII.** anathema sit. Si quis initium aut finem dei filio ac verbo, vel regno ipsius adscribit, anathema sit. Si quis filium vel spiritum sanctum partem esse patris asserit, neque filium dei ex patris essentia prius omni cogitatione genitum faletur, anathema sit. Quod vero ad incarnationem divini verbi et unigeniti dei filii pertinet, confitemur filium illum esse dei hominemque factum sine peccato, posteaquam integram hominis naturam assumpsit, hoc est ratione et intelligentia praeditam animam humanamque carnem. Credimus in unum deum patrem omnipotentem, omnium visibilium invisibiliumque conditorem, et in unum dominum Iesum Christum filium dei, genitum ex patre, unigenitum, hoc est ab essentia patris, deum de deo, lumen de lumine, deum verum de deo vero, genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt quae in coelo, quaeque in terra sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, et passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in caelum, et venturus est iudicare vivos et mortuos: et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, Fuit aliquando cum non erat, et antequam gigneretur non erat, aut e nihilo, sive ex altera persona, aut essentia dicunt extitisse, sive converti mutarique posse dei filium affirmant, hos anathemate damnat catholica et apostolica ecclesia. Ego Pholinus presbyter Aneyranae ecclesiae ita credo et sentio ut hic scriptum est. Ego Sigerius presbyter eiusdem ecclesiae ita credo et sentio ut hic scriptum est. Ego Hyginus diaconus eiusdem ecclesiae ita credo et sentio ut hic scriptum est. Ego Heraclides subdiaconus eiusdem ecclesiae ita credo et sentio ut hic scriptum est. Ego Elpidius lector eiusdem ecclesiae ita credo et sentio ut hic scriptum est. Ego Cyriacus defensor eiusdem ecclesiae ita credo et sentio uti hic scriptum est.

Haec sunt quae ad confessores et patres illi scripserunt. Quae si in melioribus esse numeranda intelligentes iudicaverint, per me

2. καθολικῆς, quod omissum in editis, restitui ex codicibus mss. utroque. sequitur post subscriptionem Cyriaci, haec scripturae varietate, quod ὁμολογῶ habet
3. In cod. Rhedig. subscriptio Elpidii pro φρονῶ.

χειν, και δη οὔτω τετάχθω. Εἰ δὲ και ἐκείσε πάλιν διὰ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ ἀπολογία διαλογῆς ἔσφαλται τινα τὰ οὐκ ὀρθὰ ὑπάρχοντα, καιν ὡσαύτως τοῖς φιλομαθέσι τετάχθω. Ὡς οὖν τῶν προειρημένων πάντων τὴν ὑφήγησιν διεξήλθομεν περὶ τοῦ αὐτοῦ Μαρκελλου, παρελεύσομαι και τούτον, και ⁴ εἰς τὰς ἐξῆς διασκοπήσομαι.

Κ Α Τ Α Η Μ Ι Α Ρ Ε Ι Ω Ν,
πεντηκοστὴ τρίτη, ἢ και ἑπτακοστὴ τρίτη.

Κεφ. α'. Ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει ¹ τοῦ Ἀρείου τὰ σχέτλια διαβόηξαντες, και τῶν μετ' αὐτὸν, Φωτεινοῦ τέ φημι, ἀλλὰ και Μαρκελλου, ἐν ᾧ ἄλλω ἐδοξε παρασεσालεῦσθαι, ἃ ἐξ ὑπαρχῆς ἐξήμισεν ὡς ἐν μέθῃ, ὁ ἀνὴρ προληφθεὶς (γένοιτο δὲ τοὺς αὐτοῦ διορθωθῆναι, εἴ γε διορθώσονται), ἀλλὰ και τῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀρείου γεγενημένων τὰ ζιζάνια διὰ τοῦ θείου λόγου τοῦ ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν διστομον τομωτέρου ἐκτεμόντες τῆς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀρείου φουείσης ὑλομανίας, διασκοπήσωμεν πῶς τινες ἡμιαρεῖζουσιν, ἐκείνου μὲν τὸ ὄνομα ἀρνούμενοι, αὐτὸν δὲ και τὴν αὐτοῦ κακοδοξίαν ἐνδεδυμένοι, προσχήματι τιμὴ προσποιητῶς ² ἐπιπλασόμενοι ἑαυτοῖς τὸ πρόσωπον ἡλλοιωμένοι· ὡς ἡ τῶν ἐπὶ σκηνῆς πέπλασται δραματοουργία, ὥστε προσωπίοις ἐτέροις τὰς ἑαυτῶν ὄψεις ἐπικρύπτειν, και ἔνδοθεν τοῦ προσώπου τὰ τῆς κωμωδίας αἰσχρά τε και μέθης ἔμπλεα διηγείσθαι, ἢ ἄλλως φερόμενοι, ἢ σχηματοποιοῦντες τῶν παλαιῶν τοὺς μύθους τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν τοῦτο ἐργασαμένων. Οὔτω και οὔτοι πλανᾶν ἐθέλοντες τοὺς ἀκραίους, αὐτοὶ μὲν εἰσι και τῷ προσώπῳ και τῷ ἡθεὶ και τῇ κακοδοξίᾳ ὁποῖα Ἀρείος και Ἀρειομανῖται, δῆθεν δὲ και κολακείας ἔνεκα ἀπατηλῆς τὴν παρ' ἐκείνοις ὁμολογουμένην ἐνδιάστροφον διδασκαλίαν κατακοσμεῖν ἐθέλοντες, κτίσμα μὲν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ φασιν. Ἴνα δὲ δῆθεν ἀπατήσῃσι, και τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ τι χαρίσωνται, μετὰ θωπείας τοῖς ἀπὸ τοῦ λόγου τούτου ³ πτυρομένοις ἀγυρτωδῶς ἐπιλέγουσιν ὅτι, Οὐ φαιμεν κτίσμα ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, οὔτε γέννημα ὡς ἐν τῶν γεννημάτων. Τὸ δὲ ὁμοούσιον τέλειον ἐκβάλλουσι, δῆθεν ὡς ἀλλότριον ὄν τῆς θείας γραφῆς. Περὶ δὲ τούτων ἐν τῇ κατὰ Ἀρειον ἀκρότατα διελέχθημεν. Ἴνα δὲ ⁴ και ὁμοιον ⁵ τούτῳ φῆμα προβάλλοιεντο, οἱ περὶ Βασίλειον, φημι, και Γεώργιον, ⁶ ὡς τῆς Ἡμιαρείων ταύτης τῆς αἰρέσεως προστάται, φασίν, Οὐ λέγομεν ὁμοούσιον, ἀλλὰ ὁμοιούσιον. Ἦσαν δὲ

4. εἰς uncinis notavit Petavius.
C. A. P. I. — I. τὰ Ἀρείου τὰ σχ. διαβόηξαντες cod. Rhedig.

2. Libri vulgo ἐπιπλασόμενοι.

3. πτυρομένοις recepi scripturam in margine exempli Scholtkiani, quod penes me est, ex cod. nescio quo, siglo M. no-

tato, adscriptam. Petavius in margine suae editionis annotavit „γρ. πτυρωμένοις. Leg. πτυρομένοις vel πτυρομένοις.“ In codd. Ien et Rhedig., atque in editis legitur πτυρομένοις. Verbo πτύρω etiam alibi usus est Eriphantius, uti haec. 70, 9, cf. 66, 61. Cornarius vertit cum assen-

ut eiusmodi habeantur licet. Sin in hac ipse excusatione ac disputatione titubatum ab illis nonnihil est, ac parum recte positum, suum apud eruditos locum ordinemque teneant. Postremo cum de Marcello superiorem omnem narrationem abunde instituerimus, ab hoc ad alias haereses transibimus.

ADVERSUS SEMIARIANOS, quae est haeresis LIII., sive LXXIII.

Posteaquam opitulante deo Arii, eorumque qui Ario successerunt, infelicia dogmata perripimus, inprimisque Photini, sed et Marcelli priora illa discussimus, in quibus nonnihil titubare visus est, quaeque initio perinde atque ebrietate correptus evomuit (atque utinam illius sectatores, siquidem fieri potest, emendentur), ad hanc cum exorta ab ipsomet Ario zizania verbo, *quod est omni gladio accipiti penetrabilis*, exciderimus, considerandum modo nobis est quemadmodum, pullulante mala illa Arii fruticatione, genus quoddam emergerit sectae quam Semiarianorum vocant. Qui quidem licet illius nomen eiurent, eundem ipsum tamen, ac sceleratam illius opinionem induunt, et ementita quadam specie ac larva faciem suam obducant ac dissimulant. Cuiusmodi histrionum in theatris esse consuevit actio, qui sub alienis vultibus delitescunt ac personati quae in comoediis turpissima et ebrietatis plena continentur edisserunt, sive veterum poetarum fabulas gestu ipso et conformatione corporis expriment. Sic et isti simplicioribus illudere cupientes, cum et vultu ipso et moribus et impio dogmate ab Ario Arianisque non differant, nihilominus quodam adulationis artificio perditissimam omnium confessione illorum doctrinam fucare ac dissimulare cupientes, ita dei filium creaturam est dicitant ut, quo facilius decipiant, ac videlicet dei filio gratificentur, si quos viderint ob eiusmodi sermones exturbari, circumforaneorum more statim blandiendo subiiciant, Non perinde creaturam illum facimus ac ceterarum aliquam neque foetum ceterorum instar foetuum esse dicimus. Iam *Consubstantialis* vocem tanquam a sacris literis alienam penitus explodunt. Sed de his, cum adversus Arium ageremus, accuratissime disputavimus. Ceterum, ut aliud illius simile nomen obiciant, Basilius inprimis ac Georgius, Semiarianorum istius sectae principes, Filium, inquam, non *ὁμοούσιον*, hoc est, *consubstantialem*, sed *ὁμοιούσιον*, hoc est *simili*

Cap. I.

Hebr. 4, 12.

tione ad eos qui per sermonem hunc corrupti sunt praestigiatorem more dicunt, cell.

4. καὶ om. cod. Rhedig.

5. τούτων cod. Rhedig.

6. καὶ τῆς vitium est ed. Petav. Colton. repet.

οὔτοι οἱ ἀπὸ τῆς συνόδου διαιρεθέντες αὐτῆς τῆς Ἀρειομανίτιδος αἰρέσεως, ὁ αὐτὸς Βασίλειος Ἀγκυρίνος τούτων ἀρχηγός, καὶ Γεώργιος ὁ Λαοδικεῖας ⁷ τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν Λάφνης, ἦγον Κάλης Συρίας. Οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἴσως τοῖς Πνευματομάχοις εἰσὶν ἔχοντες. Οὐκέτι γὰρ ὡς μετὰ δυσωπήσεως, ἢ μετὰ τινος διστακτικοῦ λόγου, ὡς περὶ τοῦ υἱοῦ αἰσχυρόμενοι τέλειον κτίσμα αὐτὸν εἰπεῖν, ὅπερ καὶ οὕτως ἔχουσι, διὰ δὲ τὸν πρὸς ἀνθρώπους φόβον ἐπιφέρουσι τὸ ὁμοιούσιον, καὶ τὸ κτίσμα ⁸ οὐχ ὡς ἔν τῶν κτισμάτων, — περὶ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡς ἔφην, οὐ διστακτικῶς ὀρμῶνται, ἀλλ', ὡς λυσητήρες κύνες, ἀφειδῶς κτίσμα ⁹ αὐτὸ παντάπασιν ὀρῶντας, καὶ οὕτως διαβεβαιοῦνται καὶ ἀλλότριον πατρός καὶ υἱοῦ ὑπάρχον. Καὶ ἵνα μὴ τις εἴποι κατὰ συκοφάντησιν κατὰ τινων ἡμᾶς λέγειν, ἐνταῦθα παραθήσομαι, ὡς ἔγραψεν ἕκαστος αὐτῶν, ἐπιστολὴν, Βασίλειος μὲν μίαν, Γεώργιος δὲ ὁ Λαοδικεῖας ἅμα Βασιλεῖφ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἄλλην. Καὶ εἰσὶν αἵδε.

Κεφ. β'. Ἡ ἁγία σύνοδος ἣ ἐν Ἀγκύρᾳ προσεγγίζοντος τοῦ Πάσχα ἐκ διαφορῶν ἑπαρχιῶν συγκροτηθεῖσα, κυρίοις τιμιωτάτοις καὶ ὁμοψύχοις συλλειτουργοῖς τοῖς ἐν Φοινίκῃ, καὶ τοῖς λοιποῖς, τοῖς τὰ αὐτὰ ἡμῖν φρονοῦσιν, ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Εὐχόμεθα μὲν μετὰ τὴν ὡς ἐν πυρὶ τοῖς ἐν μέσῳ γεγενημένοις ὑπὲρ τῆς πίστεως πειρασμοῖς βράσανον τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Κωνσταντινου πόλεως διὰ Μάρκελλον γεγενημένα, καὶ μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς πίστεως ἐν τῇ συνόδῳ συγκροτηθείσης ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας, καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ Σαρδικὴν, καὶ τὴν ἐκεῖ αὐθις ἀνθήσασαν πίστιν, καὶ ἔτι μετὰ τὰ ἐν Σιρμίου ἐπὶ Φωτεινῷ γεγενημένα, ¹ εἰ μὲν καὶ λογισμοῖς, οὓς ἐφ' ἑκάστῳ περὶ τῆς πίστεως κεφαλαίῳ ἐπερωτηθέντες περὶ τῶν ἐν Σαρδικῇ πρὸς τὴν ἀνατολὴν διεστώτων ἐξεθέμεθα, ἡρεμῆσαι λοιπὸν, καὶ ἐνωθείσης ἐν τῇ εὐσεβεῖ βασιλείᾳ τοῦ δεσπότου ἡμῶν ² Κωνσταντίου τῆς ἀπὸ ἀνατολῆς ἕως δυσμῶν ἐκκλησίας, ἐκβεβλημένων τῶν σκανδάλων, εἰρηνεύειν τε καὶ ταῖς λατρείαις τοῦ Θεοῦ προσανέχειν. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἔοικεν, οὐ παύεται ὁ διάβολος διὰ τῶν οικείων σκευῶν σπουδάζων καθ' ἑαυτὸν, ἵνα δὴ πάντως τὰ τε ³ περὶ τοῦ κυρίου προῤῥηθέντα καὶ διὰ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου σύμφωνα, ὡς ἐπὶ προφυλακῇ ⁴ τῶν πιστῶν, κηρυχθέντα εἰς ἀποστασίαν ἐργάσῃται, ἐπινοῶν καινισμοὺς κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, καὶ νῦν ἐν μορφάσει τινὰς εὐσεβείας οικειώσασθαι, καὶ βεβήλους καινοφανίας δι' αὐτῶν ἐπινοῆσαι κατὰ τῆς εὐσεβοῦς γνησιότητος τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πρότερον μὲν ἀκούοντες

7. „De hoc loco consule notas“ Petavius

8. οὐχ reposuit ex emendatione Cornarii (verū enim is et creaturam nou ut

unam ex creaturis) et Petavii. Vulgo abest a libris

9. αὐτῷ cod. Rhedig.

CAP. II. — 1. ἔτι μὴν corrigendum

substantia praeditum, asserimus. Atqui hi demum fuerunt qui post synodum ab insana Arianorum factione separati sunt; quorum dux Basilius Ancyranus extitit, una cum Georgio Laodiceae et Daphnes ad Antiochiam, hoc est Coelesyriae. Iidem et de spiritu sancto eadem cum illius oppugnantibus tenent. Neque vero tergiversando aut haesitando, quemadmodum in filio quem cum absolute creaturam pronuntiare non audeant, etsi id omnino sentiant, nihilominus hominum existimationem veriti, vocem illam ὁμοιούσιον obrudunt, et creaturam ab ceterarum conditione diversam esse definiunt, cum de spiritu sancto, inquam, agitur, non timide ac diffidenter, sed rabidorum canum more toto impetu feruntur et creaturam esse sine ulla cunctatione docent, et a patre ac filio abalienare conantur. Ac ne quis calumniari me quicquam arbitretur, utriusque hic epistolam attexam, Basili scilicet unam, et Georgii Laodiceae, quam cum Basilio et sociis scripsit, alteram. Quae sunt eiusmodi.

Sacrosancta synodus, quae Ancyrae paulo ante Pascha variis ex provinciis collecta est, venerabilibus dominis, et concordibus eiusdem ministerii sociis, his, qui in Phoenice ceterisque locis eiusdem nobiscum fidei sunt, in domino salutem.

EPISTOLA
PSEUDO-
SYNODI
ANCYRA-
NAE.
Cap. II.

Vehementer illud quidem optabamus, ut post illam ecclesiasticae fidei probationem, quae in persecutionibus illis ob religionem confalis sic tanquam in igne explorata fuerat et post ea quae Constantinopoli ob Marcellum acciderunt ac post expositionem fidei, quae in synodo Antiochiae propter templi dedicationem collecta proposita est, ac deinceps in Sardicensi repetita, qui fides quodammodo resourisse videtur, denique post ea quae Syrmii propter Photinum gesta sunt, sed et post rationes illas quas de unoquoque fidei capite de Sardicensi illo Occidentalium ab Orientalibus dissidio interrogati nuper edidimus, quod reliquum est, in quiete otioque versari, et sub religiosissimo domini nostri Constantii imperio, conciliata ubique ab ortu ad occasum ecclesia, eiectisque scandalis pacem obtinere ac divinis obsequiis insistere. Sed quoniam, ut videtur, diabolus, quo scilicet omnia illa, quae a domino praedicta sunt, et ab apostolo consentaneae ad fidelium cautionem de defectione praedicata, ad exitum deducat, novis quibusdam commentis contra ecclesiasticae fidei sinceritatem oppositis id agere molirique non desinit, ut nonnullis specie quadam ementitae pietatis adiunctis *profanas quasdam vocum novitates*, adversus religiosam unigeniti dei filii germanitatem

1. Timoth.
6, 20.

pelavii Petavius. Ego suspicor et μή.
2. In utroque codd. mss Κωνσταν-
τινου mihi videor legere. Etiam Corna-

rius verit Constantini.

3. κατά suspicatus est Pelavius. Probo.
4. τῶν om. cod. Rhedig.

κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν διατρέχειν τινὰς, ἀλλὰ καὶ ⁶κατὰ τὴν Ἀλεξάν-
 pag. 817. δρειαν, ἔτι τε ⁶καὶ τὴν Λυδίαν, εἴτε κατὰ τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐμβαλεῖν
 σπινθήρας ἀσεβείας ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς, ⁷ἐπιζόμεν διὰ τὸ
 τολμηρὸν τῆς ἀσεβείας καὶ τοσοῦτον ἀναιδῆς αὐτῶν, ὑπερμαχούντων
 καὶ ⁸τῶν κατὰ τόπον κυρίων συλλειτουργῶν, μαρανθῆναι τὴν ⁹ἐπι-
 νοηθεῖσαν αἴρεσιν, καὶ οβρσθῆναι τὴν κακίαν. Ἐπειδὴ ¹⁰δὲ ἐξῆς οἷ
 τε ἐκ τῶν προειρημένων τόπων ἐπιδημοῦντες καὶ ¹¹οἱ ἀπὸ τῶν κατὰ
 τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπαγγέλλουσιν ὡς σπουδὴν τιθέντες οἱ τούτου τοῦ κακοῦ
 ἐξευρεται, καὶ πλείονας βλάπτειν τολμῶντες, καὶ πρὸς κακίαν ζυμοῦν,
 οὐκέτι ἀνασχόμενοι ὑπερτίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς γραμμασιν ἐντυγχά-
 νοντες τοῖς τοῦ ὁμοψύχου συλλειτουργοῦ ἡμῶν Γεωργίου τοῦ τῆς Λαο-
 δικείας ἐκκλησίας, ὧν τὰ ἀντίτυπα ὑπετάξαμεν, καὶ τὰς μαρτυρίας
 τῶν διαμαρτυραμένων πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ θεοῦ εὐλαβηθέντες, ὡς ἐνεδίδου
 ὁ καιρὸς, τῆς ἀγίας ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἐπιχειμένης, συναχθέντες ὅσοι
 γε ἡδυνήθημεν ¹²καὶ συναχθῆναι, διὰ ¹³καὶ τὸν χειμῶνα τοῖς πολ-
 λοῖς ἐμποδῶν γενέσθαι, ὡς διὰ τῶν γραμμάτων ἐσήμαναν, ἐκθέσθαι
 εἰς τοῦτο τὸ εἶδος τῆς πίστεως τὸ ἰδίωμα ἐσπουδάσαμεν, ὅσον ἐπὶ τοῖς
 λοιποῖς, τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὡς προέφαμεν, ἐκτεθείη τε πίστει τῇ ἐν
 τοῖς ἑγκαινίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Σαρδικῇ, ἣν ἀνελληφεν ἢ ἐν Σιρμίου
 σύνοδος, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν λογισμοῖς, διαρθρώσειν ἀκριβῶς τὴν εἰς τὴν
 ἁγίαν τριάδα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πίστιν, πρὸς δὲ τοῦτο, ὡς
 προέφημεν, τῆς καινοτομίας τὸ εἶδος μόνον, ὡς ¹⁴ἐνεδίδου τὸ πνεῦμα,
 ὑπαγορεύσαντες. Καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, κύριοι τιμιώτατοι συλλει-
 τουργοί, ἐντυχόντες, ¹⁵ὅτι ἐράσθητε τῇ ἐκ πατέρων παραδοθείσῃ
 πίστει, καὶ ὡς σύμφωνα ὑμῖν φρονοῦμεν, ὡς πεπιστεύκαμεν, ὑπο-
 σημήνασθαι· ἵνα πληροφορηθέντες οἱ τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν ἐπειράγειν
 τολμῶντες, ὅτι καθάπερ κληρὸν τινα τὴν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων
 διὰ τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἄχρι καὶ ἡμῶν πατέρων ὑποδεξάμενοι πίστιν φυ-
 λάσσομεν, ¹⁶ἢ αἰσχυνθέντες διορθωθήσονται, ἢ ἐπιμένοντες ἀποκη-
 ρυχθῶσι τῆς ἐκκλησίας, τὴν ἀποστασίαν τῷ υἱῷ τῆς ἀνομίας, ὃς τολ-

5. κατὰ omissum in ed. Petavii. Co-
 loniae repetita

6. Corrigenendum videtur ἔτι τε κατὰ
 (vel κατὰ) τὴν Λυδίαν, εἴτε κατὰ
 τ. Ἀσίαν κτλ.

7. ἠλπίζομεν Petavii. Libri habent
 ἐπιζόμεν.

8. τῶν om. cod. Rhedig.

9. π. ονοηθεῖσαν vitium est ed. Petavii
 Colon. repet.

10. δὲ om. in ed. Petav. Colon. repet.

11. αἱ codic. mss. uterque. An for-
 tasse subintellegendum ἐκκλησία?

12. καὶ unciis notavit Petavii.

13. Petavii emendavit διὰ τὸ καὶ
 τὸν cell.

14. ἐδίδου cod. Rhedig.

15. Ita libri. Suspicio restituendum
 esse ὅτι ἐρρώσθητε τῇ ἐκ πατέρων πα-
 ραδοθείσῃ πίστει, καὶ ὡς σ. ὑμῖν φρο-
 νοῦμεν, ὡς πεπιστεύκαμεν, ὑποσημή-
 νασθαι, h. e. Quocirca etiam atque etiam
 vos precamur, venerabiles domini colle-
 gae, ut, quoniam invaluit in fide a
 patribus tradita, etiam nos cum vobis
 concinere, id quod persuasum habemus,
 significare velitis. Petavii annotavit
 „Fort. ἠράσθητε, sed parum sincerus

per illos excogitet, cum et antea nonnullos Antiochiam obire, nec non et Alexandriam ac Lydiam, et Asiam audissemus, ibique impietatis suae scintillas rudiorum animis immittere, magna nos spes tenebat, pro tanta sceleris audacia ac tam proiecta illorum impudentia, si et nos, et qui in illis locis ministri domini ac collegae sunt, ecclesiae propugnationem suscipere, inventam illam nuper haeresim profligari, atque omnem illam improbitatem posse restingui. Quoniam vero tam ab iis postea, qui ex illis locis huc profecti sunt, quam ex Illyricorum nuntiis accepimus mali huius auctores omnem industriam adhibere, ac plerisque perniciem machinari, eosque vel fermentum quoddam ad nequitiam distendere, rem ultra differendam esse non censuimus. Sed cum literas insuper ab unanimi collega nostro Georgio episcopo Laodiceanae urbis accepissemus, quarum exemplum hic adscripsimus, et eorum denuntiationes qui coram deo nos obtestabantur reveriti essemus, pro eo ac per tempus licebat, imminente sacrosancto Paschatis die, in unum collecti, quotquot adesse potuimus (nam plerosque hiems interclusit, ut ex eorum literis didicimus), operam dedimus ut ad receptam fidei formulam propriam quiddam atque expressius adderetur, ut post ceteras fidei professiones, eam nimirum quae Antiochia sub ecclesiae dedicationem proposita est, nec non et in Sardicensi synodo, quam Sirmienensis amplexa est, et ad rationes illas quae in hisce conciliis explicatae sunt, catholicae ecclesiae de sancta trinitate dogma distinctius explicatum a nobis accederet. In qua quidem nova fidei declaratione nihil aliud quam quod spiritus sanctus mentibus nostris suggererat dicere studuimus. Quocirca etiam atque etiam vos precamur, venerabiles domini ac collegae, ut lectis his literis cum vobis traditam a maioribus fidem cordi esse, tum nos eadem vobiscum sentire ac profiteri significetis; ut qui impietatem illam disseminare non verentur, cum id certo compererint, illam nos fidem quam ab apostolicis inde temporibus continuata ad patres nostros usque successione accepimus, velut patrimonium tueri ac defendere, vel pudore affecti ad meliorem mentem se conferant, vel si in improbitate persistent, ab ecclesia proscribantur, utpote qui iniquitatis filio, qui vel in dei

hic locus. "Cornarius vertit ut eam adepti ampleximini traditam ex patribus fidem, et quod consona vobiscum sentimus ac credimus significare, quod certiones facti cell. Verbum ἐντυγχάνειν ἢ. l. non significat legere sed precari, quomodo eo etiam usus est haer. 56, 2. et haer. 68, 4., et alibi. Ceterum malim

ἐντυγχάνοντες. quod restituendum esse forsasse suadet etiam scriptura cod. Ien. ἐντυγχόντες.

1b. ἢ edidit Pelavius, auctore Cornario, qui vertit ut aut pudefacti corrigantur, aut cell. Codd. mss. et edit. princ. habent ἦν.

μᾶν ἀπειλεῖ καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσει ἡδῆ, δι' ἑαυτὸν προ-
 παρασκευάζοντες.

Κεφ. γ'.
 pag. 819.

Ἡ πίστις ἡμῶν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα [¹δ] ἐστίν.
 Οὕτω γὰρ ἐδίδασκε τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
 στὸς εἰπὼν, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες
 αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος. Οὐκ οὖν οἱ ἀναγεννώμενοι εἰς ταύτην τὴν πίστιν εὐσεβῶς νοεῖν
 τὰς ἐκ τῶν ὀνομάτων ἐννοίας ὀφείλομεν. Οὐ γὰρ εἶπε, Βαπτίζοντες
 αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀσάρχου καὶ σαρκωθέντος, ἢ τοῦ ἀθανάτου
 καὶ θανάτου πείραν λαβόντος, ἢ τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ, ἀλλ',
 εἰς τὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵνα ὀνο-
 μάτων προσακούοντες ἀπὸ τῶν φυσικῶν, ² ἐν οἷς τὸν πατέρα αἰτιον
 ὁμοίας αὐτοῦ οὐσίας ³ ἐννοοῦμεν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἀκούοντες
 ὅμοιον ⁴ νοήσωμεν τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, οὐ ἐστὶν ὁ υἱός. Ἐπιστεύ-
 σαμεν οὖν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ εἰς κτιστὴν καὶ
 κτίσμα. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ κτιστὴς καὶ κτίσμα, ἄλλο πατὴρ καὶ ὁ υἱός,
 διότι κειρώριται τούτων ἐκότερον τῆ ἐννοίᾳ. Τὸ γὰρ κτίσμα λέγων
 πρῶτον κτιστὴν φημι, καὶ τὸ υἱός, ὡς ἀπὸ σωματικῶν προσλαμβα-
 νόμενον, καὶ διὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἀποφόβιας τῶν σωματικῶν πατέρων
 καὶ υἱῶν, καθαρῶς τὴν τοῦ ἐξ ἀσώματος πατρὸς ἀσώματος υἱοῦ ὑπαρ-
 ξιν ἴστησιν ⁵ ἐννοίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τοῦ κτίσματος ἀπὸ σωματι-
 κοῦ παρέπλεξεν ἐννοίαν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ κτίσμα ⁶ οὐ ποιεῖ υἱὸν μόνον,
 ἀπὸ τοῦ κτιστοῦ καὶ τοῦ κτίσματος λαβὼν τὸ ἀπαθὲς τοῦ κτίζοντος,
 ὡς πρὸς τὸ κτίσμα, καὶ τοῦ κτίσματος τὸ ἐξ ἀπαθοῦς τοῦ κτίζοντος
 ὑφεστῶτος πάγιον, ⁷ οἷον ὁ κτίζων ἐβούλετο, τελείαν ἐκ τοῦ σωματικοῦ
 πατρὸς, καὶ ⁸ υἱοῦ ἐκ σωματικοῦ κτιστοῦ καὶ κτίσματος, τὴν περὶ
 πατρὸς καὶ υἱοῦ καθαρῶς ἡμᾶς ἐπαίδευσεν ἐννοίαν. Ἀφαιρουμένου
 γὰρ ἀπὸ τοῦ κτίσματος τοῦ τε ἔξωθεν ὑφεστῶτος, καὶ τοῦ ὑλικοῦ, καὶ
 τῶν ἄλλων ⁹ ὅσα περὶ σωματικοῦ κτίσματος τὸ ὄνομα περιέχει, μόνῃ
 ἀπὸ τοῦ κτίσματος μένει ἡ ἀπαθὴς, φημι, τοῦ κτίσματος, καὶ τελεία
 τοῦ κτιζομένου, καὶ ¹⁰ οἷον ἡβούλετο ὁ κτίζων κτίζεσθαι τὸ κτιζόμε-
 νον, ἐννοία. Εἰ οὖν ἀπὸ τοῦ κτιστοῦ, καὶ τοῦ κτίσματος τὰ ἄλλα

Cap. III. — 1. Reponendum suspicor
 ὁμοῦ ἐστίν.

2. ἐν οἷς verba uncinis notavit Peta-
 vus.

3. Libri habent ἐννοοῦμεν.

4. νοήσωμεν cod. Rhedig.

5. Rescribendum pulo ἐννοία, vel ἐν-
 νοεῖν, aut infra καθαρῶς εἰς τὴν, quod
 Petavio visum est. Cornarius vertit et
 propter affectus et defluxus corporalium
 patrum et filiorum intelligentiam exhibet
 pure, quod ex incorporali patre

incorporalis filius originem habet, ut
 καθαρῶς τὴν περὶ τοῦ ἐξ ἀσωμ. π. ἀσ.
 υἱοῦ ὑπαρξιν ἴστησιν ἐννοίαν cogitasse
 videatur. Neque hoc displicet. Ceterum
 quod ad verba διὰ τὰ πάθη καὶ τὰς
 ἀπορροίας τῶν σωματικῶν πατέρων καὶ
 υἱῶν attinet, adverte ἀπορροίας refertur ad
 υἱῶν ut πάθη ad πατέρων.

6. Libri vulgo δ ποιεῖ.

7. οἷον ὁ coniectura supplendi, compa-
 ratis locis gemellis quas paulo infra re-

templo sedem suam iam nunc se collocaturum minatur, defectionem per sese comparent.

Igitur fides nostra ad patrem et filium et spiritum sanctum refertur. Sic enim dominus noster Iesus Christus discipulos suos instituit. *Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti.* Quare qui in hanc fidei formam iterato geniti sumus, nominum eiusmodi notiones religiose debemus accipere. Neque enim dixit, *Baptizantes eos in eius nomine qui carnis expertis carnem induit, neque immortalis et mortem experti, neque ingeniti et geniti, sed, In nomine patris et filii et spiritus sancti:* ut appellationes naturalibus ex rebus translatis audientes patrem sui similis naturae principium intelligamus, itidemque filii nomen audientes filium eius patris cuius filius est similem esse cogitemus. Credimus igitur in patrem et filium et spiritum sanctum, non in creatorem, et creaturam. Aliud enim est creator et creatura, aliud pater et filius. Ob id utrumque notione ipsa separatum est. Nam cum creaturam dico, priorem esse creatorem significo. At filii vox ex rebus usurpata corporeis, et ab affectionibus illis ac profluviis seminum, quae in corporeis patribus filiisque cernuntur, purgata quodammodo ac defaecata mentem nostram in una incorporei filii ab incorporeo patre productione defigit. Quapropter creaturae quoque ex eo quod corporeum est translatis notionem illigavit. Et quoniam creaturae nuda ratio filium constituere nequit, a creatore et creatura quaedam secernens a creatore nimiram, si ad creaturam referatur, passionis expertem statim a creatura vero firmum quiddam et solidum, quod ab experte passionis creatore profectum est, tam a corporeo patre et filio quam a creatore et creatura perfectam nobis ac sinceram de patre filioque notitiam informavit. Etenim si a creatura certas qualitates exemeris, velut quod extra creatorem subsistat, quod cum materia concreta sit, aliaque id genus quae corporeae creaturae appellatio continet, sola deinceps supererit a passione remota perfectaque creaturae, eiusque quem creator procreari voluerit notio. Si igitur a creatore

Cap. III.

Matth.
28, 19.

proutur. *Pelavius suspicatus est καὶ ὄλον ἐβούλετο.*

⁹. *Corressi vtoū. Libri habent vulgo vtoū. In editis vulgo distinctum est ita κήγιοι κτίζων. ἐβούλετο τέλειαν — πατρὸς, καὶ cell. Cornarius vertit Et quoniam creatura, quae facit filium solum, a creatore alienitatem a passione accipit, ita ut ex creatis alirmitate a passione ipsa creatura subsistat, utpote quam creans firmam prout voluit fecit,*

perfectam sane ex corporali patre ac filio, et ex corporali creatore ac creatura intelligentiam de patre et filio nos docuit.

⁹. ὅσαπερ σωματικῶν *suspicatus est Pelavius.*

10. ὄλον scripsi *Pelavio susore pro ἐν, quod libri praebent. Cornarius suspicatus esse videtur καὶ ἦν. Vertit enim (intelligentia) iuxta quam creans creare voluit quod creatum est.*

πάλιν ἐκβάλλοντες τὴν ἐξ ἀπαθοῦς τοῦ κτίζοντος, καὶ τελείου τε ¹ καὶ παγίου, καὶ ὅλον ἐβούλετο εἶναι τὸ κτίσμα, μόνην λαμβανομένην ἔργα. 849. νοιαν, ἀκόλουθόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ὀνομάτων, ἐπιδή μάλιστα εἰς πατέρα καὶ υἱὸν πιστεύειν ἐδιδάχθημεν, μίαν οὖν τιμὴν ¹² εὐσεβῶς λαμβάνειν ἡμᾶς ἔνοιαν ¹³ δεῖ.

Κεφ. δ'. Διὸ καὶ ἐπὶ ¹ τούτῳ ἐκβαλλομένου τοῦ κατὰ τὸ πάθος ἢ ἀποφόρον τὸν πατέρα πατέρα νοεῖσθαι τοῦ υἱοῦ, καὶ τὸν υἱὸν μὴ σπερματικῶς καταβεβλημένον σωματικοῖς φύσεως τελειοῦσθαι, καὶ κινουμένοις αἰετὸς πρὸς αὐτὴν καὶ φθορὰν, ὡς τὰ σωματικὰ ² ἔχει τοὺς χαρακτήρας, μόνην παραληφθήσεται ἔννοια τοῦ ὁμοίου. Ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ κτίσματος, πάλιν ἐροῦμεν, πάντων ἐκβεβλημένων παρελήφθη ἢ ἀπαθῆς μὲν τοῦ κτίζοντος, τελεία, καὶ ὅταν ἤβούλετο, καὶ ἢ παγία τοῦ κτίσματος, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐκβεβλημένων τῶν σωματικῶν πάντων, παραληφθήσεται μόνη ἢ ὁμοίου καὶ κατ' οὐσίαν ζῶου γενεσιουργία. Ἐπειδὴ πᾶς πατὴρ ὁμοίας οὐσίας αὐτοῦ νοεῖται πατήρ. Εἰ δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀπάντων ἔκ τε τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ σωματικῶν ὀνομάτων ἐκβαλλομένων ἔνοιῶν συνεκβάλλοιτο καὶ ἢ ³ ὁμοία κατ' οὐσίαν ζῶου πατρὸς παρέχουσα ἡμῖν νοεῖν, οὐκέτι ἔσται πατήρ καὶ υἱὸς πιστευόμενος, ἀλλὰ κτιστὴς καὶ κτίσμα, καὶ περιττὰ ὀνόματα, μηδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσφερόμενα, καὶ ἔσται οὕτως κτιστὴς μὲν, ὡς θεὸς, κατ' ⁴ οὐδὲν ὅλως πατήρ. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐνεργείας λέγεται πατήρ ὁ πατήρ, ἀλλ' ὁμοίας ἑαυτῶ οὐσίας τῆς κατὰ τὴν τοιάνδε ἐνέργειαν ὑποστάσεως, δῆλον ἐκ τῶν ⁵ φυσικῶν καθέστηκε λογισμῶν. Πολλὰς γὰρ ἐνεργείας ἔχων ὁ θεὸς, ἄλλη μὲν ἐνεργεῖα κτιστῆς νοεῖται, καθὸ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀόρατων κτιστῆς ἔστι, πατήρ δὲ μονογενοῦς ὦν οὐχ ὡς κτιστῆς, ἀλλ' ὡς πατήρ γεννήσας νοεῖται. Εἰ δὲ διὰ τὴν ὑπόνοιαν τὴν περὶ τοὺς σωματικῶς πατέρας τε καὶ υἱοὺς, τῶν παθῶν δεδιῶς μὴ τι πάθη γεννῶν ὁ ἀσώματος, εἰ μὴ ἀτελεὲς εἶη τὸ γεννώμενον, καὶ ὅσα συμβαίνει περὶ τὸν σωματικὸν πατέρα τε καὶ υἱὸν εὐλαβούμενος, ἀφέλοιτο τὴν γνησίαν ἐπὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔνοιαν, ὅποιον ἂν λέγοι ἕτερον ποίημα, pag. 850. καὶ οὐδέποτε ἔρει τὸν υἱὸν υἱόν. Ἐῖτε γὰρ μεγέθει ὑπερβάλλοντα

11. καὶ excidit ab ed. Pelavit Colon. repel.

12. λαμβάνειν εὐσεβῶς cod. Rhedig.

13. Rescribo δεῖν. Quum correcturam significat etiam versio Cornarii consequens est a patris et filii nominibus quandoquidem maxime in patrem et filium credere edocti sumus, unam quandam intelligentiam nos pie accipere oportere,

CAP. IV. — 1. Scribendum puto ἐπὶ τῷ οὕτω. In cod. Rhedig. est τούτου pro τούτῳ.

2. ἔχει reposui ex cod. Rhedig. ἔχων reliqui libri.

3. Rescribendum puto ἕμοιον.

4. Corrigendum suspicor κατ' οὐδὲν δὲ ὅλως πατήρ.

5. λογικῶν cod. Rhedig.

et creatura segregatis reliquis unicam illam notionem deligamus, qua a passionis experte perfectoque ac stabili creatore, et eiusmodi denique, cuiusmodi creaturam esse voluit, derivatam illam concipimus, consentaneum est ut ex patris filiique vocibus, quandoquidem in patrem ac filium credere praecipue deducimus, eandem, ut pios ac religiosos decet, notitiam hauriamus.

Quamobrem si in re proposita in patre discernamus id quod ad- Cap. IV.
 haerere solet, ut cum quadam affectione profuvioque filii pater intelligatur, et filium nullo semine propagatum concipiamus animo, neque eiusmodi, ut corporeis naturae viribus adolescat, et ad incrementum corruptionemque vicissim transeat, quae sunt propriae rerum corporearum notae: his, inquam, circumscriptis omnibus nihil praeter similis notionem habebitur. Ut enim cum a creatura (nam id denuo repetendum est) exclusimus omnia, unum illud sumpsimus, in creatore quidem statum quendam passionis expertem, in creatura vero perfectam et qualem conditor voluit, ac solidam naturae qualitatem, sic in patrem et filium corporeis omnibus amputatis unica similis quod ad essentiam attinet animalis generatio transfertur. Pater enim sui similis substantiae pater a nobis intelligitur. Quod si una cum ceteris omnibus notionibus, quae ex patris et filii nominibus corporearum rerum propriis cogitatione praeceduntur, naturae quoque animalis cum patre similitudo tollatur, e qua intelligendi rationem omnem ducimus, patrem amplius nullum, aut filium esse credemus, sed creatorem, ac creaturam, et supervacanea quaedam nomina, quae nihil per seipsa conferant. Ita fiet ut deus creator sit, nec ulla tamen ratione sit pater. Quod enim pater non ipsius actionis, sed naturae cuiusdam similis, quae per illam actionem existit, pater appelletur, naturales ipsae rationes evidenter ostendunt. Nam cum multa penes *deum* actionum genera sint, alia est actio, qua creatorem intelligimus, quatenus coeli terraeque, et quae his continentur omnium, nec non et eorum quae videri nequeunt creator est. Eundem vero unici filii parentem non tanquam creatorem, sed tanquam patrem, qui genuit, esse cognoscimus. Verum si propter illam, quam mente concipimus, corporeis in patribus ac filiis conditionem passionibus obnoxiam, vereatur aliquis, ne si corporis expertus deus generare dicatur, quaedam ei tribuatur affectio, aut id ipsum quod gignitur imperfectum censeatur, ac cetera id genus quae corporeo patri filioque conveniunt, si id inquam metuens germanam patris ac filii notionem auferat, eo demum relabetur, talem ut filium asserat, qualia sunt officia reliqua, nec illum omnino filium appellet. Ete-

λέγοι, ὡς οὐρανὸν ὄρους ἢ βουνοῦ, τοῦ τῶν ποιημάτων γένους αὐτὸν, πᾶν μεγέθει ὑπερβάλλον ^ο νοοῖτο, ἐλέγξει· εἴτε χρεῖα ὡς πρῶτον αὐτὸν γεγονότα, εἴτε εἰς τὴν ἄλλων δημιουργίαν ὑπουργήσαντα, οὔτε αὐτὸν οὕτως ἔξω ποιήσει τῆς τῶν ποιημάτων ἐννοίας. ⁷ Ὡς γὰρ οὐδὲν διαφέρει τὸ τῆ λαβίδι ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τὸν ἄνθρακα, μὴ αὐτῇ τῇ χειρὶ λαμβάνεσθαι, καὶ διὰ ταύτης ⁸ ἢ χαλκευτικῇ εἴη ἐπὶ λαύνειν τὸν σίδηρον (ἔσται γὰρ καὶ ἡ λαβὶς καὶ ὁ διὰ ταύτης ἐλαυνόμενος σίδηρος τοῦ γένους τῶν ποιημάτων), οὕτως οὐδὲν ⁹ διοίσει τῶν ποιημάτων ὁ δι' οὗ τὰ πάντα, εἰ μὴ ἔστιν υἱὸς, ὡς ἡ φυσικὴ ἔννοια ὑποβάλλει. Ποιηθεὶς δὲ πρῶτος ἔσται τῶν ποιημάτων, καὶ ὄργανος γινόμενος τῶ ποιητῇ δι' οὗ τὰ πάντα ὁ κτιστὴς ἐργάζεται.

Κεφ. ε'. Καὶ οὐκ ἂν τις σοφίσαιτο τὴν τοῦ ἰδίως πατρὸς καὶ τοῦ ἰδίως υἱοῦ ἔννοιαν ἐκ τῶν ¹ κοινωτέρων υἱῶν λεγομένων, ἐπεὶ οὕτως πολλοὶ ἔχονται ² υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὅταν λέγῃ, *Τίους ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν· καὶ τὸ, Οὐχὶ πατὴρ εἰς πάντων ὑμῶν; καὶ, Ὅσοι ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· οἳ οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς, φησὶ, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. Καὶ πρὸς τούτοις περὶ ἀψύχων, ὡς, Ὅ τετοκῶς βόλους δρόσου. Ἐπὶ γὰρ πλέον διὰ τούτων κατασκευασθήσεται ἀπὸ τῆς ³ κοινῆς τὸ μὴ εἶναι μὲν αὐτὸν υἱόν, ὡς οὐδὲ ταῦτα, ποίημα δὲ ὄντα ὡς ταῦτα, κλήσεως υἱοῦ μόνης μετέχειν. Ἡ δὲ ἐκκλησία πεπίστευκεν ὅτι Θεὸς οὐ μόνον ἔστιν κτιστὴς κτισμάτων (τούτο γὰρ Ἰουδαῖοί τε καὶ Ἕλληνες ἐπίστανται), ἀλλ' ὅτι καὶ πατὴρ ἔστι μονογενοῦς, οὐ μόνον τὴν κτιστικὴν ἔχων ἐνέργειαν, ἀφ' ἧς κτιστὴς νοεῖται, ἀλλὰ ⁴ καὶ ἰδίως, καὶ ⁵ μονογενῶς ⁶ γεννητικῆν, καθ' ἣν πατὴρ μονογενοῦς ἡμῖν νοεῖται. Τοῦτο γὰρ παιδεύων ἡμᾶς ὁ μακάριος Παῦλος γράφει, *Τούτου γὰρ χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. Ἡ καθ' ὁμοίότητα τῶν οἰκείων οὐσιῶν τοὺς υἱοὺς ἔχοντες, οὕτω καὶ πατὴρ ἐν οὐρανοῖς ὀνομάζεται, ἀφ' οὗ οἱ πατέρες οἱ ἐπὶ γῆς καὶ οὐσίαν ὀνομάσθησαν, καθ' ὁμοίότητα τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας πάντως τὸν ἐξ αὐτοῦ ἔχων γεγεννημένον υἱόν. Καὶ οὐ δύναται ἡ ἐπὶ τῶν καταχρηστικῶς καὶ ὁμωνύμως λεγομένων υἱῶν ἔννοια τῶ μονογενεῖ ἀρμόζειν. Ὡς περὶ γὰρ περὶ**

6. νοοῖτο *codd. mss. et edil. prins.*

7. ὡς οὐ γὰρ οὐδὲν *cod. Rhedig.*

8. εἰ χαλκ. *εἴη suspicatus est Pelavius. Cornarius veritē et artis fabriliis est ferrum in hano usum vel alium per manum fabricare. Mihi quidem videtur reprehendendum ἢ χαλκ. εἶδε.*

9. *Vox διοίσει in cod. Rhedig. inducitur est.*

CAP. V. — 1. *Suspicion κοινωτέρου.*

2. οἱ υἱοὶ *codd. mss.*

3. „*Deest fortasse κλήσεως.*“ *Pelavius.*

4. καὶ *om. cod. Rhedig.*

nim sive magnitudine superare dixerit, quemadmodum coelum monte aliquo vel colle maius est, ad operum nihilominus conditionem, quantumvis magnitudine antecellere velit, eundem illum abiiciet: sive usu et obsequio praestare ceteris velit, quod reliqua omnia praecesserit, et ad eorum productionem operam suam contulerit, nihilo tamen magis ab opificiorum notione vindicabit. Ut enim nihil interest, si forcipe, non manu ipsa, carbo de altari capiatur, quo illius beneficio fabrilis ars ferream laminam inducat, propterea quod tam forceps quam ferrum, quod per illam ducitur, inter opera censentur, ita nihil a productis operibus ille per quem facta sunt omnia differet, nisi filius sit; quemadmodum naturalis ratio persuadet. Quin factus ipse primum erit omnium opus, ac velut conditoris instrumentum; per quod universa molliatur.

Neque vero ex iis qui vulgo filii nominantur proprie dicti patris, aut filii rationem cavillatorie debet eludere. Nam alioqui plures erunt dei filii. Velut cum dicit, *Filios genui, et exaltavi, ipsi vero spreverunt me*; item, *Nonne pater unus est omnium vestrum?* item, *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt.* Quid quod et inanimis quoque rebus idipsum tribuitur? *Qui genuit, inquit, stillas roris.* Ex his enim omnibus ut plurimum id efficietur ut ex communi illa significatione dei filius nullo modo sit filius, uti nec illa ipsa sunt, sed opus sit dei duntaxat eorum instar, ac solius appellationis particeps. Ecclesia porro deum credit non modo creatarum rerum esse conditorem (hoc enim Iudaei Graecique pariter agnoscunt), sed et unici filii patrem; qui non solum procreatricem actionem habeat, propter quam creator intelligitur, sed et proprie uniceque generandi, ex qua unici filii patrem esse cognoscimus. Hoc enim beatus nos Paulus his verbis edocuit: *Huius, inquit, gratia, flecto genua mea ad patrem, a quo omnis paternitas in coelo et in terra nominatur.* Ut enim patres illi in terra nominantur, qui ad suae naturae similitudinem expressos habent filios, sic in coelo pater ille dicitur a quo terreni patres, qui naturae productores sunt, vocantur; quod omnino ad naturae suae similitudinem genitum ex ea sese filium habet. Neque potest eorum filiorum notio, qui abusione quadam vocis, et homonymos dicuntur, ad unicum dei filium accommodari. Quemadmodum pyxis ea proprie vo-

Cap. V.

Esaï. 1, 2.

Malach. 2, 10.

Ioaun. 1, 12.

Iob. 38, 28.

Ephes. 3, 4.

5. Non dubito quin reponendum sit *μο-
νογενοῦς*.

6. γεννητὴν cod. Rhedig.

7. „Deest fortass⁶ aliquid.“ *Pelavius*.
Cornarius vertit Sicut enim hi qui se-

cundum propriarum essentiarum simili-
tudinem filios habent, sic cell. *Suppleo*
et corrigo Κατ' ὁμοιότητα τῶν κατ' ὁ-
μοιότητα τῶν οὐραίων οὐσιῶν τοὺς υἱοὺς
ἔχόντων, οὕτω cell.

μὲν λέγεται κυρίως τὸ ⁸ ἐκ πυξίου κατεσκευασμένον, κοινότερον δὲ καὶ καταχρηστικῶς ἀπ' ἐκείνου πυξίου καὶ τὸ ἐκ ⁹ μολύβου, καὶ γαλιεῦ, καὶ ἄλλης τινὸς ὕλης γενοῦς, οὔτε οὖν ὡς ὁ τετοκῶς βόλους δρόσου, τουτέστιν οὐσιωδῶς (καταχρηστικῶς γὰρ ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ποιήματος τὸ τοῦ τόπου παρείληπται), οὔτε ὡς τὸ, Τίους ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα (καὶ ἐνταῦθα γὰρ καταχρηστικῶς ἀπὸ τῆς εὐνοίας καὶ τιμῆς προσωνόμασται), οὔτε τὸ, Ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι (καὶ τοῦτο γὰρ τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ μίμησιν τῆς ποιήσεως εἰληπται), οὔτως ὁ μονογενὴς νοηθίσεται, ἀλλὰ κυρίως, ὡς μόνος ἐκ μόνου ὅμοιος κατ' οὐσίαν ἐκ τοῦ πατρὸς, οὔτερ καὶ ἀνωμάσθη καὶ ἐνοήθη υἱὸς γεννηθείς.

Κεφ. ε'. *Εἰ δὲ διὰ τὸ ἀδύνατον τῶν ¹ λογικῶν μὴ ἔχοιτό τις τὸν λογισμὸν γνῶσαι ² οὕτως νοηθεῖη πατήρ, πάθος ἢ μερισμὸν ἢ ἀπόρροϊαν ὑπομένοντος τοῦ πατρὸς, καὶ παρωσάμενος τὴν πίστιν, ³ ἢ ὑπίσθησι τὴν εὐσεβῆ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔννοιαν, λογισμοὺς ἀπαιτοίη, ἀπαιτητὸν αὐτὸν λογισμοῦς, πῶς ὁ θεὸς σταυροῦται, καὶ πῶς τὸ μωρότερον τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διὰ τὸ ἀσυλλογίστον παρὰ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι τοῦ κόσμου σοφοῖς, σοφώτερον ⁴ ἀνθρώπων ἔστιν, οὐς οὐδὲ λόγου ἀξιοὶ ὁ μακάριος Παῦλος. Διὸτι τῷ ἀσυλλογίστῳ τῆς δυνάμεως ἐμῶρανε τὴν σοφίαν τῶν συλλογίζεσθαι δυναμένων. Εἴρηκε γὰρ, Ἥλθον καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ οὖν ἐν σοφίᾳ λόγου ἀπαιτῶν τὸ μυστήριον, μετὰ τῆς μαρνανθείσης σοφίας ἔχων τὸ μέρος, ⁵ ἀπιστεῖτω τῷ μυστηρίῳ, ὅτε καὶ ἐκεῖνος ἀπιστεῖται ἐν σοφίᾳ λόγου ὁ Παῦλος, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Εἰ δὲ ἐν τούτοις *pag. 832.* ἀποκρίνεται, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἀλλὰ μωρίαν πᾶσαν συλλογιστικὴν σοφίαν ἐλέγξας διὰ τῆς ἀσυλλογίστου δυνάμεως τὴν πίστιν μόνην λαμβάνει πρὸς σωτηρίαν τῶν τὸ κήρυγμα δεχομένων, οὐδὲ ἀποκρίνεται πῶς ὁ πατήρ ἀπαθῶς γεννᾷ τὸν υἱόν, ἵνα μὴ κενωθῇ τὸ μυστήριον τῆς ἐκ πατρὸς υἰότητος τοῦ μονογενοῦς, ἀλλὰ μωραιομένην τὴν σο-*

8. *Suspitor* ἐκ πίξου. ἔξου cod. Rhedig.

9. μολύβου. cod. Rhedig.
CAP. VI. — 1. λογικῶν codd. mss. λογισμῶν editi. „Corruptus hic locus“ annotavit Petavius. Cornarius veritē si vero propter ratiocinandi impotentiam non habet quia ratiocinationem, et statuat sic intelligendum, velut passionem aut divisionem aut defluxum susti-

nuerit pater, et fidem repellat, aut ab his qui piam de patre ac filio intelligentiam proponunt, rationem exigat, ab hoc expellenda est ratio cell.

2. *Reponendum videtur* ὅπως vel πῶς.
3. ἢ emendavit Petavius. *Libri habent* ἢ.

4. *Sic scripsi cum Petavio, sententia effragilante. Libri vulgo habent* ἀνθρώποις.

catur quae ex buxo fabricata est, et tamen communi quadam abusione vocis hinc ad reliqua id genus vasa transfertur, quae ex plumbo, aere, aliave materia facta sunt. Quocirca non perinde in dei filio accipiendum illud est, ut cum dicitur, *Qui genuit stillas roris*, quod minime ad substantiam ipsam pertinet (quippe per abusum vocis hoc loco partus ac generationis nomen ad effectum opus transfertur), neque ut in illis verbis, *Filios genui et exaltavi* (nam Esai. 1, 2 et hoc in loco perinde abusione vocis ad benevolentiam et honorem significandum vocabulum illud adhibetur), neque ut in hoc loco, *De-* Ioann. 1, 12. *dit eis potestatem filios dei fieri* (quod quidem ad creaturae virtutem et quandam dei imitationem referri convenit): non eodem, inquam, modo de unico dei filio existimandum nobis est, sed proprie filium esse dictum, utpote qui solus ex solo patre, eidemque natura similis sit genitus, cuius et dicatur et intelligatur esse filius.

Iam si propterea quod eo penetrare humana ratio nequeat, eam Cap. VI. in sese cognitionem informet quispiam ut passionem, aut divisionem, aut profluvium aliquod patri tribuendum putet, si contempta fidei regula, quae pie de patre ac filio cogitat, rationem a nobis exigit, vicissim ab eo repositenda ratio est, quomodo in cruce suffixus sit deus, tum quo pacto evangelici praeconii stultitia, quae rudis ac nulla ratiocinatione nixa apud illos censetur qui in hoc mundo sapientes esse videntur, sapientior sit hominibus. Quos etiam nullo in loco ducit apostolus, qui virtute ac potentia ab omni syllogismorum aliena luce dialecticorum omnium sapientiam stultitiae damnavit. Sic enim loquitur: *Veni mysterium dei vobis nuntians, non cum* 1. Cor. 1, 17. *sapientia sermonis, ut non evacuetur crux Christi.* Quamobrem qui sermonis sapientia fretus mysterii illius rationem postulat, et ad stultitiae convictam illam sapientiam adscriptus est, mysterio fidem abroget. Quandoquidem Paulus sermonis sapientiae diffusus est, ut ne Christi crux vacua redderetur. Quod si aliquid ea de re respondet, non id ex ista sermonis sapientia facit, sed vi quadam ratiocinationis experte dialecticam omnem peritiam stoliditatis convincens ad eorum qui evangelicum praeconium admittunt salutem nihil praeter fidem adhibendum putat. Neque vero quaestioni illi respondet, quonam pacto filium pater citra passionem gignat, ne proprietatis filii, quam Unigenitus a patre trahit, mysterium inane reddatur; verum prudentium hominum stultam sapientiam, (de qua scriptum

5. γρ. ἀπιστοὶ τῶ. *Pelavius. Recte.* habeatur fides velut suspecto circa mysterium, quando etiam ille non confidit in sapientia sermonis, Paulus in-tacta sapientia partem habens, ei ne quam cell.

φιαν τῶν συνετῶν (καθὰ γέγραπται, Ποῦ σοφός, ποῦ γραμματεὺς, ποῦ συζητητῆς τοῦ αἰῶνος τούτου;) ἐλέγχων, οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ διὰ τὰ ἐκ λογισμῶν ὑποπτευόμενα κενωθῆ, φημί, εὐσεβῆς ἔννοια ἢ περὶ πατρός καὶ υἱοῦ· ἀλλ' ἀπαθῶς πατέρα καὶ υἷον, πατέρα μὲν ἐξ ἑαυτοῦ γεγεννηκότα ἄνευ ἀποθρόιας καὶ πάθους τὸν υἷον, υἷον δὲ ὁμοιον καὶ κατ' οὐσίαν ἐκ τοῦ πατρός, τέλειον ἐκ τελείου, μονογενῆ ὑποστάντα, τοῖς πιστοῖς ἢ ⁶ ὑποπτευόμενα ἀσυλλογίστως κηρύξαι. Τῶν γὰρ ἀτόπων ἐστὶν ἐκ σοφοῦ θεοῦ σοφίαν ὑφίσταμένην ἀκούοντα, ὡς σοφῶς οἶδε τῆς ἐξ ⁷ ἑαυτοῦ γεννηθείσης σοφίας γενέσθαι πατῆρ, πάθος ἔννοειν περὶ τὴν σοφίαν ὑφίστασθαι, εἰ μέλλοι ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐσίαν ὁμοία τῷ σοφῷ ἢ σοφία ὑφίστασθαι. Εἰ γὰρ μήτε ὁ σοφός θεός ⁸ μεθέξει σοφίας, συνθέτως σοφός ἡμῖν νοεῖται· ἀλλ' ἀσυνθέτως αὐτός ἐστι σοφός, ⁹ οὐσίας ἐστὶ, μήτε ἡ σοφία ἐστὶν ὁ υἷος, ἐξῆς νοεῖται. Ἀλλὰ ἡ σοφία ¹⁰ οὐσίας ἐστὶν ἀπὸ σοφοῦ οὐσίας, ὃ ἐστὶ σοφία, οὐσία ὁ υἷος ὑποστάς ὁμοία ἔσται καὶ κατ' οὐσίαν τοῦ σοφοῦ πατρός, ἀφ' οὗπερ ὑπέστη σοφία ὁ υἷος.

Κεφ. ζ'. Διὸ καὶ εἰλωθῶς ὁ μακάριος Παῦλος καλῶς τὰ Ἑβραίων πεπει-
 δευμένος ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τοῦ ἐν καλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ
 λαλήσαντος τὰς αὐτάς ἔλακειν ἔννοιας, ὥσπερ ἀπὸ τῶν δύο ψαλμῶν,
 ἀπὸ τοῦ τε λέγοντος, Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή, καὶ ἀπὸ τοῦ,
 Αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ, Τὰ ἔγχη σου οὐ γνωσθήσονται,
 τὸν περὶ κρίματων τοῦ θεοῦ λόγον μετέβαλε. Ἄντι μὲν τοῦ, Ἄβυσσος
 πολλή, τὸ, Ὡ βάθος πλούτου, ἀντι δὲ τοῦ, Αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι
 πολλοῖς, καὶ τὰ ἔγχη σου οὐ γνωσθήσονται, τὸ, Ἄνεξιχνίαστον, ἀντι
 pag. 853. δὲ τοῦ, Τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή, τὸ, Ἄνεξερεύνητα τὰ κρί-
 ματά σου. Οὕτω καὶ παρ' αὐτῆς τῆς σοφίας τὴν περὶ ἑαυτῆς καὶ τοῦ
 πατρός καὶ τὴν πρὸς τὰδε γεγόμενα σχέσιν μαθῶν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἡμῖν
 τὴν περὶ ¹ πατρός καὶ υἱοῦ, καὶ τῶν ἐκ πατρός δι' υἱοῦ γεγονότων
 παρίστησιν ἔννοιαν. Τῆς γὰρ Σοφίας εἰπούσης, Ἐγὼ ἡ σοφία κατε-
 σκήνωσα βουλήν, καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ μεταβάσης εἰς τὸν δι' οὗ λόγον
 (ἔφηκε γὰρ, Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς, καὶ τὸ, Ἐὰν ἀναγγεῖλω ὑμῖν τὰ δι'
 ἐμοῦ, μνημονεύσα τὰ ἀπ' αἰῶνος ἀριθμῆσαι), καὶ εἰπούσης, Κύριος
 ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμε-

6. Sic correxi. Libri habent ἔποπτευ-
 ὄμενα. Ceterum ne haeritas in his ver-
 bis, adverte ellipsin comparativi μάλλον.

7. αὐτοῦ cod. Rhedig.

8. ἔξει suspicabatur Pelavius.

9. Suspicor οὐσία ἐστὶ, μήτε εἰ σο-
 φία ἐστὶν ὁ υἷος, ἔξῃς νοεῖται. Pelavio
 placuit οὐσία, οὕτω μήτε ἡ σοφία ἐστὶν
 ὁ υἷος, ἔξῃς νοεῖται. Ἀλλὰ εἰ σοφία
 cell.

est, *Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor saeculi huius?*) re- Ibid. 20.
darguens, nullam hic sapientiam sermonis accommodat; ne argutis
iisce rationum coniecturis religiosus de patre filioque sensus inanis
fiat, quin ut ab utroque passionem excludens omnem, patrem a
seipso citra profluvium aut affectionem aliquam filium genuisse fide-
libus declaret, et eum quidem filium qui patri similis et ab eodem
secundum substantiam genitus, perfectus e perfecto, unicusque sub-
sistat, utque hoc mysterium sine ratiocinationis adminiculo sola co-
gnitum contemplatione praedicet. Est enim admodum ridiculum,
eum qui a sapienti deo sapientiam audit existere, pro eo ac sapien-
ter sese novit genitae a se sapientiae patrem esse, ullam isti sapien-
tiae passionem adscribere, quo ab illo secundum essentiam sapientia
similis sapientia subsistat. Nam ut sapiens deus non sapientia, ve-
lut affectione aliqua, praeditus, aut compositione ulla sapiens a no-
bis intelligitur, sed simplicissima ratione et essentia sua sine com-
positione sapiens est, ita neque sapientia, qui filius esse dicitur,
affectio putanda est, sed sapientia ipsamet substantia est, ab eius
qui sapiens est substantia producta. Quae quidem sapientia substan-
tia ipsa est, hoc est subsistens filius, eademque sapientis patris sub-
stantia similis, a quo sapientia filius existit.

Quamobrem apostolus Paulus, qui, ut erat Hebraicae linguae Cap. VII.
peritissimus, cum ex eodem spiritu, qui in vetere ac novo testa-
mento locutus est, eadem haurire sensa consuevisset, duobus e
psalmis, ab eo videlicet in quo canitur, *Iudicia tua abyssus multa,* Psalm. 35, 7.
et ab alio, in quo scriptum est, *Semitae tuae in aquis multis, et ve-* Psalm. 76, 20.
stigia tua cognoscentur, illam de dei iudiciis sententiam paululum im-
mutatis quibusdam transtulit. Nam pro iis verbis, *Abyssus multa,* Rom. 11, 33.
scripsit: *O altitudo divitiarum!* pro his vero, *Semitae tuae in aquis*
multis, et vestigia tua non cognoscentur, substituit, *Investigabiles,*
pro his, *Iudicia tua abyssus multa,* haec, *Inscrutabilia iudicia eius.*
Ad eundem modum cum ab ipsa sapientia mutuam ipsius ac patris
cum infimis hisce comparisonem habitudinemque cognosset, pro-
priam patris ac filii, et eorum quae per filium a patre producta sunt
notionem suis in scriptis expressit. Nam cum Sapientia dixisset,
Ego sapientia habito in consilio, etc., tum ad eam procreationem ad- Prov. 8, 12.
ministrationemque quae interveniente verbo fit descendens, cum
ita subiunxisset, *Per me reges,* etc., item illud, *Si nuntiavero vo-*
bis quae per me fiunt, commemorabo quae a saeculo sunt percensen-
da, deinde, *Dominus creavit me initium viarum suarum in opera*

10. οὐρα (Cornario praesente) Peta-
vius. Nec improbo.

CAP. VII. — 1. τοῦ πατρὸς cod. Rhe-
dig.

λίωσέ με, πρὸ δὲ πάντων γεννᾷ με, ἀντι μὲν τοῦ, Ἀρχὴν, ἔλαβεν ὁ ἀπόστολος τὸ, Πρῶτος, ἀντι δὲ τοῦ, Γεννᾷ με, τὸ, Τόκος, ἀντι δὲ τοῦ ὅλου ὁμοῦ ² τοῦ, Ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, καὶ, Γεννᾷ με, τὸ, Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀντι δὲ τοῦ, Ἐθεμελίωσε, τὸ, Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, ἀντι δὲ τοῦ, Δι' ἐμοῦ, τὰ, Ἀπ' αἰῶνος, εἶτε θρόνοι, εἶτε κυριότητες, εἶτε ἀρχαί, εἶτε ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται. Πάντων οὖν πρὸς λέξιν ἐξισαζόντων ἀποστολικῶν ὡς τὰ παρὰ τῆς σοφίας, τουτέστι τοῦ τε ἀρχὴν πρὸς τὸ Πρῶτος, καὶ τοῦ Γεννᾷ πρωτότοκος, καὶ ³ τοῦ, Ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸς τὸ, Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀντι δὲ τοῦ, Ἐθεμελίωσέ με, τὸ, Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη, ἀντι δὲ τοῦ, Δι' ἐμοῦ, ⁴ ὡς πρὸς τὸ, Δι' αὐτοῦ, φανερόν, καὶ ἡ εἰκὼν οὐκ ἐν πάθει, ἀλλ' ἀντι τοῦ, Ἐγὼ ἡ σοφία, παρείληπται, Καὶ ὡς ἡ σοφία τοῦ σοφοῦ υἱὸς οὐσία οὐσίας, οὕτως ἡ εἰκὼν οὐσίας ὁμοία ἐστὶ. Διὸ καὶ εἰκὼν ἐνοήθη τοῦ θεοῦ ⁵ τοῦ ἀοράτου, ὅς ἐστιν υἱός. Καὶ ἔχομεν ἐξισαζούσας τὰς λέξεις πάσας, ἀντι μὲν τοῦ σοφοῦ τὸ, Θεός, ἀντι δὲ τῆς σοφίας τὸ, Εἰκὼν, ἀντι δὲ τοῦ Ἀρχῆ, Πρῶτος, ἀντι δὲ τοῦ Γεννᾷ, τὸ, Τόκος, ἀντι δὲ ὅλου ὁμοῦ, φαρμὲν ⁶ ἀντι τοῦ, Ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ ἔκτισέ με εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ, Γεννᾷ με, τὸ, Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀντι δὲ τοῦ, Ἐθεμελίωσέ με, τὸ, Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη, ἀντι δὲ τοῦ, Δι' ἐμοῦ, Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν. Φανερόν ὡς εἰκόνα ἀκούοντας τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, καὶ οὕτως ἀναιδῶς σοφίζεσθαι τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα τοῦ υἱοῦ πρὸς κατέρα ἐπιχειροῦντας, ⁷ τοῖς πᾶσιν ἐλέγχει παραπεσόντας. Οὐ Παῦλος pag. 861. ⁸ γε μόνος, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου Ἰωάννης, ὁ υἱὸς ὄντως βροντῆς τῆ οἰκείᾳ μεγαλοφωνίᾳ, ⁹ ὅσπερ ἔκ τινων νεφελῶν τῶν τῆς σοφίας αἰνιγμαμάτων, τὴν εὐσεβῆ ἡμῖν ἔννοιαν τοῦ υἱοῦ κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον ἀνήκεν.

Κεφ. η'. Ὅρα γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸς ἃ ἐδιδάχθη παρὰ τῆς σοφίας, ταῦτα ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ κηρυχθέντι ¹ ἡμῖν εὐαγγελίῳ ² παραδέδωκε. Τῆς γὰρ Σοφίας εἰπούσης, Ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, τὸ, Ἐν ἀρχῇ, ἐξέθετο, εἰκὼν, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἀντι δὲ τοῦ, Ἐκτίσέ με, Καὶ θεὸς ἦν, ἵνα μὴ τὸν ἐν προφορᾷ, ἀλλὰ τὸν ἐν ὑποστάσει παγίᾳ ἀπαθῆ ἔκ πατρὸς θεὸν λόγον νοήσωμεν. ἀντι δὲ τοῦ, ³ Ἡμῖν παρ' ⁴ αὐτοῦ, τὸ,

2. Libri habent τὲ.

3. Libri habent τὸ.

4. Suspicor reponendum esse ὡς πρὸς-
θεν, τὸ, Δι' αὐτοῦ cell.

5. τοῦ om. ed. Petuv.

6. Libri vulgo ἀντι δὲ τοῦ.

7. Fortasse τοὺς πᾶσιν.

8. Suspicor δὲ μόνος.

9. Rescribo ὡςπερ.

ipsius; ante saeculum fundavit me; ante omnia genuit me: cum haec, inquam, Sapientia dixisset, apostolus pro eo quod est, *Initium*, posuit, *Primus*, pro, *Genuit me*, *Genitus*, pro toto illo membro, *Creavit me initium viarum suarum*, et, *Genuit me*, ista subtexit, *Primogenitus omnis creaturae*. Pro hoc, *Fundavit me*, scripsit, *In ipso creata sunt omnia*. Rursus pro hoc, *Per me*, apostolus, *Quae a saeculo sunt, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum, et in ipsum creata sunt*. Itaque cum apostoli sententia cum Sapientiae voce ad verbum congruat, velut *Initium* cum *Primo*, et *Genuit* cum *Primogenitus*, et istud, *Creavit me initium viarum suarum in opera ipsius*, cum hoc, *Primogenitus omnis creaturae*, item pro *Fundavit me*, haec verba substituta sint, *In ipso creata sunt*, pro hoc vero, *Per me*, istud, *Per ipsum*, manifestum est *imaginis* nomen citra passionem usurpari, et pro iisce verbis, *Ego sapientia*, positum fuisse, ac proinde sicut sapientia sapientis filius, substantia substantiae est, sic imaginem substantiae esse similem. Ex quo quidem imago dei, qui videri oculis non potest, hoc est filius, intelligitur. Ita dictiones omnes ad amussim respondententes habemus. Ut puta pro *Sapiente*, *Deus*, pro *Sapientia*, *Imago*, pro *Initio*, *Primus*, pro *Genuit*, *Genitus*, pro toto illo membro, videlicet, *Initium viarum suarum creavit me in opera sua et genuit me*, *Primogenitus omnis creaturae*; item pro, *Fundavit me*, *In ipso creata sunt*, et pro, *Per me*, *Omnia per ipsum et in ipsum*. Ex quibus liquido constat eos qui dei non aspectabilis imaginem esse filium audiunt, et nihilominus huius cum patre similitudinem calumniari tam impudenter non dubitant, erroris ab apostolo convinci. Quamquam non illos solum redarguit apostolus, sed et ante apostolum Ioannes ille vero tonitruus filius. Qui grandi illa sua, clarissimaeque voce e sapientiae velut adumbratis et obscuris involucris, quasi quibusdam e nubibus, piam de filio sententiam ad eundem modum emisit.

Animadvertite enim ut quae a Sapientia didicit in evangelio suo nobis exposuerit. Nam cum Sapientia dixisset, *Creavit me principium viarum suarum*, Ioannes principii vocem expressit. *In principio*, inquit, *erat verbum*. Pro eo vero, *Creavit me*, subiicit istud, *Et deus erat*, ne istiusmodi verbum, quod prolatione constat, verbum solide subsistens, ac passionis expers, et a patre procedens verbum deum mente conciperemus. Iam illis, *Eram apud illum*,

Col. 1, 15.
1b.Prov. 8,
21—30.

CAP. VIII. — I. ἡμῶν om. cod. Rhedig.

2. κατέβηκε cod. Rhedig.

3. Libri mss. et ed. princ. ἡμῶν. ἡμῆν ed. Petav.

4. Scribendum αὐτῶ.

Πρὸς Θεὸν, ἀντὶ δὲ τοῦ, Δί' ἐμοῦ, τὸ, ὁ Ἄπ' αἰῶνος, τὸ, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· ἀντὶ δὲ τοῦ, Ἐθεμλίωσε, τὸ, Ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, ὃ ἴσον τὸ, Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα· ἀντὶ δὲ τοῦ, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, Ἡ σοφία ἀποδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον· ἀντὶ δὲ τοῦ, Ἥμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα, τὸ, Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μὴ τι βλέπη τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· ὡς ἔχειν τὴν ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν ἑξαμαρτύρων εἰς ἀπόδειξιν τῆς κατ' οὐσίαν πρὸς πατέρα τοῦ υἱοῦ ὁμοιότητος. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ σοφοῦ τὴν σοφίαν υἱὸν ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν λόγον μονογενῆ Θεὸν ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ τὸν υἱὸν, ἑικόνα φησὶ· ὡς τὸν Θεοῦ λόγον, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν εἰκόνα ὅμοιον ἐκ πάντων, καθὰ προεῖρηται, καὶ κατ' οὐσίαν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός τοῖς πᾶσι κηρύττεσθαι. Ἔτι δὲ μᾶλλον ὡς τὸν Θωμᾶν ἡμᾶς τῇ ψηλαφίᾳ τῆς ἑναργείας τῆς κατ' οὐσίαν ὁμοιότητος τοῦ Θεοῦ λόγος προσάγει λέγων, Ὡς ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. Εἰ γὰρ τὸ, Ὡς ὁ πατήρ ἔχει, οὐχ ὡς ἐν ἄλλῳ νοεῖται (οὐ γὰρ ἄλλο μὲν ἔστιν ὁ πατήρ, ἄλλο δὲ ἡ ζωὴ ἢ ἐν αὐτῷ, ἵνα τὸ μὲν ἔχον, τὸ δὲ ἐχόμενον νοῆται, ἀλλ' αὐτὸς ἄσυνθέτως ἐστὶ ζωὴ ὁ πατήρ, καὶ ὡς ἔχει αὐτὸς, οὕτω δέδωκε καὶ τῷ υἱῷ, δηλονότι ἄσυνθέτως ὡς ὁ πατήρ), φανερόν ὅτι οὕτως ἔχων, ἐπεὶ μὴ ἀγεννήτως ἔχει, μηδὲ συνθέτως ἔχει, ὁμοίως πάντα κατ' οὐσίαν καὶ ἄσυνθέτως ὡς ὁ πατήρ, δήλου ὄντος ὅτι τὸ ὅμοιον οὐδέποτε ταῦτόν εἶναι δύναται οὐ ἔστιν ὅμοιον, ἀπόδειξιν τοῦ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενον τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπων μὲν γενέσθαι, μὴ κατὰ πάντα δὲ ταῦτόν γενέσθαι ἀνθρώπων· καὶ ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας γενόμενον γενέσθαι μὲν ἐν τοῖς πάθεσι τοῖς αἰτίοις τῆς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας, πείνης φαιέν, καὶ δίψης, καὶ τῶν λοιπῶν, μὴ γενέσθαι δὲ ἐν ταυτότητι τῆς σαρκὸς ἁμαρτίας. Ὡστε καὶ ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν μαρτυριῶν καὶ τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα κηρύττεσθαι.

Κεφ. 2'. Ὡς γὰρ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ ἀνθρώπος ἦν, καὶ οὐ κατὰ πάντα ἀνθρώπος, ἀνθρώπος μὲν τῷ καὶ σάρκα ἀναλαβὴν

5. Verba ἀπ' αἰῶνος, τὸ Petavius ἐνεργείας.
unicis inclusit.

6. μαρτυρίαν suspiratus est Petavius.

7. εἰκόνας cod. Rhedig.

8. Ita emendavit Petavius. Libri vulgo

9. τοῦ Θεοῦ codd. mss. ὁ τοῦ Θεοῦ ed. prima. et ed. Pelav. ὁ Θεοῦ omisso articulo τοῦ cxiat in ed. Pelav. Colon. reped.

ista respondent, *Apud deum*; istis vero, *Per me*, haec, *Ab aeterno*; *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*. Pro hac voce, *Fundavit*, istud, *Quod factum est, in ipso vita erat*. Cui simile est illud: *In ipso creata sunt omnia*. Nam his verbis, *Et verbum caro factum est*, illa respondent, *Sapientia aedificavit sibi domum*. Item pro his, *Eram apud ipsum componens*, Ioannes ista scripsit, *Non potest filius a seipso facere quicquam, nisi quod viderit* Ioann. 5, 19. *patrem facientem: quae enim ille facit, eadem et filius similiter facit*. Habemus igitur ex ore duorum vel trium testium filii secundum naturam similitudinem cum patre comprobata. Unus quippe sapientiam sapientis filium praedicat, alter dei verbum unigenitum deum, tertius dei filium imaginem affirmat. Adeo ut *dei verbum, et sapientia, et imago* unum prorsus, ut antea dictum est, idemque significant, ac dei patrisque secundum essentiam filius communiter ab omnibus asseveretur. Praeter haec vero divini nos sermonis auctoritas ad illam essentiae velut manibus contrectandam similitudinem, Thomae instar, adducit, cum ita loquitur: *Sicut pater habet vitam in seipso, ita et filio dedit vitam habere in seipso*. Etenim si haec verba, *Sicut pater habet*, sic accipiuntur ut non ad aliud quiddam referantur, ac diversum (neque enim aliud est pater, aliud vita quae est in ipso, quasi aliud sit quod habeat, aliud quod haberi dicatur, sed ipse sine ulla compositione vita est pater: porro sicut habet ipse, sic et filio dederit, nimirum citra compositionem, ut et pater), manifestum est, cum ita illam habeat filius, nec tanquam ingenuus habeat, eandem compositionis modo non habere, ac simillime in omnibus, quod ad essentiam attinet, ac pater, citraque compositionem. Nec enim est obscurum, id quod simile est, idem penitus cum eo cuius simile est esse non posse. Cuius rei argumento sit, quod idem ille factus ad hominum similitudinem dei filius, licet homo fuerit, non tamen idem cum homine penitus fuerit. Ac tametsi suscepta *carnis peccati* Rom. 8, 3. *similitudine* passionibus illis, a quibus carnis peccatum proficiscitur, obnoxius esset, cuiusmodi sunt fames ac sitis, ceteraeque id genus, idem tamen quod ad carnis peccatum pertinet non fuit. Quamobrem ex apostolicis hisce testimoniis filii secundum essentiam cum patre similitudo colligitur.

Ut enim hominum ille similis factus, et homo erat, et non in omnibus erat, homo quidem, quatenus carnem suscepit hominis, Cap. IX.

10. ἔχειν vitiose extat in ed. Petav. Ion. a m. pr.
Colon. repetita.

11. νοῦται ed Petav. νοῦται codd.
ms. et ed. princ.

12. ἀεὶ συνδέτως cod. Rhedig., et cod.

13. συνδέτως cod. Rhedig.

14. εἰς ἀπόδειξιν suspicatus est Petav.
vitus. Quae res vel hinc demonstratur
vertit Cornarius.

ἀνθρωπίνην, ἐπειδὴ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐκ ἄνθρωπος δὲ ἦν, ἐπεὶ οὐχ ὁμοίως ἀνθρώποις ἐγεννήθη· οὐ γὰρ ἐκ σπορᾶς καὶ συνδυασμοῦ. Οὕτω καὶ ὁ πρὸ αἰώνων υἱὸς θεὸς μὲν, καθὸ υἱὸς θεοῦ, ὡς ἄνθρωπος, καθὸ υἱὸς ἀνθρώπου. Οὐ ταυτόν δὲ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τῷ γεννήσαντι, ὡς οὐ ταυτόν τῷ ἀνθρώπῳ, καθὸ ἄνευ ἀπορροίας καὶ πάθους, καθὸ ἄνευ σπορᾶς καὶ ἡδονῆς. Καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καθὸ πεινᾶν τε καὶ δίψαν καὶ ὕπνον ἐν τῇ σαρκὶ ὑπέμεινεν, ἐξ ὧν παθῶν ¹ ἁμαρτητικῶν κινεῖται τὰ σώματα. Ὑπομένουν δὲ τὰ σαρκὸς προειρηγμένα πάθη, οὐκ ἐξ αὐτῶν ἁμαρτητικῶς κινεῖτο. Οὕτω καὶ ² ὁ υἱὸς ὧν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν μορφῇ ὑπάρχων θεοῦ, καὶ ἴσα ὧν θεῶν, τὰ μὲν ἰδιώματα εἶχε τῆς θεότητος, κατ' οὐσίαν ἀσώματος ὧν, καὶ ὅμοιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ἀσωματότητα καὶ τὰς ἐνεργείας, ὡς περ ³ ὁμοίως τῇ σαρκὶ τῷ σὰρξ εἶναι καὶ πάθη σαρκὸς ὑπομένειν, μὴ μὲν τοι τὸν αὐτὸν εἶναι, καθὸ θεὸς ὧν οὔτε μορφὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ ⁴ θεός, οὔτε ἴσα ἐστὶ τῷ θεῷ, ἀλλὰ ⁵ θεός, οὔτε ἀυθεντικῶς ὡς ὁ πατήρ. Ὡς περ γὰρ οὐχ ἁμαρτητικῶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁμοίως ἐνεργεῖα ὡς ἄνθρωπος (ἅπερ γὰρ ἂν ὁ πατήρ ποιῆ ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιῆ), ὡς περ οὖν ἐνταῦθα οὐχ ἁμαρτητικῶς, ἀλλ' ὁμοίως τοῖς ἐν σαρκὶ κινεῖτο (τῶν γὰρ ἀτόπων pag. 856. ἐστὶν ἀπὸ μὲν τοῦ κατὰ φύσιν ἔλθειν αὐτὸν εἰς τὸ παρὰ φύσιν, τουτέστιν ἀπὸ θεοῦ γενόμενον υἱὸν ἀνθρώπου ὅμοιον γενέσθαι τοῖς κατὰ φύσιν, τουτέστι τοῖς φύσει ἀνθρώποις, ἐν τῷ ἑαυτοῦ παρὰ φύσιν, ἐν δὲ τῷ κατὰ φύσιν ἑαυτοῦ ⁶ μὴ εἶναι ὅμοιον ἑαυτὸν τῷ κατὰ φύσιν πατρὶ ἐκ θεοῦ θεὸν γεννηθέντα· καὶ φανερόν ὅτι οἱ μὴ κατ' οὐσίαν λέγοντες ὅμοιον τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν, οὔτε υἱὸν λέγουσιν, ἀλλὰ κτίσμα μόνον, οὔτε τὸν πατέρα πατέρα, ἀλλὰ κτιστήν, τῆς ὁμοίου ἐννοίας οὐκ ἐπὶ τὴν ταυτότητα τοῦ πατρὸς ἀγούσης τὸν υἱὸν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα, καὶ ἀπόρρητον ἐξ αὐτοῦ ἀπαθῶς γνησιότητα)· ὡς γὰρ, πάλιν ἐρωῶ, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, οὐκ ἐπὶ τὴν ταυτότητα ἤγετο τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίας ὁμοιότητα, διὰ τὰ εἰρημένα, οὕτως οὐδὲ ὁ υἱὸς ὅμοιος κατ' οὐσίαν γενόμενος τῷ γεννήσαντι πατρὶ εἰς ταυτότητα ἄξει τοῦ πατρὸς τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὁμοιότητα.

Κεφ. ι'. Καὶ εἴ τις τῇ σοφίᾳ τοῦ κόσμου προσέχων, ἦν ἐμώρανεν ὁ θεός,

CAP. IX. — 1. *Petavius recte suspicatus est ἁμαρτητικῶς.*

2. ὁ υἱὸς *codd. mss. et ed. princ.* υἱὸς

ed. Petav.

3. *Rescribendum ὅμοιος.*

4. *Rescripsi ἴσος ex emendat. Corna-*

rii atque Petavii. Libri habent ἴσος.

quoniam *verbum caro factum est*. Idem autem homo non erat, quatenus ceterorum more uatus non fuerat, hoc est e virili satu, et utriusque coniunctione sexus. Ita filius, qui saecula antecessit omnia, deus est, quatenus dei filius, perinde atque homo est, quatenus hominis filius; sed non idem est omnino cum deo patre, a quo genitus est; quemadmodum non idem est cum homine quatenus sine virili satu est ac voluptate propagatus. Idem *carnis peccati similitudinem habuit*; quandoquidem famem, sitim, ac somnum in carne toleravit, quibus affectionibus ad peccandum corpora concitantur. Verum licet carnis affectiones eiusmodi sustineret, minime tamen ab iis ad peccandum impulsus est. Eodem modo filius a patre genitus, ac dei forma praeditus aequalisque deo divinitatis proprietates habuit, utpote corporis secundum essentiam expers, ac patri divinitate ipsa et incorporea conditione et actione similis; perinde ac similis erat carnis, quatenus caro fuit, et carnis passiones suscepit. Non tamen idem est omnino, quoniam qua deus est, non forma dei est, sed deus: nec aequalis deo, sed deus, neque principalis ut pater. Quemadmodum, quod ad propensionem in peccatum pertinet, homo non est, sed actione homini similis. *Quae enim facit pater, eadem facit et filius*. Ergo hic absque peccati illecebra similiter atque ii qui carne praediti sunt iucitabatur. Absurdum est enim illum ab naturali statu ad eum qui praeter naturam est, esse perductum, hoc est filium hominis e deo factum iis quorum naturalis est iste status, naturalibus inquam hominibus, in eo quod praeter naturam suam habebat similem fuisse, in eo vero quod ipsi naturale est naturalis illum patris non esse similem, cum originem deus a deo traxerit. Illud vero plane constat, qui similem essentia patri filium negant, ne filium quidem illum fateri, sed creaturam duntaxat, patrem vero non patrem, sed creatorem. Quippe similitudinis ipsa notio non eo filium adducit ut idem omnino cum patre sit, sed ut eidem sit essentia similis, et ut ab ipso procedens arcuam quandam cum illo germanitatem obtineat. Nam, ut idem denuo repetam, quemadmodum cum hominis ac carnis peccati similitudinem gereret, non eo deductus est idem ut cum homine prorsus foret, sed ut naturae carnis esset similis, ut ex iis quae hactenus dicta sunt apparet. Eodem modo filius patri, a quo genitus est, essentia similis suam illam essentiam non ad identitatem cum patre, sed ad similitudinem perducet.

Quod si quis mundi sapientiae deditus, quam deus stultitiae Cap. X.

5. Rescripti $\text{\textzeta}\epsilon\delta\varsigma$ ex emendat. Cornarii
etque Petavii. Libri habent $\text{\textzeta}\epsilon\delta\varsigma$.

6. καὶ εἴναι vitium est ed. Petav. Col.
lon. repet.

μη προσέχοι τῷ ἐν σοφίᾳ λόγου κηρύγματι, καὶ μετὰ πίστεως τὴν ὁμοιότητα καὶ κατ' οὐσίαν τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα ὁμολογή, ὡς ψευδωνύμως λέγων τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, καὶ μήτε πατέρα λέγων ἀληθῶς, μήτε υἱόν, ἀλλὰ κτιστὴν καὶ κτίσμα, καὶ κοινοποιῶν τὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἕννοιαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ποιημάτων, καὶ σοφίσσθαι θέλων, ¹ εἶτε χρεῖα ὡς τὸ πρῶτον ποιημάτων δι' αὐτοῦ, εἶτε ὑπερβολῇ τοῦ μεγέθους, καὶ κατὰ μηδὲν ὁμολογῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν τὴν εἰς πατέρα τε καὶ υἱόν, ὡς παρ' ὃ ² εὐαγγελίσαντο ἡμᾶς οἱ ἀπόστολοι θέλων εὐαγγελίσασθαι, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν ³ λέγω ἀνειληφότες, καὶ ⁴ τὸ ἀναγκαίως φημὲν. Ἐἴ τις τὸν σοφὸν μόνον ἀκούων πατέρα, καὶ σοφίαν τὸν μονογενῆ τούτου υἱόν, ταῦτόν εἶναι λέγοι τὴν σοφίαν τῷ μόνῳ σοφῷ, ἀναιρῶν τὸ εἶναι υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις τὸν σοφὸν ἀκούων πατέρα, καὶ σοφίαν τὸν υἱόν αὐτοῦ, ἀνόμοιον λέγων καὶ κατ' οὐσίαν τὴν σοφίαν τοῦ σοφοῦ θεοῦ, ὡς μὴ λέγων τὸν σοφὸν τῆς σοφίας ἀληθῶς πατέρα, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις τὸν πατρὸς θεῶν τὸν πατέρα, τὸν δὲ ἐν ἀρχῇ λόγον τε καὶ θεόν, ⁵ ταῦτόν λέγοι πρὸς τὸν θεὸν λόγον τε καὶ θεὸν αὐτῷ τῷ θεῷ τῷ πρὸς ὃν λόγος τε ⁶ καὶ θεός, ὡς μὴ λέγων ἀληθῶς υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις τὸν μονογενῆ θεὸν λόγον υἱόν ἀκούων τοῦ θεοῦ, πρὸς ὃν ὁ λόγος τε καὶ θεός, ἀνόμοιον λέγοι καὶ κατ' οὐσίαν τὸν θεὸν λόγον τοῦ πατρὸς, τὸν θεὸν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, πρὸς ὃν ὁ μονογενὴς ἐν ἀρχῇ ἦν θεός λόγος, ὡς μὴ λέγων ἀληθῶς υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις εἰκόνα ἀκούων τὸν υἱόν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ταῦτόν λέγοι τὴν εἰκόνα τῷ θεῷ τῷ ἀοράτῳ, ὡς μὴ ὁμολογῶν ἀληθῶς υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις εἰκόνα ἀκούων τὸν μονογενῆ υἱόν τοῦ ἀοράτου θεοῦ ἀνόμοιον λέγοι καὶ κατ' οὐσίαν τὸν υἱόν, εἰκόνα ὄντα τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, οὗ εἰκὼν καὶ κατ' οὐσίαν νοεῖται, ὡς ἀληθῶς μὴ λέγων υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις ἀκούων τοῦ υἱοῦ λέγοντος, Ὡςπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, ταῦτόν λέγει τὸν εὐληφότα παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὁμολογοῦντα τὸ, Κάγω ζωὴν διὰ τὸν πατέρα, τῷ δεδοκότι, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις ἀκούων τὸ, Ὡςπερ γὰρ ὁ πατὴρ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, ἀνόμοιον λέγοι κατ' οὐσίαν τὸν υἱόν τῷ πατρὶ, διαμαρτυρούμενος ὅτι οὕτως ἔχει ὡς εἴρηκεν, ἀνάθεμα ἔστω. Φανερόν γάρ ὅτι τῆς ζωῆς τῆς ἐν τῷ πατρὶ νοουμένης οὐσίας σημαινομένης, καὶ τῆς ζωῆς τῆς τοῦ μονογενοῦς

CAP. X. — 1. εἶτε χρεῖα reposui ex emendat. Cornarii qui verit̄ et cavillari volens, sive ob utilitatem, sive magnitudinis excellentiam, primum esse creaturarum ceter̄. — εἴ τις χρεῖα cod. Iem.

et editi. εἴ τι cod. Rhedig.

2. εὐαγγελίσαντο cod. Rhedig.

3. λέγομεν placuit Petavio.

4. τὸ ἑνὶς νοτάει Petavio. Rescribendum fortasse καὶ ἔτι, vel καὶ τοῦ.

convicit, sapientissimae divini verbi praedicationi nihil admodum tri-
 buat, neque ex fidei praescripto similem essentia patri filium esse
 fateatur, utpote qui falso patrem et filium appellet, reipsa vero ne-
 que patrem neque filium, sed creaturam ac creatorem, ac filii pa-
 trisque notionem cum reliquis operibus communicet, et quoties ea
 de re agitur calumniose mentiatur, primum illud opus ac praeci-
 puum esse, quod ab ipso factum est, aut magnitudine antecellens,
 ac denique ecclesiasticum in patrem filiumque fidem non eodem
 modo profiteatur quo illam nobis apostoli antea tradiderunt, ana-
 thema sit. *Et illud antea*, ut loquitur apostolus, *praediximus, et Gal. 1, 9.*

nunc denuo repetimus, ac necessario commonemus: Si quis sapien-
 tem solum audiens patrem, et unicum eius filium sapientiam, hanc
 unum idemque cum illo dicat esse, ac filii proprietatem evertat,
 anathema sit. Item si quis sapientem audiens patrem et filium
 eius sapientiam nominari, hanc ipsam sapientiam sapientis patris
 essentia dissimilem affirmet, tanquam sapientem vere sapientiae
 patrem esse negans, anathema sit. Si quis deum esse patrem
 agnoscens eum vero qui in principio fuit verbum ac deus, hunc
 idem esse penitus cum deo, apud quem verbum ac deus est, con-
 stituat, tanquam vere filium non agnoscens, anathema sit. Si quis
 unigenitum deum ac verbum filium dei nominari audiens, apud quem
 verbum ac deus est, hunc ipsum deum ac patris verbum, dei ac pa-
 tris, apud quem unigenitus in principio deus erat verbum, dissimi-
 lem affirmet, tanquam vere filium minime confitens, anathema sit.
 Si quis filium dei, qui videri non potest, imaginem audiens idem
 esse cum non aspectabili deo dicat imaginem, tanquam vere filium
 minime professus, anathema sit. Si quis unigenitum filium imagi-
 nem dei, qui videri non potest, appellari audiens dissimilem esse
 dicat essentia filium, ac dei non aspectabilis imaginem eius cuius
 essentia imaginem ipsum intelligimus, velut filium esse non vere
 profitens, anathema sit. Item si quis dicentem filium audiens,
Quemadmodum pater habet vitam in se ipso, sic et filio dedit vitam Ioann. 5, 26.
habere in se ipso, eum qui vitam accipit a patre, et illud dicentem,
Et ego vivo propter patrem, idem cum vitae datore esse defendat, *Ioann. 6, 57.*
 anathema sit. Si quis istud audiens, *Sicut pater vitam habet in se*
ipso, sic filio dedit vitam habere in se ipso, dissimilem essentia patri
 filium asseveret, et ita uti dicit habere se testetur, anathema sit.
 Manifestum enim est, cum vita, quam in patre intelligimus, essen-
 tia sit, nec non et unigeniti vita, quae a patre genita est, intelliga-

5. Omnes libri habent τοῦτον, quod a libris tam scriptis quam editis
 correxi.

7. Fortasse καὶ κατ' οὐσίαν, uti supra.

6. καὶ supplavit Petavius. Abest enim

τῆς ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένης οὐσίας νοουμένης, τὸ, Οὕτως τῆν ὁμοιότητα τῆς οὐσίας πρὸς οὐσίαν ³ σημαίνει.

Κεφ. ια'.

Καὶ εἴ τις τὸ, Ἐκτίσέ με, καὶ τὸ, Γεννᾶ με, παρ' αὐτοῦ ἀκούων τὸ, Γεννᾶ με, μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ κατ' οὐσίαν ἐννοεῖ, ἀλλὰ ταῦτόν λέγοι τὸ, Γεννᾶ με, τῷ, Ἐκτίσέ με, ὡς μὴ λέγων τὸν υἱὸν τὸν ἀπαθῶς τέλειον ἐκ τῶν δύο ὀνομάτων, τοῦ, Ἐκτίσέ με, καὶ τοῦ, Γεννᾶ με, κτίσμα μόνον ὁμολογῶν, καὶ μηκέτι υἱὸν, ὡς παραδέδωκεν ἡ σοφία ἐκ τῶν δύο εὐσεβῶς τὴν ἐννοίαν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις τοῦ υἱοῦ τὴν μὲν κατ' οὐσίαν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ὁμοιότητα ἡμῖν ἀποκαλύπτοντος δι' ὧν φησι, Ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν δι' ὧν παιδεύει, Ἄ γὰρ ἂν ὁ πατὴρ ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱός, ὁμοίως ποιῇ, ¹ μόνῃ τὴν κατ' ἐνέργειαν ὁμοιότητα ² διδοὺς τὴν κατ' οὐσίαν, ἣ ἔστι τὸ κεφαλαιωδέστατον ἡμῶν τῆς πίστεως, ἀποστεροίη τοῦ υἱοῦ, ὡς ἑαυτὸν ἀποστερῶν τῆς ἐν γνώσει πατρὸς καὶ υἱοῦ αἰωνίου ζωῆς, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις εἰς πατέρα καὶ υἱὸν πιστεύειν ἐπαγγελλόμενος τὸν πατέρα μὴ οὐσίας ὁμοίας ³ αὐτοῦ λέγοι πατέρα, ἀλλὰ ἐνεργείας, ὡς βεβήλους καινοφωνίας κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ φθέγγεσθαι τολμῶν, καὶ ἀναιρῶν τὸ εἶναι ἀληθῶς υἱὸν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις υἱὸν ὅμοιον κατ' οὐσίαν νοῶν ἐκείνου, οὐ καὶ νοεῖται υἱός, ἢ ταῦτόν λέγοι τῷ πατρὶ τὸν υἱὸν, ἢ μέρος τοῦ πατρὸς, ἢ κατὰ ἀπόρροϊαν καὶ κατὰ πάθος, ὡς σωματικούς υἱούς, τὸν ἐκ τοῦ ἀσώματου πατρὸς ἀσώματον υἱὸν ὑποστάντα, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις διὰ τὸ τὸν πατέρα μὴ ποτε υἱὸν νοεῖσθαι, καὶ τὸν υἱὸν μὴ ποτε πατέρα νοεῖσθαι ἕτερον λέγων τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, διὰ τὸ τὸν πατέρα ἕτερον εἶναι καὶ τὸν υἱὸν, καθὼς εἰρηται, Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ, Μαρτυρεῖ γὰρ, φησι, ὁ πέμψας με πατὴρ, διὰ ταύτην τὴν εὐσεβῆ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ νοουμένην ἰδιότητα τῶν προσώπων, πατρὸς μὲν καὶ υἱοῦ, δεδιώς μὴ ποτε ταῦτόν νοηθῆ ὑἱὸς πατρὶ, ἀνόμοιον λέγοι κατ' οὐσίαν τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις ἐν χρόνῳ τὸν πατέρα πατέρα νοεῖ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, καὶ μὴ ὑπὲρ χρόνους ⁴ καὶ πάσας ἀνθρωπίνων ἐννοίας πιστεύει τὸν μονογενῆ υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀπαθῶς ὑφεστᾶναι, ὡς παραβαίνων τὸν ἀποστολικὸν κήρυγμα, χρόνους μὲν περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ παρῳσάμενον, πιστῶς δὲ ἡμᾶς παιδεύσαν τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν; καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις τὸν πατέρα πρεσβύτερον χρόνῳ λέγοι τοῦ ἐξ ⁵ ἑαυτοῦ μονογενοῦς υἱοῦ,

8. Post σημαίνει (ed. Petav. Colon. repei. vitiose habet σημαίνη) in libris vulgo sequitur ἀνάθεμα ἔστω quae verba cum hic plane aliena sint, delenda sunt.

ΣΑΡ. XI. — 1. οὐ μόνῃ cod. Rhedig.

2. Correxi διδοὺς τὴν. In libris vulgo legitur διδοῦσης.

3. αὐτοῦ codd. mss. et ed. primo. αὐτοῦ ed. Petav.

4. καὶ πάσας scripsi sententia postulante, pro καὶ κατὰ πάσας. Vides prae-

tur essentia, particulam hanc, *Sic*, essentia cum essentia similitudinem indicare.

Si quis ista dicentem illum audiens: *Creavit me, et genuit me*, Cap. XI. non ad eundem et secundum essentiam pertinere putet, sed idem esse dicat, *Genuit me, et creavit me*, tanquam filium siue ulla passione perfectum ex duobus illis vocabulis confitens, *Creavit me*, et *Genuit me*, sed creaturam duntaxat, non filium affirmans, cuiusmodi pium nobis ex duabus illis vocibus sensum Sapiaentia tradidit, anathema sit. Si quis filio suam cum patre secundum essentiam similitudinem nobis his verbis indicante: *Sicut enim pater vitam habet in seipso, sic et filio dedit vitam habere in seipso*, eam vero similitudinem, quae in actione posita his verbis docente, *Quaecumque enim pater facit, ea et filius similiter facit*, solam hanc actionis similitudinem concedens, alteram, quae ad essentiam spectat, quaeque praecipuum fidei nostrae caput est, filio subtrahat, tanquam aeterna vita, quae in patris ac filii cognitione consistit, seipsum privans, anathema sit. Si quis in patrem ac filium credere sese profitens patrem non similis cum filio essentiae dicat esse, sed actionis, tanquam, *profanas vocum novitates* de filii dei essentia pronuntiare 2. Timoth. 6, 20. ausus, et veram filii proprietatem evertens, anathema sit. Si quis filiam similem essentia illius intelligens cuius filius intelligitur, vel idem prorsus cum patre filium esse dicat, vel patris partem, vel profluvio quodam ac passione, corporeorum instar filiorum, incorporatum ab incorporeo patre prodiisse filium asserat, anathema sit. Si quis propterea quod neque pater filius neque filius esse pater intelligatur unquam, alterum a patre filium esse dicens, eo quod alter sit pater ac filius, ut dictum est, *Alius est qui testimonium perhibet de me*, item, *Testimonium perhibet qui misit me pater*: si quis, inquam, propter piam illam, quae in ecclesia concipitur personarum patris ac filii proprietatem, veritus ne idem omnino cum patre filius intelligatur, dissimilem essentia patris esse filium dicat, anathema sit. Si quis patrem unigeniti filii in tempore patrem fuisse sibi persuadeat, neque ante tempus omne ac supra humanam omnem cogitationem, unigenitum filium a patre sine ulla passione credat esse productum, tanquam apostolicum dogma transgrediens, quod a patre filioque temporis spatium omne reiicit, hoc vero nos fideliter edocet, *In principio erat verbum, et deus erat verbum, et verbum erat* Ioann. 1, 1. *apud deum, et deus erat verbum*, anathema sit. Si quis patrem unigenito, quem produxit, filio tempore anteriorem esse dicat, filium

positionem κατά succrevisse ex repetitis *Pelavius suspicatus est καὶ κατὰ πάσας*
vocula καὶ et syllaba πᾶ vocabuli πάσας. 5. αὐτοῦ cod. Rhedig.

νεώτερον δὲ χρόνον τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις τὸ ἄχρονον τῆς τοῦ μονογενοῦς Χριστοῦ ἐκ πατρὸς ὑποστάσεως ἐπὶ τὴν ἀγέννητον τοῦ Θεοῦ οὐσίαν ἀναφέρει, ὡς υἱοπάτορα λέγων, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις ἐξουσίᾳ μόνῃ τὸν πατέρα λέγοι τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, καὶ μὴ ἐξουσίᾳ ὁμοῦ καὶ οὐσίᾳ πατρὸς μονογενοῦς υἱοῦ, ὡς μόνῃ τὴν ἐξουσίαν λαμβάνων, καὶ κοινοποιῶν αὐτὸν πρὸς τὰ λοιπὰ ποιήματα, καὶ οὐ λέγων ἀληθῶς ἐκ πατρὸς γνήσιον υἱὸν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις ἐξουσίᾳ καὶ οὐσίᾳ λέγων τὸν πατέρα, πα-
 ρας. 859. τέρα τοῦ υἱοῦ, ὁμοούσιον δὲ ἢ ταυτόσιον λέγοι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, ἀνάθεμα ἔστω.

Καὶ εἰσιν οἱ ὑπογράψαντες Βασίλειος, Εὐστάθιος, Ἱππερέμιος, * Αἰητόσιος, Ἐορτικός, Γυμνάσιος, Μεμνόνιος, Εὐτυχής, Σευρηῖνος, Εὐτύχιος, Ἱ Αλκιμήδης, Ἀλέξανδρος· οὗτω πιστεύω, * καὶ ὡς ὑπογράφεται * δι' ὑπογραφῆς ὁμολογῶ.

* Ε Π Α Η Ρ Ω Θ Η.

ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΩΝ Ο ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΣΜΟΣ.

Κεφ. ιβ'.

Τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα γυμνῶς μὲν ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ οὐ κείται γραφῇ, ὁ νοῦς δὲ πανταχοῦ φέρεται. Καὶ πρῶτον ἀφ' ὧν ὁ Θεὸς πέμπων Μωϋσεᾶ εἶρηκεν, Οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, Ὁ ὦν, ὡς ἐπὶ τοῦ πρῶτως νοουμένου πατρὸς, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ὁ μὴ τε ἕκ τινος ὦν, καὶ τοῖς οὖσιν αἷτιος ὦν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ υἱὸς ἐστὶν ὁ ὦν, ἔλαβε δὲ ἀπὸ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, λέγοντα, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ἀφορμὴν εὗρατο Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, καὶ Μάρκελλος, οὐκέτι θέλοντες λέγειν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν ἀληθῶς, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ λόγος ὀνόματος ἀφορμὴν λαβόντες, φημι, ἐκ στόματος φῆμα καὶ φθέγμα ἠβουλήθησαν εἰπεῖν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἠναγκάσθησαν οἱ πατέρες, οἱ κριναντες Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἔρωτισμῷ, ἵνα δείξωσιν ὅτι ὁ υἱὸς ὑπόστασιν ἔχει, καὶ ὑπάρχων ἐστὶ, ¹ καὶ ὦν ἐστὶ, οὐχὶ δὲ φημᾶ ἐστὶν, οὐσίαν εἰπεῖν καὶ τὸν υἱὸν, τὴν διαφορὰν τοῦ τε καθ' ἑαυτὸν ἀνυπάρκτου καὶ τοῦ ὑπάρχοντος τῷ τῆς οὐσίας ὀνόματι ἐπιδεικνύντες. Τὸ μὲν γὰρ φῆμα καθ' ἑαυτὸ ἀνυπάρκτον ἐστὶ, καὶ οὐ δύναται εἶναι υἱὸς Θεοῦ, ἐπεὶ πολλοὶ ² γε οὕτως ἔσονται υἱοὶ Θεοῦ. Πολλὰ γὰρ ὁ πατὴρ ὁμολογεῖται λαλῶν τῷ υἱῷ, ὅταν λέγη, Γενηθήτω στερέωμα, Γενηθήτω

6. λιτόσιος *codd. mss. et edit. princ.*

7. ἀλκιμήδης *codd. mss. et. ed. princ.*

8. καὶ *particulam delendam iudicavit, et uncinis inclusit Pelavius.*

9. καὶ δι' ὑπογραφῆν *habent libri tam scripti quam editi. Delevi particulam καὶ quam ex syllaba finali vocabuli ὑπογέ-*

γραφται acceperisse patet. Verbum ὑπογράφεται Cornarius et Pelavius ita sunt interpretati tanquam legisent ὡς ἄνω γέγραπται, aut προγέγραπται. Ac sane probabile est pro ὑπογέγραπται rescribendum esse προγέγραπται.

*) *Vulgo extat indistincte ΕΠΙΑΗ-*

vero patre iuniorem, anathema sit. Si quis temporis expertem unigeniti Christi a patre procedentis hypostasim ad ingentiam dei essentiam referat, tanquam *υιοπατορα*, hoc est *filio patrem*, appellans, anathema sit. Si quis sola potestate patrem unigeniti filii, non potestate simul et essentia esse definiat, tanquam solam potestatem usurpans, et communem ei cum ceteris operibus conditionem tribuens, neque germanum a patre filium vere ortum esse praedicans, anathema sit. Si quis patrem potestate simul et substantia filii patrem asserens consubstantialem vel eiusdem cum patre substantiae filium esse dicat, anathema sit.

Subscripsere Basilius, Eustathius, Hyperechius, Letoius, Heorticus, Gymnasius, Memnonius, Eutyches, Severinus, Eutychius, Alcimedes, Alexander. Ita credo ut supra scriptum est, et per subscriptionem profiteor.

H A C T E N U S.

BASILII AC GEORGII ET SOCIORUM PROFESSIO.

Substantiae nomen minime quidem ipsum in veteri vel novo Cap. XII. testamento aperte reperitur, sed quod eo significatur passim expressum legitur. Inprimis in eo loco in quo deus Moysen mittens sic ei locutus est, *Sic dices filiis Israel, Qui est, etc.* Quod de patre Exod. 2, 14. praesertim dicitur, qui ordine primus intelligitur, *a quo omnis paternitas in coelo et in terra nominatur.* Qui neque ab ullo est, et Eph. 3, 15. iis quae sunt causa est ut sint. Verum cum et filius sit existens, et illud sibi communicatum acceperit, Paulus Samosatenus, et Marcellus, ab illa Ioannis sententia, qua scriptum est, *In principio erat* Ioann. 1, 1. *verbum etc.*, erroris occasionem arripuerunt, ut dei filium vere esse filium nollent agnoscere. Sed ex ipsa verbi appellatione ansam, uti diximus, arripientes filium dei vocabulum, quod ab ore procedit, ac vocem nominari voluerunt. Ob id patres illi qui Paulum Samosatenum damnarunt, ob talem interrogatiunculam, ut filium subsistentem et existentem et eum qui est esse demonstrarent, non autem vocabulum aliquod, filium substantiam ut vocarent adducti sunt, qua substantiae appellatione id quod per seipsum existit ab eo quod per se non existit aliquo discrimine separarent. Etenim vocabulum per sese non subsistit, nec esse dei filius potest. Alioqui plures erunt hoc modo filii dei. Nam pater multa omnium confessione filio locutus est: ut cum dixit, *Fiat firmamentum, Fiant lu-*

ΠΟΘΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΒΑΣΙΛΙΕΙΩΝ CAP. XII. — 1. καὶ ὃν ἐστὶ ὁμ. cod.
 ΚΑΙ ΤΣΩΠΤΙΟΝ Ο ΥΠΙΟΜΝΗΜΑ- Rhedig.
 ΤΙΣΜΟΣ. *Quod vitium animadvertit* 2. γὰρ ὁμ. cod. Rhedig.
Pelavius.

σαν φωστήρες, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ, καὶ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον. Ὡς τε ὁ πατήρ τῶ νῦν λαλεῖ, καὶ οἱ μὲν λόγοι τοῦ Θεοῦ οὐς λαλεῖ τῶ νῦν οὐκ εἰσιν υἱοί. Ὁ δὲ υἱός, πρὸς ὃν λαλεῖ ὁ πατήρ, μετὰ τῶν ἄλλων εὐσεβῶς καλεῖται ἄρτος, καὶ ζωὴ, καὶ ἀνάστασις, ἔτι καὶ λόγος ὄνομα. μαρίζται, ἐπειδὴ ἑρμηνεύς ἐστι τῶν τοῦ Θεοῦ βουλημάτων. Ἴνα μὴ οὖν ἀπατῶντες τοὺς ἀπλουστέρους τὸν υἱὸν ταυτὸν λέγωσιν οἱ αἰρετικοὶ τοῖς λόγοις τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ λαλουμένοις, τὸ διάφορον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὰ ρήματα τοῦ Θεοῦ ὑποδεικνύντες οἱ πατέρες τὸν υἱὸν, φημι, οὐσίαν ἐκάλεσαν, οὕτως τὴν διαφορὰν παριστῶντες, ὅτι ὁ Θεὸς ὦν ἐστίν, καὶ οἱ λόγοι οὐς λαλεῖ ὄντες, ἀλλ' οὐκ οὐσίαι τοῦ Θεοῦ, λεκτικαὶ δὲ ἐνέργειαι. Ὁ δὲ υἱός λόγος ὦν οὐχὶ ἐνέργεια λεκτικὴ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' υἱὸς ὦν οὐσία ἐστίν. Εἰ γὰρ ὁ πατήρ ὦν, καὶ υἱὸς ὦν, ὦν δὲ οὕτως ὁ υἱὸς ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔχων γνησίως τὸ εἶναι λόγος νοηθήσεται ὁ υἱός, οὐχ ὡς οἱ λόγοι οἱ ἠ παρὰ Θεοῦ λαλούμενοι. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸ εἶναι ἐν τῶ λαλοῦντι ἔχουσιν, ὁ δὲ τὸ εἶναι τῶ ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννησθαι, καὶ ἀκούειν τοῦ πατρὸς, καὶ ὑπουργεῖν τῶ πατρὶ ἔχει. Ταύτην οὖν τὴν ὑπόστασιν οὐσίαν ἐκάλεσαν οἱ πατέρες.

Κεφ. ιγ'. Ὅμοιον οὖν νοοῦμεν τὸν υἱὸν τῶ πατρὶ κατὰ πάντα, μαχόμενοι καὶ πρὸς τὴν νῦν ἐπιφυσμένην αἵρεσιν ἱ τῆ ἐκκλησίᾳ. Ἡ γὰρ νῦν αἵρεσις, κατὰ μὲν βούλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀποφαίνεται εἶναι ὅμοιον τὸν υἱὸν τῶ πατρὶ, κατὰ δὲ ἡ τὸ ἀνόμοιον εἶναι τὸν υἱὸν τῶ πατρὶ, ὡς κατασκευάζεσθαι παρὰ τῶν νῦν καινῶν αἰρετικῶν, ὅτι ἡ μὲν βούλησις τοῦ υἱοῦ καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ υἱοῦ ὁμοία τῆ βουλήσει τοῦ πατρὸς καὶ τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ πατρὸς, αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς ἀνόμοιος τῶ πατρὶ. Καὶ διὰ τοῦτο τὴν μὲν βούλησιν τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν βούλονται εἶναι ὁμοίαν τῆ βουλήσει τοῦ πατρὸς καὶ τῆ ἐνεργείᾳ, τὸν δὲ υἱὸν οὐ βούλονται ὅμοιον εἶναι τῶ πατρὶ, ἐπειδὴ διαβεβαιοῦνται μὴ εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννημένον τὸν υἱὸν, ἀλλὰ μόνον κτίσμα εἶναι αὐτὸν, καὶ τοῦτον διαφέρειν τῶν λοιπῶν κτισμάτων, ὅτι τε ὑπερέχει μεγέθει, καὶ ὅτι πρῶτος τῶν ἀπάντων ὑπέστη, καὶ ὅτι ὑπουργῶν αὐτῶ ἐχρηστάτο εἰς τὴν τῶν λοιπῶν δημιουργίαν ὁ Θεός, ἐπειδὴ, φασὶν οἱ αἰρετικοὶ, τὰ μὲν ἄλλα δι' υἱοῦ ὁ Θεὸς ἐποίησεν, αὐτὸν δὲ οὐ διὰ τινος, ἀλλ' αὐτὸς αὐτὸν αὐτούργησε, καὶ ὑπερέχοντα μεγέθει καὶ δυνάμει ἀπάντων ἐποίησε. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐκάλεσε μονογενῆ υἱόν.

Κεφ. ιδ'. Ἡμεῖς δὲ οἱ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκ τῶν θείων γραφῶν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως παρεληφότες οὕτως ἔχομεν, ὅτι ὁ πατήρ ὁμοίου

3. παρὰ codd. mss. uterque, et editi. princ. διὰ ed. Petav.

CAP. XIII. — 1. τῆ omission est in ed. Petav.

2. Cornarius (qui vertit iuxta essen-

minaria, Producat terra, etc. Item, Faciamus hominem. Itaque filium pater alloquitur. Porro illi ipsi sermones quibus ad filium pater utitur filii non sunt. At filius, quem pater alloquitur, inter ceteras appellationes, *Panis, Vita, Resurrectio*, ac denique *Verbum* etiam dicitur, eo quod dei sit voluntatis interpret. Quocirca ne haeretici rudioribus imponentes filium idem esse cum his verbis quae pater locutus est censerent, ad dei filii declarandum ab hisce vocabulis quae locutus est pater discrimen filium substantiam appellari oportere decreverunt, atque ita discrimen illud constituerunt, ut et deus sit existens, et verba illa quae pronuntiavit deus extitisse dicantur, sed nequaquam substantiae, verum pronuntiandi actiones esse censeantur: at filius cum verbum sit, non actio quaedam loquendi, sed, utpote filius, substantia sit. Nam si pater esse dicatur, et esse perinde filius; esse vero tanquam a deo proprie ac germane ut sit accipiens, verbum filius esse, non ut cetera quae a deo pronuntiata sunt, intelligitur. Haec enim in eo qui loquitur esse illud suum habent: illud vero in eo esse suum positum habet quod a patre genitus sit, et eidem auscultet ac ministret. Hanc igitur hypostasin patres substantiam vocarunt.

Gen. 1, 6.
16, 24. 28.
Ioann.
6, 48.

Quapropter filium patri similem in omnibus intelligimus, et haeresi illi, quae adversus ecclesiam nuper est excitata, resistimus. Quae quidem haeresis voluntate et actione sola patris filium similem esse pronuntiat; essentia vero eosdem inter se esse dissimiles. Adeo ut ex recentium horum haeticorum decreto filii voluntas et actio voluntati sit patris actionique similis, filius tamen ipse patris sit dissimilis. Propterea vero filii voluntatem et actionem paternae voluntatis et actionis similem esse volunt, filium ipsum patris esse similem negant; quod filium a patre minime genitum, sed creaturam duntaxat esse sibi persuaserint, atque in eo a creatis rebus distare ceteris quod et magnitudine antecellit, et ante omnia extitit, et eodem velut administro reliquorum ad productionem usus est deus. Quandoquidem, aiunt haeretici, cetera deus per filium procreavit, ipsummet vero filium non alterius interventu, sed per semetipsam condidit, magnitudine et virtute ceteris praestantem. Hinc eundem unigenitum filium appellavit.

Cap. XIII.

Nos autem, qui in ecclesiae catholicae parte numeramur, cum scripturis sacris fidei professionem hauserimus, sic habemus: pa-

Cap. XIV.

tiam vero dissimilem esse filium patri) *peles vocabulum ἄλλο ex vocabulo ἀνό-*
ei Pelavtus suspicalli sunt κατὰ δὲ τὴν μοιον, ἵνα ut scribatur κατὰ δὲ τὸ ἄλλο
οἷον ἀνόμοιον. Probabilius fortasse re- ἀνόμοιον ἐστὶ.

Corpus Haereseol. II. 2.

ἔστιν ἑαυτοῦ υἱοῦ πατῆρ, καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίος ἐστι τοῦ πατρὸς ἐξ οὗ πατρὸς νοεῖται υἱός, τοῦτο ἡμῶν ¹ προσδιοριζομένων, καὶ οὕτως ² καθαιρόντων τὸν νοῦν, ὡς πρὸς τοὺς Σαβελλίους καὶ τοὺς λοιποὺς, ὅτι οὕτε ὁ υἱὸς δύναται εἶναι πατήρ, οὕτε ὁ πατήρ δύναται εἶναι υἱός, ἀλλ' ὁ υἱὸς υἱός, καὶ ὁ πατήρ πατήρ, καὶ οὐχ υἱός. Ἐν τούτοις γὰρ ἔστιν ἡ ἀκριβεία τῆς τῶν προσώπων ἐπιγνώσεως, τῷ τὸν πατέρα πατέρα αἰεὶ ὄντα ἄσαρκον μὲν εἶναι καὶ ἀθάνατον, τὸν δὲ υἱὸν υἱὸν ὄντα αἰεὶ, καὶ οὐδέποτε ὄντα πατέρα (αἰεὶ δὲ ³ λεγόντων διὰ τὸ ἄχρονον καὶ ἀκατάληπτον τῆς ὑποστάσεως) σάρκα ἀνειληφέναι κατὰ βούλησιν τοῦ πατρὸς, καὶ θάνατον ὑπὲρ ἡμῶν ὑποστήναι. Τούτων διευκρινημένων οἱ θαυμαστοὶ, οἱ τῇ αἰρέσει συμμαχοῦντες, δύο πραγματεύσασθαι σπεύδουσιν, ἓν μὲν, τὸ μηκέτι λέγειν πατέρα καὶ υἱὸν, ἀλλὰ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, καὶ διὰ τοῦτο σόφισμα τῆς αἰρέσεως οἰόμενοι ἐπιειάγειν τῇ ἐκκλησίᾳ. Συνίσασι γὰρ οἱ σοφοὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ὅτι τὸ ἀγέννητον ἕλαττον εἶναι τοῦ πατρὸς ὀνόματος. Τὸ γὰρ ἀγέννητον ὅτι ⁴ ὁ μὲν οὐκ ἐγεννήθη νοηταί, οὐδέπω δὲ εἰ καὶ πατήρ ἐστι σημαίνει· τὸ δὲ πατήρ πλέον ἐστὶ τοῦ ἀγεννήτου ὀνόματος ὄν. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ἀγεννήτῳ, φημί, οὐκ ἐμφαίνεται ἡ τοῦ πατρὸς δύναμις, ἐν δὲ τῷ πατήρ ὀνόματι ὁμοῦ τε φαίνεται ὅτι οὐκ ἔστιν υἱὸς ὁ πατήρ, ⁵ εἰ γε κυρίως νοεῖται ὁ πατήρ, καὶ ὅτι αἰτιὸς ἔστιν ὁμοίου ἑαυτοῦ υἱοῦ. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο. Ἔτερον δὲ, ὅτι φθάσαντες ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν γράψαι τὸν υἱὸν τῷ πατρί, ⁶ ὡς περὸν ἐνόμισαν καταψηφίσασθαι τὴν ἐκκλησίαν δι' ὧν ἐθήρασαν παρὰ τοῦ αἰδεσίμου ἐπισκόπου Ὁσίου γραμμάτων, ἐν οἷς φέρεται τὸ ἀνόμοιον οὐσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνελεθόντες οἱ ἐκ τῆς ἀνατολῆς ἐπὶ τὸ Σίρμιον περισυνελέξαντο καὶ καταύρημα τοῦτου τοῦ αἰρετισμοῦ, ἵνα μὴ εὐθύνας ὑπέκωσιν ἐπὶ τοῖς εἰς τὴν ἀνατολικὴν πίστιν τολήσασιν, ἐσπούδασαν τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα ἐν χρήσει ὑπάρχον τοῖς πατράσιν διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, ἀνελεῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτο δόξωσι κρατῦναι ἑαυτῶν τὴν αἵρεσιν.

Κεφ. ιε'.
pag. 98r.

Ἐπέλαβον γὰρ ὅτι εἰ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα ἐκβληθείη, κατὰ βούλησιν μόνον λέγοντες, καὶ κατ' ἐνέργειαν ὁμοιον τῷ πατρί τὸν υἱὸν, ἐξουσίαν ¹ ἔξουσιν οὐσίας μὴ ὀνομαζομένης λοιπὸν ἀνόμοιον λέγειν κατὰ τὸ εἶναι καὶ κατὰ τὸ ὑπάρχειν τὸν υἱὸν τῷ πατρί. Ἄλλ' ὁμως ὁ ἔκδι-

CAP. XIV. — 1. προσδιοριζομένων, quom scripturam etiam in edit. Petavianas margine video annotatam, habet cod. Rhedig.

2. Ita emendarunt Cornarius et Petavius. Libri habent καθαιρόντων.

3. „Fort. λέγομεν. Sed nonnihil de-esse videtur.“ Petavius. Cornarius ver-

trem sui similis esse filii patrem, et filium similem esse patris, quo ex patre filius intelligitur. Tum hoc insuper statuimus, eoque dogmate mentem ab omni Sabelliorum ac ceterorum errore purgamus: neque filium patrem esse posse, neque patrem filium, sed filium esse filium, et patrem esse patrem, non filium. In his quippe accurata personarum distinctio continetur, ut patrem sempiternum esse patrem, et carnis expertem, atque immortalem, filium vero filium esse semper, nec unquam patrem esse definiamus. Porro cum *semper* dicimus hoc ipsum volumus, eius hypostasim extra tempus omne, et intelligentiae comprehensionem esse. Sed illum denique carnem de patris voluntate suscepisse, ac mortem nostra caussa sustinuisse. Quibus hunc in modum liquido stabilitis, egregii illi erroris patroni duo quaedam efficere nituntur. Primum ut ne pater amplius ac filius, sed ingenitus ac genitus dicatur. Qua ratione factum se facere, atque ecclesiam circumvenire putant posse. Verum qui divinarum rerum sapientia pollent, nequaquam hoc ignorant, ingenti vocem inferiorem esse patris nomine, propterea quod ingenti notio prae se illud unum fert, ut non esse genitus intelligatur, nondum tamen situs pater declarat. At vero pater amplius quiddam est ingenti vocabulo, quoniam in hoc, uti dixi, vis illa patris non exprimitur. Sed in patris nomine illud una significatur, patrem non esse filium, si proprie pater intelligatur, ac sui similis esse filii principium. Alterum quod perficere studuerunt fuit, ut dissimilem essentia filium patris esse scriptis mandarent. Quo nomine ecclesiam condemnare se posse putarunt iis literis quas ab venerabili episcopo Hosio per fraudem abstulerunt, in quibus dissimilis essentia legitur. Verum cum Orientales Sirmium profecti huius quoque haeresis improbitatem una cum aliis essent complexi, ne propter eos qui orientalem fidei professionem pervertere non dubitarant, ad reddendam rationem impellerentur, substantiae nomen, quod a patribus ad eas causas quas attigimus in usum receptum fuerat, ab ecclesiastica omni doctrina profligare conati sunt, ut hac ratione suam haeresim corroborarent.

Sic enim apud se cogitarunt, si excluso substantiae nomine Cap. XV. actione sola ac voluntate similem patris esse filium dicerent, licere sibi sublato prorsus substantiae nomine dissimilem deinceps, quod ad ipsum esse et existere pertinet, patris pronuntiare filium. Sed

iii Semper autem dicimus propter temporis exclusionem et substantiae comprehensibilitatem.

4. Libri habent δ μὲν.

5. Rescripsi εἰ γὰρ. Libri habent εἴτε.

6. In libris vulgo est scriptum ὡς παρ οὐν.

Cap. XV. — 1. Ἐξουσίαν οὐσίας cod. Ien. οὐσίας Ἐξουσίαν editi libri. οὐσίας vocem om. cod. Rhedig.

κος τῆς ἀληθείας Θεός ὁ δρασεόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, ² ὃς τὴν συγγένειαν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, τὸ κατὰ πάντα ὅμοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ εἶναι, ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ἐκατόησιώσατο. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ἐφρόνει, εὐσεβῆς ὢν ὑπὲρ τοῦ ὑπερμαχοῦντος αὐτοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ φρονῶν εὐσεβεῖ στόματι διακρίσατο κατὰ πάντα, ὡς οἱ καθολικοὶ πεπιστεύκαμεν, ὅμοιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, καὶ δι' αὐτοῦ μὴ προχωρῆσαι τὴν κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ³ μεθοδίαν, ἀναιρεῖν βουλομένης τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, ἵνα τῷ στόματι μὴ λαλουμένης οὐσίας λοιπὸν ἐν ταῖς καρδίαις φηλεύουσα ἢ αἵρεσις νέμῃται. Ἄλλ' ⁴ αὐτοὺς φθάσωμεν γράφοντας ὅμοιον κατὰ βούλησιν ἀνόμοιον δὲ κατ' οὐσίαν, εἴ γε ἀνυπούλας καὶ καθαρῶς τὸ κατὰ πάντα ὅμοιον ὁμολογοῦσιν ἕκαστον αὐτοῖς ἀπελεχθήσεται τὸ ἐπιχείρημα, σπουδάσασθαι ἄραι τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας. Οὐδὲν γὰρ ἐκέρδιανον, ἀναγκασθέντες ὁμολογῆσαι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κατὰ πάντα ὅμοιον. Εἰ γὰρ κατὰ πάντα, ὡς ὠμολόγησαν, ἔστιν ὅμοιος, ⁵ ὅσπερ οὖν ἔστιν ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ ὅμοιος, ἔστιν ὅμοιος οὐ κατὰ τὴν βούλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ⁶ μόνην, καθὰ αὐτοὶ διορίζοντα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν καὶ κατὰ τὸ εἶναι ὡς υἱὸς, καὶ καθάπαξ κατὰ πάντα ἀπάντων ἔστι περιληπτικόν, καὶ οὐδεμίαν διαφορὰν προσίεται, ὁμολογουμένου τοῦ μήτε αὐτὸν ἐαυτῷ ὅμοιον εἶναι τὸν πατέρα, μήτε τὸν υἱὸν ⁷ αὐτὸν ἐαυτῷ εἶναι ὅμοιον, ἀλλὰ υἱὸν εἶναι ὅμοιον τῷ πατρὶ, καὶ ἐν τῷ κατὰ πάντα ὅμοιον εἶναι τῷ πατρὶ υἱὸν ὄντα, καὶ οὐ πατέρα, ⁸ ἐξ οὗ πατρὸς ⁹ τέλειος ἐκ τελείου πρὸ πάσης ἐννοίας καὶ πάντων λογισμῶν καὶ χρόνων καὶ αἰώνων, ἐκ τοῦ πατρὸς ὁμοιότητος γεννηθεῖς, ὡς οἶδε μόνος ὁ πατὴρ ὁ ἐξ ¹⁰ αὐτοῦ αὐτὸν ἀπαθῶς γεννήσας, καὶ ὁ υἱὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι ἔχων, καὶ ὃ αὐτὸς ἀποκαλύψει, ἐν τῇ κατ' αὐτὸν θεωρίᾳ ἀξίως ἡμᾶς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ¹¹ παρέχων νοεῖν.

Κεφ. ιε'.
pag. 663.

Καὶ μὴ ταρασσέτω τὸ τῶν ὑποστάσεων ὄνομά τινος. Διὰ τοῦτο γὰρ ὑποστάσεις οἱ ἀνατολικοὶ λέγουσιν, ἵνα τὰς ἰδιότητας τῶν προσώπων ὑφειστώσας καὶ ὑπαρχούσας γνωρίσωσιν. Εἰ γὰρ πνεῦμα ὁ πατὴρ, πνεῦμα καὶ ὁ υἱὸς, πνεῦμα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐ νοεῖται πατὴρ ὁ υἱὸς· ὑφέστηκε δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, ὃ οὐ νοεῖται υἱὸς, ὃ καὶ οὐκ ἔστι. Τὸ πνεῦμα οὐ νοεῖται υἱὸς, ὑφέστηκε δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ

2. „Deest aliquid. De Constantio loquitur.“ *Petavius*. *Nihil desidero, etsi insolenter dictum esse non nego. Verito Sed vindex veritatis deus est, ille qui comprehendit sapientes in astutia sua, qui unigeniti sui filii cognationem coram religioso imperatore (per ora fidelium et orthodoxorum hominum) pro-*

fessus est, similem eum in omnibus partibus esse asserendo.

3. μεθοδίαν *codd. mss. et ed. princ. μεθοδεῖαν ed. Petav.*

4. αὐτοὺς (αὐτὸς *vitium est ed. Petav. Colon. repet.*) φθάσωμεν *libri omnes. αὐτὸς φηράσωμεν suspiratus est Petavius, Cornarius αὐτοὺς ἐφωράσωμεν, interpret-*

vindex veritatis deus, qui *comprehendit sapientes in astutia sua* * * * 1. Cor. 3, 19. qui unigeniti eius filii cognationem, similem eum in omnibus esse patris asserendo, coram religioso imperatore professus est. Nam et ipse, utpote pius, non aliter de patrono suo ac protectore suo unico dei filio sentiebat, et quod sentiebat pio in omnibus ore pronuntiavit; id quod nos catholici credimus, similem esse patris filium, neque per ipsum haeticorum insidiosam adversus ecclesiasticam fidem calliditatem suos progressus habituram. Quae substantiae nomen eo consilio conatur extinguere, ut non pronuntiata amplius voce substantiae demum in pectoribus delitescens haeresis impune grassetur. Verum qui similem esse voluntate, substantia vero dissimilem filium esse scripserunt, iidem, si bona fide ac sincere similem eundem in omnibus esse confessi sunt, vanissimos eorum conatus esse deprehendemus, dum substantiae nomen eripere omni contentione student. Etenim si in omnibus, ut asserunt, similis sit, ut est re vera, patri filius, non voluntate et actione sola, ut illis placet, sed existentia ac substantia et in eo ipso quod est, utpote filius, similis sit necesse est. Nam haec loquendi formula, *In omnibus*, universa complectitur, nec ullum discrimen admittit, quandoquidem in confesso apud omnes istud est, nec similem esse sibi patrem, neque sibi ipsi filium, sed filium esse patris similem, et eo ipso, quod in omnibus patri similis est, filium esse, non patrem. Qui quidem perfecte a perfecto patre ante intelligentiam omnem, omnemque rationem, ac tempora, saeculaque e patris est similitudine genitus, eo modo, quem solus cognoscit pater, qui illum e seipso citra passionem omnem genuit. Sed et filius novit, qui ab eo ut esset accepit. Novit postremo et is cui ille revelarit, cuique in sui contemplatione patris sui, ut par est, intelligentiam concesserit.

Verum ne quem hypostaseon appellatio ipsa perturbet. Ob id Cap. XVI. enim hypostases ab Orientalibus usurpantur, ut personarum proprietates subsistentes existentesque declarent. Nam etsi spiritus pater est, et filius spiritus, et spiritus sanctus ipse spiritus, non tamen patrem esse filium concipimus animo; quia et spiritus ipse subsistit, qui nequaquam filius intelligitur, cuiusmodi non est, sed per seipsum spiritus sanctus ille subsistit. Hic enim neque pater est,

latus Verum ipsos antea deprehendimus scripsisse ceti.

5. Libri vulgo ὄχιρον οὖν.
6. μόνην om. cod. Rhedig.
7. Vulgo αὐτὸν αὐτὸν. Sed alterum αὐτὸν, quod Petavius quoque uncinis notavit, etiam in cod. Ien. rubro colore inductum

esse video.

8. ἐκ τοῦ volebat Petavius.

9. τελειος, uterque eodd. mss. τελειως edidi.

10. αὐτοῦ eodd. mss. et ed. primo.

11. παρέχων emendarunt Cornarius et Petavius. Libri habent παρέχων.

ἅγιον, καὶ ¹ οὐκ ἔστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδὲ ὁ πατήρ, οὐδὲ ὁ υἱός, ἀλλὰ πνεῦμα ἅγιον ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ πιστοῖς διδόμενον, εἰκότως ὑφεστῶτος καὶ ὑπάρχοντος, ² καὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. Τὰς ιδιότητας, ὡς προειρηκάμεν, προσώπων ὑφεστῶτων ὑποστάσεις ὀνομάζουσιν οἱ ἀνατολικοὶ, οὐχὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τρεῖς ἀρχάς, ἢ τρεῖς θεοὺς λέγοντες· ἀναθεματίζουσι γὰρ, εἴ τις λέγει τρεῖς θεοὺς. Ἄλλ' οὐδὲ πατέρα καὶ υἱὸν δύο θεοὺς λέγουσιν. Ὁμολογοῦσι γὰρ μίαν εἶναι θεότητα, ἐμπεριέχουσαν δι' υἱοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ τὰ πάντα, ὁμολογοῦσι μίαν θεότητα, καὶ μίαν βασιλείαν, καὶ μίαν ἀρχήν. Ὅμως τὰ πρόσωπα ἐν ταῖς ιδιότησι τῶν ὑποστάσεων εὐσεβῶς γνωρίζουσι, τὸν πατέρα ἐν τῇ πατρικῇ ἀύθεντιᾳ ὑφεστῶτα νοοῦντες, καὶ τὸν υἱὸν οὐ μέρος ὄντα τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καθαρῶς ἐκ πατρὸς τέλειον ἐκ τελείου γεγεννημένον καὶ ὑφεστῶτα ὁμολογοῦντες, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἡ θεία γραφή Παράκλητον ὀνομάζει, ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ ὑφεστῶτα γνωρίζοντες. Ὡς ὁ παράκλητος τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας διδάσκει ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν, ἣτις ἐστὶν ὁ υἱός. Οὐδεὶς γὰρ λέγει κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Οὕτω καὶ ὁ υἱός, ὅς ἐστιν ἀλήθεια, τὸν ἀληθινὸν θεόν, τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἡμᾶς εὐσεβῶς εἰδέναι διδάξει, καθὼς λέγει, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. Οὐκοῦν ἐν πνεύματι ἁγίῳ υἱὸν ἀξίως νοοῦμεν, ἐν υἱῷ δὲ μονογενεῖ πατέρα εὐσεβῶς καὶ ἀξίως δοξάζομεν, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ σφραγὶς τῆς πίστεως, ἐν ἣ σφραγίδι βαπτισθῆναι προσέταξεν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ λέγων, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Κεφ. ιζ. Περὶ γὰρ τῆς κατὰ πάντα τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ὁμοιότητος πλατύτερον μὲν ἀλλαγῶς εἴρηται. Ὁμοίως δὲ καὶ νῦν ἐν βραχεῖ παρα-
 pag. 664. σημειώσασθαι οὐκ ὀκνήσομεν ὅτι ὁ ἀπόστολος εἰκόνα τοῦ ἀοράτου θεοῦ τὸν υἱὸν εἰρηκῶς, καὶ ἐν τούτῳ διδάξας ὅτι ὁμοίός ἐστιν ὁ υἱός τῷ πατρὶ, ἀλλαγῶς πῶς δεῖ νοεῖν τὸν υἱὸν παρέδωκεν. Ἐν γὰρ τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ φησι, Ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ρωμαίους, Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει δια τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ὡς ἐπὶ τῶν δύο ¹ μαρτυρίων ἐκ τῶν δύο ἐπιστολῶν ² ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ εὐσεβῶς καὶ τὴν περὶ τοῦ ὁμοίου ³ ἔγνωσαν ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀσωμάτου πατρὸς τε καὶ υἱοῦ δι-

CAP. XVI. — 1. οὐκ ἔστι codd. mss. οὐκ ἔστι ed. princ. οὐκέτι ed. Petav. — Verba Τὸ πνεῦμα οὐ νοεῖται υἱός, ὑφέ-

στηκε δὲ καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον unciis inclusit Petavius.

2. „πατὴρ καὶ υἱὸς addo.“ Petavius. Scribendum dicitur ὑπάρχοντος, καὶ αὐτοῦ

neque filius, sed spiritus sanctus, quem per filium pater fidelibus largitur. Quare merito subsistentis existentisque patris ac filii et spiritus sancti proprietates, ut diximus, subsistentium personarum hypostases Orientales nominant; non ut tres illas hypostases tria principia, tresve deos esse dicant. Nam eos anathemate damnant qui tres deos asserunt. Neque vero patrem et filium duos esse deos dicunt. Hoc enim fatentur, unam esse divinitatem, quae per filium in spiritu sancto contineat universa; unam inquam divinitatem, unum regnum, atque unum imperium esse confitentur. Et nihilominus personas in hypostaseon suarum proprietatibus pie discernunt, patrem videlicet in paterna maiestate subsistentem; filium vero non partem esse patris intelligunt, sed a perfecto patre perfectum genitum ac subsistentem agnoscunt. Ac denique spiritum sanctum, quem scriptura sacra Paracletum vocat, a patre per filium prodeuntem ac subsistentem definiunt. Quemadmodum paracletus ille veritatis spiritus veritatem ipsam nos docet, quae est filius. *Nemo* 1. Cor. 12, 2. enim dicit, *Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto*. Sic et filius, qui veritas est, deum verum patrem suum esse pie nos edocuit, dicens, *Qui videt me videt et patrem*. Igitur filium in spiritu sancto, ut par Ioann. 14, 9. est, intelligimus, in unigenito vero filium pie, et ut par est, patrem esse censemus. Hoc est fidei velut sigillum, in quo baptizari nos salvator ac dominus Iesus Christus aliquando iussit, his verbis, *Ecce docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, et filii, et spiritus sancti*. Math. 28, 19.

Ceterum cum de perfecta filii cum patre similitudine alio loco fusius disputaverimus, hic tamen breviter observare non pigebit, apostolum, qui dei non aspectabilis imagine filium esse dixit, eoque modo patris esse similem docuit, alio quodam in loco quemadmodum sit intelligendus filius aperuisse. Nam in epistola quam ad Philipenses scripsit ita loquitur: *Qui cum in forma dei esset non rapinam* Phil. 2, 6. *arbitratus est esse se aequalem deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus: ad Romanos vero scribens: Quod enim erat impossibile legi, in quo infirmabatur* Rom. 8, 2. *per carnem, deus filium suum mittens in similitudine carnis, et de peccato condemnavit peccatum in carne*. Sic igitur hoc duplici testimonio ex ambabus epistolis deprompto ab corporea natura similitudinis notionem in incorporeo patre filioque perdiscimus. Siquidem

Cap.
XVII.

τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. Vulgo enim codd. mss. et ed. prin. μαρτυριῶν ἐδ-
εῖται ὑπάρχοντος, καὶ τοῦ πν. τοῦ ἁγίου Petav.

τὰς ἰδιότητας ἐστὶ.

CAP. XVII. — 1. μαρτυριῶν habent

2. τὴν ἀπὸ suspicatus est Petavus.

3. ἔνοιαν vocabulum om. in ed. Petav.

δαχθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ, Μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, δείκνυσιν ὅτι ἐκ τῆς παρθένου σάρκα ἀνέλαβεν. Οὐκοῦν ἡ σὰρξ ἦν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ⁴ ἡ αὐτὴ μὲν ἐστὶ τῆ σαρκὶ τῶν ἀνθρώπων· ἐν ὁμοιώματι δὲ ἀνθρώπων ἐστίν, ἐπειδὴ οὐκ ἐκ σπορᾶς ὡς ἄνθρωποι, οὐδὲ ἐκ κοίτης ἀνδρὸς ἐγεννήθη. Ὡς κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ὁ υἱὸς πνεῦμα ὦν, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς πνεῦμα γεννηθείς, κατὰ μὲν τὸ πνεῦμα ἐκ πνεύματος εἶναι τὸ αὐτὸ ἐστίν, ὥσπερ ⁵ τὸ κατὰ τὸ σὰρξ ἐκ σαρκὸς εἶναι τῆς Μαρίας· κατὰ δὲ τὸ ἄνευ ἀποφύλας καὶ πάθους καὶ μερισμοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθῆναι ὅμοιός ἐστι τῷ πατρὶ, καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ κατὰ σάρκα υἱὸς ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων ἐστὶ, καὶ οὐκ αὐτὸ κατὰ πάντα ἄνθρωπος.

Κεφ. ιη'. Οὐκοῦν διὰ τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς πῶς ἡ ὑπόστασις τοῦ υἱοῦ ὅμοια ἐστὶ τῆ ὑποστάσει τοῦ πατρὸς· πνεῦμα γὰρ ἐκ πατρὸς. Καὶ κατὰ μὲν τὴν τοῦ ¹ πνεύματος ἔννοιαν ταῦτόν, ὡς κατὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἔννοιαν ταῦτόν. Οὐ ταῦτόν δὲ, ἀλλ' ὅμοιον, διότι τὸ πνεῦμα, ὃ ἐστὶν ὁ υἱὸς, οὐκ ἐστὶν ὁ πατήρ, καὶ ἡ σὰρξ, ² ἦν ὁ λόγος ἀνέλαβεν, οὐκ ἐστὶν ἐκ σπέρματος καὶ ἡδονῆς, ἀλλ' οὕτως ὡς τὸ εὐαγγέλιον ἡμᾶς ἐδίδαξε. Διὰ μὲν δὴ τούτων, ὡς προειρηται, πῶς ὁ υἱὸς κατὰ τὸ εἶναι ἑαυτοῦ, καὶ κατὰ τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ εἶναι ἑαυτοῦ, ὅμοιός ἐστι κατὰ πάντα τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς ἐπαίδευσεν ἡμᾶς· πῶς δὲ ὅμοιός ἐστι κατὰ τὴν βούλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰ ἐνεργήματα διὰ τῆς πρὸς
 ρομ. 85. Ῥωμαίους, ἀφ' ὧν εἴρηκεν, Ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. Ἡ γὰρ αὐτὴ σὰρξ οὕσα ³ ἦν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τῇ ἁμαρτίας σαρκί, καὶ ὁμοίως κινουμένη πρὸς πειρᾶν καὶ θλίψαν καὶ ὕπνον, ὡς πᾶσα σὰρξ ἐκ τούτων ἁμαρτητικῶς οὐκ ἐκινεῖτο. Διὸ εἴρηται, Ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, ὑπερ ὁμοίων ἐστὶ τῷ, Ἄπερ γὰρ ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Ὁ γὰρ πατήρ πνεῦμα ὦν ἀυθεντικῶς ποιεῖ, ὁ δὲ υἱὸς πνεῦμα ὦν, οὐκ ἀυθεντικῶς ποιεῖ, ὡς ὁ πατήρ, ἀλλ' ὁμοίως. Οὐκοῦν ⁴ καθὰ μὲν σὰρξ καὶ σὰρξ ταῦτόν, ὥσπερ καθὸ πνεῦμα καὶ πνεῦμα ταῦτόν· καθὸ δὲ ἄνευ σπορᾶς οὐ ταῦτόν, ἀλλ' ὅμοιον, ὥσπερ καθὸ ἄνευ ἀποφύλας καὶ πάθους ὁ υἱὸς οὐ ταῦτόν, ἀλλ' ὅμοιον. ⁵ Καὶ καθὸ μὲν σὰρξ καὶ σὰρξ ταῦτόν, ὡς καθὸ πνεῦμα καὶ πνεῦμα ταῦτόν· καθὸ δὲ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας ὅμοιος τοῖς σαρκὸς κινήμασι, καὶ οὐ ταῦτόν, ⁶ ὥσπερ οὖν ἐν ὁμοιώματι κινήσεως ὁ υἱὸς ὑποουγκιῶς, καὶ οὐ ταῦτόν ὡς ὁ

4. ἡ αὐτὴ ego. αὐτῆ codd. mss. uterque, et ed. princ. αὐτῆ ed. Petav.

5. Pro τὸ, quod unicuique clausisse Petavius acquiescit, scribendum haud dubie τὸ αὐτὸ vel ταῦτό. Cornarius verit̄ velut caro ex carne Mariane est.

CAP. XVIII. — 1. πνεύματος emendaverunt Cornarius et Pelavius. Libri prae-dent̄ πατρός.

2. ἦν vitiose uterque codd. mss.

3. ἦν uterque codd. mss.

4. καθὰ codd. mss. uterque. κατὰ ed.

illa verba, *Formam serui accipiens, et in similitudinem hominum factus*, carnem illum e virgine sumpsisse declarant. Quamobrem illa ipsa caro, quam dei filius induit, eadem est cum ceterorum hominum carne; ad hominum vero similitudinem esse dicitur, quoniam non virili satu ac concubitu hominum more prognatus est. Non secus ac filius, cum spiritus sit, et spiritus a patre sit genitus, quatenus spiritus a spiritu prodiit, idem est cum illo, sicut quatenus caro ex carne factus est, *Mariae videlicet, idem est cum carne*. Porro quatenus sine profluvio, passione ac divisione ulla a patre genitus est, patris est similis, nec idem cum eo, sic et filius secundum carnem, *ac similitudinem hominum factus est, nec est idem omnino cum homine*.

Igitur in epistola ad Philippenses hoc ille nos docuit, quomodo filii hypostasis patris hypostasi sit similis; spiritus enim a patre progreditur. Quare si spiritus notionem consideres, idem est cum patre. Perinde ac carnis illum notio idem cum homine constituit. Non idem vero est, sed similis duntaxat, quatenus spiritus ille, qui filius est, non est pater. Et illa caro, quam sibi verbum adiunxit, non e virili satu ac voluptate proficiscitur, sed eo modo qui in evangelio traditur. His igitur omnibus, ut antea dictum est, quemadmodum filius, quatenus est ac subsistit ipse, patri in omnibus sit similis, filius nos edocuit. Quemadmodum vero voluntate et actione operibusque sit similis, ex epistola ad Romanos didicimus, ubi ille dixit, *In similitudine carnis peccati condemnavit peccatum in carne*. Nam illa caro, quam dei filius induit, licet eadem esset cum carne peccati, et eodem modo ad famem, sitim, atque somnum, quo reliqua caro omnis impelleretur, his tamen omnibus nequaquam ad peccata concitabatur. Propterea dixit apostolus, *In similitudine carnis peccati, quod eodem cum illo recidit, Quaecumque enim pater facit, haec et filius similiter facit*. Nam pater, cum sit spiritus, tanquam principali modo facit, filius vero qui et ipse spiritus est, non principali modo, velut pater, sed similiter facit. Quocirca si carnem utrimque spectes, idem est cum hominibus Christus; quemadmodum si spiritum utrimque spectes, idem est cum patre. Iam quatenus sine semine genitus est, non idem est, sed similis; perinde atque quatenus sine profluvio ullo ac passione processit filius, non idem est, sed similis: quatenus vero *in similitudine est carnis peccati*, non idem est cum carnis commotionibus, sed similis. Non aliter atque idem qui commotionis illius similitudinem

Cap.
XVIII.

Rom. 8, 3.

Ioann. 5, 19.

prin. καὶ ἐδ. Petav.

5. Verba καὶ καὶ -- καὶ πνεῦμα

ταῦτόν uncinis notavit Petavius.

6. Vulgo ὡς πτερ οὐν.

πατὴρ ἀυθεντικῶς. Ἄ γὰρ ὁ πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς οὕτως αὐτὸς ποιεῖ, ἀλλ' ὁμοίως. Καὶ φανερόν ἐκ τούτων ὅτι κατὰ πάντα ὁ υἱὸς ὁμοίος ἐστὶ τῷ πατρὶ, ὡς ὁ υἱὸς πατρὶ ἐξ αὐτοῦ γνησίως γεγεννημένος. Τῶν γὰρ ἀτόπων ἐστὶν υἱὸν ἑθεοῦ αὐτὸν πρὸ αἰώνων ὑπάρχοντα, καὶ κατὰ φύσιν ὄντα θεὸν ἐκ θεοῦ τοῦ πατρὸς, ὅτε παρὰ φύσιν μὲν ἑαυτοῦ ἐκ Μαρίας γέγονεν ἄνθρωπος, ὁμοιον αὐτὸν γενέσθαι τοῖς κατὰ φύσιν ἀνθρώποις, ἐν τῷ ἑαυτοῦ παρὰ φύσιν. Παρὰ φύσιν γὰρ ἦν αὐτῷ θεῷ ὄντι γενέσθαι ἄνθρωπον, ἐν τῷ κατὰ φύσιν δὲ ἑαυτοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν ὁμοιον τῷ πατρὶ τῷ γεννήσαντι. Εἰ γὰρ ἐν τῷ παρὰ φύσιν ἑαυτοῦ ὁμοίος ἐστὶ τοῖς κατὰ φύσιν, πολλῶ πλέον ὁμοίος ἐστὶν ἐν τῷ κατὰ φύσιν ἑαυτοῦ τῷ κατὰ φύσιν γνησίως αὐτὸν γεγεννηκότῳ πατρὶ. Ὡστε ὁ ὁμοιον εἶναι κατὰ πάντα τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ προκείσθαι. Κατὰ τὰς γραφὰς ὁμοίος ἐστὶν. Ἐνοήθη ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν τοῦ ὁμοίου ἔννοιαν διὰ τῶν προειρημένων ὁ ἀπόστολος. Ὅμοιος γὰρ ἐστὶ καὶ καθὼ ζωὴ ἐκ ζωῆς, φῶς ἐκ φωτός, καὶ ἀληθινὸς ἐξ ἀληθινοῦ, καὶ σοφία ἐκ σοφοῦ, καὶ καθάπαξ ἐστὶ, κατὰ τὰς γραφὰς, οὐ κατὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν βουλήσιν ἐστὶ μόνον ὁμοιος, ἀλλὰ κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ὑφισταῖναι καὶ ὑπάρχειν ὁμοίος ἐστὶ κατὰ πάντα τῷ πατρὶ τῷ γεννήσαντι, ὡς υἱὸς πατρὶ.

Κεφ. ε'. Ἐὰν οἱ καινοὶ αἰρετικοὶ προσδιαλεγόμενοι ἡμῖν ἀγέννητον λέγουσι, καὶ γεννητὸν, ἐροῦμεν αὐτοῖς, Ἐπειδὴ κακουργήσαντες τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα ἐν χρήσει τοῖς πατράσιν ὑπάρχον ὡς ἄγραφον οὐδέχθε, οὐδὲ ἡμεῖς τὸ ἀγέννητον ἄγραφον ὄν δεξόμεθα. Ἀφθαρτον μὲν καὶ ἀόρατον καὶ ἀθάνατον λέγει ὁ ἀπόστολος, οὐδέποτε δὲ αὐτὸν ἀγέννητον ἀνόμασεν ἢ γραφῇ· ἐπειδ' ὅτι, ὡς προείρηται, ὁ ἀγέννητος οὐδέπω σημαίνει τὴν τοῦ πατρὸς ἔννοιαν, καὶ ὅτι τὸν γεννητὸν ἰδίως υἱὸν οὐδέπω σημαίνει, ἀλλὰ κοινοποιεῖ πρὸς πάντα τὰ γεννητὰ τὴν ἔννοιαν. Ὁ γὰρ εἰκὼν γεννητὸν, ὅτι μὲν γέγονεν ἐσημάνεν, οὐδαμοῦ δὲ τὸ αἰδίως υἱὸν νοούμενον παρεδήλωσε. Διὸ αἰδίως ἔννοοῦντες υἱὸν θεοῦ οὐ δεξόμεθα τοῦτο πρὸς τούτοις, ὅτι τὸ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ ὄνομα τὴν πρὸς τι σχέσιν σημαίνει. Διὸ καὶ πατέρα μόνον ὀνομάζω-

7. Θεοῦ ἑαυτὸν cod. Ien. et ed. princ. Θεὸν ἑαυτὸν cod. Rhedig. Θεοῦ αὐτὸν ed. Petav.

8. τὸ τὸ ὁμοιον codd. mss. uerqus et ed. princ.

9. προκείσθαι ego conueni. Libri habent προκείσθαι.

10. Pro ἔστιν, quod legitur in ueteribus cod. ms. et in ed. princ., Petavius recepit δὲ, cum adquiseretur distinctioni προσκείσθαι κατὰ τὰς γραφὰς. Ὅμοιος κτλ.

11. ἔστι uncinis cinxit Petavius.

12. ἔστιν ὁμοιος cod. Rhedig.

habet, filius, administrando cum patre facere dicitur, non idem esse eam illo, aut principali modo facere. Nam quaecumque pater facit, eadem et filius, non eodem tamen modo, sed similiter facit. Ex his vero omnibus perspicuum est filium in omnibus patris esse similem, quemadmodum filius patris esse similis debet, a quo proprie est ac legitime genitus. Illud enim est absurdum, filium dei, qui saeculis omnibus anterior est, et naturaliter deus a deo patre processit, cum praeter naturam suam homo est ex Maria virgine factus, in eo ipso, quod praeter naturam habebat, naturalium hominum similem extitisse; praeter naturam autem erat illi qui deus esset, ut homo fieret, at in eo, quod ipsi naturale est, non esse patris, qui se genuerit, similem. Si enim in eo, quod praeter naturam habet, eorum similis est quibus illud ipsum naturaliter convenit, multo magis in eo, quod naturale et insitum habet, patris illius similis erit, a quo naturaliter est et legitime genitus. Hinc itaque colligimus illud, quod diximus, similem in omnibus esse patris filium ex sacrorum librorum auctoritate pronuntiari insuper oportere, quemadmodum similis notionem iis quae proxime commemoravimus nobis apostolus tradidit. Etenim similis est, quatenus vita ex vita, lumen e lumine, verus ex vero, et sapientia a sapiente procedit. Atque, ut uno verbo dicam, iisdem e scripturis constat non actione ac voluntate solum illius, sed secundum hoc ipsum quod est, et subsistit, atque existit, similem in omnibus esse patri, qui se genuit, quemadmodum patri filius similis est.

Quod si novi illi haeretici nobiscum disputantes ingenitum geni- Cap. XIX.
tamque dixerint, sic illis occurremus: quoniam substantiae nomen, quo patres usi sunt, eo quod in scriptura non extat, mala fide repudiatis, neque nos ingeniti vocabulum, tanquam scripto non expressum, admittimus. Nam incorruptum quidem, et non aspectabilem, et immortalem vocat apostolus, ingenitum vero nusquam scriptura nominavit. Accedit quod ingenitus, uti diximus, nondum ipsam patris notionem significat, neque genitum proprie filium exprimit, sed ad omnia producta communiter pertinet. Nam qui genitum dicit, productum quiddam aliquid esse demonstrat, minime tamen filium, qui ab aeterno productus concipiatur, ostendit. Quamobrem cum dei filium ab aeterno intelligamus existere, illud ipsum nomen praeterea nequaquam admittimus; quoniam patris filii-que nomen ad aliud quiddam habitudinem significat. Unde licet pa-

CAP. XIX. — 1. *κενοι* *codd. mss. uterque* δέπου *ed. Petav.*
2. *οὐδέπω* *codd. mss. et ed princ.* οὐδέπω *ed. Petav.*

μεν, ἔχομεν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς συνυπακουομένην τὴν ἔννοιαν τοῦ υἱοῦ. Πατὴρ γὰρ υἱοῦ πατὴρ λέγεται. Κἂν υἱὸν μόνον ὀνομάσωμεν, * ἔχομεν τὴν ἔννοιαν τοῦ πατρὸς, ὅτι υἱὸς πατρὸς λέγεται. Ἔχεται γὰρ θάτερον θατέρου, καὶ οὐ διακόπτεται ἡ σχέσηις. Ἄλλὰ καὶ μόνον ἐκότερον λεγόμενον συνεισάγει θατέρου τὴν ἔννοιαν, καὶ οὐ τὸ ὄνομα μόνον, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς φύσεως τὴν οἰκειότητα. Πατέρα γὰρ νοοῦντες τὸν θεὸν θεοῦ νοοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν νοοῦντες θεοῦ θεὸν νοοῦμεν τὸν φηθέντα υἱὸν θεοῦ, καὶ ὅμοιον ἐκείνῳ κατὰ τὴν φύσιν οὐ καὶ νοεῖται υἱός. Ἀγέννητον δὲ οὐ λέγεται γεννητοῦ ἀγέννητον, οὐδὲ γεννητῶν ἀγεννήτου γεννητῶν.

Κεφ. κ'. Ἐπειδὴ τοίνυν οὔτε τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν ἔχει τὰ τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ, οὔτε συνεμφαίνει τὴν φύσιν, κοινοποιεῖ δὲ πρὸς τὰ λοιπὰ ποιήματα τοῦ υἱοῦ τὴν ιδιότητα, οὐ δεξόμεθα μὲν διὰ τὴν πρὸς παρ. 887. ἀσέβειαν μεθοδιαν τὰ ὀνόματα, ἀεὶ δὲ τῷ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ ὀσίως χρησόμεθα. Πρῶτον μὲν οὖν ὅτι οἱ ἐξ ἔθνῶν κληθέντες οὐκ ἔβαπτίσθημεν εἰς ἀγέννητον καὶ γεννητῶν, ἀλλ' εἰς πατέρα καὶ υἱόν. Ἐπειτα ὅτι οὐδαμοῦ εὐρίσκεται ὁ υἱὸς εἰρηκῶς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἀγέννητον, ἀλλὰ ἀεὶ πατέρα εἰρηκῶς τὸν θεόν, ¹ καὶ ἀεὶ ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ (² ὀλίγα παρασημειωτέον) ἀκούοντες αὐτοῦ λέγοντος, *Ἐὶ ἠγαπάτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ, "Ὅν ὁ πατὴρ ἠγάπησεν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ἐμοὶ ᾗλοιτε ὅτι εἶπον, Τίς θεοῦ εἰμι, καὶ, "Ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκα· ἐξῆλθον ἐκ τοῦ πατρὸς, ³ καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἡ ὁμολογία δὲ τοῦ Πέτρου, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ ὁ πατὴρ ἄνωθεν, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός. Καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ οὕτως καὶ πατὴρ υἱοῦ μέμνηται, καὶ υἱὸς πατρὸς, καὶ ἐν τούτοις τοῖς ὀνόμασι (πάλιν ἐρωῶ) ἐσφραγίσθημεν, τούτοις καὶ ἀεὶ χρησόμεθα, ἀποκρονοῦμενοι τὰς κατὰ τῆς ἀποστολικῆς πίστεως βεβήλους κενοφωνίας. Τὸ γὰρ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰρημένον, Ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων ἐκ-γαστρὸς πρὸ ἐωςφόρου ἐγέννησά σε, ἀναγκαίως εἴρηται, καὶ ἀπάξει τῆς κοινότητος τῆς πρὸς τὰ ποιήματα (τοῖς) τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ γνήσιον καὶ ἰδίως γεγεννημένον υἱόν, διὰ τοῦ κατὰ τὴν γαστέρα ὀνόματος παιδεύοντος. Ὡς ὁμοίως καὶ ὁ υἱός, κύριος ἔπισέ με, εἰπὼν, ἵνα καινοποιουμένην αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ κτίσματα ὑποπτεύσωμεν τὴν*

4. ἔχομεν emendatio est Cornarii, quam notionem patris ceti. ἐχομένην codd. mss. recopit Petavius; veritū enim habemus et ed. princ. est scriptura.

trem solum nominemus, filii quoque notionem patris appellatione comprehensam una complectimur. Pater enim filii pater dicitur. Ac licet solum nominemus filium, patris quoque notionem una comprehendimus, eo quod filius patris esse filius dicatur. Alterum quippe cum altero connexum est, neque mutuo ad sese invicem respectus dirimitur. Quare tametsi vel alterum pronuntietur, una et alterum intelligentiae nostrae subiicit; nec illius modo nomen, verumetiam una cum nomine naturae ipsius affinitatem demonstrat. Etenim cum patrem animo concipimus deum, dei patrem concipimus. Et filium cum intelligimus dei, deum intelligimus, qui dei filius appellatur, quique illius natura similis est, cuius intelligitur esse filius. At ingentum geniti nequaquam ingentum dicitur, neque genitum ingeniti genitum.

Quocirca cum ingeniti genitique vocabulo neque ad sese mutuo referantur, neque naturae significationem involvant, ac praeterea filii proprietatem communem cum ceteris, quae producta sunt, efficiant, ne ad impietatem ullo insidiarum artificio deducamur, istiusmodi nomina reiiciemus, patris vero ac filii appellationem sancte ac perpetuo usurpabimus. Primum quod nos e gentilibus vocari in ingentum ac genitum baptizati non sumus, sed in patrem ac filium. Deinde quod filius nunquam patrem suum ingentum appellasse reperiatur, sed patrem semper nominaverit deum, seipsum vero dei filium. Quibus ex locis pauca quaedam adscribenda sunt. Hunc igitur sic loquentem audiamus: *Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad patrem meum: item: Quem pater sanctificavit, et misit in mundum, vos mihi irascimini, quod dixerim, Filius dei sum: item: Ego et a patre exivi, et vado: exivi a patre, et veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad patrem.* Adde Petri confessionem: *Tu es Christus filius dei.* Sed et pater e coelo, *Hic est, inquit, Filius meus dilectus.* Quae cum ita sint, cumque et pater filii et filius patris ad eum modum meminerit, et nos, ut iterum dicam, hisce nominibus obsignati simus, iisdem illis semper utemur, ac profanas vocum novitates, quae apostolicam fidem oppugnant, procul repudiabimus. Quod enim a patre dictum est, *In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te,* necessario usurpatum est, et ab communionem cum creatis rebus filium patris abducet, qui ab ipso germanus proprieque genitus est filius; id quod et ea verba praestant, *Ex utero.* Similiter et filius cum dixisset, *Dominus creavit me,* ne communem eius cum creatis rebus ceteris naturam esse su-

Cap. XX.

Ioann.
10, 36.Ioann.
16, 32.Matth. 3, 17.
et 17, 6.Psalm.
109, 3.

Prov. 8, 22.

Cap. XX. — 1. καὶ om. cod. Rhedig. erat Patavii.

2. ὄλγα δὲ παρασημαστίον suspicio 3. καὶ om. cod. Rhedig.

φύσει, ἐπήνεγκεν ἀναγκαιώς, Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γενῶν με, εὐσεβῆ ἡμῖν καὶ ἀπαθῆ τὴν ἐκ θεοῦ πατρὸς τῆς υἰότητος αὐτοῦ ἔβουον παριστάς. Ἄλλ' ἅπαξ μὲν ὁ πατὴρ, καὶ ἅπαξ ὁ υἱός, διὰ τὴν προεργημένην εὐσεβῆ γνησιότητα τοῦ θεοῦ, τὸ γεννητὸν ἡμῖν ἐξέθετο. Πᾶσα δὲ ἡ καινὴ διαθήκη ἄγμει πατρὸς καὶ υἱοῦ ὀνομάτων.

Κεφ. κα'. Ἴνα δὲ ἀπὸ τῶν ἰδίων γνωρισθῶσιν οἱ καινοτομοῦντες τὴν αἵρεσιν, ἐκ πολλῶν τῶν παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ὑπόθεσιν γεγραμμένων ὄλγα διὰ τὸ μῆκος παρεσημειώσαμεθα· ἀπ' ὧν ὁλον οἱ καθολικοὶ καταμαρτυροῦντες τὸν νοῦν τῆς αἱρέσεως ἀναγκαιώς, οἶμαι, κρινουσί· τοὺς ταῦτα γράψαντας ἀναθεματίσαι αὐτὰ, καὶ αὐτοὺς τὰ ἑαυτῶν ἐκβαλεῖν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, ἀναθεματίσαι δὲ καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ αὐτοῖς φρονούντας καὶ διδάσκοντας. Γράφουσι γὰρ αὐταῖς λέξεσιν οὕτως· Τὸ γὰρ μεταδοῦναι ὑμῖν τῶν ἐν θεῷ φημάτων καλλίστων τὰ μάλιστα διὰ βραχίων προεθυμήθην. Ὅσοι τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα ἀποσάξουν τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ ὑπολαμβάνουσιν, ἔξω τῆς ἀληθείας βεβήκασι, διὰ τῆς ἀγεννητοῦ προσηγορίας κατηγοροῦντες τοῦ ὁμοίου κατ' οὐσίαν. Καὶ πάλιν ἐροῦσιν, Ὁ δὲ υἱὸς ἐλάττων γενέσεως καὶ ἔστι καὶ ὠμολογῆται. Οὐκ ἄρα τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα ἀποσάξει πρὸς τὸ ἀγεννητον, ἀποσάξει δὲ ἀκραιφνῆ φέρων ἐν τῇ οἰκειᾷ ὑποστάσει τὴν τοῦ θεοῦ βούλησιν. Οὐκοῦν ὁμοιότητα διασάξει, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς θελήσεως λόγον, ὅτι ὅλον ἠθέλησεν ὑποστήσασθαι. Καὶ πάλιν· Πῶς οὐχὶ καὶ αὐτός μοι συνομολογεῖς ὅτι κατ' οὐσίαν ἐνὶ ἑστίν ὁ υἱὸς ὅμοιος τῷ πατρὶ; καὶ πάλιν· Ὅταν δὴ ὁ μὲν υἱὸς ἀτελευτήτος ὁμολογεῖται, οὐκ ἐκ τῆς οἰκειᾶς φύσεως τὸ εἶναι ἔχων, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ ἀγεννητοῦ ἐξουσίας, ἢ δ' ἀγέννητος φύσις ἀτελευτήτως πάσης ἐξουσίας κρείττων ἐστὶ, πῶς δηλοῖ εἰσιν οἱ ἀσεβεῖς ὁμοιότητα οὐσίας τὸ ἑτεροούσιον τῆς εὐσεβείας ἐναλλάττοντες κήρυγμα; Καὶ πάλιν· Διὸ τὸ ὄνομα ὁ πατὴρ οὐσίας οὐκ ἔστι δηλωτικόν, ἀλλ' ἐξουσίας, ὑποστησάσης τὸν υἱὸν πρὸ αἰώνων θεὸν λόγον· ἀτελευτήτως ἦν ἐν αὐτῷ δωρηθεῖσα ἦν ἔχων διατελεῖ οὐσίαν τε καὶ ἐξουσίαν. Καὶ πάλιν· Οὐσίας εἶναι βούλονται τὸ πατὴρ δηλωτικόν, ἀλλ' οὐκ ἐξουσίας· τῷ πατρὶ ὀνόματι καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς ὑπόστασιν προσγορευτέωσαν.

Κεφ. κβ'. Ἐροῦμεν νῦν πρὸς τοὺς νῦν αἱρετικούς ὅτι, Ἵμεῖς ἐγράψατε

4. λέγει πατρὸς καὶ υἱοῦ ὀνόματα cod. Rhedig.

5. Διὸ scripsi pro Διὰ, quod libri praesent, ex emendatione Cornarii qui

Cap. XXI. — 1. ὅλον cod. Rhedig.

2. τοὺς καταγράφαντας cod. Rhedig.

3. Libri habent ἀποσάξουν.

4. ὅτι ὅλον supplēvi cum Petavio. Libri

etiam simpliciter habent ὅλον.

Quapropter nomen pater essentiae significationem non habet interpretatus est. Articulum ὁ ante patrem mallem abesse; nisi forte rescribendum τὸ πατὴρ.

spicaremur, necessario subiecit, *Ante omnes colles genuit me.* Quibus piam nobis ac passionis omnis expertem ipsius ex patre filii proprietatem expressit. Verum semel duntaxat pater, semelque filius, ob illam quam diximus piam dei germanitatem, geniti nobis vocabulum ediderunt. At patris et filii nominibus plenum est novum omne testamentum.

Sed ut propriis suis notis novae illius haeresis architectos discernere possimus, ex multis quae de illo argumento scripserunt pauca, ne longior sim, adnotanda putavi. Ex quibus catholici tota illius haeresis mente perspecta, necessario, ut opinor, statuent, qui haec scripserint, eadem ipsa damnasse, et ipsamet dogmata sua ab apostolicae fidei consortio reiicere, sed et eos damnare qui eadem secum sentiant ac doceant. Siquidem in haec verba scripserunt. Nam praeclara scilicet divina verba communicare vobiscum quam brevissimo sermone constitui. Quicumque substantiae similitudinem servare cum patre filium putant, a veritate longius aberrarunt; eo quod appellatione ipsa ingeniti simile secundum naturam condemnant. Rursus ita disputant: Filius porro generatione minor est, et esse dicitur. Non igitur naturae similitudinem servare cum ingenito potest. Verum dei voluntatem, quam in propria hypostasi integram habet, ac sinceram, conservat. Quocirca similitudinem quidem conservat, sed non in natura, verum in voluntate positam; eo quod qualem voluit ipse produxit. Et rursus, Quomodo non et mecum ipse fateris filium patri natura non esse similem? Rursus, Cum filius exitu carere omni dicatur, qui vitam propria ex natura non habet, sed ex ingeniti potestate, ingenita porro natura sine ullo fine omni sit potestate superior, nonne manifeste impii sese homines produunt, dum essentiae similitudine diversae substantiae dogma, quod pietati consentaneum est, commutant? Deinde, Propterea, inquirunt, patris nomen substantiam non significat, sed potestatem, quae filium ante saecula omnia deum verbum produxit, qui substantiam illam ac potestatem sibi in aeternum communicatam in sese continet. Pergunt iterum: Si patris vocabulum substantiam significare, non potestatem velint, eadem ipsa patris voce unigeniti quoque personam licet appellent.

Sed adversus novos istos haereticos hunc in modum disputabi-

Cap.
XXII.

6. Ἰσθη ed. Petav.

7. Scripsί ην εν αυτω θεσηθεισα pro ην εν αυτω θεσηθεισαν, quod in libris vulgo legitur, nulla distinctione ante ἀτελευτήτως posita. Petavius contexit την εν αυτω θεσηθεισαν. Cornarius interpretatus

est sed potestatis quae produxit filium ante saecula deum verbum, quam habet infinite ipsi donatam, et quam essentiam ac potestatem habens perseverat.

8. πατρὸς suspicatus est Petavius.

ὅμοιον κατὰ βούλησιν, ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν. Διὸ ἡμεῖς ἀντεγράψαμεν, ὅτι ὅμοιος οὐ κατὰ μίμησιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν. Ἐπειδὴ τοίνυν πρῶτος ἡμεῖς οὐσίας ἐμνήσθητε, λέγοντες ἀνόμοιον κατ' οὐσίαν, καὶ διὰ τοῦτο σπουδάζετε ἀρθῆναι τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, ἵνα κατὰ βούλησιν ὅμοιον εἶναι μόνον λέγοιτε τὸν υἱὸν, εἰ ἀληθῶς συντί-

reg. 889. θεασθε κατὰ πάντα ὅμοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, ἀναθεματίσατε τοὺς διαφορὰν λέγοντας ὁμοιότητος, καὶ γράψατε οὕτως ὅτι, Εἴ τις μὴ κατὰ πάντα λέγοι ὅμοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, ὡς ¹ υἱὸν πατρὶ, ἀλλὰ κατὰ μὲν βούλησιν λέγοι ὅμοιον, κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν ἀνόμοιον, ἀνάθεμα ἴστω. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰ βούλονται οὐσίας ὀνόματος μεμνήσθαι, καὶ ἀθετοῦσι ² καὶ τὰς ἑαυτῶν ὑπογραφάς, οὐσίας πανταχοῦ μνημονεύσαντες, καὶ τὰ τῶν πατέρων ὁμολογείτωσαν, μὴ μόνον κατὰ τὴν βούλησιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἶναι, καὶ κατὰ ³ τὸ ὑφ'εστάναι, καὶ κατὰ τὸ ὑπάρχειν, ⁴ κατὰ πάντα καθάπαξ ὅμοιον εἶναι τὸν υἱὸν πατρὶ, ὡς ⁵ υἱὸν πατρὶ, καθὼς αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαί.

Εἰς τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν, περὶ τοῦ ὅμοιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κατὰ πάντα, ὑπέγραψαν οὕτως· Μάρκος ὁ ἐπίσκοπος Ἀρεθουσίας οὕτω πιστεύω καὶ φρονῶ τοῖς προγεγραμμένοις, καὶ οἱ παρόντες ὁμοίως. Οὐάλης δὲ οὕτως· Ὅπως μὲν ὑπεγράψαμεν τῇ ⁶ νυκτὶ ἐπιφωσκούσης τῆς πεντηκοστῆς τὴν προγεγραμμένην ὑπογραφὴν, οἶδασιν οἱ παρόντες, καὶ ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ ἐμαρτυράμην, ἀγράφως τε καὶ ἐγγράφως. Μετὰ δὲ ταῦτα οἰκίῳ ἤθει ὑπογράψαντος Οὐάλεντος, καὶ προστεθεικότες τῇ ὑπογραφῇ, Ὅμοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, μὴ προστεθεικότες δὲ, Κατὰ πάντα, καὶ δεῖξαντος ὅπως ⁷ ἡ συνέθετο τοῖς προγεγραμμένοις, ἢ τὸ ὁμοούσιον πῶς νοεῖ, ἐπισημηνημένου τε τοῦτον τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως, καὶ ἀναγκάσαντος αὐτὸν προσθεῖναι τὸ, Κατὰ πάντα, ὅπερ καὶ προστέθεικε, Βασιλεῖος ὑποπτεύσας καὶ τὸ, Κατὰ πάντα, ἰδίῳ νῶ αὐτὸν προστεθεικέναι ⁸ εἰς τὰ ἴσα, ἐσπούδασαν οἱ περὶ Οὐάλεντα λαβεῖν, ἐφ' ᾧ τε ἀποκομίσαι εἰς τὴν κατὰ Ἀρίμινον σύνοδον, ὑπέγραψεν οὕτως· Βασιλεῖος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας πιστεύω καὶ συνευδοκῶ τοῖς προγεγραμμένοις, ὅμοιον ὁμολογῶν τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ κατὰ πάντα, κατὰ πάντα δὲ οὐ μόνον κατὰ τὴν βούλησιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, καὶ κατὰ τὴν ὑπαρξίν, καὶ κατὰ τὸ εἶναι, ὡς υἱὸν, κατὰ τὰς θείας γραφάς πνεῦμα ἐκ πνεύματος, ζωὴν ἐκ ζωῆς, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἐκ θεοῦ, ἀληθινὸν υἱὸν ἐξ ἀληθινοῦ,

CLAP. XXII. — 1. Fortasse υἱός.

2. καὶ om. ed. Peitav.

3. τὸ om. ed. Peitav. Colon. repet.

4. Exceidit, nisi fallor, καὶ particula ante κατὰ.

5. Fortasse υἱός.

6. νυκτῇ codd. mss. et ed. princ.

7. ἡ συνέθετο ego rescripsi. εἰ συνέθετο cod. Ien. εἰσυνέθετο cod. Rhe-dig. καὶ συνέθετο eddii libri.

mus: Scriptum a vobis est similem esse voluntate filium, substantia dissimilem; unde illud contra scripsimus, non sola voluntate, sed et substantia similem esse. Quoniam igitur primi substantiae mentionem fecistis, cum dissimilem esse substantia dixeritis, atque ideo substantiae nomen e medio tollere studeatis, quo sola voluntate similem esse defendatis filium, si ex animi vestri sententia similem in omnibus esse patri filium statuatis, damnate illos anathemate qui similitudinis discrimine agnoscunt, atque ita scribitote: Si quis non in omnibus similem esse patri filium dixerit, quemadmodum patri similis est filius, sed voluntate similem, substantia dissimilem esse dixerit, anathema sit. Praeterea si substantiae nomen commemorare velint, ac suis ipsorum subscriptionibus refragari, facta ubique substantiae mentione iis quae patres professi sunt assentiantur, non voluntate modo, sed et quod ad esse ipsum attinet, ac subsistentiam, et existentiam, atque in omnibus denique similem esse patri filium asserant, quemadmodum similis est patri filius, uti sacra literae testantur.

Ceterum propositae illi fidei confessioni, qua filius in omnibus patri similis esse definitur, ita subscripserunt. Marcus episcopus Arethusaie ita credo et sentio ut supra scriptum est. Eodem modo et qui aderant subscripserunt. At Valens hunc in modum: Quemadmodum ea nocte quam dies Pentecostes secuta est, superiorem hanc subscriptionem ediderimus, norunt qui tum praesentes erant, ac pius inprimis imperator, apud quem et siue scripto sum et scripto contestatus. Post haec cum Valens suo more subscripsisset, et ad subscriptionem addidisset, similem esse patri filium, praetermissis his vocibus, *In omnibus*, cumque ea re declarasset, quem in sensum ea quae scripta fuerant approbasset, ac quemadmodum consubstantialis vocem intelligeret, pius hoc imperator observavit, et ut, *In omnibus*, adiiiceret coëgit, idque ut iussus erat praestitit. At Basilius suspicatus voces illas, *In omnibus*, ex propria mente ac sensu ad formulam adiectas, cum exemplum professionis illius Valens cum suis habere vellet, quod secum ad Ariminensem synodum deferret, hoc modo subscripsit: Basilius episcopus Ancyrae credo, et assentior iis quae supra scripta sunt, similem in omnibus confitens patris esse filium. *In omnibus* vero cum dico, non voluntate solum intelligo, sed et subsistentia et existentia, adeoque essentia ipsa, utpote filium, quod sacrae literae confirmant, spiritam e spiritu, vitam e vita, lumen e lumine, deum ex deo, verum filium ex

8. Scribendum puto ὡς τὰ ἴσα ἐστίν, *bus concinentia, quamquam eam vocabuli et interpretor τὰ ἴσα apographa fidem significationem quo probem aut firmem non authenticam aequantia, cumque eo in omnibus habeo.*

reg. ep. σοφίαν υἱὸν ἐκ σοφοῦ θεοῦ καὶ πατρός, καὶ καθάκαξ κατὰ πάντα τὸν υἱὸν ὅμοιον τῷ πατρὶ, ὡς υἱὸν πατρὶ. Καὶ εἰ τις κατὰ τι λέγει ὅμοιον, ὡς προγγράπται, ἀλλότριον εἶναι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς μὴ κατὰ τὰς θείας γραφὰς ὅμοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ λέγων. Ἀγνώσθη ἡ ὑπογραφή, καὶ ἐδόθη Οὐάλεντι, παρόντος Μάρκου, Γεωργίου, Οὐρσακίου, ¹⁰ Γερμανοῦ, Ἐπατιανοῦ, ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων πλειόνων.

Κεφ. κγ'. Αὗται αἱ ἐπιστολαὶ μετετάγησαν πρὸς τὸ εἰδῆναι ἕκαστον τῶν φιλολόγων, τῶν τὰ ἀληθῆ τῆς πίστεως ἐζητούντων, ὅτι οὐ κατὰ κενὸν φερόμεθα πρὸς τινὰς λέγειν, ἀλλ' ἐξ ἀληθινῶν συστάσεων φιλοτιμούμεθα ὁρᾶσθαι. Δημηχθήσαν οὖν οἱ αὐτοὶ πάλιν πρὸς τοὺς σὺν αὐτοῖς, διὰ μίση τινῶν καὶ ζῆλον ἀνθρώπινον ἐρεσχειούντες ἐκότερος πρὸς ἐκότερον, καὶ φιλαρχοῦντες, καὶ ἐκρατύνθη τότε τὸ μέρος τούτων τῶν Ἡμερσιῶν, τῶν περὶ Βασίλειον, Φημί, καὶ Γεώργιον, καὶ Σιλουανόν, καὶ λοιποὺς, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν σαρκὸς δεξιάν, Κωνσάντιον τὸν βασιλέα, ¹ οἱ περὶ Εὐδόξιον, καὶ Γεώργιον τὸν Ἀλεξανδρέα, καὶ Εὐξάϊον τὸν Ἀντιοχέα. Καὶ οἱ μὲν περὶ Βασίλειον καὶ Γεώργιον τὸν Λαοδικέα ἐταπεινώθησαν, καίπερ πολλὰ ἰσχύσαντες, ἐξ ὧν πάλιν ἕτεροι διηρέθησαν τῆς αὐτῆς αἰρέσεως καὶ συνόδου, καὶ γέγονε τὸ τῶν Ἀρειανῶν σύστημα εἰς τρία τάγματα. Ἀκάκιος γὰρ ὁ Παλαιστίνος, ὁ Καισαρείας, ἅμα ² Μελετίῳ καὶ Οὐρανίῳ τῷ Τυρίῳ, καὶ Εὐτυλίῳ τῷ Ἐλευθεροπολίτῃ, διὰ τὸν πρὸς Κύριλλον τὸν Ἱεροσολυμίτην ζῆλον τε καὶ μῖσος, ἀντίστατο τοῖς περὶ Βασίλειον καὶ Γεώργιον τὸν Λαοδικέα, καὶ Σιλουανόν τὸν Ταρσέα, Ἐλεύσιόν τε τὸν Κυζίκου, Μακεδόνιον τὸν Κωνσταντινουπολιτανόν, Εὐστάθιον τὸν Σεβαστείας, καὶ Ἀνιανόν τὸν Ἀντιοχέα, τότε ³ κατασταθέντα κατ' αὐτῶν ἑαυτὸν στρατεύσας ὁ αὐτὸς Ἀκάκιος πολλὴν φέρον εἰργάσατο. Καὶ γεγόνασιν εἰς ἀλλήλους, ὁμόδοξον μὲν γνώμην κερτημένοι, διαφόρως δὲ ἐκάστου αὐτῶν ὁμολογοῦντος, εἰς ἀλλήλους διωκόμενοι καὶ σμιθέντες εἰς τὰ προειρημένα διεσπάρθησαν τρία τάγματα. Ὁ μὲν γὰρ Ἀκάκιος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ οὔτε ὁμοουσίον ὁμολογοῦν, οὔτε

reg. ep. κτίσμα ἔν τῶν κτισμάτων, καίπερ οἱ αὐτοὶ ὑπάρχοντες, κρυφῆ δὲ διὰ τὸν καιρὸν παρασιωπήσαντες τὸ τοῦ κτισματος αὐτοὶ μὲν ὅλοι ἦσαν ὁποῖοι καὶ ⁴ Ἀρειανοί. Παρακρύβησαν δὲ ⁵ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, μη-

9. Fortasse ὅμοιον μόνον.

10. Alii Γερμανίον. Sed Γερμίνιον legendum. Pelavius.

CAP. XXIII. — 1. Deest aliquid. Pelavius. Cornarius vertit Vicit tamen Eudoxius et Georgius Alexandrinus et Euzoius Antiochenus. Et Basilius cell.

2. Libri vulgo Μελετίῳ. Ed. Pelav. Co-

lon repet. vitium est Μαλητίῳ.

3. κατασταθέντα (κατασταθέν cod. Ien.) codd. mss. meorum uterque, et Parisinus. V. Pelavi annoi. κατασταθέντων editorum est scriptura, quam interim retinendam iudicavi. Videtur corrigendum esse Ἀντιοχέα, τότε κατασταθέν-

vero, sapientiam filium e sapienti deo ac patre, et ut uno verbo dicam, filium patris undecumque similem, uti filium patris. Ac si quis aliqua solum ex parte similem esse dicat, ut ante scriptum est, ab ecclesia catholica alienum esse censeo, eo quod e sacrarum literarum praescripto patri similem esse filium non agnoscat. Lecta est haec subscriptio, et Valenti tradita. Aduere Marcus, Georgius, Ursatius, Germanus et Hypatianus, episcopi, cum presbyteris ac diaconis pluribus.

Haec porro epistolae a nobis hic attextae sunt, ut illud eruditus quisque ac verae fidei studiosus intelligat non inaniter ac sine causa nos in aliquem inveni, sed certissimis probationibus niti velle. Ceterum idem illi rursus a suis discesserunt, cum ob privata odia humanasque similitudines et aemulationes sese invicem iurgiis lacerarent, et de principatu contenderent. Ac tum Semiarianorum istorum partibus robur accessit, in quibus fuere Basilius, Georgius, Silvanus ac ceteri quibus carnis brachium adiumento erat, Constantium imperatorem intelligo. Obtinere tamen postmodum Eudoxius, et Georgius Alexandrinus, et Euzoius Antiochenus. Basilius vero ac Georgius Laodiceus cum suis minore in pretio esse coeperunt, cum hactenus plurimum auctoritate valuissent. Ex iis rursus alii ab eadem haeresi ac synodo divulsi sunt, adeo ut Arianorum secta in factionum divortia discesserit. Nam Acacius Palaestinus Caesareae episcopus, cum Meletio, et Uranio Tyrio, et Eutychio Eleutheropolitano pro eo quo in Cyrillum Hierosolymitanum odio et invidia flagrabat, Basilio, ac Georgio Laodiceo, Silvano Tarsensi, Eleusio Cyziceno, Macedonio Constantinopolitano, Eustathio Sebasteno, et Aniano Antiocheno seipsum opposuit, qui tum constituti cum essent, suas in eos vires collegit Acacius, ac turbarum plurimum concivit. Ita factum est ut cum in eadem aliqui omnes formulam conciperent, et a se invicem dissiderent. Ex qua divisione in tres illas, quas modo diximus, factiones distracti sunt. Etenim Acacius cum suis neque consubstantialem fatebatur esse filium, neque creaturam ex ceterarum ordine ac numero. Et quamvis eadem cum aliis sentirent, suam tamen opinionem dissimulabant, ac tempori servientes creaturae nomen silentio praeteribant, cum interim nihil ab Arianis dissiderent. Verum per illud tempus quod

Cap.
XXIII.

τα, κατὰ τὰ τῶν αὐτῶν σφραγίσματα
 ceti. Cornarius ea verba reddidit ita
 Aniano Antiocheno. Tunc his confir-
 matis contra ipsam, idem Acacius sei-

psum armavit, et ceti.

4. οὐ ἀπειροὶ ἐοδ. Rhedig.

5. ἐν ὧν. in ed. Petz. Colon. repet.

δὲν ἄλλο φρονοῦντες ἀλλ' ἢ τοῦτο, διὰ τοὺς σὺν αὐτοῖς μεμιγμένους φύσει ὀρθοδόξους, ὑποκριτὰς δὲ ὑπάρχοντας, καὶ ὑποκρινομένους τὴν βασιλείῃς δεξιάν, καὶ δεδιότας, καὶ ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους ἐχθρίαν, βουλόμενοι στήναι. Εὐτύχιος μὲν γάρ ὁ Ἐλευθεροπολίτης, οἷα δὴ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Μαξιμωᾶ τοῦ Ἱεροσολυμίτου ὁμολογητοῦ ἐπισκόπου τὴν πίστιν ἔχων σαφῆ τῆς ὀρθοδοξίας, διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύριλλον ἐχθρίαν οὐκ ἐμίγη τοῖς περὶ Ἀκάκιον, ὀρθοδόξως μὲν ἔχων ἄκρι καιροῦ, ὑποκρινομένος δὲ διὰ τὸν ἴδιον θρόνον, καὶ ἄλλοι πλείους τῆς Παλαιστίνης (δι' οὓς Ἀκάκιος, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἔχοντες λύσαν καὶ μανιώδη κακοπιστίαν), τέως πρὸς τὸν καιρὸν περὶ τούτων οὐδὲν ἐκίνουν, οὔτε ἧ μὴν ὁμολογεῖν, οὔτε ἀρνεῖσθαι· ἀλλὰ συνελθόντας ἐν τῇ Σελευκείᾳ, τῇ Τραχείᾳ καλουμένῃ κατὰ τὴν Ἰσχυρίαν, ἐκ προστάγματος Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, πίστιν ἐτέραν δῆθεν ἐτίθενται, οὐ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν πατέρων ταχθεῖσαν ἐν τῇ Νικαίᾳ τῇ πόλει, τὴν ὀρθόδοξον, καὶ καλῶς τεταγμένην, ἀλλὰ προσποιητῶς μὲν, ὡς κατὰ ἀφελόγητα εἰπόντες.

Κεφ. κδ. Πιστεύομεν εἰς ἓνα θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, καὶ καθεξῆς, καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, λιτῶς, μηδὲν ἰσχυρὸν λαλήσαντες. Ἔτι-
ρον ἓνα ὑποδείξωσι τὴν αὐτῶν δραματουργίαν, ἔφησαν ὅτι, Ἐβάλλο-
μεν τὸ ὁμοούσιον, ὡς ἀλλότριον τῆς θείας γραφῆς, τὸ δὲ ἀνόμιον
υἱοῦ πρὸς πατέρα ἀναθεματίζομεν. Καὶ ἦν τοῦτο δόλιον θηρευτῶν
δέλεαρ. Καὶ γὰρ ἔφασκον, ὅτε ἐν αὐτοῖς ἔγινοντο, καὶ ἐδίδασκον,
ὅτι, Κτίσμα μὲν ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὁμοίος ἔστι τῷ πατρὶ,
ὡς κατὰ διάνοιαν ταύτην τὴν ἐν τοῖς ἀνθρώποις νομιστευομένην.
Ἐκτυποῦσι γὰρ καὶ οἱ πλαστουργοὶ ἀνδριάντας, καὶ ἀφομοιόουσιν
εἰκόνας, ἥτοι ἐκ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ ἄλλης ὕλης, ἢ διὰ χρω-
μάτων ἐπὶ ξύλου, καὶ τὸ ὅμοιον ἔχουσιν, οὐδὲν δὲ κατ' ἰσότητα τῶν
ἐκτυπομένων. Οὕτως παρ' αὐτοῖς τὸ δόλιον ἦν, ὁμολογεῖν μὲν ὁ-
μοιον τῷ πατρὶ, οὐδὲν δὲ ἔχειν τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος τὸ παράπαν.
pag. 872. Ἀλλὰ τινες τῶν μετ' αὐτῶν, ἅμα δὲ διὰ τὴν οὕτω συμβῆσαν συμφορὰν
τοῦ καιροῦ, κατεδέχοντο, καὶ ὁμοῦ ἦσαν συνειδότες οἱ πλείους αὐτῶν·
τινὲς δὲ καὶ ἀγνοοῦντες, ὡς ὕστερον εἰδείχθη. Ἦν γὰρ ἅμα τούτοις
Πατρόφιλος ὁ Σκυθοπολίτης, καὶ μετὰ ¹ τούτον Φίλιππος ὁ ἐκεῖ κα-
τασταθεὶς διάδοχος τοῦ προειρημένου, καὶ ἄλλοι πλείους, οἱ φύσει
ταύτην τὴν αἴρεσιν κατέχοντες. Νῦν δὲ μετὰ τὴν ἐκείνων τελευτήν,
ὅτε εἰς πλάτος ἐλήλακεν ἡ αὐτῶν κακοδοξία, καὶ μετὰ παρήσσιας τυγ-
χάνουσι διὰ τὴν τῆς σαρκὸς δεξιάν, καὶ μηκέτι ἐμποδιζόμενοι, κηρύτ-

6. Male Petavius corrigi voluit καὶ τὴν *dent editi.*
βασιλέως δεξιάν δεδιότας.

7. μὴν *resistit* ex *codd. mss.* μὲν *ha-* *codd. mss.* In *editis est* τούτων. *Quam-*

in animo habebant occultarunt, cum nihil aliud praeter illud in opinione haberent, quod eorum gratia fecerunt qui se ad ipsorum coetum aggregaverant, homines alioquin orthodoxi, sed simulatores, et imperatoris potestati servientes, eandemque reformidantes, qui secum invicem inimicitias exercebant. Nam Euty chius Eleuthero- politanus, utpote a beato Maximona Hierosolymitano episcopo ac confessore catholicae fidei institutus edoctus, propter Cyrilli odium ad Acacium sese non adiunxit. Qui quidem aliquanto tempore catholicam fidem amplectens dignitatis suae retinendae gratia dissimulavit; ut et alii Palaestinae complures episcopi. Propter quos Acacius cum suis eadem rabie et infidelitatis furore perciti nihil ad tempus de hisce dogmatibus movere voluerunt, neque aut affirmando, aut negando pronuntiarunt. Sed Seleuciae, quae Aspera dicitur, in Isauria Constantii imperatoris iussu congregati aliam fidei formulam proponunt, non qualem patres olim in Nicaena synodo orthodoxam ac praeclaram instituerant, sed callide ac fecte simulata tamen simplicitate, hunc in modum conscripserunt.

Credimus in unum deum, patrem omnipotentem etc., et in filium dei etc., simpliciter, ac nihil vehementius elocuti. Postea vero totam ut fabulam agerent, addiderunt, Consubstantiale reiicimus, tanquam a sacris literis alienum. Istud vero damnamus, dissimilem esse patris filium. Atque haec demum erat callidissimorum venatorum illecebra. Sic enim inter sese mussitabant, ac docebant: Creatura quidem est dei filius; sed similis patri, eo videlicet sensu qui omnium hominum usu ac consuetudine familiaris est. Etenim plastae statuas effingunt, ac simulacra ex auro, argento, aliave materia, aut coloribus in ligno exprimunt; quae similitudinem habent illa quidem, exemplaribus vero suis nullo modo sunt aequalia. Sic ab illis callide quiddam excogitatum est huiusmodi ut filium patri similem esse faterentur, licet nihil in ipso paternae divinitatis inesset. Haec illorum decreta nonnulli, qui cum ipsis erant, partim propter temporis calamitatem approbarunt, et vero magna ex parte insecii ac fautores erant. Quidam tamen insecii et imprudentes abrepti sunt, ut paulo post apparuit. Erant enim inter illos Patrophilus Scythopolitanus, et Philippus, qui huius successor constitutus illic fuerat, cum aliis plerisque, qui hanc haeresim amplecebantur. Hodie vero post illorum obitum, ubi ipsorum impietas longe lateque propagata, audaciam ac licentiam nacti ac carnis brachio freti, nulla re iam obstante, quorum consilium inierant aperte

Cap.
XXIV.

quam certe Cornarium recte interpretatum esse video post hunc,

τουσι σαφῶς τὸ αὐτῶν ἐπιχειρημα, οὐκέτι οὔτε αἰδοῖ τι κατεχόμενοι, οὔτε ἰνδαλλόμενοι ἀπὸ τινος προστάγματος. Εἰς τὸ μὴ ² τι δοκεῖν κατὰ ³ κενοῦ φέρεσθαι, καὶ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐκεῖ, καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν περὶ Ἀκάκιον πίστιν, μεθ' ὑπογραφῆς τῶν ἐν αὐτῇ τῇ συνόδῳ γενομένων, ἐνταῦθα παραθήσομαι. Καὶ ἔστιν ἦδε.

Καρ. κε'. Οἱ συνελθόντες ἐπίσκοποι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν ἐν Σελευκίᾳ τῆς Ἰσαυρίας, κατὰ πρόσταγμα τῆς εὐσεβείας τοῦ θεοσεβεστάτου βασιλέως ἡμῶν Κωνσταντίου, τάδε διεκλήσαμεν ἡμεῖς οἱ συναχθέντες ἐν Σελευκίᾳ τῆς Ἰσαυρίας κατὰ βασιλικὸν βούλημα.

Τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ἧτις ἦν πρὸ πέντε Καλανδῶν 1' Οκτωβ., πᾶσαν σπουδὴν εἰσηνεγάμεθα μετὰ πάσης εὐταξίας τὴν εἰρήνην τῇ ἐκκλησίᾳ διαφυλάξαι, καὶ ² τῆς πίστεως εὐσταθῶς διαλαβεῖν, ὡς προσέταξεν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς ἡμῶν Κωνσταντίος, κατὰ τὰς προφητικὰς φωνὰς, καὶ μηδὲν παρὰ τὰς θείας γραφὰς παρεισενέγκαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ πίστει. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ συνόδῳ τινὲς τοὺς μὲν ἡμῶν ὕβρισαν, τοὺς δὲ ἐπεστόμισαν, οὐ συγχωροῦντες λαλεῖν, τοὺς δὲ ἀπέκλεισαν ἄκοντας, καὶ τοὺς καθηρημένους δὲ ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν εἶχον μεθ' ἑαυτῶν, καὶ τοὺς παρὰ κανόνα κατασταθέντας ἦγον μεθ' ἑαυτῶν, ὡς πανταχόθεν θορύβου πλήρες γενέσθαι τὸ συνέδριον, καθὼς καὶ ὁ λαμπρ. στα. πρότατος κόμης Λεωνᾶς, καὶ ὁ λαμπρότατος ἡγούμενος τῆς ἐπαρχίας Λαυρικήος αὐτοπιλᾶ παρέλαβε, τούτου ἔνεκεν διαλαλοῦμεν, ὡς οὐ φεύγομεν τὴν αὐθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς ἔγκαινις τοῖς κατὰ Ἀντιόχειαν προκομίζοντες, ³ οἱ καὶ αὐτοὶ μάλιστα οἱ πατέρες ἡμῶν κατ' ἐπίπνο καιροῦ πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῆς ζητήσεως συνέδραμον.

Ἐπειδὴ πολλοὺς ἐθορύβησε τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ⁴ ὁμοιούσιον ἐν τοῖς παρελθούσι χρόνοις, καὶ μέχρι νῦν, ἀλλὰ καὶ ἔως ἄρτι λέγεται καινοτομείσθαι ὑπὸ τινῶν τὸ ἀνόμιον υἱοῦ πρὸς πατέρα, τούτου χάριν τὸ ὁμοούσιον ὡς ἀλλότριον τῶν γραφῶν ἐκβάλλομεν, τὸ δὲ ἀνόμιον ἀναθεματίζομεν, καὶ πάντας, ὅσοι τοιοῦτοι τυγχάνουσιν, ἀλλοτρίους ἡγούμεθα τῆς ἐκκλησίας. Τὸ δὲ ὅμιον τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα σαφῶς ὁμολογοῦμεν, κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸν λέγοντα περὶ τοῦ υἱοῦ, "Ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου. Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύ-

2. τι καὶ dedī de coniectura. Libri habent tiva. Petavius, cui ante καὶ τὴν ἐκτεθεῖσαν verba ἐγὼ δὲ excidisse visa sunt, ita distinxit ut εἰς τὸ μὴ τινα δοκεῖν κατὰ κενοῦ φέρεσθαι ad προστάγματος referrentur. Cornarius contra veritē neque aliquo praecepto coerciti. Quo vero non videamur ex inani ferri,

etiam editam illic ab Acacio fidem cum subscriptione cell.

3. κενοῦ scripsi ex emendatione Cornarii. In libris iam scriptis quam editis legitur κενου.

CAP. XXV. — 1. Vulgo ὀκτώ. Iam Cornarius correxit vertens ante quintam Calendas Octobres.

illa praedicant. Nullus enim iam illos pudor retardat, neque mandato ullo coerciti simulationem quandam ac speciem prae se ferre coguntur, ne nova et inusitata quaedam agitare videantur. Sed illam fidei formulam, quam Acacius cum suis illic proposuit, una cum eorum qui ei synodo interfuerunt subscriptione libet hic adscribere. Ea est eiusmodi.

Qui variis e provinciis religiosissimi imperatoris nostri Constantii mandato Seleucia in Isauria convenimus episcopi, haec communi consensu decrevimus:

Cap.
XXV.
FIDEI
EXPOSITIO
IN
CONCI-
LIABULO
SELEUCIENSI
EDITA.

Hesternae die, quae erat A. D. V. Cal. Oct., omni studio ac moderatione in id incubuimus ut pacem ecclesiae sanciremus, ac constantem et solidam fidei regulam constitueremus, pro eo ac dei amantissimus imperator noster Constantius iussit, ex prophetarum oraculis; sic ut nihil praeter sacrarum literarum auctoritatem in ecclesiasticam fidem inveheremus. Sed quoniam in synodo nonnulli alios e nostris contumeliis affecerunt, aliis silentium indixerunt, nec quae vellent eloqui permiserint, alios invitos excluserunt, tam eos qui depositi erant variis e provinciis adhibuerunt, quosdam vero praeter canonem secum adduxerunt, ut undecumque turbulentissimus esset ille consessus, quemadmodum clarissimus comes Leonas, et clarissimus provinciae praefectus Lauricius oculis suis viderunt: eam ob causam palam profiteremur nihil nos subterfugere, et primariam illam fidei formulam, quae in Antiochenae ecclesiae dedicatione proposita est, in medium proferre. Cuius auctores patres illi nostri ad eiusmodi quaestionem disceptandam per illud tempus conventus habuerunt.

Cum hactenus Homousii et Homoeousii vocabula plerosque ad bodiernum tempus usque perturbarint, et a nonnullis etiamnum innovari istud ferant, ut dissimilis patri filius esse dicatur, ob id *Homousii*, hoc est *Consubstantialis* vocem tanquam a sacris literis peregrinam reiicimus, *Anomoeum* vero, hoc est *Dissimile*, condemnamus, et quicumque eiusmodi sunt ab ecclesia alienos esse censemus. Similem vero patris esse filium aperte profiteremur, et apostolum in eo sequimur, qui de filio loquens, *Qui est, inquit, imago dei invi-* Col. 1, 12.
sibilis. Confitemur autem et credimus in unum deum, patri omni-

2. *Ha libri omnes. Petavius supplet τὰ τῆς. Ego mallem περὶ τῆς. Ha διαλαμβάνειν περὶ τινος habuimus haer. 51, 4. 63, 53. 66, 15. 73, 31., atibi. Cornarius veritas et fidem firmiter distinguemus.*

3. *ol ego. ἢ Petavius volebat. Libri habent ol. Cornarii versio: ubi etiam maxime patres nostri illo tempore ad subiectam quaestionem concurrerunt.*
4. *ὁμοούσιον codd. mss.*

ομεν εἰς ἕνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπαθῶς πρὸ πάντων αἰώνων, θεὸν λόγον, θεὸν ἐκ θεοῦ, μονογενῆ, φῶς, ζωὴν, ἀλήθειαν, σοφίαν, δύναμιν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένοντο, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶτε ὁρατὰ, εἶτε ἀόρατα. Τοῦτον πιστεύομεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν ⁵ ἁμαρτιῶν, σάρκα ἀνειληφέναι ἐκ τῆς ⁶ ἀγίας παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανούς, καθέζεσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, πάλιν ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς ἕν ἅγιον πνεῦμα, ὃ καὶ Παράκλητον ὠνόμασεν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐπαγγελιάμενος μετὰ τὸ ἀνελθεῖν αὐτὸν πέμψαι τοῖς μαθηταῖς τοῦτο, ὃ καὶ ἀπέστειλεν, δι' οὗ καὶ ἀγιάζει τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πιστεύοντας, καὶ βαπτιζομένους ἐν ὀνόματι πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. ⁷ Τοὺς δὲ παρὰ ταύτην τὴν πίστιν ἄλλο τι κηρύττοντας ἄλλοτρόπους οἶδεν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. Ὅτι δὲ ταύτῃ τῇ πίστει ἰσοδυναμεῖ καὶ ἡ ἐν Σιριμίᾳ πρώην ἐκτεθεῖσα πίστις, ἐπὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ βασιλέως ἡμῶν, γνωρίζουσιν οἱ ἐντυγχάνοντες τῇ πίστει.

pag. 874.
κεφ. κς'.

Ἐπέγραψαν οἱ παρόντες, Βασίλειος, Μάρκος, καὶ Γεώργιος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, Παγκράτιος, καὶ Ἰππατιανός, καὶ οἱ πλεῖστοι ἐπίσκοποι τῆς δύσεως. Γεώργιος ἐπίσκοπος Ἰ' Ἀλεξανδρείας ἐξεθέμην τὴν πίστιν οὕτως, ὁμολογῶ φρονεῖν ὡς πρόκειται. Ἀνάκιος ἐπίσκοπος Καισαρείας ἐξεθέμην τὴν πίστιν οὕτως, ὁμολογῶ φρονεῖν ὡς πρόκειται. Οὐράνιος ἐπίσκοπος Τύρου, Εὐτύχιος ἐπίσκοπος Ἐλευθεροπόλεως. Ζαΐλος ἐπίσκοπος ² Λαρίσης τῆς Συρίας, Σέρας ἐπίσκοπος ἐκ ³ Παρατονίου τῆς Λιβύης, Παῦλος ἐπίσκοπος Ἐμίσης, Εὐστάθιος ἐπίσκοπος ⁴ Ἐπιφανίας, Εἰρηναῖος ἐπίσκοπος Τριπόλεως τῆς Φοινίκης, Εὐσέβιος ἐπίσκοπος Σελευκειᾶς τῆς Συρίας, Εὐτυχιανός ἐπίσκοπος Πατάρων τῆς Λυκίας, Εὐστάθιος ἐπίσκοπος Πιναρῶν καὶ ⁵ Σιδύμων, Βασίλειος ἐπίσκοπος Καννίων τῆς Λυδίας, Πέτρος ἐπίσκοπος Ἰππου Παλαιστίνης, Στέφανος ἐπίσκοπος Πτολεμαῖδος τῆς Λιβύης, Εὐδόξιος ἐπίσκοπος, Ἀπολλώνιος ἐπίσκοπος ⁶ Ὄξυρίγγου, Θεόκτιστος ἐπίσκοπος Ὀστρακίνης, Λεόντιος ἐπίσκοπος Λυδίας, Θεοδόσιος ἐπίσκοπος τῆς Φιλαδελφίας Λυδίας, Φοῖβος ἐπίσκοπος Πολυχαλάνδου τῆς Λυδίας, Μάγνος ἐπίσκοπος Θεμισῶν τῆς Φρυγίας, Εὐάγγελος ἐπίσκοπος Μιτυλήνης τῶν νήσων, Κυρίων ἐπίσκοπος Δολίχης,

5. ἁμαρτιῶν (ἁμαρτ' cod. Ien.) codd. ms. uterque. ἁμαρτίας editt.

6. ἀγίας om. in ed. Petav. Colon. repet.

7. τοὺς codd. ms. et ed. princ. τοῦτο ed. Petav.

CAP. XXVI. — 1. τῆς addit cod. Rhedig.

2. λαρίσης cod. Rhedig.

3. Vulgo Παρατονίου. Cod. Rhedig. habet παρὰ τονίου.

potentem, factorem coeli et terrae, visibiliumque et invisibilium. Credimus etiam in dominum nostrum Iesum Christum filium dei, et ab ipso genitum citra passionem ullam ante omnia saecula, deum verbum, deum de deo, unigenitum, lucem, vitam, veritatem, sapientiam, virtutem, per quem omnia facta sunt quae in coelis et in terra sunt, sive visibilia, sive invisibilia. Hunc ipsum credimus in fine saeculorum ad extinguendum peccatum carnem e sancta virgine sumpsisse, hominemque factum, passum item pro peccatis nostris, resurrexisse, et in coelum subvectum sedere ad dexteram patris, et iterum venturum cum gloria iudicare vivos et mortuos. Credimus et in unum sanctum spiritum, quem salvator et dominus noster Iesus Christus Paracletum vocavit, eundemque post discessum suum missurum se apostolis promisit. Quem et revera misit, et per eum fideles in ecclesia sanctificat, qui baptizantur in nomine patris et filii et spiritus sancti. Quicumque vero praeter hanc fidem aliud quiddam praedicant, alienos novit ecclesia catholica. Quemadmodum vero cum hac fidei formula consentanea sit ea quae Sirmii nuper exposita est coram religiosissimo imperatore nostro norunt qui hanc ipsam legerint.

Subscripterunt qui aderant, Basilius, Marcus, Georgius Alexandriae episcopus, Pancratius, Hypatianus, et plurimi occidentis episcopi. Ego Georgius episcopus Alexandriae hanc fidei professionem edidi, atque ita ut scriptum est me sentire profiteor. Ego Acacius episcopus Caesarea hanc fidei professionem edidi, atque ita ut scriptum est me sentire profiteor. Uranius episcopus Tyri. Eutychius episcopus Eleutheropolis. Zoilus episcopus Larissae Syriae. Seras episcopus ex Paraetonia Libyae. Paulus episcopus Emissae. Eustathius episcopus Epiphaniae. Irenaeus episcopus Tripolis Phoenices. Eusebius episcopus Seleucia Syriae. Eutychianus episcopus Patarorum in Lycia. Eustathius episcopus Pinarorum et Didymorum. Basilius episcopus Cauniorum Lydiae. Petrus episcopus Hippis Palaestinae. Stephanus episcopus Ptolemaidis Libyae. Eudoxius episcopus. Apollonius episcopus Oxyrinchi. Theotistus episcopus Ostracines. Leontius episcopus Lydiae. Theodosius episcopus Philadelphiae Lydiae. Phoebus episcopus Polychalandae Lydiae. Magnus episcopus Themisorum Phrygiae. Evagrius episcopus Mytilenes insularum, Cyrion episcopus Doli-

Cap.
XXVI.

4. Ἐπιφανείας restituunt Petavius.

ponendum Πινάρων.

5. Σιδύμων restituunt ex libris mss. et ed. princ. Nam Petavius edidit Διδύμων. Pro Πινάρων mutato accentu fortasse re-

6. Ita ed. princ. cum libris mss. Petavius edidit Ὁξυρύχου.

Αὐγουστος ἐπίσκοπος Εὐφράτης, [Μάγνος ἐπίσκοπος Θεμισῶν τῆς Φρυγίας,] Πολυδεύκης ἐπίσκοπος ἐπαρχίας δευτέρας Λιβύης, Παγκράτιος ἐπίσκοπος Πηλουσίου, Φιλικάδος ἐπίσκοπος Αὐγουσταδῶν Φρυγίας ἐπαρχίας, Σεραπίων ἐπίσκοπος Ἀντιπύργου τῆς Λιβύης, Εὐσέβιος ἐπίσκοπος Σεβαστῆς τῆς Παλαιστίνης, Ἡλιόδωρος ἐπίσκοπος Σαχούσης τῆς Πενταπόλεως, Πτολεμαῖος ἐπίσκοπος Θμουέως Αὐγουστονίκης, Αὐγαρος ἐπίσκοπος Κύρου Εὐφρασίας, Ἐξερέσιος ἐπίσκοπος Γερασῶν, Ἀραβίων ἐπίσκοπος Ἀδράων, Χαρίσιος ἐπίσκοπος Ἀζάτου, ἑλισσαῖος ἐπίσκοπος Διοκλητιανουπόλεως. Γερμανὸς ἐπίσκοπος Πέτρων, ἠβαρόχιος ἐπίσκοπος Ἀραβίας, ὁμοῦ ἐπίσκοποι μγ.

ΠΕΠΛΗΡΩΤΑΙ ΕΩΣ ΩΔΕ Η ΤΩΝ ΠΡΟΕΙΡΗΜΕΝΩΝ ΗΜΙΑΡΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΑΡΡΙΑΝΩΝ ΕΚΘΕΣΙΣ.

pag. 87b.
κεφ. κζ'. Οἱ νουνεχεῖς ταύτην καὶ τὰς ἄλλας διελθόντες γινῶτε πῶς ἄφδιουργόν ἐστι τὸ ἐπιχειρήμα θατέρου αὐτῶν τοῦ συστήματος, καὶ οὐδὲν ὀρθόν, οὐδὲ βραχὺ μετέχον τῆς κατὰ θεὸν ὁμολογίας. Φάσκει γὰρ ὁ κύριος λέγων, "Ὁ εἰς τὸ οὐς ἤκούσατε, ἐπὶ τῶν δωματίων κηρῦξάτε, καὶ, καθὼς ὁ ἅγιος ἀπόστολός φησι, Ἀλήθειαν λαλεῖτω ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Ὁ δὲ προφήτης τὴν τούτων κακόνοιαν διελγχαν ἐκφαίνει λέγων, Μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ λαλεῖ εἰρηνικὰ, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἔχει τὴν ἐχθραν, εἰς ὃν κακίαν. Οὕτω καὶ οὗτοι περὶ Ἀκάκιον· ἐκ τῶν περὶ ¹ Βασιλείου δὲ διηρημένοι, βουλόμενοι λύσαι τὸν σύνδεσμον τῆς ² ἀληθοῦς ὁμολογίας, νόθον τιὰ καὶ εὐάλωτον ἐκ πανταχόθεν ἀπολυτὴν ἔθεντο ἔκθεσιν, εἰς τὸ δύνασθαι αὐτοὺς ἀπὸ τούτων τῶν εἰρημένων, εἰ μὲν θέλοιεν τινὰς ἀπατᾶν, δύνασθαι ὁμολογεῖν τὸ δίκαιον· εἰ δὲ ³ θελήσαιεν τῆς ἑαυτῶν κακοδοξίας ἐκφάναι τὸ δηλητήριον, ἔσται αὐτοῖς αὕτη ἢ ἔκθεσις ἐπαμφοτερίζουσα τὰς πρὸς δύο σχέσεις, καὶ δυναμένη ποιεῖν ἐκάστης αὐτῶν ποιήσεως τὴν ὁμολογίαν. Ἄλλ' ἐπειδήπερ ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀκάκιον ταύτῃ τῇ ἀπὸ τῶν ἄλλων δύο συνόδων διαιρεθείσῃ συνόδῳ, — ἔφημεν γὰρ πῶς εἰς τρία τάγματα ἢ τῆς Ἀρειανῶν διηρέθη τάξις, ὡς ὁ μὲν Εὐδόξιος, καὶ Γερμανὸς, Γεώργιός τε ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Εὐζώϊός τε Ἀντιοχείας, εἰς ἓν τάγμα ἀπεσχίσθησαν, Βασιλείος τε καὶ Ἐλεῦσιος, Εὐστάθιος καὶ Γεώργιος ὁ Λαοδικείας, Σιλουανὸς τε ὁ Ταρσοῦ, Μακεδόνιος ὁ Κωνσταντινουπόλιτις, καὶ ἄλλοι πλείους ὡσαύτως εἰς ἓν τάγμα διηρέθησαν, Ἀκάκιος δὲ πάλιν, ὡς προεῖπον, καὶ ⁴ Μελέτιος, καὶ ἄλ-

7. ἐλισαῖος cod. Rhedig.
8. „γρ. Βαρόχιος“ Petavius. Fortasse ex cod. Parisino.

CAP. XXVII. — 1. Βασιλείου correcti Petavius. Libri habent Βασίλειος, errors haud singulari.

2. ἀληθοῦς (ἀληθῶν), cum rasura in fine vocabuli, cod. Ien.) codd. mss. ἀληθινῆς editt.

3. θελήσαιεν scripturam recepit Petavius ex marg. mei exemplaris editt. princ.,

ches. Augustus episcopus Euphratesiae. Pollux episcopus provin-
ciae secundae Libyae. Pancratius episcopus Pelusii. Philicadus
episcopus Augustadorum Phrygiae provinciae. Serapion episcopus
Antipyrgi Libyae. Eusebius episcopus Sebastae Palaestinae. He-
liodorus episcopus Sezusae Pentapolis. Ptolemaeus episcopus
Thmucos Augustonices. Augarus episcopus Cyri Euphrasiae. Ex-
eresius episcopus Gerasorum. Arabion episcopus Adraorum. Cha-
risius episcopus Azoti. Elissaeus episcopus Diocletianopolis. Ger-
manus episcopus Petrarum. Barochius episcopus Arabius. Omnes
episcopi numero XLIII.

HACTENUS SEMIARIANORUM ET ARIANORUM FIDEI EXPOSITIO.

Cum hanc et ceteras id genus fidei expositiones vos legitis, quibus prudentiae inest ac iudicii nonnihil, animadvertite quaeso quam subdolum ac malitiosum sit unius ex illa secta partis consilium, ac nihil rectum habeat, neque vel levissime divinae fidei sit professionis consentaneum. Etenim dominus ita commonefecit: *Quod in aurem auditis, praedicate super tecta.* Atque ut apostolus hortatur: *Veritatem unusquisque loquatur cum proximo suo.* At propheta illorum improbitatem non sine reprehensione declarat. *Cum proximo, inquit, loquitur pacifica, in corde vero suo habet inimicitiam, sive malitiam.* Talis est Acacius iste cum suis. Nam cum se a Basilio et eius asseclis disiunxissent, quo verae confessionis vinculum ac nexum dissolvere cupientes adulterinam nescio quam, et ad refellendum facilem, et in omnes partes versabilem, fidei professionem ediderunt, ut ex concepta ipsa verborum formula, si quibus imponere vellent, iustam ac legitimam confessionem prae se ferre videri possent, sin perfidiae suae virus patefacere cuperent, eiusmodi illis ad manum esset fidei professio, quae utrinque spectans ad quamlibet illorum simulationem aptum quiddam exprimeret. Sed quoniam in hoc Acacii conventiculo, quod ab aliis duobus est seiunctum, — iam enim diximus tres in partes Arianorum sectam esse divisam; quare Eudoxius, Germanus, Georgius Alexandrinus, Euzoios Antiochenus in unam factionem segregati sunt, Basilius vero Eleusius, Eustathius, Georgius Laodicensis, Silvanus Tarsensis, Macedonius Constantinopolitanus, et alii complures separatim suum corpus effecerunt, Acacius denique, ut supra dixi, cum Melitio, Eutychio, et aliis nonnullis tertias in partes discesserunt.

Cap. XXVII.

Math. 10, 27.
Eph. 4, 27.

Psalm. 27, 3.

ubi legitur siglo M. addito. In libris lon. repet.) θαλῆσαι ἐν.
velo extat (uti etiam in edit. Petav. Co- 4. μελιτικός codd. mss. uterque.

λοι τινές ἄλλο τάγμα καὶ οὗτοι γεγόνασι, καὶ ἦν τὸ πᾶν κυβείας ⁵ ἔμπλεων τὸ ἔργον· ἃ γὰρ ἕκαστος ἐφρόνει, ταῦτα καὶ ὁ ἕτερος εἶχεν, εἰς σχίσματα δὲ διηρέθησαν πρὸς ἀλλήλους, ἢ μίσει τι ⁶ τῶ πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὸ Κύριλλον τὸν Ἱεροσολυμίτην πρὸς Εὐτύχιον ἔχειν μῆνιν, καὶ ⁷ Εὐτύχιον πρὸς Κύριλλον, εἶναι δὲ τὸν Κύριλλον ἅμα Βασιλεῖα τῶ Γαλάτῃ, καὶ Ἀνιανῶ τῶ κατασταθέντι ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ Γεωργίῳ τῶ Λαοδικείας. Τί δὲ κατατρέβομαι τὰς τάξεις διαιρῶν τε καὶ λέγων; ^{pag. 876.} ἔλεύσομαι δὲ εἰς τὰς τούτων ἀντιθέσεις, καὶ ἀνατροπὴν τῆς ἐκάστου τούτων δολιότητος. Δεῖ δὲ με πρῶτον περὶ τῶν ὕστερον γεγονότων λέγειν. Συμβέβηκε γὰρ τοῦτό τισιν εἰς ἀγαθότητα, τισὶ δὲ εἰς πονηρίαν.

Κεφ. κη'. Μελέτιος μὲν γὰρ ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ ¹ κατασταθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ Ἀκάκιον (ἐνεῦθεν γὰρ γέγονεν τοῦ Ἀκακίου ἕνστασις ὑπὲρ τοῦ πᾶν ὀλίγον τι ἀποστρέψειν τῆς κακοδόξου αὐτῶν γνώμης, καὶ ² ὑποφαίνειν ἑαυτὸν δῆθεν ἐν ὀρθοδόξοις, διὰ τὸ βεβαιῶσαι τὸν προειρημένον Μελέτιον ἐν τῇ καταστάσει)· κατασταθεὶς γὰρ ὁ Μελέτιος οὗτος ὑπ' αὐτῶν τῶν περὶ Ἀκάκιον, ἐνομίζετο παρ' αὐτῶν εἶναι τῆς αὐτῶν δόξης· ἀλλ' οὐχ εὐρέθη, ὡς πολλοὶ περὶ τούτου ἀπαγγέλλουσι. Νῦν μὲν γὰρ οἱ αὐτῶ ³ προσκεκλιμένοι, καὶ τῶ αὐτοῦ τάγματι, ἀπὸ τοῦ ἔκεινον μὲν δεδιῶχθαι καὶ ἐκβεβλήσθαι ἀπὸ τοῦ ἰδίου θρόνου, τῶ χρόνῳ καὶ τῇ παρολκῇ τοῦ δεδιῶχθαι προσβαίνοντες καὶ προστιθέμενοι διὰ τὸν θεὸν ὀρθοδοξοῦσιν. Ἦσαν μὲν γὰρ οἱ λαοὶ πλείους τοῦ τάγματος τούτου τοῦ τῆς συνόδου οἱ ἐπισκόπους ⁴ ἑαυτοῖς κατατάξαντες ὁμολογοῦσι περὶ υἱοῦ θαυμαστῶς, καὶ τὸ ὁμοούσιον οὐκ ἐκβάλλουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐτοίμῳ, ⁵ ὡς φασί, τοῦτο ἔχειν, εἰ γένοιτο σύνοδος τελεία, ὁμολογεῖν, καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι. Συμβέβηκε γὰρ αὐτὸν τὸν προειρημένον τιμιώτατον ⁶ Μελέτιον ἀπὸ τῶν Ἀρειανῶν τῶν περὶ Ἀκάκιον κατασταθέντα πρῶτῃ προσομιλίᾳ ὡς ἀπαρχὴν ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείων ἐξηγήσασθαι ⁷ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὡς μὲν οἱ πλείους φασίν, ὀρθοδόξως. Τὴν δὲ αὐτοῦ ἐξήγησιν ἐνταῦθα παραθήσομαι. Καὶ ἔστιν ἡδε.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΟΜΙΛΙΑΣ ΜΕΛΕΤΙΟΥ.

Κεφ. κζ'. Ὁ μὲν σοφώτατος ἐκκλησιαστής φησι ἀγαθὴν ἐσχάτην λόγου ὑπὲρ ἀρχὴν αὐτοῦ, ὅσα κρείττον ἔστι καὶ ἀσφαλέστερον παύεσθαι τῆς περὶ τὸ λέγειν ἀγωνίας, ἢ ἄρχεσθαι. Μάλιστα ὅτε ὁ αὐτὸς ἐκκλησιαστής φησι, Αὕτη ἡ σοφία τοῦ πένητος ἐξουθενημένη, καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ

5. ἔπλεον cod. Rhedig.

6. τῶ om. cod. Rhedig.

7. εὐτύχιος codd. mss. uterque, et edit. princ.

CAP. XXVIII. — 1. καταθεὶς vitium est ed. Petav. Colon. repet.

2. ὑποφαίνει codd. mss. uterque.

3. Ita correcti. Libri habent προσκεκλιμένοι.

Quorum negotium omne fraudis ac nequitiae plenissimum fuit. Nam cum a se invicem opinione non discreparent, nihilominus certas in factiones divulsi sunt, dum privatas inter se similtates exercent; veluti quod Cyrillus Hierosolymitanus, et Eutychius mutuas inimicitias foverent, Cyrillus vero a Basilio Galatae, et Aniani, qui Antiochiae ordinatus erat episcopus, ac Georgii Laodiceni partibus staret. Quid autem attinet in eorum coetibus patiendis ac commemorandis tempus terere? Venio igitur ad illos omnes refellendos et uniuscuiusque calliditatis evertendam nequitiam. Sed de his prius, quae postea contigerunt, dicendum videtur. Istud enim ipsum nonnullis ad probitatem, aliis ad pravitatem cessit.

Etenim Meletius ab Acacio Antiochiae ordinatus episcopus. Cap. XXVIII.
Deinceps enim hoc Acacius propositum habuit, paululum ut ab illorum nefario dogmate deflecteret, et unum se ex orthodoxis faceret, hoc ipso quod Meletium in illa ordinatione confirmaret. Quippe Meletius hic ab Acacianis partibus constitutus suae ab ipsis opinionis esse credebatur. Verum alius est repertus, ut de eo plerique nar- rant. Nunc enim qui ad illum et ad eius coetum seipsos adiunxerunt, ex eo quod persecutione ille iactatus, et e sede sua deturbatus est, temporis mora et persecutionis longinquitate se ad illum aggregantes, dei caussa sinceram fidem amplectuntur. Siquidem complures ex illius concilii coetu populi fuerunt qui episcopis sibimetipsis propositis mirificam de filio professionem fidei prae se ferunt, nec consubstantiale repudiant, verum paratos se esse dicunt, si perfecta synodus cogatur, istud ipsum profiteri, nec ullo modo negare. Sane quidem hoc venerabili illi Meletio contigit, qui ab Arianis et Acacii partibus constitutus est primum ut Antiochiae in ecclesia sermonem ad populum faceret, ac velut quasdam munèris sui primitias exhiberet. Quem quidem sermonem plerique cum recta fide consentaneum esse confirmant. Eum nos hic adscribendum putavimus qui est eiusmodi.

EXEMPLUM SERMONIS A MELETIO HABITI.

*Meliorẽ principio sermonis exitum esse, sapientissimus ecclesiastes asseruit. Propterea quod a dicendi contentione ac sollicitudine cessare longe est quam illam inchoare melius ac securius. Praesertim cum idem hic ecclesiastes dixerit, *Ista pauperis sapientia** Cap. XXIX. Eccl. 7, 4. Eccl. 9, 15.

4. ταυτοῖς scripsi ex emendat. Cornarii et Petavii. Libri habent ταυτοῦς.

6. Nomen Μελέτιου in ed. Petav. Col. repet. non comparat.

5. „Expungo ὡς.“ Petavii. Recte, uti videtur.

7. Ἀλλοῦρον ἐπὶ τῆς ἀδελφῆς πῦρο.

οὐκ εἰσιν ἀκούσιμοι. Ἐπειδὴ τὸ σῶμα οὐκ ἔν ἐστι μέλος, ἀλλὰ πολλὰ, πάντα δὲ μερισμῶ ὑπὲρ ἀλλήλων τὰ μέλη, ἵνα μὴ σχίσμα ἦ ἐν τῷ σώματι, καὶ οὐ δύναται εἰπεῖν ἢ κεφαλὴ τοῖς ποσίν, Χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω, ἀλλ' ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, δεδωκὼς τῷ ὑστερουμένῳ περισσοτέραν τιμὴν, ὅτι μὲν οὖν ἀπαραίτητόν ἐστι κινουμένῳ παντὶ τῷ σώματι μὴ συγκινεῖσθαι, αὐτόθεν δῆλόν ἐστι.

Τίνα δ' ἂν τις τοῦ λόγου τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀρχὴν ποιήσαιο; ἢ δῆλον ὡς παντὸς ἀρχομένου καὶ λόγου καὶ ἔργου προσήκει τὴν εἰρήνην ἀρχὴν ποιεῖσθαι καὶ τέλος, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀρχομένους καὶ εἰς αὐτὴν καταλήγειν; Τοῦτο γὰρ φησὶ ὁ ἀπόστολος ἀποβήσεσθαι εἰς σωτηρίαν, διὰ τῆς ἡμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος, ὃ δίδωσιν Ἰησοῦς τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Καὶ εἶτε οἰκοδομὴν λαλοῖη τις, εἶτε παράκλησιν, εἶτε παραμύθιον ἀγάπης, εἶτε κοινωνίαν πνεύματος, διὰ τῆς ¹ εἰρήνης τῆς κατὰ θεὸν παραγίνεται. Οὐ μὴν πᾶσιν ἀδιορίστως, ἀλλὰ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον, ὡς ὁ προφήτης φησὶ· τὸν νόμον οὐ τὸν σωματικόν, ὃς εἰκόνα καὶ σκιὰν ἔχει τῶν μελλόντων, ἀλλὰ τὸν πνευματικόν, ὃς σοφῶς ἀνακαλύπτει τῶν προαναφωτηθέντων τὴν ἔκβασιν. Εἰρήνην γὰρ, φησὶ, πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσί σε, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· ὡς δῆλον εἶναι ὅτι τοὺς τὴν εἰρήνην μεμισηκότας μένει τὸ σκάνδαλον. Καὶ προσήκει τοὺς τούτων ἐλευθερωθῆναι ποθοῦντας, καθάπερ θυρεόν τινα προβάλλεσθαι τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν κύριον. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὃ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρω ἔν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμαῦ λύσας τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκί, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας. Καὶ οὔτε τηρεῖν ἔστι τὴν ἐντολὴν τοῦ κυρίου μὴ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ προηγουμένης (Ἐὰν γὰρ ἀγαπᾷτέ με, φησὶ, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσετε), οὔτε φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς, οὐδὲ τὴν καρδίαν, μὴ τῆς ἐντολῆς φωτισούσης (Ἐντολὴ γάρ, φησὶ, κυρίου ² τηλαυγῆς φωτίζουσα ὀφθαλμούς)· ἀλλ' οὐδὲ λόγον ἀληθείας προέσθαι, εἰ μὴ τις ἔχει Χριστόν ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, κατὰ τὸν λέγοντα, Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ οὐ λαλοῦντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔλεοντος. Ἐλθοι γὰρ, φησὶ, τὸ ἔλεός σου καὶ τὸ σωτήριόν σου ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἀποκριθῆσομαι τοῖς ὀνειδίξουσίν μοι λόγον. Ὅπερ οὐκ ἂν ὑπάρξειεν, εἰ μὴ τις τὰ δικαιοσύματα ἐκζητήσει. Τῶν γὰρ μὴ οὕτω διακειμένων ³ ἐπὶ σχήματος ἢ ἐν τοῖς ὀνειδέσιν αἰσχύνῃ, ὡς μὴ δύνασθαι λέγειν, Περιέλει ἀπ' ἐμοῦ ὄντως καὶ ἔξουδένωσιν. Περιαιρείται δὲ ἐκ τοῦ στόματος τῆς ἀληθείας

CAP. XXIX. — 1. Verba εἰρήνης 2. τηλαυγῆς *codd. mss. ueterae.* τῆς πρᾶνε ομίση καὶ in *ed. Petav.* Co- λαυγῶς *editi.*
lon. *repet.*

contempta, et sermones eius non audiuntur. Iam vero cum corpus ipsum non unum sit membrum, sed ex pluribus contextum, quae omnia de se mutuo sollicita sunt, ne ullum sit in corpore dissidium, neque caput pedibus dicere potest, nihil vobis opus habeo, verum *Deus corpus ita temperavit ut ei parti quae deterior esset abundantior* 1. Cor. 12, 21. *honorem tribuerit.* Porro cum totum ipsum corpus movetur, necessarium esse ponitur ut singulae partes una moveantur, vel inde constare potest.

Ecquod vero dicenti mihi apud vos adhibendum est orationis exordium? An hoc perspicuum est, quemcumque sermonem, vel opus aggrediari, initium et exitum a pacis mentione esse capiendum, ut ab ea et ordiamur et in eam desinamus? Hoc enim ipsum ad salutem profuturum docet apostolus, vestrarum quidem orationum suffragio, communicationeque spiritus, quem Christus credentibus in sese largitur. Ac sive quispiam aedificationis verba loquatur, sive adhortationis, sive consolationis, quae a caritate proficiscitur, sive communionis spiritus, haec omnia ab ea pace, quae secundum deum est, proficiscuntur. Quamquam non promiscue omnibus illa suppetit, sed iis duntaxat qui legem diligunt, ut propheta testatur. Legem vero non corpoream, quae futurarum umbram atque imaginem continet, sed spiritualem videlicet, quae eorum omnium quae praedicta sunt exitum manifeste demonstrat. *Pax enim,* inquit, Ecc. 11, 8. *multa diligentibus te, et non est illis scandalum.* Ex quo consequens est, eos ipsos in scandalum incurrere qui pacem odio prosequuntur. Et eos oportet, qui ab his liberari cupiant, caritate erga dominum, velut scuto quodam, sese protegere. *Est enim ipse pax nostra, qui* Eph. 2, 14. *fecit utraque unum, et medium parietem maceriae solvens inimicitias in carne, lege praeceptorum in dogmatibus abrogata.* Neque vero fieri potest ut domini mandata serventur, nisi dei caritas praecesserit. *Si enim diligitis me,* inquit, *mandata mea servabitis.* Neque Ioann. 14, 15. ut oculi, vel corda collustrentur, nisi lux a mandatis affulgeat. *Praeceptum enim,* inquit, *domini lucidum, illuminans oculos.* Sed Psal. 118, 9. neque veritatem eloqui potest, nisi qui Christum in se ipso loquentem habeat; ut testatur ille qui dicit, *Num experimentum quaeritis* 1. Cor. 12, 2. *loquentis in me Christi?* Imo vero non modo loquentis, sed et miserentis. *Veniat, inquit, misericordia tua, et salutare tuum in me, et respondebo exprobrantibus mihi verbum.* Quod nullo modo contingeret, nisi quis *iustificationes requireret.* Qui enim sic affecti non sunt, horum propria est in opprobriis verecundia; adeo ut istud usurpare nequeant: *Aufer a me opprobrium et contemptum!* Nam ex

3. ἐπισχύματος codd. Ien., Rhedig., Paris.

ὁ λόγος, ὡς μηδὲν εἶναι πλέον τῷ εὐχομένῳ, Μὴ περιέλιξ λόγον ἀληθείας ἐκ τοῦ στόματός μου.

Κεφ. λ'. Πότε δὲ τοῦτο γίνεται; ἄταν μὴ φυλάξῃ τὸν νόμον διαπαντός, ὅταν μὴ πορευθῇ τις ἐν πλατυσμῷ. Πλατυνηθῆναι δεῖ τὴν καρδίαν, ¹ ἢ μέλλοι τις Χριστὸν ἐμπεριπατοῦντα χωρεῖν, οὐ τὴν δόξαν οὐκ ἀνθρώποι, ἀλλ' οὐρανοί, ² οὐρανοὶ γὰρ διεγοῦνται δόξαν Θεοῦ, μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς πατήρ, λέγων, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδύόκησα. "Ὀν οὐκ ἔστιν ὁμολογήσαι εἴ τις εἰς ὕψος ἀδικίαν λαλοῖη πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, εἴ τις εἰς τὴν Ἀντιχριστῶν τάξιν καὶ ἐκωνυμίαν ³ αὐτὸν ⁴ καλέσειεν, ἀποστάς τῆς τάξεως καὶ ἐκωνυμίας τῶν Χριστιανῶν, περὶ ἧν εἴρηται, Μὴ ἄψησθε τῶν Χριστῶν μου. Τίς γὰρ, φησί, ὁ ψευδόμενος, εἰ μὴ ἀρνούμενος, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός οὐκ ἔστιν; οὗτος, φησί, ὁ Ἀντιχριστός. Ὁ γὰρ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει· ὁ δὲ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ὁμολογεῖ. "Ὅπερ οὖν, φησί, ἐξ ἀρχῆς ἠκούσατε, τοῦτο μενέτω ἐν ὑμῖν. Καὶ ἴαν, φησί, μένη ἐν ὑμῖν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ μενεῖτε καὶ τῷ πατρί. Μενούμεν δὲ, ὅταν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἐπλεκτῶν ἀγγέλων ὁμολογήσομεν, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον βασιλέων, καὶ μὴ αἰσχυνώμεθα. Ἐλάλου γὰρ, φησί, ἐν τοῖς μαρτυροῖς σου ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχυνόμην. "Ὅτι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, εἰς ἐξ ἐνός, ἐξ ἀγεννήτου μονογενῆς, ἐξαίρετον γέννημα τοῦ γεγεννηκότος, καὶ ἄξιος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνάρχου, τοῦ ἀδιηγήτου ἐρμηνεύς ἀδιηγήτος, λόγος, καὶ σοφία, καὶ δύναμις τοῦ ὑπὲρ σοφίαν καὶ δύναμιν, ὑπὲρ ὃ φθέγξασθαι δύναται γλωττα, ὑπὲρ ὃ κινήσαι διάνοια· γέννημα τέλειόν τε καὶ μένον ἐκ τελείου καὶ μένοντος ἐν ταυτότητι, οὐκ ἀποφθεῦσαν ἐκ πατρὸς, οὔτε ἀποτμηθέν τε καὶ διαιρεθὲν, ἀλλ' ἀπαθῶς καὶ ὀλοκλήρως προελθὼν ἐκ τοῦ μηδὲν ἀποβεβληκότος ἧν εἶχε. Καὶ ὅτι λόγος ἐστὶ τε καὶ λέγεται υἱός, οὐ μὴν φωνή τοῦ πατρὸς, οὐδὲ φῆμα νοεῖται. Ἐφέστηκε γὰρ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἐνεργεῖ, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα· ὥσπερ καὶ σοφία ὁ αὐτός ^{pag. 67b.} ὧν οὐκ ἐνθύμημα τοῦ πατρὸς νοεῖται, οὔτε κίνησις τοῦ ἡγεμονικοῦ ⁶ καὶ ἐνεργεια, ἀλλὰ γέννημα ὁμοίον τε τοῦ πατρὸς, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ πατρὸς ἀκριβοῦν· τοῦτον γὰρ ὁ πατήρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός. Καὶ οὐχ ἑτέρῳ μὲν ἐνυπάρχει, οὐχ ὑφέστηκε δὲ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ γέννημα ἐνεργητικόν, καὶ πεποιηκός τῶδε τὸ πᾶν, καὶ φυλάττον αἰεί. Ταῦτα ἱκανὰ καὶ τῆς Ἑλλήνων πλάνης ἡμᾶς καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐθελοδρησκείας ἐλευθερῶσαι, καὶ τῆς αἰρετικῆς κακοδοξίας.

CAP. XXX. — 1. ἢ scripsi pro ἧς quod libri vulgo praebent. Neque aliter Cornarius, ut videtur, si quidem veritas in quo quis Christum inambulante[m] capere vult. et correxit Petavius.

2. „Deest verbum“ annotavit Peta-

vius. Nihil desidero, cum scriptorem verbis psallerii ita usum esse appareat ut quodam modo suis adstrueret, adeoque unam sententiam efficeret.

3. αὐτὸν om. cod. Rhedig.

4. καλέσειεν codd. Rhedig. et Parisi-

illarum ore sermo veritatis auferatur, ut nullum is fructum sentiat qui sic precatur: *Ne auferas verbum veritatis ex ore meo!*

Quandonam vero illud accidit? Cum legem quispiam perpetuo non observat, cum in latitudine non ambulat. Quippe collatari cor necesse est eius qui inambulantiem Christum recipere velit, cuius gloriam non homines, sed coeli praedicant. *Coeli enim enarrant gloriam dei, vel ipsemet potius pater dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi placui.* Quem quidem confiteri nemo potest, qui in sublime loquatur iniquitatem ad proximum suum, si in antichristorum illum coetum appellationemque pelliciat, a Christianorum ordine et appellatione distractus; de quibus scriptum est, *Nolite tangere Christos meos.* Quis enim est, inquit, mendax, nisi qui negat Iesum esse Christum? Hic est, inquit, Antichristus. Nam qui negat filium, neque patrem habet, et qui filium confitetur, una confitetur et patrem. Quod igitur, inquit, ab initio audistis, maneat hoc in vobis: et si maneat, inquit, in vobis quod ab initio audistis, et vos in filio manebitis et in patre. Atqui tum demum manebimus, cum coram deo et electis angelis, sed et coram principibus sine ullo pudore confitebimur. *Loquebar enim, inquit, de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam.* Si hoc fateamur, inquam, dei filium deum esse de deo, unum ex uno, unigenitum ex ingenito, eximiam quandam generantis sobolem, dignumque carentis principio filium, ineffabilis ineffabilem interpretem, verbum sapientiam ac virtutem eius qui sapientiam ac virtutem omnem excellit, supra id omne quod vel eloqui lingua, vel agitare mentis intelligentia potest, perfectam, inquam, sobolem, et stabilem ex perfecto, et in eodem statu permanente; quae quidem soboles neque a patre profluxit, nec exsecta est, vel divisione propagata, sed citra passionem integreque ab eo processit qui nihil eorum quibus praeditus esset amiserit. Tum eundem illam filium verbum esse dicique, non vocem aut dictionem patris, intelligit. Siquidem per se ille subsistit et agit, ac per ipsum omnia, et in ipso sunt omnia. Quemadmodum ita ille sapientia est ut patris cogitatio, vel motio mentis, actiove minime sit putandus, sed similis patris soboles, et accuratam in sese patris effigiem exprimens. Nam hunc deus pater sigillo velut obsignavit. Neque sic existit in altero ut per sese minime subsistat. Sed efficax quidam ille foetus est, qui totum hoc universum, quod condidit, perpetuo conservat. Haec idonea sunt ut nos et a Graecorum errore, et a Iudaeorum superstitione, et ab haereticorum nefaria opinione vindicent.

nus, et ed. Petav. ὁμολογήσειεν cod. 5. καὶ om. in edit. Petav. Colon. repet. len. et ed. princ.

Corpus Haereseol. II. 3.

Κεφ. λα'. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς κειμένων λέξεων τὸν νοῦν παρετρέποντες τινες, καὶ ἐτέρως ἢ προσήκεν ἐρμηνεύοντες, καὶ μῆτε τῶν φημάτων τὴν δύναμιν, μῆτε τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν κατανοοῦντες, τολμῶσιν ἀθετεῖν τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ, προσκόποντες τῇ λέξει τῆς πίστεως τῇ ἐμφερομένη ταῖς Παροιμίαις, Κύριος γὰρ ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, οὓς δέον τῷ πνεύματι τῷ ζωοποιούτῳ ἀκολουθεῖν, καὶ μὴ τῷ γράμματι τῷ ἀποκτείνοντι (τὸ γὰρ πνεῦμα ζωοποιεῖ), φέρε δὴ τολμήσωμεν καὶ ἡμεῖς μικρὰ περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἢ οὐχ ὅτι ἐντελῶς εἴρηται τοῖς περὶ ἡμῶν εἰρηκόσιν (ἢ γὰρ ἂν μαινοτάτις, εἰ τοῦτο λέγοι), οὐδὲ ὅτι χρῆζετε διδάσκοντος (αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδιδάκτοι ἐστε), ἀλλ' ἵνα φανερωθῶμεν ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ἡμῶν, ὅτι τῶν ἐπιθυμούντων ἐσμεν χαρίσματος ὑμῖν μεταδοῦναι πνευματικοῦ.

Πιστευσον οὖν ὅτι οὐτα ἀλλαχοῦ τῆς γραφῆς, οὔτε ἐπὶ τοῦ παρόντος χωρίου ἐναντία τὰ φήματα τῆς γραφῆς ἀλλήλοις ἐστί, κἂν μάχεσθαι δοκῇ παρὰ τοῖς τῇ πίστει μὴ ὑγαίνουσιν, ἤτοι ἀσθενοῦσι τῇ γνώμῃ· καὶ ὡς οὐδὲν τῶν κατὰ τὸν κόσμον παραδειγμάτων ὁλον τί ἐστιν εὐρεθῆναι ὅπερ ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὸ σαφῶς παραστῆσαι τοῦ μονογενοῦς τὴν φύσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ γραφὴ πολλαῖς ἐπινοίαις περὶ τοῦ μονογενοῦς καὶ ἐπωνυμίαις κέχρηται, εἴ πως δυνηθείημεν διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς τὸ ὑπερ ὑμᾶς καταλαβεῖν, καὶ διὰ τῶν γινωσκομένων φαντασθῆναι τὰ ἀγνωσόμενα, ἡφέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν φανερῶν πρὸς τὰ κεκρυμμένα προβιβαζόμενοι. Ἐπεὶ τοίνυν πιστεύειν ἴδου τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ὡς ὁμοίος ἐστιν ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, ἅτι παρ. 889. δὴ εἰκῶν ὑπάρχων τοῦ ἐπὶ πάντων, ὁ διὰ πάντων, δι' οὗ τὰ πάντα δεδημιούργηται, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ γῆς, εἰκῶν δὲ οὐχ ὡς ἄψυχον ἐμψύχον, οὐδ' ὡς ἐνέργεια τέχνης, οὐδ' ὡς ἀποτέλεσμα ἐνεργείας, ἀλλὰ γέννημα τοῦ γεννήσαντος, καὶ ὅτι οὐ θέμις ἐστὶ τῆς σωματικῆς ἀνθρωπίνης γεννήσεως τὴν τοῦ μονογενοῦς γέννησιν τὴν πρὸ τῶν αἰώνων χαρακτηρίζεσθαι, καὶ ὡς κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς σοφίας τῆς περιεκτικῆς τῶν ἀνθρωπίνων ἐνθυμημάτων τοῦ πατρὸς οὐ μὴν ἀνυπόστατός τε καὶ ἀνύπαρκτος, ἐκατέραις ταῖς λέξεσιν ἐχρήσατο ἡ γραφὴ, τῆς τε πίστεως καὶ τῆς τῆς γεννήσεως, τῇ τε τοῦ ἔκτισε καὶ τοῦ ἔγέννησεν, οὐχ ἵνα τὰ ἐναντία δοκῇ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τῶν αὐτῶν λέγεσθαι, ἀλλ' ἵνα διὰ μὲν τοῦ ἔκτισε τὸ ἐνυπόστατόν τε καὶ μόνιμον, διὰ δὲ τοῦ ἔγέννησε τὸ ἐξαιρέτον τοῦ μονογενοῦς καὶ ἰδιόζον καριστῆ. Ἐγὼ, φησι, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦμα.

Cap. XXXI. — 1. Scribendum οὐχ ὅτι οὐχ ἐντελῶς, vel οὐχ ὅτι ἀτελῶς.

2. Vocabulum πιστεύειν, quod absorptum erat. revocavi, sensu postulante, ex syllaba πει vocabuli ἐπεὶ et vocabuli τολών. Iam Cornarius vertit Quandoqui-

dem igitur oportebat credentes in Christum credere quod similis est filius patri cell.

3. Scribendum ἐκ τῆς vel διὰ τῆς „Parum expeditus hic locus“ legitur in marg. edit. Petav. Gentilius τοῦ πατρὸς

Quoniam vero nonnulli vocum illarum, quae in scripturis extant, sensum detorquentes, atque aliter quam par sit interpretantes, neque aut verborum proprietatem aut rerum naturam intelligentes filii divinitatem evertere non dubitant, et ad illud creationis vocabulum offendunt, quod in Proverbiis legitur: *Dominus, inquit, creavit me initium viarum suarum in opera ipsius*, quos quidem oportebat, *vivificum potius spiritum, quam occidentem literam sequi; spiritus enim vivificat*: age et nos de his pauca disputemus; non quod ea res ab iis perfecte tractata non fuerit qui ante nos dixerunt. Furere enim illum necesse est qui istud asserat. Neque quod doctore opus habeatis. Vos enim ipsi divinitus estis edocti. Sed ut de nobis sit illud in conscientia vestra manifestum, cupere nos spiritus sancti dona communicare vobiscum.

Inprimis itaque crede, nihil nec in ceteris scripturae locis, nec in eo, de quo modo agimus, ulla sibi invicem esse scripturae verba contraria; tametsi iis duntaxat, qui vel sana fide praediti non sunt, vel imbecillioris ingenii sunt, repugnare videantur. Deinde nullum in mundo exemplum reperiri posse quod ad repraesentandam unigeniti naturam per sese sufficiat. Quam ob causam scriptura multas ad id excogitatas rationes et appellationes accommodat; si quo fortasse modo ex his, quae nobis familiaria sunt et cognita, quae caplum nostrum superant comprehendere possimus, et ex cognitis ignotarum rerum informare notitiam, a perspicuis illis pedetentim ad arcana occultaque perducti. Quod igitur eos qui in Christum crederent credere oportebat similem esse patris filium, utpote cum illius qui supra omnia est imago sit ille qui pervadit omnia, et quem producta sunt omnia, tam in coelo quam in terra, imago porro eiusmodi non qualis est animati figura, id quod animae est expers, neque velut artis effectio, aut effectiois opus, sed tanquam genitoris id quod genitum est, cumque praeterea nefas sit ad unigeniti generationem, quae saeculis omnibus prior est, corporeae et humanae generationis proprias notas conditionesque transferre, ac denique cum ad sapientiae illius exemplum, quae humanas cogitationes complectitur, ita filii sit exigenda generatio ut per sese subsistat nihilominus et existat: ideo ambabus illis dictionibus, creationis ac generationis, uti scriptura voluit, cum *Creavit* perinde dixit ac *Genuit*; non ut eadem de re simul contraria dici videantur, sed ut per *Creandi* vocabulum subsistentem ac stabilem unicum esse dei filium, per alterum vero, *Genuit*, eximium ac peculiare quiddam habere monstraret. *Ego, inquit, exivi a patre et vado*. Quamquam vel sa-

Cap.
XXXI.

Prov. 8, 22.

1. Cor. 3, 6.

Ioann.
16, 28.

impendendus cum τῆς σοφίας; subiectum est μονογενῆς, de enuntiatione proxima.

Ἰκανὸν δέ ἐστι καὶ τὸ τῆς σοφίας ὄνομα πᾶσαν ἔνονοιαν πάθους ἀποκλείσαι.

Κεφ. λβ'. Ἀλλὰ ποῖ φερόμεθα μὴ μνημονεύοντες τοῦ εἰπόντος, Ὁ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας ¹ καὶ γνώσεως θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κείμενα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ; Ἔχομεν γὰρ διδάσκαλον τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ κύριος μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἐν ᾧ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς τοῦ πνεύματος, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες, ἐν ᾧ λατρεύομεν καὶ προσκυνοῦμεν, ² δι' ὃ ἀτιμαζόμεθα ἐν ᾧ προφητῆται προσηγήτευσαν, ἐν ᾧ δίκαιοι ὁδηγήθησαν, δι' οὗ προσαγομέθα τῷ νίψ. Ἀλλὰ τί πολυπραγμονοῦμεν τὰ τῆς φύσεως; μὴ γὰρ ὡς σαρκικοῖς, ἀλλ' οὐχ ὡς πνευματικοῖς διαλεγόμεθα; Ἐπ' ἄλλων γὰρ εἴρηται ὅτι, Οὐ δυνάμεθα ³ ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς. Δέος γάρ ἐστι μὴ πως ἐκ τῆς τῶν ἀκαταλήπτων φιλονεικίας καὶ τῆς τῶν ἀνεφίκτων ζητήσεως εἰς βυθὸν ἀσεβείας ἐμπέσωμεν. Καὶ εἶπα, Σοφισθήσομαι, καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ βαθὺ βάθος, τίς εὐρήσει αὐτήν· μνημονεύσωμεν γὰρ τοῦ εἰπόντος, Ἐκ μέρους γνωσκόμεν, καὶ ἐκ μέρους ⁴ προφητεύομεν.

cap. 561. ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται· εἴ τις δοκεῖ γινώσκειν, οὐπω ἔγνω καθὼς δεῖ γινῶναι. Καὶ διὰ τοῦτο δέος ἐστὶ μὴ πως βιαζόμενοι λέγειν περὶ ὧν οὐ δυνάμεθα λέγειν μηκέτι συγχωρηθῶμεν μηδὲ περὶ ὧν δυνάμεθα· ἐκ πίστεως γὰρ δεῖ λαλεῖν, οὐκ ἐκ τῶν λαλουμένων πιστεύειν. Ἐπίστευσα γὰρ, φησί, διὸ ἐλάλησα. Ὅταν οὖν τὸ μὲν περὶ τῆς οἰκειας γεννήσεως μὴ δυνάμενοι ἀποφαίνεσθαι περιεργαζόμεθα, καὶ φιλονεικεῖν ἐπιχειρῶμεν περὶ τῆς τοῦ θεοῦ γεννήσεως, πῶς οὐ δέος ἐστὶ μὴ πως ὁ διδοὺς οὐ μόνον γλῶτταν παιδείας, ἀλλὰ καὶ γινῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον, καταψηφίσηται ἡμῶν τῆς ἐπὶ τῷ λέγειν προπετείας τὴν σιωπῆν; Ὅπερ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ζαχαρίου πεπολήται· ὃς ἐπειδὴ μὴ ἐπίστευσε τῷ εὐαγγελισαμένῳ τὴν γένεσιν τοῦ παιδός, ἀνθρωπίνους λογισμοῖς δοκιμάζων τὴν τοῦ θεοῦ χάριν καὶ δύναμιν, καὶ διαπορῶν πρὸς ἑαυτὸν εἰ φύσει ἔχει τὸν πρεσβύτερον ἐκ τῆς προβεβηκυίας παιδοποιήσασθαι, τί φησι; Πῶς γνώσομαι τοῦτο ὅτι ἔσται; ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτερος, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. Τοιγαροῦν ⁵ ὁπότε ἤκουσεν ὅτι, Ἰδοὺ ἔσθ' σιωπῶν, καὶ οὐ δυνάμενος λαλεῖν, καὶ οὐκ ἐλάλησεν ἐξελθῶν.

CAP. XXXII. — 1. καὶ om. in ed. Pelav. Colon. repet.

2. Libri vulgo διό.

3. Vulgo ἡμῖν.

4. προφητεύομεν editt, in vltis libris manu eparalia.

5. τότε volebat Petavius. At recte intellexit structuram Cornarius cum vertisset Proinde cum audivisset, Ecce eris silens, et non poteris loqui, egressus est, et non est locutus.

pientiae nomen ipsum ad omnem passionis excludendam opinionem sufficit.

Verum quo tandem rapimur eius qui ita scripsit obliti, *O altitudo divitiarum, sapientiae et scientiae dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius?* Nos enim doctorem habemus veritatis spiritum; quem nobis posteaquam in coelum ascendit largitus est dominus: *Ut videamus quae a deo donata sunt nobis: in quo et loquimur, non in edoctis humanae sapientiae verbis, sed a disciplina spiritus acceptis, spiritualibus spiritualia comparantes, in quo colimus et adoramus; cuius gratia ignominia afficimur, per quem prophetae vaticinati sunt, a quo iusti homines per viam ducti sunt, per quem conciliamur filio. Quid attinet igitur in illius naturam inquirere? Nonne apud vos sic tanquam spiritales sermonem instituimus? Nam ad alios ista pertinent: Quoniam non possumus vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus. Est illud vero metuendum, ne ex earum rerum quae comprehendere nequeunt ambitioso studio, et eorum quae investigari non possunt inquisitione in altissimam impietatis voraginem incidamus. Et dixi: Sapiens ero, et ipsa longius a me recessit quam erat; et altissimum est profundum: quis inveniet illud. Meminerimus enim eius qui ista dixit: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est: si quis videtur scire, nondum novit quemadmodum oporteat scire. Quamobrem verendum nobis est ne, dum de his quae assequi non possumus, quo iure quaque iniuria disputare volumus, ne de his quidem quae attingere possumus disputandi facultas relinquatur. Nam ex fide loqui, non ex his quae quispiam loquitur, fidem adhibere convenit: Credidi enim, inquit, propter quod et locutus sum. Quare qui de propria generatione certi nihil affirmare possumus, cum dei generationem curiose perscrutamur, et ambitiose explicare illa aggredimur, nonne timendum est ne his, qui non disciplinae modo linguam, sed et opportunitatis ad dicendum scientiam confert, nostram illam ad dicendum praecipitem audaciam silentio damnet? Quod beato illi Zachariae contigit. Qui quidem filii nativitatem nuntianti sibi angelo minime credens, ac dei gratiam et virtutem humanae rationis momentis ac ponderibus aestimans, secumque ipse dubitans, ecquid natura pateretur, ut senio confectus ex anu liberos susciperet, quid demum eloquitur? Quomodo, inquit, fore ista cognoscam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. Unde statim audiit, Ecce eris tacens et non poteris loqui. Et non poterat loqui cum esset egressus.*

Cap.
XXXII.
Rom. 11, 33.

1. Cor. 2, 12.

1. Cor. 3, 1.

Ecol. 7, 24.

1. Cor. 13, 9.
1. Cor. 8, 2.

Psalm.
115, 10.

Luc. 1.

Κεφ. λγ'. Διόπερ ἀφέντες περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων φιλονεικεῖν, καὶ περὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, κρατούμεν ἅ παρειλήφραμεν. Τίς γάρ ἐστιν ὁ τοιμῶν ἐπιγνώσει φυσιωθῆναι, ὁπότε αὐτὸς ὁ τῶν ἀποκαλύψεων καταξιωθῆς, ὁ εἰς οὐρανὸν τρίτον ἀναληφθῆς, ὁ ἀκούσας ἄρῆετα ρήματα, ἐσφρονίσθη διὰ τοῦ κατὰ τὴν σάρκα σκόλοπος μὴ ὑπεραιρεσθαι; καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης ὁ εἰπών, Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, Ἐταπεινώθη, φησὶ, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα. Ἦσα γὰρ ἄν τις ἐγγυτέρω τῆς γνώσεως εἶναι δοκῆ, τοσούτω μᾶλλον ὀφείλει λογιζέσθαι πρὸς ἑαυτὸν ὅτι ἀνθρώπος ἐστὶ. Περὶ τούτου ἄκουε τί λέγει, Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου, Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. Ἐχοντες οὖν τὸν διδάσκαλον τῆς ἀληθείας, μηκέτι ἀνθρωπίνους διδασκάλους ² προσχωρώμεθα, ἀλλ' ἐννοοῦντες. Καὶ μήτε τρόπους περιεργαζώμεθα, μήτε ἕτερόν τι. ³ Ὡς περὶ γὰρ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐδὲ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως τοῦ πατρὸς ἔστιν ἀποφῆνασθαι. Ἀλλὰ ἀρκεῖν ⁴ ἡγεῖσθαι πρὸς διδασκαλίαν τοῦτο, ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. Δῶν δὲ κύριος κατὰ τὸν Ἀβραάμ φρονοῦντας ἡμᾶς τὸν λέγοντα, Νῦν ἠρέξάμην λαλεῖν τῷ κυρίῳ μου, ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός, καὶ μὴ ὑπεραιρομένους κατὰ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, ὅτι μὴ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πίστεως ἢ ὁμαλῆ καὶ εἰρηνικῆ κατορθοῦται σοφία, μήτε διαπορεῖν ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτιοῦν ποιοῦντες εὐαρεστήσωμεν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ ⁴ τῷ υἱῷ, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἢ δόξα, τὸ κράτος, ἢ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ΠΕΠΛΗΡΩΤΑΙ Η ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΟΜΟΛΟΓΙΑ.

Κεφ. λδ'. Ἐδοξε δὲ τούτοις μετενέγκαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ποντικῆς χώρας τοὺς πλείους τῶν Ἀρειανῶν, οὐκ ἐπὶ χαρᾶς, οὐδὲ εἰς αὐτῶν ἀνάπαυσιν, ἀλλ' εἰς ἐπάχθειαν. Ἐντεῦθεν κινουσί τὸν βασιλέα, καὶ συσκευάζονται τὸν ἄνδρα, ὡς διὰ τὸ μὴ ὠμολογηκέναι κτίσμα τέλειον αὐτὸν, καὶ ἔξεοῦσι τῆς αὐτοῦ καθέδρας. Καὶ νύκτωρ φυγαδεύεται ὁ ἀνὴρ, ἕως τῶν χρόνων τούτων· ὃς καὶ δεῦρο ὑπάρχει ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, τίμιος ἀνὴρ καὶ ἐπιπόθητος, μάλιστα δι' ὧν νυνὶ ἐνηχοῦμεθα καταφευκέναι, καὶ ἀφ' ὧν νυνὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὠμολογοῦσιν, οὐκέτι ὄλως οὔτε ἐν παραδρομῇ μεμνημένοι κτίσματος ὀνόματος, ἀλλ' ὁμοούσιον ὠμολογοῦντες πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τρεῖς ὑποστάσεις,

CAP. XXXIII. — 1. ὄσα -- ἐγγυτέρα petita.

(sic) cod. Rhedig.

2. προχωρώμεθα ed. Petav. Colon. re-

3. Libri habent ἡγεῖσθαι.

4. Verba τῷ υἱῷ non comparant in ἡ-

Quae cum ita sint, contentiosa illa dubiis de rebus quae cap-
 tum nostrum superant tractatione praetermissa iis quae a maioribus Cap.
XXXIII.
 accipimus inhaeremus. Quis est enim qui scientia iactare se et in-
 solentius audeat offerre, cum ille ipse cui divina patefacta sunt,
qui ad tertium usque coelum esse evectus, qui audivit arcana verba, 1 Cor. 13, 2.
 cum ille, inquam, *carnis stimulo coërcitus sit, ne se arroganter ex-*
tolleret? Quin propheta ille, qui dixit, *Credidi propter quod et lo-* Pa. 116, 10.
cutus sum, humiliatus sum, inquit, non utcumque, sed *nimis*. Et-
 enim quanto quisque ad scientiam propius videtur accedere, tanto
 magis reputare cum animo suo debet hominem se esse. Qua de re
 audi quid ille dicat. *Ego vero dixi in excessu meo, Omnis homo*
mendax. Itaque cum praeceptorem veritatis habeamus, nullos am-
 plius humanos doctores adiungamus, sed apud nos ipsi cogitemus,
 ac neque divinarum rerum modos et rationes, neque quidquam aliud
 curiosius indagemus. Ut enim filii generationem explicare nemo
 potest, ita et modum illum, quo pater genuit, enarrare nullus po-
 test. Verum illud ad doctrinam sufficere putatote, *Omnia per ipsum* Ioann. 1, 16.
facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Utinam vero det illud nobis
 dominus, ut eadem qua Abrahamus prudentia praediti, cum dixit,
Nunc coepi cum domino meo colloqui; ego vero sum terra et cinis, Gen. 18, 27.
 adeo ut non cedrorum Libani iustar attollamur, *eo quod non in doctis* 1. Cor.
humanae sapientiae verbis, sed fidei institutione perceptis 2, 2.
 aequabilis illa ac pacifica sapientia comparatur, det, inquam, nobis ut nequa-
 quam haesitemus, verum quicquid tandem agamus, deo ac patri, et
 cum ipso filio in spiritu sancto placeamus. Cui gloria, imperium,
 honor, et virtus nunc et semper in saecula saeculorum, Amen.

HACTENUS MELETII CONFESSIO.

Ceterum plerisque ex Ariana factione visum est hunc e Pon-
 tica regione transferre; quod ipsis tamen minime, ut sperabant, Cap.
XXXIV.
 voluptatem et otium sed molestiam attulit. Igitur imperatorem de-
 latione sua in hominem commovent, quod perfectam creaturam esse
 filium profiteri nollet, ac tandem e sua sede deturbant. Itaque noctu
 in exilium deportatus ad haec usque tempora in patria degit, sin-
 gulari honore ac benevolentia prosequendus, cum ob alia, tum ob
 ea quae nunc praeclare ab eo gesta didicimus, et quod Antiocheni,
 quibus ille praest, sinceram fidem hoc tempore profitentur; qui
 nullam amplius, ac ne leviter quidem, creaturae mentionem faciunt,
 sed patrem et filium et spiritum sanctum consubstantialiam esse

bris nec manu scriptis, nec typis expressis.

μίαν οὐσίαν, μίαν θεότητα· καθὼς ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ πίστις, ἣ ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν, προφητικὴ τε καὶ εὐαγγελικὴ καὶ ἀποστολική, ἦν ὁμολόγησαν οἱ συνελθόντες πατέρες ἡμῶν καὶ ἐπίσκοποι ἐν τῇ Νικαίᾳ συνόδῳ, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, καὶ μακαριωτάτου βασιλέως. Γένοιτο δὲ καὶ αὐτὸν τὸν τιμιώτατον Μελέτιον οὕτως ὁμολογεῖν κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὄντας ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις οὕτως ὁμολογοῦντας. Εἰσὶ γὰρ καὶ τινες τῶν δοκούντων αὐτῷ κοινωτικῶν, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν συνόδῳ, βλασφημοῦντες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ περὶ 883. περὶ μὲν υἱοῦ καλῶς λέγοντες, τὸ δὲ πνεῦμα κτιστὸν ἡγούμενοι, καὶ ἀλλότριον θεοῦ παντάπασι. Περὶ ὧν ὕστερον ἐν τῇ κατ' αὐτοὺς ἀνατροπῇ τῆς αἰρέσεως τὰ πάντα ἀκριβῶς κατὰ δύναμιν λέξομεν.

Κεφ. λδ'. Τίμιος οὖν ὁ ἀνὴρ ἡμῖν, ὡς ἔφην, διὰ τὰς τοιαύτας περὶ αὐτοῦ φήμας ὑπάρχει. Καὶ γὰρ καὶ τᾶλλα αὐτοῦ βίος σεμνός, τρόπος ἀγαθός· εἰς πάντα τοῖς λαοῖς ἐπιπόθητος διὰ τὸν βίον αὐτοῦ παρὰ πᾶσιν ἱ ἐκθειαζόμενον. Τινὲς δὲ καὶ περὶ τούτου οὐκ οἶδα λέγειν ἢ μίσει φερόμενοι, ἢ φθόνῳ, ἢ τὰ ἑαυτῶν μεγαλύνειν βουλόμενοι, τινὰ ὑφηγήσαντο, ὡς ὅτι οὐχ ἕνεκεν ὀρθοδοξίας ἢ κατ' αὐτοῦ γέγονε κίνησις, ἀλλ' ἕνεκεν, ἢ φασὶ, κανονικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς ἀναμέσων αὐτοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἱερατείου ἐρεσχελίας, καὶ ὅτι τινὰς ἐδέξατο, οὓς πάλαι ἀπεβάλετο καὶ ἀνεθεμάτισεν. Ἄλλ' οὐ πάνυ ταῦτα κατὰ νοῦν ἐθήκαμεν, διὰ τὸ μάλιστα ἐξυστερον ἐν τῇ κατ' αὐτὸν συνόδῳ ὁδημέραι διορθούμενα καὶ ὁμολογούμενα ἐν τῇ πίστει, ὡς ἄνω μοι προδεδήλωται. Δεῖ γὰρ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἀληθεύειν ὅση δύναμις κατὰ τὸ ἀσθενὲς τὸ ἡμέτερον ἐν πᾶσι. Θέλεις γὰρ, παρῆλθε τὸν ἄνδρα ἐν τῷ ῥύζῳ τῆς τῶν λόγων ἐξηγήσεως, οὐκ ἔχω λέγειν· θέλεις, κατὰ ἀφέλειαν ἀπ' αὐτοῦ ὁ λόγος παρήχθη, θεῶ ἔγνωσται. Πλὴν ἐν ἐνὶ μέρει ἐπιλήψιμοι δύο ἢ τρεῖς λόγοι ἐν τῇ αὐτῇ ἐξηγήσει εὐρίσκονται, ἐν τῷ ὅλως περὶ κτίσματος ἢ περὶ υἱοῦ τοῦ θεοῦ λαμβάνειν ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι, κἂν ἕως ὀνόματος, καὶ ἢ ἐν τῷ εἰπεῖν ὅτι, Ἐπερ σοφίαν, καὶ εἴ τι ἕτερον.

Κεφ. λε'. Ὅλιγα δὲ πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν ὑποβληθέντα διηγησάμενοι καὶ ταύτην παρελευσόμεθα τὴν ὑφήγησιν. Λέγετε ἡμῖν, ὦ οὔτοι, τί ἔλιπει λέγειν τὸ ἴμοιούσιον ὁμοούσιον; Σαφῶς ἡμῖν ὁμολογήσατε, ἵνα καὶ

Cap. XXXV. — 1. ἐκθειαζόμενος
cod. Rhedig.

2. ἑαυτὸν vitium est ed. Petau.

3. φησὶ codd. mss. uerque.

4. ρύζῳ uerque codd. mss.

5. Fortasse αὐτοῦ.

confitentur, tres hypostases, unam essentiam ac divinitatem unam. Quod quidem vera fides affirmat, quae a maioribus tradita, prophetica, evangelica et apostolica censetur. Quam illi ipsi professi sunt patres nostri et episcopi, qui in Nicaena synodo Constantini magni ac beatissimi imperatoris tempore collecti sunt. Utinam vero et venerabilis ipse Meletius eandem cum Antiochenis suis iisque; qui aliis in locis perinde sentiunt, fidei formulam sequatur; nec enim desunt qui cum illo et cum eius synodo communionem habere videntur, qui in spiritum sanctum contumeliose nonnihil effutiant. Nam cum de filio recte sentiant, spiritum ipsum creatum et a deo prorsus alienum existimant. De quibus in illorum haeresi confutanda pro viribus accuratissime disseremus.

Quocirca magni a nobis vir ille fit, ut diximus, propter istiusmodi famam quae de illo dissipatur. Est enim vita illius alioqui gravis et honesta, mores egregii, ipse denique populo cumprimis amabilis, ob vitae integritatem, quam divinis omnes laudibus ubique praedicant. Sed nonnulli tamen, haud scio an odio in eum commoti, an invidia perciti, an denique sua ut in maius extollant, nescio quae parum secunda de illo fama sparserunt, nimirum non ob catholicam fidem has in illum turbas esse conflatas, sed ob ecclesiastica quaedam negotia ac iurgia, quae inter hunc et clericos intercesserunt. Tum quod nonnullos ad communionem admiserat quos olim ab ea reiecerat, et anathemate damnaverat. Verum ne his penitus assentiamur prohibent ea quae in ipsius coetu ac concilio in dies emendantur, et, ut antea dictum est, cum rectae fidei professione consentanea traduntur. Hac enim in parte, quoad pro virium nostrarum imbecillitate consequi possumus, veritatem in omnibus retinere debemus. Siquidem utrum in ipso orationis impetu imprudenti aliquid exciderit, liquido affirmare non audeam; an potius ex quadam animi simplicitate prodierit, novit deus. Illud quidem constat, in ipsius oratione duo triave reperi loca quae reprehensione non careant. Primum quod ea quae de creatura dicuntur de ipso dei filio ac de eius divinitate, vel appellatione tenus intelligit, tum quando ita loquitur: *Super sapientiam*, et si quid aliud est.

Sed iam ubi pauca adversus illorum dogmata proposuerimus, missam hanc haeresim faciemus. Dico igitur, obsecro vos, quid tantopere molestum vobis est ac grave filium patri consubstantialem asserere? Velim hoc mihi ingenue aperteque fateamini, ut vos non

Cap.
XXXV.

Cap.
XXXVI.

6. *Suspicio τὸ κατὰ υλοῦ cell.*

7. *ἐν τῇ τῷ υἱῷ vitium est edit. Petav.*

Cap. XXXVI. — 1. *Nescio quid*

moverit Petavium ut voc. ὁμοούσιον delendum iudicaret, cum unicinis includeret.

ὑμᾶς ἐπιγινῶμεν ἰδιους ὄντας, καὶ μὴ ἄλλοτριους. Δύναται γὰρ καὶ ὁμοουσίσιον εἶναι πρὸς χρυσοῦν χαλκός, πρὸς ἄργυρον κασσίτερος, πρὸς αἰδηρον ὁ μόλιβδος. Ἄλλ' οὐκ ἀπατήσῃ ἡμᾶς ἡ ² ὑμῶν ἐπιτετηδευμένη καὶ τετορνευμένη μυθοπλαστία. *Εἰ μὲν γὰρ τινες βουλόμενοι ἀπατήσαι βούλεσθε προφάσεις ψευδεῖς, λέγοντες ὅτι, Οὐ χρὴ λέγειν τὸ ὁμοούσιον, ἵνα μὴ ³ συναλιφῆν ποιήσωμεν τὸν υἱὸν πρὸς πατέρα,* pag. 684. *ἢ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν υἱὸν καὶ πατέρα, καὶ ἐν τούτῳ διέπεσεν ὑμῶν ὁ ἐπιτετηδευμένος λόγος. Οὐ γὰρ εἴκομεν ἁμαούσιον, ἀλλ' ὁμοούσιον, ἵνα μηδὲν τοῦ πατρὸς παρελλογιζόμενον ὁμολογήσωμεν, ἀλλὰ θεὸν ὄντως ἐκ θεοῦ γεγεννημένον, καὶ οὐκ ἀλλαχόθεν, οὐδὲ ἐξ οὐκ ὄντων, ἀλλὰ πατρὸς προελθόντα ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως καὶ ἀνεκδιηγήτως γεγεννημένον, αἰεὶ ὄντα πρὸς τὸν πατέρα, καὶ μηδέποτε διαλείποντα τοῦ εἶναι, ἀλλὰ γεγεννημένον, οὐ συνάδελφον, οὐ προπάτορα. Τὸ γὰρ Ὅμοῦ δύο μὲν ὑποστάσεών ἐστι σημαντικόν, οὐκ ἄλλοτριον τῇ φύσει· διὸ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀληθείας ἐν τούτῳ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ὀκονόμηται, ἐν στόματι τῶν τοῦτο ἐκθεμένων. Καὶ ὄρῳ ὅτι οὐκ ἔσται σοι πρόφασις, οὐδὲ δύνασαι κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας λέγειν καὶ πύρρειν τοὺς παρὰ σοῦ τὴν ἀκοήν τοῦ παραπεποιημένου σου λόγου παραδεχομένους, ὅτι ἕαν τις εἴπῃ τὸ ὁμοούσιον, ⁴ συναλιφῆν ὠμολόγησεν. Οὐκέτι γὰρ ἔσται τοῦτο. Ἀπὸ γὰρ τοῦ Ὅμοουσίσιον σημανθήσεται δύο, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁμοουσίσιου δηλωθήσεται οὐκ ἄλλοτριον τὸ γέννημα πρὸς τὸν πατέρα ὑπάρχον. Σὺ δὲ ἐπιπλασάμενος τὸ Ὅμοουσίσιον διὰ μὲν τοῦ ὀνόματος τῆς οὐσίας ἐλεγχθήσῃ, διὰ δὲ τῆς παρελλογιζόμενης ὁμολογίας κατακριθήσῃ, οὐχ ἂ λέγεις φρονῶν, ἀλλ' ἂ φρονεῖς παραπεποιημένως διδάσκων. *Εἰ γὰρ ὅπως οὐκ ἔστιν ἐξ αὐτοῦ, ὁμοιος δὲ αὐτῷ ἐστι, πολὺ ἀφέστηκας τῆς ἀληθείας. Ὅποιαις γὰρ ὕλαις τὸν ἐκτυπούμενον, εἴ τις ἂν θέλοι ⁵ διακοσμήσειεν, οὐκ ἂν ἴσον τῷ ἐκτυπομένῳ κατασκευάσειε. Καὶ γὰρ καὶ κατασκευῆς τὸ ἔργον· τὸ δὲ γεννώμενον ἐκ τοῦ τινος ἐκείνο πρὸς τὸ γένος τὸ ὁμοιον καὶ τὸ ἴσον τῆς γνησιότητος ἀποσάξει εἶδος. *Εἰ τοίνυν οὐκ ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται τοῦ πατρὸς ὁ υἱός, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ εἴη, ὁμοιουσίσιος δὲ παρὰ σοὶ κατὰ χάριν λεχθήσεται, οὐδὲν αὐτῷ δέδωκας, ἀλλ' ἐξέπεσας τῆς παρ' αὐτοῦ χάριτος. Ὁ γὰρ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν ὡς τιμᾶ τὸν πατέρα, ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν, ὁ ἅγιος ἀπόσταλός φησι. Καὶ πάλιν, Ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκω, ὁ φήσας, Ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ ⁶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί, ὁ λέγων, Φίλιππε, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα.***

2. ἡμῶν edit. Petav. Colon. repet.

3. συναλιφῆν ed. princ., et codd. mss., constanter. Cf. haer. 57, 4. 10., 62, 3. 5. 6. 7., 69, 33., 72, 1., 74, 12., 76, 6., et pag. 94a et 96a. συναλιφῆν edit. Petav.

4. συναλιφῆν edit. Petav.

5. Ita coniecit Petavius. Libri habent διακοσμήσειεν.

6. καὶ omitt. in ed. Petav. Colon. repetita.

alienos a nobis, sed germanos esse cognoscamus. Potest enim et aes auro, et argento stannum, et ferro plumbum similis esse substantiao. Sed nos vestra illa perperam excogitata ac fraudulenter conficta commenta non fallent. Nam si, ut in errorem aliquos impellatis, inanes species commentitiasque quaeritis, et consubstantialem propterea vocari non oportere defenditis, ne filium cum patre, et spiritum sanctum cum utroque confundamus, ne haec quidem in parte possunt mendacia vestra consistere. Non enim *simul substantialem*, sed *consubstantialem* dicimus, ne aliquid diversum a patre profiteamur, sed deum ex deo vere genitum, non aliunde, nec ex nihilo, sed a patre sine tempore et initio et inexplicabili quadam ratione productum ac genitum; qui semper cum patre fuerit, nec esse quandoque desinat. Genitum porro, non germanum fratrem, non avum. Nam haec particula, *Con*, hypostases duas, nec alienas natura significat. Unde et veritatis velut nexus ac viuculum, non sine sancti spiritus afflatu, per illorum ora qui primi auctores fuerunt est in ea voce constitutum. Vides igitur nullum iam tibi colorem aut speciem esse reliquam, neque adversus orthodoxam fidem merito posse contendere, vel eos perturbare qui falsum illud tuum a te decretum ac sermonem acceperint, si quis consubstantiale usurpare velit, confusionem quandam in divinitate confiteri. Neque enim amplius istud obiicere potes. Quippe *Consubstantialis* illa vox duos quosdam significat, eademque haud alienam a patre sobolem esse demonstrat. Tu vero *homoeousion*, hoc est *substantia simile*, commentus, primum ipso *Usiae*, hoc est *substantiae*, vocabulo refelleris, deinde tua te illa discrepans, nec consentanea, professio condemnat, cum non ea dicas quae sentias, sed quae sentis falso, ac mendaciter doceas. Etenim si ab ipso patre non est omnino filius, sed nihilominus similis est, a veritate plurimum aberras. Nam quacumque denu ex materia quilibet expressum alicuius simulacrum ornare voluerit, nunquam illud cum exemplari ipso adaequare poterit. Est enim structurae atque effectiois opus illud. Quod autem ab aliquo gignitur, id ipsum ad id unde gignitur germanitatis suae similem et aequalem formam retinet. Quamobrem si ab ipso patre non est genitus, et extra ipsum est, licet similitudinem quandam substantiae, velut gratificando, tribuas, nihil ipsi largiris, sed ab eius excidisti gratia. *Qui enim non honorat filium* Ioann. 5, 23. *sicut honorat patrem, ira dei manet in ipsum*, ait sanctus apostolus: item, *Exivi a patre, et vado*, ille ipse nimirum qui dixit, *Ego in patre et pater in me*; tum illud: *Philippe, qui videt me, videt et patrem*.

Ioann.
2, 26.
Ioann.
16, 28.
Ioann.
14, 10.

Κεφ. λζ'. *pag. 686.* Πολλάκις δὲ καὶ περὶ τούτων διηγησάμενος ἀκριτῶς ἔχειν ἐνταῦθα ἠγοούμεθα τῶν αὐτῶν ἀνατροπῶν τῶν φηθισῶν ἄνω πρὸς τὴν εἶξιν τὴν ἐκφύσασαν τούτων τὴν κακοδοξίαν, δυναμένων καὶ ἐνταῦθα τούτους τοὺς προειρημένους Ἡμιαρείους ἀνατρέπειν, καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν σχίσαντας, τοὺς περὶ Ἀκάκιον, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκθεμένους ἐν τῇ Σελευκειᾷ τῆς Ἰσαυρίας ἐτέραν πίστιν παρὰ τὴν τῆς ἀληθείας, ἣν καὶ αὐτὴν, τὴν ἐξ αὐτῶν ἐκτεθεῖσαν, εἰς φανερόν βουλόμενοι καταστήσαι ὁμοίως μετὰ τὴν Βασιλείου Ἀγκυρηνοῦ καὶ Γεωργίου τοῦ Λαοδικέως ἐκ προσώπου ὄλων γεγραμμένην πᾶσαν τελείως προετάξαμεν. Ἴνα δὲ καὶ ταύτην τὴν κρυφῇ μὲν τὰ δεινὰ ἐργαζομένην, φημὸν δὲ ἐπὶ τῷ στόματι λαβοῦσαν, ὥσπερ διὰ χαλινοῦ διὰ τὸν καιρὸν τῆς ὑποκρίσεως, μὴ ἐν δευτέρῳ θέμενος δόξω ὡς κατὰ λήθην τοῦτο πεποιημέναι, λέξω καὶ ὀλίγα πρὸς αὐτὴν καὶ τοὺς αὐτὴν ἐκθεμένους, πρὸς τοὺς προειρημένους περὶ Ἀκάκιον, καὶ Εὐζώϊον, καὶ Εὐτύχιον, καὶ τοὺς ἄλλους. Καὶ φανερὰ μὲν ἐστὶν ἡ ἐκθεσις ἢ προκειμένη, ἀλλοιωσάσα τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας. Ἴνα δὲ μὴ τινες εἰπωσι κατὰ συκοφαντίαν πρὸς τούτους ἡμᾶς εἰρημέναι, δεῖξωμεν ἃ προβαινόντων τῶν χρόνων ᾤφθη καὶ ἐφωράθη ἐν τῇ προειρημένῃ τῶν αὐτῶν συνόδῳ; Ἐξ αὐτῶν γὰρ Εὐζώϊος ὁ ἐν Καισαρείᾳ, μαθητῆς ἐκείνων ὑπάρχων, εἰ καὶ τὸν Ἀκάκιον διεδέξατο μετὰ κατάστασιν Φιλουμένου τοῦ ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολυμίτου κατασταθέντος, καὶ μετὰ κατάστασιν Κυρίλλου τοῦ γέροντος, τοῦ ἀπὸ τῶν περὶ Εὐτύχιον κατασταθέντος, καὶ μετὰ κατάστασιν Γελασίου τοῦ ὑπὸ Κυρίλλου αὐθις τοῦ Ἱεροσολυμίτου κατασταθέντος· ἐξ ἀδελφῆς γὰρ αὐτοῦ ἐτύγχανε. Κατασταθέντων γὰρ τῶν τριῶν, καὶ ἀργησάντων διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔριν, αὐθις ὁ προειρημένος Εὐζώϊος κατεστάθη. Ἐξ αὐτῶν οὖν καὶ Γεμελλίνος ὑπήρχεν, ἐξ αὐτῶν Φίλιππος ὁ Σκυθοπολίτης, ἐξ αὐτῶν Ἀθανάσιος ὁ Σκυθοπολίτης, οἵτινες οὐκ ἐκ κρυφῆ, ἀλλὰ μετὰ παρηγοίας, ὡς ἰάπειρα γαθήσαντες, οὐ μόνον τὰ Ἀρείου διδάσκουσιν, ἀλλ' ὑπερμαχοῦσι τῆς αὐτῶν αἰρέσεως, καὶ τοὺς τὴν ἀλήθειαν διδάσκοντας διώκουσιν, οὐκέτι λόγοις βουλόμενοι ἀνατρέπειν, ἀλλὰ καὶ ἐχθραῖς, καὶ πολέμοις, καὶ μαχαίραις παραδιδόντες τοὺς ὀρθῶς πιστεύοντας. Λύμην γὰρ οὐ μᾶ πόλις καὶ χῶρος εἰργάσαντο, ἀλλὰ πολλαῖς.

Κεφ. λη'. *pag. 686.* Ἰούκιος οὗτος, ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοσαῦτα ἐργασάμενος εἰς τοὺς ὁμολογοῦντας τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ. Ἥ δὲ αὐτῶν πατριὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τινι τῶν σύνεσιν Θεοῦ ἐχόντων οὐκ ἔστι δῆλη, ὡς δημοσίᾳ κηρύττουσι πιστὸν μὲν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, πιστὸν δὲ

Ceterum cum haec sint a me tractata saepius, quae ad impiae huius haeresis radicem ac stirpem overtendam antea diximus, satis esse hoc loco putamus; cum eadem illae rationes ad Semiarianos istos confutandos accommodari possint, nec non et ad illos refellendos qui se ab istorum consortio segregarunt, Acacianos intelligo, ac ceteros qui Seleucia in Isauria alteram quandam fidei formulam et abhorrentem a veritate condiderunt. Quam nos in apertum lucemque proferre volentes, ut erat ab illis ex omnium persona conscripta, post Basilii Ancyranii et Georgii Laodicensis confessionem, integram supra proposuimus. Porro ne istam professionem, quae clanculum quidem cum ingenti damno ac pernicie grassatur, sed, ut tempori serviat, per simulationem ac fraudem, iniecto in os capistro, ac velut quodam freno coercetur, ne hanc, inquam, negligens oblivione praeterisse videar, pauca quaedam adversus illam et auctores eius, Acacium videlicet, Euzoium, Eutychem, ac ceteros horum assecclas disputare libet. Quamquam haud obscurum est quantum ista fidei formula veritatis sit immutata professio. Verum ne per calumniam haec a nobis adversus illos esse dicta quispiam contendat, quatenus sint progressu temporis in hoc ipso illorum concilio deprehensa ac patefacta monstrabimus. Ex hoc enim grege Caesariensis Euzoii prodiit illorum discipulus, qui post Acacium ei sedi praefuit, cum ante Philumenus a Cyrillo Hierosolymitano in illa constitutus fuisset, ac deinde Cyrillus senior ibidem ab Eutychio collocatus: ac demum Gelasius ab Cyrillo Hierosolymitano, cuius sororis erat filius, rursus esset impositus. Cum enim hi tres illic ordinati forent, et ob mutuas simultates dignitate cessissent, postmodum Euzoii sedem illam obtinuit. Ex eisdem et illis Gemellinus exiit. Indidem et Philippus Scythopolitanus, nec non et Athanasius Scythopolitanus. Qui quidem non occulte, sed palam et audacter, velut bonitatis omnis expertes, non Arianos solum decreta docent, sed et suam ipsorum propugnant haeresin, ac veritatis professores insequuntur. Quos non verbis modo nituntur evertere, sed et hostilibus inimicitias ac bellis lacessunt, et in rectae fidei sectatores gladiis etiam animadvertunt. Nec enim in una duntaxat civitate vel provincia, sed in plerisque nefarie bacchati sunt.

Cuiusmodi Lucius ille fuit qui Alexandriae adversus eos qui de dei filio vera ac sincera profitebantur tam horrenda et atrociamolitus est. Igitur quis istorem sodalitium ac factionem, qui quidem divina sapientia sit praeditus, non in dies agnoscit? Quemadmodum

Cap.
XXXVII.

Cap.
XXXVIII.

lem Δούκιος ὡς οὗτος, vel Δούκιος οὗτος οὗτος, cum interpretaretur Ex ipsa
 τως. Cornarius videtur voluisse Δου- est et Lucius hic, qui cell.

καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἄλλότριον παντάπασι τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας. Περὶ γὰρ ² τῶν περὶ Εὐδόξιον, ἐξότου τὸ τέλος ἀπειληφεν αἰσχροῶς ὁ Γεωργίος ἐπ' Ἀλεξανδρείας, καὶ τὰ πρωτεῖα ἐδέξατο, καὶ τὰ φίλα πρὸς τὴν κατ' ἐξοχὴν οὐσαν ἐξουσίαν. Εὐδόξιος. ³ ὢν ἀπὸ τῶν περὶ Ἰπάτιον καὶ Εὐνόμιον ἔδοξε διὰ τινὰ θωπείαν, ὡς ἐλεγχόμενος οὐ διέλειπε τὰ μὲν τῶν Ἀνομοίων φρονῶν, ἐπικρυβόμενος δὲ, οὐς ἐξώρισάν ποτε διὰ τὴν τοιαύτην τοῦ βαράθρου ἐξήγησιν αὐτὸς εἰς προκοπὴν ἀγαθῶν, Δημόφιλον, Ἰπάτιον, Εὐνόμιον, τοὺς Ἀετίου μαθητὰς, τοῦ ἐξορισθέντος ποτὲ εἰς τὰ τοῦ Ταύρου μέρη, τοῦ ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρέως κατασταθέντος ⁴ διακόνου, ἐξ οὐπερ ἢ τῶν Ἀνομοίων ἐφύη βίβλα, μῖα μὲν ἀκανθώδους οὐσης ὕλης, καὶ τῆς αὐτῆς βίβλης. Διαφύρης δὲ ὡς ἐπὶ ἐκάστης ἀκάνθως τὰ στίγματα, οὕτω καὶ ἢ τούτων πακόνοια, ἄλλως ἄλλοτε, καὶ ἄλλοτε ἄλλως τὰ παρερμηνεύματα τῆς κακοδόξου αἰρέσεως ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτοντα τὴν λύμην τῷ βίῳ ἐξήμεσε, καὶ ὡς ὕστερον περὶ τούτου τοῦ Ἀνομοίου πάλιν ἐροῦμεν. Τὰ δὲ νῦν ἕως ἄδε καλῶς ἔχειν νομισαντες, καὶ ὥσπερ ἐρεπτόν δεινὸν ἀνατρέψαντες, καὶ παρωσάμενοι, ἀνετρέψαμεν μὲν, καὶ κατήσκατες τεθνεῶτα καταλείψομεν, καὶ παρεγκλίναντες ἐπὶ τὰς ἐξῆς ὀρμήσωμεν, Θεὸν ἐπικαλούμενοι βοηθῆσαι ἡμῖν ὡσαύτως εἰς τὸ τὴν ἐπαγγελίαν πληροῦσαι.

ΚΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΟΜΑΧΩΝ,

πεντηκοστὴ τετάρτη, ἢ καὶ ἐπτακοστὴ τετάρτη.

Κεφ. α'. Ἀπὸ τούτων τῶν Ἠμαρτίων καὶ ἀπὸ ὀρθοδόξων τινές, ὡς εἰπαῖν,
 pag. 881. ¹ τεράστιοι γεννηθέντες ἄνθρωποι, διφυεῖς καὶ ἡμίπλαστοι, ὡς τοῦς Κενταύρους, ἢ Πᾶνας, ἢ Σειρήνας, οἱ ἀναγράψαντες τοὺς μύθους ἐπανέστησαν ἡμῖν. Οἱ μὲν ἀπὸ Ἀρείου ὄντες, καὶ δῆθεν τὸν υἱὸν οὐ τέλειον πιστὸν ὀριζόμενοι, ἀλλ' υἱὸν ἀχρόνως γεγενημένον. Χρόνου δὲ ἐν ὑπονοίᾳ λέγουσι τὸν ἀπ' οὐρανοῦ καὶ δεῦρο, οὐ μὴν ἀπηλλαγμένοι τῆς ἐν πρώτοις ἀπὸ Ἀρείου ἐξεμεθείσης λέξεως, τῆς φασκούσης εἶναι ποτε ὅτε οὐκ ἦν. Πρὸ χρόνων δὲ πάντων αὐτὸν εἶναι δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε λέγοντες βλασφημοῦσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλοι δὲ φύσει καὶ περὶ τὸν υἱὸν ὀρθοδόξως ἔχοντες, ὅτι ἦν ἀεὶ σὺν πατρὶ,

² τῶν emendatio Petavi est. Libri habent τόν.

³ οὐν putabant Cornarius et Petavius pro ὢν, hac distinctione verborum: —

Εὐνόμιον, ἔδοξε δ. τ. 2. ὡς ἐλεγχόμενος, οὐ διέλειπε eum.

⁴ διάκονος cod. Rhedig.

Cap. I. — 1. τεράστιοι ego. τερά-

creatum esse dei filium, ac creatum spiritum sanctum, ac dei substantia alienum publice praedicare non dubitent. Nam quod ad Eudoxium attinet, a quo tempore Georgius Alexandriae turpissimum vitae exitum sortitus est, cum principem facile locum obtinuit, tum apud eos penes quos summum imperium est, gratia et auctoritate floruit. Eudoxius igitur ex Hypatii et Eunomii grege, ut se ad tempus accommodet, convictus praesertim ac reprehensus, Anomocorum dogmata nihilominus, sed occulte ac dissimulanter retinuit. Tum quos ob altissimam illam impietatis voragine aliquando relegaverant, ad potentiam evexit, Demophilum inquam, Hypatium, Eunomium illius Aëtii discipulos, qui a Georgio Alexandrino diaconus ordinatus in Tauro subiectam regionem deportatus est, a quo Anomocorum origo manavit, adeo ut una quidem ac singulari ex radice, spinarum instar, haereses illae omnes fruticaverint, sed variis tamen modis, ut in spinarum ramis ac surculis, illorum improbitas aliis alio tempore nefariae haeresis excogitatis interpretationibus, et in deterius progressis, suum in orbem terrarum exitium, ac virus effuderit, quemadmodum de hac ipsa Anomocorum secta iterum postea dicemus. Nunc autem iis, quae sunt hactenus dicta, contenti, cum velut immanem quandam serpentem extinxerimus ac prodigaverimus, hunc nos proculcatum mortuumque relinquamus, et ad alia conversi ceteras aggrediamur haereses, dei ope primum omnium advocata, ut susceptum opus ad exitum perducere possimus.

CONTRA PNEUMATOMACHOS, quae est haeresis LIV., sive LXXIV.

Ab his Semiarianis et ab orthodoxis monstrum quoddam, ut Cap. I. ita dicam, biforium hominum ac semiferorum contra nos excitatum est, cuiusmodi Centauros, aut Panas, aut Sirenas fabularum nobis artifices ediderunt. Alii quippe ab Ariana disciplina profecti filium non absolutam videlicet creaturam esse definiunt, sed sine tempore esse genitum. Tempus autem illud in sua opinione statuunt quod a coelo condito ad hodiernum usque diem effluxit. Sed a priori illa sententia, quam Arius evomuit, nequaquam recedunt, fuisse nimirum tempus cum nondum esset filius. Porro cum temporibus omnibus anteriorem illum esse docent, *per quem omnia facta* Ioann. 1, 3. *sunt*, tum de spiritu sancto contumeliose garrunt. Alii vero cum de filio recte et ex fidei catholicae praescripto sentiant, ac semper

στικον (sic) *Petav.* In libris est τέρας dicam. Vocab. τεράστιος et αὐτοῦ usus τολ. Cornarii versio monstra, ut ita est, uti haer. 19, 4. et 36, 1.

καὶ οὐδέποτε διέλιπε τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἐκ πατρὸς μὲν αὐτὸν γεγεννημένον ἀνάγκῃ καὶ ἀχρόνως· εἰς τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον πάντες οὗτοι βλασφημοῦσι, μὴ συναριθμοῦντες αὐτὸ πατρὶ καὶ υἱῷ ἐν τῇ Θεότητι. Πολλάκις δὲ περὶ τούτου πολλὰ διελέχθημεν, καὶ ἐν ἐκάστῃ αἰρέσει τὴν τε ἀληθινὴν περὶ αὐτοῦ σύστασιν οὐ μικρῶς ὑψηγησάμεθα, ὡς σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ κυριολεκτεῖται. Πνεῦμα γὰρ κυρίου πεπλήρωσε τὴν οἰκουμένην, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Πνεῦμα γὰρ κυρίου λέγεται, καὶ ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ² τὸ υἱοῦ λαμβάνον, χαριζόμενόν τε τὰ χαρίσματα διαφόρως ὡς βούλεται, ἐρευνῶν καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ ὄν, βαπτίζον, σφραγίζον, τελειοῦν τὸν ἐσφραγισμένον. Ἴνα δὲ μὴ ἐνταῦθα κάματον ἀναδέξωμαι, τὰ ἤδη μοι εἰρημένα ἐν τῷ μεγάλῳ λόγῳ τῷ περὶ Πίστιως γραφέντι εἰς τὰ μέρη τῆς Παμφύλων παραθήσομαι, πρὸς ἀντίθεσιν μὲν τῶν βλασφημούντων τὸ ἅγιον πνεῦμα, εἰς διδασκαλίαν δὲ τῶν ἐντυγχανόντων καὶ εἰς εὐφρασίαν τῶν πνεύματος ἁγίου καταξιουμένων. Καὶ ἴσθι τόδε.

* ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΚΥΡΩΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Κεφ. β'. Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ¹ διδάσκουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσίβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σαρκῶς καὶ εὐσεβῶς ² καὶ δικαίως ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ³ ὃς ἴδων ἐαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθάρσῃ ἐαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῶν. ⁴ ἤρκεν ἐκ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· ἀπακδυσάμενος τὰς Ἀρχὰς καὶ τὰς Ἐξουσίας ⁵ ἰδειγματίσειν, ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας ⁶ αὐτούς ἐν ⁷ αὐτῷ· ⁸ θύρας χαλκᾶς συντριψας, καὶ μοχλοῦς σιδηροῦς συνθλάσας, τὸ φῶς αὐθις ὑπέδειξε τῆς ζωῆς, χεῖρας ὀρέγων, ὁδοποιῶν, ⁹ ὑποβάθραν οὐρανῶν ὑποδεικνύς, Παράδεισον αὐθις οἰκτεῖν ἀξιῶν. Τοίνυν κατήκτισεν ἐν ἡμῖν, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου δούς ἡμῖν τοῦ πνεύματος, εἰς τὸ γνῶναι αὐτὸν, ¹⁰ ἢ τὰ περὶ αὐτοῦ, ὃ ἔστιν ἀρχὴ καὶ τέλος ζωῆς. Νόμος δικαιοσύνης γέγονεν ἡμῖν, ¹¹ νόμος πίστεως, νόμος πνεύματος, ἐλεύθερος ἐκ νόμου ¹² σαρκὸς ἁμαρτίας. Διὸ ¹³ συνήδομαι τῷ νέμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἴσον ἀνθρώπων· ἴσον δὲ ἡμῶν ὁ Χριστός,

2. Fortasse τοῦ υἱοῦ.

*) Vide Ancorat. cap. 65., p. 67 sqq. ed. Petau.

Cap. II. — 1. καὶ σωτῆρος addit Ancor.

2. καὶ δικαίως om. Ancor.

3. ὡς cod. Rhedig.

4. In Ancor. legitur ἄρας ἐκ μέσου καὶ προσηλώσας τῷ στ.

5. παρεδειγματίσειν Ancor.

cum patre fuisse, nec unquam esse desisse putent, adeoque sine illo initio ac tempore a patre esse productum, nihilominus tam hi, quam alii omnes in spiritum sanctum contumeliosi sunt, quem cum patre et spiritu sancto in commemoranda divinitate non numerant. Nos autem ea de re persaepe disputavimus, et in singulis refutandis haeresibus certissimis id rationibus non medioeri diligentia probatum reliquimus, videlicet spiritum sanctum cum patre et filio dominum appellari. *Spiritus enim domini replevit orbem terrarum: spiritus* Cap. 1, 7.
ille veritatis ac dei. Spiritus enim domini dicitur, et a patre proce- Ioann.
dens, et a filio accipiens, ac singulis varie dona distribuens, prouti. 16, 13.
libet; dei quoque profunda scrutans, cum patre existens et filio, ba- 1. Cor. 12, 11.
pizans, obsignans obsignatumque perficiens. Verum ne eundem
laborem iterum hoc loco repetam, quae in magna illa disputatione,
quam de Fide in Pamphyliam scripsi, olim a me disputata sunt, hic
proponam; quo et contumeliosos illos in spiritum sanctum haere-
ticos refellam, et lectores instituem, et iis qui spiritum sanctum
obtinuerunt voluptatem ac laetitiam afferam. Ea porro sunt eius-
modi.

EX ANGORATO EXCERPTA QUaedam.

Apparuit gratia domini nostri Iesu Christi erudiens nos, ut abne- Cap. 11.
gantes impietatem et saecularia desideria sobrie, pie et iuste vivamus Tit. 2, 11.
in hoc saeculo, expectantes beatam spem et adventum gloriae magni
dei et salvatoris nostri Iesu Christi: qui tradidit seipsum pro nobis, Col. 2, 14.
ut redimeret nos ab omni iniquitate, et purgaret sibi ipsi populum pe-
culiarem, sectatorem bonorum operum deleto per decreta sua chiro-
grapho, quod contra nos erat, ac nobis adversabatur; quod e medio
sublatum affixit cruci, ac principatus et potestates spolians traduxit
audacter triumphans illos in semetipso: et cum aeneas fores contrivis- Psalm.
set, ac vectes ferreos confregisset, vitae postmodum lumen ostendit, 106, 16.
manus porrigens ac viam muniens, et ad coelum conscendendum
scalas ostendens, ac Paradisum denique rursus ad habitandum offe-
rens. Hic igitur habitavit in nobis, ac legis spiritus sancti iustifica- Ioann. 1, 6.
tionem nobis est largitus, ut tam ipsum quam quae sunt ipsius pro-
pria cognoscamus; quod vitae initium ac finis est. Ergo iustitiae
nobis concessa lex est, lex, inquam, fidei, lex spiritus, et a lege
carnis peccati libera. Quamobrem quod ad interiorem hominem per- Rom. 7, 22.
tinet, dei me lex delectat. Est autem intra nos Christus; si qui-

6. αὐτὰς Ancor.

7. ἐαντὴ bod. Rhedig.

8. κύλας Ancor.

9. ὑπεβάθρας, οὐρανὸν Ancor.

10. ἦ om. Ancor.

11. νόμος πίστεως absunt ab Ancor.

12. ζωῆς habet Ancor.

13. συνελθόμεν τὸν νόμον Ancor.

εἴπερ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν. ¹⁴ Ἄλλ' αὐτὸς θανὼν ὁδὸς ζωῆς ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ¹⁵ ἀναστάντι, αἰτίῳ ζωῆς, τοῦ πρὸ πολλῶν γενεῶν ὄρκου μνησθεῖς, κατὰ τὸν Δαβὶδ, ¹⁶ Ὁ θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ, κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν· ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος ¹⁷ τοῦ σταυροῦ. ¹⁸ Παραγέγονε τοίνυν εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, καθὼς ἐπήγγελλται Ἀβραάμ, καὶ λοιποῖς ἁγίοις, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τὰ ¹⁹ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Διάστασις δὲ ἦν καὶ ἔχθρα ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ. Ἀποκατήλαξε δὲ ἐν τῷ σῶματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν. Ἦλθε γὰρ ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν, ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ²⁰ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον. Εἶναι ²¹ δὲ τὰ ἔθνη σύσσωμα καὶ συμμετοχα καὶ συγκληρονόμα τῆς ἐπαγγελίας, ἐκέλευσεν εἰπὼν, Δεῦτε ²² πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Τοίνυν ἐν ᾧ ἐγὼ ἠσθένουν διὰ τῆς σαρκὸς, ἀπεστάλη μοι ὁ σωτήρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας οἰκονομίαν τοιαύτην πληρῶν, ἵνα με δουλείας ἐξαγοράσῃ, ἵνα με φθορᾶς, ἵνα με θανάτου. Καὶ ἐγένετό μοι δικαιοσύνη, καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις. Δικαιοσύνη μὲν, διὰ πίστεως αὐτοῦ ²³ ἁμαρτιῶν λύσας, ἁγιασμός ²⁴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος καὶ ἐν ῥήματι αὐτοῦ ἑλευθερώσας, ἀπολύτρωσις δὲ, τὸ αἷμα αὐτοῦ λύτρον ἁμνοῦ ἀληθοῦς ὑπὲρ ἐμοῦ ἑαυτὸν παραδοῦς, κλειστήριον καθάρσεως κόσμου, καταλλαγῆς ἀπάντων ²⁵ οὐρανοῦ καὶ γῆς, μυστήριον τὸ ἀπόκρυφον πρὸ τῶν αἰώνων καὶ γενεῶν πληρῶν καιροῖς τοῖς ²⁶ διωρισμένοις. Ὁ αὐτὸς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι καὶ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα· ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς.

Κεφ. γ'. Τὸ δοχεῖον τοίνυν τῆς σοφίας, καὶ τῆς Θεότητος ὁ Χριστὸς ¹ μεσιτεύων, καὶ καταλλάσσων τὰ πάντα ² Θεῷ ἐν αὐτῷ, μὴ λογιζόμενος ἁμαρτιῶν, ἀπόκρυφα μυστήρια πληρῶν, πίστει διαθήκης αὐτοῦ τῆς προσηγγελμένης ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν, υἱὸς Θεοῦ κηρυσσόμενος, υἱὸς Δαβὶδ λεγόμενος. Ἄμφω γὰρ, θεὸς καὶ ἄνθρωπος, μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀληθινὸς οἶκος Θεοῦ, ἐξράτασμα

14. αὐτὸς γὰρ θανὼν Ἀποστ.

15. ἐγερθέντι Ἀποστ.

16. Articulum non agnoscit Ἀποστ.

17. ἐν τῷ σταυρῷ Ἀποστ.

18. παρεγένετο Ἀποστ.

19. τε om. Ἀποστ.

20. ἐν ἑαυτῷ non agnoscit Ἀποστ.

21. τε habet Ἀποστ.

dem *habitat in nobis*. Sed mortuus ipse via vitae nostra caussa factus est: *Ut qui vivunt, non sibi ipsis amplius vivant, sed ei qui* 2. Cor. 5, 15. *pro nobis mortuus est et resurrexit*. Idemque vitae principium, ac *iurisiurandi*, quo se ante plures annos obstrinxerat, ut ait David, *Psalm. 88, 4. recordatus est: Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi,* 2. Cor. 5, 19. *sua illis delicta non imputans: Quoniam in ipso placuit omnem habi-* Col. 1, 19. *tare plenitudinem, et per illum reconciliare in ipsum omnia, cum pacem crucis sanguine sanxisset*. Hic igitur ad temporum administrandam plenitudinem advenit; quemadmodum Abraamo ceterisque sanctis data fides erat, *Ut in ipso instauraret omnia, ac velut in sum-* Eph. 1, 10. *nam redigeret, quae in coelo sunt ac terra*. Etenim per illam dei patientiam dissensio quaedam et inimicitia fuerat; Christus vero in corpore carneque sua in gratiam concordiamque restituit, cum per sese unum ambo fecisset. *Venit enim pax nostra, et interiectum ma-* Eph. 2, 14. *ceriae septum, similitatem videlicet omnem, in sua carne diruit, ac praeceptorum legem suis dogmatibus abolevit, ut ambos in seipso eundem in novum hominem componeret*. Gentes vero in idem corpus coalescere, ac promissorum una participes et heredes esse iussit his verbis: *Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, ego reficiam vos*. Igitur cum ego carne imbecillus essem, servator ad me sub carnis peccati specie missus est, qui totum hoc negotium conficeret, ut me a servitute, ut a corruptela, ut a morte redimeret, ac mihi ille *iustitia, sanctificatio ac redemptio factus est*. Iustitia 1. Cor. 1, 30. quidem, quod per fidem suam peccatum dissolvit, sanctificatio, quod per aquam et spiritum ac verbo suo in libertatem asseruit, redemptio denique, quod seipsum ac veri agni sanguinem, hoc est suum, in capitis mei pretium effuderit, piaculum, quo et mundus repurgatus, et omnia coelo terraque reconciliata sunt; dum *mysterium ante* Col. 1, 20, *saecula ac generationes occultum constitutis temporibus implevit*. Idem et 26. *vero transformabit corpus humilitatis nostrae, ut conforme sit gloriae* Phil. 2, 21. *ipsius, secundum operationem, ut possit subicere sibi omnia: quo-* Col. 2, 9. *niam in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis*.

Quocirca sapientiae illud ac divinitatis receptaculum Christus Cap. III. *mediator, et omnia in sese cum deo reconcilians, neque peccatum im-* 2. Cor. 5, 19. *putans, ad exitum arcana mysteria perducens, testamenti sui fide, quod a lege et prophetis ostensum antea fuerat, dei, inquam, ille filius praedicatus, ac Davidis appellatus est filius*. Si quidem utrumque deus et homo, *dei et hominum mediator fuit; verum dei domi-* 1. Tim. 2, 2.

22. πρὸς με non habet Ancor.

23. ἀμαρτίας Ancor.

24. δὲ δὲ Ancor. Recte fortasse.

25. ἐν οὐρανῷ. Ancor.

26. ὠρισμένοις Ancor.

CAP. III. — 1. μεσιτεύων καταλλάσσει Ancor.

2. τῷ θεῷ Ancor.

ἅγιον, ³ πνεύματος δατήρ, τοῦ ἀναγεννώντος καὶ ἀνακαινίζοντος ἀν-
 θις τὰ πάντα τῷ θεῷ· ⁴ καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν
 ἡμῖν, ⁵ καὶ εἶδομεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὡς ⁶ δόξαν μονογενοῦς παρὰ
 πατρός. Ὁ ὑετός δένδροισι καὶ φυτοῖς συμφυσιούμενος σῶμα ἀπεργά-
 ζεται, καὶ ⁷ τὸν καθ' ὁμοιότητα καρπὸν ἕκαστον. Καὶ ἐν μὲν τῇ
 ἐλαίᾳ ἔλαιον πῖον γίνεται, ⁸ προσλαμβάνόμενος πρὸς αὐτῆς τὸ οὐσιώ-
 δες. Ἐν δ' ἀμπέλῳ οἶνος ἡδύς χροῖζεται, ἐν δὲ συκῇ σῦκον γλυκαίνε-
 ται, ⁹ ἐν δὲ ἐκάστῳ τῶν σπερμάτων πρὸς τὸ εἶδος αὐτοῦ αὔξει φωνή·
 οὕτως, οἴμαι, ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐν Μαρίᾳ ¹⁰ ἐγένετο, καὶ ἐν σπέρ-
 ματι Ἀβραὰμ ἄνθρωπος εὐρίσκετο, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν. Εὐρήκα-
 μεν γὰρ Μεσσίαν ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς, ¹¹ ὡς δὲ Μωϋσῆς ἔφη, Κα-
 ταβήτω ὡς ὑετός τὸ ἀπόφθεγμά μου, καὶ ὡς ¹² σταγόνες στάζουσαι
 ἐπὶ τῆς γῆς· ἢ, Καταβήτω ὡς δρόσος ἐπὶ πόκον. Ἐρῖον τοίνυν δεχό-
 ras. 889. μενον τὴν δρόσον αὔξει πόκον γονήν, γῆ δὲ δεχομένη τὸν ἐλπίδος
 γεωργὸν ὑετὸν, αὔξει καρπὸν ¹³ τῷ δεχέσθαι προστάγματι δεσπότου,
 προσδιδούσα τὴν φύσιν ¹⁴ πρόθύμως. ¹⁵ Τοῦ δὲ λαμβάνειν παρ' αὐ-
 τοῦ πλεόν ἔχει σπουδήν. Οὕτω δὴ καὶ ¹⁶ παρθένος Μαρία, Κατὰ τί
 γινώσκωμαι τοῦτο, φησί, ὅτι ἔσται ¹⁷ μοι; Ἦκουσε, Πνεῦμα κυρίου
 ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον
 ἐκ σοῦ, ἅγιον ἔσται, καὶ Τίος ὑψίστου κληθήσεται. Χριστὸς ἐν ἀγ-
 γέλῳ λαλεῖ, ἀναπλάττει δὲ ἑαυτὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πλάσει ὁ δεσπότης μορ-
 φῆν δούλου λαβών. Καὶ Μαρία μὲν ἀνιμάται τὸν λόγον εἰς σύλληψιν,
 ὡς ὑετὸν ἢ γῆ. Ἐαυτὸν δὲ καρπὸν ἅγιον ¹⁸ ἀποδείκνυσσι προσλαμβα-
 νόμενος θνητοῦ φύσιν, ¹⁹ οὗτος ἦν ἐξ αὐτῆς ἀνιμώσης, ὡς γῆ καὶ
²⁰ ποκάς, ὁ τῆς ἀληθοῦς ἐλπίδος καρπὸς ²¹ ἀγίοις ἐν προσδοκίᾳ· κα-
 θὼς Ἐλισάβετ ἔλεγεν, Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ
 καρπὸς τῆς κοιλίας σου· ²² ὃ προσελάβετο ἐξ ἀνθρωπότητος, παθῶν
 ἀπαθῆς ὢν ὁ λόγος. Οὗτος ²³ ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ καταβάς ἐξ οὐρανοῦ,
 καὶ ζωὴν διδούς· οὗτος ὁ τῆς ἀληθοῦς ἐλαίας καρπὸς, τὸ ἔλαιον τῆς
 χρίσεως καὶ τῆς συνθέσεως, ὃν προετύπωσε Μωϋσῆς· οὗτος ἡ ἀληθινή
 ἀμπελος, ἣν γεωργεῖ ²⁴ μόνος ὁ πατήρ, βότρυν χαρῆς ²⁵ γεννήσας
 ἡμῖν. Οὗτος τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ὃ διψῶν ἄνθρωπος λαβὼν οὐ διψήσει
 πάλιν, ἀλλ' ἔστιν ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτοῦ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἐκ

3. ἀγίου πνεύματος Ancor.

4. ὅτι Ancor.

5. καὶ non agnosci Ancor.

6. δόξαν non agnosci Ancor.

7. τῶν καρπῶν κατ' ὅμ. ἕκαστον An-
 cor.

8. προσλαμβάνόμενον ἐξ αὐτῆς Ancor.

9. καὶ ἐκάστῳ σπερμάτων πρὸς τὸ
 εἶδος αὔξεται αὐτοῦ καὶ φύει Ancor.

10. σὰρξ ἐγένετο Ancor.

11. Verba ὡς δὲ Μωϋσῆς non habet
 Ancor.12. σταγῶν ἢ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν,
 καὶ ὁ Δαβὶδ, καταβήτω ὡς ὑετός ἐπὶ
 πόκον Ancor.13. τῷ codd. mss. uerque. Editi ha-
 bent τὸ. In Ancorato estat δεχομένη
 ὑετὸν αὔξει καρπὸν προστάγματα relictis
 omissis.

14. προθυμοτέρως Ancor.

15. τοῦ correxi cum Petavio. In hbris
 vulgo est τῷ, pro quo in Ancorato τὸ.

16. τῇ παρθένος Ancor.

17. μοι τοῦτο; Ancor.

cilium, sacerdotium sanctum spiritus regenerantis, ac deo instaurantis omnia largitor. *Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam eius, tanquam gloriam unigeniti a patre.* Ioann. 1, 6
 Ut enim pluvia cum arboribus coalescens, ac stirpibus, corpus efficit, et unumquemque fructum ad eius unde ortus est similitudinem producit, ut et in oliva ad eius naturam et substantiam adiunctum pingue oleum existat, in vite suavissimi in vini qualitatem coloremque transeat, in ficus arbore dulcissimo ficus sapore temperetur, et in quolibet semine naturam ipsius ad consentanea cuiusque formae incrementa perducatur, ita *Verbum*, opinor, dei in *Maria caro factum est*, et in Abraami stirpe homo ex promissi fide repertus est. *Invenimus enim*, inquit, *Messiam, quem scripsit Moyses.* Idem vero *Moyses*, *Descendat*, inquit, *ut pluvia eloquium meum, et tanquam guttae stillantes in terram: vel, Descendat sicut ros in vellus.* Deut. 32, 2
 itaque rorem excipiens fetum auget velleris. Terra velut quandam spei cultorem et agricolam pluviam excipiens fructum ad maturitatem perducit, eaque perfusa ex imperio domini naturales fruges prompte ac libenter emittit, et ab eodem rursus accipiendi maiori desiderio tenetur. Sic et Maria virgo cum ita respondisset, *Unde*, inquit, *cognoscam mihi istud affuturum?* audit, *Spiritus domini in te descendet, et virtus altissimi obumbrabit te, ideoque et quod nascetur ex te sanctum erit, et filius altissimi vocabitur.* Psalm. 71, 6
 Christus in angelo loquitur, et in sui ipsius formatione semetipsum dominus effingit, *servi formam induens.* Philipp. 2, 7. Ceterum Maria verbum dei ad generationem velut terra pluvium haurit et attrahit. Deus vero sanctum sese fructum in mortali natura capessenda demonstrat. Ergo hic ex illa terrae instar ac velleris attrahente profectus est, verae solidaeque spei fructus, et a sanctis expectatus. Quemadmodum *Elisabetha dixit, Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.* Luc. 1, 42. Hoc autem omne ex humana conditione ac natura in sese transtulit verbum illud, quod expers alioqui passionis perpeti voluit. *Hic est pater ille vivus, qui de coelo descendit,* ac vitam impertiit. Ioann. 6, 51. Hic est verae fructus oleae, unctionis et compositionis oleum illud quod *Moyses specie quadam adumbravit.* Exod. 30. Idem *vera vitis est,* quam *solus pater colit,* qui laetitiae nobis uvam progenuit. Ioann. 15, 2. Hic est *aqua illa viva, quam sitiens homo cum biberit, non sitiet amplius, sed in eius ventre permanet saliens in vitam aeternam.* Ioann. 4, 13. Ab hoc novi agri-

18. ὁ τοῦ θεοῦ λόγος post ἀποδεχνοῦσι
 additum legitur in Ancor.

19. οὕτως Ancor.

20. πόκος Ancor.

21. ἢ τῶν ἀγίων προσδοκία Ancor.

22. Ἐν Ancor.

23. ὁ non habet Ancor.

24. μόνος καὶ ὁ πατήρ ed. Petav.,
 in vitis libris manu exaratis.

25. γεννήσασα suspicatus est Petavius.

τούτου λαβόντες μετέδωκαν οἱ νέοι γεωργοὶ εἰς τὸν κόσμον, παλαιοὶ δὲ γεωργοὶ ²⁵ ἐξῆραν, καὶ ἔφθειραν διὰ ἀπιστίαν. Αἵματι μὲν ²⁷ ἐαυτοῦ ἀγιάζει τὰ ἔθνη, πνεύματι δὲ ²⁸ αἰδίῳ ἄγει τοὺς κλητοὺς εἰς οὐρανοὺς. Ὅσοι ²⁹ γοῦν πνεύματι αὐτοῦ ἄγονται, αὐτοὶ ζῶσι θεῶ, ὅσοι δὲ ³⁰ μὴ, ἔτι θανάτῳ λελογισμένοι εἰσὶ· ψυχικοὶ, ἤτοι σαρκικοὶ οὗτοι καλοῦνται. Τοίνυν ³¹ ἀθετεῖ τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ³² ὀχύρωμα οὐσης ἀμαρτίας, νεκροὶ δὲ τὰ μέλη τοῦ θανάτου διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ. Λαβεῖν δὲ πνεῦμα ἅγιον, ὃ οὐκ εἶχομεν, προστάσσει, τὸ ζωοποιεῖν ἐμὲ τὸ πάλαι τεθνηκότα, ὅπερ μὴ λαβῶν τεθνήξομαι. Δίχα γὰρ πνεύματος αὐτοῦ πᾶς νεκρός. Εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, ὃ ἐγγέλρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσει τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος πνεύματος ³³ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν. Ἄλλ' οἶμαι ἀμφοτέρα κατοί-
 pag. 881. καὶ ἐν τῷ δικαίῳ, ὁ Χριστὸς καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.

Κεφ. 8. Εἰ δὲ Χριστὸς ἐκ τοῦ πατρὸς πιστεύεται θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα ¹ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ² ἢ παρ' ἀμφοτέρων (ὡς φησι ὁ Χριστὸς, Ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ οὗτος ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται), ὁ δὲ Χριστὸς ἐκ πνεύματος ἀγίου (³ Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ, φησὶ, ἐκ πνεύματος ἀγίου, ἀγγέλου φωνῆ), ⁴ συνίω τὸ λυτρούμενόν με μυστήριον, πίστει, ἀκοῇ μόνῃ, φιλικῶ ⁵ τῇ πρὸς τὸν ἐλθόντα πρὸς ⁶ ἐμεῖ· ἐαυτὸν γὰρ ὁ θεὸς γινώσκει, ἐαυτὸν ⁷ Χριστὸς κηρύττει, ἐαυτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δηλοῖ τοῖς ⁸ ἀξίοις. ⁹ Ἐν γραφαῖς δὲ ἀγίαις τριάς ἡμῖν καταγγέλλεται καὶ πιστεύεται ¹⁰ ἀπεριέργως, ἀφιλονεικῶς, συνθημάτων ¹¹ ἀκοαῖς. Ἐκ πίστεως ¹² δὲ αὐτῆς ἡ σωτηρία τῆς χάριτος, ἐκ πίστεως ἢ δικαιοσύνη χωρὶς ¹³ ἔργων νόμου γέγραπται, ἐξ ἀκοῆς πίστεως τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ ¹⁴ δίδοσθαι τοῖς σωζομένοις. ¹⁵ Πίσσις δὲ ἢ καθόλου κηρύκων ¹⁶ φωναῖς αὕτη σημαίνεται, ὡς ¹⁷ ἔγραγα οἶμαι κατηχούμενος ἐκ γραφῶν, τρία ἅγια, τρία συνάγια, τρία ¹⁸ ἐνόπαρκα, τρία συννόπαρκα, τρία ἔμμορφα, τρία σύμμορφα, τρία ἐνεργὰ, τρία συνεργὰ, τρία ἐνυπόστατα, ¹⁹ τρία συνυπόστατα ἀλλήλοις συνόντα. Τριάς αὕτη ²⁰ ἀγία καλεῖται, τρία ὄντα, μία συμφωνία,

26. ἐξῆραναν Ancor. resiccarunt vertit etiam Cornarius.

27. αὐτοῦ ἀγιάζεται Ancor.

28. αὐτοῦ ἰδίῳ ἀνάγει Ancor. Pro αἰδίῳ Petavius suspiratus est ἀγίῳ.

29. οὖν Ancor.

30. μὴ non agnoscit Ancor.

31. ἀθετεῖν Ancor.

32. ὀχυρώματα ὄντα τῆς ἀμ., νεκροῦν δὲ Ancor.

33. αὐτοῦ om. Ancor.

CAP. IV. — 1. αὐτοῦ non est in Ancor.

2. εἰ π' ἀμφοτέρων cod. Rhedig. Pro

ei quod vulgo legitur restituit ἢ ex Ancorato. Etiam Cornarium video aut convertisse.

3. Verba τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ, φησι, ἐκ πνεύματος ἀγίου absumi ab Ancor.

4. συνίῳν τῷ λυτρομένῳ με μυστήριῳ Ancor.

5. τῇ non habet Ancor.

6. με Ancor.

7. Χριστὸν Ancor.

8. ἀγίοις Ancor.

9. ἐν δὲ γρ. ἀγίαις Ancor.

10. Ita restituit Petav. ex Ancorato.

colae propaginem capientes toto orbe sparserunt. Veteres autem cultores evulsam suapte perfidia profigarunt. Ille gentes suo cruore sanctificat, ille per spiritum sanctum quos vocavit ad regnum coeleste perducit. Sane *quicumque ipsius aguntur spiritu*, deo ipsi vi-
Rom. 8, 14.
 vunt. Quicumque vero non aguntur, morti adhuc attributi animales, vel carnales potius appellantur. Proinde carnis extinguit opera, quae omnimentum quoddam est peccati, et membra mortis sua gratia mortificat. Idem accipere spiritum sanctum, quo carebamus, imperat, qui me pridem enectum revocavit ad vitam, quem nisi recepero, subinde moriar. Nam absque eius spiritu quilibet est mortuus. *Quod si spiritus eius in nobis est, qui excitavit illum a mor-*
Rom. 8, 11.
tuis, vivificabit mortalia corpora nostra per inhabitantem spiritum eius in nobis. Verum ambo in iusto, ut opinor, habitant, Christus eiusque spiritus.

Iam vero cum Christus a patre profectus, deus videlicet a deo
Cap. IV.
 credatur, et dei spiritus a Christo, utpote qui ab utroque procedit; id quod Christus ipse testatur: *Qui a patre procedit*, inquit, *et hic*
Ioann. 15, 26.
de meo accipiet; cumque Christus e spiritu sancto natus sit. *Quod enim in ipsa est de spiritu sancto natum est*, ut angeli verbis utar; et 16, 14.
Matth. 1, 20.
 mysterium illud per quod sum redemptus, fide atque auditu duntaxat intelligo, tum amore erga illum ac benevolentia qui ad me usque descendit. Deus enim seipsum cognoscit; Christus sese praedicat, spiritus sanctus denique seipsum iis qui digni sunt ostendit. Porro sacris in literis nuntiata nobis est fideique nostrae proposita trinitas; in qua nihil curiosum est, contentiosum nihil, quam ex audita tessera symboloque didici. Quippe ex ipsa fide gratiae salus, Rom. 3, 20.
et Gal. 3, 16.
fide iustitia, citra legis opera, uti scriptum est, ex fidei, inquam, auditu iis qui salutem obtinent spiritus Christi conceditur. Ceterum quantum e scripturarum disciplina iudicare possum, generalis illa fides praeconum vocibus declaratur eiusmodi: Tria esse sancta, tria simul sancta, tria existentia, tria simul existentia, tria forma praedita, tria eandem formam habentia, tria efficacia, tria simul efficientia, tria subsistentia, tria simul subsistentia, et invicem coniancta. Atque ea demum sancta trinitas appellatur in qua tria sunt,

Libri enim manus exarati et edit. princ.
 habent ἀπερλεργος, ἀφιδόνεικος.

11. ἀισῆς Ancor.

12. ταύτης pro δὲ αὐτῆς habet Ancor.

13. ἔργων om. Ancor.

14. διδόναι edd. princ. et Petav.
 Petavio videbatur δέδοται

15. πιστῆ Ancor.

16. φωνῆ Ancor.

17. ἐγὼ cod. Rhedig.

18. ἐνύπαρκτα scripti, cum viderem
 codd. mss. et ed. princ. ἐμπρακτα habere.
 Petavio edidit ὑπαρκτά. In Ancorato
 desiderantur verba τρία -- συνύπαρκτα.

19. Verba τρία συνυπόστατα non habet Ancor.

20. ἡ ἄγλα Ancor.

μία θεότης τῆς αὐτῆς ²¹ δυνάμεως, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, ²² ὅμοια ἐξ ὁμοίου, ἰσότητα χάριτος τῆς αὐτῆς χάριτος ἐργάζεται, πατὴρ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· τὸ δὲ πῶς αὐτοῖς ²³ ἀπολείπεται διδάσκειν. ²⁴ Οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, ²⁵ οὐδὲ τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ, καὶ ᾧ ἐὰν ὁ υἱός ²⁶ ἀποκαλύπτει· ἀποκαλύπτει δὲ διὰ πνεύματος ²⁷ ἁγίου. Οὐκοῦν τρία ταῦτα ὄντα, ἢ ἐξ αὐτοῦ, ἢ παρ' αὐτοῦ, ἢ πρὸς αὐτὸν, ἐκάστω ἀξίως νοούμενα, καθὼς ἑαυτὰ ἀποκαλύπτει, φῶς, πῦρ, πνεῦμα, καὶ ἄλλαις οἶμαι ὀράσεων ὁμοιωσέσι, καθὼς ἄξιος ὁ διακονούμενος ἄνθρωπος. Αὐτὸς τοίνυν ὁ θεὸς ὁ ἐν ἀρχῇ εἰπὼν, Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς, τὸ ²⁸ ἐρώμενον, αὐτὸς ὁ φωτίσας ἡμᾶς τὸ φῶς ἰδεῖν τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀληθειάν σου, ²⁹ ὁ Δαβὶδ φησι. Αὐτὸς ἐστὶν ὁ κύριος ὁ εἰπὼν, pag. 882. Ἐν ταῖς ἑκαταῖς ἡμέραις ³⁰ ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεῦσουσιν ³¹ αἱ θυγατέρες αὐτῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ὀράσεις ὄψονται, τρία πρόσωπα ἁγίας λειτουργίας δεικνύς ³² ὑμῖν ὑποστάσεως ἐξ ὑποστάσεως οὔσης τρίτης.

Κεφ. ε'. *Λέγω οὖν Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς, ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ, εἰς τὸ πληρῶσαι τὰς ἐπαγγελίας, συνδιακονεῖν δὲ ¹ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ² παρελήφραμεν ἐκ θείων γραφῶν οὕτως. Ἀποστέλλεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ πατρὸς, ἀποστέλλεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ³ Λαλεῖ ἐν ἁγίοις Χριστὸς, λαλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἰάται ⁴ Χριστὸς, ἰάται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἀγιάζει Χριστὸς, αγιάζει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Βαπτίζει Χριστὸς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, βαπτίζει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οὕτως λέγουσιν αἱ γραφαί, Ἀποστείλεις τὸ πνεῦμά σου, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὅμοιον ⁵ τῷ λέγειν, Ἐξαποστείλεις τὸν λόγον σου, καὶ τήξει αὐτά. Λειτουργούντων δὲ ⁶ αὐτῶν, φησὶ, τῷ κυρίῳ, καὶ νηστεούντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Ἀφορίσατε ⁷ δὴ μοι Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς, ὅμοιον τῷ ⁸ λέγειν, Ὁ δὲ κύριος ⁹ λέγει, Εἰσέλθετε εἰς τὴν πόλιν, κακεὶ λαληθήσεται ¹⁰ ὑμῖν τί δεῖ ποιεῖν· αὐτοὶ μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ ¹¹ πνεύματος τοῦ ἁγίου κατήλθον εἰς Σελεύκειαν, ὡς ἂν εἴποι Χριστὸς, Ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Ἔδοξε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ μηδὲν ἄλλο ἐπιτίθεσθαι βάρους, πλην τῶν ἐπα-*

21. θεότητος Ancor.

22. ὅμοια ἐξ ὁμ., ἰσότητι χάρ., πατρὸς cell., verbis τῆς αὐτῆς χάρ. ἐργάζεται omittis, Ancor.

23. Ita ex Ancor. editiū Petau. Libri enim habent ἀπέλιπε διδάσκει.

24. οὐδεὶς γὰρ Ancor.

25. οὐδεὶς Ancor.

26. ἀποκαλύψη Ancor. Rescribo ἀποκαλύπτει.

27. ἁγίου. τούτῳ καὶ ὁ πατὴρ ἀποκαλύπτει. οὐκοῦν ταῦτα τρία ὄντα Ancor.

28. τὸ ἐρώμενον codd. mss. et ed. princ. τὸ ὀρώμενον ed. Petau. In Ancor. ea verba plane non extant.

sed una trium consensus, singularis divinitas, eiusdem virtutis eiusdemque substantiae, similis e simili, qua aequalem gratiam ex eadem efficit gratia, patris et filii ac spiritus sancti. Quinam vero possit istud fieri, ipsismet illis docendum relinquitur. *Nemo, inquit, novit patrem nisi filius, neque filium nisi pater, et cui filius revelarit.* Quod is per spiritum sanctum revelat. Tria igitur ista sunt, aut ex ipso, aut ab ipso, aut ad ipsum, quae in unoquoque, ut par est, intelliguntur, prout seipsas personae illae declarant. Ita et lux, ignis, spiritus, ceterarum rerum aspectabilium nominibus appellantur, pro eo ac quilibet hominum dignus est cui hoc officii genus impenditur. Deus igitur ille, qui initio dixit, *Fiat lux, et facta est aspectabilis illa lux, ipse est qui ad verum lumen intuendum nobis illuxit, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum.* *Emitte lucem tuam, ait David, et veritatem tuam.* Ille ipse dominus est qui dixit, *In novissimis diebus effundam de spiritu meo in omnem carnem, et prophetabunt filiae illorum, et adolescentes ipsorum visiones videbunt.* Ac tres functionis sacrae personas nobis ostendit, cum tertia ex hypostasi procedat hypostasis.

Dico igitur Christum ministrum fuisse circumcisionis pro veritate dei, ut promissa completeret. Porro spiritum sanctum una ministrare e sacrorum librorum auctoritate ita dicimus: Christus a patre mittitur, mittitur et spiritus sanctus: Christus in sanctis loquitur, loquitur et spiritus sanctus: sanat Christus, sanat et spiritus sanctus: sanctificat Christus, sanctificat et spiritus sanctus: baptizat in suo nomine Christus, baptizat et spiritus sanctus. Ad eum modum scriptura loquitur: *Emittes spiritum tuum, et renovabis faciem terrae.* Quod idem est atque istud: *Emittes verbum tuum, et liquefaciet ea.* *Ministrantibus, inquit, illis domino, ac ieiunantibus dixit spiritus sanctus, Segregate miki Barnabam, et Saulum ad opus ad quod eos vocavi.* Idem hoc est cum isto: *Dominus autem dicit, Ingreddimini urbem, et ibi dicetur vobis quid oporteat facere: Illi igitur missi a spiritu sancto abierunt Seleuciam.* Quemadmodum Christus ipse diceret, *Ecce mitto vos, sicut oves in medio luporum: Visum est spiritui sancto nihil aliud imponere vobis oneris, praeter haec necessaria.*

29. φησὶ ὁ Δαβὶδ Ancor.
 30. ἐγὼ codd. mss. uterque.
 31. οἱ υἱοὶ αὐτῶν καὶ αὐτὸς Ancor.
 32. ἡμῖν Ancor. Vox ὑποστάσεως αὐτῆς ἐξ ὑποστάσεως om. in Ancor.
 CAP. V. — 1. τὸ om. in ed. Petav.
 Colon. repet.
 2. συμπαραεὶλήφμεν Ancor.
 3. λαλεῖται ἐν ἀγίοις ὁ Χρ., λαλεῖται Ancor.

4. ὁ Χριστὸς Ancor.
 5. Ita Ancor. Libri vulgo τὸ.
 6. αὐτῷ τῷ κυρίῳ Ancor.
 7. δὴ non habet Ancor.
 8. εἰπεῖν Ancor.
 9. εἶπεν, εἰσαλεῖ Ancor.
 10. σοὶ τί σε δεῖ ποιεῖν. οὗτοι Ancor.
 11. ἀγίου πνεύματος κατῆλθον Ancor.

Matth.
11, 27.

Gen. 1.

Ioann. 1, 9.

Psalms.
42, 2.

Cap. V.
Rom. 15, 8.

Psalms.
103, 19.

Psalms.
147, 18.

Act. 13, 2.

Act. 9, 7.

Act. 13, 4.

Matth.
10, 16.

Act. 15, 20.

ναγκας, ὡς ἂν εἴποι, λέγω δὲ, ¹² οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ κύριος, γυναικα ἀπὸ ¹³ ἀνθρώπου μὴ ¹⁴ χωρίζεσθαι. Διηλθὼν δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ¹⁵ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λαλήσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν Μυσίαν ἐπειράζον εἰς τὴν Βιθυνίαν πορεύεσθαι, καὶ οὐκ εἶπεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα ¹⁶ τὸ ἅγιον, ὡς ἂν εἴποι Χριστός, ¹⁷ Ἀπελθόντες βαπτίσατε ¹⁸ εἰς πάντα τὰ ἔθνη· μὴ ¹⁹ βασιτάζετε ²⁰ μὴ πήραν, μὴ ῥάβδον, ²¹ μήτε ὑποδήματα. Οἵτινες, ²² φησί, ἔλεγον τῷ Παύλῳ διὰ τοῦ πνεύματος μὴ ἀναβαίνειν εἰς Ἱερουσαλήμ, ²³ ἢ Ἄγαθος, Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸν ἅγιον, τὸν ἄνδρα οὐ ἔστιν ἡ ζώνη αὕτη, ²⁴ ὅμοιον ὡς εἶπε Παῦλος, Εἰ δοκιμῆν ²⁵ ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος ²⁶ Χριστοῦ; ἢ, Μνημονεύετε τῶν λόγων κυρίου, ὅτι αὐτὸς εἶπεν ἀγαθὸν διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. Καὶ, Νῦν ²⁷ ἴδου ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι, ὡς ²⁸ ἐάν εἴποι, Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πλὴν τὸ πνεῦμά μοι διαμαρτύρεται κατὰ πόλιν, λέγον, ὅμοιον ²⁹ ὡς εἶπε, Κύριος μαρτυρεῖ τῇ ἐμῇ ψυχῇ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. Ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. ³⁰ Καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Καὶ περιετμήθη περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν ἐν ³¹ τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπέερε πνεῦμα θεοῦ οἰκᾷ ἐν ὑμῖν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Καθὼς ἐλάβετε Χριστὸν, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, καὶ, Πνεῦμα κυρίου ἐλάλησεν ἐν ἐμοί, καὶ λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου. Καὶ, Τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ³² Ἀπαρχὴ Χριστός. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ὅς ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς ³³ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. Ἴνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἁγιασθεῖσα ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ὁ δὲ κύριος ³⁴ ἁγιάσαι ὑμᾶς, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς, καὶ ἀπόρροκοποι εἰς ἡμέραν ³⁵ κυρίου. Ἡμῖν δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ ³⁶ θεὸς διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ὅτε εὐδόκησεν ³⁷ ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀποκαλύψαι ³⁸ ἐν ἐμοὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ³⁹ τοῦ θεοῦ, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ἐαυτοὺς δοκιμάζετε, εἰ ὁ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. Ναὸς τοῦ θεοῦ ἔστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκᾷ ἐν ὑμῖν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός.

12. οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' edidit ex Ancor.

Libri vulgo habent ἐγὼ, οὐχ ὁ κύριος.

13. ἀνδρός Ancor. Et ita restituendum esse censuit Petavius.

14. χωρισθῆναι Ancor.

15. ἀπὸ Ancor.

16. τὸ ἅγιον non habet Ancor.

17. Πορευθέντες Ancor.

18. εἰς non agnoscit Ancor.

19. Libri vulgo βασιτάζεται. Ancor. βασιτάζετε.

20. μὴ om. Ancor.

21. μηδέ Ancor.

22. φησιν Ancor.

Cum quod eodem istud recidit: *Dico autem ego, non dominus, uxorem ab homine non separari: Peragrarunt vero Phrygiam et Galatiae tractum, prohibiti a spiritu sancto praedicare verbum in Asia: Cum autem pervenissent in Mysiam, conabantur in Bithyniam proficisci, neque sivit eos spiritus sanctus.* Perinde ac Christus dixit, *Euntes baptizate omnes gentes: Nolite portare peram, neque virgam, neque calceamenta: Qui quidem, inquit, Paulo dicebant per spiritum, ne ascenderet Hierosolyima.* Item Agabus: *Haec dicit spiritus: Virum cuius est haec zona. Cui simile est illud apostoli: An experimentum quare ritis loquentis in me Christi? vel: Mementote verborum domini, quoniam nam ipse dixit, Melius est dare quam accipere. Et nunc ego spiritu alligatus abeo. Quasi dicat, Paulus vinculus Iesu Christi: veritatem spiritus contestatur mihi per urbes dicens. Cuiusmodi est illud: Dominus testis est animae meae, quod non mentior: In virtute secundum spiritum sanctificationis. Simile est huic: Sanctus in sanctis requiescens. Item: Circumcisio cordis in spiritu. Cui respondet illud: Et circumcisus circumcisione non manu facta, in exspoliatione corporis peccatorum in circumcisione Christi. Illud vero: Si spiritus dei habitat in vobis, huic est affine: Quemadmodum accepistis Christum, in ipso ambulate: et, spiritus domini locutus est in me, et verbum eius in ore meo. Item, Primitias spiritus habentes, ad illud accedit: Primitiae Christus. Sed ipse spiritus postulat pro nobis, idem est cum illo: Qui est ad dexteram dei, qui interpellat pro nobis: Ut sit oblatio gentium accepta, sanctificata in spiritu sancto. Cui hoc simile est: Dominus autem sanctificet vos, ut sitis sinceri, et sine offensione in diem domini: Nobis vero revelavit dominus per ipsius spiritum, idem cum isto loco significat: Quando placuit ei qui me segravi ab utero matris meae, per gratiam ipsius, revelare in me filium suam: Nos autem non mundi spiritum accepimus, sed spiritum dei. Cum eo conferendum istud est: Vosmet ipsos probate, num Christus sit in vobis: Templum dei estis, et spiritus dei habitat in vobis; perinde atque illud: Habitabo in illis, et inambulabo, et ero illorum deus, et ipsi erunt mihi populus.*

23. Ἀγαβός φησι, τάδε, particula ἢ omissa, Ancor.

24. ἁπλοῦς ὡσεὶ ὕδατος Ancor.

25. ζητοῦντες Ancor.

26. θεοῦ Ancor.

27. ἐγὼ ἰδοῦ cod. Rhedig.

28. ἐὰν om. Ancor.

29. τῷ εἰπεῖν Ancor.

30. καὶ περιστρωθήτε περιτομῇ ἀχειροποιεῖ ἐν ἀκαθάρσει, reliquis omittis, Ancor.

31. τῇ non habet Ancor.

32. ἀπαρχῆς Ancor.

33. ὅς καὶ ἐντυγχάνει Ancor.

34. ἀγιάζει Ancor.

35. Χριστοῦ Ancor.

36. Χριστὸς διὰ πνεύματος Ancor.

37. ὁ θεὸς ὁ ἀφορσας ἐκ Ancor.

38. τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ Ancor.

39. τὸ ἐκ θεοῦ Ancor. θεοῦ sine articulo habet cod. Rhedig.

1. Cor. 7, 10.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Act. 16, 6.

Κεφ. ζ. ¹ Ἄλλὰ τὴν δικαιοσιν ἐξ ἀμφοῖν λέγει, καὶ τὴν χάριν. Δικαιοθῆντες δὲ ἐν τῷ ὀνόματι ² τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Δικαιοθῆντες δὲ ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ· καὶ, Οὐδεὶς δύναται πνεῦμα ἅγιον λαβεῖν ³ ἢ παρὰ κυρίου. Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ⁴ καθὼς ἀπὸ κυρίου πνεύματος. Καὶ, Μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγισθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Εἰ παραζηλοῦμεν τὸν κύριον, μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἴσμεν; τὸ δὲ, Πνεῦμα φητῶς λέγει, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ. Καὶ, Τὸ πνεῦμά μου ἐπέστεικεν ἐν μέσῳ ὑμῶν, Ἐάν τις ἐμοὶ ἀνολέξῃ ⁵ εἰσελθεῖν, ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ⁶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ἡσαΐας δὲ, Καὶ ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα θεοῦ. Ὁ δὲ Χριστός, Πνεῦμα κυρίου ⁷ ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἵνεκεν ἔχρισέ με. Καὶ, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρετ, ὃν ἔχρισεν ⁸ ὁ θεὸς πνεύματι ἀγίῳ· ⁹ ἢ, Κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Φανερά δὲ καὶ ἡ φωνὴ τῶν Σεραφίμ κράζουσα, Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος Σαβαώθ. Ἐάν δὲ ἀκούσης ὅτι, Τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ ὑψωθεῖς, ¹⁰ καὶ, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἢ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἢν ἠκούσατε, ἢ ὅτι, Τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐβάραιε εἰς τὴν ἔρημον, ἢ ὅτι, αὐτὸς λέγει, Μὴ μεριμνήσητε τί ἐκπετε, ὅτι τὸ πνεῦμα ¹¹ τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν, ἢ, Εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ¹² ἐβάραιω τὰ δαιμόνια, ἢ, Ὁ δὲ βλασφημῶν εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, καὶ τὰ ἐξῆς, ¹³ ἢ, Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου, ἢ, Τὸ παιδίον ἠῤῥηκε καὶ ἐκραταιοῦτο τῷ πνεύματι, ¹⁴ Ἰησοῦς δὲ πλησθεὶς πνεύματος ἀγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, ἢ, Ἰπέστρεψεν Ἰησοῦς τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος, ἢ, Τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστιν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζῶῃ ἦν, ἢ, Καγὼ παρακαλέσω τὸν ¹⁵ πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἢ, Διὰ τί ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν σου ὁ Σατανᾶς, τῷ Ἀνανίᾳ ¹⁶ λέγων, ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ μετὰ ταῦτα, Οὐκ ἀνθρώποις ἐψεύσω, ἀλλὰ ¹⁷ θεῷ. Ἄρα θεὸς ἐκ θεοῦ, ¹⁸ καὶ θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ᾧ ἐψεύσαντο οἱ τοῦ τιμήματος τοῦ χωρίου νοσησάμενοι. Ἡ, ¹⁹ Ὃς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι.

CAΡ. VI. — 1. Ἄλλὰ καὶ τὴν Ancor.
2. Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ ἐν πνεύματι Ancor.
3. εἰ μὴ Ancor.
4. καὶ ἄλλο Ancor.
5. εἰσελθῶ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ, καὶ μονὴν Ancor.

6. παρ' αὐτῷ μονὴν eod. Rhedig.

7. ἐπ' ἐμὲ om. Ancor.

8. ὁ θεός om. Ancor.

9. εἰ Ancor.

10. τὴν τε Ancor.

11. τοῦ πατρὸς μου τὸ λαλοῦν Ancor.

12. ἐβάραιω codd. mss. et ed. princ.

Quinetiam iustificationem ab utroque manare demonstrat, et Cap. VI. gratiam. *Iustificati porro in nomine domini nostri Iesu Christi, et in 1. Cor. 6, 11. spiritu dei nostri.* Cui simile est: *Iustificati autem ex fide pacem Rom. 5, 1. habemus cum deo per dominum nostrum Iesum Christum. Nemo potest dicere, Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto: et: Nemo potest ac- 1. Cor. 12, 3. cipere spiritum sanctum nisi a domino: Divisiones porro gratiarum 1. Cor. 12, 4. sunt: idem vero spiritus, et divisiones ministeriorum sunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Et: A gloria in glo- 2. Cor. 3, 18. riam, tanquam a domini spiritu. Et: Nolite contristare spiritum san- Eph. 4, 30 ctum, in quo signati estis in diem redemptionis: cum illo consentiunt: Si provoecemus dominum, an fortiores ipso sumus? Hoc autem: Spi- 1. Cor. 10, 22. ritus manifeste dicit, simile es huic: Haec dicit dominus omnipotens. 1. Timoth. 4, 1. Et, Spiritus meus stat in medio vestri, cum isto coniungitur: Si quis Ag. 2, 6. aperuerit mihi ut ingrediar, ego et pater mansionem apud ipsum facie- Apoc. 3, 20. mus. Haec Isaias: Et super ipsum, inquit, spiritus dei. Christus Joann. 14, 23. vero: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Et: Iesum Isai. 11, 2. a Nazaret, quem unxit deus spiritu sancto. Vel: Dominus misit me, Luc. 4, 18. et spiritus eius. Nec obscura Seraphinorum clamantium vox est: Act. 16, 7. Sanctus, sanctus, sanctus dominus Sabaoth. Praeterea cum illud Isai. 6, 3. audiet: Dextra dei exaltatus, et promissionem spiritus accipiens a pa- Act. 2, 33. tre. Vel: Expectare promissionem patris, quam audistis. Vel quem- Marc. 1, 12. admodum spiritus illum in desertum expulit. Vel quod idem ait: Matth. 10, 20. Nolite cogitare quid loquamini, quoniam spiritus loquitur in vobis. Sive illud: Si autem in spiritu dei eicio daemonia. Vel: Qui autem Luc. 11, 19. blasphemaverit in spiritum sanctum, non remittetur ei etc. Vel: Pa- Marc. 3, 29. ter, in manus tuas commendo spiritum meum. Vel: Puer crescebat, Luc. 2, 52. et corroborabatur spiritu: Iesus vero repletus spiritu sancto reversus est a Iordane. Sive: Reversus est Iesus virtute spiritus. Vel: Quod Luc. 4, 1. natum est e spiritu spiritus est. Haec omnia eodem cum iisce reci- Joann. 3, 6. dunt: Quod factum est, in ipso vita erat. Vel cum eo: Ego rogabo Joann. 1, 4. patrem, et alium paracletum dabit vobis, spiritum veritatis. Vel cum Joann. 14, 16. isto: Cur implevit cor tuum satanas (ait Petrus Ananiae) fraudare te Act. 5, 3. spiritum sanctum? Deinde subiicit: Non hominibus mentitus es, sed deo. Igitur deus ex deo, deus est, inquam, spiritus sanctus, cui mentiti sunt qui ex agri pretio nonnihil interverterant. Eiusmodi est et istud: Qui manifestatus est in carne, iustificatus est in spiritu. 1. Timoth. 3, 16.*

13. Verba ἡ, Πάτερ εἰς χ. σ. π. τὸ πνεῦμά σου non habet Ancor.

14. ἡ, Ἰησοῦς πλήρης Ancor. In cod. Rhedig. est ἡ δὲ πλῆρης, in cod. Ien. ἡ δὲ πλ.

15. κατέρα μου Ancor.

16. Πέτρος pro λέγων habet Ancor.

17. τῷ θεῷ Ancor.

18. καὶ θεός om. Ancor.

19. ὅς om. Ancor. In cod. Rhedig. est ὡς.

Τούτου μείζον οὐκ ἔγω λέγειν. Θεὸς δὲ ὁ υἱός. Ἐξ ἧν, φησί, ὁ Χριστὸς ²⁰ κατὰ σάρκα, ὁ ἄν ἐπὶ πάντων Θεός. Πιστευσον, φησί, εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν, καὶ σωθήσῃ. Καὶ, Ἐλάλησε, ²¹ φησί, αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ἀναγαγὼν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον, παρέθηκεν αὐτοῖς τράπεζαν, καὶ ἡγαλιάσατο πανοικί πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ. Ἡ, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος, ἥ, Ἴνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ ²² σωτήρος ἡμῶν κοσμήσωσιν, ἥ, Ἐπεφάνη ²³ γὰρ ἡ χάρις ²⁴ τοῦ κυρίου καὶ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις, ²⁵ διδάσκουσα ἡμᾶς, ἥ, ²⁶ Δεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης ²⁷ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥ, Αὐτὴ ἡ διακονία τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ λόγου· προσέχετε, ²⁸ φησί, ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ²⁹ ἔθετο ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους, ποιμαίνειν ³⁰ ἡμᾶς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, Χάριν ἔχω τῷ ³¹ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο ³² εἰς διακονίαν θέμενος.

Κεφ. ζ. Συνεργεῖ τοίνυν, ὡς ἀποδέδεικται, τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ¹ Τῷ λόγῳ γὰρ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστρωσθήσαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις ² αὐτοῦ. Προσκυνητὴν δὲ ³ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοὺς γὰρ προσκυνοῦντας Θεῷ ⁴ πνεύματι δεῖ προσκυνεῖν καὶ ἀληθείᾳ. Εἰ δὲ συνεργεῖ ⁵ ἡ ἀλήθεια, κτίσις κτίσιν οὐκ ἐργάζεται, οὐδὲ κτιστὴ ⁶ ἡ θεότης γίνεται, οὐδὲ ἐν μέτρῳ ἡ περιουσίᾳ Θεὸς γινώσκειται. Ἔστι γὰρ ἀπεριγραφὸς, ἀχώρητος, ἀπερινόητος, πάντα ⁷ περιεχόμενος τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ. Οὐ λατρευτέα δὲ ἡ κτίσις. Ἐλάτρευσαν γὰρ τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἐμωράνθησαν. Πῶς γὰρ οὐ μαρὸν κτίσιν θεολογεῖν, ἀθετεῖν δὲ ⁸ πατρός τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν, Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός ⁹ σου εἰς ἔσταν, οὐκ ¹⁰ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος; ἐν γραφαῖς δὲ ἁγίαις ¹¹ ὀνόματα διάφορα καλεῖται πατὴρ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Πατὴρ μὲν πατὴρ παντοκράτωρ, πατὴρ πάντων, πατὴρ Χριστοῦ. ¹² Κυρίου δὲ λόγος, Χριστός, ¹³ υἱός, φῶς ἀληθινόν. Τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος παράκλητος, πνεῦμα ἀληθείας, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα Χριστοῦ. ¹⁴ Τί τοίνυν; Θεὸς νοεῖται καὶ πατὴρ φῶς, ἀλλ' ὡς ὑπέφραμpron, δύναμις, σοφία. Εἰ δὲ φῶς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ, ¹⁵ φῶς ἐκ φωτός ὁ υἱός, καὶ διὰ τοῦτο ¹⁶ φῶς οἰκῶν τὸ ἀπρόσιτον. Δύναμις

20. τὸ κατὰ σάρκα Ancor.

21. φησί om. Ancor.

22. πατὴρ ἡμῶν Θεοῦ κοσμ. Ancor.

23. γὰρ om. Ancor.

24. τοῦ Θεοῦ, ἡ σωτήριος πᾶσιν An-

cor.

25. παιδεύουσα Ancor.

26. προσδεχόμενοι Ancor.

27. τοῦ κυρίου καὶ σωτ. Ancor.

28. δε, φησιν Ancor.

29. ὑμᾶς ἔθετο Ancor.

30. ὑμᾶς ed. Petau. Colon. repet., vi-

niose. Ad Ancor. pronomen plane abest.

31. ἐνδυναμοῦσαντι Ancor.

32. θέμενος εἰς διακονίαν Ancor.

Cap. VII. — 1. τῷ γὰρ λόγῳ Ancor.

Hoc ego maius nihil habeo, quod dicam. Porro deus est filius. Nam apostolus, *Ex quibus*, inquit, *Christus secundum carnem, qui Rom. 9, 5. et supra omnia deus. Crede*, inquit, *in dominum Iesum, et salva-* Act. 16, 34. *beris. Item: Locutus est*, inquit, *illis sermonem domini: Et dedu-* Act. 16, 34. *cens eos in domum apposuit illis mensam, et laetatus est cum universa familia postquam credidit deo. Sive illud consideres: In principio* Ioann. 1, 1. *erat verbum, et verbum erat apud deum, et deus erat verbum. Vel: Ut doctrinam nostri salvatoris ornent. Sive: Apparuit enim gratia* Tit. 2, 10. *domini et salvatoris nostri Iesu Christi omnibus hominibus erudiens nos.* Ibid. 11. *Vel: Expectante beatam spem, et adventum gloriae magni dei et salva-* Act. 20, 28. *toris nostri Iesu Christi. Item: Hoc est ministerium spiritus, et verbi.* Act. 30, 28. *Attendite*, inquit, *vobis, et universo gregi, in quo posuit vos spiritus sanctus episcopus, regere ecclesiam dei. Perinde ac si diceret: Gra-* 1. Timoth. 1, 12. *tias ago corroboranti me Christo Iesu domino nostro, quod me fidelem arbitratus est, ad ministerium constituens.*

Itaque filius et spiritus sanctus cum patre, uti demonstravimus, Cap. VII. agunt communiter. *Verbo enim domini coeli firmati sunt, et spiritu* Psalm. 33, 9. *oris ipsius omnis virtus eius. Spiritus vero sanctus adorandus est: Qui enim adorant deum, spiritu adorare oportet, et veritate. Quod* Ioh. 4, 24. *si veritas communiter agit, creatura creaturam aliam non efficit, neque creari divinitas potest, neque certo modo ac circumscriptione definitus cognoscitur deus. Circumscribi enim non potest, aut capi, aut intelligentia comprehendi, cum universa dei opera contineat. Sed neque creaturae serviendum: Servierunt*, inquit, *creaturae potius quam creatori, et fatui redditi sunt. Nonne stolidum est crea-* Rom. 1, 25. *turae divinitatem tribuere, ac patris hoc violare praeceptum: Audi* Deut. 6, 4. *Israël, Dominus deus tuus unus est: Non erit in te deus recens? Ce-* Psalm. 69, 18. *terum diversis in scriptura nominibus pater et filius et spiritus sanctus insigniri solent; utputa pater, Pater omnipotens, Pater omnium, Pater Christi vocatur, dominus vero, Verbum, Christus, Filius, Lux vera, spiritus sanctus denique, Paracletus, Spiritus veritatis, Spiritus dei, Spiritus Christi. Quinetiam deus ille idem ac pater lux intelligitur, et quidem admirabili splendore collucens, nec non et Vir-* *tus, et Sapientia. Atque uti lux est deus et pater, ita lux est de luce. Unde et lucem inhabitat inaccessam. Porro virtus est totus* 1. Tim. 6, 20.

2. αὐτῶν Ancor.
3. τὸ om. Ancor.
4. ἐν πνεύματι Ancor.
5. ταῦτα, κτίσις Ancor.
6. ἡ om. Ancor.
7. περιέχων τὰ ποιήματα ὁ θεός. οὐδὲ λατρεύει κτίσις Ancor.
8. πρώτην τὴν Ancor.
9. σου κύριος εἰς Ancor.

10. ἔστιν codd. mss. uterque, et ed. princ. ἔσται edidit Petavius ex Ancor.
11. διάφορα ὀνόματα Ancor.
12. υἱοῦ Ancor.
13. υἱὸς om. Ancor.
14. ἔτι voluit Petavius. ὁ θεός in seqq. habet Ancor.
15. φῶς ἄρα ἐκ Ancor.
16. οὐκ ἔστι φῶς Ancor.

δὲ ὅλος ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο κύριος τῶν δυνάμεων. Σοφία ὅλος ὁ ¹⁷ θεός, οὐκοῦν σοφία ὁ υἱὸς ἐκ σοφίας, ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ἀπόκρυφοι. Ζωὴ δὲ ¹⁸ ὅλος ὁ θεός, οὐκοῦν ζωὴ ἐκ ζωῆς ὁ υἱός. Ἐγὼ γάρ εἰμι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ¹⁹ παρ' ἀμφοτέρων, πνεῦμα ἐκ ²⁰ πνεύματος. Πνεῦμα γὰρ ὁ θεός, θεότης, χαρισμάτων ἐστὶ δοτὴρ, ἀληθέστατον, φωτιστικόν, ²¹ παρακλητικόν, βουλευμάτων ²² τοῦ πατρὸς ἀγγελικόν. Ὡς γὰρ ὁ υἱὸς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ' ἐλάβομεν, *pag. 206.* φησὶ, πνεῦμα θεοῦ, ἵνα ἴδωμεν τὰ χαρισθέντα ἡμῖν ²³ ὑπὸ θεοῦ, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν ²⁴ πειθοῖ σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος θεοῦ, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες.

Κεφ. η'. Ἄλλ' ἐρεῖ τις, οὐκοῦν φαμεν δύο εἶναι υἱούς, καὶ πῶς μονογενής; μενούγγε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀντιλογιζόμενος τῷ θεῷ; *Εἰ γὰρ τὸν ¹ μὲν υἱὸν καλεῖ τὸν ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα τὸ παρ' ἀμφοτέρων, ² μόνον πίστει νοούμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων φωτεινὰ, φωτοδότα, φωτεινὴν τὴν ἐνέργειαν ἔχει, ³ συμφωνίαν τε πρὸς αὐτὸν τὸν πατέρα ποιεῖται φωτὸς πίστει. Ἄκουε, ὦ οὗτος, ὅτι ὁ πατὴρ ⁴ ἀληθῶς υἱοῦ ἐστὶ πατὴρ, φῶς ὅλος, καὶ υἱὸς ⁵ πατρὸς ἀληθοῦς, φῶς ⁶ φωτὸς, οὐχ, ὡς τὰ ⁷ ποιητὰ ἢ τὰ κτιστὰ, προσηγορίᾳ μόνῃ· καὶ πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα ⁸ ἀληθείας ἐστὶ, φῶς τρίτον παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ. Τὰ δ' ἄλλα πάντα θέσει ⁹ ἢ παραθέσει, ἢ κλήσει, οὐχ ὁμοίᾳ ¹⁰ τούτου ἐνεργείᾳ, ἢ δυνάμει, ἢ φωτὶ, ἢ ἐννοίᾳ, ¹¹ ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Τίους ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστέ, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Ὅ τετοκῶς βάλους δρόσου, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν ¹² οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Ἐγὼ ὁ στερεῶν βροντὴν, καὶ κίττων πνεῦμα. Οὐ γὰρ ὡς οἱ λοιποὶ πατέρες ἢ πατριάρχαι ὁ ἀληθινὸς πατὴρ ἀρξάμενος τοῦ εἶναι πατὴρ, ἢ ¹³ ἐλλείπων ποτὲ τῷ χρόνῳ τοῦ εἶναι πατὴρ. *Εἰ γὰρ ἄρχεται τοῦ εἶναι πατὴρ, υἱὸς ἄρα ἦν ποτὲ ἐτέρου πατρὸς, πρὸ τοῦ εἶναι αὐτὸν πατέρα μονογενοῦς. Καθ' ὁμοιότητα δὲ πατέρες πατέρων ¹⁴ νοοῦνται τέκνα, καὶ εἰς ἄπειρον τὸν ἀληθῶς πατέρα τῆς ἀρχαιολογίας εὐρεῖν ἔστιν, οὐδὲ ὡς τὰ λοιπὰ τέκνα θέσει ὁ υἱὸς ὁ ἀληθινὸς νέος τοῦ εἶναι υἱός. *Εἰ γὰρ νέος τοῦ εἶναι υἱός, ἦν ποτὲ χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ¹⁵ ὁ πατὴρ πατὴρ μονογενοῦς. Οὐδὲ ὡς τὰ λοιπὰ πνεύματα τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας κτιστὸν ἢ ποιητὸν. Οὐδὲ ὡς οἱ λοιποὶ ἄγγελοι ὁ***

17. υἱὸς *Ancor.*18. ὁ λόγος ὁ θεός *Ancor.*19. παρὰ *Ancor.*20. πατρὸς *Ancor.*21. παρακλητὸν *Ancor.*22. τοῦ *om. Ancor.*23. ἀπὸ *Ancor.*24. πειθοῖ *codd. mss. uterque. πειδοῖς**editi, et Ancor.*1. μὲν *om. Ancor.*2. ἃ μόνον *Ancor.*3. συμφωνίᾳ τε *Ancor.*4. ἀληθοῦς *Ancor.*5. ἀληθοῦς πατρὸς *Ancor.*6. ἐκ φωτὸς *Ancor.*7. ποιήματα ἢ κτίσματα *Ancor.*

deus. Unde et *virtutum est dominus*. Sapientia totus est deus. Psalm. 58, 11.
 Igitur sapientia est e sapientia filius, *in quo sapientiae thesauri sunt* Col. 2, 3.
omnes reconditi. Vita totus est deus. Ergo vita est e vita filius.
Ego enim sum, inquit, *veritas et vita*. At spiritus sanctus ab ambo- Ioann. 14, 6.
 bus oritur, spiritus e spiritu. *Spiritus quippe deus est*. Idem et Ioann. 4, 21.
 coelestium donorum largitor est, verissimus, lucis efficacissimus,
 consolator, consiliorum patris interpres ac nuntius. Nam ut filius
magni consilii angelus est, ita spiritus sanctus. *Sed accepimus*, in- Esai. 9, 6.
 quit, *spiritum dei, ut videamus quae a deo donata sunt nobis, quae et* 1. Cor. 2, 12.
loquimur, non blandis sapientiae sermonibus, sed probatione spiritus
dei, spiritalibus spiritalia comparantes.

Dicat aliquis: Duos ergo filios statuimus. Quod si ita est, quæ Cap. VIII.
 tandem esse potest unigenitus? Imo vero *tu quis es qui contradicas* Rom. 9, 20.
deo? Cum enim filium vocet qui a se oritur, spiritum vero san-
 ctum, qui ab utroque procedit, eae tres personae sola fide a sanctis
 viris perceptae lucidae ac lucis auctores lucida sunt actione praedi-
 tae, et cum ipso patre fidei luce concordiam servant. Heus tu!
 igitur audi, quemadmodum pater vere sit filii pater, totusque lux, et
 filius veri sit patris filius, lumen de lumine, non ut facta creatave
 cetera, appellatione duntaxat; spiritus denique sanctus veritatis sit
 spiritus, ac tertium a patre filioque lumen; cetera omnia adoptione,
 vel comparatione, vel appositione, vel appellatione, non simili cum
 eo actione, vel virtute vel luce, vel notione censentur, sive quis
 illud dixerit: *Filios genui et exaltavi*, sive illud: *Ego dixi dii estis*, Esai. 1, 2.
et filii altissimi omnes, sive istud: *Qui genuit stillas roris*, sive hoc Psalm. 81, 6
 ipsum: *A quo omnis paternitas in coelis et in terra*, sive: *Ego fir-* Iob. 38, 28.
mans tonitru, et creans spiritum. Non enim ceterorum patrum pa- Eph. 3, 15.
 triarcharumve more verus ille pater aut esse pater aliquando coepit, Amos 4, 13.
 aut progressu temporis esse quandoque desinet. Nam si pater esse ex LXX.
 coeperit, necesse est ut filius alterius patris olim fuerit, antequam
 esset unigeniti pater. Porro similitudine quadam patrum patres in-
 telliguntur esse filii, et in infinitum verus originis sator ac parens
 perducitur potest. Neque vero ceterorum instar filiorum qui ado-
 ptione facti sunt verus filius recens est factus filius. Alioquin enim
 tempus aliquando fuit quo pater nondum esset unigeniti pater. Sed
 neque uti reliqui spiritus veritatis spiritus creatum quiddam est, aut
 factum, neque ceterorum instar angelorum *magni ille consilii ange-* Esai. 9, 6.

8. ἀληθείας ἔστι φῶς *Ancor.*

9. ἣ παραδέσσει non habet *Ancor.*

10. τοῦτας *Ancor.*

11. ἣ om. *Ancor.*

12. οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς *Ancor.*

13. ἐλεπιῶν ποτε χρόνῳ *Ancor.*

14. νοούμενα τέχνα εἰς *Ancor.*

15. ὁ om. *Ancor.*

της μεγάλης βουλῆς ἄγγελος καλεῖται. Ἄ μὲν γὰρ ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει, ¹⁶ ἃ δὲ ἀνεπινόητον ἔχει τὸ κράτος καὶ τὴν ἀρχὴν· καὶ ἃ μὲν κτίζει τὰ πάντα εἰς ἀπείρους αἰῶνας συνεργοῦντα ¹⁷ τῷ πατρὶ, ἃ δὲ κτίζεται ¹⁸ ὑπὸ τούτων ὡς ἂν ἐθέλοιεν· καὶ ἃ μὲν λατρεύει τούτοις, ἃ δὲ λατρευτὰ ὑπὸ **rag. 807.** τῶν ὄλων κτισμάτων· καὶ ἃ μὲν ἴσται τὰ ποιήματα, ἃ δὲ τὴν ἴσιν λαμβάνει παρ' αὐτῶν, καὶ ἃ μὲν κρίνεται κατ' ἀξίαν, ἃ δὲ τὴν κρίσιν ἔχει τὴν δικαίαν· καὶ ἃ μὲν χρόνος ἐστίν, ἃ δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ τυγχάνει· καὶ ἃ μὲν φωτίζει τὰ πάντα, ἃ δὲ ¹⁹ φωτίζεται· καὶ ἃ μὲν καλεῖ νηπίους εἰς ὕψος, ἃ δὲ καλεῖται ὑπὸ ²⁰ τοῦ τελείου· καὶ ἃ μὲν χαρίζεται πᾶσιν, ἃ δὲ χαρίσματα λαμβάνει, καὶ καθάπαξ εἰπεῖν, ἃ μὲν ἐξυμνεῖ τὴν ἀγότητα ἐν οὐρανοῖς οὐρανῶν καὶ λοιποῖς ἀοράτοις τόποις, ἃ δὲ ἐξυμνούμενα τὰ δῶρα ἀξίως παρέχει τοῖς ἀξίοις.

Κεφ. 2'. Πνεύματα δὲ πλεῖστά φησι ἡ γραφή, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς ¹ φλόγα, καὶ πάντα τὰ πνεύματα αἰνεῖτε τὸν κύριον. Χαρίσματα δὲ ἀξίοις δίδονται διακρίσεως πνευμάτων. Ἄ μὲν γὰρ ἐπουράνιά ² ἐστι, χαίροντα τῇ ἀληθείᾳ· ἃ δὲ ³ ἐπίγεια, ἀπάτης καὶ πλάνης ἐπιτηδεῖα· ἃ δὲ ὑπόγεια, ἀβύσσου καὶ σκότους τέκνα. Παρεκάλει γὰρ, τὸ εὐαγγέλιον φησι, ἵνα μὴ κέμψῃ ⁴ αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον ⁵ ἀπελθεῖν. Ὡσαύτως δὲ ⁶ τοῖς πνεύμασιν ⁷ ἐπέτασσε, καὶ πνεύματα δὲ ἐξεδίωκε λόγῳ, καὶ οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν. Λέγεται δὲ πνεῦμα κρίσεως, καὶ πνεῦμα ⁸ καύσωνος. Λέγεται ⁹ δὲ πνεῦμα κόσμου. Ἐμεῖς δὲ ¹⁰ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ¹¹ ἐλάβομεν, φησί. Καὶ πνεῦμα δὲ ἀνθρώπου· Τίς γὰρ ¹² οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα ¹³ τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ; ¹⁴ Καὶ πνεῦμα πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον, ὅτι, Πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐκ ὑπάρξει, καὶ, Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι. Καὶ πνεύματα ¹⁵ δὲ προφητῶν ¹⁶ προφηταῖς ὑποτάσσεται. Καὶ ἰδοὺ πνεῦμα ψευδὲς ἔσθη ἐνώπιον κυρίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐν τίνι ἀπατήσεις τὸν Ἀχαάβ; καὶ ἴσομαι, φησί, πνεῦμα ψευδὲς ἐν ¹⁷ στόματι τῶν προφητῶν. Λέγεται δὲ πνεῦμα κατανύξεως εἶναι, πνεῦμα δειλίας, καὶ πνεῦμα Πύθωνος, καὶ πνεῦμα πορνείας, καὶ πνεῦμα καταγίδος, καὶ πνεῦμα πολυρρημον, καὶ πνεῦμα ὀσθενείας, καὶ πνεῦμα ἀκάθαρτον, καὶ πνεῦμα κωφόν, καὶ πνεῦμα ἄλαλον, καὶ πνεῦμα μογιλαλον, ¹⁸ καὶ πνεῦμα χαλεπὸν λίαν, ὃ καλεῖται λεγεὼν, καὶ πνευματικά τῆς πονηρίας. Ἄπει-

16. ὃ δ' ἂν ἀνεπινόητον ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος *Ancor.*

17. τῷ *om. Ancor.*

18. ἀπὸ *Ancor.*

19. φωτίζεται ὑπὸ τούτων· καὶ *Ancor.*

20. τοῦ *Ancor.*

CAP IX — 1. φλόγα *codd. mss. et Ancor.* φλογίας *editti libri.*

2. εἶσι *Ancor.*

3. ὑπόγεια *Ancor.*

4. αὐτοῦς *Ancor.*

5. ἀπελθεῖν *aves ab Ancor.*

6. καὶ τοῖς *Ancor.*

7. ἐπέτασσει. καὶ τὰ δὲ πνεύματα ἐξεδίωκε *Ancor.*

lus dicitur. Si quidem illa initium habent et finem, haec duo robur ac principatum habent, quem nulla cuiusquam intelligentia possit assequi. Haec universa procreantur quae cum patre per infinita saecula communiter omnia moluntur, cetera ab illis prout ipsis libet creantur. Illa serviunt iis, et colunt, his a creaturis omnibus servitus cultusque tribuitur. Haec operibus suis medicinam adhibent, illa medicinam ab istis accipiunt. [Illa pro suo quacque merito iudicium suberunt, haec instum exercent iudicium. Haec in tempore, illa extra tempus sunt.] Haec universa collustrant, illa collustrantur. Haec *infantes ad sublimitatem vocant*, illa a perfecto vocantur. Haec largiuntur omnibus, illa muneribus afficiuntur. Ad summam illa in coelis coelorum, ac ceteris quae oculis subducta sunt locis sanctitatem illam praedicant, haec illorum praedicatione celebrata cum dignis sua digne dona communicant.

Ceterum complures spiritus sacrae literae esse significant: *Qui facit*, inquit, *angelos suos spiritus, et ministros suos in ignem urentem*. Item: *Omnes spiritus laudate dominum*. Sed et iis, qui digni sunt, discernendorum spirituum dona tribuuntur. Nam alii coelestes sunt spiritus, qui veritate delectantur, alii terreni, qui fraudibus et erroribus obnoxii sunt; alii denique subterranei, abyssi tenebrarumque filii. *Rogabat enim*, ut evangelium ait, *ne se in abyssum ire iuberet*. Ita et spiritibus imperabat Christus, et spiritus verbo fugabat, nec sinebat eos loqui. *Quinetiam spiritus iudicii et ardoris spiritus nominatur*. *Idemque mundi spiritus*. *Nos enim*, inquit, *mundi spiritum non accepimus*. Nec non et hominis spiritus. *Quis eorum*, inquit, *novit quae sunt spiritus, nisi spiritus qui est in homine?* Item: *Spiritus vadens et non revertens: Quoniam spiritus pertransibit in illo et non subsistet*. Et, *Auferes spiritum eorum et deficiet*. Adde et illud: *Spiritus prophetarum prophetis subiiciuntur: Et ecce spiritus mendax stetit coram domino: et dixit ipsi, In quo decipies Achab: Et ero*, inquit, *spiritus mendax in ore prophetarum*. Praeterea spiritus quidam compunctionis appellatur, et spiritus ignaviae, et spiritus Pythonis, et spiritus fornicationis, et spiritus procellae, et spiritus loquax, et spiritus infirmitatis, et spiritus immunus, et spiritus surdus, et spiritus mutus, et spiritus aegre loquens, et spiritus difficilis valde, qui vocatur legio, et spiritualia nequitiae.

8. καύσιως Ancor.

9. καὶ Ancor.

10. οὐ om. Ancor.

11. οὐκ ἁλάβομεν Ancor.

12. οἶδεν ἀνθρώπων τὰ Ancor.

13. τοῦ ἀνθρώπου Ancor.

14. Καὶ, quod om. ed. Petav., restitui ex codd. mss., ex ed. princ., et Ancor.

15. δὲ om. Ancor.

16. καὶ προφήταις Ancor.

17. τῷ στόματι τῶν ψευδοπροφητῶν Ancor.

18. καὶ τὰ πνευματικὰ Ancor.

Cap. IX.

Psalm.

101. 4.

Psalm.

150. a.

1. Cor.

12, 10.

Luc. 8, 31.

Marc. 1, 4.

Esai. 4, 4.

1. Cor. 2, 12.

Psalm.

77, 39.

Psalm.

102, 16.

et Psalm.

103, 29.

2. Cor.

14, 32.

3. Reg.

22, 21.

Rom. 11, 8.

Act. 16, 16.

et

Osee 4, 12.

et 5, 4.

Psalm.

10, 6.

Luc. 13, 32.

Marc.

9, 25.

Luc. 11, 30.

et Marc.

6, 2.

ρα δὲ τὰ περὶ πνευμάτων λόγια σοφοῖς. ¹⁹ Ἄλλ' ὡςπερ οἱ πολλοὶ υἱοὶ
 pag. 898. θέσει, ἢ κλήσει, ²⁰ οὐκ ἀληθεῖα δὲ δια τὸ ἀρχὴν ἔχειν καὶ τέλος ἀμαρ-
 τητικῶς, οὕτω καὶ ²¹ πνεύματα πλεῖστα θέσει, ἢ κλήσει, κἂν ἀμαρ-
 τητικὰ ἦν. Τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα μόνον καλεῖται ²² ὑπὸ πατρὸς καὶ
 υἱοῦ, πνεῦμα ἀληθείας, καὶ πνεῦμα θεοῦ, καὶ πνεῦμα Χριστοῦ, καὶ
 πνεῦμα χάριτος. Χαρίζεται γὰρ ἐκάστῳ διαφόρως ²³ ἀγαθόν, ὃ μὲν
 πνεῦμα σοφίας, ὃ δὲ πνεῦμα ²⁴ γνώσεως, ὃ δὲ πνεῦμα ἰσχύος, ὃ
 δὲ πνεῦμα ἰαμάτων, ὃ δὲ πνεῦμα προφητείας, ὃ δὲ πνεῦμα διακρί-
 σεως, ²⁵ ὃ δὲ ἐρμηνειῶν, καὶ τὰ λοιπὰ δὲ χαρίσματα, ὡς φησι,
 "Ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἐκάστῳ ὡς βούλεται· ὅτι τὸ
 πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὀδηγήσει με ²⁶ ὁ θεός, φησὶ ὁ Δαβίδ. Ἦ,
 Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, τὸ ἐνυπόστατον διὰ ²⁷ τούτων τοῦ ἁγίου
 πνεύματος δείκνυσιν ἡμῖν· καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ
 οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει, καὶ ἐὰν μὴ γεννηθῆτε ἐξ ὕδατος
 καὶ πνεύματος, ὅμοιον ὡς εἶπε Παῦλος, Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ ἐγὼ
²⁸ ἐγέννησα ὑμᾶς. Περὶ τούτου ὁ κύριος, "Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος,
 ὃν ἐγὼ ²⁹ πέμπω ὑμῖν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς
 ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· καὶ ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν,
 ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς
 ἀληθείας, ὀδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ καλήσει
 ἀπ' ἐαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει καλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ
 ὑμῖν· ἐκεῖνός με δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ
 ὑμῖν πάντα.

Κεφ. ι'. Εἰ τοίνυν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ, φησὶ
 ὁ κύριος, λήψεται, ¹ ὃν τρόπον οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός,
 οὐδὲ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὕτως ² τολήσω λέγειν, ³ οὐδὲ τὸ
 πνεῦμα εἰ μὴ ⁴ ὁ ⁵ υἱός ἐξ οὗ λαμβάνει, καὶ ὁ πατήρ παρ' οὗ ἐκπο-
 ρεύεται, καὶ οὐδὲ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
 τὸ δοξάζον ἀληθῶς, τὸ διδάσκον τὰ πάντα, τὸ μαρτυροῦν ⁶ τὰ περὶ
 τοῦ υἱοῦ, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς, ⁷ ὃ ἐκ τοῦ υἱοῦ, μόνος ὀδηγὸς ἀλη-
 θείας, νόμων ἐξηγητῆς ἁγίων, πνευματικῶν νόμου ὑφηγητῆς, προφη-
 τῶν καθηγητῆς, ἀποστόλων διδάσκαλος, εὐαγγελικῶν δογμάτων φω-
 στηρ, ἁγίων ἐκλογεύς, φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ φωτός. Τίς
 pag. 899. φυσικός, υἱὸς ἀληθῆς, υἱὸς γνήσιος, μόνος ἐκ μόνου, σὺν αὐτῷ καὶ

19. εἴπερ οἱ πολλοὶ Ancor.

20. Verba οὐκ ἀληθεῖα - - - κἂν ἀ-
 μαρτητικὰ ἦν non existit in Ancor.

21. Voc. πνεύματα in cod. Ien. rubro
 inductum conspiciuntur.

22. ἀπὸ Ancor.

23. τὸ ἀγαθόν Ancor.

24. Verba γνώσεως cell. usque ad voc.
 προφητείας desiderantur in ed. Petau.

25. ὃ δὲ γλωσσῶν, ὃ δὲ ἐρμηνειῶν
 auget Ancor.

26. ὁ θεός abest ad Ancor.

27. τῶν τοιούτων τοῦ πνεύματος τοῦ
 ἁγίου δεικνύς ἡμῖν Ancor.

28. ὑμᾶς ἐγέννησα Ancor.

Postremo infinitis in scripturae locis spirituum factam esse mentionem sapientes intelligunt. Sed quemadmodum plures sunt adoptione vel vocatione filii, non veritate, eo quod et initio et fine constant, et ad peccandum propensi sunt, sic et spiritus adoptione sunt aut vocatione complures, qui et in peccatum proni sunt ac proclives.

At spiritus sanctus solus a patre et filio, *Spiritus veritatis, et dei spiritus, et spiritus Christi, et spiritus gratiae* nominatur. Gratificatur enim unicuique, ac bonum variis modis impertitur. *Nam alii spiritus sapientiae conceditur, alteri spiritus scientiae, huic spiritus fortitudinis, illi spiritus curationum, isti spiritus prophetiae, huic spiritus discretionis, interpretationum illi.* Ac cetera denique dona, ut testatur apostolus: *Unus porro et idem spiritus est, dividens unicuique prout vult: quoniam spiritus tuus bonus deducet me deus, ait David. Vel, Spiritus ubi vult spirat.* Quibus verbis subsistentem esse spiritum sanctum nobis ostendit. *Et vocem eius audis, sed nescis unde venit, aut quo vadit.* Item: *Nisi geniti fueritis ex aqua et spiritu.* Cui consentaneum illud est Pauli: *Nam in Christo Iesu ego genui vos.* De eodem spiritu dominus ita loquitur: *Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis, spiritus veritatis qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Item: Adhuc multa habeo dicenda, sed non potestis ferre modo: Cum venerit ille spiritus veritatis, inducet vos in omnem veritatem: Non enim loquetur a seipso, sed quaecumque audiet loquetur, et ventura nuntiabit vobis: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et vobis omnia nuntiabit.*

Igitur, *si a patre procedit, et de meo, ait dominus, accipit, quemadmodum nemo novit patrem nisi filius, neque filium nisi pater,* ita catholici dicere audent, neque spiritum novit quispiam nisi filius, a quo accepit, et pater, a quo procedit, neque filium et patrem novit aliquis, nisi spiritus sanctus, qui vere celebrat ac praedical, qui *docet omnia, qui de filio testimonium dicit, qui a patre, qui e filio procedit, solus veritatis dux, sanctarum legum interpret, spiritalis legis enarrator, prophetarum magister, apostolorum praeceptor, evangelicorum dogmatum fax et sidus, sanctorum elector, verum lumen e vero lumine.* Filius naturalis est, verus filius, germanus filius, solus e solo, quocum et spiritus sanctus coniungitur,

29. πέμψω Ancor.

31P. X. — 1. ὃν γὰρ τρόπον Ancor.
2. τολμήσω de meo edidi. Nam libri habent τολμῶσι, Ancor. τολμῶ. Petavius suspicatus es τολμῶ συλλέγειν. Quod probatione non caret.

3 ὅτι οὐδὲ Ancor.

4. Post voc. υἱὸς cod. Rhedig. inserit

verba καὶ ὁ πατήρ, quae habet etiam cod. Ien., sed uncinis inclusa ab antiqua manu, et punctis notata.

5. ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς παρ' οὗ ἐπορεύεται καὶ παρ' οὗ λαμβάνει, καὶ οὐδὲ τὸν υἱὸν Ancor

6. τὰ σμ. Ancor.

7. καὶ ἐκ Ancor.

Ioann.
14, 17.

1. Cor. 12, 8.

Psal.
142, 11.
Ioann. 3, 8.

Ibid.

1. Cor. 4, 15.

Ioann.
16, 13.

Cap. X.
Matth.
11, 27.

τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ πνεῦμα ὀνομαζόμενον. Οὗτος ὁ θεὸς δοξαζόμενος ἐν ἐκκλησίᾳ, πατὴρ αἰεὶ, υἱὸς αἰεὶ, ⁸ καὶ πνεῦμα ἅγιον αἰεὶ, ὑψηλὸς ὑψηλοῦ, καὶ ὑψιστος, νοερὰν δόξαν ἔχων ἀμέτρητον, ᾧ ὑποβέβηται τὰ κτιστὰ καὶ τὰ ποιητὰ, ⁹ ἅπαξ ἀπλῶς τὰ σύμπαντα ¹⁰ μετρούμενα καὶ περιεχόμενα ἕκαστα. Θεότης δὲ μία ἐν Μωϋσῇ μάλιστα καταγγέλλεται, ¹¹ δυνάς δὲ ἐν προφηταῖς σφόδρα ¹² κηρύσσεται, τριάς δὲ ἢ εὐαγγελίοις φανεροῦται, πλείον κατὰ καιροὺς καὶ γενεὰς ἀρμόζουσα τῷ δικαίῳ εἰς γνῶσιν καὶ πίστιν. Γνῶσις δὲ αὕτη ¹³ ἀθανασίας, ἐκ πίστεως δὲ ¹⁴ αὐτῆς ἢ υἰοθεσίας γίνεται. Ἄλλα πρῶτον ¹⁵ δικαιώματα σαρκὸς ἐκφράζει, ὡς περίβολον ναοῦ τὸν ἔξω διεγείρουσα ἐν Μωϋσῇ ¹⁶ δεύτερον δὲ δικαιώματα ψυχῆς ἐκδηγεῖται, ὡς τὰ ἅγια κοσμοῦσα ἐν λοιπαῖς προφηταῖς· ¹⁷ τρίτον δικαιώματα πνεύματος, ὡς τὸ ἱεστηριον, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων φυθμίζουσα ἐν ¹⁸ εὐαγγελικοῖς, πρὸς κατοίκησιν ἑαυτῆς. Σκηνὴν δὲ ἁγίαν, ¹⁹ λαὸν ἅγιον, τὸν δίκαιον ἔχει μόνον, τὸν συνόντα τούτοις. Κατοικεῖ δὲ ἐν αὐτῷ ²⁰ μία θεότης ἀφθαρτος, μία θεότης ἀπερινόητος, ἀκατάληπτος, ἀνεκδιήγητος, ἀόρατος, ἑαυτὴν γινώσκουσα μόνη, ἑαυτὴν ἐμφανίζουσα οἷς βούλεται, μάρτυρας ²¹ ἑαυτῆς διεγείρουσα, καλοῦσα, προορίζουσα, δοξάζουσα, ἐξ ἄδου ὑποῦσα, ἀγιάζουσα, ἐνοποιούσα πάλιν πρὸς τὴν ἑαυτῆς δόξαν, καὶ πίστιν τὰ τρία ταῦτα, ἐπουράνια, ²² καὶ ἐπίγεια, ²³ καὶ καταχθόνια, πνεῦμα, ψυχὴν, σάρκα, πίστιν, ἐλπίδα, ἀγάπην, παρελθόντα, ²⁴ ἐστῶτα, μέλλοντα, αἰῶνα αἰῶνος, αἰῶνας αἰώνων, σάββατα σαββάτων, περιτομὴν σαρκὸς, περιτομὴν καρδίας, περιτομὴν Χριστοῦ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἀμαρτιῶν· ²⁵ καθόλου καθαραποιεῖ ἑαυτῇ πάντα τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ὄρατα, θρόνους, κυριότητας, ἀρχὰς, ἐξουσίας, δυνάμεις. Ἐν πᾶσι δὲ ἡ αὕτη ²⁶ σοφία καὶ φωνὴ ἁγία, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος φωνοῦσα, κατέρρα ἐν υἱῷ, υἱὸν ²⁷ δὲ ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Καὶ ἔρει ὁ οὕτω πιστευῶν, Γένοιτο, γένοιτο.

• ΠΕΠΛΗΡΩΤΑΙ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΚΥΡΩΤΟΥ.

Κεφ. ια'.
pag. 900.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔστιν, ἃ ἤδη περὶ τῆς πίστεως πατρὸς καὶ υἱοῦ

8. καὶ om. Ancor.
9. ἀπαξἀπλῶς Ancor.
10. νοούμενα Ancor.
11. δὲ om. Ancor.
12. κηρύττεται Ancor.
13. ἀθανασία Ancor.
14. λέγεται αὕτη, υἰοθεσία γίνεται Ancor.

15. δικαιώματα σαρκὸς Ancor.
16. δεύτερος codl. mss. ultimus. δεύτερα Ancor.
17. τρίτῃ cod. Rhedig. τρίτη δὲ δικ. Ancor.
18. εὐαγγελίοις Ancor.
19. λαὸν Ancor.

qui spiritus proprie nominatur. Hic ille deus in ecclesia celebratur, semper pater, semper filius, semper spiritus sanctus, excelsus ab excelso, imo celsissimus, qui intelligibili gloria, et quidem infinita praeditus est, cui creata omnia factaque sunt omnino subiecta, quae quidem certa mensura ac circumscriptione definiuntur. Ceterum divinitas una apud Moysen praecique praedicatur, binarius in prophetis diligentius nuntiatur, trinitas vero in evangelii ostenditur, quae per tempora generationesque singulas iusto ad scientiam fidemque amplius conveniret. Ea porro immortalitatis scientia ex fide ipsa vel adoptione nascitur. Sed primum iustificationes carnis edicit, velut templi quoddam exterius septum in Moysae faciens. Postea vero animae iustificationes exponit, tanquam sancta quaedam apud ceteros prophetas exornans. Tertio denique iustificationes spiritus, quasi propitiatorium, et sancta sanctorum in evangelii ad sui domicilium instruens. At sancti tabernaculi loco, sanctique populi, iustum habet unum, qui in istis versatur. In his vero una deitas habitat incorrupta, una deitas, quae cogitatione concipi comprehendere vel explicari, aut videri non potest, quae seipsam sola cognoscit, et quibus voluerit patefacit. Eadem testes suos excitat, vocat, ante destinat, afficit gloria, ab inferis evehit, sanctificat, et ad gloriam fidemque suam tria haec in unum cogit ac consociat, coelestia, terrena, subterranea, spiritum, animam, atque carnem, fidem, spem, caritatem: praeterita, praesentia, futura: saeculum saeculi, saecula saeculorum, sabbata sabbatorum, circumcisionem carnis, circumcisionem cordis, circumcisionem Christi in Col. 2, 11. *exspoliatione corporis peccatorum*. Denique sibi metipsi universa repurgat, tam quae videri nequeunt quam quae aspectabilia sunt thronos, dominationes, principatus, potestates, virtutes. In omnibus vero eadem sapientia et sancta vox a gloria in gloriam *Sanctus, sanctus, sanctus* exclamans, ac patrem in filio, filium in patre, cum spiritu sancto praedicans, cui gloria et imperium in saecula saeculorum, Amen. Et dicet qui ita credit, Fiat, fiat.

HACTENUS EX ANCORATO.

Haec sunt, quae de fide patris ac filii et spiritus sancti scripta Cap. XI.

20. μία θεότης ἀπειρος, μία θεότης ἀφθ. *Ancor.*

21. ἐαυτῇ *Ancor.*

22. καὶ ὁμ. *Ancor.*

23. καὶ particulam, quae in Panarii libris vulgo desideratur (*Ancoratus eam tuetur*), repetit ex syllaba κατ vocabuli καταχθόνια.

24. ἐνεστῶτα *Ancor.*

25. καθόλου δὲ καθαρτοποιεῖ ἐαυτῇ τὰ πάντα *Ancor.*

26. σοφία καὶ ὁμ. *Ancor.*

27. δὲ ὁμ. *Ancor.*

* Πληρῶ cod. Ien. Abs cod. Rhedig. abest omnis subscriptio.

καὶ ἁγίου πνεύματος γράφοντες κατὰ τὸ βραχύτατον ἡμῶν τῆς μετριότητος ἐξηγησάμεθα, καὶ ἐκ τῶν προρηθέντων παρεθέμεθα. Ἔστι δὲ ἐπιμενουμένον εἰς σύστασιν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς εὐσεβῶς μαρτυρίας φέροντες, καὶ ἐξ ὀρθοῦ λογισμοῦ εὐσεβῶς περὶ θεότητος διαλαμβάνοντες. Ὅτι μὲν γὰρ ἐν τοῖς ¹ πρὸ τούτου ἀπεδείχθη διὰ πολλῶν μαρτυριῶν ὁ μονογενῆς συμπράττων τῷ πατρὶ, καὶ τὰ ἴσα ἐν ἅπασιν τελειῶν καὶ χαριζόμενος, ὡς ἐξ αὐτοῦ ὦν, καὶ οὐκ ἄλλοιός παρα τὴν τοῦ πατρὸς δύναμιν καὶ θεότητα, ἀλλὰ ὁμοούσιος πατρὶ. Οὐ μόνον δὲ ὁ υἱός, ἀλλὰ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα συμπράττον υἱῷ καὶ πατρὶ, καὶ τὰ ἴσα ἐργαζόμενον, δωροῦμένον τε καὶ χαριζόμενον ὡς βούλεται, ὡς καὶ αὐτὸ ὄντως ἐκ θεοῦ ὄν, καὶ οὐκ ἄλλοτριον πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλ' ὁμοούσιον πατρὶ καὶ υἱῷ, παντὶ τῶ σαφῆς κατὰ πάντα ἐκ τῶν τοσοῦτων μαρτυριῶν ἀπεδείχθη τε καὶ ἀποδειχθήσεται. Νῦν δὲ διὰ τοὺς ἀντιθέτους καὶ ἐχθροὺς τοῦ ἁγίου πνεύματος ² περὶ μόνου τοῦ ἁγίου πνεύματος τὰ εὐσεβῆ τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ καὶ τὰ ἀπὸ μαρτυριῶν τῆς αὐτῆς θείας γραφῆς διηγησάμενοι περισσοτέρως ³ ταῖς πρότερον παραθησάμεθα μαρτυρίαις, ἀκολουθῶς τῇ περὶ ἁγίου πνεύματος ἀληθινῇ εὐσεβείᾳ. Ὡς ἔχει ⁴ γὰρ καὶ ἔστι πνεῦμα ἅγιον ⁵ ἐνικόν, ὑπὸ πάντων προσκυνούμενον, πᾶσιν ἐπιπόθητον τοῖς κτίσμασι τε καὶ ποιήμασιν, οὐδενὶ ἐξισούμενον, οὐκ ἀγγέλω, οὐ πνεύματι ἑτέρῳ, ἀλλ' ἐνικόν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ πολλὰ πνεύματά ἐστι, τοῦτο δὲ ἀνώτατον πάντων πνευμάτων, ὡς ὄν ἀεὶ ἐκ πατρὸς, καὶ μὴ ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν ἐξ οὐκ ὄντων ⁶ γενομένων ὄν. Πολλὰ γὰρ ἐστι πνεύματα, ἔν δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς περ εἰς θεός, καὶ εἰς μονογενῆς υἱός τοῦ θεοῦ. Οὕτω καὶ πνεῦμα ἅγιον θεοῦ, ἀπὸ δὲ θεοῦ καὶ ἐν θεῷ. Ἀλλὰ ⁷ ὁ μὲν μονογενῆς υἱός ἀκατάληπτος, τὸ δὲ πνεῦμα ἀκατάληπτον, ἐκ θεοῦ δὲ, καὶ οὐκ ἄλλοτριον πατρὸς καὶ υἱοῦ. Οὐ ⁷ συναλιφῆ δὲ ἐστι πατρὶ καὶ υἱῷ. Ἀλλὰ τριάς ἀεὶ οὐσα τῆς αὐτῆς οὐσίας, οὐχ ἑτέρας οὐσίας παρὰ τὴν θεότητα, οὐχ ἑτέρα θεότης παρὰ τὴν οὐσίαν, ⁹ ἀλλὰ αὐτοθεότης, καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς θεότητος υἱός καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα πνεῦμα ἅγιον, ὁ δὲ υἱός υἱός. Τὸ δὲ πνεῦμα παρὰ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, ἐρευνῶν τὰ βῆθη τοῦ θεοῦ, ἀναγγέλλον τὰ υἱοῦ ἐν κόσμῳ, ἀγιάζον, ἁγίους ¹⁰ ποιοῦν διὰ τῆς τριάδος· τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ (ἐπειδὴ ἡ τριάς ἐστι πατήρ, καὶ υἱός, καὶ ἅγιον πνεῦμα, Ἀπελθόντες γὰρ, φησὶ, βαπτίσατε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς,

CAP. XI. — 1. ὑπὸ ed. Petav. Colon. repet., vitiose.

2. περὶ μόνου τοῦ ἁγίου πνεύματος verba exciderunt ab ed. Petav. Colon. repet.

3. τῶν ed. Petav. Colon. repet.

4. „Expunctum γὰρ“ Petav. Voculam καὶ post γὰρ non habet cod. Rhedig.

5. ἐνικόν est Cornarii emendatio Libri enim habent ἐνοικόν. Petavus haerebat inter ἐνικόν et ἐνοικόν.

6. γενομένων scriptis Cornarium (qui

quondam, et pro tenuitate nostra declarata breviter denuo hoc loco repetere voluimus. Nunc ad vitam nostram asserendam ac corroborandam alia quaedam testimonia pie proferre et ex recta ratione religiose de divinitate sentire pergemus. Etenim pluribus haec auctoritatibus palam illud est factum, unigenitum cum patre simul universa moliri, et aequalia perficere in omnibus ac largiri, utpote qui ab ipso procedat, nec a paterna virtute ac divinitate discrepet, sed eiusdem sit cum patre substantiae. Neque vero solus filius, sed et spiritus sanctus in agendi communionem cum patre filioque venit et aequalia praestat, pro eo ac libet communicans ac largiens, quippe cum et ipse vere ex deo sit, nec alienus a patre filioque, sed utrique consubstantialis. Haec, inquam, nemini non aperte tot adductis testimoniis ostendimus, ac deinceps ostendemus. Iam vero propter sancti spiritus adversarios et inimicos nonnulla uberius explicationis gratia partim pia quaedam argumenta ex recta ratione deprompta, partim eiusdem scripturae testimonia superioribus adde-
mus; adeo ut in omnibus verum ac religiosum de spiritu sancto dogma sequamur. Etenim unicus ac singularis est spiritus ille sanctus, qui ab omnibus adoratur, ab omnibus creaturis operibusque desideratur. Qui cum nullo adaequari potest, non angelo, non altero spiritu, sed unus ac singularis est. Nam cum multi sint spiritus, omnibus iste superior est, utpote qui semper a patre sit, nec ab aliis quae e nihilo producta sunt existat. Plures sunt, inquam, spiritus, sed unus est spiritus, sanctus; quemadmodum unus est deus, et unus dei filius unigenitus. Sic et sanctus dei spiritus a deo est, et in deo. Itaque et unigenitus filius incomprehensibilis est, et spiritus incomprehensibilis. Qui et a deo procedit, nec a patre et filio alienus est. Neque vero cum patre et filio velut quaedam confusione coalescit; sed trinitas eiusdem semper est substantiae, non alterius a divinitate: neque divinitas altera est a substantia, sed ipsa per sese divinitas, et ex eadem divinitate filius ac spiritus sanctus existit. Itaque spiritus spiritus sanctus est, et filius filius: *Spiritus vero a patre procedens, et a filio accipiens, ac dei profunda perscrutans*, et quae ad filium spectant mundo nuntians, sanctificans, et sanctos per trinitatem efficiens. Qui et appellatione tertius est, quoniam trinitas est pater, et filius, et spiritus sanctus. *Euntes enim, inquit, baptizate in nomine patris, et filii, et spiritus*

Ioann.
15, 26.

Math.
28, 19.

vertit de aliis ex nihilo factis existens) que in eodd. mss. Petavius edidit οὐα-
et Petavium secutus. Libri habent γενό-
μενον. λουφῆ.

7. Libri habent τὸ μέν.

9. ἀλλ' eod. Rhedig.

8. Ita scriptum est hoc vocabulum ubi-

10. ποῶν eodd. mss. uterque et ed-
princ.

και τοῦ υἱοῦ, και ¹¹ τοῦ ἁγίου πνεύματος), ἐπισφραγίς τῆς χάριτος, ¹² σύνδεσμος τῆς τριάδος, οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἁγιασμοῦ, οὐ διεστῶς τῇ ὀνομασίᾳ, οὐκ ἀλλότριον τῆς θαρεᾶς· ἀλλ' εἰς θεός, μία πίστις, εἰς κύριος, ἕν χάρισμα, μία ἐκκλησία, ἕν βάπτισμα.

Κεφ. β'. Ἄει γὰρ ἡ τριάς, ὡς πολλάκις ἔφη, και οὐδέποτε ἡ τριάς προσθήκην λαμβάνει, ὡς ¹ γλυκέως ἔστιν ὁμολογεῖν, και ἀπορίστως λέγειν. Γλυκεῖα γὰρ, φησί ὁ προφήτης, τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου. Και εἰ τὰ λόγια γλυκεῖα, πόσῳ γε μᾶλλον τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον ἡ τριάς, ἡ πηγὴ πάσης γληκύτητος. Τριάς οὖν οὕτως ἀριθμουμένη πατήρ, και υἱός, και ἅγιον πνεῦμα. Οὐ ² συναλιφῆ δὲ ἡ τριάς, οὐ διεστῶσα τῆς ἑαυτῆς μονάδος, ἐν ὑποστάσει δὲ τελειότητος τέλειος ὁ πατήρ, τέλειος ὁ υἱός, τέλειον τὸ ἅγιον πνεῦμα, πατήρ, και υἱός, και ἅγιον πνεῦμα. Τὸ δὲ ἀνάκαλιν πνεῦμα ταττόμενον ἐν χαρίσμασι. Διαίρεσις γὰρ χαρισμάτων ³ εἰσι, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· και διαιρέσεις διακομιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος· και διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι.

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων ἀσφαλισώμεθα μὴ ἐπέσωμεν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, οὐ συνηγοροῦντες ὑπὲρ θεοῦ, ἀλλ' εὐσεβῶς νοοῦντες, ἵνα μὴ ⁴ ἀπολλώμεθα. Ἀνένδεκτον γὰρ πιστὸν τι ἐν τριάδι λέγειν ἢ διανοεῖσθαι, ἢ ἐπιγεννητὸν. Ἀλλὰ ἦν αἰεὶ πατήρ, και υἱός, και ἅγιον πνεῦμα. Οὔτε συνάδελφος υἱός πατρί, οὔτε ⁵ συναλιφῆ· και τὸ πνεῦμα οὔτε ⁶ συναλιφῆ, οὔτε συνάδελφον πατρί και υἱῷ [οὔτε συναλοιοφῆ τὸ πνεῦμα πατρί και υἱῷ]. Τίος δὲ γεννητὸς ἐκ πατρὸς, και πνεῦμα προελθὸν ἐκ πατρὸς, ἀνεκδιηγῆτως τῆς τριάδος οὔσης ἐν ⁷ ταυτότητος δοξολογίᾳ, και ἀκαταλήπτως υἱοῦ ⁸ ὄντος σὺν πατρί και πνεύματος ἁγίου ὡσαύτως, και ⁹ μηδέποτε διαλειπούσης τῆς τριάδος τῆς αὐτῆς αἰδιότητος. Πατήρ οὖν αἰεὶ ἀγέννητος, και pag. 102. ἄκτιστος, και ἀκατάληπτος· υἱὸς δὲ γεννητὸς, ἀλλ' ἄκτιστος και ἀκατάληπτος· πνεῦμα ἅγιον αἰεὶ, οὐ γεννητὸν, οὐ κτιστὸν, οὐ συνάδελφον, οὐ προπάτορον, οὐκ ἔγγονον, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας πατρὸς και υἱοῦ. ¹⁰ Πνεῦμα ἅγιον· πνεῦμα γὰρ ὁ θεός.

Κεφ. γ'. Τῆς δὲ τοιαύτης ἠσφαλισμένης ἡμῶν ζωῆς αἰ μαρτυρεῖαι ἐν πάσῃ γραφῇ ἐμφέρονται. Ἀπὸ δὲ τῶν πλειόνων ὀλίγα παραθήσομαι κατὰ

11. τοῦ excidit ab edit. Petav. Colon. repel.

12. Dele negationem οὐ quam libri ante σύνδεσμος vulgo intrudunt, praesertim collato loco gemello haer. 62, 4. Nec tamen deest suspitio voc. οὐ corruptelam esse ὅν participii.

Cap. XII. — 1. γλυκέως codd. mss. et edit. princ.

2. συναλοιοφῆ ed. Petav., praeter codd. mss. auctoritatem.

3. In codd. mss. et in edit. princ. legitur χαρισμάτων, εἰσι δὲ τὸ αὐτὸν (αὐτὸ ed. princ.).

sancti. Idem ille gratiae sigillum est, ac trinitatis vinculum, qui nec a productione sanctitatis excluditur, nec appellatione discrepat, nec a largitione muneris alienus est, *sed unus est deus, una fides, unus dominus, una gratia, una ecclesia, baptismus unus.*

Quippe trinitas semper est, ut saepius dixi, nec ullam unquam accessionem capit. Id quod et profiteri suavissimum est, et sine ulla satietate dicitur. Nam propheta cecinit, *Dulcia sunt faucibus meis eloquia tua.* Quod si eloquia ipsa dulcia sint, quanto est nomen ipsum trinitatis dulcius, quae quidem fons et origo suavitatis omnis est? Quare trinitas tribus hisce numeratur, patre, filio, et spiritu sancto. Neque vero confusione quadam in unum redigitur, nec a sua unitate disiungitur: sed in perfecta subsistentia perfectus est pater, perfectus filius, perfectus spiritus sanctus, pater, et filius, et spiritus sanctus. Rursum vero spiritus largiendis donis attribuitur: *Divisiones enim gratiarum sunt, sed idem spiritus; et divisiones ministeriorum sunt, idem vero dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero deus, qui operatur omnia in omnibus.*

Psalm.
118, 103.

1. Cor. 12, 4.

Quae cum ita se habeant, caveamus diligenter ne a veritate aberremus, sed veritatem profiteamur, non deo patrociantes, sed pie id intelligentes, ne aliquando pereamus. Fieri quippe nullo modo potest ut creatum quiddam in trinitate dicamus, vel cogitemus etiam, aut cuius postea facta sit accessio; sed perpetuo pater fuit, et filius, et spiritus sanctus. Neque filius germanus patris frater, neque cum illo confusus est. Similiter neque confusus est spiritus, neque patris filiique germanus est. Filius a patre genitus, a quo procedit et spiritus. Adeo ut trinitas eo modo, qui verbis explicari non potest, in eadem gloria ac laudatione consistat, et filius cum patre spirituque sancto incomprehensibili ratione sit coniunctus, neque trinitas ab sua unquam aeternitate desistat. Semper igitur ingenus est increatusque pater, et incomprehensibilis, filius genitus quidem, sed increatus et incomprehensibilis, spiritus sanctus non genitus, non creatus, non germanus, non avus, non nepos, sed ex eadem cum patre filioque substantia. Eiusmodi est spiritus, inquam, sanctus. Spiritus enim deus est.

Atque huius quidem hunc in modum constitutae salutaris fidei passim in scripturis omnibus extant consignata testimonia. Nos

Cap. XIII.

4. Ita codd. mss. et edit. princ. Petav. *απολώμεθα*.

5. συναλοιφή ed. Petav.

6. συναλοιφή ed. Petav.

7. ταυτότητος rescripsi ex emend. Cornarii, qui veritū in identitatis glorifica-

tione. Libri habent ταυτότητι.

8. ὄντως codd. mss.

9. μηδέπω cod. Rhedig.

10. Verba πνεῦμα ἅγιον non comparant in ed. Petav. Colon. repet. Neglexit ea etiam Cornarii versio.

τὸ δυνατόν, ἵνα μὴ ἀμάρτυρον περὶ πνεύματος καὶ ἐν τῷ παρόντι παρελεύσομαι τὴν ὑφήγησιν. Εὐθύς μὲν γὰρ ὁ πατήρ φησι περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ παρουσίας ὅτι, Θήσομαι τὸ πνευμά μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ κρῖσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ, ἵνα γνήσιον κηρύξῃ θεὸν τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, πᾶσι πιστοῖς εἰς σωτηρίαν. Εἰ δὲ ὁ μονογενὴς τῇ αὐτῇ μαρτυρίᾳ προσθεῖς φάσκει, Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ¹ εἵνεκεν ἔκρισέ με, ἵνα ἡ ἕνσαρκος αὐτοῦ παρουσία, καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἠσφαλισμένη, καὶ πιστοῖς κηρυττομένη σαφῶς ὁμολογηθῇ ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίας, ὅτι οὐκ ἄλλοτριον τὸ πνευμά ἐστι τοῦ θεοῦ. Πάλιν δὲ ὁ κύριος περὶ τοῦ πνεύματος ὅτι, Τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς μου ἐστὶ τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Καὶ πάλιν, ὡς οὐκ ἄλλοτριον τοῦ πνεύματος τυγχάνοντος τῆς τοῦ θεοῦ θεότητος, Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, καὶ εἶπε, Λάβετε πνεῦμα ἅγιον. Καὶ πάλιν, ἵνα δείξῃ τὴν ἑαυτοῦ ἰσότητα καὶ ὁμοουσιότητα πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ἅγιον, φησὶ, Ἐὰν ἀγαπάτέ με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσετε· ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν· ὡς αὐτοῦ τοῦ κυρίου παρακλήτου ὄντος, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου συμπαρακλήτου ὄντος ὁμοίως. Οἱ δὲ ἀπόστολοι δεικνύοντες ὅτι οὐ δοῦλον τυγχάνει τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς θεότητος, τὴν αὐτοῦ αὐθεντίαν ὑποδεικνύντες φασὶ, Καὶ εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Ἄφορῶσάτέ μοι Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσπέκλημαι αὐτούς, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ ἀπόστολος σαφῶς περὶ ² αὐτοῦ λέγει, Ὁ δὲ κύριός ἐστι τὸ πνεῦμα· οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἔλευθερία· καὶ, Ἵμεῖς ναὸς θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα κυρίου οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ τοίνυν Ναὸς θεοῦ καλούμεθα διὰ οἰκησιν ἁγίου πνεύματος, τίς τολμήσει παραιτηθῆσθαι τὸ πνεῦμα, καὶ ἀπαλλοτριῶσαι τῆς τοῦ θεοῦ οὐσίας, σαφῶς τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ἡμᾶς ναοὺς θεοῦ γίνεσθαι, ³ διὰ τὸ ἐνοικοῦν πνεῦμα ἅγιον ἐν τοῖς ἄξιοις; Πῶς δὲ ἄλλοτριον θεοῦ ἔσται τὸ πνεῦμα τὸ βάθῃ τοῦ θεοῦ ἐρευνῶν; Καὶ μὴ λέγε μοι, Ἐρευνᾷ, καὶ οὕτω γινώσκει, ὡς τινες τολμῶσι βλασφημεῖν, καὶ ἑαυτούς ⁴ ἀπολλύειν. Ἐπεὶ ἂν καὶ ⁵ αὐτὸ λέξωσι περὶ τοῦ πατρὸς, ὅτι καὶ περὶ αὐτοῦ γέγραπται ὅτι ἐρευνᾷ ταμεῖα ⁶ κοιλίας. Καὶ εἰ ἀσεβῶς νοήσεις, διὰ ⁷ τὸ μὴ ἐπικεῖσθαι τῷ ἐρευνᾶν τὸ γινώσκειν ἐπὶ τοῦ πνεύματος, ἀσεβήσῃς ἂν καὶ περὶ τοῦ πατρὸς τὴν αὐτὴν ἀναγκαζόμενος ⁸ παρεκφέρειν ὑπόνοιαν. Οὗ τε γὰρ ἐπὶ πατρὸς ἐρευνῶντος ταμεῖα κοιλίας πρόσκειται τὸ γινώσκειν. Οὗ τε γὰρ χρεῖα ἦν εἰπεῖν, σαφῶς δηλουμένης τῆς τοῦ θεοῦ προγνωσίας ἀπὸ τοῦ ἐρευνᾶν τὸ τέ-

CAP. XIII. — 1. εἵνεκεν uterque codd. mas. ἔνεκεν editi.

2. αὐτοῦ restituit ex utroque libro ms. Etiam Cornarius verterat ex ipso. At in editis vulgo est αὐτῶν. In ed. Petav.

Colom. reperit. verba ὁ δὲ ἀπόστολος σαφῶς π. αὐτοῦ λέγει omnino non comparat

3. ἀπολλύειν editi. Petav.

4. αὐτὸς codd. mas.

autem ex pluribus pauca quaedam pro virili colligemus; ne catholicum illud de spiritu sancto dogma sine ullis confirmatum auctoritatibus hoc loco praetereamus. Inprimis enim pater ipse de adventu filii sic loquitur: *Ponam, inquit, spiritum meum in ipso, et iudicium gentibus nuntiabit.* Quibus verbis spiritum suum sanctum fidelibus omnibus ad obtinendam salutem verum ac germanum deum esse praedicat. Accedit ad hoc testimonium unigeniti ipsius auctoritas: *Spiritus, inquit, domini super me, propter quod unxit me;* quo il-
Esaï. 42, 1.
Esaï. 61, 1.
Matth. 10, 20.
Ioann. 20, 22.
Ioann. 14, 15.
Act. 13, 2.
2. Cor. 3, 17.
1. Cor. 3, 16.
1. Cor. 13, 10.
Prov. 20, 27.
 lius incarnatione et spiritu sancto stabilita de fidelibus nuntiata ipsiusmet Christi testificatione certo illud asseramus, alienum a deo nequaquam esse spiritum sanctum. Rursum de spiritu dominus, *Spiritus, inquit, patris mei est, qui loquitur in vobis.* Praeterea ut ab ipsa divinitate non excludendum esse spiritum ostenderet, vultui apostolorum afflavit, et dixit, *Accipite spiritum sanctum.* Ad haec, ut aequalem ac consubstantialem suo patrisque spiritui sancto se esse monstraret, *Si diligitis me, inquit, mandata mea servate, et ego rogabo patrem, et alium Paracletum dabit vobis.* Quasi et dominus ipse Paracletus sit, et spiritus sanctus eodem modo sit Paracletus. Apostoli vero, ut ostenderent spiritum sanctum non esse servum sed eadem divinitate praeditum, illius auctoritatem ac potentiam his verbis significant: *Et dixit spiritus sanctus, Segregate miki Barnabam et Saulum in opus ad quod eos vocavi, etc.* Tum apostolus eadem diserte declarat: *Dominus vero, inquit, spiritus est: ubi autem spiritus domini est, illic libertas;* item: *Vos templum dei estis, et spiritus domini habitat in vobis.* Iam vero cum templum dei ob illam sancti spiritus habitationem vocemur, quis spiritum repudiare audeat, et a dei substantia reiicere, cum diserte hoc apostolus asserat, *Templum nos esse dei, propter spiritum illum sanctum, qui in dignis habitat?* Praeterea quonam pacto alienus a deo potest esse spiritus ille qui *dei profunda scrutatur?* Nec est quod illud obiicias, scrutari illa quidem, nec dum tamen cognoscere, ut nonnulli contumeliose iacere cum sua pernicie ausi sunt. Nihil enim vetat quin idem de patre dicant, de quo scriptum est, *Scrutari illum ventris recessus.* Quare si propterea quod ad scrutandi verbum cognoscendi aliud non est adiunctum, eiusmodi quiddam impie de spiritu potes animo concipere, non minus in patrem impius sis oportet, de quo eandem cogere proferre sententiam. Quippe cum ventris illos recessus perscrutari pater dicitur, nulla fit cognitionis mentio. Neque vero necesse fuit istud addere, cum dei anticipata illa cognitio perspicue significetur, et ex ipso scrutandi vocabulo perfecta sen-

5. τῆς καρδίας cod. Rhedig.

torum librorum.

6. τὸ codd. mss. τῷ vitium est edi-

7. παρεφάρι codd. mss.

λειον τῆς ἀποφάσεως ἐχούσης. Οὕτω μοι καὶ περὶ πνεύματος, καὶ υἱοῦ, καὶ πατρὸς τὴν μίαν γνῶσιν καὶ τὴν προγονοσίαν σαφῶς ἐχούσης τῆς ἁγίας τριάδος τὴν τελειότητά τε καὶ ταυτότητα.

Κεφ. ιδ΄. Καὶ ἀμύθητα ἔστι περὶ τούτων λέγειν, καὶ ἀπὸ θείας γραφῆς ὄγκον μαρτυριῶν φέρειν, καὶ εἰς πλάτος ἐπιμηκύνειν, καὶ κάματον ἐμποιεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ἀρκετῶς γὰρ ἐν ἰκασῇ αἰρέσει πολλὰ εἰπόντες τὰς πάσας ἐν θεοῦ δυνάμει ἡμεῖς οἱ ἀσθενεῖς ἀντρέψαμεν, καὶ ἀπεδείξαμεν ἀλλοτρίας οὐσας τῆς ἀληθείας, καὶ ἐκάστην αὐτῶν βλασφημοῦσαν καὶ ἀρνούμενην τὴν ἀλήθειαν, κἄν τε ἐν βραχεῖ, κἄν τε ἐν πολλῷ. Ὡς καὶ οὗτοι μάτην εἰς τὸν κύριον βλασφημοῦντες, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ μὴ ἔχοντες μήτε ἐνταῦθα, μήτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κατὰ τὰ ὑπὸ κυρίου εἰρημένα ἄφεισιν ἀμαρτιῶν, διὰ τὴν εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημίαν, καταπατηθέντες ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας δίκην κεράστου δεινοῦ μονοκέρωτος, τοῦ νοῦ τῆς βλασφημίας, δυναμένου ὅλον τὸ σῶμα φθεῖρειν, πεισθέντες τῷ τοῦ ξύλου λόγῳ καὶ τῇ τοῦ μονογενοῦς ἀληθινῇ ὁμολογίᾳ ὅτι τῷ βλασφημοῦντι εἰς τὸ πνεῦμα οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι ἀφεθήσεται, ὡς ἔφην. Καταπατηθέντες καὶ συντριβέντες, μὴ ἰσχύοντες κατὰ τῆς ἀληθείας. Πύλαι γὰρ ἄθου ἀληθῶς πᾶσαι αἱ αἰρέσεις, ἀλλὰ κατὰ τῆς πέτρας οὐ κατισχύσουσι, τούτεστι κατὰ τῆς ἀληθείας. Κἄν τε γὰρ ἐξ αὐτῶν τινες θελήσειαν λέγειν ὅτι, Τὴν μὲν πίστιν τὴν ἐκτεθεῖσαν κατὰ Νικαίαν καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦμεν, δεῖξον δέ μοι ἀπ' αὐτῆς ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ θεότητι συναριθμεῖται, — εὐρεθήσονται καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐλεγχόμενοι. Οὐ γέγονε δὲ τότε περὶ τοῦ πνεύματος ἡ ζήτησις. Πρὸς γὰρ τὸ ὑποπίπτον ἐν καιρῷ, καὶ καιρῷ, αἱ σύνοδοι τὴν ἀσφάλειαν ποιοῦνται. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἄρειος εἰς τὸν υἱὸν τὴν δυσφημίαν ἀπετείνετο, τούτου ἕνεκα μετὰ περισσῆς διαλογῆς ἀκριβεία τῶν λόγων γεγένηται. Ὅρα δὲ ἀπ' αὐτῆς τῆς ὁμολογίας ὅτι οὔτε ἐν τούτῳ εὐρεθήσονται τι λέγοντες οἱ εἰς τὸ πνεῦμα βλασφημοῦντες, οἱ πνευματομάχοι, καὶ ἄλλοτριοὶ τῆς αὐτοῦ δωρεῆς καὶ ἁγιαστείας. Εὐθύς γὰρ ἡ ἐκθεσις ὁμολογεῖ, καὶ οὐκ ἀρνεῖται. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα. Τὸ δὲ Πιστεύομεν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλὰ ἡ πίστις εἰς τὸν θεόν. Καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' εἰς θεόν ἡ πίστις. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' εἰς μίαν δοξολογίαν, καὶ εἰς μίαν ἐνωσιν θεότητος, καὶ μίαν

pag. 901.

tealia reddatur. Ad eundem itaque modum de spiritu et filio et patre pronuntiare convenit, et unam iis cognitionem ac praescientiam tribuere, eo quod sacrosancta trinitas sua haud dubie perfectione et identitate constet.

Sed de his omnibus infinita quaedam disputari possunt, et in-
 numerae sacris e literis auctoritates adferri, ut in longum producta
 lectoribus molesta sit oratio. Sed nos in unaquaque confutanda
 haeresi satis multa iam diximus, et omnes divino praesidio freti nos
 licet imbecilles evertimus, atque a veritate esse alienas ostendimus,
 nec non et singulas sive in exigua aliqua re, sive in maiori veri-
 tati contumeliose detrahere atque ablegare funditus. Quod quidem
 et isti facere instituunt qui dominum ac spiritum sanctum frustra
 contumeliis onerant, neque aut *hic aut in futuro saeculo*, ut domiui
 verbis utar, peccatorum relaxationem, ob suam illam in spiritum
 sanctum blasphemiam, obtinere possunt: qui ab ipsa veritate pro-
 culcati sunt, Cerastae cuiusdam instar atrocis et unico cornu metu-
 endi. Talis enim est blasphemiae sensus, qui corpus universum
 corrumpere potest. Et nos quidem domini sermone et unigeniti
 vera professione persuasi credimus, ei qui *blasphemarit in spiritum
 sanctum neque in hoc saeculo nec in futuro condonandum esse pecca-
 tum*, ut diximus. Quare proculcati illi et obtriti sunt; nec veri-
 tati resistere potuerunt. Nam haereses omnes re vera *portae sunt
 inferorum*, quae adversus petram nihil omnino virium habere pos-
 sunt. Etenim si ex illis nonnulli istud obiicere voluerint: Nos eam
 fidei formulam quae in Nicaena syuodo exposita est et ipsi profite-
 mur, doce igitur ex illa spiritum sanctum in divinitate numerari;
 etiam illa ipsa confessione refellentur. Quamquam nulla tum de
 spiritu sancto fuerat instituta quaestio. Quippe de his, quae sin-
 gulis temporibus occurrunt, cavere synodi ac decernere solent.
 Quare cum Arius in filium maledicta coniiceret, propterea uberiori
 quadam disputatione argumentum illud est accuratissime tractatum.
 Verum ex eadem fidei professione animadvertere licet, ne hac in
 parte quidem contumeliosos illos in spiritum haeticos ac spiritus
 oppugnatores, et ab eius sanctitate ac donis alienos quicquam omnino
 dicere. Siquidem expositio ipsa veritatem subinde profitetur, nec
 negat. *Credimus*, inquit, *in unum deum patrem omnipotentem*. Ubi
 vox ista, *Credimus*, non simpliciter accipienda, sed de fide in deum
 intelligenda venit. *Et in unum dominum Iesum Christum*, neque hoc
 utcumque dictum, sed ad fidem in deum referendum. *Et in spiritum
 sanctum*, quod neque simpliciter usurpatum est, sed in unam prae-
 dicationem ac gloriam, in unam divinitatis coniunctionem, in unam

Matth.
12, 32.

Matth.
16, 18.

ὁμοουσιότητα, εἰς τρία τέλεια, μίαν δὲ Θεότητα, μίαν οὐσίαν, μίαν δοξολογίαν, μίαν κυριότητα, ἀπὸ τοῦ πιστεύομεν, καὶ πιστεύομεν, ²καὶ πιστεύομεν. Καὶ ἐνταῦθα διέπεσεν ὁ τῶν τοιούτων λόγος. Καὶ ἔως τοῦ μηκύνω τὸν λόγον, ἀρκετῶς ἠγησάμενος τοῖς τὴν ἀλήθειαν ἀγαπῶσι τὰ κατὰ τούτων εἰρημένα; Διὸ ὑπερβήσομαι καὶ ταύτην, δεόμενος Θεοῦ ³ἡμῖν συνήθως ἀντιλαβέσθαι πρὸς τὴν τούτων ἀνατροπὴν ἀπάντων, ὅπως ἐν τῇ αὐτοῦ δυνάμει τὸ ἐπάγγελμα τελειώσαντες κατὰ πάντα αὐτῷ ⁴εὐχαριστήσωμεν.

ΚΑΤΑ ΑΕΡΙΟΥ ΝΖ΄, Η ΚΑΙ ΟΖ΄.

Κεφ. α΄. ¹Ἄερίος τις πάλιν, ὡσαύτως τῷ κόσμῳ γεγένηται μέγα κακόν, ²ἐμβροντηθεὶς τὴν ἔννοιαν, ἐπαρθεὶς τὸ φρόνημα. Πᾶσαν γὰρ αἴφραγ. 905. σιν κακοβουλία τῶν γενομένων ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἢ ²κενοδοξίας, ἢ ἐπάρσεως ταῦτα εἰργάσατο, ἢ ἐπιθυμίας ὄρεξις, ἢ ζῆλος πρὸς τοὺς πέλας, ἢ παραξυσμός, ἢ προπτεία. Τὸ δὲ πᾶν ἐκ διαβόλου ἢ τυφλωσις, οὐ τοῦ διαβόλου ἰσχύοντος ἀπατᾶν τὸν μὴ βουλόμενον, ἀλλὰ ἐκάστου ἑαυτῷ παραιτίου γινομένου τῆς περὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασίας, ἵνα, φησὶ, οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνωνται. Οὗτος ὁ Ἄεριος ἔτι καὶ δεῦρο ζῆν ἐν σαρκί, καὶ περιεστὶ τῷ βίῳ, Ἀρειανὸς μὲν τὸ πᾶν. Ἄλλως γὰρ οὐ φρονεῖ, ἀλλ' ὡς Ἀρειος, καὶ ἔτι ἐπέκεινα μειζρόνως τὰ Ἀρείου ἐπιζητήσας, ᾧξυμμένος τε τὴν γλῶτταν, καὶ ἐξωπλισμένος ἐν χεῖλεσιν ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ὅπως ἐξελεύσῃ εἰς ἑαυτὸν ἠπατημένον στρατὸν, καὶ πληθύν τῶν ἀεὶ τὰς ἀκοαῖς γαργαλιζομένων, καὶ τὴν διάνοιαν ὑποχαλωμένω. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς τῷ βίῳ ἐφευράτο τινα μεγάλην μυθωδὴν κενοδοξίαν, γελιοῖον μὲν ἐμποιοῦσαν τοῖς Ἰεραροσιν ὁμῶς διὰ τούτου πολλοὺς ἠπάτησε καὶ παρεῖλκυσεν. Οὗτος γίνεται συσχολαστής Εὐσταθίου Σεβαστίου, τοῦ τῆς Σεβαστείας Πόντου τε καλουμένης χώρας, ἥτοι μικρᾶς Ἀρμενίας. Ὁμοῦ γὰρ ἦσαν ἀκούοντες, ὃ τε προειρημένος Εὐστάθιος καὶ ὁ Ἄεριος. Ὅτε δὲ ὁ Εὐστάθιος ἦλθεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἐκεῖνος μᾶλλον ἐπεθύμει, ἀλλ' οὐκ ἔφθασεν εἰς τοῦτο. Ἐντεῦθεν ζῆλος γίνεται. Ἐδόκει δὲ προσλιπαρεῖν ὁ Εὐστάθιος τὸν Ἄεριον. Αὐτίκα ὕστερον καθιστᾶ τούτον πρεσβύτερον, τὸ τε ξενοδοχεῖον αὐτῷ ἐμπιστεύει, ὅπερ ἐν τῷ Πόντῳ καλεῖται πτωχοτροφεῖον. Τοιαῦτα γὰρ τινα κατασκευάζουσι κατὰ φιλοξενίαν, καὶ τοὺς λειωβημένους καὶ ἀδυνάτους ἐκείσε ποιοῦντες καταμένειν ³ἐπιχορηγοῦσι κατὰ δύνάμιν οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προστάται.

2. Alterum καὶ πιστεύομεν desideratur in edit. Petav. Colon. repet.

3. ἡμῖν ed. Petav. Colon. repet., vitiose.

4. εὐχαριστήσωμεν cod. Rhedig.

Cap. I. — 1. ἐμβροντηθεὶς cod. Rhedig.

2. καινοδοξίας cod. Rhedig. καινοδοξίας αι

cod. Ien., ab eadem manu corr.

3. Verba ἐπιχορηγοῦσι — μῆνης ἀπ' αὐτοῦ, quae partim sint capitulis sequentibus, quaeque in cod. Ien. integrum unam

consubstantialitatem, in perfecta tria, sed unam divinitatem, unam substantiam, unam gloriam, dominationem unam, quod eae voces, *Credimus, et Credimus, et Credimus* declarant. Ex quo illorum confutatur oratio. Quid autem in ea sum disputatione longior, cum quae adversus istos hucusque dicta sunt veritatis studiosis satis esse non dubitem? Quocirca missam et hanc haeresim faciam, et deum precabor, ut ad omnes eiusmodi proffigandos opem nobis afferat, ut illius virtute freti quod suscepimus exequi, et in omnibus gratias habere possimus.

ADVERSUS AERIUM. Haeresis LV., sive LXXV.

Aërius quidam ingenti perinde damno in mundum introductus Cap. I. est, fariis quibusdam percitus, et insolentia maiorem in modum elatus. Etenim haeresis omnis pessimo ex eorum qui ab initio usque ad finem extiterunt consilio profectae sunt, sive illos gloriae cupiditas, aut arrogantia, sive voluptatum libido, sive aliorum aemulatio, sive commotio quaedam animi, aut temeritas impulerit. A diabolo porro omnis illa est inflicta caecitas; non quod hic invitum ac nolentem decipere quempiam possit, sed quod unusquisque peccati sibi causa atque auctor sit, *ut qui probati sunt*, inquit, *manifesti reddantur*. 1. Cor. 11, 19. Aërius iste vero ad hodiernum usque tempus superest; estque secta penitus Arianus. Neque enim aliter atque iste sentit, imo etiam Arium ipsum dogmâtum novitate superavit. Quin hac in parte linguam suam procutidisse, et ad dicendum promptus esse videtur, ut deceptorum hominum exercitum, eorumque quibus *et aures* 2. Tim. 4, 2. *pruriant* et animus vanitate arrogantiaque distentus est multitudinem ad sese pelliciat. Etenim magnum et ille quoque nugarum ac fabularum copiam in humanum genus iuvenxit. Quae tametsi prudentioribus ridicula videatur, nihilominus plerisque per illam imposuit, et in errorem abduxit. Fuit hic Eustathii Sebastiae episcopi (quae est in Ponti regione sive minoris Armeniae) sodalis. Ambo enim monasticum vitae genus amplexi sunt. Cum autem Eustathius ad episcopatum esset evectus, Aërius, etsi id magnopere cuperet, eo tamen pervenire non potuit. Hinc simultas ex aemulatione conflata. Et quidem Eustathius Aërio plurimum indulgere et addictus esse visus est. Nam et presbyterum hunc postea creavit, et xenodochii, quod ptochotrophium in Ponto vocatur, curam ei commisit. Eiusmodi quippe domicilia prae amore erga hospites ab ecclesiarum antistitibus excitari solent, in quibus mutilatos et imbecillos collocant, iisque ad victum necessaria pro virili suppeditant.

complecti lineam, omnia sunt in cod. Rhedig.

Corpus Haeresol. II. 2.

Κεφ. β'. Ἐπεὶ οὖν ἡ μῆνις ἀπ' αὐτοῦ οὐ διέλειπε, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἠϋξάνον οἱ λόγοι, καὶ προέβαιεν ἀναμίσειν αὐτῶν ὁ ζῆλος, λόγοι τε οὐκ ἀγαθοὶ καὶ διαβολαὶ ὑπὸ τοῦ Ἀερίου κατὰ Εὐστάθιου ἔγινοντο. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Εὐστάθιος μετακαλούμενος τὸν Ἀέριον ἐθάπτει, κερῆνει, ἠπέλλει, ἐνεβριμιεῖτο, παρεκάλει, καὶ οὐδὲν ἦνευ. Τὸ γὰρ ἐξ ἀρχῆς καταβληθὲν εἰς μέγα κινδὸν τὸ ἔργον ἦλανε. Πίστες ἑγὼν καταλιπὼν τὸ πτωχοτροφεῖον ὁ Ἀέριος ἀνεχώρησεν. Ἐντεῦθεν τὴν πρόφασιν ὡςπερ κατὰ ἐχθροῦ βουλόμενός ἔτις εὐρεῖν ἢ κατὰ πολεμίον ἵπαρτεναι βέλος, ἀνηρεῦνα, καὶ λοιπὸν πᾶσι διαβάλλων τὸν Εὐστάθιον ἔλεγεν, Οὐδέτι τοιοῦτος ὑπάρχει, ἀλλ' ἔκλινεν εἰς ζηρημάτων συναγωγὴν καὶ εἰς κτήσιν παντοίαν· ἅτινα ἦν ταῦτα συκοφαντία μὲν παρ' ἐκείνου, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρείας ἔχων μετὰ χεῖρας ὁ Εὐστάθιος ἄλλως οὐκ ἠδύνατο πράττειν. Καὶ ἦν ἑπιθανὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀερίου λεγόμενα.

Νομίσει δ' ἂν τις, ἐπειδήπερ κατὰ Ἀερίου λέγοντες Εὐστάθιον κερηγάμενον, μή τι ἄρα καὶ τὸν Εὐστάθιον ἐν ἐκαίνοις ἔχομεν; Τὸν μὲν γὰρ βίον αὐτοῦ καὶ τὴν πολιτείαν οὐκ ὀλίγοι ἄνδρες θαυμάζουσιν. Εἶθε δὲ καὶ τῇ πίστει ὀρθῶς ἐφρόνησε. Τὸ γὰρ Ἀερίου καὶ αὐτὸς ἀπαρχῆς ἕως τέλους κατέσχε, καὶ οὔτε αἱ θλίψεις τῶν διαγρῶν αὐτὸν διωρθώσαντο. Ἐδιώχθη γὰρ μετὰ τῶν περὶ Βασίλειον καὶ Ἐλεῦσιον, καὶ λοιπούς. Ἔδοξε δὲ καὶ πρὸς Λιβέριον Ῥώμης τὸν μακαριώτερον πρεσβεῦειν ἅμα ἄλλοις ἐπισκόποις, καὶ τῇ ἐκθέσει τῆς κατὰ Νίκαιαν γενομένης συνόδου καὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπογεγραφήναι. Εἰς ὕστερον δὲ ὡςπερ μνησθεῖς, καὶ ἐξ ὀνείρων ἀναστὰς, τὰ ἑαυτοῦ πάλιν πρώτα τῆς τῶν Ἀρειανῶν κακοδοξίας ἐπισκεπτόμενος οὐ διέλειπεν. Ὅμως περὶ Ἀερίου ἡμῖν ὁ λόγος ἐστὶ. Διὸ αὐθις πρὸς αὐτὸν ἑπιστρεπέειν.

Κεφ. γ'. Οὗτος ὁ Ἀέριος διὰ τοὺς τοιοῦτους λόγους σεμνύνεται μὲν ἀποταξίαν ἐν ἀρχῇ. Καταλιπὼν δὲ τὸ πτωχοτροφεῖον παρείλκυσε πολὺν χορὸν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ἀπηλαύνετο δὲ αὐτὸς μετὰ τῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀγρῶν καὶ κωμῶν, καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. Πολλάκις δὲ μετὰ πολλοῦ ὄχλου τοῦ ἰδίου ἠκρόμενοι ἀγράφην διετίλουν, ὑπαιθοροὶ τε καὶ ὑπὸ πέτρας ἀυλιζόμενοι, ἐν ὕλαις καταπτύγοντες. Ἦν δὲ αὐτῶ ὁ λόγος μανιώδης μᾶλλον ἢπερ καταστάσεως ἀνθρωπίνης. Καὶ, φησι, τί ἐστὶν ἐπίσκοπος πρὸς πρεσβύτερον; Οὐ-

CAP. II. — 1. γ' οὖν scriptum est in cod. ms. utroque. Cf. haec. 42, 3. et 31, 8., ubi eandem tam adiectivi quam adverbii formam proposuimus. Petavius enim edidit ταῦτα.

2. τινα volebat Petavius.

3. ἄλλος vitium est ed. Petav. Colon.

repet.

5. Vulgo ἄρα.

6. Ita iam ante Petavium correptum 4. ταῦτα codd. mss. et edit. princ. Cornarius in interpretatione Latina. Libri

Sed cum nullum succensendi modum faceret Aërius, rixae ac Cap. II. iurgia in dies ingravescere ac mutuae simultates augeri. Ad haec pessimi quidam rumores et calumniae adversus Eustathium ab Aërio spargi. Interim Eustathius episcopus evocatum ad sese Aërium mulcere, adhortari, comminari, irasci, supplicare, neque quicquam tamen his rebus efficere. Nam quod ab initio constitutum inchoatumque fuerat, ingentem in mali vim erupit. Postremo relicto mendicorum hospitio discedit Aërius. Quo ex tempore in omnem occasionem intentus velut qui hostem opprimere ac telis appetere studet, versabat se in omnes partes et apud omnes calumniose deinceps Eustathio detrahens. Non is est, inquiebat, amplius qui hactenus fuit, sed ad rem attentus est, et cumulandis opibus totus incumbit. Quae quidem per summam calumniam ab Aërio iactabantur. Eustathius vero, qui ecclesiae negotia tractabat, facere aliter non poterat, ideoque probabiliter haec ab Aërio dicebantur.

Ceteram dubitabit forsitan aliquis, quoniam Aërii istius occasione mentionem Eustathii fecimus, num ipsum tandem Eustathium laudandum arbitremur. Nam quod ad eius vitae institutum attinet, non paucis admirationem peperit. Qui utinam ad rectam ac sinceram fidem adhaesisset! Verum hic in Aërii dogmate a principio ad finem usque perseveravit, nihiloque persecutionum calamitatibus melior factus est. Siquidem cum Basilio et Eleusio ac ceteris persecutione iactatus est; ac videtur et ad Liberium beatæ memoriae Romanum episcopum cum aliis episcopis legationem obiisse, et expositione fidei, quae in Nicaena synodo proposita fuerat, ac sinceri dogmatis professioni subscripsisse. Postea vero, velut a sommo se revocans ac priorum recordatus, ad Arianam perfidiam, quam initio susceperat, respiciendi finem nullum habuit. Verum ad Aërium, de quo institutus a nobis sermo fuit, revocanda est oratio.

Hic igitur propter eiusmodi rationes omnium rerum abdicatio- Cap. III. nem initio prae se tulit. Deinde ptochotrophio relicto magnam vim secum utriusque sexus hominum abduxit, qui omnes ab ecclesiis, agris, pagis et oppidis arcebantur. Ac saepenumero totus ille coetus nive perfusus passim per campos sub dio degebat, aut ad praerupta saxorum silvasque confugiebat. Est autem illius dogma supra hominis captum furiosum et immane. Inprimis enim, Quanam, inquit, in re presbytero episcopus antecellit? Nullum inter utrumque

vulgo praebent Ἄεπλον.

7. ἐπιτραπέδιον cod. Rhedig.

CAP. III. — 1. Ita edidit Petavius.
 νερόμενοι habent codd. mss. et ed. princ.
 νηρόμενοι cogitavit Cornarius; certe ver-

tū cum multa sua turba vigilantes ac sobrii in agris degebant.

2. Ita codd. mss. et ed. princ. Petavius edidit αὐτοῦ.

δὲν διαλλάττει οὗτος τούτου· μία γάρ ἐστι τάξις, καὶ μία, φησί, τιμὴ, καὶ ἓν ἀξίωμα. Χειροθετεῖ, φησί, ἐπίσκοπος, ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσβύτερος· λουτροὺν δίδωσιν ὁ ἐπίσκοπος, ὁμοίως καὶ ὁ πρεσβύτερος· τὴν οἰκονομίαν τῆς λατρείας ποιεῖ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ πρεσβύτερος ὡς αὐτῶς· καθέζεται ὁ ἐπίσκοπος ἐπὶ τοῦ θρόνου, καθέζεται καὶ ὁ πρεσβύτερος. Ἐν τούτῳ πολλοὺς ἠπάτησε, καὶ ἀρχηγὸν τοῦτον ἐσχήκασιν. Εἰτά φησί, Τί ἐστι τὸ Πάσχα ὅπερ παρ' ὑμῖν ἐπιτελεῖται; Ἰουδαϊκοῖς πάλιν μύθοις προσανέχετε. Οὐ γὰρ χεῖρ, φησί, τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν. Τὸ γὰρ Πάσχα ὑμῶν ἐτύθη Χριστός. Εἰτα μετέπειτα, Τίτι τῷ λόγῳ μετὰ θάνατον ὀνομάζετε, φησί, ὀνόματα τεθνεώτων; ³ Εὐχεται γὰρ, φησί, ὁ ζῶν, ἢ οἰκονομίαν ἐποίησε, τί ὠφελήθησεται ὁ τεθνεώς; Εἰ δὲ ὅπως εὐχὴ τῶν ἐνταῦθα τοὺς ἐκείσε ὠνησεν, ⁴ ἄρα γοῦν μηδεὶς εὐσεβείῳ, μηδὲ ἀγαθοποιεῖται, ἀλλὰ κτησάσθω φίλους τινὰς δι' οὐ βούλεται τρόπον, ἦτοι χρήμασι πείσας, ἦτοι φίλους ἀξιώσας ἐν τῇ τελευτῇ, καὶ εὐχέσθωσαν περὶ ⁵ αὐτοῦ, ἵνα μὴ τι ἐκεῖ πάθῃ, μηδὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγόμενα τῶν ἀνηκέστων ἀμαρτημάτων ἐκζητηθῇ. Ἄλλ' οὔτε νηστεία, φησί, ἔσται τεταγμένη. Ταῦτα γὰρ Ἰουδαϊκά ἐστι, καὶ ὑπὸ ζυγὸν δουλείας. Δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κείται, ἀλλὰ ⁶ πατραλώφαις καὶ μητραλώφαις, καὶ λοιποῖς. Εἰ γὰρ ὅπως βούλομαι νηστεύειν, οἷον δ' ἂν αἰρήσομαι ἡμέραν ἀπ' ἑμαυτοῦ νηστεύω διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ὅθεν παρ' αὐτοῖς πεφιλοτίμηται μᾶλλον ἐν κυριακῇ νηστεύειν, τετράδα δὲ καὶ προσάββατον ἐσθίειν. Πολλάκις δὲ καὶ τὴν τετράδα νηστεύουσιν, οὐχὶ θεσμῶ, ⁷ ἀλλὰ ἰδίᾳ προαιρέσει, φησί. Ἐν τε ταῖς ἡμέραις τοῦ Πάσχα, ὅτε παρ' ἡμῖν χαμενναίαι, ἀγνεῖαι, κακοπάθειαι, ξηροφαιγίαι, εὐχαι, ἀγρυπναίαι τε καὶ νηστεῖαι, καὶ πᾶσαι τῶν ψυχῶν αἰσθηταίαι τῶν ἀγίων παθῶν, αὐτοὶ ἀπέσθωθεν ὄψωνοῦσι κρέα τε καὶ οἶνον, ἑαυτῶν τὰς φλέβας γεμίζοντες, ⁸ ἀνακαγχάζουσι γελῶντες, χλευάζοντες τοὺς τὴν ἅγιαν ταύτην λατρείαν τῆς ἐβδομάδος τοῦ Πάσχα ἐπιτελοῦντας. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἀποτακτικὸν ἐσχήκασιν οὗτοι τρόπον, οὐκ ἤσκηται παρ' αὐτοῖς, πολὺ δὲ τι κρεωφαγιῶν καὶ οἰνοποσιῶν, ἀλλ' εἰ ⁹ ἄρα τινὲς σπάνιοι ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀπ' ἰδίας προαιρέσεως βούλοιντο τοῦτο. Μᾶλλον δὲ εἰσιν οἱ πλείους αὐτῶν κεχηρημένοι σαυιλέσιον ἰδωδῶν σαρωφαγίαις καὶ οἰνοποσίαις, ὡς πολλάκις ἔφη. Ταῦτά ἐστι τὰ παρὰ Ἄερίον τῷ βίῳ ἐξεμεθέντα.

3. Fortasse εἰ εὐχεται.

4. Libri vulgo ἄρα.

5. αὐτοῦ restituitur ex utroque codd. ms.

Vulgo scriptum estat αὐτῶν.

6. Codd. ms et ed. princ. praebent

7. πατραλώφαις καὶ μητραλώφαις Festavius

discrimen est. Est enim amborum unus ordo, par et idem honor ac dignitas. Manus imponit episcopus, imponit et presbyter; baptizat episcopus, idem facit et presbyter. Divinum omnem cultum administrat episcopus, non minus id facit et presbyter. Episcopus in throno sedet, sedet et presbyter. His in vulgus iactatis plerosque in errorem abduxit, quorum sectae princeps extitit. Praeterea, Quid est, inquit, Pascha, quod a vobis celebratur? Nimirum ad Iudaeorum adhuc fabulas adhaerescitis; neque enim Paschatis solemnitas obeunda: *Quoniam Pascha nostrum immolatus est Christus.* 1. Cor. 5, 7. Pergit deinde, Et, quae ratio est, inquit, post obitum mortuorum appellare nomina? Nam ut vivus oret, aut in pauperes bona sua dispenset, quid ex ea re tandem ad mortuum redit? Quod si superstium preces iis qui ex hac vita discesserint opitulari possunt, nemo pie deinceps agat aliquid, neque boni quicquam facit, sed amicos sibi aliquos quacumque ratione velit adiungat, sive pecuniarum largitione, sive precibus hoc ab illis sub vitae finem impetret, ut pro se deum exorent, ut ne illic aliquid incommodi patiatur, nec immanium a se facinorum poenne repetantur. Sed neque ieiunii, inquit, instituendi ulla ratio est. Haec enim omnia Iudaeorum propria sunt, et cuidam servitutis iugo subiecta. Quippe *iusto nulla lex posita est,* 1. Tim. 1, 9. *sed parricidis ac matricidis duntaxat, et id genus aliis.* Nam si ieiunare omnino decreverim, quacumque libuerit die, sponte et integra libertate ieiunabo. Hinc est quod isti dominica die ieiunare potius affectant, quarta vero sextaque feria vescantur. Quamquam saepe numero quarta feria ieiunent, non ulla lege, sed voluntate, ut asserunt, inducti. Porro diebus ipsis Paschatis, quod tempus humi cubando, castimoniam servando affictandoque corpore, nec non et aridorum ciborum usu, precibus, vigiliis, ieiuniis, ac reliquis id genus saluberrimis corporis cruciatibus celebrare solemus, illi e contrario iam tum diluculo obsonari solent, et carnis vinoque distenti cachinnari, ridere, eosque qui illam Paschatis hebdomadem sanctissimis illis religionibus traducunt ludibrio habere. Etenim tametsi renuntiare se rebus omnibus profiteantur, minime tamen vitae illud institutum observant, sed carnis ac vinolentiae plus aequo indulgent; nisi forte pauci admodum inter illos sponte sua priorem illam vitae rationem retineant. Maiori enim ex parte largioribus epulis, carnis, ac vino sese ingurgitant, ut non semel diximus. Haec sunt praecipue quae Aërius in hunc mundum evomit.

ἐδίδη πατραλοῖς καὶ μητραλοῖς

7. Ediri ἀλλ' ἰδίᾳ. Pro φησὶ fortasse

scribendum φασι.

8. ἀναγκάζουσι λέγοντες vitium est

cod. Rhedig.

9. ἀπὸ libri vulgo habent.

Κεφ. δ'. Ἐποδεικνύει τοίνυν τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀπιστίαν, καὶ τὰ
 pag. 908. δι' αὐτοῦ πάλιν τῷ βίῳ εἰς κακομήχανον τέχνην ἐμβροτηθέντα. Εἰς
 δὲ τὰς πρὸς αὐτὸν ἀντιθέσεις ἐλευσόμεθα, ὀλίγα διηγούμενοι, καὶ
 οὕτως παρερχόμενοι. Καὶ ὅτι μὲν ἀφροσύνης ἐστὶ τὸ πᾶν ἔμπλεον,
 τοῖς σύνεσιν κεκτημένοις τοῦτο δῆλον. Τὸ λέγειν αὐτὸν ἐπίσκοπον
 καὶ πρεσβύτερον ἴσον εἶναι. Καὶ πῶς ἔσται τοῦτο δυνατόν; ἢ μὲν
 γὰρ ἐστὶ ¹ πατέρων γεννητικὴ τάξις, πατέρας γὰρ γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ·
 ἢ δὲ ² πατέρας μὴ δυναμένη γεννᾷν διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας
 τέκνα γεννᾷ τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ μὴν πατέρας ἢ διδασκάλους. Καὶ πῶς
 οἷόν τε ἦν τὸν πρεσβύτερον καθιστᾶν μὴ ἔχοντα χειροθεσίαν τοῦ χειρο-
 τονεῖν; ἢ εἰπεῖν αὐτὸν εἶναι ἴσον τῷ ἐπισκόπῳ; Ἡπάτησε δὲ τὸν προ-
 ειρημένον Ἀέριον ἢ αὐτοῦ ἐρεσηεῖλα καὶ ὁ ζήλος.

Φέρει δὲ εἰς ἑαυτοῦ πλάνην καὶ τῶν αὐτοῦ ἀκούοντων ὅτι ὁ ἀπό-
 στολος γράφει πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, καὶ οὐ γράφει ἐπισκόποις.
 Καὶ τῷ ἐπισκόπῳ φησὶ, Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος οὐ ἔλαβες
 διὰ χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. Πάλιν δὲ ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἐπισκόποις καὶ
 διακόνοις, ὡς εἶναι, φησὶ, τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον τὸν αὐτὸν πρεσβύ-
 τερον. Καὶ οὐκ οἶδεν ὁ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ³ ἀληθείας ἀγνοήσας,
 καὶ ἱστορίας βαθυτάταις μὴ ἐντυχῶν, ὅτι νέου ὄντος τοῦ κηρύγματος
 πρὸς τὰ ὑποκίπτοντα ἔγραφεν ὁ ἅγιος ἀπόστολος. ⁴ Ὅπου μὲν ἦσαν
 ἐπίσκοποι ἤδη κατασταθέντες ἔγραφεν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις. Οὐ
 γὰρ πάντα εὐθύς ἠδυνήθησαν οἱ ἀπόστολοι καταστῆσαι· πρεσβυτέρων
 γὰρ ἐγίνετο χρεία, καὶ διακόνων. Διὰ γὰρ τῶν δύο τούτων τὰ ἐκκλη-
 σιαστικά δύνανται πληροῦσθαι. Ὅπου δὲ οὐχ εὐρέθη τις ἄξιος ἐπισκο-
 πῆς, ἔμεινεν ὁ τόπος χωρὶς ἐπισκόπου· ὅπου δὲ γέγονε χρεία, καὶ
 ἦσαν ἄξιοι ἐπισκοπῆς, κατεστάθησαν ἐπίσκοποι. Πλήθους δὲ μὴ
 ὄντος οὐχ εὐρέθησαν ἐν αὐτοῖς πρεσβύτεροι κατασταθῆναι, καὶ ἠε-
 κέσθησαν ἐπὶ τῷ κατὰ τόπον ⁵ μόνῳ ἐπισκόπῳ. Ἄνευ δὲ διακόνου
⁶ ἐπίσκοπον ἀδύνατον εἶναι. Καὶ ἐπεμελήσατο ὁ ἅγιος ἀπόστολος δια-
 κόνους εἶναι τῷ ἐπισκόπῳ διὰ τὴν ὑψηλείαν, ⁷ οὐπω τῆς ἐκκλησίας
 λαβούσης τὰ πληρώματα τῆς οἰκονομίας. Οὕτω κατ' ⁸ ἐκεῖνο καιροῦ
 ἦσαν οἱ τόποι. Καὶ γὰρ ἕκαστον πρᾶγμα οὐκ ἀπερχῆς τὰ πάντα ἔσχειν,
 ἀλλὰ προβαίνοντος τοῦ χρόνου τὰ πρὸς τελείωσιν τῶν χρειῶν κα-
 τηρτίζετο.

Κεφ. ε'.
 pag. 908.

Εὐθύς μὲν γὰρ Μωϋσῆς πέμπεται εἰς Αἴγυπτον, κατὰ ¹ τὴν κα-

CAP. IV. — 1. πατέρων editt. πῆρ
 ood. Ien. πῆρ cod. Rhedig.

2. πρᾶ (h. e. πατέρα) cod. Rhedig.

3. ἐκκλησίας ood. Rhedig.

4. Lege de his et seqq. contra Pelagianum
 disputantem Walonem Messalinum (Cl.
 Salmasianum) de Episcop. et Presb. pag.
 109 sqq., pag. 226., pag. 316., pag. 332.

Eadem ipsa porro mentem illius ac perfidiam manifeste declarant, quae in hominum genus improbo artificio per summam insaniam effudit. Adversus quae ubi paucis disputaverimus, missum illum faciemus. Enimvero totum illud stoliditatis esse plenissimum prudens quisque facile perspicit. Velut cum episcopum ac presbyterum adaequare conatur. Hoc enim constare qui potest? Siquidem episcoporum ordo ad gignendos patres praecipue pertinet. Huius enim est patrum in ecclesia propagatio. Alter cum patres non possit, filios ecclesiae regenerationis lotionem producit; non tamen patres aut magistros. Quinam vero fieri potest ut is presbyterum constituat ad quem creandum manuum imponendarum ius nullum habeat? Aut quomodo presbyter episcopo dici potest aequalis? Verum Aërium istum nimia quaedam procacitas aemulatioque decepit.

At enim ut tam sibi quam auditoribus imponat, illud obiicit, apostolum presbyteris et diaconis scribere, non episcopis. Item episcopum alloquens, *Noli*, inquit, *neglige gratiam, quae in te est, 1. Tim. 4, 11. quam accepisti per manus presbyterorum collegii*; deinde alio loco *episcopis et diaconis*, ut idem episcopus et presbyter esse videatur. Sed nimirum veritatis iste seriem ignorans, nec in reconditiore historia versatus, non intelligit apostolum, cum recens adhuc esset Christiani dogmatis propagatio, pro re nata scripsisse. Nam ubi iam episcopi constituti fuerant, ad episcopos et diaconos scribebat. Neque enim subinde omnia ab apostolis ordinari poterant; et quidem presbyteris inprimis ac diaconis opus erat, a quibus videlicet ambobus ecclesiastica negotia administrari possunt. Quare ubi nondum episcopatu dignus aliquis occurrerat, nullus ei loco propositus est episcopus. At ubi et necessitas postulabat, nec eorum qui episcopatu digni erant copia deerat, ibi episcopi constituti. Sed cum haud magna multitudo foret, reperiri nulli potuerunt qui presbyteri crearentur; unde solo episcopo contenti fuerunt. Sine diacono vero episcopus esse non potest. Quare in id apostolus incubuit, ut ministrandi gratia episcopo diaconi suppeterent. Itaque cum nondum ecclesia suis omnibus functionibus expleri posset, per illud tempus istiusmodi singulorum locorum status extitit. Neque vero ulla res est quae ab initio suis omnibus numeris absoluta fuerit; sed procedente demum tempore sua opportunitatibus omnibus ad perfectionem accessio contigit.

Cuius exemplum habemus in Moyse. Hic enim in vetere te- Cap. V.

5. μόνω non habet cod. Rhedig. 8. ἐκείνω omnes libri praeter Rhedig, qui habet ἐκείνω, quod reposui.
6. ἐπίσκοπος cod. Rhedig.
7. οὐπω emendatio est Petavit. Libri Cap. V. — 1. τῆν om. cod. Rhedig. habent οὐτω.

λαιάν διαθήκην φάβδω μόνη. Ἐπὶ τοῦ θεοῦ δὲ ἀπεσταλμένος ἐν τῷ εἰσελθεῖν εἰς Αἴγυπτον προστίθεται αὐτῷ εἰς βοήθειαν Ἀαρῶν ὁ ἀδελφός αὐτοῦ. Ἐἴτα μετὰ τὸ πιστεῦσαι αὐτῷ τὸν ἀδελφὸν συνήχθη πρὸς αὐτὸν ἡ γερούσια καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ. Καὶ μετὰ ταῦτα κρατυνομένου τοῦ ἔργου, καὶ τῆς ἀκολουθίας συναγομένης, διεπέρασε τὴν θάλασσαν. Καὶ οὕτω ἦσαν κατὰ τὸν νόμον, ἕως ὅτε κύριος αὐτὸν καλεῖ εἰς τὸ ὄρος. Δίδωσι δὲ αὐτῷ τὰς πτύγας, καὶ ὑποδείκνυσιν αὐτῷ σκηνὴν ² κατασκευάσαι, ἀρχηγούς τε προστήσασθαι, δεκάρχους, πεντηκοντάρχους, ἑκατοντάρχους, χιλιάρχους. Καὶ ὄρῳ πῶς τὰ πράγματα πλατύνεται; Ὅρα, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ. Καὶ ὄρῳ πῶς προσετέθη τῇ νομοθεσίᾳ ἐπτάμυξος λυχνία, ποθήρη ἱερατικὰ ἐνδύματα, κώδωνές τε καὶ μανδύαι, ἐπωμίδες τε καὶ κιδάρεις, μίτραι τε καὶ λίθων διαφόρων συνθέσεις, κύαθοι, θυρίσκαι, λουτήρες, θυσιαστήρια, τρυβλία, μασμαρῶθ, ἅτινά ἐστι διϋληστήρια, μιδικῶθ ἅτινα καλοῦνται κύαθοι, ³ μαχωνῶθ, αἵτινές εἰσι βάσεις, καὶ ὅσαπερ ὁ νόμος διαλέγεται, Χερουβιμ, καὶ τὰ ἄλλα, κιβωτὸς διαθήκης, ἀναφορεῖς τε καὶ δακτύλιοι, σκηνή τε καὶ δέρρεις καὶ δέρματα ⁴ ἤρυσθοδανωμένα, ἀγκύλαι τε καὶ τὰ ἄλλα, πυλωροὶ, καὶ σάλπιγγες ἑλαταὶ καὶ καμπύλαι, καὶ ⁵ χρυσαὶ καὶ ἀργυραὶ, χαλκαὶ, ⁶ κερατίναι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσαπερ ὁ νόμος ἔφη, θυσῖαι διάφοροι, διδασκαλῖαι. Ἐπειδὴ ἀπαρχῆς ταῦτα οὐκ ἦν, ἄρα μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν τάξιν οὐκ εἴληφε τὰ πράγματα; Οὕτω καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ γεγραμμένα, ἕως ὅτε ἐπλατύνθη ἡ ἐκκλησία, ἕως ὅτε εἰς τὸ ἴδιον μέτρον ἐήλακεν, ἕως ὅτε τὸν κόσμον τῆς συνίσεως δικαιοτάτα ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ᾤκονόμηται. Καὶ ἔπεσεν ὁ τοῦ Ἀερίου λόγος.

Καὶ ὅτι μὲν οὐ δύναται ταῦτὸν εἶναι διδάσκει ὁ θεῖος λόγος τοῦ ἁγίου ἀποστόλου, τίς μὲν ἴστιν ἐπίσκοπος, τίς δὲ ἴστιν πρεσβύτερος, ὡς λέγει Τιμοθέῳ ἐπισκόπῳ ὄντι, ⁷ Πρεσβύτερον μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ
 pag. 910. παρακάλει ὡς πατέρα. Τί εἶχε πρῶγμα ἐπίσκοπον πρεσβύτερον μὴ ἐπιπλήττειν, εἰ μὴ ἦν ὑπὲρ τὸν πρεσβύτερον ἔχων τὴν ἐξουσίαν; ὡς καὶ πάλιν λέγει, Κατὰ πρεσβύτερου μὴ ταχέως κατηγορίαν δέχου, εἰ μὴ τι ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων. Καὶ οὐκ εἶπέ τινα τῶν πρεσβυτέρων, Μὴ δέξῃ κατηγορίαν κατὰ ἐπισκόπου, οὐδὲ ἔγραψε ⁸ περὶ τῶν πρεσβυτέρων τινα μὴ ἐπιπλήττειν ἐπισκόπῳ. Καὶ ὄρῳ ὅτι παντὸς τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου παρασαλευομένου ἢ πτωῆσις οὐ μικρά τίς ἐστιν;

Κεφ. ε'. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ἄλλα αὐτοῦ, καὶ διασκαπήσωμεν. Καὶ περὶ τοῦ

2. κατασκευᾶσαι codd. mss. et ed. princ. cod. Ien. cum rasura. ἤρυσθοδανωμένα

3. μεχωνῶθ cod. Rhedig. editi.

4. ἤρυσθοδανωμένα cod. Rhedig., et 5. χρυσαὶ καὶ ἀργυραὶ καὶ χαλκαὶ

stamento sola virga instructus in Aegyptum mittitur. Quam cum in- Exod. 40.
 grederetur, Aaron ipsius frater divinitus missus ei se ad subsidium
 adiungit. Deinde postquam ei a fratre fides habita est, seniorum
 ad illum ac populi per illud tempus principium multitudo convenit.
 Tum destinato opere vires et incrementa capiente mare penetravit.
 Necdum tamen ad legem pervenerant, donec illum deus ad montem
 evocaret, cum et tabulas tradidit, et tabernaculum instituere, princi-
 pes, decuriones, quinquagenarios, centuriones, ac tribunos creare
 docuit. Vides quemadmodum res omnes paulatim amplificatae fue-
 rint? *Vide, inquit, facies omnia secundum exemplar, quod tibi mon-* Exod. 25, 40.
stratum est in monte Sina. Animadvertisne ut ad legislationem can-
 delabrum illud septem ellychniorum additum fuerit, nec non et tala-
 res sacerdotis vestes, tintinnabula, palliola, eponides, pilei, baltei,
 variorum lapillorum contextus, cyathi, mortariola, labra, turibula,
 catini, masmarholh, hoc est cola, midicoth, sive cyathi, macho-
 noth, qui sunt bases, et quaecumque alia lex edisserit, velut Cheru-
 bini, et id genus alia, arca testamenti, vectes, humerarii annuli,
 tabernaculum, vela, pelles rubricatae, ansae, et alia id genus, ia-
 nitores, tubae ductiles, et incurvae, et aureae, argenteae, aereae,
 corneae, alia denique ex legis praescripto, velut sacrificiorum et
 institutionum varia genera, quae cum initio nondum essent, nonne
 postquam invecta sunt, suus est ordo rebus attributus? Eadem
 ratio est illorum de quibus apostolus scripsit, quae tamdiu obtinue-
 runt, donec amplificata est ecclesia, donec suam ac legitimam ad
 mensuram pervenit, donec prudenti quadam moderatione iustissime
 est a patre, filio et spiritu sancto temperata. Ex quibus Aërii dogma
 refellitur.

Quod autem non idem esse possit cum episcopo presbyter, di-
 vinus apostoli sermo declarat, quo quisnam episcopus, quisque
 presbyter sit intelligitur. Nam ad Timotheum episcopum scribens
 ita loquitur: *Presbyterum ne obiurges, sed hortare velut patrem.* 1. Tim. 5, 1.
 Quid autem attinebat episcopo vetare, ut ne presbyterum obiurgaret,
 nisi maiorem ipso potestatem obtineret? Quare deinceps admonet,
Adversus presbyterum cito accusationem ne admiseris, nisi duobus tri- Ibid. 19.
busve testibus. Non alieni ex presbyteris praecepit ut accusationem
 contra episcopum non admitteret, aut ut episcopum non obiurgaret.
 Videsne quam non mediocris illius ruina sit, quem diabolus labe-
 factarit?

Sed hominis reliqua videamus. Inprimis quod ad Pascha per- Cap. VI.

codd. mss. et ed. princ.

6. *Suspisor xal xeparival.*

7. *προβύρατε* cod. Rhedig.

8. *πρὸς uncinis notavit Petavius.*

Πάσχα πρώτον εἰπωμεν, ὡς φησι, Τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς· ἴδωμεν αὐτὸν τὸν εἰκόντα, εἰ οὐκ ἐπετέλει. Καὶ φησι, Ἔσπευδεν ὅπως ποιήσῃ τὴν Πεντηκοστὴν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ποῖαν δὲ τὴν Πεντηκοστὴν ἐπετέλει Παῦλος, εἰ μὴ Πάσχα ἐπετέλεσε; Τίνι δὲ οὐ συμπεφώνηται ἐν πᾶσι κλίμασι τῆς οἰκουμένης ὅτι τετράς καὶ προσάββατον νηστεία ἐστὶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὠρισμένη; Εἰ δὲ καὶ χρητὸς τῆς Ἱερατικῆς τάξεως τῶν ἀποστόλων λέγειν, πῶς ἐκεῖ ὠρίζοντο τετράδα καὶ προσάββατον νηστείαν διὰ παντός, χωρὶς Πεντηκοστῆς; Καὶ περὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα πῶς παραγγέλλουσι, μηδὲν ὅλως λαμβάνειν ἢ ἄρτου καὶ ἁλὸς καὶ ὕδατος; Ποῖαν τε ἡμέραν ἄγειν, πῶς τε ἀπολύειν εἰς ἐπιφώσκουσαν κυριακὴν, φανερόν ἐστι. Τίς δὲ μᾶλλον ἐπίσταται τούτων; Ὁ ἡκατημέτερος ἄνθρωπος, ὁ νῦν ἐνδημήσας, καὶ ἔως νῦν ἐν τῷ βίῳ περιῶν, ἢ οἱ πρὸς ἡμῶν μάρτυρες γεγονότες, ἔχοντες πρὸς ἡμῶν τὴν παραδόσιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ οὗτοι παρρηληρότες παρὰ τῶν αὐτῶν πατέρων, τῶν τε αὐτῶν πατέρων πάλιν μεμαθηκότων παρὰ τῶν πρὸς αὐτῶν γεγονότων, πῶς ἡ ἐκκλησία παραλαβούσα παρὰ τῶν αὐτῆς πατέρων ἄχρι καὶ τῆς δευτέρας κατέχει τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ τὰς παραδόσεις; Καὶ διακινεῖται πάλιν ἡ τούτου ἔννοια ἢ περὶ τοῦ Πάσχα. Εἶτα δὲ εἰ μὴ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τετραδῶν καὶ προσάββατον οἱ αὐτοὶ ἀπόστολοι ἐν τῇ Διατάξει ἔλεγον καὶ ἄλλως ἐκ πανταχόθεν εἶχον ἀποδείξει, ὅπως περὶ τούτου ἀκριβῶς γράφουσι. Παρέληφε δὲ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ συμπεφώνηται, ἔκρινεν γὰρ τοῦ εἶναι Ἄεριον καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ Ἀεριανούς. Τὰ γὰρ κατὰ τοῦτο δικαιοτάτον ὄνομα εἴληφεν. Ἄεριον γὰρ πνεῦμα ἔσχεν ἐξ

pag. 911. ἀκαθαρσίας, ἀπὸ τῶν ἀερίων πνευμάτων τῆς ποτηρίας, τὸ ἐν αὐτῷ

οἰκῆσαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας.

Κεφ. ζ. Ἐπειτα δὲ περὶ τοῦ ὀνόματος λέγειν τῶν τελευτησάντων, τί ἂν εἴη τούτου προϋργιαίτερον; τί τούτου καιριώτερον καὶ θαυμασιώτερον, πιστεύειν μὲν τοὺς παρόντας ὅτι οἱ ἀπελθόντες ζῶσι, καὶ ἐν ἀνυπαρξίᾳ οὐκ εἰσιν, ἀλλὰ εἰσι καὶ ζῶσι παρὰ τῷ δεσπότῃ, καὶ ὅπως ἂν τὸ σεμνότερον κήρυγμα ἡδηγήσοιτο, ὡς ἔπις ἐστὶν ὑπὲρ ἀδελφῶν εὐχόμενοι, ὡς ἐν ἀποδημίᾳ τυγχάνοντων. Ὡφελεῖ δὲ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν ἡγενομένη εὐχὴ εἰ καὶ τὰ ὅλα τῶν αἰτιμάτων μὴ ἀποκόποι· ἀλλ' οὐ γὰρ διὰ τὸ κολλᾶσθαι ἐν κόσμῳ ἡμᾶς ὄντας σφάλλεσθαι ἀκουσίως τε καὶ ἐκουσίως, ἵνα τὸ ἐπιτέλειον σημανθῇ. Καὶ γὰρ δικαίων ποιούμεθα τὴν μνήμην, καὶ ὑπὲρ ἀμαρτωλῶν· ὑπὲρ μὲν ἀμαρτωλῶν, ὑπὲρ

CAP. VI. — 1. Vide Gradit Spicleg. I. pag. 4^m.

2. Rescriptis πρός γε πρό κριν γὰρ, quod libri present.

CAP. VII. — 1. Petentis coniecti δεηγήσονται. Nec displicet hoc. Cornarius vertit et ut pientissimam praedicationem recenseam.

tinet, de quo testimonium illud protulit: *Pascha nostram immolatus est Christus*; illum intueamur, cuius ista vox est, utrumnam celebrarit ipse. De eo vero sic scriptum est: *Festinabat ut celebraret Pentecosten Ierosolymis*. 1. Cor. 5, 7. Act. 20, 16. Ecquam vero Pentecosten Paulus ageret, nisi Pascha prius obiisset? Quis est usquam terrarum qui non in eo consentiat, quartam, sextamve feriam solenni in ecclesia ieiunio consecratam? Quod si ex apostolorum constitutione repetenda nobis auctoritas est, cur illis quartae sextaeque seriae ieiunium perpetua lege sancitur, excepta Pentecoste? Cur sex Paschatis diebus nihil omnino ad cibum praeter panem, salem et aquam adhibendum definiant? Quamnam vero celebrari diem, et in illascentem dominicam dimittere praecipiant, nemini esse potest obscurum. Iam vero utri tandem illorum peritiores sunt? An errore deceptus homuncio, qui nunc tandem emersit, et adhuc hodie superstes est? An qui ante nos testes extiterunt, quique ante nos eandem traditionem in ecclesia tenuerunt, quam et ipsi a parentibus suis acceperant, et ipsorum parentes a maioribus suis didicerant, quemadmodum ecclesia, quam a patribus suis accepit rectam ac sinceram fidem cum traditionibus ad hunc diem observat? Facessat igitur falsa illius de Paschate sententia. Quod si de quarta sextave feria nullam omnino in constitutione sua mentionem apostoli fecissent, aliis tamen argumentis licebat uti. Quamquam ea de re est ab illis accuratissime scriptum, idque ipsum ab ecclesia susceptum communi est consensione firmatum, antequam Aërius ullus cum Aërianis existeret. Qui mihi propterea merito id nominis adeptus videtur. Aërium quippe spiritum ex impuritate nactus est, de illo aëriorum nequitiae spirituum grege, qui in ipso adversus ecclesiam domicilium posuerit.

Quod vero spectat ad ritum illum quo mortuorum nomina pronuntiantur, quid eo esse potest utilius? quid opportunius, aut vero admiratione dignius? nempe ut qui adsunt certissime sibi persuadeant mortuos vivere, nec in nihilum redactos esse, sed existere adhuc, atque apud dominum vivere: tum ut religiosissimum illud dogma praedicetur, quo qui pro fratribus precantur, bene de illis sperare constat, quasi peregre profectis. Ceterum quae pro mortuis concipiuntur preces iis utiles sunt, tametsi non omnes culpas extinguant. Verum ex eo prosunt quod plerumque, dum adhuc in terra degimus, sponte aut inviti titubemus, ut id quod perfectius est significetur. Nam et iustorum pariter et peccatorum mentionem facimus, peccatorum quidem, ut iis a domino misericordiam imple-

2. Citat haec verba Anastasius Sin. Quaeest. p. 200. Grete.

3. γενομένη cod. Rhedig.
4. Fortasse ἀρεπ.

ἐλέους Θεοῦ δεόμενοι, ὑπὲρ δὲ δικαίων, καὶ πατέρων, καὶ πατριαρχῶν, προφητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ μαρτύρων, καὶ ὁμολογητῶν, ἐπισκόπων τε καὶ ἀναχωρητῶν, καὶ παντὸς τοῦ τάγματος, ἵνα τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀφορίσωμεν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων τάξεως, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς, καὶ σέβας αὐτῷ ἀποδώμεν, ἐν ἐννοίᾳ ὄντες ὅτι οὐκ ἔστιν ἐξισούμενος ὁ κύριός τι τοῦ ἀνθρώπων, κτῆν τε μυρία καὶ ἐπέκεινα ἐν δικαιοσύνῃ ὑπάρχει ἕκαστος ἀνθρώπων. Πῶς γὰρ οἶόν τε εἶη τοῦτο; Ὁ μὲν γὰρ ἔστι Θεός, ὁ δὲ ἄνθρωπος, καὶ ὁ μὲν ἐν οὐρανῷ, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ ἐπὶ γῆς λείψανα, πάρεξ τῶν ἀναστάντων καὶ συνεισελθόντων ἐν τῷ νυμφῶτι, ὡς φησι τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, Πολλὰ δὲ σώματα τῶν ἁγίων ἀνέστησαν, καὶ συνεισηλθον αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν. Ἄγιαν δὲ πόλιν λέγει ποίαν ταύτην; πληροῦται γὰρ κατ' ἀμφοῖν ὁ λόγος εἰς τὴν ἐνταῦθα, καὶ εἰς τὴν ἄνω. Ὅτι μὲν γὰρ εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἱερουσαλήμ συνεισηλθον αὐτῷ πρῶτον, τοῦτο δῆλον. Πιρηνὴ δὲ τοῦ ἀναβῆναι τὸν σωτήρα εἰς τὸν οὐρανὸν, ⁵ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν ἕως ὅτε αὐτῷ συναντήθων. Οὐδεὶς γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τῷ τόπῳ γενόμενοι τὰς δύο λέξεις ὑπεδείξαμεν. Εἰ δὲ τις ἰρεῖ ὅτι, Ἄρα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ εἰσῆλθον; μαθέτω ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῶν θυρῶν κερ-
 pag. 812. κλισμένων παρέστη ὁ κύριος ἔνθα ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, καὶ φησι αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν.

Κεφ. η'. Εἶτα δὲ περὶ τούτου αὐθις ἐπιλήφομαι τῆς ἀκολουθίας, ὅτι ἀναγκαιῶς ἢ ἐκκλησία τοῦτο ἐπιτελεῖ, παραδόσειν λαβοῦσα παρὰ πατέρων. Τίς δὲ δυνήσεται ἰθεσμὸν μητρὸς καταλύειν, ἢ νόμον πατρός; ὡς τὰ παρὰ τῷ Σολομῶντι εἰρημένα, Ἄκουε υἱὲ λόγους πατρός σου, καὶ μὴ ἀπάσῃ θεσμοῦς μητρὸς σου· δείξας ὅτι ἐγγράφως τε καὶ ἀγραφως ἐδίδασκεν ὁ πατήρ, τουτέστιν ὁ Θεὸς ὁ μονογενής, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἢ δὲ μήτηρ ἡμῶν ἢ ἐκκλησία εἶχε θεσμοῦς ἐν αὐτῇ κειμένους, ἀλύτους, μὴ δυναμένους καταλυθῆναι. Τετραγμένων τοίνυν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θεσμῶν, καὶ καλῶς ἐχόντων, καὶ τῶν πάντων ³ θανασιῶς γινομένων, ἐλήλεκται πάλιν καὶ οὗτος ὁ πλάνος. Καὶ τοῦτον δὲ περιελθόντες ὡς περὶ κἀνθαρον, ἢ κἀνθαρίδα, ἢ τὸν καλούμενον βούρηστιν πνώδαλον καταθάλασαντες τῷ ἐκκλησιαστικῷ ³ ἔδραιώματι, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει, ἐπὶ τὰς ἐξῆς πάλιν ἴωμεν, τὸν Θεὸν βοηθῶν ⁴ ἐπικαλούμενοι.

5. Ed. Peitau. Colon. repet. vitiose post οὐδεὶς inserit γάρ.

Cap. VIII. — 1. Θεσμὸν cod. Rhedig.

2. θανασιῶν ed. Peitau. vitiose.

3. ἔδραιώματι ed. græc. ἔδραιώματι codd. ms.

4. In cod. Ien. post ἐπικαλούμενοι li-nea non interrupta sequuntur hæc verba,

remus, iustorum autem et patrum ac patriarcharum prophetarum, apostolorum, evangelistarum, martyrum, confessorum, episcoporum, anachoretarum, ac coetus illius universi, ut dominum Iesum Christum singulari quodam honore prosequentes ab ceterorum hominum ordine segregemus, debitumque cultum illius maiestati tribuamus; dum illud cum animo nostro reputamus, non esse dominum cum ullis mortalibus adacquandum; quamvis singuli infinita quaedam, aut etiam ampliore iustitia praediti sint. Nam quae potest esse comparatio, cum ille deus, hic homo sit, ille in coelo, hic in terra, propter relictas ibidem corporis reliquias, versetur; exceptis iis qui a mortuis excitati in thalamum simul ingressi sunt, ut in evangelio narratur: *Multa vero corpora sanctorum resurrexerunt, et introierunt in sanctam civitatem.* De quam vero sancta civitate loquitur? Nam ad utramque, tam praesentem videlicet quam coelestem illam locus iste pertinere potest. Et quidem terrenam hanc Ierusalem primum illos ingressos esse nemini dubium est. At priusquam salvator in coelum ascenderet, ascenderat nemo; donec illi cum eo pariter evecti sunt. *Nemo enim ascendit in coelum, nisi qui de coelo descendit filius hominis.* Verum duas ea de re sententias suo loco proponimus. Quod si quis Ierusalem ingressos esse dicat, scire debet illa die clausis ianuis illic adstitisse dominum *ubi erant discipuli congregati, iisdemque dixisse, Pax vobis.*

Math.
27, 52.

Ioann. 3, 13.

Ioann.
20, 19.

Sed his omissis eo unde diverteram redeo, ac necessario facere illud ecclesiam dico, quae traditum sibi ritum illum a maioribus acceperit. Potest vero quispiam maternam sanctionem, aut legem patris evertere? quemadmodum a Salomone scriptum est, *Audi filii sermones patris tui, et ne repellas leges matris tuae:* quibus patrem, hoc est unigenitum deum, cum spiritu sancto declarat partim scripto, partim sine scripto docuisse, matrem vero nostram ecclesiam decreta quaedam habere penes se quae dissolvi evertique nequeunt. Quae quidem cum in ecclesia constituta sunt, praeclara quidem ac penitus admiranda, ex hoc ipso capite veterator ille convincitur. Sed nos eo relicto, velut scarabaco quodam, aut cautharide, vel bupreste, quod est insecti quoddam genus, ac solido ecclesiae dogmate deque virtute contracto ad insequentes haereses cum eodem dei praesidio transeamus.

Cap. VIII.

Prov. 1, 8.

ab eadem manu sed rubro colore adscripta, τῆς γῆς. ἐν δὲ τῇ ἀναλήψει συνανήλ-
θον τῷ Ἰησοῦ.
ὅτι οἱ ἀναστάντες ἐπὶ τῆς Χριστοῦ ἀνα-
στάσεως μὴ ἡμέρας πεποιθήσιν ἐπὶ

ΚΑΤΑ *ΑΝΟΜΟΙΩΝ,

πεντηχοστή ἕκτη, ἡ καὶ ἑπτακοστή ἕκτη.

Κεφ. α'. Ἄνομοιοι πάλιν τινές εἰσιν καλούμενοι· οὗτοι δὲ πρόσφατοι. Ἔσχον δὲ ἀρχηγὸν Ἀετίον τινα διάκονον, προαχθέντα διὰ τὴν αὐτοῦ φλυαρίαν ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, τῶν Ἀρειανῶν ἄμα καὶ Μελητιανῶν γεγονότος ἐπισκόπου, καὶ ἐν χρόνοις Ἰουλιανοῦ, ὡς ἄνω μοι προδεδήλωται, τὴν πόλιν πομπεύσαντος ἐπὶ καμήλου, καὶ πρῶτον μὲν πολλὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγκλεισθέντος καὶ πεπονθότος, πομπεύσαντός τε, ὡς ἔφην, καὶ ξύλοις παισθέντος, ἔπειτα δὲ συρέντος ὄλην σχεδὸν τὴν πόλιν, καὶ οὕτως ἀποθανόντος, καὶ μετὰ θάνατον καέντος, καὶ μετὰ πολλῶν ὀστέων κτηνῶν καὶ ζώων εἰς τέφραν συναχθέντος καὶ μετέπειτα τοῖς ἀνέμοις ὑπ' αὐτῶν λικμηθέντος, καὶ οὕτως τὸ πέρασ ἰσχηκότος. Λέξειε δ' ἂν τις περὶ τοῦ οὕτως τετελευτηκότος, Οὐκοῦν ἐμαρτύρησεν ὑπὸ Ἑλλήνων ταῦτα πεπονθῶς; Καὶ εἰ μὲν ὑπὲρ ἀληθείας αὐτῷ ἦν ὁ ἄγων, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διὰ φθόνον καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν τὰ τοιαῦτα αὐτῷ συμβέβηκεν, ὅντως ἐν μάρτυσι, καὶ οὐκ ἐν μικροῖς ἐτέτακτο. Οὐκ ἦν δὲ ¹τὸ αἴτιον διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, ἀλλὰ δι' ἦν ἐν τῇ ²ἑαυτοῦ δῆθεν ἐπισκοπῇ καλουμένη πολλὴν βίαν τὴν πόλιν τε καὶ τὸν δῆμον διέθετο, πῆ μὲν ἀρπάζων τοὺς ἀνθρώπους τὰ ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν κληρονομήματα. Καὶ ἵνα μὴ διαβάλλωμεν τὸν ἄνδρα· πολλὰ γάρ ἐστι τὰ ὑπ' ἐκείνου τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι γενόμενα, πῶς μὲν τὴν ³νίτρον ἄπασαν ἐξέλαβε, πῶς δὲ τὰ ἔλη τὰ τῆς παπύρου καὶ τοῦ καλάμου, καὶ τὰς λίμνας τοῦ ἀλὸς διοικεῖν καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀποφέρεσθαι ἐπενόησεν. Ὡς πᾶσα ἀισχρότης βίου κέρδους διὰ πολλῆς μηχανῆς, ἄχρι καὶ λεπτῶν πραγμάτων, παρ' αὐτῷ οὐκ ἠμέλητο, ὡς καὶ κλίνας ἐπενόησε τοῖς σώμασι τῶν ἐξοδουόντων ποιῆσαι ἐν ἀριθμῷ τινι, καὶ ἄνευ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτεταγμένων οὐκ ἐξεκομίζετο σῶμα τῶν τελευτάντων, ἐπιπλεῖστον δὲ τῶν ξένων· οὐ διὰ φιλοξενίαν, ἀλλὰ, καθὼς ἔλεγον, διὰ πορισμὸν βιωδῆ. Εἴ τις γὰρ ἴθαπτε δι' ἑαυτοῦ σῶμα, κίνδυνον ὑφίστατο. Οὕτως δὲ ὑφ' ἐκάστου τῶν ἐκφερομένων κέρδος τι αὐτῷ προσεφέρετο. Καὶ σιωπῶ τὰ ἄλλα λέγειν, ὅσα ὁ ἀνήρ ἐν τρυφαῖς καὶ ⁴ἄλλοις ἐκομίζετο, καὶ ἐν ἀπληρότητι. Διὰ γοῦν ταῦτα πάντα τὴν εἰς αὐτὸν μῆνιν κεκρατηρότες

* Ἀνομίωv codd. mss. uterque. Supra quoque, in Epist. ad Acacium certe ex Veneti cod. scriptura appellabatur Ἄνομοιοι, ut etiam in Ancor. cap. 18. p. 19. Pet.

CAP. I. — 1. τὸ om. cod. Rhedig.

2. αὐτοῦ cod. Rhedig.

3. νίτρον cod. Ien. et editi. τρίτην codd. mss. Rhedig. et Paris. Repono vi-

tricit. Diversas enim in libris fere ubique conspirantibus scripturas νίτρον αἰμας τρίτην suspicionem commovent admodum probabilem in archetypo ex quo repetiti

tricit

sunt illi scriptum fuisse νίτρον, quod cum parum intellexerent librarii, alterum receperunt νίτρον, quod a prima manu extare vidisset, alios correcturam

**ADVERSUS ANOMOEOS,
quae est haeresis LVI., sive LXXVI.**

Praeter hos Anomoei quidam extiterunt recens in lucem editi, Cap. I. quorum princeps Aëtius diaconus fuit; qui ad eum dignitatis gradum ob ineptias ac nugas suas a Georgio Alexandrino promotus est, eo videlicet ipso qui Arianorum pariter ac Meletianorum episcopus, Iuliano imperante, ut antea docuimus, in camelum impositis tota urbe ignominiose traductus est. Ac primum ab gentilibus circumseptus, ac multa perpressus, atque ad eum quem diximus modum circumductus, et fustibus percussus, totaque propemodum urbe tractus, in iis suppliciis extinctus est, ac post obitum concrematus, et cum multis pecudum ac bestiarum ossibus in cinerem redactus, atque in ventos dispersus, talem exitum vitae consecutus est. De quo sic obiicere nobis quispiam potest: Cum haec a gentilibus passus sit, nonne martyrium obiisse videri potest? Verum si pro veritate certamen eiusmodi subiisset, et a gentilibus ob invidiam, vel Christiani nominis professionem haec ipsi forent inflicta supplicia, procul dubio inter martyres, et quidem primarios, collocandus videretur, sed haec minime propter Christi confessionem sustinuit; quin potius ob omnem illam iniuriam ac violentiam qua episcopatus sui tempore, quoquo eum tandem modo gesserit, civitatem omnem ac populum oppressit, cum praesertim civibus paterna bona ac possessiones eriperet. Neque vero calumniari hominem volumus; variis enim hic Alexandrinos incommodis affecit. Velut cum nitrarias omnes officinas redemit, una cum papyri calamique paludibus, nec non et salinaria omnia stagna, quae conducere, et ad sese transferre studuit. Cuius tantae praeterea sordes avaritiae fuerunt ut etiam vilissimis ex rebus illiberalem omnem quaestum summa ope ac contentione captaret. Nam inter cetera lecticariorum, ad efferenda mortuorum cadavera, certum numerum instituit, neque cuiquam sine his quos haec officio praeposuerat mortuum licebat exportare, peregrinum maxime. Quod non hospitalitatis amore faciebat, sed lucri, uti dixi, pecuniaeque gratia. Quod si quis mortui corpus per sese sepeliret, in periculum vocabatur. Igitur ex unoquoque cadavere quaestus aliquid ad ipsum redibat. Mitto cetera, inprimisque luxum eius omnem, una cum ceteris vitiis ac crudelitate praesertim. Quibus de caussis cum Alexandrini, ac gentiles praesertim, vetus in illum

τρίτην, ex eoque vocabulo ἢ pro ἰ posito
synalogue accentu effinxisse τρίτην.

4. ἄλλοις volebat Guik. Canterus Nov.

Lect. II, 27. Veram verborum Epiphani
interpretationem invenies in Pelavi
ad h. l. Animadvv.

Ἀλεξανδρίων παῖδες, Ἕλληνες δὲ μάλιστα, ⁵ τοῦτο αὐτὸν διέθετο τὸ τέλος. Ἐμοὶ δὲ γέγονε πρόφασις περὶ τούτου λέγειν, ὡς ἐνηχηθέντες τὴν τοῦ Κωνσταντίου τελευτὴν εὐθύς οὕτως αὐτὸν ἀπέκλεισαν οἱ αὐτοὶ Ἀλεξανδρεῖς, δι' οὐδὲν ἕτερον ⁶ ἢ περὶ τούτου μοι γεγένηται ὑπόθεσις, ἀλλὰ διὰ τὸν Ἀέτιον τὸν ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντα διάκονον.

Κεφ. β'. Οὗτος ὁ Ἀέτιος ¹ καὶ κατὰ τὸν κοσμικὸν λόγον ἀπαιδευτος ἦν ἕως τῆς τελείας αὐτοῦ ἡλικίας, ὡς ὁ λόγος. Ἐπενόησε δὲ ὑπόβας καὶ σχολάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀριστοτελικῶ φιλοσόφῳ καὶ σοφιστῇ, καὶ τὰ τῆς διαλεκτικῆς δῆθεν ἐκείνων μαθῶν, οὐδὲν ἕτερον πλὴν σχηματοποιεῖν τὴν περὶ τοῦ θεοῦ λόγου ἀπόδοσιν. Σχολαίτερον ἐπεχειρεῖ ὀρθρίζων ἅμα καὶ ἐνδεικῶς ἄχρι ἐσπέρας εἰς τοῦτο καθεζόμενος, φημὶ δὲ εἰς τὸ διὰ γεωμετρίας τινός καὶ διὰ σχημάτων περὶ θεοῦ λέγειν τε pag. 914. καὶ ὀρίζειν, διδάσκων τε καὶ τελῶν. Οἷα δὲ Ἀρειανὸς βαθυτάτος, καὶ τὴν Ἀρείου ἔχων μανιώδη διδασκαλίαν, περισσοτέρως τις λυμενὸν γέγονε τούτοις κατατριβόμενος καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν γλώσσαν αὐτοῦ καθ' ἐκάστην ἡμέραν δξύνας. Οὗτος δὲ κατηγορεῖται ὑπὸ τινῶν καὶ τῷ αὐτῷ Κωνσταντίῳ δηλοῦται, καὶ ὑφίσταται ἑξορίαν ἐν τοῖς τοῦ Ταύρου μέρεσιν· ἐν ᾧ τόπῳ πάντα τὰ τῆς αὐτοῦ κακοδιδασκαλίας ἐπλάτυνε καὶ ἐφόρασεν εἰς μέσον φέρων μετὰ παρρησίας, ² ἀποτριψάμενος τὸ μέτωπον ἐν ἀνασχυντῆ περιτοτέρᾳ, τὰς ἐξεμέσεις τῆς αὐτοῦ κακοδιδασκαλίας ἀπαρλείπτως ὑπέδειξεν. Ἐτόλμησε γὰρ εἰπεῖν ἀνόμοιον τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ ὑπάρχειν, καὶ οὐ ταῦτόν εἶναι τῇ θεότητι πρὸς τὸν πατέρα. Καὶ οὐδ' ὅτι ἡμεῖς τῷ ὁμοιώματι ἐπεριεδώμεθα. Ἐπεὶ γὰρ τὴν ὁμοίωσιν οἶδαμεν τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα, ὡς ταῦτόν τῇ θεότητι καὶ ἴσον, καὶ οὐδ' ὅλως ἡλλοιωμένον. Ἔστι γὰρ πολλὰ ἀφωμοιωμένα τῷ θεῷ, ἀλλ' οὐ ταῦτόν, ἴσα ὑπάρχοντα τῇ θεότητι, ὡς καὶ ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἀλλ' οὐ ταῦτόν τῷ θεῷ πρὸς ἰσότητα. Καὶ ὁμοία ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ἀλλ' οὐ ταῦτόν τῇ βασιλείᾳ, οὐδ' ὅλως μετέχον τι τῆς αὐτῆς καὶ ὁμοίας ζύμης. Καὶ ὁμοία δέκα παρθένους, καὶ ἀνδρὶ οἰκοδεσπότῃ, ὡς πρὸς ὁμοίωσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ ταυτότητα. Τοῦ δὲ υἱοῦ ὁμοίου ὄντος τῷ πατρὶ, καὶ ὑπερομοίου, διὰ τὸ ταῦτόν εἶναι πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἴσον πατρὶ, οὐ τὸ ὅμοιον συνιστᾶν ἡμῖν μόνον ἐπιμελὲς πεφιλοτιμηται, ἀλλὰ ταῦτόν καὶ ἴσον, ὡς θεὸν ἐκ θεοῦ, καὶ υἱὸν ἐκ πατρὸς, καὶ οὐκ ἄλλοιον τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον. Οὕτω καὶ περὶ τοῦ ἐξ ἁγίου πνεύματος. Τούτῳ δὲ τῷ γεννάδῃ Ἀετίῳ οὐδὲ τὸ ὅμοιον πρὸς πατέρα

5. Fortasse οὕτω νεὶ τούτῳ. Cf. haer. 58, 1. πολλάκις καὶ ἕνους — ταύτη διεβέντο τῇ διαγωγῇ.

6. Verba ἢ περὶ τ. μ. γ. ὑπόθεσις uncinis inclusit Pelavitus.

Cap. II. — 1. καὶ κατὰ eod. mss. uterque. δ κατὰ editi.

odium iampridem fovrent, eiusmodi illum genere mortis affecerunt. Quem ad eius casum commemorandum, et atrocissimum illud supplicium, quo statim atque audita Constantii mors est, ab Alexandrinis interemptus est, nulla alia occasione sum deductus quam quod de Aëtio disputandum nobis esset, qui ab illo diaconus est ordinatus.

Hic igitur Aëtius ad adultam aetatem usque exterarum disciplinarum, uti narrant, fuit omnino rudis. Tandem vero cum Alexandriae Aristotelico cuidam philosopho ac sophistae navasset operam, ab eoque dialecticam didicisset, totus in illud incubuit, ut divinarum rerum rationem omnem quibusdam figuris explicaret. Id quod summo in otio a prima luce ad vesperam usque sedens pertinaci opera contendebat; nimirum ut geometricas figuras divinas ad res tractandas, definiendas docendasque transferret. Atque ut sese in Arianorum sectam altius immerserat, et insanam Arii doctrinam hauserat, illorum velut affricu quodam attrituque longe pestilentior evasit, et adversus dei filium, ac spiritum sanctum linguam suam in dies exacuit. Sed a nonnullis ad Constantium delatus in subiectam Tauro monti regionem relegatur. Ibi perniciosam suam doctrinam longe lateque propagavit, ac palam et audacter perfrictiorique quam antea fronte acerbissimum erroris illius quem evomuerat virus in medium sine ulla intermissione protulit. Ausus est enim dissimilem patri filium, nec eundem divinitate esse cum illo profiteri. Atqui ne nos quidem similitudine ipsa magnopere nitimur. Quippe qui in filio, si cum patre conferatur, similitudine quiddam amplius agnoscimus, eo quod idem divinitate sit et aequalis, nec ullo modo diversus. Ceterum etsi pleraque assimilari deo dicantur, non tamen, si de aequalitate loquamur, eadem cum divinitate sunt. Sic enim homo *ad imaginem dei similitudinemque factus*, non idem cum illo aequalitate est. Sic *regnum coelorum grano sinapis simile* est, non tamen granum illud idem est cum regno, nec eiusdem cum illo naturae particeps est. Idem praeterea regnum modo *fermenti simile*, modo *decem virginum*, modo *patrisfamilias* asseritur. Quod quidem de similitudine, non eadem substantia par est accipi. Filius autem cum et patri similis sit, et plus quam similis, quod idem aequalisque sit, non solum in eo similitudinem comprobare omni ope studemus, sed eundem aequalemque monstrare, perinde ac deum de deo, et ex patre filium, nec ab eius substantia diversum, sed ab ipso genitum, quod ipsum de spiritu sancto non minus affirmamus. At egregius ille Aëtius ne similem quidem patri filium pronuntiare

Cap. II.

Gen. 1, 26.

Math. 13, 31.

Math. 28, 1.
et 29, 1.

2. *Suspicio reponendum esse ἀποτριψάμενος τε τὸ μ.*
Corpus Haereseol. II. 3.

τὸν υἱὸν ἀξιοῦν ἴδοξεν. Οὐ τῷ ὁμοίῳ δὲ αὐτοὶ ἐπεφειδόμενοι μόνον τὴν σύστασιν τῆς πίστεως καὶ τὸ γεραίρειν τὴν τριάδα ἀληθῶς ἐπιστάμενοι ὁμολογοῦμεν. Καὶ γὰρ καὶ ἄργυρος κασιτεῖρῳ ὁμοιοῦται, καὶ χρυσὸς χαλκῷ, καὶ μόλιθος σιδήρῳ, καὶ λίθοι τίμιοι ἑξομοιοῦνται ὑέλφ, καὶ οὐ τὸ ὅμοιον τὴν φύσιν δηλοῖ, ἀλλὰ τὸ ἀπεικασμα.

Κεφ. γ'. Ἐνταῦθα δὲ ἡμεῖς καὶ περὶ τῆς γραφῆς ὁμολογούσης τὸν υἱὸν ἐκόντα θεοῦ τοῦ ἀόρατου ὑπάρχειν τὴν δύναμιν τῆς θείας γραφῆς ἐκ παρ. 915. θείας δωρεᾶς ἠκριβωκότες, τῆς φησάσης Φαρισαίοις, Οὐκ οἴδατε τὰς γραφὰς, οὐδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, ἐπιστάμεθα εὖν διττὴν οὐσαν ταύτην τὴν σῆσιν· τὴν ἀπόχρησιν δὲ ὡς ἀπὸ ἀνθρώπου λαμβάνοντες πρὸς παράστασιν φράσεως δηλοῦμεν. Καὶ γὰρ καὶ ἀνθρώπου εἰκὼν λέγεται, καὶ οὐχ ὁμοία. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ διὰ χρωμάτων ἀπεικαιομένη, ἡ δὲ διὰ τῆς γεννητικῆς ὁμοουσιότητος, ὡς τοῦ γεννωμένου υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα χαρακτηριζόντος τὸ γένος· ἀπεικονίσματος δὲ λοιπὸν εὐρισκομένου, ταυτότητός τε καὶ ὁμοουσιότητος καὶ ἐκτυπώματος. Καὶ ἔστιν ἡμῖν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ταῦτόν μὲν τῆ τοῦ πατρὸς θεότητι καὶ ἀξία, καὶ ἴσος διὰ τῆς ἀληθινῆς εἰκόνης καὶ ὁμοιώσεως οὐ παρηλλαγμένης, ἄλλ' ἀπαρράλλεκτου, ὡς υἱὸς ἐκ πατρὸς ἀληθινῶς καὶ ὁμοουσιῶς γεγεννημένος. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τὸ ἐκ πατρὸς ἐξελθεῖν, εἰ καὶ οὐ γεγέννηται, διὰ τὸ τοῦ υἱοῦ μονογενές. Οὗτος δὲ ὁ Ἄετιος περισσοτέρως βουλευθείς ἀντιστήναι τῆ τῆς ἀληθείας ὁμολογίᾳ οὐδὲ τὸ ὅμοιον υἱοῦ πρὸς πατέρα πειράται ὁμολογεῖν· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι τῶν Ἀρειανῶν, ἂ τῶν ἀπὸ Λουκιανοῦ τε καὶ Ὠριγένους, λαβόντες τὴν πρόφασιν, γεγονότες ἅμα ἂ Ἀστερίῳ τινὶ ἀπὸ σοφιστῶν ὄντι, ἐκπεσόντι δὲ ἐν τῷ διωγμῷ τῷ ἐπὶ Μαξιμιανοῦ γεγονότι. Τινὲς μὲν γὰρ αὐτόν, ὡς ἐν ταῖς ἄνω μοι εἰρήσεσι δεδήλωται ὅτι κτίσμα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἕκαστος τῶν προειρημένων ὠρίσασατο, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα κτίσματος ἐδίδαξαν, τινὲς δὲ ἔλεγον ὅμοιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, εἰ καὶ κτίσμα αὐτόν ὠρίσαντο. Οὗτος δὲ τὸ πᾶν τῆς ἐκείνων μὲν εἰρωνείας, ἰδίας δὲ ἀσεβείας ἀπεκάλυψε τηλαυγῶς τὸ τοῦ δόγματος πρὸς τὸν κύριον ἀπηνές τε καὶ ἀναίσχυντον. Καὶ ὡς μὲν ἔχει ἡ ἀλήθεια, δικαιοτάτα πρὸς τοὺς τὸ κτίσμα παρεμφέροντας ἀποτεινεται ἢ τούτου τοῦ Ἀετίου τε καὶ Ἀνομοίου λεγομένου τοῦ λόγου ἀκριβολογία. Πᾶν γὰρ τὸ κτιστὸν ἀνόμοιον τυγχάνει τῷ κεντικῷ, κἄν τε κατὰ χάριν ἀφομοιοῖτο· καὶ ὁ κτίσας τῷ κεντικῷ ἀνόμοιος ἔσται ὑπάρχει, εἰ καὶ χρώμασι διαφόροις αὐτὸ κωσμῶν πειράσασατο, εἰ μὴ τι ἂν πρὸς ἀπεικασμὸν καὶ ἀπεικόνισμα κατὰ μίμη-

CAP. III. — 1. ἀλλ' ἀπαρράλλεκτου cod. Ien. et ed. princ. ἀλλὰ ἀπαρράλλεκτου cod. Rhodig. ἀλλ' ἀπαράκτου ed. Petau. vitiose.

2. τῶν fortasse delendum est. Corna-

rius quid cogitaverit nescio. Veritè Nam alii Ariani a Luciano et Origine accepta occasione, et alii qui conversati sunt cum Asterio sophista qui excidit in persecutione tempore Maximiani fa-

voluit. Quamquam nos non sola similitudine freti constitutum fidei dogma ac trinitatis cultum honoremque suscipientes illud unum profiteremur. Nam et argentum stanno simile est, et aurum aeri, et plumbum ferro, et pretiosi lapides vitro, nec similitudo ipsa naturam, sed expressionem atque effigiem demonstrat.

Quod autem ad scripturam attinet, quae filium dei invisibilis Cap. III. imaginem appellat, nos sacrarum literarum vim divino beneficio penitus assecuti, quae sicut Pharisaeos compellat: *Nescitis scripturas, neque virtutem dei*, duplicem hanc habitudinem esse novimus. Verumtamen explicandi gratia et abusione quadam ex humano illud more transferimus. Quippe et hominis imago quoque dicitur; neque tamen similis est. Nam altera coloribus duntaxat effigiata, altera eandem ex generatione substantiam oblinet, cum genitus filius quandam generis sui notam ac formam comparatione patris accipiat. Tum in eo vero non effigies modo cernitur, sed et natura eadem et substantia, adeoque vera illius expressio. Igitur unigenitus dei filius idem cum divinitate ac maiestate patris est et aequalis, germana quadam imagine ac similitudine, quae nulla ratione discrepet, tanquam filius a patre reipsa, et cum eadem substantia genitus. Idem porro de spiritu sancto statuere nos oportet, quod a patre procedat, tametsi non generetur; id quod unigeniti filii ratio minime patitur. Sed Aëtius veritatis professioni vehementius repugnare studens ne filii quidem cum patre similitudinem fateri voluit. In quo ab Arianis ceteris dissentit; qui a Luciano et Origene erroris occasionem nacli sunt, et cum Asterio quodam sophista versati sunt, qui in persecutione Maximiani Christianam fidem einravit. Nam cum illorum nonnulli, ut in superioribus haeresibus ostendimus, filium dei creaturam, spiritum vero sanctum creaturae creaturam esse docuerint, alii qui commune illud de creatura tenerent, filium patri similem esse confessi sunt. At Aëtius iste omnem illorum cavillationem cum impietate sua propalam prae se ferens, immane contra dominum et impudentissimum dogma proposuit. Atque, ut ingenue fatear, Aëtii huius, sive Anomoei, subtilis illa ratio illos recta ac merito petit, qui filium dei creaturam esse defendunt. Etenim quicquid creatum est, creatori suo dissimile est; tametsi per gratiam nonnihil assimiletur. Et creator ipse rei a se creatae dissimilis est, quamvis variis eam coloribus perpolire contendat; nisi effigiem quandam et adumbrationem in eo quod expressum est inesse

cta, partim quidem velut in superioribus a me declaratum est, creaturam filium dei unusquisque praedictorum decrevit, et spiritum sanctum creaturam creaturae docuerunt, partim vero

dixerunt similem esse filium patri, etiam si creaturam ipsam esse dicerent.

3. ἀετέριω (ut etiam in cod. Ien. a m. pr. fuisse videtur) cod. Rhedig.

4. ὑνάριον codd. mss. et edit. princ.

σιν μόνον θεωρίας ἔστι τὸ ἐκτυπούμενον. Καὶ ὡς μὲν πρὸς Ἀρειανούς τοὺς κτιστὸν νομίζοντας τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα
 pag. 916. ἴσχυσεν ἂν ὁ τοῦτου λόγος, ὡς καὶ ὕστερον ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν, φημι δὲ τῶν περὶ Εὐδόξιον, καὶ Μηνόφιλον, καὶ ἄλλους, καὶ ἀποσύνακτος γενόμενος διήλεγχεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τότε, ὅτι, Ὅποιός αὐτοὶ ἔχουσιν, ἐγὼ ἔχω, ὡς καὶ αὐτοὶ πάντες, ἀλλ' ὃ ἐν ἐμοὶ ἀληθές, αὐτοὶ κρυπτάζουσι, καὶ ὃ ἐγὼ τηλαυγῶς ὑποφαίνω, ⁵ καὶ ὁμολογῶ, οὗτοι πάντες τὰ αὐτὰ λέγουσι, κρυπτάζονται δέ· ⁶ τοῦ τότε βασιλέως οὐκ ἐναντίας ἔχοντος πρὸς τὴν Ἀρειανὴν δραματουργίαν, ἀλλὰ δῆθεν εὐσεβεῖν νομίζοντος. Τὸ μὲν γὰρ κτίσμα ὁμολογεῖν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ παραιτούμενος ἡγανάκτει, καὶ εἰς ὑπερορισμὸν κατέταξεν, ὡς ἂν προδεδήλωται.

Κεφ. 8. Ἐντεῦθεν ἀρχὴ τῆς αἰρέσεως γεγένηται, καὶ ἀπὸ τῆς μιᾶς ὑποθέσεως εἰς πολλὴν κακῶν φορὰν ἀρθεῖς ὁ ἀνήρ τὴν διάνοιαν ¹ δεινῶς κατέτρωσεν ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ ² τῶν αὐτῶ πεισθέντων. Ἐφαντασιάσθη γὰρ οὗτος ὕστερον εἰπεῖν αὐτός τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ μεμαθητευμένοι ὅτι, Οὕτως, φησί, τὸν θεὸν ἐπίσταμαι τηλαυγέστατα, καὶ τοσοῦτον αὐτὸν ἐπίσταμαι καὶ οἶδα, ὥστε μὴ εἶδέναι ἑμαυτὸν ὡς θεὸν ³ μᾶλλον ἐπίσταμαι. Ἄλλα δὲ ὅσα περὶ τοῦτου ἀκηκόαμεν, ⁴ καθῶς δεινῶς ὁ διάβολος κατ' αὐτοῦ ἐμηχανήσατο, ψυχᾶς ἀνθρώπων δελεασθέντων ἀπολέσαι. Καὶ γὰρ οὐκ ἄγεται αὐτοῖς περὶ βίου σεμνότητος, οὐ περὶ νηστειῶν, οὐ περὶ ἐνταλμάτων Θεοῦ, οὐ περὶ τινος ἐτέρου τῶν εἰς ζωὴν ἀνθρώποις ἐκ Θεοῦ προσεταγμένων, ἢ μόνον πρόχειρος αὐτοῖς ὁ λόγος δι' ἐνὸς βήματος τὸ πᾶν. Ὡς εἴ τις ἀπὸ νηὸς βίβας, καὶ τὴν πᾶσαν ἐκβολὴν τοῦ παντός ⁵ φόρτου ποιήσας, κατάσχη δὲ ἐν τι τῶν ἐν τῷ πλοίῳ ἐμβεβλημένων, κεράμου τέ φημι, ἢ τινος ἐτέρου, ὡς δύνασθαι δι' ἐνὸς σκεύους τὸν πάντα λόντον ⁶ διανήξασθαι, καὶ σωτηρίαν ἑαυτῶ προσπορίσασθαι, σφαλέντος δὲ τοῦ τοιοούτου, καὶ οὐχ ὡς ὑπελάμβανε περὶ τοῦ μετὰ ⁷ χεῖρα σκεύους τὸ πέρας εὐρόντος, ὕστερον ὑποβρυχίου γεγονότος, ἐκπεσεῖν τῆς πάσης πραγματείας τε καὶ σωτηρίας· οὕτω καὶ οὗτος ὁ Ἄετιος, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ Ἀνόμοιοι, εἰς μέσον φέροντες τὸ βητόν τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον τὴν μὲν λέξιν ὑφηγοῦνται, τὴν δὲ αὐτῆς δύναμιν οὐκ ὀρθῶς κατέχοντες σφάλεται καὶ σφάλονται. Ὅταν γὰρ

pag. 917. αὐτοῖς περιτύχοιέ τις, καὶ περὶ ἐντολῶν ὑπομνήσειε, τοῦτο φάσκουσιν ὡς ⁸ ἔφη τὸ βητόν, ὅτι, Οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ὃ ζητεῖ θεὸς παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα γινώσκωμεν αὐτὸν μόνον, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἔφη, φησί, ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν, Δὸς αὐτοῖς, πάτερ, ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς ζωὴν· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ζωὴ, ἵνα γινώσκασί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέ-

5. καὶ particulam non agnoscuti eodd. ms. Ien. Rhedig. Scribendum suspicor ὃ ὁμολογῶ.

6. Petavius putabat Ἄλλα τοῦ τότε κτλ.

Cap. IV. — 1. δεινός eod. Rhedig.

2. Libri vulgo τῶν αὐτῶν αὐτῶ πεισθέντων. Scribendum fortasse αὐτῶν

τῶν αὐτῶ πεισθέντων.

dicamus, quae ad contemplationis imitationem pertinet. Quare adversus Arianos, qui dei filium creatum esse putant, illius procedebat ratio. Unde postea, cum ab Arianis ipsis hoc est Eudoxio et Menophilo, ac reliquis, communiione privatus esset, eosdem coram imperatore redarguit, asserens idem se profiteri ac sentire cum illis omnibus. Verum, inquebat, quod penes me verum est, isti dissimulant, et quod ego prae me fero, ac palam confiteor, illi omnes non diffitentur, sed fraudulentè obtegunt. Etenim qui tum imperabat, ab Ariana illa tragoedia nequaquam abhorrebat, sed in ea tuenda pietatem ac religionem inesse sibi persuaserat. Idemque filium creaturam esse dici molestius ferebat, proindeque Aëtium in exilium relegari iussit, ut antea narravimus.

Hinc novae haeresis primordia conflata sunt, atque ex hoc uno Cap. IV. argumento multiplicem ad malorum segetem haeretici hominis sublati animus tam sibi quam suis gravissimam plagam infixit. Qui quidem omnes tantam ad caecitatem insolentiamque proveci sunt ut illud vulgo iactarent, Tam perspicue deum novi, ac tantam illius notitiam sum consecutus, ut ne meipsum quidem melius quam deum noverim. Sunt et alia quamplurima quae de eodem accepimus, quemadmodum per illum diabolus maiorem in modum id egerit ut captas hominum animas in exitium traheret. Etenim nulla apud illos cura sanctitatis est, aut ieiuniorum, aut mandatorum dei, ceterarumve rerum quae hominibus divino mandato praescriptae sunt. Atque ad omnia unum in promptu verbum illis est. In quo perinde illis accedit ac naviganti alicui, qui eiectione mercium omnium facta quidpiam eorum quae in navem imposita sunt retinuerit, puta fictile aliquod vas, aut alterius generis, cuius praesidio totum mare naudo traicere, ac salutem comparare sibi possit: qui si aliquo fortasse casu exciderit, neque ex illo vase quem sperabat exitum consequi potuerit, tum vero fluctibus haustus totum hoc negotium cum salute persumdabit. Sic Aëtius eiusque sectatores Anomoei quod in evangelio dictum a domino legitur afferentes in medium, verbis quidem ipsis utuntur, sed eorum vim cum recte non intelligant, utriusque vehementer aberrant. Cum enim occurrens iis aliquis divinatorum praeceptorum mentionem iniicit, ex illius auctoritate dicti subiciunt, nihil aliud a nobis flagitare deum quam ut cognoscamus ipsum, quemadmodum Christus declaravit his verbis: *Da ipsis, pater! ha-* Ioann. 17, 8.
bere in seipsis vitam: haec est autem vita, ut cognoscant te solum ve-

3. μᾶλλον uncinis inclusit Petavtus.

4. Fortasse καὶ ὡς δευτέρως.

5. φόρου τοῦ ποιήσας codd. mss.

6. νῆξασθαι cod. Rhodig.

7. Fortasse χεῖρας. Quemadmodum μετὰ χεῖρας λαμβάνειν dixit in haer. 66.

v. Suspicor ἔρημ.

σειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀκηκόαμεν γὰρ καὶ τινων λεγόντων, ὡς παρ' αὐτοῦ ἐναργῶς ἀκηκόασιν, ὡς τινες κατηγοροῦντο ἐπὶ ἀτοπήματι γυναικῶς ὁμόλόντες καὶ κατεγινώσκοντο ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ οὐδὲ περὶ τούτων χαλεπῶς ἴφερεν, ἀλλὰ καὶ μάτην ἐγλεύαζε, φάσκων μηδὲν εἶναι τὸ τειοῦτον. Σαματικὴ γὰρ ἐστὶν ἡ χρεια καὶ ἡ ὑπερησία, ὡς περ γὰρ, φησί, περὶ τὸ οὐς κνηθόμεθα (καὶ αὐτὸς μὲν αἰδοῦμαι λέγειν ὅσα περ ἐκείνος ἀκάθαρτος διηγήσατο), λαβόντες ¹⁰ δὲ, φησί, πτερόν, ἢ κάρφος, τὸ οὐς κνηθόμεθα, καὶ οὕτω παυόμεθα τῆς περὶ τὴν ἀκοὴν κνησμονῆς, οὕτω καὶ τοῦτο, φησί, συμβαίνει κατὰ φύσιν, καὶ εἴ τις ἐπιτελέσειεν, οὐχ ἁμαρτάνει.

Κεφ. ε'. Καὶ ὅσα τοιαῦτα ὁ ἀνὴρ διηγούμενος, ὑδαρῶς τὰ πάντα καὶ κακῶς, ἐδίδασκεν, ἵνα ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων ὀφθῇ τί μὲν οὗτός ἐστιν, οἱ δὲ τοῦ κυρίου λόγοι σαφῶς ἡμῖν καταναγάσασιν, ὡς ἔλεγε, Πρὸς ἔχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἴσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγινώσθε αὐτούς· μὴ τι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλᾶς; ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; Οὕτω καὶ ἡ τούτου κατὰ πάντα τῆς ἀνοησίας τόλμα ἐντεῦθεν καὶ ἐκείθεν διελέγχεται, ὡς μὲν κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἀνέτεινε τὸ στόμα ἀθυρογλωττῶν, εἰς τὸν ἑαυτοῦ κύριον βλασφημεῖν μὴ αἰσχυνόμενος, ἵνα καὶ ἐκ τῶν καρπῶν τῆς αὐτοῦ ἀπολασίας καὶ ὑδαρότητος οἱ συνετοὶ δοκιμάσαντες μὴ δρέψωνται τῶν ¹ αὐτοῦ καρπῶν. Οὐ γὰρ δύναται ἐξ ἀκανθῶν σταφυλὴ τρυφᾶσθαι, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς κακοδιδασκαλίας ἢ σεμνότης ὀφθῆι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τὸν ἄνδρα γεγονότα ἀκηκόαμεν, καὶ συμβεβηκότα. ² Διὰ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ ἀκόλουθα εἰς μανίαν ἄρσεως κατὰ τοῦ κυρίου τολμηθείσης, ὡς ἔφην, πολλὰ μὲν ἐστὶν, ὀλίγα δὲ ἀπὸ τῶν κλειόνων παραθήσομαι. Πρὸς αὐτὰ δὲ ἂ ὁ κύριος δίδωσι πρὸς ἀνατροπὴν καὶ αὐτοὶ λέξομεν. Καὶ ἐστὶν ἡ τούτου τοῦ Ἀνομοίου τῆς πίστεως ἐρεσχελία
 παρ. 918. καὶ τῶν λόγων ἀπεικασμοὶ οὗτοι, ἐκ γραφῶν μὲν λεγόμενοι, οὐχ οὕτως δὲ κατὰ τὸν νοῦν ἔχοντες, ἀλλὰ ἄλλως τὴν δύναμιν ἔχοντες, ἀπ' αὐτοῦ δὲ οὕτως λαμβανόμενοι.

Κεφ. ε'. Φάσκει δὲ εὐθύς ἐν ἀρχῇ ὅτι, Οὐ δύναται τὸ ἀγέννητον ὅμοιον εἶναι τῷ γεννητῷ· καὶ γὰρ κατὰ τὸ ὄνομα διαλλάττει· τὸ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀγέννητον, τὸ δὲ γεννητόν. Τὸ δὲ πᾶν ἐστὶν ἡλίθιον, καὶ εἰς μανίαν τρέψαν τὸν ἄνδρα. Εἰ γὰρ ζητήσομεν τῷ ἀγεννητῷ γεννητόρα, ἵνα μὴ τὴν περὶ Χριστοῦ δόξαν ἀληθῆ ἀπολέσωμεν, εὐρεθήσεται οὐκέτι εἰς ὁ πατήρ, οὐδὲ πατήρ πατρός, ἀλλὰ ἄπειροι οἱ πατέρες πατέρων

9. ἁλόνας scriptis ex coniectura Pelavii pro ἄδοντες quod vulgo est.

10. γὰρ cod. Rhedig.

CAP. V. — 1. αὐτοῦ restituitur ex codd. mss. uterque. Vulgo legitur αὐτῶν.

2. Cornarius venit At per doctrinam

rum deum, et quem misisti Iesum Christum. Nam et nonnullos referentes audivimus quod de illo se palam audisse testificarentur. Cum quidam ob stuprum feminae illatum accusarentur, et ab aliis damnarentur, nihil illum commotum, sed factum illud risu ac ludibrio prosequentem dixisse, nullius hoc esse momenti; corporis enim hanc esse necessitatem ac functionem, quemadmodum aurem nunquam scalpimus (quamquam ea recensere non sine rubore possumus quae impurus ille iactabat). Sed ut, inquiebat, pinna, vel festuca aurem scalpimus, atque hoc modo pruritus desinit, sic et id naturaliter nobis evenit, neque quisquam ea re facienda peccat.

Haec et alia tum eiusmodi narrabat, ac dissolute et nequiter Cap. V. docebat; ut vel ex ipsis factis cuiusmodi fuerit ille constet, nosque ipsi domini verbis, velut luce quadam, collustremur, qui sic admonet: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos: numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?* Sic igitur stolidissima illius in omnibus audacia hinc et illinc redarguitur, utpote qui contra dominum ipsum effrenatum os attollere non dubitavit, in eumque sine ullo pudore maledicta coniecit, ut ex ipsis petulantiae ac dissolutae libidinis fructibus prudentiores quique periculum illius facientes ab iisdem illis colligendis abstineant. Neque enim e spinis uva demeli potest, ut ex depravata doctrina sanctitas oriatur. Verum haec de homine illo ab aliis accepta didicimus. In illius porro dogmatibus cum multa sint furiosae adversus dominum eius insolentiae consentanea, pauca hoc loco de multis proferam, unaque ad eo refutanda dicam quae dominus dicenda concesserit. Sane quidem eiusmodi est Anomoei illius in stabiliendo dogmate calumnia, nihil ut aliud praeter sententiarum umbras ac similitudines consecratur; quae tametsi ex scripturis ipsis afferantur, longe tamen alium sensum continent; ut cum aliam omnino vim et potestatem habeant, ab illo tamen contrariam ad mentem detorqueantur.

Ergo ita statim initio disputat: Non posse geniti simile esse Cap. VI. quod non est genitum, cum vel appellatione ipsa dissideant, eo quod unum ingentum est, alterum genitum. Verum totum illud sane quam ineptum est; idque ipsum hominem ad insaniam compulit. Nam si ei quod ingentum est genitorem quaeramus, ut ne veram de Christo opinionem amittamus, non unum amplius patrem esse reperiemus, neque patris patrem, sed infiniti numero patrum patres

ipsis commissa multa sunt, quum elatio animi eius contra dominum ausa us- que ad insaniam processerit *cell.*

ζητούμενοι, και οὐκέτι εἰς θεός ἐστιν ὁ ὢν ἀεὶ, και προῦ αὐτοῦ μηδὲν ἐσχηκώς, και ἀεὶ διατελῶν και μένων, ἐξ οὗ ὁ μονογενὴς ἀληθινὸς υἱὸς γεγέννηται και ἔστι, και τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἔσονται οἱ ζητούμενοι πολλοὶ θεοὶ, και λοιπὸν τὰ πάντα ἀπάτη ἔσται, και οὐκ ἀλήθεια. *Λεῖ δὲ και, ὡς ἔστιν, ἕνα εἶδέναι θεὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ και τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ πατρὸς ἐκπορευόμενον, και τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. Και αὕτη ἐστὶν ἡ μία θεότης, εἰς θεός, εἰς κύριος, πατήρ, και υἱός, και ἅγιον πνεῦμα, οὐ¹ συναλιφῆ τις ὢν ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, οὐδὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ² ἀλλὰ ὁ πατήρ πατήρ, και ὁ υἱὸς υἱός, και ἅγιον πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, τρία τέλεια, μία θεότης, εἰς θεός, εἰς κύριος, ὡς και πολλαπλῆς ἐν πάσαις ἀφῆσεσιν οὕτω τὴν περὶ θεοῦ ἀπεδώκαμεν δοξολογίαν. Οὐκ οὖν ἐπειδὴ εἰς ἐστὶ θεός, και οὐκ ἔνι ὑπολαβεῖν ἕτερον παρὰ τὸν ὄντα, θαυμαστῶς και ἀγέννητός ἐστιν ὁ πατήρ και ἄκτιστος, και ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς οὐκ ἀνόμιος αὐτῷ κατὰ πάντα τρόπον τυγχάνει, ἀλλὰ ταῦτόν τῷ πατρὶ και ἴσος κατὰ πᾶσαν ἀξίαν, κἄν τε ὁ μὲν γεγέννηται, ὁ δὲ ἀγέννητός ἐστιν. Εἰ μὲν γὰρ ὄλως γεγέννηκεν ἐξ αὐτοῦ τὸν υἱόν, ἀδύνατον μὴ εἶναι ἴσον τῷ πατρὶ και ὁμοιον. Πᾶν γὰρ τὸ γεννῶν ὁμοιον ἑαυτῷ γεννᾷ, και οὐ μόνον ὁμοιον, ἀλλ' ἴσον τῇ ταυτότητι. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ, και θεός θεόν. Και ὁ ³ μὲν ἄνθρωπος ἐκ σωμάτων συμπλοκῆς, ὁ δὲ θεός ἀνεκδιγητῶς μόνος μονογενῆ γεγέννηκε, και οὐ κατὰ τινα ⁴ ῥύ-*

pag. 212. *σιν, ⁵ οὐδὲ συστολήν, οὐδὲ πλατυσμόν. Ἀλλὰ πνεῦμα ὢν ὁ πατήρ ἐξ αὐτοῦ ἀνάρχως και ἀχρόνως τὸν υἱὸν ἐγέννηκεν ὁμοιον αὐτῷ κατὰ πάντα και ἴσον, ὡς λέγει τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ὅτι, Ἐξήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλ' ὅτι και υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἔλεγεν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. Πῶς γὰρ οὐχ ὁμοιος τῷ πατρὶ και ἴσος κατὰ πάντα, ὁ ἐν αὐτῷ ἔχων τὸ ζῆν, και λέγων, Ὡςπερ ὁ πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκρούς, οὕτω και ὁ υἱὸς ἐγείρει τοὺς νεκρούς; και λέγων, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. Οὐ δύναται ⁶ διηλλαγμένος εἶναι ὁ δι' ἑαυτοῦ τὸν πατέρα σημαίνων, και ὁ λέγων ὅτι, Ὁ γινώσκων ἐμὲ γινώσκει τὸν πατέρα, και, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα, ὡς αὐτοῦ οὐκ ἄλλου ὄντος παρὰ τὸν πατέρα, ὡς και ὁ πατήρ και ὁ υἱὸς σημαίνει, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, και καθ' ὁμοίωσιν. Εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἦν ὁ υἱὸς ὁμοιος τῷ πατρὶ, πῶς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα και καθ' ὁμοίωσιν ἐγένετο; οὐ γὰρ εἶπεν ὁ πατήρ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἐμήν, ἢ κατ' εἰκόνα σὴν, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ*

CAP. VI. — 1. Ita libri scripti et ed. princ. συναλιφῆ edit. Petav.

2. ἀλλὰ scripti, ἀλλ' editi libri.

3. μὲν γὰρ ἄνθρωπος ed. Petav. Col. lon. repet.

4. Scripti ῥύσιν, quod voluisse post Cornarium (qui vertit defluxionem) etiam

existent, ac non iam unus deus erit, qui semper fuit, quique prius se nihil habuit, ac perpetuo manet, a quo unicus verusque filius genitus est et existit, ab eodemque productus est sanctus ipsius spiritus: sed qui quaerentur complures erunt dii, itaque ad fallaciam relabentur omnia, et a veritate penitus aberrabunt. Quamobrem unus nobis, ut revera est, intelligendus est deus, *pater domini nostri Iesu Christi*, ex quo spiritus sanctus est, *qui a patre procedit et a filio accipit*. Haec est una divinitas, unus deus, unus dominus, pater, et filius, et spiritus sanctus. In quo nulla est filii cum patre spiritusve sancti confusio, sed et pater pater est, et filius filius, et spiritus sanctus spiritus sanctus, perfecta tria, una divinitas, unus deus, unus dominus, quemadmodum saepe in haeresibus refutandis divinum numen praedicandum celebrandumque docuimus. Qua re cum et unus deus sit, nec alium praeter hunc animo concipere possimus, admirabili tamen ratione et ingenuitate increatus pater est, et unicus dei filius ab ipso genitus nulla ratione dissimilis illius est, sed idem cum patre, et aequali in omnibus dignitate gaudens, tametsi genitus iste, ille vero sit ingenuus. Etenim si filium omnino genuit, fieri non potest ut non patri aequalis sit ac similis. Quicquid enim gignit, simile sibi gignit: neque simile tantum, sed idem atque aequale prorsus. Exempli gratia hominem homo gignit, et deus deum; ille copulatione corporum, hic inexplicabili quodam modo unus unicum filium genuit, sine ullo profluvio, vel contractione vel dilatatione. Pater enim cum sit spiritus, ex seipso nullo vel initio, vel tempore filium genuit, sibi in omnibus similem et aequalem ut ex evangelii auctoritate constat. *Quaerebant*, inquit, *illum interficere Iudaei, quia non modo solvebat sabbatum, sed etiam filium dei seipsum dicebat, aequalem se faciens deo*. Et vero quomodo non in omnibus patri similis est et aequalis, qui in seipso vitam habet, atque ita loquitur: *Quemadmodum pater suscitavit mortuos, ita et filius suscitavit mortuos?* deinde: *Qui videt me, videt et patrem*. Non potest is esse diversus qui per sese patrem significat. Tum qui ista dicit: *Qui cognoscit me cognoscit et patrem*: et: *qui videt me videt et patrem*. Tanquam non alius ipsemet a patre sit, id quod tam pater quam filius indicat his verbis: *Faciamus*

2. Cor. 1, 3.

Ioann.
15, 26.Ioann.
6, 18.Ioann.
6, 21.
Ioann.
14, 9.

Gen. 1, 26.

Patet videtur, quamquam vulgatam 6. διηλλαγμένως *codd. scripti et edit.*
retinuit scripturam ἦσι. *princ.*

5. καὶ *cod. Rhedig.*

ἡμετέραν λέγειν τὸ ἴσον τοῦ πατρὸς ἐν τῷ υἱῷ ἀπέδειξε, καὶ τὸ ὅμοιον, οὐ μόνον, ἀλλὰ ⁷ καὶ ταυτόν ἐν ἅκασι, καὶ μὴ παρηλλαγμένον.

Κεφ ζ.

Πῶς δὲ δύναται μὴ εἶναι ἴσος, καὶ μὴ ὅμοιος, ὡς καὶ ἦδη εἰ-
 πῶν, Ὁ λέγων ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί; Οὐ μόνον
 γὰρ αὐτὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγει τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πνεύματι ἀγίῳ προ-
 φητεύων Ἡσαΐας ἔγνω τὸν υἱὸν ἐν τῷ πατρὶ καὶ μὴ ἀλλότριον τοῦ
 πατρὸς, μὴδὲ παρηλλαγμένον, ὡς ἔχει τὸ φητόν ὃ ταύτην ἔχει τὴν ἀπο-
 λουθίαν, ἀπὸ μὲν τοῦ Ἑβραϊκοῦ οὕτως, ¹ Φθόου σααρειμ, οὐσιαβωτῶν
 σαδικ, σωμῆρ ἐμμουνεῖω, ² ἱεροσμοῶχ, θεσαρ ³ σαλωμ σαλωμ, χιβὰκ
 βατούου, βετουβ βαλδωναὶ ἀδδωθ, ⁴ χιβαῖα ἀδωναὶ σωδαλεμειμ. Ἀπὸ
 δὲ τῆς ἐρμηνείας Ἀκύλα οὕτως· Ἀνοίξατε πύλας, εἰσελθέτω ἔθνος δι-
 καιον, φυλάττον πίστιν, κλάσμα ἐστηριγμένον, φύλαξις εἰρήνης, ὅτι
 ἐπ' αὐτῷ πεποιθήσασι, πεποιθήσατε ἐπὶ τῷ κυρίῳ ἕως αἰῶνος, ὅτι ἐν τῷ
 κυρίῳ κύριος ὁ στερεώσας τοὺς αἰῶνας. Παρὰ δὲ τοῖς ὀ' οὕτως· Ἀνοί-
 ξατε πύλας, εἰσελθέτω φυλάσσων ἀλήθειαν, καὶ ἀντιλαμβανόμενος
 pag. 522. ἀλήθειας, καὶ φυλάσσων εἰρήνην, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν, κύριε, ἕως
 τοῦ αἰῶνος, ὁ θεὸς ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος. Παρατηρήσθω δὲ ὁ ἀναγι-
 νώσκων ὡς ⁵ ἀντὶ τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ, Ὁ μέγας, ἀντὶ τοῦ, Ἐν κυ-
 ρίῳ κεῖται, παρὰ τοῖς ὀ'. Καὶ πόσα ⁶ ἔστι περὶ τούτου λέγειν; Δέδια
 δὲ μὴ πως εἰς ὄγκον καλὴν ἐλάσω ⁷ τὴν περὶ τούτων τῶν λόγων πραγ-
 ματεῖαν. Πάντα γὰρ σαφῆ ἐν τῇ θείῃ γραφῇ τοῖς βουλομένοις εὐσε-
 βεῖ λογισμῷ προσέρχεσθαι τῷ θείῳ λόγῳ, καὶ μὴ ⁸ διαβολικῆν ἐνέρ-
 γειαν ἐν ἑαυτοῖς ἐγκισσῆσαντας ἑαυτοὺς καταστρέφειν εἰς τὰ βάραθρα
 τοῦ θανάτου, ὡς οὗτος ὁ ἄλλοτρίως καὶ οἱ αὐτῷ πεισθέντες ἄνθρωποι
 κατὰ τῆς ἀληθείας ἐστρατεύσαντο ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτῶν γυγο-
 νότας βλασφήμους εἰς θεὸν καὶ τὴν αὐτοῦ πίστιν. Καὶ ὅτι μὲν οὐ
 δύναται ἀνόμοιος εἶναι ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, ἀλλ' οὐδὲ ⁹ τούτῳ ἐπεχειρό-
 μενοι ταῦτα ἔφημεν. Ἔστι γὰρ οὐ μόνον ὅμοιος, ἀλλὰ καὶ ἴσος, ταύ-
 τὸν τῇ θεότητι, ταυτόν τῇ αἰδιότητι καὶ δυνάμει. Καὶ οὐ λέγομεν
 ταυτοούσιον, ἵνα μὴ ἡ λέξις παρὰ τισὶ ¹⁰ λεγομένη Σαβελλίῳ ἀπεικα-
 σθῆ. Ταυτόν δὲ λέγομεν τῇ θεότητι καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ δυνάμει,
 κατὰ πάντα ἴσον τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ πνεύματι. Ὁμοούσιον
 δὲ φάμεν, ὡς ἔχει ἡ ἀγία πίστις, ἵνα ἀπὸ τοῦ ¹¹ ὁμο- σαφῶς σημαυθῆ

7. αὐτόν cod. Rhedig.

CAP. VII. — 1. De horum verborum emendatione et interpretatione vide Petavii Animaduv. ad h. l.

2. ἱεροσμοῶχ cod. Rhedig.

3. σαλωῶ cod. Rhedig.

4. χιβαῖα editi.

5. Verba ἀντὶ τοῦ unctis notasse Petavii sat habuit. Ego cum Cornario,

qui vertit Observet autem lector, quod pro Dominus, Deus, et Magnus pro In domino apud Septuaginta habetur, resituumendum puto ὡς ἀντὶ τοῦ Κυρίου, Θεός, καὶ cell.

6. περὶ omisium est in ed. Petav. Coln. repei.

7. τῇ, quod ab editis abest, reposui ex auctoritate codd. mss. utriusque.

Porro, *Nostram*, cum dixit, aequalitatem cum patre filii, similitudinemque declarat, nec eam solum, sed idem ipsum in omnibus, nec discrepantem esse significat.

Quomodo vero non aequalis aut similis esse potest, qui, ut Cap. VII. iam dixi, sic loquitur: *Ego in patre et pater in me est?* Quod non modo in evangelio ipse dixit, sed et Esaias ex sancti spiritus afflatu vaticinans filium in patre esse cognovit, nec ab eodem alienum aut diversum, idque illius verba demonstrant. Quae sic in Hebraeo concepta sunt: Pthouu sarin, viaboton sadich, somer emmunio, iesrosmooch, thesar salom salom, chibac batoü, betub baldonai addoth, chibaia Adonai sodolemim. Quae sic Aquila reddit: *Aperite portas, ingrediatur gens iusta, custodiens fidem, opificium firmatum, custodia pacis, quoniam in ipso confidunt: confidite domino in saeculum, quoniam in domino dominus, qui firmavit saecula.* Septuaginta vero: *Aperite portas, ingrediatur custodiens veritatem, et apprehendens veritatem, et custodiens pacem; quoniam in te speraverunt, domine, usque in saeculum, deus magnus, aeternus.* Quo in loco animadvertat lector apud Septuaginta *Dominus et Magnus* scriptum esse pro eo quod est *In domino*. Quam multa eadem de re praeterea dici possunt? Sed vereor ne longius disputando progrediar. Quippe omnia sacris in literis perspicua sunt, si quis pia mente ad divini verbi cognitionem accesserit, neque diaboli impulsu in seipso concepto in altissimam mortis voraginem praecipitem sese commiserit. Quemadmodum infelix iste cum sectatoribus suis facere instituit, qui supra omnes, quotquot ante ipsos contumeliosi in deum eiusque fidem extiterunt, ad oppugnandam veritatem aggressi sunt. Maneat igitur dissimilem patris esse non posse filium; neque tamen in eo admodum acquiescimus. Nam non solum similis, sed et aequalis est, idemque divinitate, aeternitate, virtute. Nam illum τούτοούσιον non appellamus, hoc est eandem cum patre substantiam, ne vox ista a nonnullis usurpata Sabellianum ad dogma trahatur. Sed eundem divinitate et substantia et virtute praedicamus patri ac spiritui sancto in omnibus aequalem. Quare ὁμοούσιον, id est consubstantialiorem vocamus ex sacrosanctae fidei praescripto, ut particula ὁμοῦ perfectas esse personas significet, quandoquidem filius

8. διαβολικὴν scripsi praesente Cornario (qui veritē diabolicam operationem) et Pelavio. διαβολὴν habent edidit. In cod. Ien. reperitur brevialtura διαβολῆς, in cod. Rhedig. διαβολῆς. In cod. Parisino est διαβολὴν καὶ ἐνέργ., teste Pelavio.

9. τούτῳ emendavit Pelavius. Libri vulgo τούτο.

10. λέγομεν vitium est edit. Pelav. Col. lon. repet.

11. ὁμοῦ edidit Pelavius, libris mss. una cum ed. princ. repugnantibus. Voc. σαφῶς abest a cod. Rhedig.

τὰ τέλεια, ὅτι ὁ υἱὸς ἐκ πατρὸς, τέλειος ἐκ τελείου, τέλειον δὲ καὶ τὸ ἄγιον πνεῦμα.

Κεφ. η'. Ἀπὸ μιᾶς καὶ δευτέρας καὶ τρίτης μαρτυρίας οὗτοι φωραθήσονται. *Εἰ γὰρ ὅλως ὁμολογεῖται ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένος, ὁμολογηθήσεται εἶναι ἐπάναγκες ὅμοιος τῷ γεγεννημένῳ. Ἀῆλον δὲ ὅτι ἐν λόγῳ μὲν λέγει τὸ γέννημα, κτίσμα δὲ σαφῶς ἔχει τε καὶ πεπίστευκα. Κατὰ χάριν δὲ καλεῖσθαι αὐτὸν υἱὸν, ὡς ἐδοκίμασεν ὁ ὀριγινῶμων τῶν ἐπουρανίων, καὶ μεριστῆς τῶν ἀδαιρέτων, καὶ γεωμέτρης τῆς ἡμετέρας εἰς Χριστὸν σωτηρίας. Διαπίπτει δὲ ὁ πάντων τούτων λόγος τῶν κτισμάτων αὐτὸν παρεισφερόντων, ὡς καὶ ὁ τούτου πεσεῖται. Ἀέξω γὰρ πρὸς αὐτὸν δικαιοσύτητα, λέγε μοι, ὦ οὗτος, τί ἂν λέγοις περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; κτίσμα αὐτὸν φάσκεις, ἢ γέννημα; εἰ μὲν γὰρ κτίσμα αὐτὸν λέγεις εἶναι, μηκέτι πιθανῶς παράκρυπτε τὴν λύμην, ὀνόματι*
 ρεσ. 221. *γέννημα αὐτὸν καλῶν τοῦ πατρὸς. Πᾶν γὰρ τὸ κτιστὸν οὐ γεννητὸν· καὶ εἰ γεννητὸν, οὐ κτιστὸν. Ἔασον τοίνυν τὸ μήτε λόγῳ λέγειν γεννητὸν· οὐ γὰρ πρέπει σοι ὅλως κἂν ἐνὶ λόγῳ φέρειν τῆς ἀληθείας τὰ φήματα ἐπὶ χιλιῶν. Ἀλλὰ λέγε σου τὸ πᾶν τῆς ἐπιβουλῆς, ἵνα μάθωμεν τίς εἶ, καὶ οὕτως ἀποφύγωμεν ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς σου, ἀγρευτὰ τῶν ψυχῶν, καὶ ἐπίβουλε τῶν σοι πεποθημένων. Πρὸσκυνεῖς τοίνυν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἢ οὐ προσκυνεῖς; Ναί, φησὶ, προσκυνῶ αὐτόν. Θεὸν προσκυνεῖς, ἢ οὐχί; Ναί, φησὶ, Θεὸν προσκυνῶ. Ποῖος οὖν Θεὸς ἔσται κτιστὸς παρὰ σοι λεγόμενος καὶ προσκυνούμενος; εἰ μὲν γὰρ τὸν ἕνα ἔκτισεν ὁ προσκυνητὸς Θεός, καὶ τοῦτον εὐδόκησε προσκυνεῖσθαι, τὰ δ' ἄλλα πάντα αὐτὸς ὁ κτίσας οὐ βούλεται προσκυνεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς προσκυνοῦντας τὴν κτίσιν, διὰ νόμου διδάσκων, Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ πᾶν ὅμοιωμα, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, μήτε ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐν τοῖς ὕδασι. Καὶ ὁ ἀπόστολός φησι, Ἐλάτρευσον τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἐμωράνθησαν. Πῶς τοίνυν περὶ πάντων κελεύει μὴ προσκυνεῖσθαι; Ἄρα οὖν προσωποληψία ἐστὶ παρὰ Θεῷ; Μὴ γένοιτο. Ἐν τῷ γὰρ τὸν ἕνα προσκυνεῖσθαι ἔδειξε παντάπασιν ἄλλον ὄντα παρὰ τὴν κτίσιν τὸν προσκυνούμενον, καὶ ἄλλην τὴν προσκυνουμένην κτίσιν παρὰ τὸν προσκυνητὸν κύριον, υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ πατρὸς γεγεννημένον. Διὰ γὰρ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι ὅμοιον αὐτῷ καὶ κατ' αὐτὸν υἱὸν, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσκυνητὸν παρὰ πᾶσι. Δι' αὐτοῦ ἐποίησε τὰ πάντα, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. Ἐν αὐτῷ γὰρ, τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι τῷ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευθέντι, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνοντι, ἐποίησε τὰ πάντα καὶ ἐστερέωσε. Τῷ γὰρ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις ἑαυτῶν.*

CLAP. VIII. — 1. ὀριγινῶμων habent libri. Cornarius cognitor verit.

2. ἄρα scripti libri. ἄρα editi.

3. αὐτῶν codd. mss. utique. Etiam

ex patre, perfectus ex perfecto, perfectus itidem spiritus sanctus est.

Quae cum ita sint, duobus tribusve testimoniis illorum detegendus error est. Nam si genitum ab illo filium omnino fateamur, eundem et genitori similem necessario fatebimur. Perspicuum autem est, cum verbo tenus genitum esse dicat filium, reipsa creaturam existimare ac credere, ita ut sola dei gratia filius appelletur; quae est coelestium finitoris illius, et eorum quae dividi non possunt divisoris, et nostrae per Christum salutis mensuris opinio. Verum omnium istorum oratio facile concidet, qui pro creatura illum nobis obtrudunt, atque in primis haeretici huius, quem his verbis merito affari posse mihi videor. Dic mihi, quaeso, quid de filio dei sentias, et utrumnam creaturam an foetum ab eodem genitum arbitrere? Nam si creaturam esse statuas, desine virus illud tuum callida dissimulatione tegere, et a patre genitum illum voce tenus pronuntiare. Etenim quicquid creatum est, genitum esse non potest, et si genitum est, creatum non est. Quamobrem genitum illum verbo nominare desine. Non enim decet te vel ipso sermone veritatis voces exprimere. Quin potius fraudem tuam omnem edisere, ut qui sis cognoscere possimus, ac malitiosum tuum artificium effugere, o captator animarum, eorumque quos diligis insidiosè corruptor! Sed illud abs te quaero filium dei adores necne? Adoro, inquit. Age deum adoras, an non? Ego vero, inquit, adoro. Ubi igitur ille deus est, quem tu creatum adorandumque praedicas? Nam si nnum duntaxat colendus adoratione deus a se creatum adorari voluit, cetera vero omnia ille ipse qui condidit adorari vetat, et eos damnat qui creatas res adoratione venerantur, cum ita praescribit: *Non facies tibi ullam similitudinem, et adorabis eam, neque in coelo, neque in terra, neque in aquis.* Exod. 20, 4. Sed et apostolus, *Servierunt, inquit, creaturae potius quam creatori, et stulti facti sunt.* Rom. 1, 25. Quaero igitur cur adorari omnia illa prohibeat? Num deus personarum rationem habet? Minime vero. Quare hoc ipso quod unus adorandus est, alium hunc a creatarum rerum conditione esse significat, et creaturam vicissim, quae adorari prohibetur, ab adorando domino deque filio et a patre genito diversam. Quod enim ab ipso genitus est eius similis aequalisque filius, ideo ab omnibus adorandus est. *Per hunc omnia fecit, et sine ipso factum est nihil.* In Ioan. 1, 8. ipso, inquam, nec non et sancto suo spiritu, qui a se procedit, et de filio accipit, condidit ac firmavit universa. *Verbo enim domini coeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Psalm. 33, 8. Nam cum *Cornarius ipsorum verit. In editis vulgo est αὐτοῦ.*

Ὅταν γὰρ εἴπη ὁ μονογενῆς, ὡς ἄνω μοι εἴρηται, Ἴνα γινώσκασίαι τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν, ἀφάρρισιν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς κτίσεως. Ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος φάσκει, Εἰς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ. Καὶ ὄρθως μὲν πᾶς ἔδειξεν ἕνα θεὸν τὸν πατέρα, ἕνα δὲ κύριον τὸν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημέ-
 ραγ. 322. νον; καὶ οὐκ εἶπεν, Εἰς θεός, καὶ εἰς κύριος, σὺν πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτοῦ γεγονόσιν, ἀλλ', Εἰς κύριος, δι' οὗ τὰ πάντα. Εἰ δὲ εἰς κύριος, δι' οὗ τὰ πάντα ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰς ἐκ πάντων, ἀλλὰ ποιητῆς τῶν ἀπάντων, ⁴ τῶν κεκτισμένων πάντων κτιστῆς ὑπάρχων.

Κεφ. 5. Τοῦ δὲ υἱοῦ ἐκ πατρὸς γεγεννημένου, καὶ ἐκ πατρὸς τυγχάνοντος, δι' οὗ τὰ πάντα γέγνηται, ἀνόμοιος τοῖς πᾶσιν ἔστιν, οἷα δὴ κτιστῆς ἂν τῶν ἀπάντων, ἐπειδὴ εἰς καὶ εἰς θεός ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ κύριος Ἰησοῦς, δι' οὗ τὰ πάντα, συνενουμένης τῆς ἄνω λέξεως, διὰ τοῦ Εἰς καὶ Εἰς, καὶ διὰ τοῦ Ἐξ οὗ καὶ Δι' οὗ, τὸ μὲν σαφῶς ἐκ πατρὸς τὸν υἱὸν δεδήλωκεν, τὸ δὲ οὐκ εἶπεν τὸν υἱὸν ἐκ τῶν λοιπῶν εἶναι θαυμαστῶς ἀπεφήνατο, Δι' οὗ τὰ πάντα φάσκειν, ἵνα δείξῃ πατέρα ὄντα, καὶ υἱὸν ὄντα ὑπὸ πατρὸς ὄντος τὸν μονογενῆ κύριον. Ἐλεγε δὲ ταῦτα ὁ ἀπόστολος πνεύματι ἀγίῳ φερόμενος, διὸ οὐκ ἔσχε χρεῖαν περὶ πνεύματός τι δηλῶσαι, οὐχ ὡς μὴ συνδοξαζόμενου τοῦ πνεύματος πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐδ' ἵνα αὐτὸ ἀπὸ τῶν πάντων σημάνῃ τῶν δι' υἱοῦ κεκτισμένων. Ἦρκει γὰρ τὸ συναριθμηθῆναι διὰ τῆς βεβαίας ὁμολογίας τοῦ υἱοῦ πατρὶ καὶ υἱῷ, ἐν τῷ εἰπεῖν, Ἀπελθόντες βαπτίσαστε εἰς ὄνομα πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἀγίου πνεύματος. Φθηγόμενος γοῦν ὁ ἀπόστολος, μᾶλλον δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον φθεγγόμενον ἐν αὐτῷ, οὐκ ἐδήλου περὶ αὐτοῦ. Σαφῆς γὰρ ἦν ἡ περὶ αὐτοῦ γνώσις, οὐδὲ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀμφιβαλλομένη· ἐταμιεύετο δὲ ἵνα μὴ αὐτοσύστατον εἴη τὸ ἅγιον πνεῦμα, ² ὃ ὁ ἀπόστολος σὺν πνεύματι ἀγίῳ ἠφέρειτο. Καὶ περὶ πατρὸς ἔλεγε καὶ υἱοῦ, ἵνα δειχθῇ ἡ τριῶς ἀεὶ οὐσα, καὶ μηδέποτε διαλείπουσα τοῦ εἶναι. Μὴ θαύμαζε δὲ ἐστ ἀνούσης, Εἰς θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ Εἰς κύριος, δι' οὗ τὰ πάντα. Τῷ γὰρ εἰπεῖν τὸν υἱὸν κύριον οὐ πάντως ἡγήσατο ὁ ἀπόστολος τὸ εἶναι τὸν κύριον καὶ θεόν· καὶ τῷ εἰπεῖν, Εἰς θεός, δι' οὗ τὰ πάντα, οὐκ ἡγήσατο τὸ εἶναι τὸν θεὸν καὶ κύριον. Ὅμοιόν γὰρ καὶ κύριος καὶ θεός, καὶ θεός καὶ κύριος, καὶ οὐδὲν διοίσει περὶ

4. καὶ pro τῶν habet edit. Pelav., in-
 vitis libris manu exoratis.

Cap. IX. — 1. ταυτοῦ habent codd.
 mas. veteres. Quod verum esse pulo.
 Etiam Cornarius vertit de seipso non
 indicavit.

2. Ita libri. Pelavius suspicatus est
 ὃ δ' ἀπόστολος. Nec improbo. Cornarius
 vertit Manifesta enim erat cognitio de
 ipso, ut de qua neque Iudaei ambige-
 rent; reservabatur autem, ut ne spiri-
 tus sanctus seipsum constitueret. Apo-

unicus dei filius, ut ante dictum est, ita loquitur: *Ut cognoscant te* Ioann. 17, 3.
solum verum deum, et quem misisti Iesum Christum, a creatarum sese
rerum numero segregavit. Quo illud etiam apostoli pertinet: Unus 1. Cor. 8, 6.
deus, ex quo omnia, et nos per ipsum, et unus dominus Iesus Chri-
stus, per quem omnia, et nos per ipsum. Videsne quam diserte unum
 deum ac patrem, et unum dominum ab eodem genitum expresserit?
 Neque vero ita dixit, unus deus, et unus dominus, cum omnibus
 quae ab ipso facta sunt, sed unus dominus per quem omnia. Quod
 si unus dominus est per quem facta sunt omnia. Ille unus ex
 omnibus esse non potest, sed omnium conditor, creatarum, inquam,
 rerum omnium effector est.

Iam vero qui a patre genitus et ab eo productus est filius, per Cap. IX.
quem omnia facta sunt, dissimilis omnium est, ut qui creator sit
 omnium; quandoquidem unus et unus est deus pater, *ex quo omnia,*
 et dominus Iesus, *per quem omnia;* adeo ut superior dictio vocabu-
 lis hisce copuletur, *Unus et Unus.* Hoc autem, *Ex quo et Per*
quem cum illud aperte declaravit, a patre procedere filium: tum ce-
 lerarum rerum disparem eundem esse admirabili quadam ratione
 monstravit, cum ita scripsit: *Per quem omnia;* ut et patrem esse et
 ab eo filium unigenitum dominum productum intelligas. Quae cum
 apostolus ex sancti spiritus afflatu pronuntiaret, necesse non habuit
 sancti spiritus mentionem facere. Quod non sic accipiendum est,
 quasi eiusdem ille cum patre filioque gloriae non sit particeps, aut
 quod in eorum ordinem redigendus sit quae a filio procreata dicun-
 tur. Verum satis illud erat quod in firmissima illa fidei professione
 cum patre filioque numeratus fuerit, his verbis: *Euntes baptizate* Matth.
in nomine patris et filii et spiritus sancti. 28, 19. Cum igitur apostolus, vel
 potius spiritus sanctus per apostolum loqueretur, nihil est de ipso
 perspicue declaratum. Siquidem haud obscura illius erat cognitio,
 nec de ea Iudaei dubitabant. Quare in aliud tempus reservabatur,
 ne spiritus sanctus sua se praedicatione commendaret. Quippe apo-
 stolus sancto spiritu impulsus, uti diximus, de patre filioque locutus
 est, ut ex eo sacrosancta trinitas indicaretur, quae et semper exi-
 stit, nec unquam existere desinit. Neque vero mirari debes, cum
 illud audis: *Unus deus, ex quo omnia, et unus dominus, per quem*
omnia. Cum enim filium dominum appellat, non eundem una deum
 esse negavit apostolus. Similiter quod dixit, *Unus deus per quem*
omnia, eundem deum ac dominum esse nequaquam insiciatus est.
 Itaque simul dominus et deus, et deus ac dominus esse credendus

stolus enim spiritu sancto ferebatur, et de patre ac filio dicebat, ut cell.

τῶν εἰς ἡμᾶς ἐν ἀληθείᾳ σωτηριωδῶς ἐκ θεοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων κηρυγμένων. Καταλείψας δὲ ὁ αὐτὸς Ἀνόμοιος, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ γηγονότες, τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας ἐτράπησαν, κακῶς τὰς θεοῦ εἰρήσεις ἐπεινενοηότες, καὶ λοιπὸν εἰς διαλογισμούς καὶ εἰς διαλογὰς λέξων παρεκτρέψαντες τὸν νοῦν ἀπεπήδησαν τῆς ἀληθείας, καὶ ἐξέπεσον τῶν ἐπουρανίων. Πᾶσα γὰρ λέξις ἐλέγξει αὐτούς, ³ ἐὰν θέλωσι τὸν ἑαυτῶν νοῦν δοῦναι εἰς φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου. Οὐδαμοῦ γὰρ ὁ μονογενὴς λέγει, καὶ τοί γε ἐν σαρκὶ παραγενόμενος, ὅτι, Ὁ πατήρ με πατὴρ ἀπέσταλκέ με, οὐδὲ ὁ ⁴ πατήρ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διελέχθη, οὐδὲ ἐν καλαῖᾳ διαθήκῃ, ὅτι, Ἐκτίσα ὑμῖν τὸν υἱόν, ἀλλ', Ὁ πατήρ με ἀπέστειλε, καὶ, Ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκω, καὶ, Ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς. Καὶ, Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Καὶ πολλὰ ἔστι περὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας κατανοῆσαι, καὶ μὴ συναρπάζεσθαι ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου τούτου κυβερνητικῆς διδασκαλίας. Ὁ γὰρ διάβολος βουλόμενος ἀπολέσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, φθόνῳ κατεχόμενος πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου δόξαν, μηχανὰς ἐπεινόησε διαφόρους, τὸ πρῶτον μὲν διὰ τῆς ἀγνοίας, τὸ δεύτερον δὲ διὰ τῆς εἰδωλολατρίας, ἄλλοτε δὲ διὰ κακοτροπίας, νυνὶ δὲ εἰςῆστερον διὰ τῆς πλάνης καὶ ἀπάτης τῶν αἰρέσεων· ἵνα πανταχοῦθεν καταστρέψῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων.

Κεφ. ι'. Πόσα οὖν ἰσχύσει ὁ νοῦς τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰπεῖν πρὸς αἱ, ὦ Ἀνόμοιε; Καλῶς γὰρ Ἀνόμοιος τυγχάνεις, ὁ καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τοὺς τρόπους, καὶ τὴν διάνοιαν παρεκτρέψας τῶν τὴν σύνεσιν τοῦ θεοῦ κεκτημένων, καὶ τὴν πίστιν ἐχόντων τῆς ἀληθείας. Οὐ γὰρ εἰς ἀγαθὸν προκόψας ἀνόμοιος γέγονας ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας παρεκκλίνας, ἀνόμοιος ἐγένου τῶν υἱῶν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, πρόφασιν λαβὼν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν κατὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα ὄντα, καὶ ἀνόμοιον πατρὶ λέγων, σὺ ἀνόμοιος γέγονας, κληρωθεὶς τοῦτο τὸ ὄνομα, μηκέτι ὅμοιος ὑπάρχων τῶν ἐν θεῷ σωζομένων.

Ἴνα δὲ μὴ περὶ τὰς αὐτοῦ ζητήσεις κατατριβόμενος ἀναλίσκῃ 1 χρόνον, ἀφ' ὧν λέξων αὐτὸς ὑφηγήσατο, διαλεκτικῶς γράφων τίσι, φέρε τὰ κατ' αὐτὸν διελέξωμεν. Ἔδοξε γὰρ διαλεκτικὴν τινα ὑποφαίνειν πλάνην ἐν αὐτῷ τῷ αὐτοῦ συντάγματι, τῷ οὐδ' ἕνα λόγον
 ρεγ. 221. ἔχοντι πίστεως τῆς ² ἀφελωτάτης καὶ ἀκεραιότητος, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πρῶτον κεκοσμημένης. Ὅλον δὲ διόλου τὸ δοκοῦν αὐτοῦ κονημάτιον τὸ εἰς ἡμᾶς ἐλθὼν ἐν πρώτοις κατέταξα, ἵνα ἀπ' αὐτοῦ ποιησώμεθα πρὸς αὐτὸν τὴν λοιπὴν ἀνατροπὴν τῆς διαλέξεως.

3. καὶ ἐὰν cod. Rhedig. CAP. X. — 1. χρόνον edditorum est
 4. πατήρ cod. Rhedig. σωτήρ cod. vitium.
 Ien. et editi. At Cornarius pater veriti. 2. Rependendum ἀφελωτάτης.

est, neque quicquam est in his quae nobis a deo per apostolos salubriter nuntiata sunt discrepans ac diversum. Sed nimirum Anomoeus ille cum suis relicta veritatis via, ad errorum diverticula tractus est, perperamque divinas sententias intellexit. Ita deinceps ad disputationes vocularumque disceptationes animo ac mente isti conversi a veritate resilientes coelestibus exciderunt. Qui si evangelicam lucem mentibus suis admittere voluerint, ab unaquaque propemodum dictione refellentur. Nusquam enim unicus dei filius, etiam post assumptam hominis carnem, ita locutus est: Qui creavit me pater misit me; neque aut in evangelio aut in vetere testamento pater unquam ad eum modum disseruit: Creavi vobis filium; sed, *Misit me pater*, et, *Exivi a patre, et vado*. Item: *Qui est in sinu patris, et, verbum erat apud deum, et deus erat verbum*. Infinita sunt quae de salutis nostrae mysteriis animo concipi possunt, ne nos diaboli istius praestigiarum artificiique plena doctrina circumveniat. Quippe diabolus perdendi generis humani cupidus, eiusdemque gloriae invidens, varias admovit machinas, primum ignorantiae, tum idololatriae, post haec improbitatis, hoc vero deinceps tempore haereticæ calliditatis et erroris, ut quacumque ratione posset hominem e coelo deiiceret.

Ioann.
12, 49.
Ioann.
16, 28.
Ioann. 1, 18.
Ioann. 1, 1.

Quam multa vero sunt, o Anomoe, quae adversus tuum illud dogma ingenii nostri mediocritati suppetunt! Praeclare vero Anomoeus, hoc est Dissimilis, appellaris; quippe qui ab hominibus dei sapientia veraque fide praeditis moribus ac mente dissideas. Non enim ex eo quod progressus in virtute feceris ceterorum hominum dissimilis evasisti, sed cum ab veritatis via deflexeris, ab ecclesiae dei filiis diversus es factus; cumque dei filium, qui patri suo aequalis est, patris nihilominus dissimilem esse voluisti, tute ipse dissimilis fuisti, et hoc nomen merito es consecutus, eo quod ceterorum qui divina ope salutem obtinent similis esse desiisti.

Cap. X.

Verum ne in persequendis illius quaestionibus tempus conteram, age ex ipsiusmet verbis, quae in nonnullis ad quosdam disputationibus scripsit, ad illum confutandum aggrediamur. Etenim illo in opere, unde haec excerpta sunt, disputationem quandam erroris plenam instituit; nec in eo libro vel minima vox est quae cum integra simplici fide, quam sanctus ac mansuetus ille spiritus ordinavit, cohaerere videatur. Sed primo loco lucubratiunculam illius, quae ad manus nostras pervenit, adscribendum putavimus, ut ex ipsiusmet scriptis adversus illum disputare et eum refellere possimus.

ΚΑΙ ΕΣΤΙ ΤΟΛΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΟΜΟΙΟΥ ΑΕΤΙΟΥ.

Κεφ. ια'. Ἐπειδὴ ¹ ἐν καιρῷ τοῦ ἐπενεχθέντος ἡμῖν διαγμοῦ ὑπὸ τῶν γρα-
νιτῶν τινες τῶν προειρημένων σφετερισάμενοι μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν
πονημάτων σπουδασθὲν ἡμῖν ἰδιαζόντως περὶ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ
γεννητοῦ παρενθήκαις τε καὶ ἀφαιρέσει διαφθείραντες ἐξέδωκαν,
τὴν ἀκόλουθον ἀμείψαντες ἀγωγὴν, ἤλθε δὲ μετὰ ταῦτα ² αὐτὸ εἰς
ἡμᾶς, τινὸς τῶν σπουδαίων ἡμῖν αὐτὸ προσκεκομικός, ἠναγκάσθη
οἷα πατὴρ αὐθις διακαθάρας ἐκπέμψαι ³ ὑμῖν τὸ σύγγραμμα, ὃ πάν-
τες ⁴ εὐσεβεῖς ἀθληταί τε καὶ ἀθλήτριαι, ὅπως ἂν εἰδέναι ἔχοιτε κατ'
ἔννοιαν τῶν ἁγίων γραφῶν εἰρησθαι ἡμῶν τὸ ⁵ λόγιον, δι' οὗ πάντα
ἄνθρωπον ἀντιλέγειν ὑμῖν ἐπιχειροῦντα περὶ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ γεννη-
τοῦ παύειν ἀναισχυνητεῖν συντομοῖς ⁶ ἐπιφοραῖς δυνήσεσθε, πάντων δὲ
⁷ μάλιστα τοὺς προειρημένους· ἐν εἶδει τῶν στιχηρῶν ⁸ ἐπ' ἀπόρησιν
ἀπορήσεως καὶ λύσιν λύσεως, διὰ τὸ εὐπερίδρακτον καὶ σαφὲς τῶν
ἐπιχειρημάτων, ποιησάμενος τὴν ἀρχὴν περὶ ἀγεννήτου Θεοῦ.

α'. Εἰ δυνατόν ἐστι τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ τὸ γεννητὸν ἀγέννητον ποιῆ-
σαι, εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, οὐδοποτέρα διοίσει τῆς ἄλλης
κατὰ τὸ ἀδέσποτον. Πῶς οὖν ἂν τις φαίη τὴν μὲν μεταβάλλεσθαι,
τὴν δὲ μεταβάλλειν, οὐκ ἐπιτρεπόντων τῷ θεῷ ὑψιστῶν ἐκ μὴ ὑπο-
κειμένης ὕλης;

β'. Εἰ πάσης αἰτίας κρείττων ὑπάρχει ὁ ἀγέννητος θεός, διὰ τοῦτο
καὶ γενέσεως κρείττων ἂν εἴη. Εἰ δὲ κρείττων ἐστὶ πάσης αἰτίας, ὁμ-
λονότι καὶ γενέσεως. Οὔτε γὰρ παρ' ἑτέρας φύσεως εἴληψε τὸ εἶναι,
οὔτε αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ εἶναι παρέσχεν.

γ'. Εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ εἶναι μὴ παρέσχεν, οὐ διὰ τὸ ἀσθενὲς
τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβεβηκέναι πᾶσαν αἰτίαν, πόθεν ἂν τις
τὴν ὑποστάσαν πρὸς τὴν ὑποστήσασαν φύσιν τὸ ἀπαράλλακτον εἰς
οὐσίαν ἔχειν συγχαρήσειε, οὐ ⁹ προσιεμένης τῆς τοιαύτης ὑποστάσεως
γένεσιν.

δ'. Εἰ ἀτελευτήτως ὁ θεός διαμένει ἐν ἀγεννήτῳ φύσει, καὶ ἀτελευ-

CAP. XI. — 1. *Infra* in *Refut.* τοῦ
ἐπενεχθέντος ἐν καιρῷ.

2. *Infra* τοῦτο, *quod verum esse videt.*

3. *Restitui* ὑμῖν *ex libris mss.* Ὑλγο
ἡμῖν.

4. *Repono* εὐσεβείας *ex Refut.*

5. λογιδιον *infra.*

6. περιτροπαῖς *infra.*

7. μᾶλλον *infra.* *Idem* ποσὶ προειρη-
μένους *additum legitur* χρονίτας.

8. *Infra* *legitur* *diverse ac plenius* ἐπα-
πόρησιν ἀπορήσεως διαστήσεως καὶ λύ-

SEQUITUR ARTII ANOMOEI OPUSCULUM.

Quoniam persecutionis illius tempore, quam contra nos tempo- Cap. XI.
rarii quidam homines excitarunt, nonnulli ex iis quos diximus inter
alia multa opusculum quoddam privatim a nobis elucubratum de inge-
nito deo ac genito surripientes, plerisque additis aut detractis, in-
terpolatum ac depravatam ediderunt, perturbata insuper ordinis
serie, atque illud idem postea literarum quidam ad nos studiosus
attulit, necesse habui, utpote illius auctor, recensitum ac repurga-
tum opus istud ad vos mittere, quicumque pietatis athletae utriusque
sexus estis, ut intelligatis nihil non in eo ex sacrarum literarum
germano esse sensu prolatum. Cuius quidem praesidio eos omnes
qui contradicere voluerint, paucis quibusdam breviter obiectis, pro-
hibere poteritis, ne de ingenito deo ac genito sermonem impudenter
instituant, ac temporarios illos inprimis quos attingi. Porro hanc
disputationem in capita versuum in modum ita digessimus ut et ob-
iectiones alias ex aliis, et quaestionum dissolutiones necteremus,
quo et ad comprehendendum faciliora et planiora, quibus utimur,
argumenta vobis essent. Ab ingenito vero deo disputandi initium
fecimus.

I. Si ingenitus deus quod genitum est facere ingenitum potest,
siquidem substantia omnis ingenita est, neutra, quod ad eam con-
ditionem attinet, nullius ut dominatui subsit, ab altera discrepabit.
Quinam igitur dici potest mutari quidem alteram, alteram mutare,
cum ex nulla subiecta materia quicquam deo producere minime per-
mittant?

II. Si ingenitus deus causa est omni praestantior, erit etiam ge-
neratione ipsa praestantior. Si, inquam, caussis omnibus antecel-
lit, generationi itidem antecellet. Neque enim aut ab altera natura
ut esset accepit, aut illud ipse sibi contulit.

III. Iam vero, si ipse sibi ut esset minime contulit, non propter
ullam naturae imbecillitatem, sed quod causa sit omni superior,
quis subsistentem naturam ab ea, quae subsistentem produxerit, ni-
hil in substantia discriminis habere fatebitur, cum eiusmodi subsi-
stentia generationem omnem excludat?

IV. Si perpetuo ac sine ullo fine deus in ingenita natura persistit,

ov. cett., quod verum esse puto. Corna-
rius veritē in versuum specie pronuntiat
pronuntiationem, et solutionis solu-
tionem, quo facilius retineantur, et
aggressiones et epicheremata clara sint,

facturus, initio de deo ingenito sumpto.

9. προκειμένης restitui ex Refut. Ge-
nuinae scripturae corruptela est προκειμέ-
νης, quod legitur in codd. mss. utroque,
unde editores efflexerunt προκειμένης.

τήτως τὸ γέννημα γέννημά ἐστιν, ἢ τοῦ ὁμοουσίου καὶ τοῦ ¹⁰ ὁμοιουσίου κακοδοξία ¹¹ παρεισφθαρήσεται, ἴσταται δὲ τὸ ἐν οὐσίᾳ ¹² ἀσύγκριτον, ἑκατέρας φύσεως ¹³ ἀπαύστως διαμενούσης ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς φύσεως ἀξιώματι.

εἰ. *Εἰ ἀγέννητός ἐστιν ὁ θεὸς τὴν οὐσίαν, οὐκ οὐσίας διαστάσει τὸ ¹⁴ γεννητὸν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξ οὐσίας ὑποστησάσης αὐτό. Τὴν γὰρ αὐτὴν οὐσίαν καὶ γεννητὴν εἶναι καὶ ἀγέννητον οὐδεὶς λόγος εὐσεβῆς ἐπιτρέπει.*

ς. *Εἰ τὸ ἀγέννητον ἐγεννήθη, ¹⁵ τί καλύει τὸ γεννητὸν ἀγέννητον γεγονέναι; μᾶλλον γὰρ τοῦ ἀνοικείου ἐπὶ τὸ αὐτῆς οικεῖον ἐκείναι πᾶσα φύσις.*

ζ. *Εἰ μὴ ¹⁶ ὅλος ὁ θεὸς ἀγέννητός ἐστιν, οὐδὲν καλύει ¹⁷ τὸ γεγεννηκέναι οὐσιωδῶς. Εἰ δὲ ¹⁸ ὅλος ἐστιν ἀγέννητος, οὐκ οὐσιωδῶς εἰς γενεσὶν διέστη, ἐξουσία δὲ ὑπέστησε ¹⁹ τὸ γέννημα.*

η. *Εἰ ²⁰ ὅλος ἐστὶ γεννητικὸς ὁ ἀγέννητος θεὸς, οὐκ οὐσιωδῶς τὸ γεννηθὲν ἐγεννήθη, ὅλης ἐχούσης τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ γεννᾶν, ²¹ ἀλλ' οὐ τὸ γεννᾶσθαι.*

θ. *Εἰ δὲ μετασχηματισθεῖσα ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ γέννημα λέγεται, οὐκ ἀμετάβλητος ἡ οὐσία αὐτοῦ, τῆς μεταβολῆς ²² ἐργασαμένης τὴν υἱοῦ ἰδιοποίησιν.*

ι. *Εἰ δὲ εἷη καὶ ἀμετάβλητος καὶ ²³ γενέσεως κρείττων ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ, τὸ κατὰ τὸν υἱὸν ἕως φιλῆς προσηγορίας ὁμολογηθήσεται.*

ια. *Εἰ σπερματικῶς ἦν ἐν τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ τὸ γέννημα, μετὰ τὴν γέννησιν ἔξωθεν ²⁴ προσλαβὸν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἠνδράθη. Τέλειος οὖν ἐστὶν ὁ υἱός, οὐκ ἐξ ἂν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξ ἂν προσέλαβε. Τὰ γὰρ συγγενικῶς προσλαμβάνοντα, ὡς ἐξ ἐκείνων συνεστῶτα, τὸ ²⁵ τοῦ τελείου ὄνομα διαφόρως ²⁶ προσέσθαι πέφυκε.*

ιβ. *Εἰ τέλειον ἦν ²⁷ γέννημα, ἐν ἀγεννήτῳ γέννημά ἐστι, καὶ οὐκ ἐξ ἂν ὁ ἀγέννητος αὐτὸ ἐγέννησεν. Γεννητὴν γὰρ φύσιν ἐν ἀγεννήτῳ οὐσίᾳ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι· τὸ γὰρ αὐτὸ εἶναι τέ ἐστι καὶ μὴ εἶναι. Γέννημα γὰρ ἀγέννητον οὐκ ἔστι, καὶ ἀγέννητον ὄν γέννημα οὐκ ἦν, τοῦ ἀνομοίου μέρους ἐπὶ θεοῦ βλασφημίας τύπον καὶ ὕβριν ἐπέχοντος.*

10. ὁμοιουσίου *infra*.

11. παραφανισθήσεται *infra*.

12. ἀσύγκριτη *infra*.

13. Verba ἀπαύστως -- ἰδίῳ τῆς φύσεως *vulgo absunt. Restitui ea ex Refut.*

14. γεννηθὲν *cod. Rhedig.*

15. τί τὸ καλύειν *infra*.

16. ὅλος *infra*. ὁ λόγος *cod. Rhedig.*

17. τὸ ἀβεστὸν *infra*.

18. ὅλος *infra*. ὁ λόγος *cod. Rhedig.*

19. τὸ ἀβεστὸν *infra*.

20. ὁ λόγος *cod. Rhedig.*

21. ἀλλ' ἀβεστὸν *infra*.

22. ἐργαζομένης *infra*.

23. γενέσεως *cod. Rhedig.*

24. Ita restitui *ex Refut. Vulgo προσ-*

λαβόν.

25. τοῦ ἀβεστὸν *infra*.

ac si genita soboles sine ullo fine genita est, prava illa de homousio et homoeousio sententia profligabitur: cum illud interim in utriusque naturae dignitate remaneat ut, quod ad substantiam attinet, comparari inter se nequeant.

V. Si ingenitus substantia deus est, quod genitum est non distractione quadam substantiae genitum est, sed ab substantia, a qua productum est, manavit. Quippe eandem substantiam genitam simul et ingenitam esse nulla cum pietate coniuncta ratio patitur.

VI. Si genitum est illud ipsum, quod est ingenitum, quid etiam prohibet quod genitum est ingenitum fuisse? Si quidem natura omnis ad id quod cognatum sibi est magis quam ad alienum peregrinumque festinat.

VII. Si totus non est ingenitus deus, nihil est quod obstet quominus secundum substantiam genuerit. Sin totus ingenitus est, non est secundum substantiam generatione distractus, sed ex substantia sua genitam illam a se sobolem produxit.

VIII. Si ingenitus deus totus est genitali vi praeditus, quod genitum est secundum substantiam non est genitum, cum toti illius substantiae non ut generetur, sed ut generet, insitum sit.

IX. Quod si in aliam formam commutata dei substantia soboles dicitur, non erit illa ipsa dei substantia mutationis expers, cum propria filii conditio mutatione constituta sit.

X. Quod si divina substantia mutationis est omnis expers, et generatione superior, quicquid ad filium pertinet, sola duntaxat appellatione profitebimur.

XI. Si in ingenito deo genita soboles, velut semine quodam, continebatur, post generationem aliqua re extrinsecus assumpta confirmata corroborataque fuerit. Quamobrem non ex iis quae generatione sortitus est, sed ex adscitiis illis habet filius, ut perfectus absolutusque sit. Nam quaecumque naturaliter accessionem aliquam capiant, utpote ex illis ipsis constituta, perfecti nomen diversa quadam ratione solent admittere.

XII. Si perfecta in ingenito genita soboles erat, genita soboles est non ex iis quae cum ab ingenito gigneretur obtinuit. Nam genita natura in ingenita substantia esse non potest; esset enim simul idem et non esset. Nam quod genitum est, ingenitum non est, et quod ingenitum est, genitum non fuit. Quippe dissimilem aliquam deo partem affingere, maledicti in divinum numen ac contumeliae speciem praefert.

26. *Infra προλασαι πέφυκεν.*

vulgatam γέννημα ἐν ἀγεννήτω, γέν-

27. *Infra τὸ γέννημα. Interpunctionem*

νημά ἐστι correcti ex Refut.

ιγ'. *Εἰ ἀγεννήτου φύσεως ὑπάρχων ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ* ²⁸ *γεννητῆς φύσεως οὐκ ὦλεν ἑαυτὸν, ὁ δὲ υἱὸς γεννητῆς φύσεως ὑπάρχων τοῦτο γινώσκει ἑαυτὸν ὅπερ ἐστὶ, πῶς οὐκ ἂν εἴη τὸ ὁμοούσιον ψεύδος, τοῦ μὲν γινώσκοντος ἑαυτὸν ἀγέννητον, τοῦ δὲ γεννητόν;*

ιδ'. *Εἰ μὴ τὸ ἀγέννητον τὴν ὑπόστασιν τοῦ θεοῦ παρίστησιν, ἀλλ' ἐπινοίας ἐστὶν ἀνθρωπίνης τὸ ἀσύγκριτον ὄνομα, χάριν τοῖς ἐπινοήσασιν γινώσκει ὁ θεὸς, διὰ τὴν ἀγέννητον ἐπινοίαν, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὀνόματος οὐ φέρων ἐν οὐσίᾳ.*

ιε'. *Εἰ ἔξωθεν ἐπιθεωρεῖται τῷ θεῷ* ²⁹ *ἀγέννητον, οἱ ἐπιθεωρησάντες τοῦ ἐπιθεωρηθέντος εἰσὶν ἀμείνους, κρεῖττον ὄνομα τῆς φύσεως αὐτῷ πορισάμενοι.*

ις'. *Εἰ μὴ* ³⁰ *εἴκη ἡ ἀγέννητος φύσις γενέσει, τοῦτ' ἔστιν ὃ λέγεται εἰ δὲ* ³¹ *εἴκη γενέσει, τὰ τῆς γενέσεως πάθη τῆς ὑποστάσεως τοῦ θεοῦ εἴη* ³² *ἄμεινον.*

ιζ'. *Εἰ τὸ γέννημα ἄτρεπτον* ³³ *τὴν φύσιν ἐστὶ διὰ τὸν γεννησάντα, ³⁴ τὸ ἀγέννητον οὐσία ἐστὶν ἄτρεπτος, οὐ διὰ γνώμην, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν οὐσίᾳ ἀξιωμα.*

ιη'. *Εἰ τὸ ἀγέννητον οὐσίας ἐστὶ δηλωτικόν, εἰκότως πρὸς τὴν τοῦ γεννηματος οὐσίαν ἀντιδιαστέλλεται. Εἰ δὲ μηδὲν σημαίνει τὸ ἀγέννητον, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲν δηλοῖ τὸ γέννημα. ³⁵ Εἰ δὲ μηδὲν, πῶς ἀντιδιασταλείη;*

pag. 927.

ιθ'. *Εἰ δὲ ἡ ἀγέννητος προφορὰ πρὸς τὴν* ³⁶ *γεννητὴν προφορὰν ἀντιδιαστέλλεται, σιωπῆς τὴν* ³⁷ *προφορὰν διαδεχομένης, γίνεσθαι συμβαίνει καὶ ἀπογίνεσθαι τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδα, ἐν* ³⁸ *διαφορᾷ προφορᾷ κειμένην, ἀλλ' οὐκ ἐν φύσεσιν οὕτως ἐχούσαις ὡς* ³⁹ *ἡ τῶν ὀνομάτων βούλεται σημασία.*

κ'. *Εἰ μηδὲν πλέον νέμει εἰς ὑπεροχὴν οὐσίας τὸ ἀγέννητον πρὸς τὸ* ⁴⁰ *γέννημα, προφορᾷ μόνον ὑπερεχόμενος ὁ υἱὸς, βελτίους ἑαυτοῦ γινώσκει τοὺς προσαγορευσάντας, οὐ τὸν προσαγορευθέντα θεὸν αὐτοῦ καὶ πατέρα.*

κα'. *Εἰ* ⁴¹ *ἡ ἀγέννητος οὐσία κρείττων ἐστὶ γενέσεως, οἰκοθεν ἔχουσα τὸ κρεῖττον, ⁴² αὐτοουσία ἐστὶν ἀγέννητος. Οὐ γὰρ βουλόμενος ὅτι βούλεται γενέσεώς ἐστι κρείττων, ἀλλ' ὅτι πέφυκεν. Αὐτὸ οὖν*

28. γέννημα cod. Rhedig.

29. *Infra* τὸ ἀγέννητον.

30. *Infra* εἴκει.

31. *Infra* εἴκει.

32. ἀμείνω coniectit *infra* Petav. V.

33. ἐστὶ τὴν φύσιν *infra*.

34. *Infra* τὸν.

35. εἰ δὲ *repositi ex Refut. Vulgo* *est* *μηδέν. Petav. suspicatus est* *μηδέν* *δε.*

36. γεννητικὴν cod. Rhedig. Cod. *len* *habet brevialuram* *γεννητῆς*.

XIII. Si ingenita natura praeditus deus omnipotens genitae naturae conditionem in sese non agnoscit, filius vero genitam naturam habens eiusmodi se qualis est agnoscit, nonne tota illa consubstantialis ratio mendax est ac falsa, cum alter ingenitum sese, genitum alter agnoscat?

XIV. Si ingeniti vox dei substantiam minime significat, sed incomparabile illud nomen ab humanis ingeniis excogitatum est, deus ob istud ipsum ingeniti commentum iis qui repererint gratiae debitor est, cum tanto nomini respondentem excellentiam in essentia sua non habeat.

XV. Si ingeniti conditio deo extrinsecus affingitur, qui affingunt ei ipsi cui affingitur antecellunt, cum praestantius quam natura patitur ei nomen attribuant.

XVI. Si ingenita natura generationi minime cedit, habemus quod volumus. Sin generationi cedat, generationis affectiones divinae substantiae praestabunt.

XVII. Si genita soboles natura ob generantem immutabilis est, quod ingenitum est substantia quaedam immutabilis est, non arbitrio aut voluntate cuiusquam, sed insita quadam substantiae dignitate.

XVIII. Si ingeniti vox substantiam exprimit, merito ab geniti substantia velut membrum divisionis oppositum discernitur. Sin autem nihil omnino vocabulum illud ingeniti significat, multo minus geniti vox aliquid exprimit. Nihil autem quomodo nihilo in divisione respondebit?

XIX. Quod si ipsa ingeniti pronuntiatio pronuntiationi geniti opponitur, cum secundum pronuntiationem silentium subsequatur, Christianorum spes modo existet, modo esse desinet, in diversa pronuntiatione posita, non in naturis, quae ita sese habeant quemadmodum nominum ipsa significatio declarat.

XX. Si ingenitum nihil ad substantiae dignitatem amplius confert quam genitum, filius sola vocabuli pronuntiatione superatus praestantiores sese appellantes ipsos agnoscet, non eum qui ipsius deus appellatur et pater.

XXI. Si ingenita substantia generationi praestat, insitam in sese habens excellentiam, suapte natura ingenita est substantia. Neque enim cui libitum est pro eo quod libitum est generationi antecellit, sed quod ita natura comparatus est. Quare cum deus per sese in-

37. ὑποπόρην vitium est ed. Petav. Colon. repet.

38. διαπόρην abest infra.

39. ὁ vitiose est in ed. Petav. Colon. eta. repet.

40. γεννητόν infra.

41. ἡ om. cod. Rhedig.

42. Ita infra. Vulgo extat αὐτό, οὐ-

ὑπάρχουσα οὐσία ἀγέννητος ὁ θεὸς οὐδενὶ λόγῳ ⁴³ἐπιτρέπει καθ' ἑαυτῆς γένεσιν ἐπινοῆσαι, ὠθοῦσα φέρεσθαι κατὰ τῶν γεννητῶν ⁴⁴πᾶσαν ἐξέτασιν καὶ πάντα λογισμόν.

κβ'. *Εἰ στερήσεώς ἐστι δηλατικὸν ἐπὶ θεοῦ τὸ ἀγέννητον, μηδὲν δὲ εἶη τὸ ἀγέννητον, ποῖος λόγος ἂν ἀφαιρήσειε τοῦ μὴ ὄντος ⁴⁵μηδέν; εἰ δὲ ὄν σημαίνει, τίς ἂν ⁴⁶χωρήσειεν ὄντος ὅπερ ἐστίν, ⁴⁷αὐτό γε αὐτοῦ;*

κγ'. *Εἰ αἱ στερήσεις ⁴⁸ἕξεών εἰσιν ἀφαιρέσεις, τὸ ἐπὶ θεοῦ ἀγέννητον ἦτοι στέρησις ἐστίν ⁴⁹ἕξεως, ἢ ἕξις στερήσεως. Ἄλλ' εἰ μὲν στέρησις ἐστίν ἕξεως, πῶς ἂν τὸ μὴ ⁵⁰προσὸν τῷ θεῷ συναριθμηθῆσεται;*

κδ'. *Εἰ δὲ ἕξις ἐστὶ τὸ ἀγέννητον, ἀνάγκη προϋποθέσθαι γεννητὴν οὐσίαν, ⁵¹ἵν' οὕτως ἕξιν προσλαβοῦσα ἀγέννητος ὀνομάζηται.*

κε'. *Εἰ δὲ ⁵²ἡ γεννητὴ ἀγεννήτου οὐσίας μετέσχεν, ἕξεως ὑπομείνασα ἀποβολὴν ἀγεννησίας ἐστέρηται. Εἶη ἂν οὖν οὐσία μὲν γεννητὴ, τὸ δὲ ἀγέννητον ἕξις.*

κς'. *Εἰ δὲ τὸ γέννημα παρόδου ἐστὶ δηλατικόν, δῆλον ὅτι ἕξεως ἐστὶ σημαντικόν, ἂν τε μεταπέπλασται ἐξ οὐσίας τινός, ἂν τε τοῦτο ἐστίν ὃ λέγεται γέννημα.*

pag. 92B.

κζ'. *Εἰ τὸ ἀγέννητον ἕξις, καὶ τὸ γέννητον ἕξις, αἱ μὲν οὐσίαι τῶν ἕξεων πρῶται, αἱ δὲ ἕξεις τῶν οὐσιῶν, εἰ καὶ δευτέραι, ἀλλ' οὖν γε προτιμότεραι.*

κη'. *Εἰ δὲ τὸ ἀγέννητον τοῦ γέννητοῦ αἰτιὸν ἐστὶ, τοῦ εἶναι ⁵³σημαινομένου, γέννημα συνεισφέρων τῇ ἑαυτοῦ οὐσίᾳ τὸν αἰτιον, ⁵⁴οὐσίας ἐστὶ δηλατικόν τὸ γέννημα, ἀλλ' οὐχ ἕξεως, τῆς ἀγεννήτου φύσεως οὐδὲν ἑαυτῇ συνεισγαγούσης, πῶς οὐκ ἂν εἶη οὐσία, ἀλλ' ⁵⁵ἕξις ἢ ἀγέννητος οὐσία;*

κθ'. *Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, οἷα ἡ θεοῦ ⁵⁶τοῦ παντοκράτορος, πῶς ἂν τὴν μὲν παθητὴν ἐρεῖ τις, τὴν δὲ ἀπαθῆ; Εἰ δὲ φύσεως ἀποκληρώσει ἀγεννήτου ἢ μὲν διαμένει ποσότητος καὶ ποιότητος καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσης ⁵⁷μεταβολῆς ἀμείνων, ἢ δὲ παθῶν ⁵⁸ἐστὶν ὑπεύθυνος, συγχωρηθεῖσα ⁵⁹τὸ ἀπαράλλακτον εἰς οὐσίαν ἔχειν τῷ*

43. ἐπιτρέπει cod. Rhedig.

44. συνεξέτασιν infra vitiose.

45. Repone τὸ μηδὲν ex Refut.

46. ὀρίσειεν ὄντος θεοῦ ὅπερ infra, ubi vide adnot.

47. αὐτὸς ἑαυτοῦ infra.

48. τῶν ἕξεων αὐτῶν εἰσιν infra.

49. ἕξεως restitui ex codd. mss. utro-

que. Patrocinator Refut. Vulgo legitur ἕξεων.

50. Plenius Refut. προσὸν, ὡς προσὸν τῷ θεῷ.

51. ἵνα cod. Rhedig.

52. ἢ abest ab cod. Rhedig. et infra in Refut.

53. Ita restitui ex Refut. Vulgo legitur

genita sit substantia, rationi nulli permittit sibi ut generationem affingat, sed inquisitionem omnem ac ratiocinationem ad res genitas amandat ac reiicit.

XXII. Si ingeniti vox privationem in deo significat, neque quicquam omnino sit ingenitum, quaenam ratio ab eo quod non est nihil possit auferre? Sin existens quippiam sonat, quis ab eo quod est idipsum quod est, hoc est ipsum a semetipso secernat?

XXIII. Cum privationes ablationes sint affectionum, quod in deo est ingenitum vel affectionis privatio est, vel affectio privationi contraria. Igitur si affectionis privatio est, quomodo id quod non inest deo tanquam insit tribuitur?

XXIV. At si affectio quaedam est ingenitum, genitam substantiam existere ante, ac velut substerni necesse est, ut affectione illa ad eam accedente, ingenita nominetur.

XXV. Si vero genita substantia ingenitae particeps fuit, affectionis iactura facta conditionem amisit ingeniti. Quare substantia quidem genita fuerit, ingenitum autem affectio.

XXVI. Quod si genita soboles transitum quendam significat, non dubium est affectionem indicare certam, sive quadam e substantia mutatione conformata sit, sive hoc ipsum est genita soboles, quod dicitur.

XXVII. Si tam ingenitum quam genitum affectio sit, substantiae quidem affectionibus priores, affectiones porro ut substantiis posteriores, sic iisdem antepoenndae fuerint.

XXVIII. Si ingenitum geniti causa est, eique confert ut existat, genitum vero causam ipsam substantiae suae notione comprehendens substantiam ipsam, non affectionem exprimat, cum ingenita natura nihil ipsa secum includat, nonne substantia potius quam affectio quaedam debet videri?

XXIX. Si substantia omnis ingenita sit, cuiusmodi est omnipotentis dei, quid attinet hanc quidem passionibus obnoxiam, illam vero earundem expertem dicere? Quod si quadam ingenitae naturae sorte ac conditione, quantitatis et qualitatis, et, ut uno verbo dicam, mutationis omnis expertis altera est, altera vero passiones admittit, et nihilominus eidem immutabilitas est concessa, necesse est

hic ἐστι, τοῦ εἶναι σημαίνων, γέννημα
cett.

54. Fortasse corrigendum ὡς οὐσίας,
vel εἰ οὐσίας.

55. Ἐξῆς vultum editorum commune est.
Infra extat Ἐξῆς καὶ ἡ ἀγ. φύσις;

56. τοῦ abest infra.

57. Libri scripti et editi. princ. habent

διαβολῆς.

58. Infra ὑπεύθυνός ἐστιν, ordine in-
verso.

59. διὰ τὸ infra.

60 αὐτομάτως ἐπιτρέψαι τὸν φιλοῦντα κατὰ τὰ προειρημένα, 61 ἥτοι γ' οὖν ἀκόλουθον τὴν μὲν ποιούσαν ἀγέννητον εἰπεῖν, γεννητὴν δὲ τὴν μεταβαλλομένην.

λ'. *Εἰ τῆς γενομένης ἢ ἀγέννητος φύσις ἐστὶν αἰτία, τὸ δὲ ἀγέννητον μηδὲν εἶη, 62 ἄρτιον πῶς ἂν εἶη αἰτιον τὸ μηδὲν τοῦ γεγενότος;*

λα'. *Εἰ τὸ ἀγέννητον στέρησις, ἢ δὲ στέρησις ἕξωσ ἀποβολή ἐστὶν, ἢ δὲ ἀποβολή παντελῶς ἀπόλλυται ἢ μεθίσταται ἐφ' ἕτερον, πῶς οἶόν τε ἕξει μεθισταμένη 63 κατονομάζεσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀγεννήτη προσηγορίᾳ;*

λβ'. *Εἰ τὸ ἀγέννητον δηλοῖ στέρησιν μὴ προσοῦσαν 64 τῷ θεῷ, πῶς ἀγέννητον εἶναι λέγομεν, γεννητὸν δὲ μὴ εἶναι;*

λγ'. 65 *Εἰ ψιλὸν ὄνομά ἐστὶν 66 ἐπὶ θεοῦ τὸ ἀγέννητον, ἢ δὲ ψιλὴ προφορὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ θεοῦ ἐπαίρει κατὰ πάντων 67 τῶν γεννητῶν, τιμιατέρα ἄρα ἐστὶν ἢ ἀνθρώπων προφορὰ 68 τῆς τοῦ παντοκράτορος ὑποστάσεως, ἀσυγκρίτη ὑπεροχῇ καλλωπίσασα θεῶν 69 παντοκράτορα.*

λδ'. *Εἰ παντὶ γεννητῷ αἰτία συγκεκλήρωται, 70 ἀνάτιος δὲ ἢ ἀγέννητος φύσις, 71 οὐκ αἰτίαν δηλοῖ τὸ ἀγέννητον, 72 ἀλλ' ὑπόστασιν σημαίνει.*

pag. 220.

λε'. *Εἰ πᾶν τὸ γεγονὸς ὑφ' ἑτέρου γέγονεν, ἢ δὲ ἀγέννητος ὑπόστασις οὔτε ὑφ' ἑαυτῆς, οὔτε ὑφ' ἑτέρας γέγονεν, ἀνάγκη οὐσίαν δηλοῦν τὸ ἀγέννητον.*

λς'. *Εἰ τῆ τοῦ γεννήματος οὐσίᾳ 73 συμφαίνεται ὡς αἰτία ἢ ἀγέννητος ὑπόστασις, κατὰ πάσης αἰτίας τὸ ἀπαράλλακτον ἔχουσα, 74 αὐτουσία ἐστὶν ἀσύγκριτος, οὐκ ἔξωθεν 75 συνεμφαίνουσα τὸ ἀπρόσιτον, αὐτὸ δὲ ὑπάρχουσα ἀσύγκριτος καὶ ἀπρόσιτος, 76 ἐπειδὴ καὶ ἀγέννητος.*

λζ'. *Εἰ ὑπεράγει πάσης φύσεως ὁ παντοκράτωρ, διὰ τὸ ἀγέννητον ὑπεράγει, ὅπερ ἐστὶν αἰτιον τοῖς γεννητοῖς διαμονῆς. Εἰ δὲ μὴ ἐστὶν οὐσίας δηλωτικὸν τὸ ἀγέννητον, πόθεν ἂν ἢ τῶν γεννητῶν φύσις ἕξει τὸ διασώζεσθαι;*

60. αὐτομάτως *resistit scripturam quam praebent libri mss. infra in loco gemello. Vulgo estat αὐτομάτω. Ex eodem loco reperui τὸν φιλοῦντα κατὰ τὰ προειρημένα, cum vulgo scriptum invenissem φιλον, τὰ κατὰ τὰς προειρημένας.*

61. ἥτοι γ' οὖν *mea est emendatio. Vulgo enim legitur ἢ τὸ γε οὖν, vel ut infra, ἢ τὸ γ' οὖν. His medell's adhibitis sententia nemini dum difficilis videbitur esse.*

62. ἄρτιον *legitur in utroque codd. mss. αἰτιον habent editi, sententia hoc modo distincta, αἰτιον, πῶς ἂν cell. In Refut. vox ἄρτιον plane non estat.*

63. *Plenius infra ἢ ἀπολλυμένη κατο.*

64. τῷ abest *infra.*

65. *Ei δὲ cod. Rhedig.*

66. ἀπὸ *vitiatum est edit. Petav. Colen. repet.*

67. τῶν abest *infra.*

ut quae commemoratis hisce naturis insunt, aut casu quodam fortuito accidisse dicantur, aut, quod consentaneum est, eam ipsam quidem quae agit ingenitam, quae vero patitur ac mutatur genitam appellemus.

XXX. Si genitae naturae causa est ingenita, ingenitum vero, quod principium dicitur, nihil omnino sit, quinam potest id quod nihil est eius quod productum est esse principium?

XXXI. Si ingenitum privatio quaedam est, est autem privatio affectionis amissio, amissio porro penitus e medio tollitur, aut in alterum commutatur, quonam pacto affectione illa transeunte aut perente, hoc est ingeni appellatione, dei substantia cognominabitur?

XXXII. Si ingenitum privationem, quae deo non inest, significat, cur ingenitum esse, genitum vero non esse dicimus?

XXXIII. Si ingenitum nuda in deo est appellatio, adeo ut supra creatarum rerum omnium conditionem sola pronuntiatio divinam substantiam extollat, consequens est hominum pronuntiationem omnipotentis dei substantia praestantiorum videri, quae quidem ipsam incomparabilis excellentia dignitatis exornet.

XXXIV. Si cum eo omni quod genitum est implicata est et coniuncta causae notio, causa vero est ingenita natura, cum ingenitum dicimus, non causam aliquam, sed substantiam exprimimus.

XXXV. Si quicquid productum est, ab altero productum est, ingenita vero hypostasis nec a se ipsa, nec ab alia producta est, ingeni vocabulo substantia ipsa significetur oportet.

XXXVI. Si ingeni substantia, tanquam causa, ingenita hypostasis declaratur, quae prae omni causarum genere immutabilitate praedita est, eadem per sese substantia incomparabilis est, non velut extrinsecus adscitam qualitatem illam prae se ferens, nihil ut ad ipsam possit accedere, sed id ex sese habet uti nihil cum ipsa conferri, aut ad eam accedere possit. Unde et per semet est ingenita.

XXXVII. Si omnipotens deus naturam omnem excellit, eo ipso quod ingenitus est excellit. Quae proprietates causa est genitis omnibus stabilitatem constantiamque tribuens. Sin autem ingenitum substantiam non exprimit, a quo tandem genitarum rerum natura seipsam ut conservet accipiet?

68. τῆς ἀβείας ἡσυχίας, cum hac verborum distinctione τοῦ παντοκράτορος, ὑποστάσεως ἀσυγκρίτου κτλ.

69. τὸν παντοκράτορα ἡσυχίας.

70. ἀνάγκηστος ἡσυχίας ex Refut. Vulgo enim scriptum est ἀνάγκηστος. Et Cornarius vertit causae exsors.

71. οὐκ ἀνάγκηστος ἡσυχίας ex Refut., et codd. mss. qui habent οὐκ ἡσυχίας. Ed.

princ. habet οὐκ ἡσυχίας, ed. Pelav. οὐκ ἀνάγκηστος.

72. ἀλλὰ ἡσυχίας.

73. συνεμφανίζεται ἡσυχίας. Quod praefendum videtur.

74. ἡσυχίας ἀποστολά.

75. συνεμφανίζουσα ἡσυχίας.

76. ἐπειδὴ (uti legitur ἡσυχίας in Refut.) codd. mss. uterque. ἡσυχίας δὲ ἐπί τῆς ἡσυχίας.

λγ'. *Εἰ οὐδὲν τῶν ἀοράτων* 77 *αὐτὸ ἑαυτοῦ σπερματικῶς προῦ-
πάρχει, διαμένει δὲ ἐν φύσει ἀποκληρωμένη, πῶς* 78 *ἂν ὁ ἀγέννητος*
θεὸς ἐλεύθερος ἀποκληρώσεως ὑπάρχων νῦν μὲν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν δευ-
τέραν ἐν γεννήματι 79 *ὄρα, νῦν δὲ προτέραν ἐν ἀγεννήτῳ, κατὰ τὴν*
τοῦ πρώτου καὶ 80 *δευτέρου τάξιν.*

λδ'. *Εἰ διαμένει ἐν φύσει* 81 *ἀγεννήτῳ ὁ θεὸς, τὸ ἐν γενέσει καὶ*
ἀγεννησίᾳ ἑαυτὸν εἰδέναι ἀφηγήσθω. Συγχωρούμενου δὲ ἐν ἀγεννήτῳ
καὶ γεννητῷ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν παρατείνειν, αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀγνοεῖ τὴν
οὐσίαν, περιηγόμενος ὑπὸ γενέσεως καὶ ἀγεννησίας.

μ'. *Εἰ δὲ καὶ τὸ γεννητὸν μετέληψε μετουσίας ἀγεννήτου, ἐν δὲ*
γεννητοῦ φύσει ἀτελευτήτως διαμένει, 82 *ἐν μὲν δὴ ἀτελεῖ φύσει γι-*
νώσκει αὐτὸν, ἀγνοῶν δηλονότι τὴν ἀγέννητον μετουσίαν. Οὐ γὰρ
οἶόν τε 83 *αὐτὸν περὶ* 84 *ἑαυτοῦ καὶ ἀγεννήτου οὐσίας γινῶσιν* 85 *ἔχει,*
καὶ γεννητῆς.

μα'. *Εἰ δὲ εὐκαταφρόνητόν ἐστι τὸ ἀγέννητον διὰ μεταβολῆς ἐπι-*
τηδειότητα, ἄξιωμα φύσεώς ἐστιν οὐσία ἀμετάβλητος, τῆς ἀγεννήτου
οὐσίας πάσης αἰτίας κρείττονος 86 *ὠμολογημένης.*

παρ. 830. μβ'. *Εἰ τὸ ἀγέννητον πάσης αἰτίας ἐξήρηται, εἴη δὲ πολλὰ ἀγέ-*
νητα, ἀπαράλλακτον ἔξουσι τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἂν μὴ ἀποκληρώσει
φύσεώς τις κοινῷ καὶ ἰδίῳ μετεληφυσία ἢ μὲν ἐποίηι, ἢ δὲ ἐγίνετο.

μγ'. *Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, οὐδοποτέρα διοίσει τῆς*
ἄλλης κατὰ τὸ ἀδέσποτον. Πῶς οὖν ἂν τις φαίη τὴν μὲν μεταβάλ-
λεσθαι, τὴν δὲ μεταβάλλειν, οὐκ ἐπιτρεπόντων τῷ θεῷ 87 *ὑφιστᾶν ἐκ μὴ*
ὑποκειμένης οὐσίας;

μδ'. *Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, πᾶσά ἐστιν ἀπαράλλακτος.*
Τῆς δὲ οὐσίας τὸ ἀπαράλλακτον ἐχούσης, τὸ ποιεῖν 88 *καὶ τὸ πάσχειν*
αὐτοματισμῷ ἀναθετέον.

με'. *Πολλῶν δὲ ὄντων ἀγεννήτων καὶ ἀπαράλλακτων, ἀναριθμή-*
τως διοίσουσιν ἀλλήλων. Οὐ γὰρ ἂν εἴη ἀριθμητὰ τὰ δισυτάτα ἢ κα-
θόλου, ἢ κατὰ τι, πάσης διαστάσεως 89 *ἀποκλήρωσιν τινα ἐμφανού-*
σης 90 *αἰτίου ἀποτεταγμένης ἀγεννήτου φύσεως.*

77. αὐτὸ ἑαυτοῦ *restitui ex Refut. Vulgo legitur αὐτὸς αὐτοῦ.*

78. ἂν non agnoscit gemellus in Refut. locus.

79. ὄρα infra legitur, at hic libri praebent ὄρα.

80. δευτέρου edidi ex Refut. Libri enim h. l. habent δευτέραν.

81. ἀγεννήτου infra.

82. ἐν μὲν δὴ ἀτελεῖ *scribitur ex emendat. Petavii. Vulgata scribitur est ei μὲν δὴ ἀτελεῖ. Infra legitur ei μὲν διατελών. Pro διαμένει, quod vulgo legitur, restitui diaménei ex Refut.*

83. Reposuerim αὐτό.

84. αὐτοῦ infra.

85. ἔχει codd. mss. uterque.

86. ὠμολογημένης infra.

XXXVIII. Si nihil eorum quae visum effugiunt semetipso sativa quadam vi prius est, atque definita naturae sorte continetur, qui fieri potest ut ingenitus deus ab omni sortitione liber suam ipsius substantiam modo in genita sobole inferioris cuiusdam ac secundae conditionis, modo in ingenito primariae esse videat, ita ut prioris insit ac posterioris ordo?

XXXIX. Si in ingenita natura perseverat deus, detrahendum hoc illi est, ut generari se atque ingenitum esse cognoscat. Quod si id illi detur ut per geniti ingenitique conditionem illius natura traducatur, substantiam ipse suam ignorat, cum ab utraque, geniti scilicet atque ingeniti, qualitate distrahat.

XL. Si vero genitum conditionis ingeniti particeps est, et in geniti natura perpetuo manet, necesse est ut se imperfecta in natura constitutum esse cognoscat, et illam ingeniti communionem ignoret. Neque enim idem de seipso et ingenitae substantiae et genitae notitiam informare potest.

XLI. Si ingeniti proprietates levis est, ac minimi facienda, quod in mutationem proclivis sit, immutabilis substantia naturae quaedam dignitas est, cum ingenita substantia omnium confessione causis omnibus antecellat.

XLII. Si ingenitum causam nullam penitus habet, sintque ingenita complura, immutabili natura constabunt. Neque enim velut attributa communis cuiusdam ac peculiaris naturae conditione particepsque facta altera molita est, altera producta.

XLIII. Si substantia omnis ingenita est, nihil a se invicem hac ex parte different, quod neutra dominationi subiecta sit alterius. Quare quinam affirmari potest mutari unam, alteram mutare, cum deo minime permittant ut ex nulla subiecta substantia producat.

XLIV. Si omnis substantia ingenita est, perinde et nulla variabilis est. Quod si variari natura non potest, agere ac pati ad fortuitum quandam casum referenda sunt.

XLV. Quod si multa sint ingenita et invariabilia, nullo certo a se invicem numero discrepabunt. Neque enim comprehendi numero poterunt quae vel absolute vel aliqua ex parte differant, cum differentia omnis determinatae causae in ingenita natura velut attributam sortem significet.

87. ὑφιστάναι infra.

88. τε καὶ infra.

89. ἀποκλήρωσιν τινα dedi ex Refut. Scripti libri et edid. princ. praebent ἀποκλήρωμα τινα. Pelavius edidit ἀποκλήρωμα τι τινά, sed ἀποκλήρωμάτα τινα suspicatus.

90. αἰτίου dedi ex Refut. Libri vulgo praebent ἔτι, quod Pelavius uncinis inclusit. Cornarius vertit quum omnis distantia sortem ac partitionem quandam ostendat causae disiunctae ingenitae naturae.

μς'. *Εἰ τὸ ἀγέννητος καὶ τὸ θεὸς ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτὸ δηλοῖ, ὁ¹ ἀγέννητον ἀγέννητος ἐγέννησεν. Εἰ δὲ ἕτερόν τι δηλοῖ τὸ ἀγέννητον, ἕτερον δὲ τὸ θεὸς, οὐκ ἄτοπον ὁ² τῷ θεῷ ὁ³ θεὸν γεγεννηκέναι, ἐκατέρου τὴν ὑπαρξίν λαβόντος ἐξ ἀγεννήτου οὐσίας.*

μζ'. *Εἰ δὲ ὁ⁴ τὸ πρὸ τοῦ θεοῦ μηδὲν εἶη, ὡς περ οὐκ ὁ⁵ ἔστι, τὸ θεὸς καὶ τὸ ἀγέννητον ταῦτόν δηλοῖ, οὐ προσιμμένου τοῦ γεννήματος τὸ ἀγέννητον. Διὸ οὐδὲ ὁ⁶ τὸ συνεκφωνεῖσθαι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ὁ⁷ αὐτοῦ ἀνέχεται.*

Ἐρρωμένους καὶ ἐρρωμένας ὑμᾶς ὁ ὢν αὐτογέννητος θεὸς, ὁ καὶ μόνος ὁ⁸ ἀληθινὸς θεὸς προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑποστάντος τε ἀληθῶς πρὸ αἰώνων, καὶ ὄντος ὁ⁹ ἀληθῶς γεννητῆς ὑποστάσεως, διατηρήσει ἀπὸ τῆς ἀσεβείας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ¹⁰ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ πᾶσα δόξα¹⁰¹ τῷ πατρὶ καὶ νῦν¹⁰² καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ΠΕΠΛΗΡΩΤΑΪ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΑΙΤΙΟΥ.

Καὶ ἔστι τῶν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ μέρους ἐλθόντων αὐτοῦ φθοριμαίων λέξεων, ὡς ἔφην, ἡ ἀρχὴ παρ' ἡμῶν ἀνατρεπομένη αὕτη. Τριακῶσια παρ. 831. γὰρ ὁμοῦ κεφαλαία ὁμοιότροπα τούτοις φασὶν αὐτὸν πεποιηκέναι, πάσης βλασφημίας ἔμπλεα. Ἐνταῦθα δὲ ὡς ἀπολλυμένον σώματος ἐρπετοῦ καὶ σαπέντος¹ ἐπηβόλου τινὸς σπουδαίου ἀναλεξαμένου τῶν τοῦ ἐρπετοῦ λειψάνων τὰ ὅστέα εἰς λύμην τινῶν, ἣν καυχᾶται ἐπιβουλὴν πεποιηκέναι, τισὶ γράφων δῆθεν, ὡς κατὰ φιλοκαλίαν περιέχει τὸ συνταγματίον, οὗ ἡ ἀρχὴ οὕτως. Οὐ εἴνεκεν καὶ αὐτοὶ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας τὰ ἱατικά τῶν λόγων τῆς θείας γραφῆς ἀναλεξάμενοι ἀπαρχῆς ἄχρι τέλους ἀνατρεπτικὴν ἀντίδοτον κατασκευάσαμεν τοῖς βουλομένοις λαθῆναι τῆς αὐτοῦ λοβολίας, ἀντικρυς ἐπάστης λέξεως ἀνατροπὰς παραθησόμενοι τῶν αὐτῶν συλλογιστικῶν κεφαλαίων οὕτως.

ΤΑ ΑΙΤΙΟΥ, ΤΟΥ ΑΝΟΜΟΙΟΥ.

Ἐπειδὴ² τοῦ ἐπενεχθέντος ἐν καιρῷ ἡμῖν διαγωμοῦ ὑπὸ τῶν χρο- νιτῶν τινας τῶν προειρημένων σφετερισάμενοι μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν πονημάτων σπουδασθὲν ἡμῖν ἰδιαζόντως περὶ ἀγεννήτου θεοῦ καὶ γεννητοῦ παρενθήκαις τε καὶ ἀφαιρέσεσι διασφειραντες ἐξέδωκαν, τὴν

91. ὁ ἀγέννητος ἀγέννητον <i>infra.</i>	<i>ful.</i>
92. <i>Vulgo</i> δὲ τῷ. <i>V. quas annotavero</i>	95. ἔστιν, ὁ θεὸς <i>infra.</i>
<i>infra ad Refut.</i>	96. τὸ <i>abest infra.</i>
93. Ἐν (<i>est</i> <i>cod. Ien.</i>) <i>codd. mss. uterque.</i>	97. αὐτῷ <i>vittum est edd. Patav. Colon. repet.</i>
94. <i>Verba</i> τὸ πρὸ <i>desiderantur in Re-</i>	98. διὰ τοῦτο ἀληθινός <i>infra.</i>

XLVI. Si ingenitus et deus pro uno eodemque sumantur, ingenitus ingenitum genuit. Sin diversum quiddam ingeniti ac dei vocabula declarant, nequaquam absurdum est deum a deo genitum esse, cum uterque ab ingenita substantia originem duxerit.

XLVII. Si ante deum nihil omnino fuit, uti revera nihil extitit, deus et ingenitum idem plane significant, cum genita soboles ingenitum non admittat. Unde cum deo ac patre suo simul appellari sese non patitur.

Deus ille, qui a nullo alio genitus est, quique solus verus deus ab Iesu Christo, qui ab eo missus erat, appellatus est, Christo, inquam, qui revera ante saecula omnia extitit, estque sine dubio genita substantia, sanos vos sanasque et incolumes ab impietate custodiat in Christo Iesu domino nostro, per quem omnis gloria patri et nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen.

HACTENUS AETII OPUSCULUM.

Hoc igitur perniciosissimarum Aëtii sententiarum, quarum ad nos particulae quaedam pervenerunt, principium est nostra hac disputatione refellendum. Ferunt enim trecenta ab illo conscripta capitula istorum similia, ac contumeliis divinum in numen referta. Hic autem perinde ac si quis emortui cuiusdam ac putrefacti serpentis peritus ac studiosus artifex reliquias atque ossa legerit, ita pestiferae illius doctrinae partem, quam ad homines decipiendos scripto illo suo ad quosdam dato commisit, ac de eo tanquam egregio aliquo opere gloriatur, huius, inquam, partem lucubratiuncula illa continet, cuius initium descripsimus. Quibus de causis et nos ex scripturis sacris divina quaedam atque efficacissima remedia ab initio ad finem usque collegimus, ex quibus antidotum quoddam confecimus in eorum gratiam qui ab illius veneno ac peste curari voluerint. Ac singulorum propemodum verborum ex syllogisticis illis capitulis confutationem istiusmodi subiecimus.

AETII ANOMOEI PRAEFATIO.

Quoniam persecutionis illius tempore, quam contra nos temporarii quidam homines excitarunt, nonnulli ex iis quos diximus inter alia multa opusculum quoddam privatim a nobis elucubratum de ingenito deo ac genito surripientes, plerisque additis aut detractis, in-

99. ἀληθῶς abest infra.

100. σωτήρι infra.

101. τῷ θεῷ καὶ πατρὶ infra.

102. καὶ ἀεὶ abest infra.

1. „γρ. ἐπιβόλου“ legitur in marg. edit. Petav.

2. ἐν καιρῷ τοῦ ἐπινεχθέντος legeditur supra.

ἀκόλουθον ἀμείψαντες ἀγωγὴν, ἤλθε δὲ μετὰ ταῦτα ³ τοῦτο εἰς ἡμᾶς, τινὸς τῶν σπουδαίων ἡμῖν αὐτὸ προσκεκομικότος, ἠναγκάσθην οἷα πατὴρ αὐθις διακαθάραις ἐκπέμψαι ὑμῖν τὸ σύγγραμμα, ᾧ πάντες ⁴ εὐσεβείας ἀθλήται τε καὶ ἀθλήτριαι, ὅπως ἂν εἰδέναι ἔχοιτε καὶ ἔννοϊαν τῶν ἁγίων γραφῶν εἰρησθαι ἡμῶν τὸ ⁵ λογίδιον, δι' οὗ πάντα ἄνθρωπον ἀντιλέγειν ὑμῖν ἐπιχειροῦντα περὶ ἀγεννήτου θεοῦ καὶ γεννητοῦ παύειν ἀναισχυντεῖν συντόμοις ⁶ περιτροπαῖς δυνήσεσθε, πάντων δὲ ⁷ μᾶλλον τοὺς προειρημένους χρονίτας· ἐν εἶδει τῶν στιχηρῶν ⁸ ἐπαπόρησιν ἀπορήσεως διαστήσας, καὶ λύσιν λύσεως, διὰ τὸ εὐπερίδρακτον καὶ σαφὲς τῶν ἐπιχειρημάτων, ποιησάμενος τὴν ἀρχὴν περὶ ἀγεννήτου θεοῦ.

⁹ Ἀνατροπή. Κατὰ λέξιν τῆς διαλεκτικῆς σου κομπίας, καὶ συλλογιστικῆς ματαιοπονίας τὴν ἀνατροπὴν ποιήσομαι, μὴ ὑπερβαίνων, μηδὲ ἐν δευτέρῳ τιθέμενος τῶν δοκουσῶν σοι μειζόνων ἢ καὶ βραχέων λέξεων τὸ ἀμύθητον. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπεὶ ἄνω γράφων τοῖς τοῦ σοῦ κληρώματος ἀθληταῖς καὶ ἀθλητριαῖς ἔφησθα χρονίτας τινὰς σφετερισσαμένους ἄπερ μετὰ χεῖρας εἶχες τοῦ πονηματίου, ⁹ ἐρωτηθείσης τῆς παρὰ σοὶ λέξεως σὲ μᾶλλον τοῦτο τὸ ὄνομα κεκτημένον, καὶ τοὺς ἀπὸ σοῦ μεμαθητευμένους, ἵνα μὴ εἴπω πεπλανημένους, διελέγξειεν. Ἡ μὲν γὰρ θεοῦ ἁγία πίστις ἀπαρχῆς οὐσα, καὶ ἀεὶ, ἀρχαῖζουσα, καὶ μὴ παλαιουμένη, ἔστιν ἀεὶ, καὶ ἠδραῖωται ταύτης ὁ θεμέλιος, καὶ ὑπάρχει, ἔχουσα τὸν αὐτῆς δεσπότην ἄχρονον. Διὸ οὐδὲ αὐτῆ χρονικῆ ὑπάρχει, ἀλλ' ἀεὶ ἔστι μετ' ἀγγέλων ἐμπολιτευομένη, καὶ ἁγίους κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν κοσμοῦσα. Σὺ δὲ μᾶλλον χρονικός ὑπάρχεις, βουκοληθεὶς ὑπὸ τῆς πλάνης, καὶ ἐπαρθεὶς κατὰ τὴν διάνοϊαν, καὶ τὸ σὸν βόσκημα τῆς ἀγέλης χυδαίως εἰς νομὴν ἀκανθώδη παρεμπλέξας. Οὐδεὶς γὰρ κατὰ σὲ τῶν παλαιῶν ἐφρόνησεν, ᾧ Ἄτιε, ὁ κατὰ χρονικῶν γράφων, αὐτὸς χρονικός ὑπάρχων, καὶ οὐκ ἀρχαῖζων. Εὐθύς δὲ ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς, ὡς ἔφησ πονημάτιον γεγραφέναι, εἰπῶν περὶ ἀγεννήτου θεοῦ καὶ γεννητοῦ, ἐξέκληξας τὸν βίον ἐν τῇ τοσαύτῃ σου φωτεινῇ ἐπιβολῇ τοῦ λόγου, ἵνα οὕτως περιγέλαστόν σου ποιήσωμαι τὸν λόγον τῆς διαλέξεως τῆς τοσαύτης σου καινοτομουμένης ὀνοματοποιίας.

Τίς γὰρ τῶν τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ κήρυγμα κεκτημένων Χριστιανῶν παιδῶν ¹⁰ τοῦτον καταλείπει, προτραπέις ὑπὸ σοῦ διὰ τῆς

3. αὐτὸ supra.

4. εὐσεβεῖς supra.

5. λόγιον supra. Pro ἡμῶν codd. mss. vitiosae habent ἢ μὲν, ut videtur paulo supra proκεκομικότος pro προσκεκομικότος.

6. „γρ. περιτομαῖς“ legitur in marg. edid. Peianii. Supra legatur ἐπιφοραῖς.

7. Supra μάλιστα τοὺς προειρημένους.

8. ἐπ' ἀπόρησιν ἀπορήσεως, καὶ λύσιν supra.

9. Distinxi post πονηματίου, commate

terpolatum ac depravatam ediderunt, perturbata insuper ordinis serie, atque illud idem postea literarum quidam ad nos studiosus attulit, necesse habui, utpote illius auctor, recensitum ac repurgatum opus istud ad vos mittere, quicumque pietatis athletae utriusque sexus estis, ut intelligatis nihil non in eo ex sacrarum literarum germano esse sensu prolatum. Cuius quidem praesidio eos omnes qui contradicere voluerint paucis quibusdam breviter obiectis prohibere poteritis, ne de ingenito deo ac genito sermonem impudenter instituant, ac temporarios illos inprimis, quos attingi. Porro haec disputationis capita versuum in modum ita digessimus, ut et obiectiones alias ex aliis, et quaestionum dissolutiones necteremus, quo et ad comprehendendum faciliora et planiora, quibus utimur, argumenta vobis essent. Ab ingenito vero deo disputandi initium fecimus.

Confutatio. I. Tuam illam ex dialecticorum et disputandi artificum officina profectam vanam, et insolentem orationem, sic ad verbum refellam, nullam ut ex infinitis illis dictionibus maiorem minoremve praetereundo dissimulem. Ac primum quod ad tuae factionis athletas viros ac foeminas scribis, temporarios quosdam opusculi illius, quod prae manibus habebas, et in quo rem omnem interrogationibus comprehenderas, partem surripuisse, vel ex hoc ipso tuo scripto convinci potes, ad te ipsum potius discipulosque tuos, ne erroris socios appellem, nomen istud pertinere. Etenim sacrosancta dei fides ac religio, cum ab initio atque ab ultima vetustate extitit, licet non obsolescat aut inveteretur unquam, tum perpetuo stat, solidissimo fundamento nixa; cuius dominus extra tempus omne constitutus est. Quocirca neque ipsa tempori subiacet, sed cum angelis versatur assidue, sanctosque per singulas generationes exornat. Tu vero temporarius multo magis appellandus es, qui et in errorem abductus es, et fastu arrogantiaque distentus, et gregis tui pecudes passim per dumis ac spinis consita pascua propulisti. Nemo enim eadem tecum ex veteribus sensit, o Aëti, temporarios scriptis tuis lacessens, temporarius ac recens ipse. Sed in ipso statim operis aditu, cum te lubricianculam de ingenito deo ac genito scripsisse uarras, adeo illustri principio, ut tam inusitata novorum vocabulorum licentia commemoranda tuam omnem illam disputationem ludibrio traducam, summam homines in admirationem adduxisti.

II. Equis est vero Christianorum omnium qui salutarem dei doctrinam obtinent, qui hac ipsa derelicta confictis tuis fabulis ac nugis,

post λέξεως, quod vulgo reperitur delete, cum verba ἐρωτηθείσης τῆς κατὰ σοὶ λέξεως ad sequentem enuntiationem pertinere viderem. Uti vertit, licet parum eleganter et accurate, etiam Cornarius

quam producta sit apud te dictio, utique coarguerit te magis hoc nomen considerare cett.

10. Petavius suspicatus est τοῦτο.

μυθώδους σου πλάνης έάσας θεόν άει όντα, και το άγιον αύτου πνεύμα άει όν, και έλθών άκούσει παρα σου περι γεννητοϋ θεου, ίνα και αυτός έν μωροίς καταλεχθείη, διδασκόμενος προςκυνεΐν την κτίαν παρα τον κτίσαντα, ός έστιν εύλογημένος εις τους αιώνας, άμήν; Ούκ έχομεν γάρ ήμεις κτιστόν θεόν, ου ποιητόν, άλλ' άκτιστον και ¹¹ άγέννητον, εκ πατρος γεγεννημένον άνάρχως και άχρονώς. Καν τε γάρ σοφίξη το γεννητόν ¹² γεννητόν όμωνύμως καλειν βουλόμενος, ουδέξομαι σου την λέξιν, καν τε ουχ, ούτως νοήσης ήλαττωμένως παρα το έκ πατρ. 833. πατρος γεγεννησθαι. Έξ άκανθών γάρ ου συλλέγουσι σταφυλάς, ούτι έκ τριβόλων σύκα· ουδέ έξ άνδρός πεπλανημένου όρθός αν ύπολεμφθειή λόγος. Έπίμου γάρ και ό κύριος τους δαίμονας Χριστόν αυτόν όμολογούντας. Κατ' έννοιαν δέ των θείων γραφών φάσκεϊς είναι το ¹³ λογίδιον. Λέγε μοι, ποία γραφή θεία έδίδασκε προςκυνεΐσθαι θεόν ποιητόν; Και ότι μέν θεός άγέννητός έστι, παντί τω σαφές ειη. Άλλ' ουδέ τοϋτο όνομαστί έγκειται έν τή θεία γραφή. Άπό δέ όρθου και εύσεβούς λογισμοϋ και αύτης ¹⁴ τής συνέσεως περι θεου ¹⁵ εύσεβώς τοϋτο νοεΐν και λέγειν άραρότως έχει. Λέγεις δέ, ίνα ειδέναι έχοιεν οι υπό ¹⁶ σου άθληται τε και άθλήτριαι καλούμενοι, πεπλανημένοι δέ μάλλον, πώς προς έκαστον άποκριθώσι δια συντόμου και εύπεριδράκτου λόγου, στιχηρών τρόπον τά κεφάλαια υπό σου συντεθεισά. Διό αυτά τά δοκούντά σου ίσχυρά ήήματα, και σοφιστικά, ά προς τους μείζους εις άντιλογίαν έξήσηκται σοι, μάλλον δέ ίνα προς την άλήθειαν έπάργης στόμα, ήμεις οι εύτελείς και ιδιωται, και ου μείζους, άλλά βραχύτεροι πολλών των έν τή άγία τοϋ θεου έκκλησίαι, ποιησόμεθα, ως προείπον, την άνατροπήν τής άσυστάτου ταύτης και σφόδρα εύτελοϋς φλυαρίας.

Και έως ώδε έλέτω σου ή κατά τοϋ προοιμιου αντίθεσις της ήμῶν ¹⁷ βραχυτητος. Αρχήν δέ αύθις των υπό σου κεφαλαίων καθεξής κατατάξας άντικρυς εκάστης λέξεως και κεφαλαίου αντιπαραθήσομαι τάς εκ των θείων γραφών και έξ όρθου λογισμοϋ αντιρρήσεις τε και ζητημάτων παρα σοι λογικῶν άνατροπῆς, όπως οι θεου δοϋλοι και άληθείς άθληται έντυχόντες και κατανοήσαντες την πᾶσαν σου άτοπίαν καταγελάσωσι, λέγοντες, Η ύπερηφανία της καρδίας σου έπολησέ σοι ταϋτα· συ γάρ ειπας ταϋτα έν τή διανοία σου, Άναβήσομαι εις τον ουρανόν, και επάνω των άστέρων τοϋ ουρανοϋ θήσομαι τον θρόνον

11. Rescribe άγέννητον.

12. Repone γεννητόν. *Cornarius* quae ita interpretatus est sed increatum et non factum, ex patre genitum sine principio et sine tempore. Sive enim voce

genitum versute uteria, genitum aequi voce etiam factum vocare volens cess.

13. λο λέγεις cod. Rhedig. λεγίδιον. λ est vitium edit. Petav. Cotton. repat.

inductus aeterno deo eiusque spiritu sancto neglecto ad tuas partes transire malit, ac de genito deo disputantem audiat, ut et ipse inter stultos numeretur, *et creaturam loco creatoris adorare condiscat, qui Rom. 1, 25. est benedictus in saecula, Amen?* Nos enim creatum non habemus deum aut factum, sed increatum, et a nullo conditum, a patre vero sine initio ullo ac tempore genitum. Quicquid in hac geniti voce calumniae struxeris et ambigue usurparis, eam abs te dictionem non admittam, tametsi ne ita quidem accipias ut patre inferior factus esse dicatur: *Neque enim e spinis colligunt uvas, neque ex tribulis Math. 7, 16. fscus,* neque ab eo qui errorem secutus est sanum ac sincerum dogma proficiisci potest. Quare dominus ipse silentium daemonibus indixit, *Qui se Christum esse fatebantur.* Quod autem ad sacrarum Luc. 4, 41. literarum sententiam exactum esse libellum illum asseris, dic, amabo te, quaenam divinae scripturae pars factum deum adorandum esse docuerit. Quod enim ingenitus sit deus, dubitat nemo. Ac tametsi nominatim illud in scripturis expressum non fuerit, nihilominus ut de deo constantem ita cogitemus ac profiteamur, cum recta piaque ratio, tum prudentia ipsa persuadet. Addis vero, quo athletae illi tui, vel erroris potius socii, facilius intelligant, quemadmodum brevi atque expedita oratione unicuique obiectioni respondeant, versuum more te singula capita digessisse. Quamobrem haec ipsa tua, ut quidem existimas, firmissima, sed sophistica argumenta, quae ad confutandos praestantiores quosque elaborasti, ut os tuum superbe contra veritatem extolleret, haec nos, inquam, viles et idiotae, neque ex primariorum illorum numero, sed plerisque qui in sancta dei ecclesia censentur inferiores, refutare, uti diximus, aggredimur, ac tuam illam inconditam abiectissimamque loquacitatem refellere.

III. Sed adversus tuum illud prooemium hactenus disputatum est. Venio nunc ad illud tuorum capitum principium, quod ubi proposuero, adversus unamquamque vocem et caput suam refutationem e sacris literis ac recta ratione depromptam, hoc est logicarum omnium tuarum quaestionum dissolutionem opponam: ut cum dei servi, iidemque veriores athletae, ex iis nostris quam absurda sit doctrina tua didicerint, irrideant, et illud usurpent: *Superbia cordis tui haec Isai. 14, 13 tibi fecit: tu enim dixisti haec in cogitatione tua, Ascendam in coelum, et supra stellas coeli ponam thronum meum: sedebo in monte 899.*

14. σῆς ed. Petav. Colon. repet. vitios.

15. εὐσεβῶς, quod vulgo abest ab editis, repositi ex utroque codd. mss. Agnoscit Cornarius versio de deo pie hoc cogitare.

16. τοῦ vitium est editi. Petav. Colon. repet.

17. βραχυτήτος codd. mss. uterque et editi. princ. βραχύτερος ed. Petav.

μου· καθιῶ ἐν ὄρει ὑψηλῷ, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ τὰ πρὸς βορρᾶν ἀναβήσωμαι ¹ ἐπάνω τῶν νεφελῶν, καὶ ἴσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ· νυνὶ δὲ εἰς ᾄδου καταβήση, εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς, καὶ τὰ ἐξῆς.

pag. 831.

ΚΑΙ ΕΣΤΙΝ Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΑΥΤΗ.

α'. Εἰ δυνατόν ἐστι τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ τὸ γεννητὸν ἀγέννητον ποιῆσαι. Ἄνατρ. Πρῶτον μὲν τὸ εἰς θεὸν λογισασθαι ἀδύνατον ¹ ἀσεβές. Ἦ μόνον τὸ ἀπρεπές τῇ αὐτοῦ θεότητι, καὶ αὐτὸ οὐκ ἀδυνατοῦ ὄντος αὐτοῦ ποιεῖν, ἀλλ' ἀπρεποῦς οὔσης τῆς φανυλότητος θεῷ, ᾧ οὐδὲν ἀδύνατον, ἀλλὰ ² διὰ τὸ τὸ φαῦλον ἀδύνατον εἶναι τῇ ἐνθέῳ αὐτοῦ δυνατῇ ἀγαθότητι, καὶ αὐτῷ ἀγαθῷ ὄντι.

Καὶ ἄλλως, εἰ τὸ γεννητὸν ἀγέννητον παρὰ θεῷ ἀγαθὸν εἰς ἔργον νομισθῆιη, ἀδυνατός δὲ ἔχει τὸ εἰς ἀγαθὸν γινόμενον ἀγαθῶς ἐπιτελέσαι, τοῦτο ἦτα περὶ τὸν δυνατόν εἶη, βουλομένου τὸ προκριτέον ἐργάσασθαι, καὶ μὴ δυναμένου. Εἰ δὲ τὸ ἀγέννητον ἀγαθὸν, τὸ γεννητὸν δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει ἀγαθῶς γεγέννηται, ἀγαθῆς οὔσης ἐξ ἀγαθοῦ θεοῦ τῆς τάξεως τοῦ γεννητοῦ, καὶ παρ' αὐτῷ νομισθείσης, οὐκ ἂν ποιήσειεν τὸ καλῶς γεννητὸν ἀγέννητον, ἐπειδὴ καλῶς νεμόμισται αὐτῷ τὸ οὕτως εἶναι καλόν. Ἐπεὶ οὖν τοῦ καλοῦ οὐχὶ διὰ τὸ ἀδύνατον οὐ μεταβάλλεται ἡ τάξις, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀγαθῶς οὕτως εἶναι, ἀγαθὸς ἄρα ὁ ἀγέννητος θεός, ἀγαθὰ δὲ τὰ ἐξ αὐτοῦ γενόμενα ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, μὴ λαβόντα ἀγεννήτου ὄνομα. Οὐ γὰρ θεοὺς πιστοὺς ἐποίησεν, ἵνα θατερον θατέρω παρεκτεινόμενον ἀφανίξῃ διὰ τῆς ἐπανυμίας τὸ ἀνώνυμον τοῦ μείζονος πρὸς τὸ ἦττον. Εἰ μὲν γὰρ ὁ μὲν ἐστι θεὸς ἀγέννητος, ὁ δὲ θεὸς γεννητός, τῶν φύσεων ἀκοινωνήτων οὐσῶν ἀδύνατόν ἐστι κοινωνῆσαι κατὰ φύσιν τῷ τοῦ ὀνόματος ἀξιώματι, ἀλλ' εἰ ἄρα, καταχρηστικῇ τινι χάριτι, καὶ αὐτὸ κατὰ συμμετοχὴν τοῦ πλουσίου χαριζομένου τῷ ἦσσαν· ὁ δὲ ἦσσαν οὐκ ἂν ποτε εἰς τὸ τοῦ μείζονος ὄνομα ἑαυτὸν καλέσειε, παντάπασι γινώσκων ἀλλότριον ἑαυτὸν ὄντα τοῦ κατὰ φύσιν ἀξιώματός τε καὶ ὀνόματος. Λέξειε δ' ἂν εἰς σοί, ᾧ Ἄετιε, τὸ, Θεὸς ἦν ὁ λόγος, καὶ οὐκ, Ἐγένετο θεὸς ὁ λόγος. Πῶς ἔξει τὸ κατὰ φύσιν τῆς ³ εὐγενείας ὄνομα, ἢ πῶς ἰσωθήσεται, ἢ pag. 835. πέρ τι γέγονε τῷ ⁴ τοῦ Χριστοῦ ἀξιώματι; Ἦ πῶς τὸ, Θεὸς ἦν, ἐκκοπήσεται, χρόνου μὴ ἐπιδεχομένου τοῦ Ἦν διαιρέσειν ἐργάσασθαι,

18. Verba ἐπάνω — ἴσομαι desiderantur in edit. Petav. Colon. repet.

1. ἀσεβές ἢ μόνον τὸ codd. mss. et edit. princ., in qua distinctio comparet ante ἀσεβές et post ἦ. Edit. Petavii habet ἀσεβές ἦν μόνον τὸ (τε est in exemplaribus Colon. repetitis) distractione post ἦν deleta. Cornarius convertit Primum

quidem deo attribuere impossibilitatem, impium est. Nam et quod indecorum est ipsius deitate, etiam id ipsum facere non est ei impossibile, sed indecora est ipsi malitia.

τὸ

2. διὰ τὸ φαῦλον cod. Ien. διὰ τὸ φαῦλον cod. Rhedig.

excelso supra montes arduos, ad aquilonem ascendam supra nubes, et ero similis altissimo: nunc vero ad inferos descendes, ad fundamenta terrae etc.

INCIPIUNT AETII CAPITA.

I. Si ingenitus deus potest quod genitum est ingenitum facere.

Confut. I. Inprimis esse aliquid quod deus facere nequeat, impium est cogitare. Et quidem aliquid est duntaxat quod deum minime deceat; non quod ad illud faciendum satis virium non habeat, sed quod malitia, verbi gratia, deum, cui nihil impossibile est, minime deceat; eo quod malum omne divinae illius ac potentissimae bonitati, ipsique adeo qui bonus est impossibile sit.

Praeterea, si quod factum ac genitum est ingenitum reddi facto ipso bonum iudicaret deus, neque tamen istud boni bene perficere posset, tum demum praepotens ille deus viribus destitutus esse videretur; qui quod praestantius est moliri cupiens nequaquam posset assequi. Verum cum et quod ingenitum est bonum sit, et quod genitum est suo in ordine bene sit genitum, quoniam genitarum rerum conditio bona est et a bono deo profecta, nec aliter ab eo ipso iudicatur, nunquam ille quod praeclare genitum est ingenitum facere volet; quandoquidem ita se rem habere bonum esse idem ille persuasum habet. Quamobrem cum boni conditio nullo modo mutetur, non quod id illi impossibile sit, sed quod bene ad eum modum constituta sit, bonus utique factus a nullo deus est, bona itidem, quae ab eo sunt in ordine suo facta, tametsi ingeniti appellatione careant. Non enim creatos deos condidit, ut alterum cum altero comparatum appellatione ipsa superioris supra inferiorem excellentiam, quae nulla appellatione comprehendi potest, obscureret et extinguat. Nam si deus alter a nullo factus alter factus est, cum nulla sit inter naturas communio, fieri non potest ut secundum naturam nominis illius dignitatem communem habeat, nisi forte abusione quadam et gratia, hoc est participatione quadam, fieri dicatur ut eiusmodi beneficio inferiorem dives afficiat. Nam ille quidem sibi nunquam superioris nomen imposuerit, ut qui se ab illa naturae dignitate appellationeque alienum prorsus intelligat. Sane illud, o Aëti, merito tibi aliquis obiecerit, *Deus erat verbum*, neque, Verbum deus factum est. Qui-
IOANN. 1, 1.
nam vero nobilissimam appellationem natura sibi vindicabit, aut aequabitur patri, si quid ad Christi dignitatem accesserit? Aut illud quamvis ratione amputari poterit, *Deus erat*, cum vox, *Erat*,

3. ἀγγελος ed. princ.

4. τῶν vitium est ed. Petav. Colon. repet.

κἂν ἐν τῷ τυχόντι; Γνώση δὲ ὅτι ἀναρχος θεὸς, καὶ ἀγέννητος θεὸς ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ θεὸν ὅμοιον ἑαυτῷ, οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἴσον κατὰ πάντα. Καὶ οὐκ ἔκτισεν, ἵνα μὴ ἀνόμοιος ὁ κτισθεὶς γενόμενος ἀφανίσῃ τὸ ⁵ τοῦ θεοῦ ὄνομα διὰ τῆς διαστάσεως τῆς παραλλαγῆς. Ἀδύνατον γὰρ τὸν γεννῶντα ἀνόμοιον καὶ ἄνισον γεννᾶν ἑαυτοῦ, καὶ τὸν γεγεννημένον ἀνόμοιον εἶναι τοῦ γεγεννηκότος. Διὸ ἐνταῦθα περιλήψεται τῆς ταυτότητος τὸ κατὰ φύσιν ἐξ εὐαγγελικῆς μαρτυρίας, ὅτι, Πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἐμὰ ἐστί, τουτέστι θεὸς ὁ πατήρ, θεὸς ἐγὼ, ζωὴ ὁ πατήρ, ζωὴ ἐγώ, καὶ τὰ ἐξῆς πάντα ὅσα πρέπει πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι ἐν μιᾷ θεότητι, μηδὲν τῆς τριάδος παραλλαγμένον ἔχούσης, σαφῶς ἡμῖν ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως τοῦ ἐνυποστάτου λόγου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἐνυποστάτου πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐκ πατρὸς ⁶ καὶ τῶν τοῦ υἱοῦ ἡμῖν ἐν γνώσει τελείᾳ ἡσφαλισμένου.

Ἄετιου κεφαλ. β'. *Εἰ πάσης αἰτίας κρείττων ὑπάρχει ὁ ἀγέννητος θεός, διὰ τοῦτο καὶ ¹ γενέσεως κρείττων ἂν εἴη. Εἰ δὲ κρείττων ἐστὶ πάσης αἰτίας, δηλονότι καὶ γενέσεως. Οὔτε γὰρ παρ' ἑτέρας φύσεως εἴληφε τὸ εἶναι, οὔτε ² αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ εἶναι παρέσχε.*

Ἄνατρ. *Εἰ πάσης αἰτίας κρείττων ὑπάρχει ὁ ἀγέννητος θεός, ὁ δὲ γεννητὸς ἐξ αὐτοῦ ἀναξίως αὐτοῦ γεγέννηται, καὶ οὐ κατ' ἰσότητα, καὶ ἐν τῷ τοῦ πατρὸς προκριτέῳ ὀνόματι ἔστηκεν, ἀτιμίαν τῷ γεγεννηκότι τὸ γέννημα περιποιεῖται, ἑτέρου ὀνόματος παρὰ τὰ γεγονότα κτίσματα ἔχων τὸ ἀξίωμα, καὶ οὐ κατὰ τὰ γεγονότα τὴν τιμὴν τῷ πεποιηκότι περιποιούμενον. Τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς αὐτοῦ δόξαν τῷ κεκτικῷ περιποιεῖται, οὐκ ὄντα ἴσα τῷ πεποιηκότι, οὐδὲ ὀνόματι τοῦ πεποιηκότος καλούμενα, ἀλλὰ δοῦλα γενόμενα εἰς δόξαν τοῦ πεποιηκότος, ἵνα ἀπὸ τῶν ἐνδόξων ἐκ ³ τοῦ ὑπὲρ τὰ ἐνδοξα γεγονότα τὸ προκριτέον* pag. 836. *καὶ ὑπὲρ αὐτὰ ὄν ἀναλόγως θεωρῆται. Ὁ δὲ οὐκέτι τῇ τούτων ὀνομασίᾳ κικλησκόμενος, τῇ δὲ προκριτέου ὁμοουσιότητι ἐκ τοῦ τετάχθαι συνηνωμένως ἔχων τὸ ἀξίωμα, εἰ διοίσει τοῦ προκριτέου τὴν παραλλαγὴν, καὶ τῷ προκριτέῳ ἔλαττον ἀξίωμα περιποιήσεται, διαλλαττομένης τῆς κατὰ τὸ προκριτέον τοῦ γεννήματος ἐπικοινωνίας. Διὸ ὅμοιος ἐξ ὁμοίου, καὶ ἴσος ἐξ ἴσου ἡμῖν ὁ βλαστὸς, οὐκ ἀπὸ σωματικῆς ἐννοίας, τῇ πίστει κατείληπται, ἀλλ' ὡς θεὸς ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, καὶ λόγος πατρὸς ἐνυπόστατος, σωζομένης τῆς ἀμεταθέτου*

5. τοῦ fortasse delendum est.

6. *Viliosae in edit. Petav. Colon. repet. evaratum legitur καὶ τὸν τοῦ υἱοῦ, ἡμῶν.*

1. γενέσεως cod. Rhedig.

2. αὐτὸν vilium est ed. Petav. Colon.

repet.

3. τῶν mendum est edit. Petav. Colon. repet. Ceterum haec verba vilio non ca-

rent. Scribendum puto ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὰ ἐνδ. γεγονὸς τὸ πρ.

nullam vel levissimam temporis divisionem admittat? Proinde scire te illud oportet, deum initio carentem, et a nullo factum, similem sibi deum e seipso genuisse, adeoque in omnibus aequalem. Quem quidem minime creasse dicitur, ne si creatus esset ideoque dissimilis foret, diversitate varietateque sua dei appellationem e medio tolleret. Etenim fieri non potest ut qui generat dissimilem sui inaequalemque producat, aut ut genitus generantis sit dissimilis. Quocirca naturalem utriusque identitatem retinet id quod evangelico testimonio fertur, in quo ita scriptum est: *Omnia quae patris sunt mea sunt*, hoc est, deus est pater, ego itidem deus; vita est pater, ego etiam vita, et cetera omnia quae patri, filio et spiritui sancto in una divinitate conveniunt, cum nihil sit in trinitate diversum, ac manifeste nobis subsistentis sine ullo initio ac tempore paterni verbi, ac similiter subsistentis spiritus sancti, qui ex patre filiique propriis oritur, perfecta nobis oblata cognitio sit, atque omni ratione firmata.

Ioann.
16, 15.

Actii Caput II. Si ingenuus deus causa est omni praestantior, erit etiam generatione ipsa praestantior: si, inquam, causis omnibus antecellit, generationi itidem antecellet. Neque enim aut ab altera natura ut esset accepit, aut illud ipse sibi contulit.

Confut. II. Si ingenuus causa est omni praestantior, ab ipso porro genitus haud illo digne genitus est, nec aequalis, et tamen excellenti illa patris appellatione continetur, summam genitori genitus ignominiam affert, qui alterius quam creatae res ceterae nominis dignitate gaudeat, neque ut cetera illa, quae facta sunt, conditori suo cultum et honorem adhibeat. Nam alia quidem, quae extra illum sunt, conditori suo decus honoremque tribuunt; cui nec aequalia sunt, nec eadem cum illo appellatione censentur, sed servilis conditionis sunt, atque ad creatoris gloriam producta, quo nimirum ex illustribus illis et egregiis eius qui illustribus hisce rebus conditis superior est dignitatem excellentiamque proportionem quadam contempleretur. At vero alter, qui nec communi ceterorum appellatione continetur, et pro eo quod excellenti illi consubstantialis est eiusmodi dignitate praeditus est, ut in eodem cum illo ordine collocetur, si quam habeat ab eximio illo praestantique varietatem, necesse est ut de eiusdem dignitate aliquid imminuat, hoc ipso quod excellentissimi illius in genito splendoris communio varietatis aliquid ac diversitatis habeat. Quare similem illum e simili, et aequalem ex aequali foetum, non pro captu corporeae alicuius intelligentiae Christiana fide concipimus, sed tanquam deum ex deo, lumen de lumine, ac verbum patris subsistens, adeo ut excellentis illius

τοῦ προκριτέου δόξης, ἐν τῷ τὸ προκριτέον οὐκ αὐτὸ ἑαυτοῦ ἀτίον, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἴσον γεννῶν ἀχράντων καὶ ἀκαταλήπτου οὐσίας, ὁμοουσίως τὸ οὐσιῶδες καὶ ἐνυπόστατον θεῖον γέννημα, οὐπερ εἰκῶν ἔστιν οὐκ ἄψυχος, ἀλλὰ πατρὸς χαρακτηρίζουσα γένος, ὡς φησι ἡ θεία γραφή, ἐπὶ τῇ ἰσότητι τοῦ γεννήτορος τὸ γέννημα τάττουσα, *Εἰκῶν, φασκουσα*, τοῦ ἀοράτου Θεοῦ. Καὶ ἵνα μὴ τις νομίῃ διαφόραν εἶναι τὴν εἰκόνα τῆς ταυτότητος, αὐτὸς ὁ πατήρ τὴν διόρθωσιν τῆς ἡμετέρας ζωῆς προνοῶν πρὸ τούτου τοῦ λόγου ἔφησε τὸ, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν*, οὐ διοίσας ἑαυτὸν παρὰ τὸν υἱόν, ἀλλὰ θυϊκὴν καὶ ὁμώνυμον λέξιν ἐπειπῶν τὸ, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον*, ἵνα δύο σημάνη, ἑαυτὸν τε καὶ τὸν υἱόν, ἢ καὶ εἴπομι καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ⁴ Καὶ τὸ ἐπὶ τῇ ἰσότητι τῆς εἰκόνης τὸ μὴ διὰ δύο λόγων παρενθεις εἰκόνα μίαν ἔφη, ἡμετέραν δὲ τὸ θυϊκὸν ἀπεφήνατο, τὸν δὲ γινόμενον ἄνθρωπον οὐ τῇ τοῦ ἑνὸς εἰκόνι, ἀλλὰ τῇ τῶν δύο ὁμοιότητι τε καὶ ἰσότητι εἰκόνα γινόμενον, ἵνα πάντη σαφές εἴη τὸ ⁵ προκριτέον ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι μένον ἐν ταυτότητι, καὶ μὴ ἀλλοιούμενον. Οὐ γὰρ παρ' ἑτέρας φύσεως εἴληφεν ὁ πατήρ, ἢ ὁ υἱός, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἢ δέδωκεν ἑτέρα φύσει συμμετοχὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως καὶ ἀξιώματος, οὔτε κατὰ τινὰ τομὴν ἢ ἀπόρροϊαν τὸ εἶναι ἐξ αὐτοῦ τὸν μονογενῆ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀλλοίωσιν τῆς φύσεως ἐξεργάσατο, ἀλλὰ καθάπερ ἐξαρχῆς προκριτέα pag. 831. φύσις ἀγέννητος καὶ ἄκτιστος αἰεὶ ἦν, οὕτως αἰεὶ ἐξ αὐτοῦ προκριτέον γέννημα καὶ ἅγιον πνεῦμα ἡμῖν σαφῶς κεκήρυχεν, καὶ οὐκ ἐνηλλαγμένως.

Κεφάλ. Ἀετίου γ'. Εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ εἶναι μὴ παρέσχεν, οὐ διὰ τὸ ἀσθενές τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβεβηκέναι πᾶσαν αἰτίαν, πόθεν ἂν τις τὴν ὑποστᾶσαν πρὸς τὴν ὑποστήσασαν φύσιν τὸ ἀπαράλλακτον εἰς οὐσίαν ἔχειν συγχωρήσειεν, οὐ προςιεμένης τῆς τοιαύτης ὑποστάσεως γένεσιν;

Ἄνατρ. Χρὴ σε, ὦ Ἀέτιε, ἄνω προσέχοντα, καὶ σεαυτοῦ τὸ ἐλεεινὸν κατανοοῦντα, ἐπέχειν τῆς ἑαυτοῦ τολμηρᾶς διανοίας τὸ περιττὸν τῆς ἀσεβείας, ἵνα καὶ ἡμεῖς μὴ συμμαϊνόμενοι τῇ τοσαύτῃ ἀφοβίᾳ ἡττημένοι ὑποληφθῶμεν, ἀλλὰ ¹ σοὶ τε καὶ ἑαυτοῖς τὰ πρὸς εὐσέβειαν

4. Haec verba corrupta sunt. Rescribendum videtur Καὶ αὐτὸ ἐπὶ τῇ ἰσότητι τῆς εἰκόνης τὸ Καὶ διὰ δύο λ. π. Cornarius vertit Sed et aequalitatem

imaginis non per duos sermones interponens unam imaginem dixit, sed per vocem Nostram cell., quas me non intellegere libere profiteor.

interim atque eximii gloria salva integraque retineatur, hoc ipso quod ille sui ipsius minime principium asseritur, sed aequalem sibi sobolem purissima et incomprehensibili substantia consubstantialique modo, hoc est substantia et hypostasi praeditum produxisse filium, qui quidem non animae expers illius imago sit, sed paternum genus exprimat, ut scriptura testatur, quae genitum filium aequalem genitori constituit. *Imago*, inquit, *invisibilis dei*. Ac ne quis ima- Col. 1, 15.
ginis notionem ab identitate ipsa differre crederet, ipsemet pater, uti nos certo dirigeret, ante prolatam illam sententiam ita locutus est: *Faciamus hominem ad imaginem nostram, et ad similitudinem*. Gen. 1, 26.
In quo non seipsum a filio discrevit, sed similem vocem, et ad duos pertinentem, usurpare voluit: *Faciamus hominem*; qua duos exprimeret, seipsum videlicet, ac filium, aut insuper et spiritum sanctum. Atque ut imaginis aequalitatem ostenderet, diversa duo vocabula inserere noluit, sed unicam duntaxat commemoravit imaginem, nostram autem ea voce quae ad duos spectaret protulit. Porro creatum hominem non ad unius imaginem expressum, sed amborum similitudinis et aequalitatis effigiem esse significavit; ut illud aperte declararet, quicquid excellentiae est, in patre, filio ac spirita sancto idem atque unum esse, neque varium ac multiplex. Non enim aut ab altera natura pater, filius et spiritus sanctus accepit, aut in alteram naturam naturae dignitatisque suae communionem transtulit, neque velut sectione quadam aut profluvio divinae illi naturae varietatem attulit unigeniti filii spiritusque sancti productio, sed quemadmodum ab initio praestantissima illa natura a nullo facta creatave semper extitit, ita semper praestantissimam ex seipsa sobolem una cum sancto spiritu sine ulla diversitate produxisse nobis apertissime praedicavit.

Aetii Caput III. Iam vero si ipse sibi minime ut esset contulit, non propter ullam naturae imbecillitatem, sed quod causa sit omni superior, quis productam naturam ab ea, quae produxerit, nihil in substantia discriminis habere fatebitur, cum eiusmodi substantia generationem omnem excludat?

Confut. III. I. Multo tu, o Aëti, consultius faceres, si superioribus ac coelestibus rebus intentus, et infelicitatem tuam agnoscens, temerariae mentis insignem illam impietatem compesceres, ne et nos ipsi, velut iisdem furis perciti, tantae audaciae succubuisse videamur, sed tibi potius ac nobis ipsis quae pietati sunt consentanea

5. Libri omnes *πραχτόν*, quod cor-
rexi. Etiam Cornarius veriti quo peni-
tus manifestum sit, praecminentiam in
patre et filio ac sancto spiritu manere
cell.
1. *ού est vitium librorum mss.*

συμβουλευόντες. Δοκῶν γὰρ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ἐν τοῖς θεῷ πρό-
πουσιν ἀνόμοιον καὶ ἄνισον τὸν θεὸν τῷ ἔξ αὐτοῦ γεγεννημένῳ ἀπὸ
πολλῆς κλάνης κατὰ εὐσεβῆ τινὰ ποιήσιν ² ἐξελεῖν θεὸν μᾶλλον ἐν τοῖς
ἀπρεπωδεστατοῖς ὅμοιον αὐτὸν κηρύττεις τοῖς μὴ πρόπουσι τῇ αὐτοῦ
θεότητι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸ διανοηθῆναι ³ περὶ θεοῦ τὸν τοσοῦτον
βυθὸν τῆς ⁴ διανοίας ἀσεβείας ἐστὶ καρπὸς, καὶ μᾶλλον μανιαῖδους δια-
νοίας. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, Ἐαυτοῦ αἴτιον, ἢ τὸ, ⁵ Αὐτὸς ἑαυτῷ ⁶ τὸ
εἶναι παρέσχεν, ἐν δυσιν ὑπονοίαις κακαῖς σεαυτὸν περιέπειρας, ἀνα-
ψηλαφῶν καὶ ζητῶν περὶ θεοῦ τὸ πῶς ἦν, ⁷ Ἄρα αἰεὶ, ἢ ἑαυτῷ τὸ εἶ-
ναι, ἢ αὐτομάτως εἶναι. Καὶ δέδια καὶ φρίττω τῷ σῶ κατὰ ἐνδυ-
μήματι παρεκτεινόμενος. Πέπαισο γὰρ καὶ παυσόμεθα, ἀρκετῶς καὶ
ὀσίως ἔχοντες τὸ αἰεὶ νοεῖν θεὸν καὶ πιστεύειν, ὅτι ἦν αἰεὶ θεός. Καὶ
γὰρ καὶ ἐν τούτῳ ἀφρόνως φθειγγόμενος τε καὶ συλλογιζόμενος, ὡς μα-
γάλως τετιμηκὸς τὸν θεόν, ἔφησεν ὅτι οὔτε αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ εἶναι παρ-
έσχεν. ⁸ Οὐδὲ ἄρα κατὰ σέ, εἰ ἀπὸ λέξεων ἐστὶ καὶ συλλογισμῶν ἢ
pag. 338. τῆς πίστεως σωτηρία, ἔχουσα καὶ ἐν τοῖς ὑποδεστέροις ἢ οἰκτροῖς
σώμασι τὴν τοῦ λόγου ὁμοιότητα. Οὐδὲν γὰρ τῶν κτισμάτων ἑαυτῷ
αἰτίον ἐστίν, ἢ τὸ εἶναι αὐτὸ ἑαυτῷ παρέσχεν, ἀπὸ κνωδάλων ἄχρῃς
ἀνθρώπου, καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων ἄχρῃς ἀγγέλων. Οὐδεὶς γὰρ τῶν γε-
γονότων ἑαυτῷ τὸ εἶναι παρέσχεν, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ⁹ ὄντος μόνου τὸ εἶναι
ἕκαστον ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ὡς οὖν ἐνταῦθα δι' ὧν ἐνόμισας συλλο-
γιζέσθαι συλλογισθεὶς, μὴ βιάρου παρὰ φύσιν παρεκτεινεσθαι τῷ μέ-
ζονι. Παραλυθῆση γὰρ κατὰ πάντα, τοῦ μονογενοῦς Ἰσοῦ καὶ ὁμοίου
ὄντος τῷ πατρὶ, κἄν τε τοῦ τεχθῆναι, ἢ γονυ γεννηθῆναι, ἀπὸ πα-
τρὸς ἔχει τὸ ἀξίωμα. Οὐδὲν γὰρ διοίσει ἐν τούτῳ τῆς πρὸς τὸν πα-
τέρα ἰσότητος, ὡς περ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ὁμοίου, ¹⁰ τῷ μὴ δύνασθαι τὰ
γεγονότα ἑαυτοῖς παρασχεῖν τὸ εἶναι, ὡς καὶ ὁ προκριτέος καὶ ἐν ἁ-
πασὶ τέλειος οὐκ ἀπὸ τινος ἀνωθεν ἔσχε τὴν ἀρχήν. Οὔτε γὰρ ἤρ-
ξατο τοῦ εἶναι. Ἦν γὰρ αἰεὶ, καὶ αἰεὶ ἔστι, κἄν τε ἐν ταυτότητι μέ-
νοι, καὶ ἑαυτῷ ¹¹ τὸ εἶναι μὴ παράσχοι, οὐ τῶν ὁμωνύμων λέξεων
ζητουμένων, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὸ ἀκραιφνὲς πρὸς τὸ εὐσεβὲς θεωρίας.

Καὶ ἄλλως· ἐπεὶ ἔφησεν, *Εἰ δὲ αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ εἶναι μὴ παρέσχεν,*

2. Ita libri omnes. Petavius conticuit
ἐξελεῖν. Mihi videtur ἐξελέγγειν.

3. ἐπὶ mendum est edit. Pelav. Colon.
repet.

4. ἀνοίας volubat Petavius.

5. αὐτὸν cod. Rhedig.

6. τὸ εἶναι cod. Ien. εἶναι τὸ cod.
Rhedig. et editi libri. — Pro τὸ γὰρ
scribendum fortasse τῷ γὰρ.

7. ἄρα cod. Rhedig.

consuluisse. Cum enim necessariis in rebus ac deo convenientibus dissimilem hunc et inaequalem ei quem genuit constituas, idque magno sane errore, sed falsa quadam pietatis specie constringere videare, in hoc ipso tamen, quod deo indignissimum est, iis quae divinitatem eius minime decent similem praedicas. Inprimis enim in tam altas de deo cogitationes sese committere impietatis, vel furiosae potius mentis ille fructus est. Nam cum haec usurpas, sui ipsius esse causam, aut ipse sibi ut esset contulisse, utraque illa pessima suspicione temetipsum confixisti; cum id de deo velut palpan- do ac tentando perquisisti quemadmodum fuerit, utrumnam semper extiterit, ac num sibi ipsi ut esset tribuerit, an casu illud obtinuerit. Equidem non sine metu quodam et horrore meipsum tuum ad illud pessimum argumentum accommodo. Fac itaque modum, si potes, ut et ipsi facere possimus, quibus idoneum illud ac religiosum videtur, deum semper intelligere ac semper illum extitisse credere. In quo quidem stolide locutus ac ratiocinatus, quasi deo honorem maximum haberes, dixisti nec ipsum sibi ut esset contulisse. Verum, si quidem, ut instituis, a dictionibus et syllogismis pendet fidei salus, quae in infimis miserrimisque corporibus simile aliquid eius quod narras inveniri potest, nec creatarum quidem rerum nulla suimetipsius causa est, aut a seipsa ut esset obtinuit, idque, si a bestiis ad homines, et ab iis ad angelos progredi volueris, verum esse comperies. Nihil enim eorum quae facta sunt sibi ut existeret concessit, sed ab eo solo quod est existendi initium accepit. Quamobrem cave eiusmodi rationibus, quibus argute concludere te putas, ad id quod maius ac praestantius est praeter naturam te ac violenter extendas. Hoc enim si feceris, omnino viribus defectus excides. Quandoquidem unicus dei filius aequalis est, ac similis deo patri, licet hoc dignitatis habeat, ut ab eo productus sit ac genitus. Nihil enim ob hoc ipsum ab aequalitate patris abhorrebit, uti nec a similitudine. Nam nihil eorum quae facta sunt sibi ut esset contulit, quemadmodum praestantissimus ille, atque omni ex parte perfectus, ab nullo initium olim habuit, eo quod nunquam esse coeperit. Semper enim extitit, existitque semper, tametsi in identitate maneat, neque sibi ut esset tribuerit. In quo non ambiguae voces quaerendae sunt, sed sincera ac pietati consentanea adhibenda consideratio.

II. Praeterea, cum sic ipse disputes, Quod si ipsi sibi ut esset

8. *Verte* Nec contulit quidem ipse sibi ut esset, ex tua sententia, si *cell.*

9. ὄντος *codd. mas. et edit. princ.* ὄν- τως *edit. Petav.*

10. *Scripti τῶ pro τοῦ, quod in libris est omnibus.*

11. *In libris editis mendose exaratum est τῶ εἶνα.*

οὐ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβεβηκέναι πᾶσαν αἰτίαν, μάθε καὶ αὐτὸς ὅτι οὐ διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ υἱοῦ ἔσται τὸ ὄνομα, ἀλλὰ διὰ τὸ συμπρέπον τῷ γεγεννηκῶτι ἔχει τῆς ὁμοουσιότητος τὸ ἐξαίρετον. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς τῷ πατρὶ τὸ ὑπερβεβηκέναι πᾶσαν αἰτίαν περπωδέστατόν ἐστιν, οὕτω καὶ τῷ μόνῳ ἐκ μόνου πατρὸς σὺν τῷ μόνῳ πνεύματι ἢ αὐτῇ μία θεότης συμπρέπει, μηδὲ αἴτιον ὑποδέχσθαι δυναμένη, οὐ διὰ τὸ ἀσθενὲς, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβεβηκέναι πάντα ἀριθμὸν ¹² τῶν ἐξ οὐκ ὄντων, μίας οὔσης τῆς θεότητος ἐν ἐνὶ ὀνόματι τριάδος ἀριθμουμένης, καὶ ἐν μίᾳ σφραγίδι ὀνομάτων πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος τοῖς φωτιζομένοις κηρυττομένης, καὶ μηδὲν παρηλλαγμένον ἑαυτῆς ἐχούσης, διὰ τῶν ἐν ἀληθείᾳ λόγων, ἰσότητα ὀνομασίας πληρούντων, πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Ἐφης δὲ πάλιν ὅτι, Πόθεν ἂν τις τὴν ὑποστάσαν πρὸς τὴν

pag. 230. ὑποστήσασαν φύσιν τὸ ἀπαράλλακτον εἰς οὐσίαν ἔχειν συγγωρήσειεν, οὐ προσιεμένης τῆς τοιαύτης ὑποστάσεως γένεσιν; Καὶ οὔτε νοεῖς, οὔτε νενόηκας, ὡς ἑαυτὸν ἡλλοτριώσας ἀπογνώσεως θεοῦ τῆς ἀληθείας, οὐ πνεύματι ἁγίῳ τὰ τῆς ἀληθείας διδασκόμενος, ἀλλὰ σοφίᾳ κοσμικῇ τῇ μαρνανθείῳ τὰ ἄνω ἐμβατεύειν πειρώμενος. Ἀκολούθως γὰρ καὶ αὐτὸς ἀκούσεις ὅτι μεματαίωται σοι. Οἶδε γὰρ ὁ θεὸς τοὺς λογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι. Ὁ γὰρ γεννῶν τὸν ἐνυπόστατον λόγον ἴσον ἑαυτῷ ἐγέννησε, καὶ οὐ παρηλλαγμένον τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, οὐ διὰ τὴν τοῦ γεννήματος παραλλαγὴν, ἀλλ' ὅτι ἀπρεπὲς ὄλως ἦν τὸ διανοηθῆναι ἡμᾶς ἀνάξιον ¹³ ἑαυτὸν καὶ ἄνισον καὶ ὑποβεβηκότα τοῦ γεννήτορος γεγεννηκέναι τὸ γέννημα αὐτὸν τὸν γεγεννηκότα. Διὸ διὰ τοῦ υἱοῦ καὶ ἐνυποστάτου λόγου τὰ πάντα γεγονέναι ἔφη, ἵνα αὐτὸν οὐκ ἀπὸ τῶν γεγονότων ἀριθμῆσῃ, ἀλλ' ἐν πατρὶ ὅμοιον καὶ ἴσον ὄντα, διὰ τὸ συμπρέπον τῇ τοῦ πατρὸς ὀνομασίᾳ εἶναι, ἀεὶ ὄντα τὴν οὐσίαν τῷ ὄντι, οὐ ἔξενον ὄντα, ἀλλὰ γνήσιον, ὡς υἱὸν ὁμοούσιον ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον.

Κεφ. Ἀετίου δ'. Εἰ ἀτελευτήτως ὁ θεὸς διαμένει ἐν ἀγεννήτῳ φύσει, καὶ ἀτελευτήτως τὸ γέννημα γέννημά ἐστιν, ἢ τοῦ ὁμοουσίου καὶ ¹ ἀνομοίουσιου κακοδοξία ² παραφανισθήσεται, ἴσεται δὲ τὸ ἐν οὐσίᾳ ³ ἀσυγκρίτη, ἑκατέρας φύσεως ἀπαύστως διαμενούσης ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς φύσεως ἀξιώματι.

Ἄνατρ. Εἰ ἀτελευτήτως καὶ ἀπαύστως ὁ θεὸς διαμένει, ὡς ἔφης, ἐν ἀγεννήτῳ φύσει, φύσις δὲ θεοῦ αἰδιος, ἀτελευτήτως ἔχουσα

12. τὸν mendose exaratum in edit. Pe-
lav. Colon. repet.

13. ἑαυτοῦ scribendum es emendat.
Cornarii atque Petavii.

minime tribuerit, non propter ullam naturae imbecillitatem, sed quod sit omni caussa superior, velim et ipse illud intelligas, non ad imbecillitatem ullam filii nomen pertinere, sed eo potius quod cum genitore pariter conveniens sibi consubstantialis decus obtineat. Quoniam sicut patrem inprimis decet caussam omnem excellere, ita unico dei filio, et ab uno patre cum uno spiritu sancto procedenti una eademque divinitas convenit, quae nullam sui caussam admittat, non ob ullam imbecillitatem, sed quod iis omnibus quae ex nihilo facta sunt antecellat. Nimirum una divinitas est, quae sub una trinitatis appellatione numeratur, et in patris, filii ac spiritus sancti nominibus, quibus velut singulari aliquo sigillo firmamur, iis qui baptismo initiantur praedicari solet, ac denique nihil a seipsa diversum continet; cum a veritate profectae illae voces patris, filii et spiritus sancti eius quod significant aequalitatem impleant. Quod vero subiicis, Quis productam naturam ab ea quae produxerit nihil in essentia discriminis habere fatebitur, cum eiusmodi substantia generationem omnem excludat? non illud animadvertis, a divinae veritatis cognitione tua te culpa abalienari, ut qui non a spiritu sancto veritatem sis edoctus, sed mundi huius sapientia, quae *fatua stolidaque reddita est*, subnixus ad coelestia te provehere conaris. Quare consequens est ut et illud audias, frustra te esse: *Novit enim deus sapientum cogitationes, quoniam vanae sunt.* Quocirca qui subsistens verbum genuit, idem aequale sibi genuit, nec a sua divinitate diversum; nec ulla est in genita sobole varietas, cum minime sane deceat ut illum putemus indignum seipso, et inaequalem, et infra conditionem genitoris amandatum suum illum genuisse filium. Quam etiam ob caussam per filium ac subsistens verbum, *omnia esse facta* testatus est, ut ipsummet ab factarum rerum numero secerneret, doceretque in patre similem atque aequalem esse, quod ipsum patris appellationi consentaneum est, semper, inquam, existentem in substantia sua, non peregrinum, sed germanum, utpote consubstantialem filium, et a patre genitum.

Aetii Caput IV. Si perpetuo, ac sine ullo fine deus in ingenita natura persistit, ac si genita soboles sine ullo fine genita est, prava illa de homocousio et homocousio sententia profligabitur; cum illud interim in utriusque naturae dignitate remaneat ut, quod ad substantiam attinet, comparari inter se nequeant.

Confut. IV. Si perpetuo, ac sine ullo fine deus, ut asseris, in ingenita natura permanet, estque sempiterna dei natura, quae

1. *Response ὁμοουσίου, id quod sententia flagitat, ex superioribus.*

2. *Supra παραφρασησεται.*

3. *Response ἀσύγκριτον ex superioribus.*

τὸ ἀξίωμα, οὐ διὰ τι ἕτερον, ἀλλὰ διὰ τὸ αὐτόθεος καὶ αὐτοαἰδιον, ἃ ἄρα γε καὶ τὸ γέννημα ὁμοούσιον ἔσται, εἰ παρὰ σοὶ τὸ τοῦ ἀτελευτήτου εἴληφεν ὄνομα, ὡς καλιμβόλως τῷ νιῶ χαρίσασθαι πιθανῶς ἐφυσολόγησας. Δώσεις γὰρ καὶ ἀναγκαζόμενος ὁμολογήσαι τὸ τοῦ ἀτελευτήτου ἐν ἅπασιν ἄπλετον καὶ ἀχώρητον ὄνομα. Πῶς οὖν οὐκ ἔσται pag. 240. ὁμοούσιος; ἔπειδὴ ἔδοξας σκάπτειν διὰ κακοδόξου ὀνόματος τὴν ἀληθεῖαν ἐξυβρίσαι πειρασάμενος, ἐξ αὐτῶν ἐλεγχόμενος ὧν ἔφησς φημάτων. Ἡ γὰρ δώσεις ὁ τέλος τῶν ὑπὸ σοῦ παρηλλαγμένων βλασφημουμένων τὴν οὐσίαν, ἢ ἀτελευτήτον αὐτὸν ὀρισάμενος ἐν ἅπασιν ἀμετάστατον καὶ ἀπαράλλακτον τῆς τοῦ ἀτελευτήτου ἀξίας εἰσαγαίνε ἀναγκασθήσῃ, τῆς ἀληθείας μὴ παραδεχομένης ἔχειν τὸν υἱὸν, ὅτι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, φησὶ ἡ γραφή, οὐκ ἔσται τέλος, διὰ τὸ σὺν πατρὶ βασιλεύειν αἰεὶ, καὶ σὺν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι. Ἐπειδή περὶ πάντων τὸ ἀρχὴν ἔχον καὶ τέλος ἔξει, εἰ βούλοιο ὁ εἶναι τῷ τὴν ἀρχὴν εἰληφότεν ὁ παρεσχημένος· ὅπερ ἐπὶ πᾶσι μὲν ἐνδέχεται, ἐπὶ δὲ τῷ νιῶ ἀνένδεκτόν ἐστιν. Ἔστι γὰρ αἰεὶ ἐκ τοῦ ὄντος, καὶ παρὰ τῷ ὄντι αἰεὶ τοῦ εἶναι μηδέποτε λήγων. Διὸ καὶ ὁμοούσιος ἦν, ὃ καὶ ἔστι, καὶ ἔσται, μόνος ἐκ μόνου, καὶ ἐν οὐδενὶ τῇ οὐσίᾳ παρηλλαγμένος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀξίωμα τῶν ὀνομάτων μενούσης τῆς Θεότητος ἐν τῇ ταυτοτήτῃ, οὔτε ¹⁰ συναλιφὴν ἔχουσα, οὔτε ἀρχὴν ἑαυτῇ παρέχουσα τοῦ εἶναι, οὔτε δεχομένη τὸ ἀνόμοιον ἑαυτῇ ὑπάρχειν, ἢ αἰεὶ οὐσα, καὶ μηδέποτε τοῦ εἶναι λήγουσα, συμπρέπουσα δὲ αὐτῇ, αἰεὶ ἐν τῷ ἀξιώματι πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ υἱοῦ πρὸς πατέρα καὶ ἁγίου πνεύματος σὺν πατρὶ καὶ νιῶ ὑπάρχουσα καὶ μηδέποτε διαλείπουσα. Ἔστι γὰρ ἑαυτῇ ἀσύγκριτος ἢ τριάς, διαίρεσιν οὐδεμίαν ἐν τῷ ἀξιώματι ὑποδεχομένη.

Κεφ. Ἀετίου ε'. Εἰ ἀγέννητός ἐστιν ὁ Θεὸς τὴν οὐσίαν, οὐκ οὐσίας διαστάσει τὸ γεννητὸν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξ οὐσίας ὑποστησάσης αὐτό. Τὴν γὰρ αὐτὴν οὐσίαν αὐτὴν γεννητὴν εἶναι καὶ ἀγέννητον, οὐδεὶς λόγος εὐσεβῆς ἐπιτρέπει.

Ἄνατρο. Πολλάκις ἡμῖν προήλθεσ φέρων, ὃ οὗτος, τὸ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα φρουαττόμενος, ὁ ἐν κέσῃ ἀνομίᾳ σεαυτοῦ τὴν διάνοιαν ἐνθάψας. Ἐκεῖνο δὲ παντὶ τῷ ἀπόρως ἔχοντι

4. Libri vulgo ἄρα.

5. In libri mss. Editi praebet ὁμοούσιον.

6. Fortasse τέλος τῷ ὑπὸ σοῦ παρηλλαγμένῳ (vel ὡς παρηλλαγμένῳ) βλα-

σφημουμένῳ τὴν οὐσίαν. Petavius δώσεις ἔχειν τέλος τῶν ὑπὸ σ. π. βλασφημουμένων τ. οὐσίαν scidendum, sed nescio quidem consistere sibi lectionem censenda. Cornarius convertit Aut enim dabit

sine ullo sine dignitatem suam obtinet, nullam ob aliam causam quam quod per sese deus ac per sese sempiternus est, igitur et genita soboles consubstantialis erit, cum indesinentis abs te nomen illi tribuatur; quemadmodum callide ac veteratorie filio gratificans probabiliter de eius natura disputasti. Dabis hoc igitur, vel invitus ut infinitum illud et incomprehensibile nomen indesinentis omnino fateare. An non igitur consubstantialis erit? Quando ita iocari visus es, dum sacrilega appellatione veritati illudere conatus es, ita tamen ut illa ipsa, quibus usus es, te verba redarguant. Aut enim finem habere statues illum quem per summam contumeliam substantia discrepare voluisti, aut, si nunquam desinere sentias, eundem nulla ex parte mutatum, aut diversum ab indesinentis illius dignitate profiteri cogaris. Neque enim veritas patitur uti filius finem unquam habiturus existimetur. *Quoniam regni ipsius*, ait scriptura, *non erit finis*; eo quod cum patre ac spiritu sancto perpetuo regnat. Etenim quicquid initium habet, finem etiam habebit, si ei liberit qui ei quod initium habere dicitur ut esset tribuit. Quod quidem cum ceteris in rebus verum sit, dici de filio non potest. Est enim ab eo semper qui est, et apud eundem, nec unquam esse desinit. Quare et consubstantialis erat, et est, eritque perpetuo, solus e solo, nec ulla in re ab illius substantia diversus. Sed pro nominum dignitate divinitas in identitate perseverat, non ulla confusione coalescens, neque sibi ipsi, velut principium quoddam, ut sit tribuens, neque quicquam sui dissimile in seipsam admittens. Quae et est semper, et esse nunquam desinit, sibi ipsi conveniens, in sempiterna dignitate patris ad filium, filii ad patrem, sancti spiritus cum patre, et filio sine ulla interruptione consistens. Neque enim secum ipsa comparari trinitas potest, quae omnem dignitatis divisionem respuit.

Luc. 1, 32.

Aetii Caput V. Si ingenitus substantia deus est, quod genitum est non distractione quadam substantiae genitum est, sed ab substantia, a qua productum est, manavit. Quippe eandem substantiam genitam simul et ingenitam esse nulla cum pietate coniuncta ratio patitur.

Confut. V. Saepenumero haec ingeniti genitique vocabula nobis obtrusisti, dei nomen insolenter iactitans, cum in omni genere improbitatis consequuntam mentem habeas. Et quidem illud indigenti cui-

finem eorum qui a te blasphemia petiti *princ.*

sunt, velat diversam essentiam habeant.

7. *κοῦ pro πάν* extat in utroque libro *ms.*

8. *καρισχημένος* *codd. mss. et ed.*

9. *Verba καὶ ἔστι desiderantur in edit.*

Petav. Colon. repet.

10. *συναλοφῆν* *codd. mss. et edit. princ.*

(*ubique*) *συναλοφῆν* *edit. Petav.*

ἴσται ποθητὸν, ἢ τοῦ ἀπορουμένου εὐπορία εἰς παραμυθίαν, καὶ ἐπὶ
 pag. 941. τοῦ στόματος φέρειν, ἂν μὴ εὐποροίη τοῦ τοιούτου. Καὶ σὺ, ἐπειδὴ
 ἄθεος τυγχάνεις, ¹ σεμνύνει κἄν διὰ τοῦ ὀνόματος λέγειν τούτου τὸ
 ὄνομα, ἐπειδὴ φύσει κατὰ τὸν αὐτοῦ φόβον καὶ πίστιν καὶ ἐλπίδα
 καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην οὐδέποτε αὐτὸν ἐκτίσω. Ἥ γὰρ ἂν ἤρκει
 σοι ἅπαξ τοῦτο λέγειν, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν ὄρον τῶν τεταγμένων τῆς
² ἀκολουθίας. Σαφῆς γὰρ ἡ ³ περὶ σοῦ παρὰ τοῦ σωτήρος ἡμῖν ἀπο-
 φαντικὴ ἀπόδειξις, ὅτι, Ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῶν γινώσθε αὐτοὺς,
 τῶ εἶναι μὲν σε περιβεβλημένον προβάτου κώδιον, ἔσωθεν δὲ εἶναι
 ἄρπαγα, καὶ λύκῳ παραβεβλημένον. Εἰ γὰρ ἦς ἐξ ἀγίου πνεύματος
 γεγεννημένος, καὶ προφήταις καὶ ἀποστόλοις μεμαθητευμένος, ἔδει
 σε διελθόντα ἀπαρχῆς γενέσεως κόσμου ἄχρι τῶν τῆς Διάθηρ χρόνων,
 ἐν εἰκοσι καὶ ἑπτὰ βίβλοις παλαιᾶς διαθήκης, εἰκοσι δύο ἀριθμουμέ-
 νοις, τέταρσι δὲ ἀγίοις εὐαγγελίοις, καὶ ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἐπιστο-
 λαῖς τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Παύλου, καὶ ἐν ταῖς πρὸ τούτων καὶ σὺν
 ταῖς ἐν τοῖς αὐτῶν χρόνοις Πράξεσι τῶν ἀποστόλων, καθολικαῖς ἐπι-
 στολαῖς Ἰακώβου, καὶ Πέτρου, καὶ Ἰωάννου, καὶ Ἰούδα, καὶ ἐν τῇ
 τοῦ Ἰωάννου Ἀποκαλύψει, ἐν τε ταῖς Σοφίαις Σολομῶντός τέ φημι,
 καὶ υἱοῦ Σαρὰχ, καὶ πάσαις ἀπλῶς γραφαῖς θείαις, καὶ ἑαυτοῦ κατα-
 γνώωναι, ὅτι ὄνομα, ὅπερ οὐδαμοῦ ἐντέτακται, ἠλθεῖς ἡμῖν φέρων, οὐκ
 ἀπρεπὲς μὲν θεῷ, ἀλλ' εὐσεβὲς εἰς θεὸν, τὸ τοῦ ἀγέννητου ὄνομα,
 μηδαμοῦ δὲ ἐν θείᾳ γραφῇ φηθέν. Οὐδεὶς γὰρ μεμνηῶς ποτε γεν-
 νητὸν ἐνενοεῖ θεὸν· ἀλλ' οὔτε χρεῖαν ἔχον εἰπεῖν ἀγέννητον θεὸν μό-
 νον πατέρα διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, ⁴ ἵνα μή τις ἐπὶ τῷ πατρὶ
 μόνῳ νομίῃ τοῦτο πληροῦσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ υἱῷ καὶ ἐπὶ τῷ
 ἀγίῳ πνεύματι· τῆς διανοίας τῆς ὀρθῆς καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀγίου
 διδάσκοντος πάντας υἱοὺς ἀληθείας ἀφ' ἑαυτῶν μὴ ἐν θαυμασμῷ τοῦτο
 ἔχειν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀπαιτούμενον καὶ ἐν ἑαυτῷ ὑπάρχον τοῦ πρὸς εὐ-
 σέβειαν λογισμοῦ περὶ θεοῦ εἰδέναι. ⁵ Δεῖ δὲ διὰ τὸ ἀγέννητον αὐ-
 τὸν εἶναι, συνομολογεῖσθαι δὲ ἀφ' ἡμῶν τοῦτο, ἀπὸ γραφῆς δὲ μὴ
 ἔχειν τῆς ὀνομασίας τοῦ λόγου τὴν σύστασιν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν διὰ
 pag. 942. τῶν λογισμῶν, τὴν εὐσέβειαν ταύτην εἰδέναι, τὸ οὕτως εἶναι. Εἰς
 τί γὰρ οὐσίας ἔσται διάστασις ⁶ τὸ γεννηθὲν, εἰ κατὰ ἀλήθειαν τοῦ
 ἡγεγεννησθαι ἔχει τὸ ὄνομα φυσικῇ τινι καὶ ἀρρητῇ συμπεπεσμένη
 τῷ θεῷ, καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένῳ, ἀχρόνως καὶ ἀνάγκῃ ἐν ἀλη-
 θεῖᾳ, καὶ οὐ καταχρηστικῇ τινι ὑπονοίᾳ; Ἐντεῦθεν οὐ κτιστὴν φάμεν

1. σεμνύνει mendose habet edit. Petav. Colon. repet.

2. ἀκολουθίας cod. Rhedig. ἀκολουθ⁷ cod. Ien.

3. Libri habent παρὰ σοῦ παρὰ cell.

4. 3° cod. Ien. 4° cod. Rhedig.

5. Δεῖ δὲ emendarunt Cornarius (qui interpretatus est Oportet itaque eo quod ingenuus ipse est, et nos a nobis hoc confitemur, et appellationis huius vocis confirmationem a scriptura non habemus, a nobis ipsis per ratiocinationem).

vis inprimis optabile est ut eius quo indiget copiam ad solatium habeat, aut si minus assequi possit, saltem crebro in sermone illud usurpet. Unde et tu, cum impius ac dei sis expers, quod unum restat, voce tenus proferendo illius nomine tete venditas, quoniam quidem, quod ad eius timorem, fidem, spem, et erga illum caritatem attinet, nunquam illum vere in possessionem habuisti. Alioqui satis esse crederes semel istud eloqui, neque praescriptum ordinem seriemque praetergredi. Manifesta quidem est a salvatore contra te pronuntiata sententia, *A fructibus eorum cognoscetis ipsos*; eo quod Math. 7, 16. cum ovis pelle sis obvolutus, intus rapax es, et cum lupo comparatus. Etenim si a spiritu sancto genitus esses, facere te illud oportebat, ut sacris omnibus codicibus pervolutis, a Genesi ad Estheris tempora, qui sunt septem et viginti libri testamenti veteris, et XXII numerantur, tum sacrosanctis IV evangelis, et S. Pauli XIV epistolis, nec non et apostolorum Actis, quae vel superiora illis tempora, vel posteriora continent, catholicis item epistolis Iacobi, Petri, Ioannis, et Iudae, Apocalypsi Ioannis, Sapientiae quoque libris, hoc est Salomonis, filii Sirach, omnibus denique scripturae libris percursis, temetipsum damnares, quod eiusmodi nomen, de quo nulla sit usquam mentio, nobis afferre non dubitaveris. Est enim ingeniti nomen minime illud quidem indignum deo, ut etiam pietatem redoleat, verum nusquam in scripturis expressum. Neque vero adeo quis unquam insanus extitit, genitum ut esse cogitaret deum, neque ob genitum filium necesse fuit solum patrem ingenitum deum appellare, ne quis in patre solo verum istud esse sibi persuadeat, sed et filio ac spiritui sancto convenire. Recta quippe ratio et spiritus sanctus veritatis filios docent non tantopere illud admirandum esse, sed pro eo atque a nobis exigitur, quodque in nobis pie rationis inest, de divina maiestate sentiendum. Quoniam igitur ingenitus deus est, idque ultro confitemur omnes, tamen nullo e scripturae loco comprobari hoc appellationis genus potest, sed a nobis ipsis atque ex pia illa ratiocinatione profectum est, ad eum modum scire nos et existimare consentaneum est. Cur enim in eo, quod genitum est, essentiae divortium aliquod erit, si geniti nomen ei merito congruat, ac naturali quadam, sed inexplicabili ac tam deo patri quam ei qui ab illo citra tempus initiumque genitus est convenienti ratione, et quidem vere ac proprie, non sola vocis abusione tribuatur? Unde nos neque creatam

nes hanc pietatem nosse, quod sic se 7. γεγεννησθαι *codd. mss. γεγεννη-*
habet) et Petavius. Libri habent et δε σθαι *editi libri.*

6. Fortasse εἰς τὸ γεννηθῆναι.

Corpus Haerescol. II. 3.

τὴν οὐσίαν, οὐδὲ ἄλλοτριαν, ὡς ποιητὴν, ἀλλὰ γεννητὴν οὐσιωδῶς, καὶ οὐκ ἄλλοιαν παρὰ τὸν γεγεννηκότα. Διὸ καὶ ἄκτιστος διαμένει, καὶ οὐ ποιηθεῖσα, ἀλλὰ γεννηθεῖσα ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας θεοῦ, οὐ χρόνῳ ὑποπίπτουσα. Οὐ γὰρ ὁ γεννήσας ἐν ἀληθείᾳ χρόνῳ ὑπέπεσεν, ἵνα χρονικὴν ὑποστήσεται οὐσίαν. Ὅποιον γάρ ἐστι τὸ γέννημα, τοιοῦτος ὁ γεννήτωρ, καὶ ὁποῖος ὁ γεννήτωρ, τοιοῦτος καὶ ὁ γεγεννημένος.

Κεφ. Ἀετίου ε'. Εἰ τὸ ἀγέννητον ἐγεννήθη, ¹ τί τὸ καλύον τὸ γεννητὸν ἀγέννητον γεγενέαι; μᾶλλον γὰρ τοῦ ἀνοικείου ἐπὶ τὸ αὐτῆς οἰκείου ἐπέγεται πᾶσα φύσις.

Ἀνατρ. Εἰ τὸ ἀγέννητον ἐποίησε, καὶ οὐκ ἐγέννησεν, ἐπὶ τῆς μιᾶς ταυτότητος ταυτομένης τῆς ὀνομασίας, καὶ θατέρου θατέρῳ μὴ παρεκτεινομένου διὰ τῆς κατὰ ἀλήθειαν ἀντανυμίας, ἢ δύναμις τῆς σχέσεως ἐπὶ θατέρου διαφανίᾳ ἔστηκεν, μηδὲν πρὸς τὸ ἕτερον ἐπικοινωνοῦσα, ἢ μόνον κατὰ τὴν ἐξουσίαν ² καὶ τοῦ προκριτέου φύσεως αἰτίου πρὸς πᾶν τὸ ὑπ' αὐτῆς κεκτισμένον. Ἐπειδὴ δὲ ἀναμέσον τοῦ ποιητικοῦ καὶ ποιουμένου, καὶ κτιστοῦ καὶ κτιζομένου, ἄλλη τις ἐστὶν ὀνομασία, ἐγγίζουσα μὲν τῷ ἀγεννήτῳ ὀνόματι, μακρονομένη δὲ ἀπὸ τοῦ κτιστοῦ ὀνόματος, ἀδύνατόν ἐστιν πάντα συγγέειν, ὧς Ἀέτιε, καὶ ἀφανίζεαι ἀπὸ σαυτοῦ τῆς τελείας κατὰ ἀληθινὴν σχέσιν υἱοῦ πρὸς πατέρα αἰεὶ ὄντος καὶ ἀκτίστου ὀνομασίας ἐπικοινωνοῦσαν, ἀδύνατόν ἐστι τὴν ἀγέννητον καὶ ἄκτιστον ³ κτίσιν κτιστὴν ποτε γενέσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ ⁴ κεκτισθαι πάλιν μεταμεληθεῖσαν ἀναδραμεῖν ἐπὶ τὴν αὐτῆς ἀγεννησίαν, καὶν τε μυρία ἡμῖν πλέκεις Ἀριστοτελικά ζήτηματα, καταλείψας τὴν ἄνωθεν ἀπλήν καὶ ἀγνήν καὶ πνεύματος ἀγίου διδασκαλίαν.

pag. 242.

Κεφ. Ἀετίου ζ'. Εἰ μὴ ¹ ὁλος ὁ θεὸς ἀγέννητός ἐστιν, οὐδὲν καλύει γεγεννηκέναι οὐσιωδῶς· εἰ δὲ ² ὁλος ἐστὶν ἀγέννητος, οὐκ οὐσιωδῶς εἰς γενέσιν διέστη, ἐξουσίᾳ δὲ ὑπέστησε γέννημα.

Ἀνατρ. Καὶ ὁλος θεὸς ἀγέννητος καὶ ἄκτιστος, καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος ἄκτιστος, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα παρὰ σοῦ σμικρονόμενον, σαρκικὴ Ἀέτιε, καὶ ψυχικὴ πνευματικῶς ἀνακρινόμενε, μονοειδῶς ἔχον τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐξαιρετον, μὴ ἀπεικαζόμενον τοῖς πολλοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ κεκτισμένοις. Διὸ οὔτε κοινωνήσει τοῖς πᾶσιν, οὔτε τις αὐτοῦ τῷ ἀξιώματι ἐπικοινωνήσειεν. Πάντα

1. τί καλύει supra.

2. Cornarii interpretatio voc. καὶ non spnosci. El sane, nisi post eam aliquid vocabulum excidisse, aut ēνεκα loco eius restituendum putaveris, iure delendum esse statueris.

3. φύσιν emendat Potavius, praesensque Cornario, qui naturam vertit. Recte.

4. κεκτισθαι codd. mss. et ed. grinae. 1. ὁλος, ut legebatur etiam supra, scriptura est codd. mss. ὁλος habent editi.

substantiam, nec alienam, tanquam facta sit, sed secundum substantiam genitam, nec a genitore putamus alienam. Ob id increata manet, non facta, sed ex ipsa dei substantia genita, neque temporis subiecta. Quippe genitor ipse temporis nequaquam subest, ut temporariam substantiam producat. Nam cuiusmodi est quod gignitur, talis est et genitor, et vicissim qualis genitor est, tale etiam est quod gignitur.

Aetii Caput VI. Si ingenitum genitum est, quid vetat et quod genitum est ingenitum fieri? Omnis enim natura ad id quod sibi consentaneum est magis quam ad alienum peregrinumque contendit.

Confut. VI. Si quod ingenitum est fecisse, non genuisse dicatur, ita ut utraque haec appellatio pro una et eadem accipiatur, neque alterum alteri velut ex adverso respondens contrario revera vocabulo sit oppositum, vis habitudinis ipsius in altero disiuncta penitus est, neque quicquam habet cum altero commune, praeter potestatis comparationem, quod tanquam causa id omne quod a se creatum est naturae dignitate superet. Iam vero cum inter id, quod efficiendi vi praeditum est, atque opus effectum et creatorem creatamque rem alia quaedam interiecta sit appellatio, quae ut ad ingeni nomen accedit, sic a conditoris nomine remotior est, fieri non potest, Aëti, uti confundamus omnia, atque ex ingenio tuo perfectae appellationis communionem tollamus e medio, quae habitudini illi convenit, qua cum patre sempiternus filius, increatusque comparatur. Fieri item non potest ut ingenita increataque natura creata sit aliquando, ab eaque creatae rei conditione, velut poenitendo, ad priorem illum ingeni statum postliminio revertatur, quantumvis Aristotelicis tuis iisce infinitis quaestionibus implicare nos studeas, coelesti ac simplici castaque spiritus sancti doctrina derelicta.

Aetii Caput VII. Si deus omnino sit ingenitus, nihil ipsum prohibet secundum naturam substantiamque genuisse: sin penitus est ingenitus, non est secundum substantiam ad generationem distractus, sed quod genuit, potestate ac facultate produxit.

Confut. VII. Et totus ingenitus est increatusque deus, et qui ab ipso genitus est increatus, ut et sanctus illius spiritus, cuius tantopere existimationem elevas, o carnalis et animalis Aëti, *spirituali*- 1. Cor. 2, 14. *terque diiudicate!* Habet hoc porro, ut ab ipso procedat, singulari quadam et eximia ratione, quae cum ceteris omnibus quae *ex ipso*, Col. 1, 14. *per ipsum, et ab ipso creata sunt*, comparari nequit. Quocirca neque cum iis rebus commune est ei quicquam, nec istae communionem cum illo dignitatem vindicare sibi possunt. Etenim praetervolant ac ce-

2. ὁλος, uti supra extat, codd. mss. (cod. len. cum rasura). ὅλος editi.

γὰρ παρίπτεται, καὶ ὑποχωρεῖ, καὶ καταλιμπάνει πᾶσαν αἰτίαν συλλογιστικὴν τῷ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς διδασκαλικῷ λόγῳ, τῷ, Οὐδεὶς οἶδε τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὡς ἐὰν ἀποκαλύψῃ. Ἀποκαλύπτει δὲ δι' ἁγίου πνεύματος οὐ τοῖς αὐτὸν συλλογιζομένοις, ἀλλὰ τοῖς εἰς αὐτὸν γνησίως καὶ τελείως πεπιστευκόσι. Καὶ γὰρ οὔτε τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐρευνῆσαι δυναθείης, οὐδὲ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ἐξιχνιάσεις, κατὰ τὸ γεγραμμένον, κἄν τε μυρία ἡμῖν Ἰλθῆς φλυαρῶν, ἔλεινόν κατ' ἐμὲ ἀνθρωπάριον.

Κεφ. Ἄετιον ἧ'. Εἰ ὅλος ἐστὶ γεννητικὸς ὁ ἀγέννητος θεός, οὐκ οὐσιωδῶς τὸ γεννηθὲν ἐγεννήθη, ὅλης ἐχούσης τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ γεννᾶν, ἢ οὐ τὸ γεννᾶσθαι. Εἰ δὲ μετασχηματισθεῖσα ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ γέννημα λέγεται, οὐκ ἀμετάβλητος ἡ οὐσία αὐτοῦ, τῆς μεταβολῆς ἢ ἐργαζομένης τὴν υἱοῦ ἰδιοποίησιν. Εἰ δὲ εἴη καὶ ἀμετάβλητος, καὶ γενέσεως κρείττων ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ, τὸ κατὰ τὸν υἱὸν ἕως ψιλῆς προσηγορίας ὁμολογηθήσεται.

pag. 244. Ἄνατρ. Ἐδεῖ μὲν οὖν οὐ μόνον σέ, Ἄετιε, ἀλλὰ καὶ πάντα αἰρετικὸν μετὰ μίαν νοουθεσίαν παραιτεῖσθαι, ὡς ὁ ἅγιος καὶ σοφὸς κλεῦει λόγος. Αὐτοκατάκριτος γὰρ τυγχάνεις, ἐαυτῷ τὸν ὄλεθρον ἐπισπῶμενος καὶ οὐχὶ ὑφ' ἐτέρου ἀναγκαζόμενος. Τίς οὖν ἐλεήσει τὸν ἐαυτῷ πονηρὸν, καὶ οὐδενὶ ἢ ἀγαθὸν τυγχάνοντα; Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐφ' οἷς ἐβλάστησας τῷ κόσμῳ κακοῖς ἐν σεαυτῷ ἔχων ὑπολαμβάνοις ὡς περὶ μεγάλων καὶ ἀντιθέτων, ἐπιμενοῦμεν καὶ αὐτοὶ μετὰ μακροθυμίας τῇ δισιόμῳ μαχαίρᾳ, τοῦ Χριστοῦ λόγῳ, ἐκτέμνοντές σου τὰς ἀκανθῶδεις ρίζας, ἐν τῇ ὑγιαίνουσῃ πρὸς θεὸν τελείᾳ καὶ ἀληθινῇ ὁμολογίᾳ. Δόξα γὰρ τῷ ἐλείμῳ τῷ φωράσαντι σε ὁποῖος εἶ, τὴν τοῦ Ἰούδα ἐπέχων τάξιν, τοῦ σὺν τοῖς μαθηταῖς μὲν ἀριθμηθέντος, ἀφορισθέντος δὲ, οὐ Χριστοῦ ἔχοντος τὸν νοῦν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Σατανᾶ ὑποδεξαμένου τὴν πρὸς τὸν δεσπότην αὐτοῦ ἐπαρνησιθεῖαν. Ψιλῆ γὰρ λέξει ὠμολόγησας τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἔχειν ἐν τῇ διανοίᾳ. Καὶ τίς ἐστὶ χρεῖα περὶ τῆς πρὸς σέ λαλιᾶς, ὅποτε παντάπασιν ἀλλότριος Χριστιανῶν ὑπάρχεις, προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων τε καὶ πάντων τῶν ἁγίων, τῶν ἐλέγξει σε εἰς ἡμέραν κρίσεως ἐτοιμῶς ἔχοντων, ὅτι ἄχρι θανάτου στρεβλούμενοι ὑπέμειναν, μαστιζόμενοι, ξεόμενοι, θηρσί καὶ πυρὶ παραβληθέντες, καὶ φόνῳ μαχαίρας, ἵνα υἱὸν θεοῦ ὄντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀληθινῶς γεγεννημένον, μὴ ἀρνήσονται. Γεννητικὸς γὰρ ὁ πατήρ μόνου μονογενοῦς, καὶ οὐχ ἐτέρου τινός ἔτι μετὰ τὸν ἵνα, καὶ ἀνομβρητικὸς πνεύματος ἁγίου, καὶ οὐχ ἐτέρου πνεύματος, κτιστῆς δὲ καὶ ποιητῆς τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενο-

1. Supra ἀλλ' οὐ.

2. ἐργασαμένης supra.

dunt omnia, et ratiocinationibus argumentisque relictis sacrarum se literarum auctoritati sententiaeque submitunt, quae istud ipsum pronuntiat: *Nemo novit filium nisi pater: neque patrem nisi filius, et cui revelaverit.* Revelat autem per spiritum sanctum non iis qui syllogismis se suis et argutiis comprehendere nituntur, sed iis duntaxat qui in se sincere perfecteque crediderint. Nam neque *iudicia illius perscrutari poteris, neque vias investigare,* sicut scriptum est, tametsi infinitas nugas effutias, o miserrime, ac mei similis homuncio!

Matth.
11, 27.

Rom. 11, 32.

Aetii Caput VIII. Si ingenitus deus generandi vi totus est praeditus, quod genitum est, secundum naturam non est genitum, cum tota ipsa natura insitum illud habeat ut gignat, non ut gignatur. Quod si commutata dei essentia genitum quiddam vocetur, non erit immutabilis, cum ei ipsa mutatio filii proprietatem efficiat. Sin et mutationis est expertus, et omni generatione dei natura praestantior, quod de filio asseritur, sola appellatione constabit.

Confut. VIII. Non te solum, Aëti, sed et *haereticum omnem* Eocl. 14, 5. post primam correptionem devitare oportuit, ex sancta illa sapientique Pauli sententia. Abs te enim ipso damnatus tibimet exitium, nullo alio cogente, consciscis. *Ecquis igitur illius miserebitur, qui sibi ipsi malus, nemini alteri bonus est?* Eocl. 14, 5. Sed ne pessima illa dogmata, quae in mundo te auctore pullularunt, magnificum quiddam et eiusmodi esse censeas ut veritati contradicere possint, in hoc ipsum patienti incumbemus animo ut *ancipiti gladio, hoc est Christi verbo,* Hebr. 4, 12. spinosas tuas radices excidamus, ac salubrem perfectam ac sinceram fidei confessionem opponamus. Magnas itaque misericordie deo gratias agere debemus, qui cuiusmodi sis indicare nobis voluit, tu, inquam, qui Iudae locum vicemque sustines, qui cum inter discipulos censeretur, ab eorum numero segregatus est, quod Christi mente nequaquam praeditus e Satanae afflatu nefariam illam eiurandi dei voluntatem expressit. Ita et tu verbis tenus filium dei habere te in animo profiteris. Quid autem pluribus tecum colloqui necesse est, cum sis ab omni coetu Christianorum alienus, prophetis nimirum, apostolis, evangelistis, martyribus, ceteris denique sanctis? Qui te extremo illo iudicii die palam redarguent, quod ad mortem usque quaestiones, flagella, lanienas, bestias, ignes, postremo gladium sustinuerint, ut ne dei filium, et ab ipso revera procedentem abnegarent. Pater enim unum duntaxat filium, non alterum ab eo potest gignere, idem et spiritum sanctum, non alterum ab eo spiritum suapte vi, atque ex sese produxit. At eorum quae ab ipso

μένων και αἰετι γιννομένων. Διὸ οὐκέτι πολλῶν υἰῶν γενωμένων, οὐτι πολλῶν πνευμάτων ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευομένων, τῆς αὐτῆς θεότητος αἰετι ἐν τῇ τριάδι μενούσης, και δοξαζομένης, και μηδέποτε προστιθεμένης, μήτε ληγούσης, μήτε ὑπολειφθείσης ποτὲ ὡς μη οὔσης. Διὸ και οὐχ ἔως ψιλῆς ὀνομασίας ἐπι τῷ γεννήματι ἴσταται τὸ ἀξίωμα· ἐπεὶ ἂν πολλοὺς ἀδελφοὺς μετ' αὐτὸν ἔσχεν ὁμοίους αὐτῷ, ὡς ἐπι τῷ εἰρημένῳ, Τίους ἐγέννησα και ὑψωσα, και ἐπι τῷ, Ὁ τετοκῶς βάλουλος δρόσου, και ἐπι τῷ, Ἄφ' οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ και ἐπι pag. 245. γῆς ὀνομάζεται, και ἐπι τῷ, Οὐχ εἰς πατὴρ πάντων ὑμῶν; και ἐπι τῷ, Παῖς μου Ἰακώβ, και ἐπι τῷ, Πρωτότοκος μου Ἰσραήλ. Οὗτοι γὰρ πάντες ψιλῆ λέξει τὸ τῆς ἀναγωγῆς ἀπὸ τοῦ μη εἶναι εἰς τὸ εἶναι προκεκοφότες, οὐ κατ' οὐσίαν τῇ ἀληθινῇ ἴστανται ὀνομασίᾳ, ἀλλὰ ψιλῶς, και ⁴ κατὰ χάριν. Διὸ διὰ τοῦ ἐνός, τοῦ οὔτε κατὰ χάριν, οὔτε ψιλῆ ὀνομασίᾳ ὀνομαζομένου, ἀλλὰ κατὰ ἀλήθειαν ἐκτίσθησαν ἀπὸ τοῦ ἐνός διὰ τοῦ ἐνός, σὺν τῷ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευομένῳ, ⁵ και τοῦ αὐτοῦ λαμβάνοντι.

Κεφ. Ἀετιου θ'. Εἰ σπερματικῶς ἦν ἐν τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ τὸ γεννημα, μετὰ τὴν γέννησιν ἔξωθεν προσλαβόν, ὡς ἂν εἴποι τις, ἠνδρωθη. Τέλειος οὖν ἐστιν ὁ υἱὸς οὐκ ἐξ ὧν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξ ὧν προσέλαβε. Τὰ γὰρ συγγενικῶς προσλαμβάνοντα, ὡς ἐξ ἐκείνων συνεστώτα, τὸ ¹ τελείου ὄνομα διαφόρως ² προσίεσθαι πέφυκεν.

Ἄνατρ. Εἰ μη ὁμολογεῖτο ἀσώματος ὧν ὁ γεννήτωρ, πάντα παρὰ σοι δραματουργείσθω. Δραματουργήσας δὲ οὐκ ἄλλον τινα πύριεις, σεαυτοῦ δὲ τὸν νοῦν θολοῖς ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς ὁμολογίας. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ θεὸς τέλειος ὧν τέλειον υἱὸν ἐγέννησεν, οὐχ ἕτερον παρὰ τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἀπρεπὴς ἐστι πρὸς τὸν γεννήτορα, οὔτε ἔξωθεν ἐπιδεόμενος προσλήψεως. Οὐ γὰρ τί ἐστι μείζον μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν, ὅπως τῷ ἐνδεομένῳ μεταδοῦναι τῆς προσλήψεως πρὸς τελειότητα δυναθῆι. Ὁ γὰρ ὧν αἰετι ἀσώματος τὸν ὄντα ἀσώματον παρ' αὐτῷ τῷ ὄντι αἰετι γεννητικῶς τέλειον ὁ τέλειος αἰετι ὄντως γεγέννηκε, πνεῦμα ὧν θεός, και πνεῦμα ὄντα τὸν ἐνυπόστατον λόγον γεγεννηκώς. Τὸ ὄλον γὰρ ἡλίθιον εἶη παρὰ σοι ³ τῷ Ἀετιῳ, τῷ ἐμβατεύοντι, και τὰς κατὰ θεὸν δόξας ἐρευνᾶντι ἐκ συλλογισμῶν και σου φιλολογιστικῆς

4. Verba κατὰ χάριν. Διὸ διὰ τοῦ qui neque secundum gratiam, neque ἐνός, τοῦ οὔτε, *omissa in editis, restitui ex codd. mss. Agnosci etiam Latina Cornarii versio: — sed nude et secundum gratiam. Quapropter per unum* nude appellatione nominatur, sed secundum veritatem creati sunt ab uno per unam, cum eo qui ex ipso procedit, et de ipso accipit.

facta sunt, et perpetuo fiunt, creator est ac conditor. Quocirca neque plures adhuc generantur filii, neque plures ab eo procedunt spiritus. Sed divinitas ipsa in trinitate manet, ac praedicatur, nec ad eam ulla fit accessio, neque desinit unquam, neque quasi nusquam sit destituitur. Unde non in appellatione sola eius quod genitum est dignitas consistit. Alioqui quamplurimos post se fratres, ac sui similes haberet, ut ex illo loco constat: *Filios genui, et exaltavi*; item: *Qui genuit stillas roris*; tum illud: *Ex quo omnis paternitas in coelo, et in terra nominatur*; deinde: *Nonne unus pater est omnium vestrum?* item: *Filius meus Iacob*; et: *Primogenitus meus Israël*. Nam isti omnes accommodata per tropum filii voce, cum nondum essent, eo, ut essent, progressi sunt. Ideoque nequaquam vera ac solida secundum naturam appellatione censentur, sed minus proprie, ac gratiae beneficiique loco id illis tribuitur. Ita tamen ut praeter appellationem ipsam insit aliquid; propterea quod ab uno et per unum revera procreata sunt, nec non et a spiritu sancto, qui ab ipso procedit, et ex ipso accipit.

Exat. 1, 2.
Iob. 38, 28.
Eph. 3, 15.

Matth.
23, 9.
Exod. 4, 22.

Aetii Caput IX. Si in ingenito deo genitus filius velut quodam semine continebatur, idem ubi genitus est, extrinsecus accessione facta ad virilem, ut ita dixerim, aetatem adolevit. Itaque perfectus est filius non ex ipsa generatione, sed ex eo quod illi postmodum accrevit. Nam quae cognatas res ad sui incrementum asciscunt, tanquam ex illis constantia, diverso modo perfecti nomen admittunt.

Confut. IX. I. Nisi corporis expertem genitorem confiteamur, quantascumque voles tragoedias excitato. Quibus neminem tu quidem perterres, sed mentem tuam a verae fidei professione perturbatione illa deiicis. Igitur perfectus e seipso deus perfectum genuit filium, non alium praeter naturam. Neque enim genitore est indignus, nec externam ullam accessionem desiderat. Nihil quippe secundum dei substantiam maius ac praestantius esse potest, quod istud ipsum, quod ad perfectionem accedere dicitur, cum indigente communicet. Nam qui perpetuo expertis corporis existit, peraeque existentem apud ipsum, perfectumque perfectus genitali quadam vi semper ac vere produxit, deus, inquam, spiritus spiritum genuit, verbum dei subsistens. Est vero cumprimis, Aëti, tuum illud commentum ridiculum, qui coelestia perscrutari, ac quid de divinis rebus existimandum sit, syllogismis et argulis ratiocinationibus investigare stu-

5. καὶ οὐμίσην ἐστὶν ἐδί. Petav. Col-
lon. repet.

1. Supra exat τῷ τελείῳ.

2. Reposui προσέσθαι pro προέσθαι

quod vulgo exat, de superioribus.

3. Fortasse scribendum τῷ ἐν ἀερίῳ ἐμπατεύοντι.

ἐννοίας, ὅτι τῷ ποιήσαντι τὰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ δυναθῆναι τελείως τὰ πάντα ὑπὸ ἕν ἐργάσασθαι, μηδὲν χρεῖαν ἔχοντι προσληπτικῆς ἐπιδόσεως, δεσμῶ δὲ ταῦτα πεδήσαντι, ἀδρυντικὴν οὐσίαν προσληπτικῆς ⁴ θεότητος ἐπιδεόμενον ἐπισημίζεις λόγον, καὶ οὔτε ἐξισοῖς pag. 248. τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κεκτισμένοις. Ἀπαρχῆς γὰρ τελείως αὐτὰ ποιήσας, προσλήψεως ἐπιδεόμενα τὰ ἐξ αὐτῶν ἔτι βλαστάνοντα ὥρισε νόμῳ σοφίας, ἅτινά ἐστι ταῦτα ἐν οἷς ἐστι τὰ καθεξῆς γενομένα τε καὶ γινόμενα, ὡς οἶον εἰπεῖν, οὐρανὸν, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, ἥλιον, σελήνην, ἄστρα, καὶ τὰ ἐκ τῶν ὑδάτων γεγεννημένα, ἕως καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Οὐκ οὐρανὸν ἀτελῆ ἐποίησεν, οὐ γῆν ⁵ ἀτελεστάτην, ἀλλὰ τελείαν μὲν τὴν γῆν, τέλειον δὲ τὸν οὐρανὸν, ἀόρατον δὲ καὶ ἀκατασκεύαστον τότε δι' ἣν ἔμελλε ποιεῖν διακόσμησιν. Ἦτορ δὲ αἶμα καὶ φῶς τὸ πρωτόκτιστον, διὰ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τὰ πάντα ποιήσας, τοῦ ἀκτίστου καὶ ζῶοποιοῦ, ἔπειτα δὲ τὰ ἐκ τῆς γῆς φυέντα· καὶ πρὸ τούτου τὸ στερέωμα. Οὐχ ἡμιτελές τι ἐγίνετο, ἀλλὰ πάντα ἐν τελειότητι. Ἐξαγαγέτω γὰρ ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπείρον σπέρμα καθ' ὁμοιότητα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ξύλον κάρπιμον, οὐ τὸ σπέρμα ⁶ αὐτῶν ἐν αὐτῷ καθ' ὁμοιότητα ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὄρας ὡς οὐδεμιᾶς ⁷ εὐθύς τὰ ⁸ γεγονότα ἐπεδέετο προσληπτικῆς ἐπιδόσεως, ἀλλ' ἀνδρεία, ὡς εἰπεῖν, καὶ τελεία διὰ τοῦ προστάγματος εὐθύς ⁹ εὐρίσκεται, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ ἐπιδοθέντα, ὑπ' αὐτὸν ὄντα καὶ ἐν αὐτῷ σπερματικῶς εἰς δεσποτείαν, οὐ τέλεια παρεδόθη, διὰ τὸ εἰδέναι τὸν ἄνθρωπον πάντοτε τὸν εὐεργετοῦντα καὶ τὸ εἶναι πᾶσι παρέχοντα, ἐπὶ πάντων δὲ ὄντα, καὶ τὰς ἐπιδόσεις ἐκάστης ποιήσεως πρὸς σύστασιν τῶν αὐτῷ ¹⁰ χρησιμευόντων παρέχοντα.

Παρέδωκεν αὐτῷ σπερματικῶς τὴν γῆν ὑποβάθραν, ὡς εἰπεῖν, προστησάμενος, καὶ ὡς μήτραν αὐτῷ παραδεδωκώς, ἵνα ἀπὸ τῆς προβολῆς τῶν κατὰ τὸ τέλειον ὑπὸ θεοῦ γεγονότων τὰ σπερματικῶς δι' ἑαυτοῦ μετὰ συνέσεως ἐπὶ γῆν καταβαλλόμενα, ὡς οἶόν τε ¹¹ ξύλων, καὶ ἄλλων γεννημάτων, αὐτὸς μὲν λεπτομερῶς, ὡς ψηφίδα παρὰ τῶν τελείων ἐρανισάμενος, ταύτην εἰς γῆν ἐνθεματίζων τὰ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ τελείου θεοῦ πρὸς αὔξησιν προσδέχεται, ἵνα αὐξηθεὶς ἔξωθεν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐνσπερματιζόμενα· ἵνα μὴ ἀγνοήσας τὸν ἐπιχωρητὸν τῆς ἐπι-

4. Pro θεότητος in cod. Rhedig. primitus erat οὐσίας scriptum. quod postea eadem manus deleuit, nullo alio vocabulo eius loco reposito. Idem cod. habet ἀδρυντικὴν pro ἀδρυντικῆν.

5. ἀτελῆ ταύτην corrigendum esse su-

spicor.

6. Corrige αὐτοῦ. Recte cuius semen ipsius in ipso convertit Cornarius.

7. εὐθύς (cod. Ien. Δβ^x) codd. mss. εὐθύ editi libri.

8. γενόμενα cod. Rhedig.

des, cum ei qui e nihilo condidit universa, et ad unum perfecte eadem elaborare illa potest, quique nullius incrementi et accessionis eget, et illa legibus suis ac decretis adstrinxit, verbum affingis istiusmodi, quod augmentum divinitatis admittat, neque saltem cum creatis ab ipso rebus adaequari pateris. Quas cum perfectas initio absolutasque molitus est, tum quae ex ipsis pullulant accessione opus habere sapientiae suae decreto constituit; cuiusmodi sunt quae deinceps nata sunt, nascunturque quotidie, veluti coelum, terra, aqua, aër, sol, lunae, sidera, et quae ex aquis oriuntur, ad ipsum hominem usque. Igitur neque coelum imperfectum, neque terram mancā defectamque condidit, sed perfectam hanc, perinde atque coelum; tametsi minime spectabilem ipsam inconditamque fabricarit, propter expolitionem et ornatum illum quem postmodum erat effecturus: sed et aquam ac lumen illud ante omnia procreatum edidit, ac per verum, increatum ac vitale lumen universa produxit; tum demum cetera, quae e terra propagantur, adiecit. Ante omnia vero firmamentum ipsum creavit. Horum omnium porro nihil imperfectum, sed absoluta omnia constituta sunt. *Producat, inquit, terra herbam virentem seminans semen ad similitudinem in terra, et lignum fructiferum, cuius semen in ipso sit ad similitudinem in terra.* Animadvertisne quam nullam subiinde quae producta sunt accessionem incrementumque desideraverint, sed virili, ut ita dicam, robore praedita, et adulta statim dei mandato prodierint? Quaecumque vero homini subiecta sunt, aut insunt in eo, solo adhuc semine contenta, necdum perfecta illius dominatui commissa sunt; ut is bene de se meritum ignorare non posset qui et rebus omnibus ut sint impertitur, et omnibus superior est, ac singula opera sua pro illius opportunitatibus commodisque dilargitur.

Gen. 1, 11.

11. Quamobrem occulta rerum semina continentem ei terram tradidit, eamque fundamenti ac basis, ut ita dicam, vice substravit, ac velut matricem obtulit, ut quae ab iis rebus propagata sunt quas deus perfectas produxit, cum velut semina quaedam proprio labore et industria in terram deposuerit, cuiusmodi sunt arborum ac ceterorum id genus semina, cum haec, inquam, singillatim velut calculum a perfectis illis operibus mutuatus in terram demiserit, a perfecto deo incrementum accipiant, paulatimque quae ille conseverit adolescant; ne si illum ipsum, cuius ista beneficio succrescunt,

9. εὐρίσκειται codd. mss. uterque. εὐ- tam scripti quam editi.
ρίσκεισθαι editi.

11. ἔϋλον mendum typographi legitur

10. χρυσαμένοντων viliosae exhibent in ed. Pelav. Colon. repet.

δόσεως ¹² αὐτὸν νομίση δημιουργόν, καὶ ἐπέση τῆς ἀληθείας. Εἰ γὰρ καὶ ἐφύτευσε Νῶε ἄμπελον, οὐ γέγραπται ὅτι ἦν φυτουργός, ἀλλ' pag. 247. ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός. Ἔτερος γὰρ ἐστὶν ὁ τὰ ἀυθεντικά παρέχων τοῖς ἰσομένοις, ἕτερος δὲ ἐστὶν ὁ τὸ εἶναι παρ' αὐτοῦ εὐληθῶς ἄνθρωπος καὶ τὴν ἐκείνου γεωργίαν πεπιστευμένος, ἵνα ὁ μὲν γεωργῇ τὰ ἐπιδόσεως εἰς τελείωσιν ἐπιδεόμενα, ὁ δὲ τὴν τελειότητα παρέχοι διὰ τῆς αὐτοῦ ἐπιδόσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτισμένων καὶ ¹³ ἐπιδόσεως εἰς τελειότητα αὐξανόμενων. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ζώων καὶ ἐπὶ τῶν πετεινῶν οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κτηνῶν καὶ ἐρπετῶν καὶ ἐναλίω. Πάντα ἐν ἀρχῇ τέλεια γέγονε διὰ τοῦ προστάξαντος. Βουλήσει δὲ σοφίας νῦν ἐπιδόσεως δεῖται, διὰ τὴν τοῦ ἐπὶ γῆς δεσπόζοντος ἀνθρώπου κατ' ἔνοιαν ἀφελίαν, εἰς τὸ ἐπιγινώσκειν τὸν ἐπάνω πάντων θεόν, τὸν χορηγὸν τῶν σπερματικῶν καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἀξήσεων ὄντα θεὸν καὶ κύριον. Διόπερ τὰ μὲν κατ' οὐρανὸν καὶ οὐ διὰ χειρῶν ἀνθρώπου σπειρόμενα ὄντα, καὶ οὐ γεννώντα οὐδὲ γεννώμενα, εἴασεν ὁ θεὸς ἐν τελειότητι. Οὐ γὰρ ἐνέσκηπτον τῇ διανοίᾳ τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐπιβουλήν καὶ τυφον κενοδοξίας, ὡς οἶον ἐπὶ ἡλίου εἰπεῖν, καὶ σελήνης, καὶ ἄστρον. Οὔτε γὰρ διὰ τὸ γεννᾶσθαι τὴν σελήνην, ἢ φθίνειν, ἢ αὔξειν, ἀλλοιοῦται τὸν τρόπον, ¹⁴ ἀλλὰ διὰ τὸ καιρῶν εἶναι σύστασιν καὶ ἐπιχορηγίαν ὧν θεὸς τοῖς φωστῆρσι διετάξατο. Πῶς οὖν τὰ σωματικά θεός, καὶ τὰ φθίνοντα καὶ τὰ φθινόμενα θελήσας εὐθύς τέλεια εἰργάσατο, ὃν δὲ ἐξ ¹⁵ αὐτοῦ ἐγέννησεν, ἕνα ἐξ ἐνός τὸν ὄντα αἰεὶ γεννητικῶς παρὰ τῶ ὄντι ἐπιδόσεως ἐγέννα ἐπιδεόμενον; Πέπαυσο οὖν, ὦ Ἄετιε, κενὰς ἡμῖν καὶ Ἀριστοτελικὰς λέξεις φέρων, ἀρκετῶς ἐχόντων ἡμῶν, καὶ μὴ ἀπατωμένων ¹⁶ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἀληθινὴν διδασκαλίαν, τὴν λέγουσαν τὸ, Ἐκ τοῦ πατρὸς ἐγὼ ἐξῆλθον, καὶ ἦκα, καὶ οὐ καταχρηστικῶς ἐχούσης τῆς λέξεως τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τελειότητος καὶ ἀξίας θεοῦ σημαινούσης τὴν οὐσίαν.

Ἄετιου κεφάλ. ε'. Εἰ τέλειον ἦν ¹ τὸ γέννημα, ἐν ἀγεννήτῳ γέννημά ἐστι, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ὁ ἀγέννητος αὐτὸ ἐγέννησε. Γεννητὴν γὰρ φύσιν ἐν ἀγεννήτῳ οὐσίᾳ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι. Τὸ γὰρ αὐτὸ εἶναι εἶ ἐστι καὶ μὴ εἶναι. Γέννημα γὰρ ἀγέννητον οὐκ ἔστι, καὶ ἀγέννητον pag. 248. ὃν γέννημα οὐκ ἦν, τοῦ ἀνομοίου μέρους ἐπὶ θεοῦ βλασφημίας τύπον καὶ ὕβριν ἐπέχοντος.

12. αὐτὸν codd. mss. et edit. princ.

13. ἐπιδόσεως, quod non sine iure uncinis notavit Petavius, aut delendum plane aut ἐπιδόσει (vel ἐπιδόσει) rescribendum est.

14. sed eo quod temporum est constitutio et suppeditatio, quae tempora deus luminaribus adornavit, haec verba, quae Petavii versio plane neglexit, interpretatus est Cornarius.

ignoraverit, auctorem se ac conditorem arbitretur, et a veritate prorsus excidat. Licet enim Noënum legamus plantasse vitem, non tamen scriptum est stirpis huius conditorem illum fuisse, sed hoc duntaxat, *Vir erat, inquit, agricola*. Nam alius est is qui futuris rebus naturalem vim ac praecipua quaeque pro sua potestate largitur, alius qui ab ipso ut esset accepit homo, commissamque sibi ab eodem agriculturam suscepit, ut et ille quae ad perfectionem obtinendam progressionem requirunt excolat, et hic conditis a se rebus largiendis ea quae eiusmodi accessione gliscunt ad maturitatem perfectionemque perducat. Quod quidem perinde in animalium et volucrum genere, ac pecudum, serpentum pisciumque contigit. Nam omnia principio imperantis dei voluntate perfecta prodierunt, nunc autem eiusdem sapientiae decreto progressionibus suis, et incrementis augesunt. Quod ad hominis, qui in terra dominatur, fructum animi utilitatemque pertinet; quo is summum illum deum, a quo tam semina ipsa, quam eorum incrementa proficiscuntur, deum ac dominum agnoscat. Proinde quaecumque in coelo sunt, quaeque hominum manu non seruntur, ac neque gignunt, nec ab aliis gignuntur, ea deus perfecta reliquit. Neque enim humanae mentes damni ex iis aliquid capere poterant, aut ad arrogantiam excitari, ut in sole, luna ceterisque sideribus apparet. Nam ex eo quod luna nascatur, aut decrescat, augeaturve, nulla illius in mores mutatio redundat. Iam vero quæ fieri potest, ut corporea illa ac corruptioni subiecta deus subinde perfecta voluntate sua procrearit, eum vero, quem e seipso genuit, unum ex uno, quique apud existentem perpetuo per generationem existat, accessionis ac progressionis egentem produxerit? Desine igitur, Aëti, Aristotelicas illas tuas voces et inanes obtrudere. Nobis enim citra ullum erroris periculum certissima Christi doctrina sufficit, cum ita loquitur: *Ego exivi a patre, et vado*. Cuius dictionis vis non in abusione ulla consistit, sed divina perfectione ac dignitate praeditam naturam significat.

Gen. 9.

Ioann.
16, 28.

Aetii Caput X. Si perfecta sit genita soboles, eadem in ingenito erit, non ex iis quae cum ab ingenito gigneretur obtinuit. Nam genita natura in ingenita substantia esse non potest; esset enim simul idem, et non esset. Nam quod genitum est ingenitum non est, et quod ingenitum est, genitum non fuit. Quippe dissimilem aliquam deo partem affingere, maledicti in eum ac contumeliae speciem praefert.

15. αὐτοῦ restitui ex codd. mss. αὐ-
των editorum est vitium.

16. κατὰ τὴν volebat Pelavius.
1. τὸ non comparet in superioribus.

'Ανατρ. Ἀντιθέτως παρειαγεί Ἀέτιος, ἐκ συλλογιστικῶν ὀνομασιῶν ἀνθρωπίνης ἐπινοίας θεῖον καταλαβεῖν βουλόμενος, καὶ ὡς ἐκ λέξεων ἀκρωτηριάξειν πειράται τῆς ἐναργοῦς πίστεως τὴν βεβαίαν διπίδα, ἀνόμοιον ἄνομοίῳ συγκρούσας, καὶ λέξιν λέξει ἀνατροπικῶς παρενθεῖς, ὡς ἐκ τούτου βιάζεσθαι τὸ ἀνόμοιον ἃ τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα σημαίνειν, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον. Ἐξ αὐτῶν γάρ, ὡς εἰδίδαξε τὸν κόσμον, συλλογισμῶν καὶ αὐτὸς συλλογισθήσεται. Φάσκει γάρ, Εἰ τέλειον ἦν τὸ γέννημα, ἐν ἀγεννήτῳ γεννήματι ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ὁ ἀγέννητος αὐτὸ ἐγέννησε· γεννητὴν γὰρ φύσιν ἐν ἀγεννήτῳ οὐσίᾳ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι· ἃ τὸ γὰρ εἶναι τέ ἐστὶ καὶ μὴ εἶναι· γέννημα γὰρ ἀγέννητον οὐκ ἔστι, καὶ ἀγέννητον ὃν γέννημα οὐκ ἦν, τοῦ ἀνομοίου μέρους ἐπὶ θεοῦ βλασφημίας τύπον καὶ ὕβριν ἐπέχοντος· ὥστε ἐξ ἅπαντος ἐλέγχεσθαι τὰ τῆς παραποιήσεως μέρη τῶν λόγων, ὡς οὐκ ἐνδέχεται ἀνόμοιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, οὐδ' ἄνισον τῆς αὐτοῦ τελείας θεότητος. Εἰ γὰρ ὅλως φάσκει ἃ βεβιασμένως, καθ' ἑαυτοῦ δὲ ἐπιστρέφει ρητὰ ἃ διηγεῖται, τὸ γεννητὸν καὶ ἀγέννητον αἰεὶ φάσκων, ἀπὸ τούτου μαθέτω τὸ κτιστὸν καὶ ἄκτιστον ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἐπικοινωνεῖν τοῦτο τούτῳ πρὸς τὸ ἀξίωμα, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον προσκυνητὸν. Εἰ γὰρ ὅλως προσκυνητὸν τὸ ἀνόμοιον τῷ ἀνομοίῳ ἐξισούμενον, οὐκέτι διοίσει λόγος τὸν ἕνα ἀπὸ τῶν ὄλων, τῆς ἀνομοίας οὐ δυναμένης ἐν τάξει τοῦ αὐτῆς ἀξιώματος τάττεσθαι, κἂν τε ἐν δόξῃ ὑπερβάλλοιτο τὸ ἀπὸ πάντων ἐν ὄντων ἀνομοίων ἃ πρὸς [τὴν] τὸν ἕνα, διὰ τὴν μὴ ἐπικοινωνοῦσαν τῷ ἐνὶ πάντων πρὸς τὸν ἕνα ἀνομοιότητα. Καὶ ἔσται λοιπὸν καὶ ἡλιος, καὶ σελήνη, καὶ ἄστρα, καὶ γῆ, καὶ τούτων ἔτι τὰ ὑποβεβηκότα προσκυνητὰ, καὶ οὐκέτι ὁ εἷς σὺν τῷ ἐνὶ πνεύματι, ὅπερ ἐστὶ μία τριάς, καὶ μία θεότης, καὶ μία προσκύνησις. Ἥρα οὖν εἰ τοῦτο διὰ τοῦτο συλλογιστέον, ἔσται μὲν αὐτὸ ἐν ἀληθείᾳ, ἐπειδὴ οὐκ ὁμοιος ὁ εἷς λόγος τοῖς πᾶσι λόγος, οὐδὲ ἃ ὁ εἷς υἱὸς τοῖς πᾶσι κατὰ ἀναγωγὴν κλησκομένοις ἴσος; Οὐ γὰρ ἔστι σὺν τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ δι' οὐ οἱ πάντες. Τὸ γοῦν ἀδυνάτως παρ' αὐτῷ τῷ Ἀετίῳ ταχθὲν ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ εἰς ὕβριν ἐπέχον τύπον βλασφημίας διὰ τὸ μέρος ὃ ἔφη ἐν θεῷ ὃν (ὅπερ οὐ διαφορᾶς μέρος ὑπάρχει, ἀλλ' ἰσότητος, καὶ οὔτε μεριζομένης τῆς θεότητος, ἀλλ' αἰεὶ οὔσης τελειοτάτης, τρία ὄντα τέλεια, μία θεότης), μᾶλλον δὲ εἰς σύστασιν τῆς ἐν ἀληθείᾳ πίστεως τὸ ἀνόμοιον ἡμῖν ἐπησφαλίσατο, εἰς τὸ μὴ νομίζειν, μήτε κείθεσθαι

pag. 248.

2. Sic correcti. Libri habent ἀνομοίως.
 3. τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα mea est emendatio. τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν aristotelis est Petavius. Cornarius vertit dissimilitudinem filii ad patrem, quod cum eo congruere videtur quod supra reposui. Cod. Ien. habet τοῦ πρὸς πρᾶ, cod. Rhedig. τοῦ πρὸς πατέρα, sed a m. s. Editi exhibent τοῦ πατρὸς πατέρα.

4. Repone τὸ γὰρ εἶναι αὐτὸ τέ ἐστὶ, αὐτὸ ταῦτο γὰρ εἶναι ἐστὶ.

5. καὶ βεβιασμένως cod. Rhedig.

6. Rescribendum suspicor πρὸς δὴ τὸν, αὐτὸ πρὸς τούτων τὸν.

7. ἆρ οὖν cod. Ien. ἆρα οὖν cod. Rhedig. et editi.

8. ὁ εἷς codd. mss. uterque. εἷς ὁ editi libri.

Confut. X. Instat oppositis rationibus et argumentis Aëtius, dialecticis vocibus humano ingenio fabricatis comprehendere deum cupiens, ac certissimam evidentis fidei spem dictionum suarum argutiis mutilare contendens. Itaque dissimilis vocabulum dissimiliter committit, et dictiones alias aliis ad evertendum inserit, ut ea ratione conficiat, filium patris esse dissimilem; quod fieri nullo modo potest. Quare suis ipse syllogismis ac rationibus capiatur. Sic enim disputat: Si perfecta sit genita soboles, eadem in ingenito erit, non ex iis quae cum ab ingenito gigneretur obtinuit. Nam genita natura in ingenita substantia esse non potest; esset enim simul idem, et non esset. Nam quod genitum est, ingenitum non est, et quod ingenitum est, genitum non fuit. Quippe dissimilem aliquam deo partem tribuere maledicti in eum ac contumeliae speciem praefert. Ex quibus falsa illius ac mendaciis referta convincitur oratio, idque perspicue constat, dissimilem patris esse filium non posse, neque perfectae divinitati illius inaequalem. Etenim quae omnino velut coactus eloquitur, ea sententiae suae contraria disserit, dum assidue genitum et ingenitum nobis obtrudit. Unde et quod ad creatum increatumque spectat, illud una discere debet, alterum cum altero nullam dignitatis communionem habere; quae in eo posita est ut totum sit adoratione prosequendum. Si enim quod dissimile est cum eo cuius dissimile est adaequatum penitus sit adorandum, unus ab universis nihil ex illa oratione discrepaverit. Tum enim conditionum illa dissimilitudo in suo ordine ac dignitate contineri non poterit; tametsi unum illud ceteris, quae dissimilia sunt, splendore ac gloria antecellere dicatur, ob eorum dissimilitudinem quae cum uno consociari compararique non possunt. Quamobrem eo tandem res recidet ut sol, luna, sidera, terra, atque iis etiam inferiora quaeque adoranda videantur, neque id uni cum uno spiritu praecipuum ac peculiare sit, quae est una trinitas, divinitas una, et singulariter adoranda. Quapropter si hoc modo colligere ista licet, cum rei veritate consentaneum erit quod dicitur. Neque enim unum verbum reliquorum simile est, neque filius unus aliis omnibus, qui per allegoriam sic appellantur, aequalis. Nam inter alios minime censetur, sed per eum isti procreati sunt. Ita quod impossibile initio proposuit Aëtius, quodque contumeliae in deum, ac maledicti speciem habebat, ob illam quam affinxerat deo partem (quae quidem non differentiae, sed aequalitatis pars est; adeo ut non sit particula divinitas, quae perfectissima semper est in tribus perfectis consistens, una divinitas), hoc, inquam, ipsum, quod de dissimili iniecit, ad veritatem catholicae fidei corroborandam plurimum

τοῖς παρὰ ὁ ἀξίαν Ἑλλήνων¹⁰ πταίνει προπετείας προλήψει κατεγνωσμένους τὴν πᾶσαν κτίσιν¹¹ προσκυνεῖν τὴν¹² ἀνόμοιον οὐσαν πρὸς τὸν προσκυνούμενον πατέρα ἐν υἱῷ, υἱὸν ἐν πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἄετιον κεφάλ. ια'. *Εἰ ἀγεννήτου φύσεως ὑπάρχων ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ γεννητῆς φύσεως οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν, ὁ δὲ υἱὸς γεννητῆς φύσεως ὑπάρχων τοῦτο γινώσκει ἑαυτὸν ὅπερ ἐστὶ, πῶς οὐκ ἂν εἴη τὸ ὁμοούσιον ψεύδος, τοῦ μὲν γινώσκοντος ἑαυτὸν ἀγέννητον, τοῦ δὲ γεννητόν;*

Ἄνατρ. Ἔφησεν Ἄετιος καὶ ἀπεφήνατο ὁ διαστολεύς καὶ ὀροθέτης ἐπὶ φύσεως θεοῦ διαλαμβάνων, ἄνθρωπος ὢν τῇ φύσει, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν βουλόμενος εἰδέναι, εἰδέναι δὲ οὐ κατὰ¹ ἀκολουθίαν γραφῆς, ἀλλ' ἐκ συλλογισμῶν βροτείων διανοημάτων, ὅτι ἀγεννήτου φύσεως ὑπάρχων ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ γεννητῆς φύσεως οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν. Πάντοτε δὲ αἰεὶ καὶ ἀπαρχῆς τοῦ λόγου οὐκέτι κατὰ τοὺς παλαιούς Ἀρειανούς, κἄν ἀποκεκρυμμένης, υἱὸν βούλεται λέγειν τὸν μονογενῆ. Ἐν πᾶσι δὲ θεωρήσατε υἱοὶ τῆς ἀληθείας, ὡς παντάπασι βούλεται αὐτὸν ἀλλότριον εἶναι τοῦ πατρὸς, καὶ οὐδ' ὅλως μετέχοντα θεϊκῆς οὐσίας, ἐξ ὧν πάντοτε τολμηρῶς ἀποφθέγγεται. Τὸ γὰρ λέγειν ὅτι
 pag. 260. αὐτὸν ἀγέννητον γινώσκει, καὶ γεννητικῆς φύσεως οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν, μάτην παρ' αὐτῷ καὶ τὸ κἄν διὰ ψιλῆς λέξεως υἱὸν τὸν υἱὸν καλεῖσθαι. Ἄνατραπήσεται δὲ αὐτοῦ ὁ λόγος. Καὶ γὰρ ἀγέννητός ἐστιν ὁ πατήρ, καὶ ἐγέννησεν αἰδίως τὸν μονογενῆ, φύσεως ὢν ἑαυτῇ προεκούσης, τῷ ἓνα μόνον τὸν μονογενῆ γεγεννημέναι, καὶ πνεῦμα ἐνηνοχέται, τὸν μόνον μόνῃ ἐπὶ μονογενεῖ γεννήτορα, ὃς τῷ ἀνάρχῳ γεγεννημένῳ υἱῷ συνυπάρχει, πνεῦμα ὢν, πνεῦμα γεγεννηκῶς, καὶ οὐ σῶμα ὢν σωματικῶς διαστελλόμενον, οὐδὲ φθίνον καὶ αὐξὸν καὶ τομῆν ὑφίσταμενον. Διὸ παρὰ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῖς γεγεννηκόσι καὶ γεννωμένοις² ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν ἐπιδέχεται ἡ χρεία. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ ὁμοίον τοῖς οὐσί πᾶσιν ἢ τοῦ ἐνός πρὸς τὸν ἓνα ἀξία. Διὸ καὶ αὐτὸς ὁ γεννηθεὶς ἐξαιρέτως ἐκ τοῦ ἐκπλήκτως γεννήσαντος ὡςπερ ἀπὸ τοῦ ἀγεννήτου γεγέννηται συμπρέπων τῷ γεννήτορι. Καὶ αὐτὸς οὐ γεννᾷ

9. ἀξίαι cod. Rhedig.

10. πταίνει cod. Rhedig.

11. προσκυνεῖν (προσκυνῶ) cod. Ien.)
 codd. mss. προσκυνητέον εἶναι edidi Hbri.

12. ἀνόμοιον correxerunt Cornarius et Pelavius. Libri vulgo habent ἄνοιον. Cornarius interpretatus est haec verba ita: Quod igitur impossibiliter apud ipsam Aetium ab initio positum est, et ad contumeliam blasphemiae figuram obti-

nens, propter partem quam dixit in deo esse: non differentiae pars existit, sed aequalitatis, et quae ne dividitur quidem deitatis, sed semper est perfecta, tria existentia perfecta, una deitas. Imo potius ad confirmationem verae fidei, dissimilitudinem nobis commuivit, ad hoc, ut ne putemus neque credamus praeter dignitatem Graecae nationi, ob temeritatis praesumptionem damna-

contulit; ut ne illorum errori fidem habeamus quos perperam ad temerariam gentilium opinionem ac superstitionem adhaerescere convincimus, et omnem creaturam adorandam esse profiteri, quantumvis patri sit dissimilis, qui adoratur in filio, et filio qui adoratur in patre cum sancto spiritu, cui gloria sit in saecula.

Aetii Caput XI. Si ingenita natura praeditus deus omnipotens genitae naturae conditionem in sese non agnoscit, filius vero genitam naturam habens eiusmodi se qualis est agnoscit, nonne tota illa consubstantialis ratio mendax est ac falsa, cum alter ingenitum sese, genitum alter agnoscat?

Confut. XI. Aetius ille, qui in divina natura discrimen constituere ac terminos quosdam definire disputando conatus est, cum natura conditionis esset humanae, quique ea quae naturam omnem superant non ex sacrorum auctoritate literarum, sed ex humanis ratiocinationibus comprehendere studuit, sic, inquam, ille pronuntiavit: Omnipotentem deum, cum natura sit ingenitus, genitum se natura nequaquam intelligere. Quod quidem ita perpetuo, et ab ipso initio sermonis asseruit, ut a veteribus Arianis dissideat; licet filium unigenitum appellare dissimulando voluerit. Illud vero, veritatis filii, ubique diligenter attendite, quemadmodum a patre eundem abalienare penitus studeat, nec ullo modo divinae substantiae participem esse ex his ostendat quae identidem temere pronuntiare non dubitat. Nam cum patrem asserat ingenitum sese cognoscere, neque naturalem in se generandi facultatem esse scire, frustra filium vel vocabulo tenus filium appellat. Verum facile eius oratio refutabitur. Nam et ingenitus est pater, et unigenitum ab aeterno genuit, cum naturam habeat eiusmodi quae sibi ipsi conveniens sit. Siquidem unum ac solum unigenam filium genuit, spiritumque produxit solus cum unigenito solo genitor; qui cum filio sine ullo initio genito simul existit, et, cum spiritus sit, spiritum genuit. Neque vero corpus est quod corporeo more distrahatur, aut corrumpatur augeaturve, vel sectionem patiat. Quamobrem etsi in ceteris omnibus quae gignunt, aut gignantur, aliud necessitas ipsa conditionis ferat, tamen hic unius ad unum comparata dignitas dissimile quiddam est ab aliis sortita. Unde et genitus ipse eximia quadam ratione a patre, qui admirabiliter genuit, tanquam ab ingenito genitus est, genitoris naturae consentaneus. Idem ipse porro, quod

tae, ac sentienti omnem creaturam adorandam esse, quae dissimilis est ad patrem *celi*.

1. ἀπολουσέτω cod. Rhedig.

2. Petavius suspicatus est ἀλλ' ἐπὶ, ego

ἄλλο τι. *Cornarius transtulit* Quare apud alia omnia, quae generant et generantur, multorum adhuc necessitas requiritur.

οὐκέτι κατὰ τὴν οὐσίαν, φημί, ἵνα ἀπὸ τοῦ μηκέτι γεννᾶν κατ' οὐσίαν καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν πατέρα μὴ γεγεννησθαι ἐξ ἑκατέρων μερῶν ἢ πάσα δόξα τοῦ ἀξιώματος σώζεται ἐν τῇ μιᾷ ἐνότητι τῆς ἀξίας Θεοῦ πατρὸς τελείου, καὶ υἱοῦ τελείου, καὶ τελείου πνεύματος ἁγίου. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὁμοούσιον οὐ ψεῦδος οἶδεν ἢ θεία γραφή, οὐδὲ ὁ εὐσεβῆς λογισμὸς ὁ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος εὐσεβῶς μεμαθηκῶς τὸ δοξάζειν καὶ προσκυνεῖν, ἐκ Θεοῦ λαβῶν τὴν χάριν.

Κεφάλ. Ἀετιον ιβ'. Εἰ μὴ τὸ ἀγέννητον τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ παρίστησιν, ἀλλ' ὑπονοίας ἐστὶν ἀνθρωπίνης τὸ ἀσύγκριτον ὄνομα, χάριν τοῖς ἐπινοήσασιν γινώσκει ὁ Θεὸς, διὰ τὴν ἀγέννητον ἐπίνοιαν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὀνόματος οὐ φέρων ἐν οὐσίᾳ.

Ἀνατρ. Καὶ ἀγέννητον, ὡς ἔφαμεν πρὸς τὸν Ἀετιον ἀποτεινόμενοι, ¹ καὶ οὐκ ἀρνούμεθα, κἂν τε ἐν θείᾳ γραφῇ μὴ ἐμφέρεται, **pag. 261.** εὐσεβῶς ἐπινοήσεται. Ἀγέννητον δὲ φάσκοντες τὸν πατέρα καὶ ἀγέννητον ὁμολογοῦμεν, γεννητὸν δὲ τὸν υἱὸν οὐκ ἀρνούμεθα, ἀλλ' οὐκ ἠκιστόν· οὔτε γὰρ, ἐὰν τὸν υἱὸν γεννητὸν ὀρισώμεθα, ἐκ Θεοῦ πατρὸς τὴν οὐσίαν ἔχειν ἀρνεῖσθαι δυνάμεθα. Γεννητῶς γὰρ ἐγέννησε, καὶ οὐκ ἔκτισεν. Ὡς γὰρ λοξῶς πάντα ἐπὶ τοῦ γεννητοῦ καὶ ἀγεννήτου διανοούμενος παρεκτρέπειν ἑαυτὸν βούλει (οὐ γὰρ τι ἕτερον), οὕτως καὶ αὐτὸς ἀκούεις ἐξ ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν καὶ ἀντιθέσεως συλλογιστικῆς, ἀνθρωπιᾶς τε ματαιοφροσύνης, τὸ, Ἔγκριται ἢ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐπιμελῶς ἐκ νεότητος. Λέξομεν καὶ αὐτοὶ ὅτι ² πολλῶ μᾶλλον ἀπρέκεια Θεῷ τῷ ἄκτιστῳ τὸ κτίζειν τὰ κτισθέντα, καὶ τῷ ἀποιήτῳ τὸ ποιεῖν. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὸν ἄκτιστον κτίζειν τὰ ³ κτισθέντα, καὶ τὸν μὴ γενόμενον ποιεῖν τὰ ἐσόμενα, εἰ οὐ πρέπει τῷ ἀγεννήτῳ τὸ γεννᾶν κατὰ τὸν Ἀετιου λόγον. Τῶν δὲ κτίσεων ὀρωμένων, καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῆς οὐσίας ὑποστάσεως φαινομένης, Θεῷ δὲ τῷ ἄκτιστῳ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κεκτισθαι μὴ πρεπούσης, ἵνα μὴ τὸ ἀσύγκριτον ἐπὶ μεταβολὴν τῶν γενομένων παρενεχθῆν ἀντὶ τοῦ πρέποντος παρὰ τῷ Ἀετίῳ ἀπρεπῆς μᾶλλον νομισθεῖη, ζητηθήσεται λοιπὸν ἕτερος ὢν Θεὸς ὁ ἄκτιστος, ἕτερος δὲ ὁ κτισθεὶς, καὶ κτίσειν ἀναλόγως ἑαυτῷ δυνάμενος. Τοῦ δὲ κεκτισμένου καὶ τὸ κτίσειν ἔχοντος, αὐτομάτου μὴ ὄντος, ἀλλὰ κεκτισμένου, ζητηθήσεται καὶ ἕτερος ὁ τούτου αἴτιος γεγονῶς, καὶ ἀπὸ τούτου ἄλλος ἐπινοηθήσεται.

1. καὶ uncinis notavit Pelavius.

2. Libri vulgo πολλῶν. Sed multo magis iam convertit Cornarius.

3. Post κτισθέντα edidit repetunt καὶ

τῷ ἀποιήτῳ τὸ ποιεῖν, οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὸν ἄκτιστον κτίσειν. Pelavius et verba uncinis inclusit, ego delevi, cum in codd. mss. non legantur.

quidem ad naturam attinet, non amplius generat. Ut ex eo quod nihil ipse natura substantiaque gignat, pater vero a nullo sit genitus, divinae amplitudinis gloria in una ac singulari dei dignitate servetur, patris videlicet perfecti, perfecti filii, ac perfecti spiritus sancti. Quae cum ita sint, ipsa consubstantialis ratio falsa ex scripturis ostendi minime potest, neque pia ac religiosa mens repudiare velut confictam potest, quod de patre ac filio sanctoque spiritu pie instituta fuerit, eandemque celebrare et adorare posse trinitatem divino sit beneficio consecuta.

Aetii Caput XII. Si ingeniti vox dei substantiam minime significat, sed incomparabile istud nomen ab humanis ingeniis excogitatum est, deus ob illud ipsum ingeniti commentum iis qui repererint gratiae debitor est, cum tanto nomini respondentem excellentiam in essentia sua non habeat.

Confut. XII. Ingeniti vox, ut adversus Aëtium contendimus, nec inficiari possumus, tametsi in sacris literis minime reperitur, pie tamen est excogitata. Ergo ingenitum patrem appellamus ac confitemur, genitum vero filium asserimus, et creatum fuisse negamus. Nam cum filium genitum esse constituerimus, quin a deo patre substantiam acceperit negare non possumus. Nam generatione ipsum produxit, non creavit. Ac tu perperam et oblique genitum illud et ingenitum accipiens, detorquere temetipsum studes (neque enim quicquam aliud efficis), tum de humanis ratiocinationibus et arguta oppugnatione disputationeque tua, hoc est de humana stultitia, commode illud e sacris literis exaudire potes: *Prompta est Gen. 1, 5. hominis mens in mala impensius, iam inde ab adolescentia.* Nos autem et illud contra te dicere possumus, multo id increato deo indignius et indecentius esse, creare quicquid est conditum, aut qui a nullo factus est facere. Etenim si, quod Aëtius asserit, ingenitum generare nequaquam decet, consequens est nec increatum creare quicquam, neque qui a nullo factus est, quae erant condenda procreasse. Quocirca cum creatae res oculis subiiciantur, ac bona pars naturae subsistentis appareat, nec illud deceat, increatus ut illam deus creaverit, ne si incomparabile illud ad eorum quae facta sunt mutabilem conditionem abiiciatur, non modo non decorum sit, sed ex ipsius Aëtii sententia vel maxime dedeceat, eo res tandem adducitur, ut alter deus increatus, alter creatus, qui ad sui similitudinem creare cetera possit, quaerendus merito videatur. Iam vero cum hic ipse creatus deus et creandi potestate praeditus a se ipso non extiterit, sed creatus ponatur, quaerendus iterum alter ille fuerit a quo tanquam a principio profectus sit, deinde etiam alius post ipsum exco-

Και πολλή ἔσται ἡ τοῦ βυθοῦ τῆς κλάνης ἢ ματαιολογία τῶν νοημάτων, τῆς διανοίας μηκέτι εὐσταθοῦσης, ἀλλὰ πληρούσης τὸ εἰρημένον, Ἐμωράνθησαν οἱ δοῦλοι τοῦ θεοῦ, καὶ ἔμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως. Οὐ γάρ τις ἑαυτῷ ζῆ, οὐδὲ ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. Οὐδέ τις γινώσεται οὐδὲν πᾶρεξ τοῦ θεοῦ, τοῦ ἀποκαλύψαντος ἡμῖν τὴν ἀληθινὴν πίστιν αὐτοῦ, λέγοντος, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, καὶ αὐτοῦ ἀκούετε, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένου ἀπακαλύψαντος ἡμῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ λέγοντος, Ἐγὼ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἦκω. Καὶ οὔτε ἀπὸ ὀνομασίας ἀνθρώπων τὸ ἀσύγκριτον ἔστι θεός, οὔτε διὰ τὸ ἀσύγκριτον ἢ ἀξία τοῦ ἀληθινοῦ ἐνυποστάτου θεοῦ λόγου καὶ ἐκ πατρὸς ἀνάρχως ὁμοουσιῶς γεγεννημένου παρεκτραπήσεται, ⁴ οὔτε ὀποτέρου τῶν ὀνομάτων χάριν ἔχοντος ἐπινοίας ἀνθρώπων. Οὐδὲν γὰρ προσλαμβάνεται τὸ θεῖον ἀξιώματος ἢ προσθήκης, αὐτὸ δὲ ⁵ τὸ θεῖον πᾶσι παρέχει ἐκ τοῦ αὐτοῦ πληρώματος, αἰεὶ ἐν ταυτότητι μένοντος, καὶ μὴ ἐλαττουμένου, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ φέροντος αἰεὶ οὐσίᾳ τοῦ ὀνόματος καὶ δυνάμεως καὶ οὐσίας τὸ ἀξίωμα.

pag. 252.

Ἄετιον κεφάλ. ιγ'. Εἰ ἔξωθεν ἐπιθεωρεῖται τῷ θεῷ ¹ τὸ ἀγέννητον, οἱ ἐπιθεωρήσαντες τοῦ ἐπιθεωρηθέντος εἰσὶν ἀμείνους, κρείττον ὄνομα τῆς φύσεως αὐτῷ πορισάμενοι.

Ἄνατρ. Ἀμείνων οὐδεὶς θεοῦ, πρὸς Ἄετιόν μοι ἡ λέξις, τὸν οὕτως ἐπινοηκότα. Ὡς ἔχει ἡ ἀλήθεια. Πῶς γὰρ ἀμείνων θεοῦ εἴη τις, τῶν πάντων ἐκ θεοῦ τὸ εἶναι εἰληφύτων; Αἰτίου δὲ ὄντος τοῦ θεοῦ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κεκτισμένων λογικῶν τε καὶ ἀλόγων, ὄρατῶν τε καὶ ἀόρατων, ἀμείνων αὐτοῦ ἐστι παρὰ πάντας, κἄν τε οἱ λογικοὶ διανοίας γένοιτο ὀρθῆς εἰς εὐσέβειαν, τοῦ γεραίρειν τὸ ἄμεινον ἀπὸ μέρους, μηδὲ ὅλως τῶν πάντων ἐπιτοαυτὸ συναχθέντων, καὶ μυρίων ἐπέκεινται διανενοημένων πρὸς ὕμνον θεοῦ ἐπεκτείνεσθαι δυναμένων ² τὸ τε τέλειον τῆς αὐτῆς δόξης ἐν ἑαυτοῖς ἐμπεριέχειν, ὑπερβαίνουσας αἰεὶ τῆς ἀμείνονος τῶν ὑποβεβηκότων τὴν ἔννοιαν, κἄν τε κατὰ δύναμιν, καὶ ὑπὲρ δύναμιν, πρὸς ὕμνολογίαν ³ ἐπεκτείνωνται τῷ ἀμείνῳ. Ἔστι γὰρ οὐ λόγῳ ἀμείνων, ἀλλὰ δυνάμει, καὶ ὀνόματι, καὶ λόγῳ. Ἄλλ' οὐ διοίσει τὸ ἀσύγκριτον ἀπὸ τοῦ ἀσυγκρίτου ⁴ ἢ τοῦ ἀμείνονος παρὰ τῶν ὑποβεβηκότων δοξολογία. Οἶδε γὰρ ἐν πατρὶ τὸ ἄμεινον διὰ τοῦ

pag. 253.

4. Fortasse οὐδέ.
5. τὸ οmissum in edit. Petav. Colon. repet.

1. τὸ, quod h. l. omissum est in edit. Petav. Colon. repet., abest a loco gemello in superioribus.

2. Libri vulgo τὸ τέλειον. Repetit vo-

culam te ex vocabulo τέλειον. Petavius ooniecit πρὸς τὸ τέλειον.

3. ἐπεκτείνόντων cod. Rhedig., correcturae vestigiis in finali vocis syllaba conspicuis.

4. Libri vulgo ἢ τοῦ. Emendandum iam pridem Cornarius et Petavius.

gitandus. Ex quo profundissimus iste error ad ingentem dogmatum et sententiarum absurditatem postremo deducitur. Neque enim consistere animus uspiam poterit, sed illud e scripturis implebit: *Stulti facti sunt dei servi, et fatuus omnis homo redditus est a scientia.* Neque enim *sibi ipsi quisquam vivit, aut moritur*, neque quicquam cognoscit ullus sine ope dei, qui veram nobis fidem patefecit, ac dixit, *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite*, ac sine illius quem genuit auxilio, qui suum nobis patrem declaravit his verbis: *Ego a patre exivi et venio.* Porro neque ex hominum appellatione deus illud incomparabile sortitus est, neque ob idem incomparabile, veri ac subsistentis dei verbi, et a patre sine ullo initio eadem in substantia geniti dignitas abrogabitur. Neutrum enim istorum nominum ingeniis hominum, vel inventis acceptum ferendum est. Quippe divina natura novam nullam dignitatem accessionemve potest admittere, quin potius ex eo quod plene in sese abundanterque continet omnibus suppeditat, eodem in statu permanens, nec ullo modo diminuta, ac demum nominis illius ac potestatis et substantiae dignitatem in natura sua complectitur.

Matth.
3, 17.
Ioann.
16, 18.

Aetii Caput XIII. Si ingeniti conditio deo extrinsecus affingitur, qui eam affixerunt ei ipsi cui affingitur praestant, cum praestantius quam natura patiatur ei nomen attribuunt.

Confut. XIII. Deo melior esse nemo potest (ut adversus Aëtium commenti huius auctorem disputem), neque quicquam eo dici potest verius. Nam quomodo quisquam deo melior esse potest, cum ab eo sint omnia producta? Cum igitur conditarum a se rerum omnium auctor sit deus ac principium tam quae ratione praeditae sunt quam quae ratione carent, tam quae videri possunt quam quae aspectum fugiant, necesse est omnibus ut sit ille praestantior, quantumvis ex rebus creatis, quae ratione praeditae sunt, rectum ad pietatem animum obtinuerint, ut ex aliqua parte excellentius illud colere ac praedicare possint. Etenim si in unum locum conferantur omnes, et infinito plures adiiciantur, atque ad collaudandum deum vires suas omnes intendant, nunquam perfectum illius splendorem ac gloriam in seipsis concipere poterunt; eo quod praestantior illa natura inferiorum ac sibi subiectarum cogitationem omnem superat, licet pro viribus, imo supra vires, laudibus praeconiisque suis cum praestantiore adaequare se contentur. Est enim non solo sermone, sed potestate, voce ac ratione praestantior. Porro incomparabile unum ab altero nunquam excellentioris ab inferioribus suscepta praedicatio separabit. Novit enim in patre praestantius inesse quiddam, quatenus est ingenitus, ac praestantius itidem esse hoc quod ab eo

ὁμολογεῖ ἢ ἐκ θεοῦ ἀνθρώποις ὀρθῆ καχαρισμένη ἔννοια, ἵνα μὴ τὸ ἀνομοιοῦσιον ἐπινοήσασα υἱοῦ πρὸς πατέρα διαίρεσιν ποιήσῃται τῆς ἀμείνονος καὶ ἀκραιφνοῦς τελειότητος δι' οὗ οἶδε γεγεννημένου ἐν ἀληθείᾳ ὑπὸ τοῦ γεγεννηκότες ἀσυγκρίτως πάσας ἐννοίας ὑπερβαίνοντος διὰ τὸ ἄμεινον.

Ἄετιον κεφάλ. ιδ'. Εἰ μὴ ¹ εἴκει ἢ ἀγέννητος φύσις γενέσει, τοῦ ἔστιν ὃ λέγεται· εἰ δὲ ² εἴκει γενέσει, τὰ τῆς γενέσεως πάθη τῆς ὑποστάσεως τοῦ θεοῦ εἴη ³ ἀμείνω.

Ἄνατρ. Πάθη ὅλως ἐν θεῷ διηγείσθαι ἀσεβέστατον. Ἐἴσω γὰρ παθῶν οὐδ' ὅλως περιέχεται τὸ θεῖον. Ἀνωτάτω δὲ ⁴ ὄντος τῶν τοιούτων, τῶν ἐν ἡμῖν εἰς μεριστικὰς ἐννοίας ὑποπιπτόντων, κατὰ πάντα τρόπον ὁ Ἄετιου λόγος ἀνατραπήσεται. Πάντα γὰρ τὰ ἐν ἡμῖν παθητικῶς συμβαίνοντα ἐν θεῷ ἀπαθῶς συνέστηκεν. Ἐν ἡμῖν γὰρ κατὰ τι μέρος τὸ θέλειν ἔστι πάθος, οὐ τὸ θέλειν εὐσεβεῖν λέγω, ἀλλὰ τὸ θέλειν τι πράττειν, ὅπερ ἔστιν ὑπὲρ φύσιν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἐπιτελεῖν τὸ καθῆκον τοῦ θελήματος· οἶον ὡς ἐπὶ ἀνθρώπῳ λέγειν τὸ πτῆναι, τὸ εἰς ἀέρα φέρεσθαι, τὸ τὰς φλέβας τοῦ βυθοῦ κατανοῆσαι, τὸ εἰδέναι ⁵ πυθμένιας γῆς, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ὅσον δὲ ἔστιν ἐν ἐμοὶ παθητικῶς συνεχόμενον, τοσοῦτον ἐν τῷ θεῷ ἀπαθῶς ἔστιν ὑπάρχον. Διὰ τοῦτο πάντα ὅσα βούλεται ⁶ δύναται πράττειν, τῆς φύσεως αὐτῷ μὴ ἀντικρατούσης πρὸς τὸ βούλημα, τῆς δὲ ἡμετέρας ἐν ἡμῖν ἀντικρατούσης πρὸς τὰ βουλήματα, ὅσα πρὸς τὸ ἀδύνατον ἐκτελεῖσθαι ἔστιν ἐν ἡμῖν. Καὶ οὐδ' ὅτι εἴπομεν τὸν θεὸν πράττειν ὃ βούλεται, πάντως λέξειε τις ὅτι πράττει οὖν τὰ μὴ πρόποντα, οὐ πάντως. Ἐπειὴ γὰρ βούλεται ἂ καὶ πράττει, ἀναλόγως τῆς αὐτοῦ ἀξίας, οὔτε τοῦ βουλήματος ἀντιπράττοντος πρὸς τὸ μὴ δύνασθαι, οὔτε τοῦ δύνασθαι ἀντιθέτου ὄντος πρὸς τὸ βούλεσθαι, οὐ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι.

Καὶ ἄλλως. Μετὰ τὴν τοιαύτην ἀπάθειαν ἐν θεῷ ὑπάρχουσαν, pag. 96A. ἐν ἡμῖν δὲ καὶ ἄλλοις κτίσμασι παθητὴν οὖσαν, ἐὰν συμβῆ οὕτως διανοεῖσθαι, πάλιν ἕτερον πάθος κατὰ τὴν ἀλήθειάν ἐστιν ὁμολογητέον, μετὰ δὲ τὸ δευτέρον καὶ τρίτον ἔστι διανοηθῆναι. Πάθει γεννώμεν καὶ γεννώμεθα, τῆς ἡμετέρας φύσεως καὶ τῆς τῶν ἄλλων τῶν γεννωμένων καὶ γεννάντων τομὴν ὑποδεχομένης καὶ ῥύσιν ἐπεχούσης, πλετυσμὸν τε καὶ συστολήν, ὄγκον τε καὶ μείωσιν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα

1. Supra εβη.

2. Supra εβη.

3. ἀμείνω (ut coniecit Petavius) cod. Rheidig. ἄμεινων reliqui libri.

4. Libri habent ὄν. ὄντος coniecerunt Cornarius et Petavius.

5. πυθμένιας codd. mss. πυθμίας editi.

6. Libri vulgo δύνασθαι.

genitum est: Quamobrem vera ac sincera, quam deus hominibus impertitur, intelligentia consubstantiali esse patri filium profitetur, ne si dissimilis illos essentiae constituat, excellentiori illi ac sincerissimae perfectioni divisionis aliquid inducat. Cum ille ipse, cuius ista beneficio percipit, a genitore re vera sit genitus, et intelligentiam omnem, prae excellentia sua, sine ulla comparatione transcendat.

Aetii Caput XIV. Si ingenita natura generationi minime cedat, habemus quod volumus. Sin generationi cedat, generationis affectiones divina substantia praestantiores erunt.

Confut. XIV. I. Esse aliquas in deo affectiones dicere, sacrilegum est et impium. Divinum quippe numen nullis est affectionibus obnoxium, et his omnibus superius est quae peculiari cognitione ac cogitatione comprehendimus. Quare quod ab Aëtio propositum est, funditus evertetur. Nam quae nobis cum affectione aliqua contingunt, deo sine ulla affectione conveniunt. Siquidem in nobis velle ipsum partim affectio quaedam est, non exempli causa velle pium esse dico, sed aliquid eiusmodi velle facere quod naturae captum superat, eo quod voluntati obsequi minime possimus, velut in homine volare, aut in aërem ferri, aut profundi venas indagare, terrae fundum investigare, et id genus alia. Quicquid autem cum aliqua affectione naturae meae insitum est, illud omne citra passionem inest in deo. Hinc est quod quaecumque vult perficere potest, quoniam natura eius voluntati non reluctatur, nostra vero in nobis ipsis repugnat, quoties voluntate ad id intendimur quod fieri omnino non potest. Verum quod deum diximus quae velit omnia perficere, non est quod aliquis obiiciat facere illum etiam quae minus deceant. Nequaquam vero. Nam illa vult quae re ipsa facit, ratione suae dignitatis habita, adeo ut neque potestati voluntas, neque voluntati sit contraria potestas; non quod facere nequeat, sed quod non libeat.

II. Praeterea postquam talis est affectionum in deo constituta vacuitas, cum in nobis ceterisque creatis rebus eadem illa cum affectionibus coniuncta sint, si ad illum modum quippiam animo concipiatur, alia rursus affectio ex rei veritate consistenda fuerit, et post hanc ipsam altera, tertiaque similiter. Nos quidem non sine affectione generamus aut gignimus, propterea quod natura nostra ceterarumque rerum quae gignunt aut ab aliis gignuntur partitionem admittit, ac profluens est, et collatur, aut contrahitur, et molis incrementum vel diminutionem patitur, ac cetera id genus quae cum

ὅσαπερ πάθει συνέχεται διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν. Ἐν θεῷ δὲ οὐδὲν τούτων ἐν τῷ τὸν υἱὸν γεγεννημέναι ἐνυπήρξεν. Εἰ γὰρ ὑπήρξεν ἐν π τῶν τοιούτων ἐν θεῷ, κατὰ τὴν προφασιστικὴν εἰς ἀνατροπὴν τοῦ γενήματος ὑπόνοιαν, ἀπὸ τοῦ ἑτέρου καθ' ἡμᾶς μέρους ἀντιθέτως πρὸς αὐτοὺς φητέον ὅτι ἐν ἡμῖν τοῖς ἐν πάθει γεννώσι τε καὶ γεννωμένοις πάθος ἐστὶ δεύτερον ἐν τῷ κτίζειν, καὶ πάσχομεν ἐν τῷ γεννᾶν τε καὶ γεννᾶσθαι. Θεὸς δὲ ὁ παρ' ὑμῖν κτιστῆς, καὶ οὐ γεννήτωρ ἐπινοούμενος. Ὅς διὰ μὲν τὸ γεννᾶν ἀνατρεπτικῶς τὸ πάθος παραφέρει, ἵνα τὴν υἱοῦ γνησιότητα ἀρνήσησθε, λήθη δὲ παραδίδοτε τὸ ἐπὶ τῷ κτίζειν πάθος, ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐν θεῷ οὐ πάθος ὑπάρχει, μὴ γένοιτο. Οὗ τε γὰρ ἡμεῖς πάθος αὐτῷ προσάπτομεν, ὁμολογοῦντες αὐτὸν κτιστὴν ὄντα τῶν πάντων. Οὐδὲ πάλιν πάθος ὄν περι αὐτὸν διανοούμεθα, γεγεννηκότα τὸν ἀληθινὸν υἱὸν, ἀληθινῶς ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ὁμολογοῦντες. Διὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ γινώσκουμεν ἀκατάληπτον οὖσαν, καὶ πάθει μὴ συνεχομένην. Διὰ τοῦτο ὁμολογοῦμεν αὐτὸν καὶ ἀπαθῆ γεννήτορα καὶ κτιστὴν ἀπαθῆ. Ἐγέννησε γὰρ τὸν μονογενῆ μὴ πάσχων, καὶ ἀπέστειλεν ἐξ αὐτοῦ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, τομὴν μὴ ὑποστάς, καὶ ἔκτισε τὰ κτισθέντα καὶ κτιζόμενα μὴ κακῷ, μηδὲ πάθει συσχεθεῖς, καὶ ποιεῖ ὃ βούλεται συμπρεπόντως τῇ αὐτοῦ θεότητι, οὐ πρῶτον⁹ βουλόμενος, ἵνα μάθῃ διανοούμενος εἰ χρῆ γενέσθαι τὸ ἐπιτελούμενον, οὐδὲ βουλόμενος πράττειν, καὶ μὴ δυνάμενος ἐπιχορηγεῖν τῷ βουλήματι διὰ πάθος τὸ τελειούμενον. Ἄμα γὰρ ἔχει τὸ θέλειν, τὸ πράττειν, τὸ γεγεννημέναι τὸν μονογενῆ, τὸ κτῖσαι τὰ πάντα, τῆς θεϊκῆς φύσεως καὶ ἀξιώματος ἀνωτάτου ὄντος

pag. 955. 10 τῆς Ἄετιον συλλογιστικῆς ἔννοιαις καὶ πάσης ἀνθρωπότητος, ἀμεινονος ὄντος τοῦ θεοῦ πάσης ἐπινοίας, οὐ πάθει εἰκοντος, ἀλλ' ἀνωτάτου ὄντος πάντων τῶν παθῶν καὶ πάσης ὑπονοίας.

Ἄετιον κεφάλ. ιε'. Εἰ τὸ γέννημα ἄτρεπτόν¹ ἐστὶ τὴν φύσιν διὰ τὸν γεννήσαντα, ²τὸ ἀγέννητον οὐσία ἐστὶν ἄτρεπτος, οὐ διὰ γνῶμην, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν οὐσίᾳ ἀξίωμα.

Ἄνατρ. Ἔως πότε ἦκει φέρων ἡμῖν οὗτος τὸ αὐτὸ λέγειν, καὶ μὴ δὲν ὑπερβαίνειν τῶν ἐγκειμένων; Ὅσα γὰρ ἔφη ἀπαρχῆς, καὶ ἄρχοι τέ-

7. Rescribendum puto ὡς διὰ μὲν cell. Cornarius vertit: deus autem apud vos creator, et non genitor intelligitur. Quare propter generationem quidem et subversionem faciendam falso passio-

nem profertis, quo filii ingennitatem negatis: verum passionem in creando oblivioni traditis, quae sane neque ipsa passio est in deo.

8. Reposui κακῷ pro κακῶν, quae

affectione coniuncta sunt eandem ob causam. In deo vero nihil eiusmodi, dum filium generaret, locum habere potuit. Nam si tale quicquam in ipso extitisse dicamus, ut inanis istorum fert opinio, quae ad evertendam dei sobolem pertinet, ex altero quod in nobis inest tale adversus illos argumentum efficiemus. Etenim nobis ipsis, qui non sine affectione gignimus, aut gignimur, secundum quoddam insitum est affectionis genus, cum aliquid procreamus. Tum enim perinde patimur ac dum gignimus, aut gignimur. Atqui deum vos, si non genitorem, certe creatorem agnoscitis, atque ut filii germanitatem abnegetis, et catholicum dogma convellatis, generationi quidem affectionem tribuitis, eandem vero in creatione dissimulatis; quae et ipsa in deo reperitur, nec in eo tamen affectio est, absit ut illud dicamus. Nos enim nullam ei affectionem propterea tribuimus, quod omnium creatorem esse fateamur. Similiter ne affectionem quidem in eo putamus esse, quod verum filium vere ac sine initio, vel tempore, genuisse fateamur. Ob id naturam illius comprehendi non posse, et ab omni genere affectionum immunem esse cognoscimus. Propterea eundem sine ulla affectione genitorem ac creatorem asserimus. Quippe nihil omnino patiens unicum filium genuit, et ex se ipso sanctum suum spiritum emisit, nullum omnino sectionem aut partitionem expertus. Idem creata omnia procreavit citra fatigationem et affectionem ullam. Tum vero quicquid libuerit pro eo ac divinitati suae congruum est molitur; non quod antea velit, ut attentius postea cogitans discat ecquid perfici quod designat oporteat. Neque ita vult exequi ut ob affectionem aliquam voluntati opus ipsum repraesentare nequeat. Nam haec omnia simul ei suppetunt, velle, facere, unicum generare filium, procreare res omnes. Quandoquidem dei natura et maiestas omni est Aetii disputandi subtilitate et humana conditione superior. Deus, inquam, intelligentiam omnem exsuperat, nec affectioni cedit ulli, sed supra affectionem omnem ac suspicionem eminet.

Actii Caput XV. Si genita soboles natura ob generantem immutabilis est, quod ingentum est substantia quaedam immutabilis est, non arbitrio cuiusquam, sed insita quadam substantiae dignitate.

Confut. XV. Quousque tandem eadem nobis inculcabit, nec ab iis quae antea proposita sunt diversum afferet? Nam quae initio

librorum scriptura est. Cornarius vertit edit. Petav.

citra afflictionem, neque affectui obnoxius. *Olim pulabam χαμῶν.*

9. βουλευόμενος *codd. mss. uterque.*

10. τῆς *codd. mss. et ed. princ. καὶ κτλ.*

1. ἐστὶ ἀβεστὸν *supra.*

2. *Correxi τὸ ἐξ superioribus. Libri*

enim hic vu'go τὸν ἀγέννητον, οὐσία

λους αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ ³ οὐθὲν ἕτερον διηγῆσατο, οὐ μυστήρια ἡμῖν ὑποδείξας, οὐ Θεὸν ὃν ἐπαγγέλλεται διδάξας, οὐ πίστιν δι' ἧς ἐνεργοῦντες ἀπόστολοι τὴν τῆς ἀληθείας ὀνομάζοντες στερεὰν ὁμολογίαν νεκροὺς ἤγειραν καὶ λεπροὺς ἐκαθάρισαν, καὶ τᾶλλα πάντα τῆς ἀγαθῆς συμφωνίας ἐξ ὧν τὰ ὑποδείγματα ὑπέφαινον τῆς ἀληθινῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ ματαίους καὶ κομπῶδεις συλλογισμοὺς μὴ ὑπερβαίνοντας τὴν τῆς ταυτολογίας προφορὰν, ἀλλ' αὐτὰ ἐκείνα, καὶ οὐδὲν ἕτερον διηγούμενος. Διὸ παρακαλοῦμεν ὅπως μηδεὶς ἡμᾶς ἐπιμέμφηται τῶν ἐντυγχανόντων, εἴπερ καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν αὐτῶν ἐνεχθῶμεν, ἀναγκαζόμενοι λέγειν πρὸς τὴν αὐτοῦ ταυτολογίαν. Τὸ γέννημα γὰρ ἀτρέπτον ἐστίν, ὅσον πρέπει Θεότητι· καὶ ὁ γεννήτωρ ἀτρέπτος ἐστίν, ὡς πρέπει ἀναλόγως τῇ αὐτοῦ ἀτρέπτῳ φύσει. Μένει δὲ ὁ γεννήσας αἰεὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ ἔχων γεγεννημένον, μηδεμίαν ὑπόνοιαν συγχωρῶν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κεκτισμένοις ἄνευ υἱοῦ εἶδέναι πατέρα, καὶ ἄνευ πατρὸς ποτε εἶδέναι τὸν γεγεννημένον, καὶ τὸ τέλειον αὐτοῦ πνεῦμα, ὃ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνει. Καὶ τοῦτο πρότερον ἐστὶν ἀξιώματος οὐσίας Θεοῦ, τὸ ἀπροσληπτικῶς μὴ ἐπιδεισθεῖναι οὐσίας ἀξιώματος, ἀλλ' ⁴ ἔχειν αὐτὸ αἰδίως ἐν τῇ ἰδίᾳ ταυτότητι.

pag. 256. **Κεφάλ. Ἀετίου ἰγ'.** Εἰ τὸ ἀγέννητον οὐσίας ἐστὶ δηλωτικόν, εἰκότως πρὸς τὴν τοῦ γεννήματος οὐσίαν ἀντιδιαστέλλεται. Εἰ δὲ μὴ δὲν σημαίνει τὸ ἀγέννητον, πολλῶ μᾶλλον οὐδὲν δηλοῖ τὸ γέννημα. ¹ Εἰ δὲ μὴδὲν, πῶς ἀντιδιασταλεῖ; Εἰ δὲ ² ἡ ἀγέννητος προφορὰ πρὸς τὴν γεννητὴν προφορὰν ἀντιδιαστέλλεται, σιωπῆς τὴν προφορὰν διαδεχομένης, γίνεσθαι συμβαίνει καὶ ἀπογίνεσθαι τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐλπίδα, ³ ἐν προφορᾷ κειμένην, ἀλλ' οὐκ ἐν φύσεσιν οὕτως ἐχούσαις ὡς ἡ τῶν ὀνομάτων βούλεται σημασία.

Ἄνατρ. Πῶς προλαμβάνειν εἰσῆθαι τὰς καθ' ἑαυτῶν μαρτυρίας οἱ ἐκθαμβεῖν τὴν διάνοιαν τῶν ἀπέιρων μεμαθηκότες; Ὅ γὰρ ἐν προφορᾷ τὴν ἐλπίδα κεκτημένος Ἀετίος ⁴ μόνον, καὶ οὐκ ἀληθεῖς, ταύτην ἡμῖν ἐπιφημίζειν τολμηρῶς προῆλθεν, αὐτὸς υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν πατέρα ψιλῶ λόγῳ μὴ αἰδεσθεῖς ὁμολογήσαι· ἡμῶν δὲ μάλιστα ὁμολογούντων φυσικὸν εἶναι πατέρα, καὶ φυσικὸν εἶναι υἱὸν, καὶ φυσικὸν

3. οὐδὲν cod. Rhedig.

4. ἔχει cod. Rhedig.

1. Supra estat viliosae μηδενι μηδέν.

2. ἡ abest a cod. Rhedig.

3. Respono ex superioribus ἐν διαφόρῃ προφορᾷ. Pro προφορᾷ in ed. Petav.

pronuntiaverat, eadem ad finem usque iisdem de rebus, nec aliud praeterea narrat. Non mysteria ulla nobis aperuit, non de deo, quem professus erat, docuit, non fidem, cuius praesidio mira facientes apostoli, cum solidam veritatis confessionem concepissent, mortuos excitarunt, elephantiacos purgarunt, aliaque praeclare cohaerentia praestiterunt, quae quidem vere non sola specie patrata, velut argumenta atque indicia proferebant: at ille contra nihil praeter vanissimas et ventosas syllogismorum subtilitates in medium affert, quas ipsas repetendo saepius ad satietatem ingerit, nec aliud praeterea proponit. Quocirca lectorem rogatum volumus, ne id nobis vitio tribuendum existimet quod et ipsi saepius eadem repetamus; quod, ut illi respondeamus, facere hoc loco cogimur. Igitur genita soboles, pro eo ac divinitatem decet, immutabilis est, sed et ipse genitor immutabilis est, quemadmodum constanti ipsius naturae convenit. Ceterum genitor ita manet, ut quem e seipso genuit perpetuo secum habeat; nec ullam conditis a se rebus suspicandi occasionem praebet, ut vel sine filio intelligere patrem, vel sine patre genitum filium, aut perfectum eius spiritum, *qui a patre procedit, et a filio accipit*, animo possint concipere. Atque hoc natura dei dignum est, maximeque consentaneum, nullam ut splendoris accessionem extrinsecus requirat, sed totum illud perpetuo in propria identitate contineat.

Ioann.
15, 26.

Aetii Caput XVI. Si ingeniti vox substantiam exprimit, merito ab geniti substantia, velut membrum divisionis oppositum, discernitur. Sin autem nihil omnino vocabulum illud ingeniti significat, multo minus geniti vox aliquid exprimet; neque quicquam supererit quod in divisione alteri respondeat. Quod si ingeniti prolatio ipsa a geniti prolatione, velut membrum divisionis oppositum, secernitur, cum secundum pronuntiationem tacetur, Christianorum spem modo existere, modo extingui necesse est, quae tota in pronuntiatione consistat, non in naturis, quae ita sese habeant ut vocabulorum significatio ipsa prae se ferre videtur.

Confut. XVI. Quomodo quae contra se faciunt testimonia priores usurpare solent ii qui rudiorum animis stuporem iniicere didicerunt? Etenim Aëlius, qui in sola pronuntiatione, non in rei veritate, spem omnem collocavit, istud ipsum nobis obiicere nihil est veritus, cum ipse dei filium deumque patrem sola voce confiteri non eruberit. Nam quod ad nos attinet, naturalem inprimis esse patrem asserimus, et naturalem filium, et naturalem spiritum san-

Colon. repet. vitiose exaratum legitur ὑπο-
φωρᾶ.

4. Vulgo μένος.

εἶναι ἅγιον πνεῦμα. Τῇ γὰρ τριάδι οὐδὲν ἄλλο συγκριθῆσεται. Καὶ διὰ τοῦτο ἀληθινῶς ὁμοούσιόν ἐστι τὸ τῆς ὁμολογίας ἡμῶν ἔκρισμα, καὶ οὐ διὰ προφορᾶς τῆς ὁμολογίας διὰ τοῦ γίνεσθαι καὶ μὴ γίνεσθαι ἀναιρουμένης, ὡς ἡ τοῦ Ἀετίου περὶ πατρὸς δόξα, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος. Ἔστι γὰρ ὄντως πατὴρ ἀληθινός, καὶ υἱὸς ὄντως ἀληθινός, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθινόν, καὶ τε μυρίους συλλογισμούς ματαίους ὑποσπίρη· ὡς φησι ὁ θεῖος λόγος περὶ τῶν τοιούτων λέγων ὅτι, Τῆν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω, καὶ ὅτι, Οἶδε κύριος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ὅτι εἰσὶ μάταιοι, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀετίου κεφάλ. ιζ'. Εἰ μὴδὲν πλὴν νέμει εἰς ὑπεροχὴν οὐσίας τὸ ἀγέννητον πρὸς τὸ ἑγεννητόν, προφορᾶ μόνον ὑπερεχόμενος ὁ υἱὸς βελτίους ἑαυτοῦ γνώσεται τοὺς προσαγορευόμενους, οὐ τὸν προσαγορευθέντα θεὸν αὐτοῦ καὶ πατέρα.

pag. 157.

Ἀνατρ. Οὐδεὶς εὐσεβῆς λόγος συγχωρήσειε, καὶ τε μυρία δραματούργησι ἡμῖν Ἀέτιος, ἀμείνους εἶναι τοὺς τὸ εἶναι παρὰ τοῦ ὄντος ελληφότητας. Δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ τοὺς αὐτοὺς γεγενησθαι. Οὐ τε γὰρ κατὰ προφορὰν ὁ λόγος ἴσασι τὸ γέννημα καλεῖν, ἀλλὰ ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ γεγεννημένον, οἱ ἐξ αὐτοῦ εὐεργετηθέντες καταξιωθῆναι Χριστιανοί, τῷ εἰδέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ διδαχθέντες διὰ πατρὸς, καὶ οὐκ ἀπὸ σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ διὰ τοῦτο εὐκρίτως μακαρίζόμενοι, ὡς ὁ μετὰ προσθήκης τοῦ ζῶντος υἱὸν θεοῦ αὐτὸν ἐπιγνοὺς, καὶ τε πνευματικῶς ἀνακρινόμενοι, ὁ πνεῦμα ὦν καὶ μονογενῆς, τὸν ψυχικὸν Ἀέτιον μὴ παραδεχόμενον τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τε εἶποι, Ἀπέρχομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, τῶν ἀμφοτέρων τούτων ὀνομασιῶν πρὸς τὰ ἀλλογενῆ ὀνόματα μὴ δυναμένων ἐξισουῖσθαι, τῆς ἀληθείας ἀεὶ μενούσης, καὶ ἐκάστης χρεώδους τάξεως ἐν υἱῷ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ τὸ σαφές διδασκούσης. Οὔτε γὰρ, Πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, κατὰ τὴν σάρκα εἰς αὐτοὺς πληρωτέον. Πῶς γὰρ πατὴρ σαρκὸς ὁ θεός, ὁ σάρκα μὴ ἐνδυσάμενος; Οὔτε, Τὸν θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, κατὰ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα, καὶ κατὰ τὴν μαθητῶν υἰοθεσίαν πληρωτέον, ἀλλὰ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν, διὰ τὴν ἡμετέραν ἐνανθρώπησιν μυστηριωδῶς ὁ ἀληθεύων ἐν ἅπασιν τοὺς μαθητὰς ἡσφαλίζετο. Πατέρα δὲ μου καὶ πατέρα ὑμῶν, διὰ τὸ ἐμοῦ πρὸς αὐτὸν κατὰ φύσιν, καὶ ἐμοῦ πρὸς ὑμᾶς ὁ ἐπικοινωνίας, ἧς ἐγὼ μὲν κατὰ φιλανθρωπίαν

5. Vulgo δι' αὐτοῦ. Emendavit Pelavius.

1. Supra γέννημα.

2. Fortasse ὄντως ὄντος.

3. λόγον mendum est edit. Pelav.

4. Huic loco certam qua succurrat rationem non habeo. Pelavius verba ὁ πνεῦμα ὦν καὶ μονογενῆς loco suo esse

turbata atque post καὶ τε εἶποι collocanda censuit. Cornarius suspicatus esse videtur ἀνακρινόμενος. Veritas enim Sive enim spiritualiter percunctetur spiritus existens unigenitus, animalem Aetium quae spiritus sunt non suscipientem, sive dicat, Vado ad patrem meum et patrem vestrum, et deum meum et deum

etiam. Nihil autem conferri cum trinitate potest; ob idque consubstantiale re vera est fidei nostrae firmamentum, neque sola pronuntiatione constat, quae cum modo sit, modo desinat, in nihilum redigitur. Talis est de patre, filio ac spiritu sancto Aëtii sententia. Est enim verus utique pater, verus filius, verus spiritus sanctus, quantumvis infinitos ille syllogismos, eosdemque vanissimos, serere contendat. De huiusmodi vero hominibus divinus sermo sic loquitur, *Sapientiam sapientum reprobabo*; item: *Novit dominus cogitationes hominum, quoniam vanae sunt etc.*

1. Cor. 1, 19.
Psalm.
93, 11.

Aëtii Caput XVII. Si ingenitum nihil ad substantiae dignitatem amplius confert quam genitum filius sola vocabuli pronuntiatione superatus praestantiores se appellantes ipsos agnoscet, non eum qui ipsius deus appellatur, et pater.

Confut. XVII. Quamvis innumeras nobis Aëtius tragoedias excitet, nulla nobis unquam cum pietate coniuncta ratio persuadere poterit praestantiores illos esse qui ab eo qui est ut essent obtinuerunt. Nam ipsius beneficio illos exultasse ille ipse testatur. Atqui singulari illius munere Christianorum dignitatem assecuti sunt, genitam sobolem non sola vocis prolatione, sed verum e vero genitum appellare norunt; eo quod vere ipsum intelligunt, et *a patre sunt, non a carne, vel sanguine perdocti*. Quam ob causam felices merito praedicantur; ut inter ceteros apostolus ille, qui viventis addito vocabulo dei filium illum agnovit. Iidem porro animalem Aëtium spiritualiter diiudicant; qui ea quae ad spiritum pertinent repudiat. Ac licet unigenitus dei filius ac spiritus ita loquatur: *Vado ad patrem meum, et patrem vestrum, deum meum, et deum vestrum*, ambae tamen appellationes istae alienis ac diversis nominibus adaequari nequeunt, cum perpetuo veritas ipsa permaneat, ac singularum vocum proprius et necessarius ordo rei in filio dei veritatem clare ac perspicue demonstret. Neque enim haec ipsa, *Patrem meum et patrem vestrum*, ad ipsius carnem referenda sunt. Quomodo enim carnis pater deus esse potest, qui carnem nunquam induit? Neque haec, *Deum meum et deum vestrum*, de filii divinitate vel adoptione discipulorum accipienda sunt. Sed haec verba, *Deum meum et deum vestrum*, ob humanam nostram, quam suscepit, naturam non sine mysterio veritatis in omnibus observantissimus ad discipulos praemuniendos usurpare voluit. *Patrem vero meum et patrem vestrum dixit*, propter meam cum illo naturae communionem, meamque vocabiscum, cuius ego pro mea benignitate hic apud vos degens participes

Matth.
10, 17.

Ioann.
20, 17.

vestrum. ambae hae appellationes ad alterius generis nomina adaequari non possunt, veritate semper manente cell.

5. *Repone xctovovav.*

ἐνδημήσας ἔδωκα ὑμῖν ⁶ τὸ γενέσθαι, διὰ τοῦ ζήτου, Ἔδωκεν αὐτοῖς ἑξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Διόπερ καὶ αὐτὸς παρ' αὐτοῖς γενόμενος μορφὴν δούλου ἔλαβε, προσφάτως προσφάτω ἐπικοινωνήσας, τῶν ἀρχαιζόντων ⁷ μενόντων ἐν ταυτότητι, καὶ μὴ εἰς σύγχυσιν μεταβαλλόντων, υἱῶν μὲν ἀνθρώπων διὰ τῆς μετοχῆς εἰς ἀφθαρσίαν μεταβαλλομένων, ἀλλ' οὐκ εἰς ὁμοουσιότητα συνενουμένων, καὶ τοῦ τὴν μορφὴν δούλου λαβόντος διὰ τοῦ μὲν Λαβόντος, τὸ πρόσφατον δηλοῦντος, διὰ pag. 268. δὲ τοῦ, Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχοντος, εἰς τροπὴν μὴ παρερχομένου. Τούτων δὲ οὕτως ὄντων, καὶ ἐν τελείᾳ γνώσει οὕτως παρὰ τοῖς Θεοδιδάκτοις σαφῶς ὁμολογουμένων, οὔτε τὸ, Θεὸς μου καὶ Θεὸς ὑμῶν, ⁸ οὔτε, Ὁ πατήρ μου καὶ πατήρ ὑμῶν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ εὐλογον ἐπικοινωνίας διὰ τοῦ ὁμωνύμου διοίσει τῆς ἀκραιφνοῦς οὐσίας ἀπὸ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἰδίας ἰδιότητος πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ υἱοῦ πρὸς πατέρα, καὶ ἁγίου πνεύματος ὡσαύτως.

Κεφάλ. Ἄετιου ιη'. Εἰ ἡ ἀγέννητος οὐσία κρείττων ἐστὶ γενέσεως, οἴκοθεν ἔχουσα τὸ κρείττον, αὐτοουσία ἐστὶν ἀγέννητος. Οὐ γὰρ βουλόμενος ὅτι βούλεται γενέσεώς ἐστι κρείττων, ἀλλ' ὅτι πέφυκεν. Αὐτὸ οὖν ὑπάρχουσα οὐσία ἀγέννητος ὁ Θεὸς οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται καθ' ἑαυτῆς γένεσιν ἐπινοῆσαι, ἀθροῦσα φέρεσθαι κατὰ τῶν γεννητῶν πᾶσαν ἐξέτασιν καὶ πάντα λογισμόν.

Ἄνατρ. Τοῖς αὐτοῖς ἡμᾶς σκυλομοῖς περιέβαλεν Ἄετιος, ταυτολογεῖν ἡμᾶς, ὡς ἔφην, καὶ πολλάκις παρασκευάζων διὰ τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἄρῃ τέλους αὐτοῦ περὶ τῶν αὐτῶν ταυτολογίαν. Οὐ γὰρ ποτε ἡ πίστις ἢ πάντα πιστὸν σώζουσα ἐκ συλλογιστικῆς ὑπονοίας ἀνθρώπων συνέστηκεν· ἐπειδὴ γὰρ ἐπισφαλεῖς εἰσὶν αἱ τῶν ἀνθρώπων διάνοιαι, καὶ οὐ δυνάμεναι πρὸς τὸ ἄπειρον τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας ἐπεκτείνεσθαι. Καὶ γὰρ τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας ἡμῶν Χριστοῦ ζωτικὸν μυστήριον Ἰουδαίους μὲν σκάνδαλον, Ἑλλῆσι δὲ μωρία, ἡμῖν δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλῆσι Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ. Πῶς οὖν οὐκ ἂν τις τὸν Ἄετιον ἐν τοῖς Ἰουδαίοις μὲν διὰ τὸ σκάνδαλον τῶν αὐτοῦ συλλογισμῶν καταστήσειεν, Ἑλληνα δὲ διὰ τὸ ἐκ τῆς ἰδίας ἐθελοσοφίας μωρίαν ἠγεῖσθαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν; Καὶ γὰρ εἰς καὶ κρείττων πάσης κτίσεως καὶ δη-

6. „Deest κοινωνός, aut simile quid“ quam ego amore hominum ductus apud annotavit Petavius. Equidem nihil ex-disse puio, sed rescribendum ὑμῖν ἔτος lut dictum est oem.

ut esse possetis indulsi. Sic enim scriptum est: *Dedit illis potestatem filios dei fieri.* Propterea cum ille apud ipsos existeret, formam servi suscepit, cum recentiori recens communionem suscipiens; sic ut interim vetera eodem in statu permanserint, neque confusionem ullam passa fuerint. Hominum quippe filii eiusmodi participatione ad incorruptum statum translati sunt, non eadem substantia coniuncti. At cum servi formam filius accepisse dicitur, illud *accipiendi* vocabulum novum aliquid ac recens istud exitisse demonstrat. Quod autem additum est, *cum in forma dei esset*, mutationem nullam intercessisse significat. Quae cum ita sese habeant, ac cum perfecta dei cognitione coniuncta palam ab iis asserantur qui divinitus instituti sunt, neque haec verba, *Deus meus et deus vester*, neque ista, *Pater meus et pater vester*, puram illam ac sinceram dei naturam a consentanea, nec ipso indigna, communionem propter vocis ambiguitatem separare poterunt, aut quicquam de proprietatis excellentia detrahent, qua pater cum filio, filius cum patre, ac spiritus sanctus denique comparantur.

Aetii Caput XVIII. Si ingenita substantia generationi praestat, insitam in sese habens excellentiam suapte natura ingenita est substantia. Neque enim cui libitum est pro eo quod libitum est generationi antecellit, sed quod ita natura comparatus est. Quare cum deus per sese ingenita sit substantia, rationi nulli permittit sibi ut generationem affingat, sed inquisitionem omnem et ratiocinationem ad res genitas amandat ac reiicit.

Confut. XVIII. In easdem nos molestias Aëtii importunitas immisit. Qui dum eadem saepius ab initio ad finem usque repetit, eiusdem nobis faciendi necessitatem imposuit. Enimvero fides, quae catholicos omnes ad salutem perducit, humanorum argumentorum subtilitate non constat. Quandoquidem lubrica et in errorem prona sunt hominum ingenia, neque cum infinita dei substantia adaequari possunt. Et vero totum illud salutis nostrae a Christo administratum mysterium, quod hominibus vitam attulit, *Iudaeis scandalum* 2. Cor. 1, 23. *fuit, gentibus stultitia, nobis vero vocatis Iudaeis et gentibus Christus dei virtus et dei sapientia: quoniam quod stultum est dei sapientius est hominibus, et quod infirmum est dei fortius est hominibus.* Quis igitur Aëtium non primo Iudaeis annumeret, quod syllogismis suis aliis offensionis causam praebeat? tum vero gentilem esse censeat, quod prae affectata sua sapientia divinam veritatem stultitiae condemnet? Etenim unus ille conditor omnium atque artifex omni

7. ἐνόνητων mendose legitur in edit. Pelav. Colon. repet.

8. Fortasse οὐτε τὸ, Πατὴρ μου.

pag. 268. μιομηγίας ὁ κτιστὴς καὶ δημιουργὸς τῶν πάντων. Οὐ παρὰ τοῦτο, ὅτι ἔστι κρείττων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένων, οὐ ποιεῖ καὶ κτίζει τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα· οὐδὲ γὰρ φθονεῖ τῇ ἰδίᾳ ἀγαθότητι. Οἴκοθεν γὰρ ἔχει τὸ αὐτοάγαθον, ὅπερ ἐστὶ πάντων κρείττον. Οὔτε γὰρ ἔϊσω παθῶν περιέχεται, ἢ φθόνου, ἢ βασκανίας. Καὶ τὰ ὄντα ἐξ οὐκ ὄντων ἐτελεσιούργησεν. Οὐ γὰρ ² τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα, ὑποβεβηκότα δὲ τὴν αὐτοῦ ἀσύγκριτον θεότητα, οὐ καθ' ἑαυτοῦ ἐπενοήθη τὰ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντα, ἀλλ' εἰς δόξαν αὐτοῦ, πρὸς τὸ δεῖξαι τὴν ἀφθονον αὐτοῦ θεότητα, αὐτοαγαθότης οὕσα καὶ αὐτοουσία ἐπικοινωνοῦσα τοῖς ἐξ αὐτοῦ ἐξ οὐκ ὄντων κτισθεῖσι, τὸ εἶναι αὐτὰ θελήσας καὶ μετέχειν τῆς αὐτοῦ ἕκαστον τῶν κεκτισμένων κατὰ τὴν ἀναλογίαν δωρεᾶς ἐκάστης ὑποθέσεως· ³ φωστῆρσι μὲν τὸ φῶς κεχάρησται, οὐρανῷ δὲ τὰ κάλλη τῆς διακοσμῆσεως, γῆ τε καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ τὸ αὐτοῦ βούλημα μέρη ἀρετῆς ἐχαρίσατο, ἀγγέλοις τε τὸ δοῦναι αὐτοῖς ἀφθαρσίαν, καὶ ἄλλαις ἁγίαις δυνάμεσιν, ἀνθρώπων τε τὸ τῆς εἰκότος ἀξίωμα καὶ ζωῆς καὶ γνώσεως καὶ λογικοῦ χαρίσματος δῶρον. Καὶ οὐκ ἀπὸ βουλήματος μόνον ὑπῆρξεν αὐτῷ τοῦτο, ὡς ἂν εἴποι τις μελλητικῶς, ἢ ⁴ κατὰ μετάμελον ἢ συμβουλευτικὸν λογισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοάγαθον. Πέφυκε γὰρ ⁵ αὐτοάγαθον συμπεκόντως αὐτῷ τὰ πάντα ἔχων καὶ ποιῶν καὶ ἐργαζόμενος. Ὡςπερ οὖν τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι οὐκ ἀπρέπειαν τοῦτο περιεποιήσατο, ἀλλὰ δόξαν καὶ γνώσιν ἐπαίνου ἀφθονίας τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγονόσιν εἰς εἰδήσιν καὶ αἰσθησιν ⁶ ἔλθόν, οὕτω καὶ δόξα ἐστὶν οὐ προσηλυτικῆ τῆς αὐτοῦ θεότητος (οὐ γὰρ ποτε ⁷ ἐνδέεται τὸ θεῖον προσηλυτικῆς δόξης, ἀλλὰ αὐτοδόξα καὶ αὐτοαρετὴ καὶ αὐτοθαῦμα καὶ αὐτουμνηγορία) τὸ τὸν πατέρα γεννηθῆσαι, εἰ καὶ αὐτὸς οὐ γεγέννηται· ἵνα ἐκ πηγῆς αἰεὶ οὕσης αἰδίου πηγῆ συνυπάρχων ἐξ αὐτοῦ οὕσα πηγῆ ἐκ πηγῆς, καὶ θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτός, οὐκ ἀρξάμενος τοῦ εἶναι, οὐ χρόνος ὑποπεσῶν, ἀλλ' ἅμα πατέρα ἔχων ἀληθινῶς, καὶ ἅμα τὸν πατέρα υἱὸν ἔχοντα ἀληθινῶς, οὐκ ἀποπρεπούντα πατρὶ, οὐ τὸ ἀσύγκριτον ἀφανίζοντα.

pag. 269. Οὐ γὰρ ἔστι σωματικὴ τις διαστολή, ἀλλὰ λόγος ἐνυπόστατος, θεὸς ἐκ πατρὸς ὦν, πνεῦμα ἐκ πνεύματος, καὶ θεὸς ἐκ θεοῦ, ἀποκλείων πᾶσαν συλλογιστικὴν ὑπόνοιαν, εἰς ζωὴν ὦν πιστοῖς καὶ ὅλοις τοῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς δι' αὐτοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ γεγονόσι, τοῖς πιστεύουσιν καὶ γινώσκουσιν καὶ μὴ μαρτῶν ἡγουμένοις θεοῦ τὴν δύναμιν καὶ θεοῦ

1. ἴσω codd. mss. ἴσως ed. princ.

2. τὰ om. in ed. Petav. Coloni. repet.

3. *Distinguendum fortasse est κεκτισμένων*. Κατὰ τὴν ἀναλογίαν δωρεᾶς ἐκάστης ὑποθέσεως φωστῆρσι μὲν cell.

4. *Correszi κατὰ μετάμελον*. In libris mss. et ed. princ. legitur κατὰ μέλον, ed. Petav. habet κατὰ μέλλον. Ita supra

haer. 66, 47. ἀλλὰ καὶ δεύτερον, διπλῶς ἀπεσταλμένον εἰς τὸ σώσαι, ὅπερ φάσκει αὐτὸς εἶναι πνεῦμα ζῶν, κατὰ μετάμελον; ut haer. 64, 30 (23). εἰ δὲ ἐκ μεταμέλου τοῦτο φάτη περιπεποιημέναι τὸν θεὸν ὁ ἀντιλέγων κτλ.

5. αὐτοάγαθος *coniectavi Petavium*.
6. ἔλθὼν *emendatio Petavii est. Libri*

creatura opificioque praestantior. Non propterea quod productis a se omnibus antecellit, non eadem ista molitur ac procreat. Neque enim quae illius est bonitas, invidia tangitur, quandoquidem ipsam in se bonitatem complectitur, quae res una ceteris praestat omnibus. Neque perturbationibus obnoxius est, velut invidiae, livori etc. Quare quaecumque demum existunt, e nihilo perfecit. Nam quae ab ipso condita sunt, quaeque incomparabili eius divinitate longe inferiora sunt, non adversus ipsum excogitata fuerunt, sed ad eius honorem ac gloriam, ut magnificam et invidiae expertem illius divinitatem indicent. Quae quidem ipsamet est bonitas et substantia, quae cum iis rebus quas e nihilo creavit sua communicat, easdemque et esse vult et unamquamque pro naturae suae conditione suorum beneficiorum esse participem. Unde et sideribus lucem impertitus est, et caelo descriptionis ordinisque pulchritudinem, et terrae, ceterisque, pro eo ac voluit partem aliquam virtutis attribuit, et angelis ac reliquis sanctis mentibus immortalitatem concessit, et hominem denique imaginis dignitate, vita, scientia, ac rationis proprio munere donavit. Quod quidem ipsum non illius in sola voluntate positum fuit, quasi cuuctando, et in futurum delibendo, ut ita dicam, apud se tractaret, sed pro ipsamet, quae in illo est, bonitate perfecit; cuius hoc proprium est, ut congruenter sibi contineat, efficiat ac molitur omnia. Quemadmodum igitur quod dictum est, nihil indignum aut indecens bonitati eius aspersit, sed gloriam ac cum praedicatione coniunctam largitatis suae notitiam peperit, ubi ad eorum quos condidit cognitionem sensumque pervenit, ita et summa in eo divinitatis gloria est, non illa quidem extrinsecus adscita (nec enim divinum nomen accessionem ullam requirit, quippe cum ipsamet gloria sit, virtus ipsa, admirabilitas ipsa, ipsa praedicatio), hoc inquam in illius gloriam cedit, quod pater ipse generet a nullo genitus, ut ex perenni fonte perennis aequae fons emanet, cum ipso et ex ipso, e fonte, inquam, fons existens, deus ex deo, lumen de lumine, qui sine ullo initio semper fuit, non subiectus tempori, adeo ut et patrem filius in se vere sit complexus, et pater filium, qui nec illo indignus est, nec incomparabili eius excellentiae quicquam detrahit. Siquidem non corporea quaedam distractio locum illic habet, sed verbum subsistens, deus a patre procedens, spiritus a spiritu, deus ex deo, omnes syllogismorum argutias excludens, ac fidelibus vitam concilians, universisque quos pater per ipsum et ab ipso produxit, fide nimirum, et cognitione praeditis, qui dei vim ac sapientiam, quae inquisitionem

τὴν σοφίαν, τὴν ὑπερβαίνουσαν ⁶ πᾶσαν ἐξέτασιν καὶ πάντα λογισμὸν, μάλιστα φθαρτῶν ἀνθρώπων, ὡς καὶ αὐτὸς Ἄετιος ἄκων ὡμολόγησεν.

Κεφάλ. Ἄετιου ιθ'. *Εἰ στερησεώς ἐστὶ δηλωτικὸν ἐπὶ θεοῦ τὸ ἀγέννητον, μηδὲν δὲ εἶη τὸ ἀγέννητον, ποῖος λόγος ἂν ἀφαιρήσειε τοῦ μὴ ὄντος ¹ τὸ μηδέν; Εἰ δὲ ὄν σημαίνει, τίς ἂν ² ὀρίσειεν ὁ ὄντος θεοῦ ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ἑαυτοῦ;*

Ἄνατρ. Τὰ κατὰ στέρησιν λεγόμενα παρὰ τοῖς ἔξω διαλεκτικοῖς φέρεται ἡμῖν Ἄετιος ὡς ἐπὶ θεοῦ εἰδήσεως καὶ ἀφελείας τοῦτο διαλαμβάνων, πρότερον ἀγνοήσας ἐπὶ τίσιν παρὰ τοῖς ἔξω τὸ στερητικὸν λαμβάνεται. Οὐ γὰρ παρὰ πᾶσι ἐνδέχασθαι τὸ κατὰ στέρησιν λέγεσθαι βούλονται οἱ τῶν διαλεκτικῶν λόγοι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τοῖς κατὰ φύσιν τι κεκτημένοις. Τούτοις γὰρ ἐπὶ τάναντία ἐνδεχομένοις ἴσασθαι τῶν κατὰ φύσιν αὐτοῖς ὑπαρχόντων τὸ κατὰ στέρησιν λέγεται, ἐπὶ δὲ τῶν μὴ ἐνδεχομένων οὐκ ἐτι. Οἷον τὸ τυφλὸς ἐπὶ τοῦ λίθου οὐκ ἂν εἴποι τις (ὁ γὰρ πεφυκὸς ὄραν, εἶτα ἀποβαλὼν τὸ ὄραν, τυφλὸς ἀκούει· εἰ μὲν τοί γε πετεινὸν, ἢ ἀνθρώπος, ἢ κτήνος, ὅτι πεφυκὸς ὄραν, ὅτε ἐστέρηται, τυφλὸν στερητικῶς λέγεται), οὕτως καὶ τὸ Ἄόρητον οὐκ ἂν εἴποιμεν τὸν λίθον, ἢ τὸ Ἄνακος, ἢ ⁴ τὸ Ἄφθονος· οὐ γὰρ πέφυκεν ἐπὶ μὲν τοῖ ἀνθρώπου καὶ κτήνους τοῦ πεφυκότητος ὀργίσεσθαι, ὅτε μὴ ὀργίλοιτο, εἴποι ἂν τις κατὰ στέρησιν, ἐπὶ δὲ τῶν μὴ ἐνδεχομένων οὐκ ἂν ἐτι.

Ὅντω καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ ⁶ ληπτέον, ὡς πρὸς τὸν Ἄετιον ἀποτετινομένου τοῦ λόγου, καὶ ἐρωτικῶς ἐξετάζοντος. *Λέγει ἡμῖν, ὦ Ἄετιε, οἶδας ἀσύγκριτον πρὸς τοὺς πάντας τοὺς μὴ ὄντας ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἢ καὶ αὐτὸν σὺν τοῖς ἄκωσιν ἀριθμεῖν τολμήσεως; Καὶ εἰ μὲν ⁶ τοῖς πᾶσι τοῦτον ἀριθμήσεως, τοῖς μὴ ἐκ τῆς οὐσίας ⁷ αὐτοῦ οὐσίαι, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ὄντος ἐξ αὐτοῦ κατ' οὐσίαι γεγεννημένοις, πάρεξ μόνου αὐτοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀσυγκρίτου πατρὸς καὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ ὄντος, ἀτοπωτάτη ἂν εἶη σου ἡ ὁμολογία. Πῶς γὰρ ἐτι εἶς ἐκ τῶν πάντων ἐξ οὐ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ⁶ γεγένηται; ἀδύνατον γὰρ τοῦτο,*

8. πᾶσαν ἐξέτασιν *correperunt ex superioribus Cornarius et Pelavius. Libri, iam scripti quam editi, habent συνεξέτασιν.*

1. τὸ omisum est supra.

2. Supra estia χωρήσειεν ὄντος ὅπερ ἐστὶν, αὐτό γε αὐτοῦ;

3. ὄντως θεὸν *codd. mss. uterque. Scribendum fortasse τίς ἂν χωρήσειεν ὄντως θεὸν, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς, ἑαυτοῦ;*

4. indefessum vertit Cornarius.

6. ληπτὸν *codd. mss. et edit. princ.*

6. Scribendum autē ἐν τοῖς, ut voluit

omnem ac rationem corruptibilium praesertim hominum superat, ut vel invitus ipse confitetur Aëtius, stultitiae non adscribunt.

Aetii Caput XIX. Si ingeniti vox privationem in deo significat, nihilque plane sit ingenitum, quanam ratio ab eo, quod non est, nihil possit auferre? Sin existens quicquam sonat, quis ab eo, quod est idipsum quod est, hoc est ipsum a semetipso, discernat?

Confut. XIX. I. Quae privantia dialecticis nominantur, in medium nobis affert Aëtius, et ad dei scientiam atque intelligentiae fructum aliquem transferre conatur. Sed illud inprimis ignorat, quibus rebus significandis privationis vocabulum a philosophis impositum sit. Neque enim privatione affecta promiscue dici omnia dialecticorum regulae patiuntur, sed ea solum quae natura sua aliqua re praedita sunt. Haec enim cum naturae suae contrarium in statum aliquando redigantur, tum demum privari dicuntur; quorum vero naturalis illa conditio mutari non potest, ad ea vox ista nequaquam convenit. Ita lapidem nemo caecum appellaverit. Hoc enim vocabulum ei soli tribuitur qui quem a natura sortitus est videndi sensum amiserit, uti volucres, homines, pecudes, quae visu, quem habent a natura, spoliata privativa voce caeca nominantur. Sic et iracundiae, vel malitiae, vel invidiae lapidem nemo dicat expertem, quoniam ad haec natura minime comparatus est. Ad hominem vero, sive pecudem, quae iracundiae capacia sunt, cum ea carebunt, privantia illa nomina transferri poterunt, ad cetera non item.

II. Eodem modo et in deo istud accipiendum est. Atque ut ad Aëtium nostra convertatur oratio, libet hunc in modum interrogare. Dic sodes, Aëti, Utrumnam illum cum ceteris omnibus qui eadem e substantia non sunt comparari putas posse, an cum iis annumerare non dubites? Si in aliorum coetum numerumque retuleris qui non ex ipsius substantia sunt, sed e nihilo per eum qui ab ipsomet secundum substantiam ortus est ab illo procreati sunt, a quibus solus eximendus est filius cum spiritu sancto, qui ex incomparabilis patris et unigeniti eius filii substantia processit: si ad ceterorum, inquam, conditionem abieceris, nihil fidei professione tua esse potest absurdus. Qui enim unus ex omnibus erit, a quo sunt e nihilo cuncta producta? Fieri illud utique non potest; neque tute

Petavus, aut ἐναρτιμήσεως pro ἀρτιμήσεως, quod pari iure licebit.

7. αὐτοῦ vitium est ed. Petav. Colon. *repet.*

8. γυγύνηται eod. Rhedig.

καὶ οὐδ' αὐτὸς τοῦτο λέξειας. Μὴ ἐνδεχομένου δὲ τοῦ αὐτὸν εἶναι ὁμοιον, ἢ ἴσον τοῖς ἐξ αὐτοῦ ἐξ οὐκ ὄντων γενομένοις, ἀνένδεκτόν ἐστι τὰ ὅμοια αὐτὸν πάσχειν τοῖς ἀνομοίοις αὐτῶ, οἷς τὸ εἶναι αὐτὰ ἐξ αὐτοῦ ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, οἷς συμβαίνει κατὰ στέρησιν εἶναι τὸ ἐναντίον. Τὰ μὲν γὰρ ἔστιν ὁρῶντα οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν οὔτε γὰρ καὶ τὸ εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν ἐσχήκασιν, ἀλλὰ κατὰ δοτικὴν χάριν τοῦ δεδωρημένου, ἐν οἷς συμβαίνει τὸ πάθος κατὰ στέρησιν τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπαρξάντων κατὰ τὴν δόσιν τοῦ δεδωρημένου, τοῦ ἀπαθοῦς, καὶ οὐκ ἔστιν ἔχοντος τὸ εἶναι, οὐδὲ δυναμένου στερίσκεισθαι τοῖς ἐξ οὐκ ὄντων ὑπάρξασιν. Εἰ οὖν οὐκ ἴσος ἐκεῖνος ὁ υἱός, ἢ ὁ πατήρ, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα τούτοις, ἄλλος δὲ ἔστιν ὁ υἱός παρὰ τούτους, οὐ τῆ ἴσῃ ὀνομασίᾳ κικλησκόμενος, ἐξαιρετὸν δὲ καὶ ἀσύγκριτον ὄνομα ἔχων, αὐτοαγαθὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοαγαθοῦ ὄντος, τίς ἂν ἡ συμπλοκὴ πρὸς τὸ στερητικὸν ¹⁰ ἐχούσης ἀντίθετον; ¹¹ Περισσότερος γὰρ ὁ τοῦ τὸ στερητικὸν εἰσενέγκαντος ἡμῖν Ἀετίου λόγος τοῦ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ γεννητοῦ υἱοῦ, οὐ κατὰ στέρησιν τὴν τῶν κτισμάτων ἔχοντος τὸ ὑπάρχον ἀξίωμα, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτομάτως καὶ ἰδιαζόντως καθ' ἑαυτὸ συμπρέπον τῆ ἑαυτοῦ οὐσίᾳ τε καὶ θεότητι. Ὡς ἐπὶ τοῦ ἀόργητος, οὐ διὰ τὸ ὀργίσεσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ αὐτοαόργητον, καὶ τὸ ἀγέννητος διὰ τὸ ¹² αὐτοαγεννητον, κἄν τε ὁ υἱός γεννητὸς εἴη ἀπὸ τοῦ ἀγεννήτου τῆς κατὰ στέρησιν λέξεως μεταίως κειμένης ἐπὶ τῷ ἀσυγκρίτῳ πρὸς τοὺς ἄλλους, κατὰ τὸν νοῦν τούτου τοῦ ὑποβάλλοντος. Οὔτε γὰρ τὰ ἄλλα τῷ γεγεννημένῳ ἰσάζεται, οὔτε ὁ ἀγέννητος τοῖς κεισιμένοις τὸ

pag. 982. ὁμοούσιον μεταδίδωσιν· οὐκ ἀδυνατοῦ τοῦ δυνατοῦ κατηγορουμένου, ἀλλὰ τῶν ἀδυνάτων πρὸς τὸ δυνατόν μὴ ἐπεκτεινομένων, διὰ τὸ ἐξαιρετὸν τοῦ ἐνός Θεοῦ, καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Κεφάλ. Ἀετίου κ'. Εἰ αἱ στερήσεις ¹ τῶν ἕξων αὐτῶν εἰσιν ἀφαρέσεις, τὸ ἐπὶ Θεοῦ ἀγεννητον ἦτοι στερησίς ἐστιν ² ἕξως, ἢ ἕξις στερήσεως. Ἄλλ' εἰ μὲν στερησίς ἐστιν ἕξως, πῶς ἂν τὸ μὴ προσὸν ³ ὡς προσὸν τῷ Θεῷ συναριθμηθῆσεται; Εἰ δὲ ἕξις ἐστὶ τὸ ἀγεννητον, ἀνάγκη προϋποθέσθαι γεννητὴν οὐσίαν, ἢ οὕτως ἔξιν προσλαβοῦσα ἀγέννητος ὀνομάζεται. Εἰ δὲ ⁴ γεννητὴ ἀγεννήτου οὐσίας μετέχει,

9. ὄντα *supra*caus est Pelavius. Restituit vell. librorum scripturam respectu exempli de caeco sumpti quo paulo superius usus erat.

10. Corrigendum videtur ἔχον οὐσίας ἀντίθετον. Cornarius virtutem quatenam fue-

rit ea complicatio quae ad privationem oppositae se habet?

11. Περισσότερος emendandum Cornarius (vertens Corruit enim Aetii sermo) et Pelavius. Libri habent Περί τε.

unquam hoc asserueris. Quare cum iis quae procreavit e nihilo similis et aequalis esse nequeat, eadem cum sui dissimilibus pati nulla ratione poterit; quibus hoc convenit, ut e nihilo tam ab illo ipsa producta sint, quam quae ipsis insunt, quibus per privationem accidunt contraria. Haec enim omnia minime a seipsis existunt, sed ex benigna dantis largitione; quibus etiam utpote e nihilo productis pati aliquid contingit, cum iis ipsis rebus privantur, quae a largitore illo communicatae fuerant; qui neque pati aliquid potest, et a nullo alio habet ut sit, neque privari ullo modo potest. Quapropter cum aequalis illis non sit filius, uti neque pater, neque spiritus sanctus, ac diversus sit ab istis filius, quibus cum eadem appellatione minime continetur, sed eximium nomen habet et excellens, ut ipsummet bonum ab eo qui ipsummet perinde bonum est profectum dicatur, quatenam esse potest cum iis quae oppositam ex adverso privationem habent commistio? Supervacanea igitur est Aëtii privationem nobis invehentis oratio. Nam ingenitus deus ac genitus filius non ex creatarum rerum privatione dignitatem obtinent suam, sed ex eo quod sponte sua, peculiariter, ac per sese substantiae suae divinitaque congruit. Ita cum expers irae dicitur deus, non id ab ira ipsa petitur, sed ex eo quod ira per sese vacat. Sic etiam ingenitus appellatur, quod existat a seipso, licet ab eodem ingenito filius sit ipse genitus. Itaque frustra est appositae illa vocabulo negatio, cum ad eum transfertur qui cum ceteris vel ex ipsis qui mentionem huius fecit opinione comparari non potest. Non enim cetera adaequari cum genito possunt, nec ingenitus suam cum creatis rebus substantiam communicat. Quod non ulla praepotentis imbecillitate fieri putandum est, sed eo videlicet quod imbecilla cetera ad praepotentem usque provehi nequeant, ob unius dei et ab ipso procedentis unigeniti filii cum spiritu sancto singulari maiestatem ac praestantiam.

Aëtii Caput XX. Cum privationes ablationes sint affectionum, quod in deo est ingenitum, vel affectionis privatio est, vel affectio privationi contraria. Igitur si affectionis privatio est, quomodo id quod non inest deo tanquam insit tribuitur? At si affectio quaedam est ingenitum, genitam substantiam existere ante, ac velut sub-sterni necesse est, ut affectione illa ad eam accedente ingenita nominetur. Si vero genita substantia ingenitae particeps fuit, affe-

12. Libri habent αὐτογέννητον.

1. τῶν ἀβέσθ supra, inserto αὐτῶν post ἔξω.

2. Supra vulgo ἔξω. In codd. mss. et in edit. princ. desiderantur verba

ἔξω, ἢ ἔξω στερήσεως. Ἄλλ' εἰ μὲν στερήσις ἐστίν, quae Pelavius ex superioribus supplevit.

3. ὡς προσὸν ἀβέσθ supra.

4. ἡ γεννητὴ supra.

Ἐξως ὑπομείνασα ἀποβολὴν ἀγεννησίας ἐστέρηται. Ἐῖθ' ἂν οὖν οὐσία μὲν γεννητῆ, τὸ δὲ ἀγέννητον ἔξις. Εἰ δὲ τὸ γέννημα παρόδου ἐστὶ δηλωτικόν, δηλονότι Ἐξιάς ἐστι σημαντικόν, ἂν τε μεταπέπταται ἐξ οὐσίας τινός, ἂν τε τοῦτό ἐστιν ὃ λέγεται γέννημα.

Ἄνατρο. Ἦδη μὲν οὖν περὶ στερητικῆς ὑποθέσεως πολλὰ συμμαχεσάμενος ὁ Ἄτιος τοῖς ἀπὸ τῆς πίστεως ἀλλοτρίοις, καὶ αὐτὸς ἴσα ἐκείνων κατὰ τῆς πίστεως ἐξωπλίσατο, οὐδὲν ἀπὸ πίστεως λέγων, οὐδὲ μεμνημένος τοῦ ῥητοῦ πρὸς τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν κενολόγους φωνούντας, καὶ οὐ κρατοῦντας τὴν ἀρχὴν τῆς πίστεως, ὡς πρὸς αὐτοὺς διελκτικῶς ὁ λόγος φησὶ, *Εἶπον ἐγὼ ἐν τῇ ἐκστάσει μου, Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· μετὰ καὶ τοῦ, Ἐταπεινώθη ἡ σφόδρα. Νῦν δὲ αὐθις τοῖς αὐτοῖς κατατριβόμενος, στερήσεως, ὀνομασίας τε καὶ ἔξεως, καὶ συλλογισμῶν ἀνθρωπίνης σφαλερᾶς ὑπονομίας, φόρτον προβαλλόμενος, καὶ πνευματικῶς ἀνακρινόμενος ἑαυτοῦ* ⁵ *φείδεται ἀνακόψαι τὸ ἴδιον ὄρημα τῆς ἐξ ἀνθρωπίνης πανουργίας, ⁶ ἀφεις περὶ θεοῦ λέγειν ἂ βούλεται. Ἄλλὰ καὶ ἡμᾶς, καίπερ πολλὰ περὶ στερητικῶν διαλεγθέν-*
 pag. 263. *τας, ἀναγκάζει πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν, καὶ ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ἀνατροπαῖς κατατριβεσθαι. Καὶ ἦν μὲν ἱκανὴ ἡ πρὸ ταύτης ἀνατροπὴ δυναμένη, διὰ τὸ ὁμόρροπον καὶ ὁμόνυμον τοῦ συλλογιστικοῦ αὐτοῦ λόγου, κατὰ ⁷ τῶν ἀμφοτέρων φέρεσθαι. Ἄλλ' ἐπεὶ ⁸ δεῖ μῆτε ἵππον σιδηρόστομον ἀγαλλίνωτον εἶναι, κἂν τε κατὰ βαράθρων φέρηται, κἂν τε ἀπὸ τοῦ ὀρημάτος ἦδη ἀνεκρούσθῃ, οὔτε ἀνδρὶ κατὰ τῆς πίστεως τὰ αὐτὰ λέγοντι συγχωρεῖν, καὶ μὴ πρὸς αὐτὸν λέγειν, αὐθις ἐροῦμεν ὅτι, εἰ μὲν αἱ στερήσεις ἔξεων εἰσὶν ἀφαιρέσεις, τὸ ἐπὶ θεοῦ ἀγέννητον ἦτοι στερήσις ἐστὶν ἔξεως, ἢ ἔξις στερήσεως, καὶ πάλιν, εἰ μὲν στερήσις ἐστὶν ἔξεως, πῶς ἂν τὸ μὴ προςὸν ὡς προςὸν τῷ θεῷ συναριθμηθῆσεται;*

Καὶ ἢ τοιούτως ἢ τοιούτως περὶ θεοῦ σε διανοεῖσθαι, ὧ Ἄτιε, καὶ ἔξεις περὶ τὸν θεὸν τοπάζειν, ἴσται σοι μὲν ἡ διάνοια ⁵ στερισκομένη. Ὅσα γὰρ ¹⁰ ἂν ἐπαναβῆ ἡ καρδία σου πρὸς θεὸν ἀποτίθεσθαι, πλὴν μόνου τοῦ πιστεύειν καὶ ὑπερθαυμάζειν, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας δοξάζειν, ἐλεγχθήσῃ, θεὸν μὲν μὴ δυνάμενος συλλογίζεσθαι, μῆτε τὸν αὐτοῦ υἱόν, μῆτε τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, ἵνα μὴ σε ὁ θεὸς ἐλέγῃ, καὶ ψεύστης γένη, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐν ἧμῖν γὰρ καὶ ἔξεις καὶ

5. οὐ φείδεται *coniecit Petavius. Cornelius veritū et spiritualiter percunctans seipsum, eo enititur ut propriam suam propositum relidat, ex humana versutia, a qua de deo dicit quae vult.*

6. ἀφεις *emendavit Petavius. ἀφ' ἧς librorum scriptura est.*

7. τὴν *cod. Rhedig.*

8. ἐπεὶ δεῖ *correzertunt Cornelius atque Petavius. ἐπειδὴ praebent libri iam*

ctionis iactura facta conditionem amisit ingenti. Quare substantia quidem genita fuerit, ingentum autem affectio. Quod si genita soboles transitum quendam significat, non dubium est affectionem indicare certam, sive quaedam e substantia mutatione conformata sit, sive hoc ipsum est genita soboles quod esse dicitur.

Confutat. XX. I. Iamdudum de hoc privationis negotio multa cum iis qui a recta fide alieni sunt consentanee dixit Aëtius, eodemque cum illis studio oppugnandi catholici dogmatis elatus est, adeo quidem, nihil ut e sincerae fidei praescripto pronuntiet, nec illius sententiae meminerit quae adversus eos contorquetur qui ex ingenio suo pleraque inaniter effutiunt, neque ad fidei principium adhaerescunt. Quos quidem his verbis scriptura condemnat: *Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax; item, Humiliatus sum nimis.* Nunc autem in iisdem sese versans, privationis affectionisque vocum, et humanae ac lubricae opinionis argumentorum onus et molestiam praefereus, ac spiritaliter diiudicatus proprium animi impetum ab humana calliditate profectum inhiberi non patitur, eique ut de deo quae velit eloquatur laxis habeis permittit. Quin et nos quoque post multa de privationibus verba facta ad idem retractandum ac refutandum impellit. Sufficere quidem poterat quod ad eum refellendum in superiori confutatione diximus, quod propter eandem argumentorum vim ac similitudinem ambobus opponeretur. Sed quoniam neque contumacis oris equum infraenatum relinquere par est, sive per praecipitia feratur, sive concitatum cursum represserit, neque ei homini qui eadem adversus fidem inculcat cedere oportet, ut non ei contradicatur, hunc in modum idcirco disputabimus: Si privationes quidem affectionum quaedam ablationes sint, ingentum, quod deo tribuitur, vel affectionis quaedam privatio est, vel affectio privationi opposita. Item, si privatio affectionis est, quonam pacto id quod non inest deo tanquam insit tribuitur?

II. Ad hunc igitur, vel ad istum modum cogitare potes, Aëti, ac de deo coniecturam capere, tua vero nihilominus in privatione mens versabitur. Etenim quantavis se contentione animus tuus ad deum erigat, si solam fidem et admirationem, et enixam ex toto pectore praedicationem excipias, eo tandem redigeris ut appareat deum te ratiocinationibus assequi minime potuisse, nec ipsius filium, nec spiritum sanctum, ne te convincat deus ac mendacii redarguat, ut scriptum est. Ergo et affectiones in nobis, et vo-

scripti quam editi.

9. στερισκομένη cod. Ien. et editi libri περισκομένη cod. Rhedig. περισκομένη marg. ed. Petav. (est cod. Pa-

ris., ni fallor, ea scriptura). Fortasse corrigendum παρασκομένη.

10. δ'άν (δάν cod. Rhedig.) codd. mss. et editi. princ.

Psalm.
115, 11.

τὰ θελήματα καὶ αἱ διάνοιαι σφαλεραὶ, ἐπειδὴ φύσεως ἔσμεν καὶ οὐσίας τοιαύτης. Φύσις δὲ λέγεται καὶ οὐσία θεοῦ. Καὶ οὐ παρὰ τὸ φύσιν καὶ φύσιν ἡμᾶς ἀκούειν, καὶ ¹¹ οὐσίαν καὶ οὐσίαν, χρῆ τὸν ἀσύγκριτον θεὸν τῇ ἡμετέρᾳ συγκρίνειν φύσει. Οὕτως καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐὰν εἴπῃς περὶ θεοῦ, ὡς Ἄετιε, αὐτὸ ὅλον ἐστὶν ἀσύμπλοκον, ἀσύγκριτον, τέλειον ἐν ἑαυτῷ, μὴ ἐπιδεόμενόν τινος· αὐτοαίσθητις γὰρ ἐστὶ, καὶ αὐτοθέλημα. Διὸ ἀσύγκριτον μονογενῆ υἱὸν ἀσυγκρίτως γεννήσας οὔτε τῆς ἑαυτοῦ ἐστέρηται οὐσίας, οὔτε τῆς ¹² ἑαυτοῦ τὸν γεγεννημένον μόνον ἐκ μόνου, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, μὴ ἔχοντα πρὸς τὰ ἄλλα ἰσότητα ἢ ἀξιώματος, ἢ φύσεως, ἢ ἑτέρας τινὸς ὑποθέσεως· οὐχ ἑαυτὸ ἐστέρησεν, οὔτε κατὰ ἕξιν, οὔτε κατὰ οὐσίαν τῆς ἀσυγκρίτου αὐτοῦ θεότητος, οὔτε τὸ ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἔφη, γέννημα ἐστέρηται τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας καὶ ἰσότητος, ἀσύγκριτον ὄν, καὶ τὸ p. 28. 261. ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα πρὸς πᾶν ὄντιον ὅπερ ἐστὶ τριάς τελεία, τέλειος ὁ πατήρ, τέλειος ὁ υἱός, τέλειον τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐ ¹³ συναλιφῆ τις οὐσα, οὐδὲ πρὸς ἑαυτὴν διαφυρομένη, οὐδὲ τι ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα ὑποβεβηκός, ἵνα μὴ τὸ διακρινόμενον ἀφανίσῃ τὸ ἀσύγκριτον, καὶ τὸ ἡλλοιωμένον στέρησιν τοῦ εἶναι ἐργάσῃται, ἕξει μόνον λεγόμενον, καὶ οὐκ ἀληθεία, ἢ ὡς ψιλῶ λόγῳ ὀνομαζόμενον ἐν παρόδῳ, καὶ μὴ ὄν, ὡς ἢ σὴ πάντως περινοεῖται διάνοια, ἀποξενῶσαι πειρωμένη τοῦ τῆς πίστεως λόγου, ¹⁴ ὅτι πιστεύειν δεῖ τὸν προσερχόμενον θεῷ, ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται· ὅπερ ἐν πατρὶ μόνῳ οὐ δύναται τελειωθῆναι. Ὁ γὰρ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει, καὶ ὁ τὸν υἱὸν λέγων οὐ δύναται ἐπὶ τὸς πνεύματος ἀγίου.

Ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ πατήρ ἀληθινὸς θεός, ὡς μαρτυρεῖ ο υἱός, ὁ εἰδὼς τὸν πατέρα. Καὶ ἀληθινὸν φῶς ὁ υἱός, ὁ γνωσκόμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ μαρτυρούμενος. Καὶ πνεῦμα ἀληθείας τὸ πνεῦμα, τὸ οὐκ ἄλλοτριον ὄν, ἀλλ' ἀπὸ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. Ταῦτα δὲ ἀφαιρεῖται πᾶσάν σου ¹⁵ τῶν λόγων, Ἄετιε, συλλογιστικὴν μυθολογίαν, καὶ οὐκ ἐνδέχεται ἡμᾶς προτρέψασθαι μαθητὰς γενέσθαι Ἀριστοτέλους τοῦ σοῦ ἐπιστάτου, καὶ εἶσαι τὸν τῶν ἐν πνεύματι θεοῦ πεφωτισμένων ἀλίων ¹⁶ ἀγραμμάτων ὄντων κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἰδιωτῶν, κηρύκων δὲ ὄντων τῆς ἀληθείας

11. οὐσίας καὶ οὐσίας cod. Rhedig.

12. ἑαυτοῦ τὸν scripsi Cornarium seculus, qui veritatis qui genitus est solus ex solo. ἑαυτοῦ τὸ placuit Petavia. A

libris vulgo abest articulus post ἑαυτοῦ, pro quo in cod. Rhedig. legitur αὐτοῦ.

13. συναλιφῆ codd. mss. et ed. princeps. ἡδίκως, perperamque locis esse scripta. συνα-

luntates, et cogitationes lubricae, et in errorem pronae sunt; quandoquidem ea naturae conditione sumus. Natura porro dei et substantia dicitur. Quod autem naturam ac naturam, et substantiam atque substantiam audimus, non ideo incomparabilem oportet deum cum natura nostra conferre. Eadem et ubique ratio est, quicquid de deo affirmare volueris. Est enim eiusmodi ut cum nullo alio commisceri aut comparari possit, perfectum in sese, ac rei nullius indigens. Est enim per se ipse sensus et per se voluntas. Unde incomparabilem unicumque filium sine ulla comparatione gignens nec substantia ipse sua privatus est, nec ille quem ex sese solum ex solo genuit, neque spiritus sanctus. Qui ambo nullam cum ceteris rebus dignitatis naturae, vel alterius rei, aequalitatem habent. Neque vero semetipsum privavit, sive affectionem, sive incomparabilis ipsius divinitatis substantiam spectes, nec illius, uti dixi, sobolem aeterno splendore est et aequalitate privata, quae perinde ac spiritus sanctus cum nullo alio in comparationem deduci potest, quae est perfecta trinitas, perfectus, inquam, pater, perfectus filius, perfectus spiritus sanctus. Quae quidem trinitas in se non confusio aliqua est, aut in se ipsa perturbationem ullam habet, aut quicquam quod inferioris conditionis sit, ne si discernatur aliquid, incomparabile ipsum tollat e medio, aut si quid commutatum fuerit, esse desinat privatione sublatum, ac sola habitudine, non ex rei veritate, aut voce tenus sit, obiterque nominatum, ac denique nusquam extet, quod prava tibi opinione confingis, ex qua scripturae hanc sententiam a fidei professione excludere et abiudicare contendis, *Credere oportet accedentem ad deum, quoniam est, et quaerentibus ipsum remunerator est.* Hebr. 11, 16. Hoc autem solo in patre intelligi non potest. Nam qui filium non habet, patre quoque carere necesse est, et qui filium nominat, sine spiritu sancto facere istud nequit.

III. Est enim re ipsa pater verus deus, ut testatur filius, qui novit patrem, et vera lux est filius, qui cognoscitur eiusdemque testimonio declaratur, et spiritus veritatis est spiritus, qui non alienus est, *sed a patre profiscitur, et a filio accipit.* Atque haec omnia tuam illam argumentorum fabulam circumscribunt. Neque id hortatione ulla perficere potes ut Aristotelis praeceptoris tui discipuli esse velimus, aut piscatorum, qui dei spiritu collustrati sunt, doctrinam relinquere, illiteratorum quidem et rudium, sed veritatis nihilominus praecorum, quo munere dei virtute ac beneficio perfuncti

Ioann.
16, 15.

λοφῆ edit. Petav.

14. ὁ cod. Rhedig.

15. τῶν λόγων desideratur in cod. princ.

Rhedig.

16. γραμμάτων codd. mss. et ed.

ἐν δυνάμει θεοῦ, ἣ κατηξίανται. Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ συλλογιστικῇ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐν λόγῳ κομπαστικῇ, ἀλλ' ἐν δυνάμει καὶ ἀληθείᾳ. Καὶ γὰρ ἀρκετῶς ¹⁷ ἠκούσαμεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ λόγου σου τοῦ περὶ στερήσεως ἕξεων καὶ θήσεων, καὶ γεννητὴν οὐσίαν καὶ ἀγέννητον οὐσίαν προσλαμβάνουσαν, καὶ μὴ προσλαμβάνουσαν, καὶ μεθ' ἕξεως ἕξεως ¹⁸ ὑπομένουσαν ἀποβολὴν, καὶ περὶ οὐσίας καταπλεομένης γεννητῆς, ἕξεως δὲ ἀγεννήτου, καὶ γέννημα λεγόμενον ἐν παρόδῳ, σημαινομένου δὲ ἐν ἕξει μόνῃ, καὶ ἕξεως δηλωτικόν, μεταπλαζομένου ἐξ οὐσίας τινός, κἄν τε λεγομένου γεννήματος, ὡς ἔφης. Ἀυτὰ γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν τὸ διανόημά σου λαλεῖ, μηδὲν ¹⁹ περατοῦν κατὰ τῶν αὐτῶν φέρεσθαι φθεγγόμενον.

pag. 965.

Κεφάλ. Ἀετίου κα'. Εἰ τὸ ἀγέννητον ἕξις, καὶ τὸ γεννητὸν ἕξις, αἱ μὲν οὐσίαι τῶν ἕξεων πρώται, αἱ δὲ ἕξεις τῶν οὐσιῶν, εἰ καὶ δευτέραι, ἀλλ' οὐν γε προτιμότεραι. Εἰ δὲ τὸ ἀγέννητον τοῦ γεννητοῦ αἰτιόν ἐστι, τοῦ εἶναι ¹ σημαινομένου, γέννημα συνεισφέρον τῇ ἐαυτοῦ οὐσίᾳ τὸν αἰτιον, ² οὐσίας ἐστὶ δηλωτικόν τὸ γέννημα, ἀλλ' οὐχ ἕξεως, τῆς ἀγεννήτου φύσεως οὐδὲν ἐαυτῇ συνεισγαούσης, πῶς οὐκ ἂν εἴη οὐσία, ἀλλ' ἕξις ³ καὶ ἡ ἀγέννητος φύσις;

Ἀνατρ. Ἐξεων διαληπτικόν λόγον ἐπὶ θεοῦ τε καὶ μετὰ θεοῦ κατασκευάζειν πάλιν ἡμῖν πειράται Ἀέτιος, ὡς ὁράτε, φίλοι τῆς ἀληθείας. Καὶ τὰ μὲν πρώτα τίθησι, τὰ δὲ δευτέρα. Ἐπὶ θεῷ δὲ λαμβάνειν πρώτα ἢ δευτέρα οὔτε θέμις λέγειν. Ἄμα γὰρ ἐν θεῷ τὰ πάντα πρόςεστι, καὶ προσθήκης οὐ δέεται. Διὸ καὶ τὸ γέννημα οὐκ ἀπὸ χρόνου νοεῖσθαι εὐσεβῆς χωρεῖ λόγος. Θεῷ γὰρ πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι, τουτέστι τῇ τριάδι τῇ οὔσῃ ὅπερ ὁ ὢν θεός, καλεῖται πατὴρ ὁ ὢν, καὶ υἱὸς ὁ ὢν πρὸς τὸν ὄντα ὢν, γεγεννημένος ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως· ὡς τὸ, Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ τὸ ἐν τῇ φωνῇ σου ὁψόμεθα φῶς, καὶ τὸ, Ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· καὶ περὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος ὡς αὐτως, Τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν. Καὶ ὁρᾷς ὅτι οὐδὲν πρόσφατον ἐν τῇ τριάδι. Διὸ οὔτε ⁴ οὐσία πρὸ ἕξεως, οὔτε ἕξις πρὸ οὐσίας. Ἐξὲν δὲ οὐ κατὰ τὰς σφαλεράς λεγομένας ἕξεις, τροπήν ἐχούσας ἐν ἐκάστῳ τῶν τὰς ⁵ θετικὰς ἕξεις ἐχόντων, εἰ καὶ ἕξιν περὶ θεοῦ λέγειν ἀναγκαίαις ἡμᾶς, ὡς Ἀέτιο. Καὶ οὔτε τι ἐν θεῷ προτιμότερον, οὔτε μετα-

17. ἠκούσαμεν emendatio Petavii est. Libri vulgo εἰκάσαμεν.

18. ἀπομένουσαν vitium est editi. Petav. Colon. repet.

19. περατοῦν reposui ex codd. mss. et ed. princ. παραιτοῦν ἐπιταί in ed. Petav., qui arriolatus est πέρα τοῦ.

1. Male supra σημαίνων.

2. οὐκ οὐσίας cod. Rhedig. Vide quae supra de hac scriptura annotavi.

3. καὶ abest supra.

4. ἕξις (pro οὐσία) vitium est editi. Petav. Colon. repet.

sunt. Non enim in syllogismis argumentisve regnum coeleste positum est, neque in arroganti inflatoque sermone, *sed in virtute ac* 1. Cor. 4, 20. *veritate.* Nos autem satis superque haec tuam illam de privatione affectionum ac positionum disputationem audivimus, tum genitam illam ingenitamque substantiam adsciscentem sibi, vel non adsciscentem aliquid, et una cum affectione huius quoque iacturam patientem, nec non et de substantia genita simul implicata et ingenti affectione, tum de sobole genita, quae per quendam veluti transitum expressa significationem nihilominus permanentis affectionis habet, et ex natura quapiam commutationem indicat, cum genita soboles appellatur. Ergo iisdem de rebus eadem saepius tuo ex ingenio proponis, quod eadem inculcare saepius nihil veretur.

Aetii Caput XXI. Si tam ingenitum quam genitum affectio sit, substantiae quidem affectionis priores, affectiones porro uti natura posteriores, sic iisdem anteponendae sunt. Quod si ingenitum geniti causa est, eique confert ut existat, genitum vero causam ipsam substantiae sua notione complectens substantiam ipsam, non affectionem exprimit, cum ingeniata natura nihil ipsa secum includat, nonne substantia potius quam affectio quaedam debet videri?

Confut. XXI. I. De affectionibus cum de divina natura, perinde ac de inferioribus deo disputat, iterum agere instituit Aëtius, ut animadvertere potestis, veritatis studiosi omnes. In quo nonnulla priora facit, alia posteriora. Atqui priora ulla in deo, vel posteriora constituere, ne sermone quidem licet. Etenim simul in deo insunt universa, nec accessionem aliquam desiderat. Quocirca cum genitam sobolem dicimus, nihil omnino temporarium pietas admittit. Nam in sanctissima trinitate, hoc est deo patre, filio et spiritu sancto, qui est deus existens, pater existens vocatur, nec non et existens filius cum existente comparatus, ab eoque citra initium illum tempusque genitus; ut ex iis scripturae locis intelligimus: *Apud te est fons vitae*: item, *In lumine tuo videbimus lumen*: et, *Qui est in sinu patris*: item, *In principio erat verbum, et verbum erat apud deum, et deus erat verbum.* Similiter et de spiritu sancto: *Spiritus meus consistit in medio vestri.* Vides quam nihil in trinitate sit recens? Unde nec substantia affectionem, nec substantiam antecedit affectio. Ceterum affectionem cum dicimus, non fluxas illas et caducas intelligimus, quae in unaquaque earum rerum quae adventitiis rebus afficiuntur vires suas ac mutationes exercent, utcumque nos a te coacti affectionis vocabulum ad divina transferimus. Nihil est igitur in deo vel antecellens, vel aetate posterius, sed ea dun-

Psal. 35, 10.

Ioann. 1, 1.

Agg. 2, 5.

γενέστερον, ἀλλ' ὅσα πρόκει τῷ ἀξιώματι πρὸς δοξολογίαν, τῇ μὲν μιᾷ θεότητι καὶ μία δοξολογία καὶ μία τιμῆ, ἵνα τιμῶσι τὸν υἱόν, ὡς περ τιμῶσι τὸν πατέρα· καὶ ἵνα μὴ βλασφημῶσι τὸ πνεῦμα διὰ τὸν τῆς πατρ. 286. ἀπειλῆς λόγον, τὸν υἱὸν τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῖς συγχωροῦντα ὡς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ὡς προκείμενως ἔστιν, οὐδὲν διηλλαγμένως ἔστι περὶ τὴν τριάδα νοεῖν, ἢ εὐσεβεῖν, ἢ δοξάζειν, ἐν πατρὶ δὲ τὸ πατήρ, ἐν υἱῷ δὲ τὸ υἱός, ἐν ἁγίῳ πνεύματι τὸ ἅγιον πνεῦμα οὕτως λέγειν, καὶ οὕτως ἐν ἀληθείᾳ δοξάζειν, ὅπερ προκείμενως τῇ μιᾷ τριάδι προσκυνητικῶς τὸ σέβας νέμειν ἢ ἀληθινῇ πίστις, καὶ τὸ ἀξίωμα γινώσκειν. Καὶ οὔτε τὸ ἀγέννητον τοῦ γεννητοῦ δέεται, εἰς τὸ συνυψιζέσθαι ἑαυτῷ τῇ οὐσίᾳ, ἵνα ἁλίως οὐσίας αὐτῷ γένηται δηλωτικῶν τὸ γέννημα· οὔτε ἕξις τῆς ἀγεννήτου φύσεως ἢ οὐσία τοῦ γεγεννημένου ἔστιν ἢ λέγεται.

Οὐδενὸς γὰρ ἢ τριάς δεῖται, οὔτε προσθήκην τινὸς λαμβάνει. Οὔτε γὰρ ἐπειδὴ αὐτὴ ἢ τριάς ἦν αἰεὶ, καὶ οὐδὲν ἦν τῶν κεκτισμένων, παρὰ τοῦτο ἀποκληρώσεως ἔνεκεν, ἢ προσληπτικῆς τινοῦ ὀνομασίας, ἢ προσθήκης τῷ ἀξιώματι ἑαυτῷ ἐπενόησεν ὁ πατήρ, δι' ὃ υἱοῦ μὲν κτίσας οὐρανὸν καὶ γῆν, καὶ πάντα ὄρατά τε καὶ ἀόρατα, καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἔστρεψε πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κεκτισμένων, ἵνα ἐκ τοῦ κεκτισθαι τὰ κεκτισμένα καὶ δημιουργηθῆναι τὰ γεγονότα ἐπισυνεισφορὰ γένηται τῷ κτιστῇ ἀκούοντι καὶ δημιουργῷ πατρὶ, ¹⁰ ἢ προσληπτικῶς νοηθείη τῷ υἱῷ, δι' οὗ καὶ ἀφ' οὗ τὰ κεκτισμένα γηγέννηται, ἢ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, ἐν ᾧ τὰ ἐστρεφωμένα ἐστρεφῶνται. Καὶ γὰρ οὐ τραπεῖς ἀπὸ ἕξεως εἰς ἕξιν θεός, καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ ἀλλοιωθεὶς, ὡς κατ' ἔννοιαν καὶ ¹¹ μεταβολόν, εἰργάσατο τὰ εἰργασμένα. Εἶχε γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸ αἰεὶ δημιουργικὸν καὶ τέλειον, καὶ μηδεμιᾶς ἐπιδεόμενον προσλήψεως δόξης. Καὶ ὡς περ ἐπὶ τῶν κτισμάτων οὐ δεῖ διανοούμενόν τινα περὶ θεοῦ προσληπτικῆς ἕξεως καὶ ἀξίας εἶναι τὸ ἀξίωμα τῆς οὐσίας καὶ δόξης θεοῦ, οὕτως ἀνακρουσθήσεται Ἄλιος, βουλόμενος θεὸν συλλογίζεσθαι κατὰ τὸ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, κατὰ τὸν ἕξεως καὶ οὐσίας αὐτοῦ ἐπιφερόμε-

6. Hoc est in delendum iudicavit Pelavius, et uncias inclusit. In Cornarii versione ea verba ut prokimevως ἐστὶν ad verba praecedentia sunt retracta. Pro συγχωροῦντα in cod. Rhedig. legitur ἔχωροῦντα.

7. ἅγιον πνεῦμα, quae verba absunt a libris, supplevi praesunte Cornario. Pelavius amovit „Deest (post πνεύματι τὸ) πνεῦμα λέγειν.“ Sequentia verba

ita corrigenda videntur: τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὕτως λέγειν, καὶ οὕτως ἐν ἀληθείᾳ δοξάζειν, ὅπερ προκείμενως, ὡς τῇ μιᾷ τριάδι προσκυνητικῶς τὸ σέβας νέμειν ἢ ἀληθινῇ πίστις καὶ τὸ ἀξίωμα γινώσκει. Cornarius ita verit: — in spirita sancto spiritus sanctus. Sic dicere, et sic in veritate glorificare, decenter uni trinitati adorationis cultum tribuere, et dignitatem confiteri, vera fides est.

taxat insunt quae dignitati illius aut laudem praedicationemque congruunt. Nimirum uni ac singulari divinitati, una laus, et singularis honor attribuendus est: *Ut honorent filium, sicut honorant patrem*, et ut ne contumeliosum quiddam in spiritum iaciant, interminationem illam veriti, quae istiusmodi scelus, uti par est, *nec in praesenti saeculo, nec in futuro condonandum* edicetur. Quare nihil in trinitate cogitare diversum, neque salva pietate sentire aut opinari licet. Verum et in patre patrem, et in filio filium, et in spiritu sancto spiritum sanctum agnoscere nos oportet. Hunc in modum profiteri, et ita ex rei veritate iudicare necesse est, pro eo ac consentaneum est uni trinitati adorationis praebere cultum et illius maiestatem agnoscere. Itaque nec ingenitum opus habet genito, ut aliquid naturae suae conferat, eiusque dum ipsam declarat quodammodo causa censeatur, neque geniti substantia ingenitae naturae est, aut dicitur affectio.

Ioann.
5, 22.

Matth.
12, 32.

II. Quippe trinitas rei nullius indiget, nec ullius accessionem postulat. Cum enim trinitas ab aeterno fuerit, cum nihil adhuc creaturarum rerum existeret, non idcirco tamen, quo velut sortito sibi aliquid cederet, aut novae alicuius appellationis, vel ad dignitatem suam accessionis compos fieret, rerum omnium procreationem in animum induxit pater, adeo ut coelum terramque, et aspectabilia omnia, eaque quae visum fugiunt, per filium crearet, omniaque quae condiderat spiritu suo corroboraret, quo ex illa conditarum rerum creatione, operumque fabricatione aliquid in patris utilitatem redundaret, qui creator et artifex nominaretur, vel accessisse intelligeretur ad filium, per quem, et a quo creatae res productae sunt, vel denique ad spiritum sanctum, qui eadem illa confirmavit. Non enim ab affectione aliqua conversus in alteram deus, et natura substantiaque mutatus, velut cogitabundus, aut ad aliam sententiam traductus, quae molitus est effecit. Quippe qui in sese fabricandi vim habuerit semper, eamque perfectam, nec ullis gloriae incrementis augendam. Quocirca quemadmodum, cum de creatis rebus agimus, tale quiddam de deo suspicari nefas, quasi divinae essentiae gloriaeque maiestas eius affectionis dignitatisque sit, quae aliquid extrinsecus vindicare sibi possit, ita et refellendus erit Aëtius, qui ratiocinationibus suis divinam naturam comprehendere cupiens ingeniti genitique proprietatibus abutitur ea disputatione, quam de

8. An αἰτίου?

9. Ita correxerunt Cornarius atque Petavius. In libris vulgo legitur οὐ.

10. ἢ, quod vulgo abest, repositi ex

emendatione Petavii. Cornarius verit̄ et idem assumptive de filio intelligatur.

11. μεταβολῆν suspicatis sunt Cornarius (certe is verit̄ mutationem) et Petavius.

νον ἡμῖν λόγον, ὁμολογουμένων πάντων τῶν κεκτισμένων εἶναι ἀλη-
 pag. 967. θῶς, καὶ οὐχ ἔνεκεν προσλήψεως δόξης Θεοῦ ¹² τῷ ἀνευθεῖ ἐπινοη-
 θέντων· ὡςπερ καὶ ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς, καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ
 πνεύματος οὐ τὸ ἴσον ἔστι λέγειν τῶν κτιστῶν· ἀνένδεκτον γὰρ τοῦτο
 λέγειν. Ἄλλ' ἐπειδὴ συλλογισμοὺς ἤκει φέρων ἡμῖν Ἄετιος μεταρσιο-
 λεκτῶν, καὶ πρὸς τὰ ἄνω τολμηρῶς ἀποτεινόμενος, ἀπὸ δὲ τῶν κάτω
 ἀντισυλλογιζόμενος κτισμάτων, καὶ αὐτὸς μηδὲν εὐρισκόμενος κατὰ
 τὸν συλλογιστικὸν αὐτοῦ λόγον. Ἦ τε γὰρ σοφία ἀνθρώπων παρέρχε-
 ται, ἣ τε συλλογιστικὴ λέξις ἀνθρώπων θάπτεται. Ἐξελεύσεται γὰρ
 τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὸν χοῦν αὐτοῦ. Τὰ γὰρ συλλο-
 γιστικά πάντα τῶν ἀνθρώπων παρέρχεται, καὶ οἱ ἄνθρωποι μετὰ καὶ
 τῆς συλλογιστικῆς Ἀετίου, καὶ κατὰ πίστεως τεχνικῆς ἐπιτηδεύσεως.
 Μένει δὲ ἡ ¹³ ὑπ' αὐτοῦ ¹⁴ συλλογιστικὴ πίστις, καὶ ἐλπὶς, καὶ ἀγά-
 πη, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Κεφάλ. Ἀετίου κβ'. *Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, οἷα ἡ Θεοῦ*
¹ παντοκράτορος, πῶς ἂν τὴν μὲν παθητὴν ἐρεῖ τις, τὴν δὲ ἀπαθῆ;
Εἰ δὲ φύσεως ἀποκληρώσει ἀγεννήτου ἡ μὲν διαμένει ποσότητος καὶ
ποιότητος καὶ, ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσης μεταβολῆς ἀμείνων, ἡ δὲ πα-
θῶν ² ὑπεύθυνός ἐστι, συγχωρηθεῖσα ³ διὰ τὸ ἀπαράλλακτον εἰς οὐ-
σίαν ἔχειν, τῷ ⁴ αὐτομάτως ἐπιτρέψαι ⁵ τὸν φιλοῦντα κατὰ τὰ προει-
ρημένα, ⁶ ἥτοι γ' οὖν ἀκόλουθον τὴν μὲν ποιούσαν ἀγέννητον εἰπεῖν,
γεννητὴν δὲ τὴν μεταβαλλομένην.

Ἄνατρ. Οὐ πᾶσαν οὐσίαν εἶναι λέγομεν ἀγέννητον, οὐδὲ πᾶσαν
 ἐκ Θεοῦ γεννητὴν· ὅτι ὁ γεννήσας τὸν ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, καὶ
 ἀποστείλας ἐξ αὐτοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτοῦ, πνεῦμα τῶν ⁷ τοῦ υἱοῦ
 μετέχον, οὐ πάντας ἐγέννησεν, ἀλλ' ἕνα, διὸ μονογενῆς, καὶ ἔν ἐξ
 αὐτοῦ ἀπέστειλεν, διὸ ἅγιον πνεῦμα· ἔκτισε δὲ διὰ τοῦ ἐνός, καὶ ἔστε-
 ρέωσεν ἐν τῷ ἐνὶ τοῦς πάντας, τοὺς μὲν γεννῶντας, καὶ μετὰ κτίσειν
 γεγεννημένους, τοὺς δὲ κτισθέντας, μήτε γεννῶντας, μήτε γεγεννημέ-
 pag. 968. νους. Πολὺ δὲ ἀφέστηκεν ἡ ἄκτιστος τῆς τριάδος οὐσία τῶν ἀπὸ
 τῆς τριάδος κτισθέντων, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς τριάδος γεννηθέντων. Διὸ
 ἔχει ἡ τριάς τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀπαράλλακτον, τὰ δὲ πάντα τὰ μετὰ τὴν

12. τῷ om. cod. Rhedig.

13. ἀπ' αὐτοῦ cod. Rhedig.

14. Corrige συλλογισθεῖσα, αὐτὴ συλλογιστὴν ἢ, ut Petavius coniecit, συλλογισμένη.

1. Supra τοῦ παντοκράτορος.

2. Supra ἐστὶν ὑπεύθυνος.

3. Rescribendum puto δὲ τὸ. Petavio placuit δεῖ τὸ. Supra abest vocula διὰ. Cornarius vertit altera vero passionibus obnoxia est, ita ut concessum sit ipsi, invariabilitatem in essentiam

affectione et substantia nobis obtrudit; cum illud in confesso sit, creatas res omnes esse re vera, neque tamen ob ullum commodum aut incrementum gloriae a deo, qui nulla re opus habet, excogitatas fuisse; non secus atque in unico dei filio, eiusque sancto spiritu, nefas est cum creatarum rerum conditione illos adaequare. Dici enim istud nullo modo potest. At vero rationibus syllogismisque suis nos aggreditur Aëtius, de coelestibus rebus garriens, et audacter ad superiora contendens, atque ab inferioribus creaturis petitis argumentis nos oppugnans, cum tamen suis illis disputationis argutiis nihil omnino promoveat. Hominum quippe sapientia praeterit, humana ratiocinandi vis ac subtilitas consepulta iacet: *Exibit*, inquit, *spiritus eius et revertetur in pulverem suum*. Syllogismorum, inquam, acumina omnia hominum ingeniis excogitata praetereunt, hominesque pariter cum illa Aëtii ratiocinatione, et affectato contra fidem calliditatis artificio. *Manet* autem ea quam syllogismis suis circumvenire conatur, *fides, spes, et caritas*, uti scriptum est.

Psalm.
103, 14.

1. Cor.
13, 13.

Aetii Caput XXII. Si substantia omnis ingenta sit, cuiusmodi est omnipotentis dei, quid attinet hanc quidem passionibus obnoxiam, illam vero expertem asseverare? Quod si attributione quadam ingentiae naturae, altera quantitate, qualitate, atque omni prorsus manet mutatione superior, altera affectionibus obnoxia, quae tamen ipsa, ut immutabili substantiae conditione sit, beneficio quodam alterius sit adepta, si haec, inquam, ita se habeant, aut casu, ac fortuito id contigisse dicendum est, aut illud consequens est, ut et ea quae agit ingenta, et quae mutationem patitur genita censeatur.

Confut. XXII. I. Neque substantiam omnem ingentam esse dicimus, nec omnem a deo genitam, quoniam qui filium suum genuit, et a se ipso spiritum sanctum emisit, illum inquam spiritum qui eorum quae filii sunt particeps fuit, non omnes, sed unum duntaxat genuit; unde et unigenitus est, et unum emisit a se ipso, unde spiritus sanctus. Per unum porro creavit, et in uno confirmavit omnes, quorum alii generandi vim habent, et post primam creationem deinceps generantur, alii sic creati sunt ut neque gignant, neque gignantur. Verum increata trinitatis substantia longe ab his omnibus abest, quae ab ipsa trinitate creata sunt, non genita. Ideo trinitatis illud proprium est, ut neque pati quicquam, neque commu-

Matth.
12, 32.

habere, eo quod sponte sua amicus (τὸν articulo omisso) τὰ κατὰ τὰς προειρημένας.

4. Ita codd. mss. Editi habent αὐτόματω.

6. Vulgo ἢ τὸ γ' οὐκ.

7. τοῦ excludit ab edit. Petavii.

5. Supra vulgo extat scriptum φῶλον

τριάδα ἡ πάθει ὑποκείμενα, εἰ μὴ τι ἂν δωροῖτο ὁ ἀπαθὴς τὸ ἀπαθὴς διὰ τῆς ἀφθαρσίας, οἷς βούλεται κατὰ δωρεὰν χαρίσασθαι ἀφθάρως. Οὐκ ἔχουσι δὲ τὸ ἀφθαρτον ἐξ ἀσωμάτου φύσεως, ἀλλ' ἐξ ἀφθαρσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀπαθοῦς θεοῦ. Καὶ γὰρ οὔτε τὸ παθεῖν τὸν μονογενῆ ἐν σαρκὶ πάθος περιποιεῖται τῇ αὐτοῦ θεότητι, καὶ τοί γε ἐξ ἀληθινῆς ὁμολογίας πιστευόμενον ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς πίστεως, οὐ πέπονθεν ὁ ἀπαθὴς θεὸς ὢν λόγος. Ἐμεινε δὲ ἐν ἀπαθείᾳ ὁ αὐτὸς μὴ τραπείς τὴν φύσιν, μήτε ἡλλοιωμένος. Διὸ σοφία ὢν, καὶ θεὸς ἀπαθὴς ὢν, καὶ εἰδὼς ὅτι διὰ πάθους σώζει τοὺς τὰ πάθη ἔχοντας τοῦ θανάτου, οὐ πρέσβυν ἀπέστειλεν, οὐκ ἄγγελον, οὔτε ὅστις ὡς τοὺς πρὸ αὐτοῦ προφήτας, ἀλλ' αὐτὸς κύριος ἦλθε, καὶ τὸ παθητὸν λαβὼν ἐν ἑαυτῷ ἀληθινῶς πέπονθε, τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀπαθοῦς μενούσης. Οὐ γὰρ ἡ ἕνσαρκος παρουσία ἤμβλυε τὴν δύναμιν τῆς αὐτοῦ θεότητος. Εὐρίσκειται γὰρ ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι τὰ τοῦ θεοῦ ἐνεργῶν, καὶ μὴ ἀπὸ σαρκὸς ἀποκλειόμενος, ἀνέμφ μὲν ἐπιτιμῶν, καὶ κλύδωνι, καὶ θαλάσῃ, Λάζαρον δὲ ἀνθεντία ἰδίᾳ καλῶν, καὶ ἄλλα μυρία καὶ ἐπέκεια τούτων ποιῶν· ὃς καὶ συνεχῶρει μὲν τὰ κατὰ τὸ εὐλογον τῇ σαρκί, ὡς καὶ διαβόλοι πειράζειν, καὶ ἀνθρώποις καίω, καὶ τοῖς συλλαμβανουσι τὸ ἄλλοικειν, ἵνα ἐν τῷ παθητῷ ὁ ἀπαθὴς πάθῃ, ἀπαθὴς μένον ἐν τῇ ἰδίᾳ θεότητι ὢν, οὐκ ἀλλότριος τοῦ ἀπαθοῦς θεοῦ, ἰκουσίας δὲ ποιῶν τὰ πάντα κατὰ τὸ ἔκπληκτον αὐτοῦ μυστήριον· ὡς καὶ ὁ πατὴρ θεὸς σὺν αὐτῷ τῷ μονογενεῖ καὶ τῷ πνύματι αὐτοῦ τῷ ἁγίῳ, τριάς οὐσα ἀεὶ τέλεια καὶ ἀπαθὴς, μία θεότης, περιέχει τὰ πάντα, εἷς θεός, μία κυριότης, τοῦ αὐτοῦ θεοῦ περιέχοντος τὰ ὅλα.

Καὶ οὐ διὰ τὸ περιέχειν τὰ πάντα πάθει ὑποπίπτει, τῶν ἐμπεριεχομένων ὑπὸ πάθος πιπτόντων. Ἐντὸς γὰρ πάντων ἐστὶ, καὶ ἐκτὸς τῶν ὅλων πάντων θεός, ἀμυγῆς πρὸς τὰ πάντα. Ὅθεν οὐδὲ διὰ τὸ εἶναι πάντη, οὐδὲ διὰ τὸ ἐκτὸς εἶναι πάντων, οὐδὲ διὰ τὸ περιέχειν τὰ πάντα, οὐδὲ διὰ τὸ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα κινεῖσθαι, πάθος εἰσίοισι τῷ ἀπαθεῖ θεῷ. Ὡς περ οὐδὲ διὰ τὸ γεγεννημέναι τὸν μονογενῆ, ¹⁰ οὐδὲ τὸν μονογενῆ ¹¹ γεγενῆσθαι, οὐδὲ διὰ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ ἀπεστάλθαι, πάθος εἰσίοισι τῇ ἁγίᾳ τριάδι. Οὔτε γὰρ παθητὸν τὸ

8. πάθη codd. mss. et ed. princ.

9. ἔτι codd. mss., et amplius vertit Cornarius quoque. Editi habent ἔστι.

10. Scribendum οὐδὲ διὰ τὸ μόν.

11. γεγενῆσθαι ed. Petau. Colon. repr.

tari possit; cetera omnia, ubi a trinitate discesseris, pati aliquid possunt; nisi forte expers ille affectionis omnis similem quendam statum per incorruptionem, quibus libuerit, singulari quodam beneficio large benigneque concesserit. Quem quidem incorruptionis statum non ex incorporea aliqua natura, sed ex boni et affectionis omnis expertis dei largitate consequuntur. Quod autem unicus dei filius in carne sit passus, nullam istud in ipsius divinitatem passionem transfundit. Quamquam illud recta fides ac sincera professio docet, dei verbum, quod per sese pati nihil potest, nihilominus esse passum. Idem porro eadem ipsa patiendi nihil in conditione permansit, nec in natura sua mutationis aliquid aut diversitatis expertus est. Quamobrem ille qui sapientia ac deus erat passionis omnis expers, cum patiendo sciret se eos liberaturum esse qui mortem patiebantur, non legatum ullum, non angelum misit, non prophetas denique, cuiusmodi adventum suum antecesserant, sed ipsemet dominus venit, ac per passionem ita in se ipso vereque sustinuit, ut interim expers passionis divinitas ipsa permaneret. Cuius quidem vim ac potentiam nihil incarnatio ipsa diminuit. Nam eundem in divinitate sua, quae dei propria sunt, praestantem sine ullo carnis impedimento cernimus, velut cum *ventos, mare et fluctus increpat, cum Lazarum propria auctoritate evocat, et infinita alia prodigiosa ac stupenda molitur*. Quamquam interim quicquid erat consentaneum corpori tribuebat. Nam et diabolo tentare permisit, et hominibus caedere, et his qui comprehendebant capere, ut in patibili natura passionis expers pateretur, et interim in sua divinitate passionis expers maneret, non alienus a passionis experte deo, sed omnia singulari quodam et admirabili mysterio suapte voluntate suscipiens. Quemadmodum et pater deus cum unigenito ipso ac spiritu sancto; quae quidem perfecta, et passionis expers trinitas, unaque divinitas universa complectitur, deus unus, ac dominatus unus continentis omnia dei.

Luc. 8, 24.
Ioann. 12.

Math. 4.

II. Neque vero quod continere dicatur omnia, idcirco patiendi conditioni subiicitur, licet quae ab ipso comprehenduntur ei legi subiaceant. Est enim intra omnia et extra omnia universorum deus, neque tamen cum ulla re concretus ac permixtus; ex quo fit ut neque quod ubique sit, neque quod extra omnia sit, neque quod comprehendat omnia, neque quod in ipso universa moveantur, ob id pati quicquam existimandus sit immunis ab omni patiendi conditione deus. Sicut nec idipsum, quod unicum filium genuit, quodque unicus ille genitus est, aut quod sanctus eius spiritus emissus est ab ipso, ullam sanctissimae trinitati affectionem inferet. Quippe nec

ἅγιον πνεῦμα, ἐν εἶδει περιστεῶς κατιὸν ¹² ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλιν, οὔτε ὁ μονογενὴς ὑπὸ Ἰωάννου βαπτιζόμενός τε καὶ ψηλαφώμενος, οὔτε ὁ πατὴρ ἄνωθεν βοῶν φωνῇ ἀκουστικῇ ἀνθρώποις ὅτι, Οὗτός μού ἐστιν ὁ υἱός, αὐτοῦ ἀκούετε. Ἀπαράλλακτος τοίνυν ὁ υἱός. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ ἀγέννητος, ὁ δὲ υἱὸς γεννητὸς ἀπαθῆς, καὶ τὸ πνεῦμα ἀπαθῶς προελθόν. Τῶν δὲ ἄλλων κτιστῶν ὄντων ¹³ τῆς τελείας τριάδος διαμενούσης ἐν τῇ ποσότητι καὶ ἀκρίστῳ ὀνομασίᾳ, οὔτε τοῦ ἀμείνωνος μεταβαλλομένου, ¹⁴ οὔτε τὸ γεννηθὲν πάθει συνεχόμενον ἐστίν. Οὔτε γὰρ ὁ γεννήσας πάθει συνεσχέθη. Οὐ γὰρ σωματικὸν τὸ γέννημα, ἀλλὰ πνεῦμα ἐκ ¹⁵ πνεύματος, καὶ υἱὸς ἐκ πατρός. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, πνεῦμα πατρός, πνεῦμα Χριστοῦ, οὐ κτιστόν, οὐ γεννητόν, οὐ συνάδελφον, οὐ προπάτορον, οὐκ ἱγγονον, τῆς ¹⁶ ἀσυγκρίτου οὐσίας πατρός καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος, ὑπερβαινούσης πᾶσαν ἔννοιαν καὶ πάντα νοῦν, οὐ μόνον εἴπομι ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλων. Οὐ γὰρ μεταβολὴν ἐπεδέξατο ὁ μονογενής, οὐδὲ ὁ αὐτοῦ πατὴρ, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, ¹⁷ τῷ τὸν μονογενῆ ἀπαθῆ ὄντα ἐν σαρκὶ παθεῖν, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐν εἶδει περιστεῶς, καὶ ¹⁸ τῷ τὸν πατέρα φθογγὴν εἰς ἀκοὴν ἀνθρώπων ἀπορρήξει ἄνωθεν ἀπαθῶς. Ὡσπερ οὐ μεταβολὴν καὶ πάθος περιποιήσαντο οἱ κτισθέντες ἄγγελοι καὶ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, καὶ τὰ πάντα τῷ αὐτῷ πεποιηκότι, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐστὶν ἑκκληκτον μυστήριον, κατὰ τὸ εἰρημένον, Ὡ βᾶθος πλοῦτου, καὶ σοφίας, καὶ ¹⁹ γνώσεως θεοῦ.

Κεφάλ. Ἀετίου κγ'. Εἰ τῆς γενομένης ¹ ἡ ἀγέννητος φύσις ἐστὶν αἰτία, τὸ δὲ ἀγέννητον μηδὲν ² εἶη, πῶς ἂν εἶη αἷτιον τὸ μηδὲν τοῦ γενομένου;

pag. 270. Ἄνατρ. Ἔστι μὲν οὖν καθ' ³ ἑτέραν διάνοιαν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἴσην πρὸς πάντα, ⁴ ἡ ἀγέννητος φύσις, πρὸς τὸ μονογενὲς γέννημα καὶ πρὸς τὸ ἐξ αὐτῆς ἅγιον πνεῦμα, οὐκ αἷτιον δὲ, ὡς τὸ ὑπάρχον πρὸς τὸ μὴ ὄν. Ἔστι γὰρ οὐκ ἐξ οὐκ ὄντων ὁ γεννηθεὶς, οὐδὲ μὴ ὄν ἐστιν ὁ γεννήσας, οὐδὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἅγιον πνεῦμα· τῶν δὲ ἄλλων ἐστὶν αἷτιον τὸ ὄν. Διὸ σύνεστι τῇ ἰδίᾳ αἰεὶ δόξῃ ἡ ἀγία τριάς, αἰε

12. περί edit. Petav. Colon. repet.

13. Suspicio τῆς τε τελείας.

14. Suspicio rescribendum οὐδὲ τὸ. Ποῖα προελθόν vulgo simpliciter commate distinguunt.

15. πατρός habet cod. Rhedig., et cod.

len. a. m. sec.

16. ἀσυγκρίτου (ἀσυγκριτῶ cod. Iam.) codd. mss. Editi habent ἀσυγκρίτης.

17. τῷ τὸν emendarunt Cornarius (qui vertit eo quod) atque Pelavius. Libri vulgo τὸ τὸν.

spiritus ipse sanctus pati quicquam potest, qui columbae specie ad Iordanem descendit, nec unigenitus a Ioanne baptizatus et contractatus, sed neque pater eiusmodi de coelo voce personans, quam homines exaudire possent, *Hic est filius meus, ipsum audite*. Quare nihil a patre diversus est filius. Et quidem pater ingenuus est, filius genitus, nec ullo modo patibilis; spiritus vero sanctus citra passionem ullam processit; cetera omnia creatione producta sunt, ac perfecta ipsa trinitas in quantitate sua et increata appellatione remanet, sic ut neque commutetur quod melius est, neque quod gignitur ulla patiendi lege coërceatur. Cui quidem neque genitor obnoxius fuit. Non enim corporeum est genitum illud, sed spiritus e spiritu, et ex patre filius. Ita etiam et spiritus sanctus ab ipso progressus est, spiritus patris, spiritus Christi, non creatus, non genitus, non germanus frater, non avus, non nepos. Siquidem incomparabilis patris, filii ac spiritus sancti natura cogitationem omnem ac mentem superat, non hominum solum dixerim, verum etiam angelorum. Non enim mutationem ullam unicus dei filius admisit, nec ipsius pater, neque sanctus eius spiritus, eo quod unigenitus per sese passionis expertus in carne sit passus, spiritus vero sanctus columbae se specie videndum obiecerit, ac postremo pater ipse voce de coelo missa citra passionem ullam hominum auribus insonuerit. Non secus atque angeli, coelestes orbis, terra, ceteraque quae deus condidit, omnia nullam auctori suo mutationem affectionemque tribuerunt. Sed haec omnia stupendum quoddam sunt horrendumque mysterium, uti scriptum est, *O altitudo divitiarum, sapientiae et Rom. 11, 33. scientiae dei!*

Aetii Caput XXIII. Si genitae substantiae causa sit ingenua, ingenitum vero, quod principium dicitur, nihil omnino sit, quomodo potest id quod nihil est eius quod productum est esse principium?

Confut. XXIII. Ingenua substantia non eodem quo ad cetera omnia comparata modo, sed alio quodam sensu dicitur, cum ad unicam sobolem refertur, vel ad spiritum sanctum, qui ab ipsa progreditur. Neque vero principium est eiusmodi quale est quod existit cum nondum existente comparatum. Quippe non ex nihilo genitus est filius, neque non existens est qui genuit, vel qui ab ipso procedit spiritus sanctus; ceterorum vero causa est existens ipsum. Quapropter suapte gloria ac splendore praedita semper est sacrosancta

18. Libri vulgo τὸ τὸν.

19. Editi τῆς γνῶσεως. At articulum qua vide in annot. non agnoscunt codd. mss.

1. ἡ non agnoscunt codd. mss.

Corpus Haerescol. II. 3.

2. Differt scriptura in superioribus, de qua vide in annot.

3. ἐκατέρων cod. Rhedig.

4. ἡ om. cod. Rhedig.

οὐσα ἀναλόγως ἐκάστῳ ὀνόματι τοῦ αὐτῆς ἀξιώματος, δι' αὐτῆς γὰρ, καὶ οὐκ ἐκτός, τὰ γεγονότα γεγονάσιν οὐκ ὄντα. Διόπερ οὐδὲ παθ' ἑαυτὸν ὁ πατὴρ αἴτιος τῶν γεγονότων ἐστίν, ἀλλὰ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐποίησε τὰ πάντα. Εἰ δὲ ἦν ἄλλότριος ὁ υἱός, ὡς ἀπὸ αἰτίου οὐκ ᾔν, προελθῶν ἂν μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς ἴσος ἐγένετο. Καὶ αἴτιος ἦν ὁ θεὸς οὐκέτι γεννητικῶς ἀχθέντος, ἀλλὰ κτιστικῶς· καὶ οὐκέτι ἐνεδέχετο τὸν ἕνα λέγεσθαι γέννημα, τὰ δ' ἄλλα κτίσματα, ἀλλ' ἢ τὰ πάντα σὺν αὐτῷ γεννήματα λέγεσθαι, ἢ αὐτὸν ὁ σὺν πᾶσι κτίσμα ὁμοίως καλεῖσθαι· καὶ οὐδὲν ἦν ἑξαίρετον, ἕξιουμένου τοῦ ἐνός τοῖς πᾶσι κατὰ τὸ μέρος τὸ ἐξ οὐκ ὄντων, οὐ μόνον εἰπομι ἀγγέλους τῷ αὐτῶν δὲ ποιητῇ καὶ κτιστῇ μονογενεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους, καὶ κήνη, καὶ ὅσα ἀπειρομεγέθως ἀποδέει τῆς ἐκείνου φύσεως καὶ ἀξιώματος. Ἔστιν ὁ ᾧ σὺν τῷ ὄντι ἐξ αὐτοῦ ἀχρόνως ὄντως γεγεννημένος, οὐκ ἐξ οὐκ ὄντων, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἔστι τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, τὸ οὐκ ἄλλότριον τῆς αὐτοῦ οὐσίας, οὐδὲ ὡς ἐπὶ βοηθείᾳ, κατὰ τὸν Ἄετιου λόγον, θεῶν προσκεκορισμένον.

Ἄετιου κεφάλ. κδ'. Εἰ τὸ ἀγέννητον στέρησις, ἢ δὲ στέρησις ἕξως ἀποβολὴ ἐστίν, ἢ δὲ ἀποβολὴ παντελῶς ἀπόλλυται, ἢ μεθίσταται ἐφ' ἕτερον, πῶς οἶόν τε ἕξει μεθισταμένη, ἢ ἀπολλυμένη, κατανομάζεσθαι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀγεννήτων προσηγορίᾳ;

pag. 971.

Ἄνατρ. Εἰ ἀπὸ σοῦ καὶ δεῦρο, Ἄετιε, ἢ περὶ ὁ θεοῦ δόξα ἀπὸ τῶν σῶν συλλογισμῶν εἰς δόξαν θεῶν πεπόρισται, κατὰ τοὺς ἀνωτάτω ὑπὸ σοῦ λεχθέντας λόγους, καὶ αὐτὸς πρὸς σὲ ἀποτεινόμενος, συζητοῦντος τοῦ θεοῦ, τὰ ἴσα σοὶ καὶ αὐτὸς προσφθέξομαι, ὅτι μηδενὸς τῶν παλαιῶν ἐν τε τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ καὶ ἐν τῇ καινῇ ἀγίων ἀποστόλων, ἢ προφητῶν, τοῦτο ἢ πεφρονηκότων, ἀμείνονά σε αὐτὸν ἢ καθιστάς καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀσφαλῆ. Ἀπὸ γὰρ σοῦ καὶ δεῦρο προσέλαβε τὸ θεῖον, ὡς κατὰ τὸν σὸν λόγον, εἰς τὴν αὐτοῦ κίσιν τὴν ὁ συλλογιστικὴν ταύτην σου τὴν τεχνολογίαν, τὸ περὶ ἀγεννήτου λέγειν στερήσεως, καὶ τὸ γεννητοῦ, καὶ παντελῶς ἀποβολῆς ἕξως καὶ μεταβολῆς, καὶ περὶ θεὸν κατονομασίας ἐν τῇ κατὰ τὸν θεὸν οὐσίας προσηγορίᾳ. Οὔτε γὰρ διὰ τὸν θεὸν εἶναι πάντων ὁ κτίστην τῶν μετὰ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, διὰ τῆς τῶν κεντισμένων συστάσεως τὸ στερητικὸν ἐφευρέθη τῶν οὐ προσόντων

5. συμπᾶσι cod. Rhedig.

1. Verba ἢ ἀπολλυμένη supra non extant.

2. Θεὸν cod. Rhedig.

3. Corrigendum videtur πεφρονημάτος.

trinitas, quae dignitatis suae appellationi cuique consentaneae semper existit. Nam per ipsam, et non extra, quae facta sunt, cum non essent, producta sunt. Ideo neque solus per sese pater causa est conditarum rerum, sed pater et filius et spiritus sanctus procreavit omnia. Quod si alienus esset filius, atque a principio suo nondum existens originem habuisset, cum ceteris omnibus ab eo profectus aequalis esset omnibus; unde et deus non generando, sed procreando principium haberetur, fierique non posset amplius ut unus genitus ac filius, cetera vero creaturae dicerentur, sed vel omnia geniti nomine continerentur, vel filius ipse perinde ac cetera creatura diceretur, neque quicquam in eo esset eximium; cum hac ex parte, quod ex nihilo productus foret, unus ille cum ceteris adaequaretur omnibus; adeo ut non modo angeli cum conditore ac creatore suo unico dei filio, sed et homines et pecudes adaequentur, ac cetera quae ab illius natura ac dignitate infinito intervallo distant. Igitur filius existens cum existente patre aeternus est, ab eoque sine tempore, non e nihilo, sed ex ipso re vera genitus, estque spiritus eius sanctus ab illius natura non alienus, neque velut adiumenti gratia, ut Aëtius existimat, a deo comparatus.

Aetii Caput XXIV. Si ingenitum privatio quaedam est, est autem privatio affectionis amissio, amissio porro penitus e medio tollitur, aut in alterum commutatur, quonam pacto affectione illa transeunte aut pereunte, hoc est ingeniti appellatione, dei substantia cognominabitur?

Confut. XXIV. Si nunc primum a te et a tuis, Aëti, temporibus certa de deo opinio tuis ex syllogismis est ad eiusdem gloriam honoremque deprompta, quemadmodum antea professus es, ego vero, qui adversus te, deo opitulante, disputo, eadem quae tu dicis usurpare potero, cum antiquorum nemo tam in vetere quam in novo testamento, sive ex apostolis, sive ex prophetis ita senserit, tuo te iudicio vel ipso deo praestantiorum esse, et ab errore omnino remotum. Etenim abs te primum, et ex hoc tempore deus, ut asserere videris, tuum illud dialecticae subtilitatis artificium, velut quandam fidei suae accessionem adiecit, ut puta totam illam disputationem de ingeniti privatione, deque genito ac de affectionis amissione perfecta, sive commutatione, ac de appellatione dei, quae substantiae ipsius tribuitur. Etenim non idcirco, quod deus omnium post unicum filium ac spiritum sanctum procreator sit, ex conditarum rerum constitutione, aut eorum quae absunt a deo privatio, aut

4. Fortasse καλοτης.

5. αλογιστην cod. Rhedig.

6. κτιστην codd. mss. et edit. princ.
κτιστην edit. Petav.

θεῶ, ἣ τὸ ὁμολογητικὸν τῶν ὄντων αὐτῷ προσεῖληπται, ἵνα τὸ μετέπειτα κτισθὲν τὸ ἄμεινον θεῶ ⁷ προσφέρῃ, καὶ ἀκραιφνὲς διὰ τοῦ ἀπ' ἐκείνου πρὸς ταῦτα στερητικῷ τε καὶ ἀμεταβλήτου ⁸ ἐπινοοῖτο. Ἄλλ' ὅτι ἐστὶν αἰεὶ αὐτὸ ὄν ὅλον δόξα, καὶ ὅλον ἀπερὶληπτον ὑπὸ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ κεκτισμένων, κατὰ τὸ μέτρον τῶν πρὸς τὴν δοξολογίαν ἐπεκτεινομένων, δοξολογούμενον παρ' ἀγγέλοις μὲν κατὰ τὴν ἀγγελικὴν γλῶσσαν, τὴν παρὰ τῷ ἀποστόλῳ προκρίθειαν τῶν ἀνθρώπων καταγγελομένην, ⁹ καὶ κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων γλῶσσαν τὴν ὑποβεβηκυῖαν τῷ μέτρῳ, καὶ κατὰ τὴν τῶν ἔτι ὑποβεβηκότεων δύναμιν. Καὶ οὐ πάντως ἐν ἐκάστῳ κτίσματι ἀναλόγως ὑποβέβηκεν ἡ δοξολογία, ἣ μεταβέβηται· ἀλλ' ἔστι μὲν ἐν ἑαυτῇ ἀμετάβλητος, ¹⁰ στερισκομένης πάσης κτίσεως πρὸς τὸ ἄπειρον ἐπεκτείνεσθαι ἐν δοξολογίᾳ, ὑπερβαίνουσας αἰεὶ πάντα νοῦν τῆς ἀνωτάτω οὐσίας, οὐ διὰ τῶν λεγομένων ὑπὸ πάντων ἐξεῖναι αὐτῇ ἡ τροπὴν, ἣ μεταβολὴν, ἣ προκοπὴν περιποιουμένης. Ἡ γὰρ αὐτῇ θεότης ἀμείνων ἐστὶ, καὶ ἀσύγκριτος, καὶ δεδοξασμένη.

pag. 972. Ἀετίου κεφαλ. κέ. *Εἰ τὸ ἀγέννητον θεοὶ στερῆσιν μὴ προσόψαν* ¹ θεῶ, πῶς ἀγέννητον εἶναι λέγομεν, γεννητὸν δὲ μὴ εἶναι;

Ἄνατρ. Ἀγέννητόν ἐστι μὲν οὖν, ἐρρέθη δὲ οὐδαμοῦ, οὐκ ² ἀπὸ του προφήτου, οὐκ ἀπὸ ἀποστόλου, οὐκ ἀπὸ εὐαγγελιστοῦ. Θαῦμα γὰρ ³ οὐδὲ ἐν ἧν τοῦτο περὶ θεοῦ λέγειν. Προσῆν γὰρ τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ ⁴ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὴν φύσιν νόμου. Σὺ δὲ, Ἄετιε, τοῦτο ἡμῖν καινοτομήσας λέγειν ὡς θαῦμα προσεξιφέρειν σεαυτῷ νομίζεις. Συνέφυρας δὲ καὶ συνέμιξας τῷ εὐσεβεῖ τῆς φύσεως νόμῳ καὶ τῷ τῆς πίστεως θεσμῷ, τῷ ἐπὶ προσθήκῃ βελτιώσεως ἐκ θεοῦ κεχαρισμένῳ, τὸ τῷ ἀγεννήτῳ γεννητὸν ἐπινοῆσαι ⁵ ἐξισούμενον τῷ ἀξιώματι, ἵνα ὁ παρὰ σοὶ προσκυνούμενος ἀνόμοιος ἴσος εὐρεθῆῃ τῷ κατὰ σὲ ἀνομοίως κηρυττομένῳ. *Εἰ μὲν οὖν προσκυνήσεως τὸν πατέρα ψιλῇ ὀνομασίᾳ, εἰρωνεῖα τὴν τιμὴν προσήνεγκας. Καὶ εἰ τὸν*

7. προσφέρει codd. mss. et ed. princ.

8. ἐπινοοῖτο cod. Rhedig. Petavius corrigi ἐπινοούμενου. Cornarius vertit quo id quod postea creatum est offerre deo id quod melius est et sincerum, per illam privationem et immutabilitatem excogitavit, unde eum *palet effinxisse* προσφέρειν καὶ ἀπρ. κτλ.

9. καὶ κατὰ scripsi pro κατὰ, quod vulgo estat, particula καὶ ex sequente κατὰ, quo absorpta erat, repetita. Peta-

vius deesse putavit παρὰ δὲ τῶν ἀνδρῶν ante κατὰ τὴν τῶν ἀνδρ. Cornarius vertit glorificetur item secundum hominum linguam mensura inferiorem cell.

10. Scripsi στερισκομένης pro στερισκομένη, quod estat in edulis et in cod. Ien., praesente Cornario qui vertit quom privetur omnis creatura eo ut se in glorificatione ad infinitum extendat: et postulat sententia. περιεσχομένη (cf. supra pag. 963. adnot. 9.) habet cod. Rhedig.

eorum quae insunt affirmatio fuit adiuncta; quasi quod postea conditum est praestantius deo quicquam conciliet, et purum quicquam ac sincerum ex earum rerum quibuscum confertur privatione et immutabili statu excogitatum fuerit. Sed nimirum id ex eo manavit quod existens ipse totus gloria est, ac totus eiusmodi ut ab creatis rebus omnibus comprehendi nequeat, quae pro modulo suo ad eius praedicationem intendunt. Qui quidem ut ab angelis propria ipsorum lingua, quam apostolus *hominum linguis* anteponit, celebratur ac 1. Cor. 13, 1. laudibus effertur, ita et humana lingua colitur, quae inferioris dignitatis est, ac denique etiam ab infimis quibusque rebus pro viribus cuiusque praedicatur. Neque vero in singulis creaturis proportionem quadam illius gloria praedicationeque minuitur, aut mutationem patitur, sed immutabilis est in sese, idque creatis est rebus omnibus denegatum, ut ad illius infinitatem praedicando possint extendi, cum suprema illa substantia mentem omnem intelligentiamque superet. Quae ob ea, quae ob omnibus ei tribuuntur, et inesse dicuntur, nullam propterea conversionem, mutationem aut incrementum experitur. Est enim divinitas ipsa longe omnibus praestantior, et incomparabilis gloriaeque plenissima.

Actii Caput XXV. Si ingenitum privationem, quae deo non inest, significat, cur ingenitum esse, genitum vero non esse dicimus?

Confut. XXV. Ingenitum, etsi deo re vera conveniat, nusquam tamen expressum est, nec a propheta ullo, vel apostolo, vel evangelista commemoratum. Neque vero mirum esse deberet, si de deo affirmatum illud esset. Siquidem pius de deo sensus olim istud ipsum e naturali quadam lege hauserat. Tu vero, Aëti, vocabulum istud studio novitatis inculcans, velut mirificum quiddam et inusitatum proposuisse te putas. Quin etiam religiosissimam naturae legem, nec non et fidei, quam ad meliores homines reddendos divina bonitas indulsit, permiscere ac confundere conatus es, dum ingenito genitum maiestate dignitateque par commentus es, ut ille ipse, quem dissimilem adoras, inaequalis ei videatur, quem dissimiliter praedicas. Jam vero, si appellatione sola patrem adoras, non nisi per simulationem et illusionem honorem hunc illi defers. Item si filium, quem patri dissimilem agnoscis, adorandum censeas,

περισπωμένη codicis vet., nescio cuius, fortasse Parisini, scripturam adnotavit Petavius.

1. *Supra τῷ θεῷ.*

2. *Vulgo legitur ἀπὸ τοῦ.*

3. οὐδὲν cod. Rhedig.

4. ἀπ' αὐτοῦ codd. mas. ὑπ' αὐτοῦ editi libri.

5. ἐξισούμενον scripsi praecunte Cornario (qui vertit ut ex ingenito genitum intelligamus adaequatum dignitate.) et Petavio. Libri vulgo ἐξισούμενος.

υἷον προσκυνήσεως ἀνόμοιον πατρὶ ἐπιγινώσκων, σύγχυσις εἰργάσα ἐν τῇ προσκυνήσει, ἀνόμοιον ἀνομοίου ἴσως τιμήσας. Εἰ δὲ διὰ τὴν σου πρόληψιν τῆς ἀπιστίας ἀρνήσει προσκυνεῖν υἱῷ, ἐλεγχθήσῃ ὑπὸ πάντων οὐκ ἐπιγινούς τὸν ὀφειλομένως ὑπὸ πάντων προσκυνούμενον καὶ ἴσον. Προσκυνήσουσι γὰρ αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ Μαρία ἐνδόξως ἀναστάντι ἐν σαρκὶ καὶ πάντες οἱ αὐτοῦ μαθηταί. Οὐ γὰρ ἔχει γεννητοῦ ὀνομασίαν, οὔτε κτιστοῦ· ἐκ πατρὸς γεγεννημένον ἴσασι, καὶ προσκυνουῖσιν ὄντα ἐξ ὄντος, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἅγιον πνεῦμα. Οἶδας γὰρ αὐτὸν ἀλλότριον τῇ οὐσίᾳ ἀπὸ τῶν γεγονότων. Οὐ γὰρ ἔστι γεννητὸς ἢ κτιστὸς, ἀλλὰ γεννητὸς ἐκ πατρὸς. Διὸ περὶ πάντα καμῶν, καὶ πολλοὺς χρόνους ἀναλώσας, Ἄετι, καὶ λόγους ξένους παρεισενέγκας, προσκυνήσεις αὐτῷ. Δεῖ γὰρ πάντας στηναὶ ἐνώπιον τοῦ βήματος αὐτοῦ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι, Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ οὐκ ἀλλότριος θεοῦ ὢν, ἀλλὰ εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον καὶ πεπιστευμένον.

pag. 972. Ἄετιου κεφαλ. κς'. Εἰ ψιλὸν ὄνομά ἐστιν ἐπὶ θεοῦ τὸ ἀγέννητον, ἢ δὲ ψιλὴ προφορὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ θεοῦ ἐπαίρει κατὰ πάντων ἠ γεννητῶν, τιμιωτέρα ἄρα ἐστὶν ἢ ἀνθρώπων προφορὰ ἡ τοῦ παντοκράτορος ὑποστάσεως, ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ καλλωπίσασα θεὸν ἢ τὸν παντοκράτορα.

Ἄνατρ. Οὔτε ψιλὸν ὄνομα ἐπὶ θεοῦ ἔστι τὸ ἀγέννητον, οὔτε τοῖς κτιστοῖς κατὰ τὴν οὐσίαν ἐπικοινωνοῦν. Διὸ οὔτε τὰ κτίσματα ψιλῆς ὀνομασίας ἔστι σημαντικά. Μέσον δὲ ἀγεννήτου καὶ κτιστοῦ ἄλλου ὀνόματος ἐπιζητούμενου, ὅπερ ἐστὶν υἱός, καὶ οὐ κτιστός, τίη ἂν τὸ ἐξαιρετὸν ἀποδοτέον; Καὶ εἰ μὲν τοῖς κτιστοῖς τὸ ἐπικοινωνοῦν δῶμεν, οὐδ' ὀποτέρου τῶν λεγομένων ψιλῆς ὀνομασίας ὀνομαζόμενον, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου καὶ κτίζοντος καὶ κτιστῶν γεγονότων ἢ ὡς οὐ ψιλῆς ἐνδεχομένης ὀνομασίας, οὕτως ἐπὶ τοῦ γεννητοῦ καὶ υἱοῦ, μὴ ψιλῆς ἐνδεχομένης ὀνομασίας, τὸ μάτην συκοφαντούμενον σύγχυσις δηλώσει παρὰ τῷ Ἄετιῳ συλλογιζόμενον, διὰ τὸ μὴ συνεπισσεῦσθαι τῷ υἱοῦ ὀνόματι, τῆς κτιστῆς ἐν ἀληθείᾳ οὐσίας, καὶ οὐ ψιλῆς ὀνομασίας. Ἐπειδήπερ οὐ ψιλὴν ἐπιδέχεται καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς τὴν περὶ ἡ υἱοῦ ὀνομασίαν. Οὐκ ὄντος δὲ ἀνυπάρκτου, οὔτε κατὰ ψιλὴν ὀνομασίαν λεγομένου τοῦ υἱοῦ μονογενοῦς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῇ τοῦ πατρὸς συνήπται δόξῃ, καὶ οὐ ἢ συγκέχεται τῇ τῶν κτισμάτων

6. ἔχειν γ. ὄνομ., οὔτε κτιστοῦ, ἐκ πατρὸς γεγ. ἴσασι *suspiciadatur Petavius.*

1. *Supra* τῶν γεννητῶν.

2. *Supra* τῆς τοῦ.

3. τὸν *abest supra.*

4. *Delendum est hoc ὡς, repetitum ferlasse ex syllaba τῶν vocabuli proximi. Quod flagitiat et sententia, et membri*

summam adoratione illa tua perturbationem inducis, cum dissimilem eodem cum eo cuius est dissimilis honore afficis. Quod si, quae tui dogmatis perfidia est, filium adorare te neges, statim te omnes redarguent, ut qui nequaquam illum agnoscas quem adorare omnes et aequalem confiteri debent. *Adorabunt enim cum omnes angeli dei.* Hebr. 1, 6. Math. 28. Eundem Maria, cum in carne splendidissime resurrexisset, ac postremo discipuli omnes adorarunt. Huic enim facti creative appellationem minime convenire, utpote a patre genito, non ignorant. Itaque existentem ab existente natum, nec non et spiritum sanctum adorant. Norunt enim illum ab conditarum rerum natura discrepare. Quippe non factus est, aut creatus, sed a patre genitus. Quamobrem cum plurimum aestuaveris, ac multum temporis consumpseris, Aëti, ac peregrinas et inauditas voces invexeris, illum tamen vel invitus adorabis. *Oportet enim omnes coram illius tribunali sisti:* 2. Cor. 5, 10. Phil. 2, 11. *ac tum omnis lingua confitebitur, quoniam dominus Iesus Christus non alienus est a deo, sed in gloria dei patris, quemadmodum tam scriptura quam catholica fides habet.*

Aetii Caput XXVI. Si ingenitum nuda in deo est appellatio, adeo ut supra creatarum rerum omnium conditionem sola pronuntiatio divinam substantiam extollat, consequens est hominum pronuntiationem omnipotentis dei substantia praestantiorum videri, quae quidem ipsam incomparabilis excellentia dignitatis exornet.

Confut. XXVI. Neque nudum in deo nomen est ingenitum, neque cum creatis rebus naturae communionem habet. Quare neque creaturae nudam appellationem significant. Iam vero cum inter ingenitum ac creatum medium aliquod vocabulum quaeratur, hoc est filius, minimeque creatus, cuinam eximium illud potissimum tribuendum est? Ac si quidem creaturis commune cum filio illud adscribamus, cum neutrum vocabulum sola ac nuda appellatione constet, et quemadmodum ingenitus, et creator, et creaturae non voces merae sunt, ita genitus, et filius aliquid praeter nomen babeat, nimirum quod per summam calumniam ratiocinando colligit Aëtius, mirificam perturbationem et confusionem pariet; quandoquidem cum filii nomine creaturae, quae re vera, non appellatione tenus, eiusmodi esse dicuntur, adaequari minime possunt. Nam et filius ipse, cum filius dicitur, non meram id ac solam appellationem prae se ferre putandum est. Quocirca cum unicus dei filius, ut et spiritus sanctus, neque reapse non existat, neque nuda appellatione dicatur, cum patris gloria coniunctus est, neque cum creatarum rerum ap-

quod in sequentibus respondit comparatio
μη ψιλῆς ἐνδεχομένης ὀνομασίας.

5. τοῦ υἱοῦ cod. Rhedig.
6. συνερχόμενοι cod. Rhedig.

των ὀνομασίᾳ. Οὐτε γὰρ ἐπάρσεως δεῖται ἡ Θεότης ὡς μὴ οὕσα, οὔτε ὕψους ἐστὶν ἐνδεομένη, κἄν τε παρά τινων τῶν ἐν ἀγνοίᾳ ὄντων μὴ ὑψοῖτο, οὔτε διὰ τῆς τινων προφορᾶς ἡ Θεότητος οὐσία συνίσταται. Οὐτε γὰρ καυχῆσεται ἡ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἄλλων προφορὰ ὡς θεῶ ἐνδεεῖ δόξαν περιποιουμένη, ἢ καλλωπίζουσα θεὸν παντοκράτορα, θεὸν προσκυνητόν· θεὸν ἑπίσταται καὶ κτίστην καὶ δημιουργὸν ἴδιον. Οὐτε γὰρ ἑαυτὴν ὑπερένδοξον ἡγεῖται, καὶ κοσμήτριαν τοῦ ἰδίου αὐτῆς δημιουργοῦ· ἐπεὶ ἂν ἑαυτὴν προσκυνητὴν ἡγήσασαίτο, οὐ μὴν προσκυνούσα τὸν προσκυνούμενον. Καὶ μάτην κατὰ πάντων λόγον κινεῖ ὁ σὸς λόγος, Ἀέτιε.

pag. 274. Κεφάλ. Ἀετίου κζ'. Εἰ παντὶ γεννητῶ αἰτία συγκεκλήρωται, ¹ ἀναίτιος δὲ ἡ ἀγέννητος φύσις, ² οὐκ αἰτίαν δηλοῖ τὸ ἀγέννητον, ³ ἀλλὰ ὑπόστασιν σημαίνει.

Ἀνατρ. Καὶ παντὶ γεννητῶ αἰτία συγκεκλήρωται, καὶ οὐχ ὁμολογοῦμεν τοῦτο, ὡς ἀπὸ σοῦ μεμαθηκότες. Προορᾷ γὰρ ἡ πίστις τῆς ἀληθείας τοῦτο, καὶ προομολογεῖ, καὶ διδάσκει ὅτι θεὸς ἐστὶν ὁ ἀναίτιος πάσης αἰτίας, καὶ ἀμιγῆς, καὶ ἀνυπεύθυνος πάσης ἰσότητος. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνούμεν πᾶν τὸ ὑποβεβηκὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ θεοῦ οὐσίαν, διὰ τὸ μόνον πρέπειν τῶ ἀνυπευθύνῳ τὸ σέβας νέμειν, πατρὶ τῶ ἀγέννητῳ, καὶ υἱῶ τῶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι, τῶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐν τῇ τριάδι κτιστόν, καὶ ὑπὸ αἰτίαν ἐμπέπτον ἐστίν. Οὐ γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων τι ἔστιν ἐν τῇ τριάδι, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὑπὸ αἰτίαν πεπτωκότα, καὶ αἰτίαν κεκληρωμένα. Διὸ ἀναίτια οὕσα τῆς τοιαύτης αἰτίας ἡ τριάς μόνη ἑαυτὴν ἀπλανῶς ἐδίδαξε προσκυνεῖσθαι, ἐπειδὴ μόνη αὕτη ἀναίτιός ἐστι. Τὰ δὲ πάντα ὑπὸ αἰτίαν περιπέπτωκε· τὰ μὲν γὰρ ἐστὶ γεγονότα καὶ κεκτισμένα, πατὴρ δὲ ἄκτιστος, υἱὸν ἔχων ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένον, ἀλλ' οὐ κτιστόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, καὶ οὐ δεδημιουργημένον. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων οὔτε πάθος κεκλήρωται αἰτίου ὁ προσκυνούμενος υἱός, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, κἄν πατέρα ἔχοι τὸν γεννητορα, οὔτε τὰ λοιπὰ κτίσματα ἄνευ πάθους εἴη κληρώσεως ⁴ αἰτίας, ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος κεκτισμένα. Σκφῶς δὲ ἄνευ πάθους εἴη ὁ μονογενῆς κληρώσεως αἰτίας, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, ὡς καὶ ὁ πατὴρ, ὅτι υἱός ἐστι γέννημα, καὶ οὐ κτίσμα· καὶ οὐκ ἀπὸ τοῦ γεγεννησθαι ⁵ αἰτίαν πάθους κληρωθήσεται ὁ υἱός,

7. ἐπιστάτην coniecit Pelavius.

3. Supra ἀλλ' ὑπόστασιν.

κ. κτίστην codd. mss. et ed. princ.

4. αἰτίας correxerunt Cornarius et Pelavius. In libris est αἰτία.

κτιστήν edil. Pelau.

1. Supra αἰτιος, mendose.

5. αἰτίαν correxerunt Cornarius (is enim

2. Negativa particula οὐκ omitta est verit et non ex eo quod genitus est, supra.

pellatione confusus. Nam divinitas neque efferri sese postulat, quasi non sit, neque sublimitatem requirit, licet ab ignaris quibusdam praedicando non attollatur, neque ullius hominis pronuntiatione divinitatis substantia constat. Non enim hominum ceterorumve prolatio gloriari poterit deo se, velut indigenti, gloriam decusque tribuisse, aut eidem omnipotenti adorandoque deo ornamenti aliquid attulisse; quem quidem deum et creatorem conditoremque suum agnoscit. Non enim, opinor, tam exquisito se splendore praeditam existimat, ut etiam conditorem suum exornare possit. Alioqui semetipsam adorandam esse crederet, non eum quem adorat veneraretur. Quare frustra adversus omnes tua, o Aëti, contendit oratio.

Aëti Caput XXVII. Si cum eo omni quod genitum est implicata et coniuncta causae notio est, ingenita vero natura causa caret, cum ingenitum dicimus, non causam aliquam, sed substantiam exprimimus.

Confut. XXVII. Quod cum omni genito implicatam esse causae notionem asseris, verissimum quidem est, sed non istud, quasi a te didicerimus, profitemur. Hoc enim vera ipsa fides iamdudum praesenserat et professa fuerat ac docuerat, deum causae esse omnis expertem, nec ulla re permixtum, nec ad ullius rei aequalitatem posse demitti. Nam propterea nihil adorandum putamus quod divina ipsa natura sit inferius. Quippe cum ei soli qui nulli subiectus est sit ille cultus adhibendus, patri videlicet ingenito et filio, qui ab ipso genitus est, et spiritui sancto, qui ab eodem per unigenitum productus est. Quandoquidem nihil in trinitate creatum, nihil causae ulli est obnoxium. Non enim aliquid in illa est e nihilo productum, velut cetera quae causam aliquam sortita causaeque subiecta sunt. Quocirca cum eiusmodi causam nullam trinitas habeat, semetipsam solam sine ullo errore adorandam docuit; quoniam sola causae omnis est expertis, reliqua vero omnia a certa causa proficiscuntur. Haec enim facta procreataque sunt, pater increatus, filium habens a se genitum, non creatum, et sanctum spiritum a se procedentem, non factum. Quae cum ita sese habeant, neque affectio ulla in adorandum filium vel spiritum sanctum redundet a causa, etiamsi genitorem filius habeat patrem, neque creatae ceterae res affectionis expertes sunt, quae ex causae sortitione oritur, cum sint a patre, filio et spiritu sancto procreatae. At unigenitus nihil ex istiusmodi causae attributione patitur, neque spiritus sanctus, quemadmodum neque pater ipse; propterea quod filius genita soboles est, non creatura. Quare nullam ex eo quod genitae causae passionis sortietur filius) et Petavius. *Libri vulgo atria.*

οὐδὲ τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ ἐκ πατρὸς ἐκπορεύεται. Οὔτε γὰρ ὁ πατὴρ, ἐπειδὴ ἐγέννησε καὶ ἐξ ὁ αὐτοῦ ἐξήγαγε, τὰ δ' ἄλλα ἑπάντα μετὰ υἱὸν
 pag. 275. καὶ πνεῦμα ἔκτισεν, ὑπὸ πάθος αἰτίας εὐρίσκειται. Καὶ τοί γε τῶν ἄλλων πάντων ἐν τῷ κτίζειν ἢ γεννᾶν πάθει συνεχομένων. Ἀναίτιος γοῦν ὁ πατὴρ, καὶ ὁ υἱός, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· αἰτία δὲ ἔστιν ἡ τριάς τῶν ἀπάντων, συγκτίζουσα καὶ συνδημιουργοῦσα, μηδὲν ἐν αὐτῇ κτιστὸν ἢ δεδημιουργημένον γινώσκουσα.

Ἄετιου κεφάλ. κη'. Εἰ πᾶν τὸ γεγονὸς ὑφ' ἑτέρου γέγονεν, ἢ δὲ ἀγέννητος ὑπόστασις οὔτε ὑφ' αὐτῆς, οὔτε ὑφ' ἑτέρας γέγονεν, ἀνάγκη οὐσίαν δηλοῦν τὸ ἀγέννητον.

Ἄνατρ. Καὶ τοῦτο πάλιν Ἄετιος ἦκει φέρων ἡμῖν, ὡς καινὸν τι καὶ πρόσφατον ὑφηγούμενος, ἵνα φανῇ διαλεκτικῆς ἰσχυροῦς εἶναι συλλογιστίας, ἐκ περισσοῦ ἑ μόνον αὐτὸ τοῦτο δηλῶν ὅπερ οὐδὲ ἀμφιβάλλεται, οὔτε κατὰ τῆς ἀληθείας τὸ αἰεὶ ἑαυτῶ ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὁμολογούμενον ἐνυπάρχει. Πᾶν γὰρ τὸ γεγονὸς ὑφ' ἑτέρου γίνεται. Ἡ δὲ ἀγέννητος ὑπόστασις οὔτε ὑφ' αὐτῆς, οὔτε ὑφ' ἑτέρας γέγονεν· εἰ καὶ ἀνάγκη οὐσίαν δηλοῦν τὸ ἀγέννητον. Καὶ τί τούτου ἀναγκαιότερον; Ὅπερ γὰρ αἰεὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς τε Ἀνομοίοις καὶ Ἀρειανοῖς τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα παλιμβόλως ἑξελάβετο Ἄετιος, σαφῶς ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῆς ἀληθείας ὁμολόγησεν. Οὐσίας τοίνυν οὐσης τῆς ἀγεννησίας, ἐξ αὐτῆς δὲ, καὶ οὐκ ἐξ οὐκ ὄντων ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς γεννησάσης τὸν μονογενῆ, ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξαγαγούσης τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ οὐκ ἐξ οὐκ ὄντων, σαφῶς ἐν τῇ ἀγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξως ὁμοούσιος ἢ τριάς κηρύττεται, μηδενὸς τῶν κεκτισμένων δυναμένου τῷ ὀνόματι τούτῳ καλεῖσθαι, διὰ τὸ ἑ μὴδὲ κατὰ φύσιν εἶναι τι ὅμοιον τῷ μονογενεῖ, καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι, μήτε κατὰ τὸ σέβας. Τὰ μὲν γὰρ ἔστιν ἐξ οὐκ ὄντων κεκτισμένα, καὶ οὐ προσκνητὰ, ἢ δὲ τριάς αἰεὶ ἔστιν, ὁ πατὴρ, πατὴρ τέλειος, καὶ ὁ υἱός, υἱός τέλειος ἐκ πατρὸς γεννηθεὶς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα τέλειον ἐκ πατρὸς προελθὸν καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον. Καὶ πάντα ἡμῖν φωτεινὰ τὰ τῆς θείας γραφῆς καὶ τὰ τῆς ἀγίας πίστεως, καὶ οὐδὲν σκολιὸν ἢ ἐναντίον ἢ στραγγαλιῶδες.

pag. 276.

Ἄετιου κεφάλ. κθ'. Εἰ τῇ τοῦ γεννήματος οὐσίᾳ ἑ συνεμφαίνεται

6. αὐτοῦ cod. Rhedig.

7. πάντα, quod abest ab editis, restitui ex codd. mss. Expressum est in Cornarii versione Latina.

1. Vulgo scriptum legitur συλλογιστίας ἐκ περισσοῦ (περισσοῦ codd. mss. uterque),

οὐ μόνον. Voculam οὐ delendam esse viderunt iam Cornarius atque Petavius.

2. Libri vulgo habent ἐν αὐτῷ, quod correxi. Dativus αὐτῷ iunge cum ὁμολογούμενον. Cornarius ita vertit quo dialecticae ex superfluo ratiocinantis inven-

tus est affectionem causae sortitur filius, nec spiritus sanctus, cum a patre procedat. Etenim pater ex eo quod genuit, aut emisit e se ipso, cetera vero post filium ac spiritum sanctum creavit, affectioni ulli causae subiectus est; quamquam alia omnia in creando generandove patiantur aliquid. Quapropter pater, filius et spiritus sanctus causam habent nullam. Omnium vero causa est ipsa trinitas, quae omnia ista simul creat ac molitur, nihilque in sese creatum aut fabricatum agnoscit.

Aetii Caput XXVIII. Si quicquid productum est ab altero productum est, ingenta vero hypostasis nec a se ipsa, nec ab alia producta est, ingenti vocabulo substantia ipsa significetur oportet.

Confut. XXVIII. Rursum nobis istud Aëtius, tanquam novum aliquid et inauditum obiicit, ut dialecticae istius subtilitatis auctor esse videatur. Quare supervacaneae illud unum inculcat, quod in controversiam minime revocatur, neque veritati repugnat, et perpetuo ecclesiae catholicae professione tenetur. Quicquid ergo factum est, ab altero factum sit oportet, at ingenta hypostasis neque a se ipsa, neque ab alia; quamvis ingenti nomine substantiam significari necesse sit. Quid enim magis illo necessarium esse potest? Nam hoc substantiae vocabulum, quod Anomoei et Ariani in ore semper habent, callide ac veteratorie usurpavit Aëtius, et ab ipsa coactus veritate confessus est. Itaque cum ingenti ratio ipsa substantia sit, eademque e se ipsa, non e nihilo, sine ulla iniquatione ac passione unigenitum genuerit, nullo neque tempore nec initio, spiritum vero sanctum emisit e seipsa, non e nihilo produxerit, manifestum est in sancta ac catholica ecclesia consubstantialem trinitatem rite praedicari. Quo quidem nomine creata nulla res comprehendi potest, eo quod neque natura, neque cultu ac veneratione potest aliquid unigenito aut spiritui sancto esse simile. Cetera enim e nihilo creata, nec adoratione prosequenda sunt, trinitas vero sempiterna; pater perfectus, pater est, filius perfectus, filius a patre genitus, spiritus sanctus perfectus, spiritus a patre procedens, et a filio accipiens. Ita scriptura omnis sacra et catholica fides clarissima nobis est, neque quicquam inest obliquum, aut contrarium, aut denique tortuosum.

Aetii Caput XXIX. Si ingenti substantia, tanquam causa,

tor esse videatur: hoc ipsum declarans de quo neque ambigitur, et quod in catholica ecclesia in confesso existit.

3. *Fortasse ἐξέλαβε, ὃ Ἀέτιος cell. Cornarius convertit* Quod enim semper

apud ipsos Anomoeos et Arianos dolose accipitur ipsum essentiae nomen. Aëtius clare coactus a veritate confessus est.

4. *μη̄ κατὰ cod. Rhedig.*

1. *Supra συμπάληται.*

Ioann.
15, 28.

ὡς αἰτία ἡ ἀγέννητος ὑπόστασις, κατὰ πάσης αἰτίας τὸ ἀπαράλλακτον ἔχουσα, ² αὐτουουσία ἐστὶν ἀσύγκριτος, οὐκ ἔξωθεν ³ συνεμφαινουσα τὸ ἀπρόσιτον, αὐτὸ δὲ ὑπάρχουσα ἀσύγκριτος καὶ ἀπρόσιτος, ἐπειδὴ καὶ ἀγέννητος.

Ἄνατρ. Πολλάκις κατὰ τῶν αὐτῶν Ἄτιος φέρεται, ὡς περ καὶ αὐτὸς πολλάκις ἔφη, εἰς κάματον μόνον ἡμᾶς φέρων, καὶ οὐδὲν περισσότερον. Διὸ καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀνάγκην ἔχομεν τῷ καμάτῳ προσθεῖναι, καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς δευτερολογεῖν, ἐπειδή περ καὶ αὐτῷ οὕτως ἔδοξεν. Εἰ γὰρ καὶ τῇ γεννήματός οὐσίᾳ ⁴ συνεμφαίνεται ἡ ἀγέννητος γεννήσασα, οὐδὲν διοίσει τοῦ ἀξιώματος ⁵ τῷ γεννᾶν ὁ γεννήτωρ τὸ γεγεννημένον. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἐγέννησεν οὐσιωδῶς, πνεῦμα ἐκ πνεύματος, καὶ οὐ σῶμα ἐκ σώματος. Διὸ ἀσύγκριτως συνεμφαίνεται συμπρέπον ὁ γεννήτωρ τῷ γεγεννημένῳ, καὶ ὁ γεγεννημένος τῷ γεγεννηκότῳ. Οὔτε γὰρ προσθήκης δεῖται τὸ θεῖον, ἵνα ποτὲ πατὴρ κληθεῖται, ποτὲ δὲ οὐ· οὔτε ὁ υἱὸς εὐρεθήσεται ἐκ τοῦ ἄνωθεν συνδέσμου, ποτὲ μὴ ᾧν, ἄρτι δὲ ᾧν. Διὸ αὐτουουσία ἐστὶν ὁ θεὸς πατήρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα, καὶ οὐχ ἑτεροουσία. Οὔτε γὰρ ἔστι συνάδελφος, οὔτε ἔστιν ἐπιγεννητός, ἀλλὰ ἀνεκδιηγῆτος συμπρέποντος τοῦ Πατρὸς ὀνόματος ὁμοουσίῳ ὄντι τῷ υἱῷ, καὶ ⁶ συμπρέπον ὄντως τῷ πατρὶ καὶ υἱῷ τὸ ἐξ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ, τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. Διὸ τὸ ἀπρόσιτόν ἐστιν ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι πρὸς ἅπαντα ὅσα ἔστιν ὑποβεβηκότα ὄντα, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τριάδος κτισθέντα. Ἡ δὲ τριάς πρὸς ἑαυτὴν οὐκ ἀπρόσιτος· ἔστι γὰρ ἄκτιστος, καὶ ἀγέννητος, καὶ ἀσύγκριτος. Διὸ οὐ δύναται οὐδὲν ἐξισοῦσθαι πατρὶ· οὐ συμπροσκυνεῖται αὐτῷ τι τῶν ἐξ οὐκ ὄντων γεγονότων, καὶ οὐχὶ γεγεννημένων. Οὐδὲν γὰρ τῶν γεγονότων εἶπα
 παρ. 977. ποτὲ, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου. Οὐδὲ ⁷ μὴν ὁ μονογενὴς περὶ τίνος εἰρηκεν ὅτι, Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα, καὶ, Ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοὶ, καὶ, Οὐδεὶς οἶδα τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, καὶ ᾧ ἂν ἀποκαλύψῃ. Ἀποκαλύπτει δὲ διὰ πνεύματος ἁγίου, τοῦ γινώσκοντος, καὶ διδάσκοντος, καὶ ἀπαγγέλλοντος ἐν κόσμῳ τὰ υἱοῦ, ἐρευνητῶν τε καὶ τὰ βῆθη τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο γὰρ φησι, Ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν καθὼς τιμᾷ τὸν πατέρα, ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ὁ μὴ τιμῶν ἀγγέλους

2. Supra αὐτουουσία.

3. Ita corrigendum erat ex superioribus. Vulgo συνεμφαινουσα.

4. συμφαίνεται cod. Rhedig.

5. τῷ emendavit Petavius. Vulgo legitur τοῦ. Cornarius convertit nihil tamen distinguet a se genitor ipsum ge-

nitum per dignitatem gignendi.

6. Scripsi συμπρέπον ὄντως εὐί emendationi favere videbam scripturam codd. Parisin. et Rhedig. συμπρέπόντως ὄντος. Reliqui libri habent συμπρέποντος. Cornarius vertit sed inenarrabiliter coe- decenter patris nomini coessentialis est

ingenita hypostasis declaratur, quae prae omni caussarum genere immutabilitate sit praedita, eadem per sese substantia incomparabilis est, non velut extrinsecus adscitam qualitatem illam prae se ferens, nihil ut ad ipsam possit accedere, sed id ex sese habens, uti nihil cum ipsa conferri, aut ad eam accedere possit. Unde et per semet est ingenita.

Confut. XXIX. Idem saxum perpetuo voluit Aëtius, ut a me saepius est dictum, neque quicquam aliud nisi laborem nobis affert ac taedium. Quamobrem etiam hoc loco novum quendam laborem adiicere cogimur, eademque repetere, quandoquidem ita illi videtur. Igitur licet ingeni substantia ingenita, unde producta est, natura significetur, nihil tamen idcirco dignitatis intererit, quod genitor genitum produxisse dicatur. Quippe e se ipso secundum substantiam spiritum e spiritu genuit, non corpus e corpore. Unde sine ulla comparatione genitor in geniti notione, et genitus in generante congruenter intelligitur. Neque enim accessione ulla divinum numen opus habet, ut pater alias vocetur, alias minime vocetur, neque filius ex sempiterna coniunctione quandoque esse, quandoque non esse reperietur. Quare eadem per se substantia deus est, pater et filius et spiritus sanctus, non diversa. Non enim velut frater quidam est patris filius, aut posteriore loco genitus, sed inexplicabili quadam ratione fit ut et patris appellatio cum filio consubstantiali congruat, et cum patre et filio qui ex ipso et per ipsum et ex ipsius propriis oritur spiritus sanctus conveniat. Inde fit ut pater, filius et spiritus sanctus inaccessus dicatur, hoc est nihil eorum quae inferioris gradus sunt, et ab ipsa trinitate creata, ad eam possit pertinere. Trinitas porro ipsa sibi ipsi nequaquam est inaccessa. Est enim increata, non facta, et incomparabilis. Ergo nihil adaequari cum patre potest, neque cum ipso quicquam earum rerum communiter adoratur quae ex nihilo factae, minime vero genitae sunt. Nulli quippe creatarum rerum dixit unquam, *Sede a dextris meis*. Sed nec unicus dei filius de quoquam istud usurpavit aliquando: *Qui videt me, videt et patrem*; et: *Ego in patre, et pater in me est*; item: *Nemo novit patrem nisi filius, et filium nisi pater, et cui revelaverit*. Per spiritum vero sanctum revelat, qui quae ad filium pertinent cognoscit, edocet, et in mundum praedicat, imo vero dei alta ac profunda scrutatur. Propterea quoque dixit, *Qui non honorat filium, sicut honorat patrem, ira dei manet in ipso*. Non dixit, *Qui non honorat angelos, sicut honorat patrem*; nec ita concepit: *Qui non*

Psalm.
100, 1.
Ioann. 14, 9.
Matth.
11, 27.

filius, et condecenter patri et filio ex ipso sanctus ipsius spiritus. 7. μήν codd. mss. μὲν editi.

1. Cor. 2, 10.

ὡς τιμᾶ τὸν πατέρα. Οὐδὲ πάλιν εἶπεν, Ὁ μὴ καὶ τὸν υἱὸν τιμᾶν, ἀλλὰ, Υἱὸν ὡς τὸν πατέρα. Ὡσαύτως ὅτι, Οὐκ ἀφεθήσεται τῷ εἰς τὸ πνεῦμα βλασφημοῦντι, οὔτε ἄδε, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἵνα ὁ σημάνη τῆς τριάδος τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἀσύγκριτον ἐν πατρὶ, καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι.

¹Λετίου κεφάλ. λ'. Εἰ ὑπεράγει πάσης φύσεως ὁ παντοκράτωρ, διὰ τὸ ἀγέννητον ὑπεράγει, ὅπερ ἐστὶν αἴτιον τοῖς γεννητοῖς διαμονῆς. Εἰ δὲ μὴ ἔστιν οὐσίας δηλωτικὸν τὸ ἀγέννητον, πόθεν ἂν ἡ τῶν γεννητῶν φύσις ἔξει τὸ διασώζεσθαι;

²Ανατρ. Πρέπει λέγειν καὶ ὁμολογεῖν, καὶ οὕτως κατέχειν, ὅτι πάσης φύσεως ὑπερέχει ὁ παντοκράτωρ, ἐξ οὐκ ἡμῖν ὁ μονογενῆς ἀνεκδιηγῆτως προῆλθεν ὁ θεὸς λόγος, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. Καὶ διὰ τοῦτο ἀσφαλῶς οὐ κτίσιν θεολογοῦμεν, ἵνα μὴ μωρανθῶμεν, τὴν δὲ ὑπερβαίνουσαν πᾶσαν φύσιν τριάδα δοξολογοῦμεν, υἱὸν σὺν πατρὶ, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, διότι ἀγέννητον καὶ ἄπιστον. Ἐπειδὴ γὰρ οὔτε ἄλλης φύσεως ὁ μονογενῆς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλὰ θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ φῶς ἐκ φωτός, σὺν τῷ παντοκράτορι πατρὶ, καὶ αὐτὸς ὁ μονογενῆς παντοκράτωρ ἀκρύσας, ὡς καὶ σαφῶς ἔχει ἡ θεία γραφή. Οὐ γὰρ ἄλλοίος ἐστὶ παρὰ τὸ τοῦ πατρὸς ἀξίωμα ὁ μονογενῆς, συμμέτρον δὲ τῷ τοῦ πατρὸς ἀξιώματι· ὡς διαφρήθην μαρτυρεῖ μοι ὁ ἅγιος ἀπόστολος ἐν πνεύματι ἁγίῳ φήσας περὶ τῶν υἱῶν

pag. 97b. Ἰσραὴλ, Ὡν, φησὶν ἡ λατρεία, καὶ αἱ διαθήκαι, καὶ ὧν οἱ πατέρες, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσκνητὸς ὁ μονογενῆς, καὶ θεὸς ὁ μονογενῆς, καὶ θεῖον πνεῦμα τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ μετὰ τὴν ἁγίαν τριάδα οὐκ ἔστιν ἕτερος θεός. Ὁ δὲ πατήρ παντοκράτωρ, καὶ ὁ μονογενῆς αὐτοῦ παῖς Ἰησοῦς Χριστὸς συμμέτρον τῷ τοῦ πατρὸς ἀξιώματι, καὶ πατήρ καλούμενος τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, συμμέτρον ¹ δὲ καὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ πνεύματι ἀκτίστως, αἰὶ ἡ τριάς φανερωμένη καὶ γνωσκομένη, ἐξ ἧς τριάδος τοῖς πᾶσι γεγονόσι τὸ αἴτιον ἔνεστιν, ² ἔπερ ἐστὶν οὐσίας ἀραιοφνοῦς καὶ ἀσύγκριτου δηλωτικόν, πατήρ ἐν υἱῷ, υἱὸς ἐν πατρὶ, σὺν ἁγίῳ πνεύματι, αἰὶ τῆς διαμονῆς τὸ αἰδίον ἐν αὐτῇ ἐχούσης, ἐξ ἧς τριάδος τοῖς γεγονόσι τὸ διασώζεσθαι πρόσεστιν.

³Λετίου κεφάλ. λα'. Εἰ οὐδὲν τῶν ἀοράτων ¹ αὐτὸ αὐτοῦ σπερματικῶς προϋπάρχει, διαμένει δὲ ἐν φύσει ἀποκεκληρωμένη, ² πᾶσι ὁ ἀγέννητος θεὸς ἐλευθερὸς ἀποκληρώσεως ὑπάρχων νῦν μὲν τὴν ἐν-

8. σημάνη edit. Petau.

1. δὲ reposui ex codd. mss. Editi τε.

2. ἦπερ volebat Petauius.

1. Supra vulgo αὐτός αὐτοῦ.

etiam filium honorat, sed filium dixit, perinde ac patrem. Similiter ei, *qui in spiritum blasphemiam dixerit, non remissum iri docet, neque hic, neque in futuro saeculo: ut videlicet trinitatem in patre, filio et spiritu sancto esse doceat huiusmodi, ut ad illam nihil accedere comparare possit.*

Matth.
18, 31.

Aetii Caput XXX. Si omnipotens deus naturam omnem excellit, eo ipso, quod ingenitus est, excellit. Quae proprietates causa est genitis omnibus stabilitatem constantiamque tribuens. Sin autem ingenitum substantiam non exprimit, a quo tandem genitarum rerum natura seipsam ut conservet accipit?

Confut. XXX. Illud omnino dicendum ac fatendum est, itaque tenendum, omnipotentem deum naturam omnem excellere, a quo unigenitus deus ac verbum, eiusque spiritus sanctus ineffabili quadam ratione processit. Quam ob causam caute ac circumspicte creaturae divinum honorem non adscribimus, ne stultissimi reddamur, sed trinitatem, quae naturam omnem superat, praedicamus, filium cum patre, et ipsius sanctum spiritum; eo quod a nullo factus aut creatus sit. Etenim nequaquam diversae naturae unigenitus est, aut sanctus spiritus, sed deus ex deo, lumen de lumine. Quinetiam cum omnipotenti patre unigenitus ipse nominatur omnipotens, ut diserte scriptura sacra declarat. Unigenitus enim nihil a patris maiestate discrepat, sed omnino congruit. Quod expressis verbis testatur apostolus, qui spiritu sancto afflatus de Israëlitis ita loquitur: *Quorum, inquit, cultus, et testamenta, et patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in saecula, Amen.* Ob id et adorandus unicus dei filius est, et idem deus et divinus spiritus est, sanctus spiritus, et post sacrosanctam trinitatem nullus alius deus est. Igitur omnipotens pater, et unicus ipsius filius paternae dignitati congruens, qui futuri saeculi pater appellatur, quique cum sancto spiritu nulla interveniente creatione convenit, trinitas est patefacta omnibus, et cognita, a qua creatae res omnes tanquam a causa profectae sunt, ita quidem, ut appellatio ipsa causae sinceram et incomparabilem substantiam significet; cuiusmodi est pater in filio, filius in patre, cum spiritu sancto, ut permansio ipsa in sese aeternitatem includat; cuius trinitatis beneficio condita omnia servantur.

Rom. 8, 4.

Aetii Caput XXXI. Si nihil eorum quae visum effugiunt semetipso vi quadam sativa prius est, atque definita quadam naturae sorte continetur, qui fieri potest ut ingenitus deus ab omni sortitione liber suam ipsius substantiam modo in genita sobole inferioris

τοῦ οὐσίας δευτέραν ἐν γεννήματι ³ ὄρῳ, νῦν δὲ προτέραν ἐν ἀγεννήτῳ, κατὰ τὴν τοῦ πρώτου καὶ ⁴ δευτέρου τάξιν;

Ἄνατρ. Ἔδει τὸν Ἄκτιον ἡμῖν προσημαίνειν, καὶ σαφεῖς τὰς αὐτοῦ πεύσεις προβάλλειν, μάλιστα ταύτην ⁵ ἣνπερ λέξιν ἐπιλήψιμον, καὶ μηδ' ὅλως ἔχουσαν συγγένειαν τῶν ὁμοιωμάτων, οὐδὲ θάτερον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασμένων θατέρῳ συνεξισοῦσθαι δυνάμενον. Πολῶν γὰρ ἀοράτων ἦκει φέρων ἡμῖν τὰς ὀνομασίας. Ἔστι γὰρ καὶ ἀόρατα ζωὰ τὰ πνευματικά, φημι δὲ Σεραφίμ καὶ Χερουβίμ, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι, πνεύματά τε, καὶ ἄλλα τινά· ἐν οἷς ἀληθῶς πληροῦται τὸ μήτε ὑπάρχον ἐν ⁶ ἑαυτοῖς σπερματικῶς τι. Οὔτε γὰρ σῶματα φαίη ἂν τις τὰ ἀόρατα· καὶ γὰρ οὔτε γεννώσιν, οὔτε γεννῶνται, ἐκτίσθησαν δὲ κατὰ βούλημα τῆς οὔσης αἰεὶ Θεότητος σαφῶς, καὶ λέλογγεν ἕκαστον τῶν κεκτισμένων ὅπερ ὁ ὦν αὐτῷ διένειμεν ἀρετῆς ἐν τῇ ὑπερβολῇ τῆς αὐτοῦ ἀφθόνου φιλανθρωπίας, καὶ ἀπεκληρώθη ἕκαστον ὅπερ κεκλήρωται, καὶ ἐν τούτῳ μένει· καὶ ἐλεύθερός ἐστιν ὁ Θεὸς πάσης αἰτίας, ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸ πᾶν, οὐ μελλητικῶς, οὐδὲ μεταμελημένως τὸν υἱὸν μετὰ χρόνους ἔχων, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτοῦ, ἀλλὰ συμπρεπόντως ⁷ τῷ αἰεὶ ἔχειν υἱὸν γεγεννημένον υἱὸν ἔχων, καὶ τοῦτον μονογενῆ, αἰεὶ ⁸ ἔχων πατέρα ἐν ἑαυτῷ ἔχει, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκ πατρὸς ὄν καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον αἰεὶ ⁹ ἔχων.

pag. 270.

Καὶ γὰρ οὔτε ἐπὶ ἀδοξίᾳ, οὔτε ἐπὶ προσθήκῃ δόξης ἢ περιουσίᾳ τῆς Θεότητος αἰεὶ οὔσης. Μηδενὸς δὲ αἰεὶ ὄντος τῶν κεκτισμένων, πότε ἐώρα ἑαυτὴν ἢ τριάς ἐν ἡσσοῖσι περιουσίᾳ. Καὶ νῦν μὲν τοῦτο ἐώρα, νῦν δὲ ἐν προσθήσει οὐσίας, ὡς ἐνδεής μετὰ τὸ κεκτικέναι τὰ κεκτισμένα, ἐν περισσοτέρᾳ προσθήκῃ δόξης ἢ περιουσίας νῦν ἑαυτὴν ὄρωσα; Καὶ ἐκ πανταχόθεν οὐδὲν ἐνσκήψει τῶν βουλομένων κατὰ τῆς ἀληθείας τὰς συλλογιστικὰς ἀνθρωπίνας ὑπονοίας παραφέρειν καὶ εἰς μέσον φέρειν, ὑπερβαινούσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξίας, πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, πάντα νοῦν ἀγγέλων, καὶ ἐπέκεινα, πόσῳ γε μᾶλλον ἀνθρωπίνης φύσεως; ἐπειδὴ γὰρ λογισμοὶ ἀνθρώπων δειλοὶ, φθαρταὶ δὲ αἱ τούτων διάνοιαι, εἰς συλλογισμοὺς καὶ συζητήσεις ἑαυτὰς περιπέιρουσαι· ὡς ἄλλοι ἀφ' ἑαυτῶν συλλογισμῶν ἀνακρινόμενοι

3. *Supra* vulgo ὄρῳ.

4. *Supra* vulgo δευτέραν.

5. *Petavio visum est* ἣνπερ λέξιν. *Ego suspicor* ἣνπερ λέξιν.

6. *Scribendum* αὐτοῖς.

7. *Libri vulgo* τὸ. *Petavio annotavit* „F. τῷ αἰεὶ. Sed mutilus hic locus.“

8. *Repono* ἔχοντα πατέρα.

9. *Libri vulgo* ἔχον, *quod corrigit Cornarius vertit* Et liber est deus ab omni caussa, in seipso totum habens; non in futurum, neque per poenitentiam filium post tempora habens, aut sanctum suum spiritum, sed condece-

cuiusdam ac secundae conditionis modo in ingenito primariae esse videat, ita ut prioris insit ac posterioris ordo?

Confut. XXXI. I. Vellem equidem, quod et factum oportuit, ut Aëtius mentem suam nobis aperuisset, et interrogationes suas aliquanto clarius proposuisset, potius quam ea dictione esset usus quae in reprehensionem incurrit, nec ullam in his rebus, quibus utitur, similitudinem habet, cum neutrum eorum quae ab eo commemorata sunt cum altero comparari et exaequari possit. Siquidem plurimorum quae visum effugiunt appellationes adducit in medium. Nam et visum fugiunt animalia illa spiritalia, hoc est Seraphim, Cherubim, angeli, spiritus denique; in quibus verum illud esse cernitur quod Aëtius narrat, nihil ut in seipsis vi quadam sativa contineant. Neque enim corpora ea quae non aspectabilia sunt dixerit aliquis, cum neque gignant, neque gignantur, sed de sempiternae divinitatis voluntate plane condita sint, ac tantumdem unaquaeque creatarum rerum virtutis habet, quantum pro infinita sua benignitate et humanitate largitus est deus. Itaque quaelibet quod sibi attributum est obtinuit, in eoque permanet; deus vero ab omni causa absolutus est, continens in semet omnia. Idem sine ulla cunctatione mutationeque consilii, neque filium longo intervallo, neque spiritum sanctum suum habere coepit. Sed pro eo ac conveniens est filium habet ab aeterno, quem unicum genuit; filius vero patrem habens in seipso perpetuo una et spiritum sanctum habet, *Qui* Ioann. 15, 26.
a patre procedens a filio semper accipit.

II. Etenim neque in obscuritate, nec in uberiori splendore ac gloria sempiternae divinitatis excellentia versatur. Cum autem creatarum rerum nulla adhuc esset, utrumnam tandem divinitas minore se ipsam opulentia praeditam vidit aliquando? aut tum quidem eiusmodi esse vidit, nunc autem, facta ad substantiam accessione, quasi cuiuspiam rei indigens esse posset, posteaquam creata omnia produxit, ampliore quadam gloria opibusque sese praeditam animadvertit? Nullus itaque tergiversandi locus iis relictus est qui adversus veritatem syllogismorum argutias hominum excogitatas ingeniis opponere nituntur, et in medium afferre. Siquidem divina maiestas, patris, inquam, et filii, ac spiritus sancti angelorum mentes omnes longo intervallo superat nedum hominum, quorum *timidae cogitationes*, Sep. 9, 14. animi sensus intereant in nihilum redacti, ac sese varias in ratiocinationes et quaestiones induunt. Quemadmodum in pleris-

ter ei ut habeat semper filium genitum, habens filium et hunc unigenitum, habentem semper patrem in seipso. Habet autem et sanctum spiritum ex patre existentem, et de filio accipientem, semper ipsum habens.

κατὰ σοφιστικὴν τινα ὑπόνοιαν, οἱ μὲν περὶ τοῦ κακοῦ ὅτι πόθεν ἤρξατο, ἄλλοι δὲ ὅτι πόθεν ὁ διάβολος, ἢ διὰ τί γέγονεν, ζεθοὶ δὲ τὸν μέλλοντα ἀμαρτάνειν ἄνθρωπον ὅτι διὰ τί ὁ θεὸς οὕτως αὐτὸν ἔκτισεν, ὁ δὲ τοιοῦτον αὐτὸν ἐργασάμενος διὰ τί ὕστερον αὐτὸν αἰτιᾶται. Ἴν' ὅταν πάντες περικρούσαντες τοὺς ἑαυτῶν λογισμοὺς καταμάθωσιν ἑαυτοὺς φθαρτοὺς, ἀποδώσωσι τῷ ¹⁰ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, τουτέστι τῇ μιᾷ τριάδι, τὸ σέβας καὶ τὴν γνῶσιν· παρ' αὐτοῦ δὲ αἰτούμενοι τῆς ἀληθινῆς πίστεως τὴν γνῶσιν, καὶ πορισάμενοι, ἵνα μὴ ὑπερβαίνειν πειρῶνται τὸ ἴδιον μέτρον, ἀλλὰ μάθωσιν ἡσυχάζειν ἀπὸ τετυφλωμένης ἐννοίας, καὶ μὴ σοφίζεσθαι διὰ ἀναπτομένης γλώσσης καὶ λογισμῶν ἀσυνέτων, σωφρονίζεσθαι δὲ μᾶλλον διὰ τοῦ συνετοῦ φητοῦ τῆς ἁγίας καὶ θείας γραφῆς τῆς λεγούσης μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν.

Ἄετιον κεφάλ. λβ'. Εἰ διαμένει ἐν φύσει ¹ ἀγεννήτου ὁ θεός, τὸ ἐν ² γενέσει καὶ ἀγεννησίᾳ ἑαυτὸν εἰδέναι ἀφηγήσθω. Συγχαρομένου δὲ ἐν ἀγεννήτῳ καὶ γεννητῷ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν παρατείνειν, ἀπὸ τὸς ἑαυτοῦ ἀγνοεῖ τὴν οὐσίαν, περιαιγόμενος ὑπὸ ³ γενέσεως καὶ ἀγεννησίας. Εἰ δὲ καὶ τὸ γεννητὸν μετελληφε μετουσίας ἀγεννήτου, ἐν δὲ γεννητοῦ φύσει ἀτελευτήτως διαμένει, ⁴ ἐν μὲν δὴ ἀτελεῖ φύσει γινῶσκει αὐτὸν, ἀγνοῶν δῆλον ὅτι τὴν ἀγέννητον μετουσίαν. Οὐ γὰρ οἷον τε αὐτὸν περὶ ⁵ αὐτοῦ καὶ ἀγεννήτου οὐσίας γνῶσιν ἔχειν καὶ γεννητῆς. Εἰ δὲ εὐκαταφρόνητόν ἐστι τὸ ἀγέννητον διὰ μεταβολῆς ἐπιτηδειότητα, ἀξίωμα φύσεώς ἐστιν οὐσία ἀμετάβλητος, τῆς ἀγεννήτου οὐσίας πάσης αἰτίας κρείττονος ⁶ ὁμολογουμένης.

Ἄνατρ. Ἐν ἀγεννήτῳ φύσει διαμένει ἀναμφιβόλως ὁ θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας ἐξ οὐκ ὄντων καὶ δημιουργήσας, ὁ πατὴρ γεννήσας ἐξ ⁷ ἑαυτοῦ ὁμοούσιον ἑαυτῷ υἱόν, καὶ συμπρέποντα φῆ αὐτοῦ αἰδιότητι, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἅγιον πνεῦμα ἐξελεθὼν, πρεπόντως ὑπάρχον τῇ αὐτοῦ ὁμοουσιότητι, καὶ οὔτε ἐπειδήπερ ἡ τριάς ἔκτισεν ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα, ὄρατά τε καὶ ἀόρατα, παρὰ τοῦτο ἀναιρεῖται τὸ ἀναλογεῖν τῷ τοῦ θεοῦ ἀξιώματι διὰ τοῦ προσφάτου τῶν κεκτισμένων ὀνόματος, ἢ τοῦ ὄντος αἰδιότης. Ἀφαιρεῖται δὲ ἀπὸ τῶν κεκτισμένων ἢ ἀνωθεν ὑπερβαίνουσα οὐσία, οὐκ οὐσα τούτοις ὁμοούσιος, ἐξ οὐκ ὄντων δὲ καλέσασα τοῦ εἶναι. Διὸ ὁ γεγεννημένος υἱὸς, οὐκ ἐξ οὐκ

10. Aut delenda est vocabula ἐν, aut ad τῷ articulum λογισμῶν repetendum de superioribus.

1. ἀγεννήτῳ supra legebatur.

2. γενέσει cod. Rhedig.

3. γενέσεως cod. Rhedig.

4. Vulgo ei μὲν διατελών. Cf. supra. Et Cornarius veritē in imperfecta sane natura se ipsum cognoscit.

5. Supra ἑαυτοῦ.

que usuvenire cernimus qui sophistica quadam ratione inventis a se syllogismis diversarum rerum causas inquirere et investigare student. Veluti mali quod principium fuerit; alii undenam, et cuius rei gratia diabolus extiterit, quidam de homine peccaturo quaerunt, cur hunc deus ea conditione procreaverit, aut qui talem fabricarat, cur incusarit postea. Ut cum varias in partes animos suos ac cogitationes intenderint, ac corruptioni se obnoxios intellexerint, patri ac filio et spiritui sancto, hoc est uni ac singulari trinitati, venerationem ac scientiam deferant, ab eoque verae fidei cognitionem postulent, atque impetrent; ut ne mensuram propriam excedant, sed ab occaecalae mentis impetu conquiescant; neve accensa incitataque lingua et imprudentibus cogitationibus argutari malint quam sapientissima illa scripturae sententia castigari, *Non sapere plus quam Rom. 12, 3. oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Actii Caput XXXII. Si in ingenta natura perseverat deus, detrahendum hoc ei est, ut generari se atque ingentum esse cognoscat. Quod si id illi detur, ut per geniti ingenitique conditionem illius natura traducatur, substantiam ipse suam ignorat, cum ab utraque, geniti scilicet atque ingenti, qualitate distrahatur. Si vero genitum conditionis ingenti particeps est, et ingenti natura perpetuo manet, necesse est ut se imperfecta in natura constitutum agnoscat, et illam ingenti communionem ignoret. Neque enim idem de se ipso et ingentiae substantiae et genitae notitiam informare potest. Iam vero si ingenti proprietas levis est ac minimi facienda, quod in mutationem proclivis sit, immutabilis substantia naturae quaedam dignitas est, cum ingenta substantia omnium confessione causis omnibus antecellat.

Confut. XXXII. I. Nemini dubium est quin ingenta in natura deus perseveret, pater, qui de nihilo creavit ac fabricavit omnia, filium vero consubstantialem e seipso, atque aeternitati suae congruentem genuit; nec non et spiritum sanctum e seipso procedentem, et eiusdem substantiae communioni peraeque convenientem produxit. Quod autem eadem illa trinitas quaecunque sunt e nihilo procreavit, tam spectabilia quam quae aspectum fugiunt, non idcirco id ipsum quod divinae maiestati consentaneum est, hoc est existentis aeternitas, recenti illa creatarum rerum appellationi subtrahitur. Nam ab istarum conditione summa illa substantia ac praecellens eximitur, quibuscum minime consubstantialis est, sed eas e nihilo aliquid ut essent excitavit. Quare filius a patre genitus,

6. *Supra* ἀμολογημένης.

7. αὐτοῦ cod. Rhedig., et cod. Ien. a m. pr.

όντων, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ὄντος, συμπρεπόντως ἅμα θεωρεῖται, οὔτε πα-
ρατεινομένης τῆς οὐσίας, οὔτε συστελλομένης, ἀλλὰ πνεῦμα ὧν ὁ πα-
τήρ πνεῦμα ἀληθινῶς τὸν υἱὸν ἐγέννησεν, καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐξήνεγκε τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐχ ἑαυτὸν ἀγνοεῖ, οὔτε τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν συ-
στελλομένην, ἢ πλατυνομένην οἶδεν, ἢ τομὴν ὑφισταμένην (ταῦτα γὰρ
pag. 361. πάντα περὶ Θεὸν εἰδέναι ἀλογώτατον, ὥστε καὶ ἀγνοεῖν αὐτὸ τὸ θεῖον
ἵπερ ἐστὶ ὁ τὸ ἅγιον πνεῦμα), καὶ οὔτε ὁ ἀγέννητος οὐ συμμετέχει τῷ
γεννήματι τὸ ὁμοούσιον, οὔτε ὁ γεννητὸς οὐ συμπεριέχει τῷ πατρὶ τὸ
αἰδίον (οἶδε γὰρ ὁ πατήρ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς οἶδε τὸν πατέρα), ἀτε-
λευτήτως αἰεὶ τῆς τριάδος ἀκτίστου μενούσης, καὶ ἀτελευτήτως ὑπαρ-
χούσης, τοῦ μονογενοῦς γεγεννημένου ἐκ τοῦ αἰεὶ ὄντος, ὄντως ὄντος,
καὶ ἐν ἰδίᾳ τελείᾳ φύσει. Διὸ γινώσκει ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ἀγνοεῖ, οὔτε
ὁ υἱὸς τὴν ἀγέννητον πατρὸς οὐσίαν, οὔτε ὁ ἀγέννητος τὴν τοῦ υἱοῦ
ἐξ αὐτοῦ οὐσίαν, ἀξιοπίστου ὄντος τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ λόγου φή-
σαντος, Οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ τὸν υἱὸν, εἰ μὴ
ὁ πατήρ.

Διὸ ἀφηγήσθω τὸ τούτου τοῦ γεννάδα Ἄετιου ἀποφαντικὸν κέ-
λευσμα τὸ φῆσαν, Οὐ γὰρ οἶόν τε αὐτὸν περὶ ὁ ἑαυτοῦ, καὶ ἀγεννή-
του οὐσίας γινῶσιν ἔχειν καὶ ἀγεννησίας. Προὔλαβε γὰρ ὁ μονογενὴς
παραγράψαι τὴν δικαστικὴν αὐτοῦ ταύτην φωνήν, φήσας ἑαυτὸν εἰ-
δέναι τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον οὐδένα, συμπεριλαβὼν ἅμα καὶ τοῦ
πνεύματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου τὸ ἐνύπαρκτον. Ὡς καὶ ἐν ἄλλῳ φάσκει
ἔτι, ¹⁰ Τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς διδάξει ὑμᾶς. Εἰ δὲ τοῦ πατρὸς ἐστὶ
τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀγνοεῖ καὶ αὐτὸ τὸν πατέρα. Ἐν δὲ τῷ εἰρηκεῖναι,
Οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, ἵνα ἑαυτὸν καὶ τὸν πατέρα
καὶ ¹¹ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπερβηκὸς σημάτη τῶν ἄλλων τῶν μὴ
αἰδίως ὑπαρχάντων, γενομένων δέ. Εἰ δὲ προὔλαβεν αἰεὶ εἰδέναι τὸν
πατέρα, μάτην ἡμῖν Ἄετιος κενολεκτῶν ὑπεισδύνει, σαφῶς πᾶσιν ἂν
δηλὸς ὅτι ὡς ἄνθρωπος λογίζεται, σαρκικῶς ἀνακρινόμενος, καὶ ψυ-
χικὸς ὑπάρχων διὰ τὸν ἑαυτὸν καὶ τὸν πατέρα γινώσκοντα καὶ τὸ ἅγιον
αὐτοῦ πνεῦμα. Ἐξήρηται οὖν πάσης αἰτίας ὁ Θεὸς οὐ μόνον πατήρ,
ἀλλὰ καὶ υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τῆς θεότητος πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ
ἁγίου πνεύματος ὁμολογουμένης κρείττονος πάσης αἰτίας.

Ἄετιου κεφάλ. λγ'. Εἰ τὸ ἀγέννητον πάσης αἰτίας ἐξήρηται, εἴη
δὲ πολλὰ ἀγέννητα, ἀπαράλλακτον ἔξουσι τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἂν μὴ
ἀποκληρώσει φύσεώς τινος κοινοῦ καὶ ἰδίου μετείληφεν ¹ ἢ μὲν ἔκοιτα,
ἢ δὲ ἐγίνετο.

8. Verba ταῦτα γὰρ — ἅγιον πνεῦμα υἱὸς, καὶ. Nihil desidero. Cornelius
in parenthesis posuit. Petav. ante τὸ ἅ-
γιον πν. desesse suspicatur πατήρ, καὶ
deum, hoc est spiritum sanctum.

non e nihilo, sed ex eo qui est convenienter productus intelligitur; adeo ut neque collatata, neque contracta sit substantia. Verum qui spiritus est pater spiritum perinde filium genuit atque e seipso sanctum spiritum emisit. Neque vero aut semetipsum ignorat, aut contractam collatatave suam novit substantiam, sive aliqua sectione concisam. Haec enim omnia de deo cogitare nimis est absurdum, ut quid sit spiritus sanctus deus ipse nesciat. Ac neque ingenitus cum ingenito filio consubstantialis non est, neque genitus ipse commonem cum patre aeternitatem non continet. Etenim pater filium, filius patrem cognoscit. Trinitas porro ipsa sine ullo fine manet increata, occiditque nunquam. Filius vero a patre revera ac semper existente in propria perfectaue natura genitus est. Ob id semetipsum novit; neque aut filius ingenitam patris substantiam, aut ingenitus filii, quem produxit, ignorare potest. Dignus est enim filius ipse cui sic loquenti fides adhibeatur: *Nemo novit patrem nisi filius, et filium nisi pater.*

Matth.
11, 27.

II. Quamobrem circumscribatur a temerario illo Aëtio, tanquam a iudice, pronuntiata sententia, non eundem de seipso posse genitae naturae simul et ingenitae informare scientiam. Etenim illius decreto iam pridem unici dei filii auctoritas praescripsit, cum se patrem nosse, nec alium praeterea, definiit. Quibus verbis etiam spiritum sanctum simul existentem complexus est; quemadmodum alio in loco dixit, *Spiritus patris docebit vos.* Quod si patris ille spiritus est, ne ipsum quidem patrem ignorat. Cum autem dixit, *Nemo novit patrem nisi filius*, semetipsum pariter et patrem ac spiritum sanctum ceterorum quae ab aeterno non sunt, sed procreata sunt, conditionem excessisse significat. Quamobrem cum ab aeterno patrem filius cognoverit, frustra nobis Aëtius nugacibus suis verbis obrepere conatur; cum manifestissimum sit ipsum hominis more cogitare, ac carnaliter inquirere, et animale esse, propter eum qui tam se quam patrem cognoscit, una cum spiritu sancto. Quapropter deus ab omni caussa vindicandus est, non modo pater, sed et filius ac spiritus sanctus. Siquidem patris, filii ac spiritus sancti divinitas, quod nemo non confletur, caussa est omni praestantior.

Ioann.
16, 13.

Aetii Caput XXXIII. Si ingenitum caussam nullam penitus habet, sintque ingenita complura, immutabili caussa constabunt. Neque enim velut attributa communis cuiusdam ac peculiaris naturae conditione particepsque facta altera molita est, altera producta.

9. αὐτοῦ cod. Rhedig.

10. τὸ om. cod. Rhedig.

11. τὸ ἄγιον πνεῦμα cod. Rhedig.

1. Verba ἢ μὲν — ἐγένετο om. in cod. Rhedig.

pag. 982. Ἀνατρ. Πάσης αἰτίας ἐξήρηται ὁμολογουμένως τὸ ἀγέννητον, διότι ἔν ἐστι τὸ ἀγέννητον καὶ προσκυνητὸν, διαιρουμένου τοῦ προσκυνητοῦ ἀπὸ τῶν προσκυνούντων. Προσκυνητὴ δὲ ἐστὶν ἡ τριάς, μονὰς οὐσα, καὶ ἐν ἐνὶ ὀνόματι ἀριθμουμένη τριάς, πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐ ἀλλότριον τὸ ἑαυτῆς ἐν ἑαυτῇ κεκτημένη, ἀλλὰ συμπερεπόντως πατὴρ γεννήσας υἱὸν, καὶ οὐ κτίσας. ² Τὸ μὲν γὰρ ἔστιν ἐξ αὐτοῦ αἰεὶ τοῦ γεννήτορος, διὸ τὸ γέννημα ἐκ τοῦ ὄντος ἔστι, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐξεληθὸν ἅγιον πνεῦμα, οὔσης τῆς τριάδος ἐν μιᾷ ἐνότητι ἀκτίστω, τῶν δὲ πάντων ἐξ αὐτῆς τῆς τριάδος ἐξ οὐκ ὄντων κτισμένων· ὅθεν ἡ μία τριάς εἰς ἐστὶ θεὸς, πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὐκ ἀλλότριον τὸ ἑαυτῆς ἐν ἑαυτῇ κεκτημένη, ἄκτιστος, ἀγέννητος, ἀδημιούργητος, τριάς ³ οὐ πεποιημένη, ἀλλὰ ποιούσα, οὐ κτίσματος ὄνομα ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ, ἀλλὰ κτίζουσα, μία οὐσα, καὶ οὐ πολλαί. Τὰ δὲ πάντα ἐξ αὐτῆς πολλὰ μὲν ὄντα, ἀλλ' οὐ σὺν αὐτῇ ἀριθμούμενα. Διὸ οὔτε ἀποκεκλήρωται ἑτέρα φύσει κοινότητος τῆς οὐσίας τῆς ἀσυγκρίτου. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐ κτιστὴ τις οὐσα ἐν τῇ τοῦ θεοῦ οὐσίᾳ φύσει, ἀλλὰ δημιουργικὴ τῶν πάντων τῶν οὐ δυναμένων τῇ ἀσυγκρίτῳ καὶ μιᾷ οὐσίᾳ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ὁμοουσιότητι ἐπικοινωνῆσαι, ὡς ⁴ σαφῶς ἐστὶ τῷ τῆν γνωσῖν τῆς ἀληθείας εἰληφότεν ἀποκαλύπτουσα, ὅτι αὐτῇ μόνῃ προσκυνεῖται, καὶ οὐ τὰ πάντα· ὡς καὶ αὐτῇ μόνῃ εἰς ὄνομα ἑαυτῆς βαπτίζει, καὶ οὐ τὰ ὅλα.

Ἀετίου κεφάλ. λδ'. Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, ¹ οὐδοποιεῖρα διοίσει τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀδέσποτον. Πῶς οὖν ἂν τις φραίη τὴν μὲν μεταβάλλεσθαι, τὴν δὲ μεταβάλλειν, οὐκ ἐπιτρεπόντων τῷ θεῷ ² ὑφιστάναί ἐκ μὴ ὑποκειμένης οὐσίας;

pag. 983. Ἀνατρ. Πᾶς τις τῶν ἀντικαταστάντων τῇ ἀληθείᾳ κατακλητικῶς ἐπισυναξίας ἑαυτῷ λογίδια ἔδοξέ τισιν ἀνατρεπτικῶς ἐπισιγήσειν, καὶ ἀπὸ τῆς ζωτικῆς ὁδοῦ μεταφέρειν καὶ λυμάλεισθαι, ὡς οὗτος ὁ Ἀέτιος, νῦν μὲν φύσει ἐν τῷ ῥητῷ τούτῳ μηδὲν λέγων κατακλητικῶς δοκεῖ τοὺς ἀκεραίους, ἐκ περιττοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα λέγων, ὀνόματι, ὡς εἶωθεν ἐκ περιττοῦ προφέρειν, καὶ ἐν τῷ παρόντι καιρῷ κερχημένος. Οὐ γὰρ πᾶσα οὐσία ἀγέννητος παρ' αὐτοῖς τοῖς συνετοῖς ὁμολογεῖται, ἐπεὶ πᾶσα ἂν ³ ἐθεολογεῖτο. Οὐ πασῶν δὲ θεολογουμέ-

2. Reponendum fortasse Ὁ μὲν. Interpretum uterque veritū Hic.

3. οὐ libri scripti. οὔτε editi.

4. σαφῶς reposui sententiā postulante,

et codd. mss. haud refragantibus, quorum in utroque (et in edit. princ.) σαφῆς legitur, non σαφῆς, ut edidit Petavius.

1. Vulgo οὐδ' ὀποτέρα esaratum est.

Confut. XXXIII. Quod ingenitum dicitur, in confesso est suam nullam habere causam, quandoquidem unum idemque est ingenitum et adorandum, sic ut adorandum ab adorantibus secernatur. Adoranda porro trinitas est, quae eadem et unitas est, et uno nomine comprehensa trinitas appellatur, pater, filius et spiritus sanctus. Quae quidem quod suum est non tanquam alienum in seipsa continet, sed congruenter patrem filius non creavit, sed genuit. Hic enim ab ipso semper genitore procedit. Unde filius ab existente ortus est; ut et spiritus sanctus, qui ab ipso processit; cum in una et increata singularitate trinitas ipsa consistat, cetera vero omnia ab eadem illa trinitate e nihilo procreata sint. Ex quo fit ut singularis illa trinitas unus sit deus, pater et filius et spiritus sanctus. Quae non velut alienum quod suum est in semetipsa obtinet, increata, ingenita, non fabricata, trinitas, inquam, non facta, sed faciens, non creaturae nomen in sese complectens, sed procreans, una, non plures. A qua profecta sunt omnia, quae et multiplicia sunt, neque cum ea numerantur. Quare neque communem quandam naturam cum incomparabili essentia participare dicuntur. Neque creata quaequam natura in divina illa comprehenditur. Sed haec omnium opifex est, quae cum incomparabili ac singulari patris, filii, spiritusque sancti natura in eiusdem substantiae communionem venire nequeunt. Quemadmodum ei quidem, cui sit veritatis oblata cognitio, perspicue ipsa declarat. Nimirum solam ipsam adorandam esse, non ceterarum rerum quaequam; cum et ipsa sola suo in nomine baptizet, ceterorum autem id nullum faciat.

Aetii Caput XXXIV. Si substantia omnis ingenita est, nihil a se invicem hac ex parte different, quod neutra dominationi subiecta sit alterius. Quare quinam affirmari potest, mutari unam, alteram mutare, cum deo minime permittant, ut ex nulla subiecta substantia producatur?

Confut. XXXIV. Quisquis veritatem oppugnavit aliquando, vocalis quibusdam ad iniciendam admirationem collectis, ad evertenda sacra dogmata impressionem facere visus est, atque a vitae tramite deducere, ac perniciem adferre. Quod Aëtius modo facit, qui cum hoc in capite nihil omnino dicat, rudioribus tamen fucum facere, ac terrere videtur, eadem ad fastidium usque repetens, ac vocabulum illud, quod identidem commemorare solet, hoc loco perperam usurpans. Igitur non substantia omnis sapientum iudicio censetur ingenita; alioqui nulla non divina statueretur. Cum ergo

2. ὑφιστάν supra.

3. Sic edidit Petav. Cod. Rhedig. Deo-

λογίτο, eod. Ien. et ed. princ. Θεολογίτο.

νων τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ μᾶς παρὰ ⁴ πάσας, ἥτις ἐστὶ θεότης μία ἐν τριάδι, πῶς ἔτι ὑπολειφθήσεται τῷ γεννάδῳ τούτῳ τὸ κατακλητικὸν αὐτοῦ χωρεῖν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀληθείας; Διοίσει δὲ καὶ ὁποτέρᾳ τῆς ὁποτέρας, ὅτι ἢ μὲν τριάς κτίζει, τὰ δὲ πάντα ἀπ' αὐτῆς κέκτισται. Καὶ ἢ μὲν ἐστὶν ἀδέσποτος, τὰ δὲ ὑπ' αὐτῆς γενόμενα δεσπόζονται· καὶ ἢ μὲν μεταβάλλεται, ἢ δὲ ἀπαράβατον ἔχει τὴν φύσιν, μεταβάλλουσα αἰεὶ τὰ ὑπ' αὐτῆς μεταβαλλόμενα, καὶ ἔξ οὐκ ὄντων τὰς οὐσίας καὶ τὰς ὑποστάσεις ὑφιστᾶν δυναμένη. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ συμπεριεπὸν θεῷ ἐκ μὴ ὑποκειμένων, καὶ ἔξ οὐκ ὄντων ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένων καὶ ὑποστάντων, κατὰ τὴν διακόσμησιν μετασκευάζειν ἄς βούλεται.

Ἀετίου κεφάλ. λβ'. Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, πᾶσα ἐστὶν ἀπαράλλακτος. Τῆς ¹ δὲ οὐσίας τὸ ἀπαράλλακτον ἔχουσης, τὸ ποιεῖν τε καὶ τὸ πάσχειν αὐτοματισμῷ ἀναθετέον. Πολλῶν δὲ ὄντων ἀγεννητῶν καὶ ἀπαραλλάκτων, ² ἀναριθμητῶς διοίσουσιν ἀλλήλων. Οὐ γὰρ ἂν εἴη ἀριθμητὰ τὰ διεστῶτα ἢ καθόλου, ἢ κατὰ τι, πάσης διαστάσεως ἀποκλήρωσιν τινα ἐμφανιούσης αἰτίου ἀποτεταγμένης ἀγεννητου φύσεως.

Ἀνατρ. Οὐ πᾶσα οὐσία ἀγέννητος· ἡλίθιον γὰρ καὶ τὸ διανοεῖσθαι, καὶ Ἑλληνικῆς ἀγνωσίας οὗτος ὁ λογισμὸς, καὶ τὸ ἀπόφθεγμα, καὶν τε ἀποφαντικῶς, καὶν τε ἐρωτητικῶς τῷ Ἀετίῳ εἴρηται. Δῆλον ³ δὲ ὅτι ἐρωτητικῶς. Ἑλλήνων τοίνυν παιδας τοῦτο ἐρωτάτω. Καρ-
 pag. 304. καῖνοι δὲ αὐτῷ συντιθέσθωσαν τοῦτο ἔχειν ἐκ συλλογισμῶν τὸ ἐρωτήμα, ὕλην τινὰ σύγχρονον τῷ θεῷ ἐπιφημίζοντες. Ἀλισκέσθω δὲ ἅμα ἐκείνοις, εἰ συντιθεῖτο, ἐχούσης τῆς ἀληθείας ἢ εἶναι τὸ ποιῶν, ἐν μιᾷ οὐσίᾳ τριάδος τελείας, καὶ οὐ κατὰ ⁴ συναλοιφὴν ἀριθμουμένης. Τὰ δ' ἄλλα πάντα γεννητὰ, καὶ κτιστὰ, καὶ οὐκ ἀγέννητα. Τῆς δὲ θεότητος ἀκτίστου οὐσης, πατρὸς μὲν γεννῶντος, υἱοῦ δὲ γεννητοῦ, πνεύματος δὲ ἁγίου ἔξ αὐτοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ πατρὸς καὶ τῶν τοῦ υἱοῦ λαμβάνοντος, πάντων δὲ ὄντων κεκτισμένων, τοῦ δὲ ἀπαράλλακτου τῆ δυνάμει μένοντος, ⁵ συμπεριπόντως ἐν τῇ τριάδι πάσης θεότητος ἐπὶ τὸν πατέρα ⁶ ἀναφερομένης, διὰ τὸ εὐλογον καὶ ἄπρωτον τῆς μονάδος καὶ τὸ ἀναιρετικὸν τῆς πολυθείας τὸ μὲν ἀπαράλλακτον μένει τῆ δυνάμει, τὸ δὲ εὐλογον συμπεριπόντως ἀναλογεῖται υἱοῦ πατρὸς πατέρα, καὶ ἁγίου πνεύματος. Τοίνυν τούτων οὕτως ἐχόντων ἔξ ὑπαρχῆς πεσεῖται τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ ἐρωτήματος ἢ ἐπίνοια. Οὐ γὰρ

4. πάσης mendum est ed. Petav. Colon. repet.

1. δὲ om. in ed. Petav. Colon. repet.

2. ἀριθμητῶς codd. mss. uterque et edid. princ. — De seqq. cf. supra.

3. δ' ὅτι cod. Rhedig., et Ien. a m. sec.

4. συναλοιφὴν edid. Petav.

5. συμπεριπόντως scripti ex emendat. Cornarii, qui convertití condcenter. Libri vulgo συμπεριπόντος.

non omnibus divinitas tribuatur, sed uni prae ceteris, quae est una in trinitate divinitas, quid tandem egregio illi relinquatur, quo veritatis filii terrorem admirationemque possit incutere? Sed et altera ab altera discrepabit, eo quod trinitas creat, cetera vero ab ipsa creantur omnia. Illa nullius dominatui subiecta est, haec illius potestati sunt subdita. Ad haec ista mutationibus obnoxia sunt, illa suapte natura immutabilis est, et inferiora omnia commutat, quorum naturas et substantias e nihilo producere potest. Hoc enim deo congruit, ut ex nulla substrata materia et ex nihilo productarum a se rerum ac subsistentium ordinem dispositionemque pro sua voluntate mutet.

Aetii Caput XXXV. Si substantia omnis ingenita est, perinde et nulla variabilis est. Quod si variari substantia non potest, agere, et pati ad fortuitum quendam casum referenda sunt. Quod si multa sunt ingenita et invariabilia, nullo certo a se invicem numero discrepabunt. Neque enim comprehendi numero poterunt, quae vel absolute, vel aliqua ex parte differunt, cum differentia omnis determinatae causae in ingenita natura velut attributam sortem significet.

Confut. XXXV. Non omnis substantia ingenita dici potest, quod vel animo concipere stolidum est, atque ab gentilium ignorantia ea vel cogitatio vel sententia proficiscitur, sive affirmando, sive interrogando solum Aëtius ista protulerit. Quamquam interrogando istud quidem usurpasse videtur. Quare de gentilibus ista sciscitatur, atque ab illis hoc, quod in interrogatione sua ex ratiocinationibus collecta posuit, concedatur ultro, materiam esse quandam, quae tempore cum deo sit aequalis; sed et una cum illis eadem si sentiat convincatur Aëtius. Nam veritas quidem ipsa unam esse censet efficientem causam; quod in una et eadem substantia perfecta trinitas sine ulla confusione numeretur. Reliqua vero omnia facta ac procreata sunt, non ingenita, divinitas vero a nullo creatur, sed pater gignit, filius genitus est; spiritus sanctus a patre missus est, et a filio accipit; cetera vero creata sunt; atque ipse deus immutabilis virtute permanens congruenter in trinitate consistit. Ceterum divinitas omnis ad patrem refertur, quod ita consentaneum sit, idque et ad unitatem retinendam, et multiplicium deorum vanitatem refellendam pertineat. Sic enim immutabilis est naturae divinae virtus, ut congruenter filii ad patrem spiritusque sancti consentanea ratio comparatioque servetur. Quae cum ita sese habeant, captiosae illius interrogationis commentum penitus intercidit.

πολλὰ τὰ ἀπαράλλακτα, ἀλλὰ ἡ μία τριάς ἐν μονάδι, καὶ μία θεότης ἐν τριάδι. Τὰ δ' ἄλλα πάντα ἀφέστηκεν, οὔτε αὐτοματισμῶ ἔχοντα τὸ πάσχειν, ἢ ποιεῖν, οὔτε τῆς ἁγίας τριάδος ἐν τῷ τι ποιεῖν δυναμένης πάσχειν, τῆς ὅλης ἀπαθοῦς οὔσης καὶ προσκυνητῆς, φημί δὴ πατὴρ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Ἐποίησε γὰρ πάντα ὁ θεὸς δι' υἱοῦ, ἀλλ' οὐχὶ τὸν υἱόν. Οὐ γὰρ ἔστι σὺν πᾶσι. Ἐκσυμπουργεῖ γὰρ τῷ πατρὶ, καὶ συμπροσκυβεῖται. Οὔτε τὸ ἅγιον πνεῦμα. Οὐ γὰρ ἀριθμεῖται ἀπὸ πάντων, στερεοῖ δὲ τὴν δύναμιν τῶν ἀπάντων, καὶ συμπροσκυβεῖται. Τῶν δὲ πάντων ὑπὸ τὴν τοῦ ἐνὸς προνοησάντων ἐπιτεταγμένων ἕκαστα φέρεται τε καὶ πράττει, πάσχει δὲ καὶ ὅσα ἕτερα. Διὸ ἡ μία τριάς πρὸς ἑαυτὴν ἀπαράλλακτος, τὰ δὲ ἄλλα ἐξ αὐτῆς παραλλογμένα. Οὔτε γὰρ ἔστι σύγχρονα, οὔτε συναῖδια. Μόνῃ δὲ ἀίδιος, καὶ ἄκτιστος, καὶ ἀγέννητος, υἱοῦ μὲν γεγεννημένου ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως, ἀεὶ δὲ ὄντος, καὶ μηδέποτε διαλείποντος τοῦ εἶναι. Ὅθεν ἡσφαλισμένως κεφαλὴν, καὶ οὐκ ἀρχὴν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ ἐδίδαξεν ὁ θεὸς λόγος, διὰ τὸ ὁμοούσιον, καὶ αἰδίως ὄντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ ἐκ πατρὸς ἀπεσταλμένου, ἀεὶ δὲ σὺν πατρὶ ὑπάρχοντος, καὶ μὴ ἀπὸ χρόνου ἀρξαμένου.

Ἄετιον κεφαλὴν λέγει. Εἰ τὸ ἀγέννητος καὶ τὸ θεὸς ἐκ παραλλογῶν τὸ αὐτὸ δηλοῖ, ὁ ἀγέννητος ἀγέννητον ἐγέννησεν. Εἰ δὲ ἕτερον τι δηλοῖ τὸ ἀγέννητον, ἕτερον δὲ τὸ θεὸς, οὐκ ἄτοπον τῷ θεῷ θεὸν γεγεννημένον, ἑκατέρου τὴν ὑπαρξίν λαβόντος ἐξ ἀγεννητοῦ οὐσίας. Εἰ δὲ τὸ πρὸ τοῦ θεοῦ μηδὲν εἶη, ὡς περ οὐκ ἔστιν, ὁ θεὸς καὶ τὸ ἀγέννητον ταῦτόν δηλοῖ, οὐ προσιεμένου τοῦ γεννήματος τὸ ἀγέννητον. Διὸ οὔτε συνεκφωνεῖσθαι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ ἀνέχεται.

Ἄνατρο. Πόθεν βούλεται ἡμᾶς Ἄετιος προσπορίσασθαι ἐν ἑαυτοῖς τὸν νοῦν τῶν ὑπὸ αὐτοῦ προτεινομένων πνεύσεων τῶν αὐτοῦ λογισμῶν; Καὶ εἰ μὲν φάσκει ἐκ λογισμῶν καὶ συλλογισμῶν, πεσεῖται καὶ ἡμῶν ὁ πορισμὸς τῆς ὑπονοίας ἅμα αὐτῷ. Θεὸν γὰρ οὐδεὶς συλλογισαίτο πώποτε, οὔτε ἔρει τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με οὕτως ἐποίησας; κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐξ εὐσεβοῦς δὲ λογισμοῦ καὶ δικαίας εὐσεβείας ἐπὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν διδασκαλίαν ἀνακαμπτέον. Λέξεως δὲ ἀπαραβάτου διδασκούσης ἡμᾶς περὶ τῶν τῆ

7. Editi vulgo mendose συνηκούργει.

1. Supra ἀγέννητον ἀγέννητος.

8. κεφαλὴν (κεφα^λ cod. Ien.) codd. ms. uterque et editi. Pelau. κεφάλαιον.

2. διε particula, quae h. l. in sola Pr-tavii editione, ut supra in omnibus libris, ante τῷ δεῖν inserta legitur, abest ab

Etenim non multa sunt invariabilia, sed una duntaxat in singularitate trinitas, et una in trinitate divinitas, a qua reliqua omnia procul distant. Neque vero ut patiantur, aut agant, fortuito quodam casu consecuta sunt, neque sacrosancta trinitas dum agit pati quicquam potest, cum tota patiendi expers, et adoranda sit, hoc est, pater et filius et spiritus sanctus. Quippe deus per filium universa condidit, filium vero non fecit, ut qui cum omnibus minime numeretur. Siquidem in operis communionem cum patre venit, et cum eodem adoratur. Neque postremo spiritum sanctum creavit, qui ne ipse quidem inter omnia numeratur. Huius enim proprium est universorum corroborare virtutem; unde et communiter adoratur. Porro cum omnia sub unius providentiam administrationemque subiecta sint, feruntur aguntque singula, et quae a deo sunt aliena patiuntur. Quocirca una a se ipsa trinitas invariabilis est, reliqua, quae ab ipsa produciuntur, omnia variantur; quae nec tempore, nec aeternitate cum illa simul existunt. Sola itaque sempiterna, increata et ingenua est. Ac filius quidem sine ullo tempore initiove genitus idem ab aeterno est, nec unquam esse desinit. Quamobrem caute admodum *caput*, non *initium filii* patrem esse sermo divinus edocuit, idque propter eandem utriusque substantiam. Spiritus vero sanctus sempiternus est, et a patre missus, cum quo semper existit, nec ab aliquo tempore esse coepit. 1. Cor. 11, 3.

Aetii Caput XXXVI. Si ingenitus, et deus pro uno eodemque sumantur, ingenitus ingenitum genuit. Sin diversum quiddam ingeniti ac dei vocabula declarant, nequaquam absurdum est deum a deo genitum esse, cum uterque ab ingenita substantia originem traxerit. Quod si ante deum nihil omnino fuit, ut revera nihil extitit, deus et ingenitum idem plane significant, cum genita soboles ingenitum non admittat. Unde cum deo ac patre suo simul appellari sese non patitur.

Confut. XXXVI. 1. Unde tandem nos Aëtius iubet earum quas proponit interrogationum ac ratiocinationum sensum ac sententiam assequi? Si ex argumentis et syllogismis censet istud esse quaerendum, quicquid cogitando quaesitum indagatumque fuerit, in nihilum una cum ipso redigitur. Deum enim nullus unquam argumentando comprehendet, neque opificium opifici suo dicet, *Quid me ita fecisti?* ut scriptum est. Quamobrem pia mente et innocenti securitate ad sancti spiritus, quae per sacris literas patefacta nobis est, doctrinam revocandus est animus. Ubi cum solida immutabilique Rom. 9, 20.

utroque codd. mss. et edit. princ.

3. τὸ πρό ἀβαστ ἡ. ἰ. ἃ libris tam scriptis quam editis. Supplevit locum de su-

perioribus.

4. Supra ἔστι, τὸ θεός.

5. Supra τὸ συνεκφρασεῖσθαι.

κτίσει λατρευσάντων ὡς ἐμωράνθησαν, πῶς οὐκ ἂν εὐρεθείη ἐπὶ κτίσματι θεὸν λαμβάνειν, καὶ τοῦτον προσκυνεῖν τε καὶ γεραίρειν; τῆς πίστεως φύσει παρεκβαλλούσης τὸ προσκυνητὸν ἀπὸ τοῦ κτιστοῦ, καὶ τὸ κτιστὸν ἀπὸ τοῦ προσκυνητοῦ. Καὶ γὰρ εἰ ὅλως τοῦτο οὐδὲν διοίσει, πρὸς τοὺς τῆ κτίσει τὸ σέβας νέμοντος οὐδὲν πρόκριτον ἔσται ἐν Χριστιανισμῷ, ἔσται δὲ ἡ τοιαύτη πίστις εἰδολολατρεία μᾶλλον ἢ θεοσέβεια. Προσκυνοῦσι γὰρ ἀκείνοι ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ δυνάμεις, οὐρανόν τε καὶ γῆν, καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα. Καὶ οὐ τὸ διάφορον τῶν κτισμάτων ποιεῖται τὸ θαῦμα· οὐδὲ διοίσει τὸ ἐξαιρέτον ἕαυτῷ τὸ τῆς ὁμοτιμίας διὰ τὸ ὁμώνυμον, κἄν τε ὑπερτεταλάντισται τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Εἷς γάρ ἐστιν ὁ τὰ ἀμφοτέρω ποιήσας, καὶ

pag. 368. ἀποκληρώσας ἐκάστω, οὐκ ὀνόματος παραλλαγὴν, ἀλλ' οὐσίας. Ἐν ἅπασιν γὰρ τοῖς κεκτισμένοις τὸ δοῦλόν ἐστι τοῦ κτίσματος τὸ ὄνομα, ἀλλ' οὐ τὸ ἐλεύθερον. Καὶ εἰ ἐν ἐνὶ μέρει τὸ δοῦλον προσκυνεῖται, οὐδὲν διοίσει πρὸς τὸ ἄλλο μέρος ἢ προσκύνησις, κἄν τε ὑποβίβηκεν. Ἴσον γάρ ἐστι τῷ ἀνωτάτῳ συγγενειάζον τῷ κτίσματι, ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ τοῦ ὄντος κεκληρωμένον. Ἐντεῦθεν τὸ ἀγέννητον συμπερὶκει θεῷ, καὶ τὸ θεὸς τῷ ἀγεννήτῳ. Διὸ τὸ γέννημα οὐκ ἔργον φαμέν, οὐδὲ ποίημα, ἀλλὰ γέννημα οὐσιωδῶς ἀπὸ πατρὸς ἀχράντως γεγεννημένον, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ συμπροσκυνητὸν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀλλότριον, διὸ καὶ συμπροσκυνητόν. Ἐτέρω δὲ τῶν κεκτισμένων τὸ θεὸς ὄνομα οὐ συνεκφωνεῖται, διὰ τὸ μετηλλάχθαι τῆς ἀγεννησίας, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων κεκληρωταὶ τὸ εἶναι. Ἡ δὲ τριάς ἔχει τὸ αἰεὶ εἶναι, καὶ οὐχ ἕτερον τι θεὸς καὶ ἕτερον τὸ ἀγέννητον.

Συνομολογεῖς δὲ, Ἄετι, τὸν υἱὸν ἐκ πατρὸς γεγεννησθαι εἰρωνεῖα, καὶ οὐκ ἀληθεία. Πᾶν γὰρ τὸ γεννητὸν οὐ κτιστόν, καὶ τὸ κτιστὸν οὐ γεννητόν. Εἰ δὲ τὸ γεννητὸν κτιστόν, κατ' ἄλλον τρόπον ἔστιν κτιστόν· ὡς οἷόν ἐστιν εἰπεῖν, Ἄνθρωποι γεννώσιν ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐ κίτθουσιν· οὗτοι δὲ ἄνωθεν ἐκ θεοῦ εἰσι κεκτισμένοι. Διὸ αὐτοῖς τὰ μὲν γεννώμενα γεγέννηται, παρὰ θεοῦ δὲ τὰ πάντα κέκτισται. Θεοῦ δὲ ὄντος ἀκτίστου, γεννήσαντος δὲ ἑαυτῷ υἱόν, καὶ οὐ κτίσαντος, οὐχ ἕτερον γεννᾷ παρὰ τὴν αὐτοῦ οὐσίαν. Πῶς οὖν ἔσται τὸ ἐξ αὐτοῦ γέννημα κτιστόν, τοῦ πατρὸς ἀκτίστου ὑπάρχοντος; Εἰ δὲ κτιστόν παρ' αὐτῷ τὸ γέννημα, οὐκέτι γέννημα καλεῖται. Καὶ πολλή ἐστι πρὸς τὴν τοιαύτην τῆς ἀτοπίας ὑπόνοιον ἀντιλογία. Ἀρκεπὲς δὲ

6. Reconsiderandum omnino est ἑαυτὸ τῆς. Ita supra pag. 936. dixit οὐ διοίσας ἑαυτὸν παρὰ τὸν υἱόν.

sententia, *qui creaturam colunt, eos fatuos redditos esse doceamur*, Rom. 1, 21. nonne in istud ipsum incurrere videtur Aëtius ac creaturae divinitatem tribuere, eamque adoratione ac veneratione prosequi? cum sincera fides adorandum a creato, creatum ab adorando seiungat. Nam si nihil inter haec intersit omnino Christiana religio nihil supra creaturae veneratores eximium aut excellens habitura est, atque eiusmodi fides idololatria potius quam dei cultus esse censebitur. Nam et illi solem, lunam, virtutes, coelum et terram, ac ceteras creaturas adorant. Neque vero creaturarum rerum admirabilis excellentia diversitatem affert ullam, neque quod eximiae quaedam sint, ullam in honoris aequalitate varietatem inducent, cum eodem nomine contineantur, tametsi unam alteri multis partibus antecellat. Unus enim est qui utraque molitus est, et unicuique non nominis, sed substantiae discrimen attribuit. Siquidem creatis omnibus rebus non liberum, sed servile creaturae nomen convenit. Ac si in uno genere quod servilis conditionis est adoretur, nihil obstat quo minus et alteri generi, tametsi inferius sit, adoratio tribuatur. Aequale quippe est quod cum superioris ordinis creatura cognationem habet, utpote de nihilo ab eo qui est naturam sortitum. Hinc et ingenitum deo et deus ingenito congruit. Quare genitam sobolem non opus aliquod dicimus, aut effectum quicquam, sed sobolem, naturaliter a patre sine labe progenitam, eiusdem cum patre substantiae, ac simul adorandam, spiritum vero sanctum ab illo procedentem, nec alienum, ob idque simul adorandum. Ceterum dei nomen creaturarum rerum nulli conceditur, eo quod ab ingeni proprietate discrepet, quoniam e nihilo ut esset obtinuit. At trinitas sempiterna est, nec aliud quiddam deus est, aliud ingenitam.

II. Tu vero filium, Aëti, irridendo scilicet, non bona fide a patre genitum affirmas. Quicquid enim genitum est, creatum non est, et quicquid creatum est, non est genitum. Quod si id quod genitum creatum etiam est, creatum alio modo dicitur. Nam exempli gratia homines gignunt homines, non creant, sed olim a deo creati sunt. Quare quae giguuntur, ab illis gignuntur, a deo vero universa creata sunt. Sed cum deus increatus sit, ac sibi filium generet, non procreet, non eum gignit ab substantia sua diversum. Quocirca fieri potest ut quod ab ipso gignitur creatum sit, cum increatus sit pater? Nam si creatus est qui apud ipsum est genitus, non est quod amplius genitus dicatur. Multa sunt quae adversus tam absurdam opinionem disputari possunt. Sed in-

καὶ θεῶ τὸ εἶναι ποτε ἄνευ ⁷ υἱοῦ, ὕστερον δὲ καλεῖσθαι πατέρα μετὰ υἱόν. Καὶ ἀπρεπὲς τῶ υἱῷ τὸ εἶναι πρὸ αὐτοῦ χρόνον· ἔσται γὰρ ὁ χρόνος μείζων τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος. ⁸ Συμπεπόντως δὲ πατρὶ τὸ αἰεῖ ἔχειν ἐν ταυτότητι τῶν ἀξιομάτων τὸ ἀνέκλειπτον καὶ ἀίδιον. Καὶ ὅτι πρὸ θεοῦ οὐδὲν ἦν, δῆλον τοῦτο. Τὸ θεὸς τοίνυν, ὡς ἔφη Ἀέτιος, καὶ τὸ ἀγέννητον ταῦτόν ἐστι δηλοῦν. Καὶ πῶς ἑαυτοῦ κα-
 pag. 987. ταπλέκων κατηγορεῖ μᾶλλον ⁹ δὲ ἤπερ συνίσταται; Εἰ γὰρ σὺν θεῷ τὸ θεός, ὡς καὶ ἔστι, καὶ τὸ ἀγέννητον προσέεται τὸν γεννητὸν υἱόν· ἔχει γὰρ συμπεριελημμένως τὸ θεός. Συνεκφωνεῖται δὲ τῷ πατρὶ, ἀπὸ τοῦ θεός, καὶ ἄκτιστος, καὶ σὺν πατρὶ τιμώμενος θεός λόγος, κἄν τε τῷ Ἀέτιῳ τοῦτο μὴ παρίσταται, τῶν πάντων κτισμάτων υἱῷ προσκυνούντων, καὶ πάσης γλώσσης ἐξομολογουμένης ὅτι Ἰησοῦς Χριστός εἰς δόξαν θεοῦ πατρός, ᾧ ἡ δόξα πατρὶ ἐν υἱῷ, σὺν ἀγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΕΤΙΟΥ * EN ΤΩΙ ΤΕΛΕΙ ΤΟ ΕΡΡΩΣΘΑΙ.

Ἐρρωμένους καὶ ἐρρωμένας ὑμᾶς ὁ ὢν αὐτογέννητος θεός, ὁ καὶ μόνος ¹ διὰ τοῦτο ἀληθινός θεός προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑποστάτως τε ἀληθῶς πρὸ αἰῶνων καὶ ὄντως ² γεννητῆς ὑποστάσεως, διατηρήσει ἀπὸ τῆς ἀσεβείας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ ³ σωτῆρι ἡμῶν, δι' οὗ πᾶσα δόξα τῷ ⁴ θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ νῦν ⁵ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἄνατρο. Καὶ ἐπὶ τῷ τέλει ὁ Ἀέτιος γράφων τῷ ἑαυτοῦ θιάσῳ, οἷς ἔφη ⁶ ἀθληταῖς τε καὶ ἀθλητριαῖς, οὐκ ἀπέλειπτο τῆς τοιαύτης τῶν λόγων μοχθηρίας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐρρωῆσθαι ἀπέδειξεν αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας τὸ ἀλλότριον. Φάσκει γὰρ, Ἐρρωμένους ὑμᾶς ὁ ὢν αὐτογέννητος θεός· οὐ συνιδῶν ὅτι ἐν ἐνὶ λόγῳ ἔλυσε τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ ὑποσκορᾶς τοῦ ζητήματος. Φήσας γὰρ ἐν τοῖς ἀνωτάτω κεφαλαίοις περὶ ἀγεννήτου θεοῦ, ⁷ Οὐ προοῖδε καὶ ὅτι οὔτε ἑαυτὸν ἐποίησε, ἐν ταῦθα αὐτογέννητον ἡμῖν παρεῖσάγει. Πᾶσα δὲ ⁸ διάνοια ἐν λήθῃ ἑαυτῆς γίνεται, ὅπως φωραθεῖη. Εἰτά φησι, Ὁ καὶ μόνος διὰ τοῦτο

7. υἱοῦ bis legitur in edit. Petav. Colou. repet.

8. Rescribendum fortasse Συμπρέπον τῷ δὲ πατρὶ, aut Συμπρέπον ὄντως δὲ πατρὶ.

9. Hoc δὲ delendum esse iam Petavio visum est, qui uncinis inclusit. Etiam Cornarius convertit seipsam complicando

accusat potius quam confirmat? Pro ἤπερ in cod. Rhedig. legitur εἴπερ.

* ἐν τῷ τέλει codd. mss. Iem., Rhedig., Parisinus (teste Petavio). ἐνταῦθα τελεῖ edd. Cornarius vertit Aetii conclusio ad finem.

1. διὰ τοῦτο verba aberant supra.

2. ἀληθῶς γεννητῆς supra.

primis indignum deo est, ut sine filio extiterit aliquando, tum postea post filii exortum pater appellari coeperit. Similiter et indignum filio est, uti tempus ipsius originem antecesserit, consequens enim est tempus maiestate illius esse maius. Et vero patri congruens est ut in eiusdem communione dignitatis participem cum semper habuerit qui desinere nunquam potest estque sempiternus. Quod vero deo nihil prius extiterit manifestissimum est. Atenim, ait Aëtius, deus et ingenitum idem omnino significant. Verum quam aperte semetipsum implicans accusat potius quam dogma suum confirmet. Nam si cum deo deus est, ut est revera, etiam ingenitum genitum filium admittit, qui dei vocabulum una complectitur, cum patre vero simul appellatur et coniungitur, exortus a deo, et increatus, et honoratus cum patre deus, idemque verbum, etsi aliter Aëtio videatur, cum creatae res omnes filium adorent, *et omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus Christus in gloria est dei patris, cui gloria patri in filio, cum spiritu sancto, in saecula saeculorum, Amen.*

AETHI SALUTATIO IN FINE POSITA.

Post haec salutationem subtexit his verbis: Deus ille, qui a nullo alio genitus est, quique solus verus deus ab Iesu Christo, quem ille miserat, appellatus est, Christo inquam, qui revera ante saecula omnia extitit, estque sine dubio genita substantia, sanos vos, et sanas, et incolumes ab impietate custodiat, *in Christo domino nostro, per quem omnis gloria patri, et nunc, et semper, et in saecula saeculorum, Amen.*

Confutatio. Sub opusculi finem ad sodales suos scribens Aëtius, quod athletas et athletrias nominat, ne tum quidem ab impiis vocibus abstinuit, sed in valedicendo quoque abhorre se ab sincera doctrina monstravit. Sic enim loquitur: *Sanos vos et valentes qui est a se genitus deus custodiat: nec illud animadvertit, totam illam sparsam a se quaestionem una voce dissolvi, cum in superioribus capitibus de ingenito deo loquens nequaquam a seipso fieri staterit, hoc vero loco a seipso genitum affirmet. Quaelibet enim hominis mens sui ipsius obliviscitur, ut in errore deprehendi possit. Addit praeterea, Qui et solus propterea verus deus appellatur.*

3. *κρυβω supra.*4. *Ἐξω καὶ ἀβὲσ supra.*5. *Repone, quod excidit, καὶ ἀβ. V. supra pag. 930. et infra pag. 988.*6. *Supra pag. 924.*7. *Supra cap. 13. Cornarius vertit cum enim dixerit in superioribus capi-*tibus de ingenito deo, Praevideat etiam quod neque seipsum fecit cetera. *Inducendam igitur esse putavi negationem οὐ ante θεοῦ.*8. *ἀνοξα cod. Rhedig., quod verum esse videtur.*

ἀληθινὸς θεὸς προσαγορευθεὶς. Κατὰ δὲ τὸν αὐτοῦ λόγον καὶ διανοίαν ἢ ἀναιρεῖ τὸ εἶναι τὸν υἱὸν θεόν, καὶ μάτην συκοφαντεῖ τὸ ὄνομα, Χριστιανὸς τὸ ὄνομα καλεῖσθαι· ἢ ⁹ ὅτι θεὸν μὲν ἔχει τὸν υἱόν, ἀλλ' οὐκ ἀληθινόν, καὶ ἔσται αὐτῷ εἰς θεὸς ἀληθινός, καὶ εἰς οὐκ ἀληθινός. Κατὰ δὲ ὑπόβασιν ἕνα ὑφ' ἑνὸς εὐρίσκων ἔτι καὶ τὸ ἅγιον pag. 368. πνεῦμα ἐν μικροτέρῃ καὶ ἀποδεύσῃ τάξει τάττων, ἢ ὅτι μικρότερον πάλιν θεὸν ἔχει, ἢ τῇ τριάδι μὴ συναριθμῶν τοῦτο ἔσται παντάπασιν ἀλλότριον Χριστιανῶν τὸ ἐλεινὸν ἀνθρωπάριον, καὶ λοιπὸν Ἑλλην ἀποκηρυχθεὶς τελειότατος, καὶ Σαδδουκαῖος τῷ ἀριθμῷ, ἀλλότριος μὲν τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, ὡς καὶ ἔστιν, Ἑλλησι δὲ συγκρινόμενος τῇ μερίδι, ἕνα μὲν θεὸν φάσκων μέγαν, καὶ ἕνα μικρόν, ἕνα ἀληθινόν, καὶ ἕνα οὐκ ἀληθινόν, ὡς Ἑλληνες ὁμολογοῦσιν, ἕνα μέγαν θεόν, τοὺς δὲ ἄλλους μικροὺς ὀνομάζοντες· τῆς θείας γραφῆς αὐτὸν σαφῶς ἐλεγγούσης, καὶ περὶ πατρὸς μὲν λεγουσῆς ὡς ὁ θεὸς ἀληθινός, καὶ περὶ υἱοῦ τὸ θεὸς ὡσανύτως, ¹⁰ καὶ περὶ πατρὸς, Τὸ φῶς ὁ θεός, περὶ δὲ υἱοῦ, Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ περὶ ἁγίου πνεύματος ὅτι, Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ἀληθινῶς τοίνυν ἡμῖν ἢ τριάς καταγγέλλεται ἐν σοφίᾳ καὶ βλάβει πλοῦτου.

Ἐἴτα πάλιν ἀκολούθως φησὶ, Καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἠδέσθη ἀπαξιῶσας τὸν μονογενῆ θεοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ ¹¹ μόνον ψιλῆ τῇ λέξει κέχρηται, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτάτω ἁμολόγησε κεφαλαίοις, ἕως ψιλῆς ὀνομασίας νέμων τῷ υἱῷ τὸ γέρας τοῦ ὀνόματος. Λέγει δὲ πρὸ αἰώνων ὑποστάντα ἀληθῶς, καὶ ὄντα ἀληθῶς γεννητῆς ὑποστάσεως. Διατηρήσει δὲ, φησὶ, ἀπὸ τῆς ἀσεβείας. Ἐῴθε δὲ πᾶσα φαύλη γενῆ τοὺς ¹² αὐτῆς τρόπους ἄλλοις προλαμβάνειν τε καὶ ἐπιφημίζειν. Οὐχ ὄρων γὰρ εἰς ὅσα ἠσέβησεν, ἑαυτὸν εὐσεβῆ νομίζει, ὡς οἱ τὴν παραπληξίαν κεκτημένοι νομίζουσι μὲν ἑαυτοὺς ἐν φρονήσει εἶναι, τοὺς δὲ ἄλλους φρενητιῶντας. Ἐνταῦθα δὲ, Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐδὲ, Τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἐτόλμησεν ἀποδοῦναι, ἀλλ' εἰρωνικῶς, Τῷ σωτήρι ἡμῶν, ἔφησεν, καὶ φησὶ, Δι' οὐ πᾶσα δόξα τῷ πατρὶ καὶ νῦν καὶ ¹³ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἰπεῖν, Πᾶσα δόξα, ὅπως ¹⁴ περιαιροῖ τὸν υἱὸν ἀπὸ τῆς τιμῆς τε καὶ δόξης οὐ οὐδεὶς ἀνέξοιτό ποτε τῶν εὐσεβῶν καὶ ἐκ πνεύματος ἁγίου τὴν δωρεάν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ελληφότων.

Ταῦτα δὲ πάντα διαλαβόντες τὰ ὑπὸ τούτου τοῦ Ἀετίου εἰρημέτα ἐν διαλεκτικῇ τινι τέχνῃ καὶ συλλογιστικῇ ὑπονοίᾳ ἀνθρωπίνης μαγγανείας ἐν κεφαλαίοις λξ'. Οἷς νουνεχῶς ὑμᾶς ἐντυχεῖν παρακαλοῦμεν, καὶ

9. Intellege ἢ συκοφαντεῖ ὅτι κτλ.

11. μόνον cod. mss. μόνως editi libri.

10. Verba καὶ περὶ πατρὸς — περὶ δὲ υἱοῦ Petavii interpretatio negligit.

12. αὐτοῦ vitium est editi. Petav. Con. lon. repet.

Quamobrem ut illius animus opinioque fert, aut filium deum esse negat, et nomini ipsi calumniam facit, dum Christianus appellari capit, aut deum esse quidem filium putat, sed minime verum, ut ex eius sententia deus alius sit verus, alius non verus. Quapropter cum alterum alteri subiiciat, et spiritum sanctum in minori atque inferiori sede collocet, necesse est ut aut minorem alium deum cognoscat, aut, si trinitati nequaquam annumerandum existimet, prorsus a Christianorum numero segregandus sit infelix homuncio, atque ad gentilium factionem, vel Sadducaeorum prorsus ablegandus. Est enim a spiritu sancto horum instar alienus. Ab gentiliis vero partibus eatenus stat, dum unum esse censet summum deum, alterum minorem, verum unum, alterum non verum; id quod Graeci confitentur, qui unum maiorem deum, minorum gentilium ceteros appellant. Sed nimirum perspicue illum sacrarum literarum convincit auctoritas, quae cum de patre loquuntur, *Deus*, 1. Ioann. 5, 20. inquit, *verus est*; filium quoque itidem esse deum asserunt. Ibid. 1, 6. *Postremo cum de spiritu sancto loquuntur, spiritum veritatis appellant.* Ioann. 1, 9. 16, 13. Itaque trinitas vere nobis in *sapientia et divitiarum altitudine nun-* Rom. 11, 33. *tiatur.*

II. Pergit Aëtius: *Et a Iesu Christo, inquit, qui missus est.* Nec pudit ipsum unigenito dei nomen detrahere, quem nudo ac simplici vocabulo declaravit; id quod in superioribus capitibus professus est, cum illius decus ac dignitatem nominis filio appellatione sola concessit. Eundem tamen ante saecula subsistentem fuisse ac genitae revera substantiae extitisse narrat. Addit deinde, *Conservabit vos ab impietate.* Solet enim flagitiosa quaeque mulier conviciam antevergens mores suos aliis exprobrare. Sic Aëtius impietatis suae magnitudinem non sentiens pium esse se ac religiosum arbitratur; ut qui animi delirio laborant sui se compotes ac prudentes, ceteros mente captos existimant. Idem porro cum, *In Christo Iesu, dixisset, dominum nostrum* adiicere non est ausus, sed cavillando, *Salvatore nostro dixit. Per quem gloria omnis patri, et nunc, et semper, in saecula saeculorum, Amen.* Ubi quod, *Omnia gloria, scripsit, id eo consilio fecit, ut ab eo honore ac gloria filium excluderet.* Quod quidem nemo pius ac veram fidem sancti spiritus beneficio consecutus admittet.

III. Haec adversus Aëtii dogmata disputanda putavimus, quae ille dialectica facultate et argumentandi subtilitate humanisque praestigiis fretus capitibus septem ac triginta disseruit. Ea vero cum

13. ἀὲ καὶ εἰς *codd. mss., uti supra* 14. *Libri vulgo περιάρτοι.*
pag. 930. ἀὲ εἰς *editi.*

εὐθύς μὲν εἰσεσθε, ὡς Χριστιανῶν παῖδες, καὶ δούλοι Χριστοῦ, καὶ υἱοὶ
 pag. 900. τῆς ἀληθείας, τὴν πᾶσαν αὐτοῦ γῆνην κενοφωμίαν καὶ ἀλλοτριάν πνεύ-
 ματος ἁγίου διδασκαλίαν. Ὅς οὐκ ἐτόλμησε κἄν ἐν μιᾷ λέξει μνησθῆ-
 ναι θείου λόγου, ἢ ρητοῦ τινος παλαιᾶς, ἢ καινῆς διαθήκης, οὐκ
 ἀπὸ νόμου, οὐκ ἀπὸ προφητῶν, οὐκ ἀπὸ εὐαγγελίων, οὐκ ἀπὸ ἀπο-
 στόλων, οὐ τινος τῶν πατριαρχῶν ¹⁵ μαρτυρίαν παρενέγκαι, οὐτ' αὐτοῦ
 τοῦ σωτήρος, οὐ πατρὸς πῶποτε, οὐχ ἁγίου πνεύματος φῆμα δι' ἀπο-
 στόλων εἰρημένον ἢ διὰ προφητῶν· ἵνα παντελῶς αὐτοφώρατος γένη-
 ται τοῖς φίλοις τῆς ἀληθείας, ὅτι παντάπασιν ἀλλότριος τυγχάνει θεοῦ
 καὶ τῆς αὐτοῦ πίστεως. Νομίζω δὲ καὶ ἱκανῶς ἡμᾶς πρὸς τὰς αὐτοῦ
 προτάσεις κατὰ τὸ δυνατόν ἰδιωτικῶ λόγῳ, συστάσει δὲ τῶν ἀπὸ τῶν
 θεῶν γραφῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐσεβοῦς λογισμοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπηνη-
 κέναι. Καὶ ἐπειδὴ ἱκανῶς ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν ἀνατροπαῖς περὶ πίστεως
 σαφῶς ¹⁶ διελέχθημεν, ἀρκετῶς ἡγοῦμεθα, ἵνα μὴ προσθέντες δυσχέ-
 ρειάν τινα περὶ τὴν ἀνάγνωσιν περισσοτέραν ἐργασώμεθα. Ὅλίγα δὲ
 πάλιν ἐξ ὧν αὐτὸς ἀρθεὶς τὴν διάνοιαν μετὰ τὴν ἀλλόκοτον αὐτοῦ
 πίστιν καὶ εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἀπέχθειαν, ὅσα
 ἐτόλμησε τὸ αὐτοῦ στόμα καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ μεμαθητευμένων καὶ ἐν
 θράσει εἰς ὕψος ἄραι τὴν διάνοιαν καὶ ὑπέρογκα βλασφημηῆσαι, αὐτίς
 ἐπιλαβόμενος συντόμως λέξω.

Οὗτος γὰρ ἐφαντάσθη, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, ὑπὲρ πάντα ἄνθρω-
 πον, οὐκ ἐπὶ τῷ εἰδέναι τὸν θεὸν κατὰ πίστιν, ἀλλὰ φύσει κατὰ εἶδη-
 σιν. Ὡς καὶ ἄνω πον ὑπέμνησα φασκόντων αὐτῶν, οὐκ ἀπλῶς εἰδέ-
 ναι τὸν θεὸν ἐν γνώσει πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐάν ¹⁷ γινώσκη τις πᾶν ὄρα-
 τὸν καὶ χερσὶν αὐτοῦ ψηλαφώμενον, ὡς εἴ τις λάβοι μετὰ χεῖρας λί-
 θον, ἢ ξύλον, ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης ἐργαλεῖον· οὕτως ἔφη καὶ οὗτος ὁ
 γεννάδας ὅτι, Οὕτως οἶδα τὸν θεόν, ὡς περ ἐμαυτὸν, καὶ οὐ τοσοῦ-
 τον οἶδα ἐμαυτὸν ὡς τὸν θεόν. Λοιπὸν δὲ τὰ μωρὰ λέγειν καὶ ἀκούειν
 πολλοῖς μὲν ἔστιν εἰς ἀπάτην, τοῖς δὲ συνετοῖς εἰς χλεύην. Τίς γὰρ
 τῶν φρενοβλάβειαν ἑαυτοῖς κεκτημένων καὶ μεμνηνῶτων οὐ δύναται καὶ
 ἄλλους ἐκμαίνειν, καὶ μάλιστα τοὺς συνεπομένους καὶ ὑπακούοντας;
 pag. 900. Εἰ γὰρ τις ἠρώτησεν αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ, Μὴ μοι διήγησαι
 θεὸν εἰδέναι τὸν ἀσύγκριτον καὶ ἀκατάληπτον, τὸν κατὰ τὸ εἶδος μὲν
 μὴ καταλαμβάνομενον, πίστει δὲ γινωσκόμενον τοῖς αὐτοῦ δούλοις,
 ἀλλὰ διήγησαι μοι τοὺς πυθμένους τῆς γῆς, τὰ ταμεία τῆς ἀβύσσου,
 τὰς φλέβας τῆς θαλάσσης, ἔθου τὸν τόπον, ἄερος τὰ μέτρα, οὐρανῶν

15. μαρτυρία cod. Rhedig.

17. γινώσκει cod. Rhedig. Et cod. Ien.

16. διελέχθημεν codd. mss. et edit. in syllaba finalī ἢ rasuram habet conspi-
 cuit.

prudencia ut legatis postulo. Ita enim, o Christiani ac Christi servi, veritatisque filii, terrenam ac vanissimam illius doctrinam, atque a spiritu sancto prorsus abhorrentem esse cognoscetis. Qui divini verbi ne una quidem litera mentionem attigit, nec ullum veteris aut novi testamenti locum protulit. Nihil ex lege, nihil e prophetis, nihil ex evangeliiis, nihil ex apostolis, nihil e patriarcharum testimoniis in medium adduxit. Non ipsius salvatoris sententiam ullam, non patris spiritusque sancti dictum aliquod ab apostolis vel prophetis commemoratum proposuit. Quo illud veritatis amantes intelligant, plane illum a deo esse et a fide ipsius alienum. Contra haec illius decreta abunde a nobis hactenus pro viribus disputatum arbitror, ac rudi quidem et simplici orationis stylo, sed allatis sacrarum literarum auctoritatibus, ac depromptis ex religioso animi sensu rationibus illius impetus esse discussos. Itaque cum in illius confutationibus de fide satis aperte disseruerimus, sufficere istud arbitramur; ne si amplius aliquid addamus molestiorem operis huius lectionem supervacanea longitudine faciamus. Sed pauca quaedam nihilominus retractanda ac breviter exponenda sunt ex iis quae post importuna illa absurdaque dogmata insolentius elatus in Christum eiusque spiritum sanctum prae utriusque odio nefarie contulit; quaeque ab impudenti illius ac discipulorum ipsius ore profecta et inaudito quodam animi fastu arrogantiaque in deum contumeliosissime sunt coniecta.

IV. Hic enim ipse cum suis in eam vanitatis amentiam incidit, ut supra mortales omnes deum se non fide sola, sed propria quadam scientia comprehendere iactaret. Quemadmodum paulo ante memini hoc ab illis usurpari solitum, deum se non fidei modo intelligentia, sed perinde animo concipere ac quilibet aspectabilia ista tractabilia cognoscit, utputa si quis lapidem aut lignum vel alterius materiae instrumentum capiat. Ita quidem audax ille ac temerarius loquitur: Tam deum intelligo quam meipsum; imo tam meipsum non novi quam deum. Verum nugas istas ultra dicendo persequi, vel audire, uti pluribus fraudem ac perniciem, ita sapientius risum ac ludibrium consciscet. Ecquis enim mentis vecordia ac furore percitus alios in eandem insaniam trahere, praesertim obsequentes sibi ac dicto audientes, non possit? Quod si quis illum, vel eius discipulos rogaret: Ne tu mihi incomparabilis et incomprehensibilis dei scientiam iactites, cuius formam quidem ac naturam assequi nemo potest, fide vero ab ipsius servis utcumque cognosci potest. Sed hoc velim nobis edisseras, fundamenta terrae quae sint, quaeque abyssi penitiora receptacula, maris venas, infe-

τὸ εἶδος καὶ τὰ πάχη, τί τὸ ἄκρον τῶν ἄνω, τί τὸ τέρμα τῶν κάτω, τί ἐν δεξιᾷ, τί ἐν εὐωνύμοις, τῆς κτίσεως τῆς ἑαυτοῦ πλάσεως τὸ διήγημα, τῶν ἐπὶ ¹⁸ γῆς ἀμυθῆτων τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ μέτρα, ¹⁹ λοιπὸν ταῦτα ἤκουσαν, ὡς ἠκούσαμεν παρὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἠπατημένων, εἰς σοφιστικὰς προφάσεις παρεκκλίναντες εἰρωνεῖα, λοιπὸν λέγουσιν ἀπ' ἐκείνου μεμαθηκότες ὅτι πάντα ταῦτα τὰ σωματικά ²⁰ καὶ ἔστι καὶ οὐ δυνάμεθα εἰδέναί. Τὸν θεὸν δὲ τὸν αὐτὰ πεποιηκότα οἴδαμεν σαφῶς ²¹ ποταπὸς ἔστι καὶ πῶς ἔστι καὶ οὗτος ἔστι καὶ τίς ἔστι. Τίς δὲ ἀκούσας ταῦτα οὐκ ἂν καταγελάσειεν εὐθύς; Εὐθύθες γάρ ἔστι τὸ ὄλον ὅτι τὸν τεχνίτην καὶ ἀσύγκριτον καὶ ἀνεκδιήγητον λέγει εἰδέναί καὶ ἠκριβωκέναι (καὶ εἶθε ἔλεγε τῇ πίστει εἰδέναί καὶ ἠκριβωκέναι· ἀλλὰ μὴ κατὰ εἰδήσιν τινα ψηλαφήσεως ἐτόλμα καὶ τολμῶσι λέγειν), τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γεγόμενα τοῦ ἀσύγκριτου διὰ τὸ κατὰ τὸ εἶδος δυνάμενα παρὰ τῶν ὀρώντων ὑπερθανυμάζεσθαι φάσκειν αὐτὸν τε καὶ τοῖς αὐτοῦ μὴ εἰδέναί, μάλιστα πάντη τῶν θείων γραφῶν σαφῶς περὶ θεοῦ κηρυττουσῶν τὸ ἄόρατον αὐτὸν εἶναι, καὶ ἀκατάληπτον, καὶ ἀπερινόητον, μόνον δὲ πίστει ἐν ἀληθείᾳ γινωσκόμενον ὅτι ἔστι καὶ τοῖς ἀγπωσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται.

“Ὅταν δὲ τις αὐτοῖς εἶπη τῶν ὀρθῶς περὶ θεοῦ δόξης πίστεώς τε καὶ ἀγάπης καὶ ἀκαταληψίας δοξαζόντων ὅτι, Ἡμεῖς οἴδαμεν θεὸν ἀκατάληπτον, θεὸν ἄόρατον, ἀνεκδιήγητον, οἴδαμεν δὲ αὐτὸν ὄντως, ὄντα δὲ ἄόρατον καὶ ἀκατάληπτον, ἐπισκωμματοικῶς καὶ κατεῖλας λοιπὸν ὡς μῦθον τινα διηγούμενος ἐτόλμησεν οὗτος ὁ τὴν καινὴν διαλεκτικὴν ἡμῖν φέρων, Τίνοι οὖν ἐοίκατε, καὶ ἡ ὑμῶν πίστις; Παρθένω φθαρεῖση, οὕση δὲ τυφλῇ καὶ κωφῇ καὶ ἀλάλῳ, ἥτις ὅτι μὴ
 pag. 881. πέφθαρται πᾶσι πέφηνε τοῖς αὐτὴν γινώσκουσιν. Ἐρωτωμένη δὲ τίς ὁ φθορεὺς οὐκ ἀκούει, ἵνα μάθῃ, καὶ οὔτε ἐώρακε τὸν ²² φθειρόντα, διὰ τὸ τετυφλωσθαι, οὔτε ἀπαγγεῖλαι δύναται, διὰ τὸ ἀλαλον· ὡς εἶναι ἀντιστρόφως πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ μῦθον κατὰ τὸ γεγραμμένον, ²³ Ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν εἰργάσατο, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Αὐτὸς γὰρ ἔοικε τυφλῷ ἐκ γενετῆς οὕτω γεγεννημένῳ, λαλοῦντι δὲ, καὶ πολλὰ λαλοῦντι καὶ ἀκούοντι, καὶ εἰδοῖτι μὲν λευκοῦ τὸ ὄνομα, καὶ μέλανος, κωανοῦ τε καὶ πρασίνου καὶ πυρροῦ, καὶ τῶν ἄλλων διαφόρων ὀνομάτων,

18. γῆς scripti libri. τῆς γῆς editi.

19. Scribendum fortasse εἰ που ταῦτα ἤκουσαν. Editi praebent λοιπὸν ταῦτα ἤκουσαν. Cod. Ien. λοιπὸν ταῦτα ἤκουσῶ, cod. Rhedig. λοιπὸν τὰ πάντα ἤκου-

sas, ut legitur etiam in cod. Paris, teste Pelavio, qui comitit locipὸν ὡς ταῦτα ἤκουσαν. — Pro τὸν ἀριθμὸν in praecedentibus cod. Ien. habet τῶν ἀριθμῶν, cod. Rhedig. τῶν ἀριθμῶν.

rorum domicilium, aëris mensuras, coelestium orbium formam ac crassitudinem, quodnam summum supra, quod infra sit infimum, quid ad dexteram sit, quid ad sinistram. Ad haec creaturarum rerum naturam, tuique adeo molitionem explices, tum eorum omnium numerum modosque quae terris infinita continentur. Haec cum illis obiiciuntur, ut ab illius sectatoribus audire memini, ad sophistica quaedam commenta cavillationesque sese convertunt, et ex illius praescripto ita respondent: Haec omnia corporea sunt, nec a nobis percipi possunt. Deum vero, qui haec ipsa condidit, manifeste cuiusmodi sit, quove modo, ac qualis, quisve sit intelligimus. Quis haec sine risu possit audire? Est enim longe illud sane stultissimum: Summum illum, et incomparabilem opificem, qui nullo sermone declarari potest, scire se atque accurate percepisse profiteri (atque utinam fide saltem illum ipsum scire se, non velut contractare manibus incredibili audacia praedicarent!), interim vero creatas ab incomparabili illo res omnes, quae in sua quaque specie consideratae spectatores ipsos sui in admirationem trahere possunt, negare illum cum suis a se cognosci. Praesertim cum ubique sacrae literae de deo testentur, neque oculis ipsum percipi, neque comprehendi, nec animo cogitari posse, sed id unum de illo ex rei veritate percipi, *Quod sit, quodque diligentes se remuneretur.*

Hebr. 11, 6.

V. Iam vero quoties eorum aliquis, qui de dei gloria, fide, caritate, et incomprehensibili natura recte sentiunt, hoc illis obiicit: Novimus incomprehensibilem deum, qui nec oculis videri, nec explicari sermone potest, eum nos, inquam, revera cognoscimus, sed nec aspectabilem et incomprehensibilem esse scimus, ad haec novae iste dialecticae architectus illudendo ac deridendo velut fabulam quandam contexuit. Cuinam ergo vos vestramque fidem similem, inquit, esse dixerim? Nimirum vitatae, ac caecae, surdae, mutaeque virgini, cui quidem oblatum esse stuprum qui eam norunt omnes intelligunt. At si quis ille vitiator fuerit interrogas, nequam audiat; neque aut illum propter caecitatem videre potuit, aut indicare, quod muta sit, potest. Merito igitur in ipsum ipsiusque *Psalm. 7, 17.* sermonem illud e scriptura retorquere licet: *Convertatur labor eius in caput ipsius; et incidet in foveam quam fecit,* ac cetera id genus. Hic enim caeci similis est, qui cum ea calamitate natus loquatur, audiatque quam plurima. Ac licet albi, ac nigri, caerulei, prasini, rufi, ac ceterorum a se discrepantium colorum, nec non et lucis

20. καὶ om. in edit. Petav. Colon. re-

22. φθελοντα codd. mss. φθελοντα edit.

21. ποταμῶς cod. Rhedig.

23. ἐπιστρέψαι libri omnes.

φωτός τε καὶ σκότους, ὧν μὲν τὰ ὀνόματα ἐνηγεῖται, οὐ μὴν δὲ γινώσκει τί τὸ εἶδος, οὐδ' ²⁴ ὅπως δύναται αὐτὸ ἐρμηνεύσαι, διὰ τὴν ἀπαρχῆς αὐτὸν τυφλὸν γεννηθῆναι, καὶ τὴν ἐναλλαγὴν ἐκάστης ποιότητος χρωμάτων ²⁵ ἀγνοεῖ, καὶ τὸ εἶδος. Ἐκαστον γὰρ αὐτῶν τῶν ὀνομάτων τὸ κατάλληλον τῆς διακρίσεως ²⁶ δι' ὀρατικῶν αἰσθήσεων ἔπειρην, οὐ μὴν δὲ διὰ φράσεως τῶν μὴ γινώσκοντι ἀπαρχῆς τὸ εἶδος οὔτε διὰ ψηλαφήσεως καὶ ἀφῆς δυνάμενον δοκιμασθῆναι. Ὅταν γοῦν οἱ ἀπὸ γενετῆς τυφλοὶ περὶ τούτων διαλεγόμενοι, καὶ εἰδότες ²⁷ ἀντιπαρακατατιθέναι τὸ μέλαν πρὸς τὸ λευκόν, καὶ τὸ χλωρὸν πρὸς τὸ κύνειον, καὶ πορφύρεόν ²⁸ τε κοκκηρόν τε, καὶ τὰ ἄλλα χρώματα, ἐρωτηθῶσι δὲ ἀφ' ἡμῶν τὴν ποιότητα τοῦ εἶδους καὶ τὸ χρῶμα ἐκάστης ποιότητος, οὔτε δύνανται εἰπεῖν, οὔτε ἀφ' ἡμῶν διδαχθῆναι, μόνον δὲ θεῖα λόγου ²⁹ πείθουσιν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, ἀπατωσὶ δὲ τοὺς ἀκούοντας, ὡς εἰδότες τέλειον περὶ τῆς διακρίσεως, κἄν τε τῷ λόγῳ λέγωσι, τὴν ἀγνωσίαν διὰ τῆς ἀκαταληψίας κεκτημένοι. Οὕτω καὶ οὗτος ἦκει ἡμῖν λέγων περὶ Θεοῦ, καὶ ἐπισημίζει μὲν σκαπτῆρως τῆς ἀλάλου καὶ κωφῆς καὶ τυφλῆς παρθένου τὴν φθορὰν, αὐτὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ βλασφημίαν πεφθαρμένος μᾶλλον, καὶ τὴν ἀγνωσίαν ὡς ἀπὸ γενετῆς τυφλωσιν κεκτημένος, λέγων μὲν περὶ Θεοῦ, λόγοις δὲ ἀπεικάζων, λοιπὸν δὲ καὶ εἰς ἀναισχυντίαν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μεμαθητευμένους παρασκευάσας.

Οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀτόλμητον. Βλασφημοῦσι μὲν οὖν προφητῶν pag. 302. ὀνόματα καὶ ἀποστόλων, ὅταν ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τινων ³⁰ ὑποπιάζονται, εὐθύς ³¹ ἀποτρέχοντες καὶ ἀποπηδῶντες καὶ λέγοντες, Τοῦτο ὁ ἀποστολος ὡς ἄνθρωπος ἔφη, ἄλλοτε δὲ, Τί μοι φέρεις τὰ τῆς παλαιῆς διαθήκης; Οὐκ ἔστι δὲ θαυμαστὸν κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ σωτήρος εἰρημένα ὅτι, Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκειοκούς αὐτοῦ; Εἰ γοῦν αὐτὸν τὸν κύριον καὶ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ δόξαν ἀρνοῦνται, πόσῳ γε μᾶλλον προφίτας ³² αὐτοῦ καὶ ἀποστόλους; Ἔτι δὲ εἰς περισσοτέραν μανίαν ἀρθέντες οἱ ἀπ' αὐτοῦ μεμαθητευμένοι, καὶ ὁ τούτων διάδοχος Εὐνόμιος τις ψευδονύμως κελούμενος, ἔτι καὶ δεῦρο περιῶν τῶν βίβη, μέγα ³³ κακὸν τόλμημα ἀναβαπτίζει γὰρ τοὺς ἤδη βαπτισθέντας, οὐ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, καὶ αἰρέσεων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν

24. ὁλος vitium est edit. Petav. Colon. Σέναι.
repet.

25. ἀγνοεῖν libri omnes.

26. δι' ὀρατικῶν emendarunt Cornarius (qui vertit per sensum visus) et Petavius, postulante sententia. διορατικῶν librorum vulgata est scriptura.

27. Vulgo vitiose legitur ἀντιπαρακατι-

28. Hoc te cancellis notavit Petavius.

29. Libri vulgo κελύωσι. Pro ἐπειρῶν in cod. Rhedig. extat αὐτῶν.

30. ὑποπιάζονται cod. Ien. et edit princ. ὑποπιλάζονται cod. Rhedig. ὑποπιλάζονται edit. Petavii. ὑποπιλέζονται (sic) coniecit Petavius. Quid Cornarius

ac tenebrarum vocabula pronuntiet, quae auditione didicerat, horum tamen figuram ac speciem minime cognoscit, nec cuiusmodi sit explicare potest, quod ab utero matris caecus prodierit, ac proinde singulorum qualitatem, discrimina, figurasve discernere nequeat. Quodlibet enim istorum nominum sensuum perceptioni experientiaeque consentaneam speciem exprimit, sed ea sermone declarari ei qui non illam oculis usurparit, neque tactu probari diiudicarive potest. Quare cum caeci illi de iisce coloribus disserentes, qui cum nigro candidum, viride cum caeruleo, tum purpureum, coccineum, ac ceteros inter se perite comparant, de cuiusque generis ac coloris qualitate a nobis interrogantur, nec istud eloqui, nec a nobis edoceri possunt, sed voce tenuis sibiipsis persuadent, et auctoribus imponunt, ut illorum discrimen perfectissime callere videantur, tametsi nihil praeter nuda verba teneant earum rerum, quarum, quod eas minime comprehendere possint, summa in ignoratione versantur. Ad hunc modum ille de deo sermonem instituit, et corruptam nescio quam nobis, mutam, ac surdam, caecamque virginem per ludibrium obiicit, pro sua in divinum numen petulantia corruptus ipse, et ignorantia velut ab origine contracta caecitate laborans. Qui ita de deo disputat, ut de eius natura sermocinando coniecere ac divinare studeat. Postremo discipulos suos ad extremam impudentiam perduxit.

VI. Nihil enim est quo non illorum pertingat audacia. Prophetarum apostolorumque nomina contumeliis incessunt. Cumque urgeri rationum vi ac male haberi coeperint, effugiunt subinde, ac prosiliunt, et, *Ista, inquit, apostolus, tanquam homo, dixit. Alias, Quid tu mihi vetus, aiunt, testamentum obiicis? Quod quidem minime mirum est, si dictum illud salvatoris consideretur: Si* Matt. 20, 25. *patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos illius? Si dominum ipsum, ac verum eius decus, et gloriam abnegare non dubitant, quanto magis prophetas illius, et apostolos negabunt? Praeterea vero maiore quadam insania ac furore correpti Aëtii discipuli, cum horum successore, qui Eunomius falso nominatur, et ad haec tempora superest, aliud quiddam sceleratum ac nefarium committunt. Siquidem eos qui baptizati iam fuerint iterum baptizat Eunomius, non modo qui a catholicis, aut ab aliis haeresibus, sed eos*

cogitaverit non satis assequor; vertit quum ab aliquibus redarguantur ac castigantur. Mihi rescribendum videtur ὑποτιχάζονται.

31. τρέχοντες cod. Rhedig. ὑποτρέχοντες vitium est ed. Petav. Colon. repet.

32. αὐτοῦ ed. Petav. αὐτοῦ cod. Rhedig. ἑαυτοῦ cod. Ien. et edit. princ.

33. Rescribo καὶ χακῶν, praesente Cornario, qui vertit qui adhuc hodie superest in vita magnum et temerarium flagitium. Petavius volebat χακῶν.

τῶν Ἀρειανῶν. Ἀναβαπτίζει δὲ αὐτοὺς εἰς ὄνομα Θεοῦ ἀπίστου, καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ κεκτισμένου, καὶ εἰς ὄνομα πνεύματος ἀγιαστικοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ κεκτισμένου υἱοῦ κτισθέντος. Ἴνα δὲ τὸ πᾶν κυβείας καὶ θυμέλης καὶ σκηνῆς τὸ ἐργαστήριον αὐτῶν ὀφθῆι, ὅτι ³⁴ οὐκ ἔστι πίστις ἢ ἀπ' αὐτῶν καταγγελλομένη, ἀλλὰ, σχεδὸν εἰπεῖν, μίμων ἐργαστήριον, ³⁵ διεβεβαιώσαντό τινες ὅτι κατὰ κεφαλῆς τοὺς ἀναβαπτιζομένους βαπτίζει, ³⁶ τοὺς πόδας ἄνω καὶ τὴν κεφαλὴν κάτω, καὶ οὕτως ³⁷ ἐνωμότως βιάζεται αὐτοὺς ὁμόσαι, μὴ ἀποπηδῆσαι τῆς ἀπ' αὐτοῦ μεμηχανημένης τοιαύτης αἰρέσεως. ³⁸ Φασὶ δὲ τὸν αὐτὸν Ἀετίον, μετὰ τὴν τελευταίην Κωνσταντίου ὑπὸ Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλευσσαντος ἀνακληθέντα τῆς ἐξορίας, ἔτι ὄντα διάκονον τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ αἰρέσεως ἐπισκόπου εἰς ἐπισκοπὴν προῖχθαι.

Ταῦτα δὲ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα Ἀετίου καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, οἷς τισὶ τινες Ἀνομοίους ἐπέθεντο ὄνομα, διὰ τὸ ἔτι περισσότερον τῆς τοῦ Ἀρείου πεφρονηκέναι αὐτὸν αἰρέσεως δεινότερος. Ἄτινα κατὰ τὸ δυνατόν λεπτομερῶς ἐν Θεῷ διεξελθόντες, ὥσπερ πολύμπουν σκολόπενδραν καὶ ἰούλον τὸ καλούμενον ἔρπετον τῷ τῆς ἀληθείας ποδὶ καταπατήσαντες, καὶ τῇ τοῦ μονογενοῦς ἀληθινῆ ὁμολογίᾳ συντρίψαντες, συνήθως Θεῷ εὐχαριστοῦντες τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπαγόμενοι εἰς βοή-
 pag. 283. θεϊαν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας, ἐπὶ τὰς ἐξῆς ὑπολειφθείσας κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν καὶ κατάληψιν ἡμῶν ἴωμεν, ᾧ ἐπιπόθητοι, αὐτὸν ἐπικαλούμενοι, ὡς ἔφην, τὸν δεσπότην, συμπαρεῖναι ἡμῖν πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόδειξιν καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀνατροπὴν, ἵνα ἐν τῇ αὐτοῦ δυνάμει δυνηθῆμεν πληρῶσαι τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἡμῶν σμικρότητος καὶ βραχύτητος.

* ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

34. οὐκ ἔστι codd. mss. uterque. οὐκέτι editi libri.

35. Vocabula ἐργαστήριον inter et διεβεβαιώσαντο in edit. princ. asteriscus con-

spicitur.

36. καὶ τοὺς vitium est edit. Petav. Conlon. repet.

etiam qui ab ipsismet Arianis deficiunt. Repetiti porro illius baptismi ea formula est: In nomine dei increati, et in nomine filii creati, et in nomine spiritus sanctificantis, et a creato filio procreati. Atque ut tota illorum fraus, ac scenicae velut artes et fallaciae penitus appareant, et id omnino constet, non fidem esse quod isti praedicant, sed histrionum officinam, sunt qui narrent, quotquot ab iis denuo baptizantur, in caput demergi, pedibus in sublime porrectis, itaque iusiurandum adigi, nunquam se ab illius errore atque haeresi discessuros. Ferunt insuper Aëtium ipsum post Constantij obitum a Iuliano imperatore revocatum ab exilio, cum sectae suae diaconus esset, ab eiusdem suae episcopo ad episcopi dignitatem esse provectum.

Haec sunt quae de Aëtio Aëtiique discipulis investigare potuimus. Quos nonnulli Anomoeos, hoc est dissimiles nominant, quod Arianam haeresin uberiore quadam ac magis execranda dogmatum impietate superarunt. De quibus posteaquam singillatim pro viribus, divina opitulante gratia, disputavimus, ac velut multipeden scolopendram, quod insecti genus iulum vocant, veritatis pede proculcavimus, et unici dei filii vera confessione contrivimus, gratiis deo more nostro persolutis, eiusque ad imbecillitatis nostrae praesidium implorata virtute, ad reliquas haereses pro captu virium nostrarum intelligentiaeque transeamus. Ac domini inprimis opem, ut diximus, imploremus, ut is ad illas explicandas ac refutandas praesto nobis esse velit, quo illius viribus ac potestate freti quod tenuitas mediocritasque nostra suscepit ad exitum perducere possimus.

FINIS PRIMI TOMI TERTII LIBRI.

37. ἐνομότως *codd. mss. ed. et princ.* κατὰ Ἀετίου τοῦ ἀνομοίου καλουμένου
 38. φησὶ *codd. mss. et edit. princ.* καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ Εὐνομιανῶν καλου-
 * *Codd. mss. subscriptio est* Τέλος τὰ μένων.

* ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙ ΚΑΙ ΕΝ ΤΩΙ ΔΕΥΤΕΡΩΙ ΤΟΜΩΙ ΤΟΥ
ΑΥΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ, ΕΒΔΟΜΩΙ ΔΕ ΟΝΤΙ ΚΑΘ ΗΝ
ΕΙΠΟΜΕΝ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΔΙΑΙΡΕΣΙΝ,
ΟΣ ΕΣΤΙ ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ, ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ
ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ ΠΑΣΗΣ, ΕΝ ΩΙ ΕΙΣΙΝ
ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΕΣΣΑΡΕΣ.

α'. ¹ Διμοιρῖται, οἱ μὴ τελείαν τὴν ² Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν ὁμο-
λογοῦντες. Ὡν τινες ὁμοούσιον τὸ σῶμα τῇ θεότητι ³ ποτε ἐτόλμησαν
λέγειν· ⁴ τινὲς δὲ ποτε ψυχὴν αὐτὸν εἰληφέναι ἤρνούντο, τινὲς δὲ διὰ
τοῦ ⁵ λόγου τοῦ, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἐπειροδόμενοι ἤρνούντο ⁶ τὸ
ἀπὸ κτιστῆς σαρκὸς, τουτέστι ⁷ Μαρίας, τὸ κατὰ σάρκα αὐτὸν εἰλη-
φέναι. Μόνον δὲ φιλονείκως ἔλεγον τὸν λόγον σάρκα γεγενῆσθαι
⁸ εἰςῦστερον δὲ, τί διανοοῦμενοι οὐκ οἶδα ⁹ εἰπεῖν, νοῦν αὐτὸν φασὶ
μὴ εἰληφέναι.

β'. Ἀντιδικομαριανῖται, οἱ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀειπαρθενον
μετὰ τὸ τὸν σωτῆρα γεγεννηκέναι τῷ Ἰωσήφ συνῆφθαι λέγοντες.

γ'. ¹⁰ Κολλυριδιανοί, οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας ἐν ἡμέρᾳ
τινὶ τοῦ ἔτους ἀποτεταγμένη ¹¹ κολλουρίδα τινα προσφέροντες, οἷς ἐπι-
θέμεθα ὄνομα ¹² Κολλυριδιανῶν.

pag. 394. δ'. ¹³ Μασσαλιανοί, ¹⁴ ἐρμηνεύόμενοι εὐχόμενοι. Συνάπτονται
δὲ τούτοις καὶ τῶν ἀπὸ Ἑλλήνων ἐπιτετηθευμένων αἰρέσεων οὗτοι οἱ
λεγόμενοι Εὐφρημίται, καὶ Μαρτυριανοί, καὶ Σατανιανοί.

Αὕτη καὶ ἡ τοῦ ἑβδόμου τόμου ἀνακεφαλαίωσις, καὶ τέλος τῶν
τριῶν βιβλίων· ὁμοῦ δὲ ¹⁵ αἱ πᾶσαι αἰρέσεις π'. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τέ-

* Recentior manus in cod. Ien. secundo
inscripsit τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν
Ἐπιφανίου κατὰ τῶν αἰρέσεων τόμος
δεύτερος τοῦ τρίτου βιβλίου.

1. Διμοιρῖται, οἱ καὶ Ἀπολιναρῖται
(Ἀπολιναρῖται Io. Damasc.), οἱ μὴ Ana-
cephal. et Io. Damasc.

2. τοῦ Χριστοῦ Anaceph. et Io. Damasc.,
qui plenior et hoc parousian, ἤγουν

ἐνανθρ.

3. ἐτόλμησαν εἰπεῖν ποτε Io. Damasc.
Diversa nullo abii Anacephal., quam vide.

4. τινὲς δὲ ποτε, ὅτι καὶ ψυχὴν ἀνα-
ληφέναι, καὶ τοῦτο ἤρνούντο Io. Damasc.
Cf. etiam Anacephal.

5. βῆτου ὁ λόγος Ioann. Damasc.

6. τὸ abest ab Ioanne Damasc.

7. ἀπὸ Μαρίας σάρκα αὐτὸν ἀνείλη-

**INDICULUS EORUM QUAE IN LIBRI III. TOMO II.
CONTINENTUR, QUI EST EX INSTITUTA HACTE-
NUS TOMORUM DISTRIBUTIONE VII., IDEM-
QUE TOTIUS OPERIS ULTIMUS, IN
QUO HAERESSES SUNT IV.**

I. Dimoeritae; qui perfectam Christi incarnationem minime confitentur; quorum alii consubstantiale divinitati corpus asserere ausi sunt, alii vero assumptam esse ab eodem animam negarunt, quidam his evangelii verbis, *Verbum caro factum est*, freti ex creata carne, hoc est Maria, carnem ab illo susceptam esse voluerunt, sed solum verbum carnem esse factum pertinaciter defenderunt, postea vero, quam ob causam nescio, mentem illum non assumpsisse dixerunt.

II. Antidicomarianitae beatam semperque virginem Mariam post editum salvatorem cum Iosepho consuevisse putant.

III. Collyridiani, qui in eiusdem Mariae nomen stato anni die collyridem offerunt; quos idcirco Collyridianos nominavimus.

IV. Massaliani, quos interpretari possumus *Precantes*. His adiunguntur e gentiliū sectis, quos Euphemitas, et Martyrianos, et Satanianos appellant.

Summa haec est tomi septimi, ac trium librorum finis. Colliguntur haereses LXXX. Sub finem tertii libri septimive tomi

φέναι *Ioann. Damasc.*

8. ὕστερον δὲ διανοούμενοι τί οὐκ οἶδα *Ioann. Damasc.*

9. *Verba* εἰπεῖν, νοῦν αὐτόν φασὶ μὴ *omissa sunt in edit. Petav. Colon. repet.*

10. Κολλυριδιανοὶ *cod. Paris. teste Petavio.*

11. κολλυρίδα *Ioann. Damasc.* κολλυρίδας *Anacereh.*

12. Κολλυριδιανῶν *codd. mss. uterque et edit. princ. Κολλυριδιανῶν ed. Petav. Κολλυριδιανοὺς Ioann. Damasc.*

13. Πασσαλιανοὶ *codd. mss. uterque, et edit. princ.*

14. οἱ ἐρμηνευόμενοι εὐχῆται *Ioann. Damasc.* ἐρμηνευόμενοι οἱ εὐχόμενοι *Anacereh.*

15. πᾶσαι αἱ *Anacereh.*

λει τοῦ τρίτου βιβλίου, ἑβδόμου δὲ τόμου, ἐν ὑστέρω ἢ πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπολογία ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου Χριστοῦ, καὶ χαρακτήρ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπ' αἰῶνος οὐσίας, κατὰ δὲ διαδοχὴν χρόνων φανερώ-
τατα ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ ¹⁶ ἀποκαλυφθείσης.

16. Reposui ex Anacerehai ἀποκαλυφθείσης pro ἀποκαλυφθεῖσα, quod vixit legitur.

Formula fidei, quam ecclesia catholica profitetur, subiecta est, ac veritatis defensio, et evangelii Christi praedicatio, ac denique catholicae apostolicaeque ecclesiae forma, quae cum ab aeterno fuerit, successione temporum post incarnationem Christi evidentissime patefacta est.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ.

ΚΑΤΑ ΔΙΜΟΙΡΙΤΩΝ,

τῶν ὑπὸ τινων κληθέντων, μὴ τελείαν τὴν Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν ὁμολογούντων, πεντηκοστὴ ἐβδόμη, * ἢ καὶ ἑπτακοστὴ ἐβδόμη.

Κεφ. α'. Καθεξῆς δὲ τούτοις πάλιν ἐπίκονος ἡμῖν ἐν προλήψει τῷ βίῳ ἐρρή τις ἀλλοτρία τῆς πίστεως λέξις, ἐκ ποίας αἰτίας οὐκ ἔχω λέγειν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐάσῃ ὁ αἰεὶ ταράσσων τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, καὶ πολεμῶν, ὡς εἰπεῖν, διάβολος, ἐμβάλλων αὐτοῦ τὰ πικρὰ δηλητήρια ἐν τοῖς θαυμασίοις ἰδέμασι, καὶ ὡς ἐν μέλιτι παραβάλλον τὴν πικρίαν οὕτω διὰ τινων τῶν ἐπ' ἄκρον βίου θαυμαζομένων, καὶ ἐν ἐπαίνοις ὀρθοδοξίας αἰεὶ καταγγελλομένων. Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον αὐτοῦ, τοῦ φθονήσαντος ἀπαρχῆς τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀδὰμ, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐχθραίνοντος. Ὡς καὶ ¹ πού τινων σοφῶν εἴρηται, ὅτι φθόνος αἰεὶ ταῖς μεγάλας εὐπραγίας ἀντίπαλος. Οὕτω καὶ διὰ τῶν μειζόνων προσώπων ἔβαλε τινὰς προσφάσεις, ἵνα ἡμᾶς καὶ τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ἄλυτον μὴ ἐάσῃ, ἀλλὰ αἰεὶ θορυβουμένην τε καὶ πολεμουμένην. Ἔδοξε γάρ τισι καὶ τοῖς ἐξ ἡμῶν ὀρμωμένοις, καὶ ἐν μεγάλῃ διαθέσει ὑπάρχουσιν, ἐν ἐπαίνοις δὲ αἰεὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ πᾶσιν ὀρθοδόξοις ἐκθειαζομένοις, παρεκβάλλειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνσάρκου παρουσίας, καὶ λέγειν ὅτι σάρκα ἔλαβεν ὁ Χριστὸς ἐλθὼν ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ ψυχὴν, νοῦν δὲ οὐκ ἔλαβε, τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον· τί ἐκ τούτου τῷ βίῳ συνεισενεγκάμενοι ἀγνοῶ λέγειν, ἢ παρὰ τίνων τῶν πρὸ αὐτῶν μεμαθηκότες, ἢ τί ἀφέλμιμον ἐκ τούτου κερδήσαντες, ἢ χαρισάμενοι ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἀκούουσι καὶ τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲν πλὴν ἢ ταραχὴν καὶ διαίρεσιν εἰς ἡμᾶς

* Reponendum fortasse ἢ ex cod. Rhe-dig.

CAP. I. — 1. ὑπὸ τινων corrigil Pel-lavus. Malim πού ὑπὸ τινων, retenta

SANCTI
EPIPHANII
CONTRA HAERESSES
LIBRI III. TOMUS II.

CONTRA DIMOERITAS,
ut nonnulli vocant, qui perfectam Christi incarnationem
abnegant, quae est haeresis LVII., sive LXXVII.

Post superiores illos nova quaedam, ac difficilis, et a recta fide Cap. I.
abhorrens haeresis ex anticipata quorundam opinione in humanum
genus prodiit, neque causam cur ita contigerit satis intelligo; nisi
quod id unum humanae naturae perturbator et hostis diabolus studet,
nunquam ut ab infestandis hominibus cesset; qui amarissimo suo
veneno exquisitos cibos inficit, ac melli fel admiscet, idque potissi-
mum illorum opera molitur qui admirabili vitae instituto celebrantur,
et propter sinceræ fidei studium ardoremque commendantur. Hoc
enim unicum illius opus est qui et adversus parentem nostrum Ada-
mum invidia primum, et adversus humanum omne genus odiis effer-
buit. Quam ad sententiam praeclare sapiens quidam dixit, *Invidiam
magnis perpetuo successibus adversari*. Sic igitur per magnos quos-
que viros errores introduxit, uti nos atque ecclesia dei perpetuis
molestiis ac tumultibus bellisque conflictemur. Etenim nonnullis
nostrorum placuit, et quidem primariis, atque a nobis et ab omni-
bus orthodoxis divinis propemodum honoribus affectis, mentem ab
Christi incarnatione dimovere, eundemque carnem cum anima dun-
taxat suscepisse, mentem vero nequaquam, asserere, hoc est non
perfectum hominem induisse. Neque video quid hac opinione hu-
mano generi contulerint, aut a quibusnam istiusmodi dogma didice-
rint, quidve aut ex ea re emolumenti ipsi ceperint, aut nobis ipsis
atque auditoribus omnibus, adeoque sanctæ dei ecclesiae fructus
particula indefinita. Tetigit hæc verba etiam Gatakerus Opp. Crit. p. 812.

ἐργασάμενοι, καὶ λύπην, καὶ ζημίαν τῆς ἀπ' ἀλλήλων γλυκύτητος καὶ ἀγάπης. Τὴν γὰρ τῶν θείων γραφῶν ἀκολουθίαν καὶ εὐθύτητα καὶ ἀκακίας ὁμολογίαν, προφητικὴν τε καὶ εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν πίστιν παρέντες σοφιστικὴν ἡμῖν λέξιν καὶ μυθώδη παρεισήγαγον, μεθ' ἧς καὶ πολλῶν ² δεινῶν ἀκολουθίαν, πληροῦντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ εἰρημένον ὅτι, Ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας, προσέχοντες μύθοις καὶ κενοφωνίαις.

Κεφ. β'. Ὁ πρεσβύτερος καὶ σεμνοπρεπής, ὁ αἰεὶ ἡμῖν ἀγαπητός, καὶ τῷ μακαρίτῃ πάπῃ Ἀθανασίῳ, καὶ πᾶσιν ὀρθοδόξοις, Ἀπολιναρίου ὁ ἀπὸ Λαοδικείας, οὗτος ἦν ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦτο τὸ ῥῆμα ἐπινοήσας τε καὶ προαγόμενος. Καὶ τὰ πρῶτα μὲν ἐνηγοούμενοι ἀπὸ τινων τῶν ὑπ' αὐτοῦ μεμαθητευμένων ἠπιστοῦμεν, εἰ ἄρα ὁ ἀνὴρ τοιοῦτος τυγχάνων τοῦτο παρεισήγαγε τῷ βίῳ τὸ ῥῆμα, ἔτι ἐν προσδοκίᾳ ἐλπίδος μακροθυμοῦντες, ἕως ἀκριβῆς ἐπιγνώμεν. Ἐλέγομεν γὰρ τοὺς παῖδας τοὺς ¹ ἀπ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀφικομένους μὴ νοοῦντας τὰ βαθέως ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου λογίου ἀνδρός, καὶ συνετοῦ, καὶ διδασκάλου, ἀφ' ἑαυτῶν ταῦτα πλάττειν, μὴ ἀπ' αὐτοῦ μεμαθηκότας. Πολλὰ γὰρ ἦν ἃ ἐν αὐτοῖς ² τοῖς πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένοις ἠμφιβάλλετο. Τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν ἐτόλμησαν λέγειν ἄνωθεν τὸν Χριστὸν τὸ σῶμα κατενηνοχῆναι. Ἐπιμένονσα δὲ ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐννοίᾳ ἢ ξηολογία ἐπὶ τὴν δι-

pag. 987. νότητα προκοπὴν εἰργάζετο. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ψυχὴν εἰληφῆναι τὸν Χριστὸν ἠρνήσαντο. Τινὲς δὲ καὶ ὁμοούσιον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τῇ θεότητι λέγειν ἐτόλμησαν, καὶ τὰ ἀνωτερικὰ μέρη εἰς πολλὴν ταραχὴν κατέστησαν, δι' οὓς ἀνάγκη γέγονε σύνοδον συγκροτηθῆναι καὶ ἀναθεματίσαι τοὺς τοιοῦτους. Ἀλλὰ καὶ ὑπομνήματα πέπρακται, ὧν ἀντίγραφα τῷ μακαρίτῃ πάπῃ Ἀθανασίῳ ἀπεστάλη, δι' ἣν αἰτίαν τῶν ὑπομνημάτων καὶ αὐτὸς ὁ μακαρίτης ἠναγκάσθη γράψαι ἐπιστολὴν κατὰ τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων, μετὰ ἀπειλητικῶν λόγων ἐπιπεμφάμενος τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἐπικτῆτῳ, ὅτι κατηξίωσε περὶ τούτου κἄν ἀπόκρισιν τοῖς ταραξάσι δοῦναι. Σαφῶς δὲ περὶ τῆς πίστεως ³ γράψας ὁ αὐτὸς μακαρίτης ἐν ταύτῳ, καὶ τοὺς αὐτὰ φάσκοντας καὶ ταραττόντας ἀπεκήρυξεν. Ἦς ἐπιστολῆς τὸ ἀντίγραφον ἐνταῦθα παραθέσθαι διόλου ἀναγκαῖον ἡγησάμην. Καὶ ἔστι τόδε.

2. δεινῶς mendose est in ed. Petav. qui ab ipso ad nos venerant. Colon. repet.

3. Restitui hoc τοῖς, quod in edit. Petav. non exiat, ex utroque codd. mss. et Libri vulgo ὑπ' αὐτοῦ. Cornarius vertit edit. princ.

attulerint, nisi ut tumultus ac simultates et dolores inter nos excitarint, mutuaeque concordiae caritatisque suavitate extorserint. Quippe divinarum scripturarum consentientem ac rectum ordinem, et innocentiae professionem, ac propheticam, evangelicam et apostolicam fidem negligentes sophisticas nobis argutias ac fabulas obtulerunt, quibus infinitas nobis calamitates attulerunt, atque in seipsis apostoli dictum illud impleverunt: *Deficient quidam a sana doctrina, attendentes fabulis et inanibus nugis.* 2. Tim. 4, 3.

Egregius ille ac venerabilis senex, quem nos et beatæ memoriae papa Athanasius, imo vero catholici omnes unice dileximus, Apollinarius Laodicenus huius dogmatis auctor ac propagator extitit. Ac principio quidem cum id nobis nonnulli ex eius discipulis narrent, fidem non habebamus, neque verisimile putabamus a tanto viro errorem eiusmodi profectum. Itaque nonnulla adhuc meliorum spe patienter expectavimus, donec rem omnem accurate cognovimus. Hoc enim dicebamus, discipulos illius qui ad nos ventitabant, cum ea minime caperent quae ab erudito illo ac sapienti viro praecceptore suo abstrusa ac recondita proferrentur, eiusmodi quaedam fixisse sibi quae ab illo nunquam didicerant. Praesertim cum multa inter illos qui nos adibant opinionum varietas esset. Quippe nonnulli eo progressi sunt ut Christum corpus e coelo detulisse dicerent, quae absurda peregrinaque comminiscendi licentia hominum semel animis incidens ad graviora acerbioraque processit. Alii vero Christum animam assumpsisse negaverunt. Quidam eiusdem Christi corpus divinitati consubstantiale non dubitarunt asserere. Quibus opinionum portentis orientem magnopere perturbarunt; propter quos conflare synodum necesse fuit, eiusdemque decreto condemnari. Quinetiam commentarii quidem praescripti sunt, quorum exempla ad B. M. papam Athanasium missa sunt; quibus illis commentariis adductus est ut adversus dogmatum illorum assertores minaces literas ad venerabilem episcopum Epictetum scriberet, a quo rogatus fuerat ut tempestatis illius ac tumultus auctoribus responderet. Quamobrem in eadem epistola de fide perspicue accurateque beatus ille disseruit; et illos novorum dogmatum propagatores perturbatoresque proscrispsit. Cuius epistolae integrum exemplum hic adscribere necessariam esse duxi. Est autem eiusmodi.

3. γράφας mendose exaratum est in edit. Petav. Colon.

* ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΕΠΙΚΤΗΤΟΝ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ** ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ.

Κεφ. γ. Ἐγὼ μὲν ἐνόμιζον πᾶσαν ματαιολογίαν πάντων, ὁμοιωθεῖσθαι εἰς αἰρετικοί, πεκαῦσθαι ἐκ τῆς γενομένης ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Ἡ γὰρ ἐν αὐτῇ παρὰ τῶν πατέρων κατὰ τὰς ἀγίας γραφάς ὁμολογηθεῖσα πίστις ἀντάρκης ἐστὶ πρὸς ἀνατροπὴν μὲν πάσης ἀσεβείας, σύστασιν δὲ τῆς ἐν Χριστῷ εὐσεβοῦς πίστεως. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ νῦν διαφόρων γενομένων συνόδων, ἐν τε τῇ Γαλλίᾳ, καὶ Σπανίᾳ, καὶ τῇ μεγάλῃ Ῥώμῃ, πάντες οἱ συνελθόντες τοὺς μὲν ¹ ἔτι κρυπτομένους καὶ φρονοῦντας τὰ Ἀρειοῦ, Αὐξέντιον δὲ λέγω τὸν ἐν Μεδιολάνῳ, καὶ Οὐρέσιον, καὶ Οὐάλεντα, ² καὶ Γάιον ἀπὸ τῆς ³ Παννονίας, καμψηφί, ὡς ἀπὸ ἐνὸς πνεύματος κινούμενοι, ἀνεθεμάτισαν. Ἐγραψαν ⁴ δὲ πανταχοῦ, διὰ τὸ τοὺς τοιοῦτους ἐπινοεῖν ἑαυτοῖς ὀνόματα συνόδων, μηδεμίαν ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ σύνοδον ὀνομάζεσθαι, εἰ μὴ μόνον τὴν ἐν Νικαίᾳ γενομένην, τρόποσιον ⁵ μὲν οὖσαν πάσης αἰρέσεως, ἐξαίρετως δὲ τῆς Ἀρειανῆς, δι' ἣν μάλιστα καὶ ἡ σύνοδος τότε συνήθη. Πῶς τοίνυν ἔτι μετὰ τούτων ἀμφισβητεῖν ⁶ τινες ἢ ζητεῖν ἐπιχειροῦσιν; pag. 888. Εἰ μὲν οὖν ἐκ τῶν Ἀρειανῶν εἰσιν, οὐδὲν θαυμαστὸν εἶ τὰ καθ' ἑαυτῶν γραφέντα διαβάλλουσιν. ⁸ ὥσπερ ⁹ καὶ Ἕλληνας ¹⁰ ἀκούουσι, τὰ εἰδῶλα τῶν ἔθνων ἀργύριον καὶ χρυσίον, ¹¹ ἔργον χειρῶν ἀνθρώπων, μαρτῖαν ἠγοῦνται τὴν περὶ τοῦ ¹² ἀγίου πνεύματος διδασκαλίαν. Εἰ δὲ τῶν δοκούντων ὀρθῶς πιστεῦειν καὶ ἀγαπᾶν τὰ δηλωθέντα παρὰ τῶν ¹³ πατέρων εἰσιν, οἱ διὰ τοῦ ζητεῖν ἀνασκευάζειν ἐθέλοντες, οὐδὲν ἕτερον ποιοῦσιν ἢ κατὰ τὸ γεγραμμένον, Τὸν μὲν πλησίον ποτιζοῦσαν ἀνατροπὴν θολερὰν, λογομαχοῦσι δὲ ¹⁴ ἐν οὐδενὶ χρησίμῳ, ἢ ἐπιταστροφῇ τῶν ἀκεραίων.

Κεφ. δ. Ταῦτα δὲ οὕτως γράφω ἐντυχὼν τοῖς παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας ¹ παραχθεῖσιν ὑπομνήμασιν, ἃ μὴδὲ γραφῆναι ὄφελον, ἵνα μὴδὲ μνήμη τις τούτων τοῖς μετὰ ταῦτα γένηται. Τίς γὰρ ἤκουσε τοιαῦτα

* Extat haec epistula Athanasii in Opp. eius a Benedictinis editorum (Patav. 1777.) tom. I. pag. 720 sqq., cuius recensionis scripturas discrepantes, omissis levioribus, hic annotabo et siglo B. significabo. In Opp. Athanasii edit. Benedict. inscriptum legitur Πρὸς Ἐπίκτιτον ἐπίσκοπον Κορινθίου, κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἐπιστολή. || Κυρίῳ μου, ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ ποσειστοτάτῳ συλλειτουργῷ Ἐπικτιτῷ Ἀθανάσιος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

** κορινθῶν cod. Ien. κορινθίων cod.

Rhedig. — In marg. cod. Ien. manus antiqua (eadem quae ipsum conscriptum librum) rubro appinxit ἔπε βόμης., quae vocabula quomodo constituenda interpretandaque sint mihi non satis liquet.

CAP. III. — 1. ἔτι κρυπτομένους B. ἐπικρυπτομένους vulgata apud Eriphanium scriptura est.

2. καὶ particulam revocavi ex vocabulo sequente a quo absorpta erat. Habet B., sed abest vulgo ad Eriphanii libri.

ATHANASIUS EPISCOPUS ALEXANDRIAE EPICETETO CORINTHURUM EPISCOPO.

Equidem arbitrabar haereticorum, quotquot unquam fuerunt, Cap. III. omnium vanam absurdamque loquacitatem ab Nicaena synodo penitus esse compressam. Quae enim illic a patribus ex sacrarum auctoritate literarum proposita fidei formula est, cum ad omne genus impietatis evertendum, tum ad religiosam in Christo fidem affirmandam sufficere videtur. Quamobrem cum per Galliam, Hispaniam Romaeque adeo frequentia hoc tempore concilia celebrata sint, quotquot in illis congregati sunt, occultos Aarii fautores, Auxentium dico Mediolanensem, et Ursatium, ac Valentem, Caium quoque Pannonium, velut unius afflatu spiritus, communi suffragio condemnarunt, et encyclicas literas scripserunt, quibus quod isti synodorum falsa nomina iactarent, ullam in ecclesia catholica synodum praeter Nicaenam nominari vetuerunt; quae cum de ceteris omnibus, tum de Ariana potissimum haeresi triumphavit, cuius unius gratia potissimum est collecta. Post ea vero tot tantaque, quid est quod nonnulli controversiam facere ac quaestiones agitare conantur? Qui si ex Ariana factione sunt, nihil mirum est illos quae contra se sunt scripta criminari. Quemadmodum et gentiles cum e psalmis istud audiunt, *Simulachra gentium argentum, et aurum, opus manuum hominum*, illam spiritus sancti doctrinam meram esse stultitiam arbitrantur. Sin ex eorum numero sunt qui sana ac sincera fide praediti videntur, et in iis quae a patribus decreta sunt acquiescere, ac nihilominus suis illis quaestionibus evertere omnia conantur, nihil aliud efficiunt nisi quod scriptum est, *Proximo quidem turbidam versionem propinant, et otiosas verborum contentiones movent*, quae ad aliud nihil quam ad rudiorum perniciem atque exitium pertinent.

Psalm.
134, 15.

Abac. 2, 15.
1. Tim. 6, 4.

Haec idcirco scribo quod commentaria quaedam legi a pietate Cap. IV. tua nobis oblata. Quae utinam scripta nunquam fuissent! ne vel tenuissima ad posteros illorum memoria perveniret. Quis enim haec

3. πανονίας codd. mss. et edit. princ.,
et alii apud B. ἰβρι.
4. τε B.
5. οὐσαν πάσης μὲν B.
6. ἢ ζητεῖν τινες B.
7. αὐτῶν B.
8. ὡς περ Ἑλληνας ἀκούοντες B.
9. καὶ om. cod. Rhedig.
10. Scribendum, nisi fallor, εἰ ἀκούουσι.
11. ἔργα B.
12. ἕλου σταυροῦ διδασκαλίαν B.,

omnibus libris consentientibus.

13. κατέρων, εἰσὶν ol B.

14. ἐπ' οὐδενὶ B.

CAP. IV. — 1. παραθεῖσιν codd. mss. et ed. princ. Recte, si πράσσειν interpretaris exigere, postulare. Ineptiebat enim Cornarius convertens cum adeptus sim commentarios a pietate tua factos. Petavius scripsit παραχθείσιν, ut habet etiam B.

² ποτε; τίς δὲ ὁ διδάξας, ἢ μαθὼν; Ἐκ μὲν γὰρ Σιών ἐξελεύσεται
³ λόγος κυρίου, καὶ νόμος Θεοῦ ἐξ Ἱερουσαλήμ. Ταῦτα δὲ πόθεν ἐ-
 ἤλθε; ποῖος ἄδης ἐξερεύξατο, ὁμοούσιον εἰπεῖν ⁴ ἐκ Μαρίας σῶμα τῆ
 τοῦ λόγου Θεότητι; ἢ ὅτι ὁ λόγος εἰς σάρκα καὶ ὄστα καὶ τρίχας καὶ
 ὄλον σῶμα μεταβέβηται, καὶ ἡλλάγη τῆς ἰδίας φύσεως; ⁵ Τίς ⁶ δὲ ὁ-
 λως ἤκουσε παρὰ Χριστιανῶν ὅτι θέσει, καὶ οὐ φύσει σῶμα πεφόρη-
 κεν ὁ ⁷ υἱός, ἢ τίς τοσοῦτον ἠσέβησεν ὥστε εἰπεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν
 ὅτι ⁸ ἡ Θεότης ⁹ αὐτοῦ ἢ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ ¹⁰ αὐτῇ περιετμήθη,
 καὶ ἀτελής ἐκ τελείου γέγονε, ¹¹ καὶ τὸ ἐν τῷ ξύλῳ καθηλούμενον
 οὐκ ἦν τὸ σῶμα, ἀλλὰ αὐτῆ ἡ δημιουργὸς οὐσία τῆς ¹² φύσεως; Τίς
 δὲ ἀκούων ὅτι οὐκ ἐκ Μαρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ¹³ αὐτοῦ οὐσίας μετεκίη-
 σεν ἐαυτῷ σῶμα παθητὸν ὁ λόγος, εἶποι ἂν Χριστιανὸν τὸν λέγοντα
 ταῦτα; τίς δὲ τὴν ἀθέμιτον ταύτην ἐπενόησεν ἀσέβειαν, ὥστε καὶ εἰς
 ἐνθύμησιν ἐλθεῖν καὶ εἰπεῖν ὅτι ὁ λέγων ἐκ Μαρίας εἶναι τὸ κυριακόν
 σῶμα οὐκέτι τριάδα, ἀλλὰ τετράδα ἐν τῇ Θεότητι φρονεῖ; ὡς διὰ
 τοῦτο τοὺς οὕτω διακειμένους τῆς οὐσίας τῆς τριάδος λέγειν ¹⁴ τὴν
 σάρκα ἦν ἐνεδύσατο ἐκ Μαρίας ὁ σωτήρ. Πόθεν δὲ πάλιν ἠρεύξαντα
 τινες ἴσῃ ἀσέβειαν τοῖς προειρημένους, ὥστε εἰπεῖν μὴ νεώτερον εἶναι
 τὸ σῶμα τῆς τοῦ λόγου Θεότητος, ἀλλὰ συναῖδιον αὐτῷ διαπαντὸς γι-
 παρ. 909. γενῆσθαι, ἐπειδὴ ἐκ ¹⁵ τῆς σοφίας συνέστη; πῶς δὲ καὶ ἀμφιβέλλων
 ἐτόλμησαν οἱ λεγόμενοι Χριστιανοὶ, εἰ ὁ ἐκ Μαρίας προελθὼν κύριος,
 υἱὸς μὲν τῆ οὐσία καὶ τῆ φύσει τοῦ Θεοῦ ἐστι, τὸ δὲ κατὰ σάρκα ἐκ
 σπέρματος Δαβὶδ ἐστι, σαρκὸς δὲ τῆς ἁγίας Μαρίας; Τίνες ¹⁶ ἄρα
 οὕτω τολμηροὶ γεγόνασιν ὥστε εἰπεῖν τὸν Χριστὸν τὸν σαρκὶ παθόντα
 καὶ ἐσταυρωμένον μὴ εἶναι κύριον καὶ σωτήρα καὶ Θεὸν ¹⁷ καὶ υἱὸν
 τοῦ πατρὸς; ἢ πῶς Χριστιανοὶ θέλουσιν ὀνομάζεσθαι οἱ λέγοντες εἰς
 ἄνθρωπον ἅγιον, ὡς ἐπὶ ἕνα τῶν προφητῶν, ἐληλυθέναι τὸν λόγον
 καὶ μὴ αὐτὸν ἄνθρωπον γεγονέναι, λαβόντα ἐκ Μαρίας τὸ σῶμα, ἀλλ'
 ἕτερον εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ ¹⁸ ἄλλον τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν, τὸν παρὰ
 Μαρίας καὶ πρὸ αἰώνων υἱὸν ὄντα τοῦ πατρὸς; ἢ πῶς ¹⁹ Χριστιανὸν
 εἶναι οἱ λέγοντες ἄλλον ²⁰ τὸν Θεὸν εἶναι, καὶ ἄλλον εἶναι τὸν τοῦ
 Θεοῦ λόγον;

Κεφ. ε'. Ταῦτα ἦν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ¹ διαφόρως μὲν εἰρημέναι, μίαν

2. πώποτε B.

3. Rescribendum fortasse νόμος κυρίου,
 καὶ λόγος Θεοῦ, id quod iam suspicatus
 erat Cotelerius Monum. Vet. Eccles. tom.
 III, p. 609, uti habet etiam B.

4. τὸ ἐκ B.

5. Τίς δὲ ἤκουσεν ἐν ἐκκλησίᾳ, ἢ

ὅλως παρὰ Χρ. B.

6. δὲ omis. in ed. Petav. Colon. rep.

7. κύριος B.

8. ἢ omis. in ed. Petav. Colon. rep.

9. αὐτῇ B.

10. αὐτῇ om. B.

11. καὶ ὅτι τὸ ἐν ξύλῳ B.

unquam audiit? quis docuit, didicitve! *Nam e Sion egreditur verbum domini, et lex dei ex Hierusalem.* At haec unde prodierunt? Quinam inferi illud eructarunt, consubstantiale divinitati verbi corpus illud esse quod a Maria genitum est? aut verbum ipsum in carnem, ossa, capillos, ac totum denique corpus esse conversum, et a suapte natura mutatum? Quis omnino de Christianis audiit filium dei specie ac fictione sola corpus, non natura gessisse? Quis tam impius fuit ut ipsamet eiusdem divinitatem circumcisam esse atque imperfectam e perfecta redditam fuisse sentiret ac diceret? Item illud ipsum, quod in ligno suffixum est, non corpus extitisse, sed substantiam ipsam naturae totius opificem? Quis cum istud audiat, non e Maria, sed ex propria substantia dei verbum obnoxium passioni sibi corpus effinxisse, Christianum qui haec dixerit arbitretur? Quis execrandae illius impietatis auctor est, ut eiusmodi quaedam animo concipere aut eloqui minime formidaret? eum, qui dominicum e Maria corpus esse natum asserat, non trinitatem, sed quaternitatem divinitati tribuere? Adeo ut qui ita sentiunt carnem illam, quam salvator e Maria virgine suscepit, ex ipsa substantia trinitatis esse fateantur. Iam vero undenam parem huic ac germanam impietatem evomere alii quidam in animum induxerunt, uti corpus ipsum non divinitate verbi recentius, sed coaeternum, ac perpetuo cum illo coniunctum extitisse definiant, quandoquidem ab ipsa sapientia constitutum est? Potuitne Christianis ab hominibus in dubium vocari, utrumnam dominus noster de Maria virgine natus substantia naturaque dei filius extiterit, secundum carnem vero e Davidis stirpe, ac sacrosanctae virginis carne susceptus? Quinam porro tanta temeritate et audacia fuerunt, ut Christum illum assererent qui in carne passus, et in crucem actus est, non esse dominum ac salvatorem, et deum, patrisque filium? Quonam pacto Christianos appellari se volunt qui in sanctum hominem perinde ut in aliquem de prophetarum numero delapsum esse verbum, non ipsummet hominem factum esse profitentur, cum ex Maria corpus induisset, sed alterum esse Christum, alterum dei filium, qui ante Mariam et ante saecula omnia filius ex patre prodierit? An vero Christiani esse possunt qui alium esse deum, aliud et ab illo diversum dei verbum praedicant?

Haec in illis commentariis continebantur pronuntiata diverse, Cap. V.

12. σοφίας B.

13. εαυτοῦ B.

14. εἶναι τῆν B.

15. τῆς οὐσίας τῆς σοφίας B.

16. δὲ ἄρα B.

17. καὶ non habet cod. Rhedig.

18. ἕτερον B.

19. εἶναι Χριστιανοὶ δύνανται οἱ B.

20. εἶναι τὸν υἱόν, καὶ ἄλλον τὸν τοῦ

ἁ. λ. B.

Cap. V. — 1. ἀδιαφόρως *codd. mss.*
utergue et *ed. princ.*

τὴν διάνοιαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντα πρὸς ἀσέβειαν ² βλέπουσαν. Διὰ ταῦτα διεκρίνοντο καὶ διεμάχοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀγχοῦντες ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῶν πατέρων ³ τῶν ἐν Νικαίᾳ γενομένη. Ἐγὼ δὲ τὴν σὴν ἔθαύμασα θεοσέβειαν ἀνασχομένην, καὶ ὅτι μὴ τούτους ⁴ μὲν ἔπαυσε ταῦτα λέγοντας, τὴν δὲ εὐσεβῆ πίστιν παρέθηκεν αὐτοῖς, ἵνα ἢ ἀκούσαντες ἡρεμήσωσιν, ἢ ἀντιλέγοντες ὡς αἰρετικοὶ ⁵ ὀνομασθῶσι. Τὰ γὰρ ⁶ προειρημένα οὔτε λεκτὰ, οὔτε ἀκουστά παρὰ Χριστιανοῖς, ἀλλὰ ἀλλότρια κατὰ πάντα τρόπον τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ⁷ ἐστὶ. Διὰ τοῦτο γοῦν καγὼ τὰ παρ' ἐκείνων, ὡς ⁸ εἴρηται, γυμνῶς πεποίητα ἐγγραφήναι τῇ ἐπιστολῇ, ἵνα καὶ μόνον ὁ ἀκούων θεωρῇ τὴν ἐν αὐτοῖς αἰσχύνην καὶ ⁹ ἀσέβειαν. Καὶ εἰ καὶ ἔδει διὰ πλειόνων κατηγορεῖν καὶ διελέγειν τὴν ¹⁰ τῶν ταῦτα διανοηθέντων αἰσχύνην, ἀλλὰ ¹¹ καὶ ¹² καλὸν εἶναι ζωῆς τούτων τὴν ἐπιστολήν, καὶ μηδὲν πλέον γράφειν. Τὰ γὰρ οὕτως φανερώς δεικνύμενα φαῦλα γυμνάζειν ¹³ ἐπιπλέον καὶ περιεργάζεσθαι οὐ δεῖ, ἵνα μὴ τοῖς φιλονεικοῦσιν ὡς ἀμφίβολα νομισθῇ. ¹⁴ Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ

pag. 1000. εἰπεῖν ἀρκεῖ, ὅτι οὐκ ἔστι ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ ταῦτα οἱ πατέρες ἐφρόνησαν. Ἴνα δὲ μὴ ἐκ τῆς τέλεον σιωπῆς πρόφασιν ¹⁵ ἀναίσχυντον ἑαυτοῖς οἱ τῶν κακῶν ἐφευρεται πορίσωνται, καλὸν ἐκ τῶν θείων γραφῶν ¹⁶ ὀλίγων μνημονεῦσαι. Τάχα γὰρ καὶ οὕτως αἰδεσθέντες παύσωνται ἀπὸ τῶν ψυπαρῶν τούτων ἐπινοιῶν.

Κεφ. ε'. Πόθεν ¹ ὑμῖν ἐπήλθεν εἰπεῖν, ὦ οὔτοι, τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸ σῶμα τῆς τοῦ λόγου θεότητος; ἀπὸ γὰρ τούτου καλὸν ἄρξασθαι, ἵνα τούτου δεικνυμένου σαθοῦ, καὶ πάντα τὰ ἄλλα τοιαῦτα δειχθῇ. Ἀπὸ μὲν οὖν τῶν γραφῶν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν. Θεὸν γὰρ ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι γεγονέναι λέγουσιν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ πατέρες οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες οὐ τὸ σῶμα, ἀλλ' αὐτὸν τὸν υἱὸν εἰρηκάσιον ὁμοούσιον τοῦ πατρὸς· καὶ τοῦτον μὲν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, τὸ δὲ σῶμα ἐκ Μαρίας ὁμολόγηται εἶναι πάλιν κατὰ τὰς ² γραφάς. Ἡ τοίνυν ἀρετή

2. βλέπουσαν δύναμιν B.
3. τῇ B.
4. ἔπαυσε μὲν B.
5. νομισθῶσι B., quod verum est.
6. εἰρημένα B.
7. ἐστι abest a B.
8. προειρηται, ἐγγρ. γυμνῶς πεποίηκα B.

9. ἀσέβειαν ed. princ. θεοσέβειαν scriptura est ex codice nescio quo (cum siglo M) annotata in marg. exempli Schottiani, quod penes me est.
10. ἀφροσύνην τῶν τὰ τοιαῦτα κησάντων, ἀλλὰ καλὸν ἕως τούτων εἶναι τὴν B.

sed quorum una eademque mens esset cum impietate coniuncta. Propterea dissidebant a se invicem ac pugnant ii qui de fidei professione a patribus in Nicaena synodo prodita gloriantur. Ego vero pietatem tuam magnopere demiratus sum, quod istos homines tolerare potuerit, neque talia iactantibus silentium imposuerit, ac piam sinceramque fidei regulam obtulerit, qua quidem audita vel acquiescerent, vel, si contradicere malleut, haeretici nominarentur. Nam quae ante commemorata sunt, neque proferri, neque audiri apud Christianos possunt, sed ab apostolica disciplina penitus abhorrent. Quocirca eorundem ego dogmata, cuiusmodi ante proposita sunt, nude huic epistolae attextenda curavi, ut qui haec solum audierit, illorum infamiam impietatemque contempletur. Ac tametsi eorum, a quibus excogitata ista sunt, turpitudine pluribus accusanda ac redarguenda videatur, nihilominus haec ad epistolae modum satis esse, neque uberius scribendum existimavi. Nam quae tam aperta nequitia implicata sunt, agitare vehementius ac curiosius perscrutari non oportet, ne a contentiosis hominibus pro dubiis et ambiguis habeantur. Quare id unum adversus eiusmodi excipere ac respondere sufficit, non esse haec ecclesiae catholicae dogmata, neque hunc patrum nostrorum sensum extitisse. Verum ne, si omnino dissimulavero, perniciosorum dogmatum inventores isti impudentiae suae honestum aliquem colorem habeant, pauca e sacris literis expromenda videntur, ex quibus pudore forsitan affecti ab sordidissimis illis inventis aliquando desciscant.

Udenam igitur usurpare istud vobis in animum incidit, Cap. VI. corpus divinitati verbi esse consubstantiale? Hinc enim potissimum exordiri iuvat, ut eo convulso ac labefactato cetera periunde imbecilla monstrentur. Nam e sacris quidem literis eiusmodi nihil elici potest, quae humano in corpore deum extitisse praedicant. At vero patres illi qui Nicaeae convenerant, non corpus sed filium ipsum patri consubstantialem esse dixerunt, eumque de patris prodiisse substantia, corpus vero e Maria susceptum ex sacrarum literarum auctoritate decretum est. Quare vel Nicaenam synodum eiurante,

11. καὶ Pelavius habuit suspectum, ut cancellis ciuderet.

12. καλὸν εἶναι ἕως τούτων τὴν ἐπιστολὴν *cod. mss. et ed. princ. est scriptura, quam Pelavius mutavit in καλὸν ἕως τούτων εἶναι τὴν ἐπιστολὴν.*

13. ἐπὶ πλείον B.

14. ἢ τοῦτο μόνον ἀποκρ. π. τ. τ. καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ ὅτι B.

15. ἀνασχυντίας B.

16. ὀλίγα B.

CAP. VI. — 1. ὅμῳ B. ἡμῶν vulgata est ap. Epiphani scriptura.

2. ἀρχὰς *cod. Rhedig.*

σασθε τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ³ καὶ ὡς αἰρετικοὶ παρειςφέρετε ταῦτα, ἢ εἰ βούλεσθε τέκνα τῶν πατέρων εἶναι, μὴ φρονεῖτε κατ' ἐκείνα ἅπαν ἔγραψαν αὐτοί. Καὶ γὰρ ⁴ ἐκ τούτου ⁵ τὸ ἄτοπον θεωρεῖν ⁶ ἡμᾶς ἔξεστιν. Εἰ ὁμοούσιος ὁ λόγος τῷ σώματι ἐκ γῆς ἔχοντι τὴν φύσιν, ὁμοούσιος δὲ ὁ λόγος τῷ πατρὶ, κατὰ τὴν τῶν πατέρων ὁμολογίαν, ὁμοούσιος ἔσται καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ τῷ σώματι τῷ ἐκ γῆς γενομένῳ. Καὶ τί ἔτι μέμφεσθε τοῖς Ἀρειανοῖς λέγουσι τὸν υἱὸν κτίσμα, λέγοντες ⁷ καὶ αὐτοὶ τὸν πατέρα ὁμοούσιον τοῖς κτίσμασι, καὶ εἰς ἑτέραν ἀσέβειαν μετερχόμενοι, φάσκοντες εἰς σάρκα καὶ ὀστέα καὶ τρῆχας καὶ νεῦρα, καὶ ὅλον ⁸ σῶμα μεταβεβλήσθαι τὸν λόγον, καὶ ἠλλάχθαι τῆς ἰδίας φύσεως; ὦρα γὰρ ⁹ εἰπεῖν ἡμᾶς φανερώς ἐκ γῆς αὐτὸν γεγενῆσθαι. Ἐκ γῆς γὰρ ἢ τῶν ὀστέων καὶ ὄλου τοῦ σώματος φύσις. Τίς οὖν ἢ τοσαύτη παραφροσύνη, ἵνα καὶ πρὸς ἑαυτοὺς διαμάχησθε; ὁμοούσιον ¹⁰ μὲν λέγοντες τὸν λόγον τῷ σώματι ἕτερον πρὸς ἕτερον σημαίνετε, ¹¹ τὸ δὲ εἰς σάρκα μεταβεβλήσθαι, αὐτοῦ ¹² τοῦ λόγου τροπὴν φαντάζεσθε. Καὶ τίς ἔτι λοιπὸν ¹³ ὑμῶν ἀνέξεται ταῦτα καὶ μόνον φθεγγόμενων; Πάσης γὰρ αἰρέσεως πλέον εἰς ἀσέβειαν ἐξεκλί-
 παρ. 1001. νατε. Εἰ γὰρ ὁμοούσιος ὁ λόγος τῷ σώματι, περιττὴ τῆς Μαρίας ἢ μνήμη καὶ ἡ χρεῖα, δυναμένου τοῦ σώματος ¹⁴ καὶ πρὸ τῆς Μαρίας εἶναι ἀιδίως, ὥσπερ οὖν ἔστι καὶ αὐτὸς ὁ λόγος, εἶγε καθ' ὑμᾶς ὁμοούσιός ἐστι τῷ σώματι. Τίς δὲ καὶ ἡ χρεῖα τῆς ἐπιδημίας τοῦ λόγου, ἵνα ἢ τὸ ἑαυτοῦ ὁμοούσιον ἐνδύσῃται, ἢ τραπείς ἀπὸ τῆς ἰδίας φύσεως σῶμα ¹⁵ γένηται; οὐ γὰρ ¹⁶ αὐτῆ ἑαυτῆς ἢ θεότης ἐπιλαμβάνεται, ἵνα καὶ τὸ ὁμοούσιον ¹⁷ αὐτῆς ἐνδύσῃται. Ἄλλ' οὐδὲ ¹⁸ γὰρ ἡμαρτεν ὁ τὰς ἄλλων ἁμαρτίας λυτρούμενος λόγος, ἵνα τραπείς εἰς σῶμα ἑαυτὸν ὑπέρ ἑαυτοῦ θυσίαν προσενέγκῃ, καὶ ἑαυτὸν λυτρώσῃται.

Κεφ. ζ. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως, μὴ γένοιτο. Σπέρματος γὰρ Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος· ὅθεν ὄφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, καὶ λαβεῖν ὅμοιον ἡμῖν σῶμα. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὑπόκειται ἀληθῶς ἡ Μαρία, ἵνα ἐξ αὐτῆς τοῦτο λάβῃ, καὶ ὡς ἴδιον ὑπέρ ἡμῶν αὐτὸ προσενέγκῃ. Καὶ ταύτην ὁ μὲν Ἡσαΐας προφητεύων ἐδείκνυε λέγων, Ἰδοὺ ἡ παρθένος ¹ ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται. Ὁ δὲ Γαβριὴλ ἀποστέλλεται πρὸς αὐτήν, οὐχ ἀπλῶς πρὸς παρ-

3. Particulam καὶ, quae abest ab utroque codd. mss. et ab ed. princ., suppleverunt Cornarius (veritens Aut igitur negate synodum Nicaenam, et velut haeretici haec falso inducite) et Petavius.

4. καὶ ἐκ B.

5. θεωρεῖν ἡμᾶς τὸ ἄτοπον cod. Rhe-dig.

6. ὑμᾶς B., melius.

7. αὐτοὶ καὶ B.

8. τὸ σῶμα B.

9. ὑμᾶς φαν. εἰπεῖν B.

10. μὲν γὰρ B.

ac tanquam haeretici dogmata ista iactate: aut si patrum esse filii vultis, nihil praeter illa, quae scripserunt, ipsi sentiendum putatote. Etenim quam illud absurdum sit, vel hinc existimare poteritis. Si enim verbum corpori, cuius natura de terra delibata est, consubstantiale sit, cum ex patrum confessione perinde sit patri consubstantiale verbum, pater ipse terreno corpori consubstantialis erit. Quo quidem constituto, quid est quod Arianos incusetis, qui filium creaturam esse defendunt, cum vos ipsi patrem creaturis consubstantialem esse dicatis, et ad aliud impietatis genus declinantes, in carnem, ossa, pilos, nervos, totum denique corpus conversum esse verbum, et a natura sua descivisse persuasum habeatis? Superest itaque ut e terra productum esse verbum sine tergiversatione dicatis. Nam e terra ossium totiusque corporis natura proficiscitur. Quanam est haec tanta dementia ut vobiscum ipsi pugnetis? Si quidem cum verbum corpori consubstantiale esse dicitis, alterum cum altero velut diversum comparari significatis. Cum autem in carnem esse conversum asseritis, eidem verbo mutationem affingitis. Quis igitur deinceps haec a vobis vel voce tenus pronuntiari sustineat? Vos enim haeresim omnem impietate superastis. Quod si verbum corpori consubstantiale sit, supervacanea est Mariae memoria omnis ac functio, cum ante illam etiam sempiternum corpus esse potuerit, quemadmodum et verbum ipsum, si, ut asseritis, corpori consubstantiale sit. Quid autem verbum huc advenire necesse fuit, ut vel id quod iam consubstantiale sibi erat indueret, vel natura sua mutatum, corpus efficeretur? Non enim semetipsam divinitas assumit, ut quod sibi consubstantiale est induat, neque verbum, quod aliena peccata expiat, peccatum ullum admisit ut in corpus conversum seipsum pro se sacrificii instar offerret, ac semetipsum redimeret.

Quare longe aliter sese res habet. Et *Abraami semen apprehendit*, ut loquitur apostolus. Unde *fratrum suorum similis in omnibus esse* debuit, nec diversum a nobis corpus assumere. Proinde et *Maria reipsa*, nec simulate profertur, ex qua corpus illud sumeret, ac tanquam peculiare et proprium pro nobis offerret. Eandem illam porro *Esaias* eiusmodi vaticinio demonstrabat: *Ecce virgo concipiet, et pariet*. Tum *Gabriel* ad eam mittitur, non simpliciter

Cap. VII.
Hebr. 2, 16.

Esai. 7, 24.

11. Fortasse τῶ.
12. τοῦ omis. in ed. Petav. Colon. repel.
13. ἡμῶν B. ἡμῶν vulgata est ap. Epiph. scriptura.
14. εἶναι καὶ πρὸ Μαρίας αἰῶτος B.

15. γεγένηται ed. primo.
16. αὐτῇ abest a B.
17. αὐτῆς B.
18. γὰρ abest a B.
CAP. VII. — 1. Verba ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται desiderantur in B.

θένον, ἀλλὰ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ· ἔν' ἐκ τοῦ μνηστῆρος δειξῆ τὴν Μαρίαν ἀληθῶς ἀνθρώπων οὐσαν. Καὶ τοῦ τίθειν μνημονεύει ἡ γραφή καὶ φησι, Ἐσπαργάνωσε, καὶ ἑμπαρίζοντο μαστοὶ οὓς ἐθήλασε, καὶ προσηγήθη θυσία ὡς διανοίξαντος τοῦ τεχθέντος τὴν μήτραν. Ταῦτα δὲ πάντα τικτούσης ἦν παρθένου γνωρίσματα. Καὶ ὁ Γαβριὴλ δὲ ἀσφαλῶς εὐηγγελίζετο αὐτῇ λέγων οὐχ ἀπλῶς, Τὸ γεννώμενον ἐν σοὶ, ἵνα μὴ ἔξωθεν ἐπειραγόμενον αὐτῇ σῶμα ² νομισθεῖη, ἀλλ', Ἐκ σοῦ, ³ ἵνα φύσει τὸ γεννώμενον ἐξ αὐτῆς εἶνα ⁴ πιστευθεῖη· φανερῶς καὶ τοῦτο τῆς φύσεως δεικνυούσης, ὡς ἀδύνατον ⁵ σῶμα παρθένου φέρειν γάλα μὴ τεκούσης, καὶ ἀδύνατον γάλακτι τραφῆναι σῶμα καὶ σπαργανωθῆναι μὴ πρότερον φύσει τεχθέν. Τοῦτό ἐστι τὸ περιτμηθὲν ὀκταήμερον, τοῦτο Συμεὼν εἰς ἀγκύλας ἐδέξατο, τοῦτο γέγονε παιδίον, καὶ ἠύξησε, ⁶ καὶ δεκαετῆς γενόμενος, καὶ εἰς τὸν τριακοστὸν ἔνιαυτὸν ἤλθεν. Οὐ γὰρ, ὡς τινες ὑπενόησαν, ἡ οὐσία ⁷ αὐτῆ τοῦ λόγου τραπέῖσα περιετμήθη, ἀναλλοίωτος οὐσα καὶ pag. 1002. ἄτρικτος· λέγοντος μὲν αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, ⁸ Ἴδετέ με ὅτι ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐκ ἠλλοιωμαι· τοῦ δὲ Παύλου γράφοντος, Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀλλὰ ἐν τῷ περιετμηθέντι σώματι, καὶ βασταχθέντι, καὶ ⁹ φαγόντι, καὶ καμόντι, καὶ ἐν ξύλῳ καθηλωθέντι καὶ παθόντι, ἦν ὁ ἀπαθῆς καὶ ἀσώματος τοῦ θεοῦ λόγος. Τοῦτο ἦν ¹⁰ ἐν τῷ μνημείῳ ¹¹ τεθὲν, ὅτε αὐτὸς ¹² ἐπορεύθη κηρύξαι καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν, ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος.

Κεφ. η'. Ὁ μάλιστα δείκνυσαι τὴν ἄνοιαν τῶν λεγόντων εἰς ὅσα καὶ σάρκα τετραφῆθαι τὸν λόγον. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἦν χρεῖα μνημείου. Αὐτὸ γὰρ ἂν ἐπορεύθη δι' ἑαυτοῦ τὸ σῶμα κηρύξαι τοῖς ἐν τῷ ᾄδῃ πνεύμασι. Νῦν δὲ αὐτὸς ¹ μὲν ἐπορεύθη κηρύξαι, τὸ δὲ σῶμα εἰλίξας Ἰωσήφ σινδόνι ἀπέθετο ἐν τῷ Γολγοθᾶ, καὶ δέδεικται πᾶσιν ὅτι μὴ τὸ σῶμα ἦν ὁ λόγος, ἀλλὰ σῶμα ἦν τοῦ λόγου. Καὶ τοῦτο Θεμᾶς ἀναστὰν ἐκ νεκρῶν ἐψηλάφησε, καὶ εἶδεν ἐν αὐτῷ τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν, οὓς ὑπέμεινεν αὐτὸς ὁ λόγος ὀρῶν καθηλωμένους ἐν τῷ σώματι τῷ ἰδίῳ, καὶ δυνάμενος κωλύειν οὐκ ἐκάλυψεν, ἀλλὰ καὶ ἰδιοποιεῖτο τὰ τοῦ σώματος ἴδια, ὡς ἑαυτοῦ, ² ὁ ἀσώματος. Ἀμέλει τοῦ

2. νομισθῆ B.

3. ἔν' ἐξ αὐτῆς φύσει τὸ γενν. B.

4. πιστευθῆ B. In Epiphaniū libris vulgo distinetum est πιστευθεῖη φανερωῶς. Καὶ τοῦτο.

5. παρθένον φέρειν γ. μὴ τεκούσαν B.

6. Corrige δωδεκαετῆς ex B.

7. αὐτῆ B., quod vitium esse videtur typographi.

8. Ἴδετε, ἴδετε, ὅτι B.

9. φαγόντι, καὶ πίνοντι, καὶ καμ. B.

10. Corrige ex B. τὸ ἐν μνημείῳ.

11. τεθὲν ed. princ. Vera scriptura in margine exempli Schottiani annotata

ad virginem, sed ad eam virginem quae iam viro desponsa fuerat, Luc. 1, 27. ut ipsa sponsi commemoratione Mariam vere hominem fuisse declararet. Hinc et pariendi mentio in scriptura facta et *fasciis involuisse* Luc. 2, 7. dicitur, et beata praedicantur ubera, quae lactarunt, ac denique Luc. 11, 27. sacrificium oblatum, tanquam id quod natum erat vulvam aperuisset. Quae omnia parientis virginis indicia fuerunt. Adhaec Gabriel ipse caute ac prudenter in felici illo nuntio perferendo locutus est. Neque enim dixit, *Quod nascetur in te*, ne extrinsecus in illam inductum corpus esse putaretur, sed, *Ex te*, dixit, ut quod nasceretur ex ipsa prodiisse manifeste crederetur. Praesertim cum id natura etiam ipsa demonstret, non posse virginis corpus, quae nondum pepererit, lac concipere, tum nihilo magis fieri posse ut lacte nutriatur, aut fasciis obvolvatur corpus illud quod naturali partu ante non sit in lucem editum. Ergo illud ipsum est quod octavo die circumciditur, idem a Simeone in ulnas exceptum, idem puer factus Luc. 2. est, et adolevit, et decennis evasit, et ad tricesimum annum usque pervenit. Non enim, ut nonnulli suspicati sunt, divini verbi substantia ipsa mutata circumcisa est, quae mutari convertique nequeat, cum salvator ipse dicat, *Videte me, quoniam ego sum, et* Luc. 24, 39. *non sum mutatus*, Paulus vero ita scripsit: *Iesus Christus heri et* Mal. 3, 6. *hodie, idem in saecula*: verum in eo corpore, quod et circumcisisum Hebr. 13, 8. est, et gestatum, quod comedit et fatigatum est, in cruce suffixum atque passum, dei verbum inerat, quod passionis perinde atque corporis est expers. Idem corpus in monumento depositum est; quo tempore scilicet, *ut spiritibus illis, qui in custodia detinebantur*, 1. Pet. 3, 19. praedicaret, ad eos accessit, uti Petrus testatur.

Ex quo illorum potissimum declaratur insania qui verbum dei Cap. VIII. in ossa carnemque commutatum asserunt. Nam si ita contigisset, supervacaneum monumentum illud fuisset; si quidem ipsum per sese corpus praedicandi gratia ad eos spiritus accederet qui in inferis versabantur. Nunc autem praedicandi ipse gratia ad eos adiit, *corpus autem sindone obvolutum Iosephus in Golgotha deposuit*; estque Ioann. 19, 38. palam illud omnibus factum, verbum ipsum nequaquam esse corpus, sed ad verbum corpus pertinuisse. Praeterea Thomas illud ipsum Ioann. 20. corpus, posteaquam a mortuis excitatum est, manibus attrectavit, et in eo clavorum cicatrices aspexit, quos cum in corpore suo suffixos vidisset, sponte sustinuit, neque cum posset prohibere voluit; imo vero proprias sui corporis affectiones, velut sui ipsius in sese

est ex cod. illo qui siglo M notari consuevit.

12. Ἐπορεύθη, μὴ χωρισθεὶς αὐτοῦ B. ex aliquot libris ms.

CAP. VIII. — 1. μὲν, quod desideratur in editis, restitui ex codd. mss. utroque.

2. ὁ λόγος ὁ αἰσώμ. B.

σώματος τυκτομένου παρά τοῦ ὑπηρέτου ὡς αὐτὸς πάσχων ἔλεγε, Πι με δέρεϊς; καὶ ἄφαντος ὢν ³ τῇ φύσει, ὅμως ἔλεγε, Τὸν νῶτόν μου ἴδωκα εἰς μάστιγας, ⁴ καὶ τὸ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεφα ⁵ ἀπὸ ἐμπτυσμάτων. Ἄ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἔκασχε ⁶ τοῦ λόγου, ταῦτα συνῶν αὐτῷ ὁ λόγος εἰς ἑαυτὸν ἀνέφερεν, ἵνα ⁷ ἡμεῖς τῆς τοῦ λόγου θεότητος δυνηθῶμεν μετασχεῖν. Καὶ ἦν παράδοξον ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ πάσχων καὶ μὴ πάσχων, πάσχων μὲν, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔκασχε σῶμα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχοντι ἦν, μὴ πάσχων δὲ, ὅτι τῇ φύσει θεὸς ὢν ὁ λόγος ἀπαθής ἐστι. Καὶ αὐτὸς μὲν ⁸ ὁ ἀσώματος ἦν ἐν τῷ παθητῷ σώματι, τὸ δὲ σῶμα ⁹ ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀπαθῆ λόγον, ἀφανίζοντα ¹⁰ τὰς ἀσθενείας αὐτοῦ τοῦ σώματος. Ἐποίηε δὲ τοῦτο, καὶ ¹¹ ἐγένετο οὕτως, ἵνα τὰ ἡμῶν αὐτὸς δεχόμενος καὶ προσενεγκάων εἰς θυσίαν ἑξαφανίσῃ, καὶ λοιπὸν τοῖς ἑαυτοῦ περιβαλὼν ἡμᾶς ποιήσῃ παρ. 1008. τὸν ἀπόστολον εἰπεῖν, Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.

Κεφ. V. Οὐ θέσει δὲ ταῦτα ἐγένετο, μὴ γένοιτο, ὡς τινες κάλιν ὑπέκλαβον, ἀλλὰ ¹ ὄντως ἀνθρώπου ἀληθεῖα γενομένου τοῦ σωτήρος ὄλου τοῦ ἀνθρώπου σωτηρία ² ἐγένετο. Εἰ γὰρ θέσει ἦν ³ ἐν τῷ σώματι ὁ λόγος κατ' ἐκείνους, τὸ δὲ θέσει λεγόμενον φαντασία ἐστίν, εὐρίσκεται δοκῆσει καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν ἀνθρώπων λεγομένη, κατὰ τὸν ἀσεβέστατον Μανιχαῖον. Ἀλλὰ μὴν οὐ φαντασία ἡ σωτηρία ⁴ γέγονεν ἡμῶν, οὐδὲ σώματος μόνου, ἀλλ' ὄλου τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς καὶ σώματος ἀληθῶς ⁵ ἐν αὐτῷ ἡ σωτηρία γέγονεν. Ἀνθρώπινον ἄρα φύσει τὸ ἐκ Μαρίας κατὰ τὰς θείας γραφάς, καὶ ἀληθινὸν ⁶ σῶμα τοῦ σωτήρος. Ἀληθινὸν δὲ ἦν, ἐπειδὴ ταῦτόν ⁷ ἦν τῷ ἡμετέρῳ. Ἀδελφῆ γὰρ ἡμῶν ἡ Μαρία, ἐπεὶ καὶ πάντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἐσμεν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἂν τις ἀμφιβάλοι, μνησθεὶς ὡς ἔγραψεν ὁ Λουκᾶς. Μετὰ γὰρ τὸ ἀναστῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν, δοκούντων τινῶν μὴ ἐν τῷ ἐκ Μαρίας σώματι βλέπειν τὸν κύριον, ἀλλ' ἀντὶ τούτου πνεῦμα θεωρεῖν, ἔλεγεν, Ἴδετε τὰς χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου, καὶ τοὺς τύπους τῶν ἡλων, ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτός, ψηλαφήσατε ⁸ καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα· καὶ τοῦτο εἰπὼν ⁹ ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ἐξ ὧν

3. ὁ λόγος τῇ B.

4. τὰς δὲ σταγονάς μου εἰς βαπτίσματα, καὶ τὸ πρ. B.

5. ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτ. B.

6. σῶμα τοῦ λόγου B.

7. ἡμεῖς abest a B.

8. ὁ ἀσώματος cod. Ien. ἀσώματος reliqui libri.

9. εἶχεν B.

10. αὐτοῦ τοῦ σώματος τὰς ἀσθ. B.

11. ἐγένετο B.

CAP. IX. — 1. ὄντως ἀληθεῖα ἀνθρώπου. B. Scribendum primo ὄντως ἀνθ. ἀλ. γεν.

2. ἐγένετο B.

3. ἐν praepositio abest a codd. mss. et ed. princ.

transtulit. Quamobrem cum hoc a satellite vapularet, quasi ipse pateretur, *Quid me*, inquit, *caedis?* cumque tangi natura non posset, nihilominus dixit, *Dorsum meum dedi in flagella, et faciem meam non averti a sputis.* Quae enim humana verbi natura patiebatur, haec ipsummet verbum in sese transferre voluit, ut nos divinitatis verbi participes esse possemus. Qua in re singulare illud accidit, idem ut patiens esset, et nihil patiens, patiens quidem, quod proprium eius pateretur corpus, et in patiente ipso resideret, nihil patiens vero, quod cum verbum natura deus sit, ab omni patiendi conditione sit immune. Quocirca verbum quidem ipsum in patibili corpore incorporeum fuit, corpus autem impatibile verbum habuit in sese, quod sui corporis imbecillitates extingueret. Atque hoc eo consilio faciebat, itaque se habere voluerat, ut nostra suscipiens, et in sacrificium offerens funditus deleteret, ac demum suis nos quodammodo vestiens occasionem apostolo daret ista scribendi: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.*

Ioann.
16, 23.

Ecol 50, 6.

Quae omnia non fecte ac simulate gesta sunt; minime quidem Cap. IX. ut nonnulli perperam arbitrantur: sed cum salvator verum se fecisset hominem, totius est hominis salus consecuta. Nam si simulatione sola verbum, ut illi sentiunt, esset in corpore, quod autem simulatione esse sola dicitur imaginarium est, consequens esset ut et salus hominum ac resurrectio imagine sola et adumbratione fieri diceretur, quae est impii Manichaei sententia. Atqui non sola specie comparata nobis salus est, aut soli tributa corpori, sed toti videlicet homini, animae, inquam, corpori salus est reipsa conciliata. Itaque corpus illud salvatoris, quod, ut sacrae literae testantur, e Maria desumptum est, humanum ac verum extitit. Verum, inquam, propterea quod idem omnino cum nostro fuit. Maria quippe soror nostra fuit, cum ab Adamo originem omnes acceperimus. Neque vero dubitandum ea de re putabit, si quis ea meminertit quae sunt a Luca scripta. Cum enim post illius resurrectionem nonnulli suspicarentur non in eodem illo corpore quod expressum e Maria fuerat dominum sese contueri, sed eius loco spiritum offerri, sic eos allocutus est: *Videte manus et pedes meos, et* Luc. 24, 29. *vestigia clavorum, quoniam ego sum ipse, palpate et videte, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere: quibus dictis ostendit illis manus et pedes.* Ex quo illi redarguuntur qui do-

4. γέγονεν adest a B.

5. τ' σωτ. γεγ. ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ B.

6. ἡν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου B.

7. ἡν τῷ (τὸ cod. Ien.) codd. mss.

ἡν ἐν τῷ ed. princ. Praepositionem certe cancellis notavit Petavius.

8. με, καὶ B.

9. ἐπέδειξεν B.

καὶ ἐλέγχεσθαι πάλιν δύνανται οἱ τολμήσαντες εἰπεῖν εἰς σάρκα καὶ ὀστέα ἠλλοιωσθαι τὸν κύριον. Οὐ γὰρ εἶπε, Καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε σάρκα καὶ ὀστέα ὄντα, ἀλλ' ἔχοντα, ἵνα μὴ αὐτὸς ὁ λόγος εἰς ταῦτα τραπείς νομισθῇ, ἀλλ' αὐτὸς ¹⁰ ἔχων ταῦτα καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶναι πιστευθῇ.

Κεφ. ζ'. Τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων τὴν ἀπόδειξιν, περιττὸν ἔτι τῶν ἄλλων ἄπτεσθαι καὶ γυμνάζειν τι περὶ αὐτῶν· τοῦ ¹ γὰρ σώματος, ἐν ᾧ ἦν ὁ λόγος, μὴ ὄντος ὁμοουσίου τῆς θεότητος, ἀλλ' ἐκ Μαρίας ἀληθῶς τεχθέντος, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγου μὴ τραπέντος εἰς ὀστέα καὶ σάρκα, ἀλλ' ἐν σαρκὶ γενομένου. Τὸ γὰρ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ λεγόμενον, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ταύτην ἔχει τὴν διάνοιαν, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ ὁμοίου τοῦτο δυνατόν εὐρεῖν. Γέγραπται γὰρ ² ἐν τῷ Παύλῳ, Χρῆστος ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε κατάρα. Καὶ ὡς περ οὐκ αὐτὸς κατάρα γέγονεν, ἀλλ' ὅτι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο κατάραν, ἐρηται κατάρα γεγονέναι, οὕτω καὶ σὰρξ ³ ἐγένετο, οὐ τραπείς εἰς σάρκα, ἀλλ' ὅτι ⁴ σάρκα ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβε, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. Καὶ γὰρ ⁵ τὸ εἰπεῖν, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἴσον ἐστὶ πάλιν εἰπεῖν ὅτι ἄνθρωπος γέγονε, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Ἰωῆλ, Ἐκχεῖ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ⁷ οὐ τῶν ἀλόγων ἦν ἡ ἐπαγγελία, ἀλλ' εἰς ἄνθρωπος ἐστίν, ὃν ἔνεκα καὶ ἄνθρωπος γέγονεν ὁ κύριος. Τούτου δὲ τοῦ ρητοῦ ταύτην ἔχοντος τὴν ⁸ διάνοιαν, εἰκότως καταγνώσκονται ἐαυτῶν ⁹ πάντως οἱ νομίσαντες εἶναι πρὸ τῆς Μαρίας τὴν ἐξ αὐτῆς σάρκα, καὶ πρὸ ταύτης ¹⁰ ἐσχηκέναι ψυχὴν ἀνθρωπίνην τὸν λόγον, καὶ ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς ἐπιδημίας αἰεὶ γεγενῆσθαι. Πάυσονται δὲ καὶ οἱ εἰπόντες μὴ εἶναι δεκτικὴν θανάτου τὴν σάρκα, ἀλλὰ τῆς ἀθανάτου φύσεως εἶναι ταύτην. Εἰ γὰρ μὴ ἀπέθανε, πῶς ὁ Παῦλος παρεδίδου Κορινθίους, ὃ καὶ παρέλαβεν, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς; Πῶς δὲ ¹¹ καὶ ὅλως ἀνέστη, εἰ μὴ ¹² προαπέθανεν; Ἐρυθριῶσι δὲ μεγάλως οἱ ὅλως ἐνθυμηθέντες δύνασθαι ἀντὶ τῆς τριάδος ¹³ γίνεσθαι τετράδα, εἰ λέγοιτο ἐκ Μαρίας εἶναι τὸ σῶμα. Ὁμοούσιον ¹⁴ μὲν γὰρ ἐὰν ¹⁵ εἴπωμεν τὸ σῶμα τῷ λόγῳ, μένει ἡ τριάς τριάς, ¹⁶ οὐδενὸς ξένου ἐπεισφερομένου εἰς αὐτὴν τοῦ λόγου. Ἐὰν δὲ ἄνθρωπον εἴπωμεν τὸ ἐκ Μαρίας σῶμα, ἀνάγκη, ξένου ὄντος κατ' οὐσίαν τοῦ σώματος, καὶ ὄντος ἐν αὐτῷ τοῦ λόγου, τετράς ἀντὶ τριάδος γίνεται, διὰ τὴν τοῦ σώματος προσθήκην.

10. ἔχων ed. Petav. εἰς codd. mss. et ed. princ. Cornarius transtulit — et ossa esse, sed habere, ut ne ipsum verbum in haec mutatum putaretur, sed idem et ante mortem et post resurrectionem esse crederetur. B. habet ἔχων αὐτὰ.

CAP. X. — 1. Fortasse γε scribendum pro γὰρ, quod in B. non receptum est,

quamvis et aliis praeter Epiphaniū tunc tibus libris.

2. παρὰ B.

3. ἐγένετο B.

4. σάρκα ζῶσαν receperunt Benedictini.

5. Scribendum fortasse τῷ.

6. ὁ λόγος ἀνθρ. B.

7. οὐ γὰρ ἔως τῶν ἀλόγων ζῶσαν B.

8. ἔνοιαν B.

minum in carnem et ossa mutatum esse affirmare non dubitant. Neque enim dixit, *Quemadmodum me carnem et ossa videtis esse, sed habere*, ne fortasse verbum ipsum in istiusmodi conversum esse putaretur, sed ut ea duntaxat et ante mortem et post resurrectionem habuisse credatur.

His ad eum modum comprobatis de aliis dicere supervacaneum Cap. X.
est, aut agitare disputando. Nam cum corpus in quo verbum inerat divinitati consubstantiale minime fuerit, sed ex Maria virgine revera natum, cumque verbum ipsum non in ossa carnemque mutatum sit: sed in carne resederit. Quod enim a Ioanne scriptum est, *Verbum caro factum est*, hunc habet sensum, ut ex simili lo- Ioann. 1, 14.
quendi ratione colligi potest. Est enim a Paulo scriptum, *Christus* Gal. 2, 15.
pro nobis factus est maledictum. Ut igitur maledictum ille proprie non fait, sed ideo fuisse dicitur, quod illud nostra caussa suscepit, sic et *caro factum est*, non quod in carnem commutatum fuerit, sed quod carnem pro nobis assumpserit, *et homo factus sit*. Etenim hoc ipsum, *Verbum caro factum est*, eandem vim habet ac si diceretur, Homo factum est. Cuiusmodi est illud a Ioële dictum: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*. Ioel 2, 28.
Quae quidem denuntiatio ac promissio non ad pecudes, sed ad homines pertinet, quorum gratia dominus est homo factus. Quae cum ita sint, eaque sit verborum illorum sententia, vel seipsos iure condemnabunt ii qui Maria priorem esse carnem illam existimant, quae de Maria sumpta sit, et ante illam humana praeditum anima fuisse verbum, eamque antequam huc adveniret habuisse. Sed et illi nugari desinent qui carnem mortis esse capaceam negant, et ad immortalis naturae sortem conditionemque transcribunt. Nam si mortuus non est, quomodo Paulus tradere hoc Corinthiis potuit, quod *se accepisse dicebat? Quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum* 1. Cor. 15, 2.
scripturas. Resurgere vero qui potuit nisi mortuus antea fuisset? Maximo verò pudore perfunduntur ii qui quaternionem pro trinitate constitui persuasum habent, si corpus e Maria natum esse dicatur. Nam si consubstantiale verbo corpus arbitremur, trinitas nihilominus trinitas permanet, cum peregrinum nullum verbum in illam invehatur. At si corpus illud idem ex Maria natum hominem esse dicamus, necesse est, cum corpus natura peregrinum alienumque sit, ut in ipso verbum insideat, quaternionem pro trinitate consurgere, corpore videlicet adiecto.

9. πάντες B.

10. τινὰ ἐσχηκέναι B.

11. ὅλως καὶ B.

12. καὶ ἀπέθανεν. Ἐρωδίασσαι B.

13. γενέσθαι B.

14. μὲν abest. a B.

15. ἐπιωμεν, φασί, τὸ B.

16. οὐδὲν ζέτον B., quod verum puto.

Κεφ. ια'.

Ταῦτα οὕτως λέγοντες οὐ νοοῦσιν ὅπως ἑαυτοῖς περιπίπτουσι. Καὶ γὰρ κἂν μὴ ἐκ Μαρίας λέγωσι τὸ σῶμα, ἀλλὰ ὁμοούσιον αὐτὸ τῷ λόγῳ, οὐδὲν ἦττον, ὅπερ ¹ ὑπεκρίνοντο, μὴ ἄρα ² ὡς φρονοῦντες νομισθῶσι, τοῦτο κατὰ τὴν αὐτῶν ³ ἄνοιαν δειχθήσονται λέγοντες τετραδά. Ὡς γὰρ ⁴ υἱὸς ὢν κατ' αὐτοὺς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸς πατήρ, ἀλλὰ υἱὸς πρὸς πατέρα λέγεται ὁμοούσιος, οὕτως τὸ ὁμοούσιον σῶμα τοῦ λόγου οὐκ ἔστιν αὐτὸς ὁ λόγος, ἀλλ' ἕτερον πρὸς τὸν λόγον. Ἐτέρου δὲ ⁵ ὄντος, ⁶ ἔσται κατ' αὐτοὺς ἡ αὐτῶν τριάς τετράς. Οὐ γὰρ ἡ ἀληθινὴ καὶ ὄντως τελεία καὶ ἀδιαίρετος τριάς δέχεται προσθήκην, ἀλλ' ἡ παρὰ τούτων ἐπινοουμένη. Καὶ πῶς ἔτι Χριστιανοὶ ⁷ ἕτερον παρὰ τὸν ὄντα θεὸν ἐπινοοῦντες; πάλιν γὰρ καὶ ἐν ⁸ ἑτέρῳ αὐτῶν σοφίσματι ⁹ τὴν ἀφροσύνην ἔξεισιν ὄραν. Εἰ ¹⁰ δὲ διὰ τὸ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἐν ταῖς γραφαῖς ἐκ Μαρίας εἶναι καὶ ἀνθρώπινον τὸ σῶμα τοῦ σωτήρος νομίζουσιν ἀντὶ τριάδος τετραδά λέγεσθαι, ὡς προσθήκης ¹¹ λεγομένης τὸ σῶμα, πολὺ πλανῶνται, τὸ ποίημα συνεξισοῦντες τῷ ποιητῇ, καὶ ὑπονοοῦντες δύνασθαι τὴν θεότητα προσθήκην λαμβάνειν· καὶ ἠγνόησαν ὅτι οὐ διὰ προσθήκην θεότητος γέγονε σὰρξ ὁ λόγος, ἀλλ' ἵνα ἡ σὰρξ ἀναστῇ, οὐδ' ἵνα βελτιωθῇ ὁ λόγος προηλθεν ἐκ Μαρίας, ἀλλ' ἵνα τὸ ¹² ἀνθρώπινον γένος λυτρωσῆται. Πῶς οὖν ¹³ οἶόν τε τὸ διὰ τοῦ λόγου λυτρωθὲν σῶμα καὶ ζωοποιηθὲν προσθήκην εἰς θεότητα ¹⁴ τῷ ζωοποιίσαντι λόγῳ ποιεῖν; Μᾶλλον γὰρ αὐτῷ ¹⁵ ἀνθρωπίνῳ προσθήκη μεγάλη γέγονεν ἐκ τῆς τοῦ λόγου πρὸς αὐτὸ κοινωνίας τε καὶ ἐνώσεως. ¹⁶ Ἀπὸ θνητοῦ γέγονεν ἀθάνατον, καὶ ψυχικὸν ὃν γέγονε πνευματικόν, καὶ ἐκ γῆς γενόμενον τὰς οὐρανίους διέβη πύλας. Ἡ μέντοι τριάς, καὶ λαβόντος ἐκ Μαρίας σῶμα τοῦ λόγου, τριάς ἔστιν, οὐ δεχομένη προσθήκην, οὐδὲ ἀφαιρέσιν, ἀλλὰ αἰεὶ τελεία ἐστὶ, καὶ ἐν τριάδι μία θεότης γινώσκεται, καὶ οὕτως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κηρύττεται, εἰς θεὸς ὁ τοῦ λόγου πατήρ.

Κεφ. ιβ'.

Ἐκ ¹ δὲ τούτου σιωπήσουσι λοιπὸν καὶ οἱ ποτε εἰπόντες τὸν ἐκ Μαρίας προελθόντα μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ κύριον καὶ θεόν.

CAP. XI. — 1. ὑποκρίνονται B.
2. ὡς περ φρ. νομισθῶσι, τοῦτο B. Pe-
tau. *distinxi* ὡς φρ. ν. τοῦτο, κατὰ.
3. ἔνοιαν B.
4. ὁ υἱὸς κατὰ τοὺς πατέρας ὁμ. ὢν
τῷ B. *Recle.*

5. ὄντως *codd. mss. uterque et ed. princ.*
At Cornarius iam vertit Cum autem aliud
sit, erit secundum ipsos *cell.*
6. κατ' αὐτοὺς ἔσται B.
7. οἱ ἕτερον B.
8. τῷ ἑτέρῳ B.

Haec illi dum ad eum modum pronuntiant, non animadvertunt Cap. XI.
 quantopere secum ipsi pugnent. Licet enim ex Maria profectum corpus esse non dicant, sed consubstantialia verbo duntaxat, nihilominus tamen, quod ne sentire viderentur vereri se simulabant, in hoc ipsum, quae est illorum stoliditas, oratione sua palam incurrun-
 runt, et quaternionem illum admittunt. Etenim uti filius, qui illorum sententia patri consubstantialis est, minime ille quidem pater est, sed filius patri consubstantialis appellatur, ita consubstantialia verbo corpus non ipsum verbum est, sed aliud quiddam a verbo distinctum. Quod si aliud est, illorum trinitas in quaternionem redigetur. Verae quippe et reipsa perfectae et indivisae trinitati nulla fieri potest accessio, praeter quam perperam isti commenti sunt. Quare Christiani esse qui possunt qui alterum ab eo qui vera deus est falsa sibi persuasione finxerunt; rursus enim in altera quadam istorum cavillatione quanta sit eorum stoliditas apparet. Nam si pro eo quod Christus corpus ex Maria natum et humanum est atque in scripturis esse dicitur, quaternionem idcirco pro trinitate constitui putant eo quod quaedam fieri videatur corporis accessio, vehementer errant qui conditori opificium suum aequale faciunt, et ad divinitatem accedere posse aliquid arbitrantur, nec illud intelligunt, non ad ullam carnis accessionem verbum carnem esse factum, sed ut caro ipsa resurgeret, neque verbum, quo ad meliorem aliquam conditionem transferretur, ex Maria prodiisse, sed ut hominum genus redimeret. Iam vero quomodo fieri potest corpus ut illud, quod per verbum redemptum ac vita donatum est, ei a quo vitam accepit ullam divinitatis accessionem possit afferre? Nam e contrario uberrima illa quidem ad humanum corpus ex divini verbi communionem commistioneque facta est accessio. Siquidem ex mortali immortale, ex animali spiritale redditum est, atque e terra profectum coeli portas penetravit. Ceterum trinitas ipsa, quamvis verbum e Maria corpus acceperit, trinitas est, cui nec addi potest quidpiam, neque detrahi, sed perfecta semper est, et in trinitate singularis divinitas agnoscitur atque ita demum unus deus verbi pater in ecclesia praedicatur.

Eadem porro ratione et os illis ocludetur qui dicere aliquando Cap. XII.
 ausi sunt eum qui ex Maria processit non ipsum esse Christum ac

9. πολλήν τήν B.

10. δε abest a B.

11. γνωμένης δια τὸ B.

12. τῶν ἀνθρώπων B.

13. οἴονται τὸ B.

Corpus Haereseol. II. 3.

14. τῷ λόγῳ τῷ ζωοῦ. π. B.

15. τῷ ἀνθρ. B. Recte.

16. ἀπὸ γὰρ B.

Cap. XII. — 1. δε B.

Εἰ γὰρ μὴ θεὸς ἦν ἐν τῷ σώματι, πῶς εὐθύς προελθεῖν ² ἀπὸ Μαρίας ἐκλήθη Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός; Πῶς δὲ καὶ Παῦλος, εἰ μὴ ὁ λόγος ἦν ἐν σαρκί, Ῥωμαίους ἔγραφεν, Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν; Οὐκοῦν ὁμολογεῖσθαι ³ οἱ κρείτερον ἀρνούμενοι τὸν ἐσταυρωμένον εἶναι θεὸν ἐσφάλθαι, κειθόμενοι ⁴ πάσαις ταῖς θείαις γραφαῖς, μάλιστα δὲ τῷ Θωμᾷ, ὃς μετὰ τὸ ἰδεῖν ἐν αὐτῷ τοὺς τῶν ἡλῶν τύπους ἀνεβόησεν, Ὁ κύριός μου, καὶ ὁ θεός μου. Θεὸς γὰρ καὶ κύριος τῆς δόξης ὢν ⁵ υἱὸς ἦν ἐν τῷ ἀδόξῳ καρ. 1006. θηλουμένῳ καὶ ἀτιμαζομένῳ σώματι. Τὸ δὲ σῶμα ἔπαυσε μὲν νυτῶμενον ἐν τῷ ξύλῳ, καὶ ἔρρεεν ἀπὸ τῆς τούτου πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδαρ, ναὸς δὲ τοῦ λόγου τυγχάνον ⁶ πεπληρωμένος ἦν τῆς θεότητος. Διὰ ⁷ τοῦτο ἡμίος ὄρων τὸν δημιουργὸν ἑαυτοῦ ἐν τῷ ὑβριζομένῳ σώματι ἀνεχόμενον τὰς ἀκτῖνας συνέστειλε, καὶ ⁸ ἐσκότασε τὴν γῆν. Ἀντὶ δὲ ⁹ τὸ σῶμα φύσιν ἔχον θνητὴν ὑπὲρ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀνέστη διὰ τὸν ἐν αὐτῷ λόγον, καὶ πέπαυται μὲν τῆς κατὰ φύσιν φθορᾶς, ¹⁰ ἔνδυμα δὲ γέγονε τοῦ λόγου. Ἐνδυσάμενον δὲ τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων λόγον γενέσθαι ἄφθαρτον. Περὶ δὲ τοῦ φαντάζεσθαι τινὰς καὶ λέγειν ὅτι ὤσκει ἐφ' ἕκαστον τὸν προφητῶν ¹¹ ἐγένετο λόγος, οὕτω καὶ ἐπὶ ἕνα τινὰ ἀνθρώπων ἐκ Μαρίας ἦλθεν ὁ λόγος, περιττόν ἐστι γυμνάσειν, φανερὰν ἐχούσης τῆς ¹² ἀνοίας αὐτῶν τὴν καταγνώσιν. Εἰ γὰρ οὕτως ἦθε, διὰ τί οὗτος ἐκ παρθένου, καὶ μὴ καὶ αὐτὸς ἐξ ἀνδρός καὶ γυναικός; οὕτω γὰρ καὶ ἕκαστος τῶν ἁγίων ἐγεννήθη. Ἥ δια τί οὕτως ἐλθόντος τοῦ λόγου, οὐχ ὁ ἐκάστου θάνατος λέγεται ὑπὲρ ἡμῶν γενήσθαι, ἀλλ' ὁ τούτου μόνος; Διὰ τί δὲ καθ' ἕκαστον τῶν προφητῶν ἐπιδημοῦντος τοῦ λόγου, λέγεται ἐπὶ μόνου τοῦ ἐκ Μαρίας, ὡς ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων ἐπιδημήσαντος; Ἥ δια τί, οὕτως ἐλθόντος αὐτοῦ, ὡς ἦλθεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἁγίοις, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀποθανόντες οὐκ ἀνέστησαν, ὁ δὲ ἐκ Μαρίας μόνος ¹³ τριήμερος ἀνέστη; Ἥ δια τί, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐλθόντος τοῦ λόγου, λέγεται μόνος ὁ ἐκ Μαρίας Ἐμμανουήλ, ὡς σώματος πεπληρωμένου θεότητος, ¹⁴ καὶ τεχθέντος ἐξ αὐτῆς; Τὸ γὰρ Ἐμμανουήλ ἐρμηνεύεται Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. Ἥ δια τί, εἴπερ οὕτως ἦλθεν, ἐσθλόντος ἐκάστου

2. ἐκ B.

3. καὶ οἱ B.

4. πάσαις desideratur in B.

5. ὁ υἱὸς B.

6. πεπληρωμένον B. Recte.

7. τοῦτο γοῦν ὁ μὲν ἦλ. B. Post τοῦτο in cod. Ien. conspicua est rasura quinque fere litterarum, quod spatium etiam in ed. princ. vacuum relictum est.

8. ἐσκότασε cod. Ien. (et cod. Rhedig.) ἐσκότασε (?) cod. Rhedig. ἐσκότισε B.

et margo ed. Petav.

9. τὸ omissum in ed. Petav. Colon. rpet.

10. Verba ἔνδυμα δὲ γέγονε τοῦ λόγου absumt a B., et ceteris Opp. Athanasii editionibus.

11. ἐγένετο, οὕτω καὶ B.

12. μαρίας B.

13. τριήμερος omissum est in ed. Petav.

14. καὶ om. B.

dominum et deum. Nisi enim in corpore deus extitisset, cur statim atque de Maria processit, *Emmanuel* vocatus est, *quod est interpretatum Nobiscum deus*? Paulus vero, nisi verbum in carne foret, ad Romanos scribere ista qui potuit, *Ex quibus Christus est secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in saecula, Amen?* Quamobrem qui antea negaverant eum qui crucifixus est esse deum, errorem suum agnoscant ac divinis omnibus literis fidem adhibeant, sed Thomae praesertim, qui cum in Christo clavorum vestigia vidisset exclamavit, *Dominus meus et deus meus.* Filius enim, idemque deus ac gloriae dominus in eo corpore, quod per summam ignominiam clavus confixum ac debonestatum fuerat, omnino residebat. Corpus ipsum vero in cruce perforatum utique patiebatur, et ex eius latere sanguis cum aqua diffuebat. Verum cum divini verbi templum esset, erat divinitate plenissimum. Quam ob causam sol ipse, cum auctorem suum tam graves in misero corpore contumelias tolerantem videret, radiis ac luce suppressa terram tenebris obduxit, corpus autem mortali natura praeditum supra naturae suae conditionem propter verbum, quod in ipso erat, a mortuis excitatum est, et a naturali corruptione liberatum verbi quoddam velut indumentum est factum, cumque verbo, quod humanam conditionem superat, velut amictu quodam obvolutum esset, corruptionis est expertus redditum. Quod autem ad nonnullorum inanes nugae et commenta pertinet, qui ut in reliquos prophetas omnes, ita et in unum illum e Maria natum hominem divinum verbum illapsum esse sentiunt, pluribus ea de re disputare supervacaneum est. Horum quippe stulta et inepta persuasio manifeste ac sine ullo negotio convincitur. Nam si ad eum modum ille descendit, cur e virgine natus non ex viro feminaque susceptus est, quemadmodum sancti omnes in lucem editi fuerunt? Cur cum ita verbum illapsum sit, non etiam ceterorum uniuscuiusque mors nostra causa tolerata dicitur, sed huius duntaxat unius? Cur cum in singulos prophetas divinum se verbum insinuaverit, in eo solo qui e Maria, natus est, in *consummatione saeculorum*, semel advenisse dicitur? Cur cum eodem modo se in illum infuderit, quo in priores omnes sanctos descenderat, reliqui omnes nondum post mortem surrexerunt, solus ille vero qui e Maria genitus est, tertia die surrexit? Cur cum eadem qua in ceteros ratione divinum illum verbum delapsum sit, unus illa ex Maria natus Emmanuel appellatur, quasi corpus ipsum divinitate repletum, et ab ea natum extiterit? Nam Emmanuel idem significat ac *Nobiscum deus*. Cur si ad eum modum accesserit, cum sanctus quili-

Esai. 7, 11.
Matth.
1, 23.

Rom. 9, 5.

Ioann.
20, 28.

Luc. 20, 45.

Hebr. 9, 28.

τῶν ἁγίων, καὶ πίνοντος, καὶ κοπιῶντος, καὶ ἀποθνήσκοντος, οὐ λέγεται ¹⁶ ὡς αὐτὸς ¹⁶ ἐσθίων, καὶ κοπιῶν, καὶ ἀποθανών, ἀλλ' ἐπὶ μόνου τοῦ ἐκ Μαρίας; Ἄ γὰρ ἔπασχε τοῦτο τὸ σῶμα, ταῦτα ὡς αὐτοῦ πάσχοντος εἴρηται. Καὶ τῶν ἄλλων δὲ πάντων λεγομένων μόνον ¹⁷ ὅτι ἐτέχθησαν, καὶ ἐγεννήθησαν, ἐπὶ τοῦ ἐκ Μαρίας μόνου εἴρηται, Καὶ ὁ λόγος σαφὲς ἐγένετο.

pag. 1007.
Κεφ. ιγ'

Ἐξ ὧν δεικνύεται ὅτι πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους ¹ πάντας γέγονεν ὁ λόγος τοῦ προφητεύειν χάριν, ² ἐκ Μαρίας αὐτὸς ὁ λόγος σάρκα ³ ἐκ τῶ λαβῶν προῆλθεν ἄνθρωπος, τῇ μὲν φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ λόγος ὦν τοῦ θεοῦ, κατὰ δὲ σάρκα ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ τῆς σαρκὸς Μαρίας γενόμενος ἄνθρωπος, ὡς εἶπεν ὁ Παῦλος. Τοῦτον καὶ ὁ πατὴρ ἐδείκνυσεν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ καὶ ἐν τῷ ὄρει, λέγων, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα. Τοῦτον οἱ μὲν Ἀρειανοὶ ἠρήσαντο, ἡμεῖς δὲ ⁴ ἐπιγινώσκουμεν προσκυνοῦντες, οὐ διαιροῦντες τὸν υἱὸν καὶ τὸν λόγον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν λόγον εἰδότες εἶναι τὸν υἱὸν, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, καὶ ἡμεῖς ⁵ ἠλευθερώθημεν. Διὸ καὶ ἐθανύμασμεν πῶς ὅπως ἐν ⁶ ἡμῖν περὶ τούτων ⁷ οὕτως γέγονε φιλονεικία. Ἀλλὰ χάρις τῷ ⁸ Θεῷ, ὅσον ἐλυπήθημεν ⁹ ἐντυγχάνοντες τοῖς ὑπομνήμασι, τοσοῦτον ἐχάρημεν ἐπὶ τῷ τέλει τούτων. Μετὰ γὰρ συμφωνίας ἀνεχώρησαν, καὶ εἰρήνευσαν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. Τοῦτο γοῦν κάμει πολλὰ πρότερον σκεψάμενον ¹⁰ κηποποίησε γράψαι τὰ ὀλίγα ταῦτα, λογιζόμενον, μὴ ¹¹ ἄρα ¹² ἐκ τῆς σιωπῆς ἀντι χαρᾶς λύπη γένηται τοῖς ¹³ ἐκ τῆς συμφωνίας πρόφασιν τοῦ χαίρειν παρασχοῦσιν ἡμῖν. Ἀξιῶ τοίνυν προηγουμένως τὴν σὴν εὐλάβειαν, καὶ δεύτερον τοὺς ἀκούοντας, μετὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ταῦτα δέξασθαι, καὶ εἰ ¹⁴ μὲν πρὸς εὐσέβειαν λείπει, τοῦτο διορθώσασθαι καὶ δηλώσαι μοι, εἰ δὲ ὡς παρὰ ἰδιώτου τῷ λόγῳ ¹⁵ μηδὲ κατ' ἀξίαν, μηδὲ τελείως γέγραπται, συγγνώμην πάντας τῇ ἡμετέρῃ περὶ τὸ λέγειν ¹⁶ ἀσθενεῖα. ¹⁷ Ἐρρωσθε.

ΠΕΠΛΗΡΩΤΑΙ.

Κεφ. ιδ'. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἐνετάγη, καὶ οὐ μόνον ἐξ ὧν παρ'

15. ὡς αὐτὸς codd. mss. et ed. princ. et B. ὡσαύτως ed. Petav.

16. ἐσθίων, καὶ πίνων, καὶ κοπιῶν, καὶ ἀποθνήσκων B.

17. ὅτι non legitur in codd. mss., neque in edit. princ. Et sane abesse potest.

CAP. XIII. — 1. ἅπαντας B.

2. Scribendum ἐκ δὲ M. cum B.

3. ἐκ τῶν abest a B.

4. ἐπιγινώσκοντες προσκυνοῦμεν B.

5. ἐλυτρώθημεν B.

6. ὑμῖν ed. Petav. et B.

7. οὕτω φανερῶν γέγονε B. Reda.

8. κυρίως ὅτι ὅσον B.

9. ἐντυγχόντες B.

10. πέπειχε B.

bet manducaret ac hiberet, nec non fatigaretur, ac moreretur, in nullo tamen verbum ipsum comedisse, laborasse, mortem denique subiisse dicitur, nisi in eo solo quem Maria virgo peperit? Quae enim corpus ipsum perpassum est, haec illi perinde ac si passum esset tribuuntur. Porro cum de ceteris unum illud iactari soleat, productos illos ac genitos fuisse, de solo Mariae filio dicitur, *Et verbum caro factum est.*

Ex quibus evidenter ostenditur, cum in reliquos vaticinandi solum gratia sese dei verbum infuderit, idem ipsum e Maria carne suscepta hominem prodiisse. Qui et natura substantiaque dei verbum erat, et, quod ad carnem attinet, e Davidis stirpe Mariaeque carne natus est homo, quemadmodum declarat apostolus. Hunc in Iordane, atque in monte pater demonstravit his verbis, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Hunc Ariani negant, nos adorantes agnoscimus. Neque filium a verbo separamus, sed verbum ipsum filium esse confitemur per quem omnia facta sunt, nosque adeo ipsi liberati. Unde illud magnopere demirati sumus, quomodo vel levissima inter nos ea de re controversia moveri poterit. Verum habendae deo gratiae sunt quod quantum ex illorum commentariorum lectione moeroris cepimus, tantum nobis eorumdem finis voluptatis attulerit. Siquidem mutua cum concordia discesserunt, eandemque fidei sinceritatem ac pietatem professi pacem retinuerunt. Quae me res potissimum post diuturnam deliberationem impolit ut haec pauca perscriberem. Verebar enim ne qui nobis gaudendi materiam consensione sua praebuissent iis silentium nostrum pro laetitia dolorem conscisceret. Quamobrem cum a te etiam atque etiam postulo, tum eos qui haec audient rogatos admodum cupio ut ea sincera cum conscientia percipiant, ac, si quid ad pietatem deest, emendare ac significare mihi ne graventur. Quod si minus pro rei dignitate perfecta, utpote rudis atque imperiti hominis videatur oratio, idipsum infantiae imbecillitatisque nostrae condonandum existiment. Valet.

Cap.
XIII.

Math.
3, 17.

HACTENUS ATHANASII EPISTOLA.

Cum igitur haec a nobis producta sit epistola, ac non modo ex

Cap.
XIV.

11. ἀρα codd. mss.

12. ταῦτα ἐκ τῆς B.

13. Verba ἐκ τῆς absunt a cod. mss. et edul. princ.

14. μὲν τε πρὸς B. Recte. In Epiphani libris vulgo incisum post τοῦτο.

15. μὴ κατ' ἀξ. B.

16. ἀσθενεία. Προσαγόρευε πάντας

τοὺς μετὰ σοῦ ἀδελφοὺς. Σὲ οἱ σὺν ἡμῖν πάντες προσαγορεύουσι. Ἐρωμένως ἐν κυρίῳ διαγοῖς, ἀγάπητι καὶ ἀληθῶς κοθηνότατε. B.

17. Hoc Ἐρωσθε in utroque codd. mss. rubro adscriptum est, perinde atque illud Πεπλήρωται subscriptum quod sequitur.

αὐτῶν ἠκούσαμεν, ἢ παρ' ἐτέρων, κατὰ τῶν λεγομένων ὠρμήσαμεν γράψαι, ἀλλὰ καὶ πᾶσι φανερόν κατέστη ὅτι οὐδένα ἐσυκοφαντήσαμεν, ἐξῆς ¹ καὶ ² ἐπιλήψομαι τῆς κατ' αὐτῶν ὑποθέσεως, ἵνα ἐκπανταχόθεν μὴ ὑποληφθῶμέν τισιν ὡς συκοφαντοῦντες τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς, καὶ τοὶ γε εὐχόμενος αὐτοῖς καὶ εἰς δεῦρο διορθῶσαι τὰ δοκοῦντα ἡμᾶς
 pag. 1008. λυπεῖν, ἵνα μὴ αὐτοὶ ἡμᾶς ζημιωθῶσι, μηδὲ ἡμεῖς αὐτούς. Πολλὰ-
 κίς γὰρ τοῦτο ἐπρεσβεύσαμεν καὶ παρεκαλέσαμεν, καὶ ἔτι ἐπιμένομεν παρακαλοῦντες, ἄραι τὴν φιλονεικίαν καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ πατέρων θεῖῳ θεσμῷ καὶ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως τῆς ἀπεριέργου, καὶ ἐδραΐας, καὶ ἀμετακινήτου, καὶ δικαιοτάτης ἐν πᾶσιν.

"Ἄλλοι δὲ εἰς ἡμῶν ὧτα εἰρήκασιν ὅτι οὐ ταύτην τὴν ἡμετέραν σάρκα, οὐδὲ ὅμοιαν ἡμῶν ἐλθὼν ἔλαβεν ὁ κύριος, ἀλλὰ ἄλλην παρὰ τὴν ἡμῶν. Καὶ εἶθε κατὰ δοξολογίαν ἔλεγον, καὶ κατὰ ἔπαινον. Καὶ αὐτοὶ γὰρ φαμεν ἅγιον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἄχραντον. Ἄμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν ³ τῷ στόματι αὐτοῦ. Καὶ παντὶ τῷ δῆλόν ἐστι τοῦτο τῷ εὐσεβῶς περὶ Χριστοῦ λέγοντι καὶ νοοῦντι. Ἡμεῖς δὲ εἰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα λέγομεν ὅπερ καὶ αὐτὸ ⁴ τῷ ἡμῶν εἴληφε παρ' αὐτῷ, τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα ἐν ἡμῖν τοῖς πεπλημμεληκόσιν οὐ διὰ τὸ ἀλλότριον εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἀλλόκοτον τὸ ὑποδεῆς καὶ ἡλατωμένον, ἀλλὰ διὰ τὰ ἡμῶν ἁμαρτήματα καὶ παραπτώματα, τούτου ἕνεκα. Οὐ γὰρ ἄλλο σῶμα ὁ κύριος ἔλαβε, καὶ ἄλλο ἡμεῖς ἔχομεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα ἐν αὐτῷ πεφυλαγμένον καὶ ἄχραντον διατετηρημένον.

Κεφ. ιε'. "Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ ἄχρι τῆς δεῦρο φιλονεικίᾳ τινὲ φερόμενοι, ὑπονοίαις ἀλλοτριαῖς προσχθέντες, οὐ κατὰ τὴν διδασκίαν τῶν πατέρων, οὐδὲ κατέχοντες τὴν κεφαλὴν τῆς πίστεως, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ τῶν συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβασζόμενον αὐξεῖ τὴν αὐξῆσιν τοῦ θεοῦ, ὡς ὁ ἀπόστολος λέγει, ἀλλὰ τάχα ὡς ὑπὸ ἀλλοτριῶν τινῶν θολωθέντες τὰς ἀκοὰς πλησιατέρας Οὐαλεντίνῳ καὶ Μαρκίῳ καὶ Μανιχαίῳ, καὶ αὐτοὶ δῆθεν εἰς τιμὴν Χριστοῦ φαντάζονται μᾶλλον ἢ περὶ ἀληθεύουσιν· ἐπὶ ἀκούσωσι παρ' ἡμῶν ὅτι ἔσχε Χριστὸς σῶμα τὸ ἡμέτερον, εὐθύς εἰς τοὺς μύθους τρέπονται

CAP. XIV. — 1. καὶ cod. Rhedig. δὲ reliqui libri.

2. ὑπολήψομαι cod. Rhedig.

3. τῷ omis. in ed. Pelav. Colon. repet.

4. Libri habent τὸ, verbis ita fere distinctis λέγομεν, ὅπερ — παρ' αὐτῷ τὸ ἄχρ. αὐτοῦ σῶμα, ἐν ἡμῖν κτλ. Pelav. in margine annotavit „Vitium sub-

est huic loco“, ceterum inemptatum cum in medio reliquit. Cornarius vertit Nos autem etiamsi ipsum corpus idem cum nostro suscepisse dicimus, tamen ipsis impollutum est corpus. In nobis vero qui peccavimus, inferius et imminutum est corpus, et non propterea cell. Gataherus Advers. Misc. p. 512. medietatem

iis quae vel ab illis vel ab aliis audivimus, ut adversus eos scriberemus inducti simus, sed et aliunde planum factum sit, nihil nos in ipsos calumniose contulisse, deinceps susceptam in illos disputationem repetam, ne vel tenuissimam de nobis calumniae contra fratres nostros suspicionem relinquam. Quamquam equidem hoc ipsorum caussa etiamnum precor, ut quae molestiae nonnihil nobis attulerint, aliquando corrigant, ne et illi nostri et illorum nos iacturam faciamus. Hoc enim saepe numero per legatos ab iis postulavimus hortatique sumus, et idem impetrare modo studemus, ut omni contentione sublata, apostolorum evangelistarum ac patrum divinis sanctionibus insistant, ac sinceræ, solidæ, inconcussæ et undecumque iustissimæ fidei professionem conservent.

Ceterum memini hoc a quibusdam ex illorum grege minus esse narratum, Christum dominum non banc nostram assumpsisse carnem, sed diversi generis aliam. Quod utinam ex affectu laudandi honorandique iactarent. Nam et nos sanctum illud esse corpus illibatumque dicimus; quippe quod *nullum unquam peccatum commisit, nec in eius ore dolus inventus est*; quod quidem nemo non intelligit qui de Christo pie profiteatur ac sentiat. Verum etsi purum integrumque corpus illius, quod assumpsit, idem esse cum nostro fateamur, est hoc ipsum tamen in nobis, qui quidem peccavimus, conditione ac dignitate multum inferius, non quod alienum ab illo sit et abhorrens, sed quod peccata sunt a nobis delictaque quamplurima commissa. Quare non aliud ac nos habemus a Christo corpus assumptum est, sed idem omnino corpus est quod in illo servatum et ab omni contagione vindicatum est.

Praeterea sunt inter illos aliqui ad hoc usque tempus contentionis avidi ac perabsurdis opinionibus irretiti, non doctrinae patrum inhaerentes, *neque fidei caput retinentes, ex quo omne corpus per compages et vincula suppeditatum et coagmentatum augetur incremento dei*, ut apostoli verbis utar, sed aures suas alienorum hominum narrationibus perturbari patientes, non dissimili ac Valentinus, Marcio Manichæusque ratione, conficta quaedam, in honorem scilicet Christi, mendacia pro veris dogmatibus obrudunt. Cum enim a nobis audiunt Christum nostro fuisse corpore praeditum, statim

Cap.
XV.

Eph. 4, 18.

proposuit hanc Ἡμεῖς δὲ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα λέγομεν, ὅπερ καὶ αὐτὸ τῷ ἡμῶν ἐλήφθη (vel αὐτὸ τῷ ἡμῶν τὸ σῶμα λ. ὅπερ κ. αὐτὸς ἐλήφθη) παρ' αὐτοῦ [δὲ] τὸ ἄχρ. αὐτοῦ σῶμα, ἐν ἡμῶν cell., ut sensus esset Nos autem etiamsi idem esse cum nostro corpus illud dicimus,

quod ipse suscepit, at prae illo ipsius puro corpore, in nobis qui transgressi sumus, non quod alienum aut alius sit generis, deficiens ac inferius esse, sed peccatorum ac delictorum nostrorum tantummodo respectu.

τοὺς ἰδίους τῆς φιλονεικίας, λέγοντες ὄνυχας αὐτὸν ἐσηκέναι, καὶ σάρκα, καὶ τρίχας, καὶ εἴ τι ἕτερον, οὐ τοιοῦτους δὲ ὁποίους ἡμεῖς ἔχομεν, ἀλλὰ ἄλλους ὄνυχας ἐσηκέναι, καὶ σάρκας ἄλλας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα οὐχ ὅποια ἡμεῖς ἔχομεν, ἀλλὰ ἄλλοια παρὰ τὰ ἡμέτερα· δη-
 pag. 1008. θεν πάλιν βουλόμενοι σοφιστικῶς τῷ Χριστῷ χαρίσασθαι, κατὰ τὸν
¹ Οὐαλεντίνον καὶ τὰς εἰρημένους αἰρέσεις, τοὺς ματαίους λόγους. Λε-
 γουσι γάρ, ὅταν Χριστοῦ ὁμολογήσωμεν τελείως τὰ πάντα, Περιέργως
 γέγραπται ² περὶ τῶν τοιούτων τῶν περιεργαζομένων, καὶ μηδὲν ἐργα-
 ζομένων. Πτύροντες γὰρ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκραιότερων εὐθὺς λέ-
 γουσι, Οὐκοῦν χρεῖαν ἔσχε τῶν κατὰ τῆς σαρκὸς συνήθειαν, ἢ τὰ
 πρὸς ἐκτοπισμὸν, ἢ τὰ πρὸς ἀφεδρῶνα, ἢ τὰ ἄλλα, ὅσα περ δοκεῖ εἶναι
 σοφὰ, δεινὰ δὲ τυγχάνοντα, καὶ ληρωδὴ μᾶλλον, ὡς φησὶ ὁ προφή-
 της, Τίς γὰρ ἐξήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Περὶ τίνος γὰρ
 τῶν ἁγίων, καὶ τοί γε ἀνθρώπων ὄντων τῶν προφητῶν, καὶ οὐ θεῶν,
 καὶ εὐαγγελιστῶν, καὶ λοιπῶν τῶν ἐκ ψυχῆς καὶ σαρκὸς ὄντων, καθ'
 ἡμῶς δὲ ὄντων, καὶ μὴ ἀμφιβαλλομένων, ἐγράφη περὶ τῶν τοιούτων
 πραγμάτων; Ποῦ δὲ οὐχὶ μᾶλλον τὰ σεμνότερα ἐπεμαρτύρησε τοῖς
 ἁγίοις ἢ γραφῇ, μὴ τι γε κυρίῳ Χριστῷ;

Κιφ. ιε'. Λεγέτωσαν δὲ ἡμῖν οἱ ἐκθαμβηταὶ τῶν προβάτων, καὶ πτύρται
 τῶν περιστερῶν, καὶ σοβηταὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἀρνίων τε ¹ καὶ θρημ-
 μάτων, Ποῦ παρεσκευάσθη Μωϋσῆς τὴν τεσσαρακονθήμερον; καὶ
 τὰ πρὸς χρεῖαν ἐποιεῖτο Ἡλίας ἐν τῷ Χορραῖ χειμάρρῳ, ὅπηνίκα ἄρτον
 μὲν τὸ πρῶτον ἤσθιε, κρέα δὲ τὸ δευτερόν ἀπὸ τῆς τῶν κοράκων
 παρακομιδῆς, διὰ θεοῦ προστάγματος; Ἠλίθιον γὰρ ἦν τὸ τὴν γρα-
 φὴν περὶ τούτων λέγειν, ὡς νῦν τούτοις Ἠλίθιον τὸ ἐξετάζειν. Τίς
 γὰρ ἀφέλεια ἐν τοῖς τοιούτοις, ἢ τί τὸ χρήσιμον; ἀλλ' ἢ μόνον εἰς
 ἀπιστίαν τῆς προλήψεως προφάσεις διὰ ψυχρολογίας καὶ ἀνατροπῆς
 ματαίας ἔχον. Λεγέτωσαν δὲ πάλιν ἡμῖν, τίνι τῷ λόγῳ, ὅτε ἠθέλη-
 σεν ὁ θεὸς ἐποίησε τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσι μῆτε τὰς
 τρίχας ² κομᾶσαι, μῆτε τὰ ὑποδήματα παλαιωθῆναι, μῆτε τὰ ἱμάτια
 κατατριβῆναι ἢ φυανθῆναι. Μὴ ³ ἄρα καὶ οὗτοι ἀπ' οὐρανοῦ ἐληλύ-
 θεισαν; μὴ θεοὶ οἱ τοιοῦτοι ὑπῆρχον; Καὶ τοί γε οὐκ ἐν κελαινῶς
 ὑπάρχοντες, ἀλλ' ἐν πολλοῖς θεὸν παραζηλώσαντες; Μὴ οὐκ ἦσαν ὁμοί-

CAP. XV. — 1. οὐαλεντινιάνον cod. Rhedig.

2. Corrigendum puto παρὰ τῶν. Pet-
 tavius suspicatus est ὅταν περὶ Χρ. ὁμολ.
 τελείως, τὰ πάντα περιεργα, ὡς γέγρ.

perl. xtl. Cornarius veritē d'icant enim,
 cum Christi omnia perfecte confessi
 fuerimus, et dixerimus quod curiose
 scripsum est de talibus ab huiusmodi
 perscrutantibus, et nihil efficiantibus.

ad inanes ac pertinaciae suae consentaneas sese fabulas transferunt. Nam ungues illum et carnem ac capillos, ceteraque omnia non eiusmodi qualia in nobis insunt, habuisse praedicant, sed ungues a nostris diversos, itidemque carnem ac reliqua id genus non similia nostrorum, sed ab iis longe discrepantia. Nimirum ut Valentini ac ceterarum quas antea commemoravimus haereseon more cavillatoria quadam argutia Christo gratificari videantur. Unde cum ea omnia quae insunt in Christo perfecte absoluteque profiteamur, multa illi de eodem absurde ac curiose disputare solent. De quo hominum genere, qui cum multarum rerum satagant, nihil tamen agunt, scriptura meminit. Etenim quo rudiorum animos quodam velut horrore perfundant, haec identidem obiiciunt: Ergo istiusmodi corporis necessitatibus, quae ei familiares sunt, obstrictus fuit, qualis egestio est ac secessus? Addunt et alia pleraque, quae callida ac subtilia videntur, sed horrenda otiosorum hominum ludicra sunt. Nam, ut ait propheta, *quis haec e manibus vestris requisivit?* De Eccl. 1, 12. quonam vero ex omnibus sanctis, tametsi homines essent prophetae, non dii, ut et evangelistae ceterique, qui ex anima et carne constabant, ac sine ulla dubitatione nostri similes erant, quis horum, inquam, extitit de quo eiusmodi quaedam conscripta fuerint? Nonne potius honestissima quaeque de sanctis, nedum de Christo domino, scriptura testatur?

Dicant nobis ii qui et oves absterrent, et columbas abigunt, et Christi agnos ac pecora fugant, ubinam Moyses totis illis quadraginta diebus ventrem exoneraverit? quonam ad secessum abierit Elias ad torrentem Chorra, cum mandato dei, quae a corvis afferebantur cibaria, hoc est *matutino tempore panem, vespere carnes comederet*. Nimirum stultum erat haec a scriptura commemorari, quemadmodum et illos modo perscrutari stultum est. Quae enim ex iis utilitas percipi potest? quis animi fructus? quae eo tantum spectat ut ad praesumptae cuiusdam opinionis infidelitatem adstruendam inanissimas occasiones frigidis illis nugis et ad animorum eversionem idoneis suppeditet. Velim et hoc porro nobis edisserant, quam ratione deus, cum voluit, id egerit ut Israëlitarum totos quadraginta annos neque pili crescerent, nec inveterarent calcei, neque vestes attererentur, aut sordibus obsolerent? An et isti de coelo descenderant? aut dii scilicet erant aliqui? Atqui ne laudantur illi quidem, sed divinum numen in plerisque provocarunt. An non

Cap.
XVI.

2. Reg.
17, 6.

Consternantes enim mentem simpliciorum statim dicunt cell. tav. Colon. repet.
 CAP. XVI. — 1. xal om. in ed. Pe- 2. χοιρίαι ed. Petav.
 3. ἀπα codd. mss.

pag. 1010. παθεῖς ἡμῖν; Ἄλλ' ἵνα δείξῃ ὁ θεὸς ὅτι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ δύναται
καὶ ἐγχαρῆ γίνεται καὶ μὴ γίνεσθαι. Ἴνα γὰρ μὴ τινες εἰς ἐκείνους
πάλιν λογίσανται τὰ ὑπὲρ φύσιν, διὰ τὰ αὐτοῖς ἐν θαυμασμῷ γινόμενα
παρὰ θεοῦ, τουτέστιν ὅτι τρίχες οὐκ ἐκόμων, ⁴ καὶ ἱμάτια οὐκ ἐπα-
λαιούντο, καὶ τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος, εἰς
ἡμῶν χάριν ἀσφαλισάμενον τὸ θεῖον γράμμα φησί, *Λαβέτω ἕκαστος*
πύσσαλον σιδηροῦν ἐν τῇ ζώνῃ ἑαυτοῦ, ἵν' ὅταν εἰς τόπον καθιζάνῃ,
σκάψῃ, καὶ χύσῃ τὴν ἰδίαν κόπρον, ὅτι λαὸς ἡγιασμένος ἐστὶ, καὶ
κύριος ἐνδημεῖ εἰς μέσον τῆς παρεμβολῆς. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ ἱστορίαν
παιδῆς Ἑβραίων παραφέρουσιν, ὅτι διήρκεσεν αὐτοῖς ὁ τύπος ἄχι-
τινὸς καιροῦ, ἕως ὅτου ὁ θεὸς ἠθέλησε δεῖξαι ἐν αὐτοῖς τοῦτο τὸ θαῦ-
μα, καὶ τοὶ γε αὐτῶν ἐσθιόντων καὶ κρέα καὶ ὀρυζομήτραν, συμβε-
βηκέναι αὐτούς μῆτε τούτου χρεῖαν ἔχειν.

Καφ. ιζ'. Καὶ εἰ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις διὰ τὴν πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν
δόξαν, ἦτοι κατὰ πρόσθεσιν χαριστικῶς, ἦτοι κατὰ ἀλήθειαν τοῦτο
ἄδεται, καὶ τοὶ γε αὐτῶν εἰδότες ὅτι καὶ ἄνθρωποι ἦσαν οἱ πρὸς
αὐτῶν συνηγορούμενοι καὶ φθαρτοὶ, καὶ οὐ θεοὶ, καὶ ἐκ σαρκὸς καὶ
αἵματος καὶ ψυχῆς, τίς παρὰ τούτων ἀνέξεται ἀκούων ¹ τὰ οὐκ ἀτόλ-
μητα περὶ Χριστοῦ τοῦ ἀνωθεν ἐλθόντος θεοῦ λόγου καὶ τῆς αὐτοῦ
ἐν ἅπασιν ἐνδόξου καὶ ἀληθινῆς ἐνσάρκου παρουσίας; Ἐν ᾗ ἐκλή-
ρωσε τὸ εἰρημένον, Πειραζόμενος κατὰ πάντα ὡς ἄνθρωπος, χωρὶς
ἁμαρτίας. Ἐξῆν γὰρ αὐτῷ ² ἐν ἀληθείᾳ ἔχοντα σάρκα τὴν ἡμετέραν
μὴ πράττειν τὰ δοκούντα ἡμῖν εὐτελεῖ, καὶ πράττειν ὅποια σεμνὰ
ἐτύγγανε, καὶ πρόκειται ἀναλόγως τῇ θεότητι, δι' οὗ καὶ οἱ υἱοὶ
Ἰσραὴλ οὐκ ³ ἐκόμησαν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν οὐκ ἐρυπάνθη, καὶ
ταῦτα κατὰ παράδοσιν αὐτοῖς συμβέβηκεν. Ὅτι δὲ καὶ ἱμάτια εἶχεν
ἐξ ἀνθρώπων κατεσκευασμένα, ἀναμφίβολον. Διμεγρίσαντο γὰρ τὰ
ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ ἔβαλον κλῆρον. Εἰ δὲ
ἱμάτιον ⁴ ἦν ἐξ ἀνθρώπων, δηλονότι ἐξ ἐρέας ἦν καὶ ἐκ λίνου· τὰ δὲ
ἐκ λίνου καὶ ἐξ ἐρέας γεγεννημένα ἄψυχά τινα ἦν καὶ ἀναίσθητα. Ἄλλ'
ὅτε ἠθέλησε δεῖξαι αὐτοῦ τὸ δυνατόν τῆς θεότητος, μεταμορφωθείς
pag. 1011. ἔδειξε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς τὸν ἥλιον, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λευκὰ
ὡσεὶ χιόνα. Πάντα γὰρ τῷ δυνατῷ δυνατὰ εἰς τὸ ⁵ ὑπὸ θίξιν παρὰ
προσδοκίαν καὶ τὰ ἀναίσθητα καὶ τὰ ἄπνοα εἰς δόξαν καὶ φαιδρότητα
μετασκευάσαι, ὡς τὴν ῥάβδον Μωϋσέως, ὡς τὰ ὑποδήματα τῶν υἱῶν
Ἰσραὴλ. Πᾶσι γὰρ ὡμολόγηται ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἄγιοι ἄνθρωποι ἦσαν,

4. καὶ omiss. in ed. Petav. Colon. repet.

CAP. XVII. — 1. Corrigo ταῦτα ἀτέλ-
μητα.

2. ἐν omiss. in ed. Petav. Colon. repet.

3. ἐκομοῦσαν codd. mss. uterque et
ed. princ.

4. ἦν omiss. in ed. Petav. Colon. repet.

5. ὑπὸ θίξιν Petavii emendatio est.
ὑποθήξιν codd. mss. et ed. princ. Quid
Cornarius putaverit facile ex translatione
eius apparet ut ostendat et ea quae sunt
praeter expectationem, et sensus expr-

igitur iisdem erant nobiscum affectionibus obnoxii? Verum omnia se posse per sese, fierique ipsius nutu, vel non fieri posse deus ostendere voluit. Ac ne fortassis aliqui ob stupenda illa prodigia, quae in illorum gratiam a deo facta fuerant, amplius quiddam humana conditione in illis extitisse crederet, ut huic errori nostra caussa consuleret, scriptura sacra sic praecipit: *Habeat unusquisque* Deut. 22, 12. *paxillum ferreum in zona sua, ut cum in aliquo loco desederit, fodiat, et stercus suum operiat: quoniam populus sanctus estis et dominus habitat in medio castrorum.* Quam in rem Hebraei quandam historiam commemorant, figuram illam ac typum aliquanto temporis spatio perseverasse, quamdiu deus in his hoc prodigium efficere voluit. Ac licet carnibus et coturnicibus vescerentur, nunquam tamen per illud tempus eiusmodi naturae necessitates expertos illos fuisse.

Iam vero si a Iudaeis ad maiorum suorum decus et gloriam, vel ad gratiam, ista finguntur, vel ex rei veritate praedicantur, quamquam homines illos fuisse quorum dignitatis patrocinium susceperunt, et corruptibiles, non deos sed ex carne sanguine animaque compositos extitisse non dubitemus, quis tam atrociam et horrendam de Christo deique verbo coelitus allapso ac de gloriosa veraque ipsius incarnatione iactari ab illis patienter audiat? Qua quidem in incarnatione illud, quod dictum est, implevit, *Tentatus per omnia ut* Hebr. 4, 15. *homo, absque peccato.* Etenim licet nostra carne praeditus foret, poterat nihilominus illa ipsa, quae a nobis habentur vilia, praetermittere, eaque praestare solum, quae honestiora ac divinae maiestati congrua videbantur, utpote per quem et Israelitarum capilli non excreverint, nec eorum vestimenta sordes contraxerint; quae omnia, si traditioni credimus, illis acciderunt. Quod autem vestes hominum manibus contextas Christus habuerit, extra omnem controversiam est. *Partiti sunt enim vestimenta eius, et super vestem eius miserunt sortem.* Quod si hominum artificio vestis erat illa confecta, utique e lana linoque contexta fuerat. Quae autem ex lino essent lanave facta, opinor anima ac sensu carebant. Verum ubi divinitatis suae potentiam indicare visum est, transformato corpore, *Faciem suam solis instar splendentem, ac vestimenta sua nivis more candentia monstravit.* Nihil est enim non praepotenti deo possibile, ut vel ea quoque, quae sensu ac spiritu careant, momento, ac praeter omnem expectationem in gloriam possit splendoremque convertere. Quemadmodum in Moysis virga, et Israelitarum calceamentis ostendit. Est enim apud omnes in confesso apostolos san-

Cap.
XVII.

Ioann.
19, 14.
et
Psalm.
21, 13.

tia ac inania ad gloriam ac claritatem $\alpha\lambda\epsilon\upsilon$, haer. 64, 66 et 69. *simpliciter* $\upsilon\pi\acute{o}$ transmutet. Haer. 31, 1. *dicti* $\upsilon\pi\acute{o}$ $\mu\lambda\alpha\nu$ $\alpha\lambda\epsilon\upsilon$, uti h. l.

φθαρτοὶ τὰ σώματα ὁ εἰς ἡμᾶς, ἄφθαρτοι δὲ διὰ τὴν ἐνοικήσασαν αὐτοῖς Θεοῦ δόξαν. Καὶ σκιὰ μὲν Πέτρου πάντας τοὺς προσφερομένους ἔχοντας ἀσθενείας ἴατο· καὶ σουδάρια καὶ σιμικίνθια τῶν ἱματίων Παύλου δυνάμεις ἐργάζονται.

Κεφ. ιγ'.

Καὶ πῶς οὗτοι Θεὸν πολυπραγμονοῦσιν αἰσχρὰς τινὰς ὑπονοίας τεκταινόμενοι, ἡπερὶ ὧν οὐδεμία χρεῖα γεγέννηται πώποτε πρὸς διαλογὴν, οὐ προφήτη, οὐκ εὐαγγελιστῇ, οὐκ ἀποστόλῳ, οὐ συγγραφεῖ; Ὅσα γὰρ τοιαῦτα οὗτοι λέγουσι, κἂν μυρία ἐπέκεινα τούτων κακῶς ὑπονοήσωσιν, οὐκ ἀνατρέψουσι τὴν πατρικὴν ἡμῶν πίστιν, τὴν τῇ ἀληθείᾳ Χριστὸν καταγγέλλουσαν. Ἐγεννήθη γὰρ Χριστὸς ἐν σαρκὶ κατὰ ἀληθεῖαν ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου, καὶ εὐθὺς ἀπὸ κηρύσεως Ἐμμανουὴλ καλεῖται, ὃ ἔστι Θεὸς μεθ' ἡμῶν. Οὐδέτι δεύτερον γεννᾶται. Καὶ ἀπέδρα εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ παιδίον μετὰ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, ἐπειδὴ ἐξήτουν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου, ὡς δυναμένου αὐτοῦ ἐν σαρκὶ ἀποκτανθῆναι. Ἀλλὰ προσεκυνήθη ὑπὸ τῶν Μάγων ὡς Θεὸς ἀληθινὸς, ἐν σαρκὶ γεννηθεὶς, καὶ οὐ δοκῆσει. Καὶ ἀνελθὼν ἀπὸ Αἰγύπτου κατὰ φόβον τοῦ Ἰωσήφ οὐκ ἐξῆλθεν εἰς Ἱερουσαλήμ, δι' Ἀρχέλαον, ὡς δυναμένου τοῦ παιδίου κρατηθῆναι καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ ἐν σαρκὶ παθεῖν ὅπερ ἔμελλε πάσχειν. Ἀλλὰ διεκάλυθη ὑπὸ Ἰωάννου, ἐπιγνωσθεὶς ὑπὸ τοῦ δούλου δεσπότης ὅτι Θεὸς ἦν ἐνανθρωπήσας ἐν ἀληθείᾳ. Οὐ κατεδέξατο δὲ τὴν τοῦ Ἰδίου δούλου ἐν τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει τιμὴν, ἵνα πληρώσῃ πᾶσαν δικαιοσύνην ἐν σαρκὶ, ἐν ἀληθείᾳ καὶ τελείᾳ ἐνανθρωπήσῃ, τὸν ὑπογραμμὸν τῆς σωτηρίας ἡμῖν ὑπολιμπάνων. Ἀλλὰ καὶ ἐκμήκεν ἄπο τῆς ὀδοποιρίας ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἔκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκαθέσθη. Διότι

pag. 1012. ἢ ἀληθινῶς, ὡς ἐνηθρώπησεν, ἔβρα λέγων, Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἵνα δεῖξῃ τὴν αὐτοῦ Θεότητα ἱκανὴν οὖσαν πάντα τὰ πλήθη τοῦ κόσμου τὰ πρὸς αὐτὸν ἀφικνούμενα ἀναπαῦσαι. Ἀλλὰ καὶ ἐπειράσθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἔμεινε τεσσαράκοντα ἡμέρας μῆτε ἐσθίων, μῆτε πίνων, ἵνα δεῖξῃ τὸ ἀνευδὲς τῆς αὐτοῦ Θεότητος. Οὐ γὰρ πεινῶν ὑπέμεινε, ὡς φιλοσοφικῶς καθ' ἡμᾶς ἐγκρατευόμενος, καὶ αὐτὸν ἄγχαν καὶ βιαζόμενος, ἀλλὰ ἀνυστερήτως, διὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ Θεότητα. Καὶ ὕστερον, φησὶ ἢ γραφῇ, ἐπέινασεν. Ἴνα δεῖξῃ τὴν ἀληθινὴν ἐνανθρωπήσιν τῆς Θεότητος, ἐν διδούσης τῇ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ τῶν εὐλόγων χρεῶν καὶ ἀληθινῶν μετέχειν, ἵνα μὴ τὸ ἀληθινὸν τῆς ἀκολουθίας ἀφανίσῃ

6. ὡς ἡμεῖς conticit Petavius. Cornarius recte vertit corruptibiles corporibus quoad nos.

CAP. XVIII. — 1. ἐπὶ vitium est ed. Petav. Colon. repet.

2. ὑπὸ cod. Rhedig.

3. ἀληθινῶς, ὡς ἐνηθρώπησεν, ἔβρα de coniectura mea reposui; libri habent ἀληθινῶς ἐνηθρώπησεν, ἔβρα. Petavius putavit ἀληθινῶς ἐνηθρώπησεν καὶ ἔβρα. Cornarius vertit eo quod vere homo factus erat et clamabat dicens.

ctissimos homines fuisse eosdemque corporibus perinde ac nos, corruptibiles et praeter divinam gloriam, quae in illis insidebat, incorruptos extitisse. Quamobrem et umbra Petri oblatis aegris omnibus sanitatem contulit, et sudaria ac semicinctia e Pauli vestibus admiranda quaedam prodigia praestiterunt.

Act. 5, 15.
Act. 19, 12.

Quid vero attinet homunciones istos quaedam subturpia cogitatione fingentes in divinum numen curiosius inquirere, cum de his nullus propheta vel evangelista vel apostolus, vel alterius generis scriptor disputare sibi necessarium duxerit? Enimvero quicquid illi narrant, ac licet infinita alia praeterea falsa sine opinione confingant, nunquam tamen traditam a maioribus nostris fidem, quae de Christo sincere omnia praedicat, poterunt evertere. Christus enim ex Maria virgine secundum carnem revera de spiritu sancto genitus est. Ac statim post partum Emmanuel, hoc est Nobiscum deus appellatur, nec iam secundo gignitur. Post haec infans in Aegyptum cum Iosepho ac Maria transfugit, *quoniam quaerebant animam pueri*, ut illud argumento sit illum in carne necari potuisse. Verum a Magis adoratus est, tanquam verus deus carne ipsa, non sola specie adumbrationeque natus. Deinde cum ex Aegypto revertisset, Archelaum adhuc metuente Iosepho Hierosolymam non adiit, utpote cum et infans comprehendi posset, et ante tempus in carne perpeti, quae erat aliquando passurus. Praeter haec a Ioanne prohibitus est, cum dominum servus agnovisset deum esse hominis natura revera praeditum. At is habitum sibi honorem a servo in eo genere detrectavit omnem in carne ex rei veritate, ut in perfecta hominis natura iustitiam impleret. Qua in re salutare nobis exemplum reliquit. Quinetiam vere de via fatigatus est, nec fatigatus modo, sed etiam prae lassitudine resedit. Adhaec quoniam non fide hominis naturam susceperat, contenta voce clamavit, *Venite omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*; ut ad omnes orbis terrarum homines, qui ad sese confugerent, recreandos idoneam esse divinitatem suam ostenderet. Praeterea tentatus a diabolo est, et quadraginta dies sine ullo cibo potuque permansit, ut eandem divinitatem nullius rei indigere monstraret. Neque enim tum famem sustinebat, quasi severiori quodam vitae instituto sibi abstinenciam indixisset, seseque inedia cruciare ac perdomare vellet, sed tanquam veram in sese divinitatem habens nullius egebat, *Postea tamen*, ut scriptura narrat, *esuriit*; qua ratione vere se hominem factum esse significavit, cum assumptum a se corpus veris ac rationi consentaneis necessitatibus obnoxium esse divina natura voluisset, ne, quod ex ipsa revera consequens esse videbatur, veram

Cap.
XVIII.

Matth.
1, 22.
Matth. 2.

Matth.
3, 14.

Ioann. 4, 6.

Matth.
11, 28.

τὴν ἀληθινὴν ἐνανθρώπησιν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς συκῆς ἐπέινεισι,
⁴ καὶ πηλὸν ἀληθινὸν ἐποίησεν. Ἀλλὰ λόγον εἶπε πρὸς τὴν συκὴν ὁ
 θεὸς, καὶ ἐγένετο. Καὶ ἐπὶ τῆς νηὸς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ ἐπαύ-
 σατο. Καὶ διὰ τοῦ πτύσματος καὶ πηλοῦ, τῷ λόγῳ τῆς αὐτοῦ θεότητος
 καὶ τῷ πτύσματι τῆς αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως καὶ τῷ πηλῷ πάλιν, ὡς
 τῷ Ἀδάμ, καὶ τούτῳ τὸ ἑλλίπεδός μέλος πλάττων ἐχαρίσατο, τῶν πάν-
 των τελείων ἐν αὐτῷ ὄντων, ἐν σαρκὶ πασχόντων, ἐν θεότητι δὲ
 ἀπαθῶν ὄντων, ἕως ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ὅπως μὴ πάσῃων λοιπῶν,
 ὅπως μηκέτι ἀποθνήσκων.

Κεφ. ζ'. Εἰ δέ τις διὰ τὸ μὴ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς τὸ σῶμα αὐτὸν
 εἰληφέναι ἄλλοιόν νοήσουσιν, οὐ πάντως διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι κατὰ τὸ
 ἡμέτερον σῶμα. Ἐξότε γὰρ ἀπὸ Μαρίας ὠμολόγηται, ἡμέτερον ἦν.
 Καὶ γὰρ Μαρία οὐκ ἄλλη ἦν παρὰ τὰ ἡμέτερα σώματα, ἐπεὶ καὶ ὁ
 Ἀδάμ οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς ἦν, ἀλλ' ἐκ τῆς γῆς πεπλασμένος.
 Καὶ οὐ πάντως, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς γῆς ἦν, καὶ οὐκ ἀπὸ σπέρματος
 ἀνδρὸς, ἄλλοιός ἦν παρὰ τὰ ἡμέτερα σώματα. Ἡμεῖς γὰρ ἐξ αὐτοῦ
 γεγεννημέθα, καὶ οὐκ ἔσμεν ἄλλοιοι παρὰ τὸ ἐκείνου σῶμα, καὶ τοί-
 γε ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ ἀπὸ μητέρας γυναικὸς γεγεννημένοι. Ἀλλὰ
 ταῦτα μὲν τινες σοφίζονται πολλάκις, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ ἔχοντες, ἐκ
 παρ. 1013. τοῦ προκειμένου ἐξέπεσον, τινὲς δὲ πάλιν ἐξ αὐτῶν τῶν πρὸς ἡμᾶς
 ἐρχομένων, ἄλλα μυρία καὶ ἐπέκεινα περιττολογούντες τὸν ἄνδρα τὸν
 ἐν πολλοῖς ἐπαίνοις φημιζόμενον διέβαλλον, καὶ τῷ μὲν ὄντι περιττό-
 τερον, οἶμαι, τοῦ δέοντος, ἢ κατὰ ἰδιωτίαν, ἢ ¹ κατ' ἀπαρακολουθη-
 σίαν, ἢ ² παρ' αὐτοὺς ἐξερχόμενοι καὶ ἀποφθεγγόμενοι, τὴν ταραχὴν
 εἰργάσαντο. Ἀλλὰ νῦν μοι περὶ τῶν περιττῶν ἕως ὧδε ἀρκεῖτω ὁ λό-
 γος, συνιόντων τῶν ἐντυγχανόντων ὅτι οὔτε φθύνῳ τετηγότες, οὔτε
 μίσει τῷ πρὸς τὸν ἄνδρα. Εὐχόμεθα γὰρ αὐτὸν μὴ μερισθῆναι ἀπὸ
 τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ τῆς γλυκύτητος τῆς πάσης ἀδελφότη-
 τος, ἀλλὰ ἀποθέσθαι αὐτὸν τῆς τοῦ λόγου τούτου φιλονεικίας τὴν
 ἔνστασιν, καὶ ἐπιστρέψαι κατὰ τὸ εἰρημένον, Ἐπίστρεφε, ³ ἐπίστρεφε,
 ἢ ⁴ Σουναμίτις, ἐπίστρεφε, καὶ ὀψόμεθα ἐν σοί. Ὅμως περὶ τοῦ
 προκειμένου αὐθις ἐπιλήψομαι τῆς ἀκολουθίας.

Κεφ. κ'. Τελείαν οὐ βούλεται λέγειν τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν,
 ἀλλὰ καὶ τὴν σωτηρίαν ἀποκρούεται τινῶν, φόβον ἐμποιῶν, καὶ λέ-

4. Verba καὶ πηλὸν ἀληθινὸν ἐποίησεν
 verba vir quidam doctus, cuius manus in
 margine exempli Scholliani hic illic con-
 spicua, delenda h. l. et post καὶ ἐπαύ-
 σατο relegenda esse censuit.

CAP. XIX. — 1. κατ' ἀπαρακολου-
 θήσιν correxit Pelavius. Libri habent
 vulgo κατὰ παρακολουθήσιν. Vocabulo
 ἀπαρακολουθήσια usus erat Epiphanius
 etiam haec. 59, 3.

humanae naturae conditionem extingueret. Unde et ad ficum arborem esuriit, et verum lutum fecit. Ad eandem vero illam ficum cum nonnulla dixisset, ea, uti dixerat, acciderunt. Item in navigio cum ventum increpasset, hic subito desiit. Tum vero sputo suo ac luto, et cum divinitatis suae sermone, tum hominis, quem assumpserat, sputo, luto, inquam, sicut Adamo quondam, ita caeco illi quod ad integritatem deerat membrum finxit ac reddidit. Si quidem in eo erant omnia perfecta, adeo ut in carne paterentur, in divinitate vero pati nihil possent, donec a mortuis excitatus est, nihil amplius omnino patiens, neque moriens omnino.

Matth. 11, 13.
Ioana. 9, 6.
Luc. 8, 24.
Ioann. 9.

Rom. 8, 9.

Quod si nonnulli, pro eo quod e virili satu corpus non accepit, diversi cuiusdam esse generis arbitrentur, non est quod propterea nostri corporis esse dissimile putent. Postquam enim e Maria natum esse extra dubitationem omnem est, nostrum fuisse necesse est, Maria quippe non alterius quam cuius corpora nostra sunt conditionis extitit. Nam et Adamus a viro genitus non fuit, sed e terra formatus, nec ideo sequitur quod non e virili satu, sed de terra prodierit, diversam quandam a nostris corporibus naturam esse sortitum. Etenim nos ab illo geniti ab eiusdem corpore diversi non sumus; tametsi e virili satu fuerimus, ac mulieris utero propagati. Sed haec nonnulli subtilius identidem tractantes, et in animo versantes, a scopo penitus aberrarunt. Alii porro ex iis, qui ad nos ventilabant, infinita quaedam aliis deblaterantes, virum laudatissimum suis criminationibus traducebant, ac vehementiorem quidem, quam par erat, tumultum concitarunt, sive ex inscitia, sive quod ab eo dictum erat minime percepissent, et ab eo digressi quae audierant dogmata praedicarent. Verum de supervacaneis hisce quaestionibus hactenus. Illud vero lectores omnes intellecturos arbitror, nulla nos aut invidia aut odio in hominem esse commotos. Istud enim inprimis optamus ac petimus, ut ne ab ecclesia Christi atque ab suavissima fratrum societate divellatur, sed ut eiusmodi dogmatis nimium studium contentionemque deponat, ac sese ad meliora convertat, sicut scriptum est, *Revertere, revertere, Sunamitis, revertere, et videbimus in te*. Redeo iam ad id quod initio proposueram, et quod consequens est attaxam.

Cap. XIX.

Gen. 1.

Can. 6, 12.

Negat a Christo perfectam hominis naturam esse susceptam. Imo et nonnullos ab omni spe salutis deiicit, vehementer illos terri-

Cap. XX.

2. Mallem κατ' εαυτοῦς sive κατ' αὐτοῦς. Cornarius vertit aut a se ipsis representantes ac proferentes turbam commoverant. Petavius volebat κατ' αὐτοῦ.

3. Alterum hoc ἐπιτροπεῖ desideratur in edit. Petav.

4. συνακτῆς cod. Ien. συνακτῆς edit. princ.

γαν ὅτι οὐ δεῖ τέλειον ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν ἀνειληφέναι λέγειν, ἴδεν ἀπὸ τοῦ φητοῦ εἰρημένου, Ἐναλαμβάνων πράξεις ὁ κύριος. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν, οὔτε διαφορὰν τινα ἐν τούτῳ τις ἔχει δεῖξαι, τῷ εἰπὼν ἀναλαβεῖν σάρκα τὸν κύριον, ἢ λαβόντα τελείαν ἐνανθρώπησιν, ἢ ὡσπερ πολλάκις ἐν ἡμῖν ὁμωνύμως πολλαὶ λέξεις τυγχάνουσιν. Ἐναλαμβάνων γὰρ, φησὶ, πράξεις ὁ κύριος, καὶ, Ἐνάλαβέ με ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων, καὶ, Ἐνελήφθη, καὶ εἶπον δύο ἄνδρες, Τί ἐστὴκατε, ἄνδρες Γαλιλαῖοι; οὗτος ὁ ἀφ' ὑμῶν ἀναληφθεὶς. Καὶ οὐ πάντως τὸ ἀναλαβεῖν μίαν ἔχει διαφορὰν, ἐν τῷ λέγειν, Ἐνάλαβεν, ἢ, Ἐλαβεν, ἢ, Ἐνεκλάσαστο εἰς ἑαυτὸν τὴν ἰδίαν ἐνανθρώπησιν· οὐτε ἀπὸ τῆς λέξεως ἡμᾶς ταύτης πτύρουσιν οἱ βουλόμενοι κατὰ τῶν ἀεραίων ἐπεγεύρεσθαι. ¹ Καὶ οὕτως χρῆ λέγειν, καὶ μὴ τις νομίση διαβάλλειν ἡμᾶς, ἢ χλευαστικῶς λέγειν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τὰ φήματα. Πολλάκις γὰρ ἐσκεψάμην περὶ τούτου γράφειν, ἵνα μὴ τις νομίση ἡμᾶς κατ' ἔχθραν κατ' αὐτοῦ ἐπεγεύρησθαι. Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς οὐδεὶς ἔβλαψεν, ὡς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λέγω, οὐδὲ τὰ ἡμῶν ἐν κόσμῳ ἀφήρπασεν. Σκεπτόμενος δὲ τοῦ μὴ γράφειν, ἠναγκάσθη ἐκ' αὐτῆς pag. 161A. τῆς ἀληθείας, ² ἵνα μὴ παραλείψω τῶν παρὰ τὴν πίστιν τι πεφρονηκότων· ὡς καὶ ὕστερον οἱ θεοσεβεῖς ἐντυχόντες ἐπιγινώσκονται, ὅτι οὐκ ἔνεκα ζήλου κοσμικοῦ ἡμῖν ὁ λόγος. Μᾶλλον γὰρ ὀφείλει ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ τὰ μέγιστα τῶν κατὰ κόσμον καὶ κατὰ τὴν ἀγάπην, εἴτερ ὁμοφρόνως τῇ ἀγίᾳ θεοῦ ἐκκλησίᾳ κατὰ πάντα τοῖς πᾶσι συνετίθετο, καὶ μὴ ζῆλον τι παρεισηγάγε φῆμα. Ἦτοι οὖν παρ' αὐτῷ, ἢ τοῖς παρ' αὐτοῦ μεμαθητευμένοις ὁ λόγος ἄλλως νοοῦμενος διὰ τοῦ τοιούτου σχήματος καὶ προφάσεως ἐν παρόνθ' ἄδεται, οὐκ ἔχω λέγειν. Πολλάκις δὲ διενόηθμεν, καὶ ἐκκληητοὶ γεγόναμεν, ὅτι ἔνεκεν τοῦ λόγου τούτου ἡ ἱεραστὰσις τῆς φιλονεικίας καὶ τοῦ ἀγῶνος ἕως θανάτου παρ' αὐτῶν ἐδικεῖται. Καὶ ἐκ τούτου ἔγνωμεν ὅτι τάχα περιττοτέρῃ τινὶ ὑπονοίᾳ παρ' αὐτοῖς ὁ λόγος ἄδεται.

Κεφ. κα΄. Ὅταν γὰρ ἐρωτήσης τινὰς ἐξ αὐτῶν, διαφορῶς μὲν οἱ πάντες ἀναγγέλλουσι. Τινὲς δὲ λέγουσι μὴ τελείαν εἰληφέναι τὸν κύριον ἐνανθρώπησιν, μηδὲ τέλειον αὐτὸν γεγονέναι ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο φευκτὸν ἐγίνετο πολλοῖς, λοιπὸν ὕστερον εἰρωνεῖα ἐπέκρηστο, ὡς ὕπνον ἐκ τοῦ στόματος ¹ αὐτῶν ἀκριβῶς μεμαθήκαμεν. Ἐπὶ τῆς Ἐ-

CAP. XX. — 1. Καὶ omitt. in edit. 2. Scribendum fortasse μὴ τινα. P. Pelau. Colon. repet.

latinius putavit ἵνα μηδένα.

tans ac dicens non esse quod perfectam illum hominis naturam assumpsisse dicamus. Hoc vero potissimum scripturae testimonio nititur, *Suscipiens mansuetos dominus*. Verum nihil admodum his in verbis admiratione dignum est, nec ulla potest in eo diversitas ostendi, quod carnem dominus aut perfectam hominis naturam suscepisse dicatur. Nam a nobis saepius nonnullae dictiones homonymos usurpantur, velut ista sunt, *Suscipiens mansuetos dominus*, et, *Suscepit me de gregibus ovium*, item illud, *Assumptus est*; et duo viri dixerunt, *Quid statis, viri Galilaei?* *Hic, qui assumptus a vobis*, etc. Nec in illo assumendi vocabulo inest ulla varietas, si dicamus, *Assumpsit*, aut *Sumpsit*, aut *Expressit*, humanam in sese naturam. Neque hac obiecta voce terrere nos possunt qui adversus imperitos ac simplices insurgunt. Omnino vero ita loqui convenit. Ac ne quis calumniari me putet, aut istiusmodi vocabulis in eo argumento cavillari, velim illud omnes intelligant, diu nos, antequam ea scriberemus, multumque deliberasse, ne quis fortasse per simultatem ei nos insultasse crederet. Atqui nullam iste nobis, ut humano more loquar, iniuriam imposuit, nec quae in hoc mundo possidebamus eripuit. Sed cum in illa deliberatione de his praetermittendis cogitarem, a veritate ipsa sum coactus, ne quemquam eorum praeterirem qui contra fidem aliquid sensissent. Nec dubito quin pius lector facile illud agnoscat, nulla ex huius mundi propria aemulatione sermonem illum nostrum esse profectum. Nam e contrario multo plus ille nobis, quod ad externas disciplinas et caritatem attinet, utilitatis afferret, si cum sancta dei ecclesia concorditer in omnibus consentire vellet, nec peregrinum aliquid et inauditum inveheret. Sive igitur ab illo iactatum, sive ab eius discipulis aliter interpretatum dogma sub eiusmodi specie ac praetextu velut ab aliud agentibus occinitur, de quo certi nihil affirmare possum, illud quidem saepe animo versavimus, ac maiorem in modum obstupimus, hisce in opinionibus propugnandis tanta illos cum animi contentione ac pugnandi libidine vel ad mortem usque pertinaciter insistere. Ex quo suspicari illud occurrit, ex alio quodam reconditiore sensu opinionem illam esse deductam.

Nam cum eorum aliquos interrogaveris, variis illi modis respondere solent; nec desunt qui perfectam hominis naturam dominum assumpsisse negent, ac perfectum hominem extitisse. Quod autem ab eo complures abhorrebant, dissimulatione deinde uti coeperunt, id quod nos ex illorum sermonibus accurate postea cognov-

Psalm.
148, 6.

Psalm.
77, 70.
Act. 1.

Cap.
XXI.

τιοχέων γὰρ γενόμενοι τοῖς ² ἀκραίμοσιν αὐτῶν συντετυχήκαμεν, ἐν οἷς καὶ Βιτάλιος ὁ ἐπίσκοπος ὑπῆρχεν, εὐλαβεστάτος ἀνὴρ τῆ βίῃ, καὶ τῇ καταστάσει, καὶ τῇ πολιτείᾳ. Ἐλέγομεν δὲ συμβουλευόντες καὶ παρακαλοῦντες συμφωνῆσαι τῇ πίστει τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, καὶ ἔασαι τὸ φιλόνεικον ῥῆμα. Ὁ δὲ Βιτάλιος ἔλεγε, Τί γὰρ ἐστὶ τὸ ἀνέμεσον ἡμῶν; Ἐίχε γὰρ οὗτος διάστασιν πρὸς αἰδέσιμόν τινα ἄνθρωπον καὶ ἐπίσημον, Παυλίνον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ Παυλῖνος πρὸς τὸν εἰρημὸν Βιτάλιον, ὑφ' ἡμῶν μετακληθέντα. Βουλούμενοι τοίνυν ἀμφοτέρους εἰς εἰρήνην συμβιβᾶσαι, — ἀμφοτέροι γὰρ ἐδόκουν ὀρθόδοξον πίστιν κηρύττειν, καὶ ἕκαστος διάστασιν εἶχε διὰ τινα πρόφασιν· ὁ μὲν γὰρ Βιτάλιος Παυλίνω ἐπέφερεν ὡς περὶ Σαβελλίου ὀνόματος ῥῆμα· διὸ ³ γενομένων ἡμῶν, ἐπεσχέθημεν τῆς πρὸς τὸν Παυλίνον τελείας κοινωνίας, ἕως ὅτε μετὰ ἐκθέσεως ἡμᾶς ἐγγράφου ἔπεισεν, ἧς παρ. 1015. ἤδη πρότερον ἀπολογίας χάριν πρὸς τὸν μακαρίτην Ἀθανάσιον ἐποίησατο τὴν συγκατάθεσιν. Πρὸςῆνεγκε γὰρ καὶ ἐπέδωκεν ἡμῖν ταύτης τὸ ἀντίγραφον μεθ' ὑπογραφῆς σαφῶς περὶ τριάδος ἔχον ὁμοῦ, καὶ περὶ νοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως, χειρὶ αὐτοῦ τοῦ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, ἣν ἐκθεσιν καθυπέταξα. Καὶ ἔστιν ἡδε.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΧΕΙΡΟΣ ΠΑΥΛΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Κεφ. κβ'. Ἐγὼ Παυλῖνος ὁ ἐπίσκοπος οὕτως φρονῶ, καθὼς παρέλαβον ἀπὸ τῶν πατέρων, ὄντα καὶ ὑφ'εστῶτα κατέρα τέλειον, καὶ ὑφ'εστῶτα υἱὸν τέλειον, καὶ ὑφ'εστῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τέλειον. Διὸ καὶ ἀποδέχομαι τὴν προγεγραμμένην ἐρμηνείαν ¹ περὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, καὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, ἥτοι οὐσίας, καὶ τοὺς φρονούντας οὕτως. Εὐσεβεὲς γὰρ ἐστὶ φρονεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὴν τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆς δι' ἡμᾶς γενομένης τοῦ λόγου τοῦ πατρὸς οὕτω φρονῶ καθὼς προγράφεται, ὅτι κατὰ τὸν Ἰωάννην ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Οὐ γὰρ κατὰ τοὺς ἀσεβεστάτους τοὺς λέγοντας μεταβολὴν αὐτὸν πεπονθέναι, ἀλλ' ὅτι δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος γέγονεν, ἐκ τε τῆς ἁγίας παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος γεννηθεὶς. Οὕτε γὰρ ἕψυχον, οὔτε ἀναισθητὸν, οὔτε ἀνόητον σῶμα εἶχεν ὁ σωτήρ.

² Καὶ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου.

Οὐ γὰρ οἷόν τε ἦν τοῦ κυρίου ἀνθρώπου δι' ἡμᾶς γενομένου ἀνόητον αὐτοῦ εἶναι τὸ σῶμα. Ὅθεν ἀναθεματίζω τοὺς ἀθετοῦντας τὴν

2. Ita fere ubique apud Epiphanium scriptum pro ἀκρέμοσιν. Cf. haeres. 68, 1. et 5. et 7.

3. Excidisse aliquid videtur. CAP. XXII. — 1. περὶ τῶν verba omissa sunt in edit. Petav.

vimus. Nam cum essemus Antiochiae, in primarios illorum incidimus, inter quos erat Vitalis episcopus, homo vita, moribus et instituto religiosissimus. Ac cum magnopere illum adhortaremur, et auctores essemus, ut cum ecclesiae catholicae fide consentiret, ac contentiosam illam vocem praetermitteret, ad haec ita Vitalis occurrebat. Quid est, inquit, controversum inter nos, et ambiguum? Habebat autem nonnihil cum Paulino episcopo religioso atque egregio viro discordiae, vicissimque Paulinus a Vitali, quem tum arcessivimus, dissidebat. Quos quidem inter sese conciliare studuimus; — ambo enim cum rectam ac sinceram fidem profiteri viderentur, certis de caussis a se mutuo dissentiebant; nam Vitalis Paulino Sabelliani quendam dogmatis vocem obiicebat: unde cum eo nos arcessissemus, ab absoluta cum Paulino communionem temperavimus, donec oblata fidei professione, quam scripto comprehenderat, aliud persuasit. Quam quidem professionem assensione sua confirmarat antea, cum se apud beatum Athanasium purgaret. Huius igitur nobis exemplum, cui subscripserat, obtulit, in quo sacrosanctae trinitatis ac mentis, quae in humana Christi natura inest, mentionem expresserat, eratque illa ipsa beatissimi patris nostri Athanasii manu scripta. Hanc nos subiiciendam hoc loco putavimus.

EXEMPLUM PROFESSIONIS FIDEI, QUAM PAULINUS EPISCOPUS SUA MANU SCRIPTAM OBTULIT.

Ego Paulinus sic sentio, quemadmodum a patribus accepi: Esse et subsistere perfectum patrem, et subsistere perfectum filium, et subsistere denique perfectum spiritum sanctum. Quare et illam trium hypostaseon, et unius hypostasis, sive substantiae interpretationem cum iis qui ita sentiunt amplector. Est enim pietati consentaneam trinitatem in una divinitate agnoscere ac confiteri. De incarnatione porro, quam propter nos verbum patris suscepit, ita, ut ante scriptum est, sentio, nimirum, ut Ioannes scripsit, *Verbum carnem esse factum*. Neque enim impiis ac sceleratis illis assentior qui mutatum illum esse definiunt, sed potius hominem esse nostra caussa factum, atque e sanctissima virgine de spiritu sancto esse genitum. Neque vero aut inanimum, aut sensus ac mentis experts corpus salvator habuit.

Illud quoque Athanasii episcopi manu fuerat adiectum.

Fieri quippe non potest ut domini nostri, qui propter nos homo factus est, mentis experts corpus sit. Unde et eos omnes

2. Haec verba Petavio plane aliena interposita, ut eam professionis partem esse videbantur, quo factum ut ea unci significaret quae Athanasii manu conscripta erat. Sunt, puto, ab Epiphanio pla erat.

Cap.
XXII.

ἐν Νικαίᾳ ὁμολογηθεῖσαν πιστὴν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας ἐκ τῆς οὐσίας, ἢ ὁμοούσιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ. Ἀναθεματίζω δὲ καὶ τοὺς λέγοντας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα διὰ τοῦ υἱοῦ γεγονός. Ἔτι δὲ ἀναθεματίζω τὴν Σαβελλίου, καὶ Φωτεινοῦ, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν, στοιχῶν τῇ πίστει τῇ κατὰ Νικαίαν, καὶ πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις.

ΕΠΛΗΡΩΘΗ.

pag. 101a.
Κεφ. xγ'.

Ἐλέγομεν δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ Βιταλίῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ, Τί καὶ ὑμεῖς λέγετε; εἴ τί ἐστιν ἀναμέσον ὑμῶν, διορθώσασθε. Ὁ δὲ εἶπεν, Λεγέτωσαν. Ἐφησαν δὲ ὅτι οὐ λέγουσι τὸν Χριστὸν τέλειον γεγονέναι ἄνθρωπον. Ὁ δὲ εὐθύς ἀπεκρίθη ὅτι, Ναί, ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν τέλειον ἄνθρωπον εἰληφέναι. Ἦν δὲ τοῦτο θαυμαστὸν τοῖς ἀκούσασι, καὶ χαρᾶς ἔμπλεον. Εἰδότες ἡμεῖς τὴν διάνοιαν τῶν προφάσεων τὸν νοῦν τῶν ἰδίων ἀδελφῶν σφετεριζόντων τὸ ἀκριβὲς ἐνεμίναμεν ἐρωτῶντες ὅτι, Φύσει σάρκα ὁμολογεῖς τὸν Χριστὸν εἰληφέναι; ὁ δὲ συνετίθετο ὅτι, Ναί. Ἀπὸ Μαρίας τῆς ἁγίας παρθένου ἄνω σπέρματος ἀνδρὸς καὶ διὰ πνεύματος ἁγίου; ὁ δὲ καὶ τοῦτο ὡμολόγη. Φύσει ἐκ τῆς παρθένου ἐλθὼν τὴν σάρκα ἀνεληφεν ὁ θεὸς λόγος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; ὁ μετὰ βάρους συνετίθετο. Ἦδη δὲ ἐν χαρᾷ καθιστάμεθα, ἐπειδὴ παρά τινων πρὸς ἡμᾶς εἰς Κύπρον ἐλθόντων ἠκούσαμεν τῶν προειρημένων παιδῶν ὅτι οὐδ' ὄλως ἡ σὰρξ ἀπὸ Μαρίας ὡμολογεῖτο. Ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ εὐλαβέστατος ἀνὴρ ἐκ Μαρίας τὴν σάρκα ἀνεληφέναι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡμολόγησε, πάλιν παρ' ἡμῶν ἤρωτᾶτο εἰ καὶ ψυχὴν εἴληφεν. Ὁ δὲ καὶ εἰς τοῦτο ὁμοίως μετὰ βάρους συνετίθετο, ὡς οὐ χρεὴ λέγειν ἄλλως, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἀληθεύειν. Χρεὴ γάρ τὸν περὶ ἀληθείας ἀνθρώποις γράφοντα τὸν πάντα νοῦν δοῦναι πρὸ ὀφθαλμῶν μὲν τὸν φόβον τοῦ θεοῦ ἔχειν, καὶ μηδὲν παραπεποιημένον εἰς τὴν τῆς γραφῆς ἐπαγγελίαν συντάττειν.

Κεφ. xδ'.

Ὁμολόγησεν οὖν ὁ Βιτάλιος καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην εἰληφέναι. Οὗτος γὰρ ἦν ὁ εἰπὼν ὅτι, Ναί τέλειος ἄνθρωπος ἦν ὁ Χριστός. Εἶτα μετὰ τὸ ἐρωτῆσαι ἡμᾶς περὶ ψυχῆς καὶ σαρκός, τότε ἠρωτήσαμεν, Νοῦν ἔλαβεν ἐλθὼν ὁ Χριστός; Ὁ δὲ εὐθύς ἠρνήσατο, λέγων, Οὐχί. Εἶτα ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν, Πῶς οὖν λέγεις τέλειον γεγονέναι ἄν-

anathemate damno qui propositam ac receptam in Nicaena synodo fidem respuunt, neque filium e patris substantia processisse, aut eidem consubstantialem esse confitentur. Sed et illos insuper condemnno qui spiritum sanctum creaturam esse per filium productam asserunt. Postremo Sabellii ac Photini, adeoque reliquas omnes haereses damno eique fidei subscribo, quae in Nicaena synodo decreta est, ac denique ea amplector omnia quae supra scripta sunt.

HACTENUS FIDEI PROFESSIO.

Secundum haec Vitalem eiusque socios sic allocuti sumus: Quid autem et vos dicitis? Si quid invicem dissidii habetis, conciliata pace penitus tollite. At ille, Dicant, inquit. Tum obiicientibus aliis negare ipsos Christum hominem esse perfectum, contra Vitalis respondit, Imo vero Christum fatemur perfectum hominem induisse. Quod eius responsum non minorem audientibus voluptatem quam admirationem attulit. At nos, qui callidorum hominum, a quibus fratres nostri in errorem abducebantur, intimos sensus ac tergiversationes cognitae habebamus, acrius in interrogando perstitimus, et, Christumne, diximus, proprie carnem assumpsisse profiteris? Profiteor, inquit. Eandemne de Maria virgine sine virili satu, ac per spiritum sanctum accepisse? Ne istud quidem inficiatus est. Utrumnam proprie deum verbum dei quae filium existimas e coelo descendentem carnem sumpsisse de virgine? Magna ille cum gravitate assensus est. Ea res nobis summae voluptati fuit. Quippe a discipulis illis, quos in Cyprum ad nos venisse antea narravimus, eiusmodi esse dogma illorum audieramus, Christi carnem e Maria nullo modo esse susceptam. Quare cum religiosissimus iste Vitalis dominum nostrum Iesum Christum carnem e Maria traxisse praedicaret, iterum a nobis interrogatus est, num et animam indidem accepisset. Ille pari gravitate ac constantia accepisse fassus est, neque aliter asserendum, sed in omnibus quod verum est pronuntiandum esse dixit. Enimvero necesse est eum qui de veritate hominibus scribat toto animi conatu in id unum incumbere ut dei sibi timorem ob oculos proponat, neque falsum quicquam ac temere confictum ad susceptam scriptionem admisceat.

Igitur Vitalis humanam a Christo animam susceptam esse confessus est. Sic enim aiebat: Omnino perfectus homo Christus extitit. Deinde postquam de anima et carne sciscitati sumus, tum demum istud ab eo quaesivimus, Mentemne Christus dominus accepit? Sine ulla cunctatione negavit. Tum nos ex adverso, Quinam

Cap.
XXIII.Cap.
XXIV.

θρωπον; Ὁ δὲ τὸν λογισμὸν τὸν ἴδιον ἀπεκάλυπτε τῆς διανοίας ὅτι, Τέλειον ἄνθρωπον λέγομεν εἶναι, εἰ τὴν θεότητα ποιήσομεν ἀντὶ τοῦ νοῦ, καὶ τὴν ¹σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν, ὡς εἶναι τέλειον ἄνθρωπον ἐκ σαρκὸς καὶ ψυχῆς καὶ θεότητος, ἀντὶ τοῦ νοῦ. Τῆς οὖν φιλοσοφίας γνωσθείσης, καὶ πολλὰ ἡμῶν περὶ τούτου διαλεχθέντων, καὶ ἀπὸ γραφῆς συστησάντων ὅτι χρὴ ὁμολογεῖν τὰ πάντα τελείως ἐληφότε τὸν θεὸν λόγον, τελείως τε οἰκονομηκέναι ἐν τῇ ²ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ, καὶ ἐν τελειότητι ταύτην, καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν συνηκεῖναι, καὶ ἐνδόξως πνευματικὴν αὐτὴν ὄλην, καὶ οὐκ ἄλλην, σὺν τῇ ἰδίᾳ θεότητι ἐν ἑαυτῷ ἠνωμένην ἔχειν, ³τὴν ὄλην τελείωσιν μίαν θεότητα ἀποτελεκεῖναι, καὶ καθέζεσθαι ἐν οὐρανῷ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς αὐτοῦ αἰδίου κυριότητός τε καὶ βασιλείας. Λοιπὸν ἀνέστημεν μὴ πεπεικότες ἀμφοτέρω τὰ μέρη διὰ τὴν προκειμένην φιλοσοκίαν. Νενόηται δὲ ἡμῖν ⁴ὅτι ἀπὸ τούτου οὐκ ἔνεκεν τοῦ νοῦ αὐτοῖς ὁ λόγος, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ νοῦ ἕτερον ἐστὶ τὸ φρόνημα. Ποτὲ γὰρ οὐκ ὁμολόγουν οὔτε ψυχὴν αὐτὸν ἐληφέναι. Ἐμῶν δὲ ἐνθυποφερόντων καὶ λεγόντων, Τί γὰρ ἐστὶν ὁ νοῦς; ὑπόστασιν τούτων νομίζετε εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ; οὐκοῦν πολλοστός ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος; εἶτα παρὰ τισιν ἐνομίζετο εἶναι τὸ πνεῦμα, τὸ αἰεὶ ἐν τῇ θεῷ γραφῇ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀδόμενον. Ὅτε δὲ εἰδείξαμεν ὡς οὐκ ὁ νοῦς ἐστὶ τὸ πνεῦμα, τοῦ ἀποστόλου σαφῶς λέγοντος, Ψαλῷ τῷ νοῖ, ψαλῷ τῷ πνεύματι, ἐντεῦθεν πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ λόγοι, οὐκ ἠδυνήθημεν δὲ αὐτούς πεῖσαι φιλοσοκούντας.

Κεφ. κξ'. *Εἶτα πάλιν τισὶν ἡμῶν λεγόντων, Τί γὰρ; ὑπόστασιν τὸν νοῦν εἶναι λέγετε; τινῶν δὲ αὐτῶν λεγόντων μὴ εἶναι ὑπόστασιν, ἀπὸ τοῦ ἡμᾶς πεπεικέναι αὐτούς ὅτι οὐ χρὴ νομίζειν αὐτὸν οὔτε τὸ καλούμενον ἀνθρώπου πνεῦμα, διὰ τὸ εἰπεῖν, Ψαλῷ τῷ νοῖ, ψαλῷ καὶ τῷ πνεύματι, μὴ ἔχόντων αὐτῶν πρὸς τοῦτό τι λέγειν, ἐλέγομεν, Οὐκοῦν εἰ οὐκ ἐστὶν ὑπόστασις ὁ νοῦς, ἀλλὰ κίνησις τῆς ἡμῶν πάσης ὑποστάσεως, νοῦν δὲ λέγετε τὸν Χριστὸν κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ἴσως οὖν φαντάζεσθε ἀνυπόστατον εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ μόνον ἕως λόγου, καὶ δοκῆσεως τὴν ἐνδημίαν τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αὐτὸν πεσοπῆ.*

CAP. XXIV. — 1. σάρκα τὴν ψυχὴν cod. Rhedig.

2. Scribendum haud dubie ἐν σαρκί, propter sequens ταύτην.

3. Respono καὶ τὴν ὄλην μίαν, αὐτὴν

εἰς τὴν ὄλην τελείωσιν, μίαν τε θεότητα. Cornarius veritū perfectiorne ad ministrasse in adventu in carnem, et hanc in perfectione etiam post resurrectionem ex mortuis conivitasse, et

igitur perfectum illum hominem fuisse censes? Ad haec ille intimos animi sui sensus nobis aperuit, et, Eatenus, inquit, perfectum hominem fuisse dicimus, si divinitatem illi loco mentis adscribamus, et carnem, atque animam adiungamus, sic ut perfectus homo ex carne, anima, divinitate, quae sit mentis instar, existat. Hoc igitur modo deprehensa in illo tanta contentionis libidine, cum ad eam rem pluribus disputassemus, et ex sacrarum literarum auctoritate comprobassemus, necessario fateri nos oportere omnia a verbo perfecte fuisse suscepta, et in assumpta carne perfecte itidem administrata, quam post resurrectionem suam perfecte sibi copularit; adeo ut eandem modo spiritualem omnino redditam, non aliam, ac diversam, cum propria divinitate in semetipso coniunctam habeat, et una ex illa perfectione divinitas consurgat, atque illa postremo natura ad dexteram patris in coelo et in sempiternae dominationis ac regni augustissimo throno considerat. Haec ubi disseruimus, cum utrique parti propter animorum pertinaciam contentionemque nihil persuaderemus, re infecta discessimus. Intellectum vero istud est, non de sola mente disputationem hanc illos ingressos, sed praeter illud de mente aliud quoque dogma sectari. Interdum enim ne animam quidem Christum assumpsisse ferebant. Contra quae illud obiiciebamus, Quid tandem putatis esse mentem? Utrumnam hypostasin esse quandam in homine creditis? Multiplex est igitur homo. Adhaec nonnullis placebat nihil esse mentem aliud quam spiritum, qui homini passim in scripturis tribuitur. Verum cum mentem nequaquam spiritum esse demonstrarem, ex eo quod diserte scripsit apostolus, *Psallam mente, psallam et spiritu*, multus ea de re nobis natus est sermo, nec ipsis tamen contentiose certantibus persuadere potuimus.

1. Cor.
14, 15.

Postea vero cum nonnullos ex iis hunc in modum aggredemur, Quid tandem? num hypostasin esse mentem asseritis? cui cum ita quidam occurrerent ut hypostasin negarent esse quod eis persuaseramus non id esse mentem, neque *spiritum illum* qui appellatur *hominis*, cum scriptum sit, *Psallam mente, psallam et spiritu*, cum adversus haec nihil haberent quod opponerent, tum urgere sic coepimus: Si mens non hypostasis est, sed totius hypostasis nostrae quaedam motio, cum Christum mentem esse hac ex parte velitis, eundem minime subsistentem fingitis, ac verbis tenuis et specie totum illud negotium incarnationis obiisse. Nihilo magis ad haec ra-

Cap.
XXV.

glorioso spiritualem totam, et non aliam, cum propria deitate in seipso unitam habere, totamque perfectionem unam deitatem effecisse, et sedere *cell*.

4. Fortasse transponendum ἡμῶν ἀπὸ τούτου ὅτι οὐχ κτλ.

CAP. XXV. — 1. ἀπὰ codd. mss.

κότα. Ὡσαύτως οὐκ εἶχον ἀποδοῦναι λόγον. Καὶ πολλὴ ἡμῖν γέγονε τότε λυπηρὰ ἢ τῆς ζωῆς κατάστασις, ὅτι ἐν τοῖς προειρημένοις ἀδειφοῖς καὶ ἐπαινετοῖς ἐβλήθησαν ἀπλῶς φιλονεικίαι, ἵνα διαστάσεις ἐν ἡμῖν πάντοτε ὁ προειρημένος τῶν ἀνθρώπων πολέμιος διάβολος ἐξεργάσῃται. Πολλὴ δὲ ἐστὶ τῆς τοιαύτης αἰτίας, ἀδελφοί, ἢ κατ' ἐνοίαν βλάβη. Εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς περὶ τούτου οὐκ ἐκινήθη λόγος, ἀπλούστατον ἦν. Τί γὰρ τούτο τὸν κόσμον ὤνησε τὸ καινοτόμημα, ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἀφέλησεν; ἢ οὐχὶ μᾶλλον ἔβλαψε, μῖσος καὶ στάσις ἐργασάμενον; Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος προεβλήθη, φοβερὸς γέγονεν· οὐ γὰρ εἰς τὸ κρεῖσσον τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Ἄρησις γάρ ἐστιν, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῷ μὴ ὁμολογοῦντι, ἀλλὰ καὶ ἐν βραχυτάτῳ τινί· οὐ γὰρ οὐδὲ καὶ ἐν τῷ τυχόντι παρεξέχεσθαι τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας. Λέξωμεν τοίνυν καὶ κατὰ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, βουλόμενοι μὴ ἔξω τῆς ἑαυτῶν ζωῆς βαίνειν, μηδὲ τὸν κανόνα καταλιμπάνειν τῆς ἀγίας Θεοῦ ἐκκλησίας καὶ ὁμολογίας. Οὐδενὶ γὰρ πώποτε τῶν παλαιῶν τοῦτο εἴρηται, οὔτε προφήτῃ, οὔτε ἀποστόλῳ, οὔτε εὐαγγελιστῇ, οὐ τινὶ τῶν ἐξηγητῶν, ἕως τούτων τῶν ἡμετέρων χρόνων, ἐξ οὗ καιροῦ ἀπὸ τοῦ προειρημένου λογιστάτου ἀνδρός τὸ τοιοῦτον σοφιστικὸν προῆλθε φῆμα. Παιδεῖα γὰρ οὐ τῇ τυχούσῃ ὁ ἀνὴρ ἐξήσκῃται, ἀπὸ τῆς τῶν λόγων προπαιδεύσεώς τε καὶ Ἑλληνικῆς διδασκαλίας ὀρμώμενος, πᾶσάν τε διαλεκτικὴν καὶ σοφιστικὴν πεπαιδευμένος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον βίον σεμνότατος, καὶ τῶν πρὸς ὀρθοδόξους αἰεὶ ἐν ἀγάπῃ ἐν πρώτῳ ἀριθμῷ ταττόμενος ἕως τούτου τοῦ λόγου διέμεινεν. Ἀλλὰ καὶ ἔξοριαν ὑπέμεινε, διὰ τὸ μὴ τοῖς Ἀρειανοῖς συγκατεῖναι. Καὶ τί με δεῖ λέγειν; πολλὴ ἡμῶν ἡ λύπη, καὶ κένθος ἢ ζωῆ, ὅτι λυπεῖν εἶωθεν ὁ διάβολος ἡμᾶς αἰεὶ, ὡς ἤδη πολλάκις εἶπον.

Κεφ. κς'. Ἄρξομαι τοίνυν περὶ τούτου τοῦ φητοῦ λέγειν, ἵνα μηδὲν τι, ὡς ἔφην, τῆς ἀληθείας παραλείψω. Τί ἡμῶς ἀφέλησε τὸ παρεκβάλλειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἐνσάρχου παρουσίας Χριστοῦ; Εἰ γὰρ ὅλως τοῦ βοηθῆσαι, ἐν οὕτως εἶπω, τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ Θεῷ λόγῳ καὶ υἱῷ Θεοῦ, ὁ ὑμέτερος λογισμὸς προήχθη, ἵνα μὴ εἴπωμεν αὐτὸν εἰληφέναι νοῦν, ὅπως μὴ νοήσωμεν ἐλάττωσιν περὶ τὴν αὐτοῦ Θεότητα, πολλῷ μᾶλλον ἢ προτιμότερον ἡμῶν τυγχάνουσι Μανιχαῖοι,

2. Vocabulum ἡμετέρων, in cod. len. deratur.

3. Fortasse πρὸς τῶν ὀρθοδόξων. Carnarius vertit et inter orthodoxos semper in primo ordine locatus fuit.

tionem ullam extricare poterant. Ex iis longe acerbissimo dolore ac molestia sumus affecti, quod inter praeclaros illos ac laude dignos fratres nostros tantae contentiones ac similitates intercederent, ut perpetuas in nos dissensiones importunissimus ille humani generis hostis diabolus immittat. Et vero tali in erroris argumento, fratres, praecipua quaedam fraus circumveniendis hominum mentibus versabatur. Nisi enim de ea re initio foret excitata disputatio, simplicissimum quiddam erat. Ecquam enim mundo novitas haec utilitatem conscivit? aut quid ecclesiae profuit? Nonne vebementer nocuit, cum intestinum odium simultatemque conflarit? Sed ubi semel dogma illud coepit emergere, formidolosissimum extitit. Non enim ad expeditiorem aliquam salutis nostrae viam ac rationem refertur. Quicumque vero non in hac modo parte, sed vel in levissima aliqua veritatem minime profitetur, fidem is eiurasse censebitur. Quippe ne in minimo quidem a veritatis via deflectere oportet. Quapropter etiam adversus opinionem illam disputemus, cum nec abhorreere a vita nostra, neque sanctae dei ecclesiae, fideique regulam deserere omni ope studeamus. Nullus enim unquam ex veteribus illud asseruit, non propheta, non apostolus, non evangelista, non interpretum aliquis, qui ad nostrum usque tempus extiterunt, a quo sophistica illa cavillatoriaque vox ex eruditissimi illius hominis ore processit. Non enim mediocrem literarum scientiam fuerat ille consecutus, cum et humanioribus Graecisque disciplinis esset excultus, et dialecticam ac sophisticam artem inprimis calleret, esset idem porro praecipua in omni vita gravitate praeditus, imo vero et orthodoxis omnibus, antequam istiusmodi dogma proponeret, longe carissimus. Quinetiam et exilium sustinuit quod Arianis assentiri nollet. Sed quid attinet pluribus ista prosequi? Magnum omnino dolorem ea res nobis attulit, et acerbam vitam reddidit, quoniam diabolus molestia nos, ut saepe dixit, solet afficere.

Sed nunc de hoc argumento disputare aggredior, ne ullam, ut initio monui, veritatis partem praetermittam. Quid igitur nos adiuvat quod ab assumpta hominis in Christo natura mentem excludimus? Nam si eo cogitatio nostra perducitur ut domino nostro Iesu Christo, ac deo verbo, deique filio, ut ita dixerim, subveniret, si, inquam, mentem ideo illum assumpsisse negemus, ut ne, quod ad divinitatem pertinet, inferiore illum esse loco dicamus, longe

Cap.
XXVI.

4. οὐ vitium est edil. Petav. Colon. re- quod verbum similiter usurpatum habes
pet. haer. 64, 10.

5. Fortasse scribendum συγκαταίνειν, CAP. XXVI. — 1. προτιμότεροι vtr
vel συγκαταβαλνννν, aut συγκαταβήνννν, doctus in marg. exempli Schottiani.

καὶ Μαρκιωνισταί, καὶ ἄλλαι αἵρέσεις, μὴ σάρκα αὐτῷ προσάπτειν βουλόμενοι, ἵνα μὴ ἐλάττωσιν τῇ θεότητι αὐτοῦ περιποιήσωνται.
 pag. 1019. Ἄλλ' οὐ κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων βούλησιν ἢ ἀλήθεια ἔχει τὴν δύναμιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτῆς διακυβερνητικὴν σοφίαν καὶ οἰκονομικὴν ἀκαταληψίαν. Τοίνυν ἡμῶν οὕτως ὁμολογούντων, καὶ μὴ κατὰ τὸν Μανιχαῖον ἐχόντων (οὐ χάριν γὰρ ἐκεῖνος δώσει, δοκῶν εἰς Ἐπαινον Χριστοῦ σάρκα λέγειν αὐτὸν μὴ εἰληφέναι, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ἀληθείας πεσεῖται, δοκῆσει ὁμολογῶν τὴν Ἰνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν), οὕτω καὶ ἐν τῷ παρόντι τοῖς ἡμετέροις ἀδελφοῖς ἔσται ἡ χυδαιολογία μεταίαια χάρις τυγχάνουσα· ὁμολόγηται γὰρ παρ' αὐτοῖς τε καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν μὴ θέλωσιν ἑτέρως φρονεῖν, καθὼς τινες πολλοὶς ἀπ' αὐτῶν ὄντες ἐάλωσαν πιεζόμενοι, διὰ τοῦτο καὶ ἀρνούμενοι σάρκα ἀληθινὴν τὸν Χριστὸν εἰληφέναι, ὡς ἄνω μοι εἴρηται ὅτι τινὲς ἐτόλμησαν λέγειν ὁμοούσιον εἶναι τὴν σάρκα τῇ αὐτοῦ θεότητι. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν παρεκβαλέσθωσαν ὡς μεταγνόντες, καὶ ἐλεγχθέντες ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἀτοπήματι παρὰ τοῖς περὶ σαρκὸς ἐν αὐτοῖς καλῶς φρονοῦσι. Πάντως γὰρ που ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος Ἀπολιναρίου οὐκ ἀρνήσεται.

Κεφ. κζ'. *Εἰ τοίνυν σάρκα εἴληφεν ἰθὺς ὁ λόγος, καὶ ἀπὸ Μαρίας ἐν ἀληθείᾳ, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, ἀλλὰ διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐγκυμονηθεὶς δὲ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἀναπλασάμενος ἑαυτοῦ, ὡς θεός, καὶ κλάστης ὢν τοῦ ἡρώδοτος ἀνθρώπου καὶ πάντων, ἄρα γε οὐκ ἤλαττώθη ἰθὺς ὁ λόγος, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀτρέκτῳ φύσει. Οὐ γὰρ λαβὼν τὴν σάρκα τροπὴν ὑπέστη, ὡς ὁμοούσιος θεῷ πατρὶ, καὶ οὐκ ἄλλοτριος παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. Εἰ τοίνυν ὁμολόγηται σαφῶς σάρκα αὐτὸν εἰληφέναι, καὶ ἠδρύνθαι, ἄρα οὐκ ἐκτὸς ψυχῆς τυγχάνει (πᾶν γὰρ τὸ ἀδρυνόμενον, πλὴν τῶν ἀκινήτων, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνέστηκε), κατὰ τὸ εἰρημένον, Ὅ δὲ Ἰησοῦς προέκοπτεν ἐν σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ· ἵνα δείξῃ τὴν ἡλικίαν διὰ τὴν σάρκα. Ἡλικία δὲ ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ὡς ἔφη, καὶ σώματος τελειοῦται. Μετὰ δὲ τὸ εἰπεῖν, Προέκοπτεν ἡλικίᾳ, ἀκολούθως φησὶ, Καὶ σοφίᾳ. Ὅ ὢν δὲ σοφία πατρός, πῶς προέκοπτεν ἐν σοφίᾳ, εἰ pag. 1020. ἄλλοτριον ἦν τὸ σκεῦος νοῦ ἀνθρώπινου; καὶ εἰ ἄνευ νοῦς ἐτύγγανε, πῶς σοφία ἐν ψυχῇ καὶ σώματι προέκοπτε; Καὶ ὁρᾷς πόση τίς ἐστὶ*

CAP. XXVII. — 1. ἑαυτοῦ, intellege 2. πρωτοπλάστα vitium est ed. Pisan. σάρκα. Suspicor autem ἑαυτῷ esse re- Colon. repet. scribendum.

nobis antepoenendi erunt Manichaei ac Marcionistae, ceteraeque haereses, quae, ne divinam maiestatem imminuere videantur, carnem ei tribuendam esse non existimant. Verum non ex hominum voluntate veritatis suspensa vis est, sed ex eiusdem gubernatrice sapientia administrandique facultate, quae nullo modo comprehendi potest, aestimanda. Quocirca cum eiusmodi sit fidei nostrae professio, neque cum Manichaeo sentiamus (non enim gratificari ille putandus est, cum ad maiorem Christi commendationem carnem ei detrahit, sed a veritate potius abhorret, dum illius incarnationem specie sola constare docet), eodem plane modo vanissima fratrum nostrorum erit illa disputatio, inanissimumque bene de Christo merendi studium. Etenim tam illi quam nos ipsi de carne Christi veritate recte sentimus; nisi forte aliter statuere voluerint; quemadmodum nonnulli saepe ex illorum numero argumentorum vi coacti convictique sunt ut veram a Christo carnem assumptam inficiari auderent, ut antea diximus, eo scilicet adductos quosdam ut carnem divinitati consubstantialem facerent. Sed praetermittendi a nobis illi sunt, utpote qui sententiam mutaverint, et a ceteris ex eodem grege de Christi carne non male sentientibus tam absurdum ob errorem confutati sint. Sed quicquid sit de aliis, certe religiosissimus illud non negabit Apollinaris.

Quare cum verbum dei coelitus delapsum vere ex Maria virgine, non ex virili semine, sed de spiritu sancto carnem suscepit, et in illius utero re ipsa gestatus sit, ac sibi corpus effinxerit, utpote deus, ac tam primi nostri parentis quam reliquarum omnium rerum fector ac conditor, non utique verbi illius est imminuta dignitas, sed in propria et immutabili natura perstitit. Nam cum carnem induit, nullam vicissitudinem est passus, ut qui deo patri consubstantialis existat, nec a deo, vel ab illius spiritu sancto diversus aut alienus. Quod si istud in confesso est, carnem illum induisse atque incrementa cepisse, animae expers esse non potest. Quicquid enim adolescit, si immobiles res excipias, anima constat et corpore. Eo porro scripturae verba illa referenda sunt: *Jesus* Luc. 2, 52. *autem crescebat sapientia et aetate.* Ubi propter carnem aetatem significavit; aetas vero ex anima, uti dixi, et corpore perficitur. Ac posteaquam *aetate illum processisse* dixit, consentanee, *Et sapientia*, subdidit. Iam vero qui sapientia patris esset, quinam ulla sapientiae progressionem habere potuit, si ab humana mente diversum vas illud, ut ita dicam, fuit? Ac si mentis expers extiterit, qui fieri potuit ut sapientia corpore animaque progressus faceret? Vides quam detorta violentaque sit illorum sententia, quorum

Cap.
XXVII.

βεβιασμένη διάνοια τῶν τὸν νοῦν παρεκβαλλόντων; Ἄλλα, φησὶ, οὐ λέγω ὅτι νοῦν εἴληφεν ἀνθρώπινον, ἐπεὶ ποιήσωμεν αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα, ἐρεθιζόμενον· ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἡμῖν ἐπιθυμητῆς ὁ νοῦς τυγχάνει. Καὶ ἀπλῶς πολλῇ τῶν ἀνθρώπων ἐρεσχέλια, ὡς εἶρηκεν, Ἐποίησεν ὁ θεὸς ἀπλοῦν συντετὸν ἄνθρωπον, αὐτοὶ δὲ ἐποίησαν ἑαυτοῖς λογισμοὺς πολλοὺς. Εἰ γὰρ ὅπως ³ ὁμολογοῦνταν ἡμῶν νοῦν εἴληφέναι τὸν ἀνθρώπινον, ⁴ νοήσωμεν εἰς ἑαυτὸν τῆς ἡμετέρας ἐλαττώσεως τὰ μέρη, πολλῶ μᾶλλον ὁμολογοῦνταν ἡμῶν σάρκα αὐτὸν εἴληφέναι δάσομεν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὅτι ἐν σαρκὶ ἐλάττωται, ὅπερ μὴ γένοιτο. Ὡς οὖν ⁵ οὐκ ἐν τῇ σαρκὶ ἐλαττώθη, καίπερ ἀληθινὴν σάρκα ἔχων, ἐλθὼν ὁ λόγος, οὐδὲ ἐν τῷ νῷ τὰ μὴ τρέποντα τῇ αὐτοῦ θεότητι διανενόηται. Ἄλλ' ὅσα ἦν εὐλόγα σαρκὶ, καὶ ψυχῇ, καὶ νῷ ἀνθρωπίνῳ, ταῦτα ⁶ ἐπετέλει ἐλθὼν ὁ κύριος, ἵνα μὴ ταράξῃ τῆς ἀληθινῆς ἐνσάρκου παρουσίας τὴν ἀκολουθίαν. Εὐλογον γὰρ ἦν πείνα, καὶ δίψα, καὶ κάματος, καὶ ὕπνος, ὁδοιπορία τε καὶ λύπη, κλαυθμὸς, καὶ ἐμβρίμησις. Ταῦτα δὲ ἀκολούθως ἐν αὐτῷ τελεσθέντα εὐλόγα τῆς ἐνσάρκου ἀληθινῆς παρουσίας ὑπέφημεν.

Κεφ. κη'. Οὐ γὰρ γέγραπται ὅτι ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν φανύην. Ἀγαθὴν δὲ ἐπιθυμίαν ἐπεθύμησε, φήσας, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν. Ἐπιθυμία δὲ ἐκ θεότητος οὐ γίνεται, οὐδὲ ἐκ σαρκὸς μονωτάτης, οὐδὲ ἐκ ψυχῆς ἀνοήτου, ἀλλὰ ἐκ τελείας ἐνανθρωπήσεως σώματος καὶ τοῦ νοῦ, καὶ παντὸς οὐτινος τοῦ ἐν ἀνθρώπῳ τυγχάνοντος. Ἔσχε γὰρ ταῦτα ἐλθὼν ὁ λόγος, σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν, καὶ πάντα εἴ τί ἐστιν ἄνθρωπος, χωρὶς ἀμαρτίας, χωρὶς ἐλαττώματος· κατὰ τὸ εἰρημένον, Πειραμαμένος κατὰ πάντα ὡς ἄνθρωπος, χωρὶς ἀμαρτίας. Εἰ δὲ τὰ πάντα πεπειράται, τὰ πάντα ἔσχε ἐλθὼν ὁ λόγος. Πάντα δὲ ἔχων ἀνήτητα ἐν αὐτῷ ἦν, ἄχραντά τε διετήρησε, τέλειος ὢν θεός, ἐκ σαρκὸς γεγεννημένος, καὶ τε

pag. 1021. λέγει τὰ πάντα πληρώσας, ὡς πληρωτῆς ὢν ὅλου τοῦ σκεύους, μὴ μερισθείσης τῆς σαρκὸς ¹ ἀναρμόστως ἐπιτηδεύσει, μὴ παρελκυσθεὶς τῷ τοῦ νοῦ ἄλλοιῳ ἐν ἡμῖν φρονήματι. Οὐ γὰρ ὁ νοῦς ἡμῶν εἰς τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν γεγένηται, ἀλλὰ διὰ τὸ σκοπεῖν τῶν ἐν ἡμῖν ἀναθεωρουμένων κατ' ἀμφοῖν πραγμάτων τὰ τέλεια, καὶ τὴν ἐργασίαν τῆς δικαιοσύνης ² καὶ ἐναντιότητος. ³ Νοῦς μὲν γὰρ φήματα διακρί-

3. ὁμολόγουν τῶν cod. Ien. ὠμολόγουν τῶν ed. princ. ὠμολόγουν τὸν cod. Rhedig. ἐπιτέλει cod. Rhedig.

CAP. XXVIII. — 1. ἀναρμόστως vitium est ed. Pelav. Pelavus comicus ἀναρμόστως.

4. νοήσωμεν ed. princ.

5. οὐκ abest a libris omnibus.

6. ἐπὶ τέλει cod. Ien. et ed. princ. respet.

2. καὶ omiss. in edit. Petav. Caplen.

mens a recto veritatis itinere deflexit. Atenim, inquit, mentem idcirco illum suscepisse nego; alioqui cupiditate illum affici, vel irritari sane dicamus, cum mens illa, quae nobis inest, variarum rerum cupiditate teneatur. Et, ut uno verbo dicam, mira est istorum hominum argutandi ac cavillandi libido; perinde ac scriptum est, *Fecit deus simplicem et prudentem hominem: sed ipsi varias sibi cogitationes finxerunt.* Nam si ex eo quod humanam illi mentem attribuimus, nostros eidem defectus affingamus, cum et ipsum carnem induisse fateamur, multo magis hac ex parte, si illorum sermonibus adhibenda fides est, imminutus debet videri; quod quidem absit ut unquam opinemur. Quamobrem uti verbum nullam in carne diminutionem passum est, tametsi veram sibi carnem imposuerit, ita nec in humana mente quicquam cogitavit quod minus esset divinitate dignum, sed ea duntaxat quae carni, animae et humanae menti consentanea videbantur accedens dominus expressit, ne verae suae incarnationis ordinem seriemque perturbaret. Erant porro ista consentanea, fames, sitis, fatigatio, somnus, peregrinatio, dolor, fletus, indignatio, quae, ut par erat, in sese perfecta cum hominis, quam revera susceperat, natura coniuncta convenientiaque monstravit.

Neque enim scriptum est usquam prava illum cupiditate fuisse correptum, quin potius optima illum cupiditas cepit, cum ita locutus est: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum.* Atqui desiderium neque a divinitate proficiscitur, neque ex sola carne, aut ex anima mentis experte, sed a perfecta hominis natura, quae corpus et mentem, ac quicquid inest in homine complectitur. His enim omnibus, corpore, inquam, anima et mente ac reliquis, quae in homine sunt, omnibus praeditum verbum advenit, si peccatum ac defectum omnem excipias, pro eo ac scriptum est, *Tentatus per omnia ut homo, praeter peccatum.* Quod si omnia expertus est, necesse est omnia penes verbum fuisse. Verum cum haec haberet omnia, eadem tamen in ipso superari non poterant, et sine ulla labe servata sunt, cum perfectus esset deus ex carne genitus, qui perfecte implevit omnia, tanquam perfecti vasis artifex, in quo neque caro minus convenienti aliquo studio divisa sit, nec ipse alieno aliquo mentis sensu, cuiusmodi in nobis cernitur, sit abstractus. Mens enim nostra non ad peccatum perpetrandum insita nobis est, sed ad earum rerum, quae in nobis utramque in partem considerantur, contemplandam perfectionem, nec non et officia iustitiae, vel ei contraria dignoscenda. Quippe *mentis est verba discernere, uti*

Ecc. 7, 20.

Cap. XXVIII.

Luc. 21, 15.

Hebr. 4, 15.

Iob. 12, 12.
et 24, 2.

3. „Vulgo οὐς“ Petavius.

ναι, λάρυγξ δὲ σίτα γένεται, καὶ ὄφθαλμὸς κατανοεῖ, καὶ νοῦς ὄρῃ. Ὅρασις τοίνυν καὶ γεῦσις καὶ διάκρισις ὁ νοῦς ἐν ἡμῖν ὑπάρχει, ἐκ θεοῦ ἡμῖν κεχαρισμένος, οὐπω δὲ συγκαταθετικὸς τῶν αἰεὶ γινομένων, ἵαν μὴ θέλῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ δὲ σὰρξ αἰεὶ ἐν πάσῃ γραφῇ ἀποκηρύττεται διὰ τὴν ἐν αὐτῇ γινομένην ἐπιθυμίαν. Οὐ πάντως δὲ αὐτὴν τὴν σάρκα ἀποκηρύττει, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῆς γινόμενα ἀπεκήρυξεν ὁ λόγος, ὡς ἔφη ὁ ἀπόστολος, Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν, διὰ τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς ἐπιφυόμενα. Ἴνα δὲ ἀποκρούσῃται τῶν αἰρέσεων τὴν διάνοιαν, μὴ πως νομισῶσι τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως ⁴ ἀηλιπίσθαι, λέγει, Δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν, ἵνα μὴ παρεκβάλλων τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἃ σάρκα εἴωθεν ἢ γραφῇ καλεῖν, νομισθῆι τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς παρεκβάλλειν. Τὰ γὰρ ἔργα τὰ ἐν αὐτῇ γινόμενα φαῦλα σαφῶς ἀπεκήρυξεν, αὐτὴν δὲ τὴν σάρκα ἅγιον ναὸν ἐπέδειξεν, ἐν τῇ ἁγιασάντι αὐτοῦ τὴν σάρκα, κατὰ τὸ γεγραμμένον ὅτι, Θρησκεία δὲ καθαρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὄρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου. Καὶ ἄλλω, ⁵ Μακάριοι οἱ ἀγνὴν τὴν σάρκα τηρήσαντες. Πολλὰκις δὲ κατ' αὐτῆς λέγουσα ἢ γραφῇ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς ἐξ αὐτῆς βλαστάνειν. Κατὰ δὲ τοῦ νοῦ οὐδὲν ἐξηγῆται ἢ γραφῇ, ἀλλὰ, Ψαλῷ τῷ νοῖ, ψαλῷ τῷ πνεύματι, καὶ, Ἐὰν ψαλῷ πάλιν τῷ πνεύματι, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι. Καὶ ὄρῃς ὅτι ἐν αὐτῷ καρπός, ἐν τῷ νῷ. Κἄν τε μὴ ἦ καρπός, οὐ πάντως τὸν νοῦν κατέλεξεν ἐν ἁμαρτίαις, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ μᾶλλον τὸν καρπὸν ἀπεφῆνατο.

pag. 1021.
κεφ. κς'.

Τί δὲ ¹ τοῦτο πρὸς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν δύναμιν τῆς Θεότητος ἐνσκήψει; τί δὲ ἡμαύρωσε τὴν αὐτοῦ δύναμιν τῆς ἁγίας γυναικὸς γαστήρ, μήτρα παρθένου, ² τοκετῶν πόροι, ἀγκάλαι Συμεῶνος, ³ Ἀννης ὑποδοχή, Μαρίας βασταγμὸς, τῆς πόρνης ἀφαλ, τριχες γυναικὸς ποδῶν ἀπτόμεναι; ἀλλὰ τὰ δάκρυα, ἀλλὰ μνήματος αἱ θέσεις; Σινδῶν γὰρ ἐλλήσας τὸ σῶμα αὐτοῦ οὐ περιεγένετο ἱκείνου τοῦ ἀκραιβουτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ μεγίστης δυνάμεως. Καὶ γὰρ ἔτι ἐν κοιλίᾳ τυγχάνων Ἰωάννης ἐσκήρτα, χαίρων ἐπὶ τῇ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν εἰσόδῳ, διὰ τῆς ἐγκυμονήσεως τῆς ἁγίας παρθένου· γεννηθεὶς δὲ, καὶ

4. Libri vulgo ἀηλιπίσθαι.

5. Hunc locum, ubi extet, reperire non potui.

Cap. XXIX. — 1. τοῦτο codd. mis. uterque. τούτου editi libri.

2. Fortasse τοκετικῶν. Cf. infra cap. 36.

3. Ἀννης restitui ex auctoritate codicis Parisini, quam probavit etiam Petavius. In cod. Ien. legitur αὐτῆς, in cod.

faucium degustare cibos. Sic et oculus considerat, et mens intuetur. Quocirca mens illa, quae in nobis residet, et a deo concessa est, visus est quidam et gustus ac discernendi facultas. Neque vero iis quae identidem sunt assentitur, nisi homini collibuerit. At caro in omnibus fere sacris literis ob illam quae in ipsa est cupiditatem damnari solet. Quamquam non omnino caro ipsa damnatur, sed quae ab illa proficiscuntur sacrorum librorum auctoritas proscribit. Unde apostolus ita loquitur: *Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.* Quod ad ea referendum est quae ex carne succrescunt. Atque ut haereticorum opiniones refelleret, ne carnem sibi persuaderent ab omni resurrectionis spe et communione deiectam, haec adiunxit: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem;* ne opera carnis excludens, quae carnis nomine scriptura solet afficere, una et resurrectionis spem a carne videretur excludere. Siquidem quae in illa exercentur depravata opera manifeste damnavit; carnem ipsam vero sanctum quoddam esse templum in eo qui carnem suam sanctificavit esse docuit; quemadmodum scriptum est, *Religio munda deo et patri haec est, visitare orphanos et viduas in afflictione sua, et immaculatum se conservare ab hoc mundo:* item alio loco, *Beati qui puram castamque carnem suam servaverint.* Porro scriptura adversus illam saepe disputans cupiditates ac voluptates ab hac ipsa pullulare nos docuit, contra mentem vero nihil omnino dixit, sed illud duntaxat, *Psallam mente; psallam et spiritu:* item, *Si psallam spiritu, mens autem mea infructuosa sit.* Ubi vides suum menti fructum attributum; ac tametsi fructus nullus existat, nullo tamen modo mentem inter peccata numeravit, sed ex ipsa potius oriri fructum asseruit.

1. Cor.
15, 52.

Iacob. 1, 27.

1. Cor.
14, 15.
et 14.

Ecquid vero ex istis omnibus adversus divinitatis domini nostri vim ac potestatem facit? aut qua in re eandem illam vim sanctissimae mulieris venter obscuravit? aut virginis uterus? aut partus exitus ac meatus? aut Symeonis ulnae? aut hominum exceptio? Mariae gestatio? meretricis attrectatio? mulieris capilli, qui illius pedes contigerunt? aut lacrymae? aut illa in monumentum depositio? Quippe sindon illa, quae ipsius corpus obvolvit, sincerum illum et integrum, vel summam illius potestatem superare minime potuit. Etenim Ioannes, cum in matris utero versaretur, ob ingressum ad sese domini sui, quem beata virgo parturiebat, prae gaudii magnitudine subsultavit. Idem porro dominus editus in lucem, et in praes-

Cap.
XXIX.

Luc. 1, 44.

ἐν φάτῃ κείμενος, οὐ λέληθεν ἀγγέλων χορόν. Παρεμβολαὶ δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως τοῦ αἰῶνος εἰσόδῳ δορυφορεῖν ἀπεστέλλοντο, ὕμνοι ⁴ ἐπινίκιοι ἐτελοῦντο, εἰρήνη ἐν τοῖς ποιμέσιν ἐκηρύττετο. Ἄλλὰ τί ἡμάυρωσε τὴν αὐτοῦ δύναμιν; Ἔτι γὰρ ὄντος αὐτοῦ βρέφους, καὶ βασταζομένου, ἀστὲρος μὲν γίνεται σημεῖα ἀπὸ ἀνατολῶν, Μάγων παρουσία, προσκύνησις τε καὶ ⁵ δορυφορία, γραμματέων ζήτησις βασιλεῖ, ἢ περὶ αὐτοῦ ἀπόκρισις καὶ ὁμολογία, τὰ δὲ ἄλλα πάντα, ὅσα περιέχει ἡ ἀκολουθία, τί ἐνέσκηψε τῇ αὐτοῦ θεότητι; ποῖον ἐπικάλυμμα ἔσχεν, ὡς ἐν ἡμῖν, ἢ σαρκὸς κατοχή; Ἐπιτιμᾶ μὲν κλύδωνι, καὶ τοῖς ἀνέμοις, καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ οὐκ ἐπέχεται ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἢ τῆς αὐτοῦ θεότητος δύναμις, ἐπιτελοῦσα τὸ κατὰ φύσιν τῆς θεότητος. Ἄλλὰ καὶ ὄγκου καὶ βάρους τῆς σαρκὸς ὑπαρχούσης, οὐ βάρει συνέχεται. Περιπατεῖ γὰρ ὡς ἐπὶ τοῖς ὕδασιν, ὡς ἄτρεπτος θεός, ἐν σαρκὶ μὲν ὑπάρχων, οὐκ ἀπὸ σαρκὸς δὲ ἀλλοιούμενος, καὶ καλεῖ φωνῇ, Δάξαρε δεῦρο ἔξω, οὐκ ἀντίθετον ἔχων τὴν σάρκα, οὐδὲ τῆς θεότητος ἐν σαρκὶ τῇ τελείᾳ ἐνανθρωπήσει δεδολωμένης.

Κεφ. χ'. Καὶ πολλὰ μοι ἔστι ¹ τοῦ λέγειν· ἀλλὰ καὶ ἐκ νεκρῶν ἀνίσταται, καὶ ἀναμογλεῦει τὰ καθ' ἄδου, καὶ ἐλὼν ἀνήνεγκε τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀναστάς τὸ τριήμερον ἐν αὐτῇ ² τῇ ἁγίᾳ σαρκὶ, καὶ ψυχῇ τῇ ἁγίᾳ, καὶ νῶ, καὶ παντὶ τῶ σκεύει, καὶ ἐν τῇ θεότητι ἡνωμένος, τέλειος γέγονεν ἄνθρωπος, συνενώσας τὴν ἐνανθρωπήσιν ἑαυτοῦ τῇ θεότητι, θανάτου αὐτοῦ μηκέτι κυριεύοντος. Τῇ δὲ θεότητι συνηνωμένος τὸ παχυμερὲς λεπτομερὲς ἐτελείου, εἰσερχόμενος θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον δεικνύς σάρκα καὶ ὀστέα, ἵνα τὸ σωτήριον τῆς δυνάμεως ὑποφάνῃ, ἵνα τὴν ³ ἡμῶν ἐλπίδα ὑποδείξῃ, ὅτι τὰ πάντα ἐτελείωσεν ἐλθὼν ὁ λόγος, καὶ ἐν αὐτῶ τῶ σώματι ἀναληφθεὶς ἐνδόξως ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, οὐκ ἀπὸ τοῦ ὄγκου πιεζόμενος, οὐκ ἐκτὸς τοῦ σώματος ὑπάρχων, τὸ δὲ σῶμα πνευματικὸν ἔχειρας. Εἰ τὸ ἡμέτερον σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθοραῖα. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν, πόσῃ γε μᾶλλον τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ; διὸ πεπλήρωται, Οὐ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν, οὐδὲ ἐάσεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην. Ἄλλὰ ταῦτά μοι πάντα περὶ τῆς τελείας αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως εἰρηται, ἵνα μὴ

4. ἐπινίκιοι desideratur in edit. Pelav. γειν.

Colom. geret.

5. δωροφορία suspicatus est Pelavius.

Clar. XXX. — 1. Suspitor του λέ-

2. τῇ σαρκὶ τῇ ἁγίᾳ cod. Rhediq.

3. ἡμῶν codd. mss. uterque. ὑμῶν

edit.

sepi iacens, ab angelorum est choro cognitus. Mittebantur tum coelestes illi exercitus, qui sempiterni regis ingressum apparitorum ac satellitum more stiparent; triumphalia carmina concinebantur, pax insuper pastoribus nuntiabatur. Qua igitur in re illius est infuscata maiestas? Nam cum adhuc infans esset, et alienis brachiis gestaretur, novae ab oriente stellae prodigium apparuit; quod subsequutus deinceps Magorum adventus, adoratio et obsequium. Tum ab rege facta a scribis inquisitio, eorundemque responsum ac veritatis confessio. Reliqua demum alia, quae consequenter exponuntur, quid divinitati illius officere potuerunt? Quodnam vero ut in nobis usuvenit, carnis detentio, velut integumentum illi et involuorum obduxit? Nam et tempestatem cum ventis ac mari increpat, nec divina illius potestas, cum id quod naturae suae consentaneum est efficeret, carnis ulla contagione praepediebatur. Quinetiam cum sua carni moles gravitasque constaret, nequaquam tamen haec illum gravitas retardavit. Nam supra aquas ambulavit, uti immutabilem deum par erat, qui sic in carne versabatur nulla ut in ipsum ex illa mutatio redundaret. Itaque et contenta voce sic exclamat: *Lazare veni foras*. In quo carnem sibi repugnantem minime est expertus; neque divinitas ipsa in carne perfectaue hominis natura residens velut servitute quadam est oppressa.

Possumus et alia complura subtexere, velut quod a mortuis excitatus est, quod inferorum claustra perfregit, quod captivorum agmen in potestatem redegit et eduxit, quod tertia die cum carne sua sanctissima, nec non et anima, mente, ac toto denique vase ipso surrexit, et cum divinitate copulatus homo perfectus extitit, humanamque naturam ad divinitatis consortium evexit, adeo ut *mors ipsi non dominetur amplius*. Igitur cum divinitate coniunctus quod crassum erat et concretum tenue ac subtile reddidit tum cum clausis foribus ingressus est, et cum intrasset, carnem et ossa monstravit, ut et salutarem suam potentiam ostenderet, et quod spei nostrae propositum est exhiberet, planumque faceret omnia a verbo post susceptam carnem esse perfecta. Praeterea eodem illo corpore magnifice sublatus in coelum ad patris dexteram consedit, non mole praegravatus corporis, aut vero corpore ipso penitus exsolutus, sed idem ipsum spiritale suscitavit. Quod si *nostrum illud corpus in corruptione seminatur, surgit in incorruptione, seminatur corpus animale, spiritale corpus excitatur*, quanto id magis de unigeniti filii dei corpore par est arbitrari? Propterea istud impletum est: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, neque relinques animam meam in inferno*. Atque haec quidem omnia de perfecta hominis natura

Matth. 2, 2.

Luc. 8, 21.

Matth. 14.

Ioann.
11, 43.Cap.
XXX.
Eph. 4, 8.1. Cor.
15, 42.Psalm.
15, 15.

τινες νομίσωσι διὰ τὸ σάρκα αὐτὸν ἀνειληφέναι τελείαν μὴ ἄρα καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἄλογα ἔπραξεν. Οὐδεις γὰρ τῶν εὐσεβῶς πιστευόντων εἰς αὐτὸν τοῦτο νοεῖ, ἢ λέγει. Εἰ δὲ οὐδεις νοεῖ περὶ αὐτοῦ τὰ τῆς σαρκὸς ἄλογα πεπραχέναι, οὔτε τὰ τοῦ νοῦ ἄλογα αὐτὸν πεποικημένα νοήσειεν. Καὶ ὅτι μὲν τελείως ἐνηθρώπησεν ἐλθὼν ὁ λόγος, τοῦτο δῆλον. Καὶ ἐὰν εἰπωμεν Τελείως, οὐ δύο Χριστοὺς ἔχομεν, οὐ δύο βασιλέας υἱοὺς Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν Θεὸν, τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώπῳ οἰκήσαντα, ἀλλ' αὐτὸν ὅλον ἐνανθρωπήσαντα, οὐκ ἄνθρωπον ὄντα, ἐλθόντα εἰς προκοπὴν θεότητος, ἀλλὰ Θεὸν ἀπ' οὐρανῶν ἐλθόντα, καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀναπλασάμενον τὴν ἰδίαν ἐνανθρώπησιν κατὰ τὴν αὐτοῦ δυνατὴν θεότητα. Ὡς λέγει ὅτι ὁ ἴσος λόγος σὰρξ ἐγένετο. Τὸ δὲ, Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἵνα μὴ τινες νομίσωσιν ὅτι πρῶτος ἄνθρωπος ἦν, καὶ ἦλθε Χριστὸς εἰς ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο λόγον πρῶτον ἔταξε τὸ θεῖον εὐαγγέλιον, εἶτα τὴν σάρκα ὡμολόγησεν, ὅτι, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἡ σὰρξ λόγος ἐγένετο, ἵνα δεῖξῃ πρῶτον λόγον ἀπ' οὐρανῶν ἐλθόντα, εἰς ἑαυτὸν δὲ ὑποστήσαντα τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς μήτρας τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ πᾶσαν τὴν ἐνανθρώπησιν τελείως εἰς ἑαυτὸν ἀναπλασάμενον. Κἄν τε γὰρ εἶπῃ, Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐχ ὅτι ἐτάπη ὁ λόγος εἰς σάρκα, καὶ γέγενεν ὁ λόγος σὰρξ, ἢ ἡ θεότης μετεβλήθη εἰς σάρκα, ἀλλὰ σὺν τῇ θεότητι ἔλαβε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐνανθρώπησιν ἐλθὼν ὁ Θεὸς λόγος.

Κεφ. λα'. Καὶ προέκοπτε, φησὶ, ἐν ἡλικίᾳ Ἰησοῦς, καὶ σοφία. Ὁ δὲ νοῦν μὴ ἔχων ἀνθρώπινον πῶς προέκοπτε; καθὼς ἦδη μοι εἴρηται. Ὡς καὶ μαρτυρεῖ τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ προφήτης Ἡσαΐας φήσας, Ἰδοὺ, συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός, ἐφ' ᾧ εὐδόκησα. Καὶ ὁρᾷς ὅτι τὸ Συνήσει ἐπὶ τελείαν ἐνανθρώπησιν φέρεται; οὐ δύναται γὰρ τις συνιέναι νοῦν μὴ ἔχων, οὔτε ἐπὶ τῇ θεότητι τοῦτο πληροῦται. Οὐκ ἐπιδεῖς γὰρ συνέσεως ἢ οὔσα αὐτοσύνεσις, οὐδὲ ἐπιδέεται σοφίας ἢ οὔσα αὐτοσοφία· ἀλλὰ τὸ Συνήσει ἐπὶ τῷ νῷ ἀνθρώπινῳ λαμβάνεται. Πόθεν δὲ ἐπίνα; λέγει μοι. Εἰ μὲν γὰρ σὰρξ μόνον ἦν, πῶς ἠδύνατο μνησθῆναι πείνης; καὶ εἰ ἐκ ψυχῆς, καὶ σάματος ἦν μόνης, ψυχῆς μὴ ἐχούσης τὸ λογικὸν τοῦ νοῦ, τὸν λογισμόν τῆς ἐναν-

4. ἄρα cod. Rhedig. ἄρα cod. Ien. et
ed. III.

σαντι librorum est scriptura.

5. οἰκήσαντα emendavit Petavius, Cor-
narti versionem Latinam seculus. οἰκή-

6. Articulus ὁ abest ab ed. Petav. Co-
lon. repet.

ab illo suscepta eo a me disputata sunt, ne cui veniret in mentem pro eo quod perfectam carnem induerit ea ipsa quoque quae ad carnem pertinent absurda abhorrentiaque praestitisse. Nemo enim, qui quidem religiose de illa sentiat, de eo eiusmodi quiddam animo concipiat, aut verbis exprimat. Quod si nemo est qui rationi contraria et absurda illa carnis officia praestitisse illum existimet, ne ea quidem quae a mente proficiscuntur absona et abhorrentia perfectisse putandus est. Iam vero dei verbum perfecte hominem esse factum nemo non intelligit. Cum autem perfectum dicimus, non duos idcirco Christos asserimus, vel duos reges dei filios, sed eundem deum, et eundem hominem; non ideo quod habitavit in homine, sed quod ipse totus homo sit factus. Neque porro merum illum hominem progressionem quadam ad divinitatis conditionem processisse credimus, sed deum e coelo delapsum pro divinitatis suae potentia, suam sibi hominis affinxisse naturam. Id quod scripturae illa verba declarant, *Verbum caro factum est*. Quae idcirco ita concepta sunt Ioann. 1, 14. ne quispiam sibi forte persuaderet primum hominem extitisse, in eumque postea infudisse se Christum. Ob id verbum primo loco sacrosanctum evangelium posuit, deinde quid de carne profiteretur subiecit: *Verbum, inquit, caro factum est*. Non dixit Caro verbum est facta, quo nimirum verbum inprimis ostenderet descendisse de coelo, sibi que carnem e sacro virginis utero formasse, atque omnem in sese perfecte naturam hominis expressisse. Cum enim ita loquitur, *Verbum caro factum est*, non illud indicat, verbum in carnem fuisse conversum, aut in eam omnino transiisse, sive divinitatem in carnem esse mutatam, verum cum divinitate verbum propriam hominis assumpsisse naturam.

Quinetiam *procedebat*, inquit, *Jesus aetate ac sapientia*. Atqui Cap. XXXI. Luc. 2, 52. si humana mente careret, procedere quae potuit? ut a nobis ante disputatum est. Cui et sanctus dei propheta Esaias adstipulatur his verbis: *Ecce intelliget servus meus dilectus, in quo mihi placui*. Isai. 42, 1. Ubi vox illa *intelligendi* ad perfectam hominis naturam refertur. Non enim intelligere quisquam potest, nisi mente sit praeditus, nec in divinitate potest istud impleri. Quoniam nec intelligentia indiget, quae ipsa per sese sit intelligentia; neque sapientia opus habet, quae est ipsa sapientia. Unde intelligendi vocabulum ad humanam mentem necessario pertinet. Praeterea volo illud mihi dicas, quemadmodum esurire potuerit. Nam si nihil praeter carnem habuit, quomodo famis recordari potuit? aut si ex anima sola constaret et corpore, ita ut facultate illa careret anima, quae ratione praedita est, hoc est propria mente hominis et intelligentia (quo nomine non de-

θροωπήσεως (οὐ τὸν φαῦλον λέγω, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ τῇ εὐλόγῳ χρεῖα τεταγμένον, συμπερεπόντως τῇ θεότητι), πῶς ἠδύνατο πεινάσαι, ἢ διανοηθῆναι πείναν; Πόθεν δὲ λελύπηται, λέγε μοι, ψυχῆς μὴ ἐχούσης νοῦν καὶ τὸ λογίεσθαι, ἀλόγου ψυχῆς οὔσης, ἢ σαρκὸς ἀψύχου οὔσης; οὔτε ὑπὸ λύπην ὑπέπιπτεν, οὔτε εἰς ἀθυμίαν. Καὶ πολλά ἐστὶν ἃ χρὴ ἡμᾶς διανοουμένους εἰδέναι, ὅτι τὰ σοφιστικὰ περιττὰ τυγχάνει, καὶ πλήττει μᾶλλον τοὺς ὑπὲρ τὸ δέον βουλομένους διανοεῖσθαι, καὶ μὴ μετρεῖν ἑαυτοὺς ἐν τῷ μέτρῳ τῷ ἡμῖν κατὰ παραίνεσιν εἰρημένῳ ἀπὸ τοῦ ἁγιοτάτου ἀποστόλου τοῦ φησαντος μὴ ὑπερφρονεῖν κατ' ὁ δεῖ φρονεῖν.

pag. 1025.
Κεφ. λβ'.

Φέρουσι δὲ ἡμῖν καὶ λέξεις τινὰς, ὅτι, ¹ φησί, Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν· καὶ, φασίν, Ὅρας ὅτι τοῦ Χριστοῦ ὁ νοῦς ἕτερος παρὰ τὸν ἡμέτερον; Καὶ ὡ πολλῇ ² ἢ τῶν ἀνθρώπων ἀφελότης, ὅσα εἰς ὃ ἐκάτερος βούλεται κλίνει, καὶ ἐν ᾧ δοκεῖ σοφίεσθαι μᾶλλον ιδιότης εὐρίσκειται. Ἡμῶν γὰρ ὄντων ἰδιωτῶν τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει, κατὰ τὸ εἰρημένον, βραχέων δὲ σφόδρα ὄντων, θαυμαζόντων δὲ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ λόγων ὀρωμένων τὸν νοῦν, ἀπορίας ἡμῖν κατάστασις περὶ τὴν διάνοιαν συμβαίνει, ὅτι τὸ φητὸν τοῦτο εἰς παραστάσις τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀπλῶς ἀργῆς φιλονεικίας λαμβάνουσιν ὅλως, τοῦ πράγματος μὴ ἔχοντος ἔμφασιν ἐπικοινωνουῶσαν τῇ τοιαύτῃ σχέσει. Ἡμεῖς γὰρ, φησί, νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. Τί δὲ ἄρα εἶη ὁ Χριστὸς, κατ' αὐτοῖς ἐρωτητέον, ἢ ὁ νοῦς Χριστοῦ τί ἄρα εἶη. Ἐνταῦθα δὲ ὑποφαίνουσιν ἕτερον τὸν Χριστὸν εἶναι νενοηκότες, καὶ ἕτερον τὴν αὐτοῦ θεότητα. Εἰ γὰρ ἀντὶ τοῦ νοῦ τὸν Χριστὸν ὑπολαμβάνουσι, Χριστὸν δὲ τὴν ἑνσαρκον μόνην Χριστοῦ παρουσίαν ὀνομάσουσιν, ἄρα πάλιν εἰς ἕτερον ζήτησιν ἡμᾶς ἄγειν πειρωῖνται. Καὶ ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ τῆς ἑνσαρκου παρουσίας θεὸς λόγος καὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐρμηνεύεται, δῆλον. Εἰ καὶ προῆγον περὶ αὐτοῦ μαρτυρία, τὸν Χριστὸν αὐτὸν καλεῖσθαι καὶ πρὸ τῆς ἑνσαρκου παρουσίας, ἐν τῇ παρουσίᾳ πεπλήρωνται, μῆτε τῆς θεότητος ἐκτὸς Χριστοῦ ὑπαρχούσης ὀνόματος, μῆτε ἑνσαρκου παρουσίας καὶ αὐτοῦ ἐνανθρωπήσεως, ἄνευ τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ὀνομαζομένης. Ὡς κατὰ τὸ εἰρημένον, Μὴ εἶπες ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν, ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἀναγαγεῖν ἐκ νεκρῶν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, Ἴνα γνώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν

Cap. XXXII. — 1. Fortasse φασί.

2. ἢ articulum restituitur ex codd. mss. Abest enim ab editis.

pravatam illam significari volo, sed eam quae ad honestos vitae usus officiaque requiritur, quaeque nihil habet quod divinitatem non deceat), qui tandem esurire, vel esuriem cogitare potuit? Dolore vero quomodo potuit affici, si anima mente ac ratiocinandi facultate destituta fuerit, ut aut rationis expers esset, aut animam caro nullam haberet? Certe si eiusmodi fuit, dolore nullo vel moerore contrahi potuit. Sunt et alia generis eiusdem quamplurima; quibus animo comprehensis intelligendum illud nobis est, eiusmodi cavillationes et argutias inanes ac supervacaneas esse, et ad illorum feriendos animos spectare potius, qui ultra quam par est efferre se intelligendo volunt, neque se eo metiri modulo ac mensura, ad quam nos sanctissimus hortatur apostolus, cum sic admonet: *Ne sapiamus praeterquam quod oportet sapere.* Rom. 12, 3.

Atenim nonnullas scripturae nobis auctoritates obiciunt. Cuiusmodi istud est: *Nos autem mentem Christi habemus, et, Videsne, inquit, Christi mentem a nostra esse diversam? O mirificam hominum imperitiam! Nam ad quod cuique libitum est scripturae sermones accommodat, et in quo callidus et argutus esse videtur, in eo ipso rudis atque imperitus cernitur. Etenim quod ad nos attinet, qui imperiti sermone sumus, non scientia, uti scriptum est, quique et mediocres admodum sumus, et istiusmodi hominum, qui ab eruditione paratissimi sunt, admiramur ingenia, animo vehementer obstupescimus, quod ad inanem ac pertinacem suum istum errorem asseverandum, illum omnino scripturae locum afferre non dabitaverint, cum ne minimam quidem istius dogmatis significationem habeat. Nos enim, inquit apostolus, Christi mentem habemus. Igitur quid tantem Christus sit, Christique mens, de illis percontari nos oportet. Hoc quidem in loco aliud esse Christum, aliud Christi divinitatem, arbitrari se demonstrant. Ac si mentis loco Christum accipiant, Christum vero solam a Christo susceptam hominis naturam appellent, in aliam nos quaestionem coniiciunt. Quod igitur post incarnationem dei verbum ac dei filius declaretur, perspicuum est; ac tametsi nonnulla de ea testimonia antecesserint quibus vel ante incarnationem Christus appellari videtur, in ipsa nihilominus incarnatione complentur. Ceterum neque divinitas ab ipsa Christi appellatione secluditur, neque illius incarnatio et humana suscepta natura sine tali vocabulo nominatur. Velut in illo loco constat: *Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendit in coelum? hoc est Christum deducere; aut, Quis descendet in abyssum? hoc est Christum e mortuis deducere.* Praeterea idem ipse sic loquitur: *Ut agnoscant te solum deum, et quem misisti Iesum Christum.* Quae*

Cap.
XXXII.
1, Cor. 2, 16.

2, Cor. 12, 6.

Rom. 10, 6.

Ioann. 17, 3.

Χριστόν. Τὸ δὲ Ἀπέστειλας ἄνωθεν ἔχον τὴν Θεορίαν, ἀλλ' οὐκ ἐκτός ὄν τῶν ὑπὸ Πέτρου εἰρημένων ὅτι, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς τέρασι καὶ σημείοις, ὃν ἔχρισεν ὁ Θεὸς πνεύματι ἁγίῳ· καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Κεφ. λγ'. *Εἶτα δὲ πάλιν οἱ γλυκύτατοι ἡμῶν ἀδελφοὶ, βουλόμενοι κατὰ πάντα φιλονείκους ἡμῖν εἰσφέρειν διανοίας, καὶ τὴν αὐτοῦ Θεότητα πεπονθυῖαν οὐκ ἀτολήτως κηρύττουσιν, ἐκ τοῦ ῥητοῦ τοῦ εἰρημένου, Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Τινὲς δὲ τῶν αὐτοῦ παιδῶν μὴ νοοῦντες τοῦτο, ὡς οἶμαι, μετὰ τῶν ἄλλων προβαλλόμενοι βούλονται ἐπισοφίζεσθαι. Θαυμάζω γὰρ εἰ αὐτὸς οὕτως φάσκει. Οὐ θαυμαστὸν γὰρ εἶν εἴπη ἡθεὶα γραφὴ τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταυρῶσθαι. Καὶ γὰρ καὶ κύριον δόξης ὁμολογοῦμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν· οὐ γὰρ διήρηται ἀπὸ τῆς Θεότητος ἡ ἔνσαρκος παρουσία· τῆς ἐκάστης ὑποθέσεως εὐλόγως νοουμένης, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῆς πάσης πραγματείας εἰς μίαν οἰκονομίαν καὶ μίαν τελειότητα ἡμῖν συνηνωμένης. Παθητὸς γὰρ ἡμῖν κηρύττεται Χριστὸς καὶ πιστεύεται, οὐ καθ' ἑαυτὸν παθῶν, οὐδὲ ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ πεπονθὼς καὶ ἄλλος ὁ κύριος, οὐδὲ ὅτι ἡ Θεότης πέπονθεν, ἀλλὰ πέπονθε μὲν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τῆς Θεότητος ἀτρέπτου μενούσης τε καὶ ἀπαθούς, πασχούσης δὲ ἐν τῇ σαρκί, καὶ ἀπαθούς μενούσης. Εἰ γὰρ ἀπέθανε Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὄντως ἀπέθανεν, οὐχ ἡ Θεότης ἀπέθανεν, ἀλλὰ ἀπέθανεν ἐν σαρκί, κατὰ τὸ εἰρημένον, Θανατωθεὶς σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι, καὶ πάλιν, Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί. Θαυμαστῶς ἡμῖν ἀμολόγηται πεπονθὼς ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀπαθὴς ἐν ἀληθείᾳ, τῆς Θεότητος μὴ παθούσης, διὰ τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀπαθὲς καὶ ὁμοούσιον τῷ πατρί Παθούσης δὲ τῆς σαρκὸς, καὶ οὐ μερισθείσης τῆς Θεότητος ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἐν τῷ πάθει. Συνῆν γὰρ καὶ ἡ Θεότης καὶ ἡ ἐνανθρώπησις, ¹ ὅτε ἐπὶ τῷ σταυρῷ ἔπασχε μὲν Χριστὸς σαρκί, ἀπαθὴς δὲ ἔμεινε Θεότητι· ἵνα τὴν δικαιοσύνην μὴκέτι ἐν σαρκί μόνον ἔσωμεν, ἀλλὰ ἐν τῇ Θεότητι, καὶ ἵνα ἐν τῇ Θεότητι καὶ ἐν τῇ σαρκί κατ' ἀμφοῖν ἡμῖν σωτηρία γένηται. Οὐ γὰρ ψιλὸς ἡμῖν ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, ² ἀλλὰ λόγος ἐνυπόστατος, ἔνσαρκος, καὶ θεὸς ἄνθρωπος γεγυνὼς ἐν ἀληθείᾳ, ἡμῶν μὴ ἐχόντων τὴν ἐλπίδα ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐν τῇ Θεότητι, καὶ ἡμῶν μὴ ἐχόντων θεὸν πάσχοντα, ἀλλ' ἀπαθῆ,*

CAP. XXXIII. — 1. ὅτι mendum est ed. Peitav. Colon. repet.

2. ἀλλ' λόγος ed. Peitav.

quidem vox, *Misisti*, cum de coelesti illa missione accipienda sit, ab eo tamen, quod Petrus dixit, separari non debet: *Iesum Nazaraenum virum probatum in vobis prodigiis ac signis; quem unxit deus spiritu sancto*, ac reliqua id genus. Act. 2, 22.

Sed nec his quidem contenta suavissimi illi fratres nostri, cum illud sibi semel proposuerint, ut in omnibus opiniosissimam suam nobis perveraciam opponant, etiam divinitatem Christi passam esse summa cum audacia praedicant. Ad quod illis apostoli verbis abutuntur: *Si enim cognovissent, nunquam dominum gloriae crucifixis-* Cap. XXXIII.
1. Cor. 2, 8.
sent. Ac mea quidem sententia aliqui Apollinaris discipuli, qui minus istud intelligerent, cum aliis erroribus hunc ipsum proponentes, argutuli volunt videri. Miror enim si eiusmodi quicquam ab eo fuerit assertum. Neque vero admirandum est quod scriptura sacra dominum gloriae crucifixum esse dixerit. Siquidem et assumptam hominis naturam gloriae dominum appellamus; quippe quae ab divinitate minime separata sit. Nec ullum in eo genere opus aut argumentum est quod non commode possit intelligi, adeoque totum incarnationis negotium ad unam eandemque administrationem perfectionemque conspirat. Itaque patibilem nos Christum praedicamus ac credimus; non quod per sese sit passus: neque quod alius sit a patiente dominus, neque quod divina natura passa sit: verum ita dominus noster Iesus Christus passus est ut ipsius divinitas mutationis omnis et passionis expertus nihilominus in cruce pateretur, et ipsa nullam in sese passionem experiretur. Quod enim Christus nostra causa mortuus est, vereque mortuus, non in divinitatem mors illa cecidit, sed in carne mortuus est; quemadmodum scriptum est, *Mortificatus carne, vivificatus autem spiritu*: item, *Christo passo pro nobis in carne.* 1. Pet. 3, 18.
1. Petr. 4, 1. Quamobrem singulari quadam et admirabili ratione vere passum illum esse confitemur, et eundem tamen vere passionis expertem, quod nihil divinitas ipsa patiat, quoniam ab omni vicissitudine et passione immunis est, eiusdemque cum patre substantiae. Ita porro passam esse carnem asserimus ut in ipsa perpeffione divinitas nequaquam ab assumpta hominis natura seiuncta sit. Tum enim divinitas cum humana natura coniuncta fuit, quando Christus in cruce suffixus carne passus est, nihil ipsa divinitate patiente; quo iustificatio nostra non amplius in sola carne, sed etiam in divinitate consisteret, atque ut a divinitate simul, et carne salus nostra proficisceretur. Etenim Christus non simplex ac nudus homo fuit, sed verbum subsistens, incarnatum, ac deus homo revera factus, ut spem nostram non amplius in homine, sed in divinitate collocemus, neque patientem deum, sed a perpeffione

pag. 1021. ἐκτός δὲ πάθους τὴν σωτηρίαν ἡμῶν μὴ πεποιηκότα, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανεῖν καὶ ἑαυτὸν προσενέγκαι τῷ πατρὶ θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρῶς ἡμᾶς, σλίσας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ, καθὼς πάντα ἡ γραφὴ διδάσκει ἡμᾶς.

Κεφ. λδ'. Καὶ ἔσται μοι περὶ τούτων, εἰ χρεῖα γένοιτο, εἰς παράστασιν ἐπιεῖν πολλά. Καὶ γὰρ ἐν ἄλλοις εἰρήκαμεν, τὴν θεωρίαν ταύτην σαφηνίζοντες, περὶ τῆς ἡμῶν βεβαίας σωτηρίας, ὅτι ὡς ἂν ἐκ φαντισμοῦ αἵματος ἑτυγγάνει βαφὴ ἐν ἱματίῳ, τὸ μὲν σῶμα οὐκ ἔβαψε τοῦ φοροῦντος; ἢ δὲ βαφὴ τοῦ ἱματίου οὐκ εἰς τὸν ἱμάτιον λελόγισται, ἀλλ' εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν φοροῦντα, οὕτω καὶ τὸ πάθος τῆ θεότητι μὲν οὐκ ἐνέσκηψεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ἐγένετο, οὐκ ἐλογίσθη δὲ τῇ ἐνανθρωπήσει μόνη, ἀλλ' ἵνα μὴ πληρωθῇ ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῆς οἰκονομίας τὸ, Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς ἔχει τὴν ἐλπίδα ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐλογίσθη καὶ εἰς τὴν θεότητα, τῆς θεότητος μὴ πασχούσης, ἵνα ἐν τῇ θεότητι λογισθῇ τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία τοῦ πάθους ἢ σωτηρία. Ἀλλὰ πάλιν μὴ λέξιθῆρ ὧν τις ἑαυτὸν θελήσῃ μᾶλλον συλλογισσάσθαι ἢ ἢπερ τὸ αἰνίγμα τοῦ ὁμοιώματος. Οὐ γὰρ πᾶσα παραβολὴ ἐν τῇ γραφῇ ὅλη λαμβάνεται ὡς τὸ, Σκύμνος λέοντος Ἰουδα, διὰ τὸ ἰσχυρότερον τοῦ ζῶον καὶ βασιλικώτατον, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τὸ ἄλογον καὶ ἀρπακτικόν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἱματίου, οὐκ ἐνδουμένου καὶ ἐκδουμένου, ἀλλ' ἄπαξ κατὰ τὸ εἰρημένον, Ἐνὺπρέπειαν ἐνεδύσατο, τὸ δὲ δεύτερον, Ἐνεδύσατο δύναμιν, καὶ διεξώσατο· πληρουμένης ἐπὶ τούτῳ τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστόλου τῆς φωνῆς, τὸ, Οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Τοίνυν τούτων οὕτως ἔχονταν βούλονται οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν εἰς παράστασιν ἡμῖν φέρειν ὅτι, Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. Κατὰ δὲ τὸν λόγον αὐτῶν, τὸν ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ φραζόμενον, εἰς ὑπόνοιαν ἡμᾶς φέρουσι, μὴ τάχα νενοήκασιν ὡς τοῦ νοῦ ἐτέρου ὄντος τοῦ Χριστοῦ. Εἰ δὲ οὐ λογίζονται ἐκτός εἶναι τὴν θεότητα τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀλλὰ μίαν εἶναι τὴν οἰκονομίαν, εἰ ἄρα ἔσται περισσότερον νοῦς Χριστοῦ ὁ λεγόμενος; Μὴ ἄρα καθ' ἑαυτὸν ὁ Θεὸς λόγος ἐστὶ, μὴ ἔχων νοῦν ἀνθρώπινον, ὡς φασιν, ἐν pag. 1022. τῇ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ; νοῦν δὲ ἄτερον ἔχει Χριστὸς παρὰ τὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν τῆς θεότητος; ἢ καταχρηστικῶς εἴωθε πᾶν βῆμα ὑπέρογκον λέγεσθαι ἡμῖν εἰς παράστασιν τῶν ἐν ἡμῖν πληρουμένων;

CAP. XXXIV. — 1. Corrigendum nisi scripsit τυγγάνη.

2. ἢπερ scripsi pro ἢπερ, quod libri vulgo praebent; συλλογίζεσθαι est rationibus refutare, quomodo usurpatum idem verbum habuimus haec. 76, p. 948 et 963. — Petavius locum hunc muti-

lum esse iudicavit. Cornarius vertit Non enim omnis similitudo in scriptura tota accipitur, simpliciter atque recte.

3. ἄρα codd. mss.

4. ἔτερον ἔχει Χριστὸς cod. Ien. et ed. princ. ἔτερον ἔχει ὁ Χριστὸς ed. Petav. ἔχει Χριστὸς ἔτερον cod. Rhedig.

omni immunem habeamus; qui quidem non sine perpeſſione ſalutem nobis attulerit, ſed id moriendo pro nobis, ſequē deo patri pro noſtris animabus ſacrificii inſtar offerendo praestiterit, cum nos ſanguine ſuo repurgarit, *ac ſcriptum contra nos chirographum* Col. 2, 14. *disciderit, et cruce ſuae iſtud affixerit,* id quod ubique ſcriptura teſtatur.

Possem, ſi neceſſe videretur, ad eius dogmatis veritatem confirmandam alia proferre quam plurima. Sic enim alio loco, cum idem argumentum pertractarem, de certa minimeque dubia noſtra ſalute conſtituimus: Quemadmodum ſanguinis aſpergine veſtis inſicitur, licet eius qui veſtem gerit corpus nequaquam infectum ſit, nihilominus illa veſtis aſperſa macula non veſti ſed ei qui veſtem gerit tribuitur, eodem modo licet perpeſſio in divinitatem non incubuerit, ſed humanae duntaxat naturae contigerit, non huic tamen ſoli tribuendam. Verum ne in procuranda per incarnationem verbi ſalute noſtra in illam incurramus ſcripturae ſententiam, *Maledictus* Hier. 17, 6. *omnis qui ſpem habet in homine,* propterea divinitati etiam imputatur, cum nihil ipſa per ſeſe patiat, ut humani generis ſalus per Chriſti paſſionem acquiſita a ſacrosancta dei eccleſia divinitati quoque tribuatur. Vereor ne quis ex illis vocum captatoribus ſubtiliori ratiocinatione ſemetipſum implicare malit, quam allatam a nobis ſimilitudinem caute ac prudenter accipere. Neque enim ulla ſacris in literis ſimilitudo tota ac penitus uſurpatur. Velut cum dicitur, *Ca-* Gen. 49, 9. *tulus leonis Iuda.* In quo fortitudinis ac regiae cuiuſdam excellentiae, quae in illa fera cernitur, habita ratio eſt, nec illud ſpectatum eſt, quod rationis expers ſit ac rapax. Sic et in veſte nihil illud ad rationem noſtram pertinet, quod id indui exiſtente ſoleat. Semel enim, ut ſcriptum eſt *decorem induit,* deinde vero *virtutem* Pſalm. 92, 1. *induit, ac praecinxit ſe.* In quo apoſtoli illa vox impletur, *Non* Rom. 8, 9. *iam moritur, mors illi ultra non dominatur.* Quae cum ita ſeſe habeant, hoc ad ſui dogmatis patrocinium fratres noſtri proferunt, *Nos autem mentem Chriſti habemus.* Quae ex illorum ſermone, quem 1. Cor. 2, 16. in eo argumento uſurpant, ſuſpicari licet, alteram illos Chriſti mentem aſſerere voluiſſe. Sed ſi divinitatem ab incarnatione non ſeparant, ſed unicum ac ſimplex incarnationis negotium illud eſſe putant, quid tandem eximium illa, quae dicitur, Chriſti mens habebit? An per ſe ipſum dei verbum exiſtit, nec humana mente in incarnatione praeditum eſt? quae eſt illorum opinio. An alia praeter divinitatis hypotaſin in Chriſto mens reſidet? An potius ſcripturae ille mos eſt, ut ad ea quae in nobis geruntur ob oculos ponenda grandioribus verbis utatur?

Κεφ. λδ'. Καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι πᾶς Θεοσεβῆς οὐ κατὰ τὸν νοῦν τὸν ἀνθρώπινον πολιτεύεται, ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὑπὸ ¹ Χριστοῦ πληρούμενον τῇ συνέσει, τὸν κατὰ τὸν Χριστὸν λογιζόμενον ἐν δικαιοσύνῃ, τὸν ἐν Χριστῷ πεπολιτευμένον τῇ ὁμολογίᾳ, τὸν διὰ Χριστὸν σωζόμενον ἐν τῇ δικαιοπραγίᾳ. Οὗτος ² γὰρ ἐστὶν ὁ νοῦς Χριστοῦ ὁ ἐν ἡμῖν δυνάμενος εἶναι καὶ ἐν τόπῳ περιεκτικῷ τὸν Χριστὸν μὴ κατέχειν. Πάντῃ γὰρ ἐστὶν ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἐν ἡμῖν ὑπάρχει πνευματικῶς, ἐὰν αὐτοῦ ἄξιοι γενώμεθα· οὗ τινος τόπου περικλειοντος αὐτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα, τῇ ³ δὲ δυνάμει τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐν ἅπασι τυγχάνων ἐστὶ, καὶ ἀμιγῆς πάντων ἐστὶ, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀσυγκοινωνητόν τε καὶ ἀσύγκριτον οὐσίαν καὶ ἀκραιφνῆ καὶ ἀκατάληπτον θεότητα. Ὅταν ⁴ δὲ εἴπῃ ὁ ἀπόστολος, Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἄρα γε τί λογισόμεθα; Ἐίχε τὸν ἴδιον ἀνθρώπινον; Ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐμφορούμενος νοῦν τὸν μὲν ἴδιον ἀπεβύλλετο, νοῦν δὲ Χριστοῦ εἶχεν ἀντὶ τοῦ ἴδιου; Οὐ πάντως. Συνομολογήσειε γὰρ ἕκαστος τῶν ἀκουόντων ὅτι τὸν μὲν ἴδιον εἶχε, τοῦ τε Χριστοῦ ἐνεφορεῖτο, τοῦ κοσμήσαντος αὐτὸν κατὰ τὴν Θεοσέβειαν καὶ γινῶσιν καὶ Θεοῦ πολιτεῖαν ἐπουράνιον. Εἰ τοίνυν τὸν ἴδιον ἔχων νοῦν Χριστοῦ ἐνεφορεῖτο νοῦν, ⁵ ἄρα γε καὶ Χριστὸς αὐτὸς ὁ λόγος νοῦς ἦν· εἰ γε οὕτως ⁶ δεῖ λέγειν, ἐπειδὴ τισὶ τοῦτο ⁷ ἔδοξε, νοῦν καλεῖν Θεόν. Ἐγὼ δὲ τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον οὐχ ὑπόστασιν ἠγοῦμαι, οὐδέ τις τῶν υἱῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐνεργειάν τινα ἐκ Θεοῦ ἐν ἡμῖν δεδομένην καὶ οὐσαν. Τὸν δὲ Χριστὸν ὑπόστασιν λέγω, ὡς καὶ πάντες πιστοὶ ὁμολογοῦσι, καὶ Θεὸν ὁμολογῶ, καὶ ὄντα κύριον ἐκ πατρὸς γεγεννημένον, τέλειον ἐκ τελείου, καὶ φῶς ἐκ φωτός, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸν αὐτῶν λόγον ὁ ὢν ἐν ⁸ ἑαυτῷ νοῦς, ὡς περὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος διδάσκει περὶ αὐτοῦ ὅτι Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, εἶχεν αὐτός, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρούμενοι, τὸν ἴδιον ἑαυτὸν νοῦν. Καὶ πάλιν ἐνεφοροῦντο τοῦ Χριστοῦ νοῦ, οὕτως δυνάμενης τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν ⁹ ἑαυτοῖς τελειοῦσθαι.

Κεφ. λε'. Ἄρα οὖν οὐδὲν διοίσει ἀπὸ τοῦ κατάντικρου ὁμοιώματος τὸ καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦτο λαμβάνειν, ὅτι Χριστὸς ὢν ἐν ἑαυτῷ Θεός, ¹ εἰ καὶ μετεῖχε νοῦ ἀνθρώπινου, ὡς καὶ σαρκὸς μετέσχε καὶ αἵματος, καὶ

CAP. XXXV. — 1. τοῦ Χριστοῦ cod. δ' εἴπῃ ed. Petav.

Rhedig.

5. ἄρα codd. mss.

2. πάρεστιν cod. Rhedig.

6. δεῖ scripsi pro δεῖ, quod vulgo est

3. δε non habet cod. Rhedig.

in libris. Etiam Cornarius vertit si-

4. δε εἴπῃ codd. mss. et ed. princ.

quidem sic dicere oportet.

Nam si vere loqui volumus, pius quilibet vitam suam non ex humana mente temperat, sed ex ea quae Christi propria est, quae ab eodem sapientia repletur, quae Christo propter iustitiam attribuitur, quae per fidei professionem in Christo vivit, quae honestorum operum functione per Christum salutem assequitur. Haec est illa Christi mens, quae sic in nobis inesse potest, ut Christum certi alicuius loci regione minime circumscribat. Nam ubique sunt pater et filius et spiritus sanctus, et spiritali quodam modo in nobis existunt, si illis esse digni velimus. Neque vero loco ullo vel ipse concluditur, vel ipsius pater aut spiritus sanctus, sed propter divinitatis ipsius potentiam in omnibus existit; neque tamen cum ulla miscetur, quod et illius substantia communionem omnem ac comparisonem superet, et sincera sit, atque omni maior comprehensione divinitas. Cum autem dicit apostolus, *Nos Christi mentem habemus*, quid tandem existimabimus? Num ille propriam, hoc est humanam mentem habuit? An Christi mentem in sese fereus, amissa propria, eius illam loco obtinuisse putandus est? Non opinor; nec est quisquam qui haec audiat, qui non peculiarem illi fuisse mentem arbitretur, praeter quam Christi quoque mente repleretur, qui se religionis, scientiae ac divinae cuiusdam et coelestis vitae ornamentis afficeret. Quapropter si cum propriam haberet, Christi insuper ille mentem complexus est, consequens est Christum ipsum verbum mentem esse; si quidem ita loqui licet. Quandoquidem nonnullis visum est mentem appellare deum. Ego vero mentem nostram hypostasi esse non arbitror, neque ex ecclesiae filiis alius quisquam, sed efficientiam quandam, quae in nobis a deo concessa resideat. Christum vero hypostasin esse dico, ut et fideles omnes confitentur; et deum esse profiteor, ac dominum a patre genitum, perfectum e perfecto, lumen de lumine, deum de deo. Verumtamen ex eadem ratione ille ipse, qui in sese mens erat, ut de illo sanctus apostolus docet, cum ait, *Nos autem Christi mentem habemus*, habebat tam ipse quam ii de quibus testificatur propriam sibi mentem. Ac rursus Christi mens illos implebat, cum hoc modo illius in ipsis gratia perfici posset.

Nihil igitur a proposita similitudinum abhorret, idem ut ad Christum transferamus eumque statuamus, cum in sese deus esset, tametsi mentis esset humanae particeps, quemadmodum carnis ac san-

7. Ἐδοξε emendaverunt Cornarius (qui vertit Nam quibusdam visum est mentem vocare deum) et Petavius. Libri vulgo Ἐδοξε.

δ. αὐτῶν cod. Rhedig.

9. αὐτοῖς cod. Rhedig.

CAP. XXXVI. — 1. εἷς pro et mentem vocare deum) et Petavius. Libri dose est expressum in ed. Petav. Colon. repet.

ψυχὴν εἶχε τὴν ἀνθρώπειαν, οὐ πάντως ἀπὸ τοῦ νοῦς ἡμματούετο. *Εἰ γὰρ ὁ κατὰ φύσιν ἴδιον νοῦν κεκτημένος ἀπόστολος τὸν ἀνθρώπινον, καὶ τὸν ἐκ συμμετοχῆς δωρεᾶς καὶ χαρίσματος καὶ χάριτος, οὐκέτι κατὰ τὸν νοῦν τὸν ἴδιον ἐπολιτεύετο, ἀλλ' ὑπερβαίνουσῃ τινὶ φύσεως ἀγωγῇ τῷ Χριστοῦ νῶ κατεκοσμεῖτο, πόσω γε μᾶλλον ὁ Θεὸς λόγος, ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὴν πᾶσαν τελειότητα, αὐτοτέλειος ὢν, αὐτόθεος ὢν, αὐτοδύναμις, ² αὐτόνους, ³ αὐτόφως, καὶ τοῦ νοῦ καὶ παντὸς ⁴ τοῦ σώματος πληρωτῆς ἐγένετο, μᾶλλον δὲ τελειωτῆς, καὶ ἐν ἅσῃ διὰ τῆς αὐτοῦ ἐσάρκου παρουσίας ἡμῖν τὸ σωτήριον ἐξεργάσατο; Παρενεκτέον τοίνυν τὸν τοιοῦτον λόγον, μὴ ἔχοντα ἔμφασιν περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ παρενεκτέον τὸ μὴ ὁμολογεῖν πάντα τέλεια ἐν Χριστῷ, ἄνευ ἁμαρτίας. Πάντα γὰρ ἀληθινῶς ἐποίησεν ἐλθὼν ὁ λόγος, τὰ προγεγραμμένα περὶ ⁵ αὐτοῦ τελειῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν ἀληθείᾳ ἐγκυμονηθεῖς, καὶ οὐκ ἐν δοκῆσει, συλλαμβανόμενος ἐν γαστρὶ ἐν ἀληθείᾳ, ἐνδημῶν σαρκὶ ἐν ἀληθείᾳ, σάρκα ἔχων καὶ ψυχὴν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ νοῦν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ πάντα εἴ τί ἐστι ἀνθρώπος ἐν ἀληθείᾳ, χωρὶς ἁμαρτίας. Καὶ γεγεννημένος ἐκ παρθενικῆς μήτρας καὶ ἁγίας παρθένου ἐν ἀληθείᾳ, οὐκ ἐκ σπέρματος ἀνδρός, ἐν ἀληθείᾳ δὲ σάρκα ἔχων καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν, ὡς ἔφη, καὶ διὰ τῶν τοκετικῶν πόρων ἐν ἀληθείᾳ ⁶ εὐρισκόμενος, καὶ ἐν φάτνῃ ἐν ἀληθείᾳ σπαργανούμενος, ὑπὸ Μαρίας βασταζόμενος, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ κατερχόμενος, καὶ ἀπ' Αἰγύπτου μεταφερόμενος, καὶ εἰς Ναζαρετ ἀναστρεφόμενος, καὶ ἐν Ἰορδάνῃ παραγενόμενος, καὶ ὑπὸ Ἰωάννου βαπτιζόμενος, καὶ ὑπὸ Διαβόλου πειραζόμενος, καὶ μαθητὰς ἐκλεγόμενος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ βασιλείαν οὐρα-
 pag. 1090. νῶν κηρύξας, ὡς τὰ πάντα ἐν ἀληθείᾳ εὐρίσκεται, ὑπὸ τε Ἰουδα παραδιδόμενος, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων συλλαμβανόμενος, Ποντίῳ Πιλάτῳ προσφερόμενος, καὶ ὑπ' αὐτοῦ θανάτῳ κατακρινόμενος, σταυρῷ παραδιδόμενος, Διψῶ, λέγων, δότε μοι πιεῖν, ἐν ἀληθείᾳ, λαμβάνων ὄξος μετὰ χολῆς, γευσόμενος, καὶ μηκέτι ποτὸν προσιέμενος, σταυρῷ προσπηγνύμενος, ἐν ἀληθείᾳ κρώζων, Ἥλι, ἡλι, ⁷ λημᾶ σαβαχθανι, ἐν ἀληθείᾳ κλίνων τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐκπνέων, ἐν ἀληθείᾳ τὸ σῶμα ⁸ καθαιρούμενος, καὶ λαμβανόμενον ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐλισσόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἐν μνήματι τιθέμενον ἐν ἀληθείᾳ, λίθῳ ἡσφαλισμένον, κατερχόμενος ἐν θεότητι σὺν ψυχῇ εἰς ἄδου, καὶ λύων πεπεδημένους ἐν ἀνδρεία καὶ ἐν δυνάμει, ἀνερχόμενος θεὸς ⁹ λόγος σὺν ψυχῇ τῇ ἁγίᾳ,*

2. Vulgo αὐτονοῦς.

3. αὐτοφῶς ed. princ.

4. τοῦ omitt. in ed. Petav. Colon. re-
pet.

5. αὐτοῦ ed. Petav.

6. Suspicio ἐλισσόμενος. Petavius con-
tendit τικτέμενος, Galatensis Opp. Cril.
p. 812. ἐκπορευόμενος vel ἐκδιδόμενος.7. λημᾶς ἀβαχθανι codd. mss. ueterque
et ed. princ., uti solent.

guinis fuit, et humanam haberet animam, nullo tamen modo ab ea mente in captivitatem, ut ita dicam, ac servitatem redactum. Nam si apostolus, cui propria quaedam mens a natura erat insita, humana videlicet ac praeter ipsam alia, quam ex coelestis doni ac gratiae beneficiique participatione traxerat, non iam ad mentis suae praescriptum vitam dirigebat suam, sed excellenti quodam naturae instituto ductuque Christi mente insignitus et ornatus erat, quanto magis dei verbum, quod in sese perfectionem omnem continet, imo ipsa perfectio est, ipse per sese deus, virtus ipsa, mens ipsa, lumen ipsum, mentem ac totum corpus complevit, vel perfecit potius, et sua nobis incarnatione cumulatam omni ex parte salutem attulit? Est igitur illorum iste sermo repudiandus, qui nullam dogmatis illius significationem habet, cavendumque ne non omnia in Christo perfecta, praeter peccatum, asseramus. Siquidem divinum illud verbum omnia re ipsa praestitit, et quae de se ipso diu ante scripta fuerant implevit; uti sacrum illud vaticinium demonstrat, *Ecce virgo concipiet* etc. Tum vero re ipsa, non specie tenus gestatus in utero, in quo et revera genitus erat; secundum quae vere inter homines cum carne versatus est, carnem, animam ac mentem, et quicquid aliud homo est, praeter peccatum, in sese complexus. Idem ex virginis utero, e sacrosancta, inquam, virgine, non ex virili satu, revera genitus. Qui, ut dixi, carne, anima et mente re ipsa constans, per naturales parturientium meatus revera prodiit, et in praesepti fasciis obvolutus, a Maria gestatus, post haec in Aegyptum descendens iudidem reportatus est; deinde Nazareti degens, atque hinc ad Iordanem accedens, a Ioanne baptizatus, et tentatus a Diabolo, vere sibi discipulos adscivit, ac coelorum regnum denuntiari coepit, quemadmodum et alia omnia re ipsa, non ficte suscepit. Velut cum et a Iuda proditus et a Iudaeis comprehensus, oblatum Pontio Pilato, et ab eo morte damnatus atque in cruce suffixus est. Perinde bona et illud fide dixit, *Sitio, date mihi bibere*, et quod oblatum erat acetum cum felle cepit, ac degustavit, neque quicquam potus amplius admisit. Sed et affixus cruci revera sic exclamavit, *Eli, Eli, lamma sabactani*: inde, *caput inclinans expiravit*. Tum eiusdem corpus vere de cruce detractum, manibus contrectatum, a Iosepho linteis involutum et in monumentum revera depositum, cui lapis ad custodiendum obductus est. Quinetiam et ad inferos ipsius divinitas cum anima descendit, eosque, qui vincti illic attinebantur, vi sua ac potentia liberavit; tum idem dei verbum cum anima sua sanctissima sursum emergens, et captivorum

Esa. 7, 14.

Ioann.
16, 25.Matth.
27, 48.

8. καθαιρούμενον placuit Petavii.

9. λόγος abest a cod. Rhedig.

μεθ' ἧς ἔρρυσάτο αἰχμαλωσίας, τὸ τριήμερον ἐν ἀληθείᾳ ἐγερόμενος σὺν σώματι καὶ ψυχῇ, καὶ παντὶ τῷ ὄργανῳ ἐν ἀληθείᾳ, εὐρισκόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν τὴν τεσσαρακονθήμερον, εὐλογῶν τε αὐτούς ἐν τῷ "Ὅρει τῶν ἐλαιῶν ἐν ἀληθείᾳ, ἀνερχόμενος εἰς οὐρανὸν ἐν ἀληθείᾳ, τῶν μαθητῶν αὐτὸν θεωρούντων ἕως τῶν νεφελῶν ἀναλαμβάνόμενον ἐν ἀληθείᾳ, καθεσθέντα καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐν ἀληθείᾳ, ἐν αὐτῷ τῷ σώματι καὶ τῇ θεότητι, ἐν αὐτῇ τῇ τελείᾳ ἐναθροπήσει, ἣ συνήνωσε τὰ ὅλα εἰς ἓν καὶ μίαν πνευματικὴν τελείωσιν, θεὸς ὢν ἐν δόξῃ καθεζόμενος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἐρχόμενος ἐν ἀληθείᾳ. Καὶ οὐδὲν ἔστι παρηλλαγμένον, ἀλλὰ πάντα τέλεια τελείως ἐν αὐτῷ ἐν τελειότητι εἰργασμένα.

Κεφ. λζ'.

Καλῶς δὲ ἔχειν περὶ τούτων νομίσαντες ἕως τούτου περὶ τούτων εἰρησθαι ἐδικαιώσαμεν. Περὶ δὲ ὧν ἐνηγήθημεν πάλιν περιτολογῶν τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων ἀναγκαῖον καὶ αὐτὰ ὑποδείξει. Οὐ πᾶν δὲ πεπιστεύκαμεν ὅτι οὕτως παρ' αὐτοῖς ἄδεται. "Ὅμως τὰ ἐνηγήθηεντα οὐ σιωπήσομεν.

Τινὲς γάρ καὶ ἐτόλμησαν λέγειν ὅτι πάλιν τινὲς ἐξ αὐτῶν λέγουσι περὶ Μαρίας, μετὰ τὸ γεγεννηκέναι τὸν Χριστὸν ἐπισυνήφθαι ἀνδρὶ τῷ Ἰωσήφ. Θαυμάζω δὲ εἰ καὶ αὐτοὶ τοῦτο λέγουσιν. Εἰσὶ δὲ οἱ παρ. 1031. τοῦτο λέγοντες, οὓς καὶ αὐτούς ἐν τοῖς σχίσμασιν ἠριθμήσαμεν, αἰτηθέντες καὶ γράψαντες ἐπιστολὴν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ πρὸς τινὰς κατὰ τῶν τοῦτο λεγόντων. Πολλὰ δὲ ἐκείσε περὶ τούτου εἰρηκάμεν ἐν τῇ κατ' αὐτούς ὑποθέσει. Καθεξῆς δὲ ἐν θεῷ καὶ αὐτὴν ἰδιάζουσαν καθυποτάξω.

"Ἄλλοι δὲ ἔφασαν τὸν γέροντα εἰρηκέναι ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ ἀναστάσει χιλιονταετηρίδα τινα ἐπιτελοῦμεν, τοῖς αὐτοῖς ἐμπολιτευόμενοι ὁποίοις καὶ νῦν, ὡς καὶ νόμον καὶ ἄλλα φυλάττοντες, καὶ πάντα τῆς χρήσεως τῆς ἐν τῷ κόσμῳ, γάμον τε καὶ περιτομῆς καὶ τῶν ἄλλων μετέχοντες, ὅπερ οὐ πᾶν περὶ αὐτοῦ πεπιστεύκαμεν. Ὡς δὲ τινες διεβεβαίωσαντο, τοῦτο ἔφησαν αὐτὸν εἰρηκέναι.

Καὶ ὅτι μὲν γέγραπται περὶ τῆς χιλιονταετηρίδος ταύτης, ὅτι ἐν τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννου, καὶ ὅτι παρὰ πλείστοις ¹ ἐστὶν ἡ βίβλος πεπιστευμένη, καὶ παρὰ τοῖς θεοσεβέσι, δῆλον. Τὴν δὲ βίβλον ἀναγινώσκοντες οἱ πλείστοι, καὶ εὐλαβεῖς, ² περὶ τῶν πνευματικῶν εἰδότες καὶ ἐν αὐτῇ πνευματικῶς ἔχοντα λαμβάνοντες ἀληθῆ μὲν ὄντα, ἐν βα-

CAP. XXXVII. — 1. ἐστὶν *desideratur in eadē. Petav. Colon. repet.*

2. *Suspicio* καὶ περὶ τῶν πνευματικῶν εἰδότες, ἐν αὐτῇ κτλ.

quos eripuerat, comitatu septus post triduum revera cum corpore, anima, adeoque toto ipso velut instrumento surrexit a mortuis. Deinde quadraginta diebus cum discipulis versatus est; quibus cum Act. 1. in Olivarum monte revera benedixisset, in coelum subvectus est, eumque discipuli ad nubes usque subeuntem viderunt, et ad patris dexteram revera consistentem, corpore ipso, divinitate, ac tota denique quam assumpserat hominis natura; quo in incarnationis mysterio in unum omnia et in eandem spiritalem perfectionem coniunxit, deus utique in gloria considens et ad vivos mortuosque iudicandos vere aliquando venturus. Nihil igitur in illo diversum ac discrepans est, sed omnia in ipso perfecta perfecteque prorsus elaborata.

Sed cum de his abunde hactenus egisse videamur, quae dicta CAP. XXXVII. sunt esse satis arbitramur. Quae vero de ceteris vanissimis illorum dogmatibus ex aliorum narratione didicimus, explicanda necessario sunt. Quamquam ita haec ab illis praedicari nondum omnino persuasum habemus. Utcumque vero se res habeat, quae ab aliis accipimus non dissimulanda putavimus.

Hoc enim affirmare plerique non dubitant, quosdam ex illis in ea esse sententia, Mariam post editum Christum cum Iosepho viro suo consuetudinem habuisse. Quod ab illis asseverari permirum mihi videtur. Nec desunt alii qui in eodem errore versantur, quos inter schismaticos numeravimus in ea epistola quam amicorum hortatu adversus illius dogmatis patronos ad nonnullos in Arabia scripsimus; in qua pluribus contra illos de hoc argumento disputavimus. Eam nos vero haeresin, opitulante deo, separatim ac suo loco postea proponemus.

Iam vero etiam hoc Apollinaris esse decretum nonnulli praedicant, in priori resurrectione mille nos annorum spatium iisdem in vitae institutis, quibus nunc utimur, esse confecturos, ut et legem cum aliis observemus omnibus, et quicquid est in mundo, quod ad usum quotidianum pertinet, velut nuptias, circumcisionem, ac cetera omnia, participemus. Cuiusmodi ab illo dogma defendi persuadere nobis omnino non possumus. Quamquam illum assertorem esse a nonnullis accepimus.

Ceterum de hoc millenario tempore alicubi, hoc est in Ioannis Apocalypsi, mentionem fieri, et eum librum a plerisque inter canonicos recipi, religiosi homines non ignorant. Verum ita complures, iudemque pii ac spiritualium rerum periti, in illius lectione versantur, ut quae in ipso spiritalem sensum continent accipientes, vera illa quidem, sed altiori quadam intelligentia explicata fateantur. Nam

θύνητι δὲ σαφηνιζόμενα πεπιστεύκασιν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκεῖ τοῦτο βε-
θώς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα πολλά.

Κεφ. λγ'. Ἐν δὲ τῷ παρόντι καιρῷ διὰ τὴν συντομίαν μόνον ἐν ὑπομνήσει
γεγένηται τῷ λόγῳ, ὅπως γινώσκιν οἱ θεοσεβεῖς ὅτι παντὶ βουλομένῳ
ὑπερβαίνειν τοὺς ὄρους τῆς ἁγίας Θεοῦ ἐκκλησίας καὶ παραδόσεως τῆς
προφητικῆς καὶ ἀποστολικῆς, πίστεώς τε καὶ διδασκαλίας τὴν ἐλπίδα,
ἀπὸ τῆς μιᾶς ὑποθέσεως τοῦ μικροῦ καὶ βραχέως λόγου κατὰ τὸ ἀπα-
ρμιαῖον καὶ τυχὸν ἐν παρεκβάσει γινόμενος φρονήματος εἰς πολλὰς λοι-
πὸν κενοφωνίας καὶ σφαλερὰς ὑπονοίας ὁ λογισμὸς, καὶ εἰς ἀναρμό-
στους καὶ ξένας ζητήσεις, καὶ ἀπεράντους γενεαλογίας, κατὰ τὰ ὑπὸ
τοῦ ἀποστόλου εἰρημένα, τραπήσεται. Εἶναι γὰρ τοῦτο εἴηθες ποῖο,
καὶ μήτε χρεῖαν ἔχον ἐρμηνείας, παντὶ σαφές ἐστι τῷ σύνεσιν πεπη-
μένῳ, ὅτι οὐδὲ ἐπιδέεται ζητήσεως ἢ τοιαύτη σοφία, καὶ ὑπόθεσις
τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ ἐγειρόμεθα πάλιν περιτέμνεσθαι, τίνι τῷ λόγῳ οὐ
προειληφάμεν τὸ περιτέμνεσθαι; Ἄρα οὖν κατὰ τοῦτο ἄναγκαιότεροι
pag. 1032. ἡμῶν τυγχάνουσιν οἱ ἀπεντεῦθεν τὸ τέλειον ἐπιγνόντες, καὶ προειλη-
φότες τελειοῦσθαι ἐν τῇ τότε μελλούσῃ τελειότητι. Ποῦ οὖν τὸ παρὰ
τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον ὅτι, Ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν
ἄφελήσει, καὶ, Ὅστινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσκατε·
καὶ πῶς τὸ παρὰ τῷ κυρίῳ εἰρημένον, Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γα-
μοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλὰ ἰσαγγελοὶ εἰσι. Τὸ δὲ, Καθίσθετε
ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ πατρός μου ἐσθίοντες καὶ πίνοντες, καὶ,
Ὅταν αὐτὸ πῖω καινὸν μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μετὰ
προσθήκης τοῦ Καινόν, καὶ τὸ, Ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς βασιλείας, ἔτι-
ρον τὸν νοῦν σημαίνει. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ φαμεν, μεμαθηκότες ἀπὸ
τῶν θείων λόγων, μετάληψιν τινα πόματος καὶ βρώματος ἀμβροσίου,
περὶ ὧν εἴρηται ὅτι, Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ
ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσι
αὐτόν. Ἀλλὰ φησι ὅτι πρῶτον μὲν ἐν τῇ χιλιονταετηρίδι τῶν φυσι-
κῶν μεταλαμβάνομεν ἠδέων ἄνευ καμάτου καὶ λύπης, μετὰ δὲ τὴν χι-
λιονταετηρίδα, τότε μεταλαμβάνομεν ὧν εἴρηται, κατὰ τὸ εἰρημένον,
Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν.

Κεφ. λδ'. Ἀντίθετος δὲ ἐστὶν ὁ λόγος πρὸς τὴν πᾶσαν τῆς γραφῆς θεωρίαν.
Εἰ γὰρ ὁ νόμος οὐδένα ἐτελείωσε, νόμον δὲ μετὰ ἀνάστασιν φυλάττειν
προσταττόμεθα, καὶ ὅτι ἅγιος νόμος ὁ διὰ Μωσέως ὑπὸ κυρίου δο-
θεὶς παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν ἡμῖν γέγονεν, ὡς ὑποδέσκατος τῶν τε-
λειουμένων τῷ μείζονι, καὶ τελειοτάτῳ προσάγειν πεπιστευμένους, Χρι-
στοῦ δὲ τοῦ τελείου ἐλθόντος, καὶ δεσπότου, καὶ παρειληφότος ἐκ

Cap. XXXVIII. — 1. Scripti ἀναγκαί-
ότεροι pro ἀναγκαιότερον (ἀναγκαιότε-
ρος mendose ed. Petav. Colon. repei.), quod
vulgo habent libri. ἀναγκαίωτερον super-
catus est Petavius.

non illud solum quo de agitur, sed et alia permulta profundioribus sententiis enarrantur.

Nunc autem ad alia properantes breviter admonendi causa istud ^{Cap.} ^{XXXVIII.} aspersimus; quo religiosus quilibet animadverteret, quicumque semel constitutos in ecclesia terminos ac propheticae et apostolicae fidei, quam traditam accepimus, doctrinaeque spem egredi voluerit, eius animum ex levissimi alicuius occasione dicti in re modica ac nullius paene momenti a communi via deflectentem, ad vanissimas subinde assertiones periculosissimasque sententias, et ad absurdas ac peregrinas quaestiones atque, ut apostolus loquitur, *inextricabiles genealogias*, esse lapsurum. Quod quidem ad id, de quo in praesentia sermo est, attinet, stultissimum istud esse, neque explicatione opus habere, quisquis paululum sapit facillime cognoscit, nec in eiusmodi sapientia opinioneque quicquam esse quod inquisitionem desideret. Nam si denuo ut circumcidamur resurgimus, cur non circumcisionem antevertimus? Sane qui in hac vita idipsum quod perfectum habetur cognoverint, et tanto ante usurpare coeperint, luculentius ad futuram illam perfectionem obtinendam ius nacti sunt. Quorsum igitur ab apostolo dictum est? *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit: item, Qui in lege iustificamini, a gratia excidistis.* Tum illud etiam salvatoris dictum, *In resurrectione enim neque ducunt uxores, neque nubunt, sed aequales sunt angelis.* Quod autem scriptum est, *Sedebitis ad mensam patris mei, comedentes et bibentes, et, Cum illud bibam novum vobiscum in regno coelorum*, ex eo quod additur, *novum*, et, *ad mensam regni*, alio sensu accipiendum illud videtur. Quippe et nos, id quod e sacris libris didicimus, potum ac cibum quandam illic ambrosium esse defendimus, de quibus scriptum est, *Quae oculus non vidit nec auris audivit neque in cor hominis ascenderunt, quae praeparavit deus diligentibus se.* Sed ita statuit: Primum in toto illo millenario curriculo naturalibus nos voluptatibus esse fruituros, labore omni ac dolore sublato. Quo quidem evoluto tempore, eorum quae dicta sunt, participes futuros; quod haec verba declarant, *Quae nec oculus vidit, nec auris audivit.*

1. Tim. 1, 4.

Gal. 2, 3.
et 5, 4.Math. 22, 30. et
Luc. 20, 35.Luc. 22, 30.
Marc. 14, 34.

1. Cor. 2, 9.

Cap.
XXXIX.

Gal. 3, 24.

Verum hic illorum sermo omnibus scripturae sententiis repugnat. Cum enim lex neminem perfectum reddiderit, et eandem tamen legem post resurrectionem observare nos iubeant, cumque sancta illa lex, quam per Moysen dominus nobis edidit, *Paedagogi nos instar* ad Christum perduxerit, cui, quod longe absolutis illis ac perfectis esset inferior, datum negotium est ut nos ad excellentius illud ac velut caput summumque deduceret, cum post haec Christus perfectus ille ac dominus advenerit, ac de paedagogi manu alumnum ac

χειρὸς τοῦ παιδαγωγήσαντος τὸν εἰσαγόμενον, τουτέστι τῶν πιστῶν τὴν ἀγίαν παρθένον καὶ ἐκκλησίαν, καὶ ἡμῶν ἐπιγινώσκων διὰ μὲν νόμου τοῦ παιδαγωγοῦ τὸν μείζονα καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, πῶς οὐκ ἄλλοιον βραχέως ἐννοίας καὶ εὐηθείας μᾶλλον δειχθήσεται ὁ λόγος τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τελείωσιν πάλιν παιδαγωγοῦ χρεία, ὅπως ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν στοιχείων καὶ διδασχῆς καὶ ἐπιθέσεως χειρῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον; σαφῶς ἡμῖν παρ. 1082. τοῦ ἀποστόλου λέγοντος ὅτι, Πᾶν τὸ παλαιούμενον καὶ γεγραμμένον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γίνεται, ὡς περὶ παλαιᾶς διαθήκης καὶ νομοθεσίας· Μετατιθεμένης γὰρ, φησὶ, τῆς ἰερωσύνης ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετατίσις γίνεται. ¹ Εἰ δὲ μετετέθη ἡ παλαιὰ καὶ ἀνεκαινίσθη ἡ νέα, τίς ἡμῖν πάλιν τολμηρῶς παρεισάγοι παλαιὰν εἰς χρῆσιν, τὴν καινὴν εἰς παλαιάσιν μετατιθέμενος, τῆς μὲν χάριτος ἀποπεσεῖν παρασκευάσαν, καὶ ἀπὸ τῆς ὠφελείας Χριστοῦ ἡμᾶς ἐκτρέπειν πειρώμενος;

Συντόμως δὲ ταῦτα τῷ λόγῳ διελόντες, καὶ τὸ ἱκανὸν λογισάμενοι, διὰ τὸ πλάτος τῆς συντάξεως, ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἔωμεν, ἀγαπητοί, θεὸν βοηθὸν συνήθως ἐπικαλούμενοι εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ² ὑπόδειξιν τε καὶ ὑπόδειξιν καὶ τούτων ἀνατροπὴν.

ΚΑΤΑ ΑΝΤΙΔΙΚΟΜΑΡΙΑΝΙΤΩΝ, πεντηκοστὴ ὀγδόη, ἡ καὶ ἑπτακοστὴ ὀγδόη.

Κεφ. α'. Ἀπὸ ταύτης τῆς παρά τισι Διμοιριτῶν κεκλημένης, ἡ χωρὶς τοῦ ἐνσάρκου Χριστοῦ παρουσίας ¹ ὀνομαζομένης, ἐφύη τινα ἕτερα πρώτα ματα, μάλιστα ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, ἀνηνέχθη δὲ τῇ ἡμῶν ταπεινότητι περὶ τούτων ὑπό τινων εὐλαβῶν. Καὶ πρώτον μὲν ἐπιστολὴν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης γεγραφήκαμεν· ὅμως δὲ διὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ ἐνταῦθα αὐτὴν διόλου τὴν ἐπιστολὴν μετὰ καὶ τῶν εὐλόγως ² ταύτη προστεθειμένων, ἢ ἀπὸ ³ αὐτῆς ἐξαιρουμένων, εἰς τὴν αἴρεσιν ἐροῦμεν.

Ἀντιδικομαριανιτῶν γὰρ τινες, ὡς περὶ ἐχθρίαν πρὸς τὴν παρθένον ἔχοντες, καὶ βουλόμενοι κατεστρέφειν ἐκείνης τὸ κλέος, φθόνῳ τινὶ ἀρθέντες ἢ σφάλματι, καὶ χρᾶναι βουλόμενοι διανοίας ἀνθρώπων,

CAP. XXXIX. — 1. ei scripsi ex emendatione Cornarii (in versione Latina) et Pelavii. ἢ habent codd. mss. ἢ editi libri.

2. ὑπόδειξιν τε καὶ ὑπόδειξιν cod. Rhedig.

CAP. I. — 1. Corrigo νομιζομένης, et verio de hac Dimoeritarum, quae

apud quosdam appellatur, haeresi, hoc est quae Christum hominem fuisse mente non praeditum putat. *cell.* Cornarius ab hac Dimoeritarum a quibusdam appellata haeresi, hoc est quae duas tertias partes humanae naturae in Christo confitetur, corpus videlicet et animam, et

tironem, hoc est collectam e fidelibus ecclesiam, velut quandam virginem acceperit, adeo ut praestantiorum alium, nimirum consummatorem Iesum, legis, sic tanquam paedagogi, beneficio cognoverimus, nonne summa ex ingenii inopia ac stultitia profectum est, quod ab illius dogmatis patronis asseritur, post collatam illam a Christo perfectionem paedagogi iterum opus esse, ut ad priora illa *initia* Hebr. 5, 12. et 6, 2. *et elementa*, doctrinamque ac manuum impositionem revertamur? ut alicubi scriptum est; cum tamen apostolus diserte nos doceat, *Quicquid inveteratum est, ac senio confectum, proxime ad interitum spectare*: quod de veteri testamento ac lege pronuntiavit: *Translatum enim*, inquit, *sacerdotio, necessario fit et legis translatio*. Quare cum veteri testamento translato novum instauratum fuerit, quis est audacia tanta praeditus qui vetus ad usum denuo revocare contendat, novum autem ad situm vetustatemque transferre, ut et causam nobis praebeat cur excidamus a gratia, et ab eo fructu qui per Christum nobis comparatus est avertere conetur?

His breviter ad eum modum explicatis, quae nos pro instituti operis ratione satis esse credimus, ad reliqua transeamus, ac dei inprimis opem imploremus, ut ad cetera tractanda, enarranda, eventendaque feliciter accedamus.

ADVERSUS ANTIDICOMARIANITAS, quae est haeresis LVIII., sive LXXVIII.

Idem illud dogma (cuius assertores etiam Dimoeritae vulgo Cap. I. nuncupantur) quod susceptae hominis a Christo naturae mentem detrahit, alias insuper molestias ac negotia peperit, atque in Arabia praesertim; de quibus a religiosis quibusdam viris sumus admoniti. Ac licet antea de eodem argumento epistolam scripserimus, tamen quod haec haeresis ordine suo numeroque succedat, hanc ipsam nos epistolam, quibusdam merito vel additis vel detractis, adversus illam subiiciemus.

Etenim ex Antidicomarianitarum grege nonnulli, quasi praecipuo quodam in virginem odio suscepto, ut eius gloriam obscurarent, sive invidia; sive erroris tenebris occaecati, quo mortalium animos inquinarent, eo temeritatis progressi sunt ut sanctissimam

tertiam partem, ipsam mentem in adventu Christi in carne negat *cell.*

2. ταύτη emendarunt Cornarius (vergens quae — ipsi addita sunt) et Petavius, quam scripturam, siglo M. notatam, invenio etiam in margine exempli Schottiani, quod penes me habeo. ταύτη

editi libri. ταύτῃ cod. Jen. ταῦτα cod. Paris., et Rhedig. a. m. pr., in quo circumflexi accentus adhuc restant vestigia, superaddito postea acuto et syllaba finali mutata, sed ita ut quid voluerit librarius dinosci vix queat.

3. ἀπ' αὐτῆς cod. Rhedig.

ἐτόλμησαν λέγειν τὴν ἁγίαν Μαρίαν μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἀνδρὶ συνῆφθαι, φημί δὲ αὐτῷ τῷ Ἰωσήφ. Φασὶ δὲ, ὡς ἄνω μοι εἴρηται, ὅτι ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρεσβύτου Ἀπολιναρίου ἐξήχηται ὁ λόγος, ἡ ἀπό τινων τῶν αὐτῷ μεμαθητευμένων· καὶ ἀμφιβάλλω. Περὶ δὲ τῶν ταῦτα λεγόντων ἀνάγκη ἔχω λέγειν. Ἴνα δὲ μὴ εἰς δεῦτερον κή-
 pag. 1034. ματον ἑαυτὸν περιβάλλοιμι, καθεξῆς ἦν προεῖπον γραφεῖσαν ἐπιστολὴν εἰς τὴν Ἀράβων χώραν ὑποτάξω. Καὶ ἔστιν ἡδε*.

Κεφ. β'. Κυριοῖς μου τιμωτάτοις καὶ ποθητοτάτοις τέκνοις, καὶ ἀδελφοῖς γνησίοις, καὶ ὁμοπίστοις ὀρθοδόξοις ἀπὸ ἱερέως ἄχρι λαϊκοῦ, καὶ κατηχημένοις τοῖς κατὰ τὴν Ἀραβίαν, Ἐπιφάνιος, ἐλάχιστος ἐπισκόπων, χάρειν.

Θαυμάζειν ἔστιν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, καὶ μὴ θαυμάζειν. Θαυμάζειν μὲν, ὅτι ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ πάντα πληροῦται· καὶ μὴ θαυμάζειν, δεῖ γὰρ πληροῦσθαι. Ὁσημέραι γὰρ κατὰ ἰ πρόθεσιν νῦν γίνεται ἡμῶν ἐκ λογισμῶν ἀνθρωπίνων καὶ διανοημάτων σοφιστικῆ ὑπόνοια, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτουσα, καταλιμπάνουσα τε τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, καθὼς ὁ ἀγιώτατος ἀπόστολος προεῖπεν ὅτι, Ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαίνουσης διδασκαλίας, προσέχοντες μύθοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἴ τι γὰρ ἐνὶ ἀνερευνῶν καὶ ἐπινοεῖν ὁδοὺς πονηράς, ταῦτα μᾶλλον σπουδάζουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἢ περὶ πληροῦντες τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν καλὰ καὶ εὐπρόσδεκτα ζητεῖν, καὶ, Ὁ λόγος ἄλατι ἢ ἡρτυμένος, ὅπως δᾶ χάριν τοῖς ἀκούουσι. Καὶ εἰ ταῦτα διανοηθεῖμεν, ὅτι πόθεν συμβαίνει καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνακαινίζεσθαι ἡμῖν τὰ φαῦλα ἐσόμεθα καὶ αὐτοὶ ὡς ἀπαίδευτοι, καὶ μὴ προσέχοντες τοῖς θεοῖς καὶ ἡ προρητικῶς λόγοις. Δεῖ γὰρ ταῦτα πληροῦσθαι. Ἐν ἅπασιν γὰρ μέρεσι τῆς πίστεως δεῖ τελείεσθαι τὸ εἰρημένον, ἡ Ἄρα ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; ἡ Ποῦ γὰρ ἔφθασεν ἡ διάνοια τῶν ἀνθρώπων ἐγκειμένη ἐπὶ τὸ πονηρὸν ἐκ νεότητος; Ποῖα μέρη τῆς πίστεως οὐκ ἀπώλεσεν; Ἐν ποίοις δὲ λόγοις ἡ κακοβουλία τὸ χρήσιμον οὐκ ἐτάραξε; ἡ τῶν δὲ πρεπωδεστάτων καὶ ἐν καταστάσει λογικῆς φύσεως, ἡς τὸ πρότερον ἦν τὰ σεμνὰ μᾶλλον διανοεῖσθαι, καὶ τούτοις προστιθέναι βιάζεσθαι, εἰ
 pag. 1035. καὶ ἔδει παρὰ φύσιν, καὶ μὴ μᾶλλον τὰ ἀληθινὰ εἰς τὰ ἄσεμνα παρατρέπειν βιαζομένους ἐπὶ τὸ χεῖρον.

Κεφ. γ'. Λοιπὸν γὰρ, ἐπειδὴ πάντα ἡμῶν κεπλήρωται τῇ γενεᾷ, τὰ τε

* Post ἡδε in marg. libri Ien. rubro enim per accessionem amplioream co-
 adriatum legitur ἐπιστῶ. tingit nobis sophistica opinio est.

CAP. II. — 1. Scribendum πρόσδεσιν, 2. προρητικῶς cod. Ien. et ed. princ.
 ex emendat. Cornarii, qui vertit Quotidie προρητικῶς cod. Rhedig.

Mariam post Christum in lucem editum cum viro suo Iosepho consuetudinem habuisse dicerent. Quam quidem opinionem, ut supra dixi, ab sene illo Apollinari, aut ab eius discipulis manasse praedicant; de quo nondum mihi liquido constat. Utrumque sese res habeat, cum necessario a nobis illi refutandi sint, ne eundem laborem denuo repetamus, subiiciam illam ipsamet epistolam, quam in Arabiam a me antea scriptam esse memoravi. Quae est eiusmodi.

Dominis meis plurimum observandis ac carissimis filiis, et sinceris fratribus, eiusdem orthodoxae fidei professoribus, tam sacerdotibus quam laicis et catechumenis, Epiphanius episcoporum minister S.

EPIPHANII
EPISTOLA
ADVERSUS
ANTIDICOMARIANOS.
TAS.
Cap. II.

Est hoc tempore quod admirandum simul et non admirandum videatur. Admirandum quidem, quod aetate nostra impleantur omnia, minime vero mirandum, quod eadem illa impleri necesse sit. Etenim quotidie nobis sophistica aliqua cavillatio perperam affectata humanis ex ingeniis ac mentibus erumpit, atque in deterius progressa ab apostolica doctrina desciscit; quemadmodum apostolus Paulus praedixerat, *Deficient quidem a sana doctrina, attendentes fabulis et doctrinis daemoniorum* etc. Nam si qua sese perversarum viarum inquirendarum atque excogitandarum occasio et facultas obtulerit, in eo potius hominum studia versantur, quam ex praecepto illo exequendo quod honesta et approbatione digna quaerere iubet, aut altero illo *sermo vester sale conditus, ut det gratiam audientibus*. Quod si haec attentius animo revolvamus, unde fiat ut pessima quaeque nobis in dies instaurentur, et nos ipsi imperitorum similes erimus, qui divinis verbis et vaticiniis animum minus adhibeamus. Haec enim impleri necesse est, atque in omnibus fidei partibus perfici quod dictum est, *Cum venerit filius hominis an fidem inveniet in terra?* Quo enim tandem *hominum mens prona in malum ab tenera aetate processit?* Quam non fidei partem pessumdedit? Quodnam vero dogma est in quo perditum illorum consilium quicquid fructus erat et utilitatis non perturbavit? cum illud semel neglexisset quod apprime decebat, et ratione praeditae naturae statui consentaneum erat, cui quidem illud potius conveniebat, ut honesta quaeque ac religiosa cogitaret animo, et ad ea sese vel invitam praeter naturam suam, si ita necesse foret, accommodaret, quam ut ad deteriora violenter enitens quae vera sunt ad profana ac ridicula detorqueret.

Etenim posteaquam blasphemiarum genera omnia ac quaecum-

Cap. III.

3. ἄρα codd. mss. ἄρα editi libri.

4. καὶ παρέφθασεν cod. Rhedig.

5. Rescribendum fortasse ὄντων δὲ. Cornarius iunctis enunciatis vertit in quibus

vero sermonibus malum consilium non turbavit utilitatem eorum qui decentissimi sunt et in statu rationalis naturae? Pelavius deesse quippiam arbitratus est.

βλάβσημα, καὶ τὰ ἐκτὸς ἁγίου πνεύματος, ἐφ' ἕτερα πάλιν καινὰ τρέπονται. Οἱ μὲν γὰρ τὸν πατέρα βλασφημοῦσι, τὸν τῶν ὄλων θεὸν καὶ δημιουργὸν, οἱ ἀμφὶ τὴν γνώσιν λεγόμενοι. Οἱ δ' αὖ πάλιν Μαρκίωνες καὶ Ἀρχοντικοὶ καλούμενοι, καὶ τούτοις οἱ συνεπόμενοι Μανιχαῖοι, οἱ τὴν ὀνομασίαν δικαιοτάτα ελληφρότες ἐκ δικαίας τινὸς οἰκονομίας θεοῦ, τὸ μανιῶδες ὄνομα, — οὔτοι πάντες μετὰ πλειόνων αἱρέσεων, Καϊνῶν φημι, Σητιανῶν, ¹ Μελχισεδεκιανῶν, Κολορβασιῶν, Κερδωνιανῶν, καὶ τῶν ἄλλων, ² βλασφημεῖν εἰς τὸν τῶν ὄλων πατέρα, ἐν τῷ τούτου ἀρνεῖσθαι εἶναι θεὸν τὸν ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφήταις λαλήσαντα, δικαίως τε προσκυνούμενον ὑπὸ πάντων κτισμάτων, ὡς κτιστὴν καὶ δημιουργὸν, οὔτοι μετὰ τοῦ σεβάσματος ἀναιρεῖν πειρῶνται καὶ τὴν δεσποτείαν, τὸν μὲν ὄντως ὄντα ἀρνούμενοι, ἕτερον δὲ τὸν μὴ ὄντα τῇ μυθῶδει αὐτῶν ὑπονοῖα φανταζόμενοι, ἵνα ἐκ τοῦ ὄντος πέσωσι, καὶ ὄν ὑπονοοῦσι μὴ εὐρῶσιν. Οὔτω γὰρ ἡ ληρωδία καὶ ἡ τοῦ διαβόλου σπορά τῶν λόγων τοιαύτην εἴθε ταραχὴν ἐμποιεῖν καὶ θόλωσιν, διὰ λογισμῶν βλασφημῶν ἐπεγείρουσα τὴν τῶν κεκτισμένων ἀνθρώπων διάνοιαν, περὶ τοῦ αὐτῶν δεσπότητος στρατεύεσθαι ταῖς κακαῖς ὑπονοίαις καὶ ἐπαρνησιθείαις. Ἀλλὰ γε πάλιν ἐκ τούτου ἐκτραπέντες τινὲς ἐφ' ἕτερα βεδίξιν τετολημήσασιν, τὸν μόνον ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, τὸν μονογενῆ παῖδα Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, τὸν ὄντως ὄντα ἐκ πατρὸς γεγεννημένον ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως, τὸν αἰὶ ὄντα ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ σὺν πατρὶ ὄντα, γεγεννημένον δὲ ἀκαταλήπτως καὶ ἀχρόντως, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ ὄντα, καὶ οὐκ ἄλλοιον παρὰ τὸν πατέρα, ³ οἱ μὲν αὐθις μανέντες, δίκην λυσσητήρων κυνῶν, ἐπὶ τὸν ἴδιον αὐτῶν δεσπότην ὑλακτοῦσι· καθάπερ ἐξ ὑπαρχῆς Ἰουδαῖοι τοῦτον ἀγνοήσαντες κέκληνται Κύνες ἔννεοι, εἰκότως παρὰ τοῦ προφήτου ταυτησί τῆς ἐπωθυμίας παρ. 1036. κατηξιασμένοι τοῦνομα, ⁴ τῆς αὐτῶν περὶ τὸν κύριον καὶ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν ἀναισχύντου ὀρμῆς, ὡς ἔστιν ἀληθὲς ἰδεῖν. Φασὶ γὰρ τοὺς λυσσῶντας κύνας ἔννεοὺς καλεῖσθαι, διὰ τὸ νοδοὺς ἀποτελεῖσθαι ἐκ τῆς καταλιμπανούσης αὐτοὺς διανοίας.

Κεφ. δ'. Οὔτω γὰρ τῶν κυνῶν ἡ φύσις, ἐπὰν εἰς λύσσαν ἐκτραπέιη. Οἱ ποτε δεσπότην γινώσκοντες καὶ τοὺς αὐτοῦ υἱεῖς, οἰκείους τε καὶ τοὺς ἄλλους πάντας τοῦ οἰκοδεσπότητος γνησίους, ὅταν λάβῃ αὐτοὺς ἡ μαρία, ἀλλοιοῦνται τὰ πρόσωπα ἐνώπιον τῆς αὐτῶν ὀράσεως, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἐγείρονται τοὺς γνησίους, οὓς ποτε τιμῶντες τῇ μὲν κέρκῳ ἔσαινον.

CAP. III. — 1. μελχισεδεκιανῶν *codd.* 2. *Scribendum* *pulo* βλασφημῶν. *Per-*
ms. Μελχισεδεκιανῶν *ed. Petau.* 3. *videtur* βλασφημοῦσι.

que a spiritu sancto aliena sunt, in hac aetate nostra sunt exhausta, ad alia se quaedam nova convertunt. Quidam enim in patrem universorum deum ac conditorem contumelias iaciunt, quales sunt qui Gnostici dicuntur. At Marciones et Archontici, nec non et illorum asseclae Manichaei, qui non sine divina quadam providentia furiosum illud nomen sortiti videntur, igitur omnes isti cum plerisque aliis haeresibus, Cainorum, Setianorum, Melchisedecianorum, Colorbasiorum, Cerdonianorum, ac ceteris id genus, eundem illum universorum patrem contumeliis afficiunt, dum ipsum negant deum illum extitisse qui in lege ac prophetis locutus est, quique iure a creatis rebus omnibus, tanquam creator et opifex adoratur; cuius illi cultum una cum dominatu ac potestate conantur evertere, ut et illum, qui revera est, eiurent deum et alterum, qui nusquam est, falsa ac fabulosa opinione sua confingant, atque et verum illum amittant, et, quem falso sibi proponunt, nequaquam assequantur. Nam haec est nugacis istius doctrinae, quae ex diaboli satu proficiscitur, vis et natura, ut tumultationem ac perturbationem immittat, et procreatorum hominum mentes contumeliosis in deum cogitationibus excitet, ut depravatis quibusdam opinionibus, quae cum dei negatione coniunctae sunt, contra dominum suum hostile bellum suscipiant. Sed rursus velut quodam hinc divortio facto nonnulli aliam in partem deflectere non dubitarunt, ut unicum redemptorem suum ac dominum abnegarent, unigenitum viventis dei filium Iesum Christum, qui ab eodem patre revera est sine ullo initio ac tempore genitus, quique ab eo et cum eo semper existit, qui ratione quadam quae omni comprehensione superior est sine ulla iniquatione genitus est eiusdem cum patre substantiae, nec ab eo ullo modo discrepans. Contra hunc igitur insanientes alii, velut rabidi canes, dominum suum allatrant, quemadmodum olim Iudaei, quod illum ignorarent, merito *muti canes* a propheta vocantur. Quae in illos appellatio pro- Esai. 56, 10.

pter impudentem ac temerarium illorum in dominum, et susceptam ab eo naturam impetum et insultum iure confertur, ut ex eo constare potest quod rabiosos canes ob id mutos esse narrant, quoniam ipsa illos rabies edentulos facit.

Est enim haec natura canum, postquam rabie tentati sunt, ut, Cap. IV. qui dominum antea, eiusque liberos ac domesticos, ceterosque illius propinquos et familiares cognoverant, simulatque morbo illo correpti sunt, omnium istorum vultus illorum oculis commutati videantur, atque in notos insiliant, quos antea partim cauda blan-

3. *Suspīcar* δὲ μὲν.

ἕνεκα τῆς.

4. *Fortasse* ἐκ τῆς, *vel* κατηξιωμένοι

τοῖς δὲ τρόποις ὑπετάσσοντο. *Αὐτίκα οἱ προσδοκῶντες Χριστοῦ τῆ παρουσίαν, οἱ ἐτοιμαζόμενοι δέξασθαι τὸν νυμφίον, οἱ προφήτας ἐπιμένοι κατιδεῖν, οἱ πείθεσθαι θείοις λόγοις ὑποσχόμενοι, οἱ τῷ Μωσῆ ἐν συνθήκῃ*¹ *συνεληλυθότες, ὅτι, Γενοῦ σὺ τὰ πρὸς κύριον, καὶ Πάντα ὅσα ἐὰν εἴποι σοι ὁ*² *κύριος, ἀκουσόμεθα καὶ*³ *ποιήσωμεν, ὅτε εἶδον τὸν αὐτῶν δεσπότην παραγενόμενον, ἀγνοήσαντες τὴν μοφὴν καὶ τοὺς τύπους τῆς ἀληθείας οὓς οἱ προφῆται πρὸ αὐτοῦ ἐ σαρκὶ*⁴ *γενομένου διετύπουν, διεχάρατον, κατήγγελλον, ἐσήμανον, πρῶτον μὲν οὖν αὐτῷ ἔλεγον, Τίς οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; ἄλλοι δὲ δαιμόνιον αὐτὸν ἔχειν, οὐκ αἰσχυνόμενοι, τετολμήμασιν εἰπεῖν· ἔα δὲ καὶ Σαμαρείτην αὐτὸν ἀποκαλεῖν οὐκ ἠρῶνθριον. Πέρας οὖν, καθέπερ μοι προδοδήλωται, ὡς μεμνηότες κύνας, ἐπανάστησαν, καὶ τὰς μὲν χεῖρας*⁵ *προσέπηξαν, ὡς αἰεὶ μετὰ τῆς μανίας ὁ κύων, ἀναχειρέσας αὐτοῦ τὰς χεῖρας, ἐπέρχεται καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἰδίων αὐτοῦ δεσποτῶν καταγλύφειν οὐκ αἰσχύνεται, παρέδωκαν ἐκεῖνοι τὸν αὐτῶν κύριον εἰς τὸ σταυρωθῆναι, προφήτας τε τοὺς οἰκειακοὺς τοῦ αὐτοῦ δεσπότην τὸν μὲν ἔκρισαν, τὸν δὲ λίθοις κατέλευσαν, ἄλλον δὲ φόνῳ μαχαίρας διεχρήσαντο. Μετὰ τούτους δὲ ὡσαύτως νῦν οἱ νεοὶ Ἰουδαῖοι ἀλλεπαλλήλως τῇ αὐτῇ κεκρημένοι ἀγωγῇ οἱ μὲν φυσικοὶ Ἰουδαῖοι κατὰ σάρκα μὲν ἠρνήσαντο, οἱ δὲ νῦν ἀρνούμενοι τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τελείαν πρὸς πατέρα γνησιότητα, κτίσμα αὐτὸν καὶ ποίημα, καὶ ἀλλότριον πατρὸς παντάπασι, μεμνηότες καὶ βεβροντημένοι ἀδιαλείπτως διῷχυρίζονται.*

Κεφ. ε'.
pag. 1067.

*Ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἄλλοι ἀφέντες τὰς προειρημένους βλασφημίας διδασκαλίας, καθὼς εἰπεῖν, αὐτὴν τὴν κατὰ φύσιν Θεασάμενοι ἐπαράνιον θεωροῦσαν, καὶ τὰ ἄνω ἐμβατεύσαντες, καὶ πολυπραγμονήσαντες, ὡς ἄνωθεν ἦκοντες, αὐθαδεῖα*¹ *ἀπαγγέλλουσι καὶ ἰσχυρῶς διῷχυρίζονται ἐκβάλλοντες ἐκ τῆς θεότητος τὸ ἅγιον πνεῦμα. Καὶ τὸν μὲν πατέρα οὐκ ἠρνήνται, οὔτε τὴν τοῦ υἱοῦ πρὸς αὐτὸν γνησιότητα, ἐφ' ἑτέραν δὲ πάλιν ὁδὸν βαδίζουσιν, ἵνα πάντοθεν πληρωθῇ τὸ, Ἐξέμπεν ἡ πίστις ἐκ στόματος αὐτῶν.*² *Τί γὰρ ἄλλ' ἢ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, λοιπὸν, τὸ οὐκ ἀλλότριον πατρὸς καὶ υἱοῦ, τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς*

CAP. IV. — 1. συνεληλυθότες ed. Petavius. εἰςεληλυθότες codd. mss. et edit. princ.

2. κύριος codd. mss. ὁ κύριος edit.

3. ποιήσωμεν codd. mss. ποιήσωμεν editi libri.

4. γενομένου correxerunt Cornarius et Petavius. Libri habent γεόμενον.

5. Gatakerus Advers. Miscell. pag. 618. „Mendax si non prorsus sustulerimus, sensum tamen plenius paulo exhibituros speramus. Sic ergo ex coniectura legendum existimo — προσέπηξαν. ὡς δ' αἰεὶ

κατὰ μανίας ὁ κύων ἀναχειρίσαστος (ἐπ' ἀνακληθέντος, vel ἀνακλεινόντος) αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐπέρχ., κ. τὰ πρ. τῶν ἰδ. αὐτοῦ δεσπ. καταδρύπτειν (sive καταδρῦφειν) οὐκ αἰσχύνεται. παρέδωκεν κτλ., et manus quidem eius confiterant: sicut autem canis rabie affectus solet demulcentis, sive tractantis eum, manus invadere, nec dominorum suorum faciem lacerare veretur, ita et illi dominum suum crucifigendum tradiderunt. Atque hanc fuisse Epiphaniū mentem (verba enim ipsa praestare non au-

diendo, partim sese subiiciendo, velut honore prosequerantur. Ecce tibi Iudaei illi, qui et domini adventum expectabant, et ad excipiendum sponsum sese comparabant, qui prophetas videre cupiebant, qui divinis vocibus obtemperaturos se esse profitebantur, qui cum Moysae pactioem eiusmodi fecerant, *Esto nobis in his quae sunt apud dominum*, item, *Omnia, quaecumque dixerit tibi dominus, audiemus et faciemus*, illi, inquam, cum praesentem dominum intuerentur, veritatis expressas species ac notas ignorantes, quas prophetae, qui illum antecesserunt, describendo, delineando, nuntiando, significandoque praescripserant, primum haec in illum iecerunt, *Quis est hic, qui loquitur blasphemias?* alias vero, *Daemonium habere illum* impudenter ac prae fracta quadam audacia iactarunt. Sed nec ipsos Samaritanum eundem appellare puduit. Postremo ut dixi, sic tanquam rabidi canes in eum insilierunt, ac manus affixerunt, id quod furiosi canes factitare solent, qui dominorum suorum manus ac vultus incurrentes laniare nihil verentur, sic illi dominum ad crucis supplicium tradiderunt, prophetas eiusdem domesticos partim serra consecuerunt, partim lapidibus obruerunt, partim gladio interfecerunt. Secundum illos vero perinde et hodie novi illi Iudaei iisdem invicem institutis ac disciplina formati, uti veri illi Iudaei, dominum cum carne praesentem abnegarunt, ita ipsi filii dei perfectam cum patre germanitatem inficientes, creaturam esse illum et opificium, et a patre penitus alienum furiosi ac vecordes identidem affirmant.

Alii porro contumeliosa illa in deum dogmata relinquentes, quasi divinam ipsam in coelo naturam, ut ita dicam, aliquando contemplati fuerint, et altius in arcana illa ac coelestia penetrarint, ac diligenter introspexerint (ut e coelo putes esse delapsos) arroganter illud praedicant, ac vehementer affirmant, spiritum sanctum a divinitatis communione separandum. Qui cum neque patrem abnegent, nec ab germana cum illo coniunctione filium abiudicent, ad aliud viae diverticulum deflectunt, ut omnino dictum illud impleatur, *Periit fides ex ore ipsorum*. Quid enim aliud faciunt, nisi perinde ac si in spiritum sanctum ius ac potestatem haberent (qui quidem a

Deut. 5, 27.

Luc. 5, 21.

Matth.
11, 18.
Ioann. 7, 20.
et 48.

Hebr. 11.

Cap. V.

Hebr. 7, 20.

sim) nihil ambigo. Aliter, quamquam minus feliciter, corrigit I. B. Cotelerius *Ecl. Gr. Monum. tom. III., pag. 669., scribens* ἀνακρ. αὐτὸν, τὰς χεῖρας ἐπέρχεται, et veriens, sicut semper furiosus canis suspendens se, manus invadit ac vultus celli. *Cornarius transtulit* velut rabiosi canes insurrexerunt, et manus iniecerunt, velut semper cum rabie canis immissis antea manibus invadit, et

personas propriorum celli. *Mihi videtur transponenda haec ita, et corrigenda,* προσέπηξαν, ἀνακρεμάσαντες αὐτὸν, ὡς αἰεὶ κατὰ τὴν μανίαν (vel μετὰ τῆς μανίας) ὁ κύων τὰς χεῖρας ἐπέρχεται, καὶ -- αἰσγύνηται, καὶ παρέδωκεν κτλ.

Cap. V. — 1. ἐπαγγέλλουσι eod. *Rhedig.*

2. *Scribendum puto* τί γὰρ ἄλλο εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, λοιπὸν τὸ οὐκ κτλ.

θεότητος ὄν, καὶ μὴ ἐνδεχόμενον εἶναι ἀλλότριον τῆς θεότητος, βού-
 λονται, ὡς αὐτοὶ ἐξουσίαν ἔχοντες κελεύειν μᾶλλον θεῶ ἢ περὶ κελεύ-
 εσθαι; Οὐκ αἰσχυνόμενοι γὰρ ἀλλότριον τὸ πνεῦμα λέγουσι, καὶ δοῦ-
 λον, καὶ κτίσμα, καὶ πρόσφατον, καὶ ποιητὸν, καὶ εἴ τι ἕτερον
 αἰσχρὸν πρὸς ὑπόνοιαν περὶ αὐτοῦ ἑαυτοῖς μᾶλλον ἐπινοοῦσι προσπο-
 ρίσασθαι. ³ Ἐπεὶ οὖν ὁ κόσμος νυνὶ οὕτως μᾶλλον πληγῆς πληγὴν
 ἀνίατον ἀπιστίας, ἵνα μηδὲν τι παραλείψῃ ἡ ἀνομία ἢ τοὺς ἀνθρώ-
 πους ἀπολλύουσα τῇ κακονοίᾳ, καὶ ἀπιστίᾳ, καὶ ἀγνωσίᾳ, οἷα τοὺς
 ἀποδράσαντας τῆς περὶ τὴν ἁγίαν τριάδα βλασφημίας εἰς ἕτερα πάλιν
 ἢ ἀργὴ καὶ κακόβουλος ἔννοια περιέσπασεν, ἵνα μηδεὶς λάθοι ἁμαρτά-
 νων. Κενὸν γὰρ τι ἀκούω περὶ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου
 τινὰ διανοεῖσθαι, καὶ τολμᾶν βλάσφημόν τινα ὑπόνοιαν ἐπ' αὐτὴν
 ἐνσκήπτειν, εἰς τὸ ἐκ πανταχόθεν εἶναι τὸν χρόνον ἡμῶν δίκην κακοῦ
 ὄψεως ⁴ καὶ θηρὸς ἰοβόλου ἐν σκότῳ ἐμφωλευόντος, καὶ τοῖς δῆγμασι
 πάντας πειράζοντος, τὸν μὲν περὶ τὸ πρόσωπον, ἄλλον περὶ τὴν πτέρ-
 ναν, ἕτερον περὶ τὴν χεῖρα· ἵνα μηδένα λάθοι τὸ δῆγμα τῆς ἀπιστίας,
 ἀλλὰ ὁ δοκῶν ἐν τούτῳ ἀποδρᾶναι, ἐτέρως τὸν ἴον μὴ λάθῃ, ὁ δὲ ἐν
 ἄλλῳ ὕγιῃ ἔχων τὴν πίστιν, ἄλλως πως βλάπτεσθαι ἑαυτὸν προξέ-
 νήσειεν.

Κεφ. 5'. Πόθεν αὕτη ἡ κακόννοια; Πόθεν ἡ τοσαύτη τόλμα; ¹ Αὐτὸ τὸ
 ὄνομα οὐ μαρτυρεῖ, οὐ πείθει σε, ὦ φιλόνοικε; Τίς ποτε, ἢ ἐν ποίᾳ
 παρ. 1038. γενεᾷ τετόλμηκε καλεῖν τὸ ὄνομα Μαρίας τῆς ἁγίας, καὶ ἐρωτώμενος
 οὐκ εὐθύς ἐπήνεγκε τὸ, Παρθένον; Ἐξ αὐτῶν γὰρ τῶν ἐπιθέτων
 ὀνομάτων καὶ τῆς ἀρετῆς ὑποφαίνει τὰ τεκμήρια. Ἀξιώματα μὲν γὰρ
 ὀνομασιῶν εὐλόγησαν οἱ δίκαιοι ἐκάστῳ πρεπόντως, καὶ ὡς ἤρμοξε.
 Καὶ τῷ μὲν Ἀβραάμ προσετέθη τὸ Φίλος Θεοῦ, καὶ οὐ διαλυθήσεται,
 τῷ δὲ Ἰακώβ τὸ Ἰσραὴλ καλεῖσθαι, καὶ οὐκ ἀλλοιωθήσεται, καὶ τοῖς
 ἀποστόλοις τὸ Βοανεργές, τουτέστιν Τίσι βροντῆς, καὶ οὐκ ἀποκατα-
 λειφθήσεται, καὶ τῇ ἁγίᾳ Μαρίᾳ τὸ Παρθένος, καὶ οὐ τραπήσεται.
 Ἄχραντος γὰρ διέμεινεν ἡ ἁγία. Αὕτη ἡ φύσις οὐ διδάσκει ὑμᾶς;
 Ὡς καινῆς μανίας, ὡς καινῶν πραγμάτων. Πολλὰ δὲ ἐστὶν ἕτερα ἃ ἐν
 τοῖς παλαιοῖς χρόνοις οὐκ ἐτολμήθη τοῖς πατράσι· νῦν δὲ ἄλλος μὲν
 βλασφημεῖ εἰς τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν, ἕτερα λαλῶν εἰς αὐ-
 τὴν τὴν θεότητα, ἄλλος δὲ ἐλλιπῆ ποιεῖται ἐν ἑαυτῷ τὴν τῆς πάσης
 ἐνσάρκου παρουσίας πραγματείαν, ἕτερος δὲ ἐν τῇ ἀναστάσει ἀσχάλλει

3. *Cornarius haec ita interpretatur* Quandoquidem igitur mandas nunc sic magis immedicabili incredulitatis plaga percussus est, et ignorantia, vana et mali consilii intelligentia velat fugitivos a blasphemia in sanctam trinitatem rursus ad alia traxit, ut ne quis peccans lateat.
 1. καὶ οmiss. in edit. Petav. Colon. repet.
 CAP. VI. — 1. *Malim distinguere cum edit. princ.* Πόθεν αὕτη ἡ κακόννοια, πό-

patre filioque nequaquam alienus ex eadem est divinitate, nec ab ea separari potest), ita deo praescribere quam eius praescriptis obtemperare malunt? Non enim illos pudet alienum spiritum sanctum, servum, creaturam, recentiore ac factum dicere, ac si quid aliud de illo confingi turpe potest, eo in ipsum libentius excogitare. Sic igitur mundus iste vehementiori et insanabili infidelitatis vulnere confossus est, ut iniquitas, quae humanum genus funditus perdit, nihil ad summam nequitiam, perfidiam ignorantiamque praetermittat. Qua ratione miseros istos, qui priorem illam in sacrosanctam trinitatem contumeliam effugerant, otiosa ac nequissima sua cogitatio ad alia quaedam transversos abripuit, ne quis peccatum suum dissimulare possit. Etenim nescio quem audio adversus sanctissimam perpetuamque virginem Mariam meditari nonnihil, ac contumeliosa quaedam opinione illius honorem incessere. Ex quo illud apparet, nostram hanc tempestatem letifero cuidam serpenti ac venenato esse simillimam, qui in tenebris delitescens, infestis omnes morsibus appetat, atque in huius vultum illius calcem, manum alterius incurrat, ut ne quis infidelitatis morsum penitus possit evadere, sed qui in uno genere virus effugerit, in altero se ab eo subducere ac devitare nequeat, ac qui in aliis incorruptam fidem retinet, alio modo fraudem sibi perniciemque consciscat.

Undenam vero haec improbitas emersit? Unde tanta prorupit Cap. VI. audacia? Nonne vel ipsum nomen abunde testificatur? Non tibi, homo pervicacissime, istud ipsum persuadet? Quis ullo tempore unquam extitit qui sanctae Mariae nomen appellare auderet, et non rogatus subinde virginis vocabulum adiiceret? Nam in adiunctis istiusmodi vocibus virtutis indicia collucent. Quippe iustis omnibus, pro eo ac singulos decebat, sua cuique sunt dignitatis attributa nomina. Ita Abraamo *amici dei* titulus accommodatus est, neque is Iac. 2, 23. unquam intercidet. Iacob vero *Israelis* cognomen sine ulla mutatione Gen. 32, 25. concessum. Apostoli quoque *Boanerges*, hoc est, *tonitruum filii*, nominati sunt, nec ulla dies nomen istud oblitterabit. Sic sancta Maria virgo nuncupatur, nec appellatio ista aliquando commutabitur. Marco. 3, 17. Haec enim perpetuo incorrupta permansit. Cur igitur vos natura ipsa non docet? O inauditam insaniam! o praeposteram novitatem! Multa sunt praeterea quae praeiis temporibus maiores nostri nequaquam aggressi sunt. Hodie vero alius in assumptam a Christo naturam contumeliosus est, et inusitata quaedam de divinitate ipsa praedicat. Alius ipsum illud incarnationis negotium mancum atque imperfectum constituit, alius resurrectione mortuorum offenditur,

Δεν ἡ τοσαύτη τόλμα, αὐτὸ τὸ ὄνομα οὐ μαρτυρεῖ; οὐ πελθεῖ σε, ὡ φιλόνοιε;

τῶν νεκρῶν, ἕτερος δὲ μέρος. ² Καὶ ἀπαξᾶπλῶς, ὡς τῆς ἡμῶν τεθλωμένης γενεᾶς, ἧς ἡ ζωὴ ἐν κινδύνῳ διαίκεται, ἐκ πανταχόθεν περιαντλουμένη κακῆς ὑπὸ διαβόλου ἐπισποραῖς διανοημάτων τε καὶ λογισμῶν κακοπιστίας. Πῶς ³ τολμῶσι τὴν ἀχραντον παρθένον, καὶ τὴν οἰκητήριον καταξιοθεῖσαν γενέσθαι τοῦ υἱοῦ ⁴ Θεοῦ, τὴν εἰς ταῦτο τοῦτο ἐκλεχθεῖσαν ἐκ τῶν μυριάδων ⁵ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅπως σκευὸς καὶ οἰκητήριον ⁶ ἠξιωμένον εἰς σημεῖον μόνον ὑπάρξῃ τοκετῶν;

Κεφ. ζ.

Ἦκουσα γὰρ παρά τινος ὡς τινες τολμῶσι περὶ ταύτης λέγειν ὅτι μετὰ τὸ γεγεννηκέναι τὸν σωτήρα συνήφθη ἀνδρὶ. Καὶ οὐ θαυμάζω. Ἀεὶ γὰρ ἡ ἄγνοια τῶν μὴ τὰ ἀκριβῆ ἐγνωκότων τῶν θεῶν γραφῶν, μὴδὲ ἱστορίαις προσεγγισάντων, ἀφ' ἑτέρων εἰς ἕτερα τρέκει καὶ περισπᾷ ¹ τὸν ἀπ' ἰδίου νοοῦ βουλούμενόν τι περὶ τῆς ἀληθείας ἰνυλατεῖν. Πρῶτον γὰρ ὅτι ἡ παρθένος παρεδίδοτο τῷ Ἰωσήφ, ² κληρῶν εἰς τοῦτο ἀναγκασάντων αὐτὴν ἦκειν, οὐ παρεδόθη αὐτῷ εἰς συνάφειαν, εἰ δεῖ τὰ ἀληθῆ λέγειν, ἐπειδὴ χῆρος ἦν. Ἀλλὰ διὰ τὸν νόμον μὲν ἀνὴρ κέκληται τῆς αὐτῆς· κατὰ δὲ τὴν ἀκολουθίαν ἐκ τῆς

pag. 1029. τῶν Ἰουδαίων παραδόσεως δεικνυται ὡς οὐχ ἔνεκεν τοῦ ζευχθῆναι αὐτῷ παρεδίδοτο αὐτῷ ἢ παρθένος, ἀλλ' ὅπως διαφυλαχθεῖται εἰς μαρτύριον τῶν ἐσομένων, ὅτι οὐ νόθος ἢ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας οἰκονομία ἐπεδήμησεν, ἀλλὰ μεμαρτυρημένη ἐν ἀληθείᾳ, ἐκτὸς μὲν σκέματος ἀνδρὸς ἐν πνεύματι ἀγίῳ οἰκονομηθεῖσα ἐν ἀληθείᾳ. Πῶς γὰρ ἠδύνατο ὁ τοσοῦτος γέρον παρθένον ἕξειν γυναῖκα, ὃν ἀπὸ πρώτης γυναικὸς χῆρος τοσαῦτα ἔτη; ³ Οὗτος μὲν γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἀδελφὸς γίνεταί τοῦ Κλωπᾶ, ἦν δὲ υἱὸς τοῦ Ἰακώβ, ἐπίκλην δὲ Πάνθηρ καλουμένου. Ἀμφοτέροι οὗτοι ἀπὸ τοῦ Πάνθηρος ἐπίκλην γεννώνται. Ἔσχε δὲ οὗτος ὁ Ἰωσήφ τὴν μὲν πρώτην αὐτοῦ γυναῖκα ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, καὶ κυτσκε αὐτῷ αὕτη παῖδας τὸν ἀριθμὸν ἕξ, τέσσαρας μὲν ἄρρενας, θηλείας δὲ δύο, καθάπερ τὸ εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Μάρκον

2. *Distinguendum procul dubio μέρος καὶ ἀπαξᾶπλῶς.* Ὡς τῆς κτλ. *Cornarii versio verba ἕτερος δὲ μέρος omisit.*

3. *Gatakerus Opp. Critt. pag. 813. supplet ἐπέργεσθαι, vel simile verbum infinitum in quod illud τολμῶσι transeat. Ego potius mutarem τολμῶσι in κοινῶσι vel ἀτιμῶσι.*

4. Θεοῦ, quod desideratur in libris, repetendum erat ex vocabulo υἱοῦ, quod absorperat.

5. τοῦ desideratur in edit. Petav. Colon. repet.

6. ἠξιωμένον cod. Rhedig. ἠξιώμενον cod. Ien. et edit. princ. ἠξιώμενος ed. Petav. *Gatakerus l. i. suspicatus est ἠξιωμένη τῶν σεμνῶν μόνον, vel ἀξιωτάτων εἰς σημεῖον μόνου ὑπάρξῃ τοκε-*

τόν. *Cornarius transtulit quo vas et habitaculum dignum esset, in signum solum partus? Corrigerem τοκᾶδων, & vertarem, ut vas et habitaculum electum sola insignis esset inter generitrices? Petavius cogitavit εἰς θεῖον μόνον ὑπάρξῃ τοκετόν.*

CAP. VII. — 1. τὸν ἀπ' ἰδίου correxerunt *Cornarius (in versione Latina) et Petavius, et ita mihi legere sum visus correctum etiam in cod. Rhedig. Libri vulgo habent τὸν ἀσπίδιου.*

2. *Contra Casaubonum (Exercit. Eccles. c. Baron. I, 13.) et Grotium (Annal. in Matth. I, 16. et Luc. 3, 23.), qui haec verba ita acceperunt ac si virgo sanctissima hoc ideo diceretur quia esset ἐπίκληρος, vertentes cum iura heredita-*

alius denique aliud sibi ad oppugnandum arripit. O turbulentum nostrum saeculum! in quo hominum vita summum in discrimen adducitur, quae undique pessimis a daemone propagatis opinionum erroribus, ac perfidiae commentis obruitur. Quanam vero fronte incorruptam illam virginem aggrediuntur, quae dei filii domicilium esse meruit? quae ex infinito Israëlitarum numero ad id unum est electa, ut vas quoddam et habitatio uni esset divino partui consecrata.

Hoc enim certo ex auctore cognovi, nonnullos id de illa affirmare ausos esse, postquam salvatorem pepererit, cum viro consuetudinem habuisse. Quod equidem minus admiror. Nam eorum inscitia qui neque sacras literas accurate callent, neque in veterum historiarum lectione triti sunt, hos ipsos ab aliis ad alia transfert et abripit, cum ex ingenio suo ac mente veritatis vestigia consequantur. Inprimis itaque cum beata virgo Iosepho tradita est, quo illam sortis necessitas adduxerat, nequaquam ei ad copulationem est concessa, si quod res est asseverare volumus, cum utique viduus esset. Sed propter legem tamen vir illius appellatur; porro ex Iudaica traditione consequenter istud ostenditur, non, ut cum illo copularetur, virginem ei fuisse traditam, sed ut ad futurorum testimonium servaretur, palamque fieret susceptam hominis a deo naturam non adulterinam ac spuriam fuisse, sed certissimis suffragantibus testimoniis, sine virili satu, spiritus sancti vi et efficientia constitutam. Quomodo enim tam affectae senex aetatis virginem habere uxorem potuit, qui tot annis antea priori coniuge esset orbatus? Siquidem hic ipse Iosephus Cleophae frater, Iacobi filius cognomento Pantheris, fuit, ambo, inquam, illi Pantherae patre nati sunt. Ceterum Iosephus primam e tribu Iudae coniugem habuit, e qua sex liberos suscepit, mares quatuor, feminas duas; id

Cap. VII.

tis quam possidebat, eo ipsam adegissent, recte monuit Th. Galakerus *Advers. Miscell.* p. 813. *Epiphanium ipsum sui existisse interpretem meliorem in Ancorato cap. 60.* „Οὗτος ὁ Ἰωσήφ, γέροντων ὢν καὶ χήρος, κατ' ἀνάγκην τῶν κληρῶν βαλλομένων ἐπὶ χήρους καὶ ἀγάμους κατ' ἐκάστην φύλην εἰς τὰς ἀπὸ ναοῦ παρθένους, διὰ τὸ ἀφιερῶσθαι ἐν τῷ ναῷ τοὺς πρωτοτόκους καὶ δαξ, ἀρρένας τε καὶ θηλείας, ἔλαβε κατὰ κλήρον τὴν ἀγίαν παρθένον Μάρταν.“ *Ad haec Galakerus* „Sunt ista revera, inquit, mera nugamenta; neque enim primogeniturae ratione nisi mares soli erant deo sacri, neque qui deo erant sacri, in templo educabantur, sed redemptione ex iure usaque peracta,

ad suos liberi referebantur; nec aut virgines ulla in loco sacro asservari solitas, aut de nupturientibus sortitiones istiusmodi institutas historia ulla monumentumve fide dignum denarrat. Veruntamen patet hinc eam fuisse in loco altero illo Epiphaniae mentem, etiamsi tam a rei veritate alienam eam quam mente ipsius fuit viri doctissimi utriusque opinatio. Quod ego eo magis monui quia V. Cl. Fried. Spanheimius in *Dub. Evangel. 14, sect. 5.* Casaubonum in hac opinione falsa secutus, idem ex Epiphaniae probare contendit.“

3. *Excerptit hunc locum Anastas. Sin. Quaest. pag. 618. Grets.*

καὶ κατὰ Ἰωάννην ἐσαφήνισαν. Ἔσχε μὲν οὖν πρωτότοκον τὸν Ἰάκωβον τὸν ἐπικληθέντα Ὁβλίαν, ἐρμηνευόμενον Τεῖχος, καὶ Δίκαιος ἐπικληθέντα, Ναζωραῖον δὲ ὄντα, ὅπερ ἐρμηνεύεται Ἅγιος. Καὶ πρῶτος οὗτος εἴληψε τὴν καθέδραν τῆς ἑπισκοπῆς, ᾧ πεπιστευκε κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πρώτῳ ὃς καὶ ἐκαλεῖτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου· καθάπερ καὶ ὁ ἀπόστολος συνάδει τούτοις, ᾧδέ που λέγων, Ἔτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀδελφὸς δὲ τοῦ κυρίου οὕτως καλεῖται διὰ τὸ ὁμότροπον, οὐχὶ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ χάριν. Μαρία ἔμην γὰρ ἀρμοσθεῖσα τῷ Ἰωσήφ ἐδόκει γυνὴ εἶναι τοῦ ἀνδρός, μὴ ἔχουσα πρὸς αὐτὸν σωμάτων συνάφειαν. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὑποθέσεως ἡ γειννιάσις ἀγγιστείας τῶν υἱῶν Ἰωσήφ πρὸς τὸν σωτήρα ἐν ἀδελφῶν τάξει κέκληται· μᾶλλον δὲ καὶ ἐλογίσθη. Ὡς γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωσήφ, μὴ σὺν κοινωνίαν πρὸς τὴν γέννησιν τὴν κατὰ σάρκα τοῦ σωτήρος, ἐν τάξει πατρὸς λογίζεται κατ' οἰκονομίαν, καθὼς λέγει Λουκᾶς εὐαγγελιστῆς περὶ αὐτοῦ τοῦ σωτήρος, ὅτι, Ὡν υἱὸς, ὡς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ Μαριάμ ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ, Ἰδοῦ, ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ἐζητούμεν σε ὀδυνώμενοι. Τίς οὖν ἂν εἴποι τὸν Ἰωσήφ πατέρα τοῦ κυρίου, ὃς οὐδὲν πρὸς αὐτὸν εἶχον αἷτιον, μάλιστα τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἐκτὸς σπέρματος ἀνδρός ὑπαρχούσης· ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκονομίας τούτων εἴληψε τὸν κληρὸν τὰ πράγματα.

Κεφ. η'. Τίκει μὲν τούτον τὸν Ἰάκωβον ἐγγύς που περὶ ἔτη γεγονῶς τεσσαράκοντα πλείω ἐλάσσω. Μετ' αὐτὸν δὲ γίνεται παις Ἰωσῆ καλοῦμενος, εἶτα μετ' αὐτὸν Συμεὼν, ἔπειτα Ἰουδᾶς· καὶ δύο θυγατέρις, ἡ Μαρία, καὶ ἡ Σαλώμη καλουμένη. Καὶ τέθνηκεν αὐτοῦ ἡ γυνὴ. Καὶ μετὰ ἔτη πολλὰ λαμβάνει τὴν Μαρίαν χήρος, καταγάων ἡλικίᾳ περὶ που ὀγδοήκοντα ἐτῶν καὶ πρόσω ὁ ἀνὴρ. Καὶ μετὰ ταῦτα λαμβάνει τὴν Μαρίαν, ὡς καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγει, Μνηστευθεῖσης γὰρ φησί, τῆς Μαρίας, καὶ οὐκ εἶπε, Γαμηθείσης. Καὶ πάλιν ἄλλοι, Οὐκ ἤδει αὐτήν. Θανατάσαι δὲ ἔστιν ἐπὶ πᾶσιν ἡ οἷς αἱ προφάσεις θηρῶνται αἱ πονηραὶ, καὶ ἂν οὐκ ἔστι χρεῖα ἐρευνᾶν τὰς αἰτίας, καὶ ζητεῖν τὰ μὴ ζητούμενα, ἀπὸ δὲ τῶν ἀναγκαίων τρέπεσθαι ἐπὶ μαρῶς ζητήσεις, ἵνα πάντως που ἐκ πανταχόθεν συναφθῇ ἡμῖν ὁλεθρὸς ἀπιστίας καὶ βλασφημίας, διὰ τὰς πρὸς τοὺς ἁγίους ἀτιμίας. Καὶ πρῶτον μὲν οὖν ἐλέγχει αὐτοὺς πανταχόθεν ἡ ἀκολουθία, ὅτι πρῶτον

4. Cf. Chron. Pasch. pag. 382. ed. Bonn. cum adnot.

5. οὗτος Cornarius, vertens Frater autem domini hic appellatur.

6. μὲν omiss. in cod. Rhedig.

CAP. VIII. — 1. Rescribendum puto ὡς αἱ προφάσεις εἰσὶν Gatakeri l. l. p. 813, qui vertit Omnium vero maxime

quod Marci ac Ioannis evangelia declarant. Primus ex omni stirpe natus illi filius est Iacobus, cognomento *Oblis* (quod murum, vel castellum interpretari licet), qui et Iustus appellatus est, et Nazaraeus fuit, quod vocabulum Sanctum significat. Idem ille primus episcopalem cathedram cepit, cum ei ante ceteros omnes suum in terris thronum dominus tradidisset. Qui quidem *domini frater* est vulgo nominatus. Quibus omnibus adstipulatur apostolus his verbis, *Alium autem ex apostolis vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Gal. 1, 19. domini* etc. Verum domini ille frater ob communem educationem, non natura, sed gratia vocatur. Nam Maria cum Iosepho coniuncta viri uxor esse videbatur, cum nullum inter ipsos corporum commercium interesset. Ex quo illa Iosephi filiorum cum salvatore propinquitatis affinitas est nata, quae fraternam appellationem oblineret, vel ea potius necessitudine censeretur. Ut enim Iosephus ipse, licet nihil haberet cum salvatoris secundum carnem origine commune, certa tamen providentiae ratione loco patris est habitus; quemadmodum Lucas evangelista de salvatore ipso testatur, *Qui Luc. 3, 23. erat, inquit, filius, ut credebatur, Ioseph.* Sed et Maria ipsa illum alloquens in evangelio Lucae idem asserit, *Ecce ego et pater Ib. 2, 46. tuus dolentes quaerebamus te.* Quis igitur Iosephum domini patrem audeat dicere, quo cum nullam principii, aut causae rationem habebat, cum incarnatio ipsa sine virili semine perfecta administrataque fuerit? Sed, quod providentiae ratio postulabat, ea rebus est sors atque conditio tributa.

Redeo ad Iacobum illum, quem Iosephus annos plus minus natus XL genuit. Post hunc alius ei filius nascitur, cui Iose nomen fuit. Inde Symeon ac Iudas, filiae vero duae, Maria et Salome. Tum mortua uxore multis post annis viduus Mariam duxit, cum octogesimum, atque eo amplius annum attigisset. Mariam, inquam, id aetatis accepit, ut evangelium narrat. *Cum esset, inquit, desponsata Maria. Non dicit, Cum nupsisset. Idem alio loco, Non cognovit illam. Subit vero illos omnes admirari, qui pravas quasdam occasiones ac species captantes eorum quae nihil scire attinet causas investigant, ac quae minime perscrutanda sunt inquirunt, et a necessariis rebus ad stultas quaestiones sese convertunt, ut ex ea quae sanctis imponitur ignominia infidelitatis ex omni parte ac blasphemiae perniciem atque exitium importent. Quocirca primum illos rei series atque ordo ipse convincit. Quod inprimis id admiratione dignum est quomodo runt quae inquirenda non sunt ceti. Pe-
pravae captantur occasiones, quodque tavius suasit ος αι προφ. 2. οι πονηροι, eorum causas scrutantur homines, quo και κτλ.
rum nullus est usus, et in ea inqui-*

Cap. VIII.

Matth.
1, 18.

μὲν γέρον ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονώς οὐκ ἔλαβε παρθένον εἰς χρεῖ-
σιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὠκονομήθη αὐτῷ εἰς τὸ φυλάττειν· δευτέρον δὲ
πάντως που καὶ αὐτοὶ ὑπῆρχον δίκαιοι. Καὶ οὐκ ἐτόλμα ὁ ἀκούσας
ὅτι ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐστὶ τὸ ἐν αὐτῇ, ἔτι ἐπιβάλλεσθαι μετὰ τοι-
αύτην οἰκονομίαν χρῆσθαι τῷ σκεύει τῷ καταξιωθέντι χωρῆσαι ὄν οὐ-
ρανός και γῆ οὐκ ἐχώρει, δι' ὑπερβολὴν τῆς αὐτοῦ δόξης, εἰ γὰρ καὶ
νῦν εἰς ὄνομα αὐτοῦ παρθένοι διατελεῖν ἀγωνίζονται, καὶ ἀγγυεῖν,
καὶ ἐγκρατεῦσθαι, πῶς μᾶλλον οὐκ ἦν πιστότερος Ἰωσήφ και αὐτῇ
ἢ Μαρία, πάντα συμβάλλουσα εἰς καρδίαν αὐτῆς, ὡς γέγραπται;
Ἀλλὰ μετὰ τοσαύτην και τοιαύτην και τηλικαύτην οἰκονομίαν συνα-
φθῆναι πάλιν γέροντα παρθένῳ ἀγνῇ και τετιμημένῃ, και σκευεῖ χρ-
ρήσαντι τὸν ἀχώρητον, και ὑποδεξαμένῳ τοιοῦτον μυστήριον σημείου
ἐπουρανίου και ζωῆς ἀνθρώπων;

Κεφ. 5'. Πόθεν γὰρ οὐ δεῖξωμεν ὅτι ἀγνή διετέλεσεν ἢ παρθένος; Δειξά-
τασαν ἡμῖν εὐθύς ὅτι μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κύναιν τινὰς ἐγέν-
rag. 1041. νησεν ἢ Μαρία. Εἰπωσι τὰ ὀνόματα πλάττοντες, οἱ πλαστοουργοὶ και
βλαφθοὶ τῆς ἀπάτης και κακομηχανίας, και οὐκ ἔχουσι δεῖξαι. Οὐ
γὰρ ¹ συνήφθη ἔτι παρθένος, μὴ γένοιτο. Εἰ γὰρ ἐγέννησεν, ἀέ
ποτε σὺν αὐτῷ ὑπάρχουσα τῷ σωτήρι, ἅμα ἔλεγον και τὰ τέκνα αὐτῆς
συνεῖναι. Πλανᾷ δὲ αὐτοὺς τὸ εἰρημένον, Ἰδοὺ ἢ μήτηρ σου, και
οἱ ἀδελφοὶ σου ἔξω ἔστηκαν ζητοῦντές σε. Καὶ οὐκ οἶδαςιν ὃ πρὸ τοῦ-
του ἦν γεγραμμένον ὅτι, Οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ² ἐπίστευον εἰς αὐτόν.
Προβαίνοντες γὰρ και ἡμεῖς τῷ χρόνῳ, και θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς ἐν
ταῖς θείαις γραφαῖς ὡς εὐτελῶς γεγραμμένοις, ἰδοὺ κατὰ πᾶν ἐν αἰ-
σθησίῃ γινόμενοι εὐχαριστοῦμεν θεῷ τῷ προασφαλισαμένῳ διὰ τῶν δο-
κούντων βραχέων δημάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ παριστᾶν πάσης γραφῆς
τὴν ἀλήθειαν. Ἄει γὰρ ἀκούοντες περὶ Ἰακώβου, ὅτι οὗτος ἀδελφὸς
ἐκαλεῖτο τοῦ κυρίου, θαυμάζοντες ἐλέγομεν, Τίς ἢ χρεία; νῦν δὲ
ἔγνωμεν δι' ἣν αἰτίαν, ὡς προεῖπεν ἢ θεία γραφή, ἀλλὰ πάντως ἵνα,
ὅταν ἀκούωμεν ὅτι, Ἰδοὺ ἢ μήτηρ σου, και οἱ ἀδελφοὶ σου ἔξω ἐστή-
κασιν ζητοῦντές σε, μάθωμεν ὅτι περὶ Ἰακώβου λέγει και τῶν ἄλλων
υἱῶν Ἰωσήφ, και οὐ περὶ υἱῶν Μαρίας τῶν μὴ γινομένων. Ἀἴτιον
γὰρ ³ ἦν ὅτι μείζων ἦν ὁ Ἰακώβος τῇ ἡλικίᾳ, κατὰ τὴν ἔνσαρκον
τοῦ ⁴ κυρίου παρουσίαν. Ἀδελφούς δὲ αὐτοὺς λέγει ⁵ διελέγχουσα ἢ
γραφῇ, και ὀνομαστί καλοῦσα Ἰακώβον, και Ἰωσή, και ⁶ Συμεῶνα,
και Ἰουδαν, και Σαλαμίην, και Μαρίαν· ἵνα μάθωσι τοῖσιν τίτος

CLAP. IX. — 1. συνήφθαι cod. Pa-
ris., teste Petavio. συνήφθαι cod. Rhedig.
2. „Decet οὐκ.“ Petavius.
3. ἦν non habet cod. Rhedig.

4. Χριστοῦ cod. Rhedig.
5. ἐλέγχουσα cod. Rhedig.
6. σιμεῶνα και ἰούδα cod. Rhedig.

homo senex supra LXXX annos natus virginem ad usum corporis non acceperit, sed divina potius providentia ad illam custodiendam est appositus. Deinde ambo erant utique iusti; neque qui hoc semel audisset foetum illum, quem in utero ipsa gestabat, e spiritu esse sancto, post tantam dei administrationem vase illo auderet uti, quod eum capere meruerat quem ob excellentem gloriam coelum ac terra continere non possunt. Nam si hoc ipso tempore virgines in eius nomine perseverare in illo statu ac castimoniam, et continentiam servare contendunt, quanto maior Iosephi religio erat ac Mariae, quae ut scriptum est, *omnia in corde suo conferebat*? Cuiusmodi vero erat illud, post tale tantumque divinae providentiae mysterium decrepitum senem cum virgine castissima et honoratissima consuescere, cum eo inquam vase quod eum qui capi non potest ceperat ac tam stupendum prodigii coelestis et humanae salutis mysterium complexum fuerat? Luc. 2, 15.

Nam quae rationes ad illud ostendendum non suppetant beatam virginem in castimonia perstitisse? Doceant nos illi post salvatorem in lucem editum ullos Mariam peperisse liberos. Dicant horum nomina, ac si placet confingant, fraudis ac versutiae omnis architecti. Sed illud demonstrare nunquam poterunt. Non enim ullam virgo viri consuetudinem habuit. Absit ut habuisse putemus. Si enim aliquos liberos peperisset, quae cum salvatore ipso versabatur assidue, una et ipsius filios vixisse dicerent. Sed hoc illis evangelii dictum imposuit, *Ecce mater tua et fratres tui foris stant, quaerentes te*. Nec illud animadvertunt quod antea scriptum est, *Quoniam fratres eius non credebant in illum*. Enimvero nos progressu temporis instructiores redditi, cum aliquando sacras literas tam simpliciter scriptas esse miraremur, postquam penitus omnia pervidimus, deo gratias agere coepimus, qui paucissimis quibusdam verbis eorum omnium quae in sacris literis scripta sunt munitam ac stabilitam veritatem exhibere voluit. Cum enim de Iacobo assidue illud audiremus, fratrem ipsum domini vocatum fuisse, qui istud toties necesse foret repetere admirabundi quaerebamus. Nunc autem cur id in sacris literis ante sit inculcatum intelligimus. Videlicet ut cum audimus, *Ecce mater tua et fratres tui foris stant quaerentes te*, de Iacobo ac ceteris Iosephi filiis, non Mariae, qui nulli sunt, dictum illud esse doceamur. Neque enim dubium est quin Iacobus, quo tempore Christus in hoc mundo versabatur, esset aetate provector. Ceterum fratres ipsos scriptura vocat, contrarias haereses tacite redarguens, ac nomina illorum exprimens, Iacobum, Iose, Symeonem, Iudam, Salomen, et Mariam. Ex quo declara-

Cap. IX.

Luc. 8, 20.

Iohann.
7, 5.

υἱὸς τυγχάνει, καὶ ἐκ ποίας μητρὸς ὁ Ἰάκωβος, νοήσῃσι δὲ κατὰ τὴν ἡλικίαν τίς ἐστὶ μελλῶν. Ὁ γὰρ Ἰησοῦς σταυροῦται ἐν ἔτει τριακοστῷ τρίτῳ τῆς αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας. Τοῦ δὲ Ἡρώδου ἦν καὶ ἐκεῖνο καιροῦ, υἱοῦ δὲ Ἀρχελαίου, ἔτος εἰκοστόν.

Κεφ. ι'. Ἐν γὰρ τῷ τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τοῦ πρώτου Ἡρώδου, υἱοῦ Ἀντιπάτρου, γεννᾶται ὁ σωτὴρ ἐν ¹ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ὅπερ ἢ τεσσαρακοστὸν δεύτερον Ἀγούστου βασιλείῳ. Καὶ ποιήσας ἔτη δύο λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ εἰς Ἀγυπτον, διὰ τὰ ὑπὸ τῶν Μάγων τῷ Ἡρώδῃ εἰρημένα, τοῦ Ἡρώδου ζητούντος τὸν παῖδα. ² Κάτεισι δὲ εἰς Ἀγυπτον, καὶ τελεῖ ἐκεῖσε ἄλλα δύο ἔτη. Καὶ τελυτῆ Ἡ-
 rag. 1042. ρώδης ὁ βασιλεὺς ἔτει τριακοστῷ ἑβδόμῳ. Διαδέχεται δὲ τοῦτον Ἀρχελαὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπὶ ἔτεσιν ἑννέα. Καὶ οὕτως ἡ πραγματεία τελειοῦται, καὶ παραδίδεται σταυρῷ, ὀκτωκαιδεκάτῳ μὲν ἔτει Τιβερίου Καίσαρος, τοῦ δὲ Ἀγρίππα ἐπικληθέντος Μεγάλου, Ἡρώδου ³ δὲ νεωτέρου, υἱοῦ δὲ Ἀρχελαίου, ἔτος ἦν εἰκοστόν. Οὐδαμοῦ δὲ ἠκούσαμεν τὸν Ἰωσήφ υἱοῦς πεποιηκότα. Ἄλλ' οὔτε μετὰ τὸ ἐλθεῖν ἀπὸ τῆς Ἀγύπτου ὁ αὐτὸς ἐβίωσεν ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι. Τέταρτον γὰρ ἦν ἔτος τῷ σωτήρι, τῷ δὲ Ἰωσήφ ὑπὲρ ἔτος ὀδοσκοστὸν τέταρτον, ὅτε ἐκ τῆς Ἀγύπτου χώρας παρεγένετο. Καὶ ⁴ διέμενεν ἄλλα ἔτη ὅσα ⁵ ὁ Ἰωσήφ περιῶν, καὶ ἐν ⁶ τῷ δεκάτῳ ἔτει ἀνιόνταν ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, ἐζητήθη, ὅτε οὐχ εὐρίσκειτο ἐν τῇ ὁδοποιίᾳ, ὡς ἔχει τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον. Μῆσον δὲ τούτων τῶν ἐτῶν τελυτῆ Ἰωσήφ, καὶ ἀνεγράφη οὐκέτι ὑπὸ τὸν Ἰωσήφ, ἀλλ' εἰς τὸν εἰκὸν τοῦ Ἰωσήφ. Ὅθεν οὐκέτι τὸ εὐαγγέλιον ⁷ φάσκει λέγων ὅτι, Ἠλθεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοί, ἀλλ', Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἕξω ἐστήκασιν. Ἄλλ' οὔτε ὅτε ἔλεγον αὐτῷ ἐν τῇ ⁸ Ἰδουμαίᾳ, Οὐδεὶς ταῦτα ποιῶν θέλει ἐν κρυπτῷ εἶναι· εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν, οὐκ εἶπεν ὅτι, Εἶπεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, ἀλλ', Οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, ὡς τοῦ Ἰωσήφ μηκέτι ὑπάρχοντες κατὰ τὸ σῶμα. ⁹ Εἶτα δὲ ἐκ' αὐτῆ τῆ τελειώσει, ὅτε ὁ σωτὴρ ἐν τῷ σταυρῷ ἔστηκεν, ὡς ἔχει τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, Στραφεῖς, φησὶ, εἶδε τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ κύριος, καὶ εἶπεν αὐτῷ περὶ Μαρίας, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου· καὶ τῇ αὐτῇ λέγει, Ἰδοὺ ὁ υἱός σου. Εἰ ἦσαν δὲ τέκνα τῆ Μαρίας, καὶ εἰ ὑπῆρχεν αὐτῇ ἀνηρ, τίνι λόγῳ παρεδίδου τὴν Μαρίαν τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τὸν Ἰωάννην τῇ Μαρίᾳ; τίνι δὲ τῷ λόγῳ Πέτρῳ μᾶλλον οὐ παραδίδωσι; τίνι δὲ τῷ λόγῳ ¹⁰ Ἄνδρῳ, Ματθαίῳ τε καὶ Βαρθολομαίῳ; Ἄλλα δὴλον ὅτι Ἰωάννη διὰ τὴν καρθενίαν. Ἰδοὺ γὰρ ἡ μήτηρ σου· καὶ τοί γε οἷα

CAP. X. — 1. ἐν τῇ Βηθλεὲμ. —
 De re cf. Montacul. Appar. ad Origg.
 Eccles. p. 191 sq., et p. 205 sqq.

2. κάτεισι emendavit Petav., ex marg.
 exempli Schottiani, ni fallor, in quo cum
 scripturam deprehendo, addido siglo H.

tum illud voluit, cuius filius, et ex qua matre Iacobus esset genitus; tum uter natu grandior foret. Etenim Iesus anno aetatis suae XXXIII. in crucem actus est, qui erat Herodis Archelai F. vigesimus.

Anno quippe Herodis senioris Antipatri F. tertio ac tricesimo Cap. X. Christus Bethleemi Iudaeae nascitur, Augusti vero XLII. Deinde post annos duos in Aegyptum ab Iosepho transportatus est, cum Herodes ob ea quae Magi renuntiaverant puerum ad necem requireret. Quare in Aegyptum profectus biennio illic moratus est. Post haec Herodes obiit anno regni sui XXXVII. Cui successit Archelaus filius, qui IX annis regnavit. Ita postmodum Christus eo omni, cuius gratia venerat, absoluto negotio, in crucem tollitur, anno Tiberii Caesaris XVIII., qui erat Agrippae Magni, sive Herodis iunioris Archelai F., annus XX. Nusquam vero Iosephum suscepisse liberos accepimus. Sed neque posteaquam ex Aegypto rediit, diu supervixit. Agebat tum Christus annum aetatis quartum. Iosephus LXXXIV. excesserat, cum ex Aegypto reversus est. Post haec aliis VIII vixit. Nam Christus annum agens XII., cum Hierosolymam profecti essent, quaesitus est, quod in itinere non esset repertus, ut Lucae testatur evangelium. Porro nondum Luc. 2. evolutis annis illis Iosephus moritur, ac Iesus non amplius sub illo, sed in eius domo duntaxat educatus est. Hinc est quod in evangelio non iam illud dicitur, Venit pater ipsius, et mater, et fratres eius, sed, *Ecce mater tua et fratres tui foris stant.* Sed neque cum Luc. 8, 20. in Galilaea sic illum alloquerentur, *Nemo haec agens in occulto versari cupit; si haec facis, praebe te manifestum,* non dixit, Pater ipsius et fratres, sed Fratres ipsius; eo quod Iosephus in corpore esse desiisset. Quinetiam in ipso vitae exitu, cum Christus in cruce penderet, ut in Ioannis evangelio scriptum est, *Conversus,* Ioann. 7, 4. inquit, *vidit discipulum, quem diligebat dominus,* eique de Maria dixit, *Ecce mater tua,* tum matri, *Ecce filius tuus.* Atqui si Maria liberos habuisset, aut superstes vir eius fuisset, cur illam Ioanni, Ioannem illi commendaret? Verum cur non Petro potius, vel Andreae, vel Matthaeo, Bartholomaeove commendat? Nimirum Ioanni propter virginitatem hoc tribuit. *Ecce,* inquit, *mater tua.*

κάτισι *codd. Guss. uterque et ed. princ.*

3. δὲ *om. cod. Rhedig.*

4. διέμεινεν *codd. mss. διέμεινεν editi libri.*

5. ὁ Ἰωσήφ *codd. mss. uterque. Ἰωσήφ editi libri.*

6. Scribendum δωδεκάτη, quemadmo-

dum etiam verterunt Cornarius atque Petavius.

7. λέγει φάσιων *cod. Rhedig.*

8. Γαλιλαία *coniecit Petavius.*

9. εἰ δὲ *cod. Rhedig.*

10. Ἀνδρεῖα *edit. Petav.*

ἦν μήτηρ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου κατὰ σάρκα, ἀλλ' ἵνα δείξῃ αὐτὴν μητέρα ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἡ ζωὴ ἦν· καὶ τῷ Ἰωάννῃ, καὶ τοί γε ὄντι κατὰ σάρκα ἀλλοτρίῳ, ἔλεγεν, ἵνα διδάξῃ τιμᾶν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μητέρα, ὅτι τῷ μὲν ὄντι κατὰ σάρκα ἐξ αὐτῆς αὐτὸς ὁ κύριος γεγέννηται, ἵνα μὴ τις νομίσῃ δόκησιν εἶναι τὴν πραγματείαν, καὶ οὐκ ἀλήθειαν. **Εἰ μὴ γὰρ ἦν αὐτοῦ ἀληθῶς μήτηρ κατὰ σάρκα κηρύσασα αὐτὸν, οὐκ ἂν περὶ αὐτῆς τὴν ἐπιμέλειαν** ¹¹ ἐποιεῖτο τὸ παραδοῦναι τὴν ἀειπαρθενον, μητέρα μὲν γεγυνοῦσαν διὰ τὴν οἰκονομίαν, ἄχραντον δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν αὐτὸν τιμὴν, καὶ τὸ σκευὸς τὸ θαυμαστόν. **Λέγει δὲ τὸ εὐαγγέλιον, Καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔλαβεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν. Εἰ δὲ εἶχεν ἄνδρα, εἰ εἶχεν οἶκον, εἰ εἶχε τέκνα, εἰς τὰ ἴδια ἀνεχώρει,** ¹² καὶ οὐ πρὸς τὸν ἀλλότριον.

Κεφ. ια'. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο στραφῆ εἰς βλάβην τισι, καὶ δόξωσιν ἐν τούτῳ λαμβάνειν πρόφασιν, συνεισάκτους καὶ ἀγαπητάς ¹ ἐπικαλουμένας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν, διὰ κακομήχανον ὑπόνοιαν. Ἐκείσε γὰρ τὰ πράγματα ἐτελεῖτο κατ' οἰκονομίαν, ² διηρημένων τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀπάσης κατὰ θεὸν ὀφειλοῦσης φυλάττεσθαι ἀκριβείας. Καὶ γὰρ ὅτε τοῦτο γεγένητο, καὶ παρελήφεν αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν, οὐκέτι κερήμεινε παρ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ εἰ δοκοῦσι τινες ἐσφάλθαι, ζητήσωσι τὰ ἔχνη τῶν γραφῶν, καὶ εὗρωσιν ἂν οὔτε θάνατον *Μαρίας*, οὔτε εἰ τέθνηκεν, οὔτε εἰ μὴ τέθνηκεν, οὔτε εἰ τέθαπται, οὔτε εἰ μὴ τέθαπται. Καὶ τοί γε τοῦ Ἰωάννου περὶ τὴν Ἀσίαν ἐνστελαιμένου τὴν πορείαν, καὶ οὐδαμοῦ λέγει ὅτι ἐπηγάγετο μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἁγίαν παρθένον. Ἀλλ' ἀπλῶς ἐσιώπησεν ἡ γραφὴ, διὰ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ θαύματος, ἵνα μὴ εἰς ἔκκληξιν ἀγάγῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐγὼ γὰρ οὐ τοιμῶ λέγειν, ἀλλὰ διανοούμενος σιωπῆν ἀσκῶ. Τάχα γὰρ ποῦ ³ καὶ ἔχνη εὗρομεν τῆς ἁγίας ἐκείνης καὶ ⁴ μακαρίας, ὡς οὔτε εὗρεῖν ἔσπευον τὸν θάνατον αὐτῆς. Πῆ μὲν γὰρ ὁ Συμεὼν φάσκει περὶ αὐτῆς, καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται φορμαία, ὅπως ⁵ ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί, πῆ δὲ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου φασκούσης ὅτι, Καὶ ἔσπευδεν ὁ δράκων ἐπὶ τὴν γυναῖκα τὴν γενήσασαν τὸν ἄρρενα, καὶ ἐδόθησαν αὐτῇ πτέρυγες ἀετοῦ, καὶ ἔληφθη εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως ἂν μὴ λάβῃ αὐτὴν ὁ δράκων. Τάχα δὲ δύναται ἐπ' αὐτῇ πληροῦσθαι· οὐ πάντως δὲ ὀρίζομαι τοῦτο, καὶ οὐ λέγω

11. ἐποιεῖτο τὸ *cod. mss. uterque, et edit. Petav.* ἐποιεῖ τὸ *edit. princ. Cornarius vertit non sane de ipsa curam habuisset.*

12. καὶ *omiss. in edit. Petav. Colon. repet.*

CAΡ. XI. — 1. καλουμένας *cod.*

Rhedig.

2. *Libri vulgo habent κατ' οἰκονομίαν δὲ διηρημένων. Delevi voculam δὲ, ut pote repetitam per errorem ex vocabulo proximo, sensusque ita plane turbantem.*

3. καὶ *om. cod. Rhedig.*

4. *μαρίας cod. Rhedig.*

Quamquam si corpus consideres, Ioannis mater non erat, sed eam ipsam virginitatis esse principem significare voluit, quoniam ab illa vita processit. Ad haec Ioannem, licet alienus ac minime propinquus esset, verbis illis affatus est, uti matrem honorandam esse monstraret. Siquidem ex illa dominus, quod ad corpus attinet, revera natus est; ne quis fortasse totum incarnationis negotium putet externa specie, non veritate constare. Nam nisi vere mater eius exitisset, a qua carnem acceperat, quaeque ipsum pepererat, non tantam ei curam adhiberet, ut perpetuam virginem commendaret, quae et mater ob susceptum ex ipsa corpus fuisset, et ob illius honorem atque admirabile corporis sui vas nullam labem admisisset. Sed pergit evangelium et, *Ex illa, inquit, die accepit eam discipulus ad sese.* Atqui si et virum haberet, et domum, et liberos, ad sua potius quam ad alienum sese conferret.

Vereor ne hoc ipsum quod dicimus fraudi sit aliquibus, ut ad Cap. XI. contubernales ac dilectas, quas vocant, feminas retinendas, quod genus pessimo sibi animi errore machinati sunt, fucum inde aliquem et colorem arcessisse videantur. Verum illic certa quadam providentiae ratione administrata sunt omnia, ita ut totum hoc negotium ab aliorum omnium, quae ex dei mandato praestanda sunt, officiorum lege esset ac necessitate seiunctum. Praeterea posteaquam illud ita gestum est, et ad sese illam accepit, non amplius apud ipsum permansit. Quod si falso iactari quispiam a nobis existimet, licet sacrarum literarum vestigia consecretari, in quibus nullam de Mariae obitu mentionem reperiet, mortua sit, necne, sepulta, an non sepulta fuerit. Ac cum Ioannes interim in Asiam profectus sit, nusquam tamen b. virginem itineris comitem secum illum habuisse significat, sed de ea re penitus scriptura conticescit, id quod propter admirationis vehementiam factum arbitror, ne hominum animos maiorem quendam in stuporem coniiceret. Ego enim pronuntiare illud vereor, et tacita apud me cogitatione reputans mihi silentium indico. Quippe haud scio an de sanctissima illa ac beatissima virgine obscura quaedam inveniri vestigia possint, quae incertam nobis illius mortis fidem faciant. Nam ex una parte illud occurrit, quod de illa pronuntiat: *Et tuam ipsius animam pervadet gladius, ut re-* Luc. 2, 35.
tegantur ex multorum cordibus cogitationes. Aliunde vero in Apoca- Apo. 12, 13. lypsi Ioannis legimus, *Draconem adversus mulierem properasse, quae marem pepererat, et datas ei esse pennas aquilae, et translatae esse in desertum, ne eam draco comprehenderet.* Quod quidem in illa esse potest impletum. Quamquam illud non affirmo penitus, neque aut

ὅτι ἀθάνατος ἔμεινεν· ἀλλ' οὔτε διαβεβαιουῖμαι εἰ τέθνηκεν. Ὑπερφ-
 rag. 1044. βαλε γὰρ ἡ γραφή τὸν νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, καὶ ἐν μετεώρῳ ἔλασε,
 διὰ τὸ σκευὸς τὸ τίμιον καὶ ἐξοχώτατον, ἵνα μὴ τις ἐν ὑπόνοια γέν-
 νηται περὶ αὐτῆς σαρκικῶν πραγμάτων. Κἄν τε οὖν τέθνηκεν, οὐκ
 ἔγνωμεν. Καὶ εἰ τέθαπται, οὐ συνήπται σαρκί· μὴ γένοιτο. Τίς δὲ
 φρενοβλάβειαν ἑαυτῷ συναγαγὼν θελήσει ἐνοκῆσαι βλάσφημόν τινα
 ὑπόνοιαν, καὶ ἔπαραι στόμα, χαλάσαι τε γλῶτταν, διελεῖν δὲ χεῖρα
 ἐκ διανοίας κακῆς; μᾶλλον δὲ ἀντὶ ὕμνων, καὶ δόξης, ὕβρεις τινὰς
 ἐπινοεῖν, καὶ ἐμπαροινεῖν εἰς τὴν ἀγίαν παρθένον, καὶ μὴ τιμᾶν τὸ
 τετιμημένον σκευὸς.

Κεφ. ιβ'. Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλης τινὸς θεωρίας χρη λαβεῖν τὰ πράγματα,
 ψηλαφησάμεν καὶ φυσιολογιῶν σχέσεις. Φασὶ τὴν λείανεν μὴ τίκτειν
 πλὴν μιᾶς γαστρὸς μόνης, ἔχειν δὲ τὴν αἰτίαν τοιάνδε. Τὸ ζῶον μὲν
 ἐστὶ ¹ τραγώτατον, χαρωπὸν δὲ τῷ εἶδει, ἐμβριθέστατον τῇ ἀλκῇ, ὡς
 εἰπεῖν, βασιλικώτατον γένος ἐπὶ τὰ ἄλλα ζῶα. Ἔχειν δὲ τὴν σύλληψιν
 ἐξ ἐνὸς συζύγου, τελεῖν δὲ τὸ καταβαλλόμενον σπέρμα εἰκοσιεξ ἡμέρας
 ἐν τῇ νηδύϊ, ὥστε τὸν σκύμονον ἔνδον ἐπὶ τελειότητα φέρεσθαι διὰ τὸν
 χρόνον, εἰς τὸ ² καὶ τοὺς πάντας ὀδόντας ἔχειν ἤδη, πρὶν ἢ ἐκ τῆς
 γαστρὸς προέλθοι, καὶ τοὺς ὄνυχας ἐν ἡλικίᾳ στασίρω, τοὺς τε πα-
 σαλίσκους καλουμένους, καὶ κυνόδοντας, τὰς τε μύλας, καὶ τὰ ἄλλα,
 ὅσα περιεστὶ τῷ ζῳῷ. Ἐν τῷ οὖν εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐν ταῖς
 σκιρτήσεσι, κινήσεσσι τε καὶ τοῖς ἄλλοις τρόποις διὰ τῶν ὀνύχων κατα-
 σπᾶν, ἔχειν τε τὰς ἐγκυμονικὰς μήτρας τε καὶ ὕστερας. Ἐν τῷ οὖν
 ἐπὶ ³ τὸ τίκτειν τὴν μητέρα ἤκειν, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν παντὸς
 ἀργαλέου κυφορικῆς φύσεως ἀλλοτριαν τὴν γαστέρα γίνεσθαι. Μετὰ
 γὰρ τοῦ τοκετοῦ καὶ τὰς ὕστερας καὶ τὰς μήτρας ἐκκρίνεσθαι ἅμα
 φασὶν οἱ φυσιολόγοι, ὥστε μηκέτι τὴν θήλειαν ὀρέγεσθαι, εἰ μὴ τις
 ἄρα βία γένοιτο, μήτε μὲν, εἰ καὶ τύχοι συναφεῖα τινὶ ἀναγκασθῆναι,
 ἔτι δύνασθαι κύσκειν, μὴ οὐσῶν τῶν μητρῶν, εἰ' οὖν ὕστερων.
 Ἄρα γοῦν δέδωκεν ἡμῖν καὶ αὕτη ἡ ἀκολουθία πορίσασθαι εἰς τὴν
 ἐπιζητουμένην πραγματεῖαν ἔννοιάν τινα σχέσεως ἐπὶ τὸ συμφέρον
 μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸ βλάπτον. Εἰ γὰρ, ⁴ Σκύμονος λέοντος Ἰουδάς, αἰ-
 νίττεται Ἰακώβ λέγων τὸν Χριστόν, ⁵ καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀποκαλύψει
 rag. 1045. Ἰωάννου, Ἰδοῦ, ἐνίκησεν ὁ λέων, φησὶ, ὁ ἐκ φυλῆς Ἰουδά, καὶ ἐκ
 σπέρματος Δαβὶδ, λέοντι ἄρα παρεικασμένου τοῦ κυρίου, οὐχὶ κατὰ

6. ἐπαραι corrigendum esse viderunt Cornarius (vertens et os tollere) et Petavius. Libri vulgo ἐπαραι. Etiam in marg. exempli Scholliani legitur emendatum ἐπαραι, addito siglo M.

CAP. XII. — 1. Scribendum γοργώτατον, id quod margo exempli Scholliani (siglo M. addito) suadet.

2. μετὸς cod. Rhedig.

3. τῷ cod. Ien. τῷ cod. Rhedig. et

immortalem perseverasse definitio, aut utrum mortua sit confirmare possum. Quippe scriptura sacra mentis humanae captum praetergressa rem in incerto reliquit, propter vas illud eximium ac praestans, ne quis carnis propriam ullam ei foeditatem adscribat. Sive igitur mortua sit, nescimus, sive consepulta sit, non tamen ullam est coniunctionem corporis experta; absit ut illud existimemus. Quis est autem qui furorem sibi et insaniam asciscens tantam beatæ virgini contumeliam velit imponere, et os suum adversus illam attollere, laxare linguam, ad pestiferam illam pronuntiandam sententiam labra diducere? pro laudibus, ac praeconiis probra contumeliasque comminisci? sacrosanctae insultare virgini? vas illud denique omni honore dignum nullo honore prorsus afficere?

Quod si et aliunde rationes transferre liceat, quid rerum natura ipsa ferat paululum consideremus. Leaeenam itaque ferunt non nisi semel parere; cuius rei hanc esse rationem quod animal istud voracissimum sit, colore fulvum, validissimo robore atque, ut uno verbo dicam, regia quadam dignitate ceteris antecellat, porro ex uno coniuge concipiat foetumque sex et viginti totos menses in utero gerat, adeo ut ille prae longinquitate temporis adultus dentibus omnibus atque unguibus cum iusta corporis statura praeditus sit antequam in lucem prodeat, atque et claviculares, quos vocant, et caninos dentes ac molares habeat, et alia omnia quae animali huic a natura concessa sunt. Dum igitur matris utero continetur, subsultando movendoque sese, aut alio quovis modo, matris uterum laniare unguibus ac discerpere narrant. Quare cum ad partum mater venerit, eadem illa die ab omni parturiendi conditione ac molestia ventrem illius liberari. Siquidem in ipso partu uterum simul, ac matricem excerni naturalium rerum indagatores asserunt, adeo ut nulla in posterum veneris cupiditate tangatur, nisi aliqua vis adhibeatur. Quod si marem experiri cogatur, non amplius tamen foetum gestare posse, utpote quae matrice careat. Qua quidem ex narratione ad id de quo agimus similitudinem quandam licet transferre, quae utilitatem potius quam damnum aliquod continere videatur. Etenim si catulum leonis Iudam Iacob nominans Christum Gen. 49, 9. quadam sermonis figura adumbravit, cum eoque illud ex Ioannis Apocalypsi congruit, *Ecce vicit leo de tribu Iuda, et de stirpe David;* Apo. 5, 5. cum leoni dominus assimuletur, non natura quidem, sed similitudi-

editi.

4. οξύμωρος eod. Ien. οχῆμωρος cod. Rhedig. οξύμωρος edit. princ. οξύμωρον ed. Petav., et Cornarius qui vertit Si enim catulum leonis Iudam obscure di-

cit Iacob.

5. Scribendum fortasse καὶ τοῦ ἐν τῇ. Petavio videbatur κατὰ τοὺς ἐν τῇ. Cornarius vertit et in Apocalypsi scriptum est.

φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνιγμα, καὶ διὰ τὸ βασιλικὸν εἶναι τὸ ζῶν, πάντων ζώων ἰταμώτατον τε καὶ ἰσχυρότατον, καὶ τὰλλα πάντα γε-
ριέστατον, ἄρα γε καὶ τὴν γεννήσασαν λέαιναν εἰπομ' ἄν. Πόδα
γὰρ λέων γεννᾶται πάντως, εἰ μὴ λέαινα ἢ μήτηρ κληθῆσεται; λεαίνη
δὲ δευτέρα οὐ γίνεται κύησις· ἄρα οὐκέτι κύησιν οἶδεν ἢ Μαρία, οὐ-
κέτι συνάφειαν σωμάτων ἢ ἅγια παρθένος.

Κεφ. ιγ'. Ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ἴδωμεν θεωρίας, ¹ ἢ ἢ ἀκόλουθος τῷ Ἰησοῦ
ἅμα αὐτῷ πάντοτε τυγχάνουσα. Ἐκλήθη Ἰησοῦς εἰς γάμους, καὶ
ἢ μήτηρ αὐτοῦ ἐκεῖ, καὶ οἱ ἀδελφοί, καὶ οὐδαμοῦ Ἰωσήφ. Τί ἐμοὶ
καὶ σοὶ, γύναι; οὐπω ἦκει ἢ ἄρα μου. Καὶ οὐκ εἶπε, Τί ἐμοὶ καὶ
ὑμῖν, ἄνθρωποι; παρριστήκει ² Μαρία ἢ ³ Μαγδαλῆνη, καὶ Μαρία
ἢ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ Μαρία ⁴ μήτηρ Ρούφου, καὶ Μαρία ἢ ἄλλη, καὶ
Σαλώμη, καὶ ἄλλαι. Καὶ οὐκ εἶπεν, Ἦν ὁ Ἰωσήφ ἐκεῖ, ἢ, Ὁ Ἰά-
κωβος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου, ⁵ ὃς Ἦς ἔτων τελευτᾶ, παρθένος γε-
γονάς· ἐφ' οὗ κεφαλῆς σίδηρος οὐκ ἀνήλθεν, ὃς οὐκ ⁶ ἐκέχρητο βαλε-
νεῖφ, ὃς ἐμψύχου οὐ μετέσχε, ὃς χιταίνιον δεύτερον οὐκ ἐνεθέσαστο,
ὃς τριβωνίῳ ἐκέχρητο λινῷ μονωτάτῳ, καθάπερ ἐν ⁷ τῷ εὐαγγελίῳ
φησὶ, Ἐφυγεν ὁ νεανίας, καὶ ἀφῆκε τὴν σινδόνα, ἣν ἦν περιβεβλη-
μένος. Ἰωάννης ⁸ γὰρ καὶ Ἰάκωβος, οἱ τρεῖς οὗτοι ταύτην τὴν πολι-
τείαν ἐσχῆκασιν, οἱ δύο μὲν παῖδες τοῦ Ζεβεδαιου, καὶ ὁ παῖς τοῦ
Ἰωσήφ Ἰάκωβος, ἀδελφὸς δὲ τοῦ κυρίου, διὰ τὸ ὁμοδιαιτον, διὰ τὸ
σύντροπον, διὰ τὸ ἐν τάξει ἀδελφοῦ αὐτὸν ἐσχηκέναι, δι' ἣν εἶπεν
Ἰωσήφ μόνον πρὸς τὴν Μαρίαν γνησιότητα, ἀπὸ τοῦ ⁹ ὀρμασθῆκα
αὐτὴν αὐτῷ. Μόνον τούτῳ τῷ Ἰακώβῳ ἐξῆν ἅπαξ εἰσεῖναι τοῦ ἔτους
εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, διὰ τὸ Ναζωραῖον αὐτὸν εἶναι, καὶ μεμῆσθαι
τῇ ἱερωσύνῃ. Ἐνθεν γὰρ ἢ Μαρία κατὰ δύο τρόπους συγγενῆς ἐνῆ-
χανε τῆς Ἐλισάβετ, καὶ ὁ Ἰάκωβος διέφερε τῇ ἱερωσύνῃ, ἐπειδήπερ
αἱ δύο φυλαὶ συνῆπτοντο μόναι πρὸς ἀλλήλας, ἢ τε βασιλικῇ τῇ ἱερα-
τικῇ καὶ ἢ ἱερατικῇ τῇ βασιλικῇ· ὡς καὶ ἄνω ἐν τῇ ἐξόδῳ Ναασεῶν
pag. 1046. ὁ ἀπὸ τοῦ Ἰουδα φύλαρχος λαμβάνει τὴν Ἐλισάβετ, τὴν ἀρχαίαν θε-
γατέρα Ἀαρὼν, ἑαυτῷ γυναῖκα. Ὅθεν πολλὰ τῶν αἰρέσεων κατὰ
σάρκα γενεαλογίαν τοῦ σωτῆρος ἀγνοοῦσι, καὶ διὰ τὸ ἀπορεῖν αὐ-
τοὺς ἀπιστοῦσι, καὶ δοκοῦσιν ἀντιλέγειν τῇ ἀληθείᾳ, λέγοντες, Πῶς

CAP. XIII. — 1. Scribendum cum
Cornario (in vers. Lat.) et Petavio Δεω-
ρίας. Ἦν ἢ ἀκόλουθος.
2. ἢ μαρία cod. Rhedig.
3. μαγδαλῆνη cod. Rhedig.
4. ἢ μήτηρ cod. Rhedig.
5. ὃς non deprehendo neque in cod.
Ien., neque in cod. Rhedig. Habent so-

lummodo Ἦς ἔτων.

6. ἐκέχρητο suspicatus est Petavio
ἐχρητο scriptum legitur in cod. Rhedig.
in reliquis ἐχρητο.

7. τῷ omiss. in ed. Petav. Colon. re-
pet.

8. γὰρ omiss. in cod. Rhedig.

9. Petavio suspicatus est ὀρμασθῆκα.

nis adumbrationisque gratia quod regia quaedam insit in leone dignitas, sitque animalium omnium audacissimum ac fortissimum et in ceteris omnibus aspectu iucundissimum, non absurde matrem illius leaenam appellabimus. Quî enim leo generari potest nisi mater eius leaena nominetur? Ceterum uti leaena secundo non parit, ita sacrosancta virgo Maria alterius partus expers fuit, ac nullum corporis commercium exercuit.

Quin et aliud praeterea contemplemur. Fuit illa perpetua Cap. XIII.
Christi comes, nec ab eius consortio divulsa. *Vocatus est Iesus ad* Ioann. 2, 1.
nuptias; statim illic mater eius et fratres adfuerunt, nec usquam Iosephi mentio. *Quid mihi et tibi, mulier? nondum venit hora mea.* Non dixit, *Quid mihi et vobis homines.* Item aderat Maria Magdalene, et Maria Cleophae, et Maria mater Rufi, et altera Maria, et Salome cum aliis mulieribus. Non dixit illic Iosephum fuisse, vel Iacobum fratrem domini. Qui quidem nonaginta sex annos natus ex hac vita discessit, cum perpetuam virginitatem servasset. Cuius caput nunquam ferro detonsum est; neque is balneis usus est, neque animatum quicquam ad cibum adhibuit, neque tunicam alteram induit, sed lineo palliolo duntaxat usus est, quemadmodum testatur evangelium. *Fugit, inquit, adolescens relicta sindone, qua erat amictus.* Nam Ioannes et Iacobus una cum Iacobo nostro idem illud vitae institutum amplexi sunt; quorum duo priores Zebedaei filii, postremus Iosephi filius domini frater appellatus est, quod una cum ipso nutritus atque educatus, ab eoque fratris loco sit habitus, propter illam scilicet quam cum Maria Iosephus necessitudinem habuit, quocum erat illa coniuncta. Ceterum soli huic Iacobo id honoris attributum est, semel ut quotannis in sancta sanctorum ingrederetur, quod et Nazareus esset, et cum sacerdotali stirpe coniunctus. Unde et Maria duplici cum Elizabetha cognatione ac necessitudine coniuncta fuit, et Iacobus sacerdotii dignitate praestitit. Quandoquidem duae illae tribus solae invicem nuptiarum commercio iungebantur, regia, inquam, cum sacerdotali, et sacerdotalis cum regia. Quemadmodum olim sub egressionis ex Aegypto Exod. 3, 22.
tempus Naasson tribus Iudae princeps Elizabetham illam priorem Aaronis filiam duxit. Ex quo factum est ut complures haereticorum sectae Christi domini prosapiam ac genealogiam ignorent, atque ob illam suam haesitationem fidem arrogent, ac veritatem oppugnare se putent, cum illud obiiciunt: Quî fieri potest ut quae ex

quamquam et infra cap. 16. eadem vox sed haer. 69, 23. habuimus item οὐκ ἔστι
recurreret. Legebamus etiam supra cap. 7. ἀπὸ τῶν χρόνων Ἰωσήφ τοῦ ταύτης
Μαρία μὲν γὰρ ἀρμολέισα τῷ Ἰωσήφ, ἄρμαστοῦ.

ἢ ἀπὸ φυλῆς Δαβὶδ καὶ Ἰουδα δύναται συγγενῆς εἶναι τῆς Ἑλισάβετ τῆς ἀπὸ ¹⁰ τοῦ Λευί;

Κεφ. ιδ'. Οὗτος ὁ Ἰάκωβος καὶ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐφόρεσε· καὶ ποτὲ ἀβροχίας γενομένης, ἐπῆρε τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν, καὶ προσ-
ῆύξατο, καὶ εὐθὺς ὁ οὐρανὸς ἔδωκεν ὑτόν. Ἐρεοῦν δὲ ἰμάτιον οὐ-
δέποτε ἐνεδύσατο. Τὰ δὲ γόνατα αὐτοῦ ἐσκληκίασαν δίκην καμήλων,
ἀπὸ τοῦ πάντοτε κάμπτεν αὐτὰ ἐνώπιον κυρίου, δι' ὑπερβολῆν ἐπ-
λαβείας. Τοῦτον οὖν ὀνόματι οὐκέτι ἐκάλουν, ἀλλ' Ὁ δίκαιος ἦν
αὐτῷ ὄνομα. Οὗτος οὐδέποτε ἐν βαλανείῳ ἴλουσατο· οὗτος ἐμψύχου
οὐ μετέχε, καθὼς ἄνω μοι προδεδήλαται· οὗτος σανδάλιον οὐχ ὑπε-
δήσατο. Καὶ πολλὰ ἦν περὶ τοῦ ἀνδρὸς λέγειν καὶ τῆς ἐναρτέου αὐ-
τοῦ πολιτείας. Ὅρας σὺν ὅτι ὁ οἶκος παντάπασιν ἀξιολογώτατος ἦν;
εἰ γὰρ οἱ παῖδες τοῦ Ἰωσήφ ἤδεισαν παρθενίας τάξιν καὶ Ναζωραίων
τὸ ἔργον, πῶσα γε μᾶλλον ὁ πρεσβύτες καὶ τίμιος ἀνὴρ ἤδει φυλάττειν
παρθένον ἀγνήν, καὶ τιμᾶν τὸ σκεῦος ἔνθα που ἐνεδήμησεν ἡ τῶν
ἀνθρώπων σωτηρία; Οὔτε αὐτῇ ἡ φύσις διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἀνὴρ
μὲν ἦν πρεσβύτες, ὑπερβεβηκὼς πολὺ τῇ ἡλικίᾳ, μέγας γεγονὼς ἐν
ἀνδράσι, πιστὸς τὸν τρόπον, εὐλαβῆς τὸ εἶδος; Φάσκει γὰρ τὸ εὐ-
αγγέλιον ὅτι, Ἀνὴρ φοβούμενος τὸν θεὸν ἐξήται λάθρα ἀπολύσαι αὐ-
τήν. (¹ Τελευτᾶ δὲ οὗτος ὁ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου, καὶ υἱὸς
Ἰωσήφ, ἐν Ἱεροσολύμοις, βιώσας μετὰ τὴν τοῦ σωτήρος ἀνάληψιν
ἔτσι εἰσοσιτέσσαραις πλείω ἐλάσσω, ὧν ἑτῶν Cγς', ὑπὸ τοῦ γναφῆος
τῷ ξύλῳ πεισθεὶς τὴν κεφαλὴν, ριφίς ἀπὸ τοῦ πτερυγίου τοῦ ἱεροῦ,
καὶ κατελθὼν, καὶ μηδὲν ἀδικηθεὶς, κλίνας δὲ τὰ γόνατα, καὶ προσ-
ευξάμενος ὑπὲρ ² τῶν αὐτὸν ριψάντων, καὶ φάσκων, Συγχώρησον
αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν. Ὡς καὶ Συμεὼν πόρρω ἑστῶς,
ὁ τούτου ἀνεψιὸς, υἱὸς δὲ τοῦ Κλωπᾶ ἔλεγε· Παύσασθε, τί λιθάρι-
ρα. 107. τε τὸν δίκαιον; καὶ ἰδοὺ εὐχεται ὑπὲρ ὑμῶν τὰ κάλλιστα. Καὶ οὕτως
γένονε τὸ αὐτοῦ μαρτύριον.)

Κεφ. ιε'. Εἰ τοίνυν ὁ τούτου παῖς τοσοῦτων ἐτῶν ὑπῆρχε, πῶς ¹ ἄρα ὁ
τούτου πατήρ, βλέπων φρικτὰ πράγματα, ἀγγέλους τὴν γέννησιν
τοῦ υἱοῦ δορυφοροῦντας, ὑμνοῦντας ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ λέγοντας,
Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία;
καὶ τῶν ποιμένων ἡκόντων εἰς τὸ σπήλαιον ἔνθα ἐγεννήθη, καὶ ταῦτα
ἀγγαλλόντων, καὶ τοῦ Ἰωσήφ ἀκούοντος τοῦ πρεσβύτου, καὶ ὑπερ-

10. τοῦ οmiss. in ed. Petav. Colon. p. 460, 13. ed. Bonn.
petilla.

2. τῶν οmiss. in ed. Petav. Colon. re-
CAP. XIV. — 1. Cf. Chron. Pasch. pet.

Davidis ac Iudae stirpe sit oriunda Elizabethae, quae ex Levitico genere esset, cognata fuerit?

Iacobus iste bracteam in capite gessit. Et cum aliquando terra Cap. XIV.
siccitate laboraret, sublatis ad coelum manibus oravit, statimque imber de coelo decidit. Lanea vestimenta nunquam induit. Huius vero genua camelorum instar callosam duritiem contraxerant, quod prae abundantia pietatis assidue illa coram domino fleteret. Quamobrem nemo amplius proprio illum nomine vocabat, sed *Iustus* ab omnibus appellabatur. Ad haec nunquam in balneis lavit, ab animato omni temperavit, ut antea dictum est; neque sandaliis usus est. Reliqua omnia praetermitto quae de hoc viro, deque laudabili vitae illius instituto, quamlibet copiose dici possunt. Videsne quam egregia familia illa omnis extiterit? Nam si Iosephi liberi virginum ordinem illum et Nazaraeorum officium sectabantur, quanto magis senex ille veneratione omni dignissimus castam et intactam virginem conservare noverat, et ei vasi singularem quendam honorem deferre, quod salutem hominum aliquando continuerat? Sed et natura ipsa documento nobis esse potest, quod et affecta iam aetate foret ac natu grandior, magnus inter viros, moribus fidelis, ac specie ipsa religiosus. De eo quippe testatur evangelium, *Hominem fuisse timentem deum*; qui idcirco clam coniugem dimittere statuisset. Sed ut ad Iacobum redeam, domini fratrem ac Iosephi filium, hic Hierosolymis mortuus est annis post ascensionem domini plus minus viginti quatuor exactis, cum ipse sextum et nonagesimum aetatis ageret. Huic enim fallo quidam caput fuste comminuit, cum praecipuus esset e templi pinnaulo deiectus, sed nihil admodum offensus, procumbens in genua pro his ipsis a quibus praecipitatus fuerat, deum precatus est his verbis, *Dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*. Unde Symeon illius e sorore nepos ac Cleophae filius procul adstans in haec verba locutus est, *Desinite! Quid lapidibus iustum hominem appetitis? Is pro vobis optima quaeque precatur*. Hoc igitur modo martyrio perfunctus est.

Math.
1, 19.

Iam vero si Iosephi filius aetate sic proventus fuit, quis eius Cap. XV.
patrem arbitretur, qui tam horrenda spectacula vidisset, puta angelos nascenti filio dei stipatorum ac satellitum officia praestantes, ac de coelo cantantes, et dicentes, *Gloria in altissimis deo, et in terra* Luc. 2, 14.
pax, in hominibus benigna voluntas; cum pastores insuper ad eam speluncam in qua Christus natus erat accessissent, eademque nuntiassent, cum haec, inquam, tam admiranda prodigia ac miracula Iosephus ille senex ac decrepitus audiret, ferine potuit sancto ut

βάντος τοῦ χρόνου, τὰ τοσαῦτα σημεῖα καὶ θαύματα, πῶς ἐτόλμα ἐπαροινεῖν καὶ ἐνυβρίζειν σῶμα ἅγιον, ἐν ᾧ κατοικήσθη θεός; ἐξ ουπερ σώματος συνελέγη ἡμῖν ἢ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας οἰκονομία, ὄθεν ἡ ἀγία ἄχραντος σὰρξ ἡμῖν οἰκοδομήθη ἐν τῇ θεότητι τοῦ σωτήρος; ὡς ὁ ἄγγελος ἐκεῖσε Γαβριὴλ λέγων, Πνεῦμα κυρίου ἐκατεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον κληθήσεται Τίος θεοῦ. Πῶς ἄρα ἐτόλμα συναφθῆναι τῇ τοσαύτῃ καὶ τοιαύτῃ ἀγίᾳ παρθένῳ Μαρίᾳ; Τί δὲ ἀφείλησεν ἡμᾶς, εἰ καὶ συνήφθη, ὅπερ μὴ γένοιτο, ¹ περὶ τοῦ ζητεῖν; Ποίου δὲ μᾶλλον ἔστιν αἰρετώτερον, τὸ παραδοῦναι τὰ πράγματα θεῷ, ἢ βιάζεσθαι ἡμῖν τὰ χεῖρονα; ὅτι μὲν οὐκ ἐγράφη ἡμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσωμεν ὅτι συνήφθη πάλιν ἡ Μαρία οὐκ ἔχομεν ζωὴν αἰώνιον, ἀλλὰ εἰς κῆμα ἐρχόμεθα, δῆλον. Ἐγράφη δὲ ² τί καλὰ; ἀλλὰ τί δίκαια; τί σεμνὰ; ἵνα ³ δῶμεν χάριν καὶ τοῖς ἀκούουσιν. Ἐλάσαν δὲ οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀναγκαῖα, τὰ περὶ πίστεως ἀληθείας, τὰ ἐν δοξολογίᾳ θεοῦ, καὶ ὄθεν δ' ἂν εὐρωσιν ἑαυτοῖς προσπορίζονται πρὸς βλάβην, φεῦ καὶ διανοεῖσθαι, μάλιστα τῆς γραφῆς μὴ λεγούσης.

Κεφ. ις'. *Εἰ μὲν γὰρ ἔλεγεν ἡ γραφή, ¹ ἀπεδιδόαμεν ἂν τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὐδὲν διενουόμεθα. Μὴ γὰρ ὁ γάμος ἄσεμνος; μὴ βέβηλος ἡ κοίτη; μὴ οὐκ ἔστιν ἡ κοίτη ἀμίαντος; μὴ παραχαράσσεται γάμος; ἀπὸ δὲ προφητῶν καὶ ἀρχιερέων ² ἐπέχεται διὰ τὴν πρὸς τὸ μᾶζον ὑπερησίαν. Μετὰ γὰρ τὸ προφητεῦσαι Μωϋσῆν, οὐκέτι γυναικὶ στήνεται, οὐκέτι τεκνοκυῖσκει, οὐκέτι γεννᾷ ὁ τοιοῦτος. Σχολιαστὴρον γὰρ τὸν βίον ἔσχε πρὸς τὸν δεσπότην. Πῶς γὰρ ἠδύνατο ἐν ὄρει Σινῶ τεσσαράκοντα νύκτας καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας διατελεῖν γάμῳ προσανέχων; ἢ πῶς ἠδύνατο τεσσαράκοντα ἔτη ἐν τῇ ἐρήμῳ πρὸς οἰκονομίαν θεοῦ ἔτοιμος εἶναι, πρὸς ἱερωσύνην τε σχολάζειν; καὶ πῶς τὰ μυστήρια διηγείσθαι, ³ καὶ τὸ συνομιλεῖν θεῷ τῷ γάμῳ συνημνός διατελεῖν; εἰ γὰρ περὶ ἡμῶν φάσκει ὁ ἅγιος ἀπόστολος διαρρηθῆναι, καὶ λέγει, Πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσωσι τῇ προσευχῇ, πῶς γ' ἄλλο περὶ προφητῶν ἔσται οὗτος ἀληθῶς ὁ λόγος; Προφήτης τῶν νυν καὶ ἡ Μαρία. Εἰςῆλθε γὰρ, φησί, πρὸς τὴν προφήτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν υἱόν· καὶ εἶπε κύριος πρὸς με, Κάλεσον*

2. Rescribendum puto περὶ τούτου. Leopardus Emendat. XIX, 2. volebat περιττόν.

3. „Sequentia τί cum interrogatione forte legenda.“ Pelavus. Cornarius haec ita reddidit Quod quidem non scri-

ptum est nobis: si non crediderimus, quod non copulata fuit ipsi Maria, nos habemus vitam aeternam, sed in iudicium venimus: manifestum est. Scriptum est autem quid? bona. Immo

illi corpori, in quo deus habitaverat, per summam ignominiam illuderet? quo quidem ex corpore suscepta a dei verbo hominis est natura contracta. Unde et sancta illa et incorrupta caro fabricata est, et cum salvatoris divinitate coniuncta. Quemadmodum angelus Gabriel illic testatus est. *Spiritus, inquit, domini superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit te: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius dei.* Quamobrem quo tandem pacto cum tanta talique virgine Maria copulari ausus esset? Ecquem vero fructum ea quaestio nobis attulit, utrum illius consuetudinem habuerit? Utrum vero tandem magis eligendum est, deo istiusmodi negotia committere, an ad deteriora violenter irrumpere? Quod enim nusquam in sacris literis scriptum extet, nisi crediderimus Mariam cum viro postea consuevisse, nos vitam aeternam minime consecuturos, sed iudicio condemnandos, nemini esse potest obscurum. Quanam vero scriptis expressa sunt? utique honesta. Quanam porro? iusta. Quae inquam? honesta, *ut audientibus conciliari gratia possit.* At homines necessariis relictis iis quae cum fidei veritate ac dei praedicatione coniuncta sunt perniciose sibi quaeque, undecunque potuerint, excogitare contendunt, heu! quod vel cogitare molestum est, cum nulla praecique sit in scriptura mentio.

Luc. 1, 35.

Eph. 4, 29.
Phil. 4, 8.

Etenim si eiusmodi quiddam illa commemorasset, profecto veritatem ipsam sine ulla tergiversatione profiteremur. An enim inhonestae sunt nuptiae? aut profanus est torus, *et non potius immaculatus?* An denique adulteratae sunt nuptiae? Quamquam prophetae ac pontifices ab illis abinent, ut maioribus functionibus occupentur. Etenim Moyses, posteaquam propheta esse coepit, nullam amplius cum uxore consuetudinem habuit, neque liberos in eo statu suscepit, quippe qui cum domino maiori vitae suae parte versaretur. An si nuptiis vacare voluisset, *quadraginta noctes ac dies in monte Sina perseverare potuisset?* Potuisset quadraginta totos annos in solitudine ad divinarum se rerum administrationem intendere? Sacerdotio vacare? enarrare dei mysteria? cum deo denique perpetuo colloqui nuptiarum obstrictus onere potuisset? Nam si de nobis apostolus aperte pronuntiat, *Ad tempus, ut vacent orationi,* quanto istud ipsum de prophetis potiori iure dicetur? Atqui Maria prophetissa fuit. *Ingressus est enim, inquit, ad prophetissam, et in utero concepit, et peperit filium: et dixit dominus ad me,*

Cap. XVI.

Hebr. 13, 4.

Exod. 24, 18.

1. Cor. 7, 5.

Esa. 8, 2.

quid? iusta. Quid? reverenda et honesta. Quo demus etiam cetera.

4. δὴ μὲν cod. Rhedig., et ita correxit Cornarius in versione Latina. δὴ μὲν cod. Ien. et editi libri.

CAP. XVI. — 1. Cf. Lobeck. ad Phrynich. pag. 245.

2. ἀπέχεται cod. Rhedig.

3. Suspicio καὶ τῶ συνομιλεῖν. Petavius maluit καὶ τὸ συνομιλῶν.

τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὀξέως προνόμεισον, καὶ τὰ ἐξῆς. Σημαίνει δὲ ἐνταῦθα τὴν τοῦ Γαβριὴλ ἐξοδὸν πρὸς τὴν Μαρίαν, ὅτι ἐξῆλθεν εὐαγγελίσασθαι αὐτῇ, ὅτι μέλλει γεννᾶν υἱὸν θεοῦ σωτῆρα τῷ κόσμῳ, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, ἀλλὰ διὰ πνεύματος ἁγίου. Ἀλλὰ καὶ τῷ Φιλίππῳ τῷ εὐαγγελιστῇ τέσσαρες ἦσαν θυγατέρες προφητεύουσαι· ἐπροφήτευσεν δ' ἄρα δι' ὅ ἦν κατηξιοῦντο ἔχειν παρθενίαν. Καὶ Θέκλα μὲν συναντᾷ Παύλῳ τῷ ἁγίῳ, καὶ διαλύεται γάμου, ὁφμαστὸν ἔχουσα εὐειδέστατον, πρῶτεύοντα δὲ πόλεως, πλούσιον ἄγαν, εὐγενέστατον δὲ ἐν τῷ βίῳ καὶ διαφανέστατον, καὶ περιφρονεῖ τῶν ἐπιγελῶν ἢ ἁγία, ἵνα τῶν ἐπουρανίων ἐγκρατῆς γένηται. Εἰ τοίνυν οὗτοι ταῦτα, πόσῳ γε μᾶλλον ἢ Μαρία, ἐφ' ἣν ἡ θαυμασία πᾶσα οικονομία γένηται; Πόθεν τοίνυν συνάξω διανοίας εἰς τὸ ἀγαθὸν, καὶ ἐκτρέψω τὸν ζῶπον τῶν τὰ δεινὰ ἐγκυσησάντων, καθάπερ γέγραπται, Συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν; Οὗτοι γὰρ ἀληθῶς ἐυλαμβάνουσι πόνον διανοημάτων, τίκτουσι δὲ ἀνομίαν βλασφημιῶν.

Κεφ. ιζ'. Ἀλλὰ μὴ τις ἐκείνα ὑπονοεῖτω, καὶ ἐτέρως αὐτὰ ὑποσκοπεῖν ἐπι-
 τῷ πειρώμενος λεγέτω, Πῶς οὖν εἶπε τὸ εὐαγγέλιον ὅτι, Εὐρέθη ἐν
 pag. 104B. γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου ἢ Μαρία, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐ-
 τοῦς; ¹ Ἄρα οὖν προσδοκᾶτο ἢ συνέλευσις, καὶ τούτου χάριν εἶπε, Πρὸ τοῦ συνελθεῖν; Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ τὸ αὐτὸ πάλιν εὐαγγέλιόν φησι, ² Καὶ εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα πρὶν εἰσελθεῖν αὐτοῦς, ἢ καὶ, Ἐγέννησε, καὶ οὐκ ἔγνω αὐτήν, ἢ καὶ, Ἐγέννησε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ οὐκ ᾔδει αὐτήν, καὶ, Οὐκ ἔγνω αὐτήν, ἕως ὅτου ἐγέννησε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. Καὶ οὐκ οἶδασιν ³ οἱ τὰς θεωρίας τῶν γραφῶν διαιρεῖν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ τὰ μετέωρα καὶ βαθύτατα περιεργάζεσθαι ἐπιχειροῦντες, ὅτι ἡ ⁴ θεωρία τοιοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Εἰ γὰρ πάλιν ἐγέννησεν ἢ Μαρία, ἔδει καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν εἰπεῖν τὰ ὀνόματα. Εἰ δὲ ἐπειδὴ πρωτότοκός ἐστι πέσης πίσεως ὁ μονογενῆς, μὴ θορυβοῦ. Οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι, Ἐγέννησε τὸν πρωτότοκον αὐτῆς, ἀλλ', Οὐκ ἔγνω αὐτήν ἕως ὅτου ἐγέννησε τὸν υἱὸν αὐτῆς. Καὶ οὐκ εἶπε, Τὸν πρωτότοκον αὐτῆς, ἀλλὰ, Τὸν πρωτότοκον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ Τίῳ αὐτῆς ἐσήμανεν ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα γεννησῆσθαι, ἐπὶ δὲ τῷ τοῦ πρωτότοκου ἐπωνυμίᾳ οὐκέτι τὸ Αὐτῆς

4. εἰς ἧλθεν legitur in marg. exempli Schottiani, addito siglo M. — Ceterum cf. etiam Grabe Spicilieg. I, pag. 99. ad h. l.

5. ἦν ed. Pelav. mendose. CAP. XVII. — 1. Vulgo ἄρα.

2. Verba Καὶ εὐρέθη — καὶ οὐκ ᾔδει αὐτήν in uncinis collocavit Paterius. Cornarius in versione Latina prorsus omisit. — Cf. infra cap. 20. et Galatae. Dissert. de Novi Instrumenti Stylo cap. 11, p. 74. Grabe Spicil. i. l.

Voca nomen eius, cito detrudere spolia, raptim praedare etc. Quibus Luc. 1, 32. verbis Gabrielis ad Mariam ingressum ostendit, cum ad eam venit, ut nuntiaret filium ipsam dei ac salvatorem sine ullo virili satu, sed sancti spiritus interventu, mundo esse parituram. Quinetium Phi- Act. 21, 9. lippus evangelista quatuor habuit afflatu prophético praeditas, quae ob virginitatis decus vaticinandi munus illud obtinuerunt. Sed et Thecla cum in Paulum incidisset, pactas nuptias dissolvit, cum primario cuidam civitatis totius ac longe diviti, nobilissimo, splendidissimoque desponsa iam fuisset. Verum terrena ideo sancta illa contempsit, ut coelestium compos esse posset. Quare cum haec ab illis praestita videamus, quanto magis idem a Maria susceptum fuisse fatebimur, in qua admirabile illud incarnationis mysterium est perfectum? Quenam vero a nobis iniri ratio potest ut et istorum mentes ad meliora traducamus, et omnem iis discutiamus erroris caliginem, qui nefaria dogmata, velut perniciosissimos foetus, intra se conceperunt; uti scriptum est, *Concepit laborem, et peperit iniquitatem*? Illi enim utique cogitationum molestiam laboremque concipiunt, et contumeliosarum vocum impietatem pariunt.

Sed vereor ne quis illum ipsum errorem in animum inducat suum, aliaque ratione impulsus in seipso velut conserere conetur, atque in hunc modum ratiocinari velit: Quid est quod evangelium narrat, *Inventa est in utero habens de spiritu sancto Maria, antequam convenirent*? Utrumnam igitur conventio illa ac congressus expectabatur; ideoque, *Antequam convenirent*, dixit? Praeterea in eodem evangelio alio loco scriptum est, [*Inventa est in utero habens antequam convenirent*, vel, *Et peperit, et non cognovit eam*, sive, *Peperit filium suum primogenitum, et non cognoscebat ipsam*], *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*. Sed et illud homines isti non vident, qui se ea quae in scripturis tractantur distincte explicataeque disserere profitentur, ac sublimia illa altissimaque mysteria perscrutari student, hanc esse narrationis illius locique sententiam. Si enim Maria denuo peperisset, ceterorum Christi fratrum erant proferenda nomina. Quod autem *primogenitus creaturae omnis* ille unicus appellatur, non est quod ea te res perturbet. Non enim dixit, peperisse illam primogenitum suum, sed hoc solum, *Non cognovit eam, donec peperit filium suum*. Ubi non *primogenitum suum*, sed *primogenitum* duntaxat appellavit. Nam hoc ipso quod *Filium suum* dixit, natum hunc ex illa, quod ad carnem pertinet, ostendit. Ad *primogeniti* porro vocabulum, non

Cap.
XVII.

Matth.
1, 28.

Luc. 2, 7.

Matth. 1, 25.

Col. 1, 15.

3. εἰς τὰς cod. Rhedig.

correxit Pelavius. Necessitatem non vi-

4. θεωρία cod. Ien. 2. οὐ τοιοῦτον

deo, cum τοιοῦτον ad sequentia pertineat.

ἔθετο, ἀλλὰ Πρωτότοκον μόνον. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ὅτι παρὰ τῶ ἀποστόλου εἰρημένος Πρωτότοκος πάσης κτίσεως, μὴ συνημένος τῇ κτίσει, ἀλλὰ πρὸ κτίσεως γεγεννημένος. Οὐ γὰρ εἶπε Πρωτόκτιστος, ἀλλὰ Πρωτότοκος, διαιρουμένης τῆς ἀναγωγῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ ἀσφαλέσταρον, τοῦ πρῶτον μὲν λέγειν, πρωτότοκος, ἔπειτα ὑποβεβηκυῖαν λέγειν τὴν κτίσιν. Τὸ μὲν γὰρ Πρωτότοκος ἐπὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνεται, ἡ δὲ κτίσις διὰ τοῦ υἱοῦ. Ἐγέννησε τοίνυν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· οὐκ αὐτῆς δὲ ὁ πρωτότοκος, ὡς αὐτῆς μελλούσης ἄλλον κῦσκεν. Καὶ οὐκ ἦδει αὐτὴν· πόθεν γὰρ ἦδει ὅτι τοσαύτην χάριν λήψεται γυνή; ἢ πόθεν ἦδει ὅτι τοιαύτην δόξαν δεξασθήσεται παρθένος; γυναῖκα μὲν ἦδει αὐτὴν τῇ πλάσει, καὶ θῆλειαν τῇ φύσει, καὶ ἐκ μητρὸς Ἄννης, καὶ ἐκ πατρὸς Ἰωακείμ, ἑτερογέννησαν δὲ τῆς Ἐλισάβετ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς τοῦ Δαβὶδ, οὐκ ἦδει δὲ ὅτι τοιαύτην δόξαν τιμηθήσεται τις ἐπὶ τῆς γῆς, μάλιστα γυνή. Οὐκ ἦδει οὖν αὐτὴν, ἕως οὗ εἶδε τὸ θαῦμα. Οὐκ ἦδει αὐτῆς τὸ θαῦμα, ἕως ὅτου εἶδε τὸ γεγεννημένον ἐξ αὐτῆς. Ὅτε δὲ ἔτεκεν, ἔγνω καὶ τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν, ὅτι αὐτὴ ἦν ἡ ἀκούσασα, Καίριε κεχαριστωμένη· ὁ κύριος μετὰ σοῦ.

Κεφ. ιη'. Αὕτη ἐστὶν ἡ παρὰ μὲν τῇ Εὐᾶ σημειωμένη, δι' αἰνίγματος λεβούσα τὸ καλεῖσθαι μήτηρ ζώντων. Ἐκεῖ μὲν γὰρ Μήτηρ ζώντων κέκληται, καὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, μετὰ τὴν παράβασιν. Καὶ ἦν θαῦμα ὅτι μετὰ τὴν παράβασιν ταύτην τὴν μεγάλην ἔσχεν ἐπαυνομίαν. Καὶ κατὰ μὲν τὸ αἰσθητόν, ἀπ' ἐκείνης τῆς Εὐᾶς πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ γέννησις ἐπὶ γῆς γεγέννηται. Ὅδε δὲ ἀληθῶς ἀπὸ Μαρίας ἡ αὕτη ἡ ζωὴ ἡ τῶ κόσμου γεγέννηται· ἵνα ζῶντα γεννήσῃ, καὶ γέννηται ἡ Μαρία μήτηρ ζώντων. Δι' αἰνίγματος οὖν ἡ Μαρία Μήτηρ ζώντων κέκληται. Περὶ γὰρ τῶν δύο γυναικῶν ἡ ἐλέχθη, Τίς δέδωκε γυναικὶ σοφίαν, ἢ ποιικιλτικὴν ἐπιστήμην; ἐπεὶ γὰρ ἡ πρώτη σοφὴ Εὐᾶ ὑφαίνουσα ἱμάτια τὰ αἰσθητὰ διὰ τὸν Ἀδάμ, ὅνπερ ἐγύμνωσεν· αὐτῇ γὰρ ἐδόθη οὗτος ὁ κάματος. Ἐπεὶ δὲ γὰρ δι' αὐτῆς ἡ γύμνωσις εὐρηται, αὐτῇ δέδοται ἡ ἀμφοτερόνυμιον τὸ σῶμα τὸ αἰσθητόν διὰ τὴν γύμνωσιν τὴν αἰσθητήν· τῇ δὲ Μαρία δέδοται ὑπὸ θεοῦ, ὅπως τέκῃ ἡμῖν ἀρνίον καὶ πρόβατον, καὶ ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ τοῦ ἀρνίου καὶ προβάτου γένηται ἡμῖν, ὡς ἀπὸ

5. παρὰ ed. Pelav. περὶ codd. mss. συγγένι aliquot litterarum spatia vacuo uterque et ed. princ. relicto.

6. τὸν suspicatus est Pelavius.

CAP. XVIII. — 1. αὕτη volebat Pelavius.

7. συγγένισσαν codd. mss. Ien., Rhedig. et Paris., ex quo Pelavius id vocabulum restituit. In edit. princ. legitur

2. τοῦ κόσμου cod. Rhedig.

3. ἐλέγχθη cod. Rhedig.

voce[m] illam *Suum* adiunxit, sed *primogenitum* tantummodo vocavit. Hic est enim ille quem *primogenitum creaturae omnis* apostolus nominat, quique cum creaturis ceteris minime coniungitur, sed ante eas omnes originem accepit. Neque enim *primo creatus* dixit, sed *primogenitus*, adeo ut ad maiorem audientium fructum atque cautionem haec illo in loco discreta siut, ac *primogeniti* voce praemissa inferiorem deinde creaturam subiecit. Siquidem *primogeniti* nomen ad filium refertur, creatura per filium est producta. *Peperit* itaque *filium suum primogenitum*, non primogenitum suum, quasi alios postea paritura fuerit. *Et non cognoscebat illam*. Quis enim nosse potuit tantum esse ei mulieri gratiae conferendum? Unde sciret, inquam, tam excellenti gloria virginem esse celebrandam? Quippe mulierem hanc a natura formatam ac feminei sexus esse cognorat, atque ab Anna matre et Ioacimo patre genitam, Elizabethae cognatam, e domo Davidis ac familia, hoc vero nondum intellexerat, tantum illam in terris decus ac splendorem, et quidem feminam, esse consecuturam. Quocirca *non cognovit illam*, donec prodigium illud animadvertit. Non cognovit quod in ea mirabile contigerat, donec natum ex ea filium vidit. Posteaquam vere peperit, habitum illi divinitus honorem agnovit, eamque didicit his verbis ab angelo salutatam: *Ave gratia plena, dominus tecum*.

Luc. 1, 28.

Haec est, quam adumbravit Eva, quae viventium mater quodam aenigmatis involucro nuncupatur. Siquidem *Eva tum viventium est appellata mater*, cum iam illud audiisset, *Terra es, et in terram reverteris*, post admissum videlicet peccatum. Quod quidem admiratione dignum est, post illam offensionem tam praeclarum ei cognomen attributum. Ac si exteriora duntaxat et sensibus obvia consideres, ab eadem hac Eva totius est in terris humani generis origo deducta. Revera tamen a Maria virgine vita ipsa est in mundum introducta, ut viventem pariat et viventium Maria sit mater. Quocirca *Viventium mater* adumbrata similitudine Maria dicitur. Nam de duabus feminis dictum illud est, *Quis dedit mulieri sapientiam, aut variegandi scientiam?* Etenim Eva illa prior sapiens mulier Adamo, quem ipsa nudaverat, aspectabilia quaedam vestimenta contexit, quippe huiusmodi est labore damnata. Quod enim nuditas illius opera referta fuerat, hoc eidem datum negotium est, ut ad externam nuditatem tegendam corpus istud, quod sensibus expositum est, veste contegeret. At Mariae divinitus illud obtigit ut agnum nobis atque ovem pareret, cuius ex splendore ac gloria, tanquam e vellere, per eiusdem virtutem immortalitatis nobis ve-

Cap.
XVIII.
Gen. 3, 20.

Job. 12, 26.

4. τὸ ἀμυγνύειν cod. Rhedig.

Corpus Haereseol. II. 3.

πόκου ἐν σοφίᾳ, δι' ἀρετῆς αὐτοῦ ἔνδυμα ἀφθαρσίας. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον περὶ τούτων διανοεῖσθαι ἔστι θαυμαστόν, περὶ τε τῆς Εὐας καὶ τῆς Μαρίας. Ἡ μὲν γὰρ Εὐὰ πρόφασις γεγέννηται θανάτου τοῖς ἀνθρώποις· δι' αὐτῆς γὰρ εἰσῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον. Ἡ δὲ Μαρία πρόφασις ζωῆς, δι' ἧς ἐγεννήθη ἡμῖν ζωή. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς ^δ τοῦ θεοῦ παρεγένετο εἰς τὸν κόσμον, καὶ Οὐ ^δ ἐπλεόνασεν ἢ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἢ χάρις· καὶ ὅθεν γέγονε θάνατος, ἐκεῖ προέλαβεν ἢ ζωή, ἵνα ζωὴ ἀντὶ θανάτου γέννηται, ἐκλείσασα τὸν θάνατον τὸν ἐκ γυναικὸς, πάλιν ὁ διὰ γυναικὸς ἡμῖν ζωὴ γεγεννημένος. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ μὲν ἔτι οὐσα παρθένος ἡ Εὐὰ ἐν παρεκβάσει παρακοῆς γέγονε, πάλιν διὰ τῆς παρθένου γέγονεν ἡ ὑπακοὴ τῆς γέριτος, εὐαγγελισθείσης τῆς ἀπ' οὐρανοῦ καθόδου ἐνσάρκου παρουσίας, καὶ ζωῆς αἰωνίου. Ἐκεῖ γὰρ, φησὶ πρὸς τὸν ὄφιν, Καὶ ἔχθραν θήσω ἀναμέσον σου, καὶ ἀναμέσον αὐτῆς, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. Οὐδαμοῦ δὲ σπέρμα εὐφραίνεται γυναικὸς· ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ αἶνιγμα ἐπὶ τῆς Εὐας λαμβάνεται ἢ ἔχθρα πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῆς γεννώμενα, τοῦ τε ὄφεως καὶ τοῦ ἐν τῷ ὄφει γενομένου διαβόλου καὶ φθόνου.

Κεφ. ε'. Ἀλλ' οὖν γε κατὰ τὸ τελειότατον οὐ δύναται ἐν αὐτῇ τὸ πᾶν πληρωθῆναι, πληρωθήσεται δὲ ὡς ἀληθῶς ἐν τῷ σπέρματι τῷ ἁγίῳ, τῷ ἑξαίρετῳ, τῷ μονωτάτῳ, τῷ ἀπὸ Μαρίας μόνον εὐρεθέντι, καὶ οὐκ ἀπὸ συζυγίας ἀνδρός. Οὗτος γὰρ ἦλθεν ἀνελεῖν τὴν τε δύναμιν τοῦ δράκοντος καὶ σκολιοῦ ὄφεως φεύγοντος, καὶ τὴν πᾶσαν οἰκουμένην κατεilahφέναι λέγοντος. Διὰ τοῦτο παρεγένετο ἐκ γυναικὸς ὁ μονογενῆς, εἰς ἀναίρεσιν μὲν τοῦ ὄφεως, τουτέστι τῆς κακοδιδασκαλίας, καὶ φθορᾶς, καὶ ἀπάτης, πλάνης τε καὶ ἀνομίας. Οὗτος ἔστιν ἀληθῶς ἀνοίγων μήτραν μητρός. Πάντες γὰρ ὅσοι ἐγεννήθησαν πρωτότοκοι, ἵνα καὶ σεμνότερον εἰπωμεν, οὐκ ἠδυνήθησαν τοῦτο πληροῦν, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ μονογενῆς, μήτραν παρθένον ἀνόλεξας. Ἐν τούτῳ γὰρ μόνη τετελείωται, καὶ ἐν ἄλλῳ οὐδενί. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ἔστιν ἰδεῖν. Ἀπὸ Μαρίας γὰρ λαμβάνεται ἡ λέξις, καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας ἔστι μοι τοῦτο λέγειν, Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ὁ δὲ ἅγιος ἀπόστολος φησὶ, Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ὅρα μοι τὴν τῶν γραφῶν ἀριβίαν, ὅτι ἐπὶ μὲν τῷ Ἀδάμ Ἐπλασεν λέγων, ἐπὶ δὲ τῇ Εὐᾷ οὐκέτι ἑπλασθῆναι λέγων, ἀλλ' Οἰκοδομεῖσθαι. Ἐλαβε γὰρ, φησὶ, μίαν τῶν

δ. τοῦ omitt. in edit. Petav. Colon. CAP. XIX. — 1. πεκλάσθαι eod. repet.

δ. πλεόνασεν edit. Petav.

stis sapienter est confecta. Aliud vero praeterea in utraque, Eva scilicet ac Maria, considerari potest, et quidem admiratione dignum. Siquidem Eva generi hominum causam mortis attulit, per quam mors est in orbem terrarum invecata, Mariae vitae causam praebuit, per quam vita est nobis ipsa producta. Ob id filius dei in hunc mundum advenit, et, *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*. Unde mors accidit, vita illuc accessit; ut in mortis locum vita succederet, et illatam a muliere mortem ille ipse, qui e muliere, vita ut esset nostra, natus erat, excluderet. Quoniam vero cum adhuc virgo in hortis Eva degeret, per contumaciam apud deum ostenderat, ideo gratiae propria ab virgine manavit obedientia, postquam circumfusi corpore verbi sempiternaeque vitae de coelo est nuntiatus adventus. Nam illic ita serpentem deus alloquitur, *Inimicitiam ponam inter te et inter illam, inter semen tuum et semen illius*. Atqui nusquam eiusmodi semen mulieris inveniri potest. Unde non aliter quam per adumbrationem ac similitudinem ad Evam hostiles illae inimicitiae referuntur, quas cum huius stirpe serpens ille et qui in serpente inerat invidia flagrans diabolus exercet.

Plene quidem ac perfecte accommodari ad illam universa nequeunt, sed in sanctissima, eximia ac singulari stirpe, quae ab sola virgine Maria sine ulla viri consuetudine propagata est, reipsa ac penitus impletur. Hic enim illius filius ad extinguendam serpentis ac tortuosi colubri fugacisque vim ac potentiam, qui se totum orbem terrarum dominatu suo comprehendisse iactabat, ad haec infima descendit. Propterea unicus e muliere dei filius processit, ut serpentem, hoc est impiae doctrinae corruptelam ac fraudem et errorem ac pravitatem everteret. Hic est qui revera *uterum matris aperuit*. Nam quotcumque primogeniti illum antecesserant, ut honestissime dicam, istud ipsum efficere nequiverunt, sed solus hoc unicus dei filius obtinuit, in quo ceteris exclusis omnibus illud est perfectum. Sed ut alia praetermittam, vel ex eo ipso quod modo tractamus potest illud intelligi. Quippe ex Maria sumpta illa scripturae sententia est quam ad ecclesiam accommodare possumus: *Propter hoc relinquet homo patrem suum, et matrem suam, et adheret uxori suae, et erunt duo in carnem unam*. Apostolus vero, *Sacramentum hoc, inquit, magnum est: ego autem dico in Christum et ecclesiam*. In quo accuratam sacrarum literarum diligentiam observare licet; quae cum de Adamo loquuntur, formandi vocabulum adhibent, Evam vero nequaquam formatam, sed aedificatam esse dicunt. *Sumpsit enim, inquit, unam e costis illius, et aedificavit*

Rom. 5, 20.

Gen. 3, 15.

Cap.
XIX.

Exod. 13, 13

Gen. 2, 24.

Eph. 5, 32.

Gen. 2, 21.

πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ὑποδόμησεν αὐτῷ εἰς γυναῖκα· ἵνα δείξῃ τὸν μὲν κύριον ἀπὸ Μαρίας ἀναπλάσαντα ἑαυτῷ σῶμα, ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς πλευρᾶς οἰκοδομηθῆναι ἐκκλησίαν, ἐν τῷ νυχθῆναι αὐτοῦ τὴν πλευρὰν, καὶ τὰ μυστήρια τοῦ αἵματος καὶ ὕδατος ἐν ἡμῖν λύτρα γενέσθαι.

Κεφ. κ'. Ἄλλ' ὅμως ἔγνω τὴν Μαρίαν ὁ Ἰωσήφ, οὐ κατὰ γυνῶσιν καὶ χρήσεως, οὐ κατὰ γυνῶσιν κοινωνίας. Ἄλλ' ἔγνω αὐτὴν τιμῶν τὴν ἐκ παρ. 1062 θεοῦ τετιμημένην. Οὐ γὰρ ἤδει αὐτὴν τοιαύτης δόξης οὖσαν, ἕως ὄτε εἶδε κύριον ἐκ γυναικὸς γεγεννημένον. Καὶ τὸ, Πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἵνα μὴ ποτε κρατήσῃ ὁ λόγος τῶν νομιζόντων ἐκ κοινωνίας ἀνδρὸς εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ οἰκονομηθὲν μυστήριον. Ἔλεγε γὰρ, πρὶν ἢ τοῦτο γενέσθαι ὅπερ προσδοκᾶτο. Οὐ γέγονε δὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα. Εἰ γὰρ καὶ προσδοκᾶτο ἡ παρθένος τῷ Ἰωσήφ εἰς συνάφειαν, ὡς οὐδὲ ἐπεδέχτο διὰ τὸ γηραλέον, ὅμως προλαμβάνει ἡ γραφή, καὶ ἡμῖν ὑποτίθεται, καὶ τὴν διάνοιαν ἐκσφαλίζεται, δυνατῆς οὔσης τῆς ὑποθέσεως κατὰ τὸν θεῖον τόκον πᾶσαι μηκέτι ἐγγίξειν ἀνδρὶ πρὸς συνάφειαν τῇ παρθένῳ. Ὡς καὶ ὁ ἄγγελος τὸν Ἰωσήφ ἔπεισε μὴ εἶναι τὴν ὑπόνοιαν, ἣν περ αὐτὸς ἐνόμιζεν. Ὁμοίον γὰρ τῷ προρηθέντι, Πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, ὡς προσδοκῶμενον, οὐ γενομένου δὲ, τὸ, Δίκαιος ὢν ἐξήτει μὴ παρδειγματίσαι αὐτὴν, ἀλλὰ λάθρα ἀπολῦσαι αὐτὴν, ὡς φαύλου μὲν γινομένου ἀπὸ τοῦ παραδειγματίσαι αὐτὴν, οὐ γενομένου δέ. Ὡς ὁ ἄγγελος διδάσκει λέγων, Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου, τὴν μηδέπω γενομένην, καὶ ¹εἰ ἐν ὑπονοίᾳ σφάλματος περὶ σοὶ ἐστίν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ² οὔση ὡς οἶει, καὶ τὰ ἐξῆς. Εὐθύς γὰρ ἀκολουθῶς λέγει, Τὸ γὰρ γεννηθὲν ἐν αὐτῇ, ὡς ἤδη γεγεννημένου, πάλιν δὲ τὸ, Τέξεται υἱὸν, ὡς ἐπὶ μέλλοντος. Οὕτως γὰρ ἦν. Διὰ δὲ τὸ πεπιστώσθαι ἢ προαναφωνήσεις, ὡς καὶ τὸ, Πρὶν ἢ συνελθεῖν ἀρκούμενοι ὅτι οὐδ' ὅλως γεγένηται· ³ Ἔως ὅτου ἔτεκε τὸν υἱὸν ἐκ τῆς τὸν πρωτότοκον, τοῖς αὐτοῖς ἐστὶν ἐρμηνευόμενον, διὰ τὸ θαυμαστὸν τῆς περὶ τὴν παρθένον γνώσεως πρὸς θεὸν τετιμημένης.

Κεφ. κα'. Μὴ νομίση δέ τις ἐκ τοῦ λέγειν, Πρὸ τοῦ συνελθεῖν αὐτούς, ὅτι

CAP. XX. — 1. ei particulam restitui ex utroque codd. mss. Desideratur in editis; ai recte Cornarius transtulerat et si in suspitione peccati apud te est. At neque sic est, velut putas cell.

2. Scribendum pulo ἐστὶ pro οὔση, aut certe οὔσα. Peius putabai καὶ ἐν ὑπόθ. σφ. π. σοὶ οὔσαν, ἀλλ' οὐδὲ οὕτως οὔσαν.

3. Repetendam pulo particulam καὶ ex

ipsi in mulierem. Quo illud intelligeremus, dominum sibi ipsi corpus e Maria fluxisse, ecclesiam vero ex ipso latere velut aedificatam fuisse, cui eius latus est cuspage sauciatum, ab eodemque sanguinis et aquae ad lotionem nostram profluxisse mysteria.

Iam vero quod Mariam Iosephus cognovisse dicitur, non ad usum aliquem corporis atque usitatae consuetudinis referenda ista cognitio est. Sed ideo cognovit, quod cui divinitas honorem haberi viderat eandem honore prosecutus fuerit. Neque enim tanto illam splendore ac gloria praeditam putaverat donec e muliere natum dominum animadvertit. Quod autem scriptum est, *Antequam con-* Matth. 1, 18.
venirent, inventa est in utero habens, ob eam causam additur, ne illorum invalesceret opinio qui incarnationis mysterium arbitratur virili opera interventuque perfectum. Hoc enim dicit: Antequam fieret istud, quod futurum expectabatur, tametsi nunquam extiterit. Ut enim demus illud, Iosephum maritalem cum virgine copulationem sperasse (quod quidem pro affecta iam illius aetate fieri minime poterat), tamen scriptura ipsa praemunire nos, et admonere ac cautiores efficere voluit. Siquidem vel hoc ipsum quod tunc temporis agebatur, divinus, inquam, ille partus abunde persuadere potest sanctissimam virginem nullius postea viri consuetudinem admisisse; quemadmodum angelus Iosepho de illius quam animo conceperat opinionis falsitate persuasit. Nam superioribus hisce verbis, *Antequam convenirent,* quibus res in expectatione posita, non gesta, declaratur, simillimum est quod sequitur, *Cum esset iustus, noluit illam traducere, sed occulte dimittere.* Quasi malus iam ob traductionem illam esset, cum non fuerit tamen. Perinde atque angelus docet iis verbis: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam;* quae nondum coniux esset, quam tu violatae pudicitiae suspectam habes, licet talis minime sit qualem arbitraris, etc. Nam subinde in consequentibus addit, *Quod enim natum est in ipsa,* quasi iam esset natum. Illud vero, *Pariet filium,* ad futurum tempus refertur. Ita enim se res habebat; sed ad fidem stabiliendam prius illa denuntiatio facta est, cuiusmodi et illa verba sunt: *Priusquam convenirent.* Ubi sufficere nobis debet nunquam istud omnino esse factum, *Donec peperit filium suum primogenitum;* quod eundem sensum habet, et ad admirabilem de virgine cognitionem refertur, cui summus honor a deo tribueretur.

Verum ne quis ex eo quod scriptum est, *Antequam conveni-*

vocabulo γεννηται. Ita etiam Cornarius primogenitum, eodem modo interpretat Et, Donec peperit filium suum tari debes, propter cett.

Cap.
XX.

Cap.
XXI.

μετέπειτα συνήλθον. Ούτε γὰρ ἔχει τις δείξαι ἢ σημαῖναι. Ἄλλ' ἵνα δείξῃ ἄχραντον τὴν κύριον τοῦ σωτήρος, τοῦτο ἢ γραφῇ ἐπιβεβαιώσατο. Τὸ οὖν, Οὐκ ἔγνω αὐτήν, διὰ τὴν δόξαν· τὸ δὲ Πρωτότοκον, ἐπειδὴ πρωτότοκός ἐστι πρὶν ἢ τὰς κτίσεις εἶναι, καὶ Πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, κατὰ τὸν ἀπόστολον, οὐ κατὰ ¹ τὸν ἀπὸ Μαρίας, ὡς ἄλλων υἱῶν ἀπ' αὐτῆς ὄντων, ἀλλ' ἐν τοῖς καταξιωθεῖσι λαβεῖν δι' αὐτοῦ pag. 1053. τὴν υἰοθεσίαν, ὅτε υἱὸς αὐτῆς γέγονεν ἀληθῶς κατὰ σάρκα, ἵνα μὴ δόκησις ὑποληφθεῖη. Ἄλλὰ καὶ πρωτότοκος καὶ υἱὸς αὐτῆς τῆς παρθένου οὐ διὰ τὸ αὐτὴν ἄλλους υἱοὺς, ὡς ἔφην, ἔχειν. Ὅμοιον γὰρ ἐστὶ τοῦτο τῷ πρώτῳ πρὸ τῆς ἐνδημίας. Ὁ γὰρ πρωτότοκος ὢν ² ἀληθῶς πατὴρ ἦν πρὸ πάσης κτίσεως οὐκ ἀπὸ τοῦ ἄλλου μετ' αὐτὸν ἐκ πατρὸς γεγεννησθαι λέγεται πρωτότοκος. Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτῷ ἀδελφὸς δεύτερος, διότι μονογενής. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αἰεὶ καὶ πρωτότοκός ἐστι Μαρίας, ἀλλὰ μονογενὴς τῇ Μαρίᾳ πέφυκε, μὴ ἔχων δεύτερον ἀδελφὸν ἀπ' αὐτῆς. Καὶ παύσονται οἱ καθ' ἑαυτῶν μεμηχανημένοι τὰ βλαβερά μᾶλλον ἢ περὶ τὰ πρὸς ὠφέλειαν. Μὴ, ³ μὴ παρακαλῶ. Ὁ τιμῶν κύριον τιμᾶ καὶ ἄγον· ὁ δὲ ἀτιμᾶζων ἅγιον ἀτιμᾶζει καὶ τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. Ἔστω Μαρία παρ' ἑαυτῇ ἢ ἁγία παρθέτος, τὸ ἅγιον σκευὸς. Ταῦτα γὰρ τὰ πρὸς βλάβην ἡμᾶς οὐκ ὠφελεῖ· ἡμᾶς δὲ δεῖ σεμνότερον διανοεῖσθαι, ἵνα μὴ ὑφανχενίαν κτησώμεθα, ἢ διχόνοιαν, ἢ περιττολογίαν. Περὶ παντὸς γὰρ ἀργοῦ λόγου λόγον δάσσομεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐαυτοὺς μεριμνήσωμεν, τὰ ἑαυτῶν ἐπισκεψώμεθα. Μὴ τὰ ἑαυτῶν εἰς τοὺς ἁγίους ρίψωμεν, μὴ ἀφ' ἑαυτῶν τὰ τῶν ἁγίων διασκεψώμεθα.

Κεφ. κβ'. Πάντως γὰρ βιαζόμενοι τινες, καὶ ἐπὶ τὸ λαγνιαιότερον τρεπόμενοι καὶ ἐν αὐτοῖς ἔχοντες φθοριμαίαν ὑπόνοιαν, βούλονται καὶ τοὺς ἁγίους χραίνειν, εἰς εὐλογον ἀπολογίαν τῆς ἑαυτῶν κακῆς καὶ ἀσθενοῦς ὑπονοίας. Πρὸς οὓς ὁ ἀπόστολός φησι, Ἦθελον μὲν πάντας εἶναι ὡς ἑμαυτὸν· τὸ δὲ Ἐμαυτὸν πῶς ¹ ἄρα λέγει, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ἀγνεύειν; Διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχετω. Ἐπεξηγήθη δὲ ἡ ἀντωνυμία. Ἐλεγκεικῶς γὰρ εἶχε, καὶ ἐπιστρεφότερον. Εἶχε γὰρ εἰπεῖν, Διὰ τὰς πορνείας ὑμῶν. Τὸ Ἰμῶν τοίνυν περιεῖλεν, ἵνα

Cap. XXI. — 1. τῶν corrigendum putavit Petavius, improbatie Gatakeri Opp. Crit. pag. 814, qui τοὺς proposuit. Fortasse παρὰ τὸν ἀπὸ Μαρίας.

2. ἀληθινῶς cod. Rhedig.
3. Alterum hoc μὴ desideratur in ed. Petavi. Colon. repet. — Cornarius veritū Ne me admonens, Qui honorat cetū.

rent, convenisse postmodum arbitretur, nihil eiusmodi demonstrare vel declarare quispiam potest, sed ut labis omnis expertem, et maculae salvatoris nostri partum ostenderet scriptura, illud asseruit. Quamobrem istae voces, *Non cognovit eam*, ad illius gloriam spectant. Primogenitum vero nominat, eo quod ante creatas res omnes genitus est, et, ut ait apostolus, *primogenitus in multis fratribus*; Rom. 8, 29. non respectu ad Mariae liberos habito, quasi alios illa pepererit, sed ad eos omnes qui adoptionem illius beneficio consecuti sunt, cum Mariae filius secundum carnem revera fuit; ne adumbrata solum species esse videretur. Igitur primogenitus ac virginis ipsius filius appellatur, non quod alios, uti dixi, liberos pepererit. Etenim est quiddam in eo genere ei simile quod incarnationem antecessit. Nam ut primogenitus revera patris ante creaturam omnem extitisse dicitur, neque tamen ideo quod alii post ipsum a patre geniti sint primogenitus vocatur; non enim fratrem alterum habuit, quippe qui sit unigenitus. Ita et suscepto corpore Mariae primogenitus appellatur; tametsi unica eius proles extiterit, neque secundus ex ea sit illi frater in lucem editus. Sileant itaque homines isti qui ea sibi fingunt quae perniciem magis quam utilitatem ipsis afferunt, sed ille, quaeso, facessat error. Quicumque dominum honorat, honorat et sanctum; qui ignominia sanctum afficit, eandem et domino suo ignominiam imponit. Sit in sese Maria sanctissima illa virgo vasque illud sacrosanctum. Eiusmodi vero pestifera atque exitialia dogmata nullum nobis fructum afferunt; nosque adeo honorificentius de illa sentire par est, ne in animi insolentiam aut discordiam aut supervacaneam loquacitatem incidamus. Quippe *de omni otioso verbo rationem*, ut scriptum est, *reddituri sumus*. Ergo nos ipsos curemus, rerum nostrarum satagamus; neve quae nostri propria sunt in sanctos proferamus, aut ex nobis ipsis quae ad illos pertinent metiri velimus.

Math.
12, 36.

Quippe nonnulli sunt qui cum ad luxum ac delicias effusi sint, et perniciosam mentem conceperint, iure an iniuria sanctos iisdem foeditatis maculis aspergere conantur; quo pravo et imbecillo animo suo honestum aliquem colorem speciemque conquirant. Contra quos apostolus ita loquitur, *Velim omnes mei similes esse*. Ubi illa verba, 1. Cor. 7, 7. *Mei similes esse*, de quo alio quam de castimonia interpretari possumus? *Verum propter fornicationes unusquisque uxorem suam habeat*. Sed in priori parte pronomen detraxit, quod acerbiorum alioqui reprehensionem et castigationem haberet. Nam cum dicere posset, *Propter fornicationes vestras*, vocem illam *vestras* consulto

Cap.
XXII.

Ida.

μη δόξῃ εἰς ὕβριν τινῶν ταῦτο εἰρηκέναι. Ἐρρέθη δὲ εἰς κατάκρισιν τινων τῶν μὴ θελόντων θεῶν σχολάζειν, μετὰ τὸ κατὰ τὸν νόμον βιοῦν, καὶ εὐλόγως ἐπιγινῶναι τὸ αὐτοῦ σκευὸς εἰς παιδοποιεῖν· ὡς καὶ οἱ παλαιοὶ πατέρες ἡμῶν τούτῳ τῶ εἶδει κέχρηται· ὡς καὶ που εὐρήκα-
 pag. 1054. μεν λέγουσαν τὴν γραφὴν, Ῥεβέκκα δὲ ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα. Τὸ δὲ, Ἐξ ἑνός, εἰπὼν σεμνότερον ² μὲν διηγήσατο, ἔδειξε δὲ τὴν σύλληψιν δικαίαν οὖσαν. Μετὰ γὰρ τὸ ἐσχηκέναι τέκνα δεικνυσι μηκέτι τῇ γυναικὶ αὐτὸν συναφθέντα. Ἄλλ' ἐπειδήπερ ῥάδιον καὶ εὐχερές ἐστιν ἐπὶ τὰ φαῦλα μᾶλλον τρέπεσθαι τὴν διάνοιαν ἢ περὶ ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα, ὀλισθηροῦ ὄντος τοῦ ἡμετέρου ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, καὶ οὐ τάχιον εὐθύνοτος αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὴν εὐθείαν ὁδὸν τοῦ κυρίου, ἀλλὰ κλίναντος πῆ μὲν ἐπὶ τὰ δεξιὰ, πῆ δὲ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ, καὶ βαρέως πληροῦντος τὸ παρὰ τῶ Σολομῶντι εἰρημένον, Μη κλίνης ἐπὶ τὰ δεξιὰ, μηδὲ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ, πάλιν ἄλλως ἡμῖν στρεφομένης τῆς κακίας περὶ τοὺς αὐτοὺς λογισμοὺς, καὶ ὠθοῦσης ἡμῶν τὸ σῶφρον ἐφ' ἑτέρας κλί-
 λιν ὁδοὺς βαδίζειν, ³ ἀσφαλισώμεθα οὐκ μὴ πως τὸ περισσοτέρως ἔγκωμιάσαι τὴν παρθένον γένηται τινι εἰς ἄλλο πρόσκομμα φαττασίας.

Κεφ. xγ'. Οἱ μὲν γὰρ εἰς τὸν υἱὸν βλασφημοῦντες, καθάπερ μοι ἄνω προ-
 δεδήλωται, φύσει ἀπαλοτριοῦν αὐτὸν τῆς ¹ τοῦ πατρὸς θεότητος ἐφι-
 λοτιμήσαντο. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἑτέρως φρονήσαντες, ὡς δῆθεν ² τιμῆ-
 σαι περισσοτέρως προαχθέντες, τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα εἶπον, καὶ
 τὸν αὐτὸν υἱὸν, καὶ τὸ αὐτὸ ἅγιον πνεῦμα· ³ ἔστι δὲ τοῖς μέρεσιν
 ἀμφοτέροις ἀνίατος ἢ πληγῆ. Οὕτω περὶ τῆς ἁγίας ταύτης καὶ μακα-
 ριτιδος ἀειπαρθένου, οἱ μὲν ἐξυβρίσαι τετολήμασιν, ὡς συναφθεῖσω
 αὐτὴν σαρκὶ μετὰ τὴν μεγίστην ἐκείνην καὶ ἀκραίωτῆν οἰκονομίαν τοῦ
 κυρίου, τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας. Καὶ ἔστι τοῦτο πάσης μο-
 χθηρίας ⁴ δυσσεβέστατον. Ὡς δὲ τοῦτό φαμεν ἐνηχηθῆναι τινας οὕτω
 τετολημέναι, ⁵ ῥάστως ἐπιδοῦναι ἑαυτοὺς τῇ ἀμαρτίᾳ, οὕτω καὶ τὸ
 ἕτερον τεθαυμάκαμεν πάλιν ἀκηκόετες. Ἄλλους γὰρ πάλιν ἀφραίνον-
 τας εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἀειπαρθένου ὑπόθεσιν, ἀντὶ θεοῦ
 ταύτην παρεισάγειν ἐσπουδακότας, καὶ σπουδάζοντας, καὶ ἐν ἐμβρον-
 τήσῃ τινὶ καὶ φρενοβλαβείᾳ φερομένους. Διηγοῦνται γὰρ ὡς τινες
 γυναῖκες ἐκείσε ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἀπὸ τῶν μερῶν τῆς Θράκης τοῦτό γε τὸ
 κενοφρόνημα ἐνηνόχασιν, ὡς εἰς ὄνομα τῆς ⁶ ἀειπαρθένου κολλυρίδα
 τινὰ ἐπιτελεῖν, καὶ συνάγεσθαι ἐπιτοαυτὸ, καὶ εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας
 pag. 1055. παρθένου ὑπὲρ τὸ μέτρον τι πειραῶσθαι ἀθεμίτῳ καὶ βλασφημῶ ἐπι-
 χειρεῖν πράγματι, καὶ εἰς ὄνομα αὐτῆς ἱερουργεῖν διὰ γυναικῶν· ὅπερ

2. μὲν codd. mss. Ien. et Rhedig. et ed. gitor in edit. Petav., revocavi ex codd. Petav. μη edit. princ. mss. et edit. princ.

3. ἀσφαλισώμεθα cod. Rhedig.

Cap. XXIII. — 1. τοῦ, quod non le-

2. τιμῆται mendose habet ed. Petav. Colon. repet.

praetermisit, ne hoc ad aliquorum contumeliam iecisse videretur. Sed ad nonnullos condemnandos est dictum qui vacare deo nolunt; ita ut interim vitam ex legis praescripto comparent, et honeste vase suo ad prolem suscipiendam utantur; quemadmodum patres nostros usos olim esse didicimus, quod alicubi scriptura declarat, *Rebecca*, Rom. 9, 10. inquit, *ex uno concipiens*. Ex uno dixit, et ut honestati consulere, aliud nihil addidit; sed generationem illam iustam ac legitimam fuisse significavit. Quare post susceptos liberos nullam amplius ei cum illa consuetudinem fuisse demonstrat. Et quoniam facile ac proclive nobis est mentem ad deteriora potius quam ad necessaria deflectere, cumque lubricus sit hominis animus, nec ad rectam domino viam impetum statim suum contentionemque dirigat, sed ad dextram sinistramve declinet, atque aegre admodum huic Salomonis praecepto pareat, *Ne declines ad dexteram, nec ad sinistram*, cum Prov. 4, 21. denique circa easdem cogitationes sese torqueat ac verset improbitas, et ad alia itinera capessenda moderationem nostram impellat, cavendum illud nobis est, ne effusiora illa beatæ virginis praeconia alterius erroris et offensionis materiam alicui fortasse praebeant.

Etenim qui in filium contumeliosi esse voluerunt, ut antea declaratum est, abalienare ipsum a patris divinitate studuerunt. Alii e contrario diversam in partem abeuntes, quo vehementius illum honorarent, eundem esse patrem et filium et spiritum sanctum asserere ausi sunt. Utrobique vero insanabilis est ac mortifera plaga. Ita quod ad sanctam ac beatam illam virginem pertinet, quidam contumeliosius in illam invecti sunt, ut post summum illud et integrum incarnationis domini mysterium, corporis eam commixtione pollutam dicerent; id quod omnem improbitatem impietatemque superat. Ceterum uti nonnullos tantum se in scelus commisisse didicimus, sic non sine ingenti admiratione aliud quiddam accepimus. Nonnullos videlicet in iis quae ad sanctissimam virginem spectant eo amentiae progressos ut pro deo nobis illam obtrudere vellent, ac de ea velut mente capti et furiosi loquerentur. Ferunt enim muliereulas quasdam in Arabia, quo e Thracia profectae erant, novum illud dogma commentas fuisse, adeo ut in virginis nomen et honorem collyridem, sive tortam panis sacrificantes offerant, et conventus habeant, in sanctissimae, inquam, virginis nomen modum omnem praetergressos nefariam rem et cum dei contumelia coniunctam agredi, hoc est in illius nomen per mulieres sacrificia facere. Quod

Cap.
XXIII.

3. Ἐστὶ codd. mss. ἐπὶ editi libri.

5. Fortasse καὶ ῥάστωρ.

4. δυσσεβέστατον codd. mss. uterque et ed. princ.

6. ἀειπαρθένου Μαρίας cod. Rhedig.

τὸ πᾶν ἔστιν ἀσεβὲς καὶ ἀθέμιτον, ἠλλοιωμένον ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὥστε εἶναι τὸ πᾶν διαβολικὸν ἐνέργημα καὶ πνεύματος ἀκαθάρτου διδασκαλία. Πληροῦται γὰρ καὶ ἐπὶ τούτους τὸ, Ἀποστήθονται τινες τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας, προσέχοντες μύθοις καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων. Ἔσονται γὰρ, φησί, νεκροῖς λατρεύοντες ὡς καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἔσεβάσθησαν. Καὶ ἡ τῶν ἁγίων κατὰ καιρὸν εἰς θεὸν δόξα ἄλλοις γέγονε τοῖς μὴ ὀρῶσι τὴν ἀλήθειαν εἰς πλάνην.

Κεφ. κδ'. Ἐν γὰρ Σικίμοις, τουτέστιν ἐν τῇ νυνὶ Νεαπόλει, θυσίας οἱ ἐπιχώριοι τελοῦσιν εἰς ὄνομα τῆς κόρης, δῆθεν ἐκ προφάσεως τῆς θυγατρὸς Ἰεφθάε, τῆς ποτε ¹ προσενεχθείσης τῷ θεῷ εἰς ² θυσίαν, καὶ τοῖς ἠπατημένοις τοῦτο γέγονεν εἰς βλάβην εἰδωλολατρίας καὶ κενολατρίας. Ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Φαραῶ τιμήσασαν τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Μωϋσέα, ἀνελομένην τε καὶ ἀναθρέψασαν, διὰ τὸ περιφνημον τότε τοῦ παιδίου ὑπὲρ τὸ δέον τιμήσαντες Αἰγύπτιοι ἀντι Θεοῦ καὶ τοῦτο εἰς κακὴν παράδοσιν τοῖς ἀνοήτοις παρέδωκαν ³ εἰς Θρησκίαν. Καὶ προσκυνοῦσι τὴν Θέρμουντι τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀμενώφ ἕως τότε ⁴ Φαραῶ, ἐπειδὴ, ὡς προεῖπον, ἀνέθρεψε τὸν Μωϋσέα. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα ὅμοια γέγονεν ἐν κόσμῳ εἰς πλάνην τῶν ἠπατημένων, οὐ τῶν ἁγίων αἰτίων ὄντων τισὶν εἰς πρόσκομμα, τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων μὴ ἠρεμούσης, ἀλλ' ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκτροπομένης. Ἦτοι γὰρ ἀπέθανεν ἡ ἁγία παρθένος, καὶ τέθραπται, ⁵ ἐν τιμῇ αὐτῆς ἢ κοίμησις, καὶ ἐν ἀγνείᾳ ἢ τελευτῇ, καὶ ἐν παρθενίᾳ ὁ στέφανος. Ἦτοι ἀνηρέθη, καθὼς γέγραπται, Καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆς διελεύσεται φομφαία· ⁶ ἐν μαρτυρῶσιν αὐτῆς τὸ κλέος, καὶ ἐν μακαρισμοῖς τὸ ἅγιον αὐτῆς σῶμα, δι' ἧς πῶς ἀντέειλε τῷ κόσμῳ. Ἦτοι δὲ ἔμεινε. Καὶ γὰρ οὐκ ἀδυνατεῖ τῷ θεῷ πάντα ποιεῖν ὅσαπερ βούλεται. Τὸ τέλος γὰρ αὐτῆς οὐδεὶς ἔγνω. Πέρα τοῦ δέοντος οὐ χρὴ τιμᾶν τοὺς ἁγίους, ἀλλὰ τιμᾶν τὸν αὐτῶν δεσπότην. Πausάσθω τολύνη ἢ πλάνη τῶν πεπλανημένων.

pag. 1036. Οὔτε γὰρ θεὸς ἡ Μαρία, οὔτε ἀπ' οὐρανοῦ ἔχουσα τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐκ συλλήψεως ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, κατ' ἐπαγγελίαν δὲ, ὥσπερ ὁ Ἰσαακ, οἰκονομηθεῖσα. Καὶ μηδεὶς εἰς ὄνομα ταύτης προσφερέτω, ἑαυτοῦ γὰρ τὴν ψυχὴν ἠ ἀπόλλει, μήτε πάλιν ἐμπαροινεῖτω ἐξυβριζῶν τὴν ἁγίαν παρθένον· μὴ γὰρ γένοιτο, οὐ συνήφθη σαρκὶ μετὰ τὴν κήσιν, οὐδὲ πρὸ τῆς κήσεως τοῦ σωτῆρος.

Κεφ. κε'. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ὀλίγα εἰς ἑαυτοὺς διασκοπήσαντες ἐγράψαμεν

CAP. XXIV. — 1. προσενεχθείσης editi.
codd. mss. et editi. princ.

2. θυσίαν codd. mss. ulterque. θυσίας

3. Fortasse καὶ εἰς Ἰρ.

4. τοῦ Φαραῶ suspicatus est Petavius.

quidem impium ac scelestum est, et a sancti spiritus doctrina prorsus alienum. Quare totum illud a daemonis afflatu et impuri spiritus disciplina profectum est. Hoc enim in ipsis impletur, *Deficient* 1. Timoth. 4, 1.
quidem a sana doctrina, intendentes fabulis et doctrinis daemoniorum. Erunt enim, inquit, mortuos colentes, quemadmodum apud Israëlitas honore sunt affecti. Ita factum est ut sanctorum qui suis temporibus floruerunt redundans in deum gloria aliis qui veritatem minime perspicerent occasionem erroris attulerit.

Etenim Sicimis, quae hodie Neapolis dicitur, sacra quaedam ab indigenis in honorem puellae celebrantur, quod ab Iephthae filia manasse videtur, quae deo quondam sacrificata fuerat. Quae res miseris hominibus idololatriae inanissimique cultus materiam praebuit. Quinetiam Pharaonis filiam, quae servum dei Moysen honoravit, et sublatum enutrivit, propter celebrem pueruli famam impensius quam par erat ac pro deo venerantes Aegyptii istiusmodi superstitionem in stolidos homines derivatam nefarie propagarunt. Ergo illi Thermutin Amenophi filiam, hoc est Pharaonis, adorare pergunt, quod, ut antea dixi, Moysen educaverit. Eiusmodi pleraque ad caecorum hominum fraudem et errorem in mundum introducta sunt; non quod sancti cuiquam offensionis ansam praebeant, sed quod conquiescere mens hominum nequeat, et ad prava declinet. Etenim sive mortua est virgo sanctissima, ac sepulta summo cum splendore coniuncta mors illius est, et castissimus exitus, ac virginitatis ei corona concessa: sive interfecta, ut indicare scriptura videtur his verbis, *Et ipsius animam penetrabit gladius, gloriam martyres inter ac decus obtinet, et sacrum illius corpus omni felicitate cumulatum est, per quam mundo lumen illuxit. Potest denique et in vita mansisse. Potest enim deus quicquid libuerit efficere; nam de illius exitu nihil certo constat. Porro ultra quam par sit sanctos venerari nefas est, sed illorum honorandus est dominus. Quamobrem desinat tandem infelicitum ille hominum error. Neque enim Maria deus est, neque de coelo corpus accepit, sed ab viro ac muliere genita, tametsi ex promissione, ut olim Isaacus, singulari dei sit providentia concessa. Nemo vero in illius nomen sacrificium offerat; alioqui animae suae mortem atque exitium consciscet. Neque vero in sanctissimam illam contumeliose perbachari audeat. Absit enim ut post editum salvatorem aut ante partum corpus cum ullo conianxisse dicatur.*

Haec habuimus quae apud nos meditata in eorum gratiam brevi

Cap.
XXIV.
Iud. 11.

Exod. 2.

Luc. 2, 26.

Cap.
XXV.

5. Scribendum puto καὶ ἐν τμη.

ἐν μάρτυσιν.

6. Fortasse hic quoque scribendum καὶ

7. ἀπολλύει cod. Paris. teste Petavio.

τοῖς βουλομένοις καταμαθεῖν τῆς γραφῆς τὴν ἀλήθειαν, καὶ μὴ μάτην παροινεῖν τοῖς λόγοις καὶ βλάσφημόν τινα ἑαυτοῖς ἐξοπλίεσθαι γλῶσσαν. *Εἰ δὲ βούλονται τινες* ¹ ἀνέχεσθαι, οὐδὲ καταδέχεσθαι τὰ ἐπισημασθέντα, ἀλλὰ μᾶλλον τάναντία, καὶ ἀφ' ἡμῶν τῶν εὐτελεῶν ἔσται βήτερον τὸ, Ὅ ἀκούων ἀκουέτω, καὶ ὁ ἀπειθῶν ἀπειθείτω· μή ² τι τοῖς ἀποστόλοις κόπον παρεχέτω, μήτε ἡμῖν μήκετι. Ἄ γὰρ ἤδειμεν σεμνότερα καὶ ἐπισημασθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ταῦτα περὶ τῆς ἁγίας παρθένου εἰρησάμεν, συνηγοροῦντες τῇ κατὰ πάντα κεχαριτωμένῃ, ὡς εἶπεν ὁ Γαβριὴλ, Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ. *Εἰ δὲ ὁ κύριος μετ' αὐτῆς, πῶς ἔσται ἐν συζυγίᾳ ἑτέρα;* Πῶς δὲ σαρκὶ πλησιάσουσα ἔσται ὑπὸ κυρίου φυλαττομένη; *Οἱ ἅγιοι ἐν τιμῇ, ἡ ἀνάπαυσις αὐτῶν ἐν δόξῃ, ἡ ἀπεντευθεν αὐτῶν ἐκδημία ἐν τελειότητι, ὁ κλῆρος αὐτῶν ἐν μακαριότητι, ἐν μοναῖς ἁγίαις, ὁ χορὸς μετ' ἀγγέλων, ἡ διαίτα ἐν οὐρανῷ, τὸ πολίτευμα ἐν θείαις γραφαῖς, τὸ κλῆρος ἐν τιμῇ ἀσυνεικαστῶ καὶ διηνεκεῖ, τὰ βραβεῖα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξα τῷ πατρὶ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς αἰῶνας, ἀμήν.*

Προσαγορεύουσιν ³ ὑμᾶς πάντες οἱ ἀδελφοί, προσερίπατε δὲ καὶ αὐτοὶ πάντας τοὺς παρ' ⁴ ὑμῖν ἀδελφούς πιστοὺς ὀρθοδόξους, συνηγοῦντας ὑπερηφανίαν, μισοῦντας κοινωνίαν Ἀρειανῶν καὶ Σαβειλλιανῶν ἑρεσχηλῶν, τιμῶντας δὲ ⁵ ὁμοουσίως τὴν τριάδα, πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τρεῖς ὑποστάσεις, μίαν οὐσίαν, καὶ θεότητα μίαν, καὶ ἀπαξιαπλῶς μίαν δοξολογίαν, καὶ μὴ σφαλλομένους περὶ τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν σωτήριον οἰκονομίαν καὶ ἑνσαρκον παρουσίαν, ἀλλὰ *παρασ. 1067.* στεύοντες τελείως τὴν Χριστοῦ ἐνανθρωπήσιν, τέλειον θεὸν, τέλειον τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, χωρὶς ἁμαρτίας, λαβόντα αὐτὸ τὸ σῶμα ἀπὸ Μαρίας, καὶ ψυχὴν λαβόντα, καὶ νοῦν καὶ πάντα εἴ τί ἐστιν ἄνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτίας, οὐ δύο ὄντα, ἀλλ' ἓνα κύριον, ἓνα θεόν, ἓνα βασιλέα, ἓνα ἀρχιερέα, θεὸν καὶ ἄνθρωπον, ἄνθρωπον καὶ θεόν, εὐ δύο, ἀλλ' ἓνα, συννωθέντα οὐκ εἰς σύγχυσιν, οὐδ' εἰς ἀνυπαρξίαν, ἀλλ' εἰς μεγάλην χάριτος οἰκονομίαν. Ἐρρωσθε.

Τῷ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἀντιγράφῳ ἀρκεσθέντες, καλῶς ἔχοντι πρὸς τὴν τούτων ἀντίθεσιν, ἕως ὅδε ἱκανῶς ἔχειν δοκιμάζοντες, καὶ ταύτην ἐν θεῷ ὑπερβεβηκότες ὡς ἐρπετὸν ἀπὸ ὀπῆς προκύνψαν, διὰ συνειτῆς

CAP. XXV. — 1. ἀντέχεσθαι volebat pr. fuisse scriptum videtur. Pelavius, et ita reuera in cod. Ien. a manu 2. τις cod. Rhedig.

scriptione complecteremur qui sacrarum literarum veritatem percipere student, neque temere sermonibus insultare, aut contumeliosam sibi ipsis linguam producere. Quod si qui refragari malint, ac spreto utilibus quae his contraria sunt amplecti a nobis infimis usurpandum illud erit, *Qui audit, audiat; qui contumax est, contumax esto*, ac neque apostolis, neque nobis amplius molestus sit. Quae enim religiosissima et ecclesiae fructuosa esse putabamus, haec de sanctissima virgine sumus professi; ut eius patrocinium susciperemus quae *gratia plenissima est*: ut Gabriel locutus est, *Ave* Luc. 1, 28. *gratia plena, dominus tecum*. Quod si cum ipsa dominus est, quomodo alterum coniugium admisisse potest? Quonam, inquam, pacto quae carnis consuetudinem haberet, a domino servari dicitur? Enimvero sancti omnes magno in honore sunt. Horum est gloriosa requies; horum ex hac vita discessus ad perfectionem transitus est, eorumdem in felicitate sors, in sanctissimis domiciliis inter angelorum choros versantur, habitatio in coelo, occupatio in sacris literis est, decus ac splendor sempiterno in honore consistit, quem nulla coniectura potest assequi; praemia denique in Christo Iesu domino nostro posita sunt, per quem et quocum gloria patri cum sancto spiritu in saecula, Amen.

Omnes vos fratres plurimum salutant. Vos vicissim salutem omnibus qui apud vos sunt fratribus dicite, hoc est fidelibus sinceræ fidei cultoribus, qui superbiam aversantur, qui Arianorum communionem, et Sabellianorum præterviam oderunt, qui consubstantialem trinitatem profitentes adorant patrem et filium et spiritum sanctum, tres personas et unam substantiam ac divinitatem unamque gloriam, quique de salutari incarnationis domini mysterio sincere ac citra errorem sentiunt, ac Christum plane hominem esse factum perfectumque deum ac perfectum hominem arbitrantur, peccati omnis expertem, qui corpus de Maria suscepit una cum anima et mente ceterisque quibus hominum natura constat, adeo ut non duo sint, sed unus dominus, unusque deus, unus rex, unus pontifex, deus et homo, homo ac deus, non duo, sed unus, inquam, ex duplicis naturæ coniunctione conflatus, non ut aliquid confusum, aut in nihilum redactum sit, sed in eo omnia sint ad summam divinæ gratiæ administrationem perfecta. Valet.

Hoc epistolæ exemplo contenti, quod ad illorum refellendum errorem idoneum est, ac salis superque egisse nos arbitrati, ab hac haeresi discedemus, quam serpentis e foramine prodeuntis in-

3. Libri vulgo ἡμῶν.

4. ἡμῶν codd. ms. ἡμῶν libri editi.

5. δημοσίον cod. Rhedig.

θεοῦ διδασκαλίας τε καὶ δυνάμεως, τῆς ὡς στύρακος πνεύσης εὐοδμίαν ἐν κόσμῳ, ἐπ' ἀρετῇ καὶ ἀγίων παιδῶν τῆς παρθενίας, ἀπὸ Μαρίας ἀρξαμένης τῆς ἁγίας, διὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς φῶς τῷ κόσμῳ ἀνατείλαντος, διελέξαντες, καὶ τὸν κακὸν ἰὸν τῆς ἐρπετώδους μοχθηρίας αὐτῶν ἐπιδείξαντες, ἐπὶ τὰς ἑτέρας πάλιν βαδίσωμεν, εἰς τελείωσιν τῆς πάσης ἐν θεῷ πραγματείας.

ΚΑΤΑ ΚΟΛΛΥΡΙΑΔΙΑΝΩΝ,

τῶν τῇ Μαρῖα προσφερόντων, πεντηκοστῇ ἐνάτῃ, ἣ καὶ ἑπτακοστῇ ἐνάτῃ.

Κεφ. α'. Ἐξῆς δὲ ταύτῃ εἰς φήμην πέφηνεν αἵρεσις, περὶ ἧς ἤδη ὑπεμνήσαμεν ὀλίγω ἐν τῇ ¹ πρὸ ταύτης, διὰ τῆς εἰς Ἀραβίαν γραφείσης ἐπιστολῆς, τῆς περὶ τῆς Μαρίας ἔχουσῃς. Καὶ αὐτῇ δὲ ἡ αἵρεσις πάλιν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ τῶν ἄνω μερῶν τῆς Συκθίας ἀνεδείχθη, καὶ εἰς ἡμῶν ἀκοὰς ἀνηνέχθη· ἥτις ἐστὶ καὶ ² αὐτῇ γελοῖος καὶ χλεύης ἔμπλεως παρὰ τοῖς συνετοῖς εὐρισκομένη. Ἀρξόμεθα περὶ αὐτῆς φωρασαί καὶ τὰ κατ' αὐτὴν διηγήσασθαι. Εὐηθείας γὰρ μᾶλλον κριθήσεται, ἢπερ συνέσεως αὕτη, καθὼς καὶ ἄλλαι ὁμοίαι ταύτῃ ἦσαν. Ὡς γὰρ ἄνω πολὺ διὰ τῆς πρὸς Μαρῖαν ὕβρεως οἱ δόξαντες ταῦτα ὑπονοεῖν βλαβεράς ὑπονοίας σπειροῦσι λογισμοῖς ἀνθρώπων, οὕτω καὶ οὗτοι ἐπὶ τὸ ἕτερον μέρος κλίναντες ἐν ἀκρότητι βλάβης ³ καταλαμβάνονται· ὅπως καὶ αὐτὸ πρὸς τισὶ τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων ἀδόκιμον καὶ ἐν αὐτοῖς πληρωθήσεται ἐν τῷ λέγειν, ⁴ ἀκρότητες ἰσότητες. Ἰση γὰρ ἐπ' ἀμφοτέροις ταύταις ταῖς αἵρεσεσιν ἡ βλάβη, τῶν μὲν κατευτελιζόντων τὴν ἁγίαν παρθένον, τῶν δὲ πάλιν ὑπὲρ τὸ δέον δοξαζόντων. Οὗτοι γὰρ οἱ τοῦτο διδάσκοντες τίνες εἰσὶ, ἀλλ' ἢ γυναῖκες; Γυναικῶν γὰρ τὸ γένος εὐόλισθον, σφαλερόν ⁵ δὲ καὶ ταπεινὸν τῷ φρονήματι. Καὶ αὐτὸ γὰρ ἔδοξεν ἀπὸ γυναικῶν ὁ διάβολος ἐξεμεῖν· ὡς καὶ ἄνω παρὰ Κυντίλλη καὶ Μαξιμίλλη καὶ Πρισκίλλη περιγέλαστα τὰ διδάγματα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τινὲς γὰρ γυναῖκες ⁶ κούρικόν τινα κοσμοῦσαι, ἤτοι δίφρον τετράγωνον, ἀπλώσασαι ἐπ' αὐτὸν ὀθόνην ἐν ἡμέρᾳ τινὶ φανεροῦ τοῦ ἔτους, ἐν ἡμέραις τισὶν ἄρτον προτιθέασι, καὶ ἀναφέρουσιν εἰς ὄνομα τῆς Μαρίας. Δὲ πᾶσαι δὲ ἀπὸ τοῦ ἄρτου μεταλαμβάνουσιν, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐπιστολῇ γράφοντες ἐκ μέρους περὶ τούτου διελέχθημεν. Νῦν δὲ σαφῶς

CAP. I. — 1. *Supra haec* 78, 23.
2. *Libri vulgo* αὕτη, quod vitium iam *cornezii* Cornarius in versione Latina.
3. καταλαμβάνονται *seripsi* sequitur *Cornarium*, qui *veritē* sic etiam hi ad alte-

ram partem inclinantes in summo detrimento deprehenduntur. καταλαμβάνοντες *cod. Jen. et editti libri*. καταλάβοντες *codd. Rhedig. et Paris.*
4. ἀκρότητες *Cornarius* (qui *Extremi-*

star, sapientissima dei doctrina ac potentia (quae velut styrax orbem terrarum fragrantia sua, hoc est sanctorum virginitatis filiorum, cuius beata virgo princeps est, virtute complevit), et illius praesidio qui per eandem virginem huic mundo lumen invexit, cuius hactenus in lucem eruerimus, atque exitialis illius nequitiae virus patefecerimus, ad ceteras orationem promovebimus, quo huic operi singulari dei ope suscepto finem aliquando tandem adhibeamus.

ADVERSUS COLLYRIDIANOS,
qui Mariae sacrificium offerunt. Haeresis LIX.,
sive LXXIX.

Post superiorem illam haeresin, proxime ad nos alterius cuiusdam fama perlata est, de qua Paulo ante mentionem in epistola illa faciebamus quam de Maria virgine in Arabiam scripsimus. Haec enim haeresis in Arabiam e Thracia ac superiore Scythia diffusa ad aures usque nostras pervenit. Quae quidem apud prudentes homines ridicula ac ludibrio digna censetur. Sed nos errores illius detegere ac quid ipsa profiteatur aperire conabimur. Nec dubito quin stultitiae plurimum, sapientiae ne minimum quidem habere iudicetur; cuiusmodi ceteras omnes huic affines esse cognovimus. Nam ut paulo ante qui superiorem illam sectam amplexi sunt, contumeliosas in beatam virginem opiniones hominum ingeniis asperserunt, sic isti contrariam in partem declinantes extremam in noxam ac perniciem inciderunt, ut gentilium philosophorum celebre illud dictum in ipsis comprobetur, *extremitates aequalitates esse*. Siquidem par et idem ex ambabus haeresibus detrimentum accidit, cum alii sacrosanctae virginis dignitatem elevent, alii praeter modum ac rationem attollant. Nam quod ad posterius hoc dogma pertinet, quosnam praeter mulierculas auctores, ac patronos habet? Quod genus lubricum et in errorem proclive, ac pusilli admodum et angusti animi esse solet. Per eas itaque diabolus evomuisse illud videtur, idemque hac in parte fecisse quod per Quintillam ac Maximillam et Priscillam in ridiculis illis disseminandis erroribus praestiterat. Et enim mulieres quaedam currum sive sellam quadratam adornantes ac liuteo desuper extento sollenni tempore per aliquot dies panem proponunt, et in Mariae nomen offerunt. Tum ad unam omnes illo vescuntur. De quo in epistola illa quam in Arabiam scripsimus nonnihil disputavimus: nunc vero accuratius singula prosequemur,

Cap. I.

tates interpretatus est) et Petavius correxit. μακρότητα codd. Ien. Rhedig. Paris. μακρότητα editi libri.

5. Repone τε pro δι.

6. Cf. Galakerus Opp. Critt. pag. 814.

τὰ περὶ αὐτῆς λέξομεν, καὶ τὰς κατ' αὐτῆς ἀνατροπὰς, θεὸν αἰτησάμενοι, κατὰ τὸ δυνατόν παραθησόμεθα, ὅπως τῆς εἰδωλοποιουῦ ταύτης αἰρέσεως τὰς ρίζας ἐκτεμόντες ἀπὸ τινων τῆν τοιαύτην λύσσαν καταλύσαι ἐν θεῷ δυναθῶμεν.

Κεφ. β'. Ἄγε τοίνυν, θεοῦ δοῦλοι, ἀνδρικὸν φρόνημα ἐνδυσάμεθα, γυναικῶν δὲ τούτων τὴν μανίαν διασκεδάσωμεν. Τὸ πᾶν γὰρ ἰθὺς ἢ ὑπόνοια, καὶ Εὐσας πάλιν τῆς ἀπατωμένης τὸ νόσημα· μᾶλλον δ' ὅτι τοῦ ὄψεως, τοῦ ἱερεθιστικοῦ θηρὸς, καὶ τοῦ λαλήσαντος ἐν αὐτῇ ἢ τῆς πλάνης ὑπόσχεσις, μηδὲν εἰς μέσον φέρουσα, οὐδὲ τὰ ὑπισχνούμενα τελειοῦσα, ἀλλ' ἢ μόνον θάνατον ἀπεργαζομένη, τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλοῦσα, καὶ διὰ τῆς ὀράσεως τοῦ ζύλου παρακοὴν ἐργαζομένη, καὶ ἀποστροφὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ ἐπὶ πολλὰ τρέπεσθαι. Νομίζειν δὲ ἔσται ὅποια ὁ ἀπατεῶν ἔσπειρε, λέγων, Ἔσσεσθι ὡς θεοί. Οὕτω καὶ τούτων τὸ φρόνημα κεκφοῦμενον τῆ τοῦ προειρημένου θηρὸς ἐπάρσει, ἐφ' ἣ φύσει πάλιν τὸν θάνατον ἐργάζεται, ὡς καὶ πολλακίς εἶπον. Πρῶτον μὲν γὰρ εὐθύς διασκοπεῖν ἀπ' αἰῶνος καὶ δεῦρο, τίνι οὐ σαφές ἐστιν ὅτι δαιμόνων ἐστὶ τὸ δίδαγμα καὶ σχῆμα, καὶ ἡλλοιωμένον τὸ ἐπιχειρημα; Θεῷ μὲν ἀπ' αἰῶνος οὐδαμῶς γυνὴ ἱεράτευσεν, οὐκ αὐτῇ Εὐα, καὶ τοί γε ἐν παρεμβάσει γενομένη. Ἄλλ' οὐκ ἐτόλμησεν ἔτι ἀσεβὲς τοιοῦτον ἀποτελεῖσαι ἐπιχειρημα· οὐ μία τῶν ταύτης θυγατέρων, καὶ τοί γε τοῦ Ἄβελ εὐθύς ἱεροεργήσαντος θεῷ, καὶ τοῦ Κάϊν θύσαντος ἐνάπιον κυρίου θυσίας, ἀλλ' οὐ προσδεδεγμένας, Ἐνώχ τε εὐαρεστήσαντος καὶ μετατεθέντος, Νῶε δὲ προσενέγκαντος ἐκ τῶν τῆς κιβωτοῦ περισσευμάτων εὐχαριστηρίους προσφορὰς κυρίῳ, εὐγνώμονος διαθέσεως ὑποδεικνύοντος τεκμήριον, ὁμολογοῦντος τὴν χάριν τῷ σεσακότι. Ἄβρααμ δὲ ὁ δίκαιος ἱεροεργῆ θεῷ, καὶ Μελχισεδέκ ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ Ἰσαὰκ θεῷ εὐάρεστος εὐρίσκειται, καὶ Ἰακώβ κατὰ δύναμιν προσήνεγκεν ἐπὶ τῷ λίθου ἀπὸ τοῦ φακοῦ ἐπιχέας ἔλαιον. Οἱ τούτου δὲ υἱεῖς, Λεὺεις μὲν εὐρίσκειται καθέξῃς ἱερωσύνην ἀναδεδεγμένος· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ γένους οἱ τὸ ἱερατικὸν τάγμα ἀναδεδεγμένοι, φημί δὲ Μωϋσῆς ὁ προφήτης καὶ ἱεροφάντωρ, Ἀαρὼν τε καὶ οἱ τούτου παῖδες, Ἐλεάζαρ τε καὶ Φινεὲς, καὶ Ἰθάμαρ ὁ τούτου ἕγγονος. Καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγει τῶν ἱεροεργησάντων θεῷ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ; Ὡς Ἀμιτῶβ εὐρίσκειται ἱεροεργῶν, οἳ τε Κορίται, καὶ οἱ Γερσωνίται, καὶ Μεραρίται τῆς Λευιτικῆν πεπιστευμένοι τάξιν, ὃ τε οἶκος Ἥλει, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν οἱ ἀπὸ τῆς συγγενείας αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμέλεχ, καὶ Ἀβιάθαρ,

CAP. II. — 1. ἰθὺς cod. Ien. (cum rasura) et editi libri. ἰθὺς cod. Rhe-dig.

2. Fortasse ἔτι reprehendum pro ὄτι.
3. εὐάρεστος omissum in ed. Fottm. Colon. repet.

et qua ratione convincenda sit implorata dei ope pro virili demonstrabimus, ut huius haeresis, quae idololatriae superstitione implicata est, succisis radicibus tantam ex animis quorundam insaniam ac rabiem divina ope facilius evellamus.

Agile ergo, dei famuli, viriles concipiamus animos, ut mulier-
 ularum istarum disturbemus amentiam. Nihil enim in toto illo
 dogmate praeter muliebrem opinionem est, ac deceptae rursus
 Evae morbum, sive potius serpentis incitatrix ad malum bestiae
 et cum ipsa collocatae mendax promissio; quae nihil affert in me-
 dium, neque promissa perficit, sed mortem et exitium consciscit,
 dum ea quae nusquam sint tanquam vera et existentia nominat.
 Quin et illud efficit, ut ex arboris conspectu in deum contumaces
 sint, et a veritate abhorrentes ad multa ac diversa traducantur.
 Cuiusmodi vero semina fraudulentus ille iaciat ex eius verbis existi-
 mari potest, *Eritis, inquit, sicut dii*. Atque eodem plane modo
 bestiae illius arrogantia atque fastu istorum spiritus efferuntur. Qua
 quidem superbia proprie, uti diximus, mortem illa conciliat. Nam
 ut ab antiquis temporibus ad hanc usque diem animo repetamus
 omnia, quis non videt daemonum illam esse doctrinam ac speciem,
 et discrepantem ab recta ratione conatum? Nunquam enim, ex
 quo mundus conditus est, sacerdotio est functa mulier, ac ne Eva
 quidem ipsa, quae tametsi gravissimum delictum admiserit, tam im-
 pium facinus perpetrare nunquam ausa est, sed nec ulla filiarum il-
 lius. Quamquam et Abel deo subinde sacra fecerit, et Cainus co-
 ram domino sacrificia minime tamen illi grata celebravit. Ut et
 Enoch, qui *deo placuit, et translatus est*. Noë vero ex iis quorum
 in arca copia redundabat, ad agendas gratias obtulit deo, gratique
 animi significationem dedit, cum in illum a quo servatus erat me-
 morem beneficii animum testatus est. Nam et Abraamus ille iu-
 stus deo sacrificavit. Tum Melchisedecus *sacerdos dei altissimi*, et
 Isaacus, qui deo placuit; nec non et Iacobus utcumque potuit sacra
 super lapidem offerens, e lenticula oleum infudit. Cuius e liberis
 postea Levi sacerdotii dignitatem obtinuit, a quo deinceps propagati
 sunt qui eundem ordinem gradumque tenuerunt; quales fuere Moyses,
 propneta simul et sacrorum antistes, tum Aaron, et Aaronis filii,
 Eleazar, Phinees, et Ithamar huius nepos. Quid autem eos omnes
 commemorare necesse est qui in veteri testamento deo sacrificasse
 leguntur? Quemadmodum Achitob, inter ceteros, tum Coritae,
 Gersonitae et Meraritae, qui ex Levitarum ordine fuerunt. Ad
 haec domus Eli, eiusque successores, qui ex ipsius cognatione in
 domo Abimelech et Abiathar extiterunt, uti Chelcias ac Buzi, usque

Cap. II.

Gen. 1.

Gen. 5, 22.

Ecol. 14, 16.

Gen. 14, 18.

Gen. 22, 19.

1. Reg. 1.

⁴ Χελκίας τε καὶ Βουζελ, ἄχρι Ἰησοῦ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου, Ἐσθρί τε τοῦ ἱερέως, καὶ τῶν ἄλλων. Καὶ οὐδαμοῦ γυνὴ ἱεράτευσεν.

Κεφ. γ. Ἐλεύσομαι δὲ καὶ εἰς τὴν καινὴν διαθήκην. Εἰ ἱερατεύειν γοναϊκές θεῶ προσετάσσοντο, ἢ κανονικόν τι ἐργάζεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ, ἴδει μᾶλλον αὐτὴν τὴν Μαρίαν ἱερατεῖαν ἐπιτελέσαι ἐν καινῇ διαθήκῃ, τὴν καταξιοθεύσαν ἐν κόλποις ἰδίοις ὑποδέξασθαι τὸν καμβασίτικόν θεὸν ἑπουράνιον, υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἧς ἡ μήτρα ναὸς γενομένη καὶ κοιμητήριον εἰς τὴν τοῦ κυρίου Ἰνσαρκιον οἰκονομίαν κατὰ φιλανθρωπίαν θεοῦ καὶ ἑκπληκτον μυστήριον ἡτοιμάσθη. Ἄλλ' οὐκ εὐδόκησεν.

pag. 1000. Ἄλλ' οὐδὲ βάπτισμα διδόναι πεπίστευται· ἐπεὶ ἡδύνατο ὁ Χριστὸς μᾶλλον παρ' ¹ αὐτοῖς βαπτισθῆναι, ἢ περὶ παρὰ Ἰωάννου· ἀλλὰ Ἰωάννης μὲν παῖς Ζαχαρίου ἐν τῇ ἐρήμῳ διετέλεσε βάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτιῶν πεπιστευμένος, ὁ δὲ τούτου πατὴρ θεῶ ἱεράτευσε, καὶ τῇ ᾠρᾷ τοῦ θυμιάματος ὄπτασιαν εἶδε. Πέτρος τε καὶ Ἀνδρέας, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς, Θαδδαῖος, καὶ Ἰάκωβος Ἀλφαίου, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου, καὶ Σίμων ὁ Καναναῖος, καὶ Ματθίας ὁ εἰς πλήρωσιν τῶν δώδεκα ἐκλεγμένος, οὗτοι πάντες ἐξελέγησαν ἀπόστολοι, ² κατὰ τὴν γῆν ἱερουργοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, ἄμα Παύλῳ καὶ Βαρνάβῃ καὶ λοιποῖς, καὶ μυστηρίων ἀρχηγέται, σὺν Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ τοῦ κυρίου καὶ πρώτῳ ἐπισκόπῳ Ἱερουσολύμων. Ἐξ οὐπερ ἐπισκόπου καὶ τῶν προειρημένων ἀποστόλων κατεστάθησαν διδοχαὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ἐν οἴκῳ θεοῦ. Καὶ οὐδαμοῦ γυνὴ ἐν τούτοις κατεστάθη. Ἦσαν δὲ, φησί, τέσσαρες θυγατέρες Φιλίππου τῷ εὐαγγελιστῇ προφητεύουσαι, οὐ μὴν ἱερουργοῦσαι. Καὶ ἦν Ἄννα προφήτις θυγατὴρ Φανουῆλ, ἀλλ' οὐχ ἱερατεῖαν πεπιστευμένη. Ἔλεγε γὰρ κληροῦσθαι τὸ, Προφητεύουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν ἐνυπνίοις ³ ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὄρασις ὄψονται. Καὶ ὅτι μὲν διακονισσῶν τάγμα ἔστιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεύειν, οὐδέ τι ἐπιχειρεῖν ἐπιτρέπειν, ἔνεκεν δὲ σεμνότητος τοῦ γυναικείου γένους, ἢ δι' ᾠραν λουτροῦ, ἢ ἐπισκέψεως πάθους, ἢ πόνου, καὶ ὅτε γυμνωθεῖ τὸ σῶμα γυναικός, ἵνα μὴ ὑπὸ ἀνδρῶν ἱερουργούντων θεαθεῖ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διακονούσης, ⁴ ἢ ⁵ ἐπιτάσσεται ⁶ ἀπὸ τοῦ ἱερέως ἐπιμελεῖσθαι πρὸς τὴν ᾠραν τῆς ἐκπεριμένης γυναικὸς ἐν τῇ ᾠρᾷ τῆς τοῦ σώματος αὐτῆς γυμνώσεως, ⁷ τὸ τάγματος τῆς εὐταξίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐνομίας ἐπιστημόνως ἐν μέ-

4. χελκίας cod. Rhedig.

CAP. III. — 1. Rescribendum est αὐτῆς pro αὐτοῖς. Etiam Cornarius vertit ab ipsa baptizari.

2. κατὰ abest a codd. mss. et ed. prima. Cornarius vertit hi omnes electi sunt apostoli sacrificantes per terram evangelium celi. καὶ κατὰ τὴν γῆν habet

edit. Petavii.

3. ὑπνιασθήσονται cod. Rhedig.

4. ἢ ἄ placuit Petavio.

5. ἐπιτάσσεται edit. Petav.

6. ὑπὸ edit. Petav. Colon. repet.

7. Scribendum puto aut̄ ἕως τοῦ τάγματος, τῆς εὐταξίας — ἡσφαλισμένης, vel etiam τοῦ τάγματος τῆς εὐταξίας

ad Iesum magnum sacerdotem et Esdram sacerdotem, etc. Nec unquam mulier sacerdotio functa legitur.

Atque ut ad novum testamentum accedamus, si sacerdotium Cap. III. mulieribus mandatum foret, aut canonicum quiddam praestare in ecclesia liceret, nulli potius quam Mariae illud in novo testamento committi sacerdotis officium debuit, cui tantus honor est habitus ut gremio sinuque suo regem omnium ac coelestem deum deque filium exciperet. Cuius uterus velut templum ac domicilium divini verbi incarnationem singulari est benignitate dei magno ac stupendo mysterio praeparatus. Verum longe deo aliter est visum, ac ne baptizandi quidem potestas est illi facta; cum alioqui tingi ab illa Christus potius quam ab Ioanne potuisset. Verum Ioannes Zachariae Luc. 1. filius post commissum sibi baptizandi munus ad peccatorum condonationem vitam in solitudine traduxit; cuius pater sacerdotium gessit, et sub horam suffitus visum huic oblatum est. Post haec Petrus et Andreas, Iacobus, et Ioannes, Philippus, et Bartholomeus, Thaddaeus, et Iacobus Alphaei, et Iudas Iacobi, et Simon Cananaeus, et Matthias ad supplendos duodecim suffectus; illi, inquam, omnes, Act. 1. et apostoli delecti sunt, ac toto terrarum orbe *sacram evangelii functionem administrarunt*, cum Paulo et Barnaba, ac ceteris iidemque Rom. 15, 18. mysteriorum auctores atque conditores fuerunt, una cum Iacobo domini fratre, primo Hierosolymorum episcopo; a quo ut et ab aliis quos numeravimus apostolis, episcoporum ac presbyterorum successiones sunt in domo dei constitutae. Nec inter illos tamen mulier ulla cooptata legitur. Erant quidem, ut scriptura narrat, Philippo Act. 21, 9. evangelistae filiae IV prophetissae, non tamen sacerdotes. Similiter et Anna prophetissa fuit Phanuelis filia, non tamen sacerdotio Luc. 2, 36. praedita. Quippe impleri istud oportebat quod est scriptum: *Prophetae Ioel 2, 28. bunt filii vestri, et filiae vestrae somnia somniabunt, et adolescentes Act. 2, 17. vestri visiones videbunt.* Quamquam vero diaconissarum in ecclesia ordo sit, non tamen ad sacerdotii functionem, aut ullam eiusmodi administrationem institutus est, sed ut muliebris sexus honestati consulatur, sive, ut baptismi tempore adsit, sive ut inspiciat si quid passa sit aut molestiae pertulerit, sive ut cum nudandum est mulieris corpus interveniat, ne virorum qui sacri operantur aspectui sit exposita, sed a sola diaconissa videatur, quae sacerdotis mandato mulieris curam gerit, quo tempore vestibus exiit. Qua in re cum ordinis illius modestiae, tum ecclesiasticae disciplinae pruden-

- - ἡσφαλισμένου. Cornarius reddidit haec verba ita ad tempus indigentis mulieris, in tempore denudationis corporis ipsius, ita ut ordo bono disciplinae et

ecclesiasticae bonae constitutionis valde scientificè munitus sit in mensura regulae.

τρῶς κανόνος σφόδρα ἡσφαλισμένης. Διὸ οὔτε ἐπιτρέπει ὁ θεῖος λόγος γυναικὶ ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν, οὔτε αὐθεντεῖν ἀνδρός. Καὶ πολλὰ ἔστι περὶ τούτου λέγειν.

Κεφ. δ'. Παρατηρητέον δὲ ὅτι ἄχρι διακονισσῶν μόνον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπεδείθη τάγμα, χήρας τε ἀνόμασε, καὶ τούτων τὰς ἔτι γραστέρας παρ. 1061. πρεσβύτιδας, οὐδαμοῦ δὲ πρεσβυτερίδας ἢ ἱερίσσας προσέταξε. Καὶ γὰρ οὔτε διάκονοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστήριον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα. Πόθεν δὲ κάλειν ἡμῖν ὁ καινὸς μῦθος οὗτος ἐγγέρεται; Πόθεν γυναικῶν τῦφος, καὶ μανία γυναικωνίτις; Πόθεν τρεφομένη ἢ κακία διὰ ¹ τῆς κάλειν θήλεως, ἡμῖν τὸ θῆλυ τῆς ὑπονοίας τοῖς φρονήμασιν ἐπιχέουσα, τὸ σφέτερον ἡδυπαθείας ἐργαζομένη, ἀπὸ τοῦ προκειμένου ἔξω βαίνειν τὴν τάλαιναν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐπιχειρεῖ ἀναγκάζειν; Ἀλλὰ μὴ τοῦ Ἰαῖβ δεξώμεθα τὸ φρόνημα τὸ στερεὸν τοῦ ἀθλητοῦ, ἐξοκλισώμεθα τὴν δικαίαν ἀπόκρισιν ἐπὶ τοῖς χεῖλεσιν ἀναλαβόντες, εἴπωμεν καὶ αὐτοὶ, Ὡςπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας. Πόθεν γὰρ οὐκ ἐμβρόντητον τὸ τοιοῦτον φανήσεται παντὶ τῶ συνέσιν ἔχοντι, καὶ ἐν θεῷ κεκτημένῳ; Πόθεν οὐκ εἰδωλοποιὸν τὸ ἐπιτήδευμα, καὶ τὸ ἐγγέρισμα διαβολικόν; Προφάσει γὰρ δικαίου αἰεὶ ὑπεισδύνων τὴν διανοίαν ὁ διάβολος τῶν ἀνθρώπων, τὴν θνητὴν φύσιν θεοποιῶν εἰς ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων, ἀνδροεικέλα ἀγάλματα διὰ ποιικιλίας τεχνῶν διέγραψε. Καὶ τεθνήκασι μὲν οἱ προσκυνούμενοι, τὰ δὲ τούτων ἀγάλματα μηδέποτε ζήσαντα (οὔτε γὰρ νεκρὰ δύναται γενέσθαι τὰ μηδέποτε ζήσαντα) προσκυνητὰ παρειαγούσι, διὰ μοιχευσάσης διανοίας ἀπὸ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου θεοῦ, ὡς ἡ πολύκοιρος πόρνη ἐπὶ πολλὴν ἀτοπίαν πολυμιξίας ἐρεθισθεῖσα, καὶ τὸ σῶφρον ἀποτριψαμένη ² τῆς τοῦ ἐνὸς ἀνδρός εὐνομίας. Ναὶ μὴν ἅγιον ἦν τὸ σῶμα τῆς Μαρίας· οὐ μὴν θεός. Ναὶ δὴ παρθένος ἦν ἡ παρθένος, καὶ τετιμημένη, ἀλλ' οὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσα, ἀλλὰ προσκυνουῖσα τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκὶ γεγεννημένον, ἀπὸ οὐρανῶν δὲ ἐκ κόλπων πατρῶων παραγενόμενον. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον ἐπασφαλίζεται ἡμᾶς λέγον, αὐτοῦ τοῦ κυρίου φήσαντος ὅτι, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; Οὐκῶ ἦκει ἡ ὄρα μου. Ἴνα ἀπὸ τοῦ, Γύναι, τί ἐμοὶ καὶ σοί; μὴ τινες νομισῶσι περισσότερον εἶναι τὴν ἁγίαν παρθένον, γυναῖκα ταύτην κέκληκεν, ὡς προφηεῶν, τῶν μελλόντων ἔσεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς σχισμάτων τε καὶ

CAP. IV. — 1. An fortasse τοῦ πο-
tius scribendum?

2. τὴν mendose extat in ed. Petav. Ce-
lon. repet.

ter admodum ex canonis praescripto est ac regula consultum. Pro-
 pterea ne loqui quidem in ecclesia mulieri, aut in viros auctoritatem
 habere sacrae literae permittunt. Sed de hac tota re plura disputari
 possunt.

1. Cor.
14, 34.

Illud vero diligenter observandum est, solum diaconissarum Cap. IV.
 officium ad ecclesiasticum ordinem necessarium fuisse, ac viduas
 quidem nominatim expressas, et inter illas, quae anus essent, pres-
 bytidas vocatas, nunquam presbyteridas aut sacerdotissas esse factas.
 Nam neque diaconis quidem ipsis ullum in ecclesiastico ordine sacra-
 mentum perficere conceditur, sed hoc duntaxat, ut eorum quae per-
 ficiuntur ministri sint. Undenam igitur recens illa nobis est exci-
 tata fabula? Unde hic mulierum fastus, vel muliebris potius furor?
 Unde vero nequitia illa, quam denuo mulier alit ac fovet, effemi-
 natum istud dogma animis hominum instillans, ac libidinem suam
 exequens, infelici generis humani naturae vim inferre conatur, ut
 a proposito scopo desciscat? Sed nos Iobi spiritus illos animo ca-
 piamus, et athletae fortissimi robore velut armis induamur, ac re-
 sponso illius utamur, *Tanquam una e stolidis mulieribus locuta es.* Iob. 2, 10.
 Etenim nonne furiosum illud ac vecordiae plenum dogma videbitur
 iis qui divinitus accepta sapientia praediti sunt? Nonne institutum
 illud cum idololatria coniunctum ac diabolicus conatus existimandus
 est? Nam diabolus sub iustitiae specie perpetuo hominum mentibus
 obrepens, ac mortalem naturam divinis honoribus consecrans, hu-
 manas effigies artificiorum varietate perpolitans hominum oculis obie-
 cit. Quare cum illi ipsi qui adorantur mortui sint, eorum tamen
 simulacra, quae vitae nihil unquam habuerunt (neque enim mortua
 dici possunt illa quae nunquam vita praedita fuerint), adoranda pro-
 ponunt, sic ut animus hominum ab uno soloque deo nefario quo-
 dam adulterio desciscat; velut meretrix, quae corpore suo quaestum
 faciens multiplicibus promiscuae veneris stimulis agitur, et unius ac
 legitimi matrimonii castitatem repudiat. Sanctum erat Mariae cor-
 pus, fateor, non tamen deus illa fuit. Eadem et virgo extitit; mi-
 nime tamen nobis ad adorandum proposita, sed eum adorans ipsum
 qui e sua carne genitus, e coelo ac paterno sinu descenderat. Quare
 sanctum quoque nos evangelium praemunire voluit; in quo ita Chri-
 stus loquitur: *Quid mihi et tibi mulier? Nondum venit hora mea.* Ioann. 2, 4.
 Ubi idcirco mulierem appellavit, *Quid mihi*, inquit, *et tibi mulier?*
 ne quis beatam virginem excellentioris alicuius esse naturae crede-
 ret, eoque vocabulo quasi vaticinans ad ea schismata haeresesque
 refutandas usus est quas in orbe terrarum olim excitandas cognove-

παρ. 1062. αἰρέσεων χάριν· ἵνα μή τινες ὑπερβολῇ θαυμάσαντες τὴν ἀγίαν εἰς τοῦτο ὑποπέσωσι τῆς αἰρέσεως τὸ ληρολόγημα.

Κεφ. ε'. Χλεύης γάρ ἐστι τὸ πᾶν, καὶ γραῶν ὁ μῦθος, ὡς εἰπεῖν, τῆς αἰρέσεως τὸ διήγημα. Ποία δὲ τις γραφῆ διηγήσατο περὶ τούτου; Ποῖος προφητῶν ἐπέτρεψεν ἄνθρωπον προσκυνεῖσθαι, οὐ μὴν γυναῖκα ἴλέγειν; Ἐξαιρετον μὲν γάρ ἐστι τὸ σκεῦος, ἀλλὰ γυνή, καὶ οὐδὲν τὴν φύσιν παρηλλαγμένη, τὴν δὲ γνώμην καὶ τὴν αἴσθησιν ἐν τιμῇ τετιμημένη, ὥσπερ τὰ σώματα τῶν ἁγίων, καὶ εἴ τι περισσότερον πρὸς δοξολογίαν εἴποιμι, ὡς Ἥλιος ἐκ μητρὸς παρθένος, καὶ οὕτω μένων εἰς τὸ διηνεκές, καὶ ἀναλαμβάνόμενος, θάνατον δὲ οὐχ ἑωρακώς· ὡς ὁ Ἰωάννης, ὁ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ κυρίου ἀναπεσὼν, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς· ὡς Θέκλα ἡ ἀγία, καὶ Μαρία ἡ ἕξι ταύτης τιμιωτέρα δι' ἣν κατηξίωται οἰκονομίαν. Ἄλλ' οὕτε Ἥλιος προσκυνητὸς, καίπερ ἐν ζῶσιν ὢν· οὕτε Ἰωάννης προσκυνητὸς, καὶ τοί γε διὰ ἰδίας εὐχῆς τὴν κοίμησιν αὐτοῦ ἐκπληκτον ἀπεργασάμενος, μᾶλλον δὲ ἐκ θεοῦ λαβὼν τὴν χάριν. Ἄλλ' οὕτε ἡ Θέκλα, οὕτε τις τῶν ἁγίων προσκυνεῖται. Οὐ γὰρ κυριεύσει ἡμῶν ἡ ἀρχαία πλάνη, καταλιμπάνειν τὸν ζῶντα, καὶ προσκυνεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα. Ἐλάτρευσαν γὰρ καὶ ἑσβιάσθησαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἐμωράνθησαν. Εἰ γὰρ ἀγγέλους προσκυνεῖσθαι οὐ θέλει, πόσῳ μᾶλλον τὴν ἀπὸ Ἄννης γεγεννημένην, τὴν ἐκ τοῦ Ἰσαακίμ τῇ Ἄννα δεδωρημένην, τὴν δι' εὐχῆς καὶ πάσης ἐπιμελείας κατὰ ἐπαγγελίαν πατρὶ καὶ μητρὶ δοθείσαν, οὐ μὲν ἐτέρως γεγεννημένην παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλὰ καθὼς πάντες ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ μήτρας γυναικός; Εἰ γὰρ καὶ ἡ τῆς Μαρίας ἱστορία καὶ παραδόσεις ἔχουσιν ὅτι ἐρρέθη τῷ πατρὶ αὐτῆς Ἰσαακίμ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὅτι, Ἡ γυνή σου συνειληφυσία, οὐχ ὅτι ἄνευ συζυγίας τοῦτο ἐγένετο, οὐδὲ ὅτι ἄνευ σπέρματος ἀνδρὸς, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι προεθέσπιζεν ὁ ἄγγελος ἀποσταλεις, ἵνα μή τις γένηται δισταγμὸς, διὰ τὸ ἐν ἀληθείᾳ γεγεννημένον, καὶ τὸ ἐκ θεοῦ ἤδη τεταγμένον, καὶ τῷ δικαίῳ ἐπιγεγεννημένον.

παρ. 1063.
Κεφ. ε'.

Καὶ πάντῃ τὰς γραφὰς ὁρῶμεν διηγουμένας. Ἰσοῦσας γὰρ προκηρύττει περὶ τῶν μελλόντων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ πληροῦσθαι, λέγων, Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· καὶ ἐπειδὴ παρθένος ἦν ἡ γενήσασα, καὶ θεὸς ὁ μεθ' ἡμῶν ἐρμηνευόμενος ἐν γυναικὶ κυδισκόμενος· ἵνα μή ἐν δισταγμῷ ὑπονοίας τῷ προφήτῃ γένηται ἡ ἀλήθεια, ὁρᾷ ἐν ὁράσει, καὶ διηγείται ἐκ πνεύματος ἁγίου ἀναγκαζόμενος ὁ προφήτης,

rat, nemo ut sacrosanctae virginis vehementiori quadam admiratione permotus sese ad illius haeresis nugas ac deliria converteret.

Est enim tota ista narratio sane quam ridicula, et anicularum lucubratione digna. Etenim quam in scripturae parte continetur? Cap. V.

Quis prophetarum unquam, vel hominem adorari, nedum mulierem permisit? Quamquam enim selectum quoddam vas atque eximium sit, nihilominus mulier est, eiusdemque cum ceteris naturae, licet animo atque sensu amplissimis honoribus affecta sit, perinde ac reliquorum sanctorum corpora, aut si quid ad gloriam ac splendorem illustrius attulero. Quemadmodum Elias, qui ab ortu suo virginitatem perpetuo servavit, et in coelum evectus est. 4 Reg. 2.

Ut Ioannes postea, qui in pectus domini recubuit, quem diligebat Iesus. Ut sanctissima illa Thecla, cui tamen longe est anteponenda Maria ob coeleste illud mysterium quod in eius utero perfectum est. Atqui nec Elias adorandus est, tametsi adhuc superstes sit; neque Ioannes, licet precibus mortem suam admirabilem ac singularem effecerit, vel id potius divino sit beneficio consecutus. Sed nec Thecla, aut alius quispiam e sanctis adoratur. Non enim vetus nobis superstitione dominabitur, ut vivo deo derelicto, quae ab eo fabricata sunt Rom. 1, 25.

adorare velimus. *Servierunt, inquit, et venerati sunt creaturam potius quam creatorem, et fatui redditi sunt.* Nam si ne angelos quidem adorari permittit, quanto minus id Annae filiae tribui concesserit, quam illi e loacimo dei bonitas indulsit? quam precibus, omni-que animi studio ac contentione, parens uterque promeruit? ita tamen ut non aliam quam ceteri mortales nascendi conditionem haberit, sed ut illi e virili satn ac matris utero prodierit. Quamvis autem ex Mariae historia ac traditione illud habeatur, loacimo eius patri divinitus hoc in deserto nuntiatum fuisse: Uxor tua concepit! non ita tamen accipiendum est quasi hoc citra nuptialem consociationem ac virilem satum acciderit. Verum quod futurum erat missus a deo significavit angelus, ne qua dubitatio foret propter illud quod revera in lucem editum, et a deo constitutum, ac iusto viro natum fuerat.

Quin eidem rei sacras literas adstipulari videmus. Nam Esaias Cap. VI. de filio dei sic vaticinatur: *Ecce virgo in utero concipiet et pariet filium et vocabunt nomen eius Emmanuel.* Et quoniam genitura virgo dicebatur, et utero mulieris gestandus ille cuius nomen idem sonat, ac *Nobiscum deus*, ne qua in prophetae animo de rei veritate dubitatio resideret, oblatum sibi visum instigante spiritu sancto prophe-

καὶ φησι, Καὶ εἰσῆλθε πρὸς τὴν προφήτιν, διηγούμενος περὶ τῆς τοῦ Γαβριὴλ εὐαγγελικῆς εἰσόδου, ὃς ἀπεστάλη ὑπὸ θεοῦ διηγῆσασθαι τὴν μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἰσόδον εἰς τὸν κόσμον καὶ γέννησιν ἀπὸ Μαρίας. Καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε, φησι, καὶ ἔτεκεν υἴον· καὶ εἶπε κύριος πρὸς με, Κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὃς ἔτις προνόμευσον· πρὶν ἢ γυνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα, ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας καὶ τὰ ἔξῃς. Καὶ πάντα ταῦτα οὕτω ἦν τετελεσμένα. Ἡμελλε δὲ τοῦτο γίνεσθαι ἐν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, καὶ πληροῦσθαι μετὰ χίλια ἔτη καὶ ἑξακόσια πλείω ἐλάσσω. Καὶ μετὰ τούτων γενεὰς τὰ μέλλοντα ὡς ἦδη γενόμενα ἑώρα ὁ προφήτης. ¹ Ἄρα ψεῦσμα ἦν; μὴ γένοιτο. Ἀλλὰ ἀσφαλῶς τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ οἰκονομηθὲν, ὡς ἦδη τετελειωμένον, ἐκηρύττετο, ἵνα μὴ ἀπιστηθῇ ἡ ἀλήθεια· ἵνα μὴ εἰς δισταγμὸν ἔλθῃ ² ἐν ὑπονοίᾳ τοῦ προφήτου τὸ τοιοῦτον ἐκθαμβὸν καὶ ἐκπληκτικὸν μυστήριον μέλλον ἔσεσθαι. Ἡ οὐχ ὀρθῶς αὐτὸ τὸ κήρυγμα τὸ ἐπιφερόμενον, ὡς λέγει αὐτὸς ὁ ἅγιος Ἡσαίας, Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἐκ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔξῃς; Καὶ βλέπε πῶς τὰ πρῶτα ὕστερα διηγεῖται, καὶ τὰ ὕστερα ὡς γεγονότα ἐρμηνεύει, φήσας, Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. Παροφημένον δὲ λέγεται εἶναι. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἄγεται, καὶ οὕτω ἦν ἀχθεὶς ὁ ὑπὸ Ἡσαίου κηρυττόμενος. Ἐλέγτο δὲ τῷ προφήτῃ, ὡς ἦδη γεγεννημένον τὸ ἔργον. Ἀπαράβατος γὰρ ἦν ἡ θεοῦ μυσταγωγία. Ἐξ αὐτῆς δὲ ὑποβαίνων οὐκέτι ὡς γενόμενα ἔλεγεν, ἵνα

pag. 106A. μὴ πλάνην πάλιν ἀπεργάσθαι. Ἀλλὰ, φησι, αἴρεται ἐκ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν δύο προφάσεων δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὸ, Ἡχθη, ἦδη ἐτελειοῦτο, καὶ τὸ, Αἴρεται, μετέπειτα ἐπληροῦτο, ἵνα ἀπὸ τοῦ γεγονέναι νοήσης τὸ ἀληθές καὶ τὸ πάγιον τῆς τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίας, ἀπὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι τὸν χρόνον ³ ἀπεικάσαις τῶν ἀποκαλυπτομένων μυστηρίων.

Κεφ. ζ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῇ Μαρίᾳ ὁ ἄγγελος προέλεγεν ὅπερ ἔμελλεν εἰσερχόμενος ὁ πατὴρ ταύτης εἰς τὸν οἶκον τὸν ἴδιον παρὰ θεοῦ κομίζεσθαι, τὸ δι' εὐχῆς αἰτηθὲν διὰ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς αἰτήσεως, ὅτι, Ἰδοὺ ἡ γυνὴ σου συνειληφῆσα ἐν γαστρὶ· ἵνα βεβαίως περαιώσῃ

CAP. VI. — 1. Ἄρα codd. mss. ἄρα 2. Articulus ἡ, quem editi habent ante ἐν, typographi Basileensis debetur errori.

ta narravit, *Ingressus est*, inquit, *ad prophetissam*. Quibus verbis Esai. 8, 2. Gabrielis introitum ad virginem declarat, cuius in evangelio fit mentio; qui quidem *a deo missus est*, ut unici dei filii adventum in Luc. 1. hunc mundum et ortum ex Maria nuntiaret. *Et concepit*, inquit, Esai. 8, 2. *et peperit filium: et dixit dominus ad me, Voca nomen eius, cito spolia detrahe, celeriter praedare: antequam norit puer vocare patrem et matrem, occupabit vires Damasci, et spolia Samariae* etc. Quae omnia nondum impleta fuerant, atque in filio dei post annos circiter mille ac sexcentos perfici debebant. Quare quae post tot generationes eventura olim erant, perinde ac si facta iam essent, propheta cernebat. Num igitur mendacium illud erat? Nequaquam verum quod divinae providentiae consilio gerendum et administrandum erat, quasi perfectum iam esset, certissime nuntiabatur, ne non veritati fides haberetur, neve ad tam stupendum et inusitatum mysterium, quod aliquando futurum erat, prophetae animus haesitaret. Nonne vaticinium illud animadvertis quod deinceps subtexuit Esaias, cum ita loquitur, *Tanquam ovis ad occisionem ductus* Esai. 53, 7. *est, et ut agnus coram tondente obmutuit, sic non aperit os suum: generationem eius porro quis enarrabit? quoniam tollitur e terra vita ipsius, et dabo homines nequam pro sepultura eius?* Vides ut priora posteriore loco narret, et posteriora tanquam iam facta sint exponat. *Tanquam ovis*, inquit, *ad occisionem ductus est*; quod velut praeteritum significatur. Non enim dixit, *Ducetur*. Atqui nondum ductus ille fuerat de quo vaticinabatur Esaias, et tamen res ipsa tanquam perfecta a propheta proponitur. Nam mysteriorum illa prophetae oblata divinitus institutio praeterire aut infecta esse non poterat. At deinceps progressus cetera non iam velut facta pronuntiat; ne fraudis atque erroris praeberetur occasio. Itaque, *Tollitur*, inquit, *e terra vita ipsius*. Ceterum duobus illis argumentis oraculi veritatem demonstrat. Nam haec vox, *ductus est*, rem iam tum perfectam fuisse significat. Illud vero, *tollitur*, postmodum est impletum; ut ex eo quod factum dicitur divinae pollicitationis veritatem ac stabilitatem intelligas. Ex eo vero quod futurum denuntiatur de mysteriorum, quae tum explicata sunt, tempore coniecturam facere possis.

Sic de Maria praedixit angelus, eaque significavit quae illius Cap. VII. pater domum reversus a deo consecuturus esset; quae nimirum uterque parens summis a deo precibus postularet. *Ecce*, inquit, *uxor tua concepit in utero*; ut his verbis fidelis hominis mentem in

Certe in codd. mss. eius nullum extat vestigium.

3. Fortasse scribendum ἀπειράσθη.

τὴν διάνοιαν τοῦ πιστοῦ ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ. Τοῦτο δὲ γέγονέ τιςιν εἰς πλάνην. Ἀδύνατον γὰρ τινα παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐπὶ τῆς γῆς γενᾶσθαι. Μόνω γὰρ διέπρεψεν αὐτῷ, μόνω παρεώρασεν ἡ φύσις. ¹ Οὕτως ὡς πλάστης καὶ ἐξουσιαστής τοῦ πράγματος ἑαυτὸν ἀπὸ παρθένου ὡςπερ ἀπὸ τῆς γῆς ἀνεπλάσατο, θεὸς ἀπ' οὐρανῶν ἔλθων, σάρκα ἐνδυσάμενος ὁ λόγος ἐξ ἁγίας παρθένου· οὐ μὴν διὰ προσκυνουμένης τῆς παρθένου, οὐδὲ ἵνα θεὸν ταύτην ἀπεργάσῃται, οὐχ ἵνα εἰς ὄνομα αὐτῆς προσενέγκωμεν, οὐχ ἵνα γυναῖκας πάλιν ἱερείας μετὰ τοσαύτας γενεὰς ἀποδείξῃ. Οὐκ εὐδόκησεν ὁ θεὸς τοῦτο ἐν Σαλωμῇ γενέσθαι, οὐκ ἐν αὐτῇ τῇ Μαρίᾳ. Οὐκ ἐπέτρεψεν αὐτῇ δοῦναι βάπτισμα, οὐκ εὐλογῆσαι μαθητάς. Οὐ τὸ ἄρχιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπέλευσεν, ἢ μόνον ἁγίασμα αὐτὴν εἶναι, καὶ καταξιοθῆναι τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Οὐ τὴν καλουμένην μητέρα Ῥούφου, οὐ τὰς ἀπολουθησάσας ἀπὸ Γαλιλαίας, οὐ τὴν Μάρθαν τὴν ἀδελφὴν Λαζάρου, καὶ ² Μαρίαν, οὐ τινα τῶν ἁγίων γυναικῶν καταξιοθεισῶν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας σωθῆναι, ἐξυψηρετησαμένων αὐτῶ ἐκ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων, οὐ τὴν γυναῖκα τὴν Χανανίτιν, οὐ τὴν αἰμορροῦσαν, καὶ σεσαωμένην, οὐ τινα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γυναικῶν τοῦτο ποιεῖν προσέταξε τὸ ἄξιωμα. Πόθεν τοίνυν πάλιν ἡμῖν κυκλοδράκων, πόθεν ἀνακαινίζονται τὰ σκολιὰ βουλεύματα; Ἐν τιμῇ ἔστω Μαρία, ὁ δὲ πατήρ, καὶ υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα προσκυνεῖσθω, τὴν Μαρίαν μηδεὶς προσκυνεῖτω. Οὐ λέγω γυναῖκί, ἀλλ' οὐδὲ ἀνδρὶ, θεῶ προστέτακται τὸ μυστήριον· οὐτε ἄγγελοι χωροῦσι δοξολογίαν τοιαύτην. Ἐξαλειψέσθω τὰ κακῶς γραφέντα ἐν καρδίᾳ τῶν ἠπατημένων· ἀμαυρούσθω ἐξ ὀφθαλμῶν τὸ ἐγκρίσημα τοῦ ξύλου· ἐπιστρέψῃ πάλιν τὸ κλάσμα πρὸς τὸν δεσπότην, ἐντρεπέσθω Εὐὰ μετὰ τοῦ Ἀδάμ θεὸν τιμᾶν μόνον, μὴ ἀγέσθω τῇ τοῦ ὄψεως φωνῇ, ἀλλ' ἐμμενέτω τῇ τοῦ θεοῦ προστάξει, Μὴ φάγῃς ἀπὸ τοῦ ξύλου. Καὶ ἦν τὸ ξύλον οὐ πλάνη, ἀλλὰ διὰ τοῦ ξύλου γέγονεν ἡ παρακοή τῆς πλάνης. Μὴ φαγέτω τις ἀπὸ τῆς πλάνης τῆς διὰ Μαρίαν τὴν ἁγίαν. Καὶ γὰρ εἰ καὶ ὄρραιον τὸ ξύλον, ἀλλ' οὐκ εἰς βρωῖμα, καὶ εἰ καλλίστη ἡ Μαρία, καὶ ἁγία, καὶ τετιμημένη, ἀλλ' οὐκ εἰς τὸ ³ προσκυνεῖσθαι.

Κεφ. η'. Αὐταὶ δὲ πάλιν ἀνακαινίζουσι τῇ Τύχῃ τὸ κέραςμα, καὶ ἐτοιμάζουσι τῷ δαίμονι, καὶ οὐ θεῶ τὴν τράπεζαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον,

CAP. VII. — 1. Cornarius et Pelavius venterunt hic, ut οὗτος voluisse videantur.

2. Mariam codd. mss. Marias edidi.

3. In cod. Ien. inferiore paginae marginis ab antiqua (eadem pulo a qua textus liber conscriptus est) manu rubro scriptis legis haec verba Προσκυνεῖσθω, πάτερ.

huius promissi fide corroboraret, quod ipsum tamen fraudi nonnullis fuit. Atqui fieri non potest ut qui praeter communem hominum naturam nascatur in terris. Uni hoc conveniebat illi; uni natura cessit, Hic, inquam, velut artifex ac dominus, semetipsum e virgine tanquam e terra formavit, deus e coelo descendens, verbum virgine susceptum corpus induens, non ideo tamen ut haec adorari debeat, aut ut eam divinam ad naturam conditionemque transferat, neque ut sacrificium illius in nomen offeratur, neque tanto intervallo mulieres sacerdotes instituantur. Hoc ne in Salome quidem fieri voluit deus, nec in Maria. Non ei baptizandi potestatem fecit, non discipulis benedicere, non in terris praeesse mandavit, sed hoc unum voluit ut sanctum quid et consecratum esset, ac coeleste regnum adipisceretur. Sed nec illi quae Rufi mater appellatur eum honoris gradum detulit, neque mulieribus aliis, *quae e Galilaea se-* Luc. 23, 55.
cutae fuerant, neque Marthae Lazari ac Mariae sorori, non ulli denique sanctarum, quae salutem illius adventu promeruerunt, quaeque ipsi de suis fortunis necessaria subministrabant. Neque porro Chananaeae mulieri, vel ei quam sanguinis profluvio liberarat, vel alicui omnino in terris feminae dignitatem illam attribuit. Quae cum ita sint, unde nobis draco iste volubilis emersit? cur obliqua callidaque consilia renovantur? Honoretur sane Maria, pater vero, filius et spiritus sanctus adorentur, Mariam adorare nemo velit. Non enim mulieri, ac ne viro quidem, sed uni deo mysterium illud cultusque tribuitur; adeo ut nec angeli ipsi tanto honori pares esse videantur. Deleantur itaque, quae in miserorum hominum cordibus male sunt inscripta. Extinguatur penitus malus ille foetus ad infelicem arborem conceptus. Convertatur opus ipsum ad dominum conditoremque suum. Evam cum Adamo coniuge ad deum solum venerandum pudor tandem aliquando compellat; neve serpentis vox illam decipiat, sed in dei mandato persistat, *De ligno ne comedas.* Gen. 3, 2.
 Quamquam in arbore ipsa nequaquam error fuit, sed per arborem contumaciae error admissus est. Periade igitur nemo errorem illum degustet qui Mariae occasione conflatus est. Licet enim pulcherrima arbor esset, non tamen ad cibum constituta. Ita quamvis Maria vel optima fuerit, ac sancta, et honore dignissima, non idcirco tamen adoratione prosequenda.

Matth.
16, 21.
Luc. 8.

Quamobrem huius sectae mulieres illud denuo offerendum For- Cap. VIII.
 tunae poculum instaurant, ac daemioni, non deo, mensam instruunt,

καὶ ἡ πανύμνητος παρθένος, ὡς μήτηρ θεοῦ καὶ οὐχ ὡς θεός. Ἐὶ γὰρ εἰς τὸν τόπον προκρυνοῦμεν οὐ ἔστησαν οἱ πόδες κυρίου, πολλῶ μᾶλλον τῆν τὸν κύριον πάντων γεννήσασαν. f.

Και σιτοῦνται σίτα ἀσεβείας, ὡς φησι ὁ θεῖος λόγος, και αἱ γυναῖκες τριβουσι σταῖς, και οἱ υἱοὶ ¹ συλλέξουσι ξύλα ποιησαι χαυῶνας τῆ ² στρατεία τοῦ οὐρανοῦ. Φιμούσθωσαν ὑπὸ Ἰερεμίου αἱ τοιαυταὶ γυναῖκες, και μὴ ³ θροεῖτωσαν τὴν οἰκουμένην. Μὴ λεγέτωσαν, Τι μῶμεν τὴν βασιλίσσαν τοῦ οὐρανοῦ. Οἶδε γὰρ Ταφνάς ταύτας τιμαρεῖσθαι, οἶδασιν οἱ τόποι Μαγδοῦλων τούτων τὰ σώματα ὑποδέχεσθαι εἰς σῆψιν. Μὴ πείθου, Ἰσραήλ, γυναικί, ἀνάκλυτε ἀπὸ κακῆς γυναικὸς συμβουλίας· γυνὴ γὰρ τιμίας ψυχὰς ἀνδρῶν ἀγρεύει. Ταύτης γὰρ οἱ πόδες τοὺς χρωμένους μετὰ τοῦ θανάτου ἄρουσιν εἰς τὸν ἄδην. Μὴ πρόσχε ⁴ φαύλη γυναικί. Μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χελῶν γυναικὸς πόρνῆς, ἢ πρόσκαιρον λιπαίνει σὸν φάρυγγα· ὕστερον μέντι πικρότερον χολῆς ⁵ εὐρήσεις, και ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου. Μὴ πείθου ταύτη τῇ γυναικί τῇ φαύλῃ. Πᾶσα γὰρ αἴρεσις φαύλη γυνή· πλέον δὲ ἢ τῶν γυναικῶν αἴρεσις αὕτη, και ἡ τοῦ ἀπετήσαντος τὴν πρώτην γυναῖκα. Τιμάσθω ἡ μήτηρ ἡμῶν Εὐα, ὡς ἐκ θεοῦ πεπλασμένη· μὴ ἀκούεσθω δὲ, ἵνα μὴ πείσῃ τὰ τέκνα φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου, και ἐντολὴν παραβῆναι. Μετανοεῖτω δὲ και αὕτη ἀπὸ κενοφωρίας, ἐπιστρέφετω αἰσχυνομένη, και φύλλα συκῆς ἐνδο-
 pag. 1068. μένη. Κατανοεῖτω δὲ ἑαυτὴν και ὁ Ἄδამ, και μηκέτι αὐτῇ πειθέσθω. Ἡ γὰρ ⁶ τῆς πλάνης πειθῶ, και γυναικὸς εἰς τὸ ἐναντίον συμβουλίαι, θάνατον τῷ ἰδίῳ συζύγῳ ἐργάζεται. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ και τοῖς τέκνοις. Κατέστρεψε τὸ πλάσμα Εὐα διὰ τῆς παραβάσεως, ἐρεθισθεῖσα διὰ τῆς τοῦ ὄψεως φωνῆς και ἐπαγγελίας, κληνηθεῖσα ἀπὸ τοῦ κηρύγματος, και ἐφ' ἑτέραν βαδίσασα διάνοιαν.

Κεφ. 5. Διὰ τοῦτο ὁ πάντων δεσπότης και σωτὴρ βουλόμενος θεραπεῦσαι τὸ ἄλγος, και οἰκοδομησαι τὸ κατεστραμμένον, και διορθώσασθαι τὸ ἠλαττωμένον, ἐπειδὴ ἀπὸ γυναικὸς ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον κατήλθεν, ἐκ γυναικὸς παρθένου αὐτὸς ἐγεννήθη, ἵνα τὸν θάνατον ¹ ἐκλείσῃ, και τὸ ἐλλεῖπον πληρώσῃ, και τὸ ἠλαττωμένον τελειώσῃ. Στρέφεται δὲ ἡμῖν πάλιν ἡ κακία, ἵνα τὸ ἐλάττωμα εἰς τὸν κόσμον προαγάγῃ. Ἄλλ' οὔτε νέοι, οὔτε γέροντες πείθονται τῇ γυναικί, διὰ τὴν ἄνωθεν σωφοσύνην. Οὐ παίζει ἡ Αἰγυπτία τὸν σώφρονα Ἰσηφ, οὔτε παρεκτρέπει, και τοί γε διὰ παλλῆς μηχανίας ἐργασαμένη τὸ δεινὸν πρὸς τὸν παῖδα τῆς συμβουλίας. Ἄλλ' οὐ παίζεται ἄνθρωπος ἐκ πνεύματος ἁγίου λαβὼν τὴν φρόνησιν· οὐ τὸ σώφρον ἐφασκίζει, ἵνα μὴ τὴν εὐγενεῖαν κατεντείσῃ. Καταλιπαίνει τὰ ἱμάτια, και τὸ σῶμα οὐκ ἀπόλλυσιν. Ἀποδιδράσκει τὸν τόπον, ἵνα μὴ πείσῃ

CAP. VIII. — 1. συλλέγουσι corre-
 zeunt iam Cornarius et Pelavius.

2. στρατιὰ codd. mss. et ed. princ.

3. θροβεῖτωσαν edd. Petav.

4. φαύλη γυναικί codd. mss. φαύλη
 γυναικί edd. libri.

uti scriptum est, ac cibis impiis vescuntur; id quod sacrae literae testantur, *Mulieres subigunt farinam, et filii colligunt ligna, ut faciant placentas militiae coeli.* Eiusmodi mulierculis Hieremias os obstruat; nec amplius terrarum orbem conturbent, neve istud iactitent, *Coeli reginam honoramus.* Novit Taphnes quemadmodum ulciscendae illae sint. Novit Magdolorum regio abiecta illarum cadavera ad putrefaciendum excipere. Noli, o Israel, mulieri fidem adhibere! Revoca te a pravae mulieris consilio. Siquidem *mulier pretiosas virorum animas captat: huius pedes eos, quibuscum consuecit, cum morte ad inferos deducunt.* Malae mulierculae aurem animamque ne praebas; *Mel enim e labiis meretricis destillat,* quod brevissimo tempore guttur tuum leniens postea felle amarius invenies, et ancipiti gladio magis exacutum. Cave igitur malae huic mulierculae fidem adhibeas. Omnis enim haeresis mala mulier est; sed multo mulierum haeresis illa magis quae ab eo a quo prima decepta mulier est, manavit. Evae igitur matri nostrae honor habeatur, utpote quae a deo producta sit; sed ei nequaquam obtemperetur, ne liberis suis persuadeat, ut ex arbore vescantur ac mandatum violent. At illam quoque vanissimae illius vocis poeniteat. Redeat ad mentem prae verecundia, et ficulneis foliis induatur. Quin et Adamus illam agnoscat, nec amplius morem gerat. Quippe fraudes, blanditiae et contrarium mulieris consilium mortem coniugi pariter ac soboli consciscunt. Nam Eva per contumaciam suam divinum opificium evertit, cum serpentis voce ac promissis illecta ab sano dogmate deflectens aliam ad mentem sese transtulit.

Propterea dominus omnium ac salvator, ut ei dolori mederetur, et quod eversum erat instauraret, quod defecerat restitueret, quandoquidem mors in mundum a muliere derivata fuerat, e muliere virgine natus est, quo et mortem excluderet, et quod mancum rat suppleret, et quod imminutum, perficeret. Porro eadem item nequitia revolvitur; ut vitium ac defectum in orbem terrarum reheat. Sed mulieri neque iuvenes, neque senes, propter eam ua divinitus praediti sunt temperantiam obsequuntur. Non illudit .egyptia mulier castissimo Iosepho, nec a recta mente deducit; uamvis omnes adhibeat machinas, quo detestandum in adolescentem consilium exequatur. Verum ludificari eum nemo potest qui spiritu sancto prudentiam acceperit. Proinde neque castimoniam iam eripi sibi patitur, ne nobilitati suae ignominiam imponat; vementa relinquit, et corporis iacturam non facit; locum illum de-

5. εὐρήσει edit. Petav.

lon. repet.

6. τῆς omissum est in edit. Petav. Co-

CAP. IX. — 1. ἐκκλήση edit. Petav.

τῇ παγίδι. Πρὸς καιρὸν τιμωρεῖται, εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύει. Ἐν δεσποτηρίῳ βάλλεται, ἀλλ' αἰρετὸν ἐν φυλακῇ καταμένειν, καὶ ἐν γυνί ὑπαίθρου, ἢ μετὰ γυναικὸς μαχίμου καὶ γλωσσώδους. Καὶ πόσι ἐστι λέγειν; Ἦτοι γὰρ ὡς αὐτὴν προσκυνοῦντες τὴν Μαρίαν αὐτῇ προσφέρουσι τὴν κολλυρίδα αἱ ἀργαὶ αὐταὶ γυναῖκες, ἧτοι ὑπὲρ αὐτῆς προσφέρειν ἐπιχειροῦσι τὴν προειρημένην ταύτην σαθρὰν κάρκασιν. Τὸ πᾶν ἐστὶν ἡλίθιον καὶ ἀλλότριον, καὶ ἐκ δαιμόνων κινήσεως, φρύαγμά τε καὶ ἀπάτη.

Ἴνα δὲ μὴ παρεκτείνωμαι τῷ λόγῳ, ἀρκέσει τὰ εἰρημένα ἡμῖν. Ἡ Μαρία ἐν τιμῇ, ὁ κύριος προσκυνεῖσθω· οὐδεὶς γὰρ ἐργάζονται οἱ δίκαιοι πλάνην. Ἀπειραστος γὰρ ἐστὶν ὁ θεὸς κακῶν, πειράξιμ δὲ αὐτὸς οὐδένα, οὐδὲ οἱ αὐτοῦ δούλοι, πρὸς ἀπάτην. Ἐκαστος ἐπιειράζεται ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελεόμενος καὶ δαλαιζόμενος. pag. 1067. Ἐκτε ἢ ἐπιθυμία τίκει ἁμαρτίαν, ἢ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκτενεῖ θάνατον.

Ἰκανῶς δὲ ἔχειν περὶ πάντων τούτων νομίσαντες, ἀγαπητοὶ, καὶ ταύτην, ὡς εἶπεν, τὴν κανθαρίδα, τὴν τῷ εἶδει μὲν ² χρυσαίζουσαν, περωτὴν δὲ, ὡς εἶπεν, καὶ ³ πετομένην, λοβόλον οὖσαν καὶ δηλητήριον ἐν ἑαυτῇ κεκτημένην, τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας συντρέψαντες, ἐπὶ τὴν ἑτι μίαν περιλειφθεῖσαν ἴωμεν πάλιν, θεὸν ἐπικαλούμενοι παραστήναι εἰς τὸ ⁴ τὰ τῆς ἀληθείας ἰχνηλατεῖν μέρη, καὶ κατὰ τῆς ἐπιεικτικότητος τὴν ἀποτροπὴν τελείαν ⁵ ἐργάσασθαι.

ΚΑΤΑ ΜΑΣΣΑΛΙΑΝΩΝ,

οἷς συνάπτονται Μαρτυριανοὶ, ἐξ Ἑλλήνων ὄντες, ¹ καὶ Εὐφημίται, ² καὶ Σαταμιανοὶ, ἐξακοστὴ ὀγδόη, ἢ καὶ ὀγδοηκοστὴ.

Κεφ. α'. Κόρον οὐκ ἔχει ἢ ἀναισχυντία, οὐδὲ πλησμονὴν ἢ ἀφροσύνη, ἀλλ' ἐπὶ πάντα ἠπλώσεν ἑαυτῆς τὸν λογισμόν, καὶ κέχηκε τὸ στόμα τοῦ λυμῆνασθαι τὰ τοῦ Ἀδάμ καὶ Νῶε σπέρματα, διαφόρως τὸ σῶφρον ἀποτριβομένη, καὶ τὸ πορνικὸν φρόνημα πολυτρόπως τοῖς ἀδικουμένοις ὑποσπειροῦσα. ³ Φυεῖσα γὰρ μετὰ ταύτας πάλιν τὰς ἀιρέσεις μωρὰ τις καὶ πάσης ἀφροσύνης ἔμπλεως ἐπανάστη ἡμῖν ἑτέρα τις, γελοῖος μὲν ὄλη, ἀσύστατον ἔχουσα τὸ φρόνημα, καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἠπατημένων. Μασσαλιανοὶ δὲ οὗτοι καλοῦνται, ἐρμηνευόμενοι Εὐλόημοι. Ἦσαν δὲ πρὸ χρόνου τινός, ὡς ἀπὸ τῶν καιρῶν

2. χρίζουσαν περατὴν cod. Rhedig.

4. τὰ om. cod. Rhedig.

3. πετωμένην cod. Ien. et ed. princ.

5. ἐπιπερωμένην cod. Rhedig. ἐπιπερωμένην cod. Paris. teste Petauio.

Τέλος τὰ κατὰ κολλυριδιανῶν τῶν τῆ μαρία προσφερόντων.

serit, ne in laqueum incidat; poenas luit ad tempus, sed in aeternum regnat; in carcerem coniicitur, sed multo optabilius est in custodia manere, et *in angulo sub dio, quam cum muliere contentiosa et loquaci*. Quam multa porro adversus illam haeresin disputari possunt? Nam aut Mariam ipsam adorantes collyridem huic otiosae mulieres offerunt, aut pro ipsa absurdam illam et ridiculam oblationem instituunt. Utrumque vero stolidum est, et a ratione profectum, nihilque praeter ostentationem fraudemque continet.

Ne sim longior, quae sunt hactenus dicta sufficient. Maria in honore sit, dominus adoretur. Nam iusti nemini erroris occasionem praebent. *Deus enim neque malis tentatur, nec ullam ipse, vel eius servi circumveniendi causa tentant. Unusquisque vero a propria concupiscentia tentatur abstractus, et illectus: deinde concupiscentia peccatum parit: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem.*

Iocann.
1, 13.

Quamobrem cum hucusque satis de iis omnibus disputatum a nobis arbitremur, posteaquam cantbaridem, ut ita dicam, istami colore fulvo, alis praeditam ac volentem, sed virulentam inprimis ac letiferi veneni plenam, veritatis oratione protrivimus, ad aliam, quae una postremaque superest, transeamus, deum inprimis obstantes ut et ad veritatis consecranda vestigia et ad contrariam factionem penitus amoliendam suam nobis opem impertiat.

CONTRA MASSALIANOS, quibus accedunt Martyriani e Gentilium numero, nec non et Euphemitae et Sataniani. Haeresis LXVIII, sive LXXX.

Nec impudentia satiari, nec expleri stultitia potest, sed in omnia cogitationem et animum intendit suum, ac velut hianti ore in id incumbit ut Adami Noemique stirpem labefactet; dum et pudorem ac pudicitiam variis modis exterminat, et meretriciam indolem in iis quos laedere aggreditur non una ratione disseminat. Etenim post superiores illas haereses stolidi quaedam ac vecordia plenissima alia nobis emersit, ridicula illa quidem, nec ullo modo cohaerens e viris pariter et infelicibus mulierculis conflata. Massalianos illos vocant, quae vox Orantes significat. Hi aliquot abhinc annis prodire coeperunt, sub Constantii fere imperatoris tempus.

Cap. I.

CAP. I. — 1. καὶ non habet cod. Rhedig. bri habent; pari iure possit etiam φύσα-
2. καὶ non agnoscit cod. Rhedig. σα, cf. Epist. ad Acac. et haer. 73, 37.
3. Φυεῖσα scripsi pro φασι, quod libri Pelavius φύσαι coniecit.

Κωνσταντίου, και δεῦρο. ⁴ Ἄλλοι πάλιν Εὐφημίται, εἶτον Μασσαλιανοὶ καλούμενοι, ἐξ ἧς τάχα οἶμαι καὶ αὐτὴ τὸν μιμητὸν ζῆλον ἔσχεν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐξ Ἑλλήνων ὠρμῶντο, οὔτε Ἰουδαῖσιν προσανέχοντες, οὔτε Χριστιανοὶ ὑπάρχοντες, οὔτε ἀπὸ Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ μόνον Ἕλληνες ὄντες δῆθεν, καὶ θεοὺς μὲν λέγοντες, ⁵ μηδενὶ μηδὲν προσκυνοῦντες, ἐνὶ δὲ μόνον δῆθεν τὸ σέβας νέμοντες, καὶ καλοῦντες Παντοκράτορα. Τινὰς δὲ οἴκους ἑαυτοῖς κατασκευάσαντες, ἢ τόπους πλατεῖς, φόρων δίκην, Προσευχὰς ταύτας ἐκάλουν. Καὶ ἦσαν μὲν τὸ παλαιὸν προσευχῶν τόποι ἐν τε τοῖς Ἰουδαίοις ἕξω πόλεως, καὶ ἐν τοῖς Σαμαρειταῖς, ὡς καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων εὐφομεν, ἔνθα ἡ πορφυρόπαιλις Λυδία τοῖς περὶ τὸν ἅγιον Παῦλον ἀπήντησε, ὡς καὶ οὕτως τὸ θεῖον γράμμα διηγείται ὅτι, φησί, Ἐδόκει τόπος προσευχῆς εἶναι· καὶ προσῆλθον, καὶ ἐδίδασκον οἱ ἀπόστολοι τὰς συνελθούσας κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γυναῖκας. Ἄλλὰ καὶ Προσευχῆς ⁶ τόπος ἐν Σικίμοις, ἐν τῇ νυνὶ καλουμένῃ Νεαπόλει ἕξω τῆς πόλεως, ἐν τῇ πεδιάδι, ὡς ἀπὸ σημείων δύο, θεατροειδῆς, οὕτως ἐν ἄερί καὶ αἰθρῶι τόπῳ ἐστὶ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τῶν Σαμαρειτῶν πάντα τὰ τῶν Ἰουδαίων μιμουμένων.

Κεφ. β'.

Οὗτοι δὲ οἱ πρότερον Μασσαλιανοὶ ἐξ Ἑλλήνων ὀρμώμενοι, οἱ πρὸ τῶν νυνὶ, τῶν δῆθεν ἀπὸ ὀνόματος Χριστοῦ ὀρμωμένων, καὶ αὐτοὶ πῆ μὲν ἐν τισὶ χώραις τοιαῦτα ¹ τροπάρια τινα κατασκευάσαντες, ὡς Προσευχὰς καλουμένους καὶ Εὐκτήρια. Ἐν ἄλλοις δὲ τόποις ² φύσει καὶ ἐκκλησίας ὁμοιώματι ἑαυτοῖς ποιήσαντες, καθ' ἑσπέραν, καὶ κατὰ τὴν ἔω, μετὰ πολλῆς λυγναφίας καὶ φῶτων συναθροισόμενοι, ἐπιπολύ τε καταλεγμάτια τινα ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς σπουδαιῶν, καὶ εὐφημίας τινὰς δῆθεν εἰς τὸν θεὸν ποιούμενοι, ³ ὡς καταλεγματίων καὶ εὐφημιῶν ὥσπερ θεὸν ἐξιλεούμενοι, ἑαυτοὺς ἀπατώσιν. Ἡ δὲ ἀγνωσία τυφλὴ τις οὕσα πάντα ταῦτα δοκῆσει οἰήσεως τοῖς πεπληνημένοις παρασκευάζει. Ἐμερανοβολήθη δὲ πρὸ χρόνου ἐν τῶν τοιούτων κατασκευασμάτων, οὐκ ἔχω δὲ λέγειν ἐν ποίῳ τόπῳ, τάχα δὲ ἐν τῇ Φοινίκῃ τοῦτο ἠκούσαμεν. Ἄλλὰ καὶ τινες τῶν ἀρχόντων ζηλωταὶ πολλοὺς ἐκ τούτων ἀπέκτειναν, διὰ τὸ παραχαράττειν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀντιμιμῆσθαι ἐκκλησίας τρόπον, μὴ ὄντας Χριστιανούς, μῆτε ἐξ Ἰουδαίων ὀρμωμένους. Οἶμαι δὲ Λουππικιανὸς ὁ στρατηλάτης εἶς ἦν τῶν τοὺς αὐτοὺς Εὐφημίτας τῶν Ἑλλήνων τιμωρησάμενος,

4. Haec ita cum praecedentibus iungenda videntur Ἦσαν δὲ πρὸ χρ. τ., ὡς — καὶ δεῦρο, ἄλλοι πάλιν, Εὐφημίται κτλ. Aliter enim hęc relativum quo adstruatur non habebit.

5. μηδενὶ δὲ πρ. suspicatus est Petavius.

6. τόποις cod. Ien. τόποι cod. Rhedig. CAP. II. — 1. τοπάρια suspicati sunt

Petavius (cuius adnot. vide) et Du Cange in Glossario Mediae et Infimae Graec. s. v.

2. φασὶ volebat Ios. Scaliger.

3. Ios. Scaliger emendavit εὖς θεῶν καταλεγματίων τε καὶ εὐφημιῶν ὥσπερ θεὸν ἐξιλεούμενοι, quod verum videtur; modo pro ὥσπερ quod plane abundat scripseris ἑσπέρας. Petavius ea verbis

Secundum quos Euphemitae coorti sunt, qui et Massaliani vocantur, quos credibile est priores illos imitari studuisse. Verum isti quidem e gentilibus profecti, neque Iudaeorum sectam, neque Christianorum amplexi sunt, nec inter Samaritanos censentur, sed gentiles omnino sunt, et cum esse deos asserant, nullum tamen adorant, sed unum duntaxat venerantur quem Omnipotentem appellant. Qui quidem certas sibi domos fabricantes, et laxiores, fororum iustar, areas Proseuchas illas nominarunt. Habuisse quidem Iudaeos extra urbem et Samaritanos certa quaedam ad precandum loca quas Proseuchas dicerent, ex apostolorum actibus liquet, ubi purpurae institrix Lydia Paulo occurrisset dicitur. De quo ita scriptura narrat, *Videbatur*, inquit, *locus orationis esse*. Et accesserunt apostoli, ac Act. 16, 13. mulieres per illud tempus convenientes docuerunt. Fuit et ad Sycima, quae hodie Neapolis dicitur, secundo ab urbe lapide Proseucha, sive Oratorium, theatri instar in planitie situm, sine tecto, ac nudo coelo subiectum, in quo fabricando Samaritani, ut in ceteris omnibus, Iudaeos imitati sunt.

Igitur Massaliani antiquiores e gentilibus excitati, qui hodie- Cap. II. nos istos a quibus Christianum nomen usurpatur antecesserunt, nonnullis in regionibus carinarum instar fastigatas aediculas construxerunt, quas Proseuchas, sive Oratoria, nuncupant. Alibi vero tam in occidente quam oriente eadem illa loca ad ecclesiae formam condiderunt; ubi ingenti lucernarum ac facium accensa copia conventus habent. Tum certos hymnos, quos illius gregis studiosi quidam scripserunt ac dei laudes concinunt; quibus magno sane errore deum se placare ac conciliare sibi putant. Verum inscitia, quae occaecata semper est, haec omnia miseris illis prae animi fastu et insolentia facere persuadet. Ac forte ante aliquod tempus novum ex illis aedificiis de coelo tactum est, ubinam vero gentium, liquido nondum constat; atque haud scio an in Phoenicia contigisse stud audierim. Quinetiam nonnulli magistratus religionis ardore flagrantes quamplurimos ex illis occiderunt; eo quod veritatem adulterando corrumpere, et ecclesiae morem praepostera quadam imitatione auderent exprimere; cum neque Christiani interim essent, neque Iudaeorum sectam profiterentur. Lupicianus, opinor, lux unus ex his fuit, qui in Euphemitas istiusmodi gentiles animad-

sc — εὐφημιῶν tanquam spuria unci-
is indusi. Cornarius vertit et diu ac
er longum tempus lectiones quasdam
er doctos suos, et laudes quasdam in
eam facientes, velut per lectiones ac

laudes deum placantes, seipsos deci-
piunt. Ceterum edit. Cornarii utroque
loco exhibet καταλεγμάτια et καταλεγμα-
τίων, non καταληγμάτια, ut affirmat
Petavius in adnot.

Corpus Haerescol. II. 3.

ἐξ ἧς προφάσεως ἐφύη πάλιν αὐτοῖς δευτέρα πλάνη. Λαβόντες γάρ τινες τὰ τῶν τότε ἀποκτανθέντων σώματα διὰ τὴν τοιαύτην Ἑλληνικὴν ἀνομίαν, καὶ θάψαντες ἔν τισι τόποις, ἐκεῖ πάλιν τὰ αὐτὰ εὐφημέ τε ἐπιτελοῦσι, καὶ Μαρτυριανοὺς ἑαυτοὺς ἐπωνόμασαν, δῆθεν διὰ τοὺς ὑπὲρ τῶν εἰδώλων μαρτυρήσαντας.

pag. 1069.
Κεφ. γ.

Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκ τούτων ἔτι βαθυτέρον τι διανοοῦμενοι, ὡς κατὰ τὴν αὐτῶν εὐήθειαν συμβούλῳ τῇ διανοίᾳ χρώμενοι, εἶπον Ὁ Σατανᾶς μέγας ἐστὶ, καὶ ἰσχυρότερος, καὶ πολλὰ ἐπιτελεῖ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Διὰ τί οὐ μᾶλλον πρὸς τοῦτον καταφεύγομεν, καὶ αὐτῷ προσκυνοῦμεν, αὐτόν τε τιμῶμεν, καὶ αὐτόν εὐφημοῦμεν, ἵνα διὰ τῆς κολακευτικῆς θεραπείας μὴ ἐνεργήσῃ ἡμῖν τὰ πονηρὰ, ἀλλ' ὡς δούλων αὐτοῦ ἡμῶν γεγονότων, φασί, ¹ φεῖδῃται ἡμῶν; Καὶ οὕτω καὶ οὗτοι Σατανιανοὺς ἑαυτοὺς ἐπωνόμασαν. Ὁμοῦ δὲ τούτων τῶν αἵρεσιν ἐν ταυτῷ συνεθήκαμεν, καὶ τοὺς προειρημένους μέλλοντας ἐν ἡμῶν νυνὶ λέγεσθαι· ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἴσα ἐν ὑπαίθρῳ ἐξαγόμενοι, ἔσο βεβηκότερες τῆς ἀληθείας, ἐπὶ τὸ εὐχεσθαι καὶ ὑμνεῖν ἐσχολάσασθαι. Ἄλλὰ πάντα μὲν ταῦτα περιγέλαστα ὄντα ἀβλαβῆ ἐτύγχανε, μὴ δυναμένα παρεκκλίνειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ εἰς ὄνομα Χριστοῦ ἐλέγοντο εἶναι, ἀλλὰ Ἑλληνες τὸ πᾶν. Νῦν δὲ ἀπ' ἐπεικῶν τῶν τρόπων οὗτοι νῦν καλούμενοι Μασσαλιανοὶ, ὧν οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος, οὔτε κεφαλὴ, οὔτε ῥίζα· ἀλλὰ τὰ πάντα εἰσὶν ἀστηρικτοὶ καὶ ἐναρχοὶ καὶ ἡπατημένοι, μὴ ἔχοντες ὅλως στηριγμὸν ὀνόματος, ἢ θεσμοῦ, ἢ θέσεως, ἢ νομοθεσίας. ² Δοκοῦσι τοίνυν οὗτοι ἐπιτοαστῆ, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες δῆθεν, εἰς Χριστὸν πεπιστευκῆναι λέγοντες, ὡς ἀποταξάμενοι τῷ κόσμῳ, καὶ τῶν ἰδίων ἀνακχωρηκότες, ὁμοῦ δὲ ἀναμιξῆ ἄνδρες ἅμα γυναῖξι, καὶ γυναῖκες ἅμα ἀνδράσιν ἐπιτοαστῆ καθεύδοντες, ἐν φύμαις μὲν πλατεῖαις, ὀπηρῖκα θέρους ὥρα εἶη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν, ³ φησὶ, κτήμα ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀκώλυτοι δὲ εἰσι, καὶ ἐκτείνουσι χεῖρας μεταίτεῖν ὡς ἀβίωτοι καὶ ἀκτῆμονες. Οἱ δὲ λόγῳ αὐτῶν ἀφρόνων ἐπέκεινα. Ὅν δ' ἂν τινὰ ἐπερωτήσῃς ἐξ αὐτῶν ἐφ' ἡμῶν, ἐκείνον ἑαυτὸν φάσκει ὁλον δ' ἂν ἐθέλοις. Ἦτοι γὰρ προφήτην εἶποις, λέξουσι ὅτι, Προφήτης εἰμι· ἦτοι Χριστὸν ἂν ὀνομάσῃς, φάσκει ὅτι, Χριστὸς εἰμι· ἦτοι πατριάρχην, τὸ αὐτὸ ἑαυτὸν ὀνομάζει ἀναιδῶς· ἦτοι ἄγγελον, καὶ ἑαυτὸν λέγει. Καὶ ἀπλῶς ἂ τῆς τῶν ἀνθρώπων ματαιοφροσύνης. Νηστεῖαν δὲ οὐδ' ὅλως οἴδουσιν, ἀλλὰ δῆθεν εἰς τὴν εὐχὴν ἐσχολάκοτες, καὶ ἀπὸ ὥρας δευτέρας, pag. 1070. ἢ τρίτης, ἢ καὶ τὴν νύκτα, ἐὰν φθάσῃσι πεινᾶσαι, πάντα ἀδεῶς ἐφ' ἄζονται, ἐσθιοντες καὶ πίνοντες. Περὶ δὲ αἰσχροτήτος ἢ λαγνείας

Cap. III. — 1. Libri vulgo φεῖδεται.
2. Suspicor Οἰκοῦσι.

3. Scribendum fortasse φασί.

verterunt; qua ex occasione nova facta est erroris accessio. Quidam enim eorum qui ob gentilem istam impietatem interfecti fuerant corpora certis in locis sepelientes illic easdem illas laudes hymnosque decantant, et Martyrianos appellari se volunt, propter illos videlicet qui ob idolorum cultum martyrium fecerant.

Sed eorum rursus alii alius quiddam pro stultitiae suae captu Cap. III. concipientes animo, ac nihil praeter mentem suam in consilium adhibentes, iactare istud ausi sunt: Satanus, inquit, magnus quidam est, ac longe fortissimus, et mala quamplurima hominibus infligit. Cur igitur non ad hunc potius confugimus, et eum adoramus atque honore praedicationeque veneramus, ut adulatorio illo cultu conciliatus nocere desinat, imo vero nostrum, inquit, si tanquam servorum suorum rationem habeat et ignoscat? Ergo illi Salanianos semetipsos appellant. Quorum haeresin cum superioribus illis de quibus deinceps acturi sumus coniungendam putavimus. Quoniam utrique a veritate desciscentes idem foras prodeundi, et sub dio precandi ac canendi institutum tenent. Ceterum haec omnia ludibrii et ineptiarum plurimum, damni nihil admodum habebant, neque a veritate mentem abducere poterant; non enim Christiani, sed meri gentiles habebantur. Atqui hodie Massaliani vocantur, iisdem moribus ac ritibus addicti, neque initium, neque finem, neque caput, aut radicem habent ullam, sed sine fundamento ac principio prorsus inconditi sunt, et gravissimo in errore versantur, utpote qui nullo neque nominis, neque sanctionis, neque regionis, neque legum firmamento continentur. Illi igitur in unum coacti tam viri quam mulieres credere in Christum videntur, ac se mundo renuntiasse et sua omnia deseruisse profitentur. Tum vero promiscue sexus utriusque dormientes omnes in spatiosissimis vicis per aestatem iacent, quod se quicquam in terra possidere negent. Soluti porro ac vagi sunt, et manus ad stipem porrigunt, perinde ac victu et possessione carentes. Sed eorum sermones stoliditatem omnem superant. Quemcumque enim ex illis interrogaveris, talem se qualem volueris esse fatebitur. Sive prophetam dixeris, prophetas se esse dicent, sive Christum nomines, Christum se esse quilibet respondebit; sive patriarcham, hoc ipsum sibi nomen impudenter attribuet; sive angelum denique, talem se non dubitabit asserere. O singularem hominum vecordiam! Quod ad ieiunium vero spectat, hoc apud illos nullum est omnino. Verum toti videlicet in orationes intenti a secunda tertiave hora, vel etiam noctu, si esuriant, nihil non pro sua libidine faciunt, ac cibo potuque se ingurgitant. De illorum turpitudine ac flagitiis nihil certo comperi. Sed

οὐ πάνυ τι δύναμαι εἰδέναι. Πλὴν οὐδὲ τούτου εἰσὶν ἀποδέοντες, μάλιστα ⁴ ἐπιτοαυτὸ κοινῇ τὸ κοιτάζειν ἐσχηκότες ἅμα γυναιξὶ καὶ ἀδράσιν. Οὗτοι δὲ καὶ ἐν ⁵ Ἀντιοχείᾳ εἰσὶν ἀπὸ τῆς Μέσης τῶν παταμῶν ὀρμώμενοι.

Κεφ. δ'. Ἔσχον δὲ τὸ βλαβερὸν τοῦτο φρόνημα ἀπὸ τῆς ἀμετρίας τῶν κων ἀδελφῶν ἀφελείας. Τινὲς γάρ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν καὶ ὄρθοδόξων, μὴ γινώσκοντες τὸ μέτρον τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας, τὸ κλεῦον ἀποτάσσεσθαι τῷ κόσμῳ, κτημάτων τε ἰδίων καὶ χρημάτων ἐκξενουῖσθαι, πωλεῖν τε τὰ ἴδια καὶ μεταδιδόναι πτωχοῖς, λαμβάνειν δὲ τὸν σταυρὸν καὶ ἀκολουθεῖν ἐν ἀληθείᾳ, μὴ ἀργὸν, μῆτε ἀεργόν, καὶ ἀκαιροφάγον, μηδὲ ¹ τῷ κηφῆνι τῶν μελισσῶν, ἐργάζεσθαι δὲ ταῖς ἰδίαις χερσίν· ὡς περ καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ, κήρυξ δὲ ὦν τῆς ἀληθείας, οὐ αἱ χεῖρες οὐ μόνον ἐν τῷ ἐπήρκουν, ἀλλὰ καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ· οὐκ οὔσι δὲ ἐκλείουσι ἄργοις, ἀλλ' ἅμα συμπαροῦσιν αὐτῷ ἐν τῇ ἐργασίᾳ· ² ὡς που κατηχητὴ λέγων, διδάσκει ³ τε σαφέστατα, Ὅ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω. Τινὲς δὲ τῶν προειρημένων ἀδελφῶν, ὡς ἀπὸ τοῦ Μάνη μεμαθηότες ταχα, ἔν' οὕτως εἶπω, τοῦ ἀπὸ Περσίδος ἀναβεβηκότος, αἴτιον οὐκ ἔχρη οὕτως εἶναι· σκοπεῖν δὲ μᾶλλον τοὺς τοιοῦτους παραγγέλλει ὁ θεῖος λόγος τοὺς μηδὲν ἐργαζομένους. Πεπλάνηκε γάρ τινων τὴν οἴησιν ὁ λόγος ὁ παρὰ τῷ σωτῆρι γεγραμμένος, Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ ⁴ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. Νομίζουσι δὲ τὴν ἀπολλυμένην εἶναι τὴν καλὴν ἐργασίαν, ἧς εἰς δικαιοσύνην ἔχομεν τὸν κάματον· ἥτις ἐπληροῦτο ἐν Ἀβραάμ διὰ τὸ μόσχου, καὶ ⁵ ἐν τῇ καματοουργίᾳ τῆς χήρας διὰ τοῦ Ἥλιου, καὶ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ Ἰαβὶ διὰ τῶν αὐτοῦ παιδῶν καὶ κτημάτων, καὶ πάντων τῶν τοῦ θεοῦ δούλων τῶν εἰς δικαιοσύνην καμνόντων ταῖς ἰδίαις χερσίν, εἰς τὸ ἐπαρκεῖν καὶ τοῖς ἐνδοτέμοις· καθὼς καὶ ἐν ἐκάστῳ μοναστηρίῳ, ἐν τε τῇ τῶν Αἰγυπτίων χώρα καὶ ἐν πάσαις χώραις, οὕτω κάμνουσιν εἰς δικαιοσύνην. Ὡς ἡ μέλιττα, χερσὶ μὲν ἔχουσα τὸν κηρὸν τῆς ἐργασίας, τὴν δὲ ψεκάδα τοῦ μέλιτος ἐν τῷ στόματι, μετὰ pag. 1071. τῆς ἰδίας ὑμνηγόρου φωνῆς τὸν τῶν πάντων δεσπότην κατὰ τὴν ἰδίαν αἰσθησιν ὑμνοῦσα, ὡς καὶ Σαλομών μαρτυρεῖ, ὅτι τὴν σοφίαν τιμῆσασα προήχθη, οὕτω καὶ οἱ τοῦ θεοῦ δοῦλοι οἱ ἀληθῶς ἐπὶ τῆς στερεῆς πέτρας τῆς ἀληθείας τεθεμελιωμένοι, καὶ τὸν οἶκον αὐτῶν ἀσφαλῶς οἰκοδομοῦντες, ἰδίαις χερσὶ τὰς λεπτάς αὐτῶν ἐργασίας ἐργάζονται κατὰ τὴν ἐκάστου τέχνην. Ἐν στόματι δὲ σχεδὸν πᾶσαν θείαν

4. ἐπὶ τὸ αὐτὸ, uti assolet, cod. Rhedig.

5. Ἀντιοχεία cod. Rhedig.
CAP. IV. — 1. Deest εἰκέναι. Petavianus. Ios. Scaliger supplet μηδὲ τῷ

κηφῆνι τῶν μελισσῶν ὁμοιοῦσθαι, ἐργ. κτλ. Cornarius convertit neque intempestive cibum capientem, neque hinc alieno labore partum, velut vespa cum apibus solet.

ab iis nequaquam abhorrere vel eorum consuetudo persuadet qua promiscue viri cum mulieribus cubant. Ceterum Antiochia quoque sedes habent, quo e Mesopotamia sese contulerunt.

Hoc vero longe perniciosissimum dogma ex nimia quorundam Cap. IV. fratrum imperitia manavit. Qui cum recte alioqui de fide sentirent, vitae ex Christi domini praescripto instituendae modum nequaquam intellexerunt; quatenus renuntiare mundo ac bonis se suis et facultatibus abdicare, fortunas suas vendere ac pauperibus dilargiri, crucem ferre ac serio sequi se mandavit, non ut iners et otiosus quispiam esset, aut intempestive helluaretur, ac fucorum inter apes similis foret, quinimo suis ut manibus opus faceret, ac beatum imitaretur apostolum, qui mundum valere iubens praeco veritatis extitit: *Cuius manus non ipsi solum, sed et iis qui cum illo erant necessaria suppeditabant*; cum et ipsi interim minime cessarent, sed operae participes essent, ut quodam ipse loco gloriatur, ac disertis illud verbis praecipit: *Qui non operatur, non manducet*. Sed illi, Act. 20, 34. quos dixi, fratres nostri haud scio an a Mane, qui illuc e Perside profectus est, ista didicerint, quae ab omni ratione prorsus aliena sunt. Cum e contrario animadvertere illos divina scriptura iubeat, qui nihil operis faciunt. Verum nonnullorum mentibus dictum illud servatoris imposuit: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam*. At illi pereuntem illum cibum ad praeclaram illam operam laboremque referunt, quem in consecranda iustitia sustinemus. Quae quidem opera in Abraamo tum eluxit, cum 2. Thess. 3, 10. is vitulum appareret; nec non et in vidua, quae Eliae caussa laboravit, et in lobo denique, qui in liberis idem suis fortunisque praestitit. Praeterea nullus est dei famulus qui non ad obtinendam iustitiam manibus suis opus exerceat, quo in egentes beneficus esse possit. Quod in unoquoque monasterio, tam in Aegypto quam in aliis provinciis, fieri cernimus, ubi iustitiae gratia sic ad opus incumbunt omnes, tanquam apes quaedam, quae ceram pedibus, stillas mellis ore comportantes, communem universorum dominum pro sensu suo atque captu, quodam velut vocis cantu ac praedicatione celebrant, prout testatur Salomon: *Sapientiam, inquit, honorans* Ioann. 6, 27. *provecta est*. Nec aliter servi illi dei in solida veritatis petra, velut fundamento, stabiliti, ac domum suam firmam atque inconcusam exstruentes, pro ea quam profitentur arte, minutissimas quasque operas singuli manibus suis exercent. Gen. 19. 3. Reg. 17. Prov. 8, 8. *Idem vero universam*

2. ὄς σου edit. Petav. Colon. repet.

3. τε eodd. mss. uterque. δὲ editi.

4. τῆς om. in edit. Petav. Colon. repet.

5. ἐν om. in edit. Petav. Colon. repet.

γραφὴν ἀπαγγέλλουσιν, ἀκητί τε καὶ ἀόκως συχνὰς ποιοῦνται τὰς ἀγρυπνίας, τοῦτο μὲν ἐν εὐχαῖς, τοῦτο δὲ ἐν ψαλμοφθαῖς, ἐνδεικτικῶς δὲ τὰς συνελύσεις τὰς ἐξ ἔθους ἐνθέσμως τεταγμένως, διημερεύουσι τε πάντοτε τὰς ὁ ἀδιαλείπτους κατὰ διάστημα ὥρας τὰς εὐχὰς θεῶ ἀκαταγνώστως μετὰ ταπεινοφροσύνης πολλῆς καὶ οἰμαγῆς ἐπιπόνου ἑ θεῶ ἀναπέμποντες, ταῖς τε ἰδίαις χερσίν, ὡς ἔφην, ἐργαζόμενοι, μετὰ καὶ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας· ἵνα μὴ ἐπιδειξίς γένωνται, καὶ εἰς ὑποκρίσεις ἀνθρωπίνης ἐμπέσωσι, καὶ οὐκέτι τῶ ἀσεβοῦντι δυνάμενοι τὰ ἀληθῆ λέγειν, οὔτε ἐκτὸς ῥύπου εἶναι τῶν ἀπὸ ἀδικίας ἀνθρώπων πλουσίων καὶ πλεονεκτούντων τοὺς πένητας, οὔτε ἐκτὸς αἰτίων τούτων γίνεσθαι, μὴ ὁ δυνάμενοι ἐκ δικαίων πόνων τὴν ἐφήμερον ἔχειν τροφήν, ἀλλ' ἀναγκαζόμενοι, διὰ τὸ ἐνδεὲς τῆς ἀεργίας, τραπέζης πλουσίων μετέχειν.

Κεφ. ε'. Διὸ παραγγέλλει ὁ θεῖος λόγος, φάσκων, Μὴ ἐπιθύμει βρωμάτων τῶν πλουσίων, ταῦτα γὰρ ἔχεται ζωῆς ψευδοῦς. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ὅτι τοιαύτας ἔδει παρασκευάζειν, Εἰ δὲ ἀπληστότερος εἶ, μὴ ἐπιθύμει τῶν αὐτοῦ βρωμάτων. Ἐν τούτοις γὰρ ἰδοξάσθησαν οἱ παῖδες οἱ ἐν τῇ Βαβυλῶνι, ἀρνησάμενοι τράπεζαν βασιλέως, καὶ ἀρνησάμενοι σπέρμασιν ἀρκεῖσθαι, ἢ τραπέζῃ καὶ βρώμασι, χρηματικῶν καὶ δόξῃ ἀποταξάμενοι, ὡς Μωϋσῆς μᾶλλον εἴλετο συγκαουχεῖσθαι τῶ λαῷ τοῦ θεοῦ ἢ περ ἀπολαύειν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν, ἐργαζόμενος δὲ ἰδίαις χερσίν ἔτυχε προφητείας. Πραβᾶτων γὰρ οὗτος ποιμὴν κατέστη, ὁ εὐγενής, καὶ υἱὸς θυγατρὸς βασιλέως, ἵνα μὴ ἀργὸν ἔσθῃ ἄρτον. Ὡς καὶ διδάσκει ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰακώβ, λέγων Αἰβάν, Δός μοι ἐργασίαν, ἵνα ἐργάζωμαι, τοῦ ἰδίου ἄρτου. Καὶ αὐτὸς πάλιν ποιμαίνειν προστέτακται παρὰ τοῦ ἰδίου πενθεροῦ, ἵνα μὴ ἀργὸν ἄρτον ἔσθῃωσιν οἱ δίκαιοι. Τοῖς δὲ ἀποστόλοις εἴρηται ἀρκεῖσθαι τῶ ἑ λόγῳ κηρύττειν, ἵνα μὴ ἀσχολῶνται ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐπὶ τὸ κήρυγμα τὴν πορείαν ποιοῦμενοι. Ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ, καὶ, Ἀρκετὸν τῶ ἐργαζομένῳ ἢ τροφῇ αὐτοῦ. Καὶ τοῖς τε ποιμῆσιν ὡσαύτως διὰ τὴν τῶν λαῶν συχνὴν ἀσχολίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ ἐνδεικτικῆς λειτουργίας φησὶν ὁ θεῖος λόγος, Τίς ποιμαίνει ποιμνῆν, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος αὐτῆς οὐκ ἔσθῃει; ἢ τίς φυτεύει ἀμπέλωνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐ μεταλαμβάνει; Καὶ, φησὶ, τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν, ἵνα τὸν πρεσβύτερον, ἢ τὸν ἐπίσκοπον μὴ ἐλαττούμενον τῆς ἐφημέρου τροφῆς καταστήσειε, προτρεπόμενος λαοὺς ἐκ δικαίων πόνων νέμειν τὰ πρὸς τροφήν τοῖς ἱε-

6. ἀδιαλήπτους libri omnes.

7. Θεῶ, quod superfluum videtur, Pe-

tavius cancellis inclusit.

8. Libri vulgo δυναμῆνας.

paene scripturam ore pronuntiant, impigre ac strenue aut orando aut psalmos emodulando pervigilant, solennes de more conventus, ac quotannis constitutos obeunt, statas horas, et alternis spatiis continuo descriptas perpetuis ad deum fundendis precibus, summa cum abiectioe animi ac laboriosis gemitibus transigunt, cum interea propriis, uti dixi, manibus, adiuncta spiritali exercitatione, opus instituant, ne aut inopia laborent, aut in humanas simulationes incidant, sic, ut impiis libere veritatem eloqui non audeant, neque ab eorum hominum qui per nefas ac pauperum iniuriam locupletati sunt contagione ac maculis vindicare sese possint, nec illorum denique cibariis carere, quod iustis laboribus quotidianum sibi victum comparare nequeant, sed ob inopiam ex otio et inertia derivatam ad beatorum mensas confugere cogantur.

Quam ob rem divinum nos oraculum docet, *Ne concupiscas cibos divitum; hi enim cum mendaci vita coniuncti sunt.* Tum alio in loco eiusmodi quales appositi fuerint vicissim praeparandos admonet, *Quod si insatiabilis es, illius cibos ne concupiscas.* Qua in re praeclearam pueri illi Babylone gloriam adepti sunt qui repudiata regis mensa exquisitis huius epulis legumina praetulerunt ac divitias splendoremque contempserunt. Nec aliter Moyses, qui vexari affligique cum populo dei quam Aegyptiacis thesauris perfrui maluit. Qui quidem dum suis ipse manibus opus exercet, propheta factus est. Ille enim ipse nobilis et a filia regis adoptatus, ut ne otiosus pane vesceretur, opilio constitutus est. Idem et pater noster Iacob nos docuit, cum Labanum alloquens, *Da mihi, inquit, operis aliquid, proprium ut victum meream.* Unde et a socero ovium itidem gregibus praeficitur. Quae idcirco facta sunt omnia, ne sancti homines panem otiosi comederent. Apostolis vero a domino praeceptum istud est ut divini verbi praedicatione contenti essent, ne ex aliis alias in urbes ac loca praedicandi causa migrantes variis rebus distraherentur. *Dignus est enim operarius mercede sua; et, Sufficit operario alimentum suum.* Quam eandem ob causam pastoribus pro incredibili ipsorum in gubernandis populis occupatione atque ecclesiastica procuratione administrandique labore perpetuo divinum hoc oraculum edicit: *Quis gregem pascit, et illius lacte non alitur? Quis plantat vineam, et eius fructu non vescitur?* Deinde, *Operam, inquit, navantem agricolam ante omnes par est fructus edere;* ut ne presbyterum, vel episcopum quotidiano cibo indigentem constituat. Ob id populos adhortatur, ut quae ad alendos sacerdotes necessaria sunt instissimis suis laboribus quaesita suppeditent, offerendis pri-

Cap. V.
Prov. 22, 2.

Dan. 1.

Ezed. 3.
Hebr. 11, 14.

Gen. 29.

Matth.
10, 10.
Luc. 10, 7.
1. Tim. 5, 8.

1. Cor. 9, 7.

ρεῦσι, διὰ ἀπαρχῶν τε καὶ προσφορῶν, καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἐξουσίαν ἔχοντες οἱ ἐκ θεοῦ τοὺς λαοὺς ὀδηγεῖν προστεταγμένοι, οὐδὲ τοῦτοις κέρηονται κατακόρωσ, οἱ θεῷ τελείως εὐαρεστεῖν ἐπαγγελλόμενοι.

Κεφ. ε΄. Καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων καὶ αὐτοὶ μετὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου μιμούμενοι τὸν ἅγιον αὐτῶν μετὰ τὸν θεὸν ἐν Χριστῇ πατέρᾳ, φημι δὲ Παῦλον τὸν ἅγιον ἀπόστολον, καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ δυνατόν, εἰ καὶ μὴ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείους ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐργαζόμενοι, οἷαν δ' ἀναλόγως συμπρέπουσαν τῷ ἀξιώματι καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος ἐνδελεχεῖα εὐροῖεν τέχνην, ὅπως μετὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ κηρύγματος ἡ συνειδήσις χαίρη, καὶ διὰ χειρῶν ἰδίων κερκοφοροῦσα καὶ ἑαυτῇ ἐπαρκουμένη, τοῖς ¹ τε ἀδελφοῖς καὶ ἐνδεομένοις τὴν μετὰ χεῖρας οἰκονομίαν, ἀπαρχῶν δὲ, φημι, καὶ προσφορῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν διὰ χειρῶν ἐργασμένων δι' ὑπερβολὴν διαθέσεως πρὸς θεὸν, καὶ τοῖς πέλας ἐκουσίως μεταδιδοῦσα· καὶ τοὶ γε μὴ ἀναγκαζόμενων αὐτῶν, μῆτε κατακρινόμενων, ἀλλὰ δικαιοσύνης πόνους καὶ ἐργασίαν ἐκκλησιαστικὴν ἔχόντων, καὶ κατὰ δικαιοσύνην σιτουμένων, δι' ὑπερβολὴν δὲ προαιρέσεως τοῦτο αὐτῶν ποιούντων. Ἐπιποθεῖ γὰρ αὐτῶν ἡ ἔνθεος ψυχὴ, καὶ ἐν φόβῳ θεοῦ ἐστηριγμένη, καὶ ἐκ πνεύματος ἁγίου τὴν γνώσιν κεκτημένη, πλοῦτου ἐπουρανίου τοῦ κατὰ δικαιοσύνην μετὰ ἐπαίνου καὶ κλέους καὶ ἀριστείας, τοῦ διὰ θεῶν δογμάτων καὶ θείας μελέτης ἁγίας γραφῆς καὶ λογίων θεοῦ, ψαλμῶδιων τε καὶ συνάξεων, ἁγίων νηστειῶν τε καὶ ἀγγελίας ² καὶ πολιτείας, καὶ τῆς διὰ χειρῶν ἔνεκεν δικαιοσύνης μετὰ προαιρέσεως ἐργασίας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλω ³ προελήφθησαν τύπῳ οἱ αὐτοὶ τίμιοι ἡμῶν ἀδελφοὶ, οἱ κατὰ Μεσοποταμίαν ἐν μοναστηρίοις ὑπάρχοντες, εἰσὶν ⁴ Μάνδραις ⁵ καλουμέναις, ⁶ κώμας γυναικικὰς προβαλλόμενοι, ⁷ καὶ σάκκῳ προφανεῖ ἐπερειδόμενοι. Ἔδει δὲ τὰ τῆς ἁγίας παρθένου μητρὸς ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχειν τέκνα σεμνὰ, οἰκουρὰ, θεῷ λατρεύοντα κρυφίως τῷ εἰδότε τὰ κρύφια, καὶ ἀποδιδόντι ἐν τοῖς φανεροῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ εὐσχημόνως διὰ τοὺς ἕξω, καὶ μὴ βούλεσθαι λαβεῖν ἀπὸ τῶν ὀρώντων τὸν μισθόν, καὶ τὴν χάριν. Ἀλότριον γὰρ ἐστὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σάκκος προφανῆς, καὶ κόμη ⁸ μὴ ἐκτεμνομένη ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων. Ἀνὴρ γὰρ, φησι, οὐκ ὀφείλει κομᾶν, εἰκῶν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων.

CAP. VI. — 1. δὲ cod. Rhedig.

2. καὶ πολιτείας verba non habet cod. Rhedig.

3. προελήφθησαν τύπῳ codd. mss. uterque. τύπῳ προελήφθησαν edidi.

4. μάνδρες codd. mss. uterque.

5. καλουμέναι cod. Rhedig. Quod ideo adnotandum duxi quod etiam cod. Ien. ea prius erat scriptura quam ab eadem

manu καλουμέναις correctum est.

6. κώμας γυναικικὰς correctum est Cornarius (in versione Lat.) et Petavius. Libri habent κώμας γυναικικὰς.

7. Cornarius veritē et sacco coarctato incedunt.

8. μὴ ἐκτεμνομένη emendavit Seimsius Epist. ad Colivium super cap. 11. primae ad Corinth. Epist. pag. 92 κ.

mitiis, oblationibus, ac reliquis id genus. Quae cum in potestate sua habeant, quibus regendorum a deo populorum est commissa provincia, horum tamen usui plene penitusque non indulgent, qui deo perfecte placere se velle profitentur.

Illi enim tametsi e sacerdotum numero sint, ad sanctissimi sui Cap. VI. secundum deum in Christo patris imitationem (Paulum apostolorum intelligo), non omnes quidem, sed plerique tamen ad susceptam divini verbi praedicationem externam manuum operam adiungunt; quamcumque demum artem adepti sint, quae nec e dignitate sua, nec ab ecclesiae cura quam perpetuam gerunt, abhorreat, ut ipsorum conscientia, praeter illum divini verbi praedicandi laborem, propriarum manuum fructum ferens, ac cum sibi ipsi, tum fratribus et egentibus operis sui quaestum impertiens, voluptate perfundatur, hoc est tam primitias et oblationes, quam quod manuum suarum opera lucelli quaesierit cum proximis suis ultro pro ardenti in deum amore communicet. Atqui nulla ad id agendum necessitate coacti damnatique sunt. Sed cum iustissimos alios labores et ecclesiasticas occupationes habeant, et pro eo atque aequum est ali indidem debeant, abundantia quadam virtutis et proluxae voluntatis id sibi oneris imponunt. Etenim divinus illorum animus, et in dei timore stabilitus, infusaque a spiritu sancto scientia praeditus, coelestium opum quae in iustitia positae sunt desiderio tenetur, quas cum laude et gloria, egregisque factis e divinis dogmatibus ac sacrarum literarum et orationum dei meditatione, atque e Psalmorum concentionibus et ecclesiasticis conventibus, nec non et sanctis ieiuniis, castitate, religiosissimo vivendi instituto, ac sponte sibi indicta ob amorem iustitiae manuum opera consequuntur. Est et alia quaedam vivendi forma ac disciplina, qua istiusmodi venerandi nostri fratres utuntur qui in Mesopotamia in monasteriis, quas *Mandras* appellant, domicilium fixerunt. Qui et comas muliebrem in modum promittunt, et cilicium propalam affectant. Sed nimirum oportebat sanctae virginis, ac nostrae matris ecclesiae liberos esse perhonestos, domum servantes, deoque, qui abdita occultaque novit ac palam praemia persolvit, uti scriptum est, in abdito servientes, idque decore, propter externos et honeste, adeo ut nullam ab intuentibus mercedem aut gratiam exspectarent. Est enim ab ecclesiae catholicae et apostolorum doctrina prorsus alienum cilicium palam prae se ferre, ac comam summittere. *Vir enim*, inquit apostolus, 1. Cor. 11, 14. *comam nutrire non debet, cum imago dei sit et gloria.*

Matth.
6, 6.

Ἐκτεταμένην librorum est scriptura. ἔξ- rius (verit enim coma extenta) et post
τεινομένην rescribendum iudicavit Corna- sum Petavius.

ρεῦσι, διὰ ἀπαρχῶν τε καὶ προσφορῶν, καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἕκαστος ἔχοντες οἱ ἐκ θεοῦ τοὺς λαοὺς ὀδηγεῖν προστεταγμένοι, οὐδὲ τούτοις κέχρηται κατακόρως, οἱ θεῶ τελεῖως εὐαρεστεῖν ἐπαγγελλόμενοι.

Κεφ. ε'. Καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν τοῦ θεοῦ ἱερέων καὶ αὐτοὶ μετὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου μιμούμενοι τὸν ἅγιον αὐτῶν μετὰ τὸν θεὸν ἐν Χριστῷ πατέρα, φημί δὲ Παῦλον τὸν ἅγιον ἀπόστολον, καὶ αὐτοὶ κατὰ δύνατον, εἰ καὶ μὴ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείους ταῖς ἰδίαις χερσὶν ἐργασίμενοι, οἷαν δ' ἀναλόγως συμπρέπουσαν τῷ ἀξιώματι καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος ἐνδεδειχία εὐροῖεν τέχνην, ὅπως μετὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ κηρύγματος ἡ συνείδησις χαίρη, καὶ διὰ χειρῶν ἰδίων κεραιφοροῦσα καὶ ἑαυτῇ ἐπαρκουμένη, τοῖς ¹ τε ἀδελφοῖς καὶ ἐνδοκίμοις τὴν μετὰ χεῖρας οἰκονομίαν, ἀπαρχῶν δὲ, φημί, καὶ προσφορῶν, ἐξ αὐτῶν τῶν διὰ χειρῶν ἐργασμένων δι' ὑπερβολὴν διαθέσεως θεὸν, καὶ τοῖς πέλαις ἑκουσίως μεταδιδούσα· καὶ τοὶ γε μὴ ἀναγελλόμενων αὐτῶν, μήτε κατακρινομένων, ἀλλὰ δικαιοσύνης πόνοις ἐργασίαν ἐκκλησιαστικὴν ἔχοντων, καὶ κατὰ δικαιοσύνην αἰτουμένων δι' ὑπερβολὴν δὲ προαιρέσεως τοῦτο αὐτῶν ποιοῦντων. Ἐκαστὴ γὰρ αὐτῶν ἡ ἐνθεὸς ψυχὴ, καὶ ἐν φόβῳ θεοῦ ἐστηρικμένη, καὶ πνεύματος ἁγίου τὴν γνώσιν κεκτημένη, πλοῦτου ἐπουρανίου κατὰ δικαιοσύνην μετὰ ἐπαίνου καὶ κλέους καὶ ἀριστείας, θείων δογμάτων καὶ θείας μελέτης ἁγίας γραφῆς καὶ λογίων ψαλμῶδιῶν τε καὶ συναξέων, ἁγίων νηστειῶν τε καὶ ἀγγελίας λιτείας, καὶ τῆς διὰ χειρῶν ἕνεκεν δικαιοσύνης μετὰ προαιρέσεως γασίας. Ἄλλα καὶ ἄλλω ² προελήφθησαν τύπῳ οἱ αὐτοὶ τίμας ἀδελφοί, οἱ κατὰ Μεσοποταμίαν ἐν μοναστηρίοις ὑπάρχοντες, ³ Μάνδραις ⁴ καλουμέναις, ⁵ κώμας γυναικίαις προβαλλόμεναις σάκκῳ προφανεῖ ἐπερειδόμενοι. Ἔδει δὲ τὰ τῆς ἁγίας παρθενίας τρῶς ἡμῶν τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχειν τέκνα σεμνά, οἰκουρὰ, τρέφοντα κρυφίως τῷ εἰδότε τὰ κρύφια, καὶ ἀποδιδόντι ἐν τοῖς τοῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ εὐσχημόνως διὰ τοὺς ἕξω, βούλεσθαι λαβεῖν ἀπὸ τῶν ὀρώντων τὸν μισθόν, καὶ τὴν χάριν ἰσχυρὴν γὰρ ἐστὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας σάκκος προφανής, ἡ μὴ ⁶ μὴ ἔκτεμνομένη ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων γὰρ, φησὶ, οὐκ ὀφείλει κομᾶν, εἰκῶν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχει.

CAP. VI. — 1. δὲ cod. Rhedig.

2. καὶ πολιτείας verba non habet cod. Rhedig.

3. προελήφθησαν τύπῳ codd. mss. uterque. τύπῳ προελήφθησαν editi.

4. μάνδρες codd. mss. uterque.

5. καλουμέναι cod. Rhedig. Quod ideo adnotandum duxi quod etiam cod. Ien. ea prius erat scriptura quam ab eadem

manu καλουμέναις correctum eadem

6. κώμας γυναικίαις correctum eadem

7. Corn. trill et sacco

8. ἡ ἐκτεμνομένη

9. ἡ ἐκτεμνομένη

Sed deterius quiddam ac contrarium ab illis geritur, siquidem Cap. VII.
 isti barbam, hoc est propriam viri formam, resecant, capillos vero
 ut plurimum prolixiores habent. Atqui quod ad barbam attinet, in
 Apostolorum Constitutionibus divino sermone ac dogmate praescri-
 bitur, ne ea corrumpatur, hoc est ne barba ponatur, neve meri-
 tricius cultus et ornatus usurpetur, ac ne per arrogantiam et fastum
 affectata quaedam iustitiae species in congressu ac consuetudine
 praeferatur. Illud enim Nazaraeis duntaxat ob figuram congrue-
 bat. Quippe veteres per futurarum rerum adumbratas imagines tra-
 ducti sunt; velut cum comam ex voto promissioem habuerunt, do-
 nec mundi votum advenit et impletum est, hoc est apparuit Chri-
 stus dominus unicus dei filius, et innotescere mundo coepit ille ipse
 sempiternus quidem, sed ab omni genere hominum nequaquam agni-
 tus, verum a quibusdam duntaxat, qui in ipsum crediderant; ut
 cognito capite nullam huic ignominiam imponamus. Nam non tam
 de proprio cuiusque capite loquitur apostolus, quam ab eo in Chri-
 stum ipsum ludibrium contumeliamque derivat. *Nonne*, inquit, *na-*
tura ipsa nos docet quid vir comam si nutriat ignominia est illi? Quod
 quidem ignominiae genus laudabile non est, ut illa quae dicit, *Igno-*
minium contempsisti. Neque enim quasi quoddam virtutis officium,
 dei illud caussa suscipitur, tametsi ad deum pertinere videatur, sed
 a contentione ac pertinacia profectum est, cum iam pridem legis
 umbra figuraque praetergressa veritas ipsa successerit. Quare sic
 apostolus decernit: *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem con-*
suetudinem non habemus, nec ecclesiae dei. Quibus verbis eos qui
 tale aliquid faciunt, et contentiose refragantur, ab apostolorum re-
 gula ac dei ecclesia summovendos putat. Haec igitur omnia acce-
 pta a Massalianis occasione dicere necessarium habuimus, quod et
 ipsi indidem contracto opinionis illius morbo animoque depravati a
 veritate deciderunt; unde nova est haeresis ex otio et ignavia cete-
 risque pestibus conflata.

1. Cor.
11, 19.

Haec sunt quae de istiusmodi hominibus accepimus, qui mundo Cap. VIII.
 ad ludibrium expositi videntur, quique plebeia ingenii sui sensa et
 sermones evomunt, ac nec ulla firmitate cohaerent, et omnino de-
 sperati sunt atque extra dei aedificationem constituti. Quare paucis
 illis adversus eos disputatis ad eosdem confutandos aggrediemur.
 Principio mulieres cum viris promiscue versari, nulla ex veteri eo-

Constit. Apost. I, 3.

3. κατακομίσθαι (sic) cod. Rhedig.
 κατακομίσθαι coniecit Petav. Corna-
 rius κατακομίσθαι. Virtus enim neque
 meretricio more ob comam efferaris.

4. ἤγοντο rescripsit Petavius, prae-
 eunte Cornario, qui ducebantur vertit.

Cap. VIII. — 1. Libri vulgo γυναι-
 κες.

ἀνδρῶν ἐπιτοαυτὸ εἶναι, οὔτε ἀπὸ παλαιᾶς συνηθείας τῶν φύσει συζυγίων κεκτημένων ὁ δίκαιος ὀρίζει λόγος, ἀλλὰ ἀνὴρ ² γυνὴ ἐπιτοαυτὸ ἕνα πρὸς τὴν μίαν, ὡς Ἀδὰμ πρὸς τὴν Εὐάν, ὡς Σάρρα πρὸς τὸν Ἀβραὰμ εἶχεν, ὡς Ῥεβέκκα τῷ Ἰσαὰκ συνῆπτο. Εἰ γὰρ καὶ τινες τῶν πατέρων δύο καὶ τρεῖς γυναῖκας ἐσχῆκασιν, οὐκ ἐν μιᾷ οἰκίᾳ αἰ γυναῖκες ἦσαν. Χοίρων γὰρ τὸ τοιοῦτον εἶδος, καὶ κτηνῶν ἢ τοιαύτη συνάφεια. Οὗτοι δὲ μᾶλλον εἰς ἑκπληξιν ἡμᾶς ἀναγκάζουσι φέρειν, ἐπαγγελιομένων αὐτῶν πρὸς γυναῖκας συνάφειαν μὴ εἶναι, τούναντιον μᾶλλον τὴν χλεύην ἀπεργαζόμενοι, καὶ τὴν τελείαν αὐτῶν ἐνδεικνύμενοι αἰσχύνῃ. Εἰ γὰρ καὶ γαμετὰς εἶχον οἱ τοιοῦτοι, σποράδην, οὐκ ἀναμιξ ταύτας ὤφειλον κεκτήσθαι. Εἰ δὲ καὶ εἰσιν ἐν συζυγίᾳ, οὐκ ἔδει αὐτοὺς τὸ ἐκ θεοῦ καταδειχθὲν, ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνάφειαν, μετὰ εὐσηχημοσύνης καὶ σεμνότητος καὶ ἐπιστήμης καὶ ἐξ ἰδίας ἐλευθερίας, ἐπὶ τὸ μέσον φέροντας φωράσαι. Εἰ δὲ καὶ ἀπέσχοντο γυναικῶν ἐν ἀγγελίᾳ τινὲς ὄντες καὶ ἐν ἐγκρατεῖᾳ, ἐξύβρισαν τὸ δίκαιον, διὰ τῆς ἀνοησίας καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς πολίτευμα, διὰ τῆς ἐν ἀφροσύνῃ ἀφειδοῦς ἐργασίας, οὐ τῶν ἀποστόλων τοῦτο πεπραχότων, οὐ τῶν πρὸ τῶν ἀποστόλων προφητῶν τοῦτο διαταξαμένων.

pag. 107b.

Κεφ. 2. Μωϋσῆς γοῦν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀναλαβὼν τὴν ὑμνηγορίαν ᾄδει τῷ Θεῷ ᾄσμα, ἀνελθὼν ἀπὸ θαλάσσης, φάσκων, Ἕλισσμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται, ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. Ὁμοῦ δὲ ἐπεφώνουν αὐτῷ οἱ ἄνδρες, καὶ οὐδαμοῦ γυναῖκες· ἵνα τὴν εὐτακτον δείξῃ διάθεσιν, ἵνα τὸ σεμνὸν τῆς εὐταξίας τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ κηρύξῃ. Εἶτα μετέπειτά φησι, Καὶ λαβοῦσα Μαριάμ τὸ τύμπανον ἤρχε τῶν γυναικῶν, καὶ ἔλεγεν, Ἕλισσμεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Καὶ γυναῖκες ὁμοῦ ἐπεφώνουν τῇ ὁμοτρόφῳ καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ γένους ὑπαρχούσῃ, καὶ ἐν τινι προαγούσῃ, διὰ τὴν ἀνεπιστήμονα καὶ τὴν συρφετώδη διάνοιαν τῶν ἀναμιξ ἐργαζομένων ἑτεροδασκαλίας. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεώς φησι ὁ προφήτης, Καὶ κόψονται κατὰ φυλὴν, φυλὴ κατέναντι φυλῆς· φυλὴ τοῦ Νάθαν καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· φυλὴ τοῦ Ἰούδα καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς, καὶ τὰ ἑξῆς. Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι διατάσσουσι τῇ ἐκκλησίᾳ· οὕτω καὶ ὁ κύριος διέταξεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἀπὸ μιᾶς τὸ ὑπόδειγμα ἡμῖν κηρύττων, φήσας τῇ ¹ μητρὶ αὐτοῦ, Μὴ μου ἄπτου· οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα. Οὕτως ὁ Γιεζεὶ προσέχεται τῇ Σουμανίτιδι, ² ἀπωθούμενος ταύτην· ἵνα μὴ ἀφανίσῃ τὸ τάγμα, ἵνα μὴ ὑβρίσῃ τὸν θεσμόν τῶν προφητῶν. Ὁ δὲ προφήτης πνεύματι ἀγίῳ φερόμενος κατὰδυσον

2. Sic habent libri. Petavius voluit μίαν. Mihi delenda plane videntur verba ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἐπιτοαυτὸ εἰς πρὸς τὴν ἀνὴρ γυνή, utpote de margine inserta.

rum consuetudine, qui in coniugio vixerunt, deprompta iustitiae et honestatis ratio patitur. Sed unus duntaxat cum una consociari debet, ut Adamus cum Eva, Sara cum Abrahamo, Rebecca cum Isaaco copulata legitur. Nam etsi quidam e patribus duas tresve uxores habuerint, non in eadem illae domo fuerunt. Nam haec alioqui forma coniunctioque porcis ac pecudibus convenit. At haeretici nostri maiorem nobis stuporem afferunt, qui cum nihil se cum mulieribus habere commune profiteantur, e contrario tamen turpia quaeque ac ridicula impensius perpetrant, et extremam suam ignominiam ostendunt. Etenim si uxores haberent illi separatim non promiscue habere illas oportebat. Si, inquam, coniugio essent obstricti, nefas erat viri cum muliere copulationem, quam deus cum omni modestia, gravitate ac prudentia coniunctam instituit, sponte sua in medium proferre ac patefacere. Quod si a mulieribus abstinent nonnulli, qui castimoniam sibi ac temperantiam indixerint, quam habent iustitiam per summam stoliditatem et honestae vitae disciplinam per inconsideratam illam vesanamque licentiam ignominiose traducunt. Nihil enim eiusmodi aut apostoli unquam fecerunt, aut ante apostolos prophetae constituerunt.

Imo vero Moyses in deserto carmen suum concinens canticum Cap. IX. deo modulatur a mari digressus: *Cantemus, inquit, domino, gloriose enim magnificatus est: equum et ascensorem deiecit in mare.* Exod. 15, 1. Atqui tum viris accinentibus mulieres ab illis abfuerunt; ut pudorem modestiamque demonstraret, et ut divinae legis gravitatem ac disciplinam ostenderet. Pergit vero deinde, *Maria porro tympanum sumens, praecipit mulieribus, et dicebat, Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est.* Cui mulieres pari modo succinebant, quae et ex eodem erat genere, et quodammodo supra ceteras eminebat; ut vel ex hoc uno imperitum ac plebeium illorum consilium institutumque refellatur qui peregrini dogmatis pudenda illa ac nefaria perpetrant. Ad haec de resurrectione propheta sic loquitur: *Et plangent* Zach. 12, 12. *tributum; tribus ex adverso tribus; tribus Nathan per sese, et uxores illorum seorsim; tribus Iuda per sese, et uxores illorum seorsim etc.* Sic et apostoli ecclesiae praescripserunt; nec non et dominus in evangelio mandavit et in una nobis exemplum praebuit, cum ita *Mariae dixit: Noli me tangere; nondum enim ascendi ad patrem meum.* Ioann. 20, 17. Ita porro Giezi ad Sunamitidem accedens feminam repellit, ne ordinem violaret, ac prophetarum instituto contumeliam faceret. At propheta spiritu sancto instinctus dolore confectam esse Sunamitidem 4. Reg. 4.

CAP. IX. — 1. „Hallucinatio est“ 2. Ed. Petav. Colon. repet. mendose ἀπο-
 τιν margine adscripsit Petavius. Σούμενος.

ἑώρα τὴν Σουμανίτιν, παραμυθίας δὲ χάριν ὑπερβέβηκε τὴν τάξιν, καὶ ἀνεδέξατο πρὸς τὴν ᾠραν ³ παραμυθίας τῆς γυναικὸς χάριν, ἴσον ἡγήσαμένος τὸ ἄπτεσθαι τῶν αὐτοῦ ποδῶν παρὰ συνήθειαν τὴν γυναῖκα τῆς αὐτῆς ἐν τῇ διανοίᾳ κακώσεώς τε καὶ λύπης. Καὶ τί μοι πολλὰ λέγειν περὶ τούτων, τῶν τοὺς κύνας μιμουμένων, καὶ τοὺς ὄσας ζηλούντων; Περὶ δὲ τοῦ εἰπεῖν ἑαυτὸν Χριστὸν, τίνι μανίας ὄν οὐκ ὀφθείη τὸ δόγμα τῶν σύνεσιν κεκτημένων; ἢ λέγειν ὅτι, Προφήτης ἐγώ; Τί γὰρ προφητείας παρ' αὐτοῖς εἶδος φαινόμενον; ἢ ποῖον Χριστοῦ θαυμαστὸν ἔργον γίνεται; Εἰ δὲ αὐτὸς Χριστὸς, εἰς ποῖον κύριον ἡλιπικέ τε καὶ πεπίστευκε; Τί τὰ τῆς πλάνης κενοφωνήματα; τί τῶν ἀνοήτων τὰ δόγματα; Ἄλλα ἀρκέσει καὶ περὶ ταύτης τὰ εἰς αὐτὴν εἰρημένα.

Κεφ. ι'. Καὶ ἕως ἄδε ἐχέτω τὸ σφραγίσαι καὶ τελειῶσαι τὴν πᾶσαν ἡμῶν περὶ τούτων πραγματείαν· τοῦ θεοῦ ἡμῖν ἐπιφανέντος καὶ βοηθήσαντος, ὡς ὁμολογεῖν ἔστιν ἐκ πάσης ψυχῆς καὶ διανοίας, εὐχαριστεῖν αὐτῷ τῷ κυρίῳ, ὅτι τὸ ἐπάγγελμα, ὃ ἐπηγγελάμεθα, ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ κατηξιώθημεν τελειῶσαι, κατὰ αἰρέσεων δὲ, φημι, τὴν διήγησιν καὶ ἀνατροπὴν ποιησάμενοι, ἅμα τε καὶ ἀποκαλύψαντες παρ' ἐκάστη τί πράττεται, ὡς κατὰ τὴν ¹ ἡμετέραν ὑπόστασιν τῆς ἀσθενοῦς ἀνθρωπότητος. Ἔως γὰρ ἐνταῦθα ὀγδοήκοντα αἰρέσεων, ὧν ἐνηγήθημεν ² τῷ κόσμῳ, καὶ ἔγνωμεν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς ὀνομασίας, καὶ τινων τὰς φήσεις, προφάσεις τε καὶ σχέσεις, τὰς ὁμὰς καὶ τὰ αἷτια ἀπαρλείπτως ὑποδείξαντες, θαυμασμῶ φερόμενοι ἐκπεπλήγμεθα τὸ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ εἰρημένον ὅτι, Ἐξήκοντά εἰσι βασιλισσαι, καὶ ὀγδοήκοντε παλλακαί, ³ καὶ νεάνιδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς· μία ἔστι, περισσότερά μου, τελεία μου. Ὡς οὖν περὶ τῶν παλλακῶν τούτων τῶν ὀγδοήκοντα εἰρηκότες ἀπαρχῆς, Βαρβαρισμοῦ, καὶ Ἑλληνισμοῦ, καὶ Σκυθισμοῦ, καὶ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ Σαμαρειτισμοῦ, ⁴ ὀνομασίας τῶν οὐκ οὐσῶν ἐνθέσμων γυναικῶν, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ βασιλέως πεπρωκισμένων, οὐδὲ ἐν διαθήκαις τῶν τέκνων αὐτῶν κληρονομεῖν δυναμένων. Φύσει μὲν γὰρ εἰσιν ἑβδομήκοντα πέντε, καὶ τούτων αἱ μητέρες πέντε, ὡς περ Ἑλληνισμὸς, ἀφ' οὗ Ἑλληνες, καὶ Ἰουδαϊσμός, ἀφ' οὗ Ἰουδαῖοι καὶ αἰρέσεις, καὶ Σαμαρειτικὴ, ἀφ' οὗ Σαμαρειτισμὸς, καὶ Χριστιανισμὸς, ἀφ' οὗ ἐξεκλάσθησαν, ὡς περ κλάδοι, αἱ ἀφορισθεῖσαι αἰρέσεις, εἰς ὄνομα Χριστοῦ κληθεῖσαι, μὴ οὐσαὶ δὲ αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ μὲν ἀπὸ μήτρων. ⁵ Φεν αὐτοῦ πολὺν διεστῶσαι, αἱ δὲ διὰ τι ἐλάχιστον ἀποκληρονόμους καὶ ξένας αὐτοῦ ἑαυτὰς καταστήσασαι, καὶ τὰ ⁵ αὐτῶν τέκνα, τῶν οὐκ

3. παραμυθίας codd. mss. uterque. παραμυθίαιν edidit libri.

Cap. X. — 1. Libri vulgo habent ἡμετέραν.

2. Fortasse excidit praepositio ἐν.

3. καὶ abest a codd. mss. uterque et edidit princ.

4. Rescribendum est ὀνομασίας.

agnovit, ideoque, ut eam consolaretur, officii legem paululum transgressus est, ac propter illius solatium, quod ab ea fiebat, ad tempus est passus, cum pedes suos a muliere praeter consuetudinem attractari calamitati ipsius ac luctui par atque aequale esse crederet. Verum quid ego diutius in illis refutandis immoror, qui canum porcorumve spurcitiā imitantur? Quod autem Christum se esse quilibet ex istis asserit, quis prudens non illud insaniae plenissimum arbitretur? aut cum se prophetas esse narrant? Quod enim prophetiae genus apud illos apparet? Quodnam vero, ut a Christo quondam, admirabile est ab illis opus editum? Quod si ipsemet est Christus, equem in dominum speravit ac credidit? Quae sunt illae tandem erroris ineptiae, quaeve stolidorum hominum dogmata? Sed adversus istam haeresin hucusque disputasse satis est.

Hic ego postremo toti a me operi suscepto finem imponam. Cap. X.

In quo singularem ergo nos divini numinis opem ac praesentiam summus experti, quod ex toto animo, ac mente confiteri, eidemque domino gratias agere debemus, quandoquidem illo iuvante quicquid receptum a nobis promissumque fuit, feliciter ad exitum perduximus, ac cum haereses omnes exposuimus refutavimusque, tum quid ab unaquaque geratur pro virium nostrarum imbecillitate patefecimus. Ceterum cum octoginta haereseon, quas in orbem terrarum introductas ad hanc diem audivimus, quarumque numerum et appellationes, nonnullarum etiam decreta et argumenta, affectionesque cognovimus, cum, inquam, illarum origines causasque nulla re, quoad fieri potuit, praetermissa docuerimus, vehementer illud admirari subit quod in sacris literis continetur: *Sexaginta sunt reginae, et octuaginta concubinae, et adolescentulae quarum nullus est numerus; una est columba mea, perfecta mea.* De his igitur octoginta pellicibus hactenus egimus, Barbarismo, Hellenismo, Scythismo, Iudaismo, et Samaritismo, quae uxorum minime legitimarum nomina sunt, cuiusmodi neque ab rege dotem acceperunt, neque in testamenti tabulis cum filiis heredes scriptae sunt. Etenim si proprie loqui velimus, LXXV sunt haereses, quarum matres quinque sunt, puta Hellenismus, sive gentilium secta, a qua gentiles oriundi sunt, Iudaismus, unde Iudaei et haereses, ac Samaritica secta, unde Samaritismus, et Christianismus. Ab his velut rami quidam separatae haereses avulsae sunt. Quae licet Christi nomen prae se ferant, nihil tamen ad illum pertinent, sed partim longius ab illo distant, partim minimam ob causam ob omni illius hereditate alienas ac peregrinas se faciunt, una cum ipsarum liberis; cum videlicet

οὐσῶν ἐνθέσιμων, ἔξω δὲ βεβηκυῶν, μόνον δὲ τὸ ὄνομα ἐπικεκλημένω Χριστοῦ, περιλειφθήσεται ἡμῖν ἢ περὶ ἀληθείας ἀπόδειξις, αὐτῆς τε τῆς περιστερεῆς τῆς μονωτάτης ὑπὸ τοῦ νυμφίου ἐπαινουμένης.

Κεφ. α'.

Καὶ ἐν σχολῇ ἡμῶν γενομένων, καὶ σφόδρα ἐκτετυσάντων ¹ θεῶν, σύντομον μὲν τῇ διαλογῇ, ἀσφαλῆ δὲ τῇ παραδόσει καὶ ὑπὲρ ἀληθείας ἀπολογία ἐν τῷ ἔξῃς ποιησόμεθα, οὐκ αὐτῆς ὑστέρως οὔσης, ἀλλὰ πρώτης, καὶ ἤδη δὲ τῶν ² πρὸ τῶν αἰρέσεων ἐν τῇ ἐνδημίᾳ Χριστοῦ ἀνωτάτω ἡμῖν ὑπομησθείσης, ³ νῦν δὲ πρώτην οὔσαν, καὶ Χριστῷ συνημμένην ἄγλιαν νύμφην ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας, καὶ τὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ἣτις ἐστὶ σὺν τῷ Ἀδὰμ πεπλασμένη, καὶ ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ πατριάρχαις κηρυγμένη, καὶ μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ πεπιστευμένη, καὶ διὰ Μωυσέως ἀποκαλυφθεῖσα, καὶ ἐν Ἠσαΐα προφητευμένη, ἐν Χριστῷ δὲ ἀναδειχθεῖσα, καὶ σὺν Χριστῷ ὑπάρχουσα, ἐν ὑστέρω δὲ ὑφ' ἡμῶν ἐγκωμιαζόμενη. Δεῖ γὰρ τὸν ἀγωνιζόμενον πρῶτον ἐνίστασθαι τῷ ἀγῶνι, τῷ τε καμᾶτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ ἀγῶνος καλαΐσμασιν, ἵνα ὕστερον τὸν στέφανον κομισάμενος μετὰ τοῦ στεφάνου ἐν ἀγαλλιάσει διατελοῖ, οὐ τοῦ στεφάνου ἕστάτου ὄντος, ἀλλὰ προκειμένου μὲν τῆς πάλης, ὕστερον δὲ διδομένου εἰς χαρὰν καὶ εἰς ἀγαλλίαν τῷ κεκμηότι. Ταῦτα δὲ περὶ τούτων εἰρηκότες ἐπὶ τοὺς προειρημένους ⁴ παρέλθωμεν λόγους, δεῖξαι πῶς ὀδοῦντα μὲν εἰσι παλλακαί, ⁵ δὲ βασίλισσαι, πῶς μίᾳ ἢ παρθένος, καὶ ἀγνῆ, καὶ νύμφη ὄμου, καὶ περιστερεῆ, καὶ ἀμνάς, πόλις δὲ ἅγια Θεοῦ, καὶ πίστις, καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, καὶ πέτρα στερεὰ, ἐφ' ἧς κτίτα ᾄδου ⁶ οὐ κατισχύουσιν. Ὅμου γὰρ ἐν πᾶσι θεῶν ἐπικαλούμενοι, καὶ ἐπικαλεσάμενοι, ἐτύχουεν τῆς ἐπαγγελίας πληρῶσαι τὴν ὑπόσχεσιν, τῆ κατὰ αἰρέσεων πασῶν φημι, ἣτινι ἐπαγγελία καὶ ἄχρι τῆς τῶν Μασσαλιανῶν ἐφθάσαμεν αἰρέσεως. Καὶ αὐτὴν δὲ καταπεπατηκότες τῷ ⁶ ὑποδήματι τοῦ εὐαγγελίου, ὥσπερ χαμαιλέοντα πολύκουν, αἰετῆ, ἄμορφον, δυσοδμίαν πνέουσαν, ἐν πᾶσι θεῶν εὐχαριστήσωμεν, πατέρε ἐν υἱῷ, υἱὸν ἐν πατρὶ, σὺν ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ᾠμήν.

CAP. XI. — 1. θεῶ cod. Rhedig.

2. Suspicio τῶν πρώτων αἰρέσεων.

3. Petavius annotavit in margine Haec depravata leviter. Quid de hoc loco statuendum sit equidem incertus sum; suspi-

cor scriptorem, id quod non semel mihi induit, ανακολουθῶς haec verba eduxit. Quod si minus placuerit, fortassis erit emendare ἢν νῦν ἰδὲ πρώτην οὔσαν.

nequaquam legitimae sint, sed inter externas habeantur, ac solum sibi Christianum nomen vendicent. Quae cum ita sint, veritas nobis ipsa declaranda superest, atque unica nimirum *illa columba*, quae a sponso collaudatur.

Quocirca cum otium nacti simus, post enixas ad deum preces, Cap. XI. ut disputatione brevem, sic maiorum traditione certam veritatis defensionem deinceps instituemus. Quae quidem non tempore posterior, imo vero prior omnibus extitit; nosque de ea ante haereses omnes, cum de Christi incarnatione dissereremus, mentionem initio fecimus. Eadem porro nunc cum omnes antecedit, tum Christo domino post eius incarnationem, velut sponsa quaedam sanctissima coniuncta est. Quae et olim cum Adamo formata, et in illis qui Abraamum praecesserunt praedicata patribus, et post Abraamum fidem merita, et per Moysem patefacta, et apud Isaiam praedicta, et in Christo demonstrata, cum eoque simul existens, posteriore a nobis loco commendabitur. Nam atletam oportet primum omnium in certamine ac labore ceterisque generibus exerceri, ut postea coronam auferens in laetitia ac voluptate degat. In quo quidem corona ipsa non postrema omnium est, sed luctae ac certamini proposita postremo ei qui in arenam descenderit, ad voluptatem delectationemque tribuitur. Quae cum ita se habeant, ad institutum sermonem redeamus, idque demonstremus ipsum, quomodo cum octoginta pellices sint ac sexaginta reginae, unica virgo sit, et casta, eademque sponsa, columba, agna, sancta dei civitas, fides, ac *firmamentum veritatis, firma petra, contra quam portae inferi non praevalent*. Nam huc usque divina, quam imploravimus, ope ac praesidio freti hoc assecuti sumus ut susceptam a nobis de omnibus haeresibus disputationem absolveremus; quam ad Massalianorum haeresin usque perduximus. Hac itaque velut quodam evangelii calceo proculcata, perinde ac chamaeleonte multipede, turpi ac deformi, et graviter olente, ob haec omnia dei gratias agamus, ac patrem in filio, filium in patre cum sancto spiritu celebremus in saecula saeculorum, Amen.

1. *Timoth.*
2, 15.
Matth.
18, 18.

4. παρέλθωμεν *cod. ms. et edit. princ.*

5. οὐ κατισχύσουσιν *cod. Rhedig.* οὐκ ἀτισχύσουσιν *cod. Ien.* οὐκ ἀντισχύσουσιν *editi libri.*

6. ὑποδήγματι *cod. Rhedig.*

7. *Subscriptio in cod. ms. est* Τέλος τὰ κατὰ μασσαλιανῶν (σαμαλιανῶν *cod. Ien.*) δόγματα.

pag. 1078. Σύντομος ἀληθῆς λόγος περὶ Πίστεως Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Κεφ. α'. Τὰ μὲν πολυειδῆ καὶ πολύτροπα καὶ πολυσηδῆ τῶν σκολιῶν¹ βουλευμάτων τῶν ἐναντίων διαλαβόντες προπετῆ διδάγματα, καὶ πρὸς εἶδος καὶ γένος διελόντες, φροῦδα καὶ ἔωλα δυνάμει Θεοῦ διηλέξαμεν, τὸν τε ἄπειρον τὸν ἀπὸ ἐκάστης αἰρέσεως βλασφημιῶν καὶ αἰσχρολογιῶν καὶ ἀηδεστάτων αὐτῶν μυστηρίων κλύδωνα διανηξάμενοι, μάλιστ' ἐπιλοισσομένοι τῶν ζητημάτων πάντη² ἐπιλοισσομένοι, καὶ τὴν τούτων μοχθηρίαν ὑπερβηκότες, τοῖς τῆς ἀληθείας γαληνίοις ἐπλησιάζομεν ἰσχυροῖς, πάντα μὲν τόπον δυσθάλαττον διαπεράσαντες, καὶ πᾶσαν ζήτησιν καὶ ἀφρισμὸν καὶ κυμάτων³ κύρτασιν ὑπομεμενηκότες, σάλον δὲ, ὡς εἰπεῖν, καὶ Ἰλιγγας, βράχη τε οὐ τὰ τυχόντα, καὶ θηριοβόλους τόπους Θεασάμενοι, ἐν πείρᾳ τε τούτων διὰ τῶν λόγων γεγενημένοι, τὸν τῆς εἰρήνης λιμένα νυκτὶ θεώμενοι, εἰς ὃν κατὰραι σπεύδοντες, δι' εὐχῆς πάλιν τὸν κύριον ἀξιοῦμεν· ἦδη μὲν παντὸς φόβου καὶ θοροῦ βου καὶ ναυτίας⁴ ὑπολωφῶντες, ἔξει δὲ καλλίστῃ⁵ τὰς⁶ ἀπὸ τῆς στερεῆς⁷ αὔρας ἐμπνεόμενοι, καὶ ἀσφαλείας, καὶ τοῦ τε εὐδίου λιμένος, ἐπισχυόμενοι τῷ πνεύματι ἦδη γεγήθαμεν, πολλὰ μὲν, εἰ δεῖ τάληθῆ λέγειν, μοχθηρὰ ἐπὶ τούτοις καὶ ὕβρεις οὐ τὰς τυχούσας ὑποστάντες, καὶ γῆν καὶ θάλατταν, ὡς εἰπεῖν, πεξεύσαντες τε καὶ ποntonοπορήσαντες, τῆς μὲν γῆς τὰ τραχῆ, καὶ τῆς ἐρήμου τὰς δυσχωρίας, καὶ τῶν προειρημένων πελαγῶν τοὺς κινδύνους, ὁμοῦ τε πόλιν ὀρῶντες, ἐπ' αὐτῆν σπεύσωμεν, τὴν ἁγίαν Ἰερουσαλήμ, καὶ τὴν παρθένον Χριστοῦ, καὶ νύμφην, ἀσφαλῆ τε βάσιν, καὶ πέτραν, σεμνήν τε μητέρα ἡμῶν, Χριστοῦ νύμφην, εὐκαιρότατα καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Λεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔξῃς.

Κεφ. β'. pag. 1079. Ἄγε τοῖνον οἱ Χριστοῦ παῖδες, υἱοὶ τῆς ἁγίας Θεοῦ ἐκκλησίας, οἱ τότε τὸ σύνταγμα τῶν ὀγδοήκοντα αἰρέσεων ἡμέρωσ ἀπὸ διερχόμενοι, καὶ σὺν ἐμοὶ τὸν τριούτον ὄγκον τῶν προειρημένων μοχθηρῶν διδασκαλιῶν διανηξάμενοι, διαπεξεύσαντες τε τὴν τοσαύτην ἔρημον, φοβερὰν τε, καὶ ἐν δίψει κατατεταγμένην, ἐπικαλεσώμεθα τὸν τῶν

CAP. I. — 1. βουλευματα cod. Ien. et ed. princ. In cod. Rhedig. eadem manus restituit βουλευματα ex βουλευμάτων.

2. Cornarius transulit vix tandem a quaestionibus undiquaque extricati.

3. κύρτασιν codd. mss. et edii. princ. κύρτωσιν edit. Petav. Similiter haec con- iunxit haec. 6°, 79. ἄγρια τε κυμάτων κυρτώματα, ἀφρισμούς δὲ (περὶ τῆς) καὶ σάλους δευνούς.

Brevis ac vera Catholicae et Apostolicae Ecclesiae Fidei Expositio.

Posteaquam varia ac multiplicia e pravis exorta consiliis, ac Cap. I.
temeraria inimicorum dogmata disputatione nostra complexi sumus,
et per formas generaque distribuentes quam cassa et inania forent dei
virtute patefecimus, tum vero ex immensis illis uniuscuiusque sectae
contumeliarum in deum ac vocum turpissimarum acerbissimorumque
mysteriorum fluctibus enatavimus, cumque omnibus quaestionum no-
dis aegre dissolutis, et illorum improbitate superata, ad tranquillam
veritatis stationem appulerimus, difficili ac tempestuoso omni loco
transmisso et procellis ac spumosis undarum vorticibus defuncti, ubi
iactationem ac vertiginem experti saepius, tum brevia vadosaque et
infesta beluis loca quamplurima prospeximus, quae quidem iis in
disputationibus commentariisque periclitati sumus, cum postremo
pacis portum eminus intueamur, ad eum navem applicare cupientes
divini numinis opem rursus implorabimus. Ac metu quidem omni
et trepidatione nauseaque cessante, optimo in statu positi, iucun-
dissimoque certioris aurae ac securitatis afflatu perfruentes, tran-
quillum iam in portum subducti spiritu animoque gestimus. Etenim
iis in omnibus, si verum fateri volumus, pluribus incommodis et
maximis iniuriis confictati ac terrestri maritimoque itinere confecto,
quorum in illo impeditas ac difficiles salebras et solitudinis asperita-
tes, in hoc varia pericula fuimus emensi, cum iam civitatem pro-
spiciamus, ad ipsam properemus sanctam Hierusalem, Christi vir-
ginem ac sponsam, basin et petram solidissimam, venerandamque
matrem nostram et eandem Christi sponsam. In quo opportune
istud usurpare possumus, *Venite, ascendamus ad montem domini, et* Esai. 2, 3.
ad domum dei Iacob, et annuntiabit nobis viam suam etc.

Agite itaque Christi filii ac sanctae dei ecclesiae liberi, qui hoc Cap. II.
nostrum de LXXX haeresibus opus benigne percurristis, quique
mecum altissimum illum pravorum dogmatum, quae hucusque per-
censuimus, gurgitem tranastis, ac vastam et formidabilem siticulo-
samque solitudinem peragrastis, rerum omnium dominum implore-

4. ὑπελωφῶντες cod. Rhedig.

5. Inepitit Petavio voculam τὰς unci-
nis includens, tanquam delendam iudica-
ret.

6. πρό pro ἀπό mendose legitur in edit.

Petav. Colon. repet.

7. Vulgo libri ἄβρα. Quam recepi
scripturam αὔρα, ea Petavio debetur.
Verè securitatis ex terra firma auris af-
flati.

ὄλων κύριον, πάσαι μὲν ἐν ἐπιθυμίᾳ τούτου ὄντες, καὶ ¹ καθ' ἕκαστον τόπον τῶν αἰρέσεων τούτων, ὡς περ ἐν Μερροῦ τόπῳ, καὶ ἐν δίδει τῆς φοβεραῆς ἀβάτου ἐρήμου, ἀεὶ συναντῶντες τοῖς σχολίοις αὐτῶν λόγοις ἐπιφανήσωμεν καὶ αὐτοὶ, "Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφως ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σέ, ὁ Θεός· καὶ πάλιν, Πότε ἔλθω, καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ; Διὰ τοῦτο τάχιον καὶ αὐτοὶ ἐπικαλεσώμεθα, οὐχ ὡς ἐκεῖνος ἐκάλει τὴν νύμφην. νυμφίος αὐτῆς τυγχάνων, καὶ κύριος, καὶ δεσπότης, καὶ βασιλεὺς καὶ Θεός, καὶ ὑπέρμαχος, ἀλλ' ὡς δούλοι αὐτοῦ ἡμεῖς ἐπικαλεσώμεθα, συνωδὰ τῷ αὐτῷ καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου νύμφη, οὐ ὅλη καλὴ εἶ, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί· ὁ παραδείσος τοῦ μεγάλου τεχνίτου, ἡ πόλις τοῦ ἁγίου βασιλέως, ἡ νύμφη τοῦ ἀσπίλου Χριστοῦ, ἡ παρθένος ἡ ἀγνή, μόνω ἐνὶ ἀνδρὶ ἐν πίστει μεμνηστευμένη, ἡ διαφανής, καὶ ἐκκύπτουσα ὡς εἰ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη, ὡς ἥλιος ἐλεκτη; θάμβος ὡς τεταγμένη, ἡ μακαριζομένη ἀπὸ τῶν βασιλίδων καὶ ἔξυμνουμένη ὑπὸ τῶν παλλακίδων, ἡ ὑπὸ τῶν θυγατέρων ἐκπυνομένη, καὶ ἀπὸ τῆς ἐρήμου ἀνερχομένη, καὶ λευκανθισμένη, καὶ ἐπὶ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτῆς ἐπιστηριζομένη, ἡ μύρον πνέουσα, ἡ ἀπὸ τῆς ἐρήμου ἀνερχομένη, ὡς στελέχη καπνοῦ τεθυμιαμένη, σμύρναν καὶ λίβανον ἀπὸ κονιορτῶν μυρεψοῦ, τοῦ δεδωκότος ἑαυτοῦ τὴν εὐδομίαν ὃν προορῶσα ἔλεγε, Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι· διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε· ἡ ἐστηκυῖα ἐκ δεξιῶν τοῦ βασιλέως, ἐνδεδυμένη κροσσάτα, διαχρύσοις πεποικιλμένη, ἡ μηδὲν σκοτεινὸν ἔχουσα, ποτὲ δὲ μεμελανωμένη, νυνὶ δὲ καλὴ καὶ λευκανθισμένη, ἵνα ἐν σοὶ γενόμεθα λωφῆσωμεν τῶν προδιελθόντων ἡμᾶς στυγερῶν τῶν αἰρέσεων πραγματιῶν, καὶ ἡσυχάσωμεν ἀπὸ σάλων τῆς τῶν αὐτῶν τρικυμίας, καὶ ἀνεψύξωμεν ἐν σοὶ, ἁγία μήτηρ ἡμῶν ἐκκλησία, καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐν σοὶ διδασκαλίᾳ, καὶ ἁγίᾳ καὶ μόνῃ πίστει Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ. Ἄλλα ἄρξομαι περὶ ταύτης τῆς ἁγίας πόλεως Θεοῦ τὰ θαυμαστά διηγῆσθαι. Τὴ γὰρ δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ αὐτῆς, ὡς φησι ὁ προφήτης, Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώποις μὲν πᾶσιν ἀπίστοις, ἀπίστοις δὲ ἀλλότρια, πιστοῖς δὲ ἀνθρώποις καὶ ἀληθινοῖς ἐν μέρει, ἐν ὑποσχέσει δὲ τελειώσεως, ² ὡς παρὰ τοῦ αὐτῶν δεσπότητος παρασχεθισόμενα ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὅπου αὐτῇ ἡ ἁγία παρθένος καὶ κληρονόμος σὺν τῷ ἰδίῳ νυμφίῳ ἐν οὐρανῷ ἔσχε τὸν κλῆρον καὶ τὴν κληρονομίαν.

Κεφ. γ.

Καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ Θεὸς ὁ ἐπὶ πάντων ἡμῖν Θεὸς ὑπάρξει τοῖς ἐκ τῆς ἁγίας ταύτης ἐκκλησίας γεννηθεῖσιν· ἀπόδειξις γὰρ ¹ αὐτῆς πρῶτη περὶ ² ἀληθείας καὶ ἐδραῖωμα πίστεως τῆς μόνης ταύτης πα-

CAP. II. — 1. καθ' ἕκαστον τόπον codd. 2. Spurium iudicasse videtur hoc ut: nisi. uterque. καθ' ἕκαστον τόπων editti quod uncinis inclusi, Petavina.

CAP. III. — 1. Scribendum αὐτῆ, *

mus. Quod quidem iam dudum in votis habuimus, cum in quolibet sectarum istiusmodi loco, sic tanquam in Marrha, et in formidolosa Exod. 15. ac squallida et inaccessa solitudine, in obliquos ac tortuosos illorum sermones incurreremus. Nunc illud iure nostro pronuntiemus, *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima Psalm. 42, 1. nea ad te, deus; item, Quando veniam, et apparebo ante faciem dei?* Quin et nos eiusdem scripturae verbis sponsam vocemus, non ut ille ipsius sponsus ac dominus, rex, deus, et protector, sed ut eius servi iisdem quibus ipse verbis illam appellemus, *Veni de Libano Cant. 4, 8. sponsa, quoniam tota pulchra es, et macula non est in te: Paradise summi artificis, sancti regis civitas, puri illibatique Christi sponsa, castissima virgo, uni ac singulari viro desponsa per fidem, splendida et diluculi instar emergens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata, quam reginae beatam praedicant, et pellices celebrant, et puellae collaudant, quae ascendis e deserto, Cant. 3, 6. splendidissimo candore collucens, et innixa patrueli, quae unguentorum fragrantiam redoles, quae ascendis e deserto, tanquam virgula fumi ex myrrhae turisque suffitu, atque ex aromatarii pulvisculo, qui suavissimum odorem exhalavit. Quem illa praevidens dicebat, *Unguentum Cant. 1, 2. effusum nomen tuum: propterea et adolescentulae dilexerunt te: quae ad dexteram regis assistis, simbriatis induta vestibus et intextis auro, variisque perpolita, quae tenebricosum nihil habes, aut obscurum, quae Cant. 1, 5. nigrore quondam infecta, pulchra nunc es, et candida: ut cum ad te pervenerimus a tristissimis illis haereseon molestiis, quas hactenus obivimus, aliquando cessemus, et a tempestatum decumanorumque, qui illic sunt, fluctuum iactatione conquiescentes in te, sancta mater ecclesia, et in sancta doctrina tua ac sancta pariter, solaque dei fide et veritate respiremus. Sed quae in hac ipsa sanctissima dei civitate admiratione digna sunt narrare iam aggrediar. Gloriosa enim de illa dicta sunt, ut propheta loquitur, *Gloriosa dicta sunt de Psalm. 66, 3. te, civitas dei!* Quae sunt eiusmodi ut cum nemo ea mortalium penitus assequi possit, tum ab infidelibus aliena, fidelibus ac veritatis studiosis ex parte liceat attingere, ostensa iisdem interim promissaque illorum perfecta possessione, quam in coelesti regno ipsorum dominus exhibebit, ubi sancta illa virgo et heres cum sponso suo hereditatem ac patrimonium obtinuit.**

Principio tenendum illud est, moderatorem omnium deum ad Cap. III. nos pertinere proprie, qui est sancta illa sumus ecclesia geniti. Haec est enim omnium in tradenda veritate primo demonstratio, et

fallor, et ita verterunt Cornarius atque Pelavius.

2. ἀληθείας (ἀληθῆ cod. Ien.) eodd. Ien. et Rhedig. ἀληθειῶν editt.

θένου, καὶ ἀγίας περιστερᾶς, καὶ ἀπάκου· περὶ ἧς ὁ κύριος ἐν πνεύματι τῷ Σαλομῶντι ἀπεκάλυπτεν ἐν Ἰσραὴλ τῶν ἁσμάτων, καὶ ἐγεν, Ἐξήκοντά εἰσι βασιλίσσαι, καὶ ὀγδοήκοντα παλλακαὶ καὶ νεάνις, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς· μία ἔστι περιστερὰ μου, τελεία μου, μετὰ προσθήκης ³ τὸ Μοῦ, καὶ Μοῦ. Αὐτοῦ γὰρ περιστερὰ, καὶ ἀπὶ τελεία· ὡς τῶν ἄλλων λεγομένων, καὶ μὴ οὐσῶν, αὐτῆς δὲ διτιτῆς ὀνομαζομένης. Ἐπὶ γὰρ ταῖς ἄλλαις οὐκ εἶπεν, ὀγδοήκοντά εἰσι παλλακαὶ μου, ἀλλὰ ταῖς μὲν βασιλίσσαις διὰ τῆς ἐνδόξου ὀνομασίας τῆς συναφείας τῆς τιμῆς ἀπένειμεν· ἐπὶ δὲ ταῖς παλλακαῖς τὸ ἀλλότριον τίλεον ἀπεφήνατο. Ὡν τοὺς ἀριθμοὺς εἰς ὄνομα λαμβάνοντες, καὶ τὴν ἀναγωγὴν τῆς θεωρίας ἐπεργάσασθαι ἐν τῷ τόπῳ ἀναγκαζόμεθα, διὰ τὸ μὴ ὑπερβαίνειν, ὅτι ψυχρολογοῦντες, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ λόγους διὰ τῶν ἀληθινῶν γραφῶν ταῖς ἀληθιναῖς θεωρίαις ἀντεξετάζοντες. Ὅτι μὲν γὰρ καὶ ὁ ἀριθμὸς γεγραμμένος ἀπαράβατος ἔστιν ἐκείνης ὑποθέσεως, καὶ οὔτε δύναται τὸ ἐν ἀριθμῷ κατατεταγμένον ἐπιόν τι εἶναι, οὔτε εἰς ἀργότητα ἐν τῇ γραφῇ ἐπιμετρεῖσθαι. Βασιλίσσαι δὲ εἰσὶν αἱ ἡδὴ πρότερον εἰς γενεαλογίαν ὀνομασμέναι ψυχαί. Ὡς γὰρ βασιλεῖ συνέπονται πλήθη πολλὰ, τοῦ δὲ βασιλέως κεφαλῆς οὐσῆς, ὡς περὶ ἐπὶ σώματος πολλῶν μελῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ εἰς ἀριθμὸν ἔσται. Ὡς περὶ ἐπὶ σώματος πολλῶν μελῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ εἰς ἀριθμὸν ἔσται. Ὡς περὶ ἐπὶ σώματος πολλῶν μελῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ εἰς ἀριθμὸν ἔσται. Ὡς περὶ ἐπὶ σώματος πολλῶν μελῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ εἰς ἀριθμὸν ἔσται. Ὡς περὶ ἐπὶ σώματος πολλῶν μελῶν ὄντων, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὁ εἰς ἀριθμὸν ἔσται.

Κεφ. δ'. Βασιλίσσα τοίνυν ἡ γενεὰ ἐν Χριστῷ κέκληται· οὐ τῆς πάσης γενεᾶς βασιλευσάσης, ἀλλὰ τῆς μιᾶς τῆς ἐπιγινούσης τὸν κύριον δι' ὀνομασίας τοῦ ἀνδρός ¹ αἰτία τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα καὶ τάξιν ² φερομένης, ὡς οἶον εἰπεῖν, Ἀδὰμ καὶ πᾶσα αὐτοῦ γενεὰ, βασιλίσσα αὕτη ἀριθμηθήσεται, ἥ τε αὐτοῦ ἀρχὴ καὶ ἡ πατριαρχία βασιλεύσασαι μετὰ τῷ μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν γνῶσιν καὶ ἣν κατηξίωται πρώτη πλάσιον πλασθῆναι, καὶ ὡς μετάνοιαν πρῶτος ἐνεδείξατο, ὡς ἔχει ἀκολουθία. Εἶτα μετὰ τούτου Σὴθ, καὶ ἡ πᾶσα μετ' αὐτοῦ ἀνθρωπότης, καὶ Ἐνῶς, καὶ Καϊνᾶν, καὶ Μαλελεήλ, καὶ Ἰάρεδ, καὶ Ἐνὼ, καὶ Μαθουσάλα, καὶ Λαμὲχ, καὶ Νῶε· τούτων τῶν ἀγίων τῶν καταλογάδην ἐν ἀριθμῷ κατὰ γενεὰν καταριθμηθέντων, ὧν ὁ ἀριθμὸς παρὰ Ματθαίῳ δεικνύεται. Ἐξήκοντα γὰρ καὶ δύο γενεαὶ τε καὶ πατριαρχαὶ παρ' αὐτῷ ἐμφέρονται διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐντελεσθέντων ἀδρανῶν, πρὸς τὸν θεὸν τὴν γνῶσιν ἐσχηκότων, ἣ δὲ ἑτέραν τινὰ ἀριστίαν τὴν βασιλικὴν τε δόξαν καὶ ἐμβριθεῖαν μετεσχηκότων. ³ ὁ κατάλογος

3. Scribendum τοῦ, nisi fallor.

CAP. IV. — 1. αἰτία recte suspectum habuit Pelavius, qui id vocabulum uncinis dampnavit. Corrigendum videtur αὐτὸ

vel αὐτῆς.

2. φερομένης emendavit Pelavius, et roménoy edidi cum cod. Ien. φερομένη cod. Paris., teste Pelavio. φερομένη

unicæ virginis illius ac sanctissimæ et innocentis columbæ fidei firmamentum; de qua dominus sancti spiritus afflatu per Salomonem hæc in Canticorum Cantico significavit: *Sexaginta sunt reginae, et octoginta pellices, et adolescentulæ quarum nullus est numerus: una est columba mea, perfecta mea.* Ubi bis illa repetita vocabula *mea et mea.* Huius enim columba, huius est illa perfecta, ut ceteræ appellentur ita quidem, minime tamen sint, ipsa vero eo nomine dupliciter insignita sit. Quare cum de aliis loqueretur, non dixit, *Octoginta sunt pellices meae*, verum reginis eximia illa appellatione proximum quendam honorem attribuit, pellices vero prorsus alienas esse declaravit. Amborum porro numerum cum nominatim habeamus expressum, contemplatione nostra altiore ad sensum evecta nonnihil expolire istud hoc loco cogimur, ut ne tanquam frigidum ineptumque prætereamus, sed quæ dicuntur, ex rei veritate ac verarum auctoritate scripturarum vera animi contemplatione perpendamus. Etenim ubicumque numerus concipitur, oscitanter prætermitti non debet, neque quod ita comprehenditur, vanum quiddam et inane videri aut otiosum existimari. Reginae porro sunt quæ iam antea stirpis in serie numeratæ sunt animæ. Ut enim regem innumera multitudo comitatur, cumque rex capitis instar sit, perinde atque in corpore, cum plura membra sint, capite ipso censi unus homo numerarique solet, sic ab uno rege multitudo omnis subiecta regi ad eundem illum referetur.

Quamobrem reginae nomine generatio in Christo continetur; non quod omnis generatio regnaverit, sed quod una duntaxat domini cognitione prædita ex viri unius appellatione regiam dignitatem sit ordinemque consecuta. Exempli gratia Adamus cum tota progenie regina una censebitur, illiusque principatus, et ab eo deductum stirpis initium, penes quos regia dignitas extitit, cum iis qui cum illo coniunguntur propter dei cognitionem, quodque primus omnium a deo fingi formarique meruerit, tum quod poenitentiae primus exemplum dederit, ut ex eius historia constat. Post Adamum Sethus, et universi ad eum adscripti mortales. Item Enos, Caïnan, Maleleel, Jared, Enoch, Mathusala, Lamech, Noë. Horum omnium sanctorum virorum, qui singillatim per generationes recensentur, quorumque numerus apud Matthaëum initus est, a quo LXII generationes ac patrum origines præstantiorum virorum nominibus expressæ sunt, qui dei notitiam adepti sunt, aut quod in aliqua alia re insigniter atque eximie sese gesserunt, regium et splendorem et

φρονιμένων habeat cod. Rhedig. dignoscere non potuit.

3. Fortasse ὧν ὁ κατάλογος.

τοῦ ἀριθμοῦ ἐμφέρεται ἄχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Ἡ ἡ γενεαὶ παρελήλυθασιν ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ Νῶε δέκα, καὶ ἐκ τῆς Νῶε ἄχρι τοῦ Ἀβραάμ ἄλλαι δέκα, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀβραάμ ἕως τοῦ αἰχμαλωσίας ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ ἰδ', καὶ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ ἰδ', ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ Αὐτοῦ Χριστοῦ ἐξήκοντα δύο γενεάς. Αἵτινες ἐξήκοντα διὰ τῆς συντομῆς ἠρίθμηνται. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑβδομηκονταδύο σταίησι κων ὑπαρχόντων, ἑβδομήκοντα ἢ γραφῆ ὠνόμασε. Καὶ εἰς τὴν προσκεκλημένων ἑβδομήκοντα, ἑβδομήκοντα δύο εὐρίσκειται ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ Μαδαία. Καὶ ἑβδομήκοντα δύο ἔρμηνεύσαντες ἐκ τῆς λεμαίου, διὰ δὲ τὴν συντομίαν εἰώθαμεν λέγειν τῶν ἑβδομηκοντα δύο ἑρμηνεῖαν. Οὕτω καὶ νῦν ἐξήκοντα βασιλισσαι, οἶμαι, εἰρηται, ἐρρουμένου τοῦ τε ἄνωθεν ἀριθμοῦ καὶ τοῦ κάτωθεν διὰ τὸ μάλιστα τῶν ἐξήκοντα πρὸς τύπους καὶ ἀναγωγὴν τῆς τελείας θεωρίας. ἐκ τῆς γὰρ δι' ἕξ δεκάδων τὴν τῆς ἑξαήμερου πληροῦσθαι περίοδον ἐπιτελεῖται εἰς τὸ συνάπτεσθαι ἀπὸ ἐκάστης γενεᾶς ὁσίων ψυχῶν ἐν θεῷ δουλευουσῶν κατὰ τὴν πίστιν. Ἐνθεν γὰρ καὶ ἕξ ὕδρια εὐρίσκειται ἐν Κανῶ τῆς Γαλιλαίας λίθιναι, αἵτινες λειψασαι πάλιν ἐκλήρονται, ἠρησασαι ἐν αὐταῖς ἀνά μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς, περὶ τοῦ μέτρου τῆς πλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης καὶ τριάδος τοῦ πληρώματος· αἵτινες ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον ἄκρατον μεταβέβληνται, πληρωθεῖσαι εἰς εὐφροσύνης γαμων καὶ υἰῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐνθεν γὰρ τὸ ἑξαγωνιαῖον κλίμακον παρὰ τοῖς ἕξωθεν λόγοις διὰ τριάδος καὶ ἑβδομάδος εἰς εἰκοσὶ ἑπταθμὸν γεωμετρούμενον, οὗ ἑξαγωνιαίου σημασία ἐστὶ πληρώσεως καὶ παντὸς ὀφωμένου κύτους, διὰ τὸ τετραχῆ ἔχειν, ὡς εἰπεῖν, τὸ πτερογώνιον, ὑποβάθραν τε καὶ τὴν ἄνωθεν τῆς ὀροφώσεως σκέπη ἐκ τῶν ἀριθμῶν τελεῖν.

Κεφ. ε'. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πλάτος μηκύνω τὸν λόγον, πάλιν ἑκὼς ἐπινομίζω περὶ τῶν ἐξήκοντα βασιλισσῶν ἕως τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας γενεῶν ἀριθμηθεισῶν τὰ εἰρημένα· μετὰ δὲ τὸν Χριστὸν καὶ οἱ τυγχανουσῶν λοιπὸν γενεῶν καθὼς αὐτῶ τῷ κυρίῳ ἰ μόνῳ ἔγνωσεν. Οὐκέτι γὰρ κατὰ γενεὰν οἱ ἀριθμοὶ παρὰ τισιν ἀνηνέχθησαν, ἢ κατὰ ἑτάθησαν, διὰ τὸ ἐπισφραγίσθαι τὸν ἀριθμὸν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως καὶ ἀποκεκλεισθαι διὰ τοῦ τῶν βασιλισσῶν ἀριθμοῦ ἕως αὐτοῦ ἐνσάρκου παρουσίας ἠριθμημένου. Λοιπὸν γὰρ οἱ μετέπειτα συγγραφεῖς, ἢ λογογράφοι, ἢ χρονογράφοι, ἢ ἰστοριογράφοι, οὐκέτι γενεῶν ἀριθμοῦσιν, ἀλλ' ἢ βασιλέων τὰς διαδοχὰς καὶ χρόνους κατὰ τὸν ἑταῶν ἀριθμὸν ἐκάστου βασιλέως. Ὡςτ' ἐξάπαντος εὖ μάλα τὸν σ

4. ἔρμηνεύσαντας codd. Ien. Rhedig. princip. ἔρμηνεύσαντες supradictus e Paris. ἔρμηνεύσανται vitium est edit. Iavicus, non videns accusativum ἔρμ

maiestatem obtinuerunt, horum, inquam, catalogus ad usque Christi
 omni natalem pertexitur. Nam ab Adamo ad Noëmum usque ge-
 nerationes praeteriere decem. Totidem a Noëmo ad Abraamum.
 Ab hoc ad Davidem XIV. A Davide ad captivitatem XIV. Hinc
 ad Christum similiter XIV. Colliguntur ab Adamo usque ad Chri-
 stum generationes LXXII, quae brevitatis gratia LX solummodo nu-
 merantur. Nam et in solitudine cum LXXII palmarum caudices Exod. 15, 27.
 ebrent, LXX tantum scriptura memoravit. Ita cum ad montem Num. 11, 27.
 LXX vocati fuissent, accedentibus Elad et Modad LXXII sunt re-
 perti. Praeterea cum LXXII Ptolemaeo regnante sacros libros in-
 terpretati sint, nos tamen compendii gratia LXX virorum editionem
 nominare consuevimus. Sic et LXX modo reginae mea quidem
 sententia commemoratae sunt, ut extremis utrimque sublatis medius
 ille sexagenarius ad figuram et imaginem ac perfectam contemplatio-
 nem evehendam superasset. Senis quippe decadibus sex dierum
 circuitus absolvitur, ut sanctarum animarum, quae ex fide in deo
 regnant, fiat ex qualibet generatione coniunctio. Unde et sex hy- Ioana. 2.
 driae Canae in Galilaea lapideae fuisse dicuntur, quae cum essent
 exhaustae, rursus implentur, singulae metretas duas tresve capien-
 tes, qui modus ad vetus novumque testamentum et trinitatis comple-
 mentum refertur. Eaedem porro hydriae ex aqua in merum vinum
 conversae sunt, cum ad nuptiarum hilaritatem et filiorum hominum
 oblectationem impletae fuissent. Hinc etiam sexangula a mathema-
 tificis figura nominatur, quae per ternarium septenariumque ad XXI.
 geometrica modulatione perducitur. Qua quidem hexagonus totius
 universitatis impletam vastitatem significat. Nam qui in eo est
 quadrangulus quaternarium numerum, basis vero ac superior pars,
 sive fastigium, senarium perficiunt.

Sed ne longior sim, satis hactenus de reginis illis LX dictum Cap. V.
 arbitror, hoc est generationibus quae ad Christum usque numeran-
 tur. Post Christum vero ad hoc tempus quot generationes deinceps
 successerint solus novit dominus. Non enim amplius per genera-
 tiones temporum est ab ullo deducta digestaque series, pro eo quod
 numerus iste per illam ipsam reginarum enumerationem, quae ad
 Christum dominium recensentur, velut obsignatus ac conclusus est.
 Nam qui postmodum extitere scriptores ac commentatores aut chro-
 nologi vel historici nullas amplius generationes numerant, sed regum
 successiones ac tempora, quorum singillatim annos describunt. Ex

σαντας, quamvis interposita particula δε,
 ad λέγειν verbum una esse adstruendum.

5. „Haec leviter depravata“ in mar-
 gine adscripsit Petavius.

Cap. V. — 1. ἔγνωται μόνω cod. Rhedig.

2. Libri vulgo ἱστορογράφοι.

τὸν γινώσκειν ὅτι καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ζητήματος τὸ πᾶν τοῦ χρόνου συνετημήθη εἰς τὸν τῶν ἑβ' γενεῶν ἕως Χριστοῦ ἀριθμὸν, διὰ τὸ μηκέτι μετὰ Χριστὸν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διὰ γενεαλογιῶν τοῦς τοῦ κόσμου χρόνους ἀριθμεῖσθαι, τελειομένου ἐν μιᾷ συνενώσει ³ τε σημαυνομένη κατὰ τὸ τῆς εὐδοκίας θεοῦ ἀμετάστατον ἔρησμα· ὡς ἀπὸ τῆς αὐτῆς τὴν τοῦ αἰῶνος συντέλειαν συντεμνομένην ⁴ καὶ ἐπὶ τὸ με-
 pag. 1082. ταβατικὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πληρουμένην. Διὸ λέγει, Μία ἐστι περιστέρα μου, τελεία μου, ὡς ἕως αὐτῆς τῶν πάντων τελειομένων, πᾶν τε χρόνοι καὶ καιροὶ ἐνιαυτοὶ τε καὶ διαστήματα γενεῶν, κατὰ τε βασιλέας, ἢ ὑπάτους, ἢ Ὀλυμπιάδας, ἢ ἡγεμονίας, ὁ αἰὼν ἑαυτὸν ἀριθμήσειεν. Ὀγδοήκοντα δὲ παλλακαί, αἵτινες ἐν μέσῳ τῶν βασιλίδων καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου βασιλείας, τουτέστι τῆς πίστεως, καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς νύμφης καὶ παρθένου, καὶ ἀσπίλου τε καὶ περιστράως, τῆς μόνης τῆ μητρὶ καὶ τῆ τεκούσῃ.

Κεφ. ε'. Ἐκκλησία γάρ ἐστιν ἀπὸ μιᾶς πίστεως γεγενημένη, τεχθεῖσα δὲ διὰ πνεύματος ἁγίου, μία τῆ μόνη, καὶ μιᾷ τῆ γεγενηκυῖα. Καὶ ὅσαι μετὰ ταύτην ἦλθον, καὶ πρὸ αὐτῆς, παλλακίδες ὀνομασμένα, αἵτινες τὸ πᾶν οὐκ ἀλλότριαι γεγένηται διαθήκης καὶ κληρονομίας, μὴ πεποικισμένα δὲ ὑπὸ τοῦ λόγου, καὶ μὴ δεξάμεναι ὑποδοχὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος, μόνον δὲ συνάφειαν ὑπὸ συνειδήσειν πρὸς τὸν λόγον ἐσηκκυῖαι. Καλῶς γὰρ ὁ Ἑβραῖος τὴν παλλακίδα ἔφρασε, φήσας ¹ αὐτὴν Φελεγέσθα. Φελέγ, ὃ ἐρμηνεύεται ἡμισυ, Ἔσθα, γυνή· ἵνα εἴπῃ, Ἡμισυ γυναικός. ² Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς τὸν κύριον, πάντας κέκληκεν εἰς ἐλευθέριον φῶς, φήσας, Ὡς ἔχετε τὸ φῶς μεθ' ἑαυτῶν, ἐν φωτὶ περιπατεῖτε, καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος λέγων, Ἵμεῖς δὲ ἡμέρας ἐστὲ τέκνα, καὶ τέκνα φωτός. Καὶ πάλιν ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ, Ὅποιῶν τὰ φαῦλα μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς. Οὕτω καὶ παλλακίδες, οὐκ ἐν τῷ προφανεῖ, οὐκ ἐν τῇ τελειώσει, οὐδὲ ἐν προικῇ ἄγονται τοῖς ἀνδράσιν, εἰ καὶ συνάφειαν σχοίεν αἱ αὐταὶ πρὸς τὰ σώματα τῶν ἀνδρῶν, οὐ μὲν τοὶ γε τὴν τῆς ἐλευθέρως γυναικός τιμὴν καὶ ὀνομασίαν καὶ βεβαίωσιν καὶ φερνὴν καὶ ἔδνα καὶ προικισμὸν καὶ γνησιότητα ἔχειν δύνανται. Παλλακίδες γοῦν αἱ καθεξῆς ἀριθμηθεῖσαι αἰρέσεις, ὡς ἄνω ἔφην, ὀγδοήκοντα μὴ θαυμαζέτω δὲ τις εἰ καὶ ἄλλοις ὀνόμασιν ἐκάστη τούτων κικλήσκειται ἐν ἐκάστη χώρᾳ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο παρατηρητέον, ὅτι πολλάκις καθ' ἑαυτὴν πάλιν ἐκάστη αἰρέσεις σχίσασα εἰς πολλὰ μέρη καὶ ὀνόματα διέστη. Οὐ γὰρ ἐστὶ θαῦμα· ἔστι γὰρ καὶ οὕτως. Ὀγδοήκοντα δὲ καὶ ἕνα ἀριθμὸν εὐρίσκομεν, ἕνα μὲν

3. Scribendum fortasse τῆ, vel γε.

Scaliger. Libri vulgo habent αὐτῆ φε-

4. Esplendum fortasse εἶναι καὶ ἐπὶ λέγεσθαι.

κτλ.

2. De formula ὅσον ἦκεν εἰς vide eru-

quibus prudens illud quisque facile potest animadvertere et ex ea quaestione indicare, tempus omne in LXII generationes ad Christum usque redactum fuisse, propterea quod deinceps post Christum, ut ex iis quae disputata sunt apparet, mundi tempora non amplius per genealogias digesta sunt. Qui quidem mundus in una illa annorum collectione perfectionem adeptus est, quam immutabilis ac solida dei voluntas obsignavit. Quare ab hac eadem abrupta terminataque saeculi consummatio, et ad aevum futurum ut impleatur traducta. Ob id dicitur, *Una est columba mea, perfecta mea*; quasi in ipsam universa desinant, tempora videlicet, anni ac generationum intervalla, sive per reges, sive per consules, sive per Olympiadas aut magistratus temporum spatia numerentur. Octoginta porro pellices sunt inter reginas interiectae, etiam Christi, qua homo est, regno prior, hoc est fide ipsaque sponsa pariter ac virgine et illibata columba, quae unica matri est atque genitrici.

Cap. 4, 8.

Siquidem ecclesia ab una fide genita, ac per spiritum sanctum in lucem edita, unica est uni genitricique suae. Tum vero quotcumque post illam, vel ante prodierunt, pellices nominantur. Quae licet a testamento, et hereditate non prorsus alienae fuerint, nullam tamen a verbo dotem obtinuerunt, nec infundentem se spiritum sanctum in seipsis exceperunt, sed solam cum verbo in conscientia sua necessitudinem habuerunt. Praeclare enim apud Hebraeos *pellicis* appellatio concipitur, cum *Phelegesestha* dicitur. Est autem *Pheleg* latine *dimidium*; *estha* mulierem significat, ut idem sit pellex, ac dimidiata mulier. Nam quod ad dominum spectat, universos ille liberam ad lucem vocavit, his verbis, *Dum lucem habetis in vobis, ambulate*. Cui adstipulatur apostolus, *Vos, inquit, diei estis filii, et lucis filii*. Item alio in scripturae loco, *Qui male agit, odit lucem, nec accedit ad lucem*. Sic igitur pellices non palam perfectae, nec dotatae ducuntur a viris, ac tametsi nonnullam cum virorum corporibus necessitudinem contrahant, liberae nihilominus honore coniugis et appellatione, ac firmitate, dote, nuptialibus donis ac muneribus, legitima denique coniunctione carent. Eiusmodi sunt octoginta illae singillatim a me percensitae haereses. In quibus mirum illud videri nemini debet, si in unaquaque regione singulae aliis quibusdam nominibus affici soleant. Quin et illud observatione dignum est, saepenumero quamlibet per sese haeresin scissam ac divisam varias in partes et vocabula distrabi. Quod, ut dixi, admirari non oportet; ac plane ita sese res habet. Ceterum LXXXI

Cap. VI.

Ioann.
12, 35.
1. Theos.
5, 5.
Ioann. 3, 20.

dite, ut solet, exponentem V. Cl. Hass Bonn., ubi etiam hunc citavit Epiphani in Leonis Diaconis Hist. pag. 430 sq., ed. locum.

διὰ τὴν μίαν τῶν πασῶν διωρισμένην, μόνῳ δὲ τῷ νυμφίῳ κεκληρωμένην, ὑπ' αὐτοῦ δὲ ὁμολογουμένην τῇ τοιᾶδε ὀνομασίᾳ ὅτι, *Μία* pag. 1064. *ἔστι περιστέρα μου, καὶ πάλιν, Τελεία μου·* ὡς τῶν πασῶν παλλακίδων ἀγεννῶν οὐσῶν, καὶ οὐκ ἐν ἀκακίᾳ ἐπιμετρούμενων, οὐδὲ ἐν ἀγνείᾳ καὶ ἡμερότητι. *Εἰσὶ μὲν οὖν ἀπαρχῆς συναπτόμεναι τῷ καλουμένῳ Βαρβαρισμῷ καὶ Σκυθισμῷ ἄχρι τῶν προειρημένων Μασσαλιανῶν δέ τὸν ἀριθμὸν, καὶ Ἑλληνισμός, ἐξ οὗ αἱ Ἑλληνικαὶ αἱρέσεις, καὶ Ἰουδαϊσμός, ἐξ οὗ Ἰουδαϊκαὶ, καὶ Σαμαρειτικῆ, ἐξ ἧς αἱ Σαμαρειτικαὶ, τῶν τριῶν ἐπὶ τὸν ἑβδομηκοστὸν ἑβδομον ἀριθμὸν προστιθεμένων, εἰς ὄγδοηκοντάδα ἀριθμὸν πληρουμένων, καὶ τῆς μιᾶς περιλειπομένης, τουτέστιν ἡ ἀγία καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ Χριστιανισμός ὄντως ὀνομασμένος ἀπαρχῆς, καὶ σὺν τῷ Ἀδὰμ καὶ πρὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων σὺν Χριστῷ, θελήματι τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ μετὰ πάντων τῶν κατὰ γενεὰν θεῶ ἐν-ρεστησάντων πιστευόμενος, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐν κόσμῳ σαφῶς ἀποκαλυφθεὶς, καὶ νῦν μετὰ τὰς αἱρέσεις ταύτας πάσας, τὰς δὴ παλλακίδας, ὑφ' ἡμῶν πάλιν ἔξυμνούμενος, ὡς κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου.*

Κεφ. ζ. *Αὐτὸς γὰρ ὁ λόγος ἐν τοῖς Ἰουδαϊσμοῖς οὕτως ἠρίθμησεν, Ἐξήκοντα βασιλίσσας φήσας, καὶ ὄγδοήκοντα παλλακίδας, καὶ νεάνιδας, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Μία δὲ, φησὶ, ἔστι περιστέρα μου, τελεία μου· μία ἔστι τῇ μητρὶ αὐτῆς ἐκλεκτῇ τῇ τεκούσῃ αὐτῇ. Καὶ ὕστερον δείκνυσι πῶς παρὰ πᾶσιν εὐρεθῆσεται, ὡς ἐντιμότερα πασῶν οὐσα, καὶ πάντων δεσπόζουσα, καὶ αὐτῷ μόνῃ ἐκλελεγμένη, ἧς τὰ τέκνα κληρονομία τοῦ βασιλέως, καὶ τέκνα ἀληθινὰ, ὡς τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, καὶ οὐ τέκνα τῆς παιδίσκης, οὔτε παλλακίδος, οὔτε τῶν ἄλλων τῶν ἀναριθμῶς ἐρημνευομένων. Εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ Χεττούρας τῆς παλλακίδος ἔσχεν ὁ Ἀβραὰμ τέκνα, οὐ συγκληρονομία τυγχάνει τὰ τέκνα τῆς Χεττούρας τῷ Ἰσαάκ· δόματα δὲ ἔλαβεν, ὡς ληγάτου χάριν· ἵνα ὁ τύπος μένοι εἰς ἀναγωγὴν τοῦ λόγου, εἰς τὸ μὴ ἀπειπίσαι τινὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ κλήσεως. Καὶ γὰρ τὰ δόματα, ἃ ἔδωκε τῷ Ἰσμαὴλ καὶ τοῖς υἱοῖς Χεττούρας, τύπος ἦν τῶν μελλόντων ἔσσεσθαι ἁγαθῶν εἰς ἐπιστροφὴν ψυχῶν πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τῇ μὲν γὰρ Ἄγαρ παιδίσκῃ οὕτῃ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἐκβλήθεισῃ (ὡς ἡ δουλεύσασα κάτω Ἱερουσαλήμ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, περὶ ἧς εἴρηται, Ἀπέρριψα τὴν μητέρα ἡμῶν, καὶ pag. 1066. πάλιν, Ἔδωκα βιβλίον ἀποστασίῳ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς), ταύτῃ γὰρ τῇ παιδίσκῃ, Ἄγαρ τε, φημί, συμβολικώτερον δι' ἐπίδα ἐπιστροφῆς, ἄσκῶν δίδωσιν ὕδατος· ἵνα δείξῃ τοῦ λουτροῦ τῆς καλιγγενεσίας τῆς*

3. ἡμῶν *codd. mss.* ἡμῶν *editi.*

4. ἔξυμνούμενος *rescripsi ego.* Vulgo ἔξυμνομένης, *invita sententia.* *Iam Cor-*

narius vertemat rursus a nobis iuxta orationis consequentiam celebratus.

CAP. VII. — 1. αὐτοῦ *mensura est*

numerum invenimus. Unum quibus propter unam illam a reliquis divulsam, et uni sponso tributam, de qua istiusmodi appellatione testificatur, *Una est columba mea*, et rursus, *Perfecta mea*. Quibus indicat pellices omnes ignobiles et obscuras esse, nec innocentia aut castitate ac lenitate censeri. Et quidem ab initio ad Barbarismum ac Scythismum ad postremos usque Massalianos LXXV haereses adscriptae sunt. Ad quas Hellenismo, unde gentilium sectae, et Iudaismo, a quo Iudaicae Samaritanorumque factione, unde Samariticae manarunt, accedentibus, hoc est tribus omnino sectis ad LXXVII superiores, LXXX numerus efficitur. Superest una, nimirum sancta et catholica, ecclesia, quae vere Christiana religio dicitur, quaeque iam tum olim, et cum Adamo, imo ante Adamum ipsum, adeoque ante omnia saecula cum Christo floruit, de patris ac filii et spiritus sancti voluntate. Cui quidem eorum omnium qui in qualibet generatione deo placuerunt tempore fides est habita et adveniente in hunc mundum Christo domino manifeste est patefacta, nunc autem post superiores omnes haereses, sive pellices, oratione nostra praedicanda, quemadmodum instituti sermonis ordo postulat.

Quippe verbum ipsum in Canticis hoc modo numeravit: *Sexaginta reginas, et octoginta pellices, et adolescentulas quarum numerus non est: una est, inquit, columba mea, perfecta mea, unica est matri suae, electa genitrici suae*. Tum illud demonstrat, quemadmodum reperiri ab omnibus possit, utpote quae omnibus honoratior sit, imperet omnibus, atque ipsi sola velut eximia sit et electa, cuius filii reges heredes sunt ac legitimi, hoc est *promissionis liberi*, non *ancillae*, neque pellicis, ceterarumve, quae nullo numero comprehenduntur. Quamvis enim ex Chettura concubina sua liberos Abrahamus susceperit, nullam tamen isti cum Isaaco in patrimonii communionem veniunt, sed munera duntaxat, quasi legata quaedam, accipiunt; ut altioris nos sensus figura ipsa commoneat ne quis de Christi vocatione desperet. Nam illa dona, quae Ismaëli Chetturaeque filiis Abrahamus distribuit, futurorum bonorum imaginem adumbrabant, quae conversis ad fidem et veritatem animis erant obventura. Etenim Agar ancillae, quam Abrahamus eiecit, quae est inferioris Hierusalem figura cum liberis suis una servientis, de qua scriptum est, *Abiici matrem vestram*, item, *Dedi libellum repudiæ in manus illius*. Huic inquam Agar ancillae, ad spem conversionis adumbrandam, uter aquae datus est, quo lavacri regenerationis

Cap. VII.

Gal. 4. 31.

Gen. 25. 6.

Gal. 4. 22.

Ose. 2.

edit. Petav. Colon. repet.

etiam Cornarius.

2. ἀγαθῶν cod. Rhedig. ἀγαθοῦ cod. Ien. et editi; futurorum bonorum verit

3. ὑμῶν codd. mss. ἡμῶν editi libri.

δύναμιν εἰς δόμα ζωῆς τοῖς ἀπίστοις ἀποδοθεῖσαν, καὶ εἰς ἐπιστροφὴν πάντων τῶν ἐθνῶν πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Τοῖς δὲ υἱοῖς Χεττούρας τὰ δόματα ἦν χρημάτων ὑπαρξίς, χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ ἱματισμὸς, καὶ ἄτινα ἐν μυστηρίῳ Ἀβραὰμ ἀπέκλεισεν ἐν ταῖς πήραις, λίβανον καὶ σμύρναν καὶ χρυσόν, τῶν διὰ τῶν βασιλέων Σοδόμων καὶ Γομόρρας, τῶν περὶ Χοδολλογόμορ καὶ Βαρσά, καὶ λοιπῶν τῶν τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπὸ Σοδόμων καὶ Γομόρρων καὶ λοιπῶν λαβόντων, καὶ σκυλευσάντων τὴν τε ἵππον καὶ αἰχμαλωτισάντων τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀφαρπαξάντων τὰς ἀπὸ ἐκάστου περιουσίας τε καὶ χρημάτων καὶ τῶν ἄλλων πλῆθος, ⁴ ὃ αὐτὸς ⁵ ἀπέστρεψεν ἀπὸ τῆς κοκῆς τῶν βασιλέων τότε, καὶ οὕτε ἀποστρέψαι τὰ ἤδη κυρίῳ Θεῷ ἀποταχθέντα τομήσαντος αὐτοῦ, ⁶ ἀλλὰ δεδωκότος ⁷ αὐτὰ δόματα μετὰ τῶν ἄλλων τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ Χεττούρας, ὡς εὗρομεν ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν Ἑβραίων.

Κεφ. η'. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ τῶν αὐτῶν τέκνων τοῦ Ἀβραὰμ τῶν ἀπὸ Χεττούρας ἐκβληθέντων ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ ἀπειθόντων καὶ κατοικησάντων εἰς τὰ μέρη τὰ Ἀραβικὰ τῆς Μαγαδίας γῆρας, τῶν ἐλθόντων Μάγων ἀπὸ τῆς διαδοχῆς τῶν σπερμάτων ἐκείνων, προσενηνεγμένα δόματά τε καὶ δῶρα εἰς συμμετοχὴν τῆς αὐτῆς ἐλπίδος τοῦ Χριστοῦ ἐν Βηθλέεμ τὰ αὐτὰ δῶρα, ὅτε τὸν ἀστέρα θεασάμενοι ἦλθον ὧν δῶρων τὴν σαφῆ παράστασιν ὁ προφήτης παρίστησι λέγων ὅτι, Πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκῶ, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας ἔναντι βασιλέως Ἀσσυρίων. Ταῦτα γὰρ ἀπὸ Δαμασκῶ ἐν χρόνοις Ἀβραὰμ, ὡς προεῖπον, ὑπὸ τῶν βασιλέων τῶν ἐλθόντων εἰληπται, καὶ ἀπὸ Σαμαρείας. Πότε οὖν ἔλαβεν αὐτὰ, πρὶν ἢ γνῶναι καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, ἀλλ' ὅτε ἦλθον οἱ Μάγοι, καὶ ἤνοιξαν τὰς πήρας ἑαυτῶν, ἢ τοὺς θησαυροὺς, ὡς ἔχει ἔνια τῶν ἀντιγράφων, καὶ προσήνεγκαν σμύρναν καὶ λίβανον καὶ χρυσόν; Καὶ ὁρᾷς πῶς ¹ ἔχουσι αἱ τῆς ἀληθείας φράσεις, καὶ ἀκολουθίαι; Ὡς καὶ αὐταὶ αἱ αἱρέσεις καλλακίδες ὑπάρχουσι, καὶ τὰ αὐτῶν τέκνα

pag. 1098. ἔλαβε δόματα, τὸ ὄνομα μόνον λαβοῦσαι, ὀνόματι μόνον Χριστοῦ κληθεῖσαι, καὶ τοὺς ὀλίγους ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς λόγους ὑποδεξάμεναι, ἵνα δι' αὐτῶν συνῶσι τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν θέλωσιν· εἰ δὲ μὴ θέλωσιν, ἀλλὰ ἀνακάμψωσι πρὸς τὸν Ἡρώδη (παραγγέλλονται γὰρ μὴ ἀνακάμπτειν πρὸς Ἡρώδη, ἀλλὰ δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀφικνεῖσθαι εἰς τὴν ἐσπέρων πατρίδα)· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσι τὰ προστεταγμένα, μάτην ἑαυτοῖς τὰ δόματα, ὡς ἐκείνοις ἢ ἔλευσις, εἰ ἀνέκαμψαν πρὸς τὸν Ἡρώδη, διὰ τὸ ὁμοίως τὰς αὐτὰς αἱρέσεις παραχαράσσειν τῶν θείων λόγων τὰ διδάγματα.

4. Ὡ mendium est edit. Petav. Colon. 5. ἀπέστρεψεν cod. Ien. (cum rarisime reperit).

vis et efficacitas ostendatur, quod tanquam vitale munus infidelibus et ad nationum omnium conversionem atque ad agnitionem veritatis est oblatum. Igitur Chetturae liberis collata illa munera pecuniae erant, aurum videlicet, argentum et vestis, et quae non sine mysterio Abraamus in illorum peris inclusit, thus, myrrha et aurum; quae ab Sodomorum et Gomorrhæ regibus accepit, quo tempore Chodollogomor et Barsa, ceterique reges Sodomitas et Gomorrhæos captivos abduxerunt ac praedati sunt, tam equos quam homines, et uniuscuiusque fortunas diripuerunt. Quae cum Abraamus ex illa regum depraedatione recuperasset, nec quae iam deo consecrata fuerant aunderet avertere, inter alia dona liberis suis, quos e Chettura susceperat, ultro concessit, ut in Hebraeorum traditionibus legimus.

Posteaquam vero Christus in hunc mundum venit, iidem illi Cap. VIII. Abraami et Chetturae filii, qui a patre reiecti in Magodia, quae Arabiae regio est, habitaverant, hoc est Magi ex illius generis successione propagati, eadem illa dona eiusdem ad communionem significandam Christo Bethleemi obtulerunt, cum ad aspectum sideris eo profecti fuissent. Matth. 1. Cuiusmodi dona diserte propheta declarat his verbis, *Quoniam antequam sciat puer appellare patrem aut matrem, capiet* Isai. 8, 4. *potentiam Damasci et spolia Samariae, coram rege Assyriorum.* Nam haec omnia Abraami temporibus e Damasco et Samaria a supervenientibus illis regibus capta, ut ante dixi, fuerant. Quod est igitur tempus illud, quo antequam patrem, aut matrem appellare sciret, dona illa cepit, nisi cum ad ipsum accedentes Magi peras suas, vel thesauros, ut quaedam exemplaria prae se ferunt, aperuerunt, obtuleruntque myrrham, thus et aurum? Vides quam apte veritatis secum sermo seriesque consentiat? utque haereses ipsae concubinae sint, quarum liberis aspersa munera sint? Quae quidem haereses solum nomen obtinentes, id est sola Christi appellatione censitae paucas e sacris literis sententias accipiunt, per quas veritatem, si velint, intelligere possint. Sin minus velint, et ad Herodem redeant (mandatum autem illis est, ne ad Herodem redeant, sed per aliam viam revertantur in patriam suam): sed si imperata facere detrectent, inania et infructuosa haec illis dona fuerint, perinde ac Magis profectio, si ad Herodem revertissent, quod similiter haereses ipsae sacrarum literarum dogmata adulterando corrumpant.

vestigis) et edit. ἀπέτρεψεν cod. Rhe- repet.
dig.

6. ἀλλὰ omissum in edit. Petav. Colon.

7. αὐτὰ om. cod. Rhedig.

CAP. VIII. — 1. Vulgo libri ἔχει.

Κεφ. γ'. *Αὗται οὖν εἰσιν ὄγδοήκοντα παλλακίδες, ὧν ὁ ἀριθμὸς οὕτως ἐμφέρεται, κάκειναι αἱ βασιλίσσαι αἱ κατὰ τὰς γενεὰς ἀριθμηθεῖσαι ψυχαί, τουτέστιν ἄνδρες καὶ πατριάρχαι. Νεάνιδες δὲ, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ἐν ταῖς λοιπὸν κατὰ πάντα κόσμον φιλοσοφίαις, καὶ ἐκάστης ψυχῆς πολιτείαις, τῆς μὲν οὔσης ἐπαινετῆς, τῆς δὲ οὐ. Τίς γὰρ ἀριθμήσει τοῦ κόσμου τούτου τὴν διαφορὰν; Πόσαι γὰρ ἄλλαι παρ' Ἑλληνισι μετὰ τὰς προειρημένας τέτταρας φανερωτάτας οὐκ ἔφυσαν, καὶ ἔτι μετὰ τὰς αἰρέσεις ἐκείνας καὶ τὰς μετέπειτα κατὰ τὴν ἐκάστου γνώμην ἐν δοκῆσει νεανιότητος καθ' ἑαυτὰς γινόμεναι ψυχαί τε καὶ γνώμαι; Ὡς Πυρρώνιοι καλοῦνται τινες καὶ ἄλλοι πλείους, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ τὰς δόξας καθ' εἰρμόν ὑποτάξω, πολλῶν μὲν ὄντων τῶν εἰς γινῶσιν ἡμῶν ἑλληλυθόντων, πολλοσθημόριόν τε τῶν ἐν κόσμῳ ὑπαρχόντων. Καὶ εἰσι μὲν αἱ ἐξ Ἑλλήνων αἶδε, ὧν πρῶτην τάξαιμι ἀπαρχῆς τὴν Θαλοῦ τοῦ Μιλήσιου γνώμην τε καὶ δόξαν.*

Αὐτὸς γὰρ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, εἰς ὧν τῶν ἐκτὰ σοφῶν, ἀρχέγονον πάντων ἀπεφήνατο τὸ ὕδωρ. Ἐξ ὕδατος γὰρ φησι τὰ πάντα εἶναι, καὶ εἰς ὕδωρ πάλιν ἀναλύεσθαι.

Ἀναξίμανδρος, ὁ τοῦ Πραξιάδου, καὶ αὐτὸς Μιλήσιος, τὸ ἀπειρον ἀρχὴν πάντων ἔφησεν εἶναι, ἐκ τούτου γὰρ τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς αὐτὸ τὰ πάντα ἀναλύεσθαι.

Ἀναξίμενης ὁ τοῦ Ἐύφυστάτου, καὶ αὐτὸς Μιλήσιος, τὸν ἀέρα τοῦ παντός ἀρχὴν εἶναι λέγει, καὶ ἐκ τούτου τὰ πάντα.

Ἀναξαγόρας, ὁ τοῦ Ἠγησιβούλου ὁ Κλαζομένιος, ἀρχὰς τῶν πάντων τὰς ὁμοιομερίας ἔφησεν εἶναι.

pag. 1067. *Ἄρχιλάος ὁ Ἀπολλοδώρου, κατὰ δὲ τινες Μίλωνος, Ἀθηναῖος δὲ ἦν, φυσικὸς, ἐκ γῆς τὰ πάντα λέγει γεγενῆσθαι. Αὕτη γὰρ ἀρχὴ τῶν ὄλων ἐστίν, ὡς φησι.*

Σωκράτης ὁ τοῦ Ἑλβάγλου, ἢ Σωφρονίσκου, καὶ Φαιναρέτης τῆς μαίας, ὁ ἠθικὸς, τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἔλεγε, μόνον δεῖ περιεργάζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πλείονα δὲ μὴ.

Φερεκύδης καὶ αὐτὸς γῆν φησι πρὸ πάντων γεγενῆσθαι.

Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, Μνησάρχου υἱὸς, θεὸν ἔφη εἶναι τὴν μονάδα, καὶ διὰ ταύτης μηδὲν γεγενῆσθαι. Ἐλεγε δὲ μὴ δεῖν θύειν τοῖς θεοῖς ζῶα, μηδὲ μὴν ἐσθίειν τι τῶν ἐμψύχων, μήτε κυάμιδος, μήτε οἶνον πίνειν τοὺς σοφοὺς. Ἐλεγε δὲ τὰ ἀπὸ σελήνης κάτω καθ' ἑαυτὴν εἶναι πάντα, τὰ δὲ ὑπεράνω τῆς σελήνης ἀπαθῆ εἶναι. Ἐλεγε

CAP. IX. — 1. Diog. Laert. II, 2, 1. Εὐφυστάτου.

2. ἀρχιλάος codd. mss. et edit. princ.

3. Ἑλμάγλου codd. lxx., Rhedig., Paris. (Elmagli legitur etiam in Cornarii versione Latina.) Ἑλβάγλου editi. Vide

Hae sunt igitur LXXX concubinae, quarum numerus exprimitur; reginae quoque illae ipsae sunt, sive animae, quae per generationes recensentur, hoc est viri atque patriarchae. Adolescentulae porro, quarum iniri numerus non potest, varias philosophorum sectas, quae in mundum introductae sunt, ac diversa uniuscuiusque vivendi instituta significant, quorum laude digna alia sunt, alia vituperanda. Ecquis enim mundi huius varietatem percenseat? Quam multae apud gentiles aliae sectae post manifestissimas illas de quibus egimus quatuor pullularunt? Quinetiam post illas haereses ac sequentes diversi hominum animi et opiniones iuvenili quodam fastu arrogantiaque privatas sectas pro sua quique libidine condiderunt. Utpote Pyrrhonii quidam appellantur, aliique complures sunt quorum nomina ac decreta singillatim et ordine referam. Ac licet de multis hactenus cognoverim, quota pars tamen eorum est, quae toto orbe versantur? Ex iis porro sectis gentilium hae propriae fuerunt; inter quas Thaletis Milesii opinionem ac dogma priore loco proponam.

Thales itaque Milesius unus e VII sapientibus principium rerum omnium aquam esse dixit. Nam ex aqua oriri omnia, et in aquam omnia resolvi.

Anaximander, Praxiadae filius, Milesius et ipse infinitum principium omnium constituit. Ex eo enim omnia nasci, et in illud aequae dissolvi.

Anaximenes, Eurystati filius, Milesius, aërem principium rerum esse definit, ab eoque universa manare.

Anaxagoras, Hegesebuli filius, Clazomenius, similitudines partium principium rerum omnium esse statuit.

Archelao, Apollodori, sive ut aliis placet, Miltonis filio, Atheniensi ac physico, placet ab terra omnia proficisci, idque adeo rerum esse principium.

Socrates, Elbagli, sive Sophronisci et Phaenaretæ obstetricis filius, moralis philosophus quae ad sese pertinent sola homini inquirenda dixit, neque praeterea quicquam.

Pherecydes quoque terram omnibus priorem esse definiit.

Pythagoras, Samius, Mnesarchi filius deum esse monadem asseruit, neque quicquam sine ipsa productum. Negabat diis esse animalia sacrificanda, aut animatis vescendum, ac ne fabas quidem comedendas, neque vini potum sapientibus adhibendum putabat. Idem quae infra lunam sunt patibilia esse dicebat omnia, superiora

de eo nomine, quod ex ἐρμαγλόφου de Thesaurο vol. II, pag. 137. tortum esse videtur, Ludov. Dindorf. in

Corpus Haerescol. II. 2.

δὲ καὶ μεταβαίνειν τὴν ψυχὴν εἰς πολλὰ ζῶα. Ἐκέλευσε δὲ ⁴ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ σιωπᾶν ἐπὶ πενταετῆ χρόνον, καὶ τὸ τελευταῖον θεῶν ἑαυτὸν ἐπωνόμασε.

Ξενοφάνης, ὁ τοῦ Ὀρθουμένου, Κολοφώνιος, ἐκ γῆς καὶ ὕδατος ἔφη τὰ πάντα γίνεσθαι. εἶναι δὲ τὰ πάντα, ὡς ἔφη, οὐδὲν ἀλλοθές· οὕτως τὸ ἀτρέκλές ἡμῖν ἄδηλον, δόκησις δὲ ἐπὶ πᾶσι τέτυκται, μάλιστα τῶν ἀφανέων.

Παρμενίδης, ὁ τοῦ Πύρητος, τὸ γένος Ἐλεάτης, καὶ αὐτὸς τὸ ἄπειρον ἔλεγεν ἀρχὴν τῶν πάντων.

Ζήνων ὁ Ἐλεάτης, ὁ ἐριστικός, ἴσα τῷ ἑτέρῳ Ζήνωνι, καὶ τὴν γῆν ἀκίνητον λέγει, καὶ μηδὲνα τόπον κενὸν εἶναι. Καὶ λέγει οὕτως· Τὸ κινούμενον ἦτοι ἐν ᾧ ἔστι τόπος κινεῖται, ἢ ἐν ᾧ οὐκ ἔστι. Καὶ οὔτε ἐν ᾧ ἔστι τόπος κινεῖται, οὔτε ἐν ᾧ οὐκ ἔστι· οὐκ ἄρα τι κινεῖται.

Μέλισσος ὁ τοῦ Ἰθαγενοῦς, Σάμιος τὸ γένος, ἐν τῷ πᾶν ἔφη εἶναι, μηδὲν δὲ βέβαιον ὑπάρχειν τῇ φύσει, ἀλλὰ πάντα εἶναι φθαρτὰ ἐν δυνάμει.

Λεύκιππος ὁ Μιλήσιος, κατὰ δὲ τινὰς Ἐλεάτης, καὶ οὕτως ἐριστικός, ἐν ἀπειρῷ καὶ οὕτως τὸ πᾶν ἔφη εἶναι, κατὰ φαντασίαν δὲ καὶ δόκησιν τὰ πάντα γίνεσθαι, καὶ μηδὲν κατὰ ἀλήθειαν, ἀλλ' οὕτως φαίνεσθαι κατὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι κώπην.

pag. 1098.

Δημόκριτος, ὁ τοῦ Λαμασίππου, Ἀβδηρίτης, τὸν κόσμον ἄπειρον ἔφη καὶ ὑπὲρ κενοῦ κεῖσθαι. Ἐφη δὲ καὶ ἐν τέλος εἶναι τῶν πάντων, καὶ εὐθυμίαν τὸ κρᾶτιστον εἶναι, τὰς δὲ λύπας ὄρους κακίας· καὶ τὸ δοκοῦν δίκαιον οὐκ εἶναι δίκαιον, ἀδικον δὲ τὸ ἐναντίον τῆς φύσεως. Ἐπίνοιαν γὰρ κακὴν τοὺς νόμους ἔλεγε, καὶ, Οὐ χρὴ νόμοις πειθαρχεῖν τὸν σοφὸν, ἀλλὰ ἐλευθερίως ζῆν.

Μητροδώρος ὁ Χίος ἔφη μηδὲνα μηδὲν ἐπίστασθαι, ἀλλὰ ταῦτα ἃ δοκοῦμεν γινώσκειν ἀκριβῶς οὐκ ἐπιστάμεθα, οὐδὲ ταῖς αἰσθήσεσι δεῖ προσέχειν, δοκῆσει γὰρ ἔστι τὰ πάντα.

Πρωταγόρας ὁ τοῦ Μενάνδρου, Ἀβδηρίτης, ἔφη μὴ θεοὺς εἶναι, μηδὲ ὅλως θεὸν ὑπάρχειν.

Διογένης ὁ Σμυρναῖος, κατὰ δὲ τινὰς Κυρηναῖος, τὰ αὐτὰ τῷ Πρωταγόρᾳ ἐδόξασε.

Πύρρων ἀπὸ Ἡλίδος, τῶν ἄλλων σοφῶν τὰ δόγματα συναγαγὼν πάντα, ἀντιθέσεις αὐτοῖς ἔγραψεν, ἀνατρέπων τὰς δόξας αὐτῶν, καὶ οὐδενὶ δόγματι ἠρέσκετο.

Ἐμπεδοκλῆς ὁ τοῦ Μένωνος, Ἀκραγαντίνος, πῦρ καὶ γῆν καὶ

4. καὶ om. cod. Rhedig.

vero pati nihil posse. Ad haec animam varia in animalia transire. Item discipulis suis quinquennale silentium indicebat. Postremo deum sese nominare ausus est.

Xenophanes, Orthumeni filius, Colophonius e terra et aqua propagata esse dixit omnia, neque quicquam in ulla re veritatis inesse; sic incertum ignotumque verum esse. Opinio vero, inquit, ubique versatur, praesertim in obscuris.

Parmenides, Pyretis filius, patria Eleates, infinitum aiebat omnium rerum esse principium.

Zeno, Eleates, Eristicus, sive Contentiosus, cum eadem altero cum Zenone sentiebat, tum immobilem esse terram, nec inane ullum esse locum. Ergo ita disputabat: Quicquid movetur, aut in eo in quo est loco movetur, aut in quo non est. Atqui nec in quo inest loco, nec in quo non inest movetur; nihil igitur movetur.

Melissus, Ithagensis filius, Samius, unum esse definit omnia, neque quicquam in natura esse constans aut perpetuum, sed omnia vi esse corruptibilia.

Leucippus Milesius (Eleatem alii faciunt) ex Eristicorum grege universum in infinito versari docuit. Porro omnia sola specie opiniononeque constare, veritate ipsa nihil, sed apparere ita duntaxat, perinde ac remus in aquam demersus.

Democritus, Damasippi filius, Abderita mundum infinitum constituit, ac supra inane posuit. Praeterea unum esse finem omnium, et animi tranquillitatem optimum esse, dolores vero mali omnis terminos asseruit. Quod iustum videtur, nequaquam esse iustum, iniustum vero naturae esse contrarium. Imo vero pessimum inventum leges appellabat, nec iis parere sapientem oportere, sed in summa libertate vivere.

Metrodorus Chius nihil a quoquam sciri voluit. Verum, inquit, quae nosse videmur, accurate non intelligimus; neque sensibus adhibenda fides est: omnia quippe opinione constant.

Protagoras, Menandri filius, Abderita deos esse negabat, ac divinitatem omnem funditus tollebat.

Diogenes Smyrnaeus vel, ut alii volunt, Cyrenaeus eandem cum Protagora opinionem tenuit.

Pyrrho Elidensis collectis in unum sapientum omnium dogmatibus confutationes eorum scripsit, et eversis illorum opinionibus nullam amplexus est.

Empedocles, Metonis filius, Agrigentinus ignem, terram,

ἕδωρ καὶ ἀέρα τέτταρα πρωτόγονα εἰσέφερε στοιχεῖα, καὶ ἔλεγε
ἔχθραν ὑπάρχειν πρῶτον τῶν στοιχείων. Κεχώριστο γὰρ, φησί, τὸ
πρότερον, νῦν δὲ συνήνεται, ὡς λέγει, φιλωθέντα ἀλλήλοις. Δύο
οὖν εἰσι κατ' αὐτὸν ἀρχαὶ καὶ δυνάμεις, ἔχθρα καὶ φιλία· ὧν ἡ μὲν
ἐστὶν ἐνωτικὴ, ἡ δὲ διαχωριστικὴ.

Ἡράκλειτος, ὁ τοῦ ὁ Βλέσωνος, Ἐφέσιος, ἐκ πυρὸς ἔλεγε τὰ πάντα
εἶναι, καὶ εἰς πῦρ πάλιν ἀναλύεσθαι.

Πρόδικός τις τέσσαρα στοιχεῖα θεοὺς καλεῖ, εἶτα ἥλιον καὶ σελή-
νην· ἐκ γὰρ τούτων πᾶσι τὸ ζωτικὸν ἔλεγε ὑπάρχειν.

Πλάτων, Ἀθηναῖος, θεὸν ἔλεγε καὶ ὕλην εἶναι καὶ εἶδος, τὸν
κόσμον δὲ γεννητὸν καὶ φθαρτὸν ὑπάρχειν, τὴν ψυχὴν δὲ ἀγέννητον
καὶ ἀθάνατον καὶ θεῖαν λέγει. Εἶναι δὲ αὐτῆς τρία μέρη, λογικόν,
θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν. Ἔλεγε δὲ τοὺς γάμους καὶ τὰς γυναῖκας
ὁ δεῖν κοινὰς τοῖς πᾶσι γίνεσθαι, καὶ μηδένα ἰδίᾳ μίαν ἔχειν γαμετήν,
ἀλλὰ τοὺς θέλοντας ταῖς βουλομέναις συνεῖναι.

pag. 1069.

Ἀρίστιππος, ὁ Κυρηναῖος· οὗτος γαστρομαργος ὧν καὶ φιλήδο-
νος τέλος ἔφη τῆς ψυχῆς τὴν ἡδονὴν, καὶ, "Ὅστις ἤδεται, εὐδαιμῶν
οὗτος· ὁ ἄλλος δὲ μὴ ὄλωσ ἡδόμενος τρισάθλιος καὶ κακοδαίμων, ὡς
φασί.

Θεόδωρος, ὁ Ἀθεὸς ἐπικληθεὶς, ἔφη λήρον εἶναι τοὺς περὶ τοῦ
θεοῦ λόγους. "Ὡς γὰρ μὴ εἶναι θεῖον, καὶ τούτου ἕνεκεν προούρέ-
πετο πάντας κλέπτειν, ἐπιορκεῖν, ἀρπάζειν, καὶ μὴ ὑπεραποδυνήσκειν
πατρίδος. Ἔλεγε γὰρ μίαν πατρίδα εἶναι τὸν κόσμον· καὶ ἀγαθὸν
μόνον ἔλεγε τὸν εὐδαιμονοῦντα, φεύγειν δὲ τὸν δυστυχοῦντα, κἄν ἢ
σοφὸς, καὶ αἰρετὸν εἶναι τὸν ἄφρονα πλούσιον ὄντα καὶ ἀπειθῆ.

Ἠγησίας, Κυρηναῖος· οὗτος ἔφη μήτε φιλίας, μήτε χάριτας εἶ-
ναι· μὴ ὑπάρχειν γὰρ αὐτὰς ἔλεγε, ἀλλὰ, Χρηζῶν τις ἔδωκε χάριν,
ἢ κρεῖττόν τι παθῶν εὐεργετῆ. Ἔλεγε δὲ καὶ τῷ φαύλῳ ἀνδρὶ λυσι-
τελὲς τὸ ζῆν, τῷ δὲ σοφῷ τὸ ἀποθανεῖν. "Ὡς τινὰς ἐκ τούτου Πεισι-
θάνατον αὐτὸν καλέσαι.

Ἀντισθένης ὁ ἐκ ὁ Θράττης μητρὸς, αὐτὸς δὲ Ἀθηναῖος, τὸ
πρῶτον Σακρατικός, ἔπειτα Κυνικός, ἔφησε μὴ χρῆναι τὰ κατὰ ζηλο-
τυπεῖν ὁ ἕτερον, ἢ τὰ παρ' ἀλλήλοις αἰσχροῦ· τὰ δὲ τείχη τῶν πόλεων
εἶναι σφαλερὰ πρὸς τὸν ἔσω προδότην, ἀσάλευτα δὲ τὰ τῆς ψυχῆς τεί-
χη καὶ ἀφραγῆ.

5. De hoc nomine parum constat. V.

Menag. ad Diog. Laert. IX, 1.

6. δεῖ codd. mss. uterque.

7. καὶ vitium est edit. Petav. Colum.

8. Θράττης (Θράτ^ς cod. Ien.) codd.
mss. Θράκης editi.

aquam et aërem quatuor esse prima dixit elementa, atque inimicitiam elementis omnibus priorem. Siquidem initio separata ac distracta erant, inquit, omnia; nunc in unum coniuncta sunt, conciliata invicem et amica reddita. Quocirca duo sunt illius opinione principia, visque duplex, inimicitia et amicitia; quarum ista copulandi, illa separandi potestate praedita.

Heraclitus, Blesonis filius, Ephesius igni originem rerum omnium adscribebat, in eundemque resolvi putabat omnia.

Prodicus quidam elementa IV deos appellavit, inde solem et lunam. Ab iis enim vitalem in omnia vim diffundi.

Plato Atheniensis deum et materiam ac formam constituerebat. Mundum ipsum et productum et corruptioni obnoxium; animam neque productam, et immortalem, adeoque divinam credebat; cuius triplicem esse partem, ratione scilicet praeditam, irascentem, concupiscentem. Nuptias et uxores promiscuas esse omnibus, ac communes volebat, nemo ut privatim coniugem suam haberet, sed quilibet cum volentibus consuetudinem haberet.

Aristippus Cyrenaeus ventri gutturique deditus ac voluptuarius finem animae dixit esse voluptatem; qua qui fruitur, beatus, qui omnino caret, infelicissimus sit ac miserimus. Ita vulgo memorant.

Theodorus cognomento Atheus quae de deo dicerentur nugas esse meras arbitratus est; quippe deum esse nullum. Ob id furari, peierare, rapere suadebat omnibus, neque pro patria mortem oppetere; unicam enim patriam esse mundum, eumque tantummodo bonum esse qui sit beatus; quisquis autem infelix esset, tametsi sapiens foret, esse fugiendum. Denique vel insipientem atque contumacem divitem asciscendum esse.

Hegesias Cyrenaeus amicitiam ac gratiam funditus tollebat; nec ulla esse dicebat. Nam aut egentem alterius opera inire ab eo gratiam; aut maiore affectum beneficio vicissim rependere. Homini malo vitam expedire; sapienti mortem aiebat. Unde a plebisque *πεισιθάνατος*, id est mortis suasor appellatus est.

Antisthenes e Thracia matre Athenis natus primum Socraticus, deinde Cynicus extitit. Hic aliorum scelera ac turpitudines aemulari neminem oportere docuit. Urbium moenia adversus intestinum proditorem imbecilla, animae vero firma et inconcussa moenia dicebat.

9. ἔτραπον non habet cod. Rhedig. Fortasse scribendum ἔτραπων, quod Cornarius quoque censuisse videtur, ut qui trans-

Διογένης, ὁ Κυνικός, ἀπὸ Σινώπης τῆς κατὰ τὸν Πόντον πόλεως, τὰ πάντα Ἀντισθένει συνῆν. Ἐφησε τὸ ἀγαθὸν οἰστὸν παντὶ σοφῶ εἶναι, τὰ δ' ἄλλα πάντα οὐδὲν ἢ φλυαρίας ὑπάρχειν.

Κράτης ἀπὸ Θηβῶν τῶν Βοιωτικῶν, καὶ αὐτὸς Κυνικός, ἔλεγεν ἐλευθερίας εἶναι τὴν ἀκτημοσύνην.

Ἀρκεσίλαος ἔφρασκε τῷ θεῷ ἐφικτὸν εἶναι μόνον τὸ ἀληθές, ἀνθρώπων δὲ οὐ.

Καρνεάδης τὰ αὐτὰ τῷ Ἀρκεσίλαῳ ἐδόξαsen.

Ἀριστοτέλης ὁ Νικομάχου, κατὰ μὲν τινες Μακεδῶν ἀπὸ Σταγείρων, ὡς δὲ ἔνιοι, Θραξ ἦν τὸ γένος. Ἐλεγε δὲ δύο ἀρχὰς εἶναι, θεὸν καὶ ὕλην· καὶ τὰ μὲν ὑπεράνω τῆς σελήνης θείας προνοίας τυγχάνειν, τὰ δὲ κάτωθεν τῆς σελήνης ἀπρονοήτα ὑπάρχειν, καὶ φορῆται ἀλόγῳ φέρεσθαι, ὡς ἔτυχεν. Εἶναι δὲ λέγει δύο κόσμους, τὸν ἄνω καὶ τὸν κάτω· καὶ τὸν μὲν ἄνω ἄφθαρτον, τὸν δὲ κάτω φθαρτόν· καὶ τὴν ψυχὴν ¹⁰ ἐνδελεγειαν σώματος λέγει.

Θεόφραστος, ¹¹ Ἐφέσιος, τὰ αὐτὰ Ἀριστοτέλει ἐδόξαsen.

Στράτων ¹² ὢν ἐκ Λαμψάκου, τὴν θερμὴν οὐσίαν ἔλεγεν αἰτίαν πάντων ὑπάρχειν. Ἄπειρα δὲ ἔλεγεν εἶναι τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ πᾶν ζῶον ἔλεγεν οὐ ¹³ δεκτικὸν εἶναι.

Πραξιφάνης, Ρόδιος, τὰ αὐτὰ τῷ Θεοφράστῳ ἐδόξαsen.

Κριτόλαος, ὁ Φασηλίτης, τὰ αὐτὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἐδόξαsen.

Ζήνων ὁ ¹⁴ Κιτιεύς, ὁ Στωϊκός, ἔφη μὴ δεῖν θεοῖς οἰκοδομεῖν ἱερὰ, ἀλλ' ἔχειν τὸ θεῖον ἐν μόνῳ τῷ νῶ· μᾶλλον δὲ θεὸν ἠγεῖσθαι τὸν νοῦν· ἔστι γὰρ ἀθάνατος. Τοὺς δὲ τελευταῖντας ζωίς παραβῆλαιον χρῆναι, ἢ πυρὶ. Καὶ τοῖς παιδικοῖς χρῆσθαι ἀκωλύτως. Ἐλεγε δὲ πάντα ¹⁵ διοικεῖν τὸ θεῖον. Τὰς δὲ αἰτίας τῶν πραγμάτων πῆ μὲν ἐφ' ἡμῖν, πῆ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, τουτέστι τὰ μὲν τῶν πραγμάτων ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Ἐλεγε δὲ καὶ ¹⁶ μετὰ χωρισμὸν τοῦ σώματος, καὶ ἐκάλει τὴν ψυχὴν πολυχρόνιον πνεῦμα. Οὐ μὲν δὲ ἀφθαρτον δι' ὅλου ἔλεγεν αὐτὴν εἶναι· ἐκπαπανᾶται γὰρ ὑπὸ τοῦ καλοῦ χρόνου εἰς τὸ ἀφανές, ὡς φησι.

Κλεάνθης τὸ ἀγαθὸν καὶ καλὸν λέγει εἶναι τὰς ἡδονὰς, καὶ ἀνθρώπων ἐκάλει μόνην τὴν ψυχὴν, καὶ τοὺς θεοὺς μυστικὰ σχήματα ἔλεγεν εἶναι καὶ ¹⁷ κλήσεις ἱερὰς, καὶ δοδουχον ἔφρασκεν εἶναι τὸν

10. ἐνδελεχίαν cod. Rhedig.

11. Ἐφέσιος correxerunt Menag. ad Diag. Laert. V, 36. (pag. 615. ed. Lips.), et Petavius. Libri vulgo Ἐφέσιος.

12. Στρατωνίων ἐκ vulgo extat in Hbris.

13. δεκτικὸν videor mihi legere in cod.

Rhedig. Et Cornarius verit̄ et omne animal negavit vim opinandi habere. δοκτικὸν cod. Ien. et edil. princ. δεκτικὸν edidit Petavius, quod quid sibi velit non assequor. Videtur esse vitium typographi, si quidem ita transtulit ac si δεκτικὸν voluisset.

Diogenes Cynicus, Sinopensis e Ponto, Antistheni diligentem operam dedit. Bonum sapienti cuilibet esse tolerabile, cetera nugacia et inania pronuntiavit.

Crates Thebis in Boeotia oriundus, secta Cynicus, rerum omnium inopiam veram esse libertatem affirmavit.

Arcesilaus solum deum veritatem assequi, hominum vero neminem decrevit.

Carneades Arcesilao in omnibus assensus est.

Aristoteles, Nicomachi filius, ut nonnullis placet, Macedo ac Stagiris oriundus, quamquam alii Thracem fuisse malint, duo principia constituit, deum ac materiam. Quae supra lunam sunt, divina providentia gubernari, inferiora nulla regi providentia, sed temere ac sine ratione fieri putavit. Item duos esse mundos, superiorem et infimum; illum incorruptum esse, corrumpi vero alterum. Postremo animam *ἐνδελύχειαν* esse, hoc est continuam motionem ac perennem.

Theophrastus Eresius Aristotelem omnino secutus est.

Strato Lampsacenus causam omnium rerum calidae naturae tribuebat, infinitas esse mundi partes; neque animal esse capax omne dicebat.

Praxiphanes Rhodius eadem ac Theophrastus assererat.

Critolaus Phaselita Aristotelem secutus est.

Zeno Citiensis Stoicus templa diis extrui volebat. Quippe divinum numen sola mente continendum, sive potius habendam pro deo mentem ipsam; utpote quae sit immortalis. Mortuos feris obiciendos, aut igni concremandos. Pueros in amoribus ac deliciis habere permittebat. Idem moderari ac regere omnia deum assererat. Rerum causas partim in nostra potestate positas, partim extra nos sitas; hoc est rerum alias iuris esse nostri, alias nequaquam esse definiebat. Ad haec animam a corpore seiungi, quam et diurnum spiritum appellabat, sed non prorsus incorruptam esse, adeoque paulatim temporis longinquitate consumi, et in nihilum redigi.

Cleanthes summum bonum, et honestum voluptates esse dicebat. Hominem solam appellabat animam. Deos mysticas esse quasdam figuras, sacraque nomina. Itaque solem daduchum, hoc est

14. *κρητεὺς* *codd. mss. et ed. princ.*

15. *διηκεῖν* *cod. Rhedig.*

16. „*γρ. μεταχωρισμὸν. Deesse non nihil puto*“, annotavit in margine Petavius. Cf. etiam *Animadvv. eius ad h. l. Cornarius interpretatus est* Asserebat item animae separationem a cor-

pore, et vocabat *cell.* Fortasse scribendum **Ἐλεγε δὲ εἶναι καὶ μετὰ χωρισμὸν τοῦ σώματος, καὶ κτλ.*

17. De his vide disputantem Lobeck. V. Cl. ad *Aglaoph. p. 62 sqq.*, et de σχήμασι μυστικαῖς *ibid. pag. 130 sqq.*

ἥλιον, καὶ τὸν ¹⁸ κόσμον μύστας, καὶ τοὺς κατόχους τῶν θείων τελετῶν ἔλεγε.

Περσεὺς τὰ αὐτὰ Ζήνωνι ἔδογματίσει.

Χρῦσιππος, ὁ ¹⁹ Σολεὺς, νόμους ἔγραψεν οὐ θεμιτούς. Ἐλεγε γὰρ δεῖν μίγνυσθαι ταῖς μητράσι τοὺς παῖδας, τοῖς δὲ πατράσι τὰς θυγατέρας. Εἰς δὲ τὰ ἄλλα συνεφώνησε Ζήνωνι τῷ Κιτιεῖ. Πρὸς τούτοις δὲ ἔλεγε καὶ ²⁰ ἀνθρωποβορεῖν. Ἐλεγε δὲ τὸ τέλος πάντων τὸ ²¹ ἡδυπαθὲς εἶναι.

Διογένης, ὁ Βαβυλωνίος, ἔλεγε τὰ σύμπαντα συνίστασθαι ἐξ ἡδονῆς.

Παναίτιος, ὁ Ῥόδιος, τὸν κόσμον ἔλεγεν ἀθάνατον, καὶ ²² ἀγῶν καὶ τῆς μαντείας κατ' οὐδὲν ἐπεστρέφετο, καὶ τὰ περὶ ²³ θεῶν λεγόμενα ἀνήρει. Ἐλεγε γὰρ φληνάφον εἶναι τὸν περὶ θεοῦ λόγον.

²⁴ Ποσειδάωνιος, Ἀπαμεὺς, ἔλεγε ²⁵ τὸ μέγιστον ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν εἶναι πλοῦτον καὶ ὑγίαν.

Ἀθηνόδωρος, Ταρσεὺς, τὰ αὐτὰ Χρῦσιππῷ ἔδόξασε, καὶ τὰ αὐτὰ Ζήνωνι ἔδογματίσει.

Ἐπίκουρος, ὁ ²⁶ Νεοκλέους, ἐν Ἀθήναις τραφεὶς, φιλήδονον βίον μετήλθε, καὶ οὐκ ἠρυνθρία γυναιξὶ συνῶν δημοσίᾳ ἀκολάστοις, μεθ' ἃ πρώην περὶ αὐτοῦ εἴπομεν. Πάλιν ἔλεγε μὴ εἶναι θεοὺς, ἀλλ' ἢ μόνον τύχην διοικεῖν τὰ πάντα, καὶ μηδὲν εἶναι τῶν ἐν τῷ βίῳ ἐκούσιον, μήτε μάθησιν, μήτε ἀπαιδευσίαν, μήτε ἄλλο μηδὲν, ἀλλὰ πάντα ἀκούσια γίνεσθαι πᾶσι. Καὶ οὐ χρὴ ψέγειν τινὰ, ὡς φησι, οὔτε ἐπαινεῖν· οὐ γὰρ ἐκόντες ταῦτα ὑφίστανται. Ἐλεγε δὲ μὴ δεῖν φοβηθῆναι τὸν θάνατον. Διεβεβαιοῦτο δὲ, ὡς ἦδη ἔφη, ²⁷ καὶ ἐξ ἀτόμων τὸ πᾶν τὴν σύστασιν ἔχειν, καὶ τὸν κόσμον ἐν ἀπειρίᾳ εἶναι.

Κεφ. ε'. Καὶ οὗτοι μὲν οἱ ἐξ Ἑλλήνων εἰς γνῶσιν ἡμῶν ἐληλύθησαν. Ἄλλοι δὲ ὅσοι κατὰ τὴν βάρβαρον, καὶ Ἑλλάδα, Ῥωμαίαν τε, καὶ τὰ ἄλλα κλίματα τῆς οἰκουμένης, ἑβδομήκοντα δύο μὲν ἀηδεῖς φιλοσοφίαν ἐν τῇ τῶν Ἰνδῶν ἐμφέρονται φατριᾷ, τῶν τε Γυμνοσοφιστῶν, τῶν τε Βραχμάνων, ἐπαινετῶν τούτων μόνων, τῶν τε Ψευδοβραχμάνων, τῶν τε Νεκροφάγων, τῶν τε Αἰσχροποιῶν, τῶν τε Ἀπηλλαγμέ-

18. Lobeck. Aglaoph. p. 130. refngi volebat κόσμον τελεστήριον, καὶ τοὺς κατόχους τῶν θεῶν μύστας. Nihil mutaverim nisi τελετᾶς, quod in τελετᾶς vel τελεστᾶς rescribendum videtur.

19. σωλεὺς codd. mss. et edit. princ.

20. ἀνθρωποβορεῖν codd. mss. uer-

que, et edit. princ.

21. Aut ἀπαθὲς rescribendum, aut haec loco suo nota censendum, et Diogeni, qui proxime sequitur, reddenda censui Gatakerus ad Antonin. p. 102. Cf. eius Adverss. Miscell. p. 814.

22. ἀτρήριω codd. mss. uerque, et

faciferum esse, mundum ipsum initiatorum, afflatu numinum correptos, ceremoniarum ac rituum vicem obtinere.

Perseus Zenoni penitus astipulatus est.

Chrysippus Solensis nefarias et illicitas leges sanxit. Nam et filios cum matribus et cum filiabus patres commiscere corpora volebat. In ceteris cum Cittiensis Zenone sentiebat. Addebat et illud, ut humanis carnibus vescendum statueret. Ultimum honorum finem animi iucunditate metiebat.

Diogenes Babylonius omnia ex voluptate constare censebat.

Panaetius Rhodius mundum affirmabat immortalem, neque senio ac vetustate confici. Divinationem funditus repudiabat. Quae de deo asseruntur, evertibat. Summum hominis bonum in divitiis ac sanitate ponebat.

Posidonius Apamensis summum hominis bonum in divitiis et sanitate ponebat.

Athenodorus Tarsensis eadem cum Chrysippo ac Zenone dogmata tenuit.

Epicurus, Neoclis filius, Athenis educatus voluptuariam vitam amplexus est. Itaque cum meretricibus publice sine ullo rubore consuetudinem habuit; praeter ea quae de illo operis huius initio scripsimus. Deos esse nullos aiebat, sed fortunae arbitrio cuncta gubernari. Nihil in mundo voluntarium ac liberum inesse, non disciplinam, non imperitiam, non aliud quicquam, sed omnibus omnia praeter voluntatem accidere. Neminem idcirco vituperandum, aut collaudandum esse, eo quod nihil istiusmodi ex libero animi decreto suscipiat. Mortem negabat unquam esse pertimescendam. Idem, ut antea dixi, ex atomis totum hoc universum constare, et in infinito spatio mundum esse profitebatur.

Hi sunt sectarum apud Graecos conditores, quos comperire Cap. X. potuimus. Quod ad alios spectat, qui inter barbaros, aut in Graecia ac Romanorum regione aliisve mundi tractibus emergerunt, in Indorum natione LXXII absurdissimae philosophiae sectae numerantur, velut Gymnosophistarum et Brachmanorum, quae solae ex omnibus laudandae sunt. Tum Pseudobrachmanorum, et eorum qui mortuorum cadaveribus vescuntur, et qui foedissimam rem per-

edit. princ. ἀγίρω emendavit etiam Ios. Scaliger. Cornarius virtutem immortalem et immutabilem, ut ἀτρέπτον videatur suspicatus esse.

23. δὲν cod. Rhedig.

24. κοσιδάμιος codd. mss. uterque, et edit. princ.

25. τὸν codd. mss.

26. νεοκλεῦς codd. mss. et edit. princ.

27. καὶ omisum h. l. in edit. Petav. Colon. repet. et post ἀτόμων collocatum.

νων, ὧν τὸ κατ' ¹ εἶδος λέγειν, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν μυστὰρὰ γινόμενα, περιττὸν ἠγησάμεθα, καὶ οὔτε ἄξιον, διὰ τὴν πολλὴν ἐν τοῖς ἀνθρώποις φθορὰν, κακίας τε καὶ ἐργασίας. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Μηδίᾳ ἕξ αἰρέσεις πάνιν λέγονται εἶναι διάφοροι, ἐν δὲ τῇ Αἰθιοπίδι ὄσαι, παρὰ Πέρσαις τε, ² ἢ ἐν τῇ Παρθίᾳ, ³ ἢ Ἐλαμίτιδι, ἢ Κασπίᾳ, ἢ Γερμανῶν χώρα, ἢ Σαρματίᾳ, ἢ ὅποσοι ἐν τοῖς Λαύνισιν, ἢ παρὰ Ζικχοῖς, καὶ Ἀμαξόσι, Λαζοῖς τε, καὶ Ἰβηρσι, καὶ Βοσπορηνοῖς, ἢ Γηλοῖς, ἢ Σηροῖς, ἢ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, νόμων τε διαφοραὶ καὶ φιλοσοφιῶν καὶ αἰρέσεων καὶ διαφορῶν ἄμετρον πλῆθος. Ὡς Σηροὶ μὲν ἄνδρες ἐμπλέκονται, οὐκὰδε καθεζόμενοι, μυριζόμενοι τε καὶ θηλευόμενοι, γυναιξὶν ἐτοιμαζόμενοι, αἱ δὲ γυναῖκες τὸ ἀνάκαλιν τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς κουρευόμεναι, ἀνδρείῳ ζώματι ζωννύμεναι, καὶ τὰ κατὰ τὴν ἄρουρον πάντα ἔργα ἐκτελοῦσαι. Παρὰ Γηλοῖς δὲ τούναντιον οἱ τὰ φαῦλα δρῶντες πρὸς τῶν νόμων αὐτῶν ἐπαινοῦνται. Παρ' Ἑλλήσιν δὲ πόσα μυστήρια καὶ τελεταί; ὡς αἱ ⁴ μεγαρίζουσαι γυναῖκες καὶ ⁵ θεσμοφορίζουσαι ἀλλήλαι πρὸς ἀλλήλας διαφέρονται, ⁶ ὅσα τὰ ἄλλα, τὰ τε ἐν Ἐλευσίῃ μυστήρια, ⁷ Ληοῦς καὶ Φερεφάττης, καὶ τῶν ἐκείσιν ἀδύτων τὰ αἰσχρουργήματα, γυναικῶν ἀπογυμνώσεις, ἵνα σεμνότερον εἶπω, τυμπανά τε καὶ πόπανα, ῥόμβος τε, καὶ κάλαθος, ἐρέτα ἐξεργασμένη, καὶ κύμβαλον, καὶ κυκεῶν ἐκπώματι κατεσκευασμένος, ὅσα τε ἄλλα, τὰ ἐν Πυθοῖ Ἀρχεμόρου τὰ μυστήρια, ἐν Ἰσθμοῖς δὲ ἕτερα, Ἀθαμαντός τε καὶ ⁸ Μελικέρτου τοῦ ⁹ Ἰνοῦς γόνου, καὶ ὄσαι τὸν φαλλὸν ἀναστρέφοντες, αἱ τε ¹⁰ φαλλαρίζουσαι αἰσχρουργίας μελετήματα, οἱ τε τὴν ¹¹ Πέαν θεραπεύοντες ἄνδρες, παρακόψαντες τε τὸν παῖδα τὸν ἄρρενα, ἄνευ σχήματος μορίων διατελόντες, οὔτε μὴν ἄνδρες δυνάμενοι ἔτι εἶναι, οὔτε γυναῖκες γεγεννημένοι, Διονύσιοι τε ἕτεροι, οἱ τοὺς ¹² Κούρητας καὶ τὴν ¹³ κραινομίαν μυοῦντες, τοὺς ὄφεις ἀναστεμμένοι, ¹⁴ εὐάζοντες τὸ, Οὐά οὐά, ἐκείνην τὴν Εὐᾶν ἔτι τὴν διὰ τοῦ ὄφεως ἀπατηθεῖσαν ἐπικαλούμενοι, ¹⁵ ἢ διὰ τῆς δασείας φωνῆς τὸν ὄφιν ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδος εἰς ἑαυτῶν πλάνην κικλήσκοντες. Εὐᾶ γὰρ κατὰ τὴν ψιλὴν ἀπόδοσιν τὴν γυναῖκα, κατὰ δὲ τὴν δασεῖαν ἑῦτα τὸν ὄφιν παῖδες Ἑβραίων ὀνομάζουσι.

Κεφ. ια'. Καὶ τί ἐρωῶ; ἐπιλείψει γάρ μοι ὁ καιρὸς διηγούμενον περὶ τῶν ἀμυθῆτως ἐχόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων διαφοραῖς πρὸς

CAP. X. — 1. εἶδος foede exaratum in edit. Petav. Colon. repet.

2. καὶ cod. Rhedig.

3. Ἐλαμίτιδι codd. mss. et edit. princ.

4. μητριάζουσι emendavit Checozium (Sopra l'idolair. de boschi, in Dissert. Acad. Corton. tom. IV, p. 165.) non improbande Lobeckio Aglaoph. p. 832., cui tamen magis placebat δημητρίζουσαι. Retinendum visio μεγαρίζουσαι, quod cum

θεσμοφορίαις coniunctis etiam Clemens Alex. Protrept. 14. V. Lobeck. l. l. pag. 827 sqq.

5. Ita libri omnes.

6. ὅσα τε suspicatus est Petavus.

7. Ληοῦς καὶ codd. Jen., Rhedig., et Paris. teste Petavio, et ipsa edit. Petavii. Δημητροῦς edit. princ.

8. μελικέρτου codd. mss. uterque, et

petrant, et qui stupidi desperatique sunt. Quorum singula persequi et horrenda facinora commemorare supervacaneum et indignum putavi; tanta est istorum hominum nequitiae flagitiorumque corruptela. Nam in Media rursum sex esse feruntur sectae a se invicem diversae. In Aethiopia vero ac Perside, Parthia, Elamitide, Caspia, Germania, Sarmatia apud Daunos, Zicchos, Amazonas, Lazos, Iberos, Bosphoranos, Gelos, Seras, aliasque gentes, legum ac sectarum et haereseon ac variorum institutorum infinita genera sunt. Exempli caussa apud Seras viri capillos intorquent, ac domi resident, unguentis delibuti ac muliebri cultu lenocinioque, quo uxoribus placeant, expoliti. E contrario feminae tonso capite, ac virili cingulo praecinctae agriculturam exercent. Apud Gelos perversa ratione, qui mala perpetrant ab ipsis legibus commendantur. Iam apud Graecos quam multa mysteria ceremoniaeque sunt! Cuiusmodi sunt Megarica mulierum sacra, Thesmophoria; quorum ritus a se mutuo discrepant. Tum Eleusinia, quae in honorem Cereris ac Proserpinae celebrantur, et quae illic in penetralibus obscœna committi solent, velut cum mulieres denudantur, ut honestissime dicam. Quibus accedunt tympana, liba, rhombus, calathus, lana facta, cymbalum, cinnus in poculo temperatus. Adde et Pythia, quae in honorem Archemori, et Isthmia, quae in Athamantis et Melicertae Inus filii memoriam indicuntur. Tum eos qui Phallum circumferunt, quaeque Priapeia sacra turpissima ac flagitiosissima frequentant. Ad haec Rheae cultores viros, qui teneros mares exsecant, et virilia funditus amputant, adeo ut neque viri amplius esse possint, neque mulieres sint a natura facti. Sunt et alii Dionysiaci, qui Curetum sacris et carniū divisioni initiare solent, coronati serpentibus, ovantes, et *Oua oua* vociferantes, hoc est Evam illam, quam serpens decepit, invocantes, sive aspirata voce serpentem Hebraica lingua ad fraudem suam et errorem vocantes. Nam Eva si tenui spiritu pronuntietur feminam significat, sin aspiretur, Hebraei hoc vocabulo *Heva* serpentem intelligunt.

Et quid attinet plura dicere? Tempus me deficiet si infinita illa hominum discrimina in utramque partem, hoc est virtutem ac

Cap. XI.

edit. princ. Μαλιέριου vitium est edit.

Petav. Colon. repet.

9. Ἴνοῦ cod. Rhedig.

10. Petavius suspicatus est φαλλίζουσαι, Lobeck. Aglaoph. p. 704. φαλλαγωγούσαι, vel βασσαρίζουσαι. Mihi videtur retinendum esse φαλλαρίζουσαι (verbo factio a φαλλάριον, h. e. minor phallus, ὑποκοροστικῶς), uti legitur in cod. Ien. et ed. princ. φαλλαρίζουσαι

edit. Petav.

11. βάλαν codd. mss. uterque.

12. κούρητας cod. Ien., cum rasuras vestigiis, et edit. princ. κόρυτας cod. Rhedig.

13. κρεονομία cod. Rhedig.

14. Cf. Fr. Franci (Salmasii) Confut. Antimaduv. Ant. Ceruoetii pag. 82 sq.

15. οὐ pro ἧ mendose exaratum legitur in edit. Petav. Colon. repet.

τῇ ἀρετῇ τε καὶ φανυλότητι. ὅσοι μὲν κατὰ τὴν Ἀλυπτίαν χώραν τῆ μὲν ¹ Κρόνω βεφοὶ τελισκόμενοι κλοιοῖς ἐαυτοῦς σιδηροῖς καθείρωντες, χαίτη τε ² ὑπερτάτη, ἐσθῆτί τε ζυπερῶ καὶ καταμυμακμηνή, ³ ὡς κρικοῖς μὲν τοὺς ἐαυτῶν μυκτῆρας ἐμπεύραντες καθ' ἑκάστην τῆ Κρόνω ἐν τῇ Ἀστῶ καλουμένῃ — πολλήν τε δὲ ἐστὶν αὕτη μητροκαρμὴ κατὰ τὸν Πρὸςωπίτην καλούμενον Νόμον, — κατὰ τὰς ἐναγεῖς τῆς πανδήμου τῶν πεπλανημένων συνελεύσεως τελετᾶς, καὶ τῶν ⁴ παταλιζόντων καὶ ⁵ ὀργιούντων ἐμμανεῖς δῆθεν ἱεροφαντίας σχηματίζοντων. Ἐξώλεις δὲ οὗτοι. Παρ' ἄλλοις δὲ ⁶ ὅσοις, ὡς οἱ μὲν παρὰ τὸν Βουτικὸν ἢ αὐτὴν τὴν ⁷ Βουτῶ τὴν πολλήν τὸν Ἀρποκράτην τιθηνοῦται, ⁸ οἱ γέροντες μὲν ἤδη εἰσὶ τὴν ἡλικίαν, οἱ πρὸς τῇ ἱεροφανίᾳ τὰς φαντασιώδεις τοῦ Ὄρου ἐνθουσιώσεις ἐπιτελεῖν ἐκ τοῦ δαίμονος ἀνηκαζόμενοι. Ἐκαστος δὲ τῶν πολιτῶν, καὶ πρᾶβυτης ἤδη ὑπεράγαν ἅμα νεανίας ὁμοτρόποις ⁹ καὶ ¹⁰ ἐτέραις ἡβηδὸν ἡλικίαις, ἱερεῖς ¹¹ τοῦ αὐτοῦ Ὄρου δῆθεν καὶ ¹² Ἀρποκράτου, ἐπὶ τῆς κάρας ἐξυψημένω μᾶλλον ἕκαστος φέρει ἀναιδῶς τὸ δουλικὸν ὁμοῦ καὶ ἐπικατάρατον καὶ παιδαριῶδες σῆμα φέροντες, ἀθύρμασι τε πρὸς τοῖς συντοῖς τοῖς ἀπὸ τοῦ δαίμονος ἐαυτοῦς ¹³ ἐκδεδακῶσιν, ἐμμανεῖς τε καὶ ἀφραίνοντες, γελωιόμενοι τε, ἀσχέτως φέρονται, ἀθήραις τε καὶ σεμιδάλεσι, ἄλλαις τε βανασοποιαῖς πρῶτον μὲν τὰς ὄψεις χαίσαντες, τῶ λῆβητι ¹⁴ ἀνακαγλάζοντι τὸ πρόσωπον ¹⁵ ἐνθέντες, ἀπὸ τε τοῦ προσώπου δῆθεν ὑπὲρ θανάτου ἀπατηλῶς τὰ πλήθη ἐξοιστρήσαντες, ¹⁶ μεταδύσασιν τῇ χειρὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου ἀπομαξάμενοι ἐκάστῳ τῶν αἰτηθέντων, εἰς μετάληψιν ὑγείας τε καὶ ἄκους πόνων ἔνεκον.

Κεφ. ιβ'. Τὰς δὲ Μεμφίτιδας Ἡλιουπολίτιδας ¹ ὀργώσας, τυμπάνῳ τε καὶ αὐλῶ τὸ θῆλυτρον εἰς ἐαυτὰς λαμβανούσας, εἰ διηγησαίμην, ² Κοφιτιδάς τε καὶ ³ Τριερίτιδας, καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ⁴ Βαθείας καὶ ἐν Μενοφίτιδος, ἕξω βεβηκυίας αἰδοῖ τε καὶ καταστάσει γυναικεῖα, πόσους ὄγκοις γλώττης, ἢ πόσῳ πλάτει συντάξωας ἐαυτὸν ἐπιδοῦς ἐπὶ τὸν προειρημένων ἀριθμὸν τὸν ἀμύθητον ἐαυτὸν ἐκδοῦναι δυνήσομαι; Εἰ γὰρ καὶ κάματον ὑπερβάλλοντα εἰς ⁵ ἐμαυτὸν ἀναδέξαιμι, ἀτίει-

CAP. XI. — 1. Vulgo Χρόνω.

2. Cornarius comamque prolixissimam nutriunt inlepprelatus est. Dubito de vocabulo ὑπερτάτη num sit genuinum, sed quid repernam item ambigo. Erat cum ὑπερμήκει cogitarem.

3. ὡς ed. Petav. Colon. repet.

4. παταλιζόντων cod. Ien. παταλιζόντων codd. Rhedig., Paris. καταλιζόντων editi. Suspicio restituumdum esse παταλιζόντων, pro παταγούντων. Cornarius vertit perticas gestantium.

5. Scribendum primo ὀργιώντων Cf. cap. 12.

6. ὅσοις cod. Ien. et editi. οὗτοι cod. Paris. teste Petavio. In cod. Rhedig. eadem manus ex pristina scriptura οὗτοι effecit ὅσοις.

7. Libri vulgo Βουτῶ.

8. Corrigenidum fortasse οἱ.

9. καὶ omissum in editi. Petav. Cuisa repet.

10. ἐτέραις cod. Ien. et editi. Petav. Et ita Ios. Scaliger. ἐταίραις ed. princ.

pravitatem, persequi voluero. Veluti qui in Aegypto Saturno initiati ferreis collaribus seipsos illigant, ac prolixiore barba et sordidis vestibus ac ridiculis utuntur. Quippe in honorem Saturni Asti (quod exiguum oppidum est, ac pagorum caput in praefectura Propoitide) circulos identidem naribus infigunt, quo tempore nefarios ac sceleratos religionis causa conventus ex oppidis omnibus instituunt. Tum enim coactis coetibus orgiaque celebrantes fanaticos et inconditos ritus expriment. Sed execrandum est genus istud hominum. Sunt et apud alios sacra quaedam istiusmodi, velut qui in Buttica praefectura, adeoque Buti oppido Harpocratem nutriunt, confecta iam aetate senes. Qui solenni die et ipsis Calendis vesanas ac furiosas Ori ceremonias daemones oestro perciti celebrare coguntur. Tum enim cives universi, ac vel decrepiti senes, cum adolescentibus iisdem moribus praeditis, ac reliquis aetatibus iam tum ab ipsa pubertate, Ori videlicet et Harpocratis sacerdotes, detonso capite servilem et abominandum ac puerilem speciem sine ullo pudore circumferunt. Tum vero ludicra quaedam obeunt, ac sese prudentibus, qui seipsos a servitute daemones asseruerunt, deridendos praebent. Nam vecordes, nec sui compotes, ac ridicule deformati, praecipites feruntur. Primum enim polenta ac similia, aliisque id genus confectis eduliis faciem oblinunt, vultu in fervens caldarium immerso, eaque specie ad concitandum stuporem vulgus illudunt; et quibusdam furiis agitant, tum et facie manu detersum quicquam ad sanitatem recuperandam, atque aegritudinum remedia postulantibus impertiunt.

Adhaec si Memphiticas et Heliopoliticas mulieres orgia celebrantes persequar, quae tympanorum ac tiliarum strepitu seipsas exstimulant, si Coritidas et Trietericas, quaeque in Bathea et Menuthitide furore correptae pudoris sui ac modestiae muliebris obliviscuntur, quanta mihi verborum copia, quamque amplis voluminibus opus erit, ut commemorandis iis omnibus, quae supra percensui, quaeque propemodum infinita sunt, incumbere velim? Licet enim ingentem mihi hac in re laborem imposuerim, nihilominus illorum

Cap. XII.

In cod. Rhedig. eadem manus ex ἐτέρας
refrasίε έταίραις.

11. τῶ edit. Petav. Colon. rep., mendose.

12. Ita codd. Ien. et Rhedig., et edit. princ. Ἄρποκράτους edit. Petav.

13. ἐνδεδωκόσιν cod. Rhedig. ἐκδεδώχασιν voluit Petavus.

14. ἀνακοχλάζοντι codd. mss. et edit. princ. ἀνακαχλάζοντι ed. Petav.

15. ἐνδέντος mendum est edit. Petav.

Colon. repet.

16. μεταδόσαι edit. Petav. Colon. rep. vitiose.

CAP. XII. — 1. Rescribendum ὀργιώσας. Cf. supra cap. 11.

2. An fortasse Ἀχορτιδας? Ed. princ. habet Κορρτιδας.

3. Ed. Petav. Τριτηρηδιδτας.

4. Cornarius vertit in profunda regione et Menuthitide.

5. ταυτὸν cod. Rhedig.

στον καταλείψαιμι τὴν τούτων κατάληψιν· ἐπειδὴ γὰρ, Νεάνιδες, ἂν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, εἴρηται. Τὰ τε ἐν Σαΐ, τὰ τε ἐν Πηλουσίῃ, τὰ τε ἐν Βουβαστῶ, τὰ τε ἐν Ὁ' Ἀβύδῃ, τὰ τε τοῦ Ἀντινοῦ τεμένη, καὶ τὰ ἐκείσε μυστήρια, τὰ ἐν ἧ' Φαρβήτῳ, τὰ κατὰ τὸν τράγον τοῦ Μεδησίου, ὅσα τε ἐν Βουσίρι, πόσα τε ἐν Σεβεννύτῳ, πόσα τε ἐν Διςπόλει, ὡς πῆ μὲν τῷ ὄνῳ εἰς ὄνομα τοῦ Σήθ, δῆθεν τοῦ Τυφῶνος τελετὰς ἐργάζονται, ἄλλοι δὲ ὅτῃν Τιθραμβῶ, Ἐκάτην ἐρμηνευομένην, ἕτεροι ὅτῃς Ἐνέφθῳ, ἄλλοι δὲ τῇ ¹⁰ Θερμούθι τελίσκονται, ἄλλοι δὲ τῇ Ἰσιδι. Καὶ πόσα ἔστι τοιαῦτα λέγειν, ἂν τὸ κατ' εἶδος ἐπεὶ πολλοὺς χρόνος ἀναλωθήσεται. Διὸ περιλήψεται πάντῃ ὁ λόγος πληρούμενος διὰ τοῦ, Νεάνιδες, ἂν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Ἐτέρων δὲ πάλιν μυστηρίων πολλῶν καὶ αἰρεσιαρχῶν ¹¹ καὶ σχισματοποιῶν, ἂν μὲν ἀρχηγοὶ παρὰ Πέρσαις Μαγουσαῖοι, παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις προφηταὶ καλούμενοι, τῶν ἀδύτων τε καὶ ἱερῶν ἀρχηγοὶ καὶ ¹² μάγοι, Βεβυλωνίων δὲ οἳ τε καλούμενοι Γαζαρηνοὶ, σοφοὶ τε καὶ ἐκασιδοὶ, Ἰσθῶν δὲ οἱ Εὐύλιοι καλούμενοι, καὶ ¹³ Βαρήμα ἐν ταῖς Ἑλλήνων, ἱεροφάνται τε καὶ ¹⁴ νεωκόρων, Κυνικῶν πλήθος καὶ ἄλλων ἀμυθῆτων φιλοσόφων ἀρχηγοί.

Κεφ. ιγ'. Τοίνυν, ὡς προείπον, παρὰ Πέρσαις Μαγουσαῖοι καλούμενοι, οἱ εἰδῶλα μὲν βδελυττόμενοι, εἰδῶλοισι ¹ τε προσκυνούντες, πυρὶ καὶ σελήνῃ καὶ ἡλίῳ. Ἄλλοι τε πάλιν ἐν τῇ Ἑλλάδι Μυσοὶ καλούμενοι ² Ἄβιοι, γάλακτι ἵππων χρῶμενοι, καὶ τὸ πᾶν ἀγίαν χώραν κατοκούντες. Καὶ πόσα δυνήσεται ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων συλλέγειν, τῶν τοσοῦτων καὶ μεγάλων ὀνομαζομένων, καὶ ἐν ταῖς ἐπαινουμέναις, ὅσα εἰσὶ διαφοραὶ νεανίδων, ἂν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς; τῶν μὲν πρὸς ἔκαστον, ἄλλων δὲ μὴ ἐπαινουμένων, τῶν δὲ ἀπ' ἰδίου νοός τὰ πρὸς πολιτείας ἀσκησιν καὶ θεσμὸν ἑαυτοῖς συλλεγόντων, ἐκ κόμαις τε προόπτως προερχομένων, ἄλλων δὲ ἀγίων ἀδελφῶν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ οἴκαδε καθεζομένων, καὶ ἔτι ἄλλων ἐν πολιτείαις ³ καὶ νηστεύσαις ὑπερβαλλούσαις καὶ καμάτῳ πρὸς θεὸν ἐν ⁴ νεανιότητι τῇ πρὸς τὸν νεφρίον τελείᾳ συνειδήσει πληροφορομένων, ἑτέρων δὲ, ὡς προείπον, οὐκ ὀρθῶς, ἀλλὰ κατὰ τινα πρόληψιν νοός τυραννικῶς παρὰ τὴν ἀλή

6. Ἀβύδῃ codd. Ien., Rhedig., Paris. Et Abyde vertit Cornarius. Ἀβύδι edit. Petav.

7. Φαρβήτῳ codd. Ien., Rhedig., Paris. Φαρβήτῳ edit.

8. τὴν Τιθραμβῶ, Ἐκάτην ἐρμηνευομένην codd. mss. Ien., Rhedig., Paris. τῇ Τιθραμβῶ (Τιθράμβῳ ed. Petav. Colon. repet.) Ἐκάτην ἐρμηνευομένην editi libri. Legendum, ut videtur, τῇ Τιθραμβῶ, Ἐκάτη ἐρμηνευομένην.

9. τῆς ἐνέφθῳ codd. mss. Ien., Rhedig., Paris. τῇ Σενέφθῳ editi libri. Rescribendum suspicor τῇ Ἐνέφθῳ vel Ἐνέφθῳ (h. e. Νέφθῳ).

10. Fortasse Θερμούθι, aut Θερμούθι. Cornarius vertit Thermathidi.

11. καὶ omissum in edit. Petav. Colon. repet.

12. Ha rescripti pro μάγων quod vulgo in libris obtinuit. Petavius verba καὶ μάγων potius uncinis notanda dicit; et

tractationem ac comprehensionem imperfectam necesse erit relinqui. Scriptum est enim, *Adolescentulae quarum non est numerus*. Ad quas sacra illa pertinent quae in oppido Sai et Pelusii, Bubasti et Abydi geruntur, nec non et Antinoi delubra, cum mysteriis, quae illic obeuntur. Item et quae Pharbeti, aut quibus hircus a Mendesiis colitur, et quae in Busiritana praefectura, Sebennitica, ac Diospolitana celebrantur. Sed et alicubi in honorem Seth, quem Typhoneum, putant, asino ritus ac ceremonias peragunt. Alii Tithramboni, quam interpretantur Hecaten, alii Nephthi, alii Thermuti, alii Isidi iuitantur. Cuiusmodi infinita alia dici possunt, quae specialim ut recenseantur temporis plurimum desiderent. Quocirca summatim his verbis concludi potest oratio: *Adolescentulae* Caet. 2, 7.
quarum non est numerus. Sunt enim alia porro mysteria quamplurima, et sectarum ac schismatum architecti, velut apud Persas Magusaei, apud Aegyptios prophetae, adytorum et sacrorum antistites. Item apud Babylonios qui Gazareni vocantur, sapientes et incantatores. Quibus et Indorum Evilei ac Brachmanes accedunt, et Graecorum hierophantae et aeditui. Nec non cynicae sectae, et aliarum propemodum infinitarum auctores philosophi.

Apud Persas igitur Magusaei, ut dixi, cum idola detestentur, Cap. XIII.
eadem tamen illa venerantur, ignem videlicet, lunam ac solem. Alii praeterea sunt qui in Graecia Mysi et Abii vocantur, qui equino lacte vicitant, et agrestem atque incultam plane regionem habitant. Quam multa ab humanis ingeniis colligi possunt, de iis qui tanti ac tam excellentes habentur, et qua ad laudabilium *adolescentularum* genus adscribi debent, *quarum non est numerus*. Nam aliae commendandae sunt, aliae vituperatione dignae. Nam nonnulli reperiuntur qui ex privato ingenio severam quandam vitae disciplinam ac legem sibimetipsis condiderunt, ac prolixiore coma palam et in omnium oculis procedunt. Alii vero sancti fratres in cilicio et cinere domi sese continent, alii denique asperrimo vivendi instituto ac durissimis ieiuniis et laboribus dei causa susceptis iuvenili quadam fortitudine et perfecta erga sponsum conscientia omnibus numeris absolutam vitam exprimunt. Alii demum, quod paulo ante dixi, non sincere, sed obstinatione quadam animi, velut ty-

sacrorum et magorum duces *convertit Cornarius*.

13. Βραχμῆνες Ἑλλήνων *coniectura est Petavii*. Nec ea est *improbabilis*.

14. Rescribendum *suspicio* νεωκόροι, καὶ Κυνικῶν. *Cornarius convertit Barema*. Apud Graecos hierophantae et sacerdotum Cynicorum multitudo *ceit*.

CAP. XIII. — 1. *Suspicio* δὲ.

2. *Vertit Cornarius* Alii vero sunt rursus in Graecia Mysi, appellati Abii a vita neglecta. Cf. *Homer. II. XIII, 5 et 6*. Scribendum *fortasse* Ἄβιοι γάλα- κτί τε ἵπκων κτλ., ad *secernendos a Mysi Abios*.

3. καὶ *omiss. in edit. Petav. Cōlon. repet.*

4. *Fortasse* νεανιότητι τε τῇ κτλ.

θειαν νεανειευμένων. Ὡς Ζακχαῖος μὲν, πρὸ βραχέως τελευτήσας ἐν τῇ ὕρεινῃ τῇ περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, οὐδενὶ ὄλωσ συνευχόμενος διετίλεσεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τομηρῶς ἀγίον μυστηρίων ψαύειν καὶ ἱερουργίαν λαϊκὸς ὢν ἀφειδῶς ἐπεχειρεῖ. ἕτερος δέ τις, ὅστις ποτε ἦν ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ τῶν δοκούντων ἐν ἀκρότητι βίου ⁵ πεπολιτευμένος, πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τὰ ἐρημικὰ κατοικήσας ἐν pag. 1005. μοναστηρίῳ, καὶ ἄλλος πρὸς τῷ Σιναίῳ, ὡς ἀπὸ ὄνειράτων ἐνεανιεύσαντο, ἐπισκοπῆς ⁶ δεξάμενοι χειροθεσίαν καὶ καθῆσθαι τε καὶ τὰ ἐπισκόπων πράττειν καὶ αὐτοὶ ἐπεχειροῦν. ἕτεροι δὲ καὶ οὐκ ὀλίγοι εὐνουρίζειν ἑαυτοὺς παρὰ τὰ προστεταγμένα δῆθεν νεανιότητος χάριν ἐτόλμησαν. ἕτεροι δὲ δοκῶντες νεανιεύεσθαι τολμῶσι, παρὰ τοῖς ⁷ ὄντας ἀπὸ ὀρθοδόξων ὀρμῶμενοι, σύλλογον ἑαυτοῖς ἐπισκῶντες, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἐπικρίσεως συνόδου οἰκουμενικῆς ἀναβαπτίζειν τοῖς ἐρχομένους πρὸς αὐτοὺς δῆθεν ἀπὸ Ἀρειανῶν, μηδέπω τοῦ πράγματος ἐξ ἐπικρίσεως, ὡς ἔφην, συνόδου ⁸ τμηθέντος, διὰ τὸ ἀναμιξτοὺς λαοὺς ὑπάρχειν ἕτι δεῦρο, καὶ πολλοὺς μὲν εἶναι ὀρθοδόξους, κατὰ δὲ ὑπόκρισιν πρὸς τοὺς ἱερατεύοντας συνημμένους, ἕως ἂν ἀφορισμὸς γένηται τῆς τοιαύτης βλασφημίου αἰρέσεως, καὶ τότε τὰ καὶ αὐτῆς ⁹ ὀρισθήσεται. Ἐκ τούτων δὲ τῶν οὕτως ἀναβαπτίζοντων, ἀπ' ἰδίου κελεύσματος εἰς ἡμετέρας ἀκοάς ¹⁰ ἀφίεται εἰς ὑπάρχων ἐν τῇ τῶν Ἀσιῶν χώρα πρεσβύτερος. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι, ὡς ἔπαυτος καθ' ἑαυτὸν εὐχεται, καὶ οὐ μετὰ τινος τὸ παράπαν, ἕτεροι δὲ ἐν κλοιοῖς παρὰ τὸν θεσμόν τῆς ἐκκλησίας. Διόπερ ἐπὶ τέλει παντὸς τοῦ λόγου, Νεάνιδας, ἔφην, μὴ ἐχούσας ἀριθμὸν, τὰς τε κατὰ τὴν ἰδίαν Ἰννοκίαν αὐταῖς νεανίζούσας, οὐ μὴν εἰς τὸ ἀγαθόν, εἰς τὸ τελειοῦν τῆς σοφίας τὰ εἶδη, φρονήσεώς τε καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης· ἐξ ὧν ἄλλαι νεανίζουσαι ¹¹ ἐπὶ τῷ τυραννικωτέρῳ, καὶ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἑαυτὰς ἐκτρέπουσιν, ὥστε μὴ εἶναι ἀριθμὸν τούτων.

Κεφ. ιδ'. Αὕτη δὲ ἡ μία περιστέρα καὶ ἀγία παρθένος θεὸν ὁμολογεῖ πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, πατέρα τέλειον, υἱὸν τέλειον, πνεῦμα ἅγιον τέλειον, ὁμοούσιον τὴν τριάδα, οὐ ¹ συναληφὴν τὴν τριάδα, ἀλλὰ τὸν υἱὸν ἐκ πατρὸς ² ἀληθινῶς γεγεννημένον, καὶ τὸ ἅγιον

5. Suspicio πεπολιτευμένων.

6. οὐ δεξάμενοι placuit Petavio; ut impositionem manuum ad episcopatum susceperint consuevit Cornarius. Rescribendum videtur ἐπισκοπῆς δὲ δεξάμενοι χειροθεσίαν καθῆσθαι τε καὶ κτλ.

7. Χάνοντας pro ὄντας suspicatus est Petavius. Mallem τολμῶσι παρανομοῦντες, ἀπὸ κτλ. Cornarius vertit Alii vero

fortiter sibi agere videntur, qui non consultis aliis, et praeter aliorum morem, velut ab orthodoxis progressi, collegiam sibi cell.

8. τμηθέντος cod. Ien. et editi. τμηθέντος cod. Rhedig. Recte fortasse.

9. ὀρισθήσεται cod. Rhedig.

10. ἀφίεται cod. mss. utique a edit. princ. ἀφίεται ed. Petav.

rannice praeter veritatem insolenter efferuntur. Eiusmodi Zacchaeus ille fuit, qui nuper in montana regione ad Hierosolyma mortuus est, qui cum nemine unquam precandi communionem coniungi se passus est. Imo vero ex eodem instituto divina mysteria, cum laicus esset, attingere ac sacrificia celebrare nefario ausu ac temerario est aggressus. Inventus est et alius, quicumque ille tandem fuit, excellenti quodam vitae genere, qui in Aegypti solitudine in monasterio degebat. Item alius ad Sinam montem habitans. Qui ambo nescio quibus somniis eo temeritatis adducti sunt ut suscepta ad episcopi functionem manuum impositione sedere et episcoporum munus obire non dubitarint. Alii, et hi quidem non pauci, castrare semetipsos contra leges iuvenili quadam ferocia ausi sunt. Alii, qui audaciores videntur, ex catholicorum partibus, privata sibi factione confata praeter ecclesiae consuetudinem, ac citra generalis concilii decretum, eos qui ab Arianis ad suas partes transeunt iterum baptizare nihil verentur, cum nondum ea res, ut dixi, universalis synodi iudicio decisa sit, quod adhuc populi promiscue ad hodiernum usque tempus habeantur; inter quos multi quidem sunt catholici, sed fide ac per simultationem sacerdotum auctoritatem sequuntur, donec execranda illa secta ab ecclesiae consortio segregetur, ut tunc aliquid de illa statuatur. Ex iis qui suapte auctoritate iterum hoc modo baptizant audio quendam in Lycia presbyterum esse. Sed et aliis in locis reperuntur alii qui singillatim ac separati preces obeunt, et reliquorum communionem omnem respuunt. Alii collo vincula praeter ecclesiae leges innectunt. Quam ob causam disputationem omnem hac sententia conclusi, *Adolescentulas esse nullo numero comprehensas*; quae privato consilio audacter insolenterque se gerunt, non ut boni aliquid consequantur, aut sapientiae in sese genus aliquod expoliant, puta prudentiae, fortitudinis, temperantiae, iustitiae. Quo ex numero tyrannico more quaedam efferuntur, atque a veritate deflectunt, nullo ut numero contineri possint.

At *singularis illa columba*, sanctaque virgo deum confitetur, Cap. XIV. patrem et filium et spiritum sanctum, patrem perfectum, filium perfectum, perfectum spiritum sanctum, consubstantialem trinitatem, non coalescentem, aut confusam. Sed filium vere a patre genitum,

11. *Cornarius vertit* Quapropter in fine totius operis iuenculas dixi numerum non habere, quae ex propria sententia sibi ipsis inveniliter praestituunt ad bonum quidem, ut sapientiae species perficiant, prudentiaeque ac fortitudinis, et modestiae ac iustitiae, verum inveniliter agentes ad tyrannidem

excedunt, et a veritate seipsas evertunt cell.

CAP. XIV. — 1. συναλιφην *codd. mss. et edit. princ.*, quemadmodum constantiter et ubique, nisi unum et alterum exceperis locum. συναλιφην *edit. Petav.*

2. ἀληθινός *edit. Petav.*, et ita habebat *cod. len. a m. pr.*, vitiose.

πνεῦμα οὐκ ἄλλότριον πατρὸς καὶ υἱοῦ, οὐσαν δὲ ἀεὶ τὴν τριάδα, καὶ μηδέποτε προσθήκης ἐπιδεομένην, μὴ ἔχουσαν δὲ τι ἐν αὐτῇ ὑπεβητικός, εἰς μίαν δὲ ἐνότητα καὶ ³ μίαν ἀρχὴν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς **pag. 1096.** ἀναγομένην, καὶ ἐκ ταύτης τῆς τριάδος πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος τὰ πάντα ⁴ κεκτισθαι, οὐκ ὄντα ποτὲ, οὔτε συνόντα τῷ θεῷ, οὔτε προϋπάρχοντα, γινόμενα δὲ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· καὶ τοῦτον τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα τοῖς αὐτοῦ ἁγίοις καὶ ἀπ' αἰῶνος καταξιώσαντα ἐν ὀπτασίαις φανῆναι, καθάπερ ἠδύνατο ἕκαστος χωρεῖν, κατὰ τὸ χάρισμα αὐτοῦ διὰ τῆς θεότητος, ὅπερ ἐχαρίζετο ἑκάστῳ τῶν καταξιωμένων, πῆ μὲν πατέρα θεάσασθαι, καθὼς ἠδύνατο ἕκαστος ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὡς ἐχώρει· ὡς ἐν στόματι τοῦ Ἡσαίου ἔλεγεν, Ἴδου, συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός· τοῦτο φωνὴ πατρὸς· καὶ ὡς ὁ Δανιὴλ εἶδε τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν· τοῦτο ὀπτασία τοῦ πατρὸς. Ὡς δὲ ἐν τῷ προφήτῃ πάλιν, Ἐγὼ ὀράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὁμοιωθῆν· τοῦτο φωνὴ υἱοῦ· ὡς δὲ ἐν Ἰεζεκιήλ. Καὶ Ἰλαβὲ με πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἐξέβαλέ με εἰς τὸ πεδίον· τοῦτο περὶ ἁγίου πνεύματος. Καὶ πολλὰ ἔστι τοιαῦτα λέγειν, ὧν ὀλίγων ἀπὸ μέρους μνησθέντες ἐν παραδρομῇ εἰς τὸ δεῖξαι τὸν χαρακτήρα τῆς ἐκκλησίας τὰ δύο φήματα παρεθέμεθα, μυρίων ὄντων, καὶ ἐπέκεινα, τῶν ὁμοίων τούτων ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης, ἐμφορομένων. Καὶ ὅτι αὐτὸς κύριος ἔπλασε τὸ σῶμα τῷ Ἀδὰμ, καὶ ἐνέπνευσεν ἐν αὐτῷ πνοὴν ζωῆς, κτίσας αὐτῇ ψυχὴν ζωσαν, καὶ ὅτι αὐτὸς δέδωκε τὸν νόμον τῷ Μωϋσῇ ὁ θεὸς πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἢ μία θεότης, καὶ ὅτι οἱ προφῆται ὑπὸ τῆς αὐτῆς θεότητος ἀπεστάλησαν, καὶ ὅτι αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεὸς ὁ Ἰουδαίων τε καὶ Χριστιανῶν ὦν θεὸς, Ἰουδαίους τε καλέσας εἰς δικαιοσύνην, τοὺς μὴ ἀρνούμενους τὴν αὐτὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ παρουσίαν, καὶ πάντας σώζοντας τοὺς κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ πίστιν βιοῦντας, καὶ μὴ ἀρνούμενους τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος τῆς ἀληθινῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. Ἦλθε γὰρ, ἦλθεν ὁ μεσογενῆς· καὶ οὕτως ἔχει ἢ μήτηρ ἡμῶν ἐκκλησία, ὁ λιμὴν ὁ εὐδῖος τῆς εἰρήνης, ἢ εὐφρασία ἢ πνέουσα τὴν ⁵ κύριον τῆς ἀμπέλου, καὶ βό- **pag. 1097.** τρον φέρουσα ἡμῖν τῆς εὐλογίας, καὶ τὸ λυσιπνοον ἡμῖν ⁶ πόμα παθ' ἑκάστην ἡμέραν αἷμα Χριστοῦ χαριζομένη, ἄκρατον, ἀληθές.

3. μίαν *omiss.* in cod. Rhedig.4. κέκτισθαι *codd. mss. et ed. primæ* κεκτισθαι *habet magno edid. Petav.*

et spiritum sanctum a patre filioque non alienum, trinitatem, inquam, quae semper sit, neque ullius accessionis eget, neque quicquam in sese inferius habeat, quaeque ad singularem unitatem, unicumque dei ac patris principium referatur. Ab eadem trinitate, patre, filio et spiritu sancto creata esse cuncta, quae aliquando non extiterant, neque cum deo sunt, nec ante fuerant, sed e nihilo aliquid esse coeperunt, a patre, filio sanctoque spiritu producta. Hunc ipsum patrem et filium et spiritum sanctum ab orbe condito sanctis suis per visum apparuisse, quantum capere quisque poterat, ac pro eo ac cuilibet communicata per divinitatem gratia est, quam iis omnibus qui merebantur impertiit. Ita patris aspectus unicuique permissus est, quantum vocem illius audire, ac prout capere poterat. Ut cum per Isaiam ita loquitur, *Ecce intelliget puer meus dilectus*. Quae patris ipsius verba sunt. Sic Daniel antiquum illum dierum vidit; quod visum patris proprium fuit. Quinetiam apud alium prophetam, *Ego, inquit, visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*. Ea vox est filii propria. Apud Ezechielem vero, *Et assumpsit, inquit, spiritus dei, et eiecit me in campum*. Quod ad spiritum sanctum pertinet. Eiusmodi alia proferrī quam plurima possunt; e quibus pauca quaedam obiter proposuimus. Atque ut propriam ecclesiae formam ac notas ostenderemus, duo triave verba in medium attulimus, ex infinitis locis, quae illorum similia in scripturis, ac tam vetere quam novo testamento leguntur. Illud vero insuper ecclesia profitetur, dominum ipsum corpus Adamo fabricasse, et *inspirasse illi spiritum vitae*, cum viventem ei procrearet animam. Tum Moysi legem tradidisse deum ipsum patrem, filium et spiritum sanctum, quae est una divinitas. Deinde ab eadem divinitate prophetas esse missos. Ad haec nostrum illum deum Iudaeorum ac Christianorum esse communem, qui Iudaeos ad iustificationem eos vocavit, qui incarnationem ipsam domini nostri Iesu Christi nequaquam abnegarent, quique illos omnes servat qui ex verae ipsius fidei praescripto vitam instituunt, neque sinceræ et evangelicæ illius doctrinae praedicatum ubique dogma respuunt. Venit enim, venit unigenitus, itaque mater ecclesia profitetur. Quae tranquillitas pacis portus est, et suavitas quaedam vitis *cyprum redolens*, et *otium nobis benedictionis proferens*, nec non et praesentissimam illud abstergendo moerori potum, merum scilicet, ac verum Christi sanguinem quotidie largiens.

5. κῦπρον *suspicatus est Petavius, quod plane inceptum est.*

6. πῶμα *cod. Ien. et editi. πῶμα cod. Rhedig.*

Κεφ. ιε΄.

Ὅτι ἀληθινῶς ἐγεννήθη Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, λαβὼν τὸ σῶμα ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐν δοκίμῃ, σάρκα ἀληθινῶς, σῶμα ἀληθινῶς, σὺν ὀστέοις καὶ νεύροις καὶ πᾶσι τοῖς ἡμέτεροις, μηδὲν ἀφ' ἡμῶν διηλλαγμένος, ἢ μόνον τὸ ἔνδοξον τῆς αὐτοῦ ἀγιότητος καὶ θεότητος καὶ σκεύους ἁγιωσύνης καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἀνμαρτιότητος τὰ πάντα τελείως ἔχων, καὶ ἐσχηκῶς ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην ἐν ἀληθείᾳ, νοῦν τὸν ἀνθρώπινον ἐν ἀληθείᾳ, οὐχ ὡς ἡμῶν διαβιβαιουμένων τὸν νοῦν εἶναι ὑπόστασιν, καθὼς ἄλλοι λέγουσι. Τὰ πάντα δὲ μὴ χρανθέντα ἐν ἁμαρτίᾳ, στόμα μὴ ψευδόμενον, χεῖρ μὴ λαλήσαντα δόλον, καρδίαν μὴ κλίναςαν εἰς ἐρεθισμόν, νοῦν μὴ ἐκτρέπεντα, εἰς ἃ μὴ χρεὶ, σάρκα μὴ τὰ σαρκὸς ἡδονῆς ἐργασαμένην· ἕλειος ἄνωθεν θεός, οὐκ ἔλθῶν κατοικῆσαι ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' αὐτὸς ὁ λόγος ἐνανθρωπήσας, οὐ τραπεῖς τὴν φύσιν, συμπεριειληφώς ἅμα τῇ θεότητι τὴν ἰδίαν ἐνανθρώπησιν, ἐν μήτρᾳ παρθένου γενοὺς ἐν ἀληθείᾳ, κυφορηθεὶς διὰ γεννητικῶν πόρων ἀνεκαιοσύνης, ἀχράτως, ἀμολύντως, ἀνατραφεὶς, καὶ ἐναγκαλισθεὶς ὑπὸ τε Συμεῶνος καὶ Ἄννης, βασταχθεὶς ὑπὸ Μαρίας, πεζεύσας, ὀδοιπορήσας, παιδίον γενοὺς, ἀδρυνθεὶς τῇ ἡλικίᾳ, τὰ πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἐν τῇ τελειότητι, ἐν ἀριθμῷ ἐτῶν λογισθεὶς, ἐν ἀριθμῷ μηνῶν, ἐν κοιλίᾳ κυφορηθεὶς, γενόμενος ἐκ γυναικός, γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἔλθῶν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, βαπτισθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου, οὐκ ἐπιδεόμενος λουτρῶν, διὰ τε τὸ ἀκολουθῶν τῆς ἐν νόμῳ ἐνανθρωπήσεως μὴ ταράσσειν τὸ δίκαιον, ὅπως πληρωθῆ, ὡς αὐτὸς ἔφη, πᾶσα δικαιοσύνη, ἵνα δείξῃ ὅτι ἀληθινὴν σάρκα ἐνεδύσατο, ἀληθινὴν ἐνανθρώπησιν, κατερχόμενος εἰς τὰ ὕδατα, διδοὺς ἥπερ λαμβάνων, ² παρερχόμενος ἥπερ ἐπιδεόμενος, φωτίζων αὐτὰ, ἐνδυναμῶν αὐτὰ εἰς τύπον τῶν μελλόντων ἐν αὐτῷ τελειοῦσθαι, ὅπως οἱ αὐτῷ πεπιστευκότες ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἔχοντες τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, μάθωσιν ὅτι ἀληθινῶς ἐνηθρώπησεν, ἀληθινῶς ἐβαπτίσθη, καὶ οὕτως διὰ τῆς αὐτοῦ συγκαταθέσεως καὶ αὐτοὶ ἐρχόμενοι λάβωσι τῆς αὐτοῦ καταβάσεως τὴν δύναμιν, καὶ φωτισθῶσιν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ φωταγωγίας, πληρουμένου τοῦ ἐν τῷ προφήτῃ φητοῦ, Εἰς μεταλλαγὴν δυνάμεως, εἰς παροχὴν σωτηρίας τῆς δυνάμεως τοῦ ἄρτου, ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ λαμβανομένης, καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ὕδατος. Ἐνταῦθα δὲ ἐν Χριστῷ ἰσχυροποιουμένων τῆς δυνάμεως τοῦ ἄρτου, καὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἰσχύος, ἵνα οὗτος ἄρτος ἡμῖν γένηται δύναμις, ἀλλὰ δύναμις ἄρτου, ³ καὶ βρωῖς μὲν

pag. 1008.

CAP. XV. — 1. ἁγιωσύνης ed. Pe-
tav.

2. παρέρχομενος vulgo habent libri,

viliūm iam a Cornario in versione Latinae
correctum.3. οὐ pro καὶ habet codd. mss. uer-
gue. Cf. Anacrophal. pag. 154.

Praeterea Christum e Maria semper virgine revera natum esse Cap. XV. credit, ac reipsa corpus, non specie duntaxat induisse, carnem, inquam, corpusque verum, cum ossibus ac nervis, reliquisque quae nobis insont omnibus; nihil ut a nobis ipsis praeterquam excellenti quadam sanctitatis ac divinitatis gloria discrepet, tum quod sanctitatis ac iustitiae vas sit. Habet autem omnia perfectissime citra peccatum. Quare humana revera est anima praeditus, humanaque mente; non quod mentem hypostasim esse dicamus, ut affirmant alii. Ceterum nulla peccati contagione foedatus est; nunquam os illius mentitum est, *Neque labia dolum locuta sunt*; cor ad irritandum deum non 1.Pet. 2, 22. declinavit, mens ad ea quae nefas est non deflexit, caro nihil eorum quae ad carnis voluptatem pertinent admisit, deus ab aeterno perfectus, qui non ut in homine habitaret advenit, sed verbum ipsum hominem induit, non natura mutatum, sed eam quae hominis propria est cum divinitate complexum. In virginis utero revera genitus ac per genitales meatus in lucem editus, sine ulla turpitudine, foeditate, vel labe. Post haec educatus, atque a Symeone, et Anna in ulnis gestatus a Maria portatus, iter postea pedibus confecit, peregrinatus est, ad pueritiam pervenit, aetate corroboratus est, humana in se omnia perfecte habuit, annorum mensiumque numero census est, in praegnantis utero gestatus, *factus e muliere, factus sub lege*. Deinde ad Iordanem profectus est, ibidemque a Ioanne baptizatus, Gal. 4, 4. cum lotione nihil opus haberet, sed ut ea quae susceptae hominis naturae consentanea sunt servaret, iustitiae legem perturbare noluit, *ut impleretur*, quemadmodum ipse dicit, *omnis iustitia*, atque veram a se carnem veramque hominis naturam susceptam esse mon- Math. 3, 15. straret. Igitur ad aquas descendit, ita tamen ut conferret aliquid potius quam acciperet, largiretur magis quam rei cuiuspiam indigeret. Quippe easdem illas aquas sua luce collustravit, et ad eorum quae in sese perficienda erant, adumbrandam imaginem, quandam vim illis impertiit, ut qui ipsi revera crederent, ac veritatis essent fide praediti, intelligerent non illum fecte humanam induisse naturam, neque fecte esse aquis intinctum: eademque et ipsi ratione per eam quam ille prae se tulerat accommodationem accedentes, inditam illius descensione vim in sese transferant, eiusdemque luce perfundantur, quo propheticum impleatur oraculum, *Ad immutandam virtutem, conciliandamque salutem ex illa panis virtute, quae ab Hierusalem accipitur, aquarumque vi*. Hic enim in Christo panis virtus ac vis aquae corroboratur; ut non panis ipse sit nobis virtus, sed virtus a pane profecta; ac cibus quidem noster panis est, sed

ὁ ἄρτος, ἡ δὲ δύναμις ἐν αὐτῷ εἰς ζωογόνησιν, καὶ οὐχ ἵνα τὸ ὕδωρ ἡμᾶς καθάρῃ μόνον, ἀλλ' ἵνα ἐν τῇ ἰσχύϊ τοῦ ὕδατος διὰ τῆς πίσεως καὶ ἐνεργείας καὶ ἐλπίδος καὶ μυστηρίων τελειώσεως, καὶ ὀνομασίας τῆς ἁγιασθείας γένηται ἡμῖν εἰς τελείωσιν σωτηρίας. Ἀνελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, ἀκούων φωνὴν πατρὸς, εἰς ἀκοὴν παρόντων μαθητῶν, εἰς τὸ ὑποδείξει τίς ὁ μαρτυρούμενος, καὶ ⁴ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐν εἶδει περισσεῶς κατερχομένου, καθάπερ ἐν πολλαῖς αἰρέσεσιν εἰρήκαμεν, ἵνα μὴ ⁵ συναλιφῇ ἡ τριάς νομισθῆι, σχηματοποιουμένου τοῦ πνεύματος ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει, ἐπικαθεζομένου δὲ τοῦ πνεύματος, καὶ ἐρχομένου ἐπ' αὐτόν, ἵνα ὁφθῇ ὁ μαρτυρούμενος, ἵνα σάρξ ἢ ἁγία φιλῆ οὐσα καὶ εὐδοκουμένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος μαρτυρηθῆι, ἵνα ὁ πατήρ εὐδοκητῆς κηρυχθῆι τῆς τοῦ υἱοῦ ἐνσάρκου παρουσίας, ἵνα ὁ υἱὸς ἀληθινὸς ὁφθῆι, καὶ πληρωσῆ τὸ εἰρημένον. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συναπστράφη· ἀνελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, καὶ σαφῶς καὶ ἀληθινῶς ἀπὸ τοῦ διαβόλου πειρασθεὶς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πεινάσας ὕστερον διὰ τὴν ἀκολουθίαν, καὶ ἀλήθειαν τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Καὶ ἐπιλεξάμενος μαθητὰς, καὶ κηρύξας ἀλήθειαν, καὶ ἰασάμενος τὰ πάθη, καθευθίσας, πεινάσας, ὀδοιπορήσας, θεοσημείας ἐργασάμενος, νεκροὺς ἐγείρας, τυφλοῖς τὸ βλέπειν παρασχόμενος, χωλοὺς καὶ παραλυτικῶς

παρ. 1000. ἰσχυροποιήσας· ὡς ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον ⁶ τῆς ἀληθείας τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου ⁷ πνεύματος· ὁ ὑπὲρ ἡμῶν τὸ πάθος ὑπομείνας ἀληθείᾳ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν τῇ τελείᾳ ἐνανθρωπήσει, παθῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, συνουσίας αὐτῷ τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐ τραπέισης εἰς τὸ πάσχειν, οὔσης δὲ ἀπαθοῦς, καὶ ἀτρέπτου· τῶν δύο ἀκολουθῶν σαφῶς κατανοουμένων, Χριστοῦ πάσχοντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, ἀπαθοῦς δὲ μένοντος ἐν θεότητι· οὐ τοῦ ἀνθρώπου κατ' ἰδίαν ὄντος, καὶ τῆς θεότητος κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ συνουσίας τῆς θεότητος, μὴ πασχούσης δὲ, διὰ τὸ ἀκραιφνὲς καὶ ἀσύγκριτον τῆς οὐσίας· πάσχοντος δὲ ἐν σαρκὶ, καὶ θανατουμένου ἐν σαρκὶ, ζῶντος δὲ αἰεὶ ἐν θεότητι, καὶ ἐγείροντος τοὺς νεκρούς· τοῦ σώματος ταφέντος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἀψύχου μείναντος τὸ τρίήμερον, ἄπνου τε καὶ ἀκινήτου, ἐνειληθέντος δὲ διὰ τῆς σινδόνης, κατατεθέντος ἐν τῷ μνήματι, συγκλεισθέντος διὰ τοῦ λίθου, καὶ σφραγίδων ἐπιτεθέντων· οὐχὶ τῆς θεότητος συγκλεισθείσης, οὐ τῆς θεότητος ταφείσης, συγκατελιθούσης δὲ τῇ ψυχῇ τῇ ἁγίᾳ εἰς τὰ καταχθόνια, ἐλούσης ἐκεῖθεν τὴν τῶν ψυχῶν αἰχμαλωσίαν, κλα-

4. τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου codd. mss. τοῦ (τοῦ τοῦ ed. princ.) ἁγίου πνεύματος editi.

5. συναλιφῇ codd. mss., constanter.

συναλιφῇ editi.

6. τῆς ἀληθείας codd. mss. τῆς ἀληθείαν editi libri, vitiose.

7. αὐτῶν codd. mss. uterque.

in ipso vitalis quaedam virtus continetur. Neque id solum actum est ut nos aqua repurgaret, sed ut aquae vi per fidem, actionem et spem ac mysteriorum initiationem et consecrationis appellationem ad perfectam absolutamque salutem nobis ipsis conferat. Ergo Christus ascendit e Iordane, vocem patris audiit, quam et discipuli, qui aderant, audierunt; ut quis ille foret, cui testimonium illud praeberetur, agnoscerent. Tum etiam spiritus sanctus columbae specie delapsus est, quemadmodum in multarum haereseon confutatione diximus. Ac ne trinitas ipsa in unum redacta confusaque crederetur, spiritus propria in persona figuram illam induit, et super illum resedit, seque in ipsum insinuavit; ut is cui testimonium illud suffragabatur conspicuus esset, utque sacrosanctam illam carnem amicam esse, deoque placere, patris ac spiritus auctoritate constaret, ut illud praedicari palam posset, incarnationem filii volente ac probante patre esse perfectam, ac denique verus ut apparet filius et illud prophetae vaticinium expleret, *Et post haec in terra visus est, et cum hominibus conversatus*. Igitur e Iordane digressus certo vereque a diabolo in deserto tentatus est, et post ieiunium esuriit, ut quod verae carni susceptae consentaneum est exprimeret. Secundum haec discipulos elegit, veritatem praedicavit, aegritudines sanavit, dormiit, esuriit, iter fecit, prodigia patravit, mortuos excitavit, caecis visum repraesentavit, claudis et paralyticis vires restituit. Quemadmodum evangelium ipsum coelestis regni veritatem, ac cum ipsius filii, tum patris, ac spiritus sancti bonitatem humanitatemque praedicavit: idem ille porro revera cruciatus in sua carne et perfecta hominis natura sustinuit; vere in cruce passus est, ita quidem, ut in eo divinitas existeret, sed ad patiendum minime sese converteret, sed passionis expers et immutabilis maneret. Qua in re duo illa consentanea certissime intelliguntur, ut et Christus pro nobis carne sit passus, et passionis expers in divinitate permaneat. Non quod hominis natura ac divinitas separatae a se invicem existant, verum tametsi una esset divinitas, nihil ob sinceram et incomparabilem naturam est perpressa. At Christus et in carne passus est, et in eadem morte est affectus, cum interim divinitate ipsa viveret ac mortuos excitaret, corpus vero re vera sepultum ac triduo anima carens et spiritu motuque iaceret, obvolutum sindone, in monumentum depositum, oclusum lapide ac sigillis obsignatum. Neque vero ipsa est conclusa divinitas aut sepulta, sed cum sanctissima eius anima ad inferos descendit, indidemque captivas animas eripuit, *stimulum mortis infregit*,

Matth. 3.

Baruch.
3, 38.
Matth. 4.1. Cor.
15, 55.

8. Post πνεύματος novum caput incipit in edit. Petav.

σάσης κέντρον θανάτου, διαρρηξάσης τὰ κλειθρα, καὶ τοὺς μογλοὺς τοὺς ἀδαμαντίνους, καὶ λυσάσης ὠδίνας ᾄδον ἐν ἰδίᾳ ἔξουσίᾳ, ἀνειδούσης σὺν τῇ ψυχῇ, μὴ ἐαθείσης τῆς ψυχῆς εἰς ᾄδην, μηδὲ τῆς σαρκὸς ἐωρακυίας διαφθορᾶν, ἀναστησάσης αὐτὴν τῆς θεότητος, ἣ ἀναστάντος αὐτοῦ τοῦ κυρίου θεοῦ λόγου καὶ υἱοῦ θεοῦ, σὺν ψυχῇ καὶ σῶματι, καὶ παντὶ τῷ σκεύει, συνενωθέντος λοιπὸν τοῦ σκεύους εἰς πνεῦμα, αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικὸν ὑπέφθαν, τό ποτε ἀφῆ ὑποκειμενον, καὶ μάλιστα παραδοθὲν ἔκουσίᾳ τῆς θεότητος θελήματι, καὶ ⁹πειράζοντος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ συγχωρήσαντος καὶ πείνα προσπελάζειν, καὶ ὕπνω, καὶ καμάτῳ, λύπῃ τε καὶ ἀδημονίᾳ.

Κεφ. ις'. Αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ ἅγιον συνενωθὲν λοιπὸν θεότητι, ἀπαραλείπτως τῆς θεότητος συνηνωμένης τῷ τὰ τοιαῦτα πεπονθότι ἁγίῳ σῶματι. ^{pag. 1100.} Ἀνέστη γάρ, καὶ συνήνωσεν αὐτὸ εἰς ἑαυτὸν, εἰς ἓν πνεῦμα, εἰς μίαν ἐνότητα, εἰς μίαν δοξολογίαν, εἰς μίαν ἑαυτοῦ θεότητα. Πέφυγεν μὲν γὰρ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις συνέφαγε καὶ συνέπιε, καὶ ¹συνηυλίσθη μετ' αὐτῶν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας. Ἀλλὰ εἰσῆλθε θυρῶν κλεισμένων, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν ἐδείκνυε νεῦρα, καὶ ὅσα, τύπον ἡλων, καὶ τόπον λόγχης, ὅτι αὐτὸ ἦν ἀληθινὸν τὸ σῶμα, ὅτι δὲ συνηφθῆ εἰς μίαν ἐνότητα καὶ μίαν θεότητα, μηκέτι ²προσδοκοῦν παθεῖν, μηκέτι ἀποθνήσκον, ὡς φησι ὁ ἅγιος ἀπόστολος, Ἀνέστη Χριστός, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Τὸ παθῆτόν ἀπαθὲς ἀεὶ μένον, τὸ θεϊκὸν σὺν σῶματι καὶ ψυχῇ, καὶ πάσῃ τῇ ἐνανθρωπήσει, αὐτόθεος ὢν, ἀνελθὼν δὲ εἰς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐν δόξῃ, οὐκ ἀποθέμενος τὸ σῶμα, ἀλλὰ συνενώσας εἰς πνευματικὸν, ἐν τελειότητι μιᾶς θεότητος· ὡς καὶ τὰ ἡμῶν σῶματα μέλλει, τὰ νῦν σπειρόμενα ψυχικῶς, ἐγείρεσθαι πνευματικῶς, τὰ νῦν σπειρόμενα ἐν φθορᾷ ἐγείρεσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ, τὰ νῦν σπειρόμενα ἐν θανάτῳ ἐγείρεσθαι ἐν ἀθανασίᾳ. Εἰ τοίνυν τὰ ἡμέτερα οὐτως, πόσῳ γε μᾶλλον ἐκείνο τὸ ἅγιον, καὶ ἀνεκδιήγητον, καὶ ἀσύγκριτον, καὶ ἀπραιφνές, ³τῷ θεῷ συνηνωμένον, τὸ ἐν ὄν λοιπὸν μονοειδές; ὡς καὶ ἐν τούτῳ μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος λέγων Εἰ καὶ ἔγνωμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, οὐκέτι γινώσκομεν· οὐχ ὅτι διεῖλε τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς θεότητος, ἀλλὰ αὐτὴν ⁴μὲν οὐσαν, καὶ τῷ θεῷ συνηνωμένην, μηκέτι δὲ οὐσαν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα, ὡς φησι, κατὰ πνεῦμα ⁵ἀγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ⁶Τοῦτον ὁμοῦ θεὸν ἔχουσα, ἀπαθῆ καὶ παθόντα,

9. πειράζεσθαι cogitavit Petavius. Sed nihil mirandum, cum participium συγχωρήσαντος cum ἡβητικῶ προσπελάζειν coniungendum sit.

CAP. XVI. — 1. Cf. Petavii ad h. l. annot.

2. προσδοκῶν ed. Petav., mendose.

3. Fortasse τὸ θεῷ.

4. μένουσαν legitur in Anacorp. pag. 156.

5. ἀγιοσύνης ed. Petav.

6. ἄνθρωπον ὁμοῦ καὶ θεὸν ἔχουσα

adamantina repagula perrupit. Inferorum dolores sua Psalm.
106, 6.
 solvit, tum una cum anima emersit ad superos. Quae
ma minime apud inferos relicta fuit, neque caro corruptio- Psalm.
15, 15.
et
Act. 2, 37.
 quam divinitas excitavit, tum cum dominus ipse deus
 deique filius cum anima et corpore totoque adeo instru-
 exit, quod deinceps velut in spiritum conflatum, corpus,
 spiritale factum est, quod olim contrectari poterat et,
 itas ipsa sponte fieri permiserat, flagris expositum fuerat,
 tentationibus appetitum, ac fami, somno, labori, tri-
 moerori obnoxium.
 ipsum sacrosanctum corpus deinceps cum divinitate con- Cap. XVI.
 uit; quae perpetuo cum illo, dum ista pateretur, fuerat
 Surrexit enim, ipsumque corpus in unum secum spiri-
 tamque singularitatem ac gloriam divinitatemque copulavit.
 vera post mortem apparuit, et a Thoma contrectatus est, Ioann. 20.
 apostolis versatus est, ac bibit, ac denique quadraginta dies,
 ue noctes cum illis habitavit. Ad haec oclusis foribus in-
 nervos et ossa clavorumque ac lanceae vestigia monstravit,
 m esse corpus edocuit. Quod autem in unam singularitatem
 itatem coniunctum nullum amplius cruciatum, vel mortem
 et, his verbis declarat apostolus, *Surrexit Christus; non iam* Rom. 6, 9.
 ; *mors illi ultra non dominabitur.* Idem ergo quod pati po-
 assionis expers mansit, divinitas scilicet cum corpore et anima
 a humanitate coniuncta, deus ipse per sese. Qui *ascendens* Rom. 8, 1.
lum ad dexteram patris consedit in gloria; non ut corpus depo-
 , sed ut in unius perfectione divinitatis in spiritale conflaret.
 admodum haec ipsa corpora nostra, *quae nunc animalia semi-* 1. Cor. 15, 44.
et 52.
ar, spiritali quadam conditione resurgent, quae, inquam, cum
optione seruntur, cum incorruptione surgent, quae in morte semi-
ur, cum immortalitate resurgent. Quod si eiusmodi corpora no-
 futura sunt, quanto magis sanctissimum illud Christi corpus,
 d nullis verbis explicari, neque cum ulla re comparari potest, il-
 , inquam, sincerissimum ac cum deo coniunctum, singulare
 nceps et uniforme? Quod quidem apostolus hac sententia testa- 1. Cor. 5, 16.
 , *Etsi novimus, inquit, secundum carnem Christum, non iam cogno-*
 mus; non quod carnem a divinitate seiunxerit, sed quod existat
 a quidem, ac cum deo iungatur, verum non amplius secundum
 rnem, sed secundum spiritum sit, ut ipsemet asserit: *secundum* Rom. 1, 4.
piritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum domini nostri Iesu
Christi. Hanc igitur ecclesia simul deum esse profitetur, passio-
 nuspiciatus est Petavius. *Malletm τούτων σάν (intell. σάρκα).*
 (intell. Ἰησοῦν Χριστόν) ὁμοῦ δὲδν ἔχου-

καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα ἐν δόξῃ, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ὡς ἔφην ἐν ἀληθείᾳ, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Κεφ. ιζ'. Καὶ γὰρ πιστεύει ἡ μήτηρ ἡμῶν αὕτη ἡ ἀγία ἐκκλησία, καὶ ὡς αὐτῇ ἀληθῶς κεκήρυκται, καὶ ἀληθῶς προστέτακται, ὅτι κοιμηθησόμεθα καὶ ἀναστήσομεθα σὺν σώματι τούτῳ, σὺν ψυχῇ ταύτῃ, σὺν παντὶ τῷ ἡμετέρῳ σκεύει, ἵνα ἕκαστος ἀπολάβῃ πρὸς ἃ ἔπραξεν. "Ὅτι γὰρ ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ κρίσις αἰώνιος, καὶ βασιλεία οὐρανῶν, καὶ ἀνάπανσις τοῖς δικαίοις, καὶ κληρονομία πιστῶν, καὶ χορὸς ¹ μετὰ ἀγγέλων, τῶν τετηρηκότων τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγγελίαν, καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ τὰς τοῦ κυρίου ἐντολάς, ἀληθῆ ἔστι, καὶ κεκήρυκται, καὶ ἠσφαλῆσται, καὶ πεπίστευται, ὅτι οὗτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. "Ὅσα γὰρ λέγα καὶ ὁ ἀπόστολος, καὶ πᾶσαι αἱ ἅγιοι γραφαί, ἀληθινὰ τυγχάνει, εἰ καὶ παρὰ τοῖς ἀπιστήσασιν καὶ κακῶς νουθετήσασιν ἐτέρως ὑπολαμβάνονται. Ἡμῖν δὲ αὕτη ἡ πίστις, καὶ αὕτη ἡ τιμὴ, καὶ αὕτη ἡ μήτηρ ἡμῶν ἡ ἐκκλησία, διὰ πίστεως σώζουσα, καὶ ἐλπίδος κρατυνομένη, καὶ ἀγάπῃ Χριστοῦ τελειομένη, ἐν τε τῇ ὁμολογίᾳ, ἐν τε τοῖς μυστηρίοις, ἐν τε τῇ τοῦ λουτροῦ καθαρῶν δυνάμει, ὅτι, Ἀνελθόντες βαπτίσαστε εἰς ² ὄνομα πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, εἰς ὄνομα δὲ Θεϊκῆς τριάδος, ὀνομασίας μὴδὲν ³ διαφορὰν ἐχούσης, ἀλλ' ὅτι θεὸς εἰς ἡμῖν ἐν νόμῳ, καὶ ἐν προφήταις, καὶ ἐν εὐαγγέλοις, καὶ ἐν ἀποστόλοις, ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ κεκήρυκται, καὶ κατήγγελλται, πατὴρ, καὶ υἱὸς, καὶ ἅγιον πνεῦμα, μὴ τις ⁴ συναλωφῆ οὕσα ἡ Θεότης, ἀλλὰ τριάς ⁵ οὕσα ὄντως τελεία, τέλειος ὁ πατὴρ, τέλειος ὁ υἱὸς, τέλειον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μία Θεότης, εἰς θεός, ^φ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Κεφ. ιη'. Αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις, ἡ τῆς ἡμετέρας ζωῆς πραγματεία, τοῦτο τὸ ἔργισμα τῆς ἀληθείας, αὕτη ἡ παρθένος Χριστοῦ καὶ περισσευὰ ἀποκός, αὕτη ἐστὶν ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ βεβαίωσις τῆς ἀφθαρσίας. Ἀλλὰ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς τοὺς ἐντυγχάνοντας συγγνώμην τῇ ἐμῇ ταπεινότητι καὶ ἀσθενείᾳ τοῦ βραχυτάτου μου νοῦ, τοῦ ἀπὸ πολλοῦ τῶν αἰρέσεων τοῦ ἀποναρκήσαντος καὶ ¹ ἀποσιγῆσαντος, ὡς ἀποκρίνοντος δικῆν, καὶ ² ναυτιῶντος, δι' ὧν ἦτοι αὐστηρῶς πρὸς τινὰς φερόμενος ἠνέχθη διὰ δημάτων, ἢ καλέσας τινὰς ἀληθέρους, ἢ ἀγῶντας, ^{pag. 1102.} ἢ πεπλανημένους, ἢ ἀπατεῶνας. Διὰ γὰρ τὸν πολὺν πόνον τοῦ ἰσθ.

CAP. XVII. — 1. μετὰ codd. mss. μετ' editt.

2. τὸ ὄνομα cod. Rhedig.

3. διάφορον suspicabatur Petavius.

4. συναλωφῆ editt.

5. οὕσα omittit cod. Rhedig.

CAP. XVIII. — 1. ἀποσιγῆσαντος ed. Petav., ex cod. Parisini auctoritate, eiusdem Petavii testimonio, de quo tamen dubito, cum codd. Ien. et Rhedig. (quam

nis expertem et passum, qui sepultus sit, resurrexerit, cum gloria coelum conscenderit, venturum indidem iudicare vivos et mortuos, idque adeo vere, uti diximus. *Cuius regni non erit finis.*

Luc. 1, 33.

Nam et hoc sancta ipsa mater ecclesia, quod vere sibi praedicatum vereque mandatum est, credit, moriturum unumquemque nostrum ac resurrecturum cum hoc ipso corpore, cum eadem anima, cum toto hoc instrumento denique, *ut quilibet meritis suis consentanea praemia percipiat.*

Cap. XVII.

Nam quod mortuorum futura resurrectio sit, atque aeterna damnatio coelesteque regnum et iustorum quies ac fidelium hereditas, communisque cum angelis chorus iis constitutus, qui fidem, castimoniam, spem, ac domini praecepta servarint, verissimum est; idque et praedicatum et certissime comprobatum et creditum, *quoniam hi resurgent in vitam aeternam*, ut in evangelio scriptum est. Nam quaecumque vel apostolus, vel sacra omnis scriptura testatur, vera sunt, licet infideles ac perperam intelligentes aliter existiment. Nobis vero ea demum fides est, is honor ac dignitas, haec est nostra mater ecclesia, quae per fidem servat, spe corroboratur, Christi caritate, nec non et eiusmodi professione ac mysteriis baptismique vi ac purgatione perficitur. *Euntes, inquit, baptizate in nomine patris et filii et spiritus sancti*, in nomine divinae trinitatis, cuius appellatio diversum nihil continet. Si quidem unus ac singularis deus in lege, prophetis, evangeliiis, apud apostolos, in vetere novoque testamento praedicatus ac nuntiatus est, pater et filius et spiritus sanctus. Neque vero confusum quiddam ipsa divinitas est, sed perfecta revera trinitas est, perfectus pater, perfectus filius, perfectus spiritus sanctus, una divinitas, unus deus, cui gloria, honor et imperium in saecula saeculorum, Amen.

2 Cor. 5, 10.

Ioann. 6, 29.

Matth. 28, 19.

Eiusmodi catholica fides ac vitae nostrae opus est, hoc veritatis munimentum, haec est Christi virgo et innocens columba, haec vita, spes et firmamentum immortalitatis est. Verum id a vobis omnibus, qui haec nostra lecturi estis, magnoquere precor ut mentis meae tenuitati imbecillitaeque condonare velitis; quae ob ingens illud haereseon virus velut stuporem quandam ac taedium et molestiam respuentis ac nauseantis instar contraxit, id inquam condonatis velim, si forte acerbius in quempiam inveci sumus, ut nonnullos execrandos, aut circulares, aut aberrantes, aut impostores dixe-

Cap. XVIII.

eiusdem cum illo Parisino prosapiae esse multi loci testantur) habeant ἀποσιγγάνοντος, eo solum discrimine quod librarius cod. len. scripsit ἀπόσιγγάνοντος. In edit. princ. legitur ἀποσιγγάνοντος, in alio libro, qui in marg. Schottiani ex-

empli, quod penes me est, littera M. notari solet, ἀποσιγγάλοντος. Et ita haud dubie restituendum est.

2. ναυτιώτες edit. Petav. Colon. repet. vitiose.

καὶ τοὶ γε μὴ ἔχοντες ἔθος προχειρῶς ἐπισκώπτειν τινὰς, ἀνύγκη ἐσχήκαμεν τοιούτοις αὐτοὺς διαθέσθαι τοῖς φήμασιν· ἵνα ἀποστρέψωμεν τὴν διανοίαν τινῶν, μὴ ³ πη νομίωσιν ἡμᾶς διὰ τὸ ⁴ ἀφανδὸν μὴ δειδημοσιεύκεται, ἀποκαλύψαντας τὰ παρ' αὐτοῖς λεγόμενα ἢ γινόμενα, μέρος ἔχειν διανοίας συγκατατιθεμένης τῇ παρ' ἐκάστη τῶν αἰρέσεων κακοδοξίᾳ. Πεπολιῆμαι δὲ καὶ προοίμιον ἐν ὄλιγῳ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ συντάγματος, περὶ τούτων αὐτῶν ⁵ προσασφαλιζόμενος καὶ συγγνώμην ⁶ αἰτῶν, ἵνα μὴ τις ⁷ ἀήθλιαν τινὰ εἰς ἡμᾶς ἐνοσκήψῃ, ὡς ἤταμένους νομίζων, καὶ ἐπὶ τὸ σκώπτειν ὁρμῶντας. Ἐδειξάμεν δὲ ἐν τῷ προοίμιῳ καὶ περὶ ποιῶν ἐμέλλομεν λέγειν αἰρέσεων, εἰς πόσας τε βίβλους διελλομεν τὴν πᾶσαν πραγματείαν, ἐν ἐκάστῳ δὲ βιβλίῳ περὶ πόσων, καὶ ποιῶν εἰρήκαμεν, ὡς καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἐπιμνημονεύσας ὁμοίως ὑποδεικνύμι, εἰς ὠφέλιαν πανταχόθεν τῶν ἐντυγχανόντων.

Κεφ. 15. Καὶ εἰσι μὲν βιβλία τρία, τόμοι ἑπτὰ. Καὶ ἐν μὴν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ αἰρέσεις μς', κατὰ ἀριθμὸν ὀνομάτων ἐγκείμεναι, καὶ κατὰ εἰρημὸν πρώτης, καὶ δευτέρας, ἕως τῆς τελευταίας τυχούσης βιβλίου ἐγκειμένης, ὅτι ἡ μὲν πρώτη βιβλος ἔχει αἰρέσεις μς' ἐν τόμοις τρισὶ, ἡ δὲ δευτέρα βιβλος αἰρέσεις κγ' ἐν τόμοις δυσὶν, ἡ δὲ τρίτη βιβλος αἰρέσεις ια' ἐν τόμοις δυσὶν. Πάντες τοίνυν οἱ τῷ ποιήματι ἡμῶν συμπονοῦντες καὶ σπουδᾶσθε ἐντυγχάνειν μακροθυμοῦντες, διερχόμενοι τε, παρακλήθητε, καὶ ἀξιῶθητε τὴν ὠφέλιαν ἐπιμεροῦσθαι, τὰ δὲ ἀηθῆ τῶν αἰρέσεων ἀπὸ τοῦ νοῦς ἀποτρέψαι. Οὐ γὰρ εἰς βλάβην ἀπεκλύψαμεν, ἀλλ' εἰς ὠφέλιαν καὶ παρατήρησιν τοῦ μὴ ἐμπσεῖν εἰς ἐπαγωγὴν τῶν προειρημένων. Διελθόντες δὲ τὸν πάντα κάματον, ἢ καὶ μέρη, ὑπὲρ ἡμῶν εὐξασθε καὶ καταξιῶσατε, ἵνα ὁ θεὸς ὁφεί μέρους ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ καὶ μόνῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀληθινῇ, καὶ ζωτικῇ, καὶ σωτηριώδει, καὶ φύσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης αἰρέσεως· καὶ εἴ τι, ὡς ἄνθρωποι μὴ δυνάμενοι ἐπὶ τὸ πέρας ¹ ἀποτεινόμενοι τῆς ἀκαταλήπτου καὶ ἀνεκδιηγῆτου θεότητος, ἀλλ' ὡς στενοχωρούμενοι εἰς ἀπολογίαν ὑπὲρ θεοῦ διηγῆσασθαι ἀνθρωπίνως ἠναγκασμένοι τόλμη ἠνέχθημεν, συγγνωμονοῦντος τοῦ θεοῦ καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ συγνωμονήσατε. Καὶ πάλιν ὑπερεύχεσθε, ἵνα ὁ κύριος ἦν ἡγησάμεθα μερίδα ἡμῶν ὀφεί ἐν τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ πίστει, καὶ μόνῃ ἀπηλλαγμένη πάσης ἐναντιότητος, καὶ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων, πολλῶν ὄντων, συγνώ-

3. Vulgo πη.

4. ἀναφανδὸν *coniectit Pelavius*. ἀφανδὸν *vulgata est scriptura, quam tuetur codd. mss. uterque hoc discrimine quod in cod. Ien. litterae α (media) et ο vocabuli rarisae sunt superpositae. Cornarius vertit recte ex eo, si displicitiam nostram non publicassemus, in revelando ea quae ab ipsis dicuntur aut fiunt, partem habere mentis essentientis pravae unius cu-*

iusque haeresis opiniononi.

5. *Repone προσασφαλιζόμενος.*

6. αὐτῶν *edit. Pelav. Colon. repet.*

7. ἀήθλιαν *scripturam suppediitabai margo Schottiani qui penes me est libri adidiclan suspicatus est Pelavius. addiclan codd. mss. et editi.*

CAP. XIX. — 1. ἀποτεινόμενοι *cod. Rhedig. a m. sec.*

rimus. Nam prae veneni illius molestia, cum alioqui facile in quemquam dicta iacere non soleamus, necesse habuimus istiusmodi illos appellare verbis, ut ab ea suspicione quorundam revocarem animos, quod in illorum dictis factisque divulgandis apertam nullam animi nostri significationem dedissemus, nos ab impia cuiusque haeresis opinione non abhorrere. Qua de re paucis operis huius initio praefati sumus, ac praemuniendum lectorem putavimus, non sine praefatione veniae, ne quis iniuriarum nos reos ageret, quasi causae bonitate victi ad dicitaria probraque confugeremus. In eodem vero proëmio significavimus, quaenam a nobis tractandae essent haereses, tum quot in libros totum opus esset distributum. Deinde quot et cuiusmodi in unumquemque librum coniecta sint. Quae memoriae causa ad lectorum utilitatem libet hoc loco repetere.

Tres itaque libri sunt septem in tomos partiti. Primus liber haereses sex et quadraginta complectitur, quarum nomina singillatim percensentur, servato prioris, posterioris ac reliquarum deinceps ad postremam usque libri totius ordine. Ergo primus liber tomis tribus XLVI haereses continet. Secundus tomis duobus haereses XXIII. Tertius denique totidem tomis haereses XI. Vos igitur omnes, qui communem hunc mecum laborem capessitis, et hanc nostram lucubrationem patienter evolvere studetis, rogo plurimum et exhortor, et uti digni sitis postulo, fructum istiusmodi aliquem et utilitatem capere, atque haereseon molestiam ac perniciem ab animis vestris longissime remove. Non enim illas cuiusquam ad fraudem exitiumque patefecimus, sed ad utilitatem atque cautionem, ne ad commemoratas illas haereses illecebris ullis quisquam pertrahatur. Porro ubi totum istud opus, eiusve partem aliquam legendo percurreritis, deum pro nobis obsecratote, et illud impetrare studetote, nobis ut ille locum aliquem in sancta solaque catholica et apostolica ecclesia, eademque vera, vivifica salutarique tribuat, tum ut nos ab haeresis omnis contagione liberet. Quod si quicquam, utpote homines, qui incomprehensibilem et inexplicabilem illam divinitatem penitus assequi, et ad extremum usque penetrare non possumus, sed in angustias eas coniecti, ut divini numinis propugnandi gratia quaedam pro humano captu disserere coacti simus, si quid, inquam, paulo audacius fecimus, condonante deo, vos et istud mihi condonare velitis. Ac rursus illud mea causa petite, uti dominus, quam ab eo sortem conditionemque precati sumus, in sanctissima sua religione, quae sola ab omni contradictione libera est, concedere non gravetur, ac peccatorum meorum, quae bene multa sunt, gratiam

Cap.
XIX.

ρησιν ποιήσεται, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μὴ οὐ δόξα τῷ πατρὶ, σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς αἰῶνας, Ἀμήν.

Κεφ. κ'.

Καὶ ἃ μὲν περὶ πίστεως ἔχει αὕτη ἡ μόνη καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ περιστέρα ἄκακος, μία οὕσα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, ὡς λέγει, Μία ἐστὶ περιστέρα μου, καὶ ὁμοίως περὶ τῶν ἀμυθῆτων νεανίδων, ὧν οὐκ ἔσται ἀριθμὸς, συντόμως ἔφημεν, περὶ τε πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ὁμοουσιότητος, καὶ περὶ τῆς ἐνσάρκου Χριστοῦ καὶ τελείας κηρουσίας, καὶ ἄλλων μερῶν τῆς πίστεως. Περὶ θεσμῶν δὲ τῆς αὐτῆς ἐν ὀλίγῳ μὲν μοι ἔστι πάλιν ἀνάγκη τοῦ παραθέσθαι τῶν αὐτῶν θεσμῶν ἀπὸ μέρους τὸ εἶδος, ὅσα περ φύσει πεφυλάκται ἐν αὐτῇ, καὶ φυλάσσεται, τὰ μὲν ἐκ προστάγματος, τὰ δὲ κατὰ ἀποδοχὴν προαιρέσεως τοῦ θεοῦ χαίροντος ἐπὶ τῇ ἀρετῇ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. Καὶ πρῶτη μὲν κρηπίς καὶ, ὡς εἰπεῖν, βαθμὸς ἐν αὐτῇ ἡ παρθενία, ἀσπουμένη τε καὶ φυλαττομένη παρὰ πολλοῖς καὶ ἐνδοξαζομένη. Συνέπεται δὲ τῇ αὐτῇ παρθενία ἡ μονότης, παρὰ πλείοσι τῶν μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν. Μετὰ ταύτην ἐγκράτεια ἐπὶ τὸν αὐτὸν δρόμον τεθεμελιωμένη. Ἐπειτα δὲ χηρσύνη μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἀχράντου συναναστροφῆς. Ταύταις δὲ ταῖς τάξεσιν ἀκόλουθος ὁ σεμνὸς γάμος ἐν μεγάλῃ τιμῇ, ὃ ἐν μονογαμίᾳ μάλιστα, καὶ παραφυλακῇ ἐνταλμάτων. Εἰ δὲ τις τελευτήσασθαι τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, ἢ ἀνδρὸς τελευτήσαντος τῆς υἱοῦ γυναικὸς ἐπίεται δευτέρα συναφθῆναι, ἢ δευτέρῳ, ¹ μετὰ θάνατον τοῦ πρώτου, ἢ τῆς πρώτης. Σεφάνη δὲ τούτων πάντων ἡ μήτηρ, ὡς εἰπεῖν, καὶ γεννήτρια ἡ ἁγία ἱερωσύνη, ἐκ μὲν παρθένων τὸ κίβρον στον ὀρμωμένη, εἰ δὲ οὐκ ἐκ παρθένων, ἐκ μοναζόντων· εἰ δὲ μὴ εἰς ἱκανοὶ εἰς ὑψηροσίαν ἀπὸ μοναζόντων, ἐξ ἐγκρατευομένων τῶν ἰδίων γυναικῶν, ἢ χηρυσάντων ἀπὸ μονογαμίας. Δευτερόγαμον δὲ οὐκ ἔξεστι δέχεσθαι ἐν αὐτῇ εἰς ² ἱερωσύνην, καὶν τε ἐγκρατευόμενος ³ εἴη, ἢ χῆρος, ἀπαρχῆς τάξεως ἐπισκόπου, καὶ πρεσβυτέρου, καὶ διακόνου, καὶ ὑποδιακόνου. Μετὰ ταύτην τὴν ⁴ ἱερωσύνην λοιπὸν ἀναγνώστῳ τάγμα ἐξ ὄλων τῶν ταγμάτων, τουτέστι παρθένων, καὶ μοναζόντων, καὶ ἐγκρατευομένων, καὶ χηρυσάντων, καὶ τῶν ἔτι ἐν σεμνῷ γάμῳ· εἰ δὲ εἴη ἀνάγκη, καὶ ἀπὸ τῶν μετὰ θάνατον τῆς πρώτης γυναικὸς δευτέρῳ συναφθέντων. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἱερεὺς ὁ ἀναγνώστης, ἀλλ' ὡς γραμματεὺς τοῦ λόγου. Καὶ διακόνισσαι δὲ καθίστανται εἰς ὅπῃ

CAP. XX. — 1. „Deest βούλεται, aut aliquid eiusmodi“ Petavius. Facile intellegitur ἔξεστι γίνεσθαι, vel simile quid.

2. ἱερωσύνην edít. Petav.

3. εἴη ἢ χῆρος de meo restitui; nam ἢ in libris vulgo non reperitur. Verle tametsi aut sese ab uxore contineat, aut sit viduus, praesertim si fuerit ordinis episcopalis, presbyteri, diaconi aut

subdiaconi. Cornarius verit̄ ita: Nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere, etiamsi is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi cell. Mirifice. Tractavit hunc locum etiam Montacutius Origg. Eccles. I, 2. pag. 396.

4. ἱερωσύνην edít. Petav.

facere, in Christo Iesu domino nostro, per quem, et quocum gloria patri, cum spiritu sancto in saecula, Amen.

Hactenus igitur quaenam esset unius et catholicae ecclesiae fides, simplicis, inquam, illius et innocentis columbae, *quae unica est viro suo*, uti scriptum est, *Una est columba mea*; nec non et de infinitis adolescentulis, quarum iniri numerus non potest, qua potuimus brevitate disputavimus, inprimisque de eadem patris et filii ac spiritus sancti substantia, deque perfecta Christi domini incarnatione ac reliquis fidei capitibus. Nunc de eiusdem ecclesiae sanctionibus ac legibus pauca mihi necesse est, deque earumdem forma aliqua saltem ex parte persequi, quaecumque nimirum proprie olim in ipsa servata sunt, et hodieque servantur, partim ex praecepto, partim ex inductione animi, deo ex disciplinae suae virtute fructum quandam voluptatemque capiente. Fundamentum igitur, ac velut crepido quaedam in ecclesia virginitas est, quae a plerisque colitur et observatur, et in illustri quadam gloria ac praedicatione versatur. Virginitatem solitaria vita proxime sequitur, quam in plerisque sexus utriusque monachis videmus. Secundum hanc continentia ad idem pietatis curriculum fundata est ac stabilita. Deinde viduitas cum diligenti attentaque cautione et casta sinceraque vitae ratione coniuncta. Post gradus illos et ordines suum quoque locum obtinent honestae nuptiae, quae magno in honore sunt, praesertim singulares ac minime repetitae, quae praeceptorum observationi student. Quod si quis mortua uxore, vel mulier mortuo viro id voluerit, alterum virum uxoremve, duntaxat post alterutrius obitum, sibi adaciscere licet. Horum omnium velut fastigium, et ut ita dicam, matris ac genitricis locum sanctum sibi sacerdotium vindicat; quod ex virginum ordine praecipue constat, aut si minus e virginibus certe ex monachis, aut nisi ex monachorum ordine ad illam functionem obeundam idonei cooptari possint, ex his creari sacerdotes solent, qui a suis se uxoribus continent, aut secundum unas nuptias in viduitate versantur. Secundis vero nuptiis implicitus in ecclesia ad sacerdotium non admittitur, tametsi aut sese ab uxore contineat, aut sit viduus; eiusmodi, inquam, ab episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi gradu reiicitur. Secundum hos gradus lectorum ordo ex omnibus ordinibus eligi potest, hoc est e virginibus, monachis, continentibus, viduis et iis qui honestis matrimoniiis illigantur. Imo, si necessitas tulerit, ex illis etiam adsciscuntur qui post prioris uxoris obitum cum altera sese copularint. Quippe lector non sacerdos est, sed tanquam divini verbi scriba. At diaconissae ad huuc unum usum adhibentur, ut mulierum decoris

ρεσιαν γυναικῶν ἑ μόνων, διὰ τὴν σεμνότητα, ἂν χρεία κατασταίῃ, λουτροῦ ἕνεκα, ἢ ἐπισκέψεως σωμάτων, καὶ αὐταὶ δὲ μονογαμοὶ ἐγκρατευσάμενοι, ἢ ἑ χρηρεύσασαι ἀπὸ μονογαμίας, ἢ ἀεικάρθονοι οὕσαι. Ἐὶθ' ἐξῆς τούτων, ἐπορκισται, καὶ ἐρμηνευται γλώσσης εἰς γλώσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, ἢ ἐν ταῖς προσομιλαῖς. Λοιπὸν δὲ καὶ ποικιλιται, οἱ τὰ σώματα περιστέλλοντες τῶν κοιμημένων, καὶ θυρωροὶ, καὶ ἢ πάσα εὐταξία.

Κρι. κα'. **Συνάξεις δὲ ἐπιτελούμεναι ταχθεῖσαι εἰσιν ἀπὸ τῶν ἁ ἀποστόλων, τετραδί, καὶ προσαββάτω, καὶ κυριακῇ· τετραδί δὲ καὶ ἐν προσαββάτω ἐν νηστείᾳ ἕως ὥρας ἐνάτης, ἐπειδήπερ ἐπιφωσκούσῃ τετραδί συνελήφθη ὁ κύριος, καὶ τῷ προσαββάτῳ ἐσταυρώθη, καὶ παρέδωκεν οἱ ἀπόστολοι ἐν ταύταις νηστείας ἐπιτελεῖσθαι, πληρουμένου τοῦ φητοῦ ὄτι, "Ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε ἁ νηστεύουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. Καὶ οὐχ ἵνα χάριν ποιήσωμεν τῷ ὑπὲρ ἡμῶν πεπονθῶτι, ἢ νηστεία ἡμῖν προστέτακται, ἀλλ' ὅπως ὁμολογήσωμεν εἰς ἡμῶν σωτηρίαν τὸ τοῦ κυρίου πάθος, ὃ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτὸς ἀνεδέξατο, καὶ ὅπως ὑπὲρ τῶν ἡμῶν ἀμαρτιῶν αἱ νηστεῖαι ἡμῖν εὐλόγιστοι θεῷ γένωνται. Καὶ δι' ὄλου μὲν τοῦ ἔτους ἡ νηστεία φυλάττεται ἐν τῇ**

pag. 1106. **αὐτῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, φημι δὲ τετραδί καὶ προσαββάτω, ἕως ὥρας ἐνάτης, ὅλα μόνῃς τῆς Πεντηκοστῆς ὅλης τῶν πενήτηκοντα ἡμερῶν, ἐν αἷς οὔτε γονυκλισίαι γίνονται, οὔτε νηστεία προστέτακται. Ἀντὶ δὲ τῶν πρὸς τὴν ἐνάτην συνάξεων τετραδίων καὶ προσαββάτων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ, κατὰ τὰς πρῶινὰς αἱ συνάξεις ἐπιτελοῦνται, ἔτι δὲ ἐν ταῖς ν' ἡμέραις αἷς προεῖπον τῆς Πεντηκοστῆς οὐκ ἔστιν οὐα νηστεία, οὔτε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων, ὅτε ἐγέννηθη ἐν σαρκὶ ὁ κύριος, ἕξεισι νηστεῦσαι, καὶν τε περιτύχη τετρας, ἢ προσαββάτων. Προαιρέσει δὲ ἀγαθῇ οἱ αὐτῆς ἀσκηταὶ διαπαντός, χωρὶς κυριακῆς καὶ Πεντηκοστῆς, νηστεύουσι, καὶ ἀγρυπνίας διαπαντός ἐπιτελοῦσι. Τὰς δὲ κυριακὰς ἀπάσας τρυφεράς ἡγεῖται ἡ ἁγία αὐτῆ καθολικῆ ἐκκλησία, καὶ συνάξεις ἀφ' ἑωθεν ἐπιτελεῖ, οὐ νηστεύει. Ἀνακόλουθον γὰρ ἔστιν ἐν κυριακῇ νηστεύειν. Τὴν δὲ τεσσαρακοστὴν τὴν πρὸ τῶν ἑκτὰ ἡμερῶν τοῦ ἁγίου Πάσχα ἀσάντως φυλάττειν ἑωθεν ἢ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν νηστείαις διατελοῦσα, τὰς δὲ κυριακὰς οὐδ' ὅλας, οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ τεσσαρακοστῇ. Τὰς δὲ ἕξ ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἐν ξηροφαιᾳ διατελοῦσα πάντες οἱ λαοὶ, ἁ φημι δὲ ἄρτω καὶ ἄλλ καὶ ὕδατι τότε χρώμενοι πρὸς ἐσπέραν. Ἀλλὰ καὶ οἱ σπουδαῖοι ἁ διπλᾶς, καὶ τριπλᾶς, καὶ τετραπλᾶς ὑπερτίθενται, καὶ ὅλην τὴν ἑβδομάδα τινὲς ἄχρι ἀλεκτρούων**

5. μόνων codd. mss. uterque. μόνον I, pag. 22. edidit libri.

2. νηστεύουσιν cod. Rhedig.

6. χηρευσάμεναι cod. Rhedig.

3. φημη vitium est edd. Petav. Colm.

CAP. XXI. — 1. Cf. Grabe Spicilleg. repet.

et honestatis causa sint administratae, si id forte necesse fuerit: sive dum baptismo initiandae sunt, sive dum earum corpora perscrutanda. Illae quidem univirae et continentes esse debent, vel post duas nuptias viduae, vel perpetuae virgines. Post illos omnes ordines deinceps exorcistae sequuntur, et linguarum interpretes, tam in lectionibus quam in concionibus. Sequuntur laborantes, qui mortuorum corpora curant. Tum ianitores, ac reliqui disciplinae causa ordines instituti.

Sacri porro conventus et synaxes ab apostolis instituti sunt his notissimum diebus, quarta sextaque feria et dominica. Item quarta sextaque feria ieiunium ad horam usque nonam indictum, propterea quod quarta feria comprehensus est dominus, et sexta in crucem sublatus. Ideo per illos dies ieiunandum esse decreverunt apostoli, ut impleatur illud quod scriptum est, *Cum sublatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt.* Neque vero ut ei gratificemur, qui nostra causa passus est, instituta sunt ieiunia, sed ut salutis nostrae causa cruciatus illos profiteamur, quos pro nobis dominus ipse suscepit, atque ut haec a deo ieiunia expiandis nostris sceleribus imputentur. Porro istiusmodi ieiunium toto anno in ecclesia catholica diligenter observatur, quarta, uti dixi, sextaque feria ad horam usque nonam, exceptis quinquaginta Pentecostes diebus, quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium indicitur. Pro illis vero conventibus qui ad horam nonam quartis sextisque feriis celebrari consueverunt, per illos dies, perinde ac dominica die, matutinae synaxes obeuntur. Neque vero totis illis duntaxat quinquaginta Pentecostes diebus ulla, uti dixit, ieiunia sunt, sed neque Epiphaniarum die, quo dominus secundum carnem natus est, ieiunare licet; tametsi quartam in feriam vel sextam inciderit. At qui pietati student, egregia quadam ac laudabili voluntate perpetuo, solis dominicis ac Pentecostes diebus exceptis, ieiunia sibi ac vigiliis imponunt. Nam dominicas omnes festas hilaresque catholica esse sanxit ecclesia. Ac solennes conventus matutinis horis indicit, nec ulla ieiunia celebrat. Absurdum enim est ieiunare dominico die. Ceterum ante septem Paschalis dies Quadragesimam observare, atque in ieiuniis perseverare eadem consuevit ecclesia, dominicis vero nullis omnino, adeoque nec ipsius quidem Quadragesimae ieiunare solet. Praeterea sex illos Paschalis dies xerophagiis, hoc est arido victu, transigere populus omnis assuevit, hoc est panem duntaxat cum aqua sub vesperam adhibere. Imo vero nonnulli ad biduum vel triduum, vel quadri-
duum usque, ieiunia prorogant. Alii totam hebdomadam adusque

Cap.
XXI.

Luc. 5, 25.

4. διπλάς κ. τριπλάς κ. τετραπλάς *codd. mss. et edit. princ.*

Corpus Haerescol. II. 2.

κλαγγῆς, τῆς κυριακῆς ἐπιφωσκούσης. Ἀγρυπνίας δὲ διατελοῦσι καὶ
 Ξξ. Πάλιν δὲ συνάξεις ἐπιτελοῦσι τὰς αὐτὰς Ξξ, καὶ ὅλην τὴν τρισε-
 ρακοστὴν ἀπὸ ἐνάτης ἕως ἐσπέρας. Ἐν τισὶ δὲ τόποις τὴν μετὰ τὴν
 πέμπτην ἀγρυπνοῦσιν, ἐπιφώσκουσιν εἰς τὸ προσάββατον, καὶ τὴν
 κυριακὴν μόνως. Ἐν τισὶ δὲ τόποις ὁ λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ
 γίνεται ὡρᾶ ὁ ἐνάτη. Καὶ οὕτως ἀπολύει μερόντων ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέ-
 ρα. Ἐν ἄλλοις δὲ τόποις οὐ γίνεται λατρεία τῆς οἰκονομίας ἢ με-
 ρον ἐπιφωσκούσης τῆς κυριακῆς, ὅτε ἀπολύει περὶ τὴν τῶν ἀλεκτρι-
 νων κλαγγὴν, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ καὶ πανηγύρει μεγάλη, ἡμέ-
 ρα. 1106. τοῦ Πάσχα, ὡς προστέταται. Τὰ δ' ἄλλα μυστήρια περὶ λουτρῶν
 καὶ τῶν ἑνδοθεν μυστηρίων, ὡς ἔχει ἢ παραδόσεις τοῦ τε εὐαγγελίου
 καὶ τῶν ἀποστόλων, οὕτως ἐπιτελεῖται.

Κεφ. κβ'. Ἐπὶ δὲ τῶν τελευτησάντων, ἐξ ὀνόματος τὰς μνημῆας ποιοῦνται.
 προσευχὰς ἑτεροῦς ἑτεροῦς, καὶ λατρείας, καὶ οἰκονομίας. Ἐσθινοὶ καὶ
 ὕμνοι ἐν αὐτῇ τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ διηγουεῖς γίνονται, καὶ προσευχαὶ ἐσ-
 θιναὶ, λυχνικοὶ τε ἅμα ψαλμοὶ καὶ προσευχαί. Τινὲς δὲ τῶν μνη-
 ζόντων αὐτῆς κατοικοῦσι τὰς πόλεις, τινὲς δὲ καὶ ἐν μοναστηρίοις τε-
 θέζονται, καὶ ἀπὸ μήκοθεν ἀναχωροῦσιν. Ἦρσε δὲ τισὶ καὶ κόμας
 ἔχειν τριχῶν, ἔνεκεν δὴθεν πολιτείας, ἀπ' ἰδίου νοός, οὐ τοῦ εὐαγγε-
 λίου προστάξαντος, οὐ τῶν ἀποστόλων δεξαμένων. Ὁ γὰρ ἅγιος ἀπό-
 στολος Παῦλος ἀπέκοψε τοῦτο τὸ σχῆμα. Εἰσὶ δὲ πολιτεῖαι ἄλλα
 ἐξαιρέτοι ἐν τῇ αὐτῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ φυλαττόμεναι, φημί δὲ τὴν
 ἀπέχεσθαι κρεῶν πάντων, τετραπόδων τε καὶ ὀρνέων καὶ ἰχθύων, ὡς
 τε καὶ τυροῦ, καὶ ἕτεροι διάφοροι πολιτεῖαι, ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸν
 ἴδιον κάματον μισθὸν λήψεται. Καὶ οἱ μὲν ἀπέχονται πάντων τούτων.
 οἱ δὲ τετραπόδων μόνων, λαμβάνουσι δὲ ὀρνέων, καὶ τὰ μετέπειτα.
 ἕτεροι δὲ καὶ ὀρνέων ἀπέχονται, λαμβάνουσι δὲ ὡῶν καὶ ἰχθύων.
 ἕτεροι δὲ οὐδὲ ὡῶν λαμβάνουσιν. Ἄλλοι δὲ ἰχθύων ἑτεροῦς μόνων, ἕτεροι
 δὲ καὶ ἰχθύων ἀπέχονται, τυροῦ δὲ λαμβάνουσιν. ἕτεροι δὲ οὐδὲ τυροῦ
 λαμβάνουσιν. Ἡδὴ δὲ καὶ ἄλλοι ἄρτου ἀπέχονται. ἕτεροι δὲ καὶ αἰφ-
 ρῶν καὶ ἐψημάτων. Πολλοὶ δὲ καὶ χαμενουοῦσιν. Ἄλλοι δὲ οὐδὲ
 ὑποδέννυνται. Ἄλλοι δὲ σάκκον φοροῦσι κεκρυμμένον, οἱ καλῶς φο-
 ροῦντες δι' ἀρετὴν καὶ μετάνοιαν· ἀπρεπὲς γάρ ἐστιν ἐν προφανεῖ σακίῳ
 προϊέναι, ὡς τινες οὕτω πράττουσιν, ἀπρεπὲς δὲ, ὡς ἔφημεν, καὶ τὴν
 κλοιοῖς προϊέναι, ὡς τισὶν ἔδοξεν. Οἱ πλείους δὲ βαλανείου ἀπέχον-
 ται· καὶ τινες ἀπειτάξαντο τῷ βίῳ, τέχνας λεπτὰς καὶ ἀπράγμους

5. V. Petavii annot.

6. ἐνάτης codd. mss. et edit. princ.

CAP. XXXII. — 1. ποιούντες cod. Rhe-
 dig.

2. Libri vulgo ἄλλοι.

3. Verba μόνων, ἕτεροι δὲ καὶ ἰχθύων
 desiderantur in edit. Petav. Colan. repa-
 rat.

4. δὲ omitt. in cod. Rhedig.

sequentis dominicae gallicinium sine cibo transmittant. Pervigilia vero sex obeunt, ac totidem synaxes, quae tota Quadragesima post horam nonam ad vesperam usque celebrantur. At quibusdam in locis in ea solum nocte, quae quintam feriam sequitur, et in feriam sextam desinit, atque in ea quae dominicam antecedit, pervigilant. Aliis in locis quinta feria divini mysterii cultus hora tertia celebratur, atque ita missio populi fit ut in aridorum usu persistent. Alibi vero divini mysterii cultus non prius indicitur quam dominicus dies illuxerit cum sub gallorum cantum dimittitur populus, in ipso resurrectionis festo ac solenni celeberrimoque Paschatis die, quemadmodum praescriptum est. Quod ad alia mysteria pertinet, ut baptismi et quae interiora sunt, ea ritibus illis ac ceremoniis obeuntur, quae ex evangelio et apostolorum auctoritate ac traditione profectae sunt.

Iam vero quod ad mortuos spectat, nominatim illorum mentio fit, ac preces et sacrificia mysteriarum frequentantur. Matutinae insuper laudes in ecclesia catholica, matutinaeque preces assidue celebrantur, lucernales item psalmi et orationes. Porro monachorum alii in urbibus degunt, alii in monasteriis habitant, et ab hominum frequentia longius abscedunt. Nonnullis vero prolixior coma placuit, sanctioris videlicet instituti causa, id quod suapte voluntate, sive evangelii praecepto, aut apostolorum approbatione faciunt. Nam apostolus Paulus formam eiusmodi atque cultum abdicavit. Sunt et alia in eadem catholica ecclesia instituta vivendi praestantia, nimirum quod alii carnibus prorsus abstineant, tam quadrupedum et avium quam piscium, nec non ovis ac caseo. Tum alia sunt vitae genera, propterea quod *unusquisque secundum proprium laborem mercedem accipiet*. Igitur sunt qui illis omnibus abstineant alii quadrupedibus duntaxat, sed avibus ac ceteris vescuntur. Alii etiam ab avibus temperant, ova et pisces adhibent. Alii etiam ova repudiant; sunt qui solos pisces retineant. Quibus nonnulli etiam abstinent; qui tamen caseum sibi permittunt; alii vero caseo non utuntur. Praeterea quidam a pane abstinent, quidam ab arborum fructibus et coctis omnibus, plerique humi cubitant. Alii nudis pedibus ac sine calceamentis incedunt. Alii oculos cilicium ferunt, qui id laudabiliter, virtutis scilicet, aut poenitentiae causa ferunt. Nam cilicium palam ac prae se ferre minus decorum videtur, quod instituere nonnulli. Neque plus decoris habet, ut diximus, quod nonnullis visum est, cum vinculis collo inditis incedere. Sed quamplurimi balneas nunquam vident. Nonnulli saeculo ita renuntiarunt, ut leviores quasdam artes ac minus negotiosas sibi ipsis excogita-

Cap.
XXII.

2 Cor. 3, 8.

ἐαυτοῖς ἐπινοήσαντες, ἵνα μὴ ἀργὸν βίον διατελεῶσι, μηδὲ τὸν ἄρην βεβαρημένον ἐσθίωσιν. Ἐν ψαλμοῦσιν δὲ οἱ πλείους καὶ εὐχὰς διηκέσιν, ἀναγνώσει τε γραφῶν ἁγίων καὶ ἀποσηθισμοῖς ἀσκούται.

Κεφ. χγ'. ^{pag. 1107.} Περὶ δὲ ξενοδοχίας καὶ φιλανθρωπίας, ἐλεημοσύνης τε εἰς πάσας, πᾶσιν ὁ τῆς ἁγίας ταύτης καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καρπὸς κεκήρυκται. Τὸ δὲ λουτρόν ἔχει ἀντὶ τῆς καλαιωθείσης κητομῆς ἐν Χριστῷ. Διαναπαύεται ἐν τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ ἀντὶ τοῦ μικροῦ σαββάτου. Ἀπέχεται κοινωνίας ἀπάντων αἰρέσεων. Ἀπαρτῦνται πορνείαν, καὶ μοιχείαν, καὶ ἀσέλγειαν, καὶ εἰδωλολατρείαν, καὶ φόνον, καὶ πᾶσαν παρανομίαν, καὶ μαγείαν, καὶ φαρμακείαν, ἀστρονομίαν, κληδονισμούς, παλμῶν παρατηρήσεις, ἐπασιδίαν, περιεργατὰ δὴ καλούμενα φυλακτήρια. Ἀποκηρύσσει θεάτρα, καὶ ἰσχυροὺς καὶ κυνήγια, μουσικούς τε καὶ πᾶσαν κακολογίαν καὶ καταλαλίαν, καὶ πᾶσαν μάχην καὶ βλασφημίαν, ἀδικίαν τε καὶ πλεονεξίαν, καὶ τουληψίαν. Πραγματευτὰς οὐκ ἀποδέχεται, ἀλλὰ ὑποδεεστέρους πάντων ἡγεῖται. Προςφορὰς λαμβάνει παρὰ τῶν οὐκ ἀδικούντων, οὐδὲ κερανομούντων, ἀλλὰ δικαίως βιούντων. Εὐχὰς δὲ ἐνδελειχῶς προστάσσεται, μετὰ πάσης πυκνότητος καὶ ἑκτενίας καὶ γονυκλισίας ἐν ταῖς τεταγμέναις ἡμέραις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀναπέμπειν θεῷ. Ἐν τισὶ δὲ τόποις καὶ ἐν τοῖς σάββασι συνάξεις ἐπιτελοῦσιν· οὐ πάντῃ δὲ, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀκρέμοσι φυλάσσεται τὸ μὴ ὀμνῆναι ὄλωσ, μηδὲ λοιδορήσασθαι, μηδὲ καταρᾶσθαι, ἐκ προστάγματος αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος· μήτε μὴν ψεύσασθαι ὅσον κατὰ τὸ δυνατόν. Οἱ πλείους δὲ κικράσονται τὰ ὑπάρχοντα, καὶ διδάσκει πτωχοῖς.

Κεφ. χδ'. Οὗτος ὁ χαρακτήρ ταύτης τῆς ἁγίας, μετὰ τῆς προδηλωθείσης πίστεως, καὶ οὗτοι οἱ θεσμοὶ ἐν αὐτῇ ἀναφέρονται. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ χαρακτήρ τῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν συνηγμένος, ὡς περὶ ἐκ πολλῶν μυρίων ἀντίδοται ἀγαθῇ τοῖς χρωμένοις εἰς σωτηρίαν κατεσκευασμένη, ἐκ θελήματος πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Οὗτοι οἱ χαρακτήρες τῆς αμνήης ταύτης νύμφης Χριστοῦ. Αὕτη ἡ προῖξ καὶ διαθήκη κληρονομίας, καὶ βούλημα τοῦ αὐτῆς νυμφίου, καὶ ἐπουρανίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ^{pag. 1108.} τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος, σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς αἰῶνας αἰώνων, Ἀμήν.

Πάντες οἱ παρ' ἡμῖν ἀδελφοὶ προσαγορευέουσιν ὑμῶν τὴν τιμιότητα, μάλιστα Ἀνατόλιος, ὁ διὰ τε σημείων καὶ σχεδάρων τῶν κατὰ τῶν

rent, ne aetatem in otio degerent, aut cibum cum cuiusquam incommodo sumerent. Magna vero ex parte in decantandis psalmis ac perpetuis orationibus et sacrarum litterarum lectionibus iisdemque memoriter pronuntiandis seipsos exerceant.

Iam vero hospitalitatis, humanitatis, et in omnes pauperes beneficentiae fructus toti catholicae et apostolicae ecclesiae communis omnibus est indictus. Eadem vero ecclesia pro obsoleta illa in Christo circumcisione baptismum accepit, ac pro exiguo sabbato maioris quietem admittit. Ab omnium haereseon communionem se segregat, fornicationem, adulterium ac libidinem proscrit omnem. Item idololatriam, homicidium, scelus omne, maleficas artes, veneficia, astronomiam, auguria, sortitiones, incantationes, amuleta, quae phylacteria vocantur. Ad haec theatra, equestres ludos, venationes ac musica spectacula damnat. Tum maledicentiam omnem, detractionem, pugnam atque rixam, blasphemiam, iniuriam, cupiditatem et usuram. Negotiatores non admodum probat, sed in omnium infimo loco constituit, oblationes ab his qui iniuria neminem affecerint, neque scelus aliquod perpetrarint, sed iuste vitam instituunt, admittit. Preces ad deum assidue fundere, eademque frequentissimas ac sedulas, genibus interrim opportuno tempore flexis, noctes ac dies praecipit. Porro quibusdam in locis sacri conventus et synaxes etiam sabbatis indicuntur. Illud vero non ab omnibus, sed a praestantioribus observatur, ut ne deierent omnino, neque convicium cuiquam faciant, aut imprecentur, pro eo ac salvator iussit, adeoque quoad in ipsis situm est, nunquam omnino mentiantur. Plerique vero bona sua vendunt, et in pauperes distribuunt.

Cap.
XXIII.

Forma quidem ac nota ecclesiae catholicae est eiusmodi, cum ea fidei formula quam supra proposuimus. Eae porro leges ac decreta in ea celebrantur. Haec est, inquam, ecclesiae forma ex lege, prophetis, apostolis et evangelistis conflata, quae exquisiti cuiusdam antidoti instar est, ex multis unguentis ad eorum salutem qui uti voluerint confecti, de voluntate patris, filii ac spiritus sancti. Haec est venerandae Christi sponsae nota peculiaris ac descriptio. Haec illius dos et hereditatis testamentum. Haec coelestis ipsius sponsi Iesu Christi domini voluntas. Per quem et quocum patri gloria, honor et imperium cum sancto spiritu in saecula saeculorum, Amen.

Cap.
XXIV.

Omnes qui hic sunt fratres plurimum vos salutant, sed inprimis Anatolius, qui has contra octoginta haereses disputationes notarum

αἱρέσεων, τούτων τῶν ὀδοήκοντά φημι, μετὰ πολλοῦ καμάτου καὶ προαιρέσεως καλλίστης γράψαι καὶ διορθώσασθαι καταξιωθεὶς· ἄρα καὶ Ἰπάτιος ὁ τιμιώτατος ¹ συνδιάκονος, ὁ τὴν μεταγραφὴν ἀπὸ τῶν σχεδῶν ² ἐν τετρασί ποιησάμενος, ὑπὲρ ὧν καὶ εὐχεσθαι καταξίωσατε, τιμιώτατοι καὶ ποθεινότατοι ἀδελφοί, ὡς ἀληθῶς. Ἡ εἰρήνη τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ χάρις, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸ αὐτοῦ πρόσταγμα μετὰ πάντων ὑμῶν, φιλοκαλώτατοι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, Ἀμήν.

• ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΚΑΤΑ ΑἸΡΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΤΕΛΟΣ.

CAP. XXIV. — 1. συνδιάκονοι codd. κωνῶν.
ms. ueteris, unde aliquis cogitet συνδια- 2. Cornarius qui transcriptionem &

compendiis cum ingenti labore ac proluxa voluntate in schedis excipere atque emendare meruit; nec non et Hypatius venerabilis diaconus, qui idem illud opus e schedis in quaternionibus descripsit. Pro quibus deum obsecrare dignemini, reverendi ac carissimi fratres. Pax domini nostri Iesu Christi, gratia et veritas secundum eius mandatum, cum omnibus vobis perpetuo sit, honestissimi ac carissimi fratres, Amen.

S. EPIPHANII ADVERSUS HÆRESES LIB. III. FINIS.

chartis in quatuor exemplaria fecit.

3. Huius subscriptionis, quae solum in editis legitur, loco cod. Rhedig. habet Τέλος τῆς ᾠδῆς β(β)λου (rubro) δόξα σοι

ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι (nigro). In cod.

len. rubro subscripta sunt praeterea haec Τέλος τῆς ᾠδῆς β(β)λου ἐν μηνί μαρτ. α̃. ἡμέρα §' ἐν ἔτεσιν Ρ̃ ω̃ Ι Β. Π̃ Ζ̃ Β̃.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ.

Ἐπειδήπερ μέλλομεν ὑμῖν τὰ τε ὀνόματα τῶν αἱρέσεων δηλοῦν, τὰς τε παρ' αὐτοῖς ἀθεμίτους πράξεις ἀνακαλύπτειν, ὡςπερ ἰούς καὶ δηλητήρια ὄντα, σὺν αὐτοῖς δὲ ἅμα καὶ ἀντιδότους ἐφαρμόσαι, ἀλλή-
 τηρίους μὲν τῶν δεδηγμένων, προκαταληπτικούς δὲ τῶν μελλόντων εἰς
 τοῦτο ἐμπίπτειν, Πανάριον ἵγάρ τι, ἦγουν κισθώτιον ἰατρικὸν τῶν θη-
 ριοδῆκτων ἐρμηνεύσομεν, ὅτι πέρ ἐστὶ τι βιβλίον διὰ τριῶν συγγραφεῖ,
 ἔχον αἱρέσεις ὀγδοήκοντα, αἵτινες εἰς θηρίων ἢ ἐρπετῶν αἰνίγματα εἶα.
 Μία δὲ μετὰ τὰς ὀγδοήκοντα ἡ τῆς ἀληθείας βᾶσις ἅμα καὶ διδασκαλία
 ἡ σωτήριος πραγματεία, καὶ Χριστοῦ νύμφη ἁγία ἐκκλησία, οὐδα μὲν
 ἀπ' αἰῶνος, διὰ δὲ τῆς ἐνσάρκου Χριστοῦ παρουσίας κατὰ τὴν διου-
 χὴν τοῦ χρόνου ἡ μέσον τῶν προειρημένων αἱρέσεων ἀποκαλυφθεῖσα,
 καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐν ὑπομνήμασι διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ ταχθεῖσα,
 pag. 127. καὶ πάλιν μετὰ πάσας τὰς τῶν αἱρέσεων τούτων μοχθηρίας, ὡς ἀπ-
 ψυχήν τῶν τὸν κάματον τῶν αἱρέσεων διὰ τῆς ἀναγνώσεως διελθόν-
 των, ὑφ' ἡμῶν μετ' ἐπιτομῆς τοῦ λόγου κατὰ τὴν τῶν ἀποστόλων
 διδασκαλίαν σαφῶς ἠπαγγελθεῖσα. Ἐ παρακαλεῖτε δὲ πάντες οἱ ἑν-
 λοκάως ἐντυγχάνοντες, τῷ τε προοιμίῳ καὶ ταῖς μετέπειτα αἰρέσει,
 καὶ τῇ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὁμολογίᾳ τε καὶ διδασκαλίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ
 πίστει τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας.

Καὶ ἔστι ἡ τὰ ἐν τῇ πάσῃ πραγματεία διὰ τῶν προειρημένων τριῶν

1. γὰρ uncinis inclusit Petavius.
 2. Verbo quae vero post octoginta
 haeresea enarratas sequitur salutaris
 tractatus tanquam veritatis firmamen-
 tum simul et doctrina, Christi sponsa

sancta ecclesia.
 3. μέσον rescripti ex Epist. ad Act.,
 quam vide et de ceteris. Libri vulgo μέ-
 ρος.

SANCTI
E P I P H A N I I
A N A C E P H A L A E O S I S

SIVE RORUM QUAE IN PANARIO DICTA SUNT SUMMA
COMPREHENSIO.

Quoniam haereseon omnium nomina declaranda vobis hoc in libro suscepimus, nec non execranda ac nefaria illarum flagitia sic tanquam praesentissima quaedam venena patefacere volumus, atque his velut antidota quaedam opponere, quae vel iis qui morsu petiti sunt remedio esse possint, vel eos quibus ne incidant periculum est praemuniant ac conservent, Panarium, sive Arculam medicam, ad eorum qui a serpentibus icti sunt remedium iure opus illud ac librum interpretabimur, qui in tres partes divisus haereses octoginta complectitur, quae serpentum ac reptilium similes sunt. Secundum quas veritatis firmamentum, et salutaris doctrina fideique formula subiecta est, ac Christi sponsa, sancta videlicet ecclesia declarata. Quae cum iam tum ab orbe condito esse coeperit, postea tamen per Christi domini incarnationem temporum successione ante commemoratas omnes haereses vulgata atque patefacta, eademque a nobis in commentarios ex Christi praedicatione relata, ac rursum post explicatam omnem istarum haereseon improbitatem ex apostolorum disciplina accurate ac perspicue brevi quodam est compendio subiecta, uti ea re illorum recreentur ac reficiantur animi qui hunc haereseon percurrendarum laborem susceperint, porro vos omnes honestarum rerum studiosi lectores rogatos volumus ut et prooemium ipsum et insequentium haereseon expositionem ac veritatis professionem et doctrinam, ac sanctae et catholicae ecclesiae fidem a nobis expressam percurrere velitis.

Quae quidem omnia hoc in opere comprehensa tribus libris ex-

4. ὑμῶν edit. Petav.	<i>rius vertit</i> rogamus ut omnes studiosè
5. Libri vulgo ἀπαγγελλοῦσαν.	versetis et praefationem et cett.
6. Scribendum fortasse cum Petavio παρακαλεῖσθε. Cf. Epist. ad Acac., cuius vero gemelli loci alia ratio est. Corna-	7. φιλοκάλους ed. princ. φιλοκάλους ed. Petav.
	8. Fortasse τὰδ' ἐν τῆ.

βιβλίων, πρώτου και δευτέρου και τρίτου, ἅτινα τρία βιβλία εἰς ἐπτά τόμους διειλόμεν· ἐν δὲ ἐκάστῳ τόμῳ ἀριθμὸς τις αἱρέσεων και σχισμάτων ἔγκειται· ὁμοῦ δὲ πᾶσαι εἰσιν ὀδοήκοντα, ὧν αἱ ὀνομασίαι και αἱ προφάσεις αὐταί· Βαρβαρισμός, Σκυθισμός, Ἑλληνισμός, Ἰουδαϊσμός, Σαμαρειτισμός. Ἐκ τούτων αἱ καθεξῆς, πρὸ μὲν τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ Βαρβαρισμοῦ και τῆς Σκυθικῆς δεισδαιμονίας και τοῦ Ἑλληνισμοῦ και τῶν λοιπῶν φύσασαι αὐταί· Πυθαγόρειοι, εἶτον Περιπατητικοί, Πλατωνικοί, Στωϊκοί, Ἐπικούρειοι. Ἔτα ἡ Σαμαρειτικὴ οὐσα αἵρεσις, ἡ ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Καὶ ταύτης τέσσαρα ἔθνη, ⁹ Γοροθηνοί, Σεβουαῖοι, Δοσίθεοι, Ἔσσηνοί. Ἔτα ὁ αὐτὸς προειρημένος Ἰουδαϊσμός ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ τὸν χαρακτήρα ελληφῶς, και διὰ τοῦ δοθέντος νόμου τῷ Μωϋσῇ πλατυνθεῖς, και ἀπὸ τοῦ Ἰούδα τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ, τοῦ και Ἰσραήλ, διὰ Δαβὶδ τοῦ βασιλευσάντος αὐτῶν ἐκ τῆς τούτου φυλῆς τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ κληρωθεῖς. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ τε νῦν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐπτά αἱρέσεις αὐταί· Γραμματέων, Φαρισαίων, Σαδδουκαίων, Ἡμεροβαπτιστῶν, Ὀσσαίων, Νασσαραίων, Ἡρωδιανῶν.

Ἐκ τούτων τῶν αἱρέσεων και μετέπειτα κατὰ διαδοχὴν τῶν χρόνων ἐπεφάνη ἡ σωτήριος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ¹⁰ οἰκονομία, ἣ γουον ἡ ἔνσαρκος αὐτοῦ παρουσία, και εὐαγγελικὴ διδασκαλία τε και κήρυγμα βασιλείας, ἣτις μόνη ἐστὶ πηγὴ σωτηρίας, και πίστις ἀληθείας τῆς καθολικῆς και ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. Ἐκ δὲ ταύτης περιεκλάσθησάν τε και ἐσχίσθησαν ὄνομα μόνον Χριστοῦ ἔχουσαι, ἀλλ' οὐχὶ τὴν πίστιν. Εἰσὶ δὲ αὐταί· Σιμωνιανοί, Μενανδριανοί, Σαρπηλιανοί, Βασιλιδιανοί, Νικολαῖται, Γνωστικοί, οἱ και Στρατιωτικοί, ¹¹ οἱ αὐτοὶ δὲ Φιβιονῖται, παρὰ δὲ τισὶ Κουδδιανοὶ καλούμενοι, και Βορβοριανοί, παρ' ἄλλοις δὲ Σακρατίται, παρ' ἑτέροις δὲ Ζακχαῖοι· Καρποκρατίται, Κρηνηθιανοί, οἱ και Μηρηθιανοί, ¹² Ναζωραῖοι, Ἐβιωναῖοι, ¹³ Οὐαλεντίνοι, Σκουνδιανοί, οἷς συνάπτονται Ἐπιφάνιος και Ἰσίδωρος· Πτολεμαῖοι, Μαρκάσιοι, Κολορβάσιοι, Ἡρακλενῖται, Ὀπίται, Καϊανοί, Σηθιανοί, Ἀρχοντικοί, Κερδωνιανοί, Μαρκίωνες, Λουκιανισταί, Ἀπελληῖανοί, Σευηριανοί, Τατιανοί, Ἐγκρατίται, κατὰ Φρύγας τῶν και Μοντανιστῶν και Τασκοδρουγιστῶν, Πεπουζιανοί, οἱ και Πρισκιλλιανοί, και ¹⁴ Κυντιλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἀρτοσυῖται, Τεσσαρεςκαιδεκατίται, οἱ τὸ Πάσχα μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ποιοῦντες, ¹⁵ Ἀλογοί, οἱ τὸ εὐαγγέλιον και τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου μὴ δεχόμενοι· Ἀδαμιοί, Σαψαῖοι, οἱ και ¹⁶ Ἐλευσαῖοι, Θεοδοτιανοί, Μελεσεδεκιανοί, Βαρθησιανισταί, Νοητιανοί, Οὐαλήσιοι, Καθαροί, οἱ και Ναυάτοι, Ἀγγελικοί, Ἀποστολικοί, οἱ και Ἀποτακτικοί, Σαβελλιανοί, Ὠριγένειοι, οἱ και Αἰσχροποιοί. Ὠριγένειοι,

9. Vulgo Γοροθηνοί.

10. οἰκονομῆ ed. Ράου, vitiosae.

plicantur, primo, secundo, ac tertio. Idem porro libri septem in tomos distributi sunt, quorum singuli certum haereseon ac schismatum numerum continent. Quae simul collecta LXXX faciunt. Quorum appellationes hae sunt ac dogmata: Barbarismus, Scythismus, Hellenismus, Iudaismus, Samaritismus. Ab iis deinceps reliquae sectae profluxerunt. Nam ante Christi salvatoris adventum e barbara et Scythica ac Graeca superstitione ac ceteris id genus istae prodierunt: Pythagorici, Peripatetici, Platonici, Stoici, et Epicurei. Tum Samaritana secta quae ex Iudaica pullulavit. Ea porro tres in factiones abiit, Gorthenorum, Sebuaeorum, Dositheorum, et Essenorum. Sequitur Iudaismus, qui propriam ab Abraamo figuram ac notam accepit. Deinde per Moysen legem collatus ab Iuda Iacobi filio, qui Israël appellatus est, per Davidem populi istius ex eadem illa tribu regem Iudaismi appellationem obtinuit. Ab hoc septem hae prodierunt haereses, scribarum, Pharisaeorum, Sadducaeorum, Hemerobaptistarum, Ossaeorum, Nasaeorum, Herodianorum.

Secundum has sectas successione temporum domini nostri Iesu Christi incarnatio toti orbi salutaris illuxit, et cum hac evangelii doctrina coelestisque regni praedicatio. Qui quidem unicus est fons salutis et catholicae apostolicaeque ecclesiae vera fides. A qua insequentes omnes sectae, quae solum Christi nomen, non fidem praefereunt, amputatae sunt et avulsae. Quae sunt Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Basilidiani, Nicolaïtae, Gnostici, qui et Stratiotici et Phibionitae, ab aliis vero Coddiani appellantur, ac Borboriani, apud alios Socratitae, apud quosdam Zacchaei: Carpo-cratitae, Cerinthiani, qui et Merinthiani, Nazoraei, Ebionaei, Valentini, Secundiani. Quibus accedit Epiphaneus et Isidorus; Ptolemaei, Marcossii, Colorbasii, Heracleonitae, Ophitae, Caiani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianistae, Appelleiani, Severiani, Tatiani, Encratitae, Phrygastae, qui et Montanistae et Tascodrugitae, Pepuziani, qui et Priscilliani ac Quintiliani. Quibus adiiciuntur Artotyritae, Tessarescaecatitae, qui Paschatis celebritati unam quotannis diem praefiniunt, Alogi, qui evangelium et Apocalypsin Ioannis reiiciunt, Adamiani, Sampsaei, qui et Helcesaei, Theodotiani, Melchisedeciani, Bardesianistae, Noëtiani, Valesii, Cathari, qui et Novatiani, Angelici, Apostolici, qui et Apotactici, Sabelliani, Origenistae, foeditatis auctores,

11. *Scribendum fortasse καὶ οἱ αὐτοί.*

12. *Vulgo Ναζωραῖοι.*

13. *Fortasse Ουαλεντιανοί, ut habet eod. Venet. Panarî.*

14. *Fortasse Κυνήτιοι.*

15. *Libri vulgo ἄλλοι.*

16. *Libri vulgo Ἐρχισσαῖοι, vel Ἐρχισαῖοι.*

οὐ καὶ τοῦ Ἀδαμαντίου· Παύλου τοῦ Σαμωσατέως, Μανιχαῖοι, οἱ καὶ ¹⁷ Ἀκουανῖται, Ἰερακῖται, Μελητιανοὶ, οἱ κατ' Ἀίγυπτον σχίσμα ὄντες, Ἀρειανοὶ, οἱ καὶ Ἀρειομανῖται, Αὐδιανῶν τὸ σχίσμα, ¹⁸ Φοτινιανοὶ, Μαρκελλιανοὶ, Ἡμιάρειοι, Πνευματομάχοι, οἱ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦντες, Ἀεριοι, Ἀετιανοὶ, οἱ καὶ Ἀνομοιοὶ, οἷς συνάπτεται ¹⁹ Εὐνόμιος· Διμοιρῖται, οἱ μὴ τελείαν τὴν Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν ὁμολογοῦντες, οἱ καὶ Ἀπολιναρῖται, οἱ καὶ τὴν ἅγιαν Μαρίαν τὴν ἀειπάρθενον λέγοντες μετὰ ²⁰ τὸ τὸν σωτῆρα γεγεννηκέναι τῷ Ἰωσήφ συνῆφθαι, οὕστινας ἐκαλέσαμεν Ἀντιδιχομαριανίτας· καὶ οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας τῆς Θεοτόκου κολλυριδα προσφέροντες, οἱ καλοῦνται Κολλυριδιανοί· Μασσαλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Μαρτυριανοὶ, οἱ ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Εὐφημίται καὶ ²¹ Σατανιανοί.

Ἐπαιῶν δὲ αὐθις, καὶ διελὼν ταύτας κατὰ βιβλίον ὑποδείξω ἐν ταύτῃ τῇ ἀνακεφαλαιώσει πόσαι τούτων τῶν ὀδοήκοντα αἰρέσεις ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, καὶ καθεξῆς ἐν τῷ δευτέρῳ, ἕως τοῦ τρίτου. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἑπτὰ τόμων τῶν ἐν τρισὶ βιβλίοις συντεταγμένων, πόσαι εἰσὶν ἐν ²² αὐτῷ χωρισθεῖσαι αἰρέσεις. Καὶ ἴστω
 pag. 120. οὕτως. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τόμοι τρεῖς, αἰρέσεις τεσσαράκοντα ἕξ, σὺν ταῖς ὀνομασίαις τούτων, φημι δὲ Βαρβαρισμὸν, καὶ Σκυθισμὸν, καὶ Ἑλληνισμὸν, καὶ Ἰουδαϊσμὸν, καὶ Σαμαρειτισμὸν. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τόμοι δύο, αἰρέσεις εἴκοσι τρεῖς. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τόμοι δύο, αἰρέσεις ἑνδεκα. Ἐν τῷ οὖν πρώτῳ βιβλίῳ πρώτῳ τόμῳ αἰρέσεις κ', αἷ εἰσὶν αἷδε· Βαρβαρισμὸς, Σκυθισμὸς, Ἑλληνισμὸς, Ἰουδαϊσμός. Ἑλλήνων διαφοραὶ, Πυθαγόρειοι, ἦγον οἱ Περικατητικοὶ, Πλατωνικοὶ, Στωϊκοὶ, Ἐπικούρειοι. Σαμαρειτικὴ αἵρεσις, ἣ οὐσα ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Σαμαρειτῶν ἔθνη τέσσαρα οὕτως, ²³ Γεροθηνοὶ, Σεβουαῖοι, Ἐσσηνοὶ, Λοσίθιοι. Ἰουδαίων αἰρέσεις ζ' οὕτως, Γραμματεῖς, Φαρισαῖοι, Σαδδουκαῖοι, Ἡμεροβαπτισταὶ, Ὀσσαῖοι, Νασαραῖοι, Ἡρωδιανοί. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ πρώτου βιβλίου ὡσαύτως αἰρέσεις ιγ' οὕτως, Σιμωνιανοὶ, Μενανδριανοὶ, Σατορνιλιανοὶ, Βασιλιδιανοὶ, Νικολαῖται, Γνωστικοὶ, οἱ καὶ Στρατιωτικοὶ, καὶ Φιβιονῖται οἱ αὐτοί, παρὰ δὲ τισὶ Σεκουνδιανοί, παρὰ δὲ ἄλλοις Σεκρατῖται, παρὰ δὲ ἑτέροις Ζακχαῖοι καλούμενοι· Καρποκρατιανοὶ, Κηρινθιανοὶ, οἱ καὶ Μηρινθιανοί, ²⁴ Ναζωραῖοι, Ἐβριωνῖοι, Οὐαλετῖνοι, Σεκουνδιανοὶ, οἷς συνάπτονται Ἐπιφάνιος καὶ Ἰσιδώρος, Πτολεμαῖοι. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ πρώτου βιβλίου αἰρέσεις ιγ' οὕτως, Μαρκῶσιοι, ²⁵ Κολορβάσιοι, Ἡρακλεωνῖται, Ὀφιταί, Καϊανοὶ, Σηθιανοὶ, Ἀρχοντικοὶ, Κερδωνιανοὶ, Μαρκιῶνες, Ἀπελλιανοί,

17. Vulgo Ἀκουανῖται.
 18. φοτινιανοὶ edit. princ.

19. Libri vulgo ἀνόμιος.
 20. τὸ, quod ex Panario restituit, vulgo

Origenistae ab Origene qui etiam Adamantius appellatur: Paulus Samosatensis, Manichaei, qui et Acuanitae, Hieracitae, Meletiani, qui in Aegypto schisma conflarunt, Ariani qui et Ariomanitae, Audianorum secta, Photiniani, Marcelliani, Semiariani, Pneumatomachi, qui in sanctum dei spiritum contumeliosi sunt, Aëriani, Aëtiani, qui et Anomoei, quibus adiungitur Eunomius, Dimoëritae, qui perfectam Christi incarnationem minime confitentur, qui et Apollinaristae nominantur. Tum qui Mariam semper virginem postquam salvatorem genuit cum Iosepho consuevisse dicunt, quos Antidicomarianitas appellamus; item qui in nomen eiusdem Mariae collyridem offerunt, et Collyridiani vocantur; Massaliani, ad quos adiunguntur Martyriani, e gentiliū secta, et Euphemitae ac Satani.

Nunc repetita narratione, et in singulos libros distributis haeresibus, hoc in brevi compendio declarabo, quotnam ex illis haeresibus in priore libro, quot in secundo ac tertio contineantur, tum in reliquis omnibus ceterorum librorum tomis quot unicuique haereses attributae sunt. Harum itaque omnium series est eiusmodi. In primo libro tomi tres sunt, haereses XLVI suis nominibus conceptae: Barbarismus videlicet ac Scythismus, Hellenismus, Iudaismus ac Samaritismus. In secundo libro tomi duo sunt, haereses XXIII. In tertio libro tomi duo, haereses XI. In prioris itaque tomo primo haereses XX sunt, Barbarismus, Scythismus, Graecismus, Iudaismus. Graecorum porro discrimina ista sunt, Pythagorei, sive Peripatetici, Stoici, Epicurei. Samaritica haeresis, quae a Iudaismo manavit; Samaritani quatuor in partes tribuuntur, Gorthenos, Sebuaeos, Essenos, Dositheos. Iudaeorum haereses septem, Scribae, Pharisei, Sadducaei, Hemerobaptistae, Ossaei, Nassaraei, Herodiani. In secundo tomo libri primi haereses XIII sunt, Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Basilidiani, Nicolaitae, Gnostici, qui et Stratiotici ac Phibionitae, ab aliis vero Secundiani, ab aliis Socratitae, ab aliis Zacchaei dicuntur: Carporatitae, Cerinthiani, qui et Merinthiani, Nazoraei, Ebionaei, Valentini, Secundiani, quibus accedunt Epiphanes et Isidorus, Ptolemaei. In tertio autem tomo prioris libri haereses itidem XIII sunt, Marcossii, Colorbasii, Heracleonitae, Ophitae, Caiani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianistae, Appelle-

abest.

21. Libri vulgo Σατταβολ.

22. αὐτῶ habet Epist. ad Acac. Vulgo libri ἰαντιῶ, pro quo Petavius reponendum esse cogitavit ἑκάστῳ.

23. Vulgo Γορσινολ.

24. Vulgo Ναζαραῖοι.

25. Κολοβράσιοι mendum typogr. est edit. Petav. Colon. repet.

Λουκιανιστῆς, Σευηριανοί, Τατιανοί. Ἄυτη ἡ ἀνακεφαλαίωσις τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων. Τοῦ δὲ δευτέρου βιβλίου τόμοι δύο. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου, τετάρτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὴν ²⁶ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀριθμοῦ ἀκολουθίαν, αἰρέσεις ἢ οὕτως, Ἐγκρατίται, κατὰ Φρύγας, οἱ καὶ Μοντανιστῆς καὶ Τασκοδρουγῆται, Πιππουζιανοί, καὶ ²⁷ Κυντιλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἀρτοτουρίται, Τεσσαρεςκαιδεκατίται, οἱ τὸ Πάσχα μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ποιοῦντες, Ἄλογοι, οἱ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου μὴ δεχόμενοι· Ἀδαμιοί, Σαμφαῖοι, ²⁸ Ἐλκεσαῖοι, Θεοδοτιανοί, Μελιχισεδεκίανοι, Βαρδθηριανιστῆς, Νοητιανοί, Οὐαλήσιοι, Καθαροί, Ἀγγελικοί, Ἀποστολικοί, οἱ καὶ Ἀποτακτίται, Σαβελλιανοί, Ὠριγένειοι αἰσχροποιοί, Ὠριγένειοι οἱ τοῦ ²⁹ Ἀδάμαντος. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ δευτέρου βιβλίου, πέμπτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τὸν προειρημένον,

pag. 130. αἰρέσεις ἢ οὕτως· Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, Μανιχαῖοι, οἱ καὶ Ἀκονανῆται, Ἰερακίται, Μελητιανοί, οἱ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πεποιηκότες τὸ σχίσμα, Ἀρειανοί. Ἄυτη ἡ τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν τόμων ἀνακεφαλαίωσις. Ὁμοίως καὶ ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ εἰσὶ τόμοι δύο. Ἐν τῷ μὲν πρώτῳ τόμῳ τοῦ τρίτου βιβλίου, ἕκτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὃν προείπομεν, αἰρέσεις ζ' οὕτως· Ἀύδιανοί, ³⁰ Φωτεινιανοί, Μαρκελλιανοί, Ἡμάρσιοι, Πνευματομάχοι, οἱ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον βλασφημοῦντες· Ἀρειανοί, Ἀέτιοι, οἱ καὶ Ἀνόμοιοι. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ τρίτου βιβλίου, ἑβδόμῳ δὲ ὄντι καθ' ἣν εἴκαμεν διαιρέσειν, αἰρέσεις τέσσαρες οὕτως· Διμοιραῖοι, οἱ μὴ τελείαν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν ὁμολογοῦντες, οἱ καὶ Ἀπολιναρίται, οἱ καὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀειπάρθενον λέγοντες μετὰ τὸ τὸν σωτῆρα γεγεννηκέναι τῷ Ἰωσήφ συνῆφθαι, οὓς ἐκαλέσαμεν Ἀντιδικομαριανίτας· καὶ οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας κολλυριδῆς προσφέροντες, οἵτινες καλοῦνται Κολλυριδιανοί, Μασσαλιανοί, καὶ ἡ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀληθείας ἀπολογία μετ' ἐπιτομῆς, ἣτις ἐστὶν ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

Ἄυτη ἡ ἀνακεφαλαίωσις καὶ ἐπιγραφὴ τῆς πάσης κατὰ τῶν ὄγδοῦν κοντα αἰρέσεων πραγματείας καὶ μιᾶς τῆς ὑπὲρ ἀληθείας ἀπολογίας, τουτέστι τῆς μόνης καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐν τρισὶ μὲν βιβλίοις ὑποκειμένη συντεταγμένως, ἑπτὰ δὲ τόμοις διαιρηθεῖσα. Ποιησόμεθα δὲ πάλιν ἀνακεφαλαίωσιν ἑτέραν τοῦ πρώτου τόμου τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ κατὰ τῶν εἴκοσιν αἰρέσεων ³¹ διαλαμβάνοντος. Πρῶτον μὲν γὰρ αἱ τῶν αἰρέσεων πασῶν μητέρες καὶ πρωτότυποι ὀνομασίαι, ἐξ ὧν ἄλλαι ἔφυσαν, αὐταὶ εἰσι.

Βαρβαρισμός, ἣτις καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ διαρκέσασα ἀφ' ἡμερῶν τοῦ

26. Vulgo ἀπαρχῆν.
27. Fortasse Κυντιλλιανολ.

28. Vulgo κερκεσαῖοι.
29. Repone Ἀδαμαντίου.

iani, Severiani, Tatiani. Haec est summa tomorum trium primi libri. Secundi vero libri tomi duo sunt, cuius in priore tomo, qui quartus est, si tomos deinceps ab initio numeres, haereses XVIII continentur hoc modo. Encratitae, Cataphryges, qui et Montanistae ac Tascodrugitae, Pepuziani, qui et Quintiliani, quibus adiunguntur Artotyritae, Tessarescaedecatitae, qui Pascha in eandem anni diem coniciunt, Alogi, qui et evangelium et Apocalypsin Ioannis repudiant, Adamiani, Sampsaei, qui et Helcesaei, Theodotiani, Melchisedeciani, Bardesianistae, Noëtiani, Valesii, Cathari, Angelici, Apostolici, qui etiam Apotactici, Sabelliani, Origenistae foeditatis auctores, Origenistae ab Origine Adamantio. In secundo autem tomo eiusdem libri, qui priore illa numerandi ratione quintus est, haereses quinque sunt. Pauli Samosatensis, Manichaei, qui et Acuanitae, Hieracitae, Meletiani, qui in Aegypto schisma fecerunt, Ariani. Atque haec est tomorum libri secundi summa. Similiter et in tertio libro tomi duo sunt. In primo tomo tertii libri, sexto autem eo quem diximus ordine, haereses VII sunt, Audiani, Pholiniani, Marcelliani, Semiariani, Pneumatomachi, qui spiritui sancto contumeliose detrahunt, Aëriani, Aëtiani, qui et Anomoei, hoc est Dissimiles appellantur. In secundo vero tomo eiusdem tertii libri, septimo autem ex divisione illa quam diximus, haereses quatuor sunt, Dimoeritae, qui non perfectam Christi incarnationem confitentur, qui etiam Apollinaritae nominantur, tum qui sanctam Mariam semper virginem, postquam salvatorem genuit, cum Iosepho consuevisse dicunt, quos Antidicomarianitas nominamus, et qui in nomen eiusdem Mariae collyridas offerunt, qui vocantur Collyridiani, Massaliani. Quibus adiuncta postremo est catholicae fidei ac veritatis compendiaria defensio. In qua sancta catholica et apostolica ecclesia consistit.

Eiusmodi est summa comprehensio ac totius operis adversus octoginta haereses inscriptio, cum unica ac singulari defensione veritatis, hoc est unius ecclesiae atque catholicae. Quod opus distributum in partes tres tomos septem complectitur. Nunc aliam deinceps tomi prioris libri summam ac compendium instituemus, quo quidem in libro viginti haereses continentur. Inprimis enim haeresion omnium matres ac primariae appellationes, a quibus ceterae dimanarunt, sunt eiusmodi.

Barbarismus, qui per seipsum ab Adamo ad decem generatio-

30. *Vulgo Φωτιανολ*

repet., mendose.

31. *διαλαμβάνοντες edit. Petav. Colon.*

Ἄδὰμ ἐπὶ δέκα γενεαῖς ³² ἕως τοῦ Νῶε. Βαρβαρισμὸς δὲ κέκληται ἀπὸ τοῦ μὴ τοὺς τότε ἀνθρώπους ἀρχηγὸν τινα ἔχειν, ἢ μίαν συμφωνίαν, ἀλλ' ὅτι πᾶς τις ἑαυτῷ ἑστοίχει, καὶ νόμος ἑαυτῷ κατὰ τὴν ποροτίμησιν τοῦ ἰδίου βουλήματος ἐγίνετο.

Σκυθισμὸς, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Νῶε καὶ μετέπειτα ἄχρι τῆς τοῦ πύργου οἰκοδομῆς καὶ Βαβυλώνας, καὶ μετὰ τὸν τοῦ πύργου χρόνον
 pag. 181. ἐπὶ ὀλίγοις ἔτεσι, τουτέστιν ἕως Φαλέκ καὶ Ῥαγὰβ, οἵτινες ἐπὶ τὸ τῆς Εὐρώπης κλίμα ³³ νενευκότες τῷ τῆς Σκυθίας μέρει καὶ τοῖς αὐτῶν ἔθνεσι προσεκλήθησαν, ἀπὸ τῆς τοῦ Θάρρα ἡλικίας καὶ ἐπέκεινα, ἐξ οὐπερ οἱ Θραῖκες γεγόνασιν.

Ἑλληνισμὸς ³⁴ πρὸ βῆ χρόνων τοῦ Σερούχ ἀρξάμενος, διὰ ³⁵ τὸ τῆς εἰδωλολατρίας, καὶ ὡς ἑστοίχουν τὸ τηρικαῦτα ἕκαστος κατὰ τινα δεισιδαιμονίαν ἐπὶ τὸ μᾶλλον πολιτικώτερον καὶ ἐπὶ ἔθῃ καὶ θεσμοῦς εἰδώλων μὲν τοῖ γε ἐναρξάμενα τάττεσθαι τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη, οἷς τότε στοιχίσαντες ἐθεοποιούντο, διὰ μὲν χρωμάτων διαγράφωντες τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀπεικονίζοντες τοὺς πάλοι παρ' αὐτοῖς τετιμημένους, ἢ τυράννους, ἢ γόητάς τι δράσαντας ἐν τῷ βίῳ μνήμης ἄξιον, δι' ἄλλῃς τε ἢ σωματίων εὐρωστίας. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θάρρα, πατρὸς Ἀβραάμ, καὶ δι' ἀγαλμάτων αὐτῶν τὴν πλάνην ³⁶ εἰδωλολατρίας εἰσηγησάμενοι, τοὺς ἑαυτῶν προπάτορας δι' ἀπεικονισμῶν τετιμηκότες, καὶ πρὸ αὐτῶν τελευτηκότες τεηνησάμενοι, ἐκ περαμεικῆς ἐπιστήμης τὸ πρῶτον, ἔπειτα δι' ἐκάστης τέχνης μιμησάμενοι, οἰκοδόμοι μὲν λίθον ἔξυσαντες, ἀργυροκόποι δὲ, ³⁷ καὶ χρυσογόοι διὰ τῆς ἰδίας ἑλῆς τεκτηνάμενοι, οὕτω καὶ τέκταρες, καὶ οἱ καθεξῆς. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ Βαβυλώνιοι, ὁμοῦ καὶ Φρύγες, καὶ Φοινικες ταύτης τῆς θρησκείας πρῶτοι εἰσηγηταὶ γεγόνασιν, ἀγαματοποιίας τε καὶ ³⁸ μυστηρίων, ἀφ' ὧν τὰ πλεῖστα εἰς Ἑλληνας μετηνέχθη, ³⁹ ἀπὸ τῆς Κέκροπος ἡλικίας τε καὶ χρόνων, καὶ καθεξῆς, μετέπειτα δὲ καὶ ὑστέρω πολὺ τοὺς περὶ Κρόνον καὶ Ῥεάν, Δία τε καὶ Ἀπόλλωνα καὶ τοὺς καθεξῆς θεοὺς ἀναγορεύσαντες.

Ἑλληνες κέκληνται ἀπὸ ⁴⁰ Ἑλληνος ἀνδρὸς τινος, τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι κατακηκότων, καὶ τὴν προσωρυμίαν τῇ χώρᾳ ⁴¹ παρεχομένων. Ὡς δὲ ἕτεροὶ φασιν, ἀπὸ τῆς ἐλαίας τῆς ἐν Ἀθήναις βλαστησάσης. Ἰωνες δὲ τούτων ἀρχηγοὶ γεγένηνται, ὡς ἔχει ἡ ἀκριβεία, ἀπὸ τοῦ Ἰωνος ⁴² υἱὸς ἀνδρὸς ἐνὸς τῶν τὸν πύργον οἰκοδομησάντων· δι' ἣν

32. ἕως restitui ex Epist. ad Acac. Libri vulgo habent ἦ. Pelavius voluit μέχρι.

33. Ita in Epist. ad Acac. Libri mendose vulgo ἀνανεοκότες.

34. Scribendum fortasse cum Pelavio et Cornario ἐκ χρόνων, vel ἀπὸ τῶν χρό-

νων, ut est in Epist. ad Acac.

35. Repone τὰ ex Epist. ad Acac. — Pro εἰδωλολατρίας edd. Pelav. εἰδωλολατρίας.

36. εἰδωλολατρίας edd. Pelav.

37. His verbis incipit cod. Rhodig.

38. μυντηρίων codd. Ien. et Rhodig.

nes et Noëmi tempora perseveravit. Qui Barbarismus propterea dicitur quod vetustissimi illi mortalium neque certum aliquem auctorem habebant, nec inter se consentiebant, sed unusquisque pro sua voluntate vitam instituebat, ac pro lege suam quisque nutum atque arbitrium sibi proponebat.

Scythismus a Noëmi temporibus ad usque turris et Babylonis exaedificationem, ac post turrim paucis adhuc annis obtinuit, hoc est usque ad Phalec et Rhagau, qui ad Europam transeuntes in Scythiam ac nationes eiusmodi penetrarunt ab Thare temporibus et ultra, a quo Thraeces oriundi sunt.

Hellenismus coepit a Seruchi temporibus. Unde idolorum cultus initium habuit. Cumque tunc temporis falsa quisque superstitione duceretur, deinceps civiliore ad usum, et ad certas leges simulacrorumque ritus homines sese transtulerunt. Quorum ex praescripto sibi deos finxerunt. Ac primum eos quos in honore quondam habuissent, sive tyrannos, aut praestigiatores, qui memorabile quiddam in vita fecerant ac fortitudinis et roboris illustre specimen ediderant, depingere coloribus et assimilare solebant. Postea vero ab Thare patris Abraami tempore simulacris ac statu is eundem errorem idololatriae propagarunt. Quippe maiores suos simulacris honestantes ac mortuos primum arte figlina statuas effinxerunt, tum ad omnes artes imitandi pervenit industria. Nam et architecti sectis lapidibus, argentarii et aurifices nec non et fabri sua quique materia, ac reliqui deinceps effigies moliti sunt. Primi omnium Aegyptii ac Babylonii, nec non et Phryges ac Phoenices superstitiosi cultus et simulacrorum ac mysteriorum auctores extiterunt. A quibus pleraque sunt ad Graecos translata, iam tum ab aetate Cecropis, et deinceps. Postea vero longe demum intervallo Saturnum, Rheam, Iovem, Apollinem ac reliquos deos celebrare coeperunt.

Graeci nomen ab Hellene quodam sortiti sunt, qui in Graecia degens ei regioni appellationem indidit. Sunt qui ab elaea, hoc est oliva, quae Athenis exorta est, nuncupatos esse velint. Huius generis auctores ac conditores Iones fuerunt, ut ex accuratiore historia constat, qui ab Ione quodam appellati sunt unius eorum filio qui turrim extruxerunt. Quam ob causam Meropes appellati sunt

*in quo a m. pr. videtur fuisse ἀμνη-
ρίων, quam scripturam tuetur etiam cod.
Paris., teste Pelavio.*

39. ἢ ἀπὸ codd. mss. et edit. princ.

40. ἑλληνίου codd. mss. et ed. princ.

41. Libri tam scripti quam editi vulgo

Corpus Haereseol. II. 2.

παρελομένου.

42. οἰοῦ edit. Petav. Sed latet fortasse nomen Ἰωνῶν. Cf. Epist. ad Aca-
cac. p. 18. meae edit. Cornarius vertit ab
Ione, uno quodam viro ex his qui tur-
rim aedificaverunt.

αἰτίαν καὶ μέροτες κέκληνται, διὰ τὴν μεμερισμένην φωνήν. Ὅτι οὗτοι δὲ ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς αἰρέσεις κατεστάθη, κατωτέρα τῶν χρόνων, φημί δὲ Πυθαγορείων, καὶ Στωϊκῶν, καὶ Πλατωνικῶν, καὶ Ἐπικουρείων, καὶ λοιπῶν. Θεοσεβείας δὲ ⁴³ χαρακτήρ ὑπῆρχεν ἅμα ὁ κατὰ φύσιν νόμος πολιτευόμενος, ἀπὸ τούτων τῶν ἑθνῶν ἑαυτὸν ἀφορίζων ἀπὸ τῆς κόσμου καταβολῆς καὶ δεῦρο μέσος τυγχάνων Βαρβαρισμοῦ καὶ Σκυθισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ, ἕως οὗτου συνήφθη τῇ τοῦ Ἀβραάμ θεοσεβείᾳ. Καὶ μετέπειτα Ἰουδαϊσμός ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀβραάμ τὸν χαρακτήρα εἰληφώς, καὶ ἐν Μωϋσῇ, ἐβδόμῳ ἀπὸ Ἀβραάμ, διὰ τὴν δοθέντος νόμου ὑπὸ θεοῦ πλατυνθεὶς, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰούδα, τετάρτου υἱοῦ ⁴⁴ τοῦ Ἰακώβ, τοῦ ⁴⁵ ἐπὶ Ἰσραήλ, διὰ Δαβὶδ τοῦ πρώτου βασιλεύσαντος ἀπὸ τῆς τοῦ αὐτοῦ ⁴⁶ Ἰούδα φυλῆς τὸ τέλος πεκληρωμένος. Ἑλλήνων δὲ διαφοραὶ αἶδε·

Πυθαγόρειοι, ἢ Περιπατητικοὶ, τὴν μονάδα καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ τὸ καλύειν θύεσθαι θεοῖς δογματίζοντες, ἐμψύχων μὴ μεταλαμβάνειν, ἀπὸ οἴνου δὲ ἐγκρατεύεσθαι. ⁴⁷ Διωρίζον δὲ ἅμα ἀπὸ σελήνης καὶ ἄνω ἀθάνατα ⁴⁸ λέγοντες, τὰ δὲ ὑποκάτω θνητά. Μεταγρισμοὺς δὲ ψυχῶν ἀπὸ σωμάτων εἰς σώματα ἄχρι ζώων καὶ κνωδάλων. Σιωπῶν δὲ ὁ τούτων διδάσκαλος Πυθαγόρας ἑαυτὸν θεὸν ἐνόμασε.

Πλατωνικοὶ δὲ θεὸν καὶ ὕλην καὶ εἶδος, καὶ τὸν κόσμον γεννητὸν καὶ φθαρτὸν ὑπάρχειν, τὴν δὲ ψυχὴν ἀγέννητον καὶ ἀθάνατον καὶ θεῖαν. εἶναι δὲ αὐτῆς τρία μέρη, λογικόν, θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν. Τὰς δὲ γυναῖκας κοινὰς τοῖς πᾶσι γίνεσθαι, καὶ μηδέτι μίαν ἔχειν γαμετὴν ἰδίαν, ⁴⁹ ἀλλὰ τοὺς θέλοντας ταῖς βουλομέναις στέειναι. Μεταγρισμὸν δὲ ὡσαύτως ψυχῶν εἰς σώματα διαφορᾶς ἤν κνωδάλων, ὁμοίως δὲ καὶ θεοὺς ἐκ τοῦ ἐνὸς πολλοὺς καὶ ⁵⁰ αὐτὰ ἰδοματίσαν.

Στωϊκοὶ σῶμα τὸ πᾶν δογματίζοντες καὶ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον θεὸν νομίζοντες, τινὲς ἐκ τῆς τοῦ πυρὸς οὐσίας τὴν φύσιν αὐτῶν ὀρίζουσι. Καὶ τὸν μὲν θεὸν νοῦν δογματίζουσι, καὶ ὡς ψυχὴν παντός τοῦ ὄντος κύτους, οὐρανοῦ καὶ γῆς. Σῶμα δὲ αὐτοῦ τὸ πᾶν, ὡς ἔφην, καὶ ὀφθαλμοὺς τοὺς φωστῆρας. Τὴν δὲ σάρκα πάντων ἀπόλλυσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν πάντων μεταγλιεσθαι ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα.

Ἐπικουρείοι ἄτομα καὶ ἀμερῆ σώματα, καὶ ὁμοιομερῆ τε καὶ ἄπειρα τὴν ἀρχὴν εἶναι ⁵¹ τῶν πάντων ὑπεστήσαντο, καὶ τέλος ⁵² ἐπὶ

43. ὁ χαρακτήρ editi libri.

44. τοῦ omitt. in edit. Petav. Colon. reperit.

45. Fortasse ἐπὶ κλην Ἰσραήλ. Editi libri habent καὶ Ἰσραήλ.

46. Ἰούδα omitt. in edit. Petav. Colon. reperit.

47. διωρίζον cod. Ien. διάρρριζον cod. Rhedig.

48. Editi. Petavii mendose λέγοντες.

ab divisione linguarum. Postea vero recentioribus temporibus Graeca superstitione certas in haereses ac sectas abiit, utputa Pythagoreorum, Stoicorum, Platoniorum, Epicureorum, etc. Eodem porro tempore propria forma ac nota verae pietatis et religionis extitit, una cum lege naturae, quae ab origine mundi sese ab illis nationibus perpetuo segregavit, ad hanc usque diem inter Barbaram, Scythicam Graecamque superstitionem interiecta, donec cum Abraami pietate coaluit. Tum vero Iudaismus ab Abraami temporibus propriam formam adeptus, ac per Moysen ab Abraamo septimum ac legem a deo traditam amplificatus, et ab Iuda quarto Iacobi filio, qui et Israël nominatus est, per Davidem, qui primus e tribu Iuda regnum assecutus est, perfectum Iudaismi nomen obtinuit. Graecorum porro ista sunt discrimina.

Pythagorei, sive Periparetici, monadem et providentiam asseruerunt, diis sacrificare, animatis vesci, ac vino uti prohibuerunt. Idem quae ab luna sursum patent, immortalia, quae inferiora sunt, mortalia dicebant. Animas e corporibus in alia corpora, etiam animalium ac bestiarum transfundi. Horum magister Pythagoras silentii rigidus observator deum haberi se voluit.

Platonici deum et materiam ac formam constituerunt; mundum genitum ac corruptioni obnoxium, animam ingentem et immortalem ac divinam arbitrati sunt. Huius tres esse partes, unam ratione praeditam, alteram qua irascimur, tertiam qua concupiscimus. Communes omnibus uxores esse voluit; nemo ut privatam haberet ac praecipuam, sed ut quilibet quarum vellet copiam haberet. Idem animarum in varia corpora, etiam bestiarum, transitus affirmabat. Deos denique complures ab uno esse productos.

Stoici corpus universum esse definiunt, et aspectabilem hunc mundum deum esse statuunt. Nonnulli etiam ex igne naturam illius constare defendunt. Deum quippe mentem esse putant, ac vastissimae totius molis, coeli terraeque videlicet, animam. Cuius corpus, ut dixi, totum hoc sit universum, oculi vero sidera; omnium interire carnem, et animam in diversa transire corpora sibi persuadent.

Epicurei atomos et individua corpora similibus constantia partibus, et infinita, rerum omnium principium ac finem esse docue-

49. ἀλλ' αὐτοὺς editi.

50. Editi. Pelavii Colon. repet. vitiose αὐτῶ.

51. τοῦ eodd. mss.

52. Libri vulgo εὐδαίμονα. Vitium scripturae correxit ante Pelavium Cornarius in versione Latina.

δαιμονίας τὴν ἡδονὴν ἔδογματίσαν, καὶ μήτε θεὸν, μήτε πρόνοιαν τὴ πάντα διοικεῖν.

pag. 133. Σαμαρειτισμὸς, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Σαμαρεῖται, ὅς ἐστιν ἀπὸ Ἰουδαϊσμοῦ, πρὸ μὲν τοῦ καταστῆναι αἰρέσεις εἰς Ἑλλήνας, καὶ πρὸ τοῦ συστῆναι αὐτῶν τὰ δόγματα, μετὰ δὲ τοῦ εἶναι Ἑλλήνων τὴν θρησκείαν, καὶ ⁵³ μέσον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τὴν πρόφασιν ελληφῶς, ἀπὸ τῶν χρόνων Ναβουχοδονόσορ καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας. Μέτοικοι δὲ ὄντες ἀπὸ Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ λαβόντες τῆ Πεντάτευχον μόνην Μωϋσέως, τοῦ βασιλέως αὐτοῖς ἀποστείλαντος ἀπὸ Βαβυλῶνος διὰ ἱερέως Ἐσδρα καλουμένου· τὰ πάντα ἔχοντες ἰσὺς Ἰουδαίων, πλὴν τοῦ βδελύτεσθαι τὰ ἔθνη, καὶ μήτε προσφραυεῖν πινῶν, καὶ πλὴν τοῦ ἀρνεῖσθαι νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὰς ἄλλας προφητείας μετὰ ⁵⁴ Μωϋσέως. Σαμαρειτῶν ἔθνη τέσσαρα, ⁵⁵ Γορθηνοὶ, οἱ ἄλλοις καιροῖς τὰς ἑορτὰς ἄγοντες παρὰ τοὺς Σεβουαίους· Σεβουαῖοι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῶν ἑορτῶν πρὸς τοὺς ⁵⁶ Γορθηνοὺς διαφερόμενοι· Ἐσσηνοὶ, μὴδ' ⁵⁷ ὀποτέροις ἐναντιούμενοι, τοῖς δὲ παρατυγχάνουσιν ⁵⁸ ἑορτάζοντες ἀδιαφόρως· Δοσίθεοι τοῖς αὐτοῖς ⁵⁹ ἔθεσιν οἷς καὶ Σαμαρεῖται ἐμπολιτευόμενοι, περιτομῇ τε καὶ σεβάσῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ⁶⁰ χρώμενοι, τῇ τε Πεντάτευχῳ, περισσότερον τε τῶν ἄλλων φυλάττοντες τὸ ἀπέχεσθαι ἐμψύχων, ἐν νηστείαις ⁶¹ συνεχέστατα βιοῦντες. Ἐχουσι δὲ καὶ παρθενίαν τινὲς αὐτῶν, ἐγκρατεῖονται δὲ ἄλλοι. Πιστεύουσι δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν, ὅπερ ξένον ἐστὶ Σαμαρείταις.

Ἰουδαίων αἰρέσεις ἑπτὰ· Γραμματεῖς, οἵτινες νομικοὶ μὲν ἦσαν καὶ δευτερωταὶ παραδόσεων τῶν παρ' αὐτοῖς πρεσβυτέρων, τῇ περιτομῇ ἐθειλοθρησκείᾳ ἔθνη φυλάττοντες, ἃ οὐ διὰ τοῦ νόμου μεμεθήμασιν, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐτύπωσαν σεβάσματα δικαιοῦτητι τῆς νομοθεσίας.

Φαρισαῖοι, ἐρμηνεύμενοι Ἀφωρισμένοι, οἱ τὸ ἀκρότατον βιοῦντες, καὶ δῆθεν τῶν ἄλλων δοκιμώτεροι. Παρ' οἷς καὶ νεκρῶν ἀνάστασις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Γραμματεῦσι, καὶ ἡ περὶ ἀγγέλου ⁶² τοῦ πνεύματος ἁγίου, ὅτι ἐστὶ, συγκατάθεσις, πολιτεία ⁶³ τε διάφορος, ἐγκρατεία ἕως χρόνου, καὶ παρθενία, νηστεία τε διὰ τοῦ σεβάσῳ. ⁶⁴ ἔσετῶν καθαρισμοὶ, καὶ πινάκων, καὶ ποτηρίων, ὡς καὶ οἱ Γραμματεῖς, ἀποδεκάτωσις τε, καὶ ἀπαρχαί, καὶ ἐνδελεχὴς εὐχή, καὶ στήματα ⁶⁵ ἐθειλοθρησκευτικὰ τῆς ἐνδυμενείας, διὰ τοῦ τῆς ἀμπεχρήτης

pag. 134.

53. Libri vulgo μέρος, praeter edit. princ. quae habet μετὰ. Vitium correxi ex Epist. ad Acac.

54. Μωϋσῆν volebat Pelavius.

55. γορθηνοὶ edit. princ. γορηθινὸν cod. Rhedig.

56. Vulgo Γορθηνοὺς.

57. Ita scripsi ex Epist. ad Acac. Cod. Ien. (cum rasurae vestigio) et editi libri ὀποτέρας. Cod. Rhedig. ὀποτέρας.

58. Repone συνεορτάζοντες. Praepositio absorpta est syllaba ὅτι vocabatur praeterea antecedentibus.

59. ἔθεσιν codd. mss. et edit. princ.

runt. Summum bonum in voluptate posuerunt; deum ac providentiam ab rerum administratione sustulerunt.

Samaritismus et Samaritae. Huius ab Iudaismo origo deducitur, quae sectarum apud Graecos divortiiis et earum decretis ac dogmatibus antiquior est. Nam e sinu ipse Iudaismi prodiit circa Nabuchodonozori et Iudaicae captivitatis tempora. Primi sectae conditores ex Assyriis in Iudaeam transportati quinque duntaxat Moysis libros acceperunt, quos per Esdram sacerdotem rex ad illos Babylone submiserat. Itaque cetera habent cum Iudaeis communia, si hoc unum excipias, quod et gentes abominentur, neque quemquam contingere velint, quodque mortuorum resurrectionem ac ceteras post Moysen prophetias reiiciunt. Samaritanorum est factio divisa in partes quatuor. Primi sunt Gortheni, qui festos dies aliis quam Sebuaei temporibus indicunt. Alii Sebuaei, qui ob eandem festorum dierum occasionem a Gorthenis dissentiunt. Tertii sunt Esseni, qui neutri parti repugnant, sed cum iis in quos inciderint sine ullo discrimine festa peragunt. Postremi sunt Dosithei, qui iisdem quibus Samaritani institutis utuntur, circumcisionem, sabbatum, ac ceteris, itidemque Pentateuchum adhibent. Praecipue vero, ac prae reliquis omnibus sibi ab animalis temperant, ac perpetuo fere ieiunant. Sunt inter illos qui virginitatem colunt, alii continentiam. Resurrecturos esse mortuos credunt, quod a Samaritanorum dogmate abhorret.

Iudaeorum sectae numero VII. Ac primo Scribae, legis periti et traditionum quas a maioribus acceperant (*δευτερονομίαις* vocabant) observatores fuere, ac ritus omnes superstitiosius ceteris diligentiusque tenuerunt; quos non e lege didicerant, sed sibimetipsis tanquam iustitiae legis singulares cultus ac ceremonias indixerant.

Pharisaei, quos segregatos interpretari possis, qui sanctissimam vitae rationem professi probitate ceteris antecellere videbantur. Mortuorum apud illos resurrectio, ut et apud Scribas, defenditur. Idem angelos ac spiritum sanctum esse non negant. Vitae eximium institutum prae se ferunt. Continentiam certum ad tempus, ac virginitatem quoque suscipiunt. Bis hebdomada quaque ieiunare, urceos ac discos et pocula saepius eluere, ut et Scribae, soliti. Ad haec decimas et primitias offerre, assidue precari, certos cultus ac superstitiosa vestimentorum genera curiosius affectare,

60. χρόνοις *cod. Rhedig.*

61. δὲ συνχεύματα *cod. Rhedig. Cf. Epist. ad Acac.*

62. καὶ volebat *Petavius. Sed ex Epist. ad Acac. restituendum potius ἀγέλων καὶ τοῦ πν. ἀγλου.*

63. τε particulam, quae abest ab editis, reposui ex utroque *cod. mss.*

64. ξέστων *cod. Ien. et edit. princ. ξέτων cod. Rhedig.*

65. ἐβελωρηστικὰ *cod. mss. et edit. princ. ἐβελωρηστικὰ edit. Petav.*

καὶ τῶν δαλματικῶν, ἤγουν κολοβίων, καὶ τοῦ πλατυσμοῦ τῶν φρενῶν, τουτέστι σημάτων τῆς πορφύρας, καὶ κρασπέδων, καὶ φοῖσκων ἐπὶ τὰ πτερυγία τῆς ἀμπελόνης, ἅτινα ταῦτα ἐτύγγασε σημεῖα τῆς παρ' αὐτοῖς ἄχρι καιροῦ ἐγκρατείας· οὐ καὶ παρειαίερον γένεσιν καὶ εἰμαρμένην.

Σαδδουκαῖοι, ⁶⁶ ἐρμηνευόμενοι Δικαιοῦτατοι, οἳ καὶ ἐκ γένους μὲν ἦσαν Σαμαρειτῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἱερέως Σαδουκ, νεκρῶν μὲν ἀνεστασιν ἀρνούμενοι, καὶ μὴ παραδεχόμενοι ἄγγελον, μηδὲ πνεῦμα, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ὄντες Ἰουδαῖοι.

Ἡμεροβαπτισταί, οἳ μὲν κατὰ πάντα Ἰουδαῖοι ἦσαν, ἔφασκεν δὲ μηδένα ζωῆς αἰωνίου τυγχάνειν, εἰ μὴ τι ἂν καθ' ἐκάστην βαπτίζοιτο.

Ὅσσηροί, οἳ δὴ Ἰταμαῖοι ἐρμηνεύονται. Ἦσαν δὲ οὗτοι κατὰ πάντα τὸν νόμον τελούντες, ἐχρῶντο δὲ καὶ γραφαῖς ἑτέραις μετὰ τὸν νόμον. Τοὺς δὲ πλείους τῶν μετέπειτα προφητῶν ἀπεβάλλοντο.

Νασσαριαῖοι, ⁶⁷ οἳ ἐρμηνευόμενοι Ἀφηνιασταί, οἳ πᾶσαν σαρκοφαγίαν ἀπαγορεύουσιν, ἐμψύχων δὲ οὐδ' ὄλωσ μεταλαμβάνουσαν. Ἄχρι δὲ Μωϋσέως καὶ ⁶⁸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τοῖς ἐν τῇ Πεντατεύχῃ ἀγίοις ὀνόμασι πατριαρχῶν κεχημένοι τε καὶ πιστεύοντες, φημί δὲ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ τῶν ἀνωτάτω, καὶ αὐτοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρῶν καὶ Ἰησοῦ. Τὰς δὲ τῆς Πεντατεύχου γραφαῖς οὐκ εἶναι Μωϋσέως δογματίζουσιν· ἀλλὰς δὲ παρὰ ταύτας ⁶⁹ ἔχειν διαβεβαιουύνται.

Ἡρωδιανοί, οἳ Ἰουδαῖοι μὲν ἦσαν κατὰ πάντα, Ἡρώδη δὲ Χριστὸν ⁷⁰ προσεδόκων, καὶ τούτω περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπέδιδουν γέγραπτα καὶ ὄνομα.

Οὗτος πρῶτος ⁷¹ τόμος περιέχων κατὰ πασῶν τῶν εἰκοσιν αἰρέσεων· ἐν αὐτῷ δὲ καὶ ἡ περὶ τῆς Χριστοῦ ἐνδημίας ὑπόθεσις, καὶ ἡ τῆς ἀληθείας ὁμολογία, ἡ μία καὶ μόνη οὐσα τοῦ Θεοῦ ἀληθῆς πίστις.

Καὶ ἔως μὲν ὧδε ἡ τῶν πρὸ Χριστοῦ εἰκοσιν αἰρέσεων ἀντιλογία, καὶ περὶ πίστεως, καὶ περὶ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας.

pag. 135.

⁷² Εὐθύς ἐπεδήμησε κατὰ πόδας ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος παρουσία, ἣτις κατέλαβε ⁷³ πρὸς τὰς προειρημένους ἑπτὰ αἰρέσεις, ἐν ⁷⁴ δὲ Ἱεροσολύμοις. Ἔσβεσε δὲ ταύτας ἡ αὐτοῦ δύναμις, καὶ διεσκέδασε. Λοιπὸν δὲ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας,

66. Ita codd. mss., sed editi cum ar- seqq. cod. Rhedig. ναβῆ habet pro ναῦ. Niculo οἱ ἐρμηνευόμενοι. 69. ἔχειν abest a cod. Rhedig.

67. Fortasse ol.

70. προσεδόκων cod. Rhedig., et cod.

68. Ἰησοῦν edit. Petav. vitiose. In Ien. a m. sec.

cuiusmodi sunt dalmaticae ac colobia, et latiora quaedam phylacteria, hoc est segmenta, fimbriaeque purpureae ac malogranata ad vestium oras appensa, quae temporariae illius continentiae signa praeferebant. Iidem postremo geneses ac fatum introducebant.

Sadducaeis ab exactissima iustitia nomen est. Qui e Samaritanorum genere a sacerdote quodam Sadoc ortum habuerunt. Mortuorum resurrectionem damnant; angelum ac spiritum funditus negant, cetera Iudaeorum similes.

Hemerobaptistae nihil ab Iudaeis praeterquam hoc uno discreparunt, quod neminem aeternae vitae computem esse posse dicerent nisi quotidie lavaret.

Osseni, quorum nomen procacissimos significat. Qui ex praescripto legis omnia faciebant, sed alias praeterea scripturas adhibebant, et ex posterioribus prophetis plerosque reiiciebant.

Nassaraeos contumaces interpretari possis, qui carnis usu prorsus interdicut. Ab animatis abstinere, patriarchas omnes qui in Pentateucho ad Moysen et Iesu filii Nave tempora continentur adsciscunt et iis fidem adhibent, cuiusmodi sunt, Abraam, Isaac et Iacob, iisque superiores omnes, nec non et Moyses ipse cum Aarone atque Iesu. Ceterum quinque illa volumina Moysen esse non putant, et alia ab iis diversa penes se esse iactitant.

Herodiani cum Iudaeos in omnibus sese praestarent, Herodem Christum esse profitebantur, eique Christi dignitatem ac nomen affungebant.

Primus iste tomus est, qui haereses XX continet, et in eodem de incarnatione Christi ac veritatis professione postremo loco disseritur.

Hactenus itaque XX illarum haereseon quae Christum antecesserunt confutatio ac fidei et incarnationis Christi declarata ratio est.

Sed e vestigio Christi Iesu domini nostri adventus cum eo quod susceperat corpore consecutus est, qui et VII illas haereses Hierosolymis offendit, et easdem sua vi dissipavit et extinxit. Quamobrem reliquae omnes haereses adventu illo posteriores fuerunt, ni-

71. νόμος *codd. mss. et edit. princ. talem.*

72. V. Panar. pag. 47 sqq. (Pet.)

73. πρὸς, quod abest a Panar., delendum iudicavit Petav., praeter necessi-

74. δὲ, quod non legitur in Panario, uncinis notavit Petav., praeter necessitatem.

7⁶ μετὰ τὸ εὐαγγελισθῆναι Μαριάμ ἐν Ναζαρέτ, καὶ 7⁶ συνειληφθῆναι τὸν λόγον τὸν ὄντα ἀπ' οὐρανοῦ ἐκ κόλπων πατρῶων, γεγεννημένον ἀχρόνως καὶ ἀνάχρως, ἐλθόντα δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν θεὸν λόγον ὄντα ἐκ θεοῦ πατρὸς ἀληθινῶς γεγεννημένον, ὁμοούσιον ὄντα τῷ πατρὶ, καὶ οὐδὲν παρὰ τὸν πατέρα 7⁷ ἡλλοιωμένον, ἀλλ' ἄτρεπτον ὄντα καὶ ἀναλλοιώτον, ἀπαθῆ τε βίως, συμπάσχοντα δὲ τῷ ἡμετέρῳ γένει, καὶ ἐλθόντα ἀπ' οὐρανοῦ, ἐγκυμονηθέντα οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἀπὸ πνεύματος ἁγίου ἀληθινῶς, σῶμα ἀπὸ Μαρίας ἐσχηκότα, ἀναπλάσαντα ἑαυτῷ τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς μήτρας τῆς ἁγίας, ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην εἰληφότα, καὶ νοῦν, καὶ πᾶν εἴ τι ἔστιν ἀνθρώπος εἰς ἑαυτὸν τῇ ἑαυτοῦ θεότητι συνενώσαντα, γεγεννημένον τε ἐν Βηθλεὲμ, περιτμηθέντα, προσεγεχθέντα ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐναγκαλισθέντα ὑπὸ Συμεῶν, ἀνθομολογηθέντα ὑπὸ Ἀννης τῆς τοῦ Φανουὴλ προφήτιδος, 7⁸ ληφθέντα εἰς Ναζαρέτ, ἐλθόντα τῷ ἕξῃς ἐνιαυτῷ ὀφθῆναι ἐνώπιον κυρίου, γενόμενόν τε ἐν Βηθλεὲμ διὰ τὴν συγγένειαν, ὑπὸ τῆς μητρὸς βασταζόμενον, αὐθις πάλιν εἰς Ναζαρέτ ἀπαρθέντα, καὶ κατὰ δευτέραν περίοδον ἐνιαυτῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐληλυθότα, βασταζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρὸς· ἐν Βηθλεὲμ ἐν οἰκίᾳ κατελθόντα σὺν τῇ ἰδίᾳ μητρὶ καὶ Ἰωσήφ, γέροντι ὄντι, σὺν τῇ Μαριάμ δὲ ὄντι, κάκεισε τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ γεννήσεως κατοκτεθέντα, δῶρα λαβόντα, καὶ ἐν αὐτῇ 7⁹ τῇ νυκτὶ ὑπὸ ἀγγέλου τῷ Ἰωσήφ χρηματίσαντος εἰς Αἴγυπτον 8⁰ παραληφθέντα, καὶ κατεληλυθότα ἐκεῖθεν πάλιν, διὰ δύο ἐτῶν ἀνεληλυθότα, τελευτήσαντος τοῦ Ἡρώδου, Ἀρχελαίου δὲ διαδεξαμένου.

Τῷ γὰρ τριακοστῷ τρίτῳ Ἡρώδου, τεσσαρακοστῷ δὲ δευτέρῳ Αὐγούστου τοῦ βασιλέως, γεννᾶται ὁ σωτὴρ ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. pag. 138. Κάτεισι δὲ εἰς Αἴγυπτον τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ Ἡρώδου, ἀνῆκει δὲ ἀπ' Αἴγυπτου μετὰ τὴν Ἡρώδου τελευτήν. Δι' ὧν ἐπὶ τριακοντα ἑπτὰ ἔτει τῆς αὐτῆς τοῦ Ἡρώδου ἀρχῆς ἦν ὁ καιρὸς τεσσαρῶν ἐτῶν, ὅτε Ἡρώδης τριακοστὸν ἑβδομον πληρώσας 8¹ κατέστρεψε τὸν βίον. Ἀρχελαὸς δὲ ἐννέα ἔτη βασιλεύει, 8² ὡς ἕξιων Ἰωσήφ ἅμα τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ παιδίῳ, ἀκούσας τὸν Ἀρχελαὸν βασιλεύειν, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη 8³ Γαλιλαίας, καὶ κατώκησεν εἰς 8⁴ Ναζαρέτ. Ἀρχελαὸς δὲ γενῆ τὸν Ἡρώδην τὸν νεώτερον, καὶ βασιλεύει Ἡρώδης τῷ ἐννάτῳ ἔτει τῆς τοῦ πατρὸς βασιλείας Ἀρχελαίου κατὰ διαδοχὴν. Καὶ γέγονε λογίζομενη δεκατρία ἔτη τῇ ἐνσάρκῳ Χριστοῦ παρουσίᾳ. Ὀκτωκαιδεκάτῳ δὲ ἔτει

75. *Pelavius*, non agnito orationis anacolutho, supplendum putavit ex Panagio al' μετέπειτα πᾶσαι γεγονασιν ἀρέσεις, λέγω δὴ. Et *Cornarius vertii* Deinceps vero post ipsius adventum posteriores omnes haereses fuerunt, dico

autem postquam nuntium cecit. 76. συνειληφθῆναι cod. Ien. et eddii. συνειληφθῆναι cod. Rhedig. συνειληφθῆναι habet margo exempli Schott., siglo M. adscriptio. συνειληφθῆναι emendat' iam *Pelavius*.

mirum postquam Maria virgo Nazareti a Gabriele coelestem nuntium accepit, ac verbum illud genitum est, quod coelitus e paterno sinu prodiit, ante tempus atque initium omne productum, idemque extremis temporibus allapsum, deus verbum a deo patre revera genitus, eiusdemque cum illo substantiae, nec ulla re a patre mutatus, sed vicissitudinis ac mutationis et affectionis omnis expers. Qui cum citra ullam animi commotionem generis nostri misertus foret, descendit e coelo, ac de spiritu sancto, non e virili semine, productus verum corpus e Maria suscepit, cum e sancto eius utero carnem sibi finxisset, humanamque tum animam, tum mentem induisset, ac quicquid omnino cum homine coniunctum est, praeter peccatum secum, ac cum divinitate sua copulasset. Inde Bethleemi in lucem editus, atque circumcisis, Hierosolymis oblatus est, ibique a Symeone inter brachia susceptus, et ab Anna Phanuelis filia prophetissa praedicatus, Nazaretum deportatus est. Tum anno sequenti se coram deo repraesentavit, atque inde Bethleemum propter generis propinquitatem a matre delatus est. Sed rursus Nazaretum rediens anno altero vertente Hierosolyma, gestante matre, perductus est. Bethleemi porro cum ad aedes quasdam cum matre ac Iosepho divertisset, qui iam grandi natu cum Maria degebat, secundo ab Nativitate anno (a Magis) conventus ac donis ornatus est. Eadem vero nocte cum Iosephus per somnium ab angelo esset admonitus in Aegyptum transfertur. Unde rursus post biennium mortuo iam Herode ac succedente Archelao revertitur.

Siquidem anno Herodis XXXIII., Augusti XLII., Bethleemi in Iudaea salvator nascitur. Tum Herodis XXXV. in Aegyptum profectus est. Eodem Herode mortuo ab Aegypto rediit. Quare necesse est XXXVII. Herodis anno quartum aetatis suae puerulum egisse, cum Herodes, inquam, septem ac triginta confectis annis vivendi finem habuit. Post hunc Archelaus novem annis imperavit; quo regnum ineunte Iosephus ex Aegypto cum Maria ac puero digressus, ubi Archelaum imperare didicit, in Galilaeam secessit, ac tum Nazarethi consedit. Ceterum Archelaus Herodem iuniorem genuit, qui nono patris anno in imperium successit. Idemque annus a nativitate Christi XIII. numerandus est. Octavodecimo anno

77. ἀλλοιωμένον cod. Rhedig., et cod. Ien. a m. pr.

78. Vulgo λειφθέντα. Petav. ex Parnario volebat ἀπενεχθέντα. Cornarius vertit assumptus in Nazaret. Sic paulo infra παραληφθέντα εἰς Αἴγυπτον.

79. τῆ omis. in edit. Petav.

80. παραλειφθέντα codd. mss. et edit.

princ.

81. ἐπέστρεψε (? ἀπέστρεψε) cod. Rhedig.

82. „Melius οὐ ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας ἐξιδών“. Petavius Vulgo distinguunt τὸν βίον, Ἀρχέλαος δὲ cell.

83. Editi τῆς Γαλιλαίας.

84. Libri vulgo Ναζαρέτ.

Ἡρώδου τοῦ ἐπικληθέντος ⁸⁵ Ἀγρίππα ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς τοῦ κηρύγμα-
τος καὶ τὸ βάπτισμα τὸ ἀπὸ Ἰωάννου τότε λαμβάνει, καὶ κηρύσσει
ἐνιαυτὸν δεκτὸν, ὑπ' οὐδενὸς ἀντιλεγόμενος, οὔτε ὑπὸ Ἰουδαίων,
οὔτε ὑπὸ Ἑλλήνων, οὔτε ὑπὸ Σαμαρειτῶν, οὔτε ὑπὸ τινος ἑτέρου.
Ἐπειτα ἀντιλεγόμενος ἐκήρυξεν ἐνιαυτὸν ⁸⁶ δευτέρον, καὶ γέγονεν ἐν-
νακαιδέκα ἔτη τῷ αὐτῷ Ἡρώδῃ, τῷ δὲ σωτήρι τριακοστὸν δευτέρον.
Ἐν δὲ τῷ εἰκοστῷ ἔτει Ἡρώδου τοῦ Τετράρχου καλουμένου γίνεται τὸ
σωτήριον πάθος, καὶ ἡ ἀπάθεια, γεῦσις τε θανάτου ἄκρι σταυροῦ, πέ-
σχοντος ἐν ἀληθείᾳ, ἀπαθοῦς δὲ μένοντος ἐν θεότητι. Χριστοῦ γὰρ
παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, φησὶ ἡ θεία γραφή. Καὶ πάλιν, Θανατω-
θεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι, καὶ τὰ ἑξῆς. Σταυροῦται,
θάπτεται, κατέρχεται εἰς τὰ καταχθόνια ἐν θεότητι καὶ ἐν ψυχῇ, ἀλμα-
λωτεύει τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀνίσταται τριήμερος σὺν αὐτῷ τῷ ⁸⁷ ἁγίῳ
πνεύματι, συνενώσας τὸ σῶμα τῇ θεότητι, μηκέτι λυόμενον, μηκέτι
πάσχον, μηκέτι ὑπὸ τοῦ θανάτου κυριευόμενον, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος,
Θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι ⁸⁸ κυριεύει, αὐτὸ τὸ σῶμα ἀληθινῶς, αὐτὴν τὴν
σάρκα, αὐτὴν τὴν ψυχὴν, αὐτὰ τὰ πάντα· οὐκ ἄλλο τι παρὰ τὸ ὄν σῶ-
μα, ἀλλ' αὐτὸ ὄν ἐνδυναμώσας καὶ ἐνώσας εἰς μίαν ἐνότητα καὶ εἰς μίαν
θεότητα, τὸ σαρκικὸν ἄφθαρτον, τὸ σωματικὸν πνευματικὸν, τὸ παχυ-
pag. 137. μερὲς λεπτομερὲς, τὸ θνητὸν ἀθάνατον, μὴ ἑωρακὸς ὄλωσ διαφθοράν,
μὴ καταλειφθείσης τῆς ψυχῆς εἰς ἄδην, μὴ μερισθέντος τοῦ ὄργανου
εἰς ἁμαρτίαν, μὴ χρανθέντος τοῦ νοῦ εἰς τροπὴν· ἀλλὰ τὰ ὅλα ἐν-
θρώπου λαβὼν, φυλάξας δὲ ὅλα ⁸⁹ τὰ τέλεια, ἐπιδεδωκυίας τῆς θεό-
τητος τῇ ἀληθινῇ ἐνανθρωπήσει, ⁹⁰ ταῖς χρείαις, ταῖς εὐλογίαις, κατὰ
ταῖς σωματικὰς τε καὶ ψυχικὰς, καὶ ἐκ νοῦ ἀνθρωπίνου ζεκτημέναις
τὴν πληροφορίαν, ⁹¹ τὰ τῆ πείνη, καὶ δίψῃ, καὶ κλαυθμῶ τε καὶ
ἀθυμίᾳ, δάκρυσι τε καὶ ὑπνῷ, καμιάτῳ καὶ ἀναπαύσει. Ταῦτα γὰρ
οὐχ ἁμαρτίας εἶδος, ἀλλ' ἀνθρωπισμοῦ ἀληθεστάτου, ἀληθεῖς τῆς
θεότητος συνούσης, οὐ τὰ ἀνθρώπινα πασχούσης, ἀλλὰ τῆς θεότη-
τος συνευδοκούσης εἰς τὰ εὐλογα, καὶ ἐκτὸς ἁμαρτίας καὶ τροπῆς ἀπη-
γορευμένης ὑπαρχούσης. Ἀλλὰ καὶ ἀνέστη, καὶ θυρῶν κεκλεισμένων
εἰσῆλθεν, ἵνα τὸ παχυμερὲς λεπτομερὲς ἀποδείξῃ, αὐτὸ τὸ ὄν ἐν
σαρκί καὶ ὀστέοις. Μετὰ γὰρ τὸ εἰσελθεῖν ἔδειξε χεῖρας καὶ πόδας

85. Ἀντιπᾶ *suspiciatus est Ios. Scaliger.*

86. δευτέρον *codd. mss. uterque. E-
tiam Cornarius vertit secundum. δεκτὸν
editi libri.*

87. ἁγίῳ *abest a cod. Rhedig.*

88. *Posit* κυριεύει *Petavius perperam
ruptis orationis continuae membris puncto
posito novum incepit segmentum.*

89. τὰ *uncinis notavit Petavius.*

90. „*Rectius in lib. I. εὐλόγους χρείας
scripsit.*“ *Petavius. Immo in Panario*

pag. 49. legitur πρὸς τὰς εὐλόγους χρείας.
Rescribendum *pulo* ταῖς χρείας, ταῖς
εὐλόγους, κατὰ τὰ σωματικὰ τε καὶ
ψυχικὰ κτλ. *Cornarius vertit* et omni-
bus perfecte servatis, concedente dei-
tate verae humanitati, in necessitatibus
honestis, corporalibus ac animalibus,
et ex mente humana requisitis ad per-
fectionem, hoc est in fame *caeli.*

91. τῷ *codd. mss. uterque. τὰ ἐπι-
Restituendum* *pulo* ζεκτημένος τὴν κτλ.

Herodis Agrippae Iesus Christus promulgare divinum verbum aggressus est, ac cum Ioannis baptismo initiatur, tum annum illum acceptum in ea praeconii functione consumit, nullo neque Iudaeorum, neque gentilium, neque Samaritanorum, neque alterius generis repugnante. Secundo praeconii coelestis anno quamplurimos obtrectatores habuit, qui quidem Herodis eiusdem XIX., Christi XXXII. extitit. Demum XX. tetrarchae Herodis anno Christus dominus ob humani generis salutem passus, atque eodem tempore nihil passus est, tum cum mortem degustans ipsum etiam crucis supplicium subiit, cum interim nihil ipsa divinitate pateretur. *Christo* ^{1. Petr. 4, 1.} enim, ait scriptura, *pro nobis in carne passus*: rursusque, *Mortificatus carne, vivificatus autem spiritu*, et quae sequuntur. In cruce suspenditur, sepelitur, ad inferos cum divinitate sua animaque descendit, captivam ducit captivitatem, ac tertio die cum sanctissimo suo corpore ad vitam excitatur. Quod quidem corpus neque dissolvendum amplius, nec passurum, nec sub mortis dominatum postea cessurum cum sua divinitate coniunxit. Id quod apostoli testimonio comprobatur: *Mors*, inquit, *non amplius ei dominabitur*. Hoc igitur ^{Rom. 6, 9.} ipsum corpus, carnem ipsam et animam, ipsa quibus constabat omnia, non aliud quicquam praeter verum corpus, sed ipsummet illud vi coelesti perfudit, et in unum idemque, in unam, inquam, divinitatem consociavit, ut et carne constans et incorruptum, corporeum simul ac spiritale, concretum ac tenue, mortale pariter atque immortale illud esset, quod nulla omnino tabe dissolutum fuerat, neque eius anima apud inferos relicta, nec ipsum velut instrumentum quoddam aliqua ex parte peccati in obsequium impensum, neque mens ulla erat in deterius mutatione polluta: sed ita sibi omnia quae hominum propria sunt adscivit, eadem ut integra servaret quae verae illi quam sibi conciliaverat naturae necessarios ad usus divinitas concesserat, usus nimirum illos qui ut esse penitus possint partim corporis egent, partim animi atque humanae mentis adminiculo, cuiusmodi sunt fames, sitis, fletus ac dolor, lacrymae, somnus ac requies. Haec enim omnia nulla infusata peccati specie susceptae reipsa naturae hominis argumenta continent; qua cum vere consociata divinitas humanum tamen patitur nihil, tametsi quae rationi consentanea forent, admiserit, atque ab omni scelere, et in peius ac vetitum mutatione procul abfuerit. Ad haec excitatus ^{Ioann. 20.} a morte Christus oclusis ianuis ingressus est, uti quod hactenus crassum concretumque fuerat corpus, eadem cum carne ossibusque tenue ac subtile esse monstraret. Statim enim atque introgressus

ροφορίαν αὐτῷ, τῇ κείνῃ κτλ.

καὶ πλευράν νενυγμένην, ὁστέα τε καὶ νεῦρα, καὶ τὰ ἄλλα, ὡς μὴ εἶναι φαντασίαν τὸ ὀρώμενον, πίστεώς τε καὶ ἐλπίδος τῆς ἡμετέρας τὴν ὑπόσχῃσιν ἐποιεῖτο δι' ἑαυτοῦ, τὰ ὅλα τελειώσας, καὶ συνεσθίων καὶ συναυλιζόμενος, οὐ δοκῆσει; ἀλλ' ἀληθεῖα· παιδεύων τε ἐδίδαξε βασιλείαν οὐρανῶν, κηρύσσειν ἐν ἀληθείᾳ τὸ μέγα καὶ κορυφαϊότατον σημαίνων τοῖς μαθηταῖς καὶ λέγων, Μαθητεύσατε τὰ ἔθνη, τουτέστι μεταβάλλετε τὰ ἔθνη ἀπὸ κακίας εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ αἰρέσεων εἰς μίαν ⁹²θεότητα, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, εἰς τὴν κυριακὴν ὀνομασίαν τῆς τριάδος ἁγίαν, καὶ βασιλικὴν ⁹³σφραγίδα, ἵνα δεῖξῃ ἐκ τοῦ ὀνόματος μηδεμίαν ἀλλοίωσιν εἶναι τῆς μιᾶς ἐνότητος. Ὅπου γὰρ οἱ βαπτιζόμενοι κελεύονται εἰς ὄνομα πατρὸς, καὶ ⁹⁴ἀσφαλῶς ἢ δοξολογία· εἰς ὄνομα υἱοῦ, οὐκ ⁹⁵ἀποδεόντως ἢ ἐπίκλησις· εἰς ὄνομα ἁγίου πνεύματος, οὐ διηρημένη ἢ ἔνωσις, οὐδὲ ἀπηλλοτριωμένη τῆς μιᾶς θεότητος.

pag. 138.

Ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς ἐν ⁹⁶αὐτῷ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ καὶ τῷ νῷ, συνενώσας εἰς μίαν ἐνότητα καὶ μίαν πνευματικὴν ὑπόστασιν, καὶ ἐνθεον ἀποτελέσας ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, πέμψας κήρυκας εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, Σίμωνα Πέτρον, Ἄνδρεαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου, οὓς πάλαι ἐξελέξατο, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον, Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, καὶ Ἰούδαν, καὶ Θαδδαῖον, Σίμωνα τὸν Ζηλωτὴν, Ἰούδαν τε τὸν Ἰσκαριώτην καὶ προδότην αὐτοῦ γενόμενον, καὶ ἄλλους ἑβδομήκοντα δύο, ἐξ ὧν ἦσαν ἑπτὰ οἱ ἐπὶ τῶν κληρῶν, Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τιμων, Παρμενᾶς, καὶ Νικόλαος, πρὸς τούτοις Ματθίας, ὁ ἀντὶ Ἰούδα ἔσχατον συμφημισθεις μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων, μετὰ δὲ τούτων πάντων Μάρκος, Λουκᾶς, Ἰουστos, Βαρνάβας, καὶ Ἀπελλῆς, Ῥοῦφος, Νίγερ, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ⁹⁷ἑβδομηκονταδύο. Μετὰ τούτους δὲ πάντας καὶ σὺν αὐτοῖς Παῦλον τὸν ἁγιώτατον ἀπόστολον, ἐκλεξάμενος διὰ φωνῆς ἰδίας ἀπ' οὐρανοῦ, ἀπόστολον ὄμοῦ καὶ κήρυκα ἔθνων καὶ πληρωτὴν ἀποστολικῆς διακονίας ἀπέστειλε. Καὶ εὐρίσκει Λουκᾶν τῶν ἑβδομηκονταδύο ὄντα τῶν ἐσκορπισμένων, καὶ ἀκόλουθον αὐτὸν ἔλαβε, καὶ συνεργὸν τοῦ εὐαγγελίου. Οὕτως γοῦν ἐτελέσθη ἡ πᾶσα εὐαγγελικὴ πραγματεία ἕως τούτου τοῦ χρόνου. Ἔσται δέ μοι ὁ λόγος ἕως ᾧδε περὶ τῶν εἰκοσιν αἰρέσεων καὶ τῆς

92. ἐνότητα habet Panarium.

93. σφραγίδα codd. mss. et ed. princ., uti constanter.

94. ἀσφαλῆς habet Panar. pag. 50.

95. ἀποδεόντως cod. Ien. et edit. princ. ἀποδέοντος cod. Rhedig. et edit. Petav.

est, manus ac pedes et confossum latus cum ossibus ac nervis ostendit, adeo quae tum videbantur solida erant, nec specie tenus extabant. Quibus rebus eorum omnium quae fidei speique nostrae proposita sunt promissorum per sese veritatem confirmavit perficiens omnia, neque ficta duntaxat imagine, sed re ipsa cum suis convescens et habitans. Quin eosdem instituit, ac coeleste regnum cum veritate nuntiare docuit, tum cum maximum illud longeque praecipuum arcanum discipulis aperuit: *Docete*, inquit, *omnes gentes*. Hoc est, Ab improbitate illas ad veritatem, ab sectis variis ad eandem divinitatem traducite: *Baptizate eas in nomine patris et filii et spiritus sancti*, nimirum in dominica trinitatis appellatione, quod ipsum sacrosanctum est ac regium signum, quo vel ipso nomine significaret, nihil esse ab unitate diversum. Cum enim baptizari homines iubet *in nomine patris*, firma ac stabilis est gloriae praedicatio. Quod vero additur *in nomine filii*, nulla re hunc a paterna dignitate deficere appellatio ipsa declarat. Postremo iis in verbis, *In nomine spiritus sancti*, nulla est coniunctionis divisio, varietas nulla, neque ab una divinitate diversitas.

Matth.
28, 19.

Denique eodem cum corpore et anima menteque ad superos evehctus est, omnibus illis in unum conflatis, atque in eandem spiritalem personam concurrentibus divinisque redditus. Inde mox ut ad patris dextram consedit, praecones in universum orbem dimisit, Simonem Petrum, et Andream eius fratrem, Iacobum, et Ioannem Zebedaei filios, quos olim delegerat, Philippum et Bartholomaeum, Matthaeum, Thomam, et Iudam, ac Thaddaeum, et Simonem Zeloten, et Iudam Iscariotem, a quo ille traditus est. Item alios LXXII, e quibus VII illi fuere qui ad viduarum obsequium delecti sunt, Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, et Nicolans, et praeter hos Matthias, qui loco Iudae inter apostolos cooptatus est. Accesserunt ad illos Marcus, Lucas, Iustus, Barnabas, Appelles, Rufus, Niger, ac reliqui LXXII. Quibuscum etiam sanctum Paulum suapte de coelo voce missa apostolum gentium ac praeconem et apostolicae doctrinae consummatorum instituit. Qui quidem sanctum Lucam, ut memorant, unum e LXXII discipulis, qui dissipati fuerant, reduxit, eumque comitem et adiutorem evangelii simul et apostolum adhibuit. Hoc modo totum evangelii negotium ad id usque temporis confectum est.

Atque hactenus de XI sectis, deque eo quod ordine consecu-

*Item Panar. Cornarius vertit certa fit
torificatio: in nomen filii, non defi-
cientis est nomenclatura cell.*

96. *ἐαυτῶ* *codd. mss. et edit. princ.*
97. *ἑδύο* *codd. mss. uterque.*

κατὰ ἀκολουθίαν ἐν συντόμῳ εὐαγγελικῆς τοῦ κόσμου φωταγωγίας διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γεγεννημένης, οἷς καὶ ὅμοια συλλέξαι καὶ παραθέσθαι τὰ προθεσπίσματα τε καὶ τὰς προφητείας ἀπὸ νόμου τε καὶ ψαλμῶν, καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἀκολουθίας καὶ ἀγωγὰς ⁹⁸ ἔνεστιν ἰδεῖν, καὶ τὴν ἀκρίβειαν καταλαβέσθαι, ὡς οὐ νόθος, ἀλλ' ἀληθής, καὶ προκαταγγελθεῖσα ἀπὸ πάσης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, καὶ ἀναμφίβολός ἐστιν ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία καὶ εὐαγγελικὴ διδασκαλία. Ἴνα δὲ μὴ εἰς ὄγκον παρεκτείνω τὴν τῆς συντάξεως πραγματεῖαν, τοῦτοις ἀρκεσθήσομαι.

Προϊῶν δὲ ἐφεξῆς τὰς μετέπειτα τῷ βίῳ ἐπιφυσίας ἐπὶ κακῇ προφάσει δόξας ὁμοίως ⁹⁹ διαγράψω.

pag. 139.

Καὶ ταῦτα γὰρ ἔνεστιν ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ πρώτου βιβλίου, διαλαμβάνοντα περὶ δεκατριῶν αἰρέσεων, ὧν πρώτη ἡ τοῦ Σίμωνος τοῦ Μάγου, ὃς εὐθύς μετὰ Χριστὸν ἔτι κηρυσόντων τῶν ἀποστόλων ἐφάνη, ἀφ' οὗ καὶ Σιμωνιανοὶ ἐκλήθησαν, οἱ τῇ ¹⁰⁰ αὐτοῦ αἰρέσει προσκειμένοι. Οὗτος ἐκ Σαμαρείας ὄρματο, κώμης ¹ Γεθθῶν, Χριστοῦ δὲ ὑπέδυν ὄνομα μόνον. ² Ἐδειξε δὲ αἰσχροποιῖαν, τὴν μίξιν μολυσμοῦ γυναικῶν ³ ἀδιάφορον. Σωμάτων δὲ ἀπέβαλε τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸν κόσμον μὴ εἶναι θεοῦ ἔλεγε. Εἰκόνα δὲ ἑαυτοῦ καὶ τῆς σὺν αὐτῷ πόρνῆς Ἑλένης, ὡσεὶ Διὸς καὶ Ἀθηναῖς, παρεδίδου τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς εἰς προσκύνησιν. Ἐλεγε δὲ ἑαυτὸν Σαμαρείταις μὲν τὸν πατέρα, Ἰουδαίους δὲ τὸν Χριστόν.

⁴ Μενανδριανοὶ, οἱ ἀπὸ Μενάνδρου τινός, ⁵ ὃς διέφερε μὲν κατὰ τι πρὸς τοὺς Σιμωνιανούς, ἀπὸ ἀγγέλων δὲ ἔλεγε τὸν κόσμον γεγενῆσθαι.

Σατορνιλιανοὶ, οἱ κατὰ τὴν Συρίαν τὴν τῶν Σιμωνιανῶν κρατῶντες αἰσχροουργίαν, ἕτερα δὲ παρὰ τοὺς Σιμωνιανούς εἰς ἐκκληξίῳ περιτιτοτέραν κηρύττοντες, ἀπὸ δὲ Σατορνίλου τὴν ἀρχὴν ἐσηκότες, ὃς καὶ ⁶ αὐτὸς κατὰ Μενάνδρον ὑπὸ ἀγγέλων τὸν κόσμον γεγενῆσθαι ἔφασκε, μόνον δὲ ἐπὶ παρὰ τὴν τοῦ ἄνω πατρὸς γνώμην.

Βασιλιδιανοὶ, τῆς αὐτῆς αἰσχροουργίας τελεσταὶ, ἀπὸ Βασιλίδου ⁷ τοῦ ἅμα Σατορνίλῳ, τοῖς Σιμωνιανοῖς καὶ ⁸ Μενανδριανοῖς μεμαθητευμένοι, τὰ ὅμοια μὲν φρονοῦντος, κατὰ τι δὲ διαφορομένου. Ἄγει δὲ τριακοσίους ἐξήκοντα πέντε οὐρανοὺς εἶναι, καὶ ⁹ τούτοις ὀνόματα ἀγγελικὰ ἐκτίθησι, διὸ καὶ τὸν ἐνιαυτὸν τσοσούτων ἡμερῶν εἶναι, καὶ τὸ ¹⁰ Ἀβρααῆ ὄνομα τῆς αὐτῆς ψήφου εἶναι, καὶ εἶναι τριακοσίῳ ἐξηκονταπέντε, καὶ εἶναι ¹¹ τοῦτο τὸ ἅγιον ¹² ὄνομά φησι.

98. Vulgo distinguunt ἀγωγὰς. ἔνεστιν ἰδεῖν. Pelavius in margine „Leviter depravatus hic locus“. Sed quomodo haec essent coniungenda bene vidit Cornarius Latinus interpres.

99. διαγράψαν codd. mss. uterque, et

edit. princ.

100. αὐτῇ cod. Rhedig.

1. γηθῶν codd. mss. et edit. princ.

2. ἐδίδαξαι habet summariatum Panar.

p. 52.

3. ἀδιαφορίαν Panar.

tum est et a me paucis explicatum, evangelica scilicet luce, quae a Christo domino Christique discipulis orbi terrarum illata fuit. Quibus a me dictis consentanea pleraque colligere licet, ac vaticinia et oracula ex lege veteri, vel Psalmis aliisque libris conquirere, et omnium seriem ordinemque perscrutari, ex iisque incarnationem Christi domini perspicue comprobare non supposititiam, sed veram extitisse, atque in lege veteri nuntiatam, ut de eo nullus sit dubitandi locus relictus. Sed ne huius operis tractatio in infinitum excreseat, his quae dicta sunt erimus contenti.

Ac deinceps opiniones illas, quae in hominum vitam postea pessimo colore ac specie prolatae sunt, eadem serie pertexam.

Haec sunt quae in secundo tomo libri primi continentur, in quo XIII haereses explicantur, quarum prima est Simonis Magi, qui statim post Christum praedicantibus adhuc apostolis emerit, a quo Simoniani illius haeresis sectatores appellati sunt. Hic ex Samariae vico quodam Gitthis oriundus Christum nomine tenus professus est, auctor nefandae obscenitatis et iniquatissimi concubitus. Praeterea promiscuas uxores esse voluit. Corpora negat resurgere, nec a deo mundum fabricatum esse statuit. Imaginem porro suam scortique sui, nomine Helenae, sub Iovis ac Minervae specie discipulis adorandam obtrusit. Apud Samaritas pro deo patre se venditans Iudaeis Christum se esse dicebat.

Menandriani a Menandro quodam originem traxerunt, qui certis in rebus a Simonianis discrepabat, mundum vero ab angelis fuisse productum asseribat.

Saturniliani in Syria Simonianorum turpitudinem auxerunt. Nonnulla quoque ad maiorem conciliandum stuporem ad illorum adiecere dogmata. Horum princeps Saturnilus fuit, qui perinde ac Menander mundi conditores angelos, hoc est septenos ex iis, facit, idque ipsos praeter supremi parentis sententiam suscepisse statuit.

Basilidiani foeditatis eiusdem socii ad Basiliden originem referunt, qui cum Saturnilo Simonianis ac Menandrianis operam dedit, ac tametsi eadem fere sentiat, in quibusdam tamen discrepat. Nam coelestes orbis CCCLXV constituit, quos angelicis nominibus afficit, ideoque totidem diebus annum constare censet. Addit et Abrasax cuiusdam virtutis nomen, quae CCCLXV numerum literis exprimit, idque sanctum esse nomen asserit.

4. μενανδρηνοὶ *codd. mss. uterque.*

5. Libri vulgo οὗς.

6. αὐτοὶ *codd. mss. et edit. princ.*

7. Ita Panar. Libri vulgo τε.

8. μενανδρηνοῖς *codd. mss. uti supra.*

9. τούτους *edit. Pelav.*

10. ἀβασάρξ *codd. mss. uterque, et edit. princ.*

11. αὐτοῦ ἄγιον *cod. Rhedig.*

12. πνεῦμα *habet Panar.*

Νικολαΐται, ἀπὸ Νικολάου τοῦ ἐπὶ ταῖς χήραις ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ταχθέντος, ¹³ διὰ ζῆλον τῆς ἰδίας γαμετῆς τὴν αἰσχροουρίαν ἄρῃ τοῖς ἄλλοις ἐπιτελεῖν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς διδάξας, καὶ περὶ τοῦ Καυλακαῶν καὶ ¹⁴ Προυνίκου καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν ὀνομάτων εἰσηγησάμενος.

pag. 140. Γνωστικοί, τὰς αὐτὰς αἵρέσεις διαδεξάμενοι, πλέον καὶ αὐτοὶ πάντων τὴν αἰσχύνην ἐμμανῶς ἐργαζόμενοι, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ Σιρατιωτικοὶ καλούμενοι, καὶ Φιβιονῖται, ἐν δὲ τοῖς ἀνωτερικοῖς μέρει Σικουνδιανοί, ἐν ἄλλοις δὲ μέρει Σωκρατῖται, παρὰ δὲ ἑτέροις Ζαχαῖοι· ἄλλοι δὲ ¹⁵ Κοδιανούς αὐτοὺς λέγουσι, ἄλλοι δὲ Βορβορίτας αὐτοὺς καλοῦσι.

Καρποκρατιανοί, ἀπὸ Καρποκράτους τινὸς τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὃς ἐδίδασκε πᾶσαν αἰσχροουρίαν ἐκτελεῖν, καὶ πᾶν ἐπιτήδευμα ἁμαρτίας. Καὶ εἰ μὴ τις διὰ πάντων, φησί, παρέλθῃ, καὶ τὸ θέλημα πάντων δαιμόνων καὶ ἀγγέλων ἐκτελέσει, οὐ δύναται ὑπερβῆναι εἰς τὸν οὐρανόν, οὐδὲ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰς ἐξουσίας παρελθεῖν. Ἔλεγε δὲ τὸν Ἰησοῦν ψυχὴν νοεράν εἰληφέναι, εἰδὸτα δὲ τὰ ἄνω καὶ τὰ ἐνταῦθα καταγγέλλειν, καὶ ὡς εἴ τις πράξειεν ὅμοια τῷ Ἰησοῦ, κατ' αὐτὸν εἶπαι. Τὸν δὲ νόμον σὺν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει ἀπαγορεύει, ὡς αἱ ἀπὸ Σίμωνος αἵρέσεις. Τοῦτου γέγονεν ἡ ἐν Ῥώμῃ Μαρκελλίνα. Εἰκόνας δὲ ποιήσας ἐν κρυφῇ Ἰησοῦ, καὶ Παύλου, καὶ Ὁμήρου, καὶ Πυθαγόρου, ταύτας ἐθυμία καὶ προσεκύνει.

Κηρινθιανοὶ καὶ Μηρινθιανοί, οἱ ἀπὸ Κηρινθου καὶ Μηρινθου Ἰουδαῖοι, οἵτινες περιτομὴν ἀνυχοῦσι, καὶ κόσμον ὑπὸ ἀγγέλων γεννησθαι, τὸν δὲ Ἰησοῦν κατὰ προκοπὴν Χριστὸν καλεῖσθαι.

Ναζωραῖοι, Ἰησοῦν μὲν ὁμολογοῦντες υἱὸν θεοῦ, πάντα δὲ κατὰ νόμον πολιτευόμενοι.

Ἐβριωναῖοι, παραπλησίως τῶν προειρημένων Κηρινθιανῶν καὶ Ναζωραίων, οἷς συνήφθη κατὰ τι ἢ τῶν Σαμψαίων τε καὶ Ἑλεσαίων αἵρέσεις· οἱ τὸν Χριστὸν φασὶν ἐκτίσθαι ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐνδημήσαντα δὲ ἐν τῷ Ἀδὰμ πρώτον, καὶ κατὰ καιρὸν ἐνδύμενον αὐτὸν τὸν Ἀδὰμ, καὶ πάλιν ἐκδύμενον. Τοῦτο ¹⁶ γὰρ φασὶν ἐπιτετελεῖν αὐτὸν ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ. Ἰουδαῖοι δὲ ὄντες εὐαγγελίοις κέχρηται. Σαρκοραγίαν βδελύττονται, τὸ ὕδαρ δὲ ἀντὶ θεοῦ ἔχουσι, τὸν δὲ Χριστὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ ἐνδεδύσθαι, ὡς ἔφην. Συνεχῶς δὲ βαπτίζονται ἐν τοῖς ὕ-

13. Repete ὃς pronomen ex voce ταχθέντος.

14. προυνικῶ codd. mss. υπαρχα.

15. Repone Κοδδιανούς.

Nicolaitae a Nicolao illo derivati sunt cui ab apostolis viduarum cura commissa fuerat. Hic zelotypia ob uxorem aestuans, cum aliis praeposteram libidinem exercere suos docuit. Sed et Caualacach et Prunicum, et alia uominum portenta, in mundum inuexit.

Harum Gnostici successores haeresum longe omnes turpitudinis atque exsecrandae foeditatis vesania superarunt. Militares porro in Aegypto dicuntur et Phibionitae, in superiore tractu Secundiani, alibi Socratitae, ab aliis Zacchaei. Sunt qui eos Coddianos nominant, quidam *Βορβορτας*, sive lutulentos.

Carpocratiani a Carpocrate quodam Asiatico dicti, qui ad omne turpitudinum ac flagitiorum genus discipulos informabat. Quod si quis, aiebat, non omnia percurrerit, neque daemonum et angelorum omnium voluntati satisfecerit, supremum in coelum uehi minime potest, neque principatus potestatesque transcendere. Asserebat idem Iesum mente praeditam animam sumpsisse, et coelestium ac terrenorum cognitione praeditum hominibus ea nuntiasse, ac si quis eadem quae Iesus olim perpetret, haud eo inferiorem futurum. Demum legem una cum mortuorum resurrectione damnabat, quemadmodum et Simoniani, ceterique omnes, quos hucusque percensui. Ex huius grege Marcellina illa Romae fuit. Atque idem Iesu Paucique, nec non et Homeri ac Pythagorae clanculum imagines fingens uffitibus eas et adoratione prosecutus est.

Cerinthiani, sive Merinthiani, a Cerintho vel Merintho, Iudaici generis extiterunt, qui circumcisionem prae se ferebant. Muniam ab angelis fabricatum, Iesum ad Christi dignitatem per uirtutum incrementa peruenisse dixerunt.

Nazareni ita Iesum esse Christum, deique filium asseruerunt, et Mosis legem omnino vitae ad institutum adsciverint.

Cerinthianis, ac Nazarenis simillimi sunt Ebionitae, quibus cum Sampsacis et Elcesaeis aliqua ex parte conuenit. Hi Christum a coelo creatum, eiusque sanctum spiritum affirmant. Illum ipsum a Adamum sese infudisse primo, ac deinde exuisse narrant; tum abiisse denuo, idque commodum fecisse, cum in terras corpore circumfusum aduenit. Ac licet Iudaei sint, euangelium nihilominus prohibent. Carnium esum detestantur, aquam pro deo uenerantur; Christum in suo illo, uti diximus, aduentu hominem induisse dicunt. Denique aquis se identidem tam hyeme quam aestate uoluant,

pag. 141. *δασι, θέρους τε καὶ χειμῶνος, εἰς ἀγιασμόν δῆθεν, ὥσπερ οἱ Σαμαρείται.*

Οὐαλεντιναιοὶ, οἱ σάρκα μὲν ἀπαγορεύουσιν εἰς ἀνάστασιν, παλαιὰν δὲ ἀθετοῦσι διαθήκην καὶ προφήτας, ἀναγινώσκοντες μὲν, καὶ ὅσα εἰς ὁμοίωσιν δύνανται τροπολογεῖσθαι τῆς αὐτῶν αἰρέσεως δηρόμενοι, ἐτέρας δὲ τινὰς μυθολογίας παρειςφέροντες, τριάκοντα ¹⁷ ἐκ αὐτῶν ὀνομασίας φέροντες ἀρρενοθηλειῶν, ὁμοῦ τε ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων γεγεννημένους, οὓς καὶ θεοὺς ἡγοῦνται καὶ αἰῶνας. Τῶν δὲ Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ σῶμα ἐνηνοχῆναι, καὶ ὡς διὰ σωλήνος τῆς Μαρίας πεπερακέναι.

Σεκουνδιανοί, οἷς συνάπτονται ¹⁸ Ἐπιφάνιος καὶ Ἰσιδώρος, ταῖς αὐταῖς κερημένοι καὶ οὗτοι συζυγίαις, ὅμοια Οὐαλεντίνῳ πεφρονηκότες, ἕτερα δὲ παρ' ¹⁹ αὐτὸν ποσῶς διηγοῦνται. Προστιθέασι δὲ αἰσχουργίαν διδάσκοντες· ἀπαγορεύουσι δὲ καὶ οὗτοι τὴν σάρκα.

Πτολεμαῖοι, οἱ μαθηταὶ ὄντες καὶ αὐτοὶ Οὐαλεντίνου, οἷς συνάπτεται ἡ ²⁰ Φλώρα, τὰ αὐτὰ ²¹ περὶ τῶν συζυγιῶν καὶ οὗτοι λέγουσι καθὰ καὶ Οὐαλεντίνος καὶ Σεκουνδιανοί, κατὰ τι δὲ καὶ οὗτοι διαφέρονται.

Αὕτη καὶ ἡ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν δεκατριῶν αἰρέσεων ἀνακεφαλαίωσις.

Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ πρώτου βιβλίου εἰσὶν ἕτεραι αἰρέσεις δεκατριεῖς αὗται·

²² Μαρκῶσιοι. Μάρκος τις γεγένηται Κολομβάσου συμφοιτητής, δύο ἀρχὰς καὶ αὐτὸς παρειςάγων· ἀθετεῖ δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν. Φαρτασίας δὲ τινὰς δι' ἐκπωμαίων ἐξ ἐπαιδοῦς εἰς κύνειον χροῶμα καὶ παφύρεον μεταβάλλων μυσταγωγεῖ τὰς ἀπατωμένας γυναῖκας. Καὶ εὐτός δὲ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων βούλεται τὰ πάντα ἡγεῖσθαι, ὁμοίως Οὐαλεντίνῳ.

Κολομβάσιοι. Καὶ οὗτος ὁ ²³ Κολομβάσος ὡσανύτως τὰ αὐτὰ διηγούμενος, κατὰ τι ²⁴ δὲ διαφερόμενος πρὸς τὰς ἄλλας αἰρέσεις, φησὶ δὲ πρὸς τοὺς περὶ Μάρκον καὶ Οὐαλεντίνου, τὰς προβολὰς ²⁵ δὲ καὶ ὀγδοάδας ἐτέρως ἐδίδαξεν.

pag. 142. Ἡρακλεωνῖται, καὶ αὐτοὶ τῆ τῶν ὀγδοάδων φέρονται μυθολογίᾳ, ἐτέρως δὲ παρὰ τὸν Μάρκον καὶ Πτολεμαῖον καὶ Οὐαλεντίνον καὶ τῶν ἄλλου. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆ κεφαλῇ τῶν παρ' αὐτοῖς τελευταίωντων ὁμοίως τῷ Μάρκῳ λυτροῦνται δι' ἐλαίου ἀπὸ βαλσάμου καὶ ὕδατος, ἐκκαίει

17. Petav. in marg. suae edit. correxit αἰώνων.

18. Summar. Panar. Ἐπιφάνης. Contra Ἐπιφάνιος appellabatur etiam supra pagg. 128. 129.

19. Libri vulgo αὐτῶν.

20. φλώ τὰ (spatio vacuo relicto ab quot litterarum) cod. Ien. φλώ. τὰ cod. Rhedig.

21. περὶ abest vulgo a libro Anacarp.

nimirum sanctitatis conciliandae sibi gratia, quemadmodum Samaritae.

Valentiniani corporum resurrectionem negant. Vetus testamentum ac prophetas respuunt. Quae nihilominus legunt ipsi, et si quid est quod ad illorum haeresin per figuram ac tropum accommodari possit, id admittunt. Sed certas quasdam fabulas addiderunt, et triginta Aeonum utriusque sexus vocabula commenti sunt, quos quidem Aeonas ab universorum parente ac conditore productos asserunt, quos et deos et Aeonas faciunt. Demum Christum e coelo corpus extulisse, ac per Mariam traductum esse velut per tubulum existimant.

Secundiani, eorumque socii Epiphanes atque Isidorus, eadem inter se paria componentes cum Valentinis consentiunt; nonnulla tamen ab iis diversa ponunt, et ad foedam iusuper libidinem suos instituunt. Idem et incarnationem negant.

Ptolemaei Valentini discipuli fuerunt, quibuscum Flora coniungitur. Par idemque dogma de coniugationibus illis cum Valentino ac Secundianis adstruunt, sed in quibusdam tamen discrepant.

Haec est secundi tomi primi voluminis summa, quae XIII haereses complectitur.

At in III. tomo eiusdem libri I. aliae continentur haereses XIII.

Marcosii. Marcus quidam extitit Colorbasi condiscipulus. Is duo similiter principia constituit. Mortuorum resurrectionem negabat. Utebatur praestigiis eiusmodi ut certis carminibus poculorum liquorem in caeruleum purpureumque colorem verteret, quibus sacris infelices mulierculas initiare solebat. Idem ad XXIV elementa perinde ac Valentinus universa revocare nititur.

Colorbasii. Colorbasius iste easdem fere opiniones amplexus est. Sed nonnulla tamen sunt in quibus ab aliis haeresibus discrepat, Marci ac Valentini potissimum. Siquidem propagationes Aeonum et Ogdoadas alio modo tradidit.

Heracleonitae. Etiam Heracleon commentitias Ogdoadas retinuit. In quibus explicandis a Marci et Ptolemaei ac Valentini ceterorumque opinione discessit. Suos porro sub ipsum vitae exitum perinde ac Marcus instituit, oleo, opobalsamo, et aqua in caput

22. μαρκόσιοι codd. mss.

23. κολορβάσης codd. mss.

24. δὲ particulam, in editis omissam, pro δὲ καὶ restitui ex utroque codd. mss.

25. δὲ abest ab summario Panarii pag. 229. Fortasse scribendum τε καὶ

σεις τινὰς Ἑβραϊκαῖς λέξεσιν ἐπιλέγοντες ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ δῆθεν λυτρομένου.

Ὅφῖται, οἱ τὸν ὄφιν δοξάζοντες, καὶ τοῦτον Χριστὸν ἠγούμενοι, ἔχοντες δὲ τὸ ἔρπετόν τοῦτο ἐν κίστῃ τινί.

Καϊανοί, ὡσαύτως ἅμα τοῖς πρότερον τὸν νόμον καὶ τὸν λαλήσαντα ἐν νόμῳ ἀθετοῦντες σαρκὸς τε ἀνάστασιν ἀρνούμενοι τὸν Κάιν δοξάζουσι, λέγοντες αὐτὸν τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως. Ἄμα δὲ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκθειάζουσιν, ὁμοῦ τε καὶ τοὺς περὶ Κορὲ καὶ Λαθὰν καὶ Ἀβειρῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σοδομίτας.

Σηθιανοί. Οὗτοι πάλιν τὸν Σῆθ δοξάζουσι, φάσκοντες αὐτὸν εἶναι ἐκ μεταμελείας τῆς ἄνωθεν μητρὸς, συνελθούσης μετὰ ²⁶ τὸν Κάιν καὶ Ἀβελ ἀποκτανθῆναι, καὶ καθαρὸν σπέρμα τὸν Σῆθ ²⁷ ποιήσασθαι, ἔξ οὐπερ λοιπὸν κατήχθη τὸ πάντων ἀνθρώπων γένος. Καὶ αὗτοι δὲ ²⁸ ἀρχὰς καὶ ἔξουσίας, καὶ ὅσα οἱ ἄλλοι δογματίζουσι καὶ αὐτοὶ ἰδογματίσαν.

Ἀρχοντικοί. Οὗτοι πάλιν εἰς πολλὰς ἀρχὰς τὸ πᾶν ἀναφέρουσι, καὶ τὰ γεγόμενα ἐκ τούτων ²⁹ γεγενῆσθαι. Ἄλλισκονται δὲ καὶ ἐπὶ αἰσχρότητί τινι. Σαρκὸς δὲ ἀνάστασιν ἀθετοῦσι, καὶ παλαιὰν διαθήκην ³⁰ μεταβάλλουσι. Κέχρηται δὲ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ, ἐκαστην λέξιν εἰς τὸν ἑαυτῶν νοῦν μεθοδεύοντες.

Κερδωνιανοί, οἱ ἀπὸ Κέρδωνος τοῦ Ἡρακλέωνος, ³¹ διαδεξάμενοι τὴν μετοχὴν τῆς πλάνης, ἀπὸ δὲ τῆς Συρίας εἰς Ῥώμην μεταστάσαντος, καὶ κήρυγμα ἑαυτοῦ ἐκθεμένου ἐν χρόνοις ³² Ἰγνίου ἐπισκόπου. Δύο δὲ ἀρχὰς κηρύττει οὗτος ἐναντίας, μὴ εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν γεννητὸν, ὁμοίως τε νεκρῶν ἀνάστασιν ἀθετῶν, καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην.

Μαρκιωνισταί. Μαρκίων οὗτος ἐκ Πόντου ὁρμώμενος ἐπισκόπου pag. 143. που μὲν ἦν υἱὸς, φθείρας δὲ παρθένον ἀπέδρα, διὰ τὸ ἐξεῶσθαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἀνελθὼν δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ αἰτήσας μετάνοιαν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καὶ μὴ τυχὼν, ἐπαρθεῖς κατὰ τῆς πίστεως ἰδογματίσειε τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγησάμενος, ἀγαθὸν τε καὶ δίκαιον καὶ φαῦλον· εἶναι τε τὴν καινὴν διαθήκην ἄλλοτριαν τῆς παλαιᾶς, καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ λαλήσαντος. Ἀνάστασιν σαρκὸς ἀθετεῖ. Βάπτισμα δίδωσιν οὐ μόνον ἕν, ἀλλὰ καὶ δύο, καὶ τρία, μετὰ τὸ παραπεσεῖν. Ἐπερ δὲ τῶν τεθνεώτων κατηγουμένων ἑτέρους βαπτίζει. Ἀθεῶς καὶ γυναιξὶν ἐπιτρέπει λουτρόν διδόναι.

Λουκιανισταί. Λουκιανὸς τις ἀρχαῖος, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις

26. Fortasse τὸ τὸν. Petavius suspirans est τὸ ὑπὸ Κάιν τὸν Ἀβελ.

27. ποιήσασθαι reperitur ex summaris

Paparii pag. 230. Libri enim habent κλησασα.

28. ἀρχῆς codd. mss. et edit. princ.

29. γεγενῆσθαι λέγουσιν υἱόδοκτο Pato-

infusis in salutem asserunt, unaque voces quasdam Hebraicas in eius qui expiatur caput insusurrant.

Ophitae. Hi serpentem venerantur ac praedicant, eumque esse Christum asserunt. Ob id in cista serpentem asservant.

Caiani. Veterem legem, et eum qui illius legis tempore locutus est repudiant. Resurrectionem carnis abnegant. Cainum commendant, quem praestantioris cuiusdam virtutis fuisse praedicant. Sed et Iudam divinis honoribus afficiunt, nec non et Core, Dathan et Abiron, ac Sodomitas.

Sethiani. Hi Sethum laudibus efferunt. Quem ex supremae parentis poenitentia procreatum putant, cum, Caino Abeloque interfectis, congressa sinceram stirpem, videlicet Sethum, protulit, a quo universum genus hominum manavit. Postremo principia et potestates, ceteraque ut alii omnia statuunt.

Archontici. Plures isti ad principes universa referentes, quaecumque facta sunt ab illis orta definiunt. Habent et foedissimae quoddam libidinis genus. Carnis resurrectionem respuunt. Vetus testamentum calumiose reiiciunt. Quamquam et hoc, et novo insuper nonnunquam ulantur, ex quibus singulas vuculas callide ad mentem suam accommodant.

Cerdoniani, a Cerdone, qui quem ab Heracleone errorem hauserat, novis inventis adauxit. Ac cum Romam e Syria profectus esset, Hygini papae temporibus sua dogmata disseminavit. Duo porro principia contraria invicem affirmat. Negat Christum esse genitum. Mortuorum excitationem cum vetere testamento reiicit.

Marcionistae. Marcio oriundus ex Ponto episcopo patre natus est. A quo ob virginis stuprum eiectus ex ecclesia Romam aufugit. Ubi cum ab iis qui tum ecclesiae praeerant poenitentiam frustra postulasset, catholicam fidem oppugnare instituit. Quamobrem tria esse principia dixit, bonum, iustum et malum. Novum testamentum a veteri eiusdemque auctore alienum esse docuit. Carnis resurrectionem sustulit. Non unum baptisma duntaxat, sed etiam tria post delictum indulget. Pro mortuis illorum catechumenis baptismum alii suscipiunt. Mulieribus conferre baptismum sine ullo discrimine permittit.

Lucianistae. Lucianus his antiquior, non alter ille qui Con-

vius. Atque ita legitur in summano Panarii pag. 230.

30. In Panario extat διαβάλλουσι, quod reponendum est. Iam Cornarius veritit calumiantur. Paulo post scripsi τὸν

ἐαυτῶν νοῦν. Vulgo enim legitur τὸν ἐαυτὸν νοῦν.

31. Suspiciari licet διαδεξαμένου cum Pelavio.

32. Libri habent vulgo βήγινου.

Κωνσταντίνου γενόμενος, πάντα κατὰ τὸν Μαρκίωνα ἰδογματίσεν, ἕτερα δὲ παρὰ τὸν Μαρκίωνα καὶ αὐτὸς δῆθεν περισσότερον δογματίζει.

³³ Ἀπελληνοί. Καὶ οὗτος ὁ Ἀπελλῆς τὰ ὅμοια Μαρκίωνι καὶ Λουκιανῷ δογματίζει, κακίζων τὴν πᾶσαν ποιήσιν καὶ τὸν πεποιητότα. Οὐχ ὁμοίως δὲ τούτοις δογματίζει καὶ τρεῖς ἀρχάς, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν, καὶ ἓνα θεὸν ὄντα ἀνώτατον καὶ ἀκατονόμαστον, αὐτὸν δὲ πεποιημένον ἄλλον. Καὶ αὐτὸς ὁ γενόμενος πονηρὸς εὐρεθεὶς ἐποίησε τῇ ἑαυτοῦ φανότῃ τὸν κόσμον.

Σευηριοί. Σευηρὸς τις πάλιν τῷ Ἀπελλῇ συνεπόμενος τὸν μὲν οἶνον ἀποβάλλεται καὶ τὴν ἄμπελον, ἐκ δὲ τοῦ θρακοντοειδοῦς Σατᾶν μυθολογῶν πεφυκέναι τὴν γυναῖκα ἀριστερᾶς δυνάμεως ὑφάρχειν. Ὀνομασίας δὲ τινὰς ἀρχόντων καὶ βιβλία τινὰ ἀπόκρυφα παρεῖσάγει, τὰ ὅμοια δὲ ταῖς ἄλλαις σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετεῖ καὶ παλαιὰν διαθήκην.

Τατιανοί. Τατιανὸς οὗτος ³⁴ συνήκμασε μὲν Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι τῷ ἀγίῳ, μετὰ δὲ τὴν τοῦ μάρτυρος καὶ ³⁵ φιλοσόφου Ἰουστίνου τελευταίην, προσεφθάρη τοῖς τοῦ Μαρκίωνος δόγμασι, ³⁶ μαθητευθεὶς τῷ αὐτῷ, ³⁷ τὰ τε ἴσα αὐτῷ ἰδογματίσει, καὶ πάλιν ἕτερα παρ' ἐκείνου. Ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ³⁸ ὀρμασθαι.

Αὕτη ἡ ἀνακεφαλαίωσις τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων κατὰ τεσσαρακονταεξ ἀιρέσεων.

pag. 144. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου, τετάρτῳ δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἀπαρχῆς τῶν τόμων τοῦ ἀριθμοῦ ἀκολουθίαν, αἰρέσεις εἰσὶν ἡ', οὕτως·

Ἐγκρατῖται, οἱ ἀπόσπασμα τυγχάνοντες Τατιανοῦ, τὸν γάμον ἀποβάλλοντες, τοῦ Σατανᾶ φάσκοντες τοῦτον εἶναι, πᾶσαν δὲ ἀπαγορεύοντες ἐμψυχοφαγίαν.

Κατὰ Φρύγας, οἱ καὶ Μοντανισταί, οἵτινες παλαιὰν καὶ καινὴν διαθήκην δέχονται, ἑτέροισι δὲ προφήτας παρεισφέρουσι παρὰ τοῖς προφήταις, Μοντανόν τινα ἀνυχοῦντες καὶ Πρίσκιλλαν.

Πεπουξίανοι, οἱ καὶ ³⁹ Κυντίλιανοί, οἷς συνάπτονται Ἀρτοκρίται, ἐκ τούτων μὲν εἰσι τῶν κατὰ Φρύγας, ἕτερα δὲ παρ' ἐκείνου δογματίζοντες, Πέπουξάν τινα πόλιν ἔρημον ἀναμέσον Γαλατίας καὶ Καππαδοκίας καὶ Φρυγίας ἐκθειάζοντες, καὶ ταύτην Ἱερουσαλὴμ ἠγοούμενοι (ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Πέπουξα), γυναῖξί τε ἀποδιδόντες τὸ ἄρχειν καὶ ⁴⁰ ἱερατεύειν. ⁴¹ Μνοῦνται δὲ τινὰ παῖδα κατακεντυόντες

33. Ita codd. mss. uterque. Editi contra Ἀπελλητιανό.

34. συνήκμασε codd. mss. uterque. συνεβίωσε editi.

35. φιλο. Ιουστίνου vasuo spatii reli-

cio cod. Rhedig.

36. μαθητευθὲς αὐτῷ vasuo spatii relicto cod. Rhedig. μαθητευθὲς αὐτῷ editi. princ.

37. τὰ τε ἴσα αὐτῷ cod. Ien. et editi.

stantino imperante vixit, in omnibus Marcionis vestigiis inhaesit. Etsi quibusdam adiectis cumulatus aliquid docere studuit.

Apelleiani. Apelles similiter atque Marcio et Lucianus quicquid conditum est cum ipso conditore vituperat. Non tamen tria ut illi principia, sed unum tantum invexit; itidemque deum unum ac supremum et nominis expertem, qui singularem alterum procreaverit. Qui cum malus evasisset, mundum sua illa improbitate condidit.

Severiani. Severus hic Apellis assecla vinum ac vitem penitus damnat, quae ex Satanae serpentis et terrae congressu propagata fingit. Muliebrem quoque sexum repudiat, quod ad sinistram virtutem pertineat. Principum vocabula quaedam atque apocryphos libros inducit. In mortuorum resurrectione veterique testamento refellendo cum aliis haeresibus consentit.

Tatiani. Tatianus primum cum sancto Iustino martyre ac philosopho vixit. Post cuius obitum contagione Marcionis dogmatum afflatus eius discipulus fuit, ad eaque quae cum eo communiter tenuit nova insuper addidit. Ferunt e Mesopotamia oriundum hunc fuisse.

Haec est summa libri I., tres tomos continens, haereses XLVI.

In prioro vero tomo libri II., qui secundum institutum a nobis initio tomorum ordinem quartus est, haereses continentur XVIII hoc modo.

Encratitae Tatiani quaedam velut appendix. Hi nuptias damnant, quas Sathanae tribuunt. Ab animatorum omnium usu abstinendum esse sentiunt.

Cataphryges, qui et **Montanistae**, utrumque testamentum approbant, sed novos prophetas ad receptos et antiquos adiiciunt, ac **Montanum** quendam et **Priscillam** praedicant.

Pepuziani, qui et **Quintilliani** dicuntur, quibus accedunt et **Arctotyritae**, superioribus quidem illis, hoc est **Cataphrygibus**, annuerandi sunt; sed ab iis tamen diversa nonnulla sentiunt. Ac **Pepuzam** desertum quoddam oppidum Galatiam inter et Cappadociam ac **Phrygiam** situm divinis honoribus extollunt, eamque **Hierosolynam** esse dicunt (est autem et alia **Pepuza**). Mulieribus sacros magistratus ac sacerdotia deferunt. Certis initiantur mysteriis, qui-

vinc. τάτε ἐν αὐτῷ cod. Rhedig. In dit. Patav. ea verba sunt omissa.

38. ὁμολογή codd. mss. uterque, et dit. princeps.

39. Repone Κυϊντιλλιανοί.

40. ἱερατεύειν (ἱρατεύειν cod. Ien.)

codd. mss. uterque. ἱερούειν editi.

41. μύονται codd. mss. et editi. princ.

νέον. Καὶ δὴ τῇ ⁴² Κυνὶτλή, ἢ καὶ Πρισκίλλῃ Χριστὸν ἐκείει ἢ Πεκπούζῃ ἀποκεκαλύφθαι ἐν ἰδέᾳ ἀληθείας μυθολογοῦσι. Κήρυγμα δὲ ὡσαύτως παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ, κατὰ τὸν ἴδιον νοῦν με-
ποιοῦντες.

Τεσσαρεσκαιδεκατίται, οἱ μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους τὸ Πάσχα ⁴³ ἐκτελοῦντες. Ἐν ὁποῖα δ' ἂν ἡμέρα ἐμπέσοι τῆς σελήνης ἢ τεσσα-
ρεσκαιδεκάτῃ, ἦτοι ἐν σαββάτῳ, ἢ ἐν κυριακῇ, ἐκείνην τε νηστεύου-
τες καὶ ἅμα ἀγρυπνοῦντες.

Ἄλογοι, οἱ ἀφ' ἡμῶν κληθέντες, οἱ τὸ εὐαγγέλιον Ἰωάννου ἐκ-
τὸν ἐν αὐτῷ ἄνωθεν ἀπὸ πατρὸς ⁴⁴ ἀεὶ θεὸν λόγον παρεμβάλλοντες,
τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον μὴ δεχόμενοι, μηδὲ τὴν Ἀποκαλύψιν
⁴⁵ αὐτοῦ.

Ἄδαμιοι, ⁴⁶ παρὰ δὲ τισιν Ἄδαμ ζῶντος καλούμενοι, χεῖρες
ἢ ἀληθείας μᾶλλον τὸ δόγμα ἔχοντες. Γυμνοὶ γὰρ ὡς ἐκ μητρὸς ἰ-
δρες τε καὶ γυναῖκες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγονται, καὶ οὕτως τὰς ἀναγκά-
σεις, καὶ τὰς εὐχὰς, καὶ πᾶν ὅτιοῦν ἐπιτελοῦσι, δῆθεν μονάζοντες
pag. 145. καὶ ἐγκρατεῦσθαι ὄντες, καὶ γάμον μὴ δεχόμενοι, τὴν αὐτῶν ἐκεί-
σιαν παράδεισον ἠγούμενοι.

Σαμψαῖοι καὶ Ἐλκεσαῖοι, ἔτι δεῦρο τὴν Ἀραβίαν κατοικοῦντες,
καθ' ἑπέρθεον τῆς ⁴⁷ Ἐρυθρᾶς θαλάσσης κειμένην χώραν, οἵτινες ἐπὶ
Ἐλκεσαίου τινὸς ψευδοπροφήτου ἠπατημένοι, οὗ ἔτι δεῦρο ἐκ τῆς
γένουσι ὑπῆρχε Μαρθῶν καὶ Μαρθίνῃ, γυναῖκες δύο προσκυνοῦσθαι
ὑπὸ τῆς αἰρέσεως ὡς θεαῖαι, παραπλησίως τοῖς Ἐβριωναίοις πάντα ἔ-
χοντες.

Θεοδοτιανοὶ, ἀπὸ τοῦ Θεοδοτοῦ τοῦ σκύτιως, τοῦ ἀπὸ Βιζαν-
τίου. Οὗτος ἐν παιδείᾳ Ἑλληνικῇ γέγονεν ἄκρος, ἅμα δὲ ἄλλοις ἐν
ἐν ἡμέραις τοῦ ⁴⁸ τότε διωγμοῦ, μόνος ἐκπεσὼν, καὶ ἐκείνων μαρτυ-
ρησάντων, διὰ τὸ ὀνειδίζεσθαι ἐπενόησε λέγειν ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν
Χριστὸν, ⁴⁹ ἵνα μὴ ὑπὸ ἔγκλημα γένηται θεὸν ἀρνησάμενος, οὕτως
εἰδίδαξεν.

⁵⁰ Μελχισεδεκianoι, οἱ τὸν Μελχισεδὲκ γεραίροντες, τινὰ δύν-
μιν αὐτὸν φάσκοντες, καὶ μὴ ἄνθρωπον ψιλὸν, καὶ εἰς τὸ τοῦτο
ὄνομα πάντα ἀνάγειν τετολημῆτες.

⁵¹ Βαρδησιανισταί. Βαρδησιανῆς οὗτος ἐκ τῆς Μεσοποταμικῆς
ὠρμάτο, τὰ πρῶτα μὲν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ὑπάρχων καὶ ἐν σοφίᾳ
διαπρέπων, ἐκκλίνας δὲ τῆς ἀληθείας παραπλησίως Οὐαλεντινῶ ἔδωκε
μάστιγε, χωρὶς ἐνίων ὧν διαφέρεται πρὸς Οὐαλεντινόν.

Νοητιανοὶ. Νοητὸς οὗτος ἀπὸ Σμύρνης ὑπῆρχε τῆς Ἀσίας

42. Repone Κυνὶτλή.

43. ποιοῦντες cod. Rhedig.

44. θεὸν ἀεὶ cod. Rhedig.

45. αὐτοῦ abest a sola edit. Petav.

46. παρὰ τινος Io. Damascenus. ἢ
τινος legitur in summatario Panarū.

47. νεκρᾶς θαλάσσης legitur in Panarū
rio et apud Ioannem Damasc.

bus puerulum confodiunt. Fingunt Pepuzae Christum olim Quintillae aut Priscillae videndum se praeuisse muliebri specie, vetus ac novum testamentum adhibent, ita tamen ut pleraque pro animi libidine commutent.

Tessarescaedecatitae, qui stato anni die Pascha celebrant, ut quaecumque in diem XIV. lunae incurrerit, sive sabbatum sive dominica fuerit, ea die ieiunent ac pervigilia celebrent.

Alogi a nobis ita nominati, qui Ioannis evangelium ac *Λόγον*, hoc est verbum deum a patre semper genitum, coelitusque demissum, cuius in evangelio illo mentio fit, repudiant, nec Ioannis duntaxat evangelium, sed et Apocalypsin reiiciunt.

Adamiani, ab Adamo nescio quo vivente sic dicti, ridiculum potius quam verisimile dogma profitentur. Nudi quippe, quales ex utero matris egressi sunt, viri perinde ac mulieres conveniunt, atque ita lectionibus, orationibus ac ceteris religionis officiis funguntur, et videlicet monachorum ac continentium instituta sectantur, nuptiasque condemnant, ecclesiam vero suam paradisum nuncupant.

Sampsaci, sive Elcesaci, ad hanc diem in Arabia degunt, supra Mortuum mare, Elcesaci cuiusdam pseudoprophetae discipuli. E cuius stirpe Marthus et Marthina feminae duae aetate nostra prodierunt, quas dearum instar haeresis ista coluit. Eadem porro cum Ebionaeis omnino sentiunt.

Theodotiani a Theodoto Coriario Byzantino dicti. Qui Graecis artibus apprime fuit institutus. Hic cum aliis quibusdam in ea quae tum saeviebat persecutione comprehensus, cum socii eius omnes martyrium obiissent, solus fidem eiuravit. Ob idque probris appetitus, id excogitavit ut Christum nudum esse hominem assere-ret, ne crimini sibi istud verteretur quod eius divinitatem negasset.

Melchisedeciani, Melchisedecum ita venerantur, ut virtutem esse quandam iactitent, non hominem duntaxat, et ad eius nomen referre universa non dubitant.

Bardesianistae. Bardesianes iste e Mesopotamia oriundus sinceram fidem initio complexus est, ac sapientia praestitit. Sed a veritate postea recedens eadem cum Valentino docuit, praeter pauca quaedam in quibus ab illo discrepat.

Noëtiani. Noëtus hic Smyrnensis ex Asia fuit. Qui in al-

48. τότε restitui ex codd. mss. Nam χυδεδεκατοι cod. Ien.
in editis ea vox non legitur.

49. Fortasse ὃν ἔνα.

50. μελχιδεδεκατοι cod. Rhedig. μελ-

51. βαρδισιανιται. βαρδισιανης codd.
mss. uterque. βαρδισιανισται. βαρδισια-
νης edit. princ.

⁵² Ἐπάρματι δὲ ἐνεχθεὶς σὺν ἄλλοις τρισὶν υἰοπάτορα τὸν Χριστὸν ἐδίδαξε, τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα καὶ υἴὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα. Ἐαυτὸν δὲ ἔλεγεν εἶναι Μωσῆα, καὶ ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἔλεγεν εἶναι τὸν Ἀαρῶν.

Οὐαλήσιοι. Οὗτοι, καθὼς ὑπειλήφμεν, οἱ τὴν ⁵³ Βάναθον κατοικοῦντες, μητροκομίαν τῆς Ἀραβίας τῆς Φιλαδελφίας, οἱ τοὺς παραπεμπήσαντας καὶ ⁵⁴ ἐπιξενουμένους παρ' αὐτοῖς εὐνουρίζουσιν. Οἱ πλείους δὲ καὶ αὐτῶν εὐνοῦχοι εἰσὶν ὑποτεταγμένοι. Τινὰ δὲ ἕτερα διδάσκουσιν ⁵⁵ αἰρέσεως ⁵⁶ ἔμπλεα ἀφανίζοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς προφητάς, καὶ τινὰς ἕτερας αἰσχροουργίας παρεισφύροντες.

Καθαροί, οἱ ἅμα Ναβάτω συναφθέντες τῷ Ῥωμαίῳ, καὶ τοὺς διγάμους παντελῶς ἀποβαλλόμενοι, καὶ ⁵⁷ μετανοίαν μὴ δεχόμενοι.

pag. 148. Ἀγγελικοί. Οὗτοι παντελῶς ἐξέλιπον. Λύχουντες δὲ ἦσαν ἀγγελικὴν τάξιν ἔχειν, ἢ διὰ τὸ ἀγγέλους προσκεκληθῆσαι.

Ἀποστολικοί, οἱ καὶ Ἀποτακτικοί, καὶ αὐτοὶ περὶ Πισιδίαν, μόνον ⁵⁸ Ἀποτακτικούς δεχόμενοι, καθ' ἑαυτοὺς δὲ εὐχόμενοι. Παρὰ πλησιάζουσι δὲ τοῖς Ἐγκρατίταις, ἄλλας δὲ παρ' αὐτοὺς φρονουσοῦσι αἰρέσεις.

Σαβελλιανοί, οἱ τὰ ὅμοια ⁵⁹ Νοήτῳ δοξάζοντες, παρὰ τοῦτο μόνον λέγουσι γὰρ μὴ πεπονθῆναι τὸν πατέρα.

Ὀριγενιανοί, τινὸς Ὀριγένους. Αἰσχροποιοὶ δὲ οὗτοι εἰσιν, ἀφρηνοποιούντες καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα φθορᾷ παραδιδόντες.

Ὀριγενιανοὶ ἄλλοι, τοῦ καὶ ⁶⁰ Ἀδάμαντος, τοῦ Συντακτικοῦ, οἱ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἀποβαλλόμενοι, Χριστὸν δὲ κτίσμα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰρηγούμενοι, Παράδεισον δὲ καὶ οὐρανούς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀλληγοροῦντες, καὶ τέλος ἔξειν τὴν Χριστοῦ βασιλείαν τολμᾶσι λέγειν.

Αὐταὶ πάλιν αἱ δεκαοκτὼ αἰρέσεις, αἱ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ ⁶¹ αὐτοῦ βιβλίου, πέμπτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὸν προειρημένον ἀριθμὸν, αὐταὶ εἰσὶν αἱ πέντε αἰρέσεις·

Παύλου Σαμοσατέως, ἐπισκόπου γενομένου Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης. Οὗτος ἀνύπαρκτον τὸν Χριστὸν ὀλίγου δεῖν διαβεβαιούται, λόγον προφορικὸν αὐτὸν σχηματίσας, ἀπὸ δὲ Μαρίας καὶ θεοῦ εἶναι,

52. Libri vulgo ἐπ' ἄρματι.

53. καθ' ὁδον cod. Rhedig.

54. ἐπιξενουμένους codd. mss. Editti habent ἐπιξενόμενους.

55. αἰρέ. . . . cod. Rhedig. Vulgo αἰρέσεων. Hac in operis parte ubicumque vocabulorum particulas omissae sunt in cod. Rhedig., in cod. Ien. conspicuae sunt chartarum maculae, quibus plerum-

que eadem illae vocabulorum particulae, interdum etiam tota vocabula, evanescunt. Hinc suspicio nasci debuit alterum codicem de altero transcriptum esse.

56. Corrigo αἰρέσεως ἔμπλεα ex summo Panari pag. 398. et ex Iohanne Damasc. Libri vulgo αἰρέσεων, ἐν τῇ παλαιᾷ.

57. μὴ μὴ δεχ. codd. mss. utique.

tum sublatus cum aliis quibusdam patri filium asserere Christum ausus est, eundemque patrem ac filium et spiritum sanctum esse profiteri, se vero Moysen, fratrem suum Aaronem dicere.

Valesii. Hi, quantum suspicor, Bacathi habitant, qui est Arabiae Philadelphensis primarius vicus. Iidem accedentes ad sese castrare solent, ac plerique inter illos eunuchi sunt, et exsecti. Habent et alia quaedam erroris plenissima dogmata, atque inter alia legem ac prophetas reiiciunt. Postremo quasdam ad illa foeditates adiciunt.

Cathari. Novatum Romanum secuti sunt. Hi digamos penitus proscribunt. Poenitentiam repudiant.

Angelici. Hi nusquam hodie reperiuntur. Angelici vero ordinis se esse profitebantur, idque nomine ipso praeferebant.

Apostolici, qui et Apotactici, sive Renuntiatores, in Pisidia inveniuntur. Hi solos illos admittunt qui se bonis omnibus abdicaverint. Ceterum Encratitarum similes sunt, etsi diversa quaedam ab illis statuunt.

Sabelliani cum Noëtianis in omnibus propemodum consentiunt, nisi quod patrem ipsum negant esse passum.

Origeniani a quodam Origene derivati. Turpissimi isti sunt, ac nefariam et praeposteram libidinem exercent, suaque corpora corrumpunt.

Origeniani alii ab Origene Adamantio scriptore. Hi mortuorum resurrectionem negant, tam Christum, quam spiritum sanctum creatis in rebus numerant, Paradisum ac coelos, ceteraque omnia ad allegorias referunt, Christi regnum terminandum esse docent.

Hactenus primi libri II. haereses XVIII.

In posteriore vero tomo libri II., qui tomorum ordine V. est, haereses V comprehenduntur hoc ordine.

Pauli Samosateni, qui Antiochiae magnae episcopus fuit. Hic propemodum non existere Christum affirmat, atque eiusmodi verbum esse fingit quod in prolatione consistit; eundem porro esse a Maria coepisse, ac quae sacris in literis de eo pronuntiata sunt

58. ἀποτακτικοὶ *codd. mss. et edit. princ.* In *summario Panarii et apud Ioannem Damasc.* legitur δεχόμενοι κατ' ἑαυτοῦς παραπλησιάζουσι δὲ τοῖς Ἐγκρατίταις, ἄλλα δὲ παρ' αὐτοῦς φρονούσιν. *Etiā Cornarius vertit Propin-* qui autem sunt Encratitis. Verum alia etiam praeter hos sentiunt ac docent.

59. Vulgo ἀνοήτως corrupte. In *Panario est* Νοητιανῶν. *Aliter apud Ioannem Damasc.*

60. Rescribe Ἀδαμαντίου, ut est in *summario Panarii et apud Ioannem Damasc.* *Hem Συντάκτου.*

61. αὐτοῦ δευτέρου βιβλίου *cod. Rhedig.*

προκαταγγελτικῶς μὲν τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εἰρημένῃ ἔχοντος, μὴ ὄντος δὲ, ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο διὰ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας.

Μανιχαῖοι, καὶ Ἀκουανῖται, οἱ τοῦ Μανῆ μαθηταὶ τοῦ Πέτρον, Χριστὸν σχήματι λέγοντες, ἡλιόν ⁶² τε σέβοντες καὶ σελήνην, ἄστροις τε καὶ δυνάμεσι καὶ δαίμοσιν εὐχόμενοι, ἀρχὰς δύο εἰσηγούμενοι, πονηρὰν τε καὶ ἀγαθὴν· Χριστὸν δοκῆσαι πεφηνέναι, καὶ δοκῆσαι πικρονθέναι· παλαιὰν διαθήκην βλασφημοῦντες, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα θεόν, κόσμον δὲ οὐ τὸν πάντα, ἀλλὰ μέρος ἐκ θεοῦ γεγενῆσθαι ὀριζόμενοι.

pag. 147. Ἰεραικῖται, οἱ ἀπὸ Ἰέρακος τοῦ Λεοντοπολίτου τῆς Αἰγύπτου, ⁶³ ἐξηγητοῦ τινος, σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετοῦντες, χρωόμενοι δὲ παλαιῇ καὶ νέᾳ διαθήκῃ, ἀπαγορευόμενοι δὲ γάμον παντελῶς, μονάζοντας δὲ καὶ παρθένους καὶ ἐγκρατευομένους δεχόμενοι, καὶ ⁶⁴ χήρους, λέγοντες τὰ μηδέπω ἐν ἡλικίᾳ γεγόμενα παιδία. ⁶⁵ Βασιλείας δὲ μὴ μετέχειν ἔλεγον τοὺς μὴ ἀθλήσαντας.

⁶⁶ Μελιτιανοὶ, οἱ ἐν Αἰγύπτῳ σχίσμα ὄντες, ἀλλ' οὐχ αἵρεσις, μὴ συνευξάμενοι τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσι, νῦν δὲ Ἀρειανοῖς συναφθέντες.

Ἀρειανοὶ, οἱ καὶ Ἀρειομανῖται, οἱ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κτίσμα λέγοντες, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα κτίσματος. Σάρκα μόνον τὸν σωτήρα Χριστὸν ⁶⁷ ἀπὸ Μαρίας εἰληφέναι διαβεβαιούμενοι, καὶ ἐν ψυχῇ. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Ἀρειος πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας.

Αὕτη ἡ τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ δευτέρου τόμου, πέμπτου δὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀκολουθίας ὄντος, ἀνακεφαλαίωσις αἱρέσεων πέντε.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ τρίτου βιβλίου, ἕκτω δὲ ὄντι καθ' ὃν προεἰπωμεν ἀριθμὸν, ἑπτὰ εἰσὶν αἱρέσεις, σὺν τοῖς σχίσμασιν, οὕτως·

Αὐδιανοὶ, ἀφηγιασμός καὶ σχίσμα, οὐ μέντοι αἵρεσις. Οὗτοι μὲν διαγωγῇ καὶ βίῳ εὖ τεταγμένον κέκτηνται, εἰσὶ δὲ κατὰ πάντα τὴν πίστιν ἔχοντες ὡς ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ⁶⁸ ἐν μοναστηρίοις δὲ οἱ πλείους κατοικοῦσι. Κέχρηται δὲ καὶ ἀποκρύφοις πολλοῖς κατακόρωσ· οὐ συνεύχονται δὲ ἡμῖν, ψέγοντες τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπισκόπους κλουσίους ⁶⁹ ἀποκαλοῦντες, καὶ ἄλλους ⁷⁰ ἄλλους. Ποιοῦσι δὲ καὶ

62. Mallett δὲ cum Iohanne Damasc.

63. ἐξηγητῆς codd. mss. et edit. princ.

64. χόρους foedissimo mendo laborat edit. Peitav. Colon. repet.

65. Ex Iohanne Damasc., et ex summario Panarii pag. 605., quod habet χήρους· τὰ δὲ μηδέπω ἐν ἡλικίᾳ γεγο-

νότα παιδία βασιλείας μὴ μετέχειν, δεῖ τὸ μὴ ἡθληθέναι, restituenda sunt. Cf. Panarium ipsius haer. 67, 2. pag. 711. Verus loci scriptura fortasse haec fuit, λέγοντες τὰ μηδέπω ἐν ἡλ. γ. π. βασιλείας μὴ μετέχειν, ἔλεγον ὡς μὴ ἡθλησαντας.

praedicientis esse more dicta, cum ipse nondum existeret, sed a Maria, uti diximus, et ab eo duntaxat tempore quo carne praeditus advenit esse coeperit.

Manichaei, quos et Aenianitas vocant, Manis Persae discipuli, Christum specie tenus profitentur, solem lunamque venerantur. Stellis ac virtutibus et daemonibus supplicant. Duo priucipia, bonum ac malum, constituunt. Christum specie tenus apparuisse, specieque tenus esse passum. Vetus testamentum, eumque qui in illo locutus est, maledictis onerant. Mundum non universum a deo, sed eius partem fabricatam esse statuunt.

Hieracitae ab Hierace interprete ac doctore quodam Leontopoli, quod Aegypti oppidum est, oriundo. Qui resurrectionem carnis respuit. Utuntur illi veteri ac novo testamento. Nuptiis penitus interdiciunt. Monachos et virgines continentes ac viduos admittunt. Pueros natura nondum aetate regni coelestis participes esse negant, quod nondum certamine perfuncti sunt.

Meletiani schismatis in Aegypto, non haeresis locum obtinent. Qui cum illis precum commuione coniungi noluerunt qui in persecutione lapsi sunt. Nunc se ad Arianos aggregarunt.

Ariani, sive Ariomanitae, dei filiam creaturam esse dicunt, spiritum vero sanctum creaturae esse creaturam. Salvatorem nostrum carnem duntaxat a Maria, non animam accepisse confirmant. Fuit hic Arius ecclesiae Alexandriae presbyter.

Haec est quinque haereseon summa, quae in hoc II. libro sive ordine V. continentur.

At in priore tomo libri tertii, sive ordine VI., secundum institutum a nobis ordinem septem haereses continentur, cum schismatibus.

Audianorum proprie schisma ac defectio, non haeresis. Horum bene instituta vivendi ratio est. Sed neque, quod ad fidem attinet, ab ecclesia catholica dissentiunt. Habitant maiori ex parte in monasteriis. Magna est apud illos apocryphorum librorum copia. Communes nobiscum orationes non habent. Nam episcopos nostros, necnon et divites, aliosque condemnant. Quinetiam Pascha

66. μελιτιανοι *codd. mss.*

67. διαβεβαιούμενοι από Μαρίας εληφέναι *cod. Rhedig.*

68. εν μοναστηριος dedi ex Ioanne Damasc. Vulgo enim abest praepositio εν. Petavius volebat μοναστήρια, ex

Panarii summario.

69. Ita *codd. mss.* Editi praebent καλούντες.

70. Hoc alterum άλλους non comparat in edit. Petav.

τὸ Πάσχα ἰδιαζόντως, ὅτε Ἰουδαῖοι ποιοῦσιν. Ἔχουσι δὲ ⁷¹ ἰδιωκόν τι καὶ φιλόνεικον, ⁷² ξηρότατα τὸ Κατ' εἰκόνα ἐρμηνεύοντες.

⁷³ Φωτεινιοί. Οὗτος ὁ Φωτεινὸς ⁷⁴ ἀπὸ Συρμίου ὑπάρχων ἔτι καὶ δεῦρο περιῶν, τὰ ὅμοια Παύλῳ τῷ ⁷⁵ Σαμοσατεῖ ἐφρόνησι, κατὰ τι δὲ πρὸς ἐκείνον διαφέρεται. Καὶ αὐτὸς δὲ ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο τὸν Χριστὸν διαβεβαιοῦται.

pag. 148.

Μαρκελλιανοί, ἀπὸ Μαρκέλλου τοῦ ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Οὗτος ἐν ἀρχῇ παραπλήσια Σαβελλίῳ φρονήσας διεφθίμωθη. Εἰς ἀπολογίας δὲ πολλάκις ἔλθων, καὶ ἐγγράφως ἀπολογισάμενος, παρὰ πωλῶν τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν κατηγορήθη. Ἴσως δὲ μεταγνοὺς τάχα ἑατὸν διωρθώσατο, ⁷⁶ ἢ οἱ αὐτοῦ μαθηταί. Ἐπεὶ αὐτοῦ γὰρ καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὀρθόδοξοὶ τινες μέσως ὑπεραπολογούνται.

Ἡμάρειοι, οἱ Χριστὸν μὲν ὁμολογοῦντες, εἰρωνεῖα δὲ ⁷⁷ κτίσμα αὐτὸν φάσκοντες, οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ, φασίν, υἷον αὐτὸν λέγομεν, διὰ δὲ τὸ μὴ κάθος προσάψαι πατρὶ δια τοῦ γεγεννημέναι κτιστὸν αὐτὸν λέγομεν. Καὶ περὶ δὲ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ὡς αὐτῶς κτίσμα παντελῶς ὀρίζονται, παρεκβάλλοντες υἷου τὸ ὁμοούσιον, ὁμοιούσιον δὲ θέλουσι λέγειν. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ⁷⁸ ὁμοιούσιον παρεξέβαλον.

Πνευματομάχοι. Οὗτοι περὶ μὲν Χριστοῦ καλῶς ἔχουσι, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὀρίζομενοι, καὶ οὐκ ὄν ἐκ τῆς Θεότητος, μᾶλλον δὲ καταχρηστικῶς κατὰ ἴδιαν ἐνέργειαν ⁷⁹ ἐκτίσθαι, ἁγιαστικὴν ⁸⁰ αὐτοῦ δύναμιν φάσκοντες εἶναι μόνον.

Ἀρειανοί. Οὗτος ὁ Ἀρείος ἀπὸ Πόντου ὠρμαῖο, ἔτι δὲ δεῦρο περιεστὶ πειρασμὸς τῷ βίῳ. Πρεσβύτερος οὗτος ἦν τοῦ ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ⁸¹ ἐν Ἀρειανοῖς διαβληθέντος, καὶ τοῦ ἐπισκοπεῖν ἐκπεσόντος. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς Ἀρείος οὐ κατέστη ἐπίσκοπος ἀντὶ Εὐσταθίου, πολλὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐδογματίσει, τῇ μὲν πίστει ὡν Ἀρειανὸς τελειότατος, περιττότερον δὲ δογματίζει, μὴ δεῖν, φησί, προσφέρειν περὶ τῶν κεκοιμημένων, νηστεύειν δὲ ⁸² τετράδα καὶ προσάββατον καὶ τεσσαρακοστὴν καὶ Πάσχα κωλύει, ἀποταξίαν δὲ κηρύσσει, σαρκοφαγίας δὲ παντοίας κέρηται, καὶ τρυφαῖς ἀδεῶς. Εἰ δὲ τις τῶν αὐτοῦ μαθητῶν βούλοιο νηστεύειν, μὴ ἐν ἡμέραις τεταγμέναις,

71. ἰδρατικὸν cod. Ien. et edit. princ. princ.
ἰδρατικὸν cod. Rhedig.

72. ζη..... edit. princ. ζη..τατα
cod. Rhedig., uterque vacuo spatio relicto.

73. Φωτιανοί, οὗτος ὁ Φωτιανὸς
(Φώτιος cod. Ien.) codd. mss. et edit.

74. In cod. Rhedig. est ..... μίτ.
spatio vacuo relicto, in edit. princ. item.
nisi quod βλου habet pro μίτου. ἀπὸ συρ-
μίου legitur in cod. Ien.

75. σαμοσαταῖφ cod. Rhedig.

privatim eodem quo Iudaei tempore celebrant. Est et quiddam peculiare ipsis, quod defendunt summa contentione. Quippe quod ad imaginem scriptum est durius interpretantur.

Photiniani. Photinus iste Sirmio oriundus ad hodiernum usque tempus supererat. Qui quidem eadem cum Paulo Samosateno sentit. Nonnulla sunt tamen in quibus ab eodem dissidet. Item e Maria Christum initium penitus accepisse putat.

Marcelliani. Horum Marcellus auctor extitit, Ancyrae in Galatia episcopus. Qui cum initio pro Sabelliano communi fama tractus esset, seipsum etiam scripto saepenumero purgasset, a plerisque tamen creditum est ad eandem ipsum opinionem adhaerescere. Fieri potest ut vel ipse mutata sententia meliorem ad mentem sese revocaverit, vel eius discipuli. Nam pro utrisque orthodoxi quidam sese defensores interposuerunt.

Semiariani. Christum illi creaturam esse dicunt, sed cavillando tamen negant ceterarum creaturarum esse similem, sed filium, inquit, illum dicimus, verum ne ex generatione ipsa ulla in patrem affectio derivetur, eundem creatum confitemur. Idem et spiritum sanctum omnino creaturam esse definiunt, cumque ὁμοούσιον, id est consubstantialem repudient, ὁμοιούσιον, hoc est substantia similem admittunt. Quod ipsum tamen quidam ex illis respuunt.

Pneumatomachi. De Christo isti non male sentiunt, sed in spiritum sanctum contumelias iaciunt, cum et creatum asseverent, et a divinitate reiciant, imo vero abusione quadam vocis propter actionem ipsam creatum esse dicant, nec aliud esse quicquam, praeter vim sanctificandi.

Aëriani. Aërius e Ponto oriundus hodieque magna humani generis calamitate superest. Fuerat olim Eustathii episcopi, qui Ariani erroris insimulatus ac depositus est, presbyter; qui quod episcopus pro Eustathio creatus non esset, multa adversus catholicam ecclesiam dogmata commentus est. Ac, quod ad fidem attinet, germanus Arii sectator est. Sed amplius quiddam profitetur. Oblationes pro mortuis non esse faciendas, ieiunia quartae feriae et Parasceves ac Quadragesimae, nec non et Paschatis, interdicit; rerum omnium renuntiationem praedicat, carnum ac deliciarum ad vitam omne genus adhibet. Quod si quis sectatorum suorum ieiun-

76. ὃι οἱ *codd. mss. et edit. princ. vitiase.*

77. αὐτὸν *κλίμα* *invertit cod. Rhedig.*

78. *Libri praebent vulgo ὁμοούσιον.*

79. *Ita restituendum erat ex Panario et Ioanne Damasc. Libri vulgo ἐκτίσθη.*

80. αὐτὸ *habet summarium Panarii et Ioann. Damasc.*

81. *Suspicio τοῦ ἐν, Cf. summarium Panarii p. 809.*

82. *τετράδι codd. mss. et edit. princ.*

τὸ Πάσχα ἰδιαζόντως, ὅτε Ἰουδαῖοι ποιοῦσιν. Ἔχουσι δὲ ⁷¹ ἰδιωκόν τι καὶ φιλόνεικον, ⁷² ξηρότατα τὸ Κατ' εἰκόνα ἐρμηνεύοντες.

⁷³ Φωτεινιοί. Οὗτος ὁ Φωτεινὸς ⁷⁴ ἀπὸ Σιρμίου ὑπάρχει ἔτι καὶ δεῦρο περιών, τὰ ὅμοια Παύλῳ τῷ ⁷⁵ Σαμοσατεῖ ἐφρονήσει, κατὰ τι δὲ πρὸς ἐκεῖνον διαφέρεται. Καὶ αὐτὸς δὲ ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο τὸν Χριστὸν διαβεβαιοῦται.

pag. 148. **Μαρκελλιανοί,** ἀπὸ Μαρκέλλου τοῦ ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Οὗτος ἐν ἀρχῇ παραπλήσια Σαβελλίῳ φρονήσας διασημίσθη. Εἰς ἀπολογίας δὲ πολλὰς ἐλθὼν, καὶ ἐγγράφως ἀπολογισάμενος, παρὰ πολλῶν τοῖς αὐτοῖς ἐμμένειν κατηγορήθη. Ἴσως δὲ μεταγνοὺς τάχα ἐπὶ τὸν διωρθώσατο, ⁷⁶ ἢ οἱ αὐτοῦ μαθηταί. Ἐπεὶ αὐτοῦ γὰρ καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὀρθόδοξοί τινες μέσως ὑπεραπολογοῦνται.

Ἡμῖραιοι, οἱ Χριστὸν μὲν ὁμολογοῦντες, εἰρωνεῖα δὲ ⁷⁷ κτίριε αὐτὸν φάσκοντες, οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ, φασίν, υἷον αὐτὸν λέγομεν, διὰ δὲ τὸ μὴ πάθος προσάψαι πατρὶ διὰ τοῦ γενημένου κτιστὸν αὐτὸν λέγομεν. Καὶ περὶ δὲ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ὡς αὐτως κτίσμα παντελῶς ὀρίζονται, παρεκβάλλοντες υἱοῦ τὸ ὁμοούσιον, ὁμοιούσιον δὲ θέλουσι λέγειν. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ⁷⁸ ὁμοιούσιον παρεξέβαλον.

Πνευματομάχοι. Οὗτοι περὶ μὲν Χριστοῦ καλῶς ἔχουσι, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὀρίζόμενοι, καὶ οὐκ ἔν ἐκ τῆς θεότητος, μᾶλλον δὲ καταχρηστικῶς κατὰ ἴδιαν ἐνέργειαν ⁷⁹ ἐκτίσθαι, ἁγιαστικὴν ⁸⁰ αὐτοῦ δύναμιν φάσκοντες εἶναι μόνον.

Ἄρειανοί. Οὗτος ὁ Ἄρειος ἀπὸ Πόντου ὠρμᾶτο, ἔτι δὲ δεῦρο περιεστὶ πειρασμὸς τῷ βίῳ. Πρεσβύτερος οὗτος ἦν τοῦ ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ⁸¹ ἐν Ἀρειανοῖς διαβληθέντος, καὶ τοῦ ἐπισκοπεῖν ἐπιστόνος. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς Ἄρειος οὐ κατέστη ἐπίσκοπος ἀντι Εὐσταθίου, πολλὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐδογματίσει, τῇ μὲν πίστει ὡς Ἀρειανὸς τελειότατος, περιττότερον δὲ δογματίζει, μὴ δεῖν, φησί, προσφέρειν περὶ τῶν κεκοιμημένων, νηστεύειν δὲ ⁸² τετράδα καὶ προσάψατον καὶ τεσσαρακοστήν καὶ Πάσχα κοιλύει, ἀποταξίαν δὲ κηρύσσει, σαρκοφαγίας δὲ παντοίας κέρηται, καὶ τρυφαῖς ἀδεῶς. Εἰ δὲ αὐτῶν αὐτοῦ μαθητῶν βούλοιο νηστεύειν, μὴ ἐν ἡμέραις τεταγμέναις.

71. ἰδριαικὸν cod. Ien. et edii. princ. princ.
ἰδριαικὸν cod. Rhedig.

72. ζη..... edit. princ. ζη...tata
cod. Rhedig., uterque vacuo spatio relit

73. Φωτιανοί, οὗτος ὁ Φωτιανός (Φώτιος cod. Ien.) codd. mss. r

Rhedig. est.
to, in
vel r
d.

privatim eodem quo Iudaei tempore celebrant. Est et quiddam peculiare ipsis, quod defendunt summa contentione. Quippe quod ad imaginem scriptum est durius interpretantur.

Photiniani. Photinus iste Sirmio oriundus ad bodiernum usque tempus supererat. Qui quidem eadem cum Paulo Samosateno sentit. Nonnulla sunt tamen in quibus ab eodem dissidet. Item e Maria Christum initium penitus accepisse putat.

Marcelliani. Horum Marcellus auctor extitit, Ancyrae in Galatia episcopus. Qui cum initio pro Sabelliano communi fama tractus esset, seipsum etiam scripto saepenumero purgasset, a plerisque tamen creditum est ad easdem ipsum opinioniones adhaerescere. Fieri potest ut vel ipse mutata sententia meliorem ad mentem sese revocaverit, vel eius discipuli. Nam pro utrisque orthodoxi quidam sese defensores interposuerunt.

Semiariani. Christum illi creaturam esse dicunt, sed cavillando tamen negant ceterarum creaturarum esse similem, sed filium, inquit, illum dicimus, verum ne ex generatione ipsa ulla in patrem affectio derivetur, eundem creatum confitemur. Idem et spiritum sanctum omnino creaturam esse definiunt, cumque ὁμοούσιον, id est consubstantialem repudient, ὁμοιοούσιον, hoc est substantia similem admittunt. Quod ipsum tamen quidam ex illis respuunt.

Pneumatomachi. De Christo isti non male sentiunt, sed in spiritum sanctum contumelias iaciunt, cum et creatum asseverent, et a divinitate reiciant, imo vero abusione quadam vocis propter actionem ipsam creatum esse dicant, nec aliud esse quicquam, praeter vim sanctificandi.

Aëriani. Aërius e Ponto oriundus hodieque magna humani generis calamitate superest. Fuerat olim Eustathii episcopi, qui Ariani erroris insimulatus ac depositus est, presbyter; qui quod episcopus pro Eustathio creatus non esset, multa adversus catholicam ecclesiam dogmata commentus est. Ac, quod ad fidem attinet, germanus Arii sectator est. Sed amplius quiddam profitetur. Oblationes pro mortuis non esse faciendas, ieiunia quartae feriae et Parasceues ac Quadragesimae, nec non et Paschatis, interdicit; rerum omnium renuntiationem praedicat, carnum ac deliciarum ad vitam omne genus adhibet. Quod si quis sectatorum suorum iei-

ic. vi- 80. αὐτὸ ἔχει ὑπομνηματῶν Πανυρῆ καὶ Ἰωάν. Δαμασκ.

edig. 81. Suspicio τοῦ ἐν, Cf. ὑπομνηματῶν Πανυρῆ π. 809.

82. τετραῖτι codd. mss. et edit. princ.

ἔτους τινι ⁸⁹ ἀποτεταγμένη κολουρίδας τινὰς προσφέροντες. Οἷς ἐπαθέμεθα ὄνομα τῇ πράξει αὐτῶν ἀπόλουθον, Κολουριδιανούς αὐτούς ὀνομάσαντες.

Μασσαλιανοὶ, οὕτως ἐρμηνευόμενοι οἱ Εὐλόγενοι. Συνάπτονται δὲ τούτοις καὶ τῶν ἀπὸ Ἑλλήνων ἐπιτετηδευμένων αἰρέσεων οἱ λεγόμενοι Εὐφημίται, καὶ Μαρτυριανοὶ, καὶ Σατανιανοὶ.

Αὕτη καὶ ἡ τοῦ ἑβδόμου τόμου ἀνακεφαλαιώσεις, καὶ τέλος τῶν τριῶν βιβλίων. Ὁμοῦ δὲ πᾶσαι αἱ αἰρέσεις ὀδοθήκοντα. Ἐν αὐτῇ δὲ τῷ τέλει τοῦ τρίτου βιβλίου, ἑβδόμῳ δὲ τόμῳ, ἐν ὑστέρῳ ἢ πᾶσι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπολογία ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου Χριστοῦ, καὶ χαρακτηρ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἀπ' αἰῶνος οὔσης, κατὰ δὲ διαδοχὴν χρόνων φανερώτατα ἐν τῇ Χριστοῦ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ ἀποκαλυφθείσης.

Καὶ πόσα δυνήσεται ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων συλλέγειν, τῶν τοσοῦτων καὶ μεγάλων ὀνομαζομένων, καὶ ἐν ταῖς ἐπαινουμέναις ὄσαι εἰσὶ διαφοραὶ νεανίδων, ἃν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς; Τῶν μὲν πρὸς Ἑπαινον, ἄλλων δὲ μὴ ἐπαινουμένων, τῶν ⁹⁰ μὲν ἀπ' ἰδίου νοῦς τὰ πρὸς πολιτείας καὶ ἀσκήσιν καὶ θεσμὸν ἑαυτοῖς συλλεγόντων, ἐν νόμαϊς τε ⁹¹ πρό-όπτως προερχομένων, ⁹² ἄλλων τε καὶ ἐν σάκκῳ προφανεῖ, ἄλλων τε ἀδελφῶν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ ⁹³ οἴκοι καθεζομένων, καὶ ἔτι ἄλλων ἐν πολιτείαις καὶ νηστείαις ὑπερβαλλούσαις ⁹⁴ καμάτῳ ⁹⁵ προστεθέντων ἐν νεανιότητι ⁹⁶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον τελείαν συνειδήσιν, ἐτέρων δὲ, ὡς προεῖπον, οὐκ ὀρθῶς, ἀλλὰ κατὰ τινα πρόληψιν νοῦς τυφανεῖς παρὰ τὴν ἀλήθειαν νεανιουόμενα. Ὡς Ζακχαῖος μὲν πρὸ βραχέως τελευτήσας ἐν τῇ ὀρεινῇ τῇ περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ὃς οὐδενὶ ὄλωσεν συντοχόμενος διετέλεσεν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τολμηρῶς ἄγιον μυστηρίων ⁹⁷ ψαύειν καὶ ἱερουργίων λαϊκὸς ὢν ἀπειδῶς ἐπεχείρησεν. Ἐτερος δὲ ⁹⁸ τις, ὅστις ποτὲ ἦν ἀνὴρ ἐκείνος, καὶ τῶν δοκούντων ἐν ἀκρότητι βίου πεπολιτευμένος, πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τὰ ἐρημικὰ κατοικήσας ἐν μοναστηρίῳ, καὶ ἄλλος πρὸς τῷ Σιναίῳ, οἱ ἀπὸ ὀναρῶν ἐνεανιεύσαντο, ⁹⁹ ἐπισκόπων δεξάμενοι χειροθεσίαν, καθῆσθαι pag. 151. τε, καὶ τὰ ¹⁰⁰ ἐπισκόπων πράττειν ¹⁰⁰ ἐπιχειροῦντες ἀνήκοντα. Ἐτεροὶ δὲ οὐκ ὀλίγοι εὐνουχίζεν ἑαυτούς παρὰ τὰ προστεταγμένα δῆθεν νεανι-

89. ἀποτεταγμένως *codd. mss.*

90. μὲν *codd. mss. et edit. princ.* δὲ *edit. Petav.*

91. ἀπρόπτως *codd. mss. et edit. princ.*

92. Verba ἄλλων τε καὶ (καὶ *om. cod. Rhedig.*) ἐν σάκκῳ προφανεῖ, ἄλλων τε *codd. mss. et edit. princ.* ἄλλων δὲ ἀγίων *edit. Petav.*

93. οἴκαδε *edit. Petav.*

94. καὶ καμάτῳ *edit. Petav.*

95. προστεθέντων *codd. mss. et ed. princ.*

πρὸς θεόν *edit. Petav.*

96. τὴν *codd. mss. et edit. princ.* τῇ *edit. Petav.* Cornarius vertit et promissum coma in conspicuo progrediantur ad quae vero in sacco conspicuo. Aliquae autem in sacco ac cinere domi desident. Aliquae in vitae conversationibus ac ieiuniis ingentibus et aerumnis deo addictae sunt, in iuvenili fortitudine perfectam erga sponsum conscientiamstantes. Ceterum cf. Panar. (Expos. P-

lyridas quasdam offerunt, quibus consentaneum ex ea re nomen indidimus, dum Collyridianos illos appellavimus.

Massaliani, quos interpretari possumus Precantes. His adiunguntur e gentilium sectis quos Euphemitas et Martyrianos et Sathanianos nominant.

Summa haec est tomi septimi ac trium librorum finis. Colliguntur haereses LXXX. Sub finem tertii libri septimique tomi formula fidei quam ecclesia catholica profitetur subiecta est, ac veritatis defensio et evangelii Christi praedicatio, ac denique catholicae ecclesiae forma, quae cum ab aeterno fuerit, successione temporum post incarnationem Christi evidentissime patefacta est.

Quam multa vero ab humanis ingeniis colligi possunt de iis qui tanti ac tam excellentes habentur, et qui ad laudabilium *adolescentularum* genus adscribi debent *quarum non est numerus!* Nam aliae commendandae sunt, aliae vituperatione dignae. Nam nonnulli reperiuntur qui ex privato ingenio severam quandam vitae disciplinam ac legem sibi metipsis condiderunt, ac prolixiore coma palam et in omnium oculis procedunt. Alii vero sancti fratres in cilicio et cinere domi sese continent, alii denique asperrimo vivendi instituto ac durissimis ieiuniis et laboribus dei causa susceptis iuvenili quadam fortitudine et perfecta erga sponsum conscientia omnibus numeris absolutam vitam exprimunt. Alii demum, quod paulo ante dixi, non sincere, sed obstinatione quadam animi, velut tyrannice, praeter veritatem insolenter efferuntur. Eiusmodi Zacchaeus ille fuit, qui nuper in montana regione ad Hierosolyma mortuus est, qui cum nemine unquam preecandi communionem coniungi se passus est, imo vero ex eodem instituto divina mysteria, cum laicus esset, attingere ac sacrificia celebrare nefario ausu ac temerario est aggressus. Inventus est et alius, quicumque ille tandem fuit, excellenti quodam vitae genere, qui in Aegypti solitudine in monasterio degebat; item alius ad Sinam montem habitans. Qui ambo nescio quibus somniis eo temeritatis adducti sunt ut suscepta ad episcopi functionem manuum impositione sedere et episcoporum munus obire non dubitarint. Alii, et hi quidem non pauci, castrare semetipsos contra leges iu-

det) pag. 1094.

97. ψαύει καὶ ἰσπουργία codd. mss. et edit. princ.

98. τις ὅς ποτε codd. mss. ὅς ποτε edit. princ.

99. ἐπισκόπων cod. Ien. et edit. princ. ἐπισκοπῶν cod. Rhedig. ἐπισκοπῆς edit.

Petav. ἐπισκοπῆς οὐ videbatur Petavio.

100. ἐπισκόπων codd. Ien. et Rhedig. et edit. princ. ἐπισκοπῶν edit. Petav.

100 a. Ita codd. mss. uterque, et edit. princ. Edit. Petav. habet καὶ αὐτοὶ ἐπα-

χσίρουν.

εύματος χάριν ἐτόλμησαν· ἕτεροι δὲ δοκοῦντες νεανιεύεσθαι ¹ τολμῶντες παρὰ τοὺς ² ὄντας, ὡς ἀπὸ ὀρθοδόξων ὀρμώμενοι, σύλλογον ἑαυτοῖς ἐπισπάσασθαι, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἐπικρίσεως συνόδου οἰκουμενοικῆς ἀναβαπτίζειν τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτοὺς δῆθεν ἀπὸ Ἀρριανῶν, μηδέπω τοῦ πράγματος ἐξ ἐπικρίσεως, ὡς ³ προείπον, συνόδου τρηθέντος, διὰ τὸ ἀναμῆξ τοὺς λαοὺς ὑπάρχειν ἔτι δεῦρο, καὶ πολλοὺς μὲν εἶναι ὀρθοδόξους, κατὰ δὲ ὑπόκρισιν πρὸς τοὺς ἱερατεύοντας συνημμένους, ἕως ἂν ἀφορισμὸς γένηται τῆς τοιαύτης βλασφημίου αἰρέσεως, καὶ τότε κατ' αὐτῆς ὀρισθῆσεται. Ἐκ τούτων δὲ τῶν οὕτως ἀναβαπτίζόντων ἀπ' ἰδίου κελύσματος εἰς ἡμετέρας ἀκοὰς ⁴ ἀφίεται εἰς ὑπάρχειν ἐν τῇ τῶν Λυκίων χώρα πρεσβύτερος. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι, ὧν ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν εὐχεται, καὶ οὐ μετὰ τινος τὸ παράπαν, ἕτεροι δὲ ἐν κλοιοῖς παρὰ τὸν θεσμόν τῆς ἐκκλησίας. Διότι ἐπὶ τέλει παντὸς τοῦ λόγου νεανίδας ⁵ ἔφη, μὴ ἔχουσας ἀριθμὸν, τὰς τε κατὰ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ⁶ ἑαυταῖς νεανίζούσας, ⁷ οὐ μὴν εἰς τὸ ἀγαθὸν ⁸ τὸ τελειοῦν τῆς σοφίας τὰ εἶδη, φρονήσεως τε καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης· ⁹ ἐξ ὧν ἄλλαι νεανίζουσαι ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον καὶ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἑαυτὰς ἐκτρέπουσι, ὥστε μὴ εἶναι ἀρεθρὸν τούτων.

Αὕτη δὲ ἡ μία περισσότερὰ καὶ ἁγία παρθένος θεὸν ὁμολογεῖ, πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, πατέρα τέλειον, υἱὸν τέλειον, πνεῦμα ἅγιον τέλειον, ὁμοούσιον τὴν τριάδα· ἀλλὰ τὸν υἱὸν ¹⁰ ἐκ πατρὸς ἀληθινῶς γεγεννημένον, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα οὐκ ἄλλότριον πατρὸς καὶ υἱοῦ, οὐσαν δὲ αἰετὴν τριάδα, καὶ μηδέποτε προσθήκη ἐκιδεχομένην, μὴ ἔχουσαν δὲ τι ἐν ¹¹ ἑαυτῇ ὑποβεβηκός, εἰς μίαν δὲ ἐνότητα καὶ μίαν ἀρχὴν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀναγομένην, καὶ ἐκ ταύτης τῆς τριάδος πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος τὰ πάντα ¹² ἐκτίσθαι, οὐκ ὄντα ποτὲ, οὔτε συνόντα τῷ θεῷ, οὔτε ¹³ προϋπάρχοντα, γεγόμενα δὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ¹⁴ εἶναι ἀπὸ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· καὶ τοῦτον τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα pag. 152. τοῖς αὐτοῦ ἁγίοις καταξιώσαντα ἐν ὀπτασίαις φανῆναι, καθάπερ ¹⁵ ἐδύνατο ἕκαστος χωρεῖν κατὰ τὸ χάρισμα ¹⁶ τῆς αὐτοῦ δυνατῆς θεότητος, ὅπερ ἐχαρίζετο ἐκάστῳ τῶν καταξιουμένων, πῆ μὲν πατέρα θεάσασθαι,

1. τολμῶσι edit. Petav.

2. κάνονας volebat Pelavius. Non opus est.

3. ἔφη edit. Petav.

4. ἀφίεται cod. Rhedig.

5. εὐφημεῖ ἔχουσας codd. mss. et edit. princ.

6. αὐταῖς edit. Petav.

7. Pro οὐ μὴν in codd. mss. et edit.

princ. extat m. Cornarius vertit quae ex propria sententia sibi ipsis iuveniliter praestituunt ad bonum quidem, et sapientiae species perfaciant, prudentiaeque ac fortitudinis, et modestiae ac iustitiae, verum iuveniliter agentes ad tyrannidem excedunt cetl.

8. εἰς τὸ edit. Petav.

nili quadam ferocia ausi sunt. Alii, qui audaciores videntur, ex catholicorum partibus privata sibi factione conflata praeter ecclesiae consuetudinem, ac citra generalis concilii decretum eos qui ab Ariani ad suas partes transeunt iterum baptizare nihil verentur, cum nondum ea res, ut dixi, universalis synodi iudicio decisa sit; quod adhuc populi promiscue ad hodiernum usque tempus habeantur, inter quos multi quidem sunt catholici; sed fite ac per simulationem sacerdotum auctoritatem sequuntur, donec execranda illa secta ab ecclesiae consortio segregetur, ut tunc aliquid de illa statuatur. Ex iis qui suapte auctoritate iterum hoc modo baptizant audio quendam in Lycia presbyterum esse. Sed et aliis in locis reperiuntur alii qui singillatim ac separati preces obeunt, et reliquorum communionem omnem respuunt. Alii collaria sibi praeter ecclesiae leges innectunt. Quam ob causam disputationem omnem hac sententia conclusi, *Adolescentulas esse nullo numero comprehensas*; quae privato consilio audacter insolenterque se gerunt, non ut boni aliquid consequantur, aut sapientiae in sese genus aliquid expoliant, puta prudentiae, fortitudinis, temperantiae, iustitiae. Quo ex numero tyrannico more quaedam efferuntur, atque a veritate deflectunt, nullo ut numero contineri possint.

At *singularis illa columba* sanctaque virgo deum confitetur, patrem et filium et spiritum sanctum, patrem perfectum, filium perfectum, perfectum spiritum sanctum, consubstantialem trinitatem. Sed filium vere a patre genitum, et spiritum sanctum a patre filioque non alienum, trinitatem, inquam, quae semper sit, neque ullam accessionem capiat, neque quicquam in sese inferius habeat, quaeque ad singularem unitatem unicumque dei ac patris principium referatur. Ab eadem trinitate, patre, filio et spiritu sancto, creata esse cuncta, quae aliquando non extiterant, neque cum deo sunt, nec ante fuerant, sed e nihilo aliquid esse coeperunt, a patre, filio sanctoque spiritu producta. Hunc ipsum patrem et filium et spiritum sanctum, sanctis suis per visum apparuisse, quantum capere quisque poterat, ac pro eo ac cuilibet communicata per divinitatem gratia est, quam iis omnibus qui merebantur impertiit. Ita patris aspe-

9. $\xi\ \omega\nu$ non agnoscunt codd. mss. et edit. princ.

10. ἀληθινῶς ἐκ πατρὸς cod. Rhedig.

11. αὐτῆ edit. Petav.

12. ἐκτεταταῖ editi. κειτῆσαι margo edit. Petav. (an ex cod. Paris.?). ἐκ ἐκτεταταῖ cod. Ien. ἐκέκτισται cod. Rhedig.

13. προῦπάρχοντα, γενόμενα codd.

mss. et edit. princ. προῦπάρχοντα, γενόμενα edit. Petav., ex Panario pag. 1096.

14. εἶναι omissum est in edit. Petav. Colon. repet.

15. ἐδύνατο codd. mss. ἠδύνατο editi.

16. αὐτοῦ διὰ τῆς θεότητος reponendum (ex Panario pag. 1096) censuit Petavius.

καθώς ¹⁷ ἠδύνατο ἀκούσαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὡς ἐγώρει· ὡς ἐν στόματι τοῦ Ἰσαίου ἔλεγεν, Ἴδου, συνήσει ὁ καιὶς μου ὁ ἀγαπητός τοῦτο φωνῆ πατρός· καὶ ὡς ὁ Λαβιήλ, ¹⁸ Εἶδον τὸν παλαιόν ¹⁹ ἡμερῶν· τοῦτο ὄπτασία τοῦ πατρός· ὡς δὲ ἐν τῷ προφήτῃ πάλιν, Ἐγὼ ὄρασεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν χερσὶ προφητῶν ὁμοιωθήν· τοῦτο φωνῆ υἱοῦ· ὡς δὲ ἐν ²⁰ Ἐζεκιήλ, Καὶ ἔλαβέ με πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἐξέβαλέ με εἰς τὸ πεδῖον· τοῦτο περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Καὶ πολλὰ ἔστι τοιαῦτα λέγειν, ὧν ²¹ ὀλίγων ἀπὸ μέρους ὑπομνησθέντες ἐν παραδρομῇ εἰς τὸ δεῖξαι τὸν χαρακτήρα τῆς ἐκκλησίας τὰ δύο ῥήματα παρεθέμεθα, μνησθῶν ὄντων καὶ ἐπέκεινα ²² τῶν ὁμοίων τούτοις ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης, ἐμφερομένων. Καὶ ὅτι αὐτὸς ²³ ὁ κύριος ἔπλασε τὸ σῶμα τῷ Ἀδὰμ, καὶ ἐνέπνευσε ²⁴ αὐτῷ πνοὴν ζωῆς, κτίσας αὐτῷ ψυχὴν ζωῶσαν, καὶ ὅτι αὐτὸς δέδωκε τὸν νόμον τῷ Μωϋσῆ ὁ θεός, πατήρ, ²⁵ υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, μία θεότης, καὶ ὅτι οἱ προφηταὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς θεότητος ἀπεστάλησαν, καὶ ὅτι αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεός ὁ Ἰουδαίων τε καὶ Χριστιανῶν ὧν θεός, Ἰουδαίους ²⁶ καλέσας εἰς δικαιοσύνην, τοὺς μὴ ἀρνούμενους τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ πάντας σώζων τοὺς κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ πίστιν βιοῦντας, καὶ μὴ ἀρνούμενους τὴν ἀληθειαν τοῦ κηρύγματος τῆς ἀληθείας καὶ εὐαγγελικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. Ἦλθε γὰρ, ἦλθεν ὁ μονογενής· καὶ οὕτως ἔχει ἡ μήτηρ ἡμῶν ²⁷ ἡ ἐκκλησία, ὁ λιμὴν ὁ εὐδῖος τῆς εἰρήνης, ἡ εὐφρασία ἡ πνέουσα ²⁸ τὸν κύρον τῆς ἀμπέλου, καὶ βότρυν φέρουσα ἡμῖν τῆς εὐλογίας, καὶ τὸ λυσιπικρὸν ἡμῖν πόμα κατ' ἐκάστην ἡμέραν, αἷμα Χριστοῦ χαριζομένη, ἄκρατον, ἀληθές.

Ἔστι ²⁹ ἀληθινῶς ἐγεννήθη ³⁰ ὁ Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀπαρθένου, διὰ πνεύματος ἁγίου, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρός, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἁγίας παρθένου λαβὼν τὸ σῶμα ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὕτως ἐν ³¹ σαρκὶ ἀληθινῶς, σῶμα ἀληθινῶς, σὺν ὀστέοις καὶ νεφροῖς καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις, μηδὲν ἀφ' ἡμῶν διηλλαγμένος, ἢ μόνον τὸ ἔνδοξον τῆς αὐτοῦ ἀγιότητος καὶ θεότητος καὶ σκεύους ἀγιασμένης, καὶ ἀναμαρτήτως τὰ πάντα τελείως ἔχων, καὶ ἰσχυρῶς ψυχὴν ³² τὴν ἀνθρωπίνην ἐν ἀληθείᾳ, νοῦν τὸν ἀνθρώπινον ἐν ἀληθείᾳ, οὐχ ὡς ἡμῶν διαβεβαιουμένων τὸν νοῦν εἶναι ὑπόστασιν· ³³ κατὰ πάντα δὲ

17. ἠδύνατο *codd. mss.* ἠδύνατο *editi.*

18. εἶδεν *edit. Petav.*

19. τῶν ἡμερῶν *edit. Petav.*

20. Ἰεζεκιήλ *edit. Petav.*

21. ὀλίγων *codd. mss. et edit. princ.*

22. ταῖς vitiose *edit. Petav. Colon. re-
pel.*

23. ὁ *articulus desideratur in edit. Pe-
lav.*

24. ἐν αὐτῷ *edit. Petav.*

25. καὶ υἱὸς *edit. Petav.*

26. καλέσας εἰς δικαιοσύνην *edit. princ.
te καλέσας εἰς δικαιοσύνην edit. Petav.,
in vitis libris vell. καλέσας εἰς δικαιοσύ-*

clis unicuique permissus est, quantum vocem illius audire ac prout capere poterat. Ut cum per Isaiam ita loquitur: *Ecce intelligit puer meus dilectus*. Quae patris ipsius verba sunt. Sic Daniel, *Vidi antiquum dierum*; quod visum patris proprium fuit. Quinetiam apud alium prophetam, *Ego*, inquit, *visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum*. Ea vox est filii propria. Apud Ezechielem vero, *Et assumpsit me*, inquit, *spiritus dei, et eiecit me in campum*; quod ad spiritum sanctum pertinet. Eiusmodi alia proferri quam plurima possunt; e quibus pauca quaedam obiter proposuimus. Atque ut propriam ecclesiae formam ac notas ostenderemus, duo triave verba in medium attulimus ex infinitis locis quae illorum similia in scripturis ac tam vetere quam novo testamento leguntur. Illud vero insuper ecclesia profitetur, dominum ipsum corpus Adamo fabricasse, et *inspirasse illi spiritum vitae*, cum viventem ei procrearet animam. Tum Moysi legem tradidisse deum ipsum patrem, filium et spiritum sanctum, quae est una divinitas. Deinde ab eadem divinitate prophetas esse missos. Ad haec nostrum illum deum Iudaeorum ac Christianorum esse communem, qui Iudaeos ad iustitiam eos vocavit, qui incarnationem ipsam domini nostri Iesu Christi nequaquam abnegarent, quique illos omnes servat, qui ex verae ipsius fidei praescripto vitam instituunt, neque sincere et evangelicae illius doctrinae praedicatum ubique dogma respuunt. Venit enim, venit unigenitus, itaque mater ecclesia profitetur. Quae tranquillus pacis portus est, et suavitas quaedam vitis *cyprum redolens, et botrum nobis benedictionis proferens*, nec non et praesentissimum illud abstergendo moerori potum, merum scilicet ac verum Christi sanguinem, quotidie largiens.

Praeterea Christum e Maria semper virgine revera natum esse credit, e spiritu sancto non ex virili semine, sed ex ipsamet sacrosancta virgine, ac reipsa corpus, non specie duntaxat induisse, carnem, inquam, corpusque verum, cum ossibus ac nervis reliquisque quae nobis insunt omnibus, nihil ut a nobis ipsis praeterquam excellenti quadam sanctitatis ac divinitatis gloria discrepet, tum quod sanctitatis ac iustitiae vas sit. Habet autem omnia perfectissime citra peccatum. Quare humana revera est anima praeditus, humanaque mente; non quod mentem hypostasim esse dicamus, ut affir-

codd. mss. uterque.

27. ἢ omis. in edit. Petav.

28. Repono τὴν κύπριν ex Panario pag. 1096.

29. Vulgo libri ἀληθινός.

30. ὁ omis. in edit. Petav.

31. τὴν, quod vulgo abest ad editis, restitui ex codd. mss.

32. καθὼς ἄλλοι λέγουσι κατὰ edit. Petav., ἰνὸντις libris mss. Scribendum *πυλο καὶ τὰ πάντα vel τὰ πάντα κτλ. Cf. Panar. (Expos. Fid.) pag. 1097.*

μη χρανθέντα ἐν ἀμαρτίᾳ, στόμα μὴ ψευδάμενον, χεῖλη μὴ λαλήσαντα δόλον, καρδίαν μὴ ἐκκλίναςαν εἰς ἐρεθισμόν, νοῦν μὴ ἐκτραπέντα εἰς ἄ μὴ χρή, σάρκα μὴ τὴν σαρκὸς ἡδονὴν ἐργασασμένην· τέλειος ἄνωθεν θεὸς, οὐκ ἐλθὼν κατοικῆσαι ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' αὐτὸς ³³ ὅλος ἐνανθρωπήσας, οὐ τραπεῖς τὴν φύσιν, συμπεριειληφώς δὲ ἅμα τῇ θεότητι τὴν ἰδίαν ἐνανθρωπήσιν· ἐν μήτρᾳ παρθένου γεγονώς ἐν ἀληθείᾳ, κυοφορηθεὶς τὸν χρόνον, γεννηθεὶς διὰ γεννητικῶν πόρων ἀνεγκαισχύντως, ἀχράντως, ἀμολύντως· ἀνατραφεὶς καὶ ³⁴ ἐναγκαλισθεὶς ὑπὸ ³⁵ Συμεῶνος καὶ Ἄννης, βασταχθεὶς ὑπὸ Μαρίας, πεζύσας, ὀδοικορήσας, παιδίον ³⁶ γεγονώς, ἀνδρωθεὶς τῇ ἡλικίᾳ, τὰ πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἐν τελειότητι, ἐν ἀριθμῷ ἔτων λογισθεὶς, ἐν ἀριθμῷ μηνῶν, ἐν ποιῶν κυοφορηθεὶς, γενόμενος ἐκ γυναικὸς, γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, βαπτισθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου, οὐκ ἐπιδεδυμένος λουτροῦ· διὰ δὲ τὸ ἀκόλουθον τῆς ³⁷ ἐννόμου ἐνανθρωπήσεως μὴ ταράσσων τὸ δίκαιον, ὅπως πληρωθῆ, ὡς αὐτὸς ἔφη, πᾶσα δικαιοσύνη, ἵνα δείξῃ ὅτι ἀληθινὴν σάρκα ἐνεδύσατο, ἀληθινὴν ἐνανθρωπήσιν· κατερχόμενος εἰς τὰ ὕδατα, διδούς ἥπερ λαμβάνων, παρερχόμενος ἥπερ ἐπιδόμενος, φωτιζων αὐτὰ, ἐνδυναμῶν αὐτὰ εἰς τύπον τῶν μελλόντων ἐν αὐτῷ τελειοῦσθαι· ὅπως οἱ αὐτῷ πεπιστευκότες ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἔχοντες τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, μάθωσιν ὅτι ἀληθινῶς ἐνηνθρώπησεν, ἀληθινῶς ἐβαπτίσθη, καὶ οὕτως διὰ τῆς αὐτοῦ συγκαταθέσεως καὶ ³⁸ αὐτοῦ ἐρχόμενοι λάβωσι τῆς αὐτοῦ ³⁹ συγκαταβάσεως τὴν δύνα-

pag. 154. μιν, καὶ φωτισθῶσιν ⁴⁰ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ⁴¹ φωταγωγίας, ⁴² κληροφοροῦμενοι τῷ ἐν τῷ προφήτῃ ρητῷ, *Εἰς μεταλλαγὴν δυνάμεως, εἰς παροχήν σωτηρίας τῆς δυνάμεως τοῦ ἄρτου, ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλῆμ* ⁴³ λαμβανομένης, καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ὕδατος. Ἐνταῦθα δὲ ⁴⁴ ἰσχυροποιουμένων ἐν Χριστῷ τῆς δυνάμεως τοῦ ἄρτου καὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἰσχύος· ἵνα ⁴⁵ μὴ ἄρτος ἡμῖν γένηται δύναμις, ἀλλὰ δύναμις ἄρτου. Καὶ βρωῖσι μὲν ὁ ἄρτος, ἡ δὲ δύναμις ἐν αὐτῷ εἰς ζωογόνησιν. Καὶ οὐχ ἵνα τὸ ὕδωρ ἡμᾶς καθάρσιον μόνον, ἀλλ' ἵνα ἐν τῇ ἰσχύϊ τοῦ ὕδατος διὰ τῆς πίστεως καὶ ἐνεργείας καὶ ἐλπίδος καὶ μυστηρίων τελειώσεως καὶ ὀνομασίας τῆς ἁγιαστέας γένηται ἡμῖν εἰς τελείωσιν σωτηρίας. Ἀνελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, ἀκούων φωνὴν πατρὸς εἰς ἀκοὴν παρόντων τῶν μαθητῶν, εἰς τὸ ὑποδείξει τίς ὁ μαρτυρούμενος, καὶ

33. ὁ λόγος pro ὅλος legitur in Panatario l. 1., et in cod. Rhedig.

34. ἀγκαλισθεὶς cod. Rhedig.

35. τε Συμεῶνος edit. Petav.

36. γέγονε codd. mss. uterque.

37. ἐννόμου codd. mss. uterque. ἐν νόμῳ editi.

38. αὐτὸν ἐρχόμενον (cum rasurae vestigio) λάβωσι cod. Ien. αὐτὸν ἐρχόμε-

νον λάβωσι (λάβωσι edit. princ., vitio hypothelae aut correctoris) cod. Rhedig. et edit. princ.

39. καταβάσεως edit. Petav., ἰσχυῖς libris veti.

40. ἀπὸ edit. Petav., in vitis libris veti.

41. Vocab. φωταγωγίας omissum est in codd. mss. et edit. princ.

42. πληρουμένου τοῦ ἐν τῷ προφήτῃ

mant alii. Ceterum nulla peccati contagione foedatus est, nunquam os illius mentitum est: *neque labia dolum locuta sunt*, cor ad irritandum deum non declinavit, mens ad ea quae nefas est non deflexit, caro nihil eorum quae ad carnis voluptatem pertinent admisit, deus ab aeterno perfectus, qui non ut in homine habitaret advenit, sed verbum ipsum hominem induit, non natura mutatum, sed eam quae hominis propria est cum divinitate complexum. In virginis utero re vera genitus, ac per genitales meatus in lucem editus, sine ulla turpitudine, foeditate vel labe. Post haec educatus, atque a Symeone et Anna in ulnis gestatus, a Maria portatus, iter postea pedibus confecit, peregrinatus est, ad pueritiam pervenit, aetate corroboratus est, humana in se omnia perfecte habuit, annorum mensuramque numero census est, in praegnantis utero gestatus, *factus e muliere, factus sub lege*; deinde ad Iordanem profectus est, ibidemque a Ioanne baptizatus, cum lotionem nihil opus haberet, sed ut ea quae susceptae hominis naturae consentanea sunt servaret, iustitiae legem perturbare noluit, *ut impleretur*, quemadmodum ipse dicit, *omnis iustitia*, atque veram a se carnem veramque hominis naturam susceptam esse monstraret. Igitur ad aquas descendit, ita tamen ut conferret aliquid potius, quam acciperet, largiretur magis quam rei cuiuspiam indigeret. Quippe easdem illas aquas sua luce collustravit, et ad eorum quae in sese perficienda erant, adumbrandam imaginem, quandam vim illis impertiit, ut qui ipsi revera crederent, ac veritatis essent fide praediti, intelligerent non illum ficto humanam induisse naturam, neque ficto esse aquis intinctum, eademque et ipsi ratione per eam quam ille prae sese tulerat accommodationem accedentes inditam illius descensione vim in sese transferant, eiusdemque luce perfundantur, quo propheticum impleatur oraculum, *Ad immutandam virtutem conciliandamque salutem ex illa panis virtute quae ab Hierusalem accipitur, aquarumque vi*. Hic enim in Christo panis virtus ac vis aquae corroboratur, ut non panis ipse sit nobis virtus, sed virtus a pane profecta; ac cibus quidem noster panis est, sed in ipso vitalis quaedam virtus continetur. Neque id solum actum est ut nos aqua repurgaret, sed ut aquae vi per fidem, actionem et spem ac mysteriorum initiationem et consecrationis appellationem ad perfectam absolutamque salutem nobis ipsis conferat. Ergo Christus ascendit e Iordane, vocem patris audit, quam et discipuli qui aderant audierunt; ut quis ille foret cui testimonium

1. Petr.
2, 22.

Gal. 4, 4.

Matth.
3, 15.

Matth. 3.

ῥητοῦ legitur in Panario pag. 1098.

43. λαμβανομένου codd. mss. et edd.
princ.

in edit. Petav. ἐν Χριστῷ ἰσχυροποιουμένων.

45. οὐκ edit. Petav., in illis libris vet.

44. Ita codd. mss. et edd. princ. At

46 τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐν εἶδει περισσευῶς καταρχομένου, καθάπερ ἐν κολλαῖς 47 εἰρήκαμεν αἰρέσεσιν· ἵνα μὴ 48 συναλοφῆ ἢ τριῶς νομισθῆ, 49 σχηματιζομένου τοῦ πνεύματος ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει· ἐπειμαθρομένου δὲ τοῦ πνεύματος καὶ ἐρχομένου ἐπ' αὐτὸν, ἵνα ὄφθῃ ὁ μαρτυρούμενος· ἵνα 50 ἡ σὰρξ ἢ ἁγία φίλη οὐσα καὶ εὐδοκουμένη ὑπὸ 51 πατρὸς 52 ἐκ τοῦ πνεύματος μαρτυρηθῆ· ἵνα ὁ πατὴρ εὐδοκητῆς ἢ καὶ κῆρυξ τῆς τοῦ υἱοῦ ἐνσάρκου παρουσίας· ἵνα ὁ υἱὸς ἀληθινὸς ὄφθῃ, καὶ πληρώσῃ τὸ εἰρημένον· καὶ μετὰ ταῦτα 53 ὤφθῃ ἐν τῇ γῆ καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συνανεστράφῃ· ἀνελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, σαφῶς, καὶ 54 ἀληθινῶς ὑπὸ διαβόλου πειρασθεὶς ἐν τῇ ἐρημῳ, καὶ πεινάσας ὕστερον, διὰ τὴν ἀκολουθίαν καὶ ἀλήθειαν τῆς ἐνσάρκου παρουσίας· καὶ ἐπιλαξάμενος μαθητὰς, καὶ κηρύξας ἀλήθειαν, καὶ ἰασάμενος τὰ πάθη καθευδήσας, πεινάσας, ὀδοιπορήσας, 55 θεῶν σημεῖα ἐργασάμενος, νεκροὺς ἐγείρας, τυφλοὺς τὸ βλέπειν παρασχῶν, χωλοὺς καὶ παραλυτικούς ἰσχυροποιήσας· ὃς ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον, τὴν ἀλήθειαν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· Ὁ ὑπὲρ ἡμῶν τὸ πάθος ὑπομείνας ἐν ἀληθείᾳ, ἐν τῇ σαρκί, καὶ ἐν τῇ τελείᾳ ἐνανθρωπήσας, παθῶν ἐν ἀληθείᾳ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ συνούσης 56 αὐτῷ τῆς θεότητος, pag. 155. ἀλλ' οὐ τραπέσης εἰς τὸ πάσχειν, οὔσης δὲ ἀπαθοῦς καὶ ἀτρέπτου τῶν δύο ἀκολουθιῶν σαφῶς κατανοουμένων, Χριστοῦ πάσχοντος ἐπὲρ ἡμῶν σαρκί, ἀπαθοῦς δὲ μένοντος ἐν θεότητι· οὐ τοῦ ἀνθρώπου κατ' ἰδίαν ὄντος, 57 ἀλλὰ συνούσης τῆς θεότητος, μὴ πασχούσης δὲ, διὰ τὸ ἀκραιφνὲς καὶ ἀσύγκριτον τῆς οὐσίας· πάσχοντος δὲ ἐν σαρκί, καὶ θανατομένου ἐν σαρκί, ζῶντος δὲ καὶ ἐν θεότητι, καὶ ἐγείροντος τοὺς νεκροὺς· τοῦ σώματος ταφέντος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἀψύχου μείναντος τὴν τριήμερον, ἄπνου τε καὶ ἀκινήτου, ἐνεληθέντος 58 διὰ τῆς αἰωδέου, κατατεθέντος ἐν τῷ μνήματι, συγκλεισθέντος διὰ τοῦ λίθου καὶ 59 σφραγίδος τῶν ἐπιτεθέντων· οὐχὶ τῆς θεότητος συγκλεισθείσης, ἐπὶ τῆς θεότητος ταφείσης, συγκλεισθείσης δὲ τῆ ψυχῇ τῇ ἁγίᾳ εἰς τὰ καταχθόνια, ἐλούσης ἐκεῖθεν τὴν τῶν ψυχῶν αἰμαλωσίαν, κλωσάσης κέντρον θανάτου, διαραγείσης τὰ κλιῖθρα καὶ τοὺς μοχλοὺς τοὺς ἀδαμαντίνους, καὶ λυσάσης ἀδίνας 60 θανάτου ἐν ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἀνελθούσης 61 ἐν τῇ ψυχῇ, 62 μὴ ἰαθείσης τῆς ψυχῆς εἰς ᾗδην, μηδὲ τῆς

46. τοῦ ἁγίου πνεύματος edit. Petav. inuivis libris vell.

47. Edit. Petav. inuivis vell. libris αἰρέσεσιν εἰρήκαμεν.

48. συναλοφῆ, non συναλοφῆ, uti assolei, h. l. habet cod. Ien.

49. ἢ σχηματιζομένου codd. mss. uterque. ἢ σχηματιζομένου edit. princ. σχηματιζομένου vitium est edit. Petav.

50. ἢ omis. in edit. Petav.

51. τοῦ πατρὸς edit. Petav. inuivis libris vell.

52. ἐκ codd. mss. et edit. princ. καὶ edit. Petav.

53. ὤφθῃ (ὄφθῃ codd. mss.) ἐν τῇ γῆ codd. mss. et edit. princ. ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθῃ edit. Petav.

54. ἀληθινῶς ὑπὸ cod. Ien. et edit. princ. ἀληθινῶς ὑπὸ cod. Rhedig. ἀληθινῶς ἀπὸ edit. Petav. Colom. repet.

illud praeberetur agnoscerent. Tum etiam spiritus sanctus columbae specie delapsus est, quemadmodum in multarum haereseon confutatione diximus. Ac ne trinitas ipsa in unum redacta confusaque crederetur, spiritus propria in persona figuram illam induit, et super illum resedit, seque in ipsum insinuavit; ut is cui testimonium illud suffragabatur conspicuus esset, utque sacrosanctam illam carnem amicam esse deoque placere patris ac spiritus auctoritate constaret; ut pater complaceat sibi in filio, et incarnationis illius praeco esse videatur, ac denique verus ut appareret filius, et illud prophetae vaticinium expleret, *Et post haec in terra visus est, et cum hominibus conversatus*. Igitur a Iordane digressus certo vereque a diabolo in deserto tentatus est, et post ieiunium esuriit, ut quod verae carni susceptae consentaneum esse exprimeret. Secundum haec discipulos elegit, veritatem praedicavit, aegritudines sanavit, dormiit, esuriit, iter fecit, prodigia patravit, mortuos excitavit, caecis visum repraesentavit, claudis et paralyticis vires restituit; qui evangelium ipsum coelestis regni veritatem, ac cum ipsius filii, tum patris ac spiritus sancti bonitatem humanitatemque praedicavit. Idem ille porro revera cruciatus in sua carne et perfecta hominis natura sustinuit, vere in cruce passus est, ita quidem ut in eo divinitas existeret, sed ad patiendum minime sese converteret, sed passionis expers et immutabilis maneret. Qua in re duo illa consentanea certissime intelliguntur, ut et Christus pro nobis carne sit passus, et passionis expers in divinitate permaneat. Non quod hominis natura ac divinitas separatae a se invicem existant, verum tametsi una esset divinitas, nihil ob sinceram et incomparabilem naturam est perpessa. At Christus et in carne passus est, et in eadem morte est affectus, cum interim divinitate ipsa viveret ac mortuos excitaret, corpus vero revera sepultum, ac triduo anima carens et spiritu motuque iaceret, obvolutum sindone, in monumentum depositum, oclusum lapide ac sigillis obsignatum. Neque vero ipsa est conclusa divinitas, aut sepulta, sed cum sanctissima eius anima ad inferos descendit, indidemque captivas animas eripuit, *stimulum mortis infregit, claustra, et adamantina repagula perripuit*. Mortis dolores sua potestate dissolvit; tum una cum anima emersit ad superos. *Quae quidem anima minime apud inferos relicta fuit, neque caro cor-*

Baruch.
3, 33.
Matth. 4.

1. Cor.
15, 55.
Psalms.
108, 6.

Psalms.
15, 55.
et
Act. 2, 27.

55. Θεοῦ σημεῖα codd. mss. et edit. princ. Θεσημελιας edit. Petav.

56. αὐτοῦ codd. mss. et edit. princ.

57. „Adde καὶ τῆς Θεότητος κατ' ἰδίαν.“ Petavius.

58. δὲ δὴ edit. Petav., in vitis libris vet.

59. σπαραγμοὺς scriptum est ubique in codd. mss.

60. ἄβου legitur in Panario pag. 1099. pro θανάτου.

61. ἐν codd. mss. et edit. princ. οὖν edit. Petav.

62. μή . . . ἑλθὼν codd. mss. Nam

σαρκὸς ἑωρακυίας διαφθορὰν, ἀναστησάσης αὐτὴν τῆς θεότητος, καὶ συνούσης αὐτῇ, ἀναστάντος σὺν αὐτῇ τοῦ ⁶³ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ λόγου υἱοῦ τοῦ θεοῦ, σὺν ψυχῇ καὶ σώματι, καὶ παντὶ τῷ σκεύει, συννωθέντος αὐτοῦ τοῦ σκεύους εἰς πνεῦμα, αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικῶν ὑπάρξαν, τὸ ποτε ἀφῆ ὑποκείμενον καὶ μάστιξι παραδοθὲν ἐκουσίῃ τῆς θεότητος θελήματι, καὶ πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ συγχωρηθὲν, καὶ ⁶⁴ πεινῆ προσπελάζειν, καὶ ὕπνω, καὶ καμάτῳ, λύπη τε καὶ ἀθμονία.

Αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ ἅγιον συννωθὲν λοιπὸν ⁶⁵ τῇ θεότητι, ἀπαλείπτως τῆς θεότητος ⁶⁶ συνούσης τῷ τὰ τοιαῦτα πεπονθῶσι ἅγιῳ σώματι. Ἀνέστη γὰρ καὶ συνήνωσεν αὐτὸ εἰς ἑαυτὸν, ⁶⁷ εἰς πνεῦμα, εἰς μίαν ἐνότητα, εἰς μίαν δοξολογίαν, εἰς μίαν ἑαυτοῦ θεότητα. Πέφηγε μὲν γὰρ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ, καὶ τοῖς ἀποστόλοις ⁶⁸ συνέφαγε, καὶ συνηλλίσθη μετ' αὐτῶν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας· ἀλλ' εἰςῆλθε θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν ἐδείκνυε νεῦρα καὶ ⁶⁹ ὀστέα, τύπον ἡλῶν, καὶ τύπον λόγχης, ὅτι αὐτὸ ἦν ἀληθῶς τὸ σῶμα. Ὅτι δὲ συνήφθη εἰς pag. 154. μίαν θεότητα, μηκέτι ⁷⁰ προσδοκώμενον παθεῖν, μηκέτι ἀποθνήσκον, ὡς ᾤησιν ὁ ἅγιος ἀπόστολος, Ἀνέστη κύριος, οὐκέτι ⁷¹ ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. Τὸ παθητὸν ⁷² τοῦ ἀπαθούς, καὶ τὸ ἀπαθὲς αἰεὶ ⁷³ διαμένει, τὸ θεϊκὸν σὺν σώματι καὶ ψυχῇ καὶ πάσῃ τῇ ⁷⁴ ἀνθρωπότητι αὐτὸς θεὸς ὢν, ἀνελθὼν ⁷⁵ εἰς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐν δόξῃ, οὐκ ἀποθέμενος τὸ ἅγιον σῶμα, ἀλλὰ συννωσάς εἰς ⁷⁶ τὸ πνευματικόν, ἐν τελειότητι μιᾶς θεότητος· ὡς καὶ τὰ ἡμῶν σώματα ⁷⁷ μέλλει· τὰ νῦν σπειρόμενα ψυχικὰ ἐγείρονται πνευματικά, τὰ νῦν σπειρόμενα ἐν φθορᾷ ἐγείρονται ἐν ἀφθαρσίᾳ, τὰ νῦν σπειρόμενα ἐν θανάτῳ ἐγείρονται ἐν ἀθανασίᾳ. *Εἰ τοίνυν τὰ ἡμέτερα οὕτως, πόσῳ* ⁷⁸ μᾶλλον ἐκείνο τὸ ἅγιον καὶ ἀνεκδιήγητον καὶ ἀσύγκριτον καὶ ἀκραιφνὲς τῷ θεῷ συνηνωμένον, τὸ ἔν ὃν λοιπὸν μονοειδές; Ὡς καὶ ἐν τούτῳ ἐπιμαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος λέγων, *Εἰ καὶ ἐγνωκάμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. Οὕτῃ* ὅτι διεῖλε τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς θεότητος, ἀλλὰ αὐτὴν ⁷⁹ μένουσαν καὶ

in cod. Ien. chartae maculae haud sinu dignoscere quae litterae lateant, in cod. Rhedig. contra librarius omisit plane quae legere non posset. Lacunam habet etiam edit. princ., μη ἐπίλειψις scriptura est ab Petavio recepta ex Panario, μη κλεισις scripturae suscipiatus est Ios. Scaliger.

63. Edit. Petav. habet κυρίου θεοῦ λόγου καὶ υἱοῦ θεοῦ, in multis libris vell.

64. πεινᾶ edit. Petav.

65. τῇ omitt. in edit. Petav.

66. συνηνωμένης edit. Petav., propter codd. mss. auctoritatem.

67. εἰς ἐν πνεῦμα habet Expositio Fid. p. 1099.

68. συνέφαγε καὶ συνέπτε, καὶ συνηλλίσθη Exposit. Fid. pag. 1100.

69. ὀστέα codd. mss. et edit. princ. ὀστέα edit. Petav.

70. προσδοκώμενον codd. mss. et edit. princ. προσδοκῶν edit. Petav.

ruptionem vidit; quam divinitas, quae cum illa coniuncta semper erat, excitavit, tum cum dominus ipse deus ac verbum dei quae filius cum anima et corpore totoque adeo instrumento surrexit, quod deinceps velut in spiritum conflatum, corpus, inquam, spiritale factum est, quod olim contrectari poterat, et quod divinitas ipsa sponte fieri permiserat, flagris expositum fuerat, et Satanae tentationibus appetitum, ac fami, somno, labori, tristitiae ac moerori obnoxium.

Illud ipsum sacrosanctum corpus deinceps cum divinitate coniunctum fuit, quae perpetuo cum illo, dum ista pateretur, fuerat coniuncta. Surrexit enim, ipsumque corpus in unum secum spiritum, unamque singularitatem ac gloriam divinitatemque copulavit. Etenim revera post mortem apparuit, et a Thoma contrectatus est, et cum apostolis versatus est, ac bibit, ac denique quadraginta dies totidemque noctes cum illis habitavit. Ad haec oclusis foribus ingressus nervos et ossa clavorumque ac lanceae vestigia monstravit, et verum esse corpus edocuit. Quod autem in unam divinitatem coniunctum nullum amplius cruciatum, vel mortem exspectet, his verbis declarat apostolus: *Surrexit Christus; non iam moritur, mors Rom. 6, 9. illi ultra non dominabitur.* Idem ergo quod pati poterat passio- nis expers mansit, divinitas scilicet cum corpore et anima ac tota huma- nitate coniuncta, deus ipse per sese. Qui *ascendens in coelum ad Rom. 8, 1. dexteram patris consedit in gloria;* non ut corpus deponeret, sed ut in unius perfectione divinitatis in spiritale conflaret. Quemadmo- dum haec ipsa corpora nostra, *quae nunc animalia seminantur, spiri- I. Cor. 15, 44. tali quadam conditione resurgunt;* quae, inquam, cum corruptione seruntur, cum incorruptione surgunt; quae in morte seminantur, cum immortalitate resurgunt. Quod si eiusmodi corpora nostra futura sunt, quanto magis sanctissimum illud Christi corpus, quod nullis verbis explicari, neque cum ulla re comparari potest, illud, inquam, sincerissimum ac cum deo coniunctum, singulare deinceps et uni- forme? Quod quidem apostolus hac sententia testatur: *Et si novi- Rom. 1, 4. mus, inquit, secundum carnem Christum, non iam cognoscimus; non quod carnem a divinitate seiunxerit, sed quod existat illa quidem ac*

71. Verba ἀποδηήσκει, θάνατος αὐ- τοῦ οὐκ ἐστὶ, quae absunt a codd. mss. et edit. princ., primum Petavio supplevit ex Panario pag. 1100.

72. Verba τοῦ ἀπαδοῦς, καὶ τὸ οmissa sunt in edit. Petav.

73. διαμένει codd. mss. et edit. princ. μένον edit. Petav.

74. ἐνανθρωπήσει edit. Petav., invitit libris vet.

75. δὲ εἰς edit. Petav., praeter add. auctoritatem.

76. τὸ οmiss. in edit. Petav.

77. μέλλει restitui ex Panarii loco gemello pag. 1100. Libri mendose vulgo μέλη.

78. γε μᾶλλον edit. Petav., invitit libris vet.

79. μὲν οὖσαν legitur in Eposit. Fid. pag. 1100.

θεῶ συννηρωμένην, μηκέτι δὲ οὖσαν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα ἁγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως ⁸⁰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν ⁸¹ τοῦτον ὁμοῦ θεὸν ἔχουσα, ἀπαθῆ καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα ἐν δόξῃ, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ πρηνούς, ὡς φησιν, ἐν ἀληθείᾳ, οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Καὶ γὰρ καὶ πιστεύει ⁸² ἡμῶν αὕτη ἡ ἀγία ἐκκλησία, καὶ ἡ αὐτῇ ἀληθῶς κεκήρυκται, ⁸³ καὶ ἀληθῶς ⁸⁴ προσηγορεύεται· ὅτι κομμηθούμεθα πάντες, καὶ ἀναστησόμεθα σὺν σώματι τούτῳ, σὺν φηγὶ ταύτῃ, σὺν παντὶ τῷ ἡμετέρῳ σκεύει, ἵνα ἕκαστος ἀπολάβῃ πρὸς εἰς ἕπραξεν. ⁸⁵ Ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν καὶ κρίσις αἰώνιος καὶ βασιλεία οὐρανῶν καὶ ἀνάπαυσις τοῖς δικαίοις καὶ κληρονομία πιστῶν καὶ γὰρ μετ' ἀγγέλων τῶν τετηρηκότων τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἀγνείαν καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τὰς τοῦ κυρίου ἐντολάς, ἀληθῶς ἔστι, καὶ κεκήρυκται καὶ ἠσφαλίσται καὶ πιστεύεται ὅτι οὗτοι ἀναστήσονται εἰς ζωὴν αἰώνου, καὶ οὗτοι εἰς κρίσιν αἰώνιον, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· Ὅσα γὰρ λέγει ὁ ἀπόστολος, καὶ πᾶσαι ⁸⁶ αἱ γραφαί, ἀληθῆ τυγχάνει καὶ παρὰ τοῖς ἀπιστήσασιν, καὶ κακῶς νενοηκόσιν ἐτέρως ἑρμηνεύονται. Ἡμῖν δὲ αὕτη ἡ πίστις, καὶ αὕτη ἡ τιμὴ, καὶ αὕτη ἡ μήτηρ ἡμῶν ἡ ἐκκλησία, διὰ πίστεως σώζουσα, καὶ δι' ἐλπίδος κρατυνομένη, καὶ ἀγάπῃ Χριστοῦ τελειουμένη, ἐν τε τῇ ὁμολογίᾳ, ἐν τε τοῖς μυστηρίοις, ἐν τε τῇ τοῦ λουτροῦ καθαρσίᾳ δυνάμει, ὅτι, Ἀπελθόντες βαπτίσασατε εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, εἰς ὄνομα ἑὸ θεϊκῆς τριάδος, ὀνομασίας μηθεμίαν διαφορὰν ἐχούσης, ἀλλ' ὅτι θεὸς εἰς ἡμῖν ἐν νόμῳ καὶ ἐν προφηταῖς καὶ ἐν εὐαγγελίοις καὶ ἐν ἀποστόλοις ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ κεκήρυκται, καὶ κατήγγελλται, καὶ πεπίστευται, πατὴρ, καὶ υἱός, καὶ ἅγιον πνεῦμα, μήτε ⁸⁷ συνουσίᾳ τις οὖσα ἡ θεότης, ἀλλὰ τριάς ὄντως τελεία, τέλειος ὁ πατήρ, τέλειος ὁ υἱός, τέλειον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μία θεότης, εἰς θεός, ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, ⁸⁸ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

80. νεκρῶν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ *ed. Petav.* F. est ἡ μήτηρ ἡμῶν.

83. καὶ *omiss. in ed. Petav. Coll.*

81. τοῦτον ἀνδρῶπων ὁμοῦ *haud im-*

probabiliter suspicatus est Petavius. *terpet.*

82. ἡ ἡμῶν *ed. Petav. In Espos. princ.*

84. προτέτακται *codd. mss. et ed.*

cum deo iungatur, verum non amplius secundum carnem, sed secundum spiritum sit, ut ipsemet asserit, *Secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum domini nostri Iesu Christi.* Hunc igitur ecclesia simul deum esse profitetur, passionis expertem et passum, qui sepultus sit, resurrexerit, cum gloria coelum conscenderit, venturum indidem iudicare vivos et mortuos, idque adeo vere, uti dictum est, *Cuius regni non erit finis.*

Luc. 1, 33.

Nam et hoc sancta ipsa mater ecclesia, quod vere sibi praedicatum vereque mandatum est, credit, moriturum unumquemque nostrum, ac resurrecturum cum hoc ipso corpore, cum eadem anima, cum toto hoc instrumento denique, *ut quilibet meritis suis consensanea praemia percipiat.* Nam quod mortuorum futura resurrectio sit, atque aeterna damnatio, coelesteque regnum et iustorum quies, ac fidelium hereditas, communisque cum angelis chorus iis constitutus, qui fidem, castimoniam, spem, ac domini praecepta servarint, verissimum est, idque et praedicatum, et certissime comprobatum, et creditum, *Quoniam hi resurgent in vitam aeternam et isti in iudicium aeternum,* ut in evangelio scriptum est. Nam quaecumque vel apostolus vel sacra omnis scriptura testatur vera sunt, licet infideles ac perperam intelligentes aliter existiment. Nobis vero ea demum fides est, is honor ac dignitas, haec est nostra mater ecclesia, quae per fidem servat, spe corroboratur, Christi claritate, nec non et eiusmodi professione ac mysteriis, baptismique vi ac purgatione perficitur. *Euntes,* inquit, *baptizate in nomine patris et filii et spiritus sancti,* in nomine divinae trinitatis, cuius appellatio diversum nihil continet. Si quidem unus ac singularis deus in lege, prophetis, evangeliiis, apud apostolos, in vetere novoque testamento praedicatus, nuntiatum est, ac creditus, pater et filius et spiritus sanctus. Neque vero confusum quiddam ipsa divinitas est, sed perfecta revera trinitas est, perfectus pater, perfectus filius, perfectus spiritus sanctus, una divinitas, unus deus, cui gloria, honor et imperium nunc et semper in saecula saeculorum, Amen.

1. Cor. 6, 10.

Ioann.
5, 29.Matth.
28, 19.

85. ὅτι γὰρ ἀνάστασις edit. Petav.

86. αἱ ἀγλαὶ γραφαὶ edit. Petav.

87. συναλοφῆ habent libri omnes h. l.

88. καὶ κράτος edit. Petavi innotis
libris vet.

SYLLOGE

ADDENDORUM ET CORRIGENDORUM.

TOMI PRIORIS PARS PRIOR.

Pag. 2. lin. 2. Corrige δευτέρω. — l. 4. ed. pr. Basil. (quam inde usque simpliciter per Bas. compendium significabo, sicut cod. Venetum per compendium Ven.) habet Παλαιστηνόν. — l. 7. Ven. Κωνσταντίας. — l. antepenult. Ven. προκλυινδούμενοι. — l. 6. pro ὅτι ἐν ed. Petav. Colon. perperam habet οὐ ἐν excusum. — l. 24. Pro δεδωρημένην in Ven. antea scriptum legitur διδωμένην.

Pag. 6. l. 8. Restitue ὑπόβασιν ex Ven., pro ὑπόφασιν. — l. 9. χαρτῆρι κεχρημένοι Ven. — l. 13. ὄντας Ven. — l. 17. Verba καὶ Σηριοδικτικῶν absunt a Ven. — l. 23. Repone αἰρέσεων ante ἀποκαλυφθεῖσα ex Ven. — l. 25. τῶν ante τὸν abest a Ven. — l. penult. repone ὑπὲρ pro παρὶ, ex aucto. Veneti; ὑπὲρ legitur etiam in Anacephalaeosi.

Pag. 8. l. 2. Dele voc. Ἰησοῦ, pro quo in antiquioribus editis εἰς δ, α auctoritate Veneti. — l. 3. καὶ σεβάσιμον Ven. — l. 7. Pro ἐπισκήπτων Ven. habet ἐπισκόπτειν. — l. 12. δεξίωμεν Ven. — l. 25. Πυθαγόριοι Ven. — l. 26. Ἀριστοτέλη Ven. — l. 27. Ἐπικούριοι Ven. — l. 28. Γοροδηνοὶ ubique legitur exaratum in Ven. — l. 31. διὰ Δαβὶδ, τοῦ βασιλεύσαντος Ven., quae scriptura praestat. Ceterum repone comma ante διὰ. — l. penult. Vocab. τῶ ante Ἰουδαϊσμοῦ abest a Ven.

Pag. 10. l. 1. Ἡμεροβαπτισταὶ Ven. — l. 8. ἀλλ' οὐχὶ Ven. — l. 13. Βαρβηλιδαὶ Ven. — l. 16. Ἐπιφάνης καὶ Ἡσέθωρος Ven. De Eriphanis sive Eriphanii nomine v. I. B. Coteler. Monum. Eccl. Gr. I, p. 768. — l. 20. Repone ex auctoritate Ven. ceterorumque librorum Μαρκίωνες, quod similiter dictum videtur ut Οὐαλεντινοὶ passim pro Οὐαλεντινιανοὶ, Ναυᾶτοι pro Ναυατιανοὶ, et alia eius generis nomina. — l. 26. Κουνιτλιανοὶ Ven. — l. antepenult. Repone ex omnium librorum auctoritate Ναυᾶτοι. — l. ult. Verba αἰσχροποιοὶ, τ. τ. Ὀριγένειοι absunt a Ven.

Pag. 12. l. 1. τοῦ articulus post Παύλου abest a Ven. — l. 10. Ven. liber utrum Ἀνόμοιοι habeat, an Ἀνόμοιοι, ex schedis mihi transmissis hand satis liquet. — l. 13. Ven. plenius τὴν Θεοτόκον καὶ ἀεὶ παρῶ. — l. 31. Στωϊκοὶ Ven. Στωϊκοὶ Bas. et ed. Petav. Colon. repet.

Pag. 14. l. 3. Σωκρατεῖται Ven. — l. 7. Repone Ἐπιφάνης, uti supra. Item l. 10 restitue codd. mas. (et Ven.) scripturam Μαρκίωνες, ut supra. — l. 27. Μελιτιανῶν τῶν ἐν τῇ Δίγῃ σχ. Ven. — lin. 29. τῷ artic., ante κρύψῃ, abest a Ven. — l. antepenult. εἴπαμεν Ven.

Pag. 16. l. 2. Post ἀγίαν ex cod. Ven. adde Μαρίαν. — l. 5. καὶ ἡ παρὶ Ven., quod praestare videtur. — l. 9. μιᾶς extat etiam in Ven. — l. 18. τῆς ante καθολικῆς abest a Ven., qui pro τουτέστι habet τουτέστιν. — l. 11.

βίβλος Ven. — 1. 13. Pone punctum post *ἔσστιν*. — 1. 14. οὕτως Ven. — 1. 15. μητέρων Ven. et Chronicon Pasch. pag. 23., in quo haec excerpta leguntur, auctore non nominato. — 1. 16. αὐται αἱ πρῶται Ven. — 1. 19. γενεάς Ven. — 1. 25. Ἐραῦ Ven. — 1. 27. Ven. *ἔσει*. — 1. 29. Verba *ἐναρξάμενος* διὰ τοῦ τῆς εἰδωλοατρίας abeunt a Ven.

Pag. 18. 1. 2. ἐν βίῳ Ven. — 1. 6. κεραμικῆς habet etiam cod. Ven. — 1. 9. οὕτως Ven. — Ibid. Αἰγύπτιοι τε Ven. — 1. 10. ταύτης Ven. — 1. 11. ἰγαλατοπού τε Ven. — 1. 17. Corrige Ἴωνες, ut est etiam in Ven. Ἴονες vitium est ed. Petav. Colon. repet. — 1. 18. Ἰωὺνάν Ven. — 1. 20. μερόπαι Ven. — 1. 23. καὶ τὸ κατὰ Ven. — 1. 29. Repone ex cod. Ven. *χαρακτῆρα* διὰ περιτομῆς καταληφώς. — Pro Μωϋσῆ Ven. habet Μωϋσαι. Sed nullius fere neque scriptoris ipsius, neque librarii posterioris temporis in eo nomine declinando aut scribendo sat sibi constans fuit. — Ibid. δι' αὐτοῦ δοθέντος Ven. — 1. 34. ἐπιτεμῶν repone pro ἐπιτεμών ex Ven. — 1. ult. Πυθαγόρει Ven.

Pag. 20. 1. 2. ἀπ' οἴνου δεῖ ἔγκρ. Ven. — 1. 3. Διώριζεν Ven. Artic. ante *ἔνω* omitt. idem liber. — 1. 4. ὑποκάτωθεν θνητὰ, μετ. δὲ repone ex Ven. — 1. 5-6. Verba ἐπὶ χρόνον π. ἔ. ἐδίδασκε non comparent in cod. Ven. — 1. 6. ὠνόμασεν Ven. — 1. 8. Repone ὑπάρχειν pro ὑπάρχον ex Ven., et Anaceph. et Exp. Vid. p. 1088. — 1. 9. αὐτὴν τρία Ven. — 1. 12. σωμάτων διαφορὰς (διαφορὰς Ven.) Ven. et Anaceph. — 1. 15. Στωϊκοί Bas. et ed. Petav. Colon. repet. Venet. et ed. Petav. Paris. habent Στωϊκοί. — 1. 17. τοῦ ὄντος παντός Ven. — 1. 21. ἀτόμους καὶ μέρι σώματα Ven. — 1. 33. ἔσα, quod ex Anacephal. reposui, legitur etiam in Ven.

Pag. 22. 1. 7. ἦρσαν Ven. — 1. 26. κολοβίωνων καὶ τοῦ πλατ. Vocē κολοβίων Eriph. utitur haer. 15, 1., vocē κολόβιον haer. 69, 3. — 1. 22. δις fortasse retinendam ex loco gemello p. 34. — 1. 24. ἐνδελεχῆς εὐχῆ Venet. et Anaceph. — 1. 27. τοῦτέστιν σωμάτων Ven. — 1. 31. Articulus *οἱ* ante ἡρμηνεύμενοι non comparet in Ven.

Pag. 24. 1. 1. δι' ante μηδένα om. Ven. — Ibid. αἰωνίου τυγγάνεν Ven. — 1. 3. Repone Ὅσσηοί. Hi sunt quos alibi Ὅσσαίους. — 1. penult. περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐνδ. Ven. — Post voc. ὁμολογία in Ven. sequuntur praeterea haec: αἱ πρὸ τῆς παρουσίας Χριστοῦ ἀιρέσεις.

Pag. 26. 1. 4. Πανάριος vitium est ed. Petav. Colon. repet. — 1. 7. τῆς ante τοῦ κόσμου abest a Ven. — 1. 8. οὐ δι' ἑμαυτοῦ Ven.

Pag. 28. 1. 2. Alia docta manus ex Ven. annotavit scripturam ἐφευρέματα. — 1. 3. Voc. ἡδυνῆη abest a Ven.

Pag. 30. 1. 15 et 16. Verba ἐρεπῶν μ., οὕτω κ. ἡμ. τ. π. δ. τῆς τ. πρ. desiderantur in Ven. — 1. 22. τὰ παραπεπτωκότα Ven. — 1. 32. Corrige *χρεῶν* pro *χρίων*.

Pag. 32. 1. 4. Corrige γλώσσα pro γλώσσα. Ven. habet γλωττα. — 1. 10. δι' particula, pro qua perperam Petavium supposuit τε, legitur tam in Ven. quam in Bas. — 1. 19. οὕτως Ven. — 1. 24 et 25. οὐδαμοῦ a Ven. abesse suspicor.

Pag. 34. 1. 2. Voc. ἀρφαξάδ altero loco abest a Ven. — 1. 14. ἀλλὰ ἀκροβ. Ven. — 1. 15. Rescribe ἦδει. — 1. 23. Verba τε καὶ ἀσέβεια non comparent in Ven. — 1. 26. Πέμπτη τ. γενεά Bas.

Pag. 36. 1. 5. γλώττας Ven. — 1. 7. μέρωπες Bas. — 1. 25. Corrige γεγένηται. — 1. 30. Corrige γεγένηται. — 1. ult. scribe Ἐρετισμόν. Bas. legitur ἐρετρισμόν. — 1. 36. ἡ ante ἀκρίβεια abest a Ven. — 1. penult. Repone τὸν Ἐραῦ, Ἐραῦ τὸν Σερούχ. Ven. habet τὸν Ἐραῦ τὸν Σερούχ.

Pag. 38. l. 8. κερραμεικής Bas. — l. 14. Ἐξίτε δὲ Θάρρα Ven. — l. 19. καὶ ante ἐπίκλησις abest a Ven. — l. 21. Fortasse rescribendam ἐπινοίη, s. est in Bas. — Ibid. Ven. μετέπειτα ἐνθεν ἐσποικίθησαντο. In seqq. vero quæ nro. 4. annotavi de scriptura eiusdem libri, id inducendum est. Conspirat cum cum vulg. — l. antepen. Ven. ἐνθεν pro ἐνευθεν.

Pag. 40. l. 18. Verba καὶ δευρο Ἑλληνισμός, ἀπὸ δὲ Ἀβραάμ κα Ven. — l. 22. Artie. τοῦ ante πατρός om. Ven. — l. 23. τίττει τούτῳ Ven. — l. 24. τὴν Ἀραβίαν Ven. — l. 25. σώυς καὶ ἑμαδὴν Ven. — l. 28. τοῦτο πο τούτῳ habet Bas. — l. resultat. Ἰσάκιοι Ven.

Pag. 42. l. 6. Ἰσαάκ δὲ γεννᾷ Ven. — l. 15. Καναίτην Ven. Καναίτην Bas. — l. 32. ἀμράμ, ἀμράμ δὲ γεννᾷ τὸν σερών. σερών γεννᾷ τὸν ἀρά Ven. — l. 34. ἀμναδάμ, ἀμναδάμ Ven. et Bas.

Pag. 44. l. 2. Μωϋσῆ Ven. — l. 5. ἠύρεν Ven. — l. 6 et 7. ἰῆ; Bas. — l. 8. Ἰσην pro Ἰσιν Ven. — l. 11. Ven. habet Φρόγας, non Φρύγας; ut annotatio habet. — l. 13. ἀπὸ Κάδμου Ven. — l. 19. Ναβουχοδονόζ Ven. et Bas. — l. 24. καὶ μετὰ τούτων τ. χρ. αἱ βούμηναι Ven. — l. 25. εἰδωλατρίας Bas. — l. 27. πρὸς ἑτέρας Bas. — l. 32. φημι abest a Ven. — l. resultat. μέρη καὶ οὐσίας Ven.

Pag. 46. l. 5. στωᾶς Bas. — Ibid. θρוליται habet etiam Ven. — Ibid. τοῦτο τοῦ Ven. — Ibid. γὰρ αὐτοὶ ἔρασαν Bas. — l. 6. νησωσίτην Bas. Ceterum de patre Zenonis v. Menag. ad Diog. Laert. VII, 1. (tom. IV. p. 90 ed Lips.) — l. 7. στωᾶ Bas. — l. 9. Ὀμοίως οἱ ἀμφοτέροι ἴσως ἐδογματίσταν Ven. — l. 12. Πόσα τόνων Ven. Bene. — l. 14. ἐλάσω habet Ven. quosque. — l. 18. τῆς σου πλάνης Ven. — l. 21. μὲν post Ὀμολογίς om. Ven. — l. 22. ἐπὶ πολυδείαν Ven. — Ibid. Scripturam εἰ pro ἧ vulg. firmat Ven. — l. resultat. ἐπαγγελόμενος Ven. — l. 25. προσπορησαμένη Bas. — l. ult. Σερίας Ven.

Pag. 48. l. 10. Corrige δρᾶσαι. — l. 14. μῆ ante ἐκ om. Ven. — l. 15. τῆς ἀνθρωπείας φύσεως Ven. — l. 23. μετὰ τῶν αὐτῶν Ven. — l. 27. Verba τινὰς δυνάμεις iam Petavius uncinis notavit.

Pag. 50. l. 12. Ἐπικουρίοι Ven. et Bas. — l. 14. Augēt Ven. κατ᾽αἶψα μετὰ τούτους ἀπρονοήσαν. — l. 17 et 18. Dele verba καὶ ἐξ αὐτῆς πάλιν δακτυλωμένης, quæ per errorem irrepererunt ex edit. Petav. — Paulo post ad titulum ΠΑΑΤΩΝΙΚΟΙ appone numerum paginae ed. Petav., p. 14. — l. 23. οὕτως Ven. — l. 25. τῆς πάσης φύσεως Ven.

Pag. 52. l. 3. λογογράφοι firmat etiam Ven. — l. 5. ἀγωγὰς Ven. — l. 12. Βόος, Βόος Ven. — l. 13. Restitue ἔτι ex auctoritate Ven. — l. 18 βενιαμῖν Ven. — l. 19. Repone ex Ven. τὸ βασίλειον αὐτοῦ εἰς Δαβὶδ, δαὶ δὲ Δαβὶδ. — l. 20. Δευτ. τ. Ἰούδας, ὅθεν Ἰουδαῖοι καλοῦνται Ven. — l. 22. ἐκ τῶν ante γένους, et οἱ artic. ante εἰς absunt a Ven., qui μεταπισσόντος pro μεταπισσόντες. — l. 32. τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰουδαισμοῦ, ὡς ἐπιμαρτυρεῖ Ven. — l. ult. ἔκτισται Ven.

Pag. 54. l. 7. Δαβὶδ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σολ. Ven. — l. 11. κατ' αὐτῶ Ven. — Ibid. ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν Ven. — l. 17. τὴν ἑαυτοῦ ὄψεσ. Ven. — l. 18. ἴσων pro εἰληφεν Ven. — l. 19. εἰς τοῦτο τούτου Ven. — l. 20. ἐν γῆ ἀλλοτρίᾳ Ven. — l. 26. δεῖξωμεν Bas. — l. 30. Φιλοτιμῶ οὕτω κλ., τὰ πῶ δὲ Ven. — l. 37. κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ven. — l. 38. Ἰακώβ εἰς Αἰγύπτου, καὶ εἰ αὐτοῦ υἱοὶ - ἀριθμηθέντες, ὡς περιέχει Ven. — l. ult. τὸν Μωϋσῆα Ven.

Pag. 56. l. 4. κατέστησαν pro κατεστάθησαν Ven. — Ibid. μετὰ χρέων Ven. — l. 14. Τινῶν - τινὰ Bas. — l. 17. Restitue νεμεδασίας ex Ven. —

l. 21. *ἔβδαξε* Ven. — l. 24. *Repone* δὲν μόνον, pro *δεδῶ μόνον*, ex auctoritate Veneti. — Ibid. μὲν οὖν pro μὲν idem liber. — l. 25. *ἀεί* om. Ven. — l. 26. *καρ'* αὐτοῖς *ἔξω*. Ven. Quo magis coniectura mea firmatur. — l. 30. οἱ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι Ven. — l. antepenult. αὐτῶν ἐγκαταλέγουσιν Ven.

Pag. 58. l. 1. τῆς *αἰχμαλωσίας* Ven. — l. 4. *ἕκτη* — *ἑβδόμη* — *ὀγδόη* — *ἐνάτη* — *δεκάτη* — *ἐνδεκάτη* etc. Ven. — l. 6. *Παροιμαί* Ven. — l. 7. *δωδεκάτη* (quod reponendum est) Ven. *δωδεκακάτη* Bas. — Pro τὸ *ῥῆμα* τῶν *ῥημάτων* Ven. habet τὰ *ῥήματα*. — l. 9 et 10. *ἑπτακαίδεκάτης βασιλευῶν Δ*, et ita etiam in seqq. Ven. — l. 12. Ἰσαῖας ὁ προφήτης (sic etiam sequentia nomina) Ven. — l. 17. τὴν *βίβλον* Bas. — Ibid. Ven. Ἐσθῆρ. τῷ βητ. *Ιουθῆ*. αὐταί. Sunt ergo inserenda suo loco libri *Τωβίτ* et Ἰουδῆ. — l. 18. *ἔκκοσδύο* δέ εἰσιν, ὡς Ven. — l. 6. ab inf. *καθοδηγόν* ἡμῶν Ven. — l. 4. ab inf. τῶ *ἰώτα*, ἦν δὲ καὶ τὸ πρῶτον Ven.

Pag. 60. l. 3. τὴν *χαρὰν* τοῦ *εὐαγγ.* Ven. — l. 7. *εἴ* τις *ψυχὴ* Ven. — l. 13. *Vocab.* *κυρίω* om. Ven. — l. 22. *Verba* τοῦ βασιλεύσαντος ἐκ *φυλῆς* Ἰούδα, *ἐκαλοῦντο* Ἰουδαῖοί τε καὶ Ἰσραηλῖται *πάσαι* omissa in Ven. — l. 24. *Σολομῶντος* etiam Bas. — l. 28. αἱ *ἑνέα* ἡμισυ Ἰσραηλῖται Ven. — l. 30. *κί* δὲ δύο ἡμισυ εἰς Ven. — l. 31. *Repone* *Σολομῶνος*, ut habent codd. Ven. et Rhedig., item Bas., pro *Σολομῶντος*. — l. 32. Ἀσὰ *γενῶ* τὸν Ἰωσαφάτ Ven. — l. ult. Ἀγάξ Ven.

Pag. 62. l. 19. *εὐθύ* Ven. — l. 10. τῶν post *ἀμαθῶν* non agnoscit Ven. — l. 12. *μέχρι* τοῦ Ven. — l. 13. *Valnus gravissimum*, quod traxit hic oculus in vulgatis exemplaribus, sanat Venetus liber, post *δεκατέσσαρας* interpretens καὶ ἀπὸ τοῦ *Δαβὶδ* ἕως τῆς *αἰχμαλωσίας* γενεᾶς *δεκατέσσαρας*, καὶ ἀπὸ τῆς *αἰχμαλωσίας* ἕως τοῦ *Χριστοῦ* γενεᾶς *δεκατέσσαρας*. Cf. *Exposit.* *Fidei* *cap.* 4. p. 1081. — l. 16 et 17. *ἔχων* τὸ *πλήρωμα* Ven. — Ibid. τινὲς *εὐρόντας* Ἰεχονίαν Ven. ἄμα Ἰεχ. ἔτ. *ἐπιταυτὸ* ἐνόμισαν Ven. Idem liber non agnoscit hoc. εἶναι in *clausula enantiati adiecti*. — l. 20. *ἔλλεπῆ* (sic) Ven. *Hinc restitutum omnino est ἔλλεπῆ* ἐποίησαντο τῆς *ὑποδέσεως* κατὰ τὴν *ὀμάδα* τοῦ *ἀριζμοῦ* τῶν *δεκατ. ὀνομάτων* τὴν *ὑπόσχεσιν*, καὶ cett. — l. 28. *ὕλομνησασα* Ἰρημωθῆν habet Ven. (non *ὕλομνησασα* Ἰρημωθῆν, ut in annot. indicatum est). Ceterum excerpit hunc locum Anastasius Sin. Quaeest. p. 338. ed. Greta. Neque abs re erit apponisse verba Nicetae Choniatae ex libro I. *Thesauri Orhod.* *Fidei* *petita*, qui scriptor innumerabilibus in locis de *Panario Epiphani* iausit, quo fit ut multum interdum conferat ad verba eius sive emendanda sive illustranda. Verba eius, Graece ad hunc usque diem nondum edita, haec sunt: τοῦ δὲ *Ναβουχοδόσορ* κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπιόντος, καὶ ταύτην καταστρεφάμενου, καὶ τὸν μὲν ναὸν ἐμπρήσαντος, τὸν δὲ λαὸν αἰχμαλωτίσαντος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰεχονίου, οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων τῶν ὄντων ἐν τῇ *αἰχμαλωσίᾳ* τῷ βασιλεὶ *Βαβυλωνίῳ* προσελθόντες *παρεληθέουσιν* στείλαι εἰς τὴν Ἰσραηλῖτιδα γῆν, μήπως τέλει *ὕλομνησασα* *θηρίοις* μόνοις ἐσείται (leg. ἐσεται) *ἐνάπαυμα*. Ἀμέλι καὶ πέκομψεν ἐκ τῶν *ὑποσπόνδων* αὐτοῦ *ἐθνῶν* γένη τέσσαρα, τοὺς *Κουσαίους* (*Cuthaeos* habet versio Morelli), καὶ *Κουδδαίους*, καὶ *Σεφεωραίους* (versio Morelli *Sepharwaeos*), καὶ Ἀνεγωγαναίους καλουμένους. Ἐς τὴν *Σαμάρειαν* οὗτοι μετὰ τῶν *οἰκείων* *εἰδώλων* ἀφικόμενοι, κάκεισε τὰς *οἰκίας* *τηξάμενοι*, ὑπὸ *θηρίων* ἀνηλόκοντα. *Πρεσβείαν* τοίνυν εἰς τὸν *κρατοῦντα* τῶν *Assυρίων* *δέμενοι* αἰτοῦνται *βοηθείαν* σφισι *παρασχεθῆναι* πρὸς ἀφάνισιν τῶν *θηρίων*, ἧ τὴν ἐκεῖθεν *κελευθῆναι* σφισι *μετάβασιν*, ἐν *θαύματι* ἄμα *ποιούμενοι*, ὅπως οἱ πρότεροι τὴν *Σαμάρειαν* ἔχοντες *οἰκήτορες* *διεβίωσκον*. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐν *ὑπεροχῇ* τῶν Ἑβραίων *μεταπεμπάμενος* ἤρετο τὴν αἰτίαν τῆς

πολυθρησίας τῆς Σαμαρείας, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀπώλειαν τῶν ἐκείσθι ἀποκατὰ τῶν. Οἱ δὲ ἔφασαν μὴ εἶναι θεμιτὸν εἰς τὴν οἰκουμένην πρότερον ὑπαίτιον τῶν τοῦ Μωσῆος νόμον εἰδόντων εἰδωλάτρας κατοικεῖν. Ἐνδίδωσι τοῖσιν ἐκείνῃ ὁ βασιλεὺς πέμψαι τὸν μέλλοντα (codex meus μέλλοντα) τοῖς ἐν Σαμαρείᾳ τοῦ Μωσῆος νόμον ὑποτίθεσθαι. Καὶ ἐκετο ἐκείσθι ἱερεὺς τις Ἐσθρας ὀνομαζόμενος· εἴληψε τοῦ νόμου ἀντίγραφον κατὰ τὸ τριάκιστον ἔτος τῆς αἰχμαλωσίας.

Pag. 64. l. 2. ὑποστῆναι Ven. Recte. — l. 4. Corrige τὴν τῶν δὲ ῥίων. — Ibid. pro θηρών Ven. θηρών habet. — l. 7 et 8. Venet. praeter φήσαντες μὴ δύνασθαι ἔθνος ἐκεῖ κατέχεσθαι. — l. 9. ἐπιτελέσειεν Ven. Quae restituendum est. — l. 11. εἰδωλοατρίδας Bas. — l. 16. κωδαίου Ven. — l. 17. μετ' αὐτὸν γένος Ven. — l. 21. ὑποδεξάμενοι Ven. — l. 22. ἀνέστη Ven. — l. 24. Repono ex cod. Ven. συμβέβηκε κατὰ τὰ τέσσαρα. — l. 26. Repono Ἰεροδωτῶν, ut est etiam in Ven. constanter. — l. 28. διασαφήσῃ firmat eam auctoritas cod. Veneti. Ceterum tolle comma post αἴτιον. — l. 29. γλαυκὸν Venetus.

Pag. 66. l. 6 et 7. Κατὰ Σαμαρειτῶν αἰρέσεις (sic) εἰ. τῆς δὲ ἀκολουθίας γ'. Ven. — l. 8. Petavii coniecturam ἀρχῆς firmat auctoritas Veneti libri. Restituendum igitur ἀρχῆς. — l. 9. Ven. plenius προσηγορίας ἀνεῖ γραφῆς ἑκαστῆς Ἑλληνικῆς. — l. 10. Repono ἀπό, quod ferri potest. Paulo post αὐτὸ ante γένος abest a Ven. — l. 12. τετελέχθαι Bas. — l. 14. σομόρων Ven. Ita etiam l. 15. — l. 15. Σωμήρου τοῦ ἀνδρός Ven. — l. 16. Corrige: Ἦν δ' οὗτος. Ibid. Ven. ὁ Σομόρων υἱός. — l. 17. κατοικοῦν Ven. — l. 18. ἕκαστος παιδός Ven. — l. 5. ab infer. ἢ Πεντάτευχος δ. M. τ. σπ. Ἰσρ. ἐν τ. ἐξέδῃ: ἀπ' Αἰγυπτίου παρῆσαι δοδεκάσ, φημι δὲ Ven. — l. penult. καλοῦνται βραδύλεσιμό. δωδεκά. ἑλληθδαβαρεῖν Ven.

Pag. 68. l. 4. ἐν αὐταῖς περὶ μοναρχίας Ven. Bene. — l. 5. καταγεγραμμένη ἔστιν Ven. — l. 6. εἰδωλοατρίδας Bas. — l. 7. ἐπιμελεία τις τῶν ἀφ' ἑβῆς Ven. — l. 8. Dele τε post πίστεως. — l. 12. εἰδωλοατρίαν Bas. — Ibid. ἐν ταυτῇ Ven. — l. 14. παρ' αὐτοῖς firmat auctoritas Veneti. Pro οὐσαυκοτημένως idem liber οὐσαυκοφαντημένως. — l. 15. Γαριζὴν Ven. Recte. Nicetas Chon. l. 1. Ἐρμηνεύονται δὲ φύλακες οἱ Σαμαριῖται. Καὶ οὗτοι πρῶτον ἀέθλαστον τοῖς Ἰουδαίοις ἀντίδοξαι ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ παρ' αὐτῶν λεγομένοις. Ἐὶ ἐδέχοντο μόνην τὴν Πεντάτευχον, τὴν δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν (ἴρνούοντο, vel similia quid), τῷ δὲ ὄντι ἠσπάζοντο (differt versio Morelli). Μὴ γὰρ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπίσης τοῖς Ἑβραίοις προσκυνεῖν ἀνεχόμενοι ἐν τῷ ὄρει τῷ Γαριζὴν Ἰουδαίῃσιν· καὶ τὰς εὐχὰς ἀπονέμουσιν. Ἐνθα λόγος αἰρεῖ καὶ τὰ εἰδωλα ἐγκρανεῖσθαι τῶν τεσσάρων γενῶν τῶν ἐξ Ἀσσυρίων εἰς Σαμαρείαν ἀφικουμένων, [αἷς] ἀπίστους ἐφθνησεν. — l. 24. οὗτοι pro αὐτοὶ Ven. — l. 27. Repono ex cod. Ven. τῶν μετ' ἀλλὰ τὸ αἶμα βιά πρὸς μετ', δευκνός. — l. 30. τὴν πηγὴν τὴν habet eam Ven. — l. antepenult. Repono Ἀαρῶν pro Ἀαρῶν. Habent ita Ven. quae et Bas.

Pag. 70. l. 1. ἐμψυχομένη pro ἐψυχοῦτο Ven. — l. 6. ἐν τῇ κρίσει Ven. — l. 8. Repono ἐμπλεα pro ἔθη παλαιά, ex auctoritate Veneti. — l. 9. μεμιαμμένοι Bas. — l. 12. Πολλὴ δὲ τούτων Ven. — l. 13. δὲ post Πῶς est Ven. — l. 14. γὰρ post μὲν om. Ven. — l. 16. Repono τὸ pro τῷ ex auctoritate Ven. — l. 18 et 19. ἐξηκονταδύο ἡριδμημένοι ἐν τῇ ἔρ. Ven. — l. 20. ἐν τῇ σόρφῃ Ven. αἱ τῷ σόρφῃ Bas. — l. 26. ἀπὸ γὰρ τοῦ ἄρθρου τοῦτομα τί: διακρίσεως ἐστὶ σημαῖναι. Ὅπου γὰρ τοῦ, καὶ ἐπὶ ἐνὶ Ven. — l. 27. Venet. πάντως, vel πάντων, om. Ven. Videtur subnatum ex precedenti vocabulo.

Pag. 72. l. 1. εἴπαμεν ἢ θεόν Ven. Recte. — l. 2. εἴπαμεν pro εἴπαμεν

Bas. — Ibid. ἀπό τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ψαλμοῦ τὸν ὄντα Ven. — 1. 3. ἄνθρωπος καὶ ὁ νεανίσκος. Καὶ Ven. — 1. 5. ἐξεφέρετο Ven. — 1. 8. αἰνιγματωδῶς ἄρα ὁ νόμος Ven. — 1. 10. αὐτοὶ pro οὗτοι Ven. Paulo post ἀνατελεῖ idem liber. — 1. 11. Verba τοῦ ὕδατος absunt a Ven. — 1. 13 et 14. Venet. post Τί ποιήσωμεν addit ἄνδρες ἀδελφοί. — 1. 15 et 16. Post μετανοήσατε Venet. interserit iterum ἄνδρες ἀδελφοί. — 1. 17. ὑμῶν pro ὑμῖν habet Ven. — 1. 25 et 26. προφήτης λέγει, Ἄνέβη Ven. Recte. — 1. 27. Ven. pro Συρίδας praebet Σύρας. — 1. 30. εἰάν δι' αὐτῶν Ven. — 1. 34. Ἐλεύσαντο extat tam in Ven. quam in Bas. — 1. antepen. μή εἰς μήκος εἰάσω Ven. — 1. ult. Repone κατὰ τῶν δι' ἐναντίας ex auctoritate Veneti.

Pag. 74. 1. 1. τοῦ ἀγίου abest a Ven. — 1. 2. Μωϋσῆ Ven. — 1. 6. καὶ κατ' ὁμοίωσιν Ven. — 1. 8. ὄφθη Ven. — 1. 10. καὶ οὐχί τῇ ἀκολουσίᾳ Ven. — 1. 12. Repone Ἡσαίου. Ven. habet Ἡσαία. — Ibid. οὐ παραδέχονται τῇ προαχθείᾳ παρ' αὐτοῖς ἀπό τῶν ἰδίων κατέρων. Bene. — 1. 21. φρονοῦντες ἄλλοις π. τ. κ. σ. καὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ Ven.

Pag. 76. 1. ult. Dele τοῖς ante ἐκείνοις. — Ibid. Γορθηγοί Bas., ut solet.

Pag. 78. 1. 16. Altera manus ex cod. Ven. mihi annotavit diversam scripturam ὀρμημένος, quam quae indicata in annot. ὀρμήμενος. — 1. 7. ab inf. Repone ἐξέρψαν τε σκώληκας. — 1. penult. Recte βοσκήματα.

Pag. 80. 1. 4 et 5. ὁ δὲ Ἰουδαϊσμός ἐμερσίῳ εἰς ἀρτίους ζ. Ven. — 1. 14. οὗτοι αὐτοῖς Ven. — 1. 22. Ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ ἔζυα. Ven. — 1. 24. Corrige ἀπό τῆς ἀξιοπίστου. Deinde pro ἦν αὐτοὶ Ven. praebet ἀφ' ἧς αὐτοί. — 1. 25. ὅτι προσήλθον Ven. — 1. 27. ἔγημε καὶ ἐτελεύτα Ven. — 1. 28. ἐπιγαμβρεῦσαι Ven. — 1. 29. ἀπαυδος om. Ven. — 1. 30. ἀδελφῷ αὐτοῦ πρός Ven. — 1. 31. γοῦν om. Ven. — 1. 33. οἱ ἐπτά αὐτῆν ἐγνώκασιν; Ven. — 1. 36. διδάξει Ven. — 1. antepenult. θεός δὲ ἐστὶ, καὶ οὐ (h. e. θεός δὲ ἐστὶ ζώντων, καὶ οὐ) Ven.

Pag. 82. 1. 5. Repone χρόνου ἢ καὶ. Particula ἦ desideratur etiam in ed. Petav. Colon. repet. — 1. 9 et 10. πινακίων Ven. — 1. 15. Repone ἐπετίθεντο, pro ἐπετίθετο, ex auctoritate Veneti. — Ibid. πορφύρας, ὅς νομίσει δ' ἂν τις, ἐπ. χ. ἐν τ. εὐαγγ. τοῦτο Ven. — 1. 17. καὶ ἰωζὸν τινὲς Ven. — 1. 22. εἰωζὸν Ven., uti supra. — Ibid. ἐνεκα Ven. — 1. 25. κροσοῦς Ven. — 1. 29. Pro ἤσκειεν cum Ven. rescripserim ἤσκει. — 1. 31. τὰ παρ' αὐτῶν Ven. Recte. — 1. 32. δῆθεν abest a Ven. — 1. 34. Μωϋσέως abest a Ven. — 1. penult. σαμωνέου. — 1. ult. νενομίσται εἰσὶς σοφίας, σοφίας δὲ Venetus.

Pag. 84. 1. 1. αὐχεῖ τε καὶ Ven. — 1. 16. ἔν' ὑπνώσειέν τις Ven. — 1. 18. κάχλικας Bas.

Pag. 86. 1. 4. ἡμακαίσεμες Bas. — 1. 6. Repone articulum ἦ ante Σελήνη. — 1. 8. Ex Ven. altera manus mihi excerpit λουηδό pro λουηδός, quae in annot. indicata est scriptura. — 1. 19. σκορπίον ἄκρο Bas. et cod. Rhedig. — 1. 20. ὕδριδόν. — 1. 13. Ἐλήλεκται habet Ven. — Ibid. ἀσυστατοῦσα Ven. — 1. 25. νομιζόντων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ven. — 1. 27. πεπραγμάτευται, διὰ δὲ τὸ Ven. Ceterum rescribe ibidem Ἄλλὰ, pro Ἄλλα, quod tyrothetae peccarunt. — 1. 28. Corrige παραδόσεων.

Pag. 88. 1. 6. Abest εἶνα a Ven. — 1. 10. ἐν, vel ἐνι, quod ego edidī, om. Ven. Ac sane abesse potest. — 1. 11. εἰρημένη (h. e. εἰρημένη) Ven. — Ibid. θάλαττα Ven. — 1. 13. Repone ἐστὶ καὶ σαφὲς καὶ ἀναμφίβολον. Verba καὶ σαφὲς exciderunt etiam ab edit. Petav. — Ibid. ὤστε τὸ αὐτεξ. Ven. — 1. 25. ἐν τῷ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ, τοῦτο Ven. — 1. 28. ὠφελειθῆσι Ven. — 1. 31 et

32. ποιείτε αὐτὸν υἱὸν γενένης διπλότερον ὕμῶν. Τί Ven. — 1. penult. μῆλο ἤγομαι τ. τ. σωτήρος σοφῆς Ven. — 1. ult. ἀντοπῆσαι Ven.

Pag. 90. 1. 8. ὤστε ἐν ἔαρι Ven. — 1. 10. Ἡμεροβαπτιστῶν ἕκτα auctoritas Veneti. — Ibid. αὐτῆ ἢ ἀφρεσις ἕλλως Ven. — 1. 12. βαπτιστῶν Ven. — 1. 20. ἑλυσάτο, οὐχ ἔνεκεν πλ. σώματος ἢ ῥύπου, ἀλλά Ven. — 1. 22. παρελθόν τι ἐν Ven. — 1. 23. τεθνήκει Ven. — 1. 6. ab infer. συνελθῶσα δύναται Ven. — 1. 3. ab infer. Repone τὸ ἐν ὀλίγῳ ex auctoritate Veneti — 1. penult. φρενοβλαβίας Bas. — Ibid. ὑποδείξας, ἕως ἐνταῦθα Ven.

Pag. 92. 1. 1. ΝΑΣΑΡΑΙΩΝ Bas. — 1. 6. ὀρμώμενοι abest a Ven. — 1. 7. λουδαῖζεν Ven. — 1. 14. Δευτ Ven. — 1. 16. ὅτι firmatur auctoritate Veneti libri. — 1. 19. Δυσιάζειν αὐτοῖς. Ven. — 1. 22. Ἔως καὶ Ven. — 1. 27 εἶναι ante ἀληθῆς om. Ven. — 1. 6. ab infer. Verba οὐδὲ δὲνῆρον σακρὸν καρπὸς ἀγαθοῦς ποιῆσαι omissa in Ven. — 1. 4. ab infer. οὐ μόνον om. Ven. — Ibid. ἀλλὰ καὶ οἱ τόποι, omisso αὐτοῖ, Ven. — 1. antepenult. ex Veneto repone σώζονται pro vulg. σωματοποιεῦνται.

Pag. 94. 1. 5. ἐγίνετο ἐκείσε Ven. — 1. 6. ἐκ . . . τῶς (litteris aliquor evanidia) λαμβάνουσι Ven. — 1. 9. Repone φησὶ quod tueri possis. — 1. 11. ἐπιζητήσεῖν τις Ven. — 1. 18. λάχανα ἄγρου, ὄσσον Ven. — 1. 19. ἐπίσταται Ven. — 1. 22. Repone Ὀσσαίων, hic et ubique, ex auctoritate cod. Ven. — 1. 6. δηλοὶ pro δεινοὶ habet Ven. Idem paulo post ὀρμῶντο pro ὀρμηγῆται — 1. 29. κληθείσης pro καλουμένης Ven. — 1. 31. ὀνόματος ὅτι βάρβαρον γένος Ven. — 1. antepenult. βασιλέως Τραϊανοῦ Ven. — 1. ult. Ἰεξ. εἶναι ἀδειῶς Venetus.

Pag. 96. 1. 2. κατὰ pro καὶ τὰ Ven. — 1. 6. παραδέδωκε om. Ven. — 1. 8. καὶ ἄγια καὶ τοὺς ἄγγ. Ven. — 1. 12. παρατύχοι Ven. — 1. 13. ὅτι δ' ὁ ὁμολογήσῃ (h. e. ὁμολογήσειε) στόματι Ven. — Locum ex Nicetae Thesauri prolatum in annotatione nunc integriorem cod. ms. nactus ita refingo Oὐ δὲ Ἐσσαῖοι κ. ν. π. τ. ὡς ἐ. ἄν. ἐτ. μ. τ. ν. ἔχρ. γραφαῖς. Ἰταμώτατοι ἔρμ. Σ. Ἡ τ. Ἡ. (codex male ἤλεξαι) τ. ψ. κ. διαφορεῦς τῶν ἐπαινετῶν, ἐν τ. χρ. β. P. Τρ. μ. τῆν τοῦ Χρ. π., π. (cod. καρδενίας) μ., ἔχρ. (cod. ἐγγρατέιας) βδ., κί γαμῖν ἀναγκάζων. Φασὶ δὲ τῷ Ἡ. (cod. iterum ἤλεξαι) τ. κ. ἀδ. εἶναι Ἰ. (cod. ἰεξαιον) κ., κ. ὕστ. ἐπὶ τ. χρ. τ. μ. Κ. ψ., κ. ἀδ. δ. ἐκ τ. γ. αὐτοῦ λ. κ., Μ. κ. Μ., αἷς οἱ πεπλανημένοι (cod. πλανημένοι) προσέκειντο οἷα θεαῖς, ὡς ἐκ στήματος οὐσαις τοῦ Ἡλεξαι (cod. ἤλεξαι), ὃς ἔρμ. δ. κ. Ἡλ γὰρ παρ' Ἐβραῖας ἰ θεϊκῆ δύναμις, Ἡαί κεκρυμμένη. — 1. 21. Dele τῆ post γῆ cum Ven. — 1. 24. Ἐλεγχθήσεται Ven. — 1. 25. φρούαγμα, ὡς εἰς Ven. — 1. 27. Venet. βασιλέων ἕως μὲν Κωνστ. ἐκ τ. γ. αὐτοῦ τοῦ Ἡλεξαι Μάρθου (in marg. Μάρθου κί Μάρθαινα) τις καὶ Μαρθάνα. Secundum quem restituendus est locus, et relegendus. — 1. ult. νοσημάτων Ven.

Pag. 98. 1. 3. ἐφλέξατο pro κατεψεύσατο Ven. — 1. 4. καὶ ὑπόκριση βδ. δ. τ. εἰδωλ. μετέχειν, ἀπατᾶν τε τοὺς Ven. — 1. 6. φάσκων om. Ven. — 1. 10. ἐκφωεῖ pro ἐκφάσκων Ven. — 1. 21. νότου εἰς μεσημβρίαν, καὶ αἰ μεσημβρίας εἰς ἄρκτον, ὡς Ven. Quod restituendum est. — 1. 23. ὡς πρὸ ὡςαι Ven.

Pag. 100. 1. 4. ἐστός Ven. — 1. 10. ἀνηδαῖ. σῆμ -- ἄβερ alii invenerunt in Ven. — Elxaitarum orationem interpretandi periculum superrime fecerunt VV. DD. in Zeitschr. d. deutsch-morgenländ. Gesellschaft 1858 (tom. XII.) pag. 314 sqq. et pag. 712 sqq. — 1. 10. ab infer. ἀπαγορεύειν restituendum est. — 1. 8. ab infer. ἔξ τούτων τῶν ἐπτά αἰρ. Ven. — 1. penult. et ult. ἤλεξαι Ven.

Pag. 102. 1. 3. τῶν πρὸ ἑαυτοῦ Ven. — 1. 5 et 6. Χριστὸν ἐσακρῶ

προσῆσαν ἄχρι τῆς Ven., reliquis prave omissis a librario. — 1. 7. βασιλείας Ven. — 1. 8 et 9. ἄλωσις ζμειναν ἢ αὐτῇ Ven. — 1. 13. Repone Ἄρκετώσ ἐ ξχει ex cod. Ven. — 1. 17. Verba πλήν ἐμοῦ absunt a Ven. — 1. 20 et 21. εἰρισόν γάρ τ. ἐκ τ. π. ἴστιν. Ἐγὼ Ven. — 1. 31. τοῖς παρὰ Ven. — 1. 4. b infer. ἀφροῖς abest a Ven. — 1. penult. εἰσὶν abest a Ven. — 1. ult. κύριον m. Ven.

Pag. 104. 1. 1. Χριστόν om. Ven. — 1. 3. μετ' αὐτοῦ Ven. — 1. 9. ἰχθῆ pro ἐλήφθη Ven. — 1. 14. παιδίω Ven. — 1. 17. ἐπὶ τῆς Ἰδουμαίας Ven. — 1. 21. αὐτὸς ante ὑπόσκοπος abest a Ven. — 1. 28. Repone φησὶν, uod tuetur etiam Ven. — 1. 31. αὐτούς om. Ven. — 1. 29. Verba καὶ ἐπ' ὑτῷ - - - παρ' αὐτοῖς, ἐπληροῦτε absunt a Ven. Legitur enim in eo ἐδῶν, Ἡρώδην παραδοκῆν. πῶς δὲ παρ' αὐτοῖς ἐπληροῦτο τὸ, Ἐκοιμήθη ὡς λέων. a mea editione distiguae Ἐκοιμήθη, παρ' αὐτοῖς ἐπληροῦτο, ὡς λέων. — 1. 5. b infer. repone αὐτοῦ ἄντ. ex libris omnibus pro αὐτοῦ, quod tyrothetae de- setur. — 1. 4. ab infer. ὁ λέγω. δώσει Ven. — 1. penult. ἰδίου βρώματος ἦς Ven.

Pag. 106. 1. 4. Ferri potest αὐτά, quod tuetur etiam Venetus. — 1. 8. τινες ἐν σπανίᾳ εὐρ. Ven. — 1. 11 et 12. Repone ὑπερκειμένης, pro quo solui ὑπερκειμένω, non ὑπερκειμένοις, ut expressum est. — 1. 14. ληξάϊ μὲν ὑτοῖς ὁ μάγος ἀπό Ven. Mira scriptura. — 1. 18. φέρονται αἱ τρεῖς Ven. — 1. 26. Repone καὶ ἀληθείας ex Ven. — 1. ult. εἴτε ἀναλ. Ven.

Pag. 108. 1. 9. ἀγίας παρθένου, καὶ Ven. — 1. 14. Ἄννας Ven. — 1. 17. δευτέραν om. Ven. — Ibid. βιβλεμ Ven., uti saepius. — 1. 18. δὲ κα- αχθέντα ἐν οἰκίᾳ Ven. — 1. 19. Repone articul. τῆς ante αὐτοῦ γεννήσεως, nisi desideratur etiam in edit. Petav. Colon. repet. — 1. 20. προσκυνηθέντα Ven. — 1. 22. παραληθέντα, ἀποκριθέντα τε πάλιν Ven. — 1. 24. ἔτει abest Ven. — 1. 26. A Ven. abest ἔτει καὶ. — 1. 28. Verba αὐτῆς τοῦ absunt a Ven. — 1. 5. ab infer. Ἡρώδης οὗτος τῷ Ven. — 1. 4. ab infer. τῷ αὐτῷ best a Ven.

Pag. 110. 1. 5. τοῦ Ἡρώδου abest a Ven. — 1. 8. ὑπὲρ ἡμῶν, φησὶν ἰ δεῖα γραφῆ Ven. — 1. 16. αὐτὸ τὸ ἴδιο (sic) ἐνδυναμώσας Ven., in quo etiam erba εἰς μίαν ἐνόητα deesse videntur. — 1. 23. Pro ἐπιζητουμένης in Ven. est ποτουμένης. — Ibid. δέψη Ven. — 1. 24. Repone δακρυσι ex Ven. Et Bas. habet δακρύσι. — 1. 26. ἀληθείας τ. 2. ἐνούσης ἐν τῇ Ven. — 1. penult. τὸ ῥώμενον Ven. — 1. ult. Pro τελείως ex cod. Ven. reponendum τελειώσας.

Pag. 112. 1. 3 et 4. Verba τουτέστι μεταβάλλετς τὰ ἔθνη absunt a Ven. — 1. 21. ἀποστελάς δὲ καὶ Ven. — 1. 5. ab infer. συνεργός ὧν τοῦ εὐαγγ. ὁμοῦ τ. ἀπόστολος Ven. — 1. 13. ἀπαριθμησάμενος. Ταῦτα ἐν τισιν οὐκ ἔγκειται Ven. Quae librarii cuiusdam nota ad Nazarenorum quae sequitur haeresin per- tinere videtur. — 1. 15. Χριστιανισμός οὕτω κληθεῖς ἐν ὄλ. χρ. ὑπὸ Ἰουδαίων καὶ ὑπ' αὐτῶν τ. ἀπ., λ. Π. Ἰ. τ. Ν. ἁ. ἀποδεδειγμένον καὶ τὰ ἐξῆς (reliquis omissis) Ven. — 1. antepenult. περὶ ἧς καὶ Ven.

Pag. 116. 1. 5. Γιδῶν Ven. — 1. 7. Cod. Ven. non ἀδιάφοριαν, ut le- gitur in annotatione, sed ἀδιάφορον habet. — 1. 19. παρὰ habet etiam Ven. — 1. 21 et 22. μεμαθητευμένοις Ven. — 1. 24. ἐκτίθησαν Ven. — 1. 4. ab infer. ἵνομα εἶναι τῆς. Καὶ Ven.

Pag. 118. 1. 1 et 12. Καυλακαυκ Ven. — 1. 2. ὀνομάτων εἰρηγησάμε- νος, reliquis omissis, Venetus. — 1. 9. βαρβερῶ Ven. — 1. 17. ἀπαγορεύει Ven. — 1. 29. ἔκτισσαι Ven. — 1. 30. αὐτοῦ om. Ven. — 1. 33. ἐνδύμενον. Γοῦτο γάρ φησὶν ἐπὶ τετελεκέναι Ven.

Pag. 120. 1. 11. διηγούμενος Ven. — 1. antepenult. διαφέρεται Ven.

Pag. 122. 1. 8. Σιμωνανός γίνεται Ven. — 1. 10. εύαγώς habet etiam Ven. — Ibid. ἐν αὐτοῖς φ. τ. δ. ἐργασαμένη Ven. — 1. 11. κωμακῆς ὑπερ Ven. — 1. 15. Ἰουδαίους Ven. — 1. antepenult. Repone ex Veneto παρῶν λογισάμενος, δώσειν πολλὴν δὲ ἀντλ. — 1. ult. ἐπιπερῆσαι est etiam in Ven.

Pag. 124. 1. 2. δαμονιάδους Bas. — 1. 3. δαμιονίων Ven. — 1. 4. ἐδεικνύμενος Ven. — 1. 10. Pro ὁ ἀγύρτης in Bas. ἀγύρτοις. Pro παρενοπήσατο Venet. praebet παρεποιήσατο. — 1. 11. Repone εἰρωμωμένη ex Bas. — 1. 18. λαῶν μοι τὰς Ven. — 1. 21. Repone ἐκείνην post Ἑλένην. — 1. 25 οἰστρον habet etiam Ven. — 1. 30. ἑαυτοὺς εἰς ἑαυτοὺς Ven. — 1. 31. εἰς ἑαυτοὺς Ven. — 1. 32. συνεγίνοντο Ven. — 1. 6. ab infer. Verba Σηλυκῆς σήσεως, μεταγγ. αὐτῆς ἀπὸ σ. 2. εἰς desiderantur in Ven.

Pag. 126. 1. 8. τῆς λαμπάδος Ven. — 1. 9. δῶριον Ven. — 1. 11. τῶ

δεῶν, καὶ ὡς Ven. — 1. 17. Ἐνδύσασθαι (ab eadem m.) Ven. — 1. 9. ab inf. ταύτην ἐν εἵδει Ven. Recte. — 1. 8. ab infer. ταύτας παρ' αὐτοῦ Ven. — 1. 4. ab infer. Rescribendum suspicor διὰ τῶν κατ' ἐπισημὸν αὐτῶν ἐμμητῶν. — 1. ult. βδελλυρᾶν Ven. Graeca Nicetae, quae attuli in annot. ex Morelli versione Latina, verba haec sunt: Ὁ δ' αὐτὸς καὶ μυστήρια ἀπάσης αἰσχρουργίᾳ ἀνάμεσα, καὶ μηδ' ἀνδρώπων γλώσσαις λαλεῖσθαι δυνάμενα, τοῖς παιδομικαῖς ὑπέλετο, ἀνδράσι μὲν διὰ τῶν ἀπορροῶν, γυναῖξι δὲ διὰ τῶν ἐμμητῶν, καὶ τῆν τοιαύτην μυσταρωτάτην μυσταγωγίαν γινώσκειν ἀνόμαζεν ὁ ἀνόσιος.

Pag. 128. 1. 1. οὗτος pro ὁ αὐτὸς Ven. — 1. 3. Pro τούτους ed. Petav. Colon. repet. vitiose τούτους. — 1. 5. τῷ habet etiam Ven. — 1. 6. Corrige εἶναι τε. — 1. 9. καὶ τούτων εἰ διὰ τῆς αὐτοῦ πλάνης γνώσεως Ven. — 1. 17. τὸν habet etiam Ven. — Ibid. ὑπάρχειν pro ὑπέχειν Ven. — 1. 19 et 20. παρὶδιον firmat etiam Ven. — 1. 20. φησάτω abest a Ven. — 1. 21. ἐφηύρα: firmat Ven. quoque. Item paulo post ἐν χρόνῳ. — 1. 23. τὸ χρέος Ven. — 1. 24. πόλει abest a Ven. Voc. αὐτὸν in sequ. linea firmat Ven. — 1. 27. ἐξλέγησαν Ven. Probo. — 1. 3. ab inf. κατηγγελη emendatio est A. Schotti in Petavio recepta.

Pag. 130. 1. 9. ὃν ante αὐτὸς om. Ven. — 1. 17. εὐδύς εὐεγκτός Ven. Non male. — 1. 21 et 22. Verba καὶ γῆς ὑπάρχει ὁ δεὸς ὁ πατήρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρ., μ. τ. π. τ. σ. Σίμωνι omiſsa sunt in Ven. — 1. 20. παράλιων ἐξηγ. Ven. — Ibid. et sequ. Verba τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἠπατημένων. Καὶ ταυτὰ μοι ἐν ἐπιτομῇ πρὸς τὴν τούτου ἀφρῶσιν εἰρημμένα desiderantur in Veneto. — 1. 30. ἠύρεν Ven.

Pag. 132. 1. 1. Κατὰ Μενάνδρου Ven. — 1. 4. Repone συνέκειται ex Vaticano libro et Veneto. — 1. 5. ὡς ὁμοίως Ven. — 1. 7. Corrige κωξεία. — 1. 16. τῆς ἀκολουθείας λόγων Ven. — 1. 17. καὶ ἤλεγξεν αὐτὸν ἢ αἰτίαι Ven. — 1. 18. δὲ αὐτὴν om. in Ven. — 1. 20. ἐν ἀγγελίῳ Ven. — 1. 23. ταῖς ἐτέραις Ven. — 1. 24 et 25. κέρκου αὐτῆς Ven. — 1. 30. αὐτῆ πανταλῶς ἀπολομένη. Ἔχει Ven. — 1. 5. ab infer. Κατὰ Σατορνίου Ven.

Pag. 134. 1. 3. Βασιλίδης Bas. utroque loco. — 1. 4. χῆρα ἐκείσι Ven. — 1. 5. κεκήρυχεν Ven. — 1. 10. μαρητῶν Ven. — 1. 12. φωτεινῆς εἰσῆς Ven. Quod reponendum arbitror. In annot. pro Philostr. repone Philastr. — 1. 14. πλασθέντα habet etiam Ven. — 1. 18. Annot. 3. retrahenda ad γὰρ l. 16. — 1. 19. πρὸς αὐτὸ etiam Ven. — 1. 20. Distingue ἀπ' αὐτῶν. ἐρασιβέντες κτλ. — 1. 21. ἐμπελασθῆναι Bas. — Ibid. corrigendum sine dubio ὑπὲρ 25. uti legitur haer. 64, 66 et 69., et alibi passim. Eodem vitio laborat haer. 41, 3. — 1. 23. δραματουρεῖ tuetur etiam Ven. — 1. 26. παιδανότητα Bas. —

Ibid. μὴ παθούτων Ven. — 1. 27. Reponenda ἐν praepositio inter λέγειν et τῷ. — 1. 3. ab infer. ἐξωκοίησε Ven.

Pag. 136. 1. 1. Repone ex cod. Veneto κάτωθεν πᾶν τὸ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων πλασθὲν ἐνταῦθα αὐτοῖς καταλιμπάνεσθαι. Χριστὸν δὲ καὶ αὐτὸν φάσκει. — 1. 3. Pro γεγενῆσθαι (pro quo excudi debebat γεγενῆσθαι) ex Veneto repono plenius γεγενῆσθαι, ἀλλὰ τὸ μὴ γεγενῆσθαι, τὸ περιπ. κτλ. — 1. 5. Corrige ψευδωνύμως. — 1. 10. Repone ex Ven. ἀπὸ τῆς ἄνω δυνάμεως. — 1. 17. Emendationem meam ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμ. firmat Venet. — Ibid. ὡς προσέτιον habet etiam Ven. — 1. 21. ἀπέχονται, ἕνα διὰ τῆς προσποιητῆς Ven. — 1. 9. ἀγγέλους tuetur etiam Ven.

Pag. 138. 1. 7. ἡ γὰρ Ven. — 1. 9. ἡ εὐδοκία Ven. — 1. 14. Ἡ ante οὐκοῦν delendum ex auctoritate Veneti. — 1. 15. ἀρα ed. princ. et Petav. — 1. 19. ἀντίθεσιν αὐτῆς Ven. — 1. 21. ἀπὸ habet Ven. — 1. 6. ab infer. λέγειν ἡμῖν Ven. — 1. antepenult. Ven. etiam habet κατοπεύσας.

Pag. 140. 1. 6. ἡ ἄνω δύναμις Ven. — 1. 8. Repone κατασκευὴ σύστασις, quam scripturam tuetur etiam Ven. — 1. 17. τι γέγονε abest a Ven. — 1. 19. δημιουργίαν συνδημιουργὸν τὸν αὐτοῦ Ven. Quod reponendum est. — 1. 22. τὴν ἀπολογία, ὡς ὁ Ven. Bene. — 1. 10. A Ven. abest θεὸν ante καὶ κύριον. — 1. ult. αὐτοῦ post γυναῖκα om. Ven.

Pag. 142. 1. 8. Ven. Ὁ δὲ θεὸς - - χωρίζετω. Ἐτα δὲ ἅγιος. — 1. 9. ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ Ven. — 1. 13. In Ven. absunt verba ὑπὲρ τοῦ γάμου. — 1. 16. αὐτὰς firmat Ven. — 1. 21. σύνεσιν ὑπὸ θεοῦ Ven. — 1. 24. Ἡλιοῦ Ven. — 1. 29. Ἐλεύσονται καὶ ἀνακληθήσονται ἐν κόλποις Ven. — 1. 30. ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν Ven. — 1. ult. Venet. cum Vatic. praebet ἀπὸ τῶν ψαλμῶν καὶ ἀπὸ τῶν προφ.

Pag. 144. 1. 1 et 2. διαφωνοῦν ἀναμέσον τῆς Ven. — 1. 10. Emendationem ἑκάτερος firmat Ven. — 14. ἀπὸ τούτων τῶν τοιούτων Ven. — 1. 17. ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἴωμεν, ὡς ἀγ. Ven. — 1. 23. ἀλεξανδρειοπολίχων Ven. — 1. 24. νόμον Ven. (in marg. τί καλοῦσιν οἱ αἰγύπτιοι νόμον). — 1. 25. εὔροις δ' ἂν καὶ τοῦτο ὧ φιλ. Ven. — 1. 5 et 6. Βουβάστου τὴν περιμέτρον Ven. — 1. antepenult. ἦγουν ἐν Ven.

Pag. 146. 1. 1. συσχολαστήν habet etiam Ven. — 1. 4. συνεγείρειν πλήθος Ven. — 1. 6. εἰπεῖν abest a Ven. — 1. 7. Pro ἡμῖν in Ven. est ἐμῖν, quod repono. — 1. 18. Verba καὶ οὕτως οἱ καδ' ἕνα οὐρανὸν absunt a Ven. — 1. 19. κατασκευάζοντες Ven. — 1. 20. ἐηλλάκασι habet etiam Ven. — 1. 9. ab infer. πρὸς τὰ Ven. — 1. 7 et 8. μαγγανικαῖς μαγείαις προσανέχων ἂν ἐψεύσατο καὶ Ven. — 1. 8. ab inf. περιεργείαις Bas. — 1. 5. ab inf. ἀπὸ tueri videtur Ven. — 1. penult. συναριθμῶν etiam Ven.

Pag. 148. 1. 1. κλήρων Ven. Bene. — 1. 2. λελαχέναι τὸ Ven. — 1. 6. αὐτὸς παριστᾶν Ven. — 1. 16. αὐτῶν ἐνεδείξαντο Ven. — 1. 21. Αὕτη ἡ τοῦ Ven. — 1. 26. πεποιθότα Ven. — 1. 28. βαστάξει Ven. — 1. 30. μετεμόρφωσεν tuetur Ven. — 1. 31. παραδέδωκε Ven. παρέδωκε cum Rhedig. habet etiam Bas. — 1. 33. ἀόριστως ὁ Ἰησοῦς Ven. — 1. 4. ab inf. Repone ἀνέπτυ, pro ἀνέστη, ex Veneto. — 1. penult. οὐχὶ ὁ Ἰησοῦς Ven.

Pag. 150. 1. 10. ἐκδιδάσκων Ven. Quod reponendum est. — 1. 21. Repone ex Veneto Δεῖ τοῖνον ἀρνεῖσθαι, καὶ μὴ προαλῶς ἀποδρῆσαι. — 1. 25. με ἔμπροσθεν τῶν Ven. — Ibid. Verba κάγω αὐτὸν non agnoscit Ven. — 1. 27. φησὶν, εἰς μὲν οἱ Ven. — 1. 28. βάλετε Ven. — 1. 30. τῇ ἑαυτοῦ habet etiam Ven. — 1. penult. ἀλλὰ καὶ σιγὴν ἔχειν Ven. Bene.

Pag. 152. 1. 1. τοῖς ἑαυτοῦ μ. λ. ὅτι, Σὺ πάντας γίνωσκε, σὲ δὲ μηδεὶς

Ven. — 1. 3. ἡρωτημένοι Ἰουδαίους μὲν εἶναι ἐαυτούς μηδέπω Ven. — 1. 10. Plenius ac melius ceteris libris Ven. Ἐμπροσθε γούιν κακῶν οὕτω, οἱ τοῦ κακοῦ ἐργασταί, οὐχί ἀγαθῶν. — 1. 15. Responde Ἐν δὲ τῷ μὴ ποιεῖν. — 1. 22. κακοῦ ἐστὶν ἡ βίβλα Ven. — 1. 30 et 31. Ἰσα τοῖς μαθήμασι διαφείν Ven. Bene.

Pag. 154. 1. 2. τῶν τῆς ἡμερῶν ἀριμῶν κατὰ περίοδον Ven., reliquis omisiss. — 1. 7. δυναμένων Bas. — 1. 8. περιπέπτωκε Ven. — 1. 11. ἀβελτερὸν ἀνδρείαν Ἀνατραπήσεται γὰρ ἡ φλυαρία Ven. — 1. 13. κατοκτηύσαντες Ven. — 1. 16. οἱ ἀνωτέρω τῶν ἔτι ἄνω, ἄρ' οὖν Ven. — 1. 25. οὕτως λ ἢ οὕτως Ven. — 1. 27. ὃ τῆς μυθοποιῦ πραγματείας ταύτης κλάστα Ven. — 1. 8. ab infer. κόσμος abest a Ven. — 1. 7. ab inf. παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν. Οὕτω Ven. — 1. 6. ab inf. ἦν ψιλός Ven. — 1. 5. ab inf. καταψηφίζη Ven. — 1. 4. ab inf. ὁ ἀγαθὸς θεός, βιασ. Ven. — 1. 3. ab inf. τὸ τοιοῦτον om. Ven.

Pag. 156. 1. 4. τῷ pro τα ἡρματ auctoritas Veneti. — 1. 17. Ἰωάννης λέγει Ven. — 1. 21. ὁ Κυρηναῖος abest etiam a Ven. — Ibid. ἀλλ' ὁ κύριος ἡμῶν Bas. ἀλλ' ὁ ὑπὲρ ὑμῶν Vatic. — 1. 28. ὃ θελήθη Ven. — 1. 29. Responde ἡδύλησε ex Ven. et Bas. Edit. Petav. habet ἐδέλησε. — 1. 30. δεῦο θεός λόγος Ven. — 1. 31. ἀντὶ ἐαυτοῦ Ven. — 1. 32. Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶ, ἡ ἀλήθεια καὶ Ven. — 1. 4. ab inf. ὑποδείξας Ven.

Pag. 158. 1. 5. τῆς τοῦ habet cum Vatic. etiam Ven. — 1. 7. φωρασθῆ Bas. — 1. 8. καὶ ὤσει κερ. Ven. — 1. 9. ἀέρι μου προκ. Ven. — Ibid. Responde αὐτῇ, pro αὐτῇ, ex eodem Veneto. — 1. 13. δόξα, τιμῆ, κράτος εἰς τοῦς Ven. — 1. 22. Ὅσον tuetur etiam Ven. — 1. 6. ab inf. ὃ μᾶλλον συνέφερον. Εἶτα Ven. — 1. 3. ab inf. λαγνέυη, ζωῆς μὴ δύνασθαι Ven.

Pag. 160. 1. 4. τῆς κατὰ φύσιν Ven. — 1. 6. πονηρίας tuetur Ven. — 1. 8. φημι δὲ οἱ καλούμενοι Γνωστικοί Ven. — 1. 9. Ἐπιφανούς responde ex Bas. Ven. habet τοῦ Ἐπιφανοῦς (sic etiam Vatic.) καλουμένου. — Ibid. καὶ Δευκῶν, καὶ Βορβορίται, καὶ οἱ λοιποί. Ἐκαστος Ven. — 1. 12. ἐν ἐξέδωμ οὐρανῷ Ven. — 1. 15. ταύτης λέγουσι κερ. Ven. — 1. 21. ἀνακαμίζει Ven. — 1. ult. καταμηνικῶν Ven.

Pag. 162. 1. 4. ἀποτροπῆς (sic) Ven. — 1. 5. τὸ ἐμφανές Ven. — Ibid. προειρημένον Ven. — 1. 8. ἀναγαγεῖν αὐτῇ Ven. — 1. 10. φησὶ retineri potest. — 1. 43. καυλακαν (ubi que) Ven. — 1. 18. εὐδυνέλεγκτα τοῦ μύθου αὐτῶν Ven. — 1. 19. καὶ tueri videtur et Ven. — 1. 20. Προῦνικον γὰρ εἶναι Ven. — 1. 21. Emenda ex Ven. ἐξέρευξίς. Idem pro Πᾶν habet Πάντα. — 1. 22. In annot. 3. ad τοῖς pertinente corrige „τοῖς cod. Vatic. et edit. Petav.“ 1. 24. οἱ τὰ ἐρωτικά συγγραφ. Ven. Bene. — 1. 29. σχολίων Bas. σχολίων Petav. v. recepit ex marg. exemplaris Schottiani quod penes me est, in cuius margine ea scriptura, siglo M. addito, reperitur. — 1. ult. ἐπ' abest a Ven.

Pag. 164. 1. 2 et 3. γὰρ σαυλασαν ἐρμηνεύεται Ven. — 1. 3. καυλακαῦ καυλακαῦ Ven. — 1. 13. κινήσιν (sic) Ven. — 1. 15. ἀπὸ τοῦ τόπου. — 1. 19. τοῖς σχήμασι abest a Ven. — 1. 23 et 24. ταῖς πεπλασμέναις Ven. Bene. 1. 7. ab inf. φησὶ retineri potest.

Pag. 166. 1. 4. ἐαυτὴν δὲ λύσιν Ven. — 1. 15. διατρέψη Ven. — 1. 21. γενετῆς emendatio Petavii est. — 1. 23. πῶς σὺ γε σεαυτὸν Ven. — 1. popul. τὴν τούτων Ven.

Pag. 168. 1. 1. πλήθῃ Ven. — 1. 5. ἐξ αὐτοῦ Νικολάου καὶ Ven. — 1. 7. προστάγμασι pro πράγμασι Ven. — 1. 10. εἰς γῆν ἐλθόντος Ven. — 1. 16. ἀπὸ κοπιρίας καρποὶ Ven. — 1. 23. δυσοσμῖαι, καινισμοῦς (sic) Ven. — In sequ. vox ἡμῶν ante ἐμποιοῦντας abest a Ven., in quo est ἐμποιοῦντες. — 1. 26.

Corrige ούριον. — 1. 5. ab inf. καλεῖσθαι δὲ Νεορίαν Ven. — 1. 3. ab inf. ἐργάζωνται ταύτην, ἕνα Ven. — 1. ult. γὰρ post ἐπειδὴ abest a Ven.

Pag. 170. 1. 1. Corrigē ἐρμηνεύεται, — Ibid. ἤσῶ τὸ πῦρ Ven. — 1. 2. οὐ delet etiam Ven. — 1. 4. χρήσασθαι pro κεχρηῆσθαι Ven. — 1. 9. Verba οὐ συνεχωρεῖτο, τοῦ ἄρχοντος, φασί, τοῦ τὸν κόσμον κτ. β. αὐτ. ἀπολύσαι desiderantur in Ven. — 1. 12. Verba οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις, ἀλλὰ πολλάκις desiderantur in Ven. — 1. 13. Ὅθεν φησὶν εἰς ἕτι πολλά Ven. — 1. 14. ὑπ' αὐτῆς abest a Ven. — 1. 23. Πολὺν habet etiam Ven. — Ibid. Pro ἐνταῦθα (ed. Petav. Col. repet. vitiose ἐνταῦθεν) Ven. ταῦτα. — 1. 24. γενομένην non legitur in Ven. — 1. 25. ἄτοκα αὐτῆς τῆς Ven. — 1. 29. Verba φονοκτονία δὲ κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν non leguntur in cod. Ven. — 1. 31. τὸ τοιοῦτο Ven.

Pag. 172. 1. 1. Repone accentum super eisάγουσιν. — 1. 3. ταλειώσως Ven. — 1. 6. τὸ βρώμα τῆς γνώσεως Ven. — 1. 8. οὐκ ἴσασι τὰ ῥήματα Ven. — 1. 15. Verba καὶ ἐγὼ οὐ καὶ οὐ ἐγὼ absunt a Ven. — 1. 27. δῆθεν firmat etiam Ven. libri auctoritas. — 1. 28. Pro φύρουσιν in Ven. est φουράζοντες. — 1. ult. μή που Ven.

Pag. 174. 1. 5. κακόνοια, ὡς καὶ Ven. — 1. 11. Pro συμμετσοὶ in Ven. συνετοί. — 1. 14. ἐπεὶ abest a Ven. Item ὄλα, quod paulo post sequitur. — 1. 17. Abest a Ven. Διότι. — 1. 18. οὐχὶ δῆλον δηλ. Bas. — 1. 19. τὸ σῶμα (sic) τοῦτο Ven. — 1. 21. ἐν τῷ βόθρῳ τοῦτον Ven. — Ibid. σχεπὶν Bas. — 1. 25 et 26. αὐτῶν διδασκαλία Ven. — 1. 34. Verba ὡς ἔπος εἰπεῖν om. Ven. — 1. 36. λέγων om. Ven. — 1. 3. ab infer. ἀληθείας Ven. — 1. penult. παρ' αὐτοῖς τοιμώμενα Ven.

Pag. 176. 1. 10. τὴν ἐαυτῶν ἀσυχρότητα, καὶ Ven. Ceterum corrigē καὶ, φασί. — 1. 13. τὸ καταμηνιαῖον συναχθὲν ὑπ' αὐτῆς Ven. — 1. 16. Ἴδον pro εἶδον Ven. — 1. 18. εἰς τὴν καταμηνιαίαν γιν. Ven. — 1. 19. τεκνοποιεῖν Ven. — 1. 20. ἐσπούδασται om. in Ven. — 1. 22. Repone πεπλασμένον, pro πεκλανημένον, ex Veneto. — 1. 25. αὐτῶν om. in Ven. — 1. 28. Vox ἐκτρωθὲν abest a Ven. — 1. 29. ὑπερί, ἐμπαρμηξάντες Ven. — 1. 31. οἱ τῆς τ. χ. κ. κοινῶν διασ. Ven. — 1. penult. ἀσυχρότητι τῆς ἀπορροίας ἐγ., καὶ τ. ἐαυτῶν μεμολυμμένα Ven.

Pag. 178. 1. 22. τῶν οὐρανῶν abest a Ven. — 1. 24. ἀποστομίζονται Ven. — 1. 27. Corrigē εὐθεία. — 1. 31. ἐπενέκτεον Ven. — 1. 5. ab inf. κολακιομένους ἢ ἀναγωγῆ (sic). Ἔνομ. Ven. — 1. 4. ab inf. Ἰωάννη Ven. — Ibid. ὑπὸ τοῖς pro ἐπὶ τοῖς Bas.

Pag. 180. 1. 3. ἀνθρώπων ἐξουσίας. Ἐπειδὴ Ven. — 1. 5 et 6. δ σωτήρ om. Ven. — 1. 8. αὐτοῦ ante παρουσίας abest a Ven. — 1. 10. αὐτοῦ ἦν. Ἦν γὰρ Ven. — 1. 22. φαῦλα μεταποιημένα Ven. — 1. 16 et 17. ἀλλὰ λέγουσιν Ven.

Pag. 182. 1. 5. εἴμεν αὐτὸ ψ (? φησὶ) αὐτὸ, ἀλλὰ Ven. — 1. 6. ἐν μέσῳ φέρων βλάψω Ven. — 1. 9. Verba φασί, τελευτᾷ τὴν Ῥαβὴ κόκκινον, ἀλλὰ non leguntur in Ven. — 1. 10. ab infer. ἐνέγκω Ven. — 1. 9. ab inf. πεπλασμένων, καὶ δ. εὐχ. λ., Προςφέρω σοι Ven. — 1. 5 et 4. ab inf. Verba κατ' ἐκάστην ὄμοια τι ἐπακαλεῖται absunt a Veneto.

Pag. 184. 1. 8. Pro Δάδην cod. Ven. Δαυθην, Rhedig. Δάδη habet. — 1. 20. Pro φασί Venet. dat φησὶ. — 1. 23 et 24. τῆς γνώσεως ταύτης, μάλλον δὲ τῆς καταγωγῆς ἐν πληρώματι γένηται, καὶ ἐμφορηθεῖς Ven. Est igitur restituenda Vaticani haec et Veneti scriptura. — 1. 27. Corrigē τοῦτον. — 1. 28 et 29. Etiam in ἐνταῦθα scriptura Venetus liber consentit cum Vaticano. —

l. 6. ab infer. τούτων om. Ven. — l. penult. Verba Βαρβηρώ, ἤτοι non leguntur in Ven. — l. ult. τὸν Σαβαῶν λέγουσιν Ven.

Pag. 186. l. 10. φλυαροῦσιν om. praeter Vatic. etiam Venetus. — l. 12. αὐτῶν ante ἐαυτοὺς om. Ven. — l. 17. λέγω abest a Ven. — l. 24. ἀπόρρητον Bas. — l. 25. Καὶ γὰρ καὶ ἀληθῶς Ven. — l. 5. ab infer. αὐτοὶ ante μεταβαλλόμενοι om. Ven.

Pag. 188. l. 3. ἄνδρσι Ven. ἀνδράσι Bas. — l. 5. οὔτοι γεν. Ven. — l. 5. τάγμα pro πρᾶγμα habet Ven. Bene. — l. 7. σωρευόμενον ἄμ. καὶ ἀγόμενον Ven. — l. 8. παρ' αὐτῶν Ven. — l. 17. τὴν Μάρθαν κακοτρ. Ven. — l. 23. παρ' αὐτοῖς πλασθέντα γράφει ἃ τετόλμ. Ven. Non despicienda scriptura. — l. 6. ab inf. ἐστῶτα, φησὶν, ὄνου Ven.

Pag. 190. l. 1 et 2. τῶν κωθένων om. Ven. — l. 4. ἔμπλεον Bas. — l. 2 et 3. Ἰθαλικῶν habet etiam Ven. — l. 13. προσλήψει Ven. — l. 14. τὴν ἐαυτοῦ Ven. — Ibid. οὕτως abest a Ven. — l. 19. ἐκ πνεύματος Ven. — l. 21. Pro πρὸ προσώπου in Ven. legitur ἐνώπιον. — l. 4. ab inf. ἐαυτὴν ἐν πανταχόθεν Ven.

Pag. 192. l. 1. καὶ ἀναστρέφαι εἰς αὐτήν· καὶ οὕτως ἐστὶ Ven. — l. 8. ἐνύπνοις Ven. — l. 9. σωμάτων, quod etiam Ven. tuetur, quo defendatur, non omnino caret. — l. 10. γενώσας υἱοὺς Ven. — l. 12. σωμάτων μεταλομβάνων Ven. — l. 14. σῶμα δεῖν, πῶς Ven. Ceterum dele comma post ὄν. — l. 19. ἐν σώμασιν post ἐνπνευαζομένων om. Ven. — l. 22 et 23. Pro διδασκαλῶν in Ven. est διδάσκων. Quod restituo. — Ibid. Ven. ἐν σοὶ pro ἐνεοι. — l. 5 et 4. ab inf. Ven. τόπον pro βόρβορον praebet.

Pag. 194. l. 2 et 3. Verba Et δὲ ὁ ἀπόστολος λέγει τεκνογονεῖν, οἰκοδοποτεῖν absunt a Ven. — l. 12. ἀπὸ τῆς ὑμῶν Ven. — l. 15. ἀκούοντων, εἰς ἐξαγωγήν δὲ καὶ αἰσχύνῃν τῶν πρ. Ven. — l. 17. Verba ἐξ ἐπινοίας τοῦ αὐτοῦ διαβόλου absunt a Ven., qui idem δοξείσης pro δοξείσας. — l. 19. Verba εἰς ὃ φαντασιούνται absunt a Ven. — l. 22. ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ Ven. Quod repono. — l. 5. ab infer. ὁμολογούντων Χριστῶν (sic) ὑπαρχόντων, ἀλλὰ, reliquis omisiss, Ven. — l. 3 et 2. ab infer. γαμήσκονταί Ven. — l. ult. τὴν σαφῆν κ. τ. δ. τοῦ ἰδιώζον ἀγριαστῆν Ven. — Ibid. τῇ Μαρῖαμ Ven.

Pag. 196. l. 1. πατέρα μου Ven. — l. 7. λέγοντος πῆ μὲν, Ὁ ἄγαμος Ven. λέγοντος πῆ μὲν Ἄγαμος Bas. Quod reponendum est. — l. 11. Verba λέγει - - - κακοπραγίας ἐργαζομένων omisiss sunt in Ven. — l. 18. Verba μάλλον ἢ φιλόδοξοι absunt a Ven. Item lin. sequ. verba ἀπέχεσθαι βρωμάτων. — l. 20. τὴν ἰδίαν συνείδησιν Ven. — l. 23. παρ' ἐαυτοῖς Bas. — l. 26. τῶν ἐρακόντων Ven. — l. 27. μυστρά Ven. — l. 7. ab inf. τελούντες abest a Ven. l. 4. ab infer. οὐκ ἂν τις κ. Ven. Pro κατακτοί in Bas. κατακτεῖ. — l. ult. τὴν ἰδίαν σημαίνων Ven.

Pag. 198. l. 1. ἀποτίσσομαι Ven. — Ibid. κόντον pro κόνον Ven. — l. 8 et 9. γὰρ λάβω λέγειν Ven. — l. 12. λέξην Ven. — l. 14. ταύτην ἐκ. Ven. — l. 16. ἡμῖν περιέτειναν. — l. 17. Pro κατὰ in ed. Petav. Colonia. replet. mendose legitur μετὰ. — l. 25. Repono τὸν θεόν ex auctoritate Veneti. — l. 27. ὑπέφαιον Ven. — l. 30. ἐπισκοπτούσας Ven. — l. 31. Ἐκιδιήκω εἰ τις Ven. — l. 33. ἀπατωμένους habet etiam Ven. Reponendum est. — l. 34. τῇ ἀμόρφῳ Ven. — l. 36. Verba σὺ δὲ οὐκ ἰσχυσας non leguntur in Ven.

Pag. 200. l. 1. ἡμᾶς καὶ τὰς βίβλους Ven. — l. 4. ἐκείνῳ ὑπεδείχμεν αὐτούς, καὶ Ven. — l. 5. κεκρυμμένα om. Ven. — l. 23. Verba καὶ γνόντες om. Ven. — l. 9. ab infer. ἀναλάβοις Ven. — l. 6. ab infer. περιελ-

πάνων Ven. — 1. 3. ab inf. πλάγη τῆ νοθεία Ven. Hinc restituendam fortasse πλανητῆ νοθεία.

Pag. 202. 1. 5. προκωμμάτων Bas. — 1. 7. ἀπειρώδυνον Bas. — 1. 10. ταύτης ἀπαγορ. Ven. — 1. 11. κτίσμαι δεδομένην τεκνογ. Ven. — 1. 12 et 13. πλάνης αὐτῶν ἐν Ven. — 1. 17. κεφαλὴν συνεισβαλεῖν Ven. — 1. 19. ἀρρενό-
θηλοι Ven. — 1. 20. Restitue ποδῶν. — 1. 23. καὶ φερα (sic) παρὰ πάντα Ven. —
1. 25. φρενοβλαβῆ Ven. — Addam in fine quae de Gnosticis excerpit Nicetas
Thesaur. Orthod. Fid. lib. IV. cap. 2. Νικόλαός τις, πατρίδα λαχὼν Ἀντιοχείαν
τὴν πρὸς Δάφνην (al. cod. Δάφνη), προσήλυτος τοῖς ἀποστόλοις ἐγένετο, καὶ δε-
ξάμενος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τὴν τῶν χηρῶν ἐπιμέλειαν πιστεύεται (al. ἐμπα-
στεύεται) καὶ μετ' ἑτέρων βξ, ὧν οἱ ἀκρέμονες Φίλιππος ὁ Σαμαρείαν εἰς πίστιν
μετενεγκὼν καὶ βαπτίσας Κανθάκην, καὶ Στέφανος ὁ πρῶτος ἐν μάρτυσι. Γύ-
ναικον δὲ ἔχων (al. αὐτῶν) εὐείδης τὴν ὄψιν τὰ μὲν πρῶτα ἐνεκρατεύετο ἀπ' αὐ-
τοῦ, εἶτα πάλιν αὐτῷ συνεγίνετο. Ἔλεγε δὲ ὡς, εἰ μὴ τις κατ' ἐκείστην ἀκο-
λασταίνει, οὐκ ἂν ἐπιτεύξεται τῆς ζωῆς αἰωνίου. Ἐντεῦθεν οὖν ἐπηύξηται οἱ
ἀπὸ Σιμωνῶν τὰ σπέρματα δεξάμενοι Γνωστικοί. Ὡν οἱ μὲν ἄλλα ἐλήρουν, οἷοι
δὲ καὶ Προῦνικον ὀνόματι γυναῖκά τινα ἐτίμων, καὶ τὴν ταύτης δύναμιν ἐν τῇ
γονῇ καὶ τοῖς καταμηνίαις ἐτέλμων λέγειν· ἄλλοι δὲ καὶ Καυλακᾶν ἐδόξαζον.
Ἔστι δὲ ταῦτα πάντα ἡδυκάδειαν σημαίνοντα ὑπὸ τουτωνῶν τῶν τὴν ἀισχυρογίαν
τιμῶντων ἐρευρημένα. Τὸ γὰρ Προῦνικας συνουσίας ἐστὶ ἐνδεικτικόν. Ἐπι γὰρ
τῶν τὰ σώματα διακορύντων, Ἐπρουνίκευσε (al. Ἐπρουνίκευσαν) τήνδε, οἱ
Ἕλληγες ἔλεγον. Τὸ δὲ Καυλακᾶν (al. Καυλικᾶν) καλῶς μὲν ἐρρέθη παρ' Ἐ-
βραίοις, παρὰ δὲ τοῖς Γνωστικοῖς ἀισχυρῶς μετελήφθη. Ἐν γὰρ τῇ ἰβ' ὀράσει
τοῦ προφήτου Δαυηλ εὐρηται οὕτως· Σαυλασᾶν σαυλασᾶν, καυλακᾶν καυλακᾶν,
ἦτοι Θλίψις ἐπὶ θλίψει, ἐπις ἐπ' ἐπιδι. Πολυώνυμοι δὲ εἰσιν οἱ Γνωστικοὶ οὗ-
τοι. Οἱ μὲν γὰρ Βορβοριανοὶ καλοῦνται διὰ τὸν βορβοροῦδῆ ἑαυτῶν βίον (cod.
Morell. τὸν βόρβορον, omissis quae sequuntur ἑαυτῶν βίον), οἱ δὲ Κοδιανοί·
κόδα γὰρ λέγεται παρὰ Σύροις ἢ παροψίς· ἀπὸ τοῦ πάντας ἀπατρέπεσθαι τὸ
μετ' αὐτῶν ἐσθίειν διὰ τὸν ἄκρον μολυσμὸν· οἱ δὲ καὶ Βορβορίται (cod. Morell.
Βορβολίται), καὶ Σεκουδιανοί, καὶ Σωκρατίται, καὶ Ραχχαῖοι ὀνομάζονται.
Ἐχουσι δὲ τὰς γυναῖκας κοινὰς, καὶ τὸ πάσης ἀισχυρογίαις καὶ μιαιωσύνης ἀ-
νώτερον, οὐ συγχωροῦσιν ἐν τῇ μίξει τὸ σπέρμα καταβληθῆναι εἰς τὴν μήτραν
τῆς γυναῖκος, ἢ πεσεῖν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ὑπολαμβάνοντες, ταῖς χερσὶ ποτὲ μὲν
ἐσθίουσαι, ποτὲ δὲ φυλάττοντες, καὶ τῷ αἵματι μὲν γίνοντες τῶν γυναικείων ἐμμή-
νων, χρώνται ἀντὶ μυστηρίων. Εἰ δὲ λάθη πεσὸν εἰς τὴν μήτραν καὶ ἐγκυμο-
νεῖ ἡ γυνή, τὸ τεχθὲν αὐτίκα λαμβάνουσι, καὶ θλώντες ἐν ὄμφῳ μὲν γίνουσι ἐκείνη
μέλι καὶ κίπερι καὶ μῦρά τινα, καὶ πάντες αὐτοῦ γενομένοι τῷ δοκτύλῳ, Εὐ-
χαριστοῦμεν, φασίν, ὁ θεός, ὅτι οὐκ ἐνεπαχθῆμεν ὑπὸ τοῦ Ἄρχοντος τῆς ἐπι-
θυμίας, ἀλλὰ συνελθέμεν τὸ παράπτωμα τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ τοῦτο ἡγούνται
Πάσχα τέλειον. — 1. 5. ab inf. διδασκάλιον Ven. — 1. 4. ab inf. χεῖρους Ven.
— 1. 3. ab inf. ἐκέκτητο Ven. — 1. 2. ab inf. Βασιλεῖδους Ven. — Ibid. καὶ
τοῦ τοῦ Καρπ. Ven.

Pag. 204. 1. 5. ἄλλοις βούλεται, τὸν Ven. — 1. 7. ὑπερβεβηκίτων Ven.
1. 12. φησὶν om. Ven. — 1. 13. Pro ἔσχη in Bas. est ἔσχη. — 1. 18. Repone
ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων γινομένων ex Ven. — 1. 20 — 23. Verba ἐλευθερωθεῖσα ἡ
αὐτῆ ψυχῆ - - - διὰ πασῶν τῶν πράξεων omissa sunt in Ven. — 1. 26. πρα-
ξίσις om. Ven.

Pag. 206. 1. 8. Μαγείαι γὰρ π. αὐτοῖς ἐπενερόντηται Ven. — 1. 10. φίλτρον
Ven. — 1. 15. κατισχύσαι διὰ τῶν τοιούτων Ven. — 1. 24. ἀνημόστου Ven. —
1. 26 — 27. Verba ἐκκλησίας τοιούταις - - - ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ omissa in Ven.

— 1. 29. πάντας, quod Petavius suspicatus erat, nunc firmat etiam Ven. — 1. 5. ab inf. προσεγγίζοντες, εἰ μὴ τι ἂν πρὸς Ven. — 1. 2. ab inf. τὸ ἐπίκλαστον τὰ τῆς ταυτ. κακίας θηράσσονται Ven.

Pag. 208. 1. 1 et 2. τὰς κακακίας (sic) αὐτῶν πρ. τὰ ἀντ. ἀναποδοθησεται Ven. — 1. 12. δεῖξω λ. δυσσομίας Ven. — 1. 17. λαγνετέρων ὀμιλίαν Bas. — 1. 18. εἰδωλολατρίας Bas. — 1. 20. ὀφλημάτων Ven. — 1. 26. μόνον τῆν καὶ ἡμᾶς Ven. — 1. 5. ab infer. Repone ἐν ᾧ εἰ ἐν ex Ven. — 1. 3. ab inf. βάλῃ Bas. — 1. ult. ἐπίλυσιν habet etiam Ven.

Pag. 210. 1. 9. Pro Ἄβολον repone Διάβολον ex cod. Ven. — 1. 13. προσέπαμεν Ven. — 1. 16 et 17. πραξάσαν Ven. — 1. 23. ξηρίου Bas. et Ven. Quod reponeuidum videtur. — 1. 24. λωβὸν Bas. — 1. 26. Corrige Ῥώμης. Mendo Ῥώμη laborat etiam utraque edit. Petav. — 1. 5. ἤλγει pro ἤργει habet Ven. — 1. ult. μὲν pro ἴσμεν est in Ven.

Pag. 212. 1. 6. Σπανίαν Ven. — 1. 13. Εὐάρεστος nomen desideratur in Ven. — 1. 16. Pro οὕτως in Ven. τούτων. Proba scriptura. — 1. 21. χρωμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν ἐκ χρ. Ven. — 1. 23. γεγενῆσθαι, τουτέστιν τὰ ἐκτ. Ven. — 1. 24. εἰκόνας om. Ven. — 1. 30. σωτηρίας φ. Ven. — 1. 33. μαρτίαν Ven. — 1. antepenult. τῆ habet etiam Ven.

Pag. 214. 1. 1. ἡ ἔστιν Bas. — 1. 3. ποιήσωσιν Ven. — 1. 16. τοῦ ἀνωθεν παρὰ Ven. — 17. ἐαυτῷ ποιεῖν Ven. — 1. 24. Repone ἐβούλετο, ἢ ἐβούλετο καὶ οὐκ, uti legitur etiam in Ven. et Bas. Eodem vitio laborat utraque edit. Petav. — 1. 27. σώζεσθαι Ven. — 1. ult. ἄνοια Ven.

Pag. 216. 1. 1. Repone cum accentu αὐτίς. — 1. 2. ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτῶν Ven. — 1. 5. Ἄνε κτίστην. — 1. 11. ἀσύστατον, εἰ παν Ven. — Ibid. δηλητηρίου ἔμπνεον Ven. — 1. 15. τούτων ἦκειν ἑαυτοῦς διὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἀναγκάσωμεν. Ven. — Nicetas Chon. Thes. Orthod. Fid. lib. IV, cap. 2. de Carocrotianis habet haec: Καρποκράτης τις ἐν τῇ Ἀσίᾳ διατρέβων πάσης ἀσχυροργίας ἐγγόνει διδάσκαλος, καὶ πᾶν ἐπιτήδευμα ἀμαρτίας μετῆει καὶ ὑπετίθετο, φάσκων ὡς, εἰ μὴ τις διὰ πασῶν παρελθοί (al. cod. παρελθῆ) τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τὸ θάλημα δράσει τῶν δαιμόνων, οὐ δυνήσεται παρελθεῖν εἰς τὸν ἀνωτάτω οὐρανόν. Ἀπαγορεύει δὲ καὶ τὸν γάμον, καὶ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν οὐ προσέταται. Ἐπενονήνται δὲ παρὰ τοῖς Καρποκρατηνοῖς τούτοις καὶ μαγεία καὶ ἐπιβάλας πρὸς πᾶσαν μηχανὴν δαιμονιώδη. Ἀλλὰ καὶ σφραγίδα διὰ καυτήρος ἢ ἑρπυλίου (sic) ἢ βαφίδος ἐπιτίθειται τῷ λοβῷ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀπατωμένων εἰς δεξιὰ τοῦ τῆς αὐτῶν εἶναι ζηλωτὰς αἰρέσεως. Ὅθεν καὶ Μαρκελλίνα τις ἐκ' αὐτῶν ἀπατηθεῖσα ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀνικίτου ἐπισκόπου Ῥώμης πολλὰς πρὸς τὴν τοιαύτην ἀρεσιν ὑπήγάγετο. Εἰκόνας δὲ ποιούντες Χριστοῦ καὶ Παύλου, ἀλλὰ καὶ Πινδαγόρου καὶ τῶν λοιπῶν φιλοσόφων, ἐν κρυφῇ προσκυνοῦσιν αὐτάς. Ἐπιτελοῦσι δὲ καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια. — 1. 19. φέρειν ἦκει Ven. — 1. 34. Verba ἐν τῷ Ἰορδάνῃ om. Ven. — 1. antepenult. μετ' αὐτὸν τὸν Ven.

Pag. 218. — 1. 6. ὡς ἀγαθόν Ven. — 1. 23. τῆς αὐτοῦ ἀπαλείας Ven. — 1. 29. Repone ex Veneto καὶ τὸν πρὸς αὐτὸν κ. τ. αὐτοῦς ἐλεγχον. — 1. 31. καθιεμένην δεδεμένην ἐν Ven. — 1. ult. μὴ κύνου Ven.

Pag. 220. 1. 1. εἰστήκασαν Bas. — 1. 4. αὐτῶν διὰ τῶν Ven. — 1. 7. κωλύσει om. Ven. — 1. 11 et 12. τοῦ ἁγίου πνεύματος Ven. — 1. 19. ἀπῆλθεν μ. T. καὶ ὡς Ven. — 1. 20. περὶ Τίτου λέγων Ven. — 1. 25. Verba ἐπὶ ἐὰν περιτέμνησθε non agnoscit Ven. — 1. 18. παντὶ τὸ δῆλον Ven.

Pag. 222. 1. 1. τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ Ven. — 1. 7. περιτεμήθητι, quod Petav. ex Vatic. reposuit, habet etiam Ven. — 1. 9. ὑπαπαρχθέντες Ven. — Ibid. πεδανολογίας Bas. — 1. 13. ὠφελήσῃ Ven. — 1. 17. παρὰ τούτους τὰ

Ven. — 1. 22. μήπω ἐγγ. Ven. — 1. 24. Pro ὑμῶν in Bas. est ἡμῶν. — 1. 28. Ἀσάν Ven. — 1. 32. ἀναστάντα Ven.

Pag. 224. 1. 1. ἐπ' ἂν ὡς Ven. — 1. 13. ἀμφοτέρας firmat Ven. — 1. 16 et 17. οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἀπατηθεὶς ὁ τάλας, κ. ἄλλοις ἀτιος γενοῦς Ven. — 1. 18. πάντων εἰρηγομένων Ven. — 1. 25. Πῶς δὲ ἔτι πάλιν Ven. — 1. 27. ὅτι, Πρὶν συνελθεῖν αὐτοὺς εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου· ἔστι Ven. — 1. 31. αὐτοῖς συγγένεσεν Bas. — 1. 33. Συμεῶν Ven. — 1. 34. Οὐδὲ γὰρ κέχρηται Ven. — Ibid. ὅλως, μὴ γένοιτο· εὐφροσεται γὰρ μετὰ Ven.

Pag. 226. 1. 8. οὐ παντὶ σαφῶς Ven. — 1. 10. ἀντίστη Ven. Paulo post repono spiritum in voce ἀποστόλοις. — 1. 16. αὐτῶν post μεθ' ἡρῶας abest a Ven. — 1. 21. καθωφέγησιν Bas. — 1. 25. σιπιδων Ven. — Paulo post pro κομῆση in Bas. est κοσμάση. — 1. 26. ἐρυθραῖς, ἔχουσι δὲ οὐκ αἰγῶς Ven. — 1. 30. διαθήκης, κατάγων ἀπὸ Ven. — 1. antepenult. στίβη pro σήψην habet Ven. — 1. ult. Pro χωρῆσαι in Ven. est διεξίναί. — Ibid. Repono ἐν τῇ τοῦ Ἰησοῦ. Articulos τῶν desideratur etiam in atraque edit. Petav.

Pag. 228. 1. 5. Καθάπερ γὰρ Ven. — 1. 6. ὁμοια ἀλλήλοις κεκτ. Ven. — 1. 7. οὕτε ἀντὶ τὸ Ven. — 1. 16. τὴν ὑπόθεσιν ποιῶμαι Ven. — 1. 18. ab inf. ἡμῶν καὶ σωτῆρ Ἰησοῦς Χρ. Ven. — 1. antepenult. ἡμεῖς om. Ven. — Ibid. ἠρωτημένοι Ven.

Pag. 230. 1. 7. ἤρκασεν θρόνος Ven. — 1. 10 et 11. ἕως αὐτοῦ ἔχει ἠγούμενοι Ven. — 1. 13. ἀρχιερατικοῦ Ven. — 1. 14. χρόνων Σαλῆνας Ven. — 1. 16. Corrige Ἀγγ. τοῦ Ῥωμαίων. — 1. 20. Ἀσύν, βασιλεῖς Ven. — 1. 21. τῶν ἀπὸ οὐα Ven. et pro αἰνυμάτων praebet αἰνέσεως. — 1. antepenult. εὐθύς abest a Ven.

Pag. 232. 1. 1. Verba ἐκ γυναικὸς τοῦ (Bas. τῶν) Ἰωσήφ om. Ven. — 1. 4. Ναζωραίων repono ex Bas. et Ven. Ναζωραίων mendum est ed. Petav. Colom. repet. — 1. 6. ἠύρομεν Ven. — 1. 10. καὶ ἄλλοι ἄλλα. Καὶ Ven. — 1. 11. ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑπερημ. Ven. — 1. 15. καθεζομένω Ven. — 1. 17. Repono ex fide et auctoritate Veneti τοῦ τότε βασιλείου. — 1. 28. εἰπεῖν, αὐτὸ δὲ ἦν, om. Ven. — 1. 31. καὶ ἦτοι ἐξ ὑποθέσεως τούτου Ἰεσσαῖοι Ven. Quod reponendum est. — 1. 33 et 34. Verba τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου om. Ven. — 1. antepenult. Repono καὶ ὡς ἔχει pro ὡς ἔχει. Abest ea particula etiam in utraque edit. Petav.

Pag. 234. 1. 1. καὶ τὴν ὑπόθεσιν, omisso τούτου, Ven. — 1. 7. τούτους μοναστηρίους Ven. — 1. 10. τῶν Πάσχα Ven. — 1. 17. προσέχοντες Ven. — 1. 18. σκοποῦ τινος Ven. — 1. 19. ἢ εἰς χρησιμότητα Ven. — 1. 22. τῶν ἀπὸ πυράς (sic) Ven. — 1. 16. πιστεύουσι, εἰδότες δὲ αὐτὸν ἐν N ἐν γ. συλληφθέντα, καὶ ἐν Ven.

Pag. 236. 1. 5. ἠύρομεν Ven. — 1. 9. ἀσμένως abest a Ven. — 1. 25. Verba ὡς περ οὖν καὶ ἦσαν non agnoscit Ven. — 1. 26. παρ' ἀλλήλων Ναζ. οὐκ ἀπακιναινοτο Ven. — 1. 28. κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Ven. — 1. 30. αὐτὸν αὐτὸ κώμη abest a Ven. — 1. 5. ab infer. ὑφήγησιν Ven.

Pag. 238. 1. 2. πάλαι διαθήκη, καθάπερ Ven. — 1. 4. καθάπερ παρὰ Ven. — Ibid. οὐδὲν τι Ven. — 1. 9. διάλεκτῳ (sic) Ven. — 1. 11. σιγήρα Ven. — 1. 21. Συρίας Ven. — 1. 22. Κωκάβ ἢ Χωγάβ ἢ δὲ Ven. — 1. 24. Pro μαθητῶν τῶν ἐν in Ven. est ἀποστόλων ἐν. — 1. 26. Pro ἐπειθὴ in Ven. Regitur δὲ ἦν. — 1. 4. ab infer. καταλύων Ven.

Pag. 240. πᾶς, αὐτὸ δὲ, om. Ven. — 1. 7. σέξαι ante πολλάκις inserit Ven. Quod reponendum est. — 1. 8. Πῶς δὲ οἱ Ven. — 1. 12. τοῦ Χριστοῦ χάριτος Ven. — 1. 13. ἁγίου om. Ven. — 1. 19. Ἰουδαίων πάντες πρὸς Ven.

— 1. 20. Venetus firmat emendationem Cornarii ζωδεν, et inserit καὶ ante ἀνστάμενοι. — 1. 21. τοῖς τῆς Ven. — 1. 22. ἀναθεματίζουσι τρεῖς τῆς ἡμέρας φαίσκοντες Ven. — 1. 23. Ναζ. Δῆδεν γὰρ Ven. — 1. 30. βληχρὰν καὶ ὄδ. ἐμπροητικὴν Ven.

Pag. 242. 1. 5. κοσμήση Ven. — 1. 15. ἐμπνεον, pro ἐμπλεων, Ven. — 1. 18. ἔχειν τὸ ἐπώνυμον μόνον (οὐ γὰρ δῆπου τὴν κτλ. Ven. — 1. 24. μὲν γὰρ ὦν Ven. — 1. 27. κατ' αὐτόν Ven. — 1. 33. τῶν Ἰουδαίων οὐ προσετέχεν Ven. — 1. 35 et 36. Verba ἐπιτελεῖται -- διαπράττεται absunt a Ven.

Pag. 244. 1. 3. Ἰάκωβον διὰ τὸν ἀδελφόν Ven. — 1. 6. Πέρειαν Ven. — 1. 7. τὸ πλεῖστον, ἐν Πάλλῃ Ven. — 1. 8. τῆς Βανείας Ven. — 1. 11. τῆς Καρνάμ, Καρνάμ καὶ Ven. — 1. 14. Repone ex Ven. Ναζαραῖοι. — 1. 20. οὗτος ὁ Ἐβλὼν habet etiam Ven. — Ibid. ἐν (?) σκέρατος ἀνάδρωος τοῦ Ἰωσήφ Ven. — 1. 25. Ven. Σαμφηνοῖς καὶ Ἑσσηνοῖς habet. — 1. 29. ἀνωθεν μὲν αὐτὸν ὄντα, πρὸ πάντων δὲ αὐτὸν κτισθέντα Ven.

Pag. 246. 1. 5. Post Κήρυξον inserto καὶ Μήρινον, quae verba me invito exciderunt. Desunt etiam in utraque edit. Petav. — 1. 16. Repone Ἦν δέ τις ἐξ αὐτῶν. — Ibid. Ven. habet Ἰώσηπος. — 1. 18. τοῦ βασιλέως Ven. — 1. 24. In cod. Ven. margine annotata leguntur haec: Καὶ ἐν τοῖς Ἰουδαίαις ἀπόστολοι ἐκαλοῦντο. — 1. 30. Ἔσται δὲ διανοηθῆναι εἰς καὶ ἄλλοι οὖς ἔδοντο Ven. — 1. 4. ab infer. γὰρ τὸν ἐπίσκοπον διὰ τοῦ Ven.

Pag. 248. 1. 3. ἐγνώκασιν Ven. — 1. 11 et 12. Βαρκελλας πόλεως, εἰς ἔξορ. Ven. — 1. 15. κατ' αὐτῶν Ven. — 1. 25 et 26. κόμης ἦν Ven. — 1. 27. ἐπὶ οὐκ ἂν ὑπ. κἀν ἐν τ. π. διατριβὴν Ven. — 1. 6. ab infer. δεσ οὔτε ἐτόλμα Ven. — Ibid. Dele καὶ ante κρυφαίως ex auctoritate Veneti, qui habet ἀλλὰ κρυφαίως. — 1. 4. ab infer. οἶμαι δὲ τάχα ὅτι Ven. — 1. 3. ab infer. μὲ πως Ven.

Pag. 250. 1. 1. ἐπίσκοπον αὐτὸν καταστήναι Ven. — 1. 2. συνήφθα δευτέρα τῆ Ven. — 1. 4. Corrige ὑπό. — 1. 9. Καὶ γὰρ καὶ χρυσίον Ven. — 1. 10 et 11. χεῖρα, φημι, ἐπέδωκε Ven. — 1. 21. χειροῖν (?) αὐτόν Ven. — 1. 27. ἤρην Ven. — 1. 30. ἠύρατο Ven. — 1. 31. Repone ex Veneto Πράξεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίων Ἑβραϊκὸν φύσει ὄν, ἐκ τούτων. — 1. 5. ab inf. καταληφθεὶς Bas., vitio non insolito. — In voc. νεὶ restitue spiritum. — 1. ult. Ad verba οἶμαι Ἰουδας leguntur in cod. Ven. haec in marg. annotata: Ἐκ τούτου δυνατόν λαβεῖν πότε τῷ ἁγίῳ Ἐπιφανίῳ τὰ κατὰ αἰρέσεων συνήχησθαι, εἰ γε τὸν μὲν Ἰώσηπον ἐν τῷ κατὰ Κωνσταντὶ (sic) διωγμῷ τὴν περὶ τοῦ πατριάρχου ιστορίαν λέγει αὐτὸν ἀναθέσθαι, αὐτὸν δὲ διὰ τὸν χρέον ἐξεκάλειον παραδραμεῖν οὐκ ἔχειν ἀκριβῶς τὰ δνόματα μνημονεύειν.

Pag. 252. 1. 8. παρήνουν αὐτῶς. Ὁ δὲ μᾶλλον Ven. — 1. 11. εἰς τὰ δάρα, εἰς Ven. — 1. 17. ἐτύγχανεν Ven. — 1. 25. πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ δῶρα Ven. — 1. 31. Ἄγουσι γὰρ Ven. — Ibid. πλησιετέροις Ven. — 1. 4. ab inf. ἐπιπορισμούς Ven. — 1. resultat. ταῦτα abest a Ven. — 1. ult. πρεσβύτου Ven.

Pag. 254. 1. 1. ταλανήσας Ven. — 1. 9. ἀμυδρῶς Ven. — 1. 11. τὰ ἄλλα om. Ven. — 1. 12. καὶ ἐμαμήξαντες καὶ κ. Ven. — 1. 23. σου γοικίς Ven. — 1. 25. ἰαθῆσται Ven. — 1. 26. σκληραγενίχ tuetur etiam Ven. — 1. 28. παρ' αὐτοῖς Ven. Quod reponendum est. — 1. 29. τις πρεσβύτης Ven. — 1. 31. Corrige γεγεννημένον. — 1. 4. ab infer. ἀπὸ ἄλλου Ven.

Pag. 256. 1. 1. ὀρνὴν Ven. — 1. 3. Θαυμάζοντος δέ μου καὶ ἐρωτῶντος τὴν Ven. — 1. 10. νόσση Ven. Ita hoc vocab. plerumque scriptum est in eo libro. — Ibid. πρεσβύτου Ven. — 1. 18. ἐπαλάσσει με κἀγὼ Ven. — 1. 19. περιέη Ven. — 1. 23. τὸ ὕδωρ cum Vatic. habet etiam Ven. Item

ἐράντισιν. — 1. 29. καὶ ἀναστάς καὶ θεώμενος Ven. cum Vatic. Paulo post iidem libri consonant in imperfecto ἐκρυπτε, nisi quod Ven. ἐκρυπτεν habet.

Pag. 258. 1. 2. αἱ ἐνεργῶν τοῖς ἀγαπῶσιν Ven. — 1. 9. Ἰουδαίων ἐπρα-
τεν Ven. — 1. 11. ὃς λεληθότος Ven. — 1. 12. In margine libri Veneti an-
notatum legitur: Τινὰς ἐκάλουν Ἰουδαῖοι ἀποστόλους· καὶ ὅτι (?) ἀξίωμα ἦν ὑπὸ
τὸν πατριάρχην. Cf. supra ad pag. 246., ubi similia occurrerant. — 1. 14. ἐπε-
τέλει πρ. π. τῶν κατασταθέντων Ven. — 1. 18. μικρὸν Ven. — 1. 27. κισκῶν
τὸν Ven. — Ibid. Ven. ἀπαρπαχθέντα ἐτόπασαν, μὴ παραπόλωλεν. — 1. 7.
et 8. φιλοῦται habet Ven. — 1. 10 et 11. σωτήριον Ven.

Pag. 260. 1. 4. βασιλ. προστήσασθαι Χρ. Ven. — 1. 9. τινα non agno-
scit Ven., qui pro ἄλλου ἔθους exhibet ἄλλο εἶδον (sic). — 1. 15. διαμειναν
Ven. — 1. 17. Verba διὰ τετραπήγων abest a Ven. — 1. 18. ἀνεγνηγεμένους
Ven. — Ibid. ἀρχ. ποιμνιὸς (?) τῆς ἐκκλ. Ven. — 1. 23. Corrige Μαγείαις.
Pro ἀπέχοντο in Ven. εστ ἀπέσχοντο. — 1. 27. ἐπιτεταγμένοι, φημι δὲ οὐ πᾶσι
τοῦν Ven. — 1. 30. ἐν ἀγγελῶ Ven. — 1. 35. ἀγγελῶ Ven.

Pag. 262. 1. 14. τὴν ἱστορίαν τῆς εἰς Ven. — 1. 16. οὐχ ὄλου δὲ πλη-
ρεστάτου, ἀλλὰ νεοθενμένου καὶ ἠκρωτηριασμένου Ven. — 1. 24. Verba καὶ
Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην non agnoscit Ven. — 1. 25. ἠκολ. μου Ven. — 1. 32.
ἐγκρίδα ἐν μελ. Ven. — 1. ult. τοῦ θεοῦ om. Ven.

Pag. 264. 1. 3. Corrige γεγέννηκά σε. — 1. 5. Vox κύριε non legitur
in Ven. — 1. 17. προείπομεν Ven. — Ibid. Repone ἐν εἵδει περιστερᾶς. Vox
εἶδει (pro quo in ed. Petav. Paris. mendose ἔδει) omissa est in edit. Petav. Co-
lon. repet. — 1. 21. ἀναγγ. αὐτῶ Ven. Quod reponendum est. — 1. 24. μῆ-
τηρ καὶ ἀδελφοὶ οἱ π. Ven.

Pag. 266. 1. 7. ἐρωτήση Ven. — 1. 9. συνετῶς Ven. — Ibid. καὶ
ἐπιμειξίας σωμάτων Ven. — 1. 22. Verba καὶ οὕτω κ. ἐκκ. υἱὸν θ. κληθέντα non
comparent in Ven. — 1. 24. ἀλλὰ κεκτίσθαι Ven. — 1. 25. Verba μερίζονα δὲ
κῦτῶν ὄντα non leguntur in Ven. — 1. 28. Ἦλθεν Ven. — 1. 30. δόλια ἐπι-
σημᾶτα habet etiam Ven. — 1. 31. ἀσεβείας ζυμλευ ἐνδέντες οὐ παρέργως
Ven. Quod omnino reponendum est.

Pag. 268. 1. 7. μηκέτι λαβόντα τὴν τοιαύτην κόρην Ven. — 1. 8. Cor-
rige περιτομῆς, pro quo operae perperam ἐπιτομῆς. Idem vitium reperitur in
edit. Petav. Colon. rep. — 1. 11. Alterum πτωχός om. in Ven. — 1. 21. αὐ-
τοῖς φυλάττεται; Ὅταν Ven. — 1. 22. Corrige τις, cum operae mendose reddi-
derint π. — 1. 28. οἱ ἀπ' αὐτοῦ Ven.

Pag. 270. 1. 3. παρ' ἐτέρῳ Ven. — Ibid. Repone ex Veneto ἡμῶν μὴ
εἰρησῶσαι. — 1. 4. ἔσχην τὸ Ven. Quod ad annot. adinet, monendum est vi-
tium τὸ εἶχε extare in ed. Petav. Colon. repet., non in ed. Petav. Paris. — 1. 6.
Ναζαρετας Ven. ναυατάς Bas. — 1. 9. In annot. (3) post voc. Petavii insere
Colon. repet. Nam in ed. Petav. Paris. recte legitur διδασκάλων. — 1. 10. οὐ-
τοι om. Ven. Ab eodem libro absunt quae paulo post sequuntur verba καὶ οὐχ
ἐκκλησῶσαν. — 1. 11. γάμῳ ἐπιτρέπουσι τὰς συναφ. Ven. — 1. 14. ἀδεῶς ἐφίε-
ται Ἀβραάμ Ven. — 1. 16. Verba οὐδὲν δὲ ὄντα absunt a Ven. — 1. 17.
οὐκέτι om. Ven. — 1. 26. καὶ Χριστὸν om. Ven. — Ibid. προείπαμεν Ven. —
1. 19. τινα ρητὰ ἀποβ. Ven. — 1. 20. Verba περὶ ἐμφύχων βρώσεως desideran-
tur in Ven.

Pag. 272. 1. 1. ἐπιγράφεσθαι Ven. — 1. 3. Σαμφῶ Ven. — 1. 6 et 7.
ἐπατηλῶ Ven. — 1. 11. ὑπολάβη Ven. — 1. 12. ὄστε τὸ Ven. — 1. 13.
κρέας cum Vatic. tuetur etiam Ven. — 1. 19. ἐποίησεν Ven. — 1. 22. ἐλέγχω
Ven. — 1. 25. ἐξέτισσε Ven. — 1. 30. ἐλέγουτ' ἄν Ven.

Pag. 274. 1. 2. σπέρματος ἀνδρός φιλόν Ven. — 1. 6. ἔλεγεν, οὐ πῶ-
τως Ven. — 1. 14. πλανημένων Ven. — 1. 17. χειρίζομένου Ven. — 1. 18.
εὐαγγελιζόμενος Ven. — 1. 25 et 26. Repone ex Ven. Θεοῦ υἱὸν λόγον —
Ibid. καὶ ἀπ' αὐτῆς, sine ὡς, Ven.

Pag. 276. 1. 1. ἐν τε τὸν Πιτρὸν Ven. — 1. 3. σωτήρος ἐξουκρίτη
ὅτι Ven. — 1. 5. μόνον τοὺς πόδας μου, ἀλλὰ κ. τ. κερ., τοῦ δὲ κυρίου τῶ
λέγοντος ὅτι Ven. — 1. 7. ὅπως Ven. — 1. 9. ἐν τῷ εὐαγγ. Ven. — 1. 11 et
12. διδ. διδασκαλαίς Ven. — 1. 14. Verba καὶ πυγμῇ τ. χ. νεκτομένους absent
a Ven. — 1. 11 et 12 ab infer. Verba ἕνα μὴ τις μαθ. εἰς τ. ἑαυτοῦ ὑπόκειν
absunt a Ven. — 1. penult. αὐτοὶ προσέειπεν Ven.

Pag. 278. 1. 17. οὐ βεβδελυκται. Ἄρα ceteris omissis, Ven. — 1.
ab inf. τὸ σαφὲς Ven.

Pag. 280. 1. 8. αὐτός, αὐτὸ Ἰωάννης, om. Ven. — 1. 11. Verba ἐπί-
ριος, post ὅτε, om. Ven. — 1. 13. ὅτι ἐ ζῆλος Ven. — 1. 18. Πολιτεία κα-
τέχων Ven. — 1. 9. ab infer. ἐπ' αὐτῇ Ven. — 1. 5. ab infer. βαλακτιῶν, καὶ
κατορύξη ἡμᾶς μετὰ Ven. — 1. 3. ab inf. Πολυχρόνιος δὲ Ven. — 1. presē-
ως τοῦ Τραϊανοῦ Ven.

Pag. 282. 1. 2. ὡς πάντι Bas. Vox ἀποστολικῆ cum Vatic. delet etiam
Ven., qui idem postea τὸ δῆλον. — 1. 3. Verba ὡς βλασφημοῦντες αὐτὸν ἐ-
γούσι non habet Ven. — 1. 10. Γαμαλιήλου Ven. — 1. 11. τὰ κηρύγματα, sine
δεινὰ, Ven. — 1. 19. θαρσέα Bas. — 1. 27. ἄλλοις, καθότι συνέβαλεν Ven. —
1. 29. ὅπου firmat etiam Ven. — 1. 32. πολέμων, ὅτι καὶ εἰς σκιεῖς Ven.

Pag. 284. 1. 1. διὰ τὸν ὑπομεσόντα Ven. — 1. 2. κατοικήσαντες Ven.
— 1. 6 et 7. τὰ θρέμματα, καὶ κορ. Ven. — 1. 7. Ven. habet ὅτι διὰ τί ἐπα-
χύνετε σ. τοῦ ἐλθεῖν; πρὸς αὐτόν. — 1. 8. ἐρρύσατο Ven. — 1. 15. Οὐκὶν
om. Ven. — 1. 19. ἡγούμενοι om. Ven. — 1. 20. Verba δι' οὓς ἐξισ. κηρύ-
ζουσι om. Ven. — 1. 24. φησὶν, pro quo edidi φασὶν, retineri potest cum li-
bris. — 1. 26. Pro κλειθρα in Ven. est καὶ ερα. — Ibid. Ven. φάμμος ἐπο-
θαλάσσης καὶ προστάγματος, ὡς. Reponendum igitur θαλάσσης post ὄρεα in
versione lat. (pag. 285. l. 27.) dele comma post portae. — 1. 5 et 4. ab infer.
ἐγείρειν τὰ σγ. Ven. — 1. penult. ἑαυτοῦ λυμ. Ven. — 1. ult. καὶ ἐκπῶ β-
βρῶσκον ἑαυτῷ ἀναλωτ. Ven.

Pag. 286. 1. 4. καταβρωκῆναι Ven. — 1. 10. παιδίον γεννηθεῖς. Δεῖ-
Ven. — 1. 11. προέλαβεν (an προέβαλεν?) Ven. — 1. 15. Melius Ven. τῆ
περὶ τῆς περ. — 1. 16. περιτεμηθεῖσθαι nec Ven. agnoscit. — 1. 20. Pro βρα-
χεῖς in Ven. est ἀδασίς. Quod si non praefers corrigendum fortasse erit βρα-
δεῖς. — 1. 5. ab inf. Verba ἕως αὐτοῦ τ. χρ. δ., καὶ ἐν αὐτῷ ἀφιστ., εἰς τ.
δὲ μεριστάμενον non leguntur in Ven.

Pag. 288. 1. 7. αὐτὸν δοθέντα Ven. — 1. 11. βουλέμενοι om. Ven. —
1. 12 et 13. Φίλιππος τῷ Ἰωάννη, καὶ Ἰωάννης τῷ Ἰησοῦ ἔφη Ven. — 1. 18
ἀληθ. καταμανθάνουσιν Ven. — 1. 20. Verba ἀκούσονται ὅτι om. Ven. —
1. 22. Verba ἑαυτὸν ἀνείληφέναι om. Ven. — 1. 26. δέδωκε Ven. — 1. 29.
Verba Ἄλλως τε om. Ven. — 1. 6. ab inf. Ex Ven. restitutum est νῦν τῶ-
την Χριστὸν περιτεμηθέντα βεβ. — 1. 4. ab infer. Repone γεννηθήσεται ex Ven.
— 1. 3. ab inf. Corrige πρεσβύτες. — Ibid. Pro ὁ κύριος Ven. habet τοῦ κυ-
ρίου λέγοντες.

Pag. 290. 1. 3 et 4. Repone iteram γεννηθήσεται ex Ven. — 1. 5. ἐν-
τῷ καὶ om. Ven. — 1. 14. ὑποδείξη Ven. — 1. 24. αὐτῷ, post προσεκήρυ-
σαν, om. Ven. — 1. antepenult. ὅτι ὅτε ἐξηλθεν Ven.

Pag. 292. 1. 1. αὐτοῦ ἀνήλθον Ven. — 1. 10. τουτέστι πατὴρ τοῦ ἔθνος
οἰκοδομηθῆ Ven. — 1. 13. ἀλλ' εὐδὺς θαλασσωτέρως (corr. θαρσαλωτέρως)

ἐν τοῖς Ven. — 1. 19. τοῦ Ἰωσήφ Ven. — 1. 21. ὁ καιρὸς διηγ. Ven. — 1. 23. ματαιοπροσῆνης firmat etiam Veneti auctoritas. — 1. 24. Verba ὅτι οὐ π. ἦν Ἰ., ἀλλ' ἐν τ. π. ἐνομίζετο non habet Ven. — 1. 4. ab infer. Δάβε σοι Ven. Quod praeferendum videtur. — 1. ult. ἐφ' ἧς ζῦγος Ven.

Pag. 294. 1. 17. εἶδον οἱ ὄφθ. Ven. — 1. 21. κόκκος, δηλοῖ δὲ τὸ μηδ. Ven. — 1. 30. παρὰ τὸν ἰδιάζον τὴν τῶν ἀνδρ. Ven. — 1. 5. ab infer. χωρεῖν οὐκ ἠδύναντο Ven.

Pag. 296. 1. 3 et 4. πρὸ χιλίων ἑξακοσίων ἐτῶν Ven. — 1. 5. πᾶσιν Ven. — 1. 10. ἐπὶ σὲ abest a Ven. — 1. 15. Καὶ εἰσῆλθον Ven. — 1. 19. ἐπροφήτευτο Ven. — 1. 26. ὅτι ἦδει Ven. — Ibid. προεφήτευσεν τῷ ῥήματι τῆς Ven. — 1. 27. τὸ δῆλον, vitio assueto, Venetus. — 1. 28. καὶ προφητεύσασα om. Ven. — 1. 30. ἐπ' αὐτὴν cum Vatic. servat etiam Ven.

Pag. 298. 1. 3. ἐπέθετο Ven. — 1. 7. Ad voc. Σάββατα in cod. Ven. marg. leguntur haec: Τὸ πολλὰ τὸ σάββατον δηλοῖ. Quae non capio. — 1. 12 et 13. Verba τὴν λεγομένην μ., κ. τ. ἄλλην, ἣν λ. μικρὰν om. Ven. — 1. 23. ἡμῶν, post ἀμαρτιῶν, om. Ven. — 1. 26. Verba Νῶε γὰρ ἀνάπ. ἐρμηνεύεται om. Ven. — 1. 7. ab infer. καὶ αἴδιον abest a Ven. — 1. 2. ab inf. Repone cum Vatic. et Ven. ἔλυσεν ἐν τῷ ναφὶ τὸ σάββ. — 1. ult. ἐνδεδεχθῆ Ven.

Pag. 300. 1. 4. Repone ex Ven. et Vatic. σαββάτου καὶ περιτομῆς. — 1. 7. καὶ περιτεμνόμεντες (sic) Ven. — 1. 9. ἐνωσάν λοιπὸν Ven. — 1. 10. καὶ ἔλυσαν αὐτὴν τὴν περιτομὴν καὶ τὸν ὄρον τοῦ πρ. Ven. — 1. 13. Etiam Ven. habet τοῦ ἁγίου Ἀβραάμ. — 1. 18. καὶ Ἐλισάβετ, καὶ Μάρια Ven. — 1. 24. Ἐβρίων περὶ περιτομῆς Ven. — 1. 25. καὶ μηρεῖς τῶν Ven. — 1. 5. ab inf. τῆς ἐν αὐτῷ κ. περιτομῆς καὶ δι' αὐτοῦ καταλυθείσης Ven.

Pag. 302. 1. 8. Παῦλος εἶπεν Ven. — 1. 14. ματαιοπροφνεῖς Ven. — 1. 16 et 17. χρόνος διὰ π. μαρτυριῶν Ven. — 1. 23 et 24. ἐλλειπῶς. Ven. — 1. 8. ab infer. Etiam Ven. habet ἡ ἐκ γενετῆς παραλυτικόν. — 1. penult. ἐνεργεῖς Ven.

Pag. 304. 1. 2. ἀλλὰ παρὰ τοῦ ὀνόμ. Ven. — 1. 5. Verba αὐτὸν γεγενῆσθαι om. Ven. — 1. 9. Corrige ἀλμῆνοις. — 1. 12. Pro τῶν τόπων Ven. habet τῶν τούτων.

Pag. 306. 1. 3. Corrige Εἰρηναίω. — 1. 23. Corrige Τὴν μὲν.

Pag. 314. 1. 14. Distinguenda haec potius videntur ita ποιήσομαι. Καὶ ἔστι τάδε παρὰ κτλ.

Pag. 320. 1. 11. μοι ἠγείσω Ven. — 1. 12. Verba ὅταν δὴ, ὡς λ. ἐχ. ὀστέων, ἔτι ἐν Αἰγύπτῳ omisa in Ven. — 1. 13. Ἀβριδιτῆ Ven. — 1. 28. δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ om. Ven. — 1. 29. ἀνασῶσαι etiam Ven. habet. — 1. 3. ab infer. Repone μόνων ex Bas. et Ven. pro μόνον. In ed. Petavii utraque extat μόνον.

Pag. 322. 1. 3. τάγματα βούλεται εἶναι Ven. Recte. — 1. 10. ἐφ' ἑαυτοῦ Ven. — 1. 11. ἑαυτῷ Ven. — 1. 18. ἀνακομιζομένους Ven. — 1. 4. ab infer. Verba Ἔχει δὲ οὕτως non agnoscit Ven. — 1. penult. Ἐπὶ est etiam in utraque edit. Petav. — 1. ult. Voc. ψευδεῖς non comparet in Bas.

Pag. 324. 1. 13. κειρανῶ Bas. — 1. 7. ab infer. Corrige μετὰ σοῦ.

Pag. 326. 1. 2. Corrige μετὰ σοῦ. — 1. 9. κειρανότητα Bas.

Pag. 328. 1. 14. Corrige τὸ ἀόρατον.

Pag. 330. 1. 7. κατάληκτος Bas.

Pag. 332. 1. 7. Scribe Πατρός pro πατρός. — 1. 19. ὄρους Bas.

Pag. 334. 1. 1. Scribe Πατρός pro πατρός. — 1. 4. Corrige ἀκατάληκτον.

- Pag. 342.** l. 20. ἀλλ' εἰ μόνους Bas.
- Pag. 344.** l. 3 et 4. Vox θαυρύων Ven. non agnoscit, si fides est alteri, quo usus sum, scripturarum variantium eius excerptori.
- Pag. 350.** l. 6 ante fin. Acue σαρκίον.
- Pag. 352.** l. 1. πρόκλησιν Bas.
- Pag. 354.** l. 11. δ' αὐ' πάλιν Bas. — l. 13. ἐλέγχθησαν Bas. Quod restituendum erat. ἐλέγχθησαν habet ed. Petav.
- Pag. 356.** l. 2. ab infer. ἀμείνους εἶναι λεγ. γεγονέναι Bas.
- Pag. 358.** l. 10. ἐπιδείξωμεν Bas. — l. ult. Verba ἐν μεσότητι, quae delevi, ne cod. Vat. quidem (puncta enim supposita fugerant olim oculos meos) agnoscit.
- Pag. 360.** l. 23. Corrige κακῶς (καλῶς vitiose etiam ed. Petav. utraque) ὑπὸ τοῦ ὑστέρου.
- Pag. 362.** adnot. 3. Corrige αὐτῇ ed. princ.
- Pag. 367.** l. 13. Corr. Sic erat in principio cett.
- Pag. 370.** l. 9. κειθανόν Bas.
- Pag. 372.** l. 9. ἡδὲ γλαυκώπιδας Bas. — l. 21. Repone accentum super Ὠς. — l. 3. ab inf. Corrige Ἡρακλέους. Edd. habent vulgo ἡρακλέος. — l. 2. ab inf. ἐκ ποδῶν Bas.
- Pag. 376.** l. 20. Scribe τοῦδε pro τοῦ δε. — l. 27. Vocula καὶ ante τὰ δε ἐπίγεια delenda est. Debetur is error typographis ed. Petav. Colon. repet.
- Pag. 378.** l. 22. Repone τῆς articulum ante Διάδος. Desideratur etiam in ed. Petav. Colon. repet.
- Pag. 380.** l. 2. Acue ἀριστέρων. — l. 20. τῆν ἐαυτῶν τῷ βίῳ. Ven. — l. 21. Rescribe πρόκλησιν, pro vulg. προῦκλησιν. — l. 7. ab infer. καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς Ven. — l. 3. ab inf. παρ' αὐτῶν Ven.
- Pag. 382.** l. 9. Repone καὶ τίς ἡ γυνὴ ἢ βαλοῦσα. Verba ἡ γυνὴ ἢ ex-ciderunt etiam ab edit. Petav. Colon. repet. — l. 21. καὶ ἄλλου ἑκάστου Ven. — l. 7. ab infer. τὸν δέκατον Bas. — l. 5. ab inf. τῶν δώδεκα Ven.
- Pag. 384.** l. 1. ὡς αὐτοὶ φασί, quod de coniectura prius reposuit, nunc firmo auctoritate cod. Ven. — l. 4. Repone ex cod. Ven. ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔρρευσαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τοῖς ἑνδεκά ἔρρει, τῷ δωδεκάτῳ δὲ σέσωσται. — l. 11. ἐπὶ τὰ ἑξῆς Ven. — l. 18. Ven. pro δογμάτων habet δεσμών. — l. 23 et 24. Repone καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ. Praepositio desideratur etiam in ed. Petav. Colon. repet. — l. 25. ἕκαστος ὑφ' ἑτέρου Ven. — l. 27. ἐχομένην firmat Ven. — l. penult. παρετίωσαν Ven.
- Pag. 386.** l. 2. Ἐπιφανής Bas. Non constans est vet. librorum, nec scriptorum, uti videtur, in acuendo eo nomine consuetudo. — l. 7. παρελευσόμεθα Ven. — l. 8. δ' αὐτοῦ σκεπάσαι Ven. — l. 11. ἐξ αὐτῆς ὄρμ. Ven. — l. 12. Praefero ἔτερα, quae Veneti est scriptura. — l. 13. ὦν post αὐτῶν abest a Ven. — l. 15. Verba Οὐαλεντίνου ὦν, ὡς προσέειπον, ὑπὲρ δε desideratur in Ven. — l. 21. γενομένην Ven. — l. 22. ἰδίῳ Ven., ut ferri possit voc. τῷ ante loῦ. — l. 23. Οὐαλεντίνου Ven. — l. 24. ὑπ' αὐτοῦ τούτου Ven. — l. 25. Repone librorum scripturam ὁμοῦς δ' οὖν. — Ibid. παρεληλυθέναι τὰ κατ' αὐτὸν Ven. et Bas. Igitur τὶ sola extat in edit. Petav. — l. 6. ab infer. ἔχων Ven. — l. 3. ab infer. Repone ὡ' ἀνόητα. Etiam in edit. Petav. Colon. repet. desideratur vocula ὦ.
- Pag. 388.** l. 1. Scribe ὑποκίπτον. — l. 2. εἰς τὸ ἕνα ὄντα Ven. — l. 11. ἐκτός τοῦ ἑνός ὑπ., αὐτός δὲ μεσ. ἐστι, καὶ αὐτῷ προσάγεται Ven. — l. 11 et

12. Venet. cum Vatic. habet Δεξιὰ δὲ ταῦτα. — 1. 15. Praepos. Παρ' ante ἡμῖν non agnoscit Ven. — Paulo ante ῥυθμῆση Bas. — 1. 22. Repone νότων τε καὶ μσο. Particula καὶ abest etiam ab ed. Petav. Colon. repet. — 1. 9. ab infer. Repone articulum τὴν ante ὑποστᾶσαν, qui abest etiam ab ed. Petav. Colon. repet. — 1. 7. ab inf. κεικτισμένα Ven. — 1. 4 et 3. ab inf. ἀποστᾶσα Ven. Bene. — 1. penult. Verba καὶ τὸ πλήρωμα τῇ ὑστέρᾳ absunt a Ven., in quo paulo post διενεχθήσεται pro προσενεχθήσεται.

Pag. 390. 1. 3 βόσκησιν pro κόσμησιν Ven. — 1. 4. παραλείψω μὲν τι τῶν Ven. — 1. 17. Restitue accentum ἐπιτακτικῆς, ut legitur etiam in Bas. ἐπιτακτικῆ legitur contra in ed. Petav. — 1. 24. περιπίστον Ven. — 1. 27. Particula δὲ, cuius loco reposui τε, potest ferri. — 1. 7. ab inf. τρίψασαν Bas. — 1. 6. ab inf. Ἐπιφανῆς Bas., pro more.

Pag. 392. 1. 2. Ἐπιφανῆς Bas. — Ibid. Repono προστάτη, pro vulg. πρωτοστάτη, ex Ven. — 1. 4. Repone articulum τὴν ante πρόφασιν, qui desideratur etiam in edit. Petav. Colon. repet. — 1. 7. ab inf. λέγωμεν Bas. — 1. 5. ἀλλογηθῆ Bas. — 1. 3. ab inf. καὶ τὸ τῶν praeter Vatic. habet etiam Ven. — 1. ult. ἐλέγχων tuetur etiam Ven.

Pag. 394. 1. 2. Ἐπιφανούς Bas. — 1. 4. καὶ ἔστι πρὸς Ven. — 1. 5. ταυτοῦς ἐκτέθεντο. — 1. 7. ἢ πάντων edd. utraque. — 1. 6. ab inf. Voc. γὰρ post τραγικὸν delet Ven.

Pag. 396. 1. 6. Vox ἐπίσκοπος abest a Ven. quoque. — 1. 9. κεικτόνων γένημα (scrib. γέννημα), καὶ Ven. — 1. 21. πολλαὶ καὶ dele ex auctoritate non Vatic. solum libri et Vet. Interpr., sed ex Veneti quoque libri. — 1. 7. ab inf. Καὶ πολλῆ τίς ἔστιν ἐν Ven.

Pag. 398. 1. 8. Ἐπιφανῆν Bas. — 1. 9. Scaligeri emendationem ἀπέμολήσαντας confirmat nunc Veneti auctoritas. — 1. 11. ἑτέροις τρῖσιν Ven. —

1. 17. διαῖεον ἐκάλ. Ven. In cod. Rhedig. extat διαῖεον, manu haud diversa scriptum et correctam. — 1. 4. ab infer. μὲν τι extat in utraque edit. Petav.

Pag. 400. 1. 5. ἐπιβουλεύσει edit. Petav. utraque. — 1. 11. κατάλειψιν Bas. — 1. 14. ἐπιτετέλακε reperitur etiam in Ven. — 1. 16. Ven. plenius ὄλος νοῦς, ἔλος φῶς, ὄλος ὄφθ. — 1. 11. ab inf. πεποτημένη habet etiam Ven.

Pag. 404. 1. 23. ἀκόλλεσθαι Bas.

Pag. 408. 1. 1. Corr. καταριθμεισθαι. — 1. 4 προφοραῖς Bas. — 1. 5. ἐπιθυμήσης Bas. — Ibid. ὁμῶσαι Vatic.

Pag. 410. 1. 6. Repone articulum τὴν ante ἀλήθεια. — 1. 18. Repone ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τελείου.

Pag. 412. 1. 3. Repone οὔσης τε καὶ ὁμοί. Particula τε legitur in Ven. Bas., et in ed. Petav., abest solummodo ab ed. Petav. Colon. repet. — 1. 10. μετὰ καὶ τοῦ, quod libri vulgo praebent, commode ferri potest. — 1. 12. Pro κατὰ τῆς συντομίας magis nunc placeret ἐκ τῆς συντ. Aut restituenda vulgata scriptura — 1. 18. φρενοβλαβίας Bas. — 1. 6. ab inf. Etiam Ven. habet τῶν οὐκ οὐσῶν, ὡς ὑπαρχουσῶν. — 1. penult. εἰ δὲ τις περιτύχοι Ven.

Pag. 414. 1. 7. παρ' ὑμῖν habet Ven. cum Vatic. — 1. 11. Venet. auget Ἡσίοδον, καὶ Ἰκέσιον, καὶ Στήσ. — 1. 16. εἰδωλοατρίας Bas. — 1. 18 et 19. Verba καὶ τῶν κατὰ σὲ (ita corr. pro κατὰ σε), ἤδη τ. σ. κρ. τ. ἐλεγχον om. Ven. — 1. 20. Repone Διὰ δὲ τῶν. Particula δὲ excidit etiam ab edit. Petav. Col. — 1. 27. ἀ δὲ γὰρ αἱ ὄφ. Ven. — 1. 28. καιρῶς tuetur Ven. quoque. — 1. 29. ζιζανώδους Ven.

Pag. 416. 1. 8. ἐν τῇ Πεντατεύχῳ Ven. — 1. 18. Ven. plenius πατέρα

αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα. — 1. 20. Corrige "Ο οὖν pro 'Ο οὖν. — 1. 23. ὅτι ἐ-
mat Ven.

Pag. 418. 1. 2. Corr. ὁμοιωμάτων. — 1. 3. Verba τὴν κακίαν ἔχοντι
ἀδ., ὡς ἔφη, οὔτε non comparent in Ven.

Pag. 420. 1. 15. περὶ αὐτοῦ Ven. — 1. 5. ab inf. Corrige τὰς σὺν
Pag. 422. 1. 1. Restitue, quod suspicabar, προκαλούμενος ex auctoritate
Veneti. — 1. ult. Repone ΤΟΥ ante ΠΡΩΤΟΥ.

Pag. 424. 1. 5. ἐκ πομάτων Bas. — 1. 12. ἐτέρους firmat etiam Ven. —
1. 20. φύσει ὄφιν τὸ praeter Vatic. tuetur etiam Ven. — 1. 6. ab inf. Corrige
ισχυροτέρως. Ed. Petav. fere constanter habet ισχυροτέρως. — 1. 4. ab inf.
ἀβήρων. Bas. In Ven. est ἀβηρών.

Pag. 426. 1. 15. καὶ τὴν παλαιάν Ven. — 1. 9. ab inf. Repone τὴν
δὲ τούτοις. Ita etiam Ven. — 1. 7. ab inf. Ἀπελλαντοὶ habet etiam Bas. 1.
aeqq. idem Ἀπελλής.

Pag. 428. Indiculi subscriptio in cod. Ven. haec est: Ταῦτα τὰ κα-
λαία τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων τοῦ κατὰ τεσσαρακονταεξείσους
Conspirat igitur cum cod. Vaticano.

Pag. 430. 1. 1—4. Inscriptio prior Τοῦ ἐν ἀγίοις — βιβλίου abest
Bas. et Rhedig. — 1. 8. Repone παρὰ τούτοις ex Ven., et paulo post rescide
κόσμῳ pro κόσμῳ. — 1. 9. Ἐφρανή Bas., pro more.

Pag. 432. 1. 10. ἐπικλύσεως Bas. — 1. 11. ποιεῖν Bas. — 1. 15. ἐπι-
ματα Bas.

Pag. 434. 1. 12. τεθερμαμμένη habet etiam Ven.

Pag. 436. 1. 26. κήρυξ acuit Bas.

Pag. 440. 1. 15. ὁ ἦχος Ven. et Vatic., ex quo recepit Petav. in sua
edit. ἡ ἦχος Bas. — 1. 6. ab inf. λάμδα Bas.

Pag. 442. 1. 7. Scribe δωμάτων.

Pag. 446. 1. 8. συγκερασθεὶς praeter Pseudo-Orig. tuetur etiam Bas.

Pag. 448. 1. 10. ἀπαγγελλόμεν Bas. — 1. 17 et 18. εἰκοσιτέσσαρες Bas.

Pag. 450. 1. 17. εἰς αὐτήν Bas.

Pag. 454. 1. 3. Corrige προστεθεικότων. — 1. 8. ἐπιψευδόμενοι Bas. et
cod. Rhedig. — 1. 15. Ἄκουε κτίστην.

Pag. 456. 1. 16. Restitue ἐπέδειξε, uti Basil., vel ἐπέδειξεν, uti Ven
et Pseudo-Orig.

Pag. 458. 1. 1. κείμενον τόπου Bas. — 1. 4. ὑπεξαιρουμένου Bas. —
1. 13. Corrige ἐγέννησεν. Οὕτως τε ἡ Ὅγδ. Idem vitium habes in ed. Petav
Colon.

Pag. 460. 1. 5. Corrige οὗς ἐ Παῦλος. — 1. 26. Corrige ἐπιτήδειον.

Pag. 462. 1. 11. λέγουσιν Bas. — 1. 7. ab infer. κατακάδατον Bas.

Pag. 472. 1. 1. ἐπ' αὐτόν Bas. — 1. 16. Ἄκουε κτίστην.

Pag. 474. 1. 16. Nicetas Chon. Thes. Orthod. Fid. IV, 6. haec ita pro-
fert: — — ἐπιφωνοῦσι λέξεις Ἑβραϊκοὺς οὕτως, χαμοσι. βαί. ἀνώορα. μου-
διά. βούδα. κουστάβα. φογδρ. καλαδί. In Veneto est Χαμοσση. Βαπαπορα. Μ
'P. Κουσταβαφοδρ. Κ.

Pag. 478. 1. 1. κλάτους Ven. — 1. 3. Repone articulum τῶν ante ἐπί-
την. — 1. 6. Μαρκοσίων Bas. — 1. 9. οὐχὶ εἰς Ven. οὐχ εἰς Bas. — 1. 14
Repone ex Ven. οἱ ἱστορήσαντες, ἢ οὗτος ἔοικεν, λύμην. In Bas. est ἱστορή-
σαντες ἰοῦ ἔοικε λύμην. — 1. 22. προτρέποι τὸ πάθος Ven. — 1. 27. Οὕτως
καὶ Ven.

Pag. 480. 1. 1. Repone ὄφως, post δικεφάλου, quod vocab. desiderat-

tur etiam in ed. Petav. Colon. ὄφρος legitur in ed. Petav. Paris. — 1. 5. ἄλλον ὑπὸ ἄλλου αἰῶνα Bas. — 1. 6. ἔξ habet Ven. — 1. 13. αὐτὸν ἐπιδειξάι τούτου (sic), ἀνθρώπος Ven. Unde vera scriptura facile restituitur. — 1. 18. γὰρ αὐτῶν ἐκ Ven.

Pag. 482. 1. 6. Repone τῆς articulum ante ἀληθείας, qui omissus etiam in ed. Petav. — 1. 8. ἐκεῖ ἄλλος ἄλλως Ven. — 1. 22. ἀποκτείναι abest a Ven. — 1. 30. καινὰς ἀνομίαις Ven. — 1. 31. αὐτῷ τῷ πάντων Ven. — In adnot. 1. post voc πάντων adde τῶν. Nam in Bas. est τούτων τῆς.

Pag. 484. 1. 10. Post ἐαυτῆς insere υἱούς, quod vocabulum desideratur etiam in edit. Petav. Colon. — 1. 12. Ἄκουε ἔστιν. — 1. 16. Corrige ὑμᾶς pro ἡμᾶς. Idem vitium occurrit in ed. Petav. Colon. — 1. 21. παρ' αὐτῷ Ven. Recte. — 1. 22. Scribe "Αἰσμασι. — 1. 23. Corrige κατεληκυίας.

Pag. 486. 1. 8. Κατὰ Ἑρακλεώτων Ven. — 1. 11. παρὰ τούτων Ven. Recte. — 1. 17. Βράρειον Bas. Βράρειον Ven. — 1. 19. Γύπην habet etiam Ven. — 1. 5. ab infer. προηγόρευσεν Ven.

Pag. 488. 1. 10. ἐγναμέμψαι Ven. — Ibid. δασα Ven. — 1. 22. Repone ἔλθης ex Ven

Pag. 490. 1. 6. συνελήλυθεν firmat Ven. — 1. 7 et 8. καταγιάσαιεν ed. Petav. καταγιάσαιεν Ven. et Bas. — 1. 11. ὁ κατ' ἡμέραν Ven. Recte, modo acue δ. — 1. 20. γεγοητεύμενοι Ven. Recte. — 1. 4. ab inf. λέγω δὲ Ven.

Pag. 492. 1. 1. Particulam ὡς post διαβαλλόμενος in ed. Petav. uncinis est inclusa. — 1. 27. Repone articulum τὸ ante ἀγαθόν. Desideratur etiam in edit. Petav. Colon. — 1. 5 ab infer. πᾶσι, ante σαφῶς, non habet Ven. — 1. 3. ab infer. Repone articulum ἡ ante ὑπάρχουσα, qui desideratur etiam in ed. Petav. Colon.

Pag. 494. 1. 10. ab infer. ἀπαγγελάμενος Ven. — 1. 9. ab infer. τῇ ἐξῆς ταύτῃ Ven. — 1. 8 ab inf. Ante Ὀφριῶν insere voc. ἀφρῆσιν, quae desideratur etiam in ed. Petav. In Ven. legitur ματαιοφροσύνας ἀφρῆσιν ἀφρῆσιν Ὀφ. — 1. 7. ab inf. λέγω δὲ tuetur etiam Ven.

Pag. 496. 1. 10. ab inf. γεγωνῶς Ven. — 1. penult. Repone articulum τὸ ante φύραμα, qui desideratur etiam in ed. Petav. Colon.

Pag. 498. 1. 1. ἡ ἐπὶ τοῦ ὄφρωσ Ven. — 1. 2. ἀνθρωπία Ven. — 1. 4. Ante fin. corr. οὗτος. — 1. 8. Restitue Veneti scripturam καὶ προσκυνεῖσθαι Γινώσκειται. — 1. 28. Repone articulum ὁ ante διάβολος, qui excidit etiam in ed. Petav. Colon.

Pag. 500. 1. 10. καὶ τῷ μὲν γὰρ Ven. — 1. 15. οἱ ὑπ' αὐτῶν Ven. — 1. 15. ab infer. τοῦ τῶν πατρός Ven. — 1. 16. Dele comma positum inter δυνατες et αὐτοῦ. — 1. 13. ab inf. καινοφωνία Ven. — 1. 9. ab inf. Verba δυνάμειος ἧς ἐξ αὐτῆς omissa sunt in ed. Petav. Colon. — 1. ult. Rescribe ἰδέαν.

Pag. 502. 1. 5. ὑπόθεσιν tuetur etiam Ven. — 1. 8. Corr. ὀφροειδῆ. — 1. 20. Restituo veterem scripturam δν. Nicet. Chon Thea. Orthod. Fid. IV, 9. Ἄμειλι καὶ τρέφοντες ὄφιν τιθέασιν ἐπὶ τραπέζης ἄρτους κατὰ τὴν ὄραν τῶν μιστηρίων αὐτῶν, καὶ τὴν κίστην ἀνοίξαντες προκαλοῦνται τούτον εἰς ἰστίασιν.

Pag. 504. 1. 3. Verba εἰ δὲ ἄχρηστον absunt a Ven. In ed. Petav. mendose pro οὐκ ἐν τοῖς legitur καὶ ἐν τοῖς. — 1. 10. οὐκ ἔγνωσαν Ven. — 1. 12. 13. 14. 15. κῆ - κῆ - κῆ - κῆ Bas. et ed. Petav. — 1. 21. ἐντιδέεις firmat Ven. — 1. 24. Restituo ἀληθεύοντες. — 1. 5. ab infer. οὐκ ἀγαθός Ven. — 1. 4. ab infer. Μωυσοῦς Bas. — 1. penult. et ult. Σανμαστῶν Ven.

Pag. 506. 1. 13. φασὶ non agnoscit Ven. — 1. 14. ὡς ἡ περιστορά Ven. — 1. 15. διδασκαλίας ἡμῶν ἐκ θεαῦ Ven. — 1. 20. Corrige ἡ περιστορά

ex Ven. et Bas. ἡ περιστεραὶ ed. Petav. Paris. αἱ περιστεραὶ ed. Petav. Colon. — 1. 23. φρονιμὰ Bas. — 1. 6. ab infer. Corrige φρονιμότητος. Νῆα φρονιμώτατον mendum transiit ex ed. Petav. Colon. — 1. penult. ἕνα οὖν ἐπὶ ἔρχ. Ven.

Pag. 508. 1. 1. ἡ ἡδονὴν, ἡ ἐπιθυμίαν, ἡ ἔχθραν Ven. — 1. 2 et 3 πῶς ἂν καὶ τὴν περιστ. μιμήσασθαι δυναθεῖμεν, μὴ ἐκτός γενώμενοι (sic) Ven. — 1. 5. γένος περιστερὰ Ven. — 1. 12. ἀπόστολος κατ' ἄλλου τινὸς τὸ παυῶν Ven. — 1. 23. Scribe δύσπλου.

Pag. 510. 1. 13. ἀνάλωσιν Ven. — 1. 17. Καὶ τούτων Ven. — 1. 3. Restitue σωθήσεσθαι τινας, pro σωθ. τινα, ex Ven. Bas. σ. τινα sola habet edit. Petav. — 1. 23. Scribe τινας cum Bas. pro τινα cum ed. Petav. — 1. 25. αὐτὸν δῆθεν Ven. — 1. 29. τούτων πτεῖ τι (sic) ἔργον Ven. — 1. 33. ταῖς Bas. — 1. ult. Ἄβηρών Ven. Ita etiam alibi.

Pag. 512. 1. 12. καὶ τούτους Ven. — 1. 25. ὑπὸ τοῦ Ἰδα (sic) Ven.

Pag. 514. 1. 21. ψεύδος τῶν Ἰουδαίων λαλεῖ Bas. — 1. 20. τοῦτο ἀππητοὶ Ven. — 1. 9 ab inf. Venet. a partibus Vaticani stans habet πῆτέρα ἐπιτῶν εἶναι τὸν διάβολον, Ἰούδαν, ὃν καὶ Σατανᾶν κέκληκεν καὶ διάβολον λέγον.

Pag. 516. 1. 17. Ἄρα Bas. — 1. 21. οὐχὶ δ' Ἀδὰμ Ven. — 1. 22. Adde καὶ ante μῖσει. Abest ea particula etiam ab edit. Petav. — 1. 30. οὐ τελειῶται Bas.

Pag. 518. 1. 5. Reponε καὶ ante ζῆλον. Desideratur ea particula etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 17. ἡμῶν tuetur etiam Ven. — 1. penult. περιτριμνιῶν tuetur etiam Ven.

Pag. 520. 1. 1. Reponε articulum δ' ante Ἰούδας, qui desideratur etiam in edit. Petav. Colon. — 1. 2. Corrige αὐτῶν, pro quo in edit. Petav. Colon. etiam vitiose αὐτέν. — 1. 17. Reponε particulam καὶ ante Ἰδε, quae desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 18. ἀπὸ τῶν cum Vatic. habet Venetus. — 1. 22. Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ Ven. — 1. 26. λαβέτω ἕτερος, εἰς Ven. — 1. 27. σπλάγγνα tuetur etiam Ven. — 1. 5. ab infer. Reponε ἀπωλείας. Οὕτως (Ven. οὕτως) γὰρ ἀφωρίσθη αὐτῷ τόπος δ' τῆς ἀπωλείας, ἕνα κτλ. Eadem verba exciderunt ab edit. Petav. Colon.

Pag. 522. 1. 6. ἀρωγὸν ἐπικαλεσώμεθα Bas. — 1. 18. Reponε τοῦ articulum ante Ἀδὰμ. Eadem vocula desideratur in ed. Petav. Colon. — 1. 6. In Ven. omissa sunt verba Κάιν, καὶ τοῦ γεγεννηκότος τόν. — 1. ult. ἔσται τὴν Ven.

Pag. 524. 1. 16. μίξιν, non μῆξιν, scriptum est in Bas., et ita plerumque — 1. 7. ἐντεῦθεν, ante κατάγεται, non agnoscit Ven. — 1. 5. ab infer. οὐχὶ τὰ κατὰ γέννησιν Ven.

Pag. 526. 1. 4 et seqq. Verba τῶν γενῶν — ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλινοῦσθαι absunt a Veneto. — 1. 6. διαφόρων ἀνθρώπων, ἀλλὰ Ven. — 1. 8. διαστῶμενον habet Ven. quoque. — 1. 24. οὔτοι (sic) γυναῖκα Ven. — 1. 23. ἔνωσέν τι λαβόντα παρηλλαγμένον Ven. — 1. penult. δεικνύουσι Ven.

Pag. 528. 1. 18. Μωϋσῆ Bas.

Pag. 530. 1. 12. ἤδεισαν Bas. — 1. 24. διασκεδανῶντες Bas. — 1. 25. Pro κατέσπασεν Ven. praebet κατέστησεν. — 1. 33. Corrige τὴν τοῦ Χρ.

Pag. 532. 1. 3. Reponε ἐλεγχθήσονται. Nam ἐλέγχονται legitur sola in edit. Petav. Colon. — 1. 10. Πότε τοῖνον Ven. — 1. 22. συντόμου Ven. — 1. penult. Acue κτίστην.

Pag. 534. 1. 1. Acue ἴωμεν. — 1. 6. αὕτη φέρεται Ven. — Ibid. Πα-

λατινῶν Bas. — 1. 9. Παλαιστινῶν Bas. — 1. 13. Repone ἀπὸ ἀσπίδος ex Ven. — 1. 15. Καφαρβαριχὰ τὴν κώμην Ven.

Pag. 536. 1. 2. Corrige ἀπεκόμισεν. — 1. 4. Repone γοῦν post Ἐπα-
νελάων, quae particula excidit etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 11. τὸ δὴ Bas.
— 1. 19. Repone praepositionem εἰς ante τοὺς ἑπτὰ οὐρ, quae omissa est etiam
in ed. Petav. Colon. — 1. 22. κευραμμένοι tuetur Ven. quoque liber. — 1. 7.
ab inf. τ' αὐτὸν γάρ Ven. — 1. 4. ab inf. ἄνευ δὲ αὐτῆς Ven. Bene.

Pag. 538. 1. 4. Corrige σαπριοῦσαι. — 1. 6. Verba καὶ σαπρίζουσαι
absunt a Ven. — 1. 26. ἀποβαλάμου Ven. — 1. 6. ab infer. Ἐξουσαι εἰσι
καλ. Ven.

Pag. 540. 1. 24. καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἐκπληκτον tuetur etiam Ven. —
1. 7. ab infer. θεὸν τῶν Ἰουδαίων auget Ven. — 1. 6. ab inf. γῆς tuetur
etiam Ven.

Pag. 542. 1. 16. τοῦτο ἤλι Ven. — 1. 18. ἴαυε (ita etiam infra) Ven. —
1. 13. a fin. Acue Παντλ. — 1. 4. ab inf. Muta spiritum in voce Ἀβραάμ.

Pag. 544. 1. 5. γλωσσικ. αὐτοῦ Ven. — 1. 15. αὐτοῦ ψεύστης ἦν Ven.
— 1. 24. τούτοις ἔδειξεν Ven. — 1. 12. Acue Ἀδάμ. — 1. 7. Repone πάλιν
post πολὺν, quae vocula excidit etiam ab edit. Petav. Colon.

Pag. 546. 1. 5. et 6. Hi prophetae apud Nicetam Chon. Thes. Orthod.
Fid. l. IV. cap. 13. appellantur Μαρσιάδης καὶ Μαρσιανός. — 1. 13. ἀρχηγὰς ha-
bet Bas., quod vitium Petavii ope cod. Vaticani correxit. — 1. 18. Verba Ἰη-
σοῦς Χριστός, quae eieci, Ven. liber haud magis agnoscit quam verba καὶ κύ-
ριος. — 1. 20. Πῶς αὐτός Ven. — 1. 8. ab infer. οὗτοι, post κλάττονται γάρ,
non agnoscit Ven. — 1. 8. ab inf. ἀλλὰ τῆς τοῦ κυρίου Ven. Recte.

Pag. 548. 1. 1. αὐτοὶ ταύτη τῇ Ven. — 1. 10. πορίαν Bas. — 1. 12.
ἐρπετῶν κακοηδεῖα Ven. — 1. 15. ab inf. τούτοις καὶ τὸν Ven. — Ibid. ἐκ τῆς
αὐτῆς ὡν σχολῆς Ven. — 1. 10. ab inf. καὶ ἀπόλλωλεν, ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ Ven.

Pag. 550. 1. 6. τοῖς ἅπασιν Ven.

Pag. 552. 1. 2. Corrige τὴν ταύτης ex Bas., vel τὴν αὐτῆς ex Ven.
τὴν ταύτην tyrographi error est obvius etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 11.
Μωϋσῆ Ven. — 1. 15. ταύτην ferri potest. βέμβικος firmat auctoritas Veneti. —
1. 16. Rescribendum est ὑπὸ μέλαν ἄξιον. — 1. 4. ab inf. Repone ἐν αὐτῷ pro
ἐν αὐταῖς ex fide cod. Veneti.

Pag. 554. 1. 6. σφέδρα τῆς ἐκκλησίας Ven. — 1. 7. Repone δὲ par-
ticulam ante δῆθεν, quae desideratur etiam in edit. Petav. Colon. — 1. 12.
Restitue ex Ven. τῆς αὐτοῦ. — 1. 15. Scribe συμβαλῶν, ut est in Bas. συμβά-
λων habet etiam ed. Petav.

Pag. 556. 1. 5. Abest a Ven. vocula ὅτι ante εἰπὼν. — 1. 8. ἐαντῷ
καὶ τοὺς Bas. — 1. 9. παρὰ τοῦ προειρ. Ven. — 1. 16. Acue κτίστην, uti etiam
supra l. 14. — Ibid. καὶ ἀάρατον Ven. — 1. 12. ab inf. τρεῖς ἢ καὶ πλείω λου-
τρὰ Ven.

Pag. 558. 1. 3. Verba καὶ πάλιν -- πλ. αὐτό; non habet Ven. — 1. 10.
ἐπὶ ἐλέγχου Ven. et Bas. — 1. 16. Acue κτίστην. — 1. 12. ante f. Scribe πῆ-
πτον. — 1. 3. ab infer. Repone ex Veneto φησι ἄφρον, ἄφροντα γάρ κτλ.

Pag. 560. 1. 19. Ἀπὸ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ Ven. — 1. 21. ἐναντιὸς τῷ Ven.
— 1. 6. ab inf. Corrige ἰσχυρότερος. — 1. 5. ab inf. Restitue τῶν articulum
post οὗτος, qui desideratur etiam in edit. Petav. Colon.

Pag. 562. 1. 3. Ἰουδαίους δὲ οὐχ ἄρα. Ven. — 1. 4. Verba οὐκέτι πο-
νηρὸς absunt a Ven. — 1. 5. Corrige τιμωρίαν τε τοὺς. Etiam in edit. Petav.

Colon. vitiose extat δὲ pro τε. — 1. 10. ὀριζόμενα firmat Venetus. — 1. 18. ἀπὸ τοῦ ἄνω Ven. — 1. 21. ἐν τῷ τοῦ πονηροῦ τύπῳ Ven. — 1. 12. ab infer. ὄριον γνώμων Ven. — 1. 11. ab inf. καὶ τὰς τρεῖς Ven. — 1. 3. ab infer. μένον ὁ κριτής εὔρεθ. Ven.

Pag. 564. 1. 16. ὄλωσ, ante ὁ ἡλιθιος, non habet Ven. — 1. 17. Corrige γεγένηται. — 1. 10. ab inf. Rescribe ex auctoritate Veneti καὶ εἰ ὁ κρι. Idem liber om. verba ἀπορήσας πέπρακται.

Pag. 566. 1. 21. Κολοσσαίς Bas. et Ven. Quod restituendum est. — 1. 22. Restitue Λαοδικίας, et dele annot. 1. — 1. 23. Repono scripturam Veneti τοῦ παρ' αὐτῶ. — 1. 27. ἔτι παρ' αὐτῶν Ven. — Ibid. καὶ τῶν ἀποστόλων Ven. — 1. 5. ab inf. ἐκκλησίας σωτήρια καὶ Ven.

Pag. 568. 1. 11. τοῦ κ. Α. εὐαγγελίου tuetur Ven. — 1. 11. ab infer. Μαρκίονος Bas. Ita iterum paulo post.

Pag. 570. 1. 23. ὁμῶν tuetur etiam Ven. — 1. 26. ἐγὼ post Ἰδοῦ non habet Ven.

Pag. 572. 1. 11. Restitue ex Ven. ἕως τότε ἀνέξομαι. — 1. 9. ab inf. Παρέρχομαι (bis) Ven. — 1. penult. ἀποκτενόντων Bas.

Pag. 574. 1. 3. Ὁμολογήσειεν Ven. — 1. 13. ab inf. Ὅτι πάντας Bas. — 1. 5. ab inf. Verba quae ex cod. Vatic. restitui tuetur etiam Venetas.

Pag. 576. 1. 9. Placet Veneti scriptura ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. — 1. 10. Δέγεται Ven. — 1. 3. ab inf. Τί οὖν non legitur in Ven.

Pag. 578. 1. 17. Acue ἀπάρτι. — 1. 22. λίσου βολήν Ven. — 1. 13. ab inf. λέγοντες pro ἔλεγον habet Ven.

Pag. 580. 1. 13. μετ' αὐτοῦ Ven. — 1. 12. ab inf. ἐν νόμῳ ἡμαρτων Ven.

Pag. 582. 1. 14. Ἔγεται Ven.

Pag. 584. 1. 9. Corrige accentum in voc. ἐρίθειαι. — 1. 18. Verba τῶν συνετῶν om. Ven. — 1. 10. ab inf. Μωϋσέως ταῦτα λέγει, omissa negatione Venet.

Pag. 586. 1. 16. ἐπιστεύσατε tuetur etiam Ven. — 1. 23. Χριστοῦ abest a Veneto.

Pag. 588. 1. 5. παρ' αὐτῶ tuetur etiam Ven. — 1. 10. διανοία Ven. — 1. 11. τῆς γὰρ φιλοκαλίας Ven. — 1. 3. ab inf. Ιερωσύνην Ven.

Pag. 590. 1. 3. ab inf. Πῶς πάλιν ὁ ἔλεγχος οὕτω εὖρον ἡδύνατο (?) Ven.

Pag. 592. 1. 8. ἡύρον Ven. — 1. 10. Scribe ἐλθόντι pro ἐλθόν τε. — 1. 17. ἃ μὴ ante ἀκούσαι om. Ven. Tuetur fortasse scripturam ἐν' ἃ μὴ ἀκούσαι. — 1. ult. Vocem υἱοῦ tuetur nunc auctoritas Veneti.

Pag. 594. 1. 3. ἦν αὐτῶ Bas. — 1. 20. Restitue ἀλλὰ τοὺς ex Ven. et Bas.

Pag. 596. 1. 19. μαρτυροῦσιν Bas. — 1. 7. ab inf. Repono σγῆματις ex Ven. et Bas.

Pag. 598. 1. 1. Reponendus fortasse articulus τοὺς ante οὐρανοῦς. — 1. 12. ab infer. αὐτοὺς σὺν αὐτῶ Ven.

Pag. 600. 1. 2. Corrige αὐτός. Pro φάσκεις in Ven. legitur φάσαι. — 1. 21. Verba καὶ προφήταις absunt a Ven. — 1. 24. Bas. habet πατήρ. — 1. 2. ab infer. εἶπας Ven.

Pag. 602. 1. 6. ante fin. Corr. ἀναλυθεῖσα. — 1. 10. ab infer. καὶ μεταγγισμὸν Ven. — 1. 8. ab infer. αὐτοὶ φασιν ἐπιστρέφειν καὶ, omissis reliquiis Ven. — 1. 3. ab inf. πρόβατον τὸ πεπλανημένον, τούτῃστι Ven. — 1. penult. ἐπιμελόμενος Ven.

Pag. 604. l. 21. αἰτήσαι Ven. Recte. — l. 9. ab infer. μεταλαμβάνομε-
 von κατελήλεκται Ven. — l. penult. Σαλομώντος καὶ τῆς Νινευῆ Ven.

Pag. 606. l. 10. Παρέρχεσθαι (ita et infra) Ven. — l. 24. οικοδομαίται
 Ven. — l. 11. ab inf. Repone ex Veneto προτομασται, ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ
 πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος προποσταλέντας, προτομασται τῆς κτλ. De-
 siderantur ea verba in vulgatis edd. — l. 8. ab inf. Vocab. Ἰούδα om. in Ven.
 — l. ult. Venet. plenius κυρίω μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως τὰ ἔξῃς. Haec
 restituenda sunt.

Pag. 608. l. 12. ἀποκτενούτων Bas. — l. 17. ἀποκτενούτων Bas. —
 l. 22. ἀποκρίνεται ἡμῖν Ven. — l. 5. ab infer. ἐκ χειρὸς αὐτοῦ ῥύεσθαι Ven. —
 l. penult. Venet. habet Εἰ μὲν γὰρ ἀπό. — In annotat. col. 2. lin. 3. corr.
 πωλοῦνται.

Pag. 610. l. 14. χρήζεται Bas. — l. 12. ab inf. Ἡ γὰρ tuetur etiam
 Venet. — l. ult. ἀδικήσης Ven.

Pag. 612. l. 21. Repone κατακρήνη ex auctoritate Ven. et Vatic. —
 l. 23. Κριτὴ λέγεις Ven.

Pag. 614. l. 11. Ὅτι πάντας Bas. — l. 21. Verba καὶ εἰ πρὸς τοὺς Ἰου-
 δαίους Ven. omittit.

Pag. 616. l. 1. Alterum Ἱερουσαλήμ om. Ven., qui etiam ἀποκτενοῦσα
 μιο ἀποκτείνουσα. Bas. habet ἀποκτενοῦσα. — l. 4. ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος Ven.
 — l. 7. ἐκτέμη αὐτοῦ καὶ τὸ Ven.

Pag. 618. l. 11. ὀφειλάμεν Bas. — l. 24. Corrige ἐλέγη. Eodem mendo
 laborat ed. Petav. Colon.

Pag. 620. l. antepenult. ἤλθεν Venet.

Pag. 622. l. 7. Repone articulum τοῦ post τούτου. Desideratur etiam in
 ed. Petav. Colon.

Pag. 624. l. 14. ἀντιπαραθεῖναι ταύταις ταῖς Ven. — l. 17. τὸ Ἐχουσι
 Ven. — l. 10. ab inf. φρενοβλάβια Ven.

Pag. 626. l. 3. ὑπογίου Bas. — l. 7. Pro ἀπεκρινάμεθα in Ven. est
 ἀπεκρινάμην. — l. 12. ab inf. ὄντως τοῦ νόμου Ven. — l. 6. ab inf. Corrige
 ex Ven. Ἀποδέδεκται οὐκ ἐναντία τις. — l. 5. ab inf. ἀκολουθείας Ven. —
 l. penult. ἐμψύχων τε μετάληψις καὶ ἀθύμων.

Pag. 628. l. 1. βδελύττη Ven. — l. 7. οὐκ εἶπαι οὐ τόπον Ven. —
 l. 9. Repone μὴ ποιήση ex Ven. et Bas.

Pag. 630. l. 20. ἐπάταξε καὶ ἀφείλε τὸ Ven.

Pag. 632. l. 22. καὶ γυναῖκας Ven. — l. 4. ab inf. κατεπόντωσεν Ven.

Pag. 634. l. 12. εἰςελεύσει Ven. — l. 10. ab infer. τὸ εἰλημμα Ven.

Pag. 636. l. 4. Οὐδὲ non comparet in Bas. — l. 22. Repone negatio-
 nem οὐ ante ταῦτά ἐστιν.

Pag. 638. l. 15. εἰς τὰς ἔξῃς Ven. — l. 20. Voc. βητὸν abest a Ven. —
 l. ult. διὰ τῆς δουλείας Ven.

Pag. 640. l. 14. ἐποίησαν tuetur etiam Ven. — l. 20. ὁ συνετὸς τὴν
 Ven. — l. 21. ἀγαπήσης Ven.

Pag. 642. l. 12. αὐτοῦ ante δεσπότης om. Ven. — l. 19. αἷμα κληρο-
 νομίαν Θεοῦ Ven. — l. 10. ab inf. καὶ τούτων ὄμοια Ven.

Pag. 644. l. 24. καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ auget Ven.

Pag. 646. l. 3. ἐρευνήσας αὐτῶν ἄλλον Ven. — l. 16. τὸν ὄντα τὸ ἀρ-
 χὴν Ven.

Pag. 648. l. 1. κύριος om. Ven. — l. 9. Verba δοκήσει, οὐ προβάτον

τύπος ἦν ὃ οὐ absunt a Ven. — 1. 15. ἄχρι habet Ven. quoque. — 1. 7. ab inf. ὑποφάσαι Ven. — 1. penult. Repone προσβαίης, ut habent Ven. et Bas.

Pag. 650. 1. 9. αὐτοῦ τῆς θεότη. Ven. — 1. 13. Acne κτίστης. — 1. 11. μέλλεν τῷ θεῷ Ven. — 1. 14. μέλλει Ven., in quo desiderantur verba αὐτῆ περὶ - - Καὶ μέλει μὲν. — 1. 22. ἐπικουρουμένης restituit Ven. — 1. 12. ab inf. Repone ex Ven. κατὰ τὸ ἀσθητόν. — Ibid. μέλλει pro μέλει Ven., ut saepius. — 1. 7. ab inf. Verba Εἰ οὖν δ. στρ. π. ἀσσ. ἐνός extant in Ven. quoque.

Pag. 652. 1. 3. περιπτώς Ven. — 1. 10. ἐγενήθησαν, πρὸς τὸ εἶναι ἡμῶς, sine μὴ, Ven. — 1. 25. ἄγιος ante ἀπόστολος om. Ven.

Pag. 654. 1. 8. Verba εἰς νουθεσίαν ὃ γράφας τὰ γεγονότα τότε om. Ven. — 1. 25. Retineri potest ἀντὶ θεῷ. — 1. 4. ab inf. Χριστῷ θυόντων habet etiam Ven.

Pag. 656. 1. 1. Ex Veneto repone ἱεροδύτου. — 1. 2. Ante εὐλογον repono articulum τόν, qui desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 5. παραχόθεν Ven. — 1. 5. ab infer. Ex Veneto nunc reposuerim εἰς αὐτοῦ (vel αὐτοῦ) ὄνομα — 1. ult. Repone ἐν τῇ ἐρήμῳ, ex Ven. Bas. ed. Petav. Sola in ed. Petav. Colon. deest articulus.

Pag. 658. 1. 23. Acne κτίστη. — 1. 9. ab inf. κερασάμενος Ven. — 1. penult. καὶ δοριστικῶς Ven.

Pag. 660. 1. 20. Ad voc. Κρήτες in marg. cod. Veneti adscriptum legitur ἐπὶ τοῦ ἀγίου Παύλου.

Pag. 662. 1. 23. Verbum λαλῆσαι neque Bas. agnoscit, neque Venetus, neque ed. Petav. Paris. Irrepsit videlicet ex ed. Petav. Colon. — 1. 13. ab inf. καὶ ἑτέρου θεοῦ auget Ven.

Pag. 664. 1. 3. Restitue particulam καὶ, ante αὐτός καλεών, quae desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 4. ὅτι τοῦ αὐτοῦ ἡ κατὴν ἔχει Ven.

Pag. 666. 1. 5. et 6. Verba Τὸ θνητόν - - καὶ ἀθανάσιον om. Ven. — 1. 14. φησιν ἑαυτῷ τελειοῦσθαι Ven. — 1. 7. ab infer. αὐτῶν, post ὀφθαλμοῖς, om. Ven.

Pag. 668. 1. 11. Repone φῶς λάμπει de auctor. cod. Veneti. — 1. 17. κηρύσσω Bas. — 1. 18. πάντες ἐν ἐπέθεντο Ven.

Pag. 670. 1. 17 et 18. Voc. ἀποστόλων, post ἄλλων, abest a Ven. — 1. 11. ab inf. Πρὸς Ῥωμαίους Ven.

Pag. 672. 1. 8. δικαιοῦσθαι ὃ καὶ εἰς πληρ. Ven. — 1. 20. ἀπέδειξ Bas. — 1. 7. ab inf. τῆς γνώσεως nunc hinc Venetus.

Pag. 674. 1. 1. πάντοτε καὶ τότε καὶ νῦν Ven. — 1. 3. ἔχει θανεῖν Ven. — 1. 4. δι' αὐτόν Ven. Quod reponendum. — 1. 11. ab inf. νόμου τελειουμένη Ven.

Pag. 676. 1. 8. ἐνάτης Ven. — 1. 13. χειροποιήτου Ven. — 1. 7. ab inf. πεπολιτευμένον Ven.

Pag. 678. 1. 3 et seqq. Cf. Pitra Spicileg. Solesm. tom. I, pag. 121. adn. — 1. 5. ὀρμάται Ven. — 1. 11. σκύλετε Ven. — 1. 14. εὐχερίας Bas. — 1. 3. ab infer. Κολασθεῖς Ven.

Pag. 680. 1. 9. σκια ἦσαν Bas. — 1. 15. τεσσαρεσκαδεκάτη Bas. — 1. ult. Verba κατὰ σοῦ μαρτυρίας delenda sunt ex auctoritate Veneti.

Pag. 682. 1. 1. Verba τὰ παρα σοί, καὶ γνόντες om. Ven. — 1. 4. ῥοφαλισμένον Bas. — 1. 6. Auget Ven. ἐπὶ πάντων, τὸν αὐτόν διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσι κτλ. — 1. 8. ab inf. Ven. addit ἡμέραν post ἐκάστην.

Pag. 684. 1. 3. πάντα, post ταῦτα, om. Ven. — 1. 8. Corrige γενήσεως. — 1. 11. εὐσπλαγγνότερον habet etiam Ven. — 1. 19. τὸν δημοσργῶν λέγων, ἄλλος Ven. Recte.

Pag. 686. 1. 3. et 4. ἀπό πορνείας, ἔτι Ven. — 1. 6. οἶκτον αὐτοῦ ἀναλαβεῖν Ven. — 1. 7. ἐνδείξεται Ven. — 1. 10. ἐλεῖν Bas. ἐλεᾶν Ven. — 1. 15. Venet. plenius πάλιν ἄγαγε τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ κατηγορήσαι πάλιν, ὡς Μαρκίων, δι' ἀπορ. — 1. penult. Restitue ex Ven. δημιουργόν, ἐν αὐτῷ δὲ ὄντα.

Pag. 688. 1. 5. Repono ex Ven. πηγὴν ὄντα ζωῆς καὶ ζωῆς πηγὴν. — 1. 11. κατεργασαμένης (sic) Ven. — 1. 14. Post voc. ὄφεις exciderunt verba καὶ σκορπίους, quae restitue. Desiderantur ea etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 23. τὸν προειρημένον Ven.

Pag. 690. 1. 1. Τέλειον Ven. — 1. 5. Acue κτίστου. — 1. 16. Restitue particulam καὶ ante βούλοιο, quae desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 20. ὑπόνοια habet etiam Ven. — 1. 23. Ante μέτεισιν inserte verba τε καὶ βρωμάτων, quae prave exciderunt. Desiderantur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 7. ab inf. Corrige ὡς ἔστι. In Ven. et Bas. est πρόπων.

Pag. 692. 1. 8. καὶ σώζοντος om. Ven. — 1. 12. εἰς τὸ πατήσαι Ven. — 1. 14. Κατ' Ἀπελλιανῶν Ven. — 1. 8. ab inf. ἐγείρουσα Ven. — 1. ult. ἄγιος καὶ ἄνωθεν θεός ἐποίησεν Ven. Adhuc ambigo inter scripturas codd. Vatic. et Venet.

Pag. 694. 1. 11. ἀποβήσεται tuetur etiam Ven. — 1. 15. Acue κτίστην. — 1. 17. τῶν καλῶν Ven. — 1. 3. ab inf. Corrige Γίνεσθε. Vitium Γίνεσθαι deprendis etiam in Ven. — 1. 3. ab inf. Χρῶμαι γὰρ Ven. — 1. ult. Liber Venet. plenius ἑσταυρωθή ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐτάφη ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἀνέστη ἐν ἀληθείᾳ, καὶ εἶδειν.

Pag. 696. 1. 7. τὸ σαφές Ven. — 1. 24. Corrige ποῦ ex Bas. — 1. 26. Corrige ὦ. — 1. 4. ante fin. Corrige ληρές τις.

Pag. 698. 1. 12. Venet. plenius τὸν ἄνθρωπον τουτέστιν.

Pag. 700. 1. 10. Corrige κτίστου. — 1. 20. Corrige ἀποστελλας, quod praebet praeter Bas. et ed. Petav. Paris. etiam Ven. Sola in ed. Petav. Colon. legitur ἐπιστελλας. — 1. 11. ab inf. Repono ὡς οὐκ ἄλλοτρίαν. Particula ὡς excidit etiam ab ed. Petav. Colon. — 1. 7. ab inf. καὶ αὐτὸ ἀνέστησε.

Pag. 702. 1. 4. Verba οὗτος ὁ Ἰησοῦς - - εἰς τὸν οὐρανόν, quae restitui ex fide et auctoritate cod. Vatic., tuetur Venet. quoque liber. — 1. 12. Ante θεότητι repono articulum τῆ, qui desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 24. Ven. plenius ἐν αὐτῷ συνηνωμένον τῆ θεότητι. Quod edidit ἑαυτῷ legitur tam in Bas. quam in ed. Petav. Paris. Contra αὐτῷ, quae scriptura etiam de cod. Ven. notata est, sola in ed. Petav. Colon.

Pag. 704. 1. 6. ἀλλὰ οὔτε τὸ ξύλον Ven. — 1. 17. Ven. vitiose Τοῦτον κ. ἐπ., ἦτοι συγχρονος. — 1. 18. χρόνου αὐτοῦ Ven. — 1. 7. ab inf. Verba κῆ (κῆ Bas.) διὲ Σαβαώθ om. Ven. — 1. 4. ab inf. Scribe μεμῖχθαι pro μεμίχθαι. Ceterum cf. Nicet. Chon. Thes. Orthod. Fid. IV, 17: τὸν δὲ Διάβολον γενέσθαι ἐκ τοῦ μεγάλου (al. μέρους, Morellius μηροῦ, vertit enim femore) ἀρχοντος τῆς τῶν Ἐξουσιῶν τάξεως, ὃν καὶ Ἰαλθαβαώθ καλεῖ. Γενηθέντα δὲ τὸν Διάβολον εὐρεθῆναι ὄφιν, καὶ διὰ τοῦτο κατακληθῆναι εἰς τὴν γῆν· οἰστρογηλάτῃσιν δὲ μύγηται ὡς γυναικὶ τῆ γῆ, καὶ ἐκ τοῦ σπερματισμοῦ αὐτοῦ ἀναδοθῆναι τὴν ἄμπελον, καὶ διὰ τοῦτο εἰδῆσθε παντάπασιν ἀπέχεσθαι οἴκου, ὡς νῦν μὲν εἰς οἶστρον, νῦν δὲ εἰς ὄργην ἐγείροντος. — 1. 3. ab inf. ἐβλαστηκῆναι.

Pag. 706. 1. 2. τὰς βράγας Bas. et ed. Petav. τοὺς βράγας Ven. — 1. 6. κῆ Bas. et ed. Petav. ubique. — 1. 7. χιμφοῦσαι Ven. — 1. 13. Verba εἶναι τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ ἦμισυ om. Ven. — 1. 15. κατωτάτου Ven. — 1. 16. Repono articulum τὰ, ante καδ' ἠδονῆν, qui omissus est etiam in ed. Petav. Colon. —

1. 20. παμπόλλου habet Venet. quoque. — 1. 21. συγκεκριασμένον Ven. — 1. 3. ab inf. Πώς γάρ εἴη τούτο Ven.

Pag. 708. 1. 14. Verba ἐξήλασε ζητῶν ἐργ. εἰς τ. ἀμπελῶνα om. Ven. — Ibid. Corrige περὶ τρίτην. Idem vitium comparet etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 22. Restitue ἐν τοῖς ἀνωτάτω. Articulus desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 3. ab infer. Venet. plenius ἀπὸ Ἑλλήνων ὀρμώμενος καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων παιδείας. — 1. ult. τοῦ ἀπὸ Σαμ. εἰς Χρ. πεπιστυκός legitur etiam in Veneto.

Pag. 710. 1. 27. διαλλάτων Ven. — 1. 5. ab infer. καὶ τὸ αὐτοῦ δεδ. Ven. — 1. ult. Restitue τῶν ἀγαθῶν εὐρεθῆσονται ex auctoritate cod. Veneti.

Pag. 712. 1. 2. Repone τὰ πάντα. Articulus desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 3. πεθανολογία Bas. — 1. 7. μεῖξεῖ σωτηρίαν Bas. et cod. Rhedig. ἔξει σωτηρίαν Ven. — 1. 10. Restitue ἑαυτὸν ἀπὸ γάμου. Desideratur praepositio etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 14. αὐτὸν firmat nunc Venetus. — 1. 5. ab infer. Restitue κύριος ὁ τὸν Ἀδάμ. Verba ὁ τὸν exciderunt etiam ab ed. Petav. Colon. — 1. 3. ab inf. Repone τῷ μὴ δυναμένῳ. Negatio desideratur etiam in ed. Petav. Colon.

Pag. 714. 1. 3. δι' ἣν τοίνυν Ven. Recto. — 1. 7. Restitue articulum τοῦ ante voc. φουράματος, qui desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — Ibid. ἔστιν Bas. — 1. 17. διὰ τὸ πρόβατον Ven. Bene. — 1. 12. ab inf. ἀμνησίαν Bas. — 1. 9. ab inf. εὐρήκαμεν Ven. — 1. penult. ἡ ὀνομασίας Ven.

Pag. 716. 1. 3. ὄρους Bas. — 1. 7. εὐρηται Ven. — 1. 7. ab inf. Venet. plenius praebet πόλιν, καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνέστησαν ψυχὰι τῶν ἀγίων, ἀλλὰ σώματα φύσει τῶν ἀγίων, καὶ εἰρήλαον μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, καὶ τὰ ἐξῆς. Sic locus restituendus est. — 1. ult. δυνάμει σπεύσωμεν Ven., in quo libro subscriptio Τέλος — βιβλίου desideratur.

TOMI PRIORIS PARS POSTERIOR.

Pag. 2. 1. 5. Ἐγκρατεῖται Ven. — Ibid. τυγχάνοντες Ven. — 1. 6. ἀποβάλλονται Bas. ἀποβάλλοντες Ven. — Ibid. ἀναγορεύοντες Ven. — 1. 8. Rectius fortasse scripseris Κατὰ Φρύγας, τῶν καὶ Μοντανιστῶν καὶ Τασοδρονιτῶν. — 1. 11. Πρίσκιλλαν acunt Bas. et Ven., qui liber om. verba καὶ Μαξιμίλων. — 1. 12. Κυντιλιανοὶ Bas. — 1. 15. Venet. plenius ἡγούμενοι, ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη Πέπουζα, γυναῖξιν δὲ. — 1. 17. κατακεντώντες Bas. — Ibid. Κύντιλλη ἢ Πρισκίλλη Χριστὸν ἐκέισε Ven. — 1. 18. μυθολογοῦσι Ven. — 1. 19. καὶ νέα διαβ. Ven. — 1. 22. Restitue ὅποια δ' ἂν ἡμέρα. Particula ἂν desideratur in ed. Petav. quoque. Paulo post Ven. ἐμπέσαι. — 1. 24. καὶ ἅμα ἀρροπνοῦντες, omisso ἰορτάζουσιν verbo, Ven. — 1. 25. ὃ Bas. et ed. Petav.

Pag. 4. 1. 1. Ἀδαμαιοὶ, παρὰ δὲ τισιν Ἀδάμ Ven. — 1. 7. οἱ καὶ Bas. et ed. Petav. — 1. 9. Ἰλέξαι τ. ψ. ἡπατ., οὗς τῇ δευρὸ ἐκ τοῦ γένους ὑπῆρχεν Μ. καὶ ἡ Μαρδὶνη Ven. — 1. 13. ἀπὸ Θεοδότου τοῦ σκυτώεος Ven. — 1. 14. ἄλλοις ὧν ἐν ἡμ. Ven. — 1. 15. γενομένου om. Ven. — Ibid. καὶ ἐκείνων Ven. — 1. 16. ἐπινοῆσαι ψ. ἄνδρ. λέγει Χριστὸν Ven. — 1. 21. Repone ἀνάγειν π. καὶ. Particula τε omissa est etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 22. Restitue nomen Βαρθησιάνης ex Ven. — 1. 9. ab inf. ἐπάρματι Venet. habet. — 1. 7. ab inf. ὤλεσεν εἶναι Μωϋσέα Ven. — 1. 6. ab inf. Repone articulum εἰ ante τὴν Βάκ. Desideratur etiam in edit. Petav. Colon. Βακαζὸν acuit Ven. — 1. 4. ab inf. παρατυγχάνοντας καὶ ἐπιξενωμένους παρ' αὐτοῖς εὐνουχίζοντας· κείνους

Ven. — 1. antepenult. ἀφανίζοντες τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τ. ἑτέρας ἀλοχρ. παρεισφέροντες Ven.

Pag. 6. 1. 1. Νανάτω Ven. — 1. 2. διδαγμούς Bas. — 1. 4. διὰ τὸ ἀγ-
γέλους Bas. et Ven. — 1. 5. οἱ καὶ Bas. Ven. et ed. Petav. Ac ferri potest. —
1. 6. ἑαυτοὺς εὐχόμενοι Ven. — 1. 7. Ἐγκρατιταῖς circumfleclit Ven. — 1. 8.
τῶν Νοσητῶν Ven. Idem liber confirmat scripturam quam recepi, παρὰ τὸ μὴ
τὸν πατέρα. — 1. 9. Verba προφορικὸν πάλιν ἀναχ. τ. λόγον non agnoscit Ven.
— 1. 12. ἀρητοποιούντες, τὰ δὲ ἑαυτῶν Ven. — 1. 13. Ὁριγ. ἄλλοι, οἱ τοῦ
καὶ Ἄδ., τοῦ Εὐτάκτου Ven. — 1. 16—18. Verba Χριστοῦ δὲ τ. βασ. — βα-
σιλευδησόμενον non agnoscit Ven. — 1. 19. Αὐταὶ πάλιν αὐτοῦ δευτ. κτλ. Ven.

Pag. 8. 1. 7. τοῦτον τὸν, pro οὗτος τὸν, Ven. Bene. — 1. 9. μειζότερον
Ven. — 1. 10. Πληθούσι Ven. — 1. 11. οὕτω καλουμένη Ven. — 1. 14. τῷ
χώρῳ Ven. — 1. 16. ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων μέρος Ven. — 1. 11. ab inf. ὑποτασ-
σόμενον Ven. — 1. 8. κηρύγματι Ven.

Pag. 10. 1. 6. Ἐμφ. ἀκολουθίας ἐπιδεχ. Ven. — 1. 12. Ὁ δὲ Θεός Ven. —
Ibid. ἀποστόλου φάσκοντος Ven. — 1. 13. Auger Venet. ἀμάντος, ἀλλὰ ἐλεγ-
χόμενοι βλασφημοῖσι, τοῦτον μεθυστήν καλοῦντες, εἰς ἑαυτῶν. — 1. 15. Pro εἶ-
ναι τέλος Venet. rectius εἶδος εἶναι. — 1. 16. Verba ὀπὸ τοῦ οἴνου om. Ven. —
1. 23. πανταχῇ Ven. — 1. 26. Restitue ἐν κραυγῇ καὶ μέλῃ. Verba καὶ μέλῃ
desideratur etiam in ed. Petav. utraque. — 1. 29. ἐσκώπτων Ven. — 1. 6. ab
inf. ἐψέματος Bas. — 1. 5. ab inf. ἔψημα Bas. — 1. 4. ab inf. ἀλλὰ ταχέως
ἦδη Ven. Recte. — 1. ult. ἀπληστείαν Bas.

Pag. 12. 1. 7 et 8. μόρφωσιν μόνον κεκτημένοι Ven. — 1. 9. Οἴου γάρ
Ven. — 1. 12. γινόμενα. καὶ ἐν τούτῳ ἐλεγχθ. ἀπὸ τοῦ εὐθούς Ven. — 1. 14.
τούτου τῆς ἀμπέλου Ven. — 1. 17. ἐπὶ τὰς ἔξω Ven. — 1. 10 et 9. ab inf.
Inscriptio haereseos in Veneto est Κατὰ τῶν Καταφρύγα ἦτοι Μωντανιστῶν καλ.
ἦ καὶ Τασκοδρουπτικῶν. — 1. 4. ab infer. Inserere articulum οἱ ante ἀπ' αὐτοῦ
διαδεξάμενοι. Desideratur etiam in ed. Petav. Col. — 1. penult. κατὰ Φρύγα
Ven., uti supra. — Ibid. Verba καὶ αὐτοὶ ante πᾶσαν om. Ven.

Pag. 14. 1. 1. Πρίσκιλλα (ita semper) Bas. — 1. 2. νοὺν ἐξέτρεψαν Ven.
— 1. 4. προσέγοντες Ven. — 1. 5. δαμμονίων ὅτι (sine λέγοντες) Ven. — 1. 7.
καὶ ἦδη ἐν ἀγίᾳ Ven. — 1. 9. Repone φασκ. τοῦ ἀποστόλου. Articulus omis-
sus est etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 12. ἐξεληλυθῶν Bas. — 1. 16. ἐξ αὐ-
τῶν φίλων Ven. — 1. 19. τὰ ὑπ' αὐτῶν Ven. — 1. 20. Restitue χαρίσματα,
quod retineri potest. Nec Venet. abit. — 1. 21. Πρίσκιλλαν Bas. (eodem ac-
centu etiam supra et infra l. 24.) — 1. 22. ἐν ἀγίαις ἐκκλησίαις Ven. — 1. 24.
ἄρα οὔτε Πρ. Ven. — 1. 29. αὐτῶν ἄνοια restituendum est ex Bas. Eodem vi-
tio laborat utraque edit. Petav. — 1. 7. ab inf. δαμμονίων Ven. — 1. 3. ab inf.
πανταχῶθεν Ven. — Ibid. Venet. plenius τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ τὰ πνεύματα τῆς
πελάγης. — 1. ult. ἐτελέσθη Ven.

Pag. 16. 1. 4. ἕως τούτου τοῦ Ven. — 1. 5. καὶ οὕτω ἡ συντ. Ven. —
1. 8. Bene. Ven. ὅτι οὐκ ἐν εὐστ. — 1. 9. παραπεπλεγμένοι Ven. Recte. —
1. 14. λέγει Μαξ. Ven. — 1. 16. αὐτῇ οὐκ ἔστιν τῶν χαρ. Ven. — 1. 18. αὐτῇ
τὰ firmat nunc Ven. — 1. 20. οἱ αὐτοὶ ἅγιοι τὰ π. ἐπροφήτευσον Ven. — 1. 21.
ἐκάστου Ven. — 1. 22. Verba Τί οὖν συμφέρον om. Ven. — 1. 8. ab inf. προφ.
πάντα μετὰ καταστ. Ven.

Pag. 18. 1. 1. μὴ συνῆτε Ven. — 1. 5. Verba ἅγιος καὶ om. Ven. —
1. 12. καὶ ἡ διδασκαλία καὶ ἡ διαλογή. Πῶς δὲ Δανηλ Ven. — 1. 13. ἐμπλεος
Ven. — 1. 14. ἐπιλύει, καὶ Ven. — 1. 15. ὑπεμίμησας Ven.

Pag. 20. 1. 3. καὶ ἀνοητεῖν Ven. — 1. 4. ἐπισωρεύουσι λόγους δ' ὧν

παρ. τὴν ἑαυτῶν πλάνην ὁμοίαν τινὰ εἶνα (sic?) λέγοντες· ἕνα δὴ παραστήσωσιν Ven. — 1. 6. Corr. εἰρηκέναι. — 1. 8. τούτῳ ἐκείνο Ven. — 1. 18. κέλευται firmat Venet. — 1. 24. ἀλαυρῶν Ven. — 1. 26. ἐνέργει Ven. — Ibid. ἀλλὰ ἀργεῖ Bas. — 1. 27. τινῶν λαλούντων Ven. Recte. — 1. 3. ab inf. τὸ χρησίμην Ven. — 1. penult. ἀποδίδεται αὐτῷ καιρὸς Ven.

Pag. 22. 1. 2. φαντάζεται καὶ ὁρᾷ ἑαυτὴν Ven. — Ibid. ἐν ἐγγρηγόρσει Ven. — 1. 3. ποντοπορεῖ, καὶ δημηγορεῖ, καὶ ἐν πλ. Ven. — 1. 18. αὐτὴν εἰς γυναῖκα· ἀλλὰ οὐκ ἦν ἐν ἐκστάσει Ven. — 1. 4. ab inf. ὑπὲρ τὸν κ. τ. α. λογισμὸν Ven. Recte. — 1. penult. Repone ὁ προφήτης. Articularis desideratus etiam in ed. Petav. — 1. ult. Ven. verba οἱ προφήται, οὐκ ἐν ἐκστάσει non habet.

Pag. 24. 1. 1. ὁρῶν ἀντὶ τῆς καθ. ἀκολ. ἑτερα παρὰ τὰ τοῖς Ven. — 1. 3. Ven. plenius κατεμένην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένην. — 1. 5. φρονῶν abest a Ven. — 1. 11. τὰ αὐτῶν Ven. — 1. 15. πνεῦμα ἅγιον τὸ ἐν Ven. — 1. 19. ἀλλότριοι προφήται Ven. — 1. 22. ὡς ἔστιν ἰδεῖν τὰ Ven. — 1. penult. Acue Ἄγαθος et pro κατὰ σχήμ. repone μετὰ σχήμ. Idem vitium occurrit in ed. Petav. Colon.

Pag. 26. 1. 1. ποσὶν, οὗτος οὐ ἔστιν ἡ ζῶν ἁυτὴ δῆσσοισιν εἰς Ἱερουσαλήμ Ven. — 1. 5. ἀληθεῖς Ven. — 1. 16. τὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ γεγ. Ven. — 1. 21. τὸν δοκιμάσαντα Ven. — 1. 22. Restitue ex Veneto τριβῶν ἀντιδικαιμένης. — 1. 23. ὡς ἐκ τοῦ ἀγιωτάτου Ven. — 1. 26. περὶ τῶν καλ. Ven. — 1. 28. Εὐγνώμωνῶν Ven. — 1. 29. Ante ἐπὶ τοῖς restitue particulam μέν, quae excidit etiam ab ed. Petav. Colon. — 1. 5. ab inf. παρ᾽ ἐνελεῖ Bas.

Pag. 28. 1. 1. Repone Οὔτοι. — 1. 6. πάντη ἐκέρυξεν Ven. — 1. 19. Εἰ τοίνυν τάδε Ven. — 1. 20. εἶδεν καὶ τὸ τάδε λέγει κύριος· ὁ δὲ Μοντ. Venet. — 1. 22. τὰς δείας γραφῆς Ven. — 1. 7. ab inf. Μωϋσέος Bas. — Ibid. μεταβάλλων Ven.

Pag. 30. 1. 4. ὁμοιος εἴη ἐκείνῳ Ven. — 1. 5. ἔσοσθαι habet etiam Bas. — 1. 6. φήσας Ven. — 1. 7. παρασκευάσαντος Ven. — 1. 11. ἡ ἀκολουθεῖα τῆς τοῦ ἀγ. πν. διδασκαλίας Ven. — 1. 19. τὸ σαφές εἴη Ven. — 1. 27. ἐδόξασαν, αὐτὸς δὲ Ven. — 1. 10. ab inf. ἑαυτὸν ἐδόξασε μόνον Ven. — 1. 9. ab inf. ἐνοικήσαν Ven. — 1. 7. ab inf. εὐδέκχησε Ven. — 1. 5. ab inf. Καὶ ὅρα Ven. — 1. penult. ὅτι οὗτός ἐστιν Ven. — In annot. 4., ut etiam alibi, quam Cornarii dixi editionem principem me significasse dicere vix opus est.

Pag. 32. 1. 5. ἐκκλησίᾳ καὶ κεφαλῇ Ven. — 1. 8. Restitue ex Ven. Ἰησοῦς υἱὸν ἑαυτοῦν. — 1. 17. Corrige ὀνόματα ὑμῶν. Idem vitium est in ed. Petav. Colon. — 1. 19. κατὰ Φρύγα οὕτω καλουμένη Ven. — 1. 11. ab inf. φάσκουσα μὴ αὐτῆς ἀκούειν, ἀλλὰ Χριστοῦ Ven. — 1. 7. ab inf. In Ven. deest voc. δοῦλοι. — 1. 3. ab inf. Corrige κυρίου. Venet. habet αὐτῆς οὐκ ἀκούειν, ἀλλὰ κυρίου. — 1. penult. Vox ἐπίγεια a Veneto abesse videtur. — Ibid. παρῆν αὐτῆς Ven.

Pag. 34. 1. 5. Verba ἡ δὲ μὴ οὐσα ἐν πν. ἀγίῳ om. Ven. — 1. 6. Ven. plenius καὶ οὐκ ἦν ἄρα προφήτης μὴ ἔχουσα πν. ἅγιον. — 1. 9. πολλῆς ἐστὶ Ven. — 1. 11. συνετίζων καὶ τὸ εἰδέναι ἡμᾶς ποῖα Ven. — 1. 15. τὸ αὐτὸν ἅγιον πν. Ven. — Ibid. βούλεται. Εἰ δὲ ἔχει ἔξουσίαν διακερῖν ὡς βούλεται, λέγεται δὲ πνεῦμα γνώσεως καὶ πν. εὐσεβείας Ven. Quod restituendum est. — 1. 18. παρὰ πατρός τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορ. Ven. — 1. 23. δοξάσους Bas. — 1. 27. διδασκαλία Ven. — 1. 29. γνωθεῖν (sic?) γνώσιν Θεοῦ Ven. — 1. 32. Voc. τῶν post λόγων om. Ven. — 1. penult. καὶ αὐτὸς ἄμα Ven.

Pag. 36. 1. 1. Rescribe φιλανθρωπίας. Οὕτω καὶ Illud Καὶ per erro-

rem irrepit etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 2. ἐπιβαλῶν Ven. — 1. 3. Repone Οἱ διψῶντες pro Διψῶντες. Articulus desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 4. Pro τοῦτο αὐτὸ restitue τὸ αὐτὸ. Eodem vitio laborat ed. Petav. Colon. — 1. 5. Θέλτε καὶ εἰσακούσσετε Ven. — 1. 11. ψεύσεται Ven. — 1. 18. Restitue Ὅθεν ἐκεῖ ἀπερχόμενοι. Voc. ἐκεῖ omis. est etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 6. ab inf. Verba καὶ Πηπουζιανῶν om. Ven. — 1. 5. ab inf. νήπιον ὄντα ἰωρτῆς Ven. — 1. ult. ἐκάστης ἴσμεν αἰρέσεως Ven. Unde restituendum est sine dubio ἐκάστης ἧς ἴσμεν αἰρ.

Pag. 38. 1. 1. Corrige ἃ τε (sic etiam Ven.) δι' ἀκοῆς, ἃ τε δι' ἐγγράφων (Ven. auget ἃ τε διὰ συγγραμμάτων, ἃ τε δι' ἐγγρ.). Ita etiam in adnot. corrige ἃ τε. — 1. 4. ἔραυρ. καὶ τὰ ἀνθρώπων Ven. — 1. 13 et 14. τὰ μὴν δευὰ Ven. — 1. 11. ὡς εἰπεῖν om. Ven. — Ibid. μεταδιδόντος τοῖς συνοτεῖς μαθηταῖς Ven. — 1. 18. ξύλω καὶ κολάσαντες τῆς αιμορρίας ἐχθῆρας ἢ κήσεις ἢ λοίμην τῶν δεδηγημένων τὸ αἷμα π. τ. σ. ἐκκρ., κ. οὕτως τ. 2. ἐμβάλλει Ven. — 1. 8. ab inf. Ἄφθορον Ven. — 1. 6 et 5. ab inf. πλανήσασα Ven. — 1. 4. ab inf. Verba Ἡμεῖς δὲ absunt a Ven.

Pag. 40. 1. 2. Corr. εἰτ' οὖν. — 1. 5. κατὰ Φρύγα Ven., ubique. — 1. 7. κατὰ Φρύγα Ven. et Bas. — 1. 9. ὡς εἶπον Ven. — 1. 10. τούτῳ τῷ προσώπῳ Ven. Recte. — 1. 11. ἐν εἰδέῃ Ven. — 1. 13. τοῦτον εἰπὼν τόπον ἄγιον Ven. — 1. 14. Corrige φησι. — 1. 16. Corrige Γυναῖκες. In Ven. est Γυναῖκες γοῦν pro Γυν. οὖν. Antea pro Χριστὸν in eodem libro legitur χρόνον. — 1. 18. καταφρύγα Ven. — 1. 20. καὶ καινῇ δια2. Ven. — 1. 7. ab inf. ὡς εἰς οἶκτον Ven.

Pag. 42. 1. 2. διαφορὰς Ven. — 1. 3. καὶ ὀργιῶν. ἐκβακχυομένων Ven. — 1. 6. ἀκούσῳι Ven. — 1. 8. κυριεύση Ven. — 1. 13. νῆδον τινα Ven. — 1. 14. ἐπικαλούμενος Ven. — 1. 7. ab inf. ἀποστόλους, εὐαγγέλια Ven. — 1. 5. ab inf. Περιέπεσαν δὲ ἀστ. καὶ αὐτῶ οὐ τῷ τυχόντι. οὕτοι δῆ3εν Ven.

Pag. 44. 1. 1. αὐχῶσι Ven. — 1. 7. εὐραμεν ἀντίγραφα ἄκτων Παυ. habet Venetus, coniecturam meam firmans. — 1. 15. Restitue πρόσταγμα ex auctoritate Veneti. — 1. 21. πολλῶν, post Καὶ, ὡ τῶν, om. Ven. — 1. 14. ab inf. Corrige γὰρ ἔστιν. — 1. 11. ab inf. πολλὰς ὁδοὺς (sine ἱαντούς) Ven. — 1. 10. ἢ ὑπόνοια Ven. — Ibid. Venet. firmat εἰ τῇ, quod restituit pro vulg. ἐν τῇ. — 1. 7. ab inf. Repone ex Veneto ἧ τε δεκάτῃ. — 1. 5. ab inf. ἐπιφωσκούσας Ven. — 1. penult. οὐ λογικὴν κατὰ θεόν Ven.

Pag. 46. 1. 3. φθίνει φαινόμενον Ven. — 1. 5. ἡμαυρώ3η Ven. — 1. 9. Venet. plenius Καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰερουσαλήμ τὸ Πάσχα καὶ ἔφαγον. — 1. 14. Venet. μυσταγωγίας κέρρηται γὰρ, intermediis omissis. — 1. 19. τῷ ἀριθμῷ τοῦ ἡλίου Ven. — 1. 10. ab inf. τοῦ βέτωνος Ven. — 1. 5 et 4. ab inf. καὶ τῆν αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν Ven. Verba ἦν ἐκάλεσαν Ἀνοσῆτων rectius deleveris cum eodem libro.

Pag. 48. 1. 5. γεγονότες τῇ πείρᾳ Ven. — 1. 17. ἡδύσασα Ven. — 1. 18. Ven. plenius ἀποστ. καὶ τῶν αὐτῶν λόγων καὶ τῶν εὐαγγ. — 1. 26. στηναὶ ὄφεις Ven. — 1. 28. τῆν εὐωδίαν, καὶ τῆς ἀβροτόνου, εἶπον λιβανωτίδος Ven. — 1. 10. ab inf. ἐν τῇ ἀγία Ven. — 1. 9. ab inf. καὶ λύσαν Ven. — 1. 8. et 7. ab inf. γηραλαίαν Ven. — 1. 3. ab inf. ἀναφωεῖ Bas. Repone ὅπου ἄν ἀναφῇ. — 1. ult. διωλεῖται Ven.

Pag. 50. 1. 7. ἀληθείας οὕτε τοῦ Ἰωάννου, intermediis omissis, Ven. — 1. 10. μὴ πῆ Bas. et ed. Petav. — 1. 12. φύσει τὰ βέβαια τὰ Ven. — 1. 18. εἰς ἀξίως Ven. Bene. — 1. 14. ab inf. λέγει ἀνθρώπων Ven. — 1. 13. ab inf. Ἀπ' ἀρχῆς τῶν Ven.

Pag. 52. 1. 3. εὐδύς Ven. — 1. 4. Verba δὲ εἶπον ὑμῶν· καὶ ὅτι, Οὐτὶς ἐστὶν om. Ven.

Pag. 54. 1. 15. Corrige λέγων. — 1. 16. ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Ven. — 1. 8. ab inf. ἀποκριθεῖσα Ven.

Pag. 56. 1. 4. ὡς ἔλαβεν Ven. — 1. 5. ποιήσωμεν Ven. — 1. 6. παρ' αὐτῶν γενεαλ. Ven. — 1. 7. Χριστοῦ θεοφανείαν, ὡς Ven. — 1. 9. Verba καὶ φησιν, Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου om. Ven. — 1. 21. καλῆ (sic?) ὑπονοεῖται νενοσμήνα Ven. — 1. 5. ab inf. τηρώμενοι Bas. — 1. 3. ab inf. μέτωπον Ven. — 1. penult. ἐπισπάσθαι Ven.

Pag. 58. 1. 3. σκορπισθέντων Ven. — 1. 6. ἐπανακάμψας Ven. — 1. 16. λέγων, ante τὴν γέννησιν, om. Ven. — 1. 17. ὁ υἱός μου Ven. — 1. 18. ἀσπί- τοις Ven. Recte. — 1. 20. Repone ex auctoritate Veneti κατωτάτων τὴν θάλασσαν (delete voc. κατά, pro quo edidi κακήν). — 1. 21. ἐπιλαβέσθαι Ven. Quod restitue. — 1. 23. ἀνοφέρετον ἐργάζεται Ven. — 1. 5 et 4. ab inf. Verba τῷ ἀρχιερέως om. Ven. — 1. 4. ab inf. γυνὴ αὐτῷ Ven. — 1. penult. χρόνος ὑ- πάρχειν, ὁ δὲ Ven.

Pag. 60. 1. 8. Verba ἐν φάτῃ, καὶ τῇ ὀγδόῃ περιετμήθη om. Ven. Idem liber paulo post καὶ ὡς τεσσαράκοντα. — 1. 11. ἐδέξατο Ven. — 1. 12. ἐν Ναζαρέθ ἀπήει, καὶ ὡς καδέτος ἀνείη (leg. κατ' ἔτος ἀνήει) εἰς Ἱερουσαλὴμ Ven. — 1. 18. ἀγίων, ante εὐαγγελιστῶν, om. Ven. — 1. 20. Repone ex Veneto θεῷ εὐαρεστήσαι. — 1. 9. ab inf. Repone ταύτη τῇ νυκτὶ. Articulas ex- cidit etiam ab ed. Petav. Colon. — Ibid. Ven. pro ἡ γεγέννηται habet ὀγδόῃ γεγέννηται. — 1. 8. ab inf. πόθεν δύναται ἐπιμεῖναι Ven. — 1. penult. ἐθε- ρήσατο Ven.

Pag. 62. 1. 2. εἰπὼν Ven. — 1. 3. Venet. plenius εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν γέννησιν γεγεννημένων. — 1. 5. Ex cod. Veneto repone χρόνον, καὶ ἠκριβωκό- τος τοῦ φαινομένου ἀστέρος. — 1. 21. γεγονότων ἔπειτα πανταχοῦ Ven. — 1. 24. αὐτὴν φάσκει, διὰ τὸ Ven. — 1. 26. κατὰ αὐτῶν γένῃ ἐλθεῖν Ven. — 1. 5. ab inf. ἐκεῖθεν ἀπὸ Ven. — 1. 3. ab inf. διὰ τὴν τῆς ἀπογραφῆς παρουσίαν Ven. — 1. penult. ἡῦρον Ven.

Pag. 64. 1. 4. ἔξ ὅτε ἐγενήθη Ven. — 1. 9. ποιεῖ, ante ἐκείσε, om. Ven. — 1. 10. ἐπιστρέφει ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν. Ven. — 1. 11. ἔτι om. Ven. — 1. 22. Ἐνθεν γ' οὖν Venet., cuius libri in excribenda scriptura discrepante inde ab hoc loco docto nostratis hominis manu usus sum, qui omni et fide et diligen- tia eo negotio perfunctus est. — 1. 25. ὡς ὑπελήφθη ὑπὸ τε Κερίνθου Ven. — 1. 26. ὁ ὄφις Ven. — 1. 10. ab inf. ἀνθρωπον πεφην. Ven. — Ibid. πάντα ἡ- γούμενοι Ven. — 1. 9. ab inf. ἀκριβοῦσι Ven. — 1. 7. ab inf. υἱός, ante ὡς, om. Ven. — 1. 6. ab inf. ἀληθές ἐστὶν Ven. — 1. 5. ab inf. δεδέχθαι Ven. — 1. 3. ab inf. ὀγδοήκοντα ἐτῶν ποῦ (sic) τυγχάνων πλὴν ἐλάσσω, κ. ἔχον ἔξ υἱοὺς Ven. — 1. ult. ταύτην δὲ τὴν οἰκονομίαν Ven.

Pag. 66. 1. 1. αὐτοῦ ἐτύγχανεν; Ven. — 1. 4. τὰ κατὰ νομὸν. ἔξ ἔτι Ven. — 1. 5. παρθένος εἴη, κἂν ἐν οὐκω π. ἐτι ὑπάρχει τοῦ ἀνομασμένου λέγε- ται Ven. — 1. 7. ἔνεκεν Ven. — 1. 8 et 9. ἐκπλήττον γὰρ τὸ μυστ. Ven. — 1. 10. ἀγίου om. Ven. — Ibid. πᾶσα λεῖά τε καὶ πεφωτ. ἦν ὡς ἐτῶν (οὖν de- eat) τριάκοντα Ven. — 1. 12. Verba καὶ Ματθαῖος om. Ven. — 1. 16. τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγ. Ven. — 1. 18. τοῦ Ἀδάμ Ven. — 1. 19. καὶ διὰ δὲ τοῦ Ven. — 1. 21. A Ven. abest πάλιν. — 1. 22. ἥπερ τὴν ἀλ. Ven. — 1. 25. ἐπὶ τῷ σωτήρος (τῷ λόγῳ deest) Ven. — 1. 27. ἐν τῇ Ἱταλίᾳ Ven. — 1. 29. Repone Κρήσκης ex Ven. — 1. 4. ab inf. ἵνα ἀποστρέψῃται Ven. — 1. 3. ab inf. οὐκ ἐνόησαν Ven. — 1. ult. γηραλιχ Ven.

Pag. 68. 1. 1. τῆς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Πιάτμου (ζωῆς et αὐτοῦ de-
sunt) Ven. — 1. 3. ἐπὶ τῆς Ἀσίας firmat Ven. — 1. 4. ἐνοσάρχου παρουσίας
λεπτ. Ven. — 1. 6. τραχύτατα Ven. — 1. 7. πλάνη καὶ Ven. — 1. 8. Repono
ex Ven. αὐτοῖς, καὶ εἰπεῖν. — 1. 10. καὶ ἄλλοι (οἱ deest) Ven. — 1. 12. A
Ven. abest τὸν post νομίσηται. — 1. 13. Ἐκ ὑμῶν ἀπὸ τε γεννᾶται Ven. — 1. 14.
λόγος, ὁ υἱὸς Ven. — 1. 18. ἀπὸ χρόνων τοῦ Ἀβραάμ, οὔτε Νῶε, οὔτε Ἀδάμ,
οὔτε ἀπὸ πέμπτης (τῆς deest) ἡμ. Ven. — 1. 20. ἐξότε ὁ οὐρανὸς Ven. —
1. 21. ἐξ ὅτε κόσμος (ὁ deest) Ven. — 1. 24. ἴδομεν Ven. — 1. 26. μαρτυρή-
σαι ed. Petav. — 1. 27. πάντες, post ἴνα, om. Ven. — 1. 6. ab inf. ἐξ ἀμα-
τος. — 1. 5. ab inf. Ὁ λόγος, φησὶ, σὰρξ ἐγ. καὶ ἐσκήνωσεν Ven. — 1. 3 et
2. ab inf. πάντες ἡμεῖς Ven.

Pag. 70. 1. 1. ἐγένετο ἐν Βεθ., ἐν δὲ ἄλλοις Ven. Bas. habet Βηθαμα-
ρά. — 1. 2. Βεθάνια Ven. — 1. 3. μετὰ ταῦτα πάντα δεικν. Ven. Idem liber
om. articulum τοῦ ante Ἰωάννου. — 1. 5. Acue Ὡρα. — 1. 7. αὐτὸς πρῶτος
Ven. — 1. 8. τὸν Μισοίαν Ven. Μισοίαν Bas. — 1. 15. τοῦ, ante Ἰωσήφ, om.
Ven. — 1. 15. Ναζαρεθ (bis) Ven. — 1. 17. δ, ante Φίλιππος, om. Ven. —
1. 21. συκὴν ἴδον σε Ven. — 1. 22. σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἄκεκρ. αὐ-
τῷ ὁ Ἰησοῦς Ven. — 1. 24. ἴδον (ita plerumque) σὲ Ven. — Ibid. μίλιονα
Ven. — 1. 28. μετὰ τεσσαράκοντα (τάς deest) Ven. — 1. 8. ab inf. τῇ ἐπαύ-
ριον, ὡς λέγει, ὅτε ὁ ἀμόνος Ven. — 1. 5. ab inf. Verba γέγονεν, ὅτι πρῶτός
μου om. Ven.

Pag. 72. 1. 3. ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας Ven. — 1. 4. Repono ὅτι particulam
post Διὸ λέγει, quae desideratur etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 13. μισοίαν
(uti saepe) Bas. — 1. 15. Corrige Κηφᾶς. Ed. Petav. etiam habet Κήφας.
In Ven. est καὶ ὡς ἐκεῖ ἡ ἀκολ., omissis quae sequuntur verbis ὅτι εἶπεν αὐτῷ,
Σὺ κληθήσῃ. — 1. 15. φησὶν om. Ven. — 1. 17. Verba ἐκ τῆς κόπσεως om.
Ven. — 1. 21. εἴρηκε, διὰ τὸ ὄμορον Ven. — 1. 22. Repono articulum τὸ ante
ὁμότεχον, qui desideratur etiam in edit. Petav. Colon. — 1. 27. τῆς πραγμα-
τείας ταύτης ἡ ἀκολουθία. Ven. — 1. 29. ἤδη μαθητ. καὶ τὴν ἰδίαν τέχνην ἐρ-
γαζόμενοι καὶ τῇ μαθητείᾳ Ven. — 1. 31. Pro ἔρουσιν, quod menduam transla-
tum est ex ed. Petav. Colon., repono ἔχουσιν. — 1. 32. τῇ αὔριον Ven. —
1. 5. ab inf. καὶ ὑποδέσεως Ven.

Pag. 74. 1. 1. Restitue ex Veneto ἐλθὼν παρώκησαι. — 1. 2. χεῖραν Ven.
— 1. 4. οὐ μακρὰν confirmat Ven. — 1. 5. διασώζει Bas. Venet. habet ἀνήκεν.
— 1. 6. ταύτην τὴν ἀκολουθίαν Ven. — 1. 13. Καφαρν. πάλιν κατώκησεν Ven.
Recte. — 1. 15. τὰ, post βάλλοντας, om. Ven. — 1. 16. τὸ, ante τέλειον, om.
Ven. — 1. 19. ἀμεταστρεπταί Ven. — 1. 21. ἀνέβην Ven. — 1. 23. Petavii conie-
cturam αὐτοῦ αὐτοῖς firmat Ven. — 1. 24. ὅτε λέγει Ven. — 1. 30. ἐπὶ τῇ ἄγραφῃ
τ. ιχθ. αὐτῶν θαυμασάντων Ven. — 1. 31. λέγοντος ὅτι, Ἐξήλθε Ven. — 1. 6.
ab inf. καὶ ἐπιστρέψαι Ven. — 1. 5. ab inf. Repono ex Veneto καὶ τὴν πᾶσαν
ἐργασίαν τῆς ἄλλας Ven. — 1. 4. ab inf. Venet. bene ἀλλὰ ἐτι δύναται. — 1.
penult. σὺν τοῖς μετόχῃς tuetur Ven. quoque.

Pag. 76. 1. 3. Restitue ex Ven. ἐφημεν διανενομήνοιο — Ibid. εἶναι πᾶ-
λιν τάχα Ven. — 1. 4. διὰ τε τὸ συναργ. Ven. — 1. 6. πλοῖα, καὶ ἀπλῶς ἄ-
παντα, ὡς φησὶν, ἀφέντες τὰ πλοῖα εἰς τὴν γῆν auget Venetus. — 1. 7. οὐδὲ
μία Ven., uti solet. — Ibid. οὐδ' ἐναντιότης Ven. — 1. 8. οὐδὲ παρὰ τοῖς
Ven. — 1. 13. ἐπιτελεῖ. ὥστε εἶναι ἐξάπαντος τὴν ἀκολ. οὕτως Ven. — 1. 15.
Ἄσυρὶ δοθ., ὡς ἐφημεν Ven. — 1. 16. ἡμ. πλήρης tuetur Venet. quoque. Ce-
terum pro πληρῶν, quod in textu legitur, corrige πληρέων. — Ibid. ἢ ἐστὶν
τῆμ. τῆς αὐτοῦ κ. σ. γεννησέως Ven. — 1. 19. μὲν, ante ὄντι, om. Ven. —

l. 21 et seqq. Venetus haec plenius ita concepta habet: ἀρχόμενος ἑνὰς ἡμέρας τριάκοντα, λοιπὸν ἐλήφθη εἰς τὴν ἔρημον. Ἀπευθύνει οὖν αἱ τεσσαράκοντα ἡμέραι τοῦ πειρασμοῦ ἀκολουθῶς φαίνονται καὶ δύο ἔβδ. (αἱ δεσὲς) μικρὰ πλέον καὶ ἡμέραι δύο, ἃς διέτριψε ἐπανελθὼν ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν· τοῦτέστιν εἰς τὴν Ναζαρεθὺν καὶ περὶ τὰ ὄρια αὐτῆς, καὶ μίαν ἡμέραν ὅτε ἦλθε πρὸς Ἰωάννην, ὅτε ἔφη ὁ Ἰωάννης, Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἀφαιρὼν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἐπαύριον πάλιν. Εἰσηγήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο, καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει, Ἴδε ὁ Χριστὸς ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. Ἐβτα φησιν, Ἐκουσαν οἱ δύο μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ· αὕτη δὲ ἦν ὀκτωκαιδεκάτη μετὰ τὸν πειρασμὸν ἡμέρα, καὶ καὶ προεῖπαμεν, πρώτη δὲ ἀπὸ Ἰωάννου, ὅτε ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ οἱ περὶ Ἀνδρέαν καὶ παρ' αὐτῶ ἐμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ὥρα ἦν ὅτε καὶ τὸν ἐκ τῶν ἀδελφῶν Σίμωνα εὗραν ὁ Ἀνδρέας ἤγαγε πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐβτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον, Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὗρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ κύριος, Ἀκολουθε μοι· αὕτη δὲ ἦν ἑνεκακαιδεκάτη ἡμέρα μετὰ τὸν πειρασμὸν, καὶ ἔχει ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐαγγελίου Φιλίππου τὴν κλήσιν καὶ τοῦ Ναθαναήλ, καὶ λοιπὸν κτλ. — l. 28. ἡμέρα λέγει γάμος Ven. — Ibid. Venetus iterum plane differt haec et seqq. ita habens concepta: τὰς προεῖρημένους ἀπὸ Ἰωάννου ἡμέρας. Προετιθεμένων τοίνυν τῶν εἰκοσι ἡμερῶν ταῖς τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ δύο μῆνες τελειοῦνται, ὅτινες τοῖς δέκα μῆσι συναπτόμενοι ἑνιαυτὸν τελοῦσιν, ὃ ἔστι πλήρωμα τριάκοντα ἑτῶν ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ κυρίου. Καὶ εὐρίσκειται τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς τοῦ ὕδατος εἰς ὄχλον μεταβολῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ τριακοστοῦ ἔτους ποιήσας ὁ Χριστὸς, ὡς ἔστιν καταληπτικὸν ταῖς τῶν εὐαγγελίων ἀκολουθίας προσχόντι ἀκριβῶς. Λοιπὸν δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου σημείου τούτου κτλ. — l. 3. ab inf. Venetus rursus differt: σημεῖα ἐργάζεται, καὶ τὸ κήρυγμα διδάσκει, δεικνυμένης εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους τῆς ζωομαστῆς καὶ ἀρρήτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ εὐαγγελικῆς θαυματουργίας, ὡς πολλάκις ἠναγκάσθη φῆσαι διὰ τὴν τῶν ἠπατημένων ἀγνωσίαν (ita restitutum est) τῶν ἀντιλέγειν τοιμῶντων τῇ τῶν εὐαγγελίων ἀκριβεῖ τῇ ὑπὸ τοῦ ἑγγύου πνεύματος ἀκολουθίᾳ ἐτελειῶσιν. Οὐκ ἔλασι γὰρ χωρὶν ἡ τοιαύτη ἀκριβὴς ἀπόδειξις τοῖς ἐναντιούμενοις ἑαυτοῖς. Οὐ γὰρ λέγων (sic) τῇ ἀληθείᾳ, ἐπεὶ μὴ δεδύνανται. Δελοῦται γὰρ ὅτι ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἡ ἀρχὴ τῆς λογικῆς κρηματείας γέγονεν. Οὕτω γὰρ δείκνυται ὡς ὁ κύριος μετὰ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ (sic) γέγονε τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐν (sic restitendum in oditis) τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ διὰ Ἰωάννου οὐ κοφρῶνται σημάνα. Ἦδη γὰρ ἦν τοῦτο διὰ τῶν τριῶν εὐαγγελιστῶν σημανδὸν κτλ.

Pag. 78. l. 11. ἀπὸ ἐκάστου βοηθεῖσθαι. καὶ γὰρ παρὰ πάντων Ven. — l. 15. ὄντως. K. ἔρχ. πρὸς τὸν Ἰωάννην Ven. — l. 17. ὁ, ante Ναθαναήλ om. Ven. — l. 18. πρῶτος παρῆν τότε τῷ Ἰησοῦ Ven. — l. 20. Ἀνδρέα πρώτῳ γεγ., μικροτέρῳ ὄντι Ven. — l. 22. ἀπὸ Πέτρου γέγονε ἀφηγητὸν γὰρ τοῦ θῆου ἀδ., καὶ ὅτι δὲ κατὰ τοῦτο Ven. — l. 26. ὡς πανταχοῦ σαφῶς Ven. — l. 27. αὐτῶν om. Ven. Idem paulo post cum vulg. τῇ δευτέρᾳ. — l. 7. ab inf. οὔτε τοῦ Ἰωάννου, οὔτε τοῦ Ἰακ (quod restitutum est), ἀλλὰ τῶν κατὰ Ναθαναήλ καὶ Φίλιππον καὶ ἄλλων τινῶν, ὡς ἔστι συνίναί, ἐξῆς λοιπὸν μετὰ τὸ ἐλεῖν αὐτὸν εἰς Καφαρναοῦμ κ. ἀνελθ. π. εἰς Ναζαρεθ (ita constantior) Ven. — l. 5. ab inf. σημείων ἀνήλθεν πάλιν εἰς Ναζαρεθ, καὶ ἀνέγνω τὸ βιβλίον Ἠσοῦ (desunt verba τοῦ τῆν ξηρὰν — τῆν ἱαση) προφήτου, ὅθεν λέγει, Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἴκεν ἐχριστὸν με, εὐαγγελισσάμενος πτωχοῖς, καὶ ἐξῆς. Ἦν δὲ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανίων τοῦτο γινόμενον μετὰ ἡμέρας τινῶν, καὶ μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην κατελθὼν πάλιν εἰς Καφαρναοῦμ λοιπὸν πε-

τήκησιν, ὅτε ἡ τελεία κλήσις τῶν περὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην γεγένηται, ἐλθόντος αὐτοῦ παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέθ. Καὶ οὕτως ἡ πᾶσα κτλ.

Fig. 80. 1. 1. ἀλλὰ πάσης τῆς τῶν εὐαγγελίων πραγματείας τηλαυγεστάτης οὔσης καὶ ἐν ἀληθείᾳ κεκρυμμένης. Τί οὖν ἔδοξε τοῦτοις τὸν ἴδιον νοῦν ἀπατήσασιν καὶ τὴν ἀρεσιν ταύτην τῷ βίῳ ἐξεμέσασιν ἀδειτεῖν τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον; Δικαιῶς γὰρ ἄλογον τὴν αὐτῶν ἀρεσιν κεκλήκαμεν διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι αὐτοὺς τὸν ἄνωθεν ἐλθόντα θεὸν λόγον διὰ Ἰωάννου κεκρυμμένον. Μὴ νοούντες γὰρ τὴν δύναμιν τῶν εὐαγγελίων φασί, Πῶς οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ εἰρήκασιν ὅτι φυγὰς ἔφετο ἀπὸ προσώπου Ἡρώδου ὁ Ἰησοῦς εἰς Αἴγυπτον, καὶ μετὰ τὴν φυγὴν ἐλθὼν κατέμεινεν εἰς Ναζαρέθ, εἶτα λαβὼν τὸ βάπτισμα ἀπὸ Ἰωάννου κτλ. Venet. — 1. 8. ὅτι, post εἰπεῖν, om. Ven. Idem ibidem om. verba καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. — 1. 9. ὀλίγα τινα Ven. — 1. 11. μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν λόγον σάρκα γεγενῆσθαι καὶ ἐσκηνωκέναι ἐν ἡμῖν, τούτῳστιν Ven. — 1. 12. γενόναι, καὶ λέγει ἤλθε Ven. — 1. 13. ἐβαπτίσθη, αὐτὸς Ἰησοῦς μαρτυρεῖ λέγων τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην εἰρηκέναι, Οὗτός ἐστι περὶ οὗ εἶπον ἡμεῖς, καὶ πάλιν ὅτι, Τεθάματα, reliquis omissis, Ven. — 1. 18. Καὶ, ante ὄραξ, om. Ven. Idem paulo post ibid. ἐπισημονήν ὑφηγοῦμενος· παρέλειψε δὲ ὁ Ἰωάννης τὰ τῷ Ματθαίῳ εἰρημένα. Οὐ γὰρ ἦν. — 1. 20. τῆς τελείας φράσεως Ven. — 1. 22. υἱὸν θεοῦ, καὶ εἶναι μὲν πρότερον ψιλὸν ἄνθρωπον, κατὰ προκοπήν δὲ εἰληφέναι τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ προσηγορίαν. Διὸ τῶν ἀναγκ. ἐπιμέλειται (sic) Ven. Paulo post in eadem linea idem delet οὖν particulam. — 1. 24. τῶν ἐπουρανίων ποιούμενος τὴν διήγησιν τῆς ἄνωθεν οἰκονομίας. Δεγ. δὲ τὸ κ. Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀδιάδεικτον εἶναι, ἐπεὶ μὴ ταῦτα ἔφη, λέγω δὲ τὰ κατὰ τὸν πειρασμὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ οὐκ ἀξιοῦσιν αὐτὰ δέχεσθαι κατὰ πάντα πεπλασμένοι (sic) καὶ τυφλώττοντες τὴν διάνοιαν. Ven. — 1. 9. ab inf. Τέταρτος γὰρ τῶν εὐαγγελιστῶν κ. 8. ἐλθὼν ὁ μακάριος Ἰωάννης, πρῶτος μὲν ὢν ἐν τῇ κλήσει μετὰ Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν σὺν Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, τελευταῖος δὲ τοῖς χρόνοις εὐαγγελιστάμενος τὰ πρό Ven. — 1. 6. ab inf. ῥηθέντα καὶ διαλέγεσθαι αυγετ Ven. Idem ibid. delet voculam δὲ ante τὴν ἀρχὴν. — 1. 5. ab inf. πάλιν ποιεῖσθαι Ven. — 1. 4. ab inf. Τιβερίου Καίσαρος μεσότητα τῶν μ. τ. ἀρχὴν διηγούμενος Ven. Hinc restituenda est vulgata scriptura. — 1. 3. ab inf. ἐπήγαγε τὴν περὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ Μαρίας πρὸ τοῦ ἐγκύμονα εἶναι γεγεννημένην πραγματεῖαν. Ἰωάννης δὲ ἔτι προτέρου (sic) μὲν ὢν τῇ κλήσει, ὕστερος δὲ τούτων κηρύξας ἐκασφαλίζεται Ven.

Fig. 82. 1. 2. τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγ., τῶν σαρκικῶν ἀσφαλισθέντων (ἡδη abest) Ven. — 1. 5. ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἀγίας παρθένου καὶ τὸ (sic) ἀναγκαῖως δὲ ζητούμενον οὐκ ἐπεσιώπησεν, ἀλλὰ πνεύματι ἀγίῳ κινούμενος τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἄγει ὄντα θεὸν λόγον ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐκ πατρὸς γεγεννημένον, ἐν σαρκὶ δὲ ἐληλυθότα δι' ἡμᾶς ἐδηλώσεν, ἵνα ἀπὸ τεσσάρων εὐαγγελιστῶν τὴν πᾶσαν γνῶσιν κατὰ τε τὴν σάρκα καὶ κατὰ τὴν θεότητα ἀκριβῶς κατασώμει. Γελειωθέντων γὰρ πάντων τῶν κατὰ τὸ βάπτισμα καὶ κατὰ τὸν πειρασμὸν, ἐλθόντος τοῦ Ἰησοῦ λοιπὸν καὶ ὀλίγων ἡμερῶν, καθὼς πολλὰκις εἶπον, διατρέψαντος ἐν τε τῇ Ναζαρέθ καὶ ἐν τοῖς ὄροις αὐτῆς, καὶ περὶ τὴν Καφαρναοὺμ μετὰ ὁ συναντήσασιν τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου, καὶ τῇ ἐπαυρίῳ τινος τῶν μαθητῶν συμπαριληφότος, πρῶτον τοῦτο σημεῖον ἐν Κανᾷ πεποίηκε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἔπειθ' Ἰωάννου, εἰκοστῇ δὲ τῆς ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ ἐπανόδου καὶ τοῦ κηρύγματος. Οὕτε γὰρ πρὸ τοῦ πειρασμοῦ Ven. — 1. 14. Χριστὸν ἐλθεῖν. Οὕς' ὄλωσ' γὰρ ε τῶν θεοσημείων εἰργάσατο ἢ τοῦ κηρύγματος ἤρξατο, εἰ μὴ τὸ ἀ λέγεται περὶ ὕτου ἐν παιγνίῳ, ὅτε παιθὸν ἦν, πεποιηκέναι. Ἔδει γὰρ καὶ παιδικὰ ἔχειν ὑτὸν σημεία, ἵνα Ven. — 1. 18. αἰρέσειν λέγειν Ven. — 1. 19. περισσερά.

Τούτο γάρ φησιν διὰ τὴν ψῆφον τοῦ ω καὶ ἄλλα, ὃ ἔστι περισσότερὰ, ἐκεῖ ἐφη ὁ σωτήρ, Ἐγὼ εἰμι τὸ α καὶ ἐγὼ εἰμι τὸ ω. Διὰ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἰσάγει τὸν Ἰησοῦν ὁ Δουκᾶς εἰρηκότα πρὸς τὴν Μιριάμ ζητοῦσαν αὐτόν, ἠνίκα τοῖς διδασκάλους προσδιελέγτο ἐν Ἱερουσολύμοις. Οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου Ven. — 1. 23. ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος υἱὸς γέγονεν τοῦ θεοῦ, ἐλθούσης εἰς αὐτόν τῆς περισσεύσεως ἣν φασ εἶναι τὸν Χριστόν, καὶ ἵνα σαφῶς γνωσθῆ Ven. — 1. 24. ὁ θεὸς λόγος, καὶ ἐλθὼν ἐσαρκώθη Ven. — 1. 26. σημάνη Ven. — Ibid. τοῦ, αὐτε πατρὸς, em Ven. — 1. 28. ὑπόδειγμα τοῦτο Ven. — 1. 6. ab inf. Bene Venet. διὰ τῆς χάριτος. — 1. 5. ab inf. Ἀπὸ τότε δὲ τὰ τέλεια ἤρξατο π. θεοσημεῖα (sic) Ven. — 1. ult. δύο, ἃς παρ' αὐτῷ ἔμειναν Ven. Hinc restituenda est vulgata scriptura.

Pag. 84. 1. 3. παρ' αὐτῶν (sic) ἐπιφέρει λέγων Ven. — 1. 6. τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἐκεῖ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκλήθη δὲ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ γάμον. Ἔδει γάρ καὶ ἐν τῷ γάμῳ αὐτὸν κληθέντα καταβῆσαι ἐπ' εὐλογία τοῦ γάμου· καὶ ὑστερήσαντος, φησί, οἴνου λέγει ἡ μήτηρ Ven. — 1. 11. ἐλθεῖν αὐτόν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πειρασμοῦ, καὶ καταληφθῆναι εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ στήναι ἐπὶ τῷ πτερυγίῳ τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπὶ Ἱερουσολύμων ἀνερχθῆναι εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, ὅπερ κατὰ πολλοὺς λέγεται εἶναι τὸ Θαβὼρ ὄρος, ὃ ἐρμηνεύεται Ἰταβύριον, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· τίντην γάρ τὴν ἀκολουθίαν ὁ Ματθαῖος ὑπέδειξε, ὡς φησιν, Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρέδόθη, ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ὁ δὲ Δουκᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρους ὀρμὴν ἀκριβῶς δηλώσας πρῶτον μὲν περὶ τοῦ ὄρους εἰπὼν, καὶ βαπτιστῶν ὧν ἔδειξε τῷ κυρίῳ ὁ διάβολος, ὕστερον λέγει περὶ τοῦ πτερυγίου καὶ Ἱερουσαλήμ, Καὶ ὡς ἀνέκαμψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ Ναζαρεθ· συνεβὰ δὲ καὶ ὁ Ματθαῖος λέγει, Καταλείπων (sic) τὴν Ναζαρεθ ἦλθεν εἰς τὴν Καφαρναούμ· Ἦλθεν γάρ εἰς Ναζαρεθ, κακεῖθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ μετὰ τὸ διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου πάλιν τὴν ὀρμὴν ἔσχεν ἐπὶ τὰ ὄρεα, ἔνθα ἀπέκθραπτο πρὸς τὴν μητέρα ἐν Ναζαρεθ, ἐκεῖ τε παραμείνας δύο ἡμέρας, ὅτε καὶ οἱ περὶ Ἀνδρέαν παρ' αὐτῷ ἔμειναν, λοιπὸν ἠπειλέγετο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν τοῦ κηρύττου ἀρξασθαι, καὶ ἔμεινε μὲν δύο ἡμέρας διὰ τὸ δὲ χρόνον αὐτὸν ἐλθεῖν, ἔχοντα μετ' ἑαυτοῦ οὐς παρελήφθη μαθητάς, καὶ ἀπολύσας τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτῷ εὐθὺς ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸ κήρυγμα καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ θεοσημείου Ven. — 1. 19. ὡς ὁ Ἰωάννης Ven. — 1. 20. ἦδη τοῦ ἔργου, ὅτι Ven. Recte. — 1. 21. Dele comma post βαπτίζεν. — 1. 22. πνεῦμα καταβαῖνον ἐν εἴδει Ven. — 1. 24. ἵνα ὅταν Ven. Idem ibidem eos habet ἐν post ἄνωθεν. — 1. 26. οἱ τοιοῦτοι αἰρεσιῶται ἀπὸ Ven. — 1. 28. Οἱ γὰρ πιστῶν εἰς φρονούντων ἀποβάλλοιτο τὰ τῷ ἁγίῳ πνεύματι διὰ τῶν θεῶν ἐναγγελίων ἀκριβῶς εἰρημένα. Κάντε γὰρ λέγωσιν ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ Δουκᾶς οἱ εὐαγγελισταὶ διηγήσαντο περὶ τοῦ σωτήρος ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐποίησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα πειρασμῶν, καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν ἀκούσας ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἐλθεῖν κατήκτισεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παρά θάλασσαν, ὁ δὲ Ἰωάννης ψεύδεται μὴ εἶπὼν περὶ τούτων, ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ πρώτης, ὅτε ἦλθεν ὁ σωτήρ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα λέγει περὶ αὐτοῦ πεποιθῆναι, φανήσονται κατὰ πάντα κατὰ τὴν ἀκριβείαν τῶν εὐαγγελίων ἠγνοηκότες. Ἰωάννης γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς πρὸς τοῦ παραδοθῆναι τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην σημαίνει τὸν κύριον μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πειρασμοῦ πρὸς αὐτόν ἐληλυθέναι. Πῶς γὰρ Ἰωάννου παραδοθέντος ἐνέλιχτο ἐπὶ τὸν σωτήρα πρὸς αὐτόν πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην. Οὐκ ἔγνωσεν δὲ ὅτι οἱ ἄλλοι τρεῖς εὐαγγελισταὶ τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν

Ἰωάννην διηγούνται ἀκριβῶς, λέγοντες, Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι παρεδέθη ὁ Ἰωάννης, καταλείπων (sic) τὴν Ναζαρέθ κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλάσσιον. Καὶ ὁρᾷς ὅτι κατὰ ἀλήθειαν τὰ πάντα τοῖς τέτρασιν εὐαγγελισταῖς συμφώνως εἴρηται. Καὶ γὰρ καὶ φαίνεται τὴν ἀκολουθίαν πάλιν διηγούμενος ὁ Ἰωάννης, ὅτι μετὰ τὸ ποιῆσαι τὸ πρῶτον σημεῖον τὸν σωτήρα, καὶ ἔλθειν εἰς Καφαρναοὺμ, ποιῆσά τε ἐκεῖ τινα σημεῖα, ἀναβῆναι τε εἰς Ναζαρέθ, καὶ ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, παραδοθέντος λοιπὸν τοῦ βαπτιστοῦ ἦλθεν καὶ κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ πολλὰς ἡμέρας. Αὐταὶ δὲ εἰσιν αἱ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανίων καὶ τὴν ἐπὶ Καφαρναοὺμ καὶ ἐπὶ Ναζαρέθ ἔλευσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὸ Πάσχα ἄνοδον, καὶ πάλιν ἔλθειν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅπου ἐβάπτιζεν, εἰς Αἰνῶν τοῦ Σαλήμ (sic). Οὕτω γὰρ λέγει, Μετὰ τοῦτο κατῆλθεν εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. Οὕτω γὰρ ἐδήλου τὴν τελείαν καταμονὴν περὶ ἧς ὕστερον εἶπεν μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην, Ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλάσσιον, καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων· ὡς λέγει καὶ, Ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὗρεν τοὺς πωλοῦντας ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστάς καθήμενους, καὶ μετὰ τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς αὐτοὺς κερματιστάς καὶ τοὺς πωλοῦντας τὰς περιστεράς, καὶ τὰ ἄλλα, καὶ εἰρηκέναι, Ἄρατε ταῦτα ἔνθεν, καὶ μὴ ποιῆτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου, καὶ ἀκηκοέναι παρ' αὐτῶν, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Λύσατε τὸν ναὸν τούτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρω αὐτόν· ὅτε Νικόδημος ἦλθε πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν πολλά φησιν, Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν· ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης ἐν Αἰνῶν (sic) ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· οὕτω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης· τοῦ δὲ Ἰωάννου πολλὰ εἰπόντος, ὅτι, Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν, εἶτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον, Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει Ἰωάννης, καί τοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν γῆν καὶ ἀπέηλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας, ὅτε ἐπὶ τῷ φράτι ἐκἀδέσθη καὶ τῇ Σαμαρετιτῷ διελέχθη. Καὶ ἀνήγγειλεν ἡ Σαμαρεῖτις περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται καὶ παρεκάλουν αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, καὶ πολλῶν πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὐ ὁ υἱὸς ἡσθᾶνει ἐν Καφαρναοὺμ, ὅτε εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Παρεῦσον, ὁ υἱὸς σου ζῆ, καὶ ἐπίστευσεν, καὶ ἰάθη ὁ παῖς. Καὶ λέγει τὸ εὐαγγέλιον, Δεύτερον πάλιν σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Μετὰ τοῦτο ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, οἵμαι δὲ ὅτι περὶ ἄλλης ἑορτῆς Ἰουδαίων λέγει, ἡ Πεντεκοστῆς ἢ Σκηνοπηγιῶν, — καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτε ἐπὶ τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας ἐλθὼν ἐν σαββάτῳ ἵασατο τὸν τριακονταοκτῶ ἔτεσιν ἐν ἀσθενείᾳ παραλελυμένον. Ἀπεντεῦθεν λοιπὸν πληρωθέντος τοῦ δεκτοῦ ἔνιαυτοῦ ἤρξαντο αὐτὸν διώκειν, ἐξότε τὸν ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας παραλύτικον ἵασατο ἐν σαββάτῳ. Εἶτα πάλιν λέγει, Ἐπιπλείον (sic) ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ὄλεγεν τὸν θεόν, Ἰσον (ita etiam Venet. ubique) ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. Πῶς οὖν οὐ καταγνωστέαι αἱ ἀίρεσις ἐλλειπῆ ποιῶσαι τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα; Ἰσον γὰρ, φασίν, ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. Λέγει τὸ εὐαγγέλιον, Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπέηλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος, ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὀρώντες τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἀνῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ

δρος, καὶ ἐκεῖ ἐκαθέζετο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἦν δὲ τὸ Πάσχα ἡ ἑσπέρη τῶν Ἰουδαίων. Λοιπὸν, ὡς λέγει τὰ ἄλλα εὐαγγέλια, Παραδοθέντος τοῦ Ἰωάννου εὐδὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλάσσιον, ὡς καὶ αὐτὸς Ἰωάννης συνωδᾷ τοῖς ἄλλοις εὐρίσκειται λέγων. Τοῦ γάρ, Πάσχα ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ἢ Ἀπριλίῳ γενομένου ἐξάπαντος δεῖκνυνται ἄλλοι ὄντες καιροὶ ἐν οἷς ὁ σωτὴρ μετὰ τὸν πειρασμὸν πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀφικνεῖται. Κατηγοροῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ Ζήλιν κτλ. — 1. 9. ab inf. αὐτοῦ εὐαγγ. ὅτι, φησὶν, ὁ Ἰωάννης ἔφη δύο Πάσχα τὸν σωτήρα πεποιτηκέναι (hinc sananda vulgata est scriptura) ἐν περιόδῳ ἑκατῶν δύο· οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγελιστοὶ περὶ ἐνὸς Πάσχα διηγούνται. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐξ ἰδιωτῶν ὅτι οὐ μόνον δύο Πάσχα ὁμολογεῖ τὰ εὐαγγέλια, ὡς πανταχόθεν εὐρίσκωμεν, ἀλλὰ δύο μὲν κτλ. Ven. — 1. 5. ab inf. ὁ σωτὴρ ἄλλο Πάσχα, ὡς ἔκα τρία Πάσχα ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύττου ἐπὶ τρισὶν ἔτεσιν ἕως τοῦ σταυροῦ. Γενῶνται μὲν γὰρ ὁ σωτὴρ τεσσαρακοστῆ δευτέρῳ ἔτει Αὐγούστου βασιλείῳ τῶν Ῥωμαίων ἐν ὑπατεῖα τοῦ αὐτοῦ Ὀκταβίου Αὐγούστου τὸ τρισκαίδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ὡς ἔχει τὰ παρὰ Ῥωμαίους ὑπατάρια. Κεῖται γὰρ ἐν αὐτοῖς οὕτως. Τούτων ὑπατεύοντων, φημὶ δὲ Ὀκταβίῳ τὸ τρισκαίδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ἐγεννήθη Χριστὸς τῇ πρὸ ὀκτῶ Εἰδῶν Ἰαννουαρίων μετὰ δεκατρεῖς ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τροπῆς καὶ τῆς τοῦ φωτός καὶ ἡμέρας (in marg. legitur Ἰαννουαρίου καὶ Δεκεμβρίου κέ) προσετήκης. Τούτῃ δὲ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσιν Ἕλληνες, φημὶ δὲ οἱ εἰδωλολάτραι τῇ πρὸ ὀκτῶ ἑκαλανθῶν Ἰαννουαρίων τὴν παρὰ Ῥωμαίοις καλουμένην Σατουρναλίαν, παρ' Ἑβραίοις δὲ Κρονία, παρ' Ἀλεξανδρεῦσι δὲ Κικελλία. Τῇ γὰρ πρὸ ὀκτῶ Κικελλῶν Ἰαννουαρίων τοῦτο τὸ τμήμα γίνεται ὃ ἐστὶν τροπῆ (sic), καὶ ἀρχεται αὐτῆς ἡμέρας ἀριζμὸν εἰς τὴν προοκτῶ Εἰδῶν Ἰαννουαρίων ἕως ἡμέρας τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, προστιθεμένου τριακοστῆ ὥρας ἐκάστη ἡμέρα. Ὡς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Σύροις σοφὸς Ἐρράβιμ ἐμαρτύρησε (cod. ἐμαρτύρισε) τούτῳ τῷ λόγῳ ἐν τῇ αὐτοῦ ἐξηγήσει λέγων ὅτι, Οὕτως γὰρ ὠνονομήθη ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἡ κατὰ σάρκα γέννησις, ἡ τοῦ (scrib. ἦτο) τελεία ἐναρτήρησις, ὃ καλεῖται Ἐπιφάνεια, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τοῦ φωτός αὐξήσεως ἐπὶ δέκα τρισὶν ἡμέραις διαστήματος. Ἐχρῆν γὰρ καὶ τοῦτο τύπον γενέσθαι ἀριζμοῦ τοῦ αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δωδεκα μαθητῶν ὅς τῶν δεκατριῶν ἡμερῶν τῆς τοῦ φωτός αὐξήσεως ἐπλήρου ἀριζμὸν. Πᾶσι τε ἄλλα εἰς τὴν τούτου τοῦ λόγου ὑπόθεσιν τε καὶ μαρτυρίαν, φημὶ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως γέγονέν τε καὶ γίνεται; Καὶ γὰρ καὶ μέρος τι τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενοι ὁμολογεῖν οἱ τῆς τῶν εἰδώλων θρησκείας ἀρχηγῆται καὶ ἀπατητοὶ εἰς τὸ ἐξαπατήσαι τοὺς πεισθέντας αὐτοῖς εἰδωλολάτραις ἐν πολλοῖς τόποις ἑσπέρῃ μεγίστην ἀγορᾶν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ τῶν Ἐπιφανίων, εἰς τὸ ἐπὶ τῇ πλάνῃ ἀέσαντας μὴ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν. Πρῶτον μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ Κορίῳ τῷ καλουμένῳ ναὸς δὲ ἐστὶ μέγιστος, τούτεστιν τὸ τέμενος τῆς Κόρης. Οἷον γὰρ τὴν νύκτα ἀγρυπνήσαντες ἐν ἄσμασι τισὶ καὶ αὐλοῖς τῷ εἰδώλῳ ᾄδοντες, καὶ παννυκτὰ διατελέσαντες μετὰ τὴν τῶν ἀλεκτρούων κλαγγὴν κατέρχονται λαμπροφάροι εἰς σηκὸν τινα ὑπόγειον, καὶ ἀναφέρουσι ξόανόν τι ξύλινον φορῶν κατεζόμενον γυμνὸν ἔχον σφραγιδαί τινα σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου διαχρυσόν, καὶ ἐπὶ ταῖς ἑκατέραις χερσὶν ἄλλας δύο τοιαύτας σφραγιδας (etiam in Veneto cod. ucentus ubique est σφραγιδας) καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς δυσὶ γονάτοις (sic) ἄλλας δύο, ὁμοῦ δὲ τὰς πέντε σφραγιδας ἀπὸ χρυσοῦ τετυπωμένας. Καὶ περιφέρουσι τῶν τῶ ξόανον ἐπιτάξις κυκλώσαντες τὸν μεσαίτατον ναόν, μετὰ αὐτῶν καὶ τμητῶν καὶ ὕμνων, καὶ κωμάσαντες καταφέρουσι αὐτὸ αὐτίς εἰς τὸν ὑπόγειον ναόν. Ἐρωτώμενοι δὲ ὅτι, Τί ἐστὶ τοῦτο τὸ (τὸ non habet cod.) μυστήριον; ἀπεκρίθησαν

ονται και λέγουσιν ὅτι, Ταύτη τῇ ὥρᾳ σήμερον ἡ Κόρη, τούτέστιν ἡ Παρθένος ἐγέννησε τὸν Αἰῶνα. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν Πέτρᾳ τῇ πόλει (μητρόπολις δὲ ἐστὶ τῆς Ἀραβίας, ἣτις ἐστὶν Ἐδὸμ ἢ ἐν ταῖς Γραφαῖς γεγραμμένη), ἐν τῷ ἐκείσῃ εἰδῶλῳ οὕτως γίνεται, καὶ Ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἐξυμνοῦσι τὴν παρθένον, καλοῦντες αὐτὴν Ἀραβιστὴ Χααβοῦ, τούτέστιν Κόρη, ἣγουν Παρθένον, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον Δουσάρην, τούτέστιν Μονογενῆ τοῦ δεσπότου. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν Ἐλούσῃ γίνεται τῇ πόλει κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, ὡς ἐκεῖ ἐν τῇ Πέτρᾳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐκ πολλῶν δὲ ἠναγκάσθημεν παραστήσαι διὰ τοὺς ἀπειθοῦντας ἵτι τὰ Ἐπιφανεία καλῶς εἰρηται ἡ ἑσαρκος γέννησις τοῦ σωτῆρος, γεννηθέντος αὐτοῦ καὶ ἐπιφανέντος τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ κόσμῳ διὰ τῆς τῶν ἀγγέλων μαρτυρίας. Ἐπεφάνη δὲ καὶ τῇ Μαρτᾷ καὶ τῷ Ἰωσήφ. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ὥρᾳ καὶ ἡ ἀστὴρ ἐφάνη ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῖς Μάγοις πρὸ δύο ἐτῶν τῆς αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ Βηθλεὲμ ἀφίξιος, ὅτε καὶ ἀκριβῶς ὁ Ἡρώδης ἐπυνθάνετο αὐτῶν τῶν πιάγων τὸν χρόνον τοῦ φανέντος ἀστέρος, καὶ ἤκουσε παρ' αὐτῶν ὅτι ἀπὸ διεσούσ καὶ κατωτέρω. Ὁ καὶ αὐτὸ τὸ ῥῆμα τῶν Ἐπιφανίων ἐποιεῖτο τὴν ἐκωνυμίαν ἐκ τοῦ τὸν Ἡρώδην λέγειν τοῦ φανέντος ἀστέρος. Διδὸ τῶν μὲν λεγόντων τι, Πού ἐστιν ὁ βασιλεὺς ὁ τεχθεὶς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν (cod. ἴδωμεν) γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ, ὁ Ἡρώδης δὲ ἐπερὶ ψιλοῦ δνόματος ἀνθρώπου βασιλέως τὸ πρᾶγμα ἐσκόπησε. Διανοήθεις ἀρ τὸ πρᾶγμα καὶ θαναμάσας ὅτι πολλοὶ βασιλεῖς ἐγεννήθησαν ἐν Ἱερουσαλήμ, πρῶτος Σαοὺλ ἐκ φυλῆς Βενιαμιν, δεῦτερος Δαβὶδ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ τούτου υἱὸς Σαλομών, υἱὸς δὲ τοῦ Σαλομώντος Ῥοβοὰμ, καὶ τούτου υἱοὶ κατὰ διαδοχὴν, καὶ οὐδέποτε ἐπὶ ἐνὶ τούτων γεννηθέντι ἀστὴρ ἐφάνη, οὐδὲ ἔλυσαις Μάγων ἐγένετο ἐπὶ τὸ ἐλθεῖν καὶ προσκυνῆσαι τὸν γεννηθέντα βασιλέα, ἀλλ' ἢ τότε μόνον. Ἐν τούτῳ σκεψάμενός τις καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας κόντισσε, μαθὼν ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο οὐκ ἀνθρώπου ἐστίν, ἀλλὰ κυρίου μόνου. καὶ οὐκ ἐστὶ περὶ βασιλέως ἡρώτα ἐπιγεῖου ἢ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ Χριστοῦ, λέγων τοῖς γραμματεῦσι καὶ ἱερεῦσι, Πού ὁ Χριστὸς γεννᾶται; Καὶ ἤκουσε παρ' αὐτῶν, Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Καὶ παρὰ μὲν τούτων ἐρωτήσας τὸν τόπον γινώσκων, παρὰ δὲ τῶν Μάγων τὸν χρόνον. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ Μάγοι τὴν διετίαν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων εἰς Βηθλεὲμ ἐγένοντο καὶ τὰ δῶρα προσήνεγαν, καὶ τὴν σμύρνην καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν λίβανον. Ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων αἱ ἀρχαὶ γεγόνασι πολλῶν πραγμάτων σημείων τῆς Ἐπιφανείας. Ἡμεῖς δὲ ἦν ἡ ἡμέρα, ὡς ἄνω προεῖπον καὶ πολλάκις ἀναγκάζομαι λέγειν, ἐν πατερίᾳ Ὀκταυτοῦ Αὐγουστοῦ τὸ τριςκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ τῇ πρὸ ὀκτώ Εὐαγγελίων Ἰαννουαρίων μετὰ δεκατρεῖς ἡμέρας τῆς τοῦ φωτός καὶ ἡμέρας αὐξήσεως, ἣτις ἐστὶν ἀπὸ τῆς τροπῆς τῆς χειμερινῆς, τούτέστιν ἀπὸ τῆς πρὸ ὀκτώ Καλανίων Ἰαννουαρίων (in marg. legitur τῆς κε' τοῦ Δεκεμβρίου) ἕως αὐτῆς τῆς γενεῶλου καὶ Ἐπιφανίων ἡμέρας, διὰ τὸν προδηλωθέντα τόπον αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν δώδεκα αὐτοῦ μαθητῶν τὸν τριςκαιδέκατον ἀριθμὸν πληροῦντα. Γεννᾶται οὖν ὁ σωτὴρ τεσσαρακοστῷ (τῷ deest in cod.) δευτέρῳ ἔτει κτλ. Venet. — . οὐκ. τῶν Ῥωμαίων, ὑπατεία τῇ προγεγραμμένῃ, μετὰ εἰκοσιενεά ἔτη τῆς Ἰουλιανῆς πρὸς Ἰουδαίους συναφείας. Βασιλεύει δὲ Αὐγουστος δεκατρία ἔτη πρὶν } Ven.

Pag. 86. 1. 2. Ἰουδαίαν τελείως συναφθῆναι Ῥωμαίους Ven. — 1. 3. Ἰουλιανῆς ἐπὶ τέτταρον ἔτεσιν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ βασιλείας πλείω εἰσσω Ven. — . 6. καὶ μέρη φόρων Ῥωμαίοις τελοῦμενα ἐπὶ (ἔτει cod.) πέντε ἔτεσι πλείω εἰσσω ἕως τοῦ (sic) τέλειον παρεδόθη ἢ Ἰουδαία καὶ ὑπόφορος (hinc restituenda vulg. script.) αὐτοῖς γεγῆναι (τελειότατα deest) Ven. — 1. 9. Scribe μόντοι τε. — Ibid. γεννηθέντος Χριστοῦ Ven. — 1. 10. τε, post εἰδόντος, om. Ven.

— Ibid. ληξάντων τῶν ἀπὸ Ἰούδα καὶ Ἀαρῶν Χριστῶν ἠγουμένων Ven. — 1. 11. Ἀλεξάνδρου Χριστοῦ ἠγουμένου καὶ Σαλλίνας καὶ Ἀλεξάνδρας. Ἐφ' οὗς ἐπιρῶδη ἢ προφητεία τοῦ Ἰακώβ τὸ, Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἠγουμένος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἴδῃ ὧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσδοκῶν ἐθνῶν, ὃ ἔστιν ὁ γεννηθεὶς κύριος. Ταῦτα πάντα ἐτελειοῦντο ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς ἐν Βηθλεὲμ, ἢ ἐγένετο ἐν τρισσ. Ven. — 1. 14. ὅς ἦν μετὰ τετταρον ἔτος τῆς ἐπιτροπῆς Ven. — 1. 15. φίλα μόνη ἦν Ven. — 1. 16. μὲν δομάτων, καὶ μετὰ τὴν ἐπιτροπὴν Ἀντιπάτρου τὴν ἀπὸ ἐκτου Αὐγούστου ἕως ἐνάτου αὐτοῦ, Ἡρώδου τε κατασταθέντος ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους καὶ μέρους φόρων διδομένων ἕως τρικαίδεκάτου ἔτους, ὃ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας Ἡρώδου κατασταθέντος ὑπὸ Αὐγούστου, μετὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Ἡρώδου ἰσπὸν τελείως παραδοθείσης (cod. παραδοθέντος) τῆς Ἰουδαίας ἕως τριακοστοῦ τρίτου ἔτους Ἡρώδου, Αὐγούστου δὲ τεσσαρακονταδύο ἔτη πληρώσαντος, κρατηθείσης Ven. — 1. 21. αὐτὴν ἐννέα ἔτη ὑπέφορον Ven. — 1. 23. πατέρα, μετὰ δὲ τὸν Ἡρώδη βασιλέα κατασταθῆναι ἀπὸ Αὐγούστου ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας Ven. — 1. 25. ὑπατία Bas. — Ibid. τὸ, ante τρικαίδεκατον, om. editi, solus textus Ven. — 1. 26. ὡς πολλάκις ἐφημεν (sic, non ἐφη, ut alii in cod. legit sibi visi sunt) ἦντινα Ven. — Ibid. ὑπατίαν — ὑπατία Bas. — 1. 28. Αντουλλου Ven. et Bas. Δεντούλου ed. Petav. — 1. 6. ab inf. Σεραίου Ven. — 1. 5. ab inf. Οὐαλερίνου Ven. — 1. 4. ab inf. Ἀρουαίου Ven. Quod restat. — 1. penult. Νεροῦα Ven. Bas. et ed. Petav. — 1. ult. Καμίρου Ven.

Pag. 88. 1. 2. Δωλαβέλλα Bas. Δολαβέλλα Ven. — 1. 5. Φλάγχοι καὶ Σιλανοῦ τῶν δύο Σέξτων Ven. — 1. 7. Βρούττου Ven. Bas. — 1. 9. Corrige Κράσσου καὶ Ρούφου. — 1. 17. Πουλλίανος Bas. — 1. 18. Καθηγού Bas. et cod. Rhedig. — 1. 21. Repone Πίλωνος ex Ven. — 1. 22. Σιλανοῦ καὶ Νεροῦα (ita etiam Bas. et ed. Petav., sed cod. Rhedig. Νεροῦα) τῶν δύο γεμηῶν Ven. — 1. 23. ἐστὶν χρόνος Ven. — 1. 24. ὑπατίας Bas.

Pag. 89. 1. ult. in adn. 3. corrige Οὐαλεντίνον. Sic enim habet Ven.

Pag. 90. 1. 2. τῶν παρ' αὐτοῖς legitur etiam in Ven., non τοῖς παρ' αὐτοῖς, ut operae perperam exscripserunt in adnot. — 1. 7. ἐκείνην δὲ τὴν Ven. Μοχ ὑπατίαν Bas., uti solet. — Ibid. Repone Αὐγούστου ex Ven. — 1. 11. Οὐέννικαίου habet Ven., non Οὐέννικαίου, ut per errorem in annot. indicatum est. — 1. 12. δεκατριῶν καλάνδων Ven. — 1. 19. Αὐθναίου Ven. — 1. 20. Ιουναῦ ab alia manu mihi annotatum ex Ven. — 1. 21. ἀλῶν μ. κ. εἰκάς, κ. Κ. ἀταρταβά τρικαίδεκάτη, κ. ἈΣ. Μεμακτ. πέμπτη alii notarunt ex Ven. — 1. 3. ab inf. πεμπέτην alla manus ex Ven. notavit.

Pag. 92. 1. 1. παρῆλθεν Ven., teste alia manu. — 1. 2. ὑπατίας — ὑπατίαν Bas. Ita ubique. — 1. 5. In marg. Veneti legitur adscriptum τῆ ἢ τῷ Νοεμβρίου. — 1. 6. Corr. Ἑλληνας. — Ibid. Δίου ὀγδόη Ven. — 1. 7. Κωνσταντίας, τρ. X. ἕκτη Ven. — 1. 8. Ἀπογ. ἑκαίδεκάτη, κ. Ἀρ. Ἀγγαζαβελὶς δευτέρα καὶ εἰκάς Ven., teste alia manu. — 1. 9. Ἀρατατὰ πεντακαίδεκάτη Ven. — 1. 12. Corrige λέγων. — Ibid. Ven. ὁ Ἰησοῦς. — 1. 14. δωδεκάτη habet etiam Ven. — 1. 4. ab inf. Ἰηρουσαλήμ Ven. — Ibid. παῖσαι Ven. Bas.

Pag. 94. 1. 1. καὶ, ante ἰδοῦ, om. Ven., teste altera manu. — 1. 4. εἰδησαν Ven. — 1. 10. Ιανουαρίου Bas. — 1. 19. In marg. cod. Ven. adscriptum legitur τῆ κ' τοῦ Μαρτίου. — 1. 20. τεσσαρεσκαίδεκαταίαις σελήνης νεκτερινῆ μῆση Ven. — 1. 26. Καλάνδων Ven.; ita ubique. — 1. 7. ab inf. τρισάββατον Ven. — 1. 3. ab inf. τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου τὸν δρόμον Ven. — 1. ult. ὑπέρβατον Bas.

Pag. 96. 1. 2. διὰ τῶν τριῶν Ven. — 1. 3. τὰς πεντακοσίας πεντήκοντα

τεσσαράς ημέρας Ven. — 1. 7. Post ὥρων ἔροπε τριῶν, quod per typhothas errore exiit. — 1. 13. Corr. ὄραι. — 1. 15. σφαλάντος Ven. — 1. 16. ἀλλὰ καὶ ὑπέρβατον κροσθέντες Ven. Unde corrigendus est locus. — 1. 18. τὰ, ante πάντα, om. Ven. — 1. 20. καὶ ἐκείνω τὸ πάσχα Ven. — 1. 23. Καὶ οὕτως Ven. — 1. 24. καὶ τὸ τριάκοστον πρῶτον κηρύξας Ven. — 1. 25. δεκτὸν om. Ven., qui pergit καὶ μὴ ἀντιλεγ. κηρύξας δὲ ἄλλον ἑναυτὸν ἀντιλεγόμενον Ven. — 1. 27. ὑπερβάς τῆς ἀπὸ τῶν γεν. Ven. — 1. 28. τυγχ. πέμπτη εἰς ἕκτην ἐπιφωσκουσα Ἰαννουαρίου Ven. — 1. 29. ὄλας σα΄ ημέρας, ὡς προσέταμεν Ven. — 1. 6. ab inf. Φαμ. κδ' ἐτέλεσε λβ' ἔτη πλ. καὶ οδ' ἡμ. ἀπὸ Ven. — 1. 4. ab inf. Φαμ. κς', ἥτις ἦν ἰσημ. παρελθούσης νυκτός, καὶ ἰσονύκτια (sic), μετὰ τὴν πέμπτην εἰκάδα, καὶ πρὸ ια' Καλάνδων Ἄπρ. auget Ven.

Pag. 98. 1. 1. τριακονταετοῦς Ven. Quod repono. — 1. 2. οὐ, ante τριάκοντα, om. Ven. — 1. 3. ἀλλὰ ἐν Ven. — 1. 4. καὶ μῆνας δέκα, τῇ δωδεκάτῃ, ὡς προείπον Ἄβυρ προξὲς Εἰδῶν Ven. — 1. 10. Verba ἀπὸ δὲ ἀρχῆς - - ρλδ' ημέρας om. Ven. — Ibid. Νερούα edd. uterque. — 1. 12. Ἠλέγγζησαν δὲ καὶ Ven. — 1. 13. καλέσαιμι Ven. — 1. 14. Repono διὰ Ἰωάννου ex Ven. — 1. 16. ἐνσάρκου αὐτοῦ παρ. Ven. — 1. 19. Καὶ ἅπαν ἀπλῶς πανταχ. Ven. — 1. 20. ἐν πάσχα Ven. — 1. 21. περ. χρόνου ἑναυτούς ἐπέτελεσαν, ἀλλὰ καὶ περιόδους, τρεῖς παρά τι ἐπλήρωσε, μετὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα Ven. — 1. 25. Repono ex Ven. τὴν ἑαυτῆς ζωὴν. — 1. 27. Εὐρήκαμεν γάρ Ven. — 1. 28. ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγεννήθη περὶ Ven. — 1. 4. ab inf. τοῦ τεσσαρακοστοῦ μόνον παρὰ μεμενηκότος μ' ἐποίησε Ven.

Pag. 100. 1. 5. ια' Τυβὲ Ven. — 1. 7. οὐν εἰ εὐροισεν Ven. — 1. 8. σφάλου Ven. — 1. 9. ἡ βεβαία γέννησις τοῦ Χριστοῦ alia manus ex Ven. anno-tavit. — 1. 10. φασὶ δέκα μῆνας, omisso ὡς, Ven. — 1. 17. γίνεται διὰ τὸ τότε γεγ. θεοσημείον (ita accentum habet etiam Bas.) Ven. — 1. 21. οἱ μαθηταί, καὶ εἶπεν Ven. — 1. 22. πηγῇ, ὡς αὐτοὶ πεπώκαμεν - - καὶ ἡμέτ. ἀδελφοί Ven. — 1. 24. Καὶ, ante πολλοί, om. Ven. — 1. 25. ἐνδεκ. τοῦ Τυβὲ Ven. — 1. 26. πατρῶν. αὐτῶ γάρ Ven. — 1. 18 et seqq. καὶ ἐλθόντος εἰς Ναζαρεθ καὶ μέναντος ὡσεὶ ἑβδομάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς, κατελθὼν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, διατελέσαι τε πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἀνακάμψαι εἰς Ναζαρεθ καὶ μέναι ὡσαύτως πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἐξελεῖν τῇ τρίτῃ ἐν Κανά τῆς Γαλιλαίας, ὡς πληροῦσθαι τὰς πάσας ἡμέρας ἕξ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, τεσσαράκοντα μὲν τοῦ πειρασμοῦ, καὶ τὰς εἰς Ναζαρεθ δύο ἑβδομάδας, καὶ τὰς ἄλλας δύο, καὶ τῇ τρίτῃ τὸ σημεῖον τοῦ ὕδατος ἐν τῷ γάμῳ γεγενῆσθαι· μετέπειτα ἠκένοι αὐτὸν ἐν Καφαρναούμ καὶ ἐργάσασθαι ἑτερα, ὡς ἔφαμεν πολλάκις, καὶ πάλιν εἰς Ναζαρεθ ἀνελθόντα ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, διὸ λέγουσι, Ποιήσον καὶ ὡδε σημεῖα, ὅσα ἠκούσαμεν ἐν Καφαρναούμ σε πεποιηκέναι, — ὕστερον δὲ πάλιν ἐλθόντα αὐτὸν εἰς Καφαρναούμ ἐκείθεν διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην, ἔκτουν θάλασσαν Γενησαρετ, τέλεον τοὺς περὶ Πέτρον ἐκλελέχθαι, καὶ οὕτως ἐκείθεν συναΐσαι τὴν πᾶσαν τοῦ κηρύγματος τελείωσιν. Κατὰ γὰρ τὴν ἀκολουθίαν, ὡς ἔφαμεν, μετὰ τὰς μ' καὶ τὰς ἄλλας δύο ἑβδομάδας καὶ δύο ἡμέρας τὰς πρὸς Ἰωάννην ἐγένετο πρώτην ἡμέραν καὶ τὴν αὐρίαν. Αὐτοῦ δὲ ἀνακάμψαντος εἰς Ναζαρεθ καὶ μέναντος ἀπὸ ὥρας δεκάτης ἄχρι ἑσπέρας, τῇ δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐξελθόντος καὶ συναντήσαντος Φιλίππου, ὃ εἶσι δύο ἡμέραι, λοιπὸν τὸ ἀμετάστατον τῆς ἀκριβείας τοῦ εὐαγγελίου διεπηγείται, διὰ τὰς πρώτας δύο ἡμερῶν ἐμεινεν, ἔτι, Τρίτῃ ἡμέρᾳ γάμος ἐγένετο ἐν Κανά τῆς Γαλιλαίας κτλ.

Pag. 102. 1. 1. ἔρη. ἡ κτισαμένη. Τίς δὲ ἐστὶν ἡ κτισαμένη, ἀλλ' ἡ ἢ κληρ. Ven. — 1. 3. γάμος γὰρ ὡς ἀληθῶς οὗτος Ven. — 1. 6. καὶ, ante

— Ibid. ληξάντων τῶν ἀπὸ Ἰουδα καὶ Ἀαρῶν Χριστῶν ἡγουμένων Ven. — 1. 11. Ἀλεξάνδρου Χριστοῦ ἡγουμένου καὶ Σαλλίνας καὶ Ἀλεξάνδρας. Ἐρ' οὐκ ἐπιρῶν ἢ προφητεία τοῦ Ἰακώβ τὸ, Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰουδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς προσβῆαι ἐξῶν, ὃ ἐστὶν ὁ γεννηθεὶς κύριος. Ταῦτα πάντα ἐτελειούντο ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς γενήσεως τῆς ἐν Βηθλεὲμ, ἢ ἐγένετο ἐν τεσσ. Ven. — 1. 14. δὲ ἦν μετὰ τῶν πτον ἔτος τῆς ἐπιτροπῆς Ven. — 1. 15. φιλία μόνῃ ἦν Ven. — 1. 16. μετὰ δομάτων, καὶ μετὰ τὴν ἐπιτροπὴν Ἀντικαίτρου τὴν ἀπὸ Ἐκτου Αὐγούστου ἕως ἐνάτου αὐτοῦ, Ἡρώδου τε κατασταθέντος ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους καὶ μετὰ τῶν φέρων διδομένων ἕως τρικαιδεκάτου ἔτους, ὃ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας Ἡρώδου κατασταθέντος ὑπὸ Αὐγούστου, μετὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Ἡρώδου ἰσπὸν τελείως παραδοθείσης (cod. παραδοθέντος) τῆς Ἰουδαίας ἕως τρικαιδεκάτου ἔτους Ἡρώδου, Αὐγούστου δὲ τεσσαρακονταδύο ἐτη πληρωσάντος, κρητικῆς σης Ven. — 1. 21. αὐτὴν ἐννέα ἐτη ὑπόφορον Ven. — 1. 23. πατέρα, μετὰ δὲ τὸν Ἡρώδη βασιλεία κατασταθῆναι ἀπὸ Αὐγούστου ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας Ven. — 1. 25. ὑπάτης Bas. — Ibid. τὸ, ante τρικαιδεκάτου, om. editi, solus Petav. Ven. — 1. 26. ὡς πολλάκις ἐφημεν (sic, non ἔφη, ut alii in cod. legit sibi visi sunt) ἦντινα Ven. — Ibid. ὑπάτων — ὑπάται Bas. — 1. 28. Δουτούλου Ven. et Bas. Δεντούλου ed. Petav. — 1. 6. ab inf. Σερούλου Ven. — 1. 5. ab inf. Οὐλαξίου Ven. — 1. 4. ab inf. Ἀρουγκίου Ven. Quod positum — 1. penult. Νερούα Ven. Bas. et ed. Petav. — 1. ult. Καμίριου Ven.

Pag. 88. 1. 2. Δωλαβελλά Bas. Δολαβελλά Ven. — 1. 5. Φλίγην καὶ Σιλανού τῶν δύο Σέξτων Ven. — 1. 7. Βρούττου Ven. Bas. — 1. 9. Corrige Κράσσου καὶ Ρούφου. — 1. 17. Πουλλίωος Bas. — 1. 18. Καζήγου Bas. et cod. Rhedig. — 1. 21. Repono Πίλωνος ex Ven. — 1. 22. Σιλανού καὶ Νερούα (ita etiam Bas. et ed. Petav., sed cod. Rhedig. Νερούα) τῶν δύο γαμῶν Ven. — 1. 23. ἐστὶν χρόνος Ven. — 1. 24. ὑπάτης Bas.

Pag. 89. 1. ult. in adn. 3. corrige Οὐαλεντινῶν. Sic enim habet Ven.

Pag. 90. 1. 2. τῶν παρ' αὐτοῖς legitur etiam in Ven., non τοῖς παρ' αὐτοῖς, ut operae perperam excrípserunt in adnot. — 1. 7. ἐκείνη δὲ τὴν Ven. Μοχ ὑπάτων Bas., uti solet. — Ibid. Repono Αὐγούστου ex Ven. — 1. 11. Οὐννικίου habet Ven., non Οὐεννικίου, ut per errorem in annot. indicatum est. — 1. 12. δεκατριῶν καλάνδων Ven. — 1. 19. Αὐδυναίου Ven. — 1. 20. Ιουναῦ ab alia manu mihi annotatum ex Ven. — 1. 21. ἀλῶν μ. κ. εἰκάς, κ. Κ. ἀταρταβὰ τρικαιδεκάτη, κ. ἈΔ. Μεμακτ. πέμπτη alii notarunt ex Ven. — 1. 3. ab inf. πεμπήτην alla manus ex Ven. notavit.

Pag. 92. 1. 1. παρήλθεν Ven., teste alia manu. — 1. 2. ὑπάτης — ὑπάτων Bas. Ita ubique. — 1. 5. In marg. Veneti legitur adscriptum τῆ ἢ τὸ Νοεμβρίου. — 1. 6. Corr. Ἑλληνας. — Ibid. Δίου ὀγδόη Ven. — 1. 7. Κοσταντιέας, τρ. Χ. ἕκτη Ven. — 1. 8. Ἀπογ. ἐκκαιδεκάτη, κ. Ἀρ. Ἀγγελία εἰς δευτέρα καὶ εἰκάς Ven., teste alia manu. — 1. 9. Ἀρατατὰ πεντακαίδεκάτη Ven. — 1. 12. Corrige λέγων. — Ibid. Ven. ὁ Ἰησοῦς. — 1. 14. δεκάτης habet etiam Ven. — 1. 4. ab inf. Ἰηρουσαλήμ Ven. — Ibid. πᾶσι Ven. et

Pag. 94. 1. 1. καὶ, ante ἰδοῦ, om. Ven., teste altera manu. — 1. 10. εἰδῶσιν Ven. — 1. 10. Ιανουαρίου Bas. — 1. 19. In marg. cod. Ven. adscriptum legitur τῆ κ' τοῦ Μαρτίου. — 1. 20. τεσσαρὰς ἡμέρας κρητικῆς μέση Ven. — 1. 26. Καλάνδων Ven.; ita ἄλλοι. — 1. 3. ab inf. τῆς σελήνης κρητικῆς ἡμέρας Ven. — 1. ult. ὑπέρβατον Bas.

Pag. 96. 1. 2. διὰ τῆς ἡμέρας Ven. —

τεσσαράς ημέρας Ven. — 1. 7. Post ὥρων γερονε τριῶν, quod per tyrothetae errorum excidit. — 1. 13. Corr. ὄραι. — 1. 15. σφαλέντος Ven. — 1. 16. ἀλλὰ καὶ ὑπέρβατον προσθέντες Ven. Unde corrigendus est locus. — 1. 18. τὰ, ante πάντα, om. Ven. — 1. 20. καὶ ἐκείνω τὸ πάσχα Ven. — 1. 23. Καὶ οὕτως Ven. — 1. 24. καὶ τὸ τριάκιστον πρώτων κηρύξας Ven. — 1. 25. δεκτὸν om. Ven., qui pergit καὶ μὴ ἀντιλεγ. κηρύξας δὲ ἄλλον ἐνιαυτὸν ἀντιλεγόμενον Ven. — 1. 27. ὑπερβάς τῆς ἀπὸ τῶν γεν. Ven. — 1. 28. τυγχ. πέμπτη εἰς ἕκτην ἐπιφωσκούσα Ἰαννουαρίου Ven. — 1. 29. ὅλας σα' ημέρας, ὡς προσέκαμεν Ven. — 1. 6. ab inf. Φαμ. κδ' ἐτέλεσε λβ' ἔτη πλ. καὶ οδ' ἡμ. ἀπὸ Ven. — 1. 4. ab inf. Φαμ. κς', ἥτις ἦν ἰσημ. παρελθούσης νυκτός, καὶ ἰσούκτια (sic), μετὰ τὴν πέμπτην εἰκάδα, καὶ πρὸ ια' Καλάνδων Ἄπρ. auget Ven.

Pag. 98. 1. 1. τριακονταετούς Ven. Quod repono. — 1. 2. οὐ, ante τριάκοντα, om. Ven. — 1. 3. ἀλλὰ ἐν Ven. — 1. 4. καὶ μῆνας δέκα, τῇ δωδεκάτῃ, ὡς προείπον Ἄδῃρ προῆξ Εἰδῶν Ven. — 1. 10. Verba ἀπὸ δὲ ἀρχῆς - - ρλδ' ημέρας om. Ven. — Ibid. Νεροῦα edd. uterque. — 1. 12. Ἐλέγγησαν δὲ καὶ Ven. — 1. 13. καλέσαιμι Ven. — 1. 14. Repono διὰ Ἰωάννου ex Ven. — 1. 16. ἐνσάρκου αὐτοῦ παρ. Ven. — 1. 19. Καὶ ἅπαν ἀπλῶς πανταχ. Ven. — 1. 20. ἐν πάσχα Ven. — 1. 21. περ. χρόνου ἐνιαυτούς ἐπετέλεσεν, ἀλλὰ καὶ περιόδους, τρεῖς παρά τι ἐπλήρωσε, μετὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα Ven. — 1. 25. Repono ex Ven. τὴν ἑαυτῆς ζωὴν. — 1. 27. Εὐρήκαμεν γάρ Ven. — 1. 28. ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγενήθη περὶ Ven. — 1. 4. ab inf. τοῦ τεσσαρακοστού μόνον παρά μεμενηκότος μ' ἐποίησε Ven.

Pag. 100. 1. 5. ια' Τυβί Ven. — 1. 7. οὐν εἰ εὔροιεν Ven. — 1. 8. σφάλου Ven. — 1. 9. ἡ βεβαία γέννησις τοῦ Χριστοῦ alia manus ex Ven. anno-tavit. — 1. 10. φασι δέκα μῆνας, omisso ὡς, Ven. — 1. 17. γίνεται διὰ τὸ τότε γαγ. Θεοσημεῖον (ita accentum habet etiam Bas.) Ven. — 1. 21. οἱ μαθηταί, καὶ εἶπεν Ven. — 1. 22. πηγή, ὡς αὐτοὶ πεπώκαμεν - - καὶ ἡμεῖς. ἀδελφοί Ven. — 1. 24. Καὶ, ante πολλοί, om. Ven. — 1. 25. ἐνδεκ. τοῦ Τυβί Ven. — 1. 26. πατρῖον αὐτῶ γάρ Ven. — 1 18 et seqq. καὶ ἐλθόντος εἰς Ναζαρεθὺ καὶ μείναντος ὡσεὶ ἑβδομάδας δύο καὶ ἡμέρας τρεῖς, καταλιθῶν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, διατελέσαι τε πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἀνακάμψαι εἰς Ναζαρεθὺ καὶ μεῖναι ὡσαύτως πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἐξελθεῖν τῇ τρίτῃ ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὡς πληροῦσθαι τὰς πάσας ἡμέρας ἕξ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, τεσσαράκοντα μὲν τοῦ πειρασμοῦ, καὶ τὰς εἰς Ναζαρεθὺ δύο ἑβδομάδας, καὶ τὰς ἄλλας δύο, καὶ τῇ τρίτῃ τὸ σημεῖον τοῦ ὕδατος ἐν τῷ γάμφῳ γεγενῆσθαι· μετέπειτα ἠκέναι αὐτὸν ἐν Καφαρναούμ καὶ ἐργάσασθαι ἑτερα, ὡς ἔφαμεν πολλάκις, καὶ πάλιν εἰς Ναζαρεθὺ ἀνελθόντα ἀναγῶναι τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, διὸ λέγουσι, Ποίησον καὶ ὡδε σημεῖα, ὅσα ἠκούσαμεν ἐν Καφαρναοῦμ σε πεποιτηκέναι, — ὕστερον δὲ πάλιν ἐλθόντα αὐτὸν εἰς Καφαρναοῦμ ἐκεῖθεν διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην, εἶπουν θάλασσαν Γενησαρέτ, τίθειν τοὺς περὶ Πέτρον ἐκλελέχθαι, καὶ οὕτως ἐκεῖθεν συναψαι τὴν πᾶσαν τοῦ ἀγγεῖου τελεῖωσιν. Κατὰ γὰρ τὴν ἀκολουθίαν, ὡς ἔφαμεν, μετὰ τὰς μ' καὶ εἰς ἄλλας δύο ἑβδομάδας καὶ δύο ἡμέρας τὰς πρὸς Ἰωάννην ἐγένετο πρώ- τος ἡμέρας καὶ τὴν αὔριον. Αὐτοῦ δὲ ἀνακάμψαντος εἰς Ναζαρεθὺ καὶ μείναντος ἑπτάρας, τῇ δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐξελθόντος καὶ συναντήσαν- τος αὐτῶν ἐπὶ τῇ λίμνῃ, εἶπεν αὐτοῖς, ἵνα ἀναβῆτε ἐπὶ τὴν βάρκαν καὶ ἐπιβῆτε ἐπὶ ἐμὴν, ἵνα ἐγὼ ἐκτελέσωμαι ἐν ὑμῖν, καὶ ἡμεῖς ἀλλήως οὕτως Ven. — 1. 6. καὶ, ante

καταλιθῶν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, διατελέσαι τε πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἀνακάμψαι εἰς Ναζαρεθὺ καὶ μεῖναι ὡσαύτως πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἐξελθεῖν τῇ τρίτῃ ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὡς πληροῦσθαι τὰς πάσας ἡμέρας ἕξ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος, τεσσαράκοντα μὲν τοῦ πειρασμοῦ, καὶ τὰς εἰς Ναζαρεθὺ δύο ἑβδομάδας, καὶ τὰς ἄλλας δύο, καὶ τῇ τρίτῃ τὸ σημεῖον τοῦ ὕδατος ἐν τῷ γάμφῳ γεγενῆσθαι· μετέπειτα ἠκέναι αὐτὸν ἐν Καφαρναοῦμ καὶ ἐργάσασθαι ἑτερα, ὡς ἔφαμεν πολλάκις, καὶ πάλιν εἰς Ναζαρεθὺ ἀνελθόντα ἀναγῶναι τὸ βιβλίον τοῦ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, διὸ λέγουσι, Ποίησον καὶ ὡδε σημεῖα, ὅσα ἠκούσαμεν ἐν Καφαρναοῦμ σε πεποιτηκέναι, — ὕστερον δὲ πάλιν ἐλθόντα αὐτὸν εἰς Καφαρναοῦμ ἐκεῖθεν διαβῆναι ἐπὶ τὴν λίμνην, εἶπουν θάλασσαν Γενησαρέτ, τίθειν τοὺς περὶ Πέτρον ἐκλελέχθαι, καὶ οὕτως ἐκεῖθεν συναψαι τὴν πᾶσαν τοῦ ἀγγεῖου τελεῖωσιν. Κατὰ γὰρ τὴν ἀκολουθίαν, ὡς ἔφαμεν, μετὰ τὰς μ' καὶ εἰς ἄλλας δύο ἑβδομάδας καὶ δύο ἡμέρας τὰς πρὸς Ἰωάννην ἐγένετο πρώ- τος ἡμέρας καὶ τὴν αὔριον. Αὐτοῦ δὲ ἀνακάμψαντος εἰς Ναζαρεθὺ καὶ μείναντος ἑπτάρας, τῇ δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἐξελθόντος καὶ συναντήσαν- τος αὐτῶν ἐπὶ τῇ λίμνῃ, εἶπεν αὐτοῖς, ἵνα ἀναβῆτε ἐπὶ τὴν βάρκαν καὶ ἐπιβῆτε ἐπὶ ἐμὴν, ἵνα ἐγὼ ἐκτελέσωμαι ἐν ὑμῖν, καὶ ἡμεῖς ἀλλήως οὕτως Ven. — 1. 6. καὶ, ante

Τούτο γάρ φησιν διὰ τὴν ψήφον τοῦ ω καὶ ἄλλα, ὃ ἔστι περισετέρα, ἐκείπερ ἔφη ὁ σωτήρ, Ἐγὼ εἰμι τὸ α καὶ ἐγὼ εἰμι τὸ ω. Διὸ καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἰσάγει τὸν Ἰησοῦν ὁ Λουκᾶς εἰρηκότα πρὸς τὴν Μαριὰμ ζητοῦσαν αὐτὸν, ἥνικα τοῖς διδασκάλοις προσδιελέγτο ἐν Ἱεροσολύμοις. Οὐκ ἤθδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου Ven. — 1. 23. ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος υἱὸς γέγονεν τοῦ θεοῦ, ἐλθούσης εἰς αὐτὸν τῆς περισετέρας ἢ φασιν εἶναι τὸν Χριστόν, καὶ ἵνα σαφῶς γνωσθῇ Ven. — 1. 24. ὁ θεὸς λόγος, καὶ ἐλθὼν ἐσαρκώθη Ven. — 1. 26. σημάνη Ven. — Ibid. τοῦ, αὐτο πατρὸς, σα Ven. — 1. 28. ὑπόδειγμα τοῦτο Ven. — 1. 6. ab inf. Bene Venet. διὰ τῆς χάριτος. — 1. 5. ab inf. Ἀπὸ τότε δὲ τὰ τέλεια ἤρξατο π. θεοσημεία (sic) Ven. — 1. ult. δύο, ἃς παρ' αὐτῷ ἕμειναν Ven. Hinc restituenda est vulgata scriptura.

Pag. 84. 1. 3. παρ' αὐτῶν (sic) ἐπιφέρει λέγων Ven. — 1. 6. τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἣν ἐκεῖ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκλήθη δὲ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. Ἔδει γάρ καὶ ἐν τῷ γάμῳ αὐτὸν κληθέντα καταβῆσαι ἐπ' εὐλογία τοῦ γάμου· καὶ ὑστερήσαντος, φησὶ, οἴνου λέγει ἡ μήτηρ Ven. — 1. 11. ἐλθεῖν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐρήμου κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πειρασμοῦ, καὶ παραληφθῆναι εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ στήναι ἐπὶ τῷ πτερυγίῳ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἀνερχθῆναι εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, ὅπερ παρὰ πολλοῖς λέγεται εἶναι τὸ Θαβὼρ ὄρος, ὃ ἐρμηνεύεται Ἰταβύριον, τοῦτο δὲ ἔστιν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· τούτην γὰρ τὴν ἀκολουθίαν ὁ Ματθαῖος ὑπέθετο, ὡς φησιν, Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ὃ δὲ Λουκᾶς καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ὄρους ὁρμὴν ἀκριβῶς δηλώσας πρῶτον μὲν περὶ τοῦ ὄρους ἐπιπῶν, καὶ βασιλειῶν ὧν ἔδειξε τῷ κυρίῳ ὁ διάβολος, ὑστερον λέγει περὶ τοῦ πτερυγίου καὶ Ἱερουσαλήμ, Καὶ ὡς ἀνεκαμψεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ Ναζαρέθ· συνωδᾶ δὲ καὶ ὁ Ματθαῖος λέγει, Καταλειπὼν (sic) τὴν Ναζαρέθ ἦλθεν εἰς τὴν Καφαρναῦμ· ἦλθεν γὰρ εἰς Ναζαρέθ, καίκειθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ μετὰ τὸ διελθεῖν διὰ τοῦ Ἰορδάνου πάλιν τὴν ὁρμὴν ἔσχεν ἐπὶ τὰ οἰκία, ἐνθα ἀπέτίθραπτο πρὸς τὴν μητέρα ἐν Ναζαρέθ, ἐκεῖ τε παραμείνας δύο ἡμέρας. ὅτε καὶ οἱ περὶ Ἄνδρα παρ' αὐτῷ ἕμειναν, λοιπὸν ἠπαίγτο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἐνεκεν τοῦ κηρύγματος ἄρξασθαι, καὶ ἕμεινε μὲν δύο ἡμέρας διὰ τὸ διὰ χρόνου αὐτὸν ἐλθεῖν, ἔχοντα μετ' ἑαυτοῦ οὐς παρελήφθη μαθητὰς, καὶ ἀπαλύσας τοὺς ἀκολουθήσαντας αὐτῷ εὐθὺς ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸ κήρυγμα καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ θεοσημείου Ven. — 1. 19. ὡς ὁ Ἰωάννης Ven. — 1. 20. ἦθη τοῦ ἔργου, ὅτι Ven. Recte. — 1. 21. Dele comma post βαπτίζεν. — 1. 22. πνεῦμα καταβαίνον ἐν εἴδει Ven. — 1. 23. ἵνα ὅταν Ven. Idem ibidem non habet ἐν post ἄνωθεν. — 1. 26. οἱ τοιοῦτοι αἵρεσιώται ἀπὸ Ven. — 1. 22. Οἱ γὰρ πιστῶν εἰς φρονούντων ἀποβάλλοιτο τὰ τῷ ἁγίῳ πνεύματι διὰ τῶν δειῶν ἐναγγελίων ἀκριβῶς εἰρημένα. Κάντε γὰρ λέγωσιν ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς οἱ εὐαγγελισταὶ διεγήσαντο περὶ τοῦ σωτήρος ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐποίησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα κειφαλόμενος, καὶ μετὰ τὸν πειρασμὸν ἀκούσας ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἐλθὼν κατήχησεν εἰς Καφαρναῦμ τὴν παρὰ θάλασσαν, ὃ δὲ Ἰωάννης ψεύδεται μὴ εἰπῶν περὶ τούτων, ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ πρώτης, ὅτε ἦλθεν ὁ σωτήρ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα λέγει περὶ αὐτοῦ πεποιημένα, φανήσονται κατὰ πάντα κατὰ τὴν ἀκριβείαν τῶν εὐαγγελίων ἡγνοηκότας. Ἰωάννης γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς πρὸ τοῦ παραδοθῆναι τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην σημαίνει τὸν κύριον μετὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πειρασμοῦ πρὸς αὐτὸν ἐληλυθέναι. Πῶς γὰρ Ἰωάννου παραδοθέντος ἐνεδέχτο ἔτι τὸν σωτήρα πρὸς αὐτὸν πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην. Οὐκ ἔγνωσεν δὲ ὅτι οἱ ἄλλοι τρεῖς εὐαγγελισταὶ τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν

Ἰωάννην διηγούνται ἀκριβῶς, λέγοντες, Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι παρεδίδη ὁ Ἰωάννης, καταλειπὼν (sic) τὴν Ναζαρεθ̄ κατώκησεν εἰς Καφαρναοῦμ τὴν παραθαλάσσιον. Καὶ ὁρᾷς ὅτι κατὰ ἀλήθειαν τὰ πάντα τοῖς τέτρασιν εὐαγγελισταῖς συμφωνῶς εἰρηται. Καὶ γὰρ καὶ φαίνεται τὴν ἀκολουθίαν πάλιν διηγούμενος ὁ Ἰωάννης, ὅτι μετὰ τὸ ποιῆσαι τὸ πρῶτον σημεῖον τὸν σωτήρα, καὶ ἐλθεῖν εἰς Καφαρναοῦμ, ποιῆσαι τε ἐκεῖ τινα σημεῖα, ἀναβῆναι τε εἰς Ναζαρεθ̄, καὶ ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, παραδοθέντος λοιπὸν τοῦ βαπτιστοῦ ἦλθεν καὶ κατώκησεν εἰς Καφαρναοῦμ πολλὰς ἡμέρας. Αὐταὶ δὲ εἰσιν αἱ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανίων καὶ τῆν ἐπὶ Καφαρναοῦμ καὶ ἐπὶ Ναζαρεθ̄ ἔλευσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὸ Πάσχα ἄνοδον, καὶ πάλιν ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅπου ἐβάπτιζεν, εἰς Αἰνών τοῦ Σαλμ (sic). Οὕτω γὰρ λέγει, Μετὰ τοῦτο κατήλθεν εἰς Καφαρναοῦμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔκει ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. Οὕτω γὰρ ἐδήλου τὴν τελείαν καταμονὴν περὶ τῆς ὕστερον εἶπεν μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην, Ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοῦμ τὴν παραθαλάσσιον, καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων· ὡς λέγει καὶ, Ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὔρεν τοὺς πωλοῦντας ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστάς καθήμενους, καὶ μετὰ τὸ ἐκβαλεῖν τοὺς αὐτοὺς κερματιστάς καὶ τοὺς πωλοῦντας τὰς περιστερὰς, καὶ τὰ ἄλλα, καὶ εἰρηκέναι, Ἄρατε ταῦτα ἔνθεν, καὶ μὴ ποιῆτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου, καὶ ἀκηκοάναι παρ' αὐτῶν, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἀύσατε τὸν ναὸν τούτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἔγειρω αὐτόν· ὅτε Νικηδοῆμος ἦλθε πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν πολλὰ φησιν, Ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν· ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης ἐν Αἰνών (sic) ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· οὕτω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης· τοῦ δὲ Ἰωάννου πολλὰ εἰπόντος, ὅτι, Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν, εἶτα λέγει τὸ εὐαγγέλιον, Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει Ἰωάννης, καί τοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν γῆν καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας, ὅτε ἐπὶ τῷ φρέατι ἐκαθέσθη καὶ τῇ Σαμαρείτιδι διελέχθη. Καὶ ἀνήγγειλεν ἡ Σαμαρεῖτις περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται καὶ παρεκάλουν αὐτὸν μείναι παρ' αὐτοῖς, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, καὶ πολλῶν πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὐ ὁ υἱὸς ἠθῆνευ ἐν Καφαρναοῦμ, ὅτε εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου, ὁ υἱὸς σου ζῆ, καὶ ἐπίστευσεν, καὶ ἰάθη ὁ παῖς. Καὶ λέγει τὸ εὐαγγέλιον, Δεύτερον πάλιν σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Μετὰ τοῦτο ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, οἷμαι δὲ ὅτι περὶ ἄλλης ἑορτῆς Ἰουδαίων λέγει, ἡ Πεντεκοστῆς ἡ Σκηνοπηγιῶν, — καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτε ἐπὶ τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας ἐλθὼν ἐν σαββάτῳ ἴασατο τὸν τριακονταοκτῶ ἔτεσι ἐν ἀσθενείᾳ παραλελυμένον. Ἀπεντεῦθεν λοιπὸν πληρωθέντος τοῦ δεκτοῦ ἐνιαυτοῦ ἤρξαντο αὐτὸν διώκειν, ἐξότε τὸν ἐπὶ τῆς κολυμβήθρας παραλύτικον ἴασατο ἐν σαββάτῳ. Εἶτα πάλιν λέγει, Ἐπιπλεῖον (sic) ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν τὸν θεόν, Ἰσον (ita etiam Venet. ubique) ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. Πῶς οὖν οὐ καταγινώσκει αἱ ἀίρέσεις ἄλλειπῆ ποιῶσαι τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα; Ἰσον γὰρ, φασιν, ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. Ἀλέγει τὸ εὐαγγέλιον, Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος, ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὁρῶντες τὰ σημεῖα ἃ ἔποιε ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. Ἀπῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ

δρος, καὶ ἐκεῖ ἐκατέζετο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἦν δὲ τὸ Πάσχα ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. Δοκίμῳ, ὡς λέγει τὰ ἄλλα εὐαγγέλια, Παραδοθέντος τοῦ Ἰωάννου εὐδῶν κατέφηκεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλάσσιον, ὡς καὶ αὐτὸς Ἰωάννης συνωδᾷ τοὺς ἄλλους εὐρίσκειται λέγων. Τοῦ γάρ, Πάσχα ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ἢ Ἀπριλίῳ γενομένου ἐξάπαντος δεικνύνται ἄλλοι ὄντες καιροὶ ἐν οἷς ὁ σωτὴρ μετὰ τὸν κειρασμὸν πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀφικνεῖται. Κατηγοροῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ τίλιν κτλ. — 1. 9. ab inf. αὐτοῦ εὐαγγ. ὅτι, φησὶν, ὁ Ἰωάννης ἔφη δύο Πάσχα τὸν σωτήρα πεποιηκέναι (hinc sananda vulgata est scriptura) ἐν περιόδῳ ἑκατῶν δύο· οἱ δὲ ἄλλοι εὐαγγελισταὶ περὶ ἐνὸς Πάσχα διηγούνται. Καὶ οὐκ ἴσασιν ἰδιωτᾶ ὅτι οὐ μόνον δύο Πάσχα ὁμολογεῖ τὰ εὐαγγέλια, ὡς πανταχόθεν ἐδεικνύμεν, ἀλλὰ δύο μὲν κτλ. Ven. — 1. 5. ab inf. ὁ σωτὴρ ἄλλο Πάσχα, ὡς εἶνα τρία Πάσχα ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύγματός ἐπὶ τρισὶν ἔτεσιν ἕως τοῦ σταυροῦ. Γεννᾶται μὲν γὰρ ὁ σωτὴρ τεσσαρακοστῆ δευτέρῳ ἔτει Αὐγούστου βασιλείως τῶν Ῥωμαίων ἐν ὑπατείᾳ τοῦ αὐτοῦ Ὀκταβίου Αὐγούστου τὸ τριςκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ὡς ἔχει τὰ παρὰ Ῥωμαίοις ὑπατάρια. Κεῖται γὰρ ἐν αὐτοῖς οὕτως. Τούτων ὑπατευόντων, φημὶ δὲ Ὀκταβίῳ τὸ τριςκαιδέκατον καὶ Σιλανοῦ, ἐγεννήθη Χριστὸς τῇ πρὸ ὀκτώ Εἰδῶν Ἰαννουαρίων μετὰ δεκατρεῖς ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τροπῆς καὶ τῆς τοῦ φωτός καὶ ἡμέρας (in marg. legitur Ἰαννουαρίου καὶ Δεκεμβρίου κ') προσῆλθης. Ταύτη δὲ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσιν Ἕλληνες, φημὶ δὲ οἱ εἰδωλολάτραι τῇ πρὸ ὀκτώ Κελανδῶν Ἰαννουαρίων τὴν παρὰ Ῥωμαίοις καλουμένην Σατουρναλίαν, παρ' Αἰγυπτίους δὲ Κρονία, παρ' Ἀλεξανδρεῦσι δὲ Κικελλία. Τῇ γὰρ πρὸ ὀκτώ Καιπιδῶν Ἰαννουαρίων τούτο τὸ τμήμα γίνεται ὃ ἐστὶν τροπῆ (sic), καὶ ἀρχεται αὐτῆς ἡ ἡμέρα τοῦ φωτός λαμβάνοντος τὴν προσῆλθην, πληροὶ δὲ δεκατριῶν ἡμερῶν ἀριζμὸν εἰς τὴν προοκτῶ Εἰδῶν Ἰαννουαρίων ἕως ἡμέρας τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, προστιθεμένου τριακοστοῦ ὥρας ἐκάστη ἡμέρα. Ὡς καὶ ὁ παρὰ τοῖς Σύροις σοφὸς Ἐφραῖμ ἐμαρτύρησε (cod. ἐμαρτύρησε) τούτῳ τῷ λόγῳ ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐξηγήσεσι λέγων ὅτι, Οὕτως γὰρ ἀνομομήθη ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσία, ἡ κατὰ σάρκα γέννησις, ἡ τοῦ (scrib. ἦτο) τελεαία ἐναυρόπησις, ὃ καλεῖται Ἐπιφάνεια, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τοῦ φωτός αὐξήσεως ἐπὶ δέκα τρισὶν ἡμέραις διαστήματος. Ἐχρῆν γὰρ καὶ τούτο τύπον γενέσθαι ἀριζμοῦ τοῦ αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ δώδεκα μαθητῶν ὅς τῶν δεκατριῶν ἡμερῶν τῆς τοῦ φωτός αὐξήσεως ἐπλήρου ἀριζμὸν. Πᾶσα τε ἄλλα εἰς τὴν τούτου τοῦ λόγου ὑπόθεσιν τε καὶ μαρτυρίαν, φημὶ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως γέγονέν τε καὶ γίνεται; Καὶ γὰρ καὶ μέρος τι τῆς ἀληθείας ἀναγκαζόμενοι ὁμολογεῖν οἱ τῆς τῶν εἰδῶλων θρησκείας ἀρχηγῆται καὶ ἀπατηλοὶ εἰς τὸ ἐξαπατῆσαι τοὺς πεισθέντας αὐτοῖς εἰδωλολάτραις ἐν πολλοῖς τοῖσις ἑορτῇ μεγίστην ἄγουσιν ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ τῶν Ἐπαφάντων, εἰς τὸ ἐπὶ τῇ πλάνῃ ἐκίσσαντας μὴ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν. Πρῶτον μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν τῷ Κορίῳ τῷ καλουμένῳ ναὸς δὲ ἐστὶ μέγιστος, τούτῳ τῷ τέμενος τῆς Κόρης. Ὅλην γὰρ τὴν νύκτα ἀγρυπνήσαντες ἐν ἄσμασι τισὶ καὶ αὐλοῖς τῷ εἰδῶλῳ ἄδοντες, καὶ ταῖς ἐκατέραις χερσὶν ἄλλας δύο τοιαύτας σφραγίδας (etiam in Veneto cod. accentus ubique est σφραγίδας) καὶ ἐπ' αὐτοῖς τοῖς δυοῖν γονάτοις (sic) ἄλλας δύο ὄμοιου δὲ τὰς πέντε σφραγίδας ἀπὸ χρυσοῦ τετυπωμένας. Καὶ περιφέρουσιν ταῦτα τὸ ξόανον ἐπιτάκις κυκλώσαντες τὸν μεσαίτατον ναὸν, μετὰ αὐτῶν καὶ τυμπάνων καὶ ὕμνων, καὶ κωμάσαντες καταφέρουσιν αὐτὸ αὐτίς εἰς τὸν ὑπόγατον ναὸν Ἐρωτώμενοι δὲ ὅτι, τί ἐστὶ τούτο τὸ (τὸ non habet cod.) μυστήριον; ἀπαφί-

νοται και λεγουσιν οτι, Ταύτη τη ὥρᾳ σήμερον ἡ Κόρη, τουτέστιν ἡ Παρθένος ἐγέννησε τὸν Αἰῶνα. Τοῦτο δὲ και ἐν Πέτρᾳ τῇ πόλει (μητρόπολις δὲ ἐστὶ τῆς Ἀραβίας, ἣτις ἐστὶν Ἐδὸμ ἢ ἐν ταῖς Γραφαῖς γεγραμμένη), ἐν τῷ ἐκείσε εἰδωλῷ οὕτως γίνεται, και Ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἐξυμνοῦσι τὴν παρθένον, καλοῦντες αὐτὴν Ἀραβιστὶ Χααβοῦ, τουτέστιν Κόρην, ἣγουν Παρθένον, και τὸν ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον Δουσάρην, τουτέστιν Μονογενῆ τοῦ δεσπότου. Τοῦτο δὲ και ἐν Ἐλούσῃ γίνεται τῇ πόλει κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, ὡς ἐκεῖ ἐν τῇ Πέτρᾳ και ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἐκ πολλῶν δὲ ἠναγκάσθημεν παραστήσαι διὰ τοὺς ἀπειθοῦντας ὅτι τὰ Ἐπιφάνεια καλῶς εἰρηται ἢ ἔνσαρκος γέννησις τοῦ σωτήρος, γεννηθέντος αὐτοῦ και ἐπιφανέντος τοῖς ποιμαῖσι και τῷ κόσμῳ διὰ τῆς τῶν ἀγγέλων μαρτυρίας. Ἐπιφάνη δὲ και τῇ Μαρίᾳ και τῷ Ἰωσήφ. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ὥρᾳ και ὁ ἀστήρ ἐφάνη ἐν τῇ ἀνατολῇ τοῖς Μάγοις πρὸ δύο ἐτῶν τῆς αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλήμ και Βηθλεὲμ ἀφῆξεως, ὅτε και ἀκριβῶς ὁ Ἡρώδης ἐπυνθάνετο αὐτῶν τῶν Μάγων τὸν χρόνον τοῦ φανέντος ἀστέρος, και ἤκουσε παρ' αὐτῶν ὅτι ἀπὸ δευτοῦς και κατωτέρω. Ὁ και αὐτὸ τὸ βῆμα τῶν Ἐπιφανίων ἐποιεῖτο τὴν ἐπινομίαν ἐκ τοῦ τὸν Ἡρώδην λέγειν τοῦ φανέντος ἀστέρος. Διὸ τῶν μὲν λεγόντων ὅτι, Ποῦ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς ὁ τεχθεὶς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν (cod. Ὡωμεν) γὰρ τοῦτο τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, και ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ, ὁ Ἡρώδης οὐ περὶ ψιλοῦ ὀνόματος ἀνθρώπου βασιλέως τὸ πρᾶγμα ἐσκόπησε. Διανοηθεὶς γὰρ τὸ πρᾶγμα και θαυμάσας ὅτι πολλοὶ βασιλεῖς ἐγεννήθησαν ἐν Ἱερουσαλήμ, πρῶτος Σαουλ ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν, δευτέρος Δαβὶδ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, και τούτου ἰδὸς Σαλομών, υἱὸς δὲ τοῦ Σαλομώντος Ῥοβοὰμ, και τούτου υἱοὶ κατὰ διαδοχὴν, και οὐδέποτε ἐπὶ ἐνὶ τούτων γεννηθέντι ἀστήρ ἐφάνη, οὐδὲ ἔλευσις Μάγων ἐγένετο ἐπὶ τὸ ἐλθεῖν και προσκυνῆσαι τὸν γεννηθέντα βασιλέα, ἀλλ' ἢ τότε μόνον. Ἰδεν τοῦτο σκεψάμενός τις και τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας ἰκόντισε, μαθὼν ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο οὐκ ἀνθρώπου ἐστὶν, ἀλλὰ κυρίου μόνου. Ἰδὸ οὐκ ἐτι περὶ βασιλέως ἡρώτα ἐπιγείου ἢ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ Χριστοῦ, λέγων τοῖς γραμματεῦσι και ἱερεῦσι, Ποῦ ὁ Χριστὸς γενᾶται; Καὶ ἤκουσε παρ' αὐτῶν, Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Και παρὰ μὲν τούτων ἐρωτήσας τὸν τόπον ἔγωγε, παρὰ δὲ τῶν Μάγων τὸν χρόνον. Και γὰρ και αὐτοὶ οἱ Μάγοι τὴν διετίαν ἔν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων εἰς Βηθλεὲμ ἐγένοντο και τὰ δῶρα προσήνεγαν, και τὴν σμύρναν και τὸν χρυσὸν και τὸν λίβανον. Ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων αἱ ἀρχαὶ γεγόνασι πολλῶν πραγμάτων σημείων τῆς Ἐπιφανείας. Ἰστῆ δὲ ἦν ἡ ἡμέρα, ὡς ἄνω προσεῖπον και πολλάκις ἀναγκάζομαι λέγειν, ἐν ἰτατεῖα Ὀκταυτοῦ Αὐγούστου τὸ τριςκαιδέκατον και Σιλανοῦ τῇ πρὸ ὀκτώ Εἰσιῶν Ἰαννουαρίων μετὰ δεκατρεῖς ἡμέρας τῆς τοῦ φωτός και ἡμέρας αὐξήσεως, ἴτις ἐστὶν ἀπὸ τῆς τροπῆς τῆς χειμερινῆς, τουτέστιν ἀπὸ τῆς πρὸ ὀκτώ Καλανῶν Ἰαννουαρίων (in marg. legitur τῆς κε' τοῦ Δεκεμβρίου) ἕως αὐτῆς τῆς γενεαλλίου και Ἐπιφανίων ἡμέρας, διὰ τὸν προδηλωθέντα τόπον αὐτοῦ τοῦ σωτήρος και τῶν δώδεκα αὐτοῦ μαθητῶν τὸν τριςκαιδέκατον ἀριθμὸν πληροῦντα. Γενᾶται σὺν ὁ σωτὴρ τεσσαρακοστῷ (τῷ deest in cod.) δευτέρῳ ἔτει κτλ. Venet. — ult. τῶν Ῥωμαίων, ὑπατεῖα τῇ προγεγραμμένῃ, μετὰ εἰκοσιεννέα ἔτη τῆς Ἰούστου πρὸς Ἰουδαίους συναφείας. Βασιλεύει δὲ Αὐγούστος δεκατρία ἔτη πρὶν Ven.

Fig. 80. 1. 2. Ἰουδαίαν τελείως συναφῆσαι Ῥωμαίοις Ven. — 1. 3. Ἰούστου ἐπὶ τέταρτον ἔτειν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ βασιλείας κλειῶ ἐλάσσω Ven. — 6. και μέρη φόρων Ῥωμαίοις τελούμενα ἐπὶ (ἔτει cod.) πέντε ἔτεισι κλειῶ ἐλάσσω ἕως τοῦ (sic) τέλειον παρεδόθη ἢ Ἰουδαία και ὑπόφορος (hinc restituenda ulg. script.) αὐτοῖς γεγένηται (τελειότατα deest) Ven. — 1. 9. Scribo μέντοι ε. — Ibid. γεννηθέντος Χριστοῦ Ven. — 1. 10. τε, post ἐλθόντος, om. Ven.

σης σκ. Ven. Idem liber paulo post delet Καὶ αὐτὸ πόθεν, et pro γὰρ οὐδὲ praebet δὲ οὐ δεῖξ. — 1. 6. ἐν ἀρχῇ ἣν ὁ Μελχ. Ἦλθεν οὖν (καὶ πάλιν deest ὁ κύριος πρὸς τὸν Ἀβρ. Ven. — 1. 8. Pro Καὶ ὁ (ὁ restituendum est in eodem edit.) ἅγιος Ven. praebet Καὶ αὐτὸς ὁ. — 1. 10. οὐκ οὖν Ven. Idem liber ibid. ἐπειδήπερ περὶ — 1. 11. αὐτοσούστατον γίνεσθαι ἑαυτοῦ (αὐτὸ deest) Ven. — 1. 12. Ἐφθέγγετο σὺν πν. ἀγίῳ Ven. — 1. 14. Ἦν δὲ ἐν πνεύματι Ven. — 1. 20. καὶ οὐδαμοῦ περὶ Μελχ. λέγει ὅτι ἐν τοῖς χαρίσμασι θεωρεῖται, οὐ ἐν τοῖς ὑψώμασι Ven. Idem paulo post om. τὰ, post ἄδεται. — 1. 22. ἐκ τῆς ἀληθείας αὐτοῖς συμβαλόντα, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ Ven. — 1. 23. Venet. male coriosior h. l. haec ita persequitur: ὡς ἐκάστην ἀφρῶν ἡδυνήθη ἀπεισασαί τε καὶ πλανῆσαι. Ἦλθε δὲ πάλιν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες περὶ τῶν προειρημένων πάντων πλανηθέντες καὶ περισσοτέρᾳ ἀλαζονίᾳ ἐνόησας ἐτόλμησαν εἰς ἀπορίαν διανοημάτων τραπήναι, καὶ εἰς βλάβησιν ἑκαστοῦ εἰσεῖν καὶ εἰπεῖν τὸν αὐτὸν Μελχισεδεκ εἶναι τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὡς τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀφυλάκτου ἐνόησας καὶ ἀκατωμάτης καρδίας, καὶ μὴ ἐχούσης στάσιν ἀληθείας. Ἀπὸ τοῦ γὰρ τὸν ἀπόστολον λέγει ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα τὸν Μελχισεδεκ, καὶ ἀγενεαλόγητον διὰ τὸ ὑπέροχον τῆς φράσεως πλανηθέντες τῇ ἐνοίᾳ οἱ τοιοῦτοι καὶ διανοηθέντες τὰ εἰς τὸν πατέρα τῶν ὄλων ἀναλογούντα ἐν ἑαυτοῖς ἀνετύπωσαν βλασφημίας κλάνην. Ἄξιόν γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὄλων δεῖν τὸν παντοκράτορα μήτε πατέρα ἔχειν, μήτε μητέρα, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος, τοῦτο γὰρ πάντων ὁμολόγησαν ἀπεικάσαντες τοῦτον (cod. τούτων) τὸν Μελχισεδεκ, διὰ τὸ περὶ αὐτοῦ ὡς τὸν ἀπόστολον εἰρηκεῖναι, εἰς ἀφροσύνης βλασφημίαν πεπετώκασαι, μὴ νοήσαντες τὰ ἄλλα τὰ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα. Περὶ γὰρ τοῦ Μελχισεδεκ εἰρηκεῖται ὅτι ἐν ἱερεὺς ὑψίστου. Εἰ οὖν ὑψιστός ἐστιν οὗτος καὶ πατήρ, ἀρα ἐτέρου ὑψίστου ὑπάρχων ἱερεὺς οὐκέτι εἴη πατήρ τῶν ὄλων, ἱερατεύων ἐτέρῳ ὑψίστῳ. Καὶ ὡς τῆς τῶν ἀνθρώπων χυδαιότητος τῆς τὰ ἀληθινὰ μὴ κατανοήσεως, ἐπὶ τὰ πάλιν δὲ αὐτὴν τραπούσης. Τὸ πέρας γὰρ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ παντὸς ζητήματος: ἅγιος ἀπόστολος συναγαγὼν ἔφη, Ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, ὄχι, δὲ ἀλλὰ ἐξ ἐτέρων, δεδικάτωκε τὸν Ἀβραάμ· καὶ πάλιν, Ὅς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θετήσεις καὶ ἱεσίας ἐποιεῖτο, φησὶ, πρὸς τὸν θυγατέριον αὐτοῦ σῶσαι, ὁ δὲ πατήρ σάρκα οὐκ ἐνεδύσατο, δῆλον. Καὶ περὶ τούτων δὲ ἑκαστὸς διηγησάμενος κτλ. — 1. 26. μυογαλίδιον Ven. Item lin. sequ. — 1. 27. καὶ φύγωμεν τὸ ἰβόλον αὐτῆς δηλητηρίον Ven. — 1. penult. καλεσθῆναι εἰς ὄλον Ven. — 1. ult. αὐτὴ ἡ ἀφρῶν τῇ διανοίᾳ τοῖς εὐδύς Ven.

Pag. 144. 1. 2. ζητήματα ἐμποιεῖ Ven. — 1. 3. ταύτης τῆς παρ' ἡμῶν γενομένης κατ' αὐτῆς ἀνατροπῆς τε καὶ ἀντιλογίας. Οὐ τάχιον Ven. — 1. 4. ἐσυκοφαντημένος Ven. — 1. 7. τὴν μνήμην ἀπεικάσαντας αὐτῷ τῇ παρὰ τῆς ἀφρῶν βλάβῃ. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τὸ ἀδίκημα ὑπάρχει Ven., cuius subscritpō h. l. est Κατὰ Μελχισεδεκιστῶν λέ' ἢ καὶ νέ'.

1. 10. Κατὰ Βαρδοισανιστῶν Ven. — 1. 15. τὴν κλίον Ven. Idem ibid. πρώτων ἄριστά τις ἀνήρ. — 1. 19. Ἐδεσσωμένων δ. ἀνδρὶ ὁσιωτάτῳ (ita corrig. in mea edit.) καὶ λογιωτάτῳ ἔξοικ. Ven. — 1. 24. λέγων retinendum est, pro quo scripsi ψέγων. — 1. 28. ὑπὲρ οὐ εὐσεβείας Ven. Idem paulo post φησὶ τὸ ἀνάγκη. — 1. 30. ἕως ὅτε τῷ αὐτῷ σχίσματι τῆς αὐτοῦ Ven. — 1. 31. ἔκχλην ἕως (sic) γεγ. Venet. — 1. penult. λακισθείσης ἀπολομένης τε τῆς ἀφρῶν Venet.

Pag. 146. 1. 2. δηλητ. τοῦτο καὶ ζιζ. Ven., qui paulo post delet nos καὶ ἄλλας. — 1. 3. προβολὰς tuetur Ven. Ceterum conferri potest Græbe Spicil. I, p. 278. — 1. 5. καὶ νέξ διαθήκη Ven. — 1. 6. καὶ οὕτως μετὰ :: Ven.

net. — 1. 8. πυρός καὶ φωτεινῆς Ven. — 1. 10. ἀνατροπῇ χρῆσθαι ὄλ. Ven. — 1. 15. καὶ, post νεκρῶν, om. Ven. — 1. 17. αὐτοῦ ἐβάστασαν. Καὶ Ven. — 1. 19. τῆς ἀλόης Ven. — 1. 20. οὔτε φαντασία Ven. — 1. 22. εἶπαν Ven. — 1. 26. ὁ ἅγιος λέγων Ven. — 1. 27. ἄρα τε οὐκω Ven. — 1. 31. ὅτι, Καὶ ἐγερωθή-
σονται μὲν οὗτοι Ven. — 1. 32. εἰς κόλασιν αἰώνιον; ἢ οὐ Ven. — 1. 33. βοᾶν
πρὸς θεόν (τὸν deest) Ven. — 1. 34. ἀλλὰ ἐν τῷ αἵματι Ven. — 1. 4. ab inf.
Καὶ ἐκ πανταχόθεν Ven.

Pag. 148. 1. 1. εἶπον coniectura Petavii est. — 1. 3. ὁ πατήρ om. Ve-
net. — 1. 4. Χριστὸς δι' ὃν καὶ δι' οὗ Ven., in quo desunt in iis quae statim
sequuntur verba δι' ὃν τὰ πάντα καὶ. — 1. 7. καὶ οὐ πολλοὶ Ven. — 1. 8.
πολλοὶ λεγόμενοι (πολλοὶ αἰῶνες λεγόμενοι Bas. Nos expressimus scripturam
edit. Petav.), τὸν δὲ λεγόμενον ὡς οὐχ ὑπάρχοντα ἀπεφήνατο Venetus. —
1. 10. ἡλιόν τε καὶ σελ. Venet. — 1. 15. κενολοξία (sic) πρὸς ἀνατροπῆν, ὡς
καὶ οὗτος Venet. — 1. 23. ἅγιος θεοῦ λόγος Venet. — 1. 24. ἢ, ante δόξα,
om. Venet. Item lin. sequ. in eodem verba ἐν υἱῷ. — 1. 8. παισθεῖσα Ve-
net. Rescribendum est παισθεῖσα. Ibid. idem ἐπὶ τὰς πολλὰς πάλιν δ. ἴσμεν,
ἰγαπητοὶ (ὡς deest). — 1. 31. λζ' ἢ καὶ νζ' Venet. — 1. 31. Ἔτερος δὲ
πάλιν Ven. — 1. 33. ἀλλ' ἢ ὡς ἀπὸ χρόνου ἐτῶν τούτων ῥ' πλείω ἡλάσσω Ve-
net. — 1. ult. μήτε διενεσθῆ λ. τε καὶ διδάσκειν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐφ' ἄρματι
Venetus.

Pag. 150. 1. 8. ταύτην τὴν Ven. — 1. 9. ἐφ' ἧς εἶχε Ven. — 1. 11.
τολμ. γέγονε, παρρ. Ven. Paulo post in eodem libro desideratur αὖ ante οἱ
κύριοι. — 1. 14. ἡρώτων, οἱ αὐτοὶ πρεσβύτεροι. Ὁ δὲ ἅμα Ven. — 1. 15.
ράσκων ὅτι, τί Ven. — 1. 16. ἕνα θεὸν ἐπίσταται Ven. — 1. 18. τοῖς ὑπ'
κτύτου εἰς τὸ ἴδιον δόγμα μαθητευμένοις. Ἐτελεύτα Ven. — 1. 19. ὁ, ante
Μωϋσῆς, om. Ven., paulo post iude praebens ἀδελφός ὡς Ἄραρὼν ἐν τιμῇ
ἐτάφη. — 1. 22. τοῦτο τὸ δόγμα Ven. — 1. 23. αὐτῶν κακοδιδάσκαλος Ven. —
1. 25. φιλαληθῶς Ven. — 1. 32. Ἐκ τούτου οὐκ Νοητιανοὶ (οἱ deest) Ven. Idem
liber paulo post ἐξ αὐτοῦ τούτου τὸ δόγμα. — 1. 5. ab inf. Verba εἰμι ὁ, ante
θεός, absunt a Ven. — 1. 3. ab inf. τολών Χριστὸς ἐγεννηθῆ ἑλθὼν ὁ αὐτός
ἔστι πατήρ, ὁ αὐτός ἐστιν υἱός Ven.

Pag. 152. 1. 2. ἡγαπ. ὑπ' αὐτοῦ Ven. — 1. 4. φησὶ retineri potest. —
1. 6. πάλιν, post αὐτός, om. Ven. — 1. 8. Σαβαίην Ven. — 1. 11. ὁ artic.
ante θεός τοῦ, om. Ven. — 1. 12. Corrige Ὅρας. — 1. 18. Post μανίαν pone
iunctum. — 1. 19. ῥήτα φέρουσιν εἰς σύστασιν Ven. — 1. 20. τοῖς λόγοις
ράσκων, Ὡς (?) οἱ πατ. Ven. — 1. 25. πατέρα θεόν καὶ υἱόν Ven. — 1. 30.
λερῶνε ex Veneto Πάντι δὲ τῷ. — 1. 32. ἐμπλεως φανεῖται Ven. — 1. 5. ab
inf. καὶ αὐτὸν υἱόν (τὸν deest) Ven. — 1. 4. ab inf. λογισμοῦ καὶ εὐλόγου κριθ.
Ven. — 1. penult. ἀφ' οὐπερ γεγέννηται Ven. In eodem libro desiderantur verba
1. ult.) εἰ δὲ πατήρ ἐστιν usque ad ἀλλὰ ἐκ πατρός γεγέννηται.

Pag. 154. 1. 2. Ἔστιν γὰρ, ἔστιν τὸ εὐλογον Ven. — 1. 3 et 4. ὡς ἡ
ἐπέθετα (sic) διὰ τῆς θαλάσσης Ven. — 1. 5. ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός Ven. —
1. 7. ὄρας πῶς φωνῆ μὲν πατρός Ven. — 1. 9. ἐν τῇ δόξῃ ἢ εἶχον Ven. —
1. 12. ὅτι, ante Οὗτος, om. Ven., qui deinde pergīt ὁ υἱός μου, αὐτοῦ ἀκούσατε
καὶ. — 1. 15. ὁ πατήρ ἐν (μου deest) ἔσμεν Ven. Idem liber ibid. delet ὅτι
ante Ἐγώ. — 1. 17. τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ καὶ ἀναμίσσον σημ. Ven. — 1. 20. ἀλη-
θείας. Ποῦ δὲ σαφ. Ven. — 1. 22. τῶν, post ἐσημ. ἐνυπόστατον, om. Ven. —
1. 24. ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ Ven. — 1. 25. ἐνυπόστατον καὶ τὸν υἱόν
καὶ ἐνυκ. τὸ ἅγιον πν. Καὶ πάλιν Ven. — 1. 26. καίτοι τοῦ πν. Ven. —
1. 29. συναληφῶν (sic) Ven. — 1. 30. υἱὸν ἦτοι τὸ ἅγιον Ven. — 1. 5. ab inf.

ἐγκισσόντων (h. e. ἐγκισσώντων) Ven. ἐγκισσησάντων Bas. — 1. 3. ab inf. ἐκ γ' οὖν ἐβλήτοί εἰσι, αἱ γραφαὶ αἱ πάντη Ven.

Pag. 156. 1. 1. μόνης ἀποστολικῆς καὶ καθολικῆς Ven. Paulo post e eodem libro restitue verissimam scripturam οὐκ ἐρεῖ ἕνα. — 1. 9. Verba πνεῦμα τῆς ἀληθείας Venet. non agnoscit. — 1. 12. ἐνυπόστατος, καὶ κείνός τέλειος ἐνυπόστατος, καὶ ἅγιον πν. ἅγιον πνεῦμα τέλ. Ven. — 1. 14. ταχού σαφῶς Ven. — 1. 15. τῆς αὐτῆς θεότητος, τῆς αὐτῆς ταυτότητος μετὰ Ven. — 1. 17. εἰρημένων καὶ ἀντὶ δὲ τῶν πρὸς τ. τ. πρ. τοῦ Νοητοῦ Ven. — 1. 18. τὰ αὐτοῦ κεφάλ. Ven. — 1. 22. Χριστός, δεῖ δὲ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐκ αὐτοῦ Ven. — 1. 23. ὅτι λέγει, Εἰς θεός Ven. — 1. 8. ab inf. μὴ τοὺς λέγων (κύριος deest) — — εἶναι πατέρα Ven. — 1. 6. ab inf. ἐπειδὴ (sic restitue) εἰπεῖν Ven. — 1. 4. ab inf. τὸ εἶναι θεόν Ven. — 1. 3. ab inf. ἀλλὰ εἰς μίαν ὀνομασίαν ἄγειν Ven.

Pag. 158. 1. 8. ἤρνησατο αὐτὸν εἶναι θεόν, ἀλλὰ Ven. — 1. 6. τῆ μὴ ὀνομασίᾳ Ven. — 1. 7. δῆλον ὅτι ἐστὶ Ven. — 1. 12. ὑμῖν ὑπογρ. δ. τῆ μὴ ἐ ὦ

περὶ αὐτον (sic) Ven. — 1. 18. Venet. plenius Εἰ δὲ χρεῖα εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ — — ἐμπορεῖα Αἰθιοπῶν καὶ οἱ Σαβαῖν Ven. — 1. 20. εἰ θεός (ὁ deest) Ven. Idem ibid. καὶ τὸ, Σοὶ δοῦλοι. — 1. 21. χειραπ., καὶ ἐν σοὶ προσεήσουςι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται auget Ven. — 1. 22. εἰ θεός Ven. Idem l. 15. ἤθεμεν θεός τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ. Αἰεὶ δὲ, Οὐχ ὄραξ. — 1. 18. τῶν τοσούτων ῥητῶν (γὰρ deest) Ven. — 1. 20. ἀνυπερβάτως (ἀν' ὑπερβατώσ Bas.) δεῖ εἶναι Ven. — 1. 22. Ὅσπερ γὰρ κακῶ Ven. — 1. 23. Restitue ex Ven. τοὺς μὴ ὄλων ὄρωντας καλοῦσι πολυβλέποντας. — 1. 24. γλυκείας φατοί, καὶ Ven. — 1. 25. τινὲς ὠνόμασαν Ven. — 1. 4. ab inf. Νοητοὶ ἔχων Ven. Bene — 13 ab inf. ὧν τε φάσκει καὶ ὧν προβάλλεται Ven. Probo. — 1. resultat. κεραιπ. Ven. Mox idem περὶ τινων διαβ.

Pag. 160. 1. 1. ἀνώτερον ἔρη ἡ θεία Ven. — 1. 3. δευτέρον ἐστὶ περὶ τῆς πόσης Ven. — 1. 4. θυγατέρων μου καὶ Ven. — 1. 9. οὐδὲ μετὰ θυγατέρας Ven. — 1. 11. ἡ ἐμπορέα Αἰθ. Ven. — 1. 13. λόγος, ante ὁ υἱός, om. Ven. — 1. 15. ὅτι, post πάλιν, om. Ven. Idem l. 16. om. ἡ ante ἰδιόζουσα, et l. 17. verba ἐξ αὐτοῦ ante ἀληθινῶς. — 1. 20. Verba ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν ἐ ἐπίγραφας om. Ven. Idem liber paulo post ζωογονήσει καὶ. — 1. 22. ὅπως συνέθετο Ven. ὅπως συνῆδει Bas. — 1. 24. προφητικοῖς. Εἰ γὰρ ἤγειρα Ven., qui sequi linea tuetur Ὅ δὲ pro quo rescripsi Τὸ δὲ, item l. 27. ἐν σαρκὶ ἐν σαρκὶ — 1. 28. πρὸς θεόν ἐπίσταρ. Ven. — 1. 29. υἱός τοῦ θεοῦ λόγος (θεός deest) Ven. — 1. 6. ab inf. Διότι τὰ πάντα μυστικῶς οἰκονόμει (sic) θεός λόγος ἀποστόλας ἐκ πατρὸς ἐν σαρκὶ, καὶ σύνδ. ἀγάπης πνευματικῆς δευκνός Ven. — 1. 4. ab inf. αὐτός λόγος (ὁ abest) Ven.

Pag. 162. 1. 2. δῆλον ὅτι Ven. — 1. 3. ἐστὶν καὶ ὁ ἀναβάς; εἰς τὸν ἐλθόντα Ven. — 1. 4. κατελθόντα. Ἐπειδὴ ἐνηνθρώπησε σαρκὶ Ven. Idem l. 5. ἐκ πνεύματος δὲ σαρκός, sine καὶ. — 1. 7. τῆς ἐνανθρωπήσεως τῶ ἀνωθεν φάσκει ἔχοντα Ven. — 1. 9. σὰρξ γέγονεν ἐκ πνεύματος Ven. — 1. 11. ἀλλὰ ὁ λόγος ὁ ἀπ' Ven. Idem l. 12. θεότητα ἐνάτητα κατὰ δύν. π. συντηρησάτω ἔχων, ἕνα. — 1. 13. ἀναλλύωτος Ven. — 1. 14. ὡς τὸ retinet Ven. — 1. 17. προφήταις προωνομάζεται (sic) Ven. recte. Idem paulo post οὐκ ὁ ἐν σαρκὶ ἔγενετο — 1. 19. ὀνόματι τούτῳ habet Ven. — 1. 20. υἱὸν ἀνθρώπου ἀπακαλῶν τὸ πρὸ γενέσθαι ἀναθεωρῶν, καὶ πρὶν τοῦ ἐν σαρκὶ γενέσθαι υἱὸν ἀνθρώπου ἀπακαλῶν optime explet Venet. — 1. 23. ἦν σὰρξ (sine τῷ) Ven. Idem l. 25. delet articulum ante θεός ἕμων. — 1. 26. Καὶ καλῶς Ven. — 1. 27. πατέρες καὶ ὁ

ὡν ὁ υἱὸς τὸ κατὰ Ven. — 1. 3. ab inf. Οὕτω γὰρ καὶ Ven. Idem ibid. paulo post ὁ ἠκούσαμεν καὶ. — 1. ult. ὁ, ante ἐρχόμενος, om. Ven.

Pag. 164. 1. 3. οὖν ὡς ἕδος, ἔχων δὲ ἀδελφὸν αὐτοῦ Ven. 1. 5. ἄρα πατέρα ἄπεισι, λέγε μοι, ὡ ἀνότητε, ἢ πάλιν γὰρ λέγειν (sic) Ven. — 1. 8. νοῦν συλλέγει ἐπὶ Ven. Idem 1. 10. τοῦ πατρὸς τῶν υἱῶν et deinde ὡς ὁ Ἄρειος. — 1. 11. νομίζοντας τὸν αὐτὸν εἶναι πατέρα Ven. Idem 1. 12. καθὼς κἀγώ. — 1. 14. εἰς μέσον (sine τῷ) Ven. — 1. 15. συναλειψήν Ven. — 1. 18. φάσκων ὅτι, Δεῖξον Ven. — 1. 20 et 21. σημαίνοντα ἑαυτὸν Ven. Idem 1. 22. Ἄλλο γὰρ τὸ τὸν πατέρα καὶ ἄλλο ἑμὲ (sine τῷ). — 1. 26. Ὁ ἐμὲ ἐωρακῶς ἐώρ. Ven. Idem 1. 28. ἀπαλλοτριούσαν Ven. Idem 1. 30. ὑποτιθ. νήψομεν καὶ τοῦτον. — 1. 4. ab inf. εὐδύνομα καὶ κλινάντες ἀπὸ τῆς αὐτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ σχολῆς μοχθηρᾶς Ven. Idem 1. ult. ξενολεξίων.

Pag. 166. 1. 2. λῆ ἢ καὶ νή. Ven. — 1. 2 et 3. Restitue Οὐάλης οὔτος. Καὶ τὸ μὲν. In Ven., teste alio qui eum inspexit, legitur Οὐάλης καὶ τὸ μὲν, sine οὔτος. Particula Καὶ excidit etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 6. εἰς ἔτι Ven. — 1. 8. Φιλαδελφινῆς Bas. (et Ven.?). — 1. 14. Verba Nicetae, quae latine adscripti, nunc graeco repono ex duobus codd. mss. Οὐάλης τις, inquit, γέγονεν Ἄραφ τὸ γένος· ὅθεν καὶ ἐπλεόνασεν ἢ τούτου ἄρσεις ἐν Βακάδαος. Ἔστι δὲ τὰ Βάκαδα μητροκωμία Φιλαδελφείας τῆς Ἀράβων τῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Δοξάζουσι μὲν οὖν καὶ οἱ Οὐαλήσαιο οὔτοι περὶ Ἀρχῶν καὶ Ἐξουσιῶν ὁμοίως τοῖς Ἀρχοντικοῖς καὶ τοῖς Σηθιανοῖς, καὶ τοῖς τοιούτοις. Εἰσὶ δὲ πάντες ἀπόκοποι. Σφόδρα γὰρ αὐτοῖς μέλει τῆς εὐνουχίας, καὶ τὸν εἰς μαθητεῖαν παρ' αὐτῶν λαμβανόμενον ἄνθρωπον ἐμφύχου μεταλαβεῖν οὐδενὸς ἐώσι μέχρις ἂν ἔχη τὰ μόρια. Ἐπὶ δὲ ταῦτα ἀφέλωσι, πείσαντες τὸν μαθητὴν ἢ ἀναγκάσαντες, παντὸς οὐτινοςοῦν ἀδειῶς μεταλαμβάνει, ὡς ἦδη, φασί, πεπαυμένος ἀγῶνος, καὶ μηκέτι πρὸς ἡθονὴν ἐμπαδῆ κινηθήσεσθαι διὰ τῶν ἰδεσμάτων ὑποπτεύων. Οὐ μόνον δὲ περὶ τοῖς ἰδίους ταῦτα δρῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰ τις τῶν παριόντων παρ' αὐτοῖς ξενωθεῖη, ἀρπάζοντες αὐτὸν ἔθρον σὺν ψελλοῖς (sic uterque codd.) ὅπισθεν δεσμοῦσι, καὶ ἀφαιροῦσι μετὰ ἀνάγκης τὰ ἐκείνου μόρια. — 1. 23. ἐπισυμφελοῖς habet Bas. quoque.

Pag. 168. 1. 3. εισελθεῖν unus Venet. tuetar. — 1. 5. τινὰ εἶναι ἡρωτηριασμένον Ven. — 1. 7. οὐδ' ὀπότερον Ven. — 1. 9. οὐδὲ τὸ πᾶν σώμα. Ven. Idem paulo post τὸ ἐν τῷ σκανδαλίζον αὐτὸν μόνον (μέλος deest). — 1. 10. οὐδὲ ὅλων — οὐδ' ὀπότερον Ven. — 1. 12. καρδίαν τὴν πάντα Ven. — 1. 13. Τίς οὖν τηρήσει τὴν ἑαυτοῦ Ven. Idem 1. 15. πῶς οὖν ἄρα περὶ τούτων (ὁ deest). — 1. 16. Τῶν γὰρ ὄλων μέλων ἀπάντων Ven. Idem 1. 17. τίς ἐστὶ χρεία. — 1. 18. ἐγείρεται δὲ πῶς Ven. Idem 1. 19. οὐρανῶν ἐν σώματι λάβησις. — 1. 20. πρὸς δόξαν οὐσα τῶν ἐν αὐτῇ; Εἰ δὲ Ven. Idem 1. 21. τὸ μέρος τὸ σκανδαλ. — 1. 22. ἀμαρτήσαν αὐτοῦ ἴδει Ven. — 1. 20. Οἱ δὲ εἰς τὸ πρ. τ. ἔργον εὐτολμοί Ven. Inde restitue in nostra edit. εὐτολμοί. — 1. 26. ἠζήτησάν τε καὶ Ven. Idem paulo post pergīt Οὔτε γὰρ ἔτι ἄνδρες. — 1. 28. Προῦλαβεν δὲ Ven. Idem 1. 29. om. γὰρ ante φανήσονται. — 1. 4. ab inf. οὕτω γγ. Ven. Idem 1. 3. ab inf. πάλιν ἔπαινον ὅτι δυνάμενοι πράττειν τὴν διὰ ἀφροδισίων Ven. — 1. penult. πέφυκε Bas.

Pag. 170. 1. 1. μὴ ante μεμνησθαι om. Ven. — 1. 6. Alia manus ex Veneto annotavit scripturam οὐ δύνωνται οὔτοι ὑπάρχειν (sic) διὰ τὸ χειρότερον. Εἰσὶ (sic) καὶ εὐνοῦχοι ὑπὸ τ. ἀνθρ. εὐνοῦχισθέντες, φησιν. — 1. 13. ἀδρονθέντα ἐπιστεύεσθαι Ven. — 1. 19. Verba οὐχὶ διὰ τ. β. τῶν οὐρανῶν om. Ven. — 1. 23. παρῥησία Bas. — 1. 28. τούτου τοῦ ἀγῶνος Ven. Idem

1. 29. ἀλλ' ἠδέετσαν ἐν ἀγῶνι. — 1. 3. ab inf. οὕτως καθὼς κατέω. — 1. penult. γαμησάτωσαν Ven. Idem l. ult. καὶ, ante κατ' αὐτόν, non habet.

Pag. 172. 1. 2. Γαμησάτωσαν, μὴ πυρ. (καὶ deest) Ven. — 1. 5. πὶ ῥήματος τοῦ εἰρημένου Ven. — 1. 8. εἰ δὲ καὶ οὕτως ἐαυτῷ οὐ δεδύνηται Ven. Ex eodem paulo post restitue εὐνοχίσθη. — 1. 9. οὐρανῶν διὰ τὸ ὑπὸ ἀνδρ. εὐνοχίσθαι Ven. — 1. 14. λυμ. αὐτοῦ τὸ μέλος Ven. — 1. 16. Repone ὁ περ. οὗτος. Articulus ὁ excidit etiam ab edit. Petav. Colon. Pro ἀντίστη in Ven. legitur ἀντιστάς. — 1. 22. Διὸ καὶ ἐν συντόμῳ Ven. — 1. 25. Repone κέραι ex auctoritate Veneti. Idem liber l. 26. praebet ἐν δὲ ἄλλῳ κέντρῳ, et l. 29. ἐπὶ τὰς μετέπειτα βαινόντες. — 1. 4. ab inf. Κατὰ Καθαρῶν τῶν ἀκαθάρτων ἐστὶ ἢ καὶ νῦ. Ven. — 1. penult. Ναυάτου Ven., qui constanter praebet Ναυάτου.

Pag. 174. 1. 1. τοῦ πρὸ τοῦ Μαξ. Ven. — 1. 2. τάχα δὲ οἶμα Ven. Idem l. 3. ἐπ' ἄρματι. — 1. 9. ταύτης γίνεσθαι Ven. — 1. 12. τῆς τῶν πόντων ἀνθρώπων αἰσθησεως ἐν παραπτώμασιν. Διότι Ven. Idem l. 13. οὐδ' ἐν κτὴν μία ἡμέρα ἢ ζωὴ αὐτοῦ. — 1. 15. ἀπόλλει τοῦτο ἢ ἀγία θεοῦ (τοῦ deest) Ven. Paulo post restitue γὰρ καὶ ἐπάνοδον. Particula καὶ excidit etiam in edit. Petav. Colon. — 1. 19. πρὸς ὁμολογίαν Ven. Idem lin. sequ. Ἀγαπᾶς με, Πέτρε, ἀγαπᾶς με, Πέτρε, ἀγαπᾶς με Πέτρε (sic), καὶ φησι Ven. — 1. 21. πὶ ἀποστόλου τὸ εἰρημένον, Ἀδύνατον γὰρ τοὺς Ven. — 1. 25. πιούσα καλλίαις τὸν ἐπ' αὐτῆς Ven. — 1. 27. Verba ἀδόκιμος καὶ om. Ven., item l. 28. μὴ ante ὄντι.

Pag. 176. 1. 1. δὲ, ante περὶ ὕμῶν, om. Ven. — 1. 3. πῶς μὲν τὸν Ven. — 1. 5. οὐκ ἀπέτεμεν τοὺς ἔτι Ven. Idem ibid. σωτηρίας ἐχόμενα, καὶ 2. ἀντιλ. ἀγαθοεργίας (deest τῆς) αὐτῶν χάριν τὸν κύριον ἔδειξε, τῶν καὶ ἀπὸ παραπτώματων. — 1. 10. καὶ φιλανθρωπίαν (τὴν deest) μὴ ἀνακόπτουσα Ven. Hoc reponendum. Idem liber paulo post γενώσκ. τὸν δὲ τρόπον. — 1. 11. Corrig. γὰρ ὁ τὴν. Articulus desideratur etiam in edit. Petav. Colon. ἔχει in seqq. sanum est. — 1. 12. οὕτω καὶ ὁ ἀπὸ λουτροῦ (sine τοῦ) Ven. Idem liber l. 13. παραπεσῶν. — 1. 14. οὕτω καὶ ὁ εἰς τὸ λουτρόν ἐν παραπτ. Ven., et l. 15. ἐνάρετον τὰ κατὰ. — 1. 20. Ἐπειτα δὲ οἱ αὐτοῦ πάλιν ἀπὸ τούτου πρόνθ διήσαντες (sic) Ven. — 1. 21. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν αὐτὴν κεκτημένα πίστην ἦν λέγουσιν ἔχειν Ven. — 1. 22. διγάμοις κοινωνοῦσιν Ven. — 1. 24. θεάσαιτο (h. e. θεάσασατο) Ven. — 1. 26. μὴ ἔμπειρος ὢν Ven. — 1. 30. τιμωροῦντας τοὺς δρωῦντας (τι deest) φαυλότητος (desunt καὶ τῆς) Ven. — 1. 4 et 3. ab inf. ἢ μαχεσαμένου ἢ ὡς εἰάν τις (ἢ deest) Ven. Idem l. penult. κατὰ ἀληθειάν. et l. ult. ἀκαθωστωτῶν.

Pag. 178. 1. 1. τοὺς ἅπαντας ἔξουσ. Ven. — 1. 4. αἰοὺς δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς Ven., et lib. sequ. τοιούτων, διότι τὴν ἰσὴν ἐνόμιζον Ven. — 1. 8. οὕτω καὶ οὗτοι τὰ πάντων Ven. — 1. 10. ὅτι οὐκ αὐτῆς ἐστίν Ven. — 1. 12. εἰς τὴν ἱερωσύνην Ven. Idem l. 11. Ἀκηκοότες γὰρ ὅτι Ven. — 1. 13. πρεσβύτεροι τὸν ἔρον τῶν ταγματῶν οὐκ ἐνόησαν. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι (μὲν deest) οὐ δέχεται εἰς ἱερωσύνην τὸ ἄγον θεοῦ (τοῦ deest) κήρυγμα Ven. Hinc restituenda et a supplenda vulg. scriptura. Idem liber paulo post ἐνδημίαν οὐδὲ τοὺς ἀπὸ καὶ — 1. 17. ἀγία θεοῦ (deest τοῦ) Ven. — 1. 23. Τοῦ (sic) δὲ οὐ παρὰ τ. κ. γίνεται, ἀλλὰ Ven. — 1. 25. καὶ τῆς τοῦ πλήθους Ven. Idem paulo post προκοπίσασθαι (sic) γὰρ. — 1. 6. ab inf. ἀπερισπαστως Ven. Bene. Idem l. 5. ab inf. γράσκ.

Pag. 180. 1. 1. σχολάζειν τῇ κατὰ θεὸν ταῖς (sine ἐν) Ven., qui deinde firmat τελεσιουργομένην. Idem l. 3. μὴ θυνθηθέντα. — 1. 6. τελευτήσασθαι ἔδεικεν tuetur etiam Ven. cum ceteris libris. Item l. sequ. in verbo συναφθέντα. — 1. 11. μᾶς ἀποσχίζεις (corrig. ἀποσχιζεις) δευτέρῳ ἐνόμωας. εἰ τύχαι, συναφθέντα.

να Ven. — 1. 17. ἄλεθρον τῆς σαρκός Ven. — 1. 20. διὸ εἴ τι Ven. Idem 1. 21. προσώπῳ κυρίου, ἕνα κτλ., et 1. 22. ὅρα πῶς δ. μ. κ. μετὰ παράπτωμα. — 1. 25. ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐπουράνιος ἀφίση (sic) ὑμῖν Ven. Idem 1. 26. οὕτω φησι, καὶ πενήθσω π. τοὺς ἐν ὑμῖν. — 1. 27. καὶ, ante παρέπεσαν, om. Ven. — 1. 29. μετ' ἐκάστου (sic) Ven. — 1. 4. ab inf. τοιοῦτον περιέχει τὸν χαρ. Ven. — 1. 3. ab inf. τοῦ, ante λουτροῦ, om. Ven., pergens τῆς καλιγγ. ἐν μετανοίᾳ. — 1. penult. πᾶς ὁ ἄνθρωπος Ven. — 1. ult. οὐδὲ δις ἐστ. Χρ., ἀλλ' ἅπαξ, οὔτε δ. ἀπὸ. ὑπὲρ ἡμῶν Ven.

Pag. 182. 1. 5. σκοπῶν ἐαυτὸν Ven. Idem 1. 7. delet τὴν ante μετανοίαν. — 1. 8. μετὰ τοῦ τοιούτου ποιεῖ αὐτὸς μόνος Ven. Idem 1. 9. praebet κερμᾶτα αὐτοῦ καὶ ἀνεκδιήγηται αἱ ὁδοί, et 1. 10. κύριος καὶ ἀνακαλύψει τὰ κερμᾶτα τῆς. — 1. 11. Repone articul. ὁ ante ἔπαινος. — 1. 17. ἐστὶν θεός (sine ὁ) Ven. — 1. 18. σωτηρίαν καὶ φιλανθρωπίαν Ven. Idem 1. 20. delet τῆς ante μετανοίας. — 1. 23. περισσότερα Ven. Idem paulo post διαβαστάζει. Φησι γὰρ, Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον (ita corrig. in editis) χρ. — 1. 25. ὃ θέλει Ven. Idem 1. 26. τὸ ἐλευθέρων ἀπὸ. — 1. 7. ab inf. ἀπόστολος αὐτὸς, καὶ φησι Ven. — 1. 5. ab inf. ἀλλὰ ἐν εὐνομίᾳ, ἐν παρρησίᾳ, et 1. 3. ἐν ἐλεημ., ἐν σπουδῇ, ἐν ἀγαθ. Ven.

Pag. 184. 1. 2. σύγγνωστον Ven. acuit. — 1. 3. διδάσκονται καὶ κατελεύονται (ita et Bas.) Ven. Idem 1. 5. κηρύγματος καὶ καθαρ. et paulo post ἐστὶ καὶ καθαρός. — 1. 7. ὁ καθαρὸν ἐαυτὸν ἀποφήνας Ven. — 1. 9. νομιζόντων διὰ ἐν τι, εἰ καὶ ἢν ἀλλ., περὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τὸ κήρυγμα οὕτως φάσκων Ven. — 1. 11. Pro γνῶμα scribe γνῶναι. — Ibid. ὑπάρχει πάση ψυχῇ, ἣ τὸ διὰ τούτου ἐνάρετον Ven. — 1. 15. ἐμπορεύεσθαι firmat Veneti auctoritas. — 1. 17.

συντριβήσεται, οὕτω ἡ Ven. Idem 1. 18. πλήθους πάντος οἱ καὶ ἔμποροι καὶ πλεονέκται καὶ τοκ. (μῆψουσι abest). — 1. 20. Repone καὶ τὰ τούτοις. — 1. 23. ἔγνωσαν δὲ οὗτοι Ven. Recte. — 1. 25. Pro ἐαυτοὶ corrige αὐτοὶ. — 1. 27. καὶ δι' αὐτοὺς ἐλεῆσαι Ven. — 1. 28. Δέχεται μὲν οὖν Ven. — 1. 6. ab inf. ὁ, ante υἱός, om. Ven. — 1. 5. ab inf. ὁ ἅγιος Πίετρος Ven. — 1. 3. ab inf. ὠκοδόμηται Ven. — 1. penult. Χριστὸν Ἰησοῦν τοῦ Θεοῦ Ven. — 1. ult. Rescribe ἀσφαλοῦς ex Veneto. ἀσφαλῆς habent omnes editi.

Pag. 186. 1. 1. Τὸ (quod in Τῷ mutare non opus erat) εἰπεῖν υἱὸν Θεοῦ ζ. μετὰ προσδήκῃς τῆς Ζώντος ἔδειξεν Ven. — 1. 6. ψεύσασθαι ὑμᾶς τὸ ἅγιον πν. Ven. — 1. 7. Verba καὶ οὐκ ἀλλότριον Θεοῦ om. Ven. Idem 1. 8. οἰκοδομῇ (sic). — 1. 9. ἐπιστρέψαντα, εὐρεθέντα δὲ ὑπὸ Ven. — 1. 10. Ποίμανε τὰ ἀρνία μου, καὶ, Ποίμανε τὰ πρόβατά μου Ven. — 1. 13. Corrige εὐθεμελίεωτος, ut est etiam in Veneto. εὐθεμελιώτατος vitium editorum commune est. — 1. 14. ὅσον ἐμπνέωσι Ven. — 1. 17. dele comma post ἄσματι. Ibid. Ven. praebet αὕτη ἡ νόμφη. — 1. 18. ἀδελφιδούς μου Ven. — 1. 22. ὁ καιρός τῆς φθογῆς ἐφθακε, φωνῆ τοῦ τρυγῶνος (sic) Ven. — 1. 25. Verba καὶ θαλάσσης — — νεοῦ διελέθοντος om. Ven. — 1. 32. κηρύγματος. Ἐπειδὴ δὲ εὐθύς κεκλ. τὴν τοσαύτην Ven. — 1. 5. ab inf. Ἐλθε ἐν μετανοίᾳ, et paulo post ἐν ποιεῖότητι (pro τελειότητι) Ven. Idem 1. penult. ἦδη τὸ θεῖον λόγον. — 1. penult. In Veneto non comparant verba μετὰ τὴν pr. μετανοίαν καὶ.

Pag. 188. 1. 1. λέγει, Ἀνάστα, ἡ πλησίον μου, καλή μου, περισσεύει μου Ven. Idem 1. 2. delet δὲ ante δεύτερον. — 1. 3. ἐν τῇ δευτέρᾳ κλήσει οὕτως, Ἀνάστα, εἰδὲ, ἡ πλ. Ven. — 1. 6. δευτέραν οὐ habet etiam Ven. — 1. 7. ἀλλὰ ἐν πρώτῃ ἀπὸ Ven. — 1. 12. προτειχίσματος, τουτέστιν τὸν υἱὸν τῶν κλεισθήνων Ven. Idem ibid. πρὶν εἶσω. — 1. 13. ἐπιδέξεται, τουτέστι

μετά τὴν Ven. Idem l. 14. θάνατον, ὅτι οὐκέτι. Recte. — l. 15. καὶ εἰς ἔστιν διαρῶ. Ven. — l. 16. μετὰ τὴν τοῦ ἀνδρ. ἐντεῦθεν ἀπαλλαγὴν Ven. Idem l. 17. ἐλημοσύνης ἐπίδοσις Ven. — l. 22. τουτέστιν κίους (sic) καὶ σκαφῆρας Ven. — l. 23. Repone ἐργόμενον ex Veneti auctoritate, qui pergit καὶ ἀπαλ-
κτης ἠσφαλισμένης πιστεύως. — l. 25. ὡς ἔχει ὁ θεῖος Ven. — l. 5. ab inf. σκύλων, et deia πλούσιος γενόμενος ὧν αἰτεῖται λαμβάνει alia manus mihi ex-
tauit ex Ven.

Pag. 190. l. 4. ἔτι ἐλπὶς, ἔτι θέα, ἔτι ὁμολ. Ven. Idem l. 6. ἐξωκελάσσα
In Bas. est ἐξωκελάσσα. — l. 7. ἔουαν γάρ Ven., qui l. 8. τὰ, ante ἐκείστης
non agnoscit. — l. 9. ὡς ἔπος εἰπεῖν, γελοιωδῶς ὅπερ προβάλλομαι Ven. —
l. 11. χρυσῶν Ven. — l. 12. Repone πέδιλα pro πόδια, ex auctor. Veneti,
qui habet πέδιλα. — l. 14. ἡ τῶν τὴν ἄγνοιαν κεκτ. σφ. καὶ ἄτακτος εὐρύσαι-
ται διαταγή. Ven. Idem l. 15. εἰς ἅπαντα, et l. 16. στριφνότητος cum Bas. —
l. 17. θεῶ προσήψαν Ven. — l. 18. Καὶ ὡσεὶ ἦτις ἀπὸ ἡματίου χειρὶδα (ita
corrig. in mea edit. pro χειρὶδια, quod tyrothetarum vitium est) κατασχῶν,
καὶ ἔως μόνος (sic) Ven. — l. 19. ἐαυτὸν, προφέροι δὲ ὄφθ. (sine πρό) Ven. —
l. 21. Repone ἐπιληθῶεις ut est etiam in Ven. — l. 23. ἰσολας ταύτη, καὶ
ἔτι ὑπερβολῇ (cod. ὑπερβολῇ) καλλίνας τῷ φυλάττειν, ἐπιθανάτους δὲ ἐν τῷ
μὴ φυλάττεσθαι, τὴν μίαν Ven. Bene. — l. 4. ab inf. ἐνταλμάτων ἀλγησιν-
τες Ven. Idem l. penult. ἐκάστη αἰρέσει. — l. ult. εἰς πολλὴν φορὰν κροῦν
Ven. Recte.

Pag. 192. l. 5. ποιήσεται Ven. Idem l. 6. firmat πρακόντων, et per-
git κατὰ χεῖρας τί πλέον. — l. 7. κάμνων ἐαυτῷ, καὶ Ven. — l. 8. ὀδοπο-
ρίαν ἐαυτὸν ἀγάγοι, τάχα δὲ (sic restituat) μήτε Ven. Idem l. 9. μήτι ἂν ἀνα-
κάμψαι — οὕτω καὶ ἐκάστη. — l. 10. ἐρευνεῖν διανοηθεῖσαι, παρεξέλιαι
Ven. Idem l. 11. ἠύρεθῃ δὲ αὐτῇ (αὕτη Bas.) τ. ἀρρ. ἡ τῆς ἀνοίας καὶ ἀγ-
παρεμπλοκῇ (ita restituendum) Ven. — l. 13. εἰ μὴ τι ἂν ἐκάστη ἀνακαίμψαι εἰς
τὸ ἀρχ. τ. ὀδοῦ, τ. τὴν βασιλικήν. Ven. — l. 15. αἰθῶμ Ven. Idem l. 16.
εἰς τὴν γῆν, et l. 17. γάλα καὶ μέλι, et paulo post Φερεζαίων καὶ Γεργεσαίων
καὶ Ἰσβουσαίων καὶ Ἐναίων. — l. 20. πύριμα — φαγόμαδα Ven. — l. 22.
καὶ ἡ ὀδοπορία Ven. Idem l. 23. Ven. om. verba δεξιά ἢ ἐπὶ τὰ. — l. 26.
πλάνης ἀνοδία Ven. Hoc restituendum est. — l. 29. φωναῖς ἀνελευθῶμεν καὶ
φωνῆς ἐκάστης π. ἐπιτ. ἀχθῶμεν. Σφ. Ven. Bene. — l. 31. καὶ οὐδὲ τὰ μικρά
Ven. Idem l. 33. οὐδὲ ὄλωσ. — l. 3. ab inf. τὰ ἀληθῆ Ven. In nostra edit.
corrig. τάληθῆ. — l. penult. Ταύτην δὲ παραρρήψαντες ὡς Ven. Idem in
ult. κεκτημένου, τῇ δὲ συντυχίᾳ θάνατον ἐμποιοῦντος, ἡμεῖς δὲ τῆς τοῦ εὐλο-
τοῦ σταυροῦ δυνάμει τοῦτου.

Pag. 194. l. 2. θεοῦ καθικεταίαν Ven. — l. 3 et 4. καταξιώσασα ἡμᾶς
τὰ ἀληθῆ Ven. Idem l. 4. ψευδῶς τι λέγ. — l. 5. ὁποῖος αἰ μὴ ταληθῆ
Ven. Idem l. 6. Ἔτι δὲ καὶ οἱ. — l. 10. Καθαροὶ καλούμενοι (οὕτω deest)
Ven. Idem l. 11. ἀλλὰ ὁμοῦ αὐτοῦ τοῖς κτλ., et l. 13. ἐξέπεσαν. Verba ἐνα-
τραπήσονται δὲ ὡσαύτως π. π. ἧς κακῶς φρονουσῖν absunt a Veneto. — l. 19.
μ' ἢ καὶ ξ Ven. — l. 24. καὶ ἡ αὐτῇ (sic) τοῦτο Ven. — l. 25. οὐκ ἔχω τι
λέγειν Ven. — l. 4. ab inf. Repone nunc Ἀγγελινή ex fide et auctoritate Ve-
neti. Ἰνγυλίνῃ Bas. — l. ult. γενήσῃ Ven.

Pag. 196. l. 1. βίβλας καὶ τὰς τρόφας (sic restituendum est), ἣ τι τὸν
ἐν τοῖς Ven. Idem l. 2. ἐπιμνημονεύσαι. — l. 4. πάσας δὲ ἐξελθόντες οὐδα-
μίαν ἐάσαμεν (ita etiam Bas.) Ven. — l. 7. τῷ ταύτης ὀνόματι Ven. — l. 9.
Repone τὸν ante τῶν ὄλων. Articulus excidit etiam in ed. Petar. Coloa. —
l. 11. ἐπιδείξαντες, et l. 12. καὶ τὸν (sic) πέλας Ven. — l. 16. μὰ ἢ καὶ βί'

Ven. Idem 1. 17. om. δὲ ante τούτους, et 1. 19. praebet καὶ οὗτοι ἀπόσπασμα — 1. 20. Καθαρῶν δογμάτων, ὄφινες φύσει γάμον (ita restitue) οὐ παραδ. Ven. — 1. 21. παρήλαεται δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς Ven. — 1. 23. διὰ τοῦ ἐξελοῦρ. Ven. Idem 1. 24. Οὕτε γὰρ αὐτοῖς παραπεπτ. — 1. 4. ab inf. εἰ μόνη τυγχάνει ἡ ἀγάπη τοῦ (sine τοῦ), καὶ εἰ ἄλλοτρία ὑπάρχει θεοῦ ἢ παιδοποιουμένη ὑπόθεσις, ἄρα καὶ αὐτοὶ Ven. Bene.

Pag. 198. 1. 1. εἰρημ. ὅτι, "Ὁ ὁ θεός Ven. Idem paulo post ἐπ' ἀνάγκαις (ἐπανάγκαις cod.) χωρ. Ven. — 1. 7. ἐπιμετρήται (sic) Ven. — 1. 10. ἰδιωγαγεῖν, τὸ μὴ εἰδωλοατρεῖν, τὸ μὴ φονεύειν, τὸ μὴ φαρμακαίνειν, τὸ μὴ καταρᾶσθαι Ven. — 1. 12. ἐπιδύειν Ven. — 1. 14. ἐκ θεοῦ κεκτημένη Ven. ἐκ θεοῦ κεκτισμένη Bas. — 1. 15. τοιαῦτα πατέρως ἔχει τῆς ἐπιτροπῆς τὸ μέτρον Ven. — 1. 16. Ἄλλὰ ὡς Ven. — 1. 21. εἰρημένον κτήσεται τὸ, "Ἔσσοθέ μοι μάρτυρες ἄχρις ἐσχάτων Ven. Bene. — 1. 22. γάμος, καὶ κατὰ θεὸν ὁ γάμος καὶ ζωὴν ἔχων ὁ γάμος Ven. Bene. — 1. 25. γάμου, βεβηλός (sine οὐ) Ven. Idem 1. 26. om. voc. ποτε, ante ἐν κόσμῳ — 1. 27. καὶ διὰ πολλῶν Ven. — 1. 5. ab inf. ἀλλὰ οὐ καταπαίρεται τῶν Ven. Quod restituendum est. — 1. 4. ab inf. ἐκ, ante τῶν ἰδίων, om. Ven. — 1. 3. ante fin. ἐπαρμύσαιεν (sic). Καὶ Ven. Ibid. ante βρωμάτων γερονε μὲν, quod excidit etiam in ed. Petav. Colon. — 1. penult. ἀλλὰ οὐ φουσ. Ven. — 1. ult. τὸν μὴ ἐσθ. μὴ κριέτω. Κυρίῳ γὰρ ἐσθίει (desunt igitur verba μὴ ἐξουδ., κ. ὁ μὴ ἐσθ. τ. μὴ σθίοντα) καὶ πίνει, καὶ κυρίῳ οὐκ ἐσθίει καὶ οὐ πίνει. Καὶ ὄραξ κτλ. Ven.

Pag. 200. 1. 2. ἐν, ante τῇ ἐκκλησίᾳ, om. Ven. — 1. 5. τὴν μὲν τρήνη Ven. Ex eodem libro alia manus 1. 7. mihi enotavit scripturam ἐγκοιλια τάματα τε καὶ μέρη. — 1. 8. ὄκνων Ven. — 1. 11. οὐ τὸν χαρ. τῆς ἐκκλ. ποφαίνει Ven. — 1. 14. καὶ ἐκαινότην τοιαύτην Ven. — 1. 17. ἀποταξ. τῷ ἴφ, καὶ μὴ πεφουσιωμένους Ven. Hoc restituendum est. Idem liber 1. 18. haec τοῖς τοιούτοις εὐλαβεστάτοις οὖσι. Καθάρτερ ἀπόστολοι (καὶ τοῖς δεστ) Ven. — 1. 19. πάντων ὁ δεσπότης Ven. Idem 1. sequ. ἀλλὰ οὐκ ἀπεβάλλετο τὰς αὐδ' (sic restituendum). — 1. 25. ὁ ἐπουράνιος Ven. Idem 1. 27. ἐποτίσαστέ με, μινός ἤμην, καὶ περιβ. Ven. Verba ξενός ἤμην, καὶ συνεγάγετέ με desunt Bas. et ed. Petav. — 1. 28. ταῦτα οὗτοι Ven. Idem 1. 29. τῇ ante δικαιοσύνη om. — 1. ult. ἐβδελύξαντο Ven.

Pag. 202. 1. 1. ἐκάστου τὸ ἔργον καὶ τὴν τάξιν Ven. — 1. 3. οὔτε φυγ., ἢ ὑπὸ τῶν Ven. Idem 1. 4. om. τοῦ ante θεοῦ. — 1. 6. ἐπαρηγοῖαν, οὐ δέονται τοὺς ἀδελφ. Ven. — 1. 8. Restitue ἐν ἐμπειρίᾳ ναυτικῶν ex Ven. Idem 3. ἐν πρυμνικῇ (?) ἐχ. — 1. 10. τὸν δὲ καὶ ἐν μέτρῳ τ. ὑποστάσεων καὶ ἐν κης Ven. — 1. 12. τῷ (ita restitue) μὴ τοσοῦτω κεκτ. Ven. — 1. 14. Verba ἐ σωτηρίαν desunt in Ven. — 1. 17. δύνανται πληροῦν Ven. — 1. 19. δικαιμενοι δὲ δωρεάν Ven. Idem 1. 23. Venet. praebet παρθένοι σφραγ. ἐπίγεται, τὸ ἀμαρτές. Probo. — 1. 26. ὄρισ. παρθενίαν θεῷ Ven. Paulo post in eodem libro deest βουλόμενος. — 1. 4. ab inf. κατὰ τινα σαρκός Ven. — 1. 3. inf. Θανατωσὶ γὰρ Ven. Ab eodem libro paulo post ὁ abest ante νόμος. 1. penult. Συγατ. τὰς Ἰσραηλίτας (sic) ἄλλοφ. Ven. — 1. ult. προσετάσσετε ἐτι Ἰουδαίους ἐκδεδόσθαι Ven.

Pag. 204. 1. 2. Corr. κηρύγματος. — 1. 3. Post κατὰ τόπον γερονε καὶ ον (Ven. τόπων). — 1. 4. ἐκπορῶντες Ven. — 1. 10. περὶ τοῦ πατρὸς φυλ. ζένον. Εἰ δὲ καὶ τὴν Ven. Idem lin. sequ. σῶμα οὐδὲν κωλύει λέγει. — 3. γαμιέτω ὡδ' ἂν εὐποροῖεν (sic) Ven. — 1. 14. διὰ τὸ, Δέδεσαι Ven. m 1. 16. ἐγερ., γαμήτωσαν (sic). — 1. 17. προτρεπ. τοὺς ἀγάμους Ven. Hoc restituendum est. — 1. 18. ἀγάμοις καὶ ταῖς παρθένοις, καλὸν Ven. — 1. 20

Ὅς μὴ καταλείπει πατέρα Ven. Paulo post idem liber om. voc. καὶ post ἐδάφους. — 1. 24. ἐν ἐπαγγελίαις Ven. Idem ibid. καὶ, Ὁ δὲ θεός, uti supra. — 1. 26. δεῖται, ὡς (ἀλλὰ deest) ἔχει δυνάμειος θεωρίας δεῖται καὶ αἰσθ. Ven. — 1. 7. ab inf. ἐν παραδόσεσιν παρέδωκαν Ven. — 1. 3. ab inf. ἐκκλησία ἀμαρτία εἶναι (τὸ deest) μετὰ τὸ ὄρσαι Ven.

Pag. 206. 1. 1. Repone ex Veneto ἀλλὰ ἐκείνην. Idem liber 1. 2. om. voc. τὸν ante καιρόν. — 1. 3 et 4. ὅτι μὲν ταῦθ' οὕτως Ven. — 1. 6. κρίμα est in Bas. — Ibid. paulo post Venet. ἠδέτησαν. Τοῖνον (omisso ΕΙ) καὶ μετὰ κείραν (ἢ deest). — 1. 7. Corr. κείραν. — 1. 18. ἔπειτα, ante γήμασα, om. Ven. — 1. 9. καὶ αὐτὴν καὶ ἄνευ Ven. Bene. Ex eodem libro 1. 10. repono μᾶλλον αὐτῇ. Pergit deinde ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ. — 1. 11. κρίμα Bas., uti solent. — 1. 13. τεκνοποιεῖτωσαν Ven. — 1. 14. ὁ, post μέσος, om. Ven. Idem ibid. περὶ ἐκάστης ἐκκλησ. — 1. 15. Ἀποστολ. καὶ Ἀποτακτικούς καὶ Ἐγκρατικούς (sic), καὶ παρεβάλλουσα Ven. — 1. 16. γυναῖκα firmat nunc auctoritas Veneti. — 1. 17. ἀναγαλ. καὶ ἀθετεῖν τὴν τοσαύτην τοῦ θρ. Ven. Idem liber ante ἀθετήσας om. ὁ artic. In Bas. iterum legitur κρίμα. — 1. 19. καὶ παραφθεῖρας τὴν παρθηνίαν Ven. — 1. 21. Οἱ γὰρ μὴ διὰ τὸ αἰσχ. ἀνδρ. (τοῖς deest) Ven., qui in seqq. facit cum vulg. — 1. 25. μίαν ἀμαρτίαν Ven. Idem paulo post κρεῖττον τὸν πεσόντα. — 1. 27. λαβεῖν ἑαυτῷ Ven. — 1. resultat. καὶ κενεράς tuetur etiam Venetus.

Pag. 208. 1. 3. δὲ, ante αὐτῷ, om. Ven. — 1. 4. Corr. στεφανοῦσθῃνα. — 1. 5. πάντα συναγόουσα Ven. — 1. 8. καὶ, ante τὸν μαργαρίτην, om. Ven. — 1. 10. ἄσηπτα Ven. Hoc reponendam est. — 1. 12. ἐν θεῷ, Ἄνεμος δὲ ἐν δυνάμει Ven. — 1. 17. ξύλω τῷ Ἐ πεπαικότες Ven. Idem paulo post καταλείψοντες δὲ ἰόν. — 1. 18. τὰ, ante ἐρπετώδη, om. Ven., qui pergit πη..... μωκεὶ τῷ γαυριάματι, cum lacuna. — 1. 22. μὴ ἢ καὶ ἔβ'. Ven. — 1. 25. ὀλίγων τινῶν ὧν ἐπεδογματίσε Ven. — 1. 29. τὸν αὐτὸν εἶναι ἰδόν, τὸ αὐτὸ εἶναι ἄγιον πν. Ven. — 1. ult. Verba δὲ ἔχοντι om. Ven. Idem ibid. φημι δὲ.

Pag. 210. 1. 2. τὸ δὲ φωτιστικόν Ven. Idem 1. 3. τῆς πάσης et 1. 5. τὴ τῆς εὐαγγελικῆς οἰκονομίας. — 1. 6. ὡς περὶ ὑπὸ ἡλίου πεμφθείσης ἀκτίως καὶ π. εἰς τὸν ἥλιον ἀναδραμούσης Ven. — 1. 8. καὶ καθάπερ καὶ καθ' ἕκαστα Ven. — 1. 10. Verba θάλλειν τε καὶ - - - ἀ δογματίζουσι ahsunt a Veneto. — 1. 12. παλαιαῖς καὶ νέαις διαθήκαις Ven. — 1. 15. ὡς εἶπεν Ven. Ab eodem libro 1. 16. abest vox κύριος ante εἰς. Idem ibid. praebet ποιήσης. — 1. 17. θεὸς πρῶτος, καὶ μετὰ ταῦτα (ὁ utroque loco abest) Ven. — 1. 18. οὐκ ἔστιν ἔσρος (θεὸς abest), καὶ ὅσα τοιαῦτα κατὰ Ven. Idem 1. 19. ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. — 1. 23. ὃ τινες τοῦτο ὄνομα ἐπέθεντο. Ἐν Ven. — 1. 27. Repone ἀφελαιστίρων ex Ven. Idem 1. 28. γνωσκόντων τὴν πρώτην πύρρον αὐτοῖς Ven. — 1. 30. τὰ τέλεια τῆς ἀληθείας ἐπιστ. Ven. — 1. 7. ab inf. ἀπατήσαι καὶ κληθήσε Ven. — 1. 4. ab inf. τοῦ, ante θεοῦ, om. Ven. — 1. ult. καὶ μίαν θεότ. Ven.

Pag. 212. 1. 2. τοῦ, aute εἶναι, om. Ven. Item τὸ ante ἄγιον. — 1. 3. ἑαυτὸν ποτε ὠνόμασεν Ven. Idem liber ibid. non agnoscit verba καὶ δα' Ἰησοῦ. — 1. 6. Repono συναλιφή, ut est in cod. Rhedig. et Bas. Venetus habet συναλέφῃ. — 1. 7. Repone τε καὶ ante δόξης, pro simplici καὶ. Pro ἀπότητος Ven. ἰδιότητος. — 1. 8. ἦν ἢ τριάς τριάς Ven. — Idem 1. 9. μία οὐσα κυριότης, μία οὐσα θεολογία (μία θεότης desunt), ἀλλὰ τρεῖς ἀρραμυμένῃ Ven. — 1. 12. οὐδὲν δὲ παρηλλ. Ven. — 1. 15. Corrige συναδελοφός ὧν πατρῷ, quae omnium librorum, etiam Veneti, scriptura est, praeter ed. Petav. Coloc. in qua etiam τῷ pro ὧν. — 1. 16. διαλειπῶν (sic) Ven. — 1. 17. συνπαύρων κατὰ ἐκ πατρὸς Ven. — Ibid. corrige ἴσος ὧν, ut legitur in Ven. et Bas. Sola ed

Petav. praebet ἰσως. — 1. 20. Repone ex Veneto eius δὲ θεός πατήρ. — 1. 21. συναδέλφος Bas. — 1. 26. δόξης, πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Χριστοῦ, π. πατρός τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν (ita ut desint verba Τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ πατρὸς) Ven. — 1. 29. ἀλλοιωμένον (sic). Τί ἄρα παρὰ πατέρα καὶ υἱὸν συνδ. τῆς τρ. Ven. — 1. 31. τὸ, Ἐγὼ καὶ τὸ, Ὁ πατήρ Ven. — 1. 6. ante fin. τὸν, inter ἐνυπόστατον et πατέρα, om. Ven. — 1. 4. ante fin. εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πν. Ven. — 1. 3. ante fin. τῶν συνδέσμων, τουτέστιν τῆς συλλαβῆς τοῦ, καὶ ἐλέγχει τὸν Σαβ. ματαίως τὴν συναλειφήν (sic) Ven. — 1. ult. Ὅπου γὰρ tuetur etiam Ven. Scribendum fortasse ὅπου γε.

Pag. 214. 1. 3. τριάς, post ὀνόματι, om. Ven. — 1. 11. ζωὴ εἰμι, αἰὲ ὁ πατήρ, αἰὲ εἰμι, πάντα Ven. — 1. 12. ὄμματα τῆς καρδίας Ven. Idem 1. 13. ἀβλέπτῃς. Συνελθ. — 1. 18. σαρτ. τῇ πρὸς Ἐλισάβετ εἰσέδω τ. Μ., ὡς ἔγνω Ven. Idem 1. 20. om. τοῦ αὐτοῦ κυρίου. — 1. 7. ab inf. διατί Ven., qui paulo post om. verba τὸ πνεῦμα, ante κατήλυθεν, et deina τὸ ἅγιον post verba τὸ πνεῦμα. — 1. penult. καὶ εἰ τι ἐστὶν Ven. Bene. Idem 1. ult. τῇ αὐτοῦ θεότητι.

Pag. 216. 1. 1. ὁ, ante ἅγιος, om. Ven. Idem 1. 3. ἀλλ' ὅπως. — 1. 4. μηδὲν ὀρθὸν διανοούμενος Ven. — 1. 5. Repone συναλειφήν ex Bas. In Ven. est συναλειφή. — 1. 6. αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος Ven. Idem ibid. φορέσαντος, καὶ ἐν εἶδει. — 1. 11. πατρός ἄνωθεν (sine δὲ) legitur etiam Ven. — 1. 14. δὴ, ante ταῦτα, om. Ven., qui pergit δυνατὰ, μὴ ἔχει ἔμφ. Idem liber ibid. περὶ ἑαυτοῦ. — 1. 25. τοὺς μαθητὰς τοὺς εἰπόντας Ven. Idem 1. 26. οὐτός ὁ Ἰησοῦς, et 1. 27. αὐτὸν ἴδετε. — 1. 28. Ven. om. ἐγὼ ante ὄρω. — 1. 3. ab inf. πληρὴν ἐμοῦ. — 1. ult. Repone ex Bas. συναλειφή. In Ven. est συναλειφή οὐσα τριάς.

Pag. 218. 1. 1. γεννήσας ἀληθῶς Ven. Idem 1. 2. ἐκ π. ὁ ἐνυπόστατος Ven. Idem paulo post delet καὶ ante ἀχρόνως. — 1. 6. Vocabula δὲ, ante αὐτοῦ, et τοῦ, post αὐτοῦ, om. Ven. Ibid. restitue πάλιν, ex fide vet. libr., etiam Veneti. — 1. 7. κέφηνεν ἐν τοῖς προφ. Ven. — 1. 13. Ἀσαναίων Ven. — 1. 16. Βααλζεβὰθ Ven. Idem 1. 17. ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ κύριος. Bene. Ibid. paulo post repone ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος. Eodem vitio laborat ed. Petav. Colon. In Veneto desunt verba quae praecedunt Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Idem liber 1. sequ. praebet αὐτοῖς ἀποστρέψῃ. — 1. 24. ἐν, ante αὐτῷ τῷ σώματι, om. Ven. — 1. 25. καὶ, post φαιδρυνθέντος, om. Ven. Idem 1. 26. Ἀνέστη γὰρ Χριστός, ὡς φησὶν ἡ γρ., ὁ θάνατος αὐτοῦ οὐ κ., ὡς φ. Ven. — 1. 28. Verba κυριεύει καὶ om. Ven. Idem 1. 29. κατὰ θάτερον. — 1. 29. ἔτι, Ὁ κύριος ὁ θ. σου κύριος εἰς ἐστὶν Ven. Idem paulo post ἐλθόντα οἱ υἱοὶ Ἰσρ. — 1. 6. ab infer. Verba τὸ ἄλφα καὶ τὸ ω om. Ven. — 1. 5. ab inf. αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς, ὑπὲρ ἄνω Ven.

Pag. 220. 1. 1. ἀρνήσῃται τὸν Χριστὸν καὶ τ. ἅγιον Ven. Idem 1. 2. σὲ γινώσκωσι, et 1. 4. τὴν τῆς τριάδος, et 1. 6. ἐκλείσει (h. e. ἐκλείσει). — In adnot. (p. 221.) ad 1. 5. ab inf. pro πάντι rescribe παντὶ. — 1. 7. νομίση καὶ ὁ πλαν. τ. διάνοιαν Ἄρειος τὸν ἕνα Ven. — 1. 8. τὸν δὲ υἱὸν θεὸν μὲν ὄντα Ven. Probo. Idem liber 1. 9. τοιοῦτον διελέγχει, λ. — 1. 11. Verba Φῶς ἀληθ. ἕνα ἐκ τ. 2. ἀλ. Ven. non habet. — 1. 14. ἐνταῦθα ἡ (sic) ἀληθινὸν Ven. — 1. 15. ἀμφοιλογίας Ven. Idem 1. 16. Ἀπὸ γὰρ τοῦ θεοῦ καὶ φῶς. et 1. 17. πρὸς τ. πατέρα τὸ φῶς ἀπεφάνθη, καὶ. — 1. 18. ὁ articulus, post Ἔστι γὰρ, om. Ven. Idem deinde pergit ἔστιν υἱὸς (sine ὁ) υἱός. — 1. 19. τιμῇ καὶ κράτος Ven. — 1. 22. ὡςπερὶ λίβυν Ven. Quod omnino reponendam est. V. Nicandr. Ther. 490. — 1. 28. ἐπὶ τὰς ἐξῆς πάλιν προβ. Ven. — 1. 27. παρ' ἐκείστης λεγομ. Ven. Idem paulo post ποιήσασθαι βοηθῶμεν. — 1. 7. ab inf. πρώτων καὶ τῶν δι-

σχωρῶν μγ' ἢ καὶ ξγ'. Ven. — 1. 5. ab inf. Ὀριγένειοι τινες καλ., οὐ παρρ δὲ Ven. — 1. penult. τοῦ Συνακτοῦ Ven.

Pag. 222. 1. 1. νομιτεύεται Ven. Idem ibid. ἐπαφανοῦς ἀνόμου προδίδ- 1. 4. λαγνεία· τινὲς δὲ ἔφρασαν αὐτὴν περὶ Ῥώμην καὶ Ἀφρικτὴν γεγενησά· κ λύνουσι δὲ αὐτῶν Ven. — 1. 6. πρὸς σχήματι μοναζουσῶν. Ἐφθαρμένα γα — 1. 8. Ἰούδα τοῦ Ἀυνάου καλ. Ven. — 1. 15. ἀλλ' ἢ ὑποκριτικὴ Ven. 16 1. 16. ἐγκυμ. τὴν ὑπὲρ τοῦ δοκοῦντος ἐφθάρθαι praebet, et delet 1. 17. ἡ pr- culam ante ἔνα. — 1. 19. τοῦτο αὐτό ἐστὶ Ven. Idem 1. 20. ἐπιτελεῖν, εἰ δὲ γυν., ἀλλὰ καὶ ἑτέροις τρόποις Ven. — 1. 24. Repone τὰς articulum ante ἔ- σεις. Alterum ἑαυτῶν, quod Petavius uncinis notavit, ego exclusi, praeter- liquos libros retinet etiam Ven. Idem liber paulo post ἔνα μὴ δῆθεν ἐπ- 1. 26. γραφαὶς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαδ. Ven. — 1. 28. ὡς, ante πεκαρτε- σμένως, om. Ven. Idem 1. 29. δῆθεν τῶν καὶ ἐν τῇ. — 1. 5. ab inf. δὲ τ- τῶν τελούτων ἀνθρώπων αἰδῶ Ven. — 1. 4. ab inf. ἔνα μὴ τῇ ποινῇ ἐπ- πτῶνται Ven. Quod reponendum est. — 1. 3. ab inf. ὄν. σεμνύνεσθαι ἐ- λέχθησαν Ven. — 1. penult. τινῶν προτελευτησάντων Ven.

Pag. 224. 1. 4. καὶ ἐξομολογηκότων αὐτὸν Ven. Recte. — 1. 5. φασί- των Ven. Idem 1. 7. ἐπὶ τῇ τοῦ. — 1. 12. γεραλαῖα (ita et Bas.) ὑπαρ., ἐ- πούσης δὲ αὐτῷ τ. τ. κακοτροπίας ἐργ. Ven. — 1. 14. μυσερὰς Ven. Idem 1. 15. iterum μυσερὰ. — 1. 18. ἀποτροπῆαν τῆς ἀδμε. ἐργασίας ἐκ ἀρέσας εἰς τὸ καλὸν μᾶλλον προτρ. Ven. — 1. 21. ἐπαθυμούτων, εἰς ἀλέθησιν δὲ μῆ- λον Ven. — 1. 23. ἐργασ. ὑμῶν ὑπόνοια; Καὶ πρῶτον Ven. Idem paulo post ἔσται pro ἔστιν. — 1. 24. ἐφθαρμένων Ven. — 1. 26 et 27. Verba Πῶς ἀ- ἡτήτημ. ἡδ. συνάπτεισθε σώματι non habet Ven., qui deinde praebet πορῶν εἰ συναφθέντα τελεσιουργεῖν, mediis iterum omissis. — 1. 4. ab inf. ἀποταξάμενος ἀνδρ. μὴ γεωργεῖν tuetur etiam Ven. Et sane vetus scriptura unde defendatur non caret. — 1. ult. Verba ἀμπελώνα, οὐκ ἐφύτευσεν in Ven. non extare videntur.

Pag. 226. 1. 5. γηράλιον Ven., uti solet. Idem 1. 6. ὑπὸ τοῦ τέσσα- — 1. 7. τοῖς πατράσιον αὐτῶν ὕβριν Ven. — 1. 12. Repone ex Veneto γρηκ εἰς παιδοποιῖαν, οὐκ. Idem liber 1. 13. vitiose habet κεκτιμημένα pro κεκτορμένα et 1. 14. post κοινωνίας delet articulum τῆν. — 1. 17. πῶς ἀρέση Ven. — 1. 13 ἢ μόνητης (sic) Ven. — 1. 22. μυσερῶν (ita constanter), καὶ οὐτε ἀνέστη- ἔσχοι Ven. Idem 1. 23. delet καὶ ante οὔτε οἱ ἐν. — 1. 25. τρόπων ὑποδότηται Καὶ Ἥλιας Ven. Idem 1. 26. οὔτε μετὰ γυν. — 1. ult. Scribo cum Veneto τὴν αὐτῶν δυνάμενοι διελέγξαι διάνοιαν.

Pag. 228. 1. 1. Bene Venet. ἐπειδὴ γὰρ πάντι. Ceterum pro πάντι cor- rige πάντη. — 1. 3. καὶ ἡ πτώσις Ven. Idem 1. 4. καὶ αὐτὴν δὲ παρρω. — 1. 8. ἀρρωγῶν Bas. — 1. 9. ἡμῶν ἐν θεῷ ἐπαγγ. Ven. — 1. 10. τοῦ καὶ ἄδα- ματίου Ven. Idem 1. 11. μδ' ἢ καὶ εδ'. — 1. 12. Repone ex Veneto καὶ δὲ τῶν τοῖσιν. — 1. 13. Δεωνίδου (sic) τοῦ ἀγίου μαρτ. καὶ μακαρίτου Ven. — 1. 15. τῶν, ante Ἑλλήνων, om. Ven. Idem 1. 16. ante Δεκίου inserit δὲ, et paulo post praebet ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείων. — 1. 20. τοῦ, ante Χριστοῦ, om. Ven. — 1. 22. Καὶ γὰρ καὶ καιρῷ ποτε, ὡς λόγος, ξυρήσαντες αὐτὸν οἱ Ἑλλ. πρὸς τῆ ἀναβ. τοῦ Σαραπίου καλουμένου τεμένους τοῦ αὐτῶν Ven. — 1. 24. τὸν, ante αὐτὸν, om. Ven. Idem paulo post θάλλους, pro θαλοῦς. — 1. 26. οὐκ ἐπ- χουνοι οἱ τῶν Ven. Idem 1. 27. οὐδὲ δείσας. — 1. 28. Δεῦτε, λέγων, λέγει οὐ τὸν θαλλὸν τοῦ εἰδώλου, ἀλλὰ τὸν θαλλὸν Χριστοῦ. Καὶ π. ἐστιν ἢ περὶ τῶν τὸν ἀνδραγαθήματα (sine τοῦ, et sine τὸν ἄνδρα) Ven. — 1. 5. ab inf. ἡμεῖς Ven. — 1. 4. ab inf. Reponi debebat λογιότητος ex marg. exempli Schoettii

quam scripturam nunc firmat etiam Venetus. Idem liber paulo post ἐπὶ πλείω φθόνῳ. — 1. ult. Vulgatam ἐπινοῆσαι tuetur etiam Ven.

Pag. 230. 1. 2. Retineri poterat vulgata scriptura ὄρλου, εἰς παραρ. δὴ — παρασκυάσαι. Nec aliter legitur in Veneto, qui pergit Ὁ δὲ μὴ φέρων τὴν τοσαύτην τῆς διαβ. — 1. 4. γνώμη πάλιν τοῦτο Ven. — 1. 5 et 6. ἐπειδὴ ὄλωσ καθωμ. τ. πρ., βάλ. ἐπὶ χεῖρας αὐτοῦ Ven. — 1. 9. δὲ, post Ἀλεξανδρεῖς, om. Ven. — 1. 10. τὴν Παλαιστινῶν Ven. — Nicetae Choniatae de Origene ex Eriphanio haec est narratio Theaur. Orthod. Fid. IV, 31: Ὁριγένης, ὁ καὶ Ἀδαμάντινος ἐπονομασθεὶς, λεγόμενός ἐστι καὶ Συντάκτης διὰ τὸ πλήθος τῶν συγγραμμάτων. Τὸ μὲν γένος ἦν Αἰγύπτιος, υἱὸς Αεωνίδου τοῦ ἀνωτάτου μάρτυρος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ τὴν οὐκ εἰσθητικῶς, ἀλλ' ἐκ παιδεύσεως καὶ ἀνατροφῆς. Ἐφοίτησε καὶ τοῖς ἐν Ἀθήναις παιδευτηρίοις, καὶ γέγονε μὲν λόγιος τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας. Ἐσχόλασε δὲ καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δόγμασιν. Ἐπὶ δὲ τοῦ κατὰ Δέκιον διωγμοῦ πολλὰ καὶ αὐτὸς πέποιθεν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς πίστεως, ὀνειδιζόμενός τε καὶ συρόμενος διὰ μέσης τῆς πόλεως, καὶ βασάνοις ὑποβαλλόμενος καὶ χλευαζόμενος. Ἐν μὲν γὰρ, ὡς λέγεται, ξυρήσαντες αὐτὸν οἱ Ἕλληες πρὸς τῆ ἀναβάσει τοῦ Σαραπίου καλουμένου τεμένους ἐκάθισαν, θαλλοὺς ἐπιτρέψαντες διδοῦναι φοινίκων τοῖς ἀνοῦσιν εἰς προκύνησιν τοῦ Σαραπίδος. Τοῦτο γὰρ καὶ οἱ τῶν εἰδῶλων εἰώθασαν ποιεῖν ἱερεῖς. Ὁ δὲ λαβῶν μεγάλην φωνῆν, μὴδὲν δεισας, μὴδὲ διστάσας, ἔβρα, Δεῦτε, λάβετε, οὐ τὸν θαλλὸν τοῦ εἰδώλου, ἀλλὰ τὸν θαλλὸν τοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ τῆς κακίας ἐργάται παροξυνθέντες ἀφῆσαν αὐτῷ προὔτειναν ἢ θῦσαι τοῖς δαίμοσιν, ἢ τὸ σῶμα παρ' Αἰθίοπος μισθῆναι. Ὁ δὲ φέρων (sic, sed Morellium vertisse ex suo codice video „cum tam sceleratum stuprum ferri non possent“) τὴν τοσαύτην ὕβριν, ἄπεινήν φωνήν (deest verbum ἔρηξε) ὡς αἰρεῖται μᾶλλον θῦειν. Καὶ ὡς μὲν ὁ πολὺς ἔχει λόγος μετεμνησθῆ πάλιν, καὶ οὐκ ἐβούλετο ποιεῖν, ἐκείνοι δὲ τῆς προτέρως δραξάμενοι καταδέσεως λίβανον ταῖς τοῦτου χερσὶν ἐπέθηκαν, καὶ καθεῖναι παρεσκεύασαν εἰς τὸ πῦρ. Ὅθεν καὶ παρὰ πάντων τῶν ὁμολογητῶν καὶ τῶν μαρτύρων κατακριθεὶς ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας. Δειπὸν δὲ μὴ φέρων τὴν αἰσχύνην ἀπήρε τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην. Ἐπιτραπέις δὲ παρὰ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερατείου λόγον εἰπεῖν τινα διδασκτικὸν (ἦν γὰρ, φησὶ, καὶ πρεσβυτερίου πρὸ τοῦ θῦσαι κατηξιωμένος) ἀναστάς ἔφη τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἐνώτου φαλμοῦ ῥητόν, Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ κτλ. — 1. 11. Repone εἴλατο ex Ven. et Bas. εἴλατο sola habet edit. Petav. — 1. 12. καὶ ὡς habet etiam Ven. Idem 1. 13. ἱερατοῦ. — 1. 14. Repone προτροπομένων σὺν, quod olim suspicatus eram, nunc ex auctoritate Veneti. Idem liber etiam 1. 15. firmat quod scripsi, habens καταναγκασάντων τῶν τὸ τῆνικαῦτα. — 1. 17. μόνον τὸ τοῦ φαλμοῦ τοῦ μὲν ἐπειπῶν Ven. — 1. 21. καὶ πάντων ὁμοῦ Ven. Idem 1. 23. delet Καὶ ante μετὰ χρόνον. — 1. 26. Σαβέλλων Ven. — 1. 27. τὴν πίστιν ἀναδέξασθαι (ita restituendum) τῆς ἀγ. θεοῦ ἐκκλησίας ἦν γὰρ τότε ὁ αὐτὸς Ὁριγένης τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ προειρημ. auget Venetus. — 1. 5. ab inf. βιβλ. τῶν βημάτων ἦξ. Ven. — 1. ult. τροφὰς αὐτῷ Ven.

Pag. 232. 1. 4. ἐπιμελὲς Ven. — 1. 5. καὶ, ante Θεοδοσίος (ita est in cod.), om. Ven., qui pergit Πέμπτης τε ἐκδόσεως μετὰ παραδέσεως (καὶ ἔκτης desunt igitur). — 1. 8. Ἐβραϊκῆ μὲν Ven. — 1. 11. τῆς, post παραδέσεις, om. Ven., pergens Ἐβρ. φύσει μετὰ στοιχείων καὶ Ἐβραϊκῆς δι' Ἑλληνικῶν στοιχείων, ὡς τε. — 1. 13. τῶν δύο τῶν Ἐβρ. Ven. Idem 1. 14. πεφλοτισμηται. — 1. 19. οὐχ οἱ πρῶτοι οἱ τὴν legitur etiam in Ven. — 1. 23. κατὰ τὸ σωματίων. οἱ μὲν λέγ. αὐτὸν νεῦρον Ven. — 1. 5. a fin. ἠῦρον Ven. Idem paulo post περὶ αὐτοῦ λεγόμενα. — Ceterum apud Nicetam Chon. Theaur. Orthod. Fid. l. l. hoc

lemma ita excerptum legitur: Μετά δὲ ταῦτα συντυχῶν Ἀβροσίῳ τῷ Μαρκαντίστῃ, ἢ ὡς ἔνιοι λέγουσι, Σαβελλιανῷ, ἐπεισεν αὐτὸν ἀναθεματίζειν τὴν ἀρεσκὴν καὶ γενέσθαι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἐκεῖνος δὲ σπουδαίως ἔδ' ἐπεὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων γραφῶν ἤξιωσε τὸν Ὀριγένην ἐρμηνεύσαι ταύτας. Ὅς δὲ πληρῶν τὴν ἀξιῶσιν ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης, ὡς φασιν, ἐπὶ εἰκοσι καὶ ὀκτώ χρόνους ἐσχόλασε ταῖς ἐρμηνείαις, τοῦ μὲν Ἀβροσίου τροφᾶς αὐτῷ καὶ τοῖς ὀξυγράφοις καὶ τοῖς ἄλλως ὑπηρετοῦσι παρέχοντος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς χάρτας καὶ τὰ λοιπὰ ἀναλώματα, αὐτοῦ δὲ τοῦ Ὀριγένους ἐγκρατεῖα καὶ ἀγρυπνίαις καὶ καμάρῳ πολλῷ τὸ ἔργον ἀνύοντος, φιλοτιμησαμένου δὲ πρὸ ἑτέρου παντός εἰς τὰ λεγόμενα Ἐξαπλά. Τίθειε γὰρ τὴν Ἑβραϊκὴν λέξιν ἐν μιᾷ σελίδι γράμμασιν Ἑλληνικοῖς, καὶ ταύτας τὰς δύο σελίδας ἀντὶ μιᾶς λογιζόμενος, ὡς ἰσοδυνάμους ἐπῆγε κατὰ τρίτην, μᾶλλον δὲ δευτέραν, σελίδα τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ἑβδομηκοντα δύο, εἶτα τὴν τοῦ Ἀκύλα, ἔπειτα τὴν τοῦ Συμμάχου, μετέπειτα τὴν Θεοδοσίωτος, εἰς οὕτω τὴν πέμπτην Ἐκδοσιν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον πᾶσαν τὴν παλαιὰν διὰ τὴν ἀκρίβειαν συντέθεικε διὰ τῶν Ἐξαπλῶν. Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τὰς ἐξηγήσεις κόπας (in marg. cod. κνημικῆτος) οὕτω πολὺς, ἢ δὲ τῶν πονηρῶν ἐπιμῆλια δογματικῶν ἡμαύρωσεν αὐτοὺς τοὺς πόρους, ἐγκαταλειμμένου τάχα παρὰ Θεοῦ διὰ φιλοδοξίαν ἀφ' ἧς καὶ τῇ ἰδίᾳ ζωῇ πρότερον ἐπεβούλευσεν. Μὴ βουλόμενος γὰρ κενεῖσθαι σωματικαῖς κινήσεσιν ἐξετημένη τὰ παιδογόνα μόρια, κατ' ἐπίνοιαν μὲν δὲ ἑαυτοῦ, κατ' ἑτέρους δὲ διὰ Ἥλιου τινὸς ἱατροῦ τῶν γνωρίμων ἐνός· οἱ δὲ λέγουσιν ὅτι τὸ νεῦρον μένον ἔτιμε τῶν διδύμων, ἕτεροι δὲ ὅτι φάρμακος ἐκπονήσας αὐτοῖς ἐπιτέθεικε καὶ ἀπεξηράνθησαν, ἔνιοι δὲ ὅτι βοτάνῃ τινι ἱατρικῇ ἐβρε πρὸς τὴν νέκρωσιν αὐτῶν ἐπιτηδεύαν. — 1. penult. φύσασα αἰρ. πρῶτον μὲν σὺν τῇ τῶν Αἰγ. Ven. — 1. ult. τὰ νῦν, παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς Ven.

Pag. 234. 1. 1. ἀναδεδέχθαι παρ' αὐτοῖς φύσει καὶ κατὰ Ven. — 1. 2. δεῖνῃ δὲ, quod ex coniectura rescripsi nunc firmat Veneti auctoritas. Ex eodem libro 1. 3. omnino corrigendum est εἰ καὶ σὺν ἐκείνοις. — 1. 4. Ἐάν τε γὰρ Ven. — 1. 5. ἀλλ' οὐν γε δεινότεραν αἰσχρότητος Ven. — 1. 6. ὁ, ante Ἄρεως, om. Ven. Idem 1. 7. οἱ ἐξῆς Ἀνόμοιοί τε καὶ οἱ ἄλλοι Ven. — 1. 9. ἀλλ' οὕτω Ven. Idem 1. 11. om. ἢ ante πτώσις, et pergit Ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς οὐ θέλει εἶναι τὸν υἱόν, ἀλλὰ παντάπασιν ἀλλότριον πατρὸς τοῦτον εἰρηγεῖται, κτιστόν τε ἅμα κτλ. Ita et integritati et sanitati suae est hic locus restitutus. — 1. 12. ὡς, ante κατὰ χάριν, om. Ven., et pergit deinde τὸ (sic) υἱὸν αὐτὸν καὶ λέγειν. καὶ ἄλλαι αὐτοῦ πτώσεις (desunt igitur εἰς δὲ). — 1. 15. δὲ τοῦτος εἶναι Ven. Idem ibid. ἀναπλακῆσας, καὶ. — 1. 16. πέμπεσθαι δὲ ἀπὸ 2. πρὸς τιμωρίαν Ven. — 1. 17. Repone ὑποδέξονται ex Ven. et Bas. — 1. 18. δεῖ τὸ δέχεσθαι τὴν ψ. ἐν τῷ σώματι· τὴν πάλαι Ἑλλ. Ven. — 1. 20. Corrige ἐψόχθαι ex Veneto. Idem 1. 21. ἐπιπλάσσειται. — 1. 22. οὕτως ἐκδεδομένης Ven. — 1. 25. φησιν, ante Ἐπιστρέψον, om. Ven. Idem ibid. ἢ ψυχῆ μου. — 1. 30. ὅτι, φησὶ, Ἐποίησαν Ven. — 1. 6. ab inf. Corrige παρ' αὐτῶ ἢ ἄδ., ex Ven. et Bas. παρ' αὐτοῦ legitur in ed. Petav. utraque. — 1. 5. λόγῳ συνιστῶν τῆν, πῆ δὲ ἔξαρν. τελειότατα Ven. — 1. 3. ab inf. λοιπὸν ἄπειρ Ven.

Pag. 236. 1. 3. κατ' αὐτὸν nunc firmat Ven., qui pergit ἀρέσει περὶ τῆς αὐτοῦ αἰτίας τε καὶ ὑποθέσεως. Hoc protulerim vulgatae scripturae. — 1. 6. Repone εἰς ὕστερον. — 1. 7. βεβηκυία ed. Petav. βεβηκυίας (sic) Bas. βεβηκυίας (sic) Ven. — 1. 8. πασῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ λέγειν Ven. — 1. 10. σὺν. post μὲν, om. Ven. — 1. 12. παρὰ τῆς ἡμῶν Ven. Bene. — 1. 16. γὰρ, ante γραφῆν, delendum est ex auctoritate Veneti. — Idem ibid. εἰπεῖν οὕτως Ἐδοξε Paulo post in eodem libro desideratur ἐν, ante προσομιλλίας. — 1. 14. τῶν ἑλλῶν παρ' αὐτοῦ εἰρηται Ven. Idem 1. 19. πολλάκις χαριστάτα δηγ. — 1. 20.

πάντων ἀποπέτατος τῶν Ven. — 1. 22. γὰρ αὐτὸς καὶ ἀσκητικὸν βίον Ven. — 1. 24. αἰτίας om. Ven. — 1. 4. ab inf. ἐνταυῦ' οἱ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἢ δευτέρας ἢ τριῶν λ. τ. πᾶν τῆς περὶ τὴν πίστιν μοχλ. αὐτοῦ ἀπεκαλύψαμεν ἂν, κατ' αὐτῶν τε εἰπεῖν Ven. Hoc omnino reponendum.

Pag. 238. 1. 1. περὶ τοῦ Χριστοῦ τόλμης γνώς ὅτι τὸ (καὶ deest) τοῦ τὸ ἅγιον κτίσμα κτίσματος αὐτὸ εἰρηγήσατο Ven. — 1. 6. Σείας, ante γραφάς, om. Ven. — 1. 8. σφραγίδος Bas. Sic ubique etiam in seqq. — Ibid. ἄγλασμα κυρίου Ven. — 1. 11. Φιλαδελφία Ven. Paulo post in eadem lin. Bas. habet γράφων pro γράψων. — 1. 16. ἐπὶ θρόνον (sine τὸν) Ven. — 1. 18. ἐν φωνῇ Ven. Idem 1. 19. ἐδύνατο. — 1. 21. Verba καὶ ἔκλειον - - βλέπειν αὐτὸ de-sunt in Ven. — 1. 23. ὁ, post λέων, om. Ven. Idem ibid. τοῦ Δαβὶδ. — 1. 25. ῥήματα πάντα ταῦτα Ven. Idem 1. 26. omitt. voculam ὃ ante ἐάν. — 1. 27. ἐπισταμένω γράμματα καὶ ἐρεῖ αὐτῷ, Ἀνάγνωθι τοῦτο, καὶ ἐρεῖ, Οὐκ ἐπίστ. Ven. — 1. 7. ab inf. κἄν παρὰ τοῖς Ven. — 1. 6. ab inf. πεπληρωμένης nunc firmat Veneti auctoritas. — 1. penult. γνώσεως· καὶ αὐτοὶ Ven.

Pag. 240. 1. 1. Ταῦτα δὲ ὑμῖν Ven. Idem 1. 2. τὴν ἔξιν ὑμῶν. — 1. 3. χρηστότητός σου καὶ τῆς μετριότητος, ἱερὲ Ven. — 1. 6. πλέον Ven. Idem 1. 7. κατὰ προτροπὴν θεότητος. Recte. — 1. 8. ἔση μοι Ven. Idem 1. 9. tuetur Petavii emendationem ἐξεταζομένω. — 1. 10. πῆ μὲν ἐπιτυγχάνομεν, πῆ Ven. πῆ - πῆ legitur etiam in Bas. et ed. Petav. Neque hoc solum loco. — 1. 13. τοῦ, Περὶ Θεοῦ nunc firmat Veneti auctoritas. — 1. 15. ὅπως τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὄλων διὰ Ven. — 1. 16. ἀρχιερέως γένη τοῦ (sic) Θεοῦ προσῶν (ita reponendum est) αἰτήσεις δ. ἡμῖν κ. ζητεῖν. ἐπεὶ κεῖται τοῖς (sine γὰρ) Venet. — 1. 19. λογιζομένω Ven. — 1. 21. Ἀρχὴ δέ μοι Ven. Idem 1. 23. φλυαρία ἐμπλ. — 1. 24. περὶ γένη τοῦ (uti supra) Θεοῦ. Καὶ ὅτι μὲν ὁμοδοξίαι (ὁμοδοξίαι vox restituenda est) πολλὰ ἦν τῷ βιβλίω εἶσι, παντὶ τῷ θῆλον ἐστίν (sic) Ven. — 1. 4. εὔραμεν αὐτὸν κακῶς τὸν μονογενῆ Ven. — 1. penult. τὸ ἅγιον πνεῦμα, τούτου χάριν τὸ (hoc retineri potuit) Ven.

Pag. 242. 1. 3. Καὶ ἕτερόν ἐστιν ἀγέννητον. ἢ τὸ γούν Ven. — 1. 5. παρὰ σοῦ διὰ Ven. Idem paulo post πῶς δέ ἐστιν προσκυνητός, εἰ ἐστι ποιητός Ven. — 1. 6. θεολογούσιν· ἐπεὶ δὸς μοι θεόν Ven. Idem 1. 7. τὴν μὴ τῆ κτίσει. — 1. 11. Ἀλλὰ οὐ δύναται (μὴν deest) τοῦτο Ven. — 1. 13. φανύσθητα ἡδύνασο, ὡς θεήλατε. Ἀντιμάχεται γὰρ, ἔοικε, τὸ φρ. Ven. — 1. 16. Corr. κτίστου, vel invitis libris. — 1. 17. προσκύνων Bas. — 1. 19. Ἰδωμεν δὲ εἰ καὶ ὁ π. ἀπέφηγατο ἐν τῷ εὐαγγελίῳ Ven. — 1. 25. τὸ ἄληπτον Ven. Idem 1. 27. κτιστός εἶναι, ὡς οὗτος. — 1. 28. δύναται ἄλλοίως εἶναι Ven. — 1. 7. ab inf. τιμὴν πρὸς τὸν πατέρα Ven. — 1. 6. ab inf. τὸ, ante Ὁ ἑωρακῶς, om. Ven.

Pag. 244. 1. 1. οἱ ἀσεβεῖς Ven. Recte. — 1. 11. Κἄν γὰρ προσδοκῶσι περὶ τούτων Ven. — 1. 13. κειρατ. τῶν περὶ ἀναστ. κ. κ. τόπων Ven. Bene. Idem liber 1. 14. τίνος ἢ ἀνάστασις. — 1. 15. σωμάτων ἃ νῦν Ven. — 1. 16. αὐτῶν, post ὅλης, om. Ven. Idem 1. 17. ὅτι ὅλης τῆς. — 1. 19. εἰ συναναστήσονται Ven. — 1. 21. Repono ἡμῶν ante ἢ μόναι, quae verba exciderunt etiam ab ed. Petav. Colon. In Veneto deinde plenius legitur ἡμῶν, ἢ μόναι αἱ ἐπὶ τῷ τέλει πρὸς τῇ ἐξόδῳ. — Ibid. Venet. habet ὅτε μὲν - ὅτε δὲ. — 1. 24. Post συναναστήσεσθαι pone maius distinctionis signum. — 1. 25. τὰ αἵματα αὐτῶν συναγεῖν τῷ λ. Ven. — 1. 27. εἰς, ante ἰδρώτας, om. Bas. — 1. 28. τὸ ἐπὶ τέλει ἡμῶν ἀνίστασθαι σῶμα Ven. — 1. 7. ab inf. λεξίδια Ven. — 1. ult. ὡς ἀκερ. Bas.

Pag. 246. 1. 1. οὐ τί πιστόν Ven. — 1. 3. ἀνατρέψαι περιδείξ (sic) τὴν

τῆς αὐτῆς Ven. Idem l. 6. τόλμη καλλίω. — l. 8. μακαρίστου M. εἰς τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως Ven. Idem paulo post εἰρημένους, mendose, et deinde καὶ αὐτὸς ἐτάξατο. — l. 15. Verba καὶ ποταπὴν τ. κρ. φ. οὐ π. σαφηνίζοντας, quae recepit Petavins, neque Bas. agnoscit, neque Venetus. — δοκῶσι Ven. Recte. Idem liber paulo post διελέγχει. — l. 17. Ἐὰν δὲ πυνθαν. αὐτῶν τίνος Venet. Idem l. 18. ἃ νῦν περικείμεθα. — l. 19. Repone τῆς οὐσίας pro τῶν οὐσίας quod operae peccarunt. — l. 24. ἀναγκαζόνται Ven. Idem l. 25. ἀπεκκριθῆνα (fortasse ἀπεκκριθῆναι). — l. 7. ab inf. τῷ ἐπὶ τ. ἡμ ἀναστ. σῶμα. Ἐπαρήσαμεν Ven. — l. 3. ab inf. γίγνεται μέρος Ven. Idem l. ult. ἀντιμεταβάλλεται καὶ.

Pag. 248. l. 1. γινομένου Ven. Idem l. 2. γίνεσθαι μέρος, et l. 3. εἰς βυθὸν ἡμᾶς φουαρίας ἀλόγου. — l. 4. πάντα εἶναι δυνατὰ Ven. — l. 8. Repone ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου. Articulum om. etiam ed. Petav. Colon. — Paulo post ὁστέων ἀνθρωπίνων Ven. Ibid. κύκλωθεν Bas. Cf. Lobeck ad Phryg. 9. — l. 10. αὐτὰ ξηρὰ σφόδρα καὶ Ven. Idem l. 11. τὰ ὁστὰ ταῦτα. Ven. — l. 13. καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτὰ Ven. Idem l. 14. Ἄδωναί, et l. 15. καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς. — l. 18. εἰμι, ante κύριος, om. Ven. — l. 22. Ζωοποιήσῃ τὰ θνητὰ ὑμῶν σῶματα διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν Ven. — l. 24. φελαληθῆ Bas. — l. 25. τε, post σῶσαι, om. Ven. Idem l. 26. φυλάξασθαι μὴ ἐμπασεῖν. — l. 7. ab inf. ἀπεκρινούσης Ven. — l. 4. ab inf. διὸ ὡς πρὸς Ven. — l. penult. καίτοι γε τοῦ οἰονεῖ Παύλου Ven. — l. ult. ἦς, post μόνου, om. Ven., qui pergit ἡ οὐσία ὑστερεῖ καὶ ἡμᾶς.

Pag. 250. l. 1. ἔχει μὴ ποτε δὲ καὶ βουιστῆ ἦν (sic) Ven. Idem paulo post τοῦ χαρακτηρίζοντος τὸ σῶμα ταῦτον εἶναι ὡς καὶ αὐτὸς τύπους μένειν τοῖς αὐτοῦς τοῖς τῆν ποιότητα. — l. 5. Ἰδιώματα φάσκοι καὶ ἐπὶ τούτοις ἔστιν ὁμοιον (sine εἰ τι) Ven. Idem l. 6. ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος. — l. 8. τὸ δὲ τί ἐκτεταγμένον Ven. In Bas. est τὸ δὲ ἔτι ἐντετ., in ed. Petav. τότε ἔτι ἐντετ. — l. 9. εἰδὸς ἔστιν ἐκ βρέφους μέχρι τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ Ven. — l. 12. ἔτι τὸ κάλλιον Ven. — l. 14. καταλλήλοις τοῖς τρόποις Ven. Idem l. 15. πάντως αὐ ἡμᾶς δεῖ βράχεια εἶναι καὶ τὴν ἄλλην. — l. 17. ἐν τόποις διαφόροις Ven. Idem l. 19. ἦν τοῦ Ἰησοῦ. — l. 21. ἂν τις λέγει Ven. Idem l. 22. τοῖς ἐπιστάταις δυναμ. — l. 23. ἡμερῶν ταῦτων εἶναι τὸ πρῶτον Ven. — l. 24. Corrige ἐπιστήσαι. ἐπιστῆναι ed. Petav. Colon. habet. — l. 5. ab inf. Corrige σωζομένου, pro quo mendose exararunt σωρομένου. — l. 3. ab inf. οὐ δύναται Ven. — l. penult. περὶ τὸν (non τὸ) ἄγιον alii ex Veneto annotarunt.

Pag. 252. l. 1. χαρακτηρισθῆσεται repone ex Ven. et Bas. — l. 3. Καὶ ἃ πρὸς τὰ ῥήματα τῶν γραφῶν παρατίθενται Ven. — l. 4. Καὶ πρῶτον γε τὰ ἐν τῷ Ἰεζ. ἐπὶ τὸ ὅσον Ven. — l. 7. μὴ, ante νενοηκότες, om. Ven. Pro συναρπάζοντα corrige συναρπάζονται. — l. 8. Οὐ γὰρ εἰς τὰ ὄνομαζ. (sic) Ven. Idem l. 9. τῷ, Ἐσοκρίσθη τὰ ὁστὰ (sic) ἡμῶν παρὰ τὸν ἄδην, καὶ ἐσαρπάζθη πάντα τὰ ὁστὰ μου Ven. — l. 12. ὅτι, post λέγουσι, om. Ven. Idem deinde Ἄρα γὰρ λέγουσι. — l. 13. τὰ ὁστὰ ἡμῶν Ven. Idem iterum l. 15. τὰ ὁστὰ ἡμῶν ἐν αἰχμ. γινόμενοι. — l. 20. γέμοντες ὁστέων νεκρῶν καὶ κίστες Ven. — l. 27. Corrige χρεῖα. — l. 4. ab inf. Ὀδόντας γὰρ ἀμαρτωλῶν, φησὶν Ven. — l. 3. ab inf. συνέλασε κύριος (sine articulo) Ven. — l. penult. μόνον συντρίβει Ven. Idem l. ult. ταῦτ' οὕτως.

Pag. 254. l. 4. ὧν ἐφρόνηται Ven. — l. 5. καὶ τὴν ψυχὴν Ven. — l. 6. Corrige δηλοῖ ex Bas., et Ven., qui habet δηλοῖ. Edit. Petav. eodem quo nostra laborat vitio. — l. 10. παριστ., ὅτι τὸ σῶμ. Ven. Recte. Idem

liber l. 11. omitt. ὃν post Σητηόν et pergit ὅτ' ἄν (ita constanter) ὁ Χριστός. — 1. 16. ἀναστ. Οὐ γὰρ καλῶς ἐλάβομεν τὸ παράδειγμα τ... (lacuna, in marg. signum %) Ven. — 1. 20. Habes unde defendas vulgatam κοιότητος μεταβάλλει, quam retinet etiam Ven., qui pro vulg. πυρὶ, κηήσας paulo ante πυρὶ, καὶ κινήσας, quod probum videtur. — 1. 6. ab inf. Etiam Venet. indistincte Πρόκλου τοῦ αὐτοῦ. — 1. 5. ab inf. περὶ τῆς ἀναστάσεως Ven. Idem l. 4. ab inf. ἐπιδεικνύμενος εἰς αὐτὴν θεωρίαν, τοσαῦτα (sine εἰσὶ).

Pag. 256. 1. 4. ἄνθρωπον, πλαστέον. Ταῦτα γὰρ Ven. — 1. 6. σώματος ἀπ' ἀδυνατούντος Ven. Idem l. 7. ἐν ᾧ ὁ αὐτός, et l. 8. ἔν' ἐκ δε τος (sic) ἡμῶν. — 1. 9. ὁ αὐτός ἢ καθάπερ ἐλ. καὶ Ὀριγένη Ven. — 1. 12. τῷ βραχὺ Ven. — 1. 16. Alia manus ex Ven. enotavit scripturam σκοπεῖν ὡς ἐκείνος. — 1. 17. νοῦν τούτων Ven. Idem l. 18. ἄλλο τοιοῦτο (sine τι). — 1. 21. προσβάλοι Ven. — 1. 23. τοιοῦτο ἀνάγκη Ven. Idem l. 24. firmat emendationem Gatakeri περὶ ὃ εἰρηεῖ. — 1. 7. ab inf. ὅπόσον μὲν οὖν ἄν Ven. Idem l. 4. ab inf. ἐν αὐτῷ τῶν πρ. — 1. penult. ἐσμεν ἐν αὐτοῖς, κἄν Ven. — 1. ult. οὖν om. Ven.

Pag. 258. 1. 1. Corrige οἱ αὐτοί. Ibid. κατὰ, ante τὸ εἶδος, om. Ven. — 1. 4. προεργινόμενον Ven., omissis verbis quae sequuntur καὶ ἀπογινόμενον. — 1. 11. Corrige τοσούτου. — 1. 5. ὁ, post χαρακτήρ, om. Ven. Idem l. 6. εἰ καὶ τότε οὐκ ὄντος. — 1. 8. ὅσον τοῦ Ἰησοῦ Ven. — 1. 10. Ἐλιοῦ Bas. — 1. 11. ταῦτα μὲν οὖν μέχρι Ven. — 1. 15. ἐκεῖνο ἀνέστη κατὰ πάντα ὡσαύτως ἐκεῖνῳ auget Ven. — 1. 16. καὶ, post οὕτως, abest a Ven. — 1. 18. σάρκας ἔχον ἄς bene auget Ven. — 1. 25. πζ' ψαλμῷ Ven. Ibid. ποιήσης Bas. — 1. 27. ἐν τῷ τάφῳ Ven. — 1. 31. μνημονεύσαντες π. τ. εἰρημ. αὐξήσωμεν τὸν λόγον Ven. — 1. 6. ab inf. Inscriptionem Διοπὸν Μελοδίου habet etiam Ven. — 1. 5. ab inf. μέλις ὁ (sine καὶ) Πρ. Ven. — 1. 3. ab inf. ἡμεματωτὴν κεφ. alia manus excerpit ex Ven.

Pag. 260. 1. 1. δεινότητι, κατηνλημένος τῷ λόγῳ, τρεπ. Ven. — 1. 9. ἀντικατασσωμάδα Ven. — 1. 10. οἷς οἱ δηλοῖ (sic) φοβηθ. βάλλονται Ven. — 1. 11. οὐδὲν ἐν ἑαυτοῖς Ven. Idem l. 12. ἀκούόντων τῶν καὶ παιδῶ κατεσκευασμένῳ, οὐ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ συμφ. χ., ἀλλὰ τοῦ δοῦναι τοῖς παροῦσι σοφούς τοὺς λόγους. — 1. 17. διδασκάλων οὐ πρὸς τὸ βέλτιον Ven. — 1. 19. μισθὸν ἀφρονται Ven. Idem paulo post Τὸ μέντοι παλαιόν. — 1. 22. πάντες μὲν εἰς τὸ Ven. — 1. 25. φιλνεικίαν δὲ μάλλον Ven. Idem paulo post ὡς οὐ διδασκ. — 1. 6. ab inf. ἐπιγγεῖλατο πιστεύειν, sicut edidi, habet Venet. — 1. 5. ab inf. οὐ νοήσαντες Ven. — 1. 3. ab inf. σώζεσθαι δεῖ Ven. — 1. penult. ἔν', ante ἡρμούμενον, om. Ven. Idem pergit paulo post ὁ νοῦς ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις.

Pag. 262. 1. 1. Scribe κατὰ. — 1. 4. ἀποδυσάμενον Ven. — 1. 6. οἱ λόγων, uti edidi, Venet. — 1. 11. καθάπερ δὴ καὶ αἱ σιγήνια Ven. Idem l. 12. κρύπτουσαι. — 1. 13. ταῦτα τῷ Ven. Bas. et ed. Petav. — 1. 14. Οὐκ οὖν πάντας τῶν Ven. Idem l. 15. εἶναι λέγωμεν. — 1. 18. ἀποξένοντες ὄσα εἰς τὰ χρώματα π. αὐτῷ Ven. — 1. 20. κλοῖον τοῦτο κλοῖον Ven. — 1. 21. κεκοσμημένα Bas. — 1. 23. τῷ ἀκούσαι, ut edidi, habet Venet. — 1. 24. ἀλλ' ὠφέλιμον Ven. Ibid. ἔφη, pro ἔφην, Bas. — 1. 5. ab inf. θεωρον. γραμμάτων ῥήματα Ven. — 1. penult. ποσόν Ven.

Pag. 264. 1. 1. ἐγὼ ἤγωμαι (sic). Δίκαιος, ἔφη. Σὺ γὰρ καὶ κατάρχεις (omissis verbis σοὶ ἠγέσθαι) Ven. — 1. 7. δίστην ὁπόσων ἔδρ. νεκροφ. παράσχουσι Ven. — 1. 9. Ex Ven. repone ἀλλ' ἔστι, ὑπόμνησον ἐάν τί σοι φαίνωμαι μὴ (μὴ deest in cod.) μεμνημένος. Οὐδὲ νῦν εἰς τοῦτο δέη αὐτὰ. Ταῦτα
Corpus Haerescol. II. 3.

πλ. — 1. 15. προσβολάς, εἴτε βλασφ. κ. π. αἰτιῶν ἀμαρτημάτων, ὡς οὐ δύνασθαι Ven. — 1. 16. τήν, ante ψυχὴν, om. Ven. Idem l. 17. ἐκτός ἀμαρτημάτων. — 1. 20. σώματος, ἕνα ἐπισηδήπερ Ven. Idem l. 21. γίνεται. — 1. 5. ἐξελέγγεις alia manus e Veneto enotavit. — 1. 6. ab inf. ὁ ἐαυτῷ τῶναντία Va. Quod stat vulgata. — 1. 5. ab inf. Corr. Οὐδ'. — 1. 4. ab inf. μάλιστα, ἐρ Ven. — 1. 3. ab inf. τὰς ἀρμονίας ἐντέλλοντα Ven. Ita scribendum esse datus suspicatus est Cornarius, qui vertit „qui harmonias intendit“. — Ibid. l. penult. Οὐχ ὅπως, τί οὖν Ven.

Pag. 266. 1. 4. ἐπιλαβόμενος πρῶτον, τὸ πρῶτον Ven. — 1. 6. δεῖ μὲ πρὸς τὸ μὲ Ven. — 1. 11. Suspicionem meam παραβάσῃ firmat Ven. qui prebet παραβάσει. Restituendum est igitur παραβάσῃ. Ibid. corrige καταπραμμένης, ut est etiam in Ven. — 1. 15. μάταιος ἢ περὶ αὐτοῦ μὴ Ven. — 1. 15. Ependationem meam ἄνθρωπος τὴν θελίαν confirmat nunc Veneti auctoritas. Idem liber l. 19. καλύψαντες. — 1. 20. ἐαυτῶν ἀχόμενα Bas. ἐαυτῶν μαγίκα Ven. Idem l. 21. γένηται pro γεγένηται. — 1. 22. καὶ οὐδὲν τι δέομαι δεῖσθαι ἀκούσθαι (sic) Ven. — 1. 23. Repono ἔλαθον ἐμαυτὸν οὐκ ὀρθῶς. Eodem τὸν laborat ed. Petav. Colon. — 1. 26. ἦ, ante παραβάσει, om. Ven. — 1. 7. χιτωνῶνες αὐτοῖς κατασκευάζονται, καὶ δι' αὐτῶν Ven. — 1. 7. ab inf. αὐτὴ ψυχῇ. Διὸ, omisissis verbis ἐν ἐαυτῇ, Ven. — 1. 5. ab inf. δύνασθαι σώματος. Διὰ τοῦτο τήν Ven. — 1. 4. ab inf. Scribe γενηθῆ pro γενηθῆ, quod invenio in libris omnibus. — 1. 3. ὥσπερ καὶ πρὸ Ven. Idem ibid. delet ante σώματος.

Pag. 268. 1. 1. δὲ, post Et, om. Ven. — 1. 3. καίκενος Ven. Idem l. 4. Τὸ δὲ λέγειν. — 1. 5. δεσμούςς ἡμᾶς γῆς ἐρη Ven. — 1. 7. θαλάγη Va. — 1. 9. με, quod reposui pro vulg. μὴ, firmat nunc Ven. — 1. 10. ἀπαίρει; ἀνερωτώμενος, quod scribendum esse vidi, ratum fecit nunc Ven. Idem ibid. περὶ μικρὸν (sic) ἡμῖν εἶσιν οἱ. — 1. 11. ἀλλ' οὖν τινα Ven. Idem ibid. δελεῖ οὐδὲν. — 1. 12. Repono τοσοῦτον κακὸν ex Veneto. Iam Petav. comiserat τοσοῦτο κακὸν. — 1. 15. ἀποσαφές Ven. Idem l. 16. ἀληθείας φρονη (sic) ἐπι (ἢ deest). — 1. 16. Μείζονα γὰρ ἀγαθὸν τὸ εὐλόγει νομίζω Ven. Idem l. 17. τὸ αὐτὸ ἀπαλλ. — 1. 18. παρ' ἄλλους παραβαλόντες Ven. — 1. 22. καὶ ἐ ἐρηκα Ven. — 1. 25. Καὶ μὴν καὶ δι' ἀκαλασίας Ven. Idem l. 26. καὶν ἐρε. ἃ ἐμποδίζουσι ἡμῶν τὴν πρὸς τὸ κ. ὀρθὴν τῆς ψυχῆς, μὴ εἶναι τὰ (h. e. ὡς) τῶν ὄντως ὄντων Ven. Bene. — 1. 8. ab inf. Corrige παρεμπόκτου ut est in Ven. Bas. Pari cum mea vitio laborat edit. Petav. Paulo post in Ven. desideratur vox ζοφοί. — 1. 7. ab inf. Corrige μὴ ἐπιτρέπου. Ita est etiam in Veneto. — 1. 6. ab inf. Ἀπάτης μὲν γὰρ Ven. In eodem paulo post desiderantur ἡμῶν post ὄντων. — 1. penult. Ἄρ' οὖν -- ἐπαινήσης Ven. Ἄρα οὖν -- ἐπαινήσης Bas.

Pag. 270. 1. 2. Ὅποι ἄγομεν Ven. — 1. 5. δώσαντας, εἰς ἐρη Va. Idem l. 6. δίκαιον πάγκαλον; Ὁμολόγη Ven. Proba, ni fallor, scriptura. — 1. 13. προφέρεσθαι Ven. — 1. 15. δράσας ἄξια θανάτου Ven. Idem ibid. ἢ ἐπλήττων πλ. — 1. 16. ὁ, ante ἐφλήσεις, om. Ven. Item ab eodem libro paulo post τοιαύτη abest τιμωρία. — 1. 21. ὅπως καὶ μὴ αὐτίς ποίησιν τῶν Δῆλον, ἐρη Ven. — 1. 22. εἰς πρὸς τὴν τὸ ἀδικεῖν Ven. — 1. 26. τοῦτον τῶν πατρίων ὁ δεσμὸς γίνεται Ven. In eodem libro paulo post abest εἰς ante ἐπι ut distinguendum esse videatur τοῦ πλημμελεῖν. Ἔσκε. Συμφρονίζω καὶ — 1. 28. δεσπικὸν Bas. — 1. 8. γὰρ, ante ἐξετάζωμεν. om. Ven.

Pag. 272. 1. 1. ὁμοδοξί ἡμῶν εἰς τοῦτο Ven. — 1. 5. ὁ, ante δεσπικὸν om. Ven. Idem ibid. κατὰ ἄλλων. — 1. 12. Verba τὴν δὲ ψυχὴν συναρτῆ

ἰδικίαν χρῆσθαι abest a Ven. — 1. 13. Ἐνα γὰρ διὰ τὴν Ven. — 1. 15. ὁρρίγγε συνεργεῖ. — 1. 16. δεσμός γὰρ καὶ Ven. — 1. 17. πᾶσαι, post τοιαῦται, abest a Ven. Idem liber paulo post ἐφεκτικαί, ut editum est. — 1. 19. ἄρ, ante ὅπως, om. Ven. — Ibid. ἀδικήσαι Bas. — Ibid. συνεργός αὐτό πρὸς Ven., vitiose. — 1. 20. διὰ τὸν δεσμόν Ven. — 1. 21. ταύτη τῇ πεδώσει sic) τοὺς φαυλοὺς κωλύσῃ (sic) Ven. — 1. 25. ἀπιστάτησε θεοῦ (τοῦ abest) Ven. — 1. 7. ab inf. Verba καὶ τὸ πονηρὸν, ἐκλεξαί τὸ ἀγαθὸν om. Ven. — 1. 6. ab inf. αὐτῶ, ante ἐξουσιάζονται, om. Ven. — 1. 5. ab inf. ἐρρέθη Ven. — 1. 6. penult. ὁ ποτὲ μὴ δύνασθαι ἀπεδείχθη τοῦτο; Ven.

Pag. 274. 1. 6. ἦν ἀπολαμβάνωμεν Ven. — 1. 8. εἰς παιδῶ Ven. quomue habet. — In adnot. ad verba χρῆ δεικνύναι, quae sequuntur, corrige vulteri (1. 1.) et (1. 4.) pone punctum post verba *aliquot foliis*. — 1. 9. ἐναργέστερον (pro ἐνεργότερον, quod in annot. indicavi) οὐ ἀνέξονται ex cod. Ven. annotavit alia manus. — 1. 11. Ἀποδείξωμεν Ven. Bas. — 1. 14. καὶ ταῦτα προσφέρειν (sic) alia manus excerpit ex Veneto. — 1. 6. ab inf. ἐκάστῳ δὲ αὐτῶν Ven., quod alia manus ex eo libro annotavit. — 1. 5. ab inf. τελῶς Ven.

Pag. 276. 1. 3. Ἀθανασίας γὰρ ἀθάνατα τὰ ἀθάνατα γίνονται Ven. — 1. 4. καὶ κακὰ κακὰ, καὶ τὰ ἄδικα ἀδικὰ ἄδικα. Οὐ γὰρ κτλ. Ven. Idem 1. 5. δικαιοσύνης ἔργον τὸ ἄδικον, ἀλλὰ Ven. — 1. 6. τὸ δίκαιον προάγειν ἔργον Ven. — 1. 7. οὐδὲ φθορᾶς τὸ ἀθανατίζον, ἀλλὰ ἢ (cod. ἦ?) οἷον ἂν ἦν τὸ π., ε. τ. αὐτ. οὕτως λ. τοιοῦτον καὶ τὸ ποιούμε Ven. — 1. 10. αὐτοῦργησεν αὐτὸς Ven. Ibid. ante ζῶων repono articulum τῶν, et corrige ἀέρι pro ἄερι. — In marg. cod. Ven. annotatum legitur τὸ ἀθάνατον λέγει δημοῦργη ζεὸν τὸν ἀληθινόν. — 1. 12. ἄρα ὁ ἄνθρ. Ven. — 1. 17. φθορᾶς τε ἀπάσης Ven. — 1. 19. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν Ven. — 1. 24. οὐκέτι, post ἡ γῆ, abest a Ven. Idem 1. 25. ἐνηθρηθῆσωσαν. — 1. 26. ἐχθρῶν τῆς θαλάσσης Ven. — 1. 8. ab inf. ὄλω καὶ πάντι τῶν ἄλλων διαφορεῖ καὶ Ven. — 1. 5. ab inf. Repono διαλάβωμεν ex Ven. — 1. 4. ab inf. ἐμψυχῶσθαι videtur esse etiam in Ven. — 1. penult. ἐγένετο ὁ ἰνθρῶκος Ven.

Pag. 278. 1. 2. φύσως δίδ. καὶ μορφαί, πρὸς ἂ τῆ στερ. Ven. — 1. 3. τοῦ, ante θεοῦ, om. Ven. Idem deinde pergit ἐγέννησε, τῷ δὲ τὸ θεοειδές. — 1. 7. ἀγάλματος τῆς διαμονῆς, ἵνα μὴ εὐάλωτος ἦ Ven. — 1. 10. περικαλλῆ ἢ μεγαλοπρεπῶς Ven. — Idem paulo post pro σφίσιν (σφίσιν Bas.) αὐτοῖς habet ἔρεσιν. — 1. 12. εἰς τὸν μακρὸν αἰῶνα χρόνον Ven. — 1. 14. Corrige ἐλέφαντος. — 1. 6. Scribe ex Veneto ἀθάνατον εἰς δύναμιν φυλάσσωσαν αὐτό. — 1. 17. Repono οἱ δημιουργοὶ (articulus desideratur etiam in ed. Petav. Colon. repet.), θεός (sine ὁ) Ven. — 1. 23. διὸ καὶ ὁ κόσμος Ven. Quod restituendum est. — 1. 28. Corrige μεταπίπτον. — 1. 7. ab inf. φθόνος non agnoscit Ven. — 1. 5. ab inf. Καὶ θεός (omisso γὰρ) Ven. — 1. 4. ab inf. ἐπὶ ἀπωλείᾳ Ven. Idem 1. 3. ab inf. σοφία διὰ Σολομώντος μαρτυρεῖ. Πόθεν (omissio καὶ).

Pag. 280. 1. 1. λέξομεν. Πόθεν οὖν ὁ φθόνος Ven. — 1. 3. ἐγένετο εἰ ἔστιν αἴτιος (desunt igitur verba ἐγένετο, καὶ ὁ ποιήσας αὐτόν) Ven. — 1. 4. ἴνατιος (operarum negligentia spiritus excidit) παντάπασι κακῶν πᾶσιν ὁ θεός (sine ἔστιν) Ven. — 1. 6. ὑπάρχειν δεῖ Ven. Idem 1. 7. delet voculam ἄρα, ante ἀλλοοῦται. — 1. 9. δημιουργός, ἔστιν ἄρα τις δημιουργός τοῦ διαβόλου bene anget Ven. — 1. 11. τὸ ἀγένητον ἔν εἶναι Ven. Idem 1. 12. ἐκ παντός τὸ παράπαν (sine εἰς), et 1. 13. δημιουργός δύναται πλην αὐτοῦ. Ἐγὼ, φησίν, πρώτος. Hinc certius videtur restituere οὐδὲ γὰρ εἶναι τὸ σύνολον -- δημιουργός δύναται πλην αὐτοῦ. — 1. 14. ἄλλος θεός οὐκ ἔστιν, οὐδὲ μετασκευάζεσθαι

τι (sine δεῖ) Ven. Delendum igitur δεῖ, quod accrevisse videtur ex finali syllaba verbi praecedentis. — 1. 15. ὁμολογήσει, ἐάν μὴ τι βλάβη Ven. Bene. Idem deinde habet ὁ πατήρ ποιεῖ, τ. καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Οὐδὲ μὴν πειμὸν τι ἢ ἀντίθεν (sic) Ven. — 1. 21. λῦσαι μόνον καὶ Ven. — 1. 22. Προβλον corrige ἔχον. — 1. 23. Venet. facit cum vulg., nisi quod ὤσπερ δὴ, Gatakeri emendationem, firmat. — 1. 24. ἀπ' αὐτοῦ Ven. Idem 1. 25. πεπιστευμένον. — 1. 4. ab inf. παντελικὴν καὶ ἀγεννητικὴν Ven. Idem 1. 3. ab inf. facit cum ed. Petav. — 1. ult. οἱ ἐπὶ τούτων (ita restituae) τ. ἄγγελοι. Ἀλλὰ ἄ μὲν Ven. Verba οἱ ἐπὶ τ. τ. ἄγγελοι desiderantur solummodo in ed. Petav. Colon., non in Parisina.

τὴν

Pag. 282. 1. 1. διέταξεν ὁ θεός Ven. Idem 1. 2. περὶ τῶν (sic) πεπιστεύοντο διοικήσιν (sine articulo). — 1. 4. εἰς φιληθονίαν ἐνομιλήσαντες Δη. Ven. Idem 1. 6. ἐν' οἱ παιδόμενοι τῷ λόγῳ συνούσιν. — 1. 7. ἀπολάβωσα μακαρ. Bas. — 1. 8. Verba Πῶς ἐξέπεσαν ἐκ τ. οὐρ. ὁ Ἐωσφόρος desiderantur in Veneto. Idem ibid. ἀνατέλλων. Ἦν μετὰ τῶν ἀγγέλων ἀνατέλλων τοῦ φωτός, ἦν κτλ. — 1. 11. τάναντία Ven. Paulo post νεμέσαν Bas., et ἐνμέτρος Ven. — 1. 14. Ὁ πᾶσιν, Ios. Scaligeri emendationem, nunc firmat Veneti auctoritas. Idem liber delet etiam voculam ὁ, ante ὄφρις, quae vulgo in ceteris reperitur. — 1. 15. ὄφρις οὐ τῷ (sic; vocabulum ὄφρις bis videtur in cod. extare scriptum) βαρῶν Ven. — 1. 21. Alia manus, et accuratior uti videtur, annotavit scripturam Veneti ἔπισα τὸν γῆν καὶ τῶν ἐξ ἀκῆρ. In Bas. legitur ἐπέλαστο γῆν, καὶ τῶν ἐξ ἀκῆρ. Ceterum quod non Ἐπέλαστο γῆν, ut est in ed. Petav., sed Ἐπέλαστο τὴν γῆν exaratum invenis per typosetarum errore factum est. — 1. 4. ab inf. καὶ χωρισμός Ven. — 1. 3. ab inf. πάλιν γὰρ αὐτὸς (sine ὁ) Ven.

Pag. 284. 1. 8. ἐνδοῦς desideratur solum in ed. Petav. Colon., non in Parisina. — 1. 11. Corrige οὐδέ ἐστι. — 1. 14. τηρήσαν (sic scribendum, non τηρήσαν, ut prave exaratum legitur) λέγεσθαι Ven. — 1. 18. κακίας καλλῆς Ven. Quod restituendum videtur, praesertim cum etiam ed. princ. κακ. καλλῆς praebeat, non κακ. καλλῆς. — 1. 19. τὸν ἄνθρωπον φαντάζειν αἰετὸς πρὸς αἰδοῦσαν ἔχη Ven. In Bas. pro ἔχη extat ἔχει. Cod. Venet. deinde pergit θεός ὁ παντοκράτωρ ἀθάνατος ἐν ἐλαττώσει κεκακωμένον ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ διαβόλου ἰδοὺ αὐτὸν γεγεννημένον, οὐκ εἶπασε μεταλαβεῖν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἐνέδωκε αὐτόν τε καὶ τὴν σύζυγον Εὐάν χιτῶνας δερματίνους, καὶ ἀπέλυσε τοῦ Παραδείσου, νέκρωσιν αὐτοῖς ὄρσας, λέγων, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπέλευσε, ἔπεισ καθαρίσας τῆς ἐλαττώσεως ἐν τῇ ἀναστάσει, ὡς ἄριστος κεραμεύς, πάλιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου φεράματος ἄνευ ἐλαττώσεως ἀναστήσει. Προηπόρηται δὲ ἤδη κτλ. — 1. 21. Post ἰδὼν repono αὐτόν, quod excidisse video etiam in ed. Petav. Colon. — 1. 27. Verba φράζωμεν. Αὐτὸς non magis agnoscit Venet. quam quae paulo post sequuntur verba ὁ πρωτόπλαστος. — 1. 7 et 6. ab inf. γυναῖκα προγεννηθεῖσαν αὐτῷ Ven. Idem 1. ult. φληγάφων τῶν τινῶν (sic).

Pag. 286. 1. 1. προχωρήσῃ habet etiam Ven. — 1. 2. νοητάς, post σάρκας, om. Ven. Idem 1. 3. κάτω ὑποβαλλομένων. — Ibid. Corrige οὕτως ὡς. — 1. 6. ἀποκρίνεται, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι Ven. — Ibid. Verba καὶ εἶπον. post ἐποίησε, non habet Ven. — 1. 10. ὁ, post ἄνθρωπον, om. Ven. — 1. 14. ἐπακασφάμενα Ven. — 1. 17. Praestat Veneti scriptura ἀπὸ τοῦ ἀλόγου τῶν ζώων. — 1. 20. ἐδύνατο Ven. — 1. 23. ἀπέστειλεν Ven. Idem ibid. paulo post ἄνδρ. ἀγευστήσαντα ἀποθανεῖν. — 1. 24. φαίη τοῦτο Ven. — 1. 25. ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ λόγος Ven. Idem 1. 26. ἀσύετος (sic) τοῦ μιλῶντος ὁ θεός. —

l. 28. μέλλοντα. Οὐκ ἄρα (sine "Ωστε) Ven. — l. 30. ἔνα οὕτως Ven. Idem
l. 31. ἐγερθεὶς ὁ ἄνθρ. φάγη τῆς ζωῆς (deest igitur καθαρὸς) Ven. — l. 4.
ab inf. τῆν, ante σάρκα, om. Ven. — l. 3. ab inf. ἀνάλας ὑπεύθυνος ὧν νο-
τῶν βλ. Ven.

Pag. 288. l. 3. γίνεται Ven. — l. 10. Post Οὐκοῦν ἠδύνατο (οὐκ οὖν
ἰδύνατο Ven.) ζῆν insere verba εἰς τὸν αἰῶνα τὸ σῶμα καὶ ἀθάνατον ἔσομαι,
mae exciderunt etiam in ed. Petav. Colon. — l. 11. σώματι λυτῆ, τὸ δὲ σῶμα
ἔνασταδῆ τῆς ἀμαρτίας ἀπολλωμένης (sic). "Ἴνα μὴ τοῖνον τὸ κακὸν (omisso ἦ)
Ven. — l. 13. ὡς ἔφην, ἀείζων (sine ἦ) Ven. Idem paulo post κρατητεύουσιν
προ κρατιστεύουσιν, et deinde ἔχουσιν τὴν τροφήν. — l. 17. τῆς διείσεως ἢ
ἔμαρτια Ven. — l. 19. ἀμαρτημάτων ἀναβήσονται. Καθάπερ γὰρ ὁπόταν ἐν
θε. ναῶν καλῶς Ven. Idem l. 21. καὶ περὶ πάσας τ. ἀρμ. πολυκλήματαις βίζαις.
— l. 23. στέλλεται ἐστ' ἂν πᾶσα Ven. — l. 8. ab inf. ἀμαρτ. βλαστήσασαν
βέλωσε Ven. Idem l. 7. ab inf. ἀποκτόνων. — l. 6. ab inf. ἔνα ἀπὸ τῶν αὐ-
τῶν ἢ σὰρξ Ven. — l. 4. ab inf. ἀπήμων habet etiam Ven. Idem ibid. paulo
post ἀπολλωμένης. — l. 3. ab inf. γὰρ ὅτι τοῦ σώματος πρὸ τοῦ τεθνήξεσθαι
(ita rescribendum est omnino) Ven. — l. penult. ἀποκρ., ἐάν ἔξωδεν Ven.

Pag. 290. l. 1. οὖν, post Ἐπεὶ, non habet Ven. — l. 6. συνέστηκε
πυσιλλεσθαι μὲν habet Venet. quoque. — l. 8. οὐ μὴν ἀνηρησθαι καὶ τῶν βί-
ζων (ita corrige pro βίζων, ut male exaratum est) ἄχρις. Νῦν μὲν γὰρ ἐνταῦθα
Ven. — l. 10. ἐνολήση est etiam in Ven. — l. 11. Corrige διοργυσομαι. —
l. 12. πρὸς τὰς βίζας ταύτας τὰς κάτω Ven. — l. 14. Corrige ἀμάρτυρος. Pro
γραφῶν Venet. γράφων. — l. 15. Repone οἶδε καὶ ὁ ἀπόστολος. In Ven. legi-
μι οἶδεν ὁ ἀπόστολος (sine καὶ) μηδὲ πρῶτην βίζαν. l. 19. ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ μισῶ
κακόν τοῦτο. — l. 21. ὅτε δὲ Ven. Bas., et ed. Petav. — l. 21. ἀντιστρεψί-
κον (sic) τῷ νόμῳ Ven. Idem ibid. non agnoscit verba ἐκ παντός. — l. 23.
ἐκ βίζων ἀνασπασθῆναι συνέβη, ἀλλὰ ζῆν, πῶς γὰρ, deletis verbis Οὐ γὰρ εἰς
ἔλος ἀπόθανεν Ven. — l. 25. καὶ συμφθνήσασα Ven. συμφθνεύσασα Bas. —
l. 26. ἀπολήται Ven. — l. 27. τὰς βίζας, ὡς ἔφην, ἐαυτῆς δὲ ἐσώζετο Ven.
— l. 8. ab inf. ἐξεγέρθη (sic) ὥσπερ ναός. Ἀλεξιφαρμάκου γὰρ τρόπον ὑπὸ τοῦ
Ἰαεξ. ἡμῶν ἀληθῶς καὶ ἱατροῦ Ven. — l. 4. ab inf. δὲ, post αὐτοί, om. Ven.

Pag. 292. l. 1. φαρμακευτικὴν Ven. — l. 2. ἀσινεὶς ὄντως ἐξερῶ. Ven. —
l. 4. μάλιστα σκοπώμεθα, μὴ Ven. — l. 5. ἀποτελευτήσῃ Venet. quoque tueri
videtur. — l. 6. ὥσπερ εἴ τις Ven. Idem paulo post tuetur ἀπὸ χρυσοῦ et
leinde habet ἑτέρας οὕτω, καὶ πάντα. — l. 8. Corrige διακεκοσμημένον. —
l. 11. καρπιζόμενος Ven. — l. 14. αὐτὸ τοσοῦτο ποιεῖν Ven. — l. 15. ἀνα-
κευάξοι, quod de coniectura reposui, nunc firmat Veneti auctoritas, qui per-
it εἶω δὲ μένειν, διακευῶν αὐτὸν καὶ. Hoc recipiendum est. — l. 20. ἀ-
ρχῆ, quae Petavii est coniectura, habet Ven. — l. 22. ἀπολήται Ven. Idem
l. 23. ὁμοιώτατον αὐτῷ κατασταδῆ. Τῷ μὲν. — l. 24. ἀπολέσθαι μὲν οὐκ ἔστιν
ἵπο τῷ αὐτῷ Ven. ἀπολέσθαι οὐκ ἔστι κατὰ τῷ αὐτῷ Bas. et ed. Petav. —
l. 8. inf. Corrige Τοῖς δὲ ἀσχεσι — l. 5. ab inf. ἢ ἀπεχθνημένον ὄραν Ven.
tene. — l. 4. ab inf. δὴ tuetur etiam Venet. Idem l. 3. ab inf. delet vo-
lulam οὕτως post ὁ θεός. — l. penult. τέχνημα ἐπιβ. φθόνου κεκ. ἰδῶν οὐκ
ἴνεσχ. τοιοῦτο Ven.

Pag. 294. l. 4. τοῦτο ἐνταῦθα ἀποθανεῖν, omisso τὸ, Ven. — l. 5. ὕ-
πην καὶ ἀνακομισθῆναι Ven. In eodem libro desiderantur verba μετὰ τὸ ἀπο-
θανεῖν. — l. 7. ὡς τὰ αὐτὰ παρεγγυᾶ Ven. Idem l. 18. ὁ αὐτός ἐποίη. —
l. 12. κεραμεὺς αὐτός οὐ Ven. — l. 13. τοῦ, post οἶκος, om. Ven. Idem
paulo post ἰδοῦ, ὡς ὁ πηλός. — l. 15. γὰρ, ante ὅπως, om. Ven. Idem paulo

post εἰς νῆκος καταλείπειν. — 1. 16. τῷ πονηρῷ ἀδίκως αὐτὸ λυμνημαίνω Ven. — 1. 17. ἀνατήξας ὄδυσεν — — κεραμεὺς ὁ ἀναπλάσσω ἀγγος Ven. — 1. 18. Corrige οἶα, cum Combesisio, pro οἶα, quod habent editi omnes. — 1. 24. ἀκακοσμήσας ἰδίως ἕκαστον Ven. — 1. 26. βιώσαντα Ven. — 1. 7. ab inf. Διπλῆ καὶ πολλοὶ Ven. — 1. 4. ab inf. ῥίζαν τελείως τῆς πον. Ven. Idem 1. 3. ab inf. ἔκτασιν αὐτῆς. — 1. penult. παντελ. αὐταῖς ῥίζαις αὐτῆς Ven. — 1. ult. ὡς, post σώματος, om. Ven.

Pag. 296. 1. 2. βλαστὸν ἐφ' ἡμῶν Ven. Idem deinde ἐκθρέψαντα. — 1. 3. ἀλλὰ μὴ στεριώσαντα Ven. — 1. 4. καὶ συμπιπλώσαντα (h. e. ni faller συμπιπλώσαντα) Ven. καὶ συμπιπλήσαντα Bas. — 1. 5. βλάπτου πρὸ τοῦ συμφροντος μᾶλλον τιμῆσαι Ven. — 1. 8. κακίας ἢ ἀρετῆς Ven. Idem 1. 10. πλάσμα τῷ πλάσαντι, et paulo post οὕτως ἢ οὕτως; Πῶς γάρ. — 1. 11. εἴλατο; καὶ οὐ λέξῃ (sine Διό) Ven. — 1. 14. οὕτως κατακριθὲν εἰς τὸ ἀλγύνεσθαι; Προσχῆς γάρ ὅπως ὥσπερ ἀκοντ. ὁ ἀπόστ. δ. συνεστραμμένα ῥήματα Ven. — 1. 17. ἀγ. ἐγκύπτουσι τοῖς λόγοις Ven. — 1. 21. καταλείψαντες οὐ τὴν οὐκίαν ἕνεκα ταύτην Ven. — 1. 8. ab inf. μὴ, ante ἐπὶ κακῷ, om. Ven. Idem 1. 7. ab inf. ἐφέλιμον ὁ θάμ. — 1. 5. ab inf. αὐστηρότατα τῷ νοσοῦντι Ven. — 1. 3. ab inf. ὠδῆς ἔτι τοῦ Ven.

Pag. 298. 1. 2. ἢ τὸ διὰ τοῦτο Ven. — 1. 4. Repono οἶων pro ζώων. — 1. 6. οὐ σκότος om. Ven. Idem 1. 7. ἀπὸ τῆς ἀγάπης χωρήσει (ita etiam Bas.) τοῦ κυρίου; ὁ ἔρμ. — 1. 10. Ὅτι, ante ἕνεκεν, om. Ven. — 1. 12. Ante Ἀληθέστατα pro virgula pone punctum. — 1. 13. πατάξω, καὶ ἰάσσομαι Ven. Idem 1. 14. ἀπὸ τῆς ἀγάπης. — 1. 15. Ἰησοῦ om. Ven. — 1. 17. μὴ, post ταῦτα, om. Ven. — 1. 20. προσιόντων γάρ, φησὶν Ven. — 1. 22. ὑπάγει, ὅτι μὴ νοσεῖ Ven. — 1. 26. ἢ καὶ ἀπογινόμενον Ven. Idem 1. 27. δι' ἄνθρωπος (sine ὁ). — 1. 6. ab inf. αἰ, ante ψυχῆ, om. Ven. — 1. 6. ab inf. αὐτοῦς, καὶ αἰ ψυχῆ Ven. Recte. In Bas. est αἰ καὶ ψ. Ibid. Ven. pergit Ἄλλ' οὔτε. — 1. 4. ab inf. βεβούλευται Ven. — 1. ult. καταβάσει εἰς πᾶς Ven.

Pag. 300. 1. 2. τοῦ μὴ εἶναι τὸ εἶναι Ven. — 1. 3. τὸ χεῖρῳ ἤρειτο ἢ ποιήσας τ. κ. ὁ θεός; Ἄλλ' οὐδὲν ὁ θεός ματαίως ἔχειρ. Ven. Pro ἤρειτο in Bas. est ἔρειτο. — 1. 5. ἡ σοφία συνίστησι Ven. Bene. — 1. 6. λέγ., τὰ πάντα Ven. Idem 1. 7. omitt. ὁ ante Παῦλος. — 1. 12. ματαιότητι, φησὶν ἢ κτίσις Ven. — 1. 18. διοῦ (h. e. δι' οὐ) στενάξει Ven. Idem 1. 19. οἰκίματος ἐδεχομένη. — 1. 21. ἀνάστητι, καὶ κάθισον Ven. Idem 1. 22. ἐλευθερώσῃ δὴ καὶ αὐτή. — 1. 23. Οἴδαμεν γάρ, φησὶν, ὅτι Ven. — 1. 24. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Bas. — 1. 25. τὴν υἰοθεσίαν Ven. — 1. 27. ὁ, ante οὐρανός, om. Ven. Idem ibid. ποιῶ μένειν ἐνώπιον. — 1. 7 et 6. ab inf. οὗτος θεός ὁ κατασκευάσας Ven. Idem 1. 5. ab inf. εἰς κενὸν αὐτήν, ἀλλὰ. — 1. penult. τὴν, ante οὐρανόν, om. Ven.

Pag. 302. 1. 2. τοιαύτην ἐπικατάστασιν οἶαν καὶ πρὸ τῆς διακ. ἦν δευλὸν Ven. — 1. 7. προφητῆς ἀπολέσθαι μὲν τὸν οὐρανόν Ven. Idem 1. 8. Ἐπειδήπερ ἔδος. — 1. 9. ἐνδοξότεραν ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου Ven. — 1. 14. εὐμορφότεραν τροπὴν (τροπὴν utique restituendum est) Ven. Idem ibid. ἀπώλειαν λέγειν τῆς τοῦ κατὰ τὸν νῆπιον. — 1. 16. καὶ κάλλους τῆς ἡλ. Ven. Idem 1. 18. ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. — 1. 20. εἶνα καὶ ἀνακτιοῦσῃ Ven. Idem ibid. προσδοκῆτόν ὅτι ὡς οἱ. Verba quae paulo post sequuntur, ἐν ἀνακαινοποιθῆντι Ven. non habet, pergens τῷ κόσμῳ ἄγ. λ. κερτακοισμένοι (sic) κατὰ τὸ λεχθῆν - καὶ κερτακοισθῆσονται ἐν γ' ψαλμῷ. — 1. 9. ab inf. ἐπιτροπεύοντες Ven. — 1. 7. ab inf. πάσας ἔσεσθαι κ. τ. οἰκ. οἰκ. ἐπιτεθνηξομένους Ven. — 1. 6. ab inf. γαμήσοντας καὶ τεθνηξομένους, ἀλλ' οἱ

Ven. — 1. 5. ab inf. πρόξεντας Ven. Idem paulo post διαγωγῆ οὖν τότε δεῖ τὰ σώματα ἔσεισθαι λέγεσθαι. — 1. ult. διάπτωσιν, εἶδη παρρησίαν Ven.

Pag. 304. 1. 1. διαλεγόμενους Ven. — 1. 3. ἐπέφερες Οἱ δὲ tuetar Venetius. — 1. 4. καί, ante ἡμᾶς, om. Ven. — 1. 6. ἐπιστήσας ὡς ἀριστέως ὁ π. Ven. — 1. 8. μόνον ἰσαγγέλους καὶ κ. λ. διανείμας ἐκόσμησεν Ven. — 1. 9. γένος τῶν ἀγγέλων καὶ ἄλλο Ven. Idem 1. 10. καὶ φαρτρία (fortasse φρατρία) τῶν ἀθανάτων. — 1. 14. Ἐταρ firmat Veneti auctoritas. — 1. 18. εἰς τὴν τῶν ἄλλων Ven. Idem 1. 20. εἰς ἑτέραν μορφήν πλασθῆναι, et paulo post μετασκ. τὸν ἄνθρωπον φύσιν (sic). — 1. 22. χρῆναι γὰρ ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς τάξεως αὐτοῦ τύπῳ Ven. Idem 1. 23. πάντων εἰσὶ πεπληρ. — 1. 25. καὶ τὰ ἄκρα τὰ καὶ ἀκραφνῆ φῶτα τ. Σ., ἄπερ ἐστῆκασι. — 1. 27. μεταβάλλεσθαι δοῦναι καὶ τοὺς ἀγγ. εἰς ἐξ., καὶ ταῦτα - - κίνδυνον πέση Ven. — 1. 5. ab inf. τεκτηνόμενος Ven. Idem 1. ult. τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον ἐποίησεν Ven. Bene.

Pag. 306. 1. 1. Scribe εἴ γε. — Ibid. γενέσθαι ἤδελεν Ven. — 1. 3. τὸ χεῖρω ποιῶν Ven. — 1. 10. σώζεσθαι· ἀθάνατον δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἐκτισε γὰρ Ven. — 1. 14. ὡς καὶ ὁ κύριος Ven. Idem 1. 17. γυν. τοὺς ἐπιτά (sine καί). — 1. 18. λόγον ἀποκηρύσσουσι (sic), προσῆλθον δὲ αὐτῷ εἰπῶν (sic) καὶ Σαδδ. λεγ. μὴ εἶναι ἀνάστασιν Ven. — 1. 20. ἐσώζετο ἡ ψυχὴ Ven. — 1. 23. ἀλλὰ τὸ μὴ Ven. Idem paulo post ἀφθαρσία καὶ φῶς ἐν' ἀγγέλοις (sic). — 1. 25. μήτε γάμοις εἰσλαπίνας (sic) ἐτι σχολ., ἀλλὰ τὸ βλ. Ven. — 1. 26. ἡμῶν τοῦ Χρ. Ven. Idem 1. 27. ἀλλὰ, Ὡς. — 1. 3. ab inf. τῶν τῆς habet Ven. quoque. — 1. penult. πάντως ἀνήλιον εἶναι Bas. — 1. ult. αὐτὸν ἐλέγομεν Ven. Recte.

Pag. 308. 1. 3. Ἐπειδὴ μὴ ἐστὶν χρυσοῦς, ἀλλὰ τοῦ εἶναι χρυσοῦς, καὶ φαντ. τὸν χρ., οὐ χρυσοῦς, ἀλλ' ὡς χρ. λ. Ven. Pro φαντάζεται in Bas. est φαντάζεσθαι. — 1. 5. Verba ἐν τῇ ἀναστάσει desunt in Ven. — 1. 8. Χρ. τοὺς ἀγίους ἀπαρήνατο Ven. — 1. 12. Corrige ὁπόταν λέγη ex Ven. — 1. 14. εἰς γῆν σώματος Ven. Idem 1. 15. δὲ σὰρξ (sine articulo), ψυχὴ γὰρ ἀθάνατος, σῶμα δὲ ὁ νεκρὸς, reliquis omissis, Ven. — 1. 22. Δάξ. ἱστορίαν Ven. Idem paulo post non habet δούε, ante ἀναπαύεσθαι. — Ibid. Idem τὸν δὲ ἐν ἀληθόσιν. — 1. 23. τὸν, ante Ἄβραάμ, om. Ven. — Idem ibid. Σαλομῶως. — 1. 3. ab inf. βιάζεσθαι λέγειν Ven. — 1. penult. ἀλογία. Δεῖ γὰρ φθοράν Ven. Hoc igitur reponendum est.

Pag. 310. 1. 1. Ante μὴ τοι pone virgulam. — 1. 3. ἀθάνατον τὴν ψυχὴν διδ., καὶ ψ. αὐτῇ Ven. — 1. 5. ψεῦδος τὸ ἀνώλεθρον (sic scribe pro ἀνώλεθρον ex Ven. et Bas.) αὐτὴν καὶ Ven. — 1. 7. Μωϋσέα Ven. Idem paulo post Ἄλλὰ οὐδὲν. — 1. 8. ἡ φάσμα, τοὺς ἀποστ. Ven. — 1. 10. ἀλλὰ τὸ ὅ ἦσαν Ven. — 1. 11. αὐτὴν εἶναι Ven. Bene. Pro ἀνώλεθρον scribe ἀνώλεθρον, ut est in Ven. et Bas. — 1. 13. καὶ οὐ ψυχῆς Ven. — 1. 16. οἰκίαν δεῖμασθαι τοῦ Δαβὶδ εἰς τὸ μέλλον, ἐν' ἐν τῇ βασ. Ven. — 1. 19. οὕτως χρή. Πάντων δὲ ῥάστα Ven. — 1. 21. Corrige προσσχῆς. In Ven. et in Bas. est προσσχῆς. — 1. 23. γίγνεται, καὶ τοῦτο θανάτου καὶ ἀναστάσεως μελέτη ὑπῶ καὶ θανάτῳ διδύμα ὀνειδανῆγη δὴ (sic) Ven. Pro διδυμάσιν in Bas. est διδυμα ὦν ἐν. — 1. 28. γίγνεται Ven. Idem 1. 29. σχήματι καθυέθων ἐν τῷ ἀελ, ἀλλ' αὐτίς. — 1. 6. ab inf. κληθέντος Ven. Idem 1. 5. ab inf. ἐκ τοῦ θανόντος τὸ ἀναβιώσασθαι Ven. — 1. penult. τοῦτον, εἰ βούλει Bas.

Pag. 312. 1. 2. Ἐπεὶ ἡ θνήσκει Ven. — 1. 7. λάβομεν Ven. — 1. 16. τῷ σώμα λαβεῖν Ven. Idem 1. 18. delet καὶ ante δεσμόν. — 1. 21. πέδα νομίζεται Ven. Idem liber 1. 22. habet μόνη, ἀμαρτήσαντι γὰρ μετὰ τὸ. —

l. 5. ab inf. καὶ ἀγαθῶν τῇ ψυχῇ καὶ κακῶν Ven. Idem l. 4. ab inf. διαγίνονται ἡμάρτομεν.

Pag. 314. l. 2. ἔν' ἀκήρατον Ven. Idem l. 3. πλήρης. — l. 6. ἐκ τοῦ τρίτου ἐκβ. οὐρανοῦ, ἀνθ' ὧν παρήκουσαν Ven. Idem l. 8. πιστεύουσι. — l. 9. ἐκτίθονται Ven. Recte. — l. 10. ἵνα δὴ, quod restitui, nunc comprobat Ven. — l. 12. τὰ λεχθέντα Ven. — Ibid. corrige Ἐδοκίμασας. — l. 15. Σλίψεις ἐνώπιον ἡμῶν Ven. — l. 21. τῶν οὐρανίων καταπτώσεων εἰς τὸν βίον, διερχομένης Ven. διερχομένης utique restituendam est. — l. 25. In margine cod. Venet. h. l. adscriptum legitur Περὶ τοῦ Παραδείσου. — l. 27. ἀφορισμένος δὴλον ἐφ' οὗ καὶ τὸν Τίγρον Ven. — l. 31. καταγεώμενοι Venet. — l. penult. Corrige μηνύει.

Pag. 316. l. 2. Ven. plenius ἀναληφθέντι οὐρανὸν παρηγόναι. Idem l. 5. παράδεισον αὐτῶν ἑτέρων. — l. 6. Τερατισμὸς οὖν ἔστι καὶ τραγωικαλογία Ven. — l. 12. ἐδιδάξαμεν ἱκανῶς. αὐτὸ τὸ σῶμα Ven. Idem l. 13. σῶμα συμφασὲν τῆς et paulo post ὅτι τὸ συναμφοτέρον. — l. 16. οὐκ ἔχόντων ἀκίνδυνον ἐπιχειρήσας Ven. — l. 20. ἤκαμεν, ἀπογυμνώσασαι κατ' αὐτῆς αὐτοῖς Ven. — l. 21. κατ' ἀντιφάσεως, om. Ven. — l. 23. τὸ πολλὰ γὰρ ἔστι (corr. γὰρ ἔστι) κατ' ἡμᾶς ἐν προφητεῖαις, πῖστι γὰρ πληροῦνται Ven. Bene. — l. 24. Corrige κροφηταί — Ibid. καὶ εὐκλεῶς καὶ ἔρρωμ. Ven. — l. 25. Ζεῶ, ὡς ἵνα Ven. — l. 26. ἡλέγηαι Bas. — l. 27. ἐπισκήψασθε Ven. Idem paulo post περὶ μαρτυριῶν (τῶν deest) καὶ ὁ Σαλ. — l. 29. ἠῦρεν Ven. — l. 6 ab inf. εἰρημῶν non habet Ven. — l. 4 ab inf. κατέπιον ἡμᾶς· ἄρα τὸ ὕδωρ κατεπίοντοσιν (sic, pro κατεπόντισεν) ἡμᾶς, χεῖμαρρον (ita Bas. quoque restituendam sanct) διήλθεν auget Venet.

Pag. 318. l. 6. Verba ἔθου Σλίψεις ἐπὶ τὸν νότον ἡμῶν non agnoscit Venet. — l. 7. Post ἐκθλιβέντες repono verba quae exciderunt καὶ κυρωθέντες. — l. 8. γὰρ με, φησὶ Ven. Idem l. 9. καὶ ὁ Ἀβραάμ. — l. 13. ὁ Ἰωβ Ven. — l. 14. λαλακος pro λαίλακος habet Bas. — l. 15. αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ἢ (cod. ἦ) οἷε με Ven. Idem l. 16. ἵνα ἀναφανῆς, et l. 17. ὡς χροσίον. — l. 21. ὁδὸς εἰπαῖν Ven. Idem paulo post παντακράτωρ, ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος. — l. 23. καὶ τῶν ῥημάτων (sic) εἰς τὴν καυστ. μεταβληθέντων φύσιν ὑπεξάλυσαντα Ven. In Bas. est ὑπεξελήξαντα. — l. 24. ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀνάψυξιν (ἀνάψυξιν, an ἀνάψυξιν?). Σῆ (h. e. Σῆ, ut edidi) γὰρ Ven. Paulo post corrige ex Venetis ἐάν διαβαίνης. — l. 25. καὶ διαβαίνης Ven. — l. 27. Post οὐ μὴ reponenda sunt verba κατακαυθῆς, φλόξ οὐ, quae exciderunt. In Ven. legitur οὐ μὴ κατακαυθῆς (sic), φλόξ οὐ κατακαύσειέ σε, Ἄλλὰ κτλ. — l. 28. ἄλις ἔχει non agnoscit Ven. Idem l. 29. praebet πολυμόρφους. — l. 4 ab inf. σαρκίνος Bas. et Ven., qui ita etiam postea. — l. 3. ab inf. καὶ, ante κυριεύσασαι, om. Ven.

Pag. 320. l. 1. τὸ, ante Ἐγὼ δὲ σαρκίνος (sic enim est in Ven.) om. Ven. Idem l. 2. Ἐγὼ δὲ ἔζω. — l. 3. Θαῦμα μὲν οὖν τοῖς Ven. Idem liber delet voc. αὐτῶν post λεγόντων, et deinde voc. ὑπέδυστα. — l. 4. φανερώτατος Ven. — l. 8. ἀνατρέψαι Ven. — l. 10. λοιδορήσεις τὸ ἐπὶ ἄδων Ven. — l. 13. σώματος, ἐπεὶ εἰ ἄληπτος Ven., voc. οὐσα, post ψυχῆ, omisso. — l. 15. οἷς ἔτι ἄληπτος Ven. — l. 17. ὡς περ δὴ καὶ πρό Ven. Idem l. 18. omitt. τὸ ante σῶμα ἐλάμβ. — l. 20. πῶς, ante μάλλον, om. Ven. Idem paulo post μετὰ τοῦ σώματος. — l. 22. τὸ μὴ πιστεύσασαι ἐνθάδε. ἐφ' ἡμῖν τὸ κατορθώσασθαι Ven., omisis verbis τὸ πιστεύσασαι κ. κ. τ. μ. π., ἐφ' ἡμῖν. In eodem libro desunt etiam verba καὶ ἀμαρτήσασθαι. — l. 24. τὸ ἀγαθὸν ποιῆσαι καὶ κακοποιῆσαι (τὸ deest). Ἄλλὰ καὶ Ven. — l. 3 ab inf. κατάπαυσιν τὸν περὶ Ven. —

l. penult. Κάγω μὲν νῦν ἐπὶ κεφαλαίων (? ἐπικεφαλαῖων) αὐτὰ διεξερχόμενος, ὃν τὰς Ven.

Pag. 322. l. 5. καὶ ὁ γεναῖος Ven. Idem l. 6. ὑφελόμενος. — l. 7. ἀνύκτων videtur etiam in Ven. legi. — l. 9. ἄρτιον ἢ κατὰ φύσιν Ven. — l. 15. ἀσώματος πρὸ ἐντολῆς (sine τῆς) τὸν πρωτόπλαστον Ven. — l. 21. Corrige διὰ τοῦ νόμου. — l. 23 sqq. Denuo mihi et accuratius retractanti hunc locum ita omnino rescribendum esse visum est — — σάρκα νομίῃ καὶ παραπεισθαι, παραφέρῃ τε ὅσα — — ἀλλὰ ἐν πνεύματι, λεκτέον αὐτῷ κτλ. Itaque vertendum erat potius „Si quis — — reprehendere arbitrat, et quaecumque id genus alia sunt dicta profert, — — in spiritu: dicendum illi“ cett. — l. 7. ante fin. Corrige πολιτεῖαν. — l. 3. ante fin. τὰ, ante διὰ τοῦ νόμου non annotatam invenio ab altera manu quae cod. Ven. scripturae discrepantiam mihi enotavit. — l. penult. Dele comma post ἐπιστέλλων.

Pag. 324. l. 1. Corrige σαρκικὸν τὸν οὕτως. Sic enim in cod. legi alii affirmarunt. — l. 9. Rescribendum videtur καὶ οὐ παρὰ τούτῳ δὴ ψυχῇ μὲν ἀπόλλυται, ἄλλα δὲ παρὰ κτλ., ut potius vertendum sit „neque vero anima eius perit, cetera praeter animam salvantur, sic etiam“ cett. — l. 15. Codice Veneto denuo inspecto inventa est vera scriptura Ἰησοῦν — — ὁ ἐγείρας Χριστὸν. Corrige itaque in versione latina „spiritus eius qui Iesum de mortuis suscitavit in vobis habitat, qui Christum de mortuis suscitavit is vivificabit etiam“ cett. — l. 17. ἀρα οὖν Ven. — l. 18. Dele comma post αὐτῇ σαρκί. — l. 19. μέλλετε, non μίλλητε, alii legerunt in Ven. Item paulo post πνεύματι, non πνεύματα. — l. 21. διεβεβαίωσατο Ven. — l. 31. ἀπεφαίνετο Ven. — l. 5. ab inf. ὅτε μὲν (ita etiam Bas. et ed. Petav.) πάλιν ζύμην Ven. Idem l. 4. ab inf. ἐπισπέρχων αὐτὸ τελείως. — l. 3. ab inf. ὅτε δὲ Ven., Bas. et ed. Petav. — l. ult. οὐδὲ μέμψιν ἀσελγ. (sine ἄν) Ven.

Pag. 326. l. 1. πράσσοντες Ven. — l. 9. καὶ ἐγκρατεύονται, ἐγκρατεύονται δὲ ὅποτε τὸ σῶμα ὑποτ. Ven. — l. 12. ἄν, ante ὁ Ἰωάννης, om. Ven. Idem deinde ὑπέταξεν αὐτοῦ. — l. 14. ὑμῶν, λέγει, σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν Ven. Idem l. 15. ὅπλα ἀμαρτίας τῇ ἀδικίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ Ven. — l. 17. Ὡσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν Ven. — l. 20. ἐγίγνωσκε Ven. Idem l. 22. omitt. ὁ ante ἄνθρωπος, et tuetur verba ἐφ' ἡμῶν. — l. 23. ἑαυτοῦ τὰ μέλη Ven. Idem l. 24. πολιτεύσεται. — l. 24. Verba καὶ τὸ μὴ ἀμαρτῆσαι desunt in Ven. Idem paulo post γίνεται. — Ibid. ἢ post ψυχῆς om. Ven. — l. 27. οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοίται Ven. — l. 29. κληρονομήσαι οὐ δύνανται Ven. — l. 5. ab inf. κρατήση τούτων, κρατεῖ δὲ τούτων Ven. Bene. — l. 4. ab inf. πίστιν τὸ σῶμα τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ (omissis verbis ὑποτάσσεται ἄρα) Ven. — l. penult. αὐτὴν τὴν πρὸς τὰς ἀκρασίας ἀναιρῶν, ὡσπερ δὴ καὶ τῆς ψυχῆς τὴν πρὸς τὸ ἄδικον ἐκκλίνει. Ἐκκαθαίρεσθαι Ven. — l. ult. ἐφη om. Ven.

Pag. 328. l. 1. διδάσκων τε Ven. — l. 2. τοὺς τε (sic) τρυφᾶν τοῦτο καὶ πολυτελεύεσθαι ζῆν εἶναι Ven. Hoc restituendum videtur. — l. 4. ἀθήφαγα θρέμματα κάτω Ven. Idem l. 5. καὶ τὰς τραπέζας. — l. 11. Verba Ἡ οὐκ οἴθατε ὅτι desiderantur in Ven. Idem l. 12. εἰς σάρκα μίαν. Ἡ οὐκ οἴθατε ὅτι ὁ κολλ. Ven. — l. 14. ὁ ἄν ἀμαρτήση Ven. — l. 17. τιμῆς. Ἄρα γε δοξάσατε τὸν θεόν Ven. Idem l. 19. Πρόσσχες γὰρ ὅτι Ven. — l. 22. διδ. ante ὁ ἀπόστολος, om. Ven. Idem deinde ἀνεφθέγγατο pro διεφθέγγατο. — l. 23. κατὰ τὴν σύνεργιν τῶν μελλόντων καὶ τὴν κοινωνίαν μίασμα γιγνόμενον Ven. — l. 25. ταῦτα πάντα πληροῦνται τὰ πρὸς μίξιν καὶ ἐκλυσιν ἀμαρτημάτων Ven. — l. 26. ποιήση ἄνθρωπος (sine ὁ) Ven. — l. 29. πορνία Ven. — l. 30. Repone

ex Veneto οὔτε σῶμα σωφροσύνης ὑποταχθήσεται διδάγμασιν. Idem deinde διολοθῶσαν τῆς βασι. — 1. 33. Rescribe Καίτοι νῦν εἰ, ut legitur etiam in Ven. — 1. 8. τῷ, ante Δείω, deest in Ven. — 1. 3. ab inf. διαλαμβάνειν καὶ ὑμᾶς ἐνταῦθα Ven. — 1. penult. καί, post περὶ τούτου, om. Ven. Idem l. ult. νεκρουμένου δικαίου καὶ πορνεύσαι.

Pag. 330. l. 2. ταῦτα αὐτοῦ Ven. Idem l. 5. γιγνέσκουσι. — 1. 7. εἰ βούλονται καὶ Ven. — 1. 8. κυρίως λέγεται, ἀλλὰ οὔτι μέρος Ven. — 1. 15. καὶ εἰ ταυτὸ verba desunt in Ven. — 1. 20. τῷ σῶμα ὕδατι (sine αὐτοῦ) Venet. habet. — 1. 22. νεκρούμενον δὲ καλεῖ, Φύρεται Ven. Idem l. 23. Σαλομῆν. — 1. 24. σώματι καταχρέω Ven. — 1. 30. Corrige τοῦτο δὲ pro τούτο εἰ. — 1. 5. ab inf. Καί, ante μὴ ἀσθενήσας, om. Ven. Item paulo post οὐ ante κατηνώησε. — 1. 4. ab inf. Responde νεκρωμένον, quod eram suspicatus antequam certior sum factus de Veneti scriptura νεκρωμένον. Idem liber paulo post ἀπαντας pro πάντας. — 1. 3. ante fin. δεῖ, ante ἐμπροσθεν, om. Ven.

Pag. 332. l. 4. ἀγιάσει ὑμᾶς ὀλοταεῖς Ven. — 1. 8. ὡς στασιάζει αὐτοῦ Ven. Idem l. 9. ἀναπνεύσας ἄνω καὶ κάτω καὶ ὁμολογούσας πάλιν, φημι Ven. — 1. 10. Verba ὅτι δὲ (cod. ubique ὅτε μὲν et ὅτε δὲ, conspirans cum editis) οὐκ ἀνίστασθαι Ven. non habet. — 1. 13. τελῶς ἐκτέμμεν Ven. — 1. 22. Verba ἀπὸ τῆς γῆς om. Ven. — 1. 23. ἐκτός δὲ Ven. — 1. 6. ab inf. πάντος (fortasse πάντως) pro παντός notarunt alii ex Ven. — 1. 4. ab inf. οἷα ἐπὶ Ven. — 1. penult. τούτου τοῦ ἐπιθυμεῖ καὶ ἐρᾷ. Ὅθεν διὰ τοῦτο Ven.

Pag. 334. l. 1. Ἀκούειν γὰρ Ven. — 1. 4. ἐνεκίσθησαν tuetur etiam Ven. — 1. 5. καὶ, ante κέρηται, om. Ven. — 1. 7. ἐπιθυμήσης, δὲ δὴ ἐστο εἰ μὴ εἴρητο, Οὐ φάγεσθε Ven. — 1. 10. Verba ἔσχε λαβὴν διὰ τῆς ἐνταῦθις omissa sunt in Ven. — 1. 13. ἦ, ante ἀμαρτία, om. Ven. Idem νεκρᾷ habet. — 1. 15. ἔδει πολιτεύεσθαι, ἧς καὶ διολοθῆσας Ven. — 1. 17. ἠῖρέθη Ven. — 1. 19. Verba καὶ μὴ ποιητέον om. Ven. — 1. 22. καὶ μακρίστον Ven. Idem l. 23. ἀδετήσαντι αὐτὸν εἰς θάνατον. — 1. 24. ὃν ἀμαρτία Ven. — 1. 27. καί, ante ἀπατήσας, om. Ven. — 1. 7. ab inf. ἐντολή τοῦ Θεοῦ ἀγία καὶ δικαία Ven. Idem l. 6. ab inf. ἐπὶ τῷ βλάψαι, ἀλλ' ἐπὶ. — 1. 4. ab inf. μεγίστος ἐμὸς ὡς αἰτιον Ven. — 1. ult. αἰτία habet Ven. quoque.

Pag. 336. l. 3. διολοθῆ ἀπὸ τοῦ καλοῦ τὰ ἐναντία Ven. Idem ibid. omitt. κατ' ante οὐδὲν, et pro αἰτιον praebet αἰτιος. — 1. 6. τὴν, ante ἀμαρτίαν ὅλον, om. Ven. — 1. 11. τῆς συμβουλίας πέπρ. Ven. — 1. 13. πολιωρησάν μὲν τὸ κακὸν Ven. Idem l. 14. εἰςοικιστὲν ἐν τῇ σαρκὶ μου, et l. 15. μάλιστα περιποτώμενος (sic), et l. 16. ἐπατεύσεως μου τὴν. — Ibid. Ὁ, ante κατεργάζομαι, om. Ven., item paulo post δὲ ante μισῶ. — 1. 16. Corrige πρεσβῆται, pro παραβῆται. — 1. 27. ἀπρέσκατο, ποιεῖ, τὸ δὲ καλόν, φ' ἤρῃσκατο ἦν ἕκαστα, εἰ μὴ Ven. — 1. 29. αἰτίας; ὅσα ἀνατρέπεσθαι Ven. Idem l. 30. tuetur εὐρυνόμενα. — 1. 5. ab inf. Verba ἀλλ' ὁ μισῶ om. Ven. — 1. 4. ab inf. idem liber tuetur μὴ ἐνδυμεσθαι. — 1. ult. γὰρ ἐπὶ τὴν καρδίαν Ven.

Pag. 338. l. 1. ἡμῶν, ante πολλάκις, om. Ven. Idem liber l. 2. habet καὶ φιλοπραγμοσύνης (sine περι) ἀλόγου πικρᾶντα. — 1. 3. μὴ ἐνδυμείσθαι Ven. — 1. 7. γὰρ, post Δείω, deest in Ven. — 1. 8. ἀγαθὸν πανάμμενον Ven. Idem l. 9. καὶ νῶ. — 1. 11. κακὸν πρᾶσσω Ven. Idem l. 12. non habet αὐτὴ ante καὶ ὁ Δαβὶδ. — 1. 20. ὁμόσαι Ven. Idem l. 21. τὸ κακὸν νομιώμεν, καὶ δὲ οὐ βλομεν πρᾶσσομεν, et l. 22. κατεργάζεσθαι, διὰ τοῦτο, Οὐ γὰρ. — 1. 23. ἀξιώσομεν Ven. Idem l. 24. καὶ δὲ οὐκ ἠβούλετο. — 1. 28. ἀλλὰ θεοκρατῶ om. Ven. — 1. 29. ἐδύνατο Ven. — 1. 31. συλλ. καὶ κραικαλῶν Ven. Idem

ibid. omitt. καὶ ante θυμοῦσαι — 1. 32. τὰ ἄλλα ὅσα πονηρίας Ven. Idem paulo post μὴ ἐποίει. — 1. ult. εἰς ταῦτα, ἀμγαῖς ἀμαρτίαις Ven. Idem ibid. διαμιλλώμενον.

Pag. 340. 1. 2. Πολλάκις οὖν Ven. Idem 1. 3. delet ταῦτα ante διδάσκων, et paulo post φησὶ. — 1. 4. οὔτε πόρνοι βοᾷ Ven. — 1. 6. σοῦ οὐ κληρονομήσουσι Ven. — 1. 9. Οὕτως οὐ τῷ ποιεῖν tuetur Venetus. Ibid. repone accentum super καθάπερ. — 1. 11. Scribe ἀν ἦν ex Ven. et Photio. — Ibid. ἐπιπίπτουσι Ven. — 1. 13. ἐμπικλάντες καὶ περιμεργίας ἀλόγου Ven. Idem 1. 15. habet ἄχρι, et 1. 16. μηδένα ἔλωσ cum editis. — 1. 22. ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν Ven. Quod praeferendum. — 1. 23. τοξίας Ven. — 1. 25. μηδένα λείποντες σπ., ἐστ' ἀν τὸ στέφος Ven. Idem 1. 26. delet γὰρ post 'Ορᾶς. — 1. 27. τὴν ἐνοικοῦσαν Ven. Ex eodem libro ibid. repone καθάπερ ἢ pro καθάπερ. — 1. 29. δοκιμάζοντος ἡμᾶς Ven. — 1. 5. ab inf. Repone πρὸς αὐτῶν ex Ven. — 1. 3. ab inf. ἄνθρωπος, φησὶν Ven.

Pag. 342. 1. 1. Θέλωμεν δὲ μὴ Ven. — Ibid. ἡμᾶς post ἐξέλκοντας omis. in Ven., qui etiam ἀν ἰδρωτί pro ἀνδρωτί. — 1. 2. γίνεται, ἀλλὰ ὁ Ven. — 1. 7. τῆς εἰρήνης om. Ven., qui pergit ἐν πᾶσι δὲ ἀναλάβωμεν τὸν θυρ. — 1. 8. δυνατώμεθα Ven. Bas. — 1. 9. δέξασθαι, pro quo ego δέξασθε, Ven. non agnoscit. — 1. 11. καθάρειν Ven. — 1. 13. ταῦτα, ante λέγω, om. Ven. — 1. 16. μεμελετημένως ἔχα Ven. Idem 1. 17. προεῖρηται cum Bas. — 1. 23. πάντα διελθεῖν Ven. Idem ibid. μακροτ. μοι τῶν λόγων ἢ (cod. ἦ) προσεδόχησα. Hoc reponendum. — 1. 27. Scribe συνέβη. — 1. 30. κενωθέντος Ven. Idem 1. 31. omitt. ὁ ante πολύπλοκος. — 1. 5. ab inf. ἠύρατο Ven. — 1. ult. ἦδη, post μηνύειν, om. Ven.

Pag. 344. 1. 1. αἰεὶ, post ἡμᾶς, om. Ven. — 1. 2. συνίστανται. Ὅσα γὰρ Ven. — 1. 3. ἐπιθυμίας τῆς ἐν θεῷ κισούσης Ven. — 1. 7. Ὅθεν τῆ μὲν νομοθεσίᾳ Ven. Idem 1. 8. τῇ γὰρ νομοθεσίᾳ, et paulo post ἐνοικοῦσαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ σαρκί. — 1. 10. τοῦ θεοῦ, οἷον τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὀρμῇ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νοός Ven. Idem 1. 12. πρὸς ἡδονῶν ἐλκτικός, vitiosa. — 1. 17. ἕτερον τὸ Ven. Idem 1. 18. om. τῇ ante σαρκί. — 1. 23. Corrige ἔυδον. — 1. 24. ἐπιθυμ. ὑπάρχοντος κραταιοῦται Ven. — 1. 25. ἐν αὐτοῖς ἡμῖν Ven. — 1. 27. πλεονάσαν ὁ ἀντιστρ., Petavii emendationem, tuetur etiam Ven., qui deinde τὸ ἐν ἡμῖν λέγ. ἀγαθῷ. — Idem 1. 28. ἄγεται κάλιν ἀντιστρ. πρὸς φαντασίας πᾶς ὁ ἄνθρ. — 1. penult. λέγων deest in Ven. Idem ibid. Αὐτὰ γοῦν pro Αὐτὰ γὰρ. — 1. ult. ἔσω λέγοντος ἀνθρώπων Ven.

Pag. 346. 1. 1. ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρ. αὐγετ Ven. — 1. 3. ῥύσεται Ven. — 1. 6. τὴν ψυχὴν, ante ἐμφαντάζοντα, om. Ven. — 1. 7. διαλεγόμενος ἀπὸ ποίου μὲν θαν. Ven. — 1. 8. ῥυόμενος, Εὐχαριστῷ θεῷ (sine ἦν et τῷ) Ven. — 1. 10. ὦ, ante Ἀγλαοφῶν, deest in Ven. — 1. 12. ἀπὸ τοῦ Χρ. τῆς παρουσίας Ven. — 1. 14. τοῦτο ἐφθέγγετο Ven. — 1. 18. ἀπίστων καὶ πιστῶν, καὶ Ven. — 1. 21. ἠύχето δ καὶ εἰ μὴ ἦθελεν Ven. Recte. — 1. 27. ἐρύσατο Ven. Ita supra Bas. ἐρύοντο. — 1. 7. ab inf. σώματα, ante ἡμῶν, om. Ven. — 1. 5. ab inf. ἡμῶν, post σώματι, om. Ven. — 1. 4. ab inf. νόμου om. Bas. Ibid. ἐξαφῶν δ ἀσθενήσαν — ἐπεχώννυτο. Τὸ γὰρ Ven. — Idem 1. ult. ἠγτώμενος.

Pag. 348. 1. 1. σώματι ὁ θεός, ut editum est, habet Ven. Idem 1. 2. τῇ σαρκί τῆς ἀμαρτίας σάρκα. — 1. 5. Verba τῆς σαρκὸς περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κ. τ. ἐπιθυμίαν om. Ven. — 1. 12. ῥητῶν, post ἀποστόλου, om. Ven. — Ibid. dele comma post προβάλλονταί, et colloca post ῥητῶν. Idem 1. 13. οὐκ ὀρθῶς αὐτὸν ἐξηγ., σαφηνείας ἔρη. — 1. 14. πρὸς τὰς ἑτέρας Ven. Idem 1. 15. εὔρο-

μεν. — 1. 17. ἐὰν δὲ μὴ τις Ven. Ibid. rescribe αὖρα pro αὔρα. — 1. 19. ὄρμον τινὰ ἀκύμονα καὶ ἀπόδ. ἀποκαταστήσει Ven. — 1. 22. σὺν om. Ven. Idem pergīt ἔστιν ἃ ἀπό. — 1. 23. μακαρίου Μεθοδίου καὶ (sine τού) Ven. — 1. 25. Ἀναστάσεως λόγῳ ἃ ἐνταῦθα παραθέμενος (sic) Ven. Bene. Reposendum igitur, si placet, Ταῦτα μὲν ἔστιν ἃ ἀπό μέρους — — — λόγῳ ἃ, ἐνταῦθα παραθ. Quod ad scripturam Veneti λόγῳ ἃ, ea proba esse videtur. Secundam enim Methodii de Resurrectione orationem laudant Ioannes Damascenus Orat. III. de Mag. ad fin. et Eustratius Constantinop. in libro de Vitae Factorum Statu. — 1. 26. καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνατροπῆς videtur esse etiam in Veneta. Idem 1. 27. habet εἰς Ἑλλην. δεισιδαιμονίας κακοσηθείας, ut edidit. — 1. 7. ab inf. κλημένα delet Ven. Recte. Idem pergīt πάντος (sic) που καὶ ἐπὶ τοσαῦτα. Hinc restituendum πάντως που καὶ (vel καὶ) ἐπὶ τοσαῦτα ἕτερα. — 1. 4. ab inf. αὐτοὶ ἐκ τῆς ἡμῶν Ven. — 1. penult. Restitue καταπαύσωμεν ex Ven. et Bas.

Pag. 350. 1. 1. πάντοτε ἀεὶ ἀμαρ. (στέμμασιν deest) Ven. — 1. 4. προδεδήλωται, ἐπισκοπέων, Μὴ ἄρα βυροῦδ. Ven. Idem 1. 6. τοὺς παρ. — 1. 8. ἐλέγη τῇ τοῦ Ven. — 1. 12. παραφθέρωντος Ven. — 1. 13. τῶν περὶ τῆς τοσούτων Ven. — 1. 16. ψόγους καὶ δούπους ματ. ἀναλώσας φρούδας καὶ κούς Ven. Proba scriptura. — 1. 17. ἀναγκαίων πταίσας δι' ὧν παρεγράφα τὴν ἀνάστασιν ἀνέλπιστον τὴν τῆς ἐμπορίας σου καματοουργίαν περιποιησάμενος. Εἰ γὰρ οὐκ ἀνίσταται τὸ σῶμα σὺν τῇ ψυχῇ, οὐδέ τι κληρονομήσει Ven. — 1. 20. Post verba μὴ ἐργασία ex Veneta repono Κάμνουσι δὲ πιστοὶ ἐν σώματι καὶ ψυχῇ διὰ τὴν μετὰ ἀνάστασιν τῆς κληρονομίας ἐλπίδα, ἥτις κατὰ σὲ οὐ γινέσται. Ἄρα ἡ πίστις ἡμῶν κενὴ δὲ (rescribo κενή, κενὴ δὲ) καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν κατὰ τὸν ἐκ πνεύματος ἁγίου ἀποστολικὸν καὶ ἀληθῆ λόγον. Idem liber pergīt deinde Ἀνάστασιν δὲ πάλιν βοῆς, ὡς καὶ αὐτὸς ὁμολογῶν ἐπιφαντασιασμένη (scribe πεφαντασιασμένη) δόκησιν καὶ οὐκ ἀληθινῶς ἔχον, ἀναγκαζόμενος τὸ ὄνομα (μόνον deest) λέγειν. Ἀνάστασις σὺν πώλας ψυχῆς κτλ. Optime. — 1. 23. δύνασαι λέγειν Ven. — 1. 24. ἔστιν, post δήλη, om. Ven. Idem 1. 25. ἀνάστασις, πανταχοῦ τε καὶ. Ceterum pro πάντη corrige πάντη. — 1. 7. ab inf. τῶν, ante τεθαμμένων, om. Ven. — 1. penult. ἀλλὰ τὸ ψυχικὸν αὐτὸ κενῶν Ven. Recte. — 1. ult. Ὅτε μὲν γὰρ ἐσμέν Ven.

Pag. 352. 1. 1. σώματα ἔχομεν ψυχικά Ven. — 1. 4. Venet. delet Et ante ζῶμεν. — 1. 10. ὡς ἄγγελοι εἰσὶν Ven. — 1. 11 et 12. εὐρίσκειτο — κατέλειπε Ven. — 1. 15. καὶ οὐ ψυχικῶς Ven. Idem 1. 16. ὧν πνευματικῶς. — 1. 18. τῶν ἀεὶ videtur esse etiam in Ven. Idem 1. 19. χοράκων τε τρέφεσθαι. — 1. 20. ἀλλὰ τρέφεται Ven. Recte. — In marg. cod. Ven. legitur h. l. Περὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. — 1. 24. ἀλλὰ αὐτὸ δὴ καὶ Ven. Idem 1. 25. μεταβαλὼν πνευματικὸν, πνευματικόν. — 1. 5. ab inf. Verba Πάντως που — — — αὐτὸ τὸ ἐσταυρωμένον non habet Venet. In eodem libro consideratur 1. 4. ab inf. σε post Ἐλέγει. — 1. penult. τύπον λόγῃς Venet. habere videtur.

Pag. 354. 1. 4. καὶ δέρμα om. Ven. — Idem ibid. Ἴδετε ὅτι. — 1. 7. ἀλλὰ, ante σῶμα, om. Ven., qui pergīt augens πνευματικόν, καὶ οὐκ ἔλαττει καίτοι γε (ita etiam Bas., neque hoc solum loco). — 1. 11. καὶ μηκέτι λούμενον Ven. — 1. 12. ἐκ τῶν νεκρῶν Ven. — 1. 15. ὁ, ante Χριστός, om. Ven. — 1. 17. διὰ, ante Ἐλισσαίου, om. Ven. Idem liber paulo post delet πάντες post ἐκεῖνοι. — 1. 18. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς Ven. — 1. 21. ἡ, ante αὐτοῦ, om. Ven. — 1. 23. οὔτε σώματος, οὔτε Ven. Idem paulo post ἐγκαταλείψης — δώσης. — 1. 25. σημαίνει Ven. Idem 1. 26. ἀναστὰν ἄφορον Ven. — 1. 5.

ab inf. διὰ τὸν ἐκείτην παροξ. Ven. Bene. — 1. 4. ab inf. φημί δι' Ἑλλήνων Venet.

Pag. 356. 1. 1. ἐγένοντο, πιθανόν ἂν ἦν σου τὸ ψεῦσμα Ven. — 1. 2. Bene Venet. μετὰ τὸ τὴν Εὐάν. Idem liber paulo post πόδες δε ἄρα ἐπλάσσετο. — 1. 4. μίαν ἐκ τῶν πλ. Ven. Idem 1. 5. Ὀικοδόμησε γὰρ σάρκα. — 1. 11. νῦν, ante ὅσπου, om. Ven. — 1. 12. οἱ, ante δερμάτινοι, deest in Venet. — 1. 14. δηλονότι σώματος (sic) Ven., verbis σώματα ἦσαν καὶ οὐκ ἦν ἄ — omissis. — 1. 16. γέγονε παρακοῆ (ἐν deest) Ven. — Idem liber 1. 17. delet verba ἐν τῷ Παραδείσῳ. — 1. 18. Εὐὰ ἐν τῷξω (sic) Ven. Idem paulo post φησὶ ἐν τῷ Ἀδάμ. — 1. 20. Γυμνόν τε ἄρα Ven. — 1. 24. δέδωκάς μοι ἔδειξέν μοι Ven. Idem 1. 25. ἀλλὰ ἀπὸ. — 1. 27. Τί ὅτι τοῦτο ἐποίησας; Ἦδὲ εἶπε, Ὁ ὄφρις Ven. Idem paulo post καὶ τῷ ἀνδρὶ μου. Ὁ δὲ θεὸς τῷ ὄφρι (haec duo verba omnino restituenda sunt) ἐπιφέρει τὴν κατάραν Ven. — 1. 31. τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ Ven. — 1. 9. ab inf. Post verba εἰς τὸν αἰῶνα in cod. Veneto inserta leguntur haec: Καὶ μὴ ὑπολάβῃς δε, ἀκροατὰ, ὅτι ἀποφαντικῶς εἶπεν ὁ κύριος ὅτι, Ἰδοῦ, Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν. Ἐλεγκτικῶς γὰρ τὴν ὀησιν τοῦ Ἀδάμ κεισθέντος τῇ πλάνῃ τοῦ ὄφρεως μεμφομένους λέγει, μὴ ὁ ἐνόμισε γενέσθαι ἐγένετο, τουτέστιν, Ἰδοῦ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἰς (cod. utroque loco εἰς) ἐξ ἡμῶν. Ἐπαυμησας γὰρ Ἀδὰμ ὑψηλότερος γενέσθαι εἰς τὸ ἦττον ἐξέπεσε. Τὸ δὲ Ἐκβάλλωμεν αὐτόν, μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα εἰς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ φάγῃ, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα, οὐ φρονῶν ὁ θεὸς λέγει· ἀλλὰ ἐπεμύλιτο τοῦ ἐλαττωθέντος σκεύους δι' ἑαυτοῦ, ἵνα μὴ μείνῃ ἐλαττωμένος εἰς τὸ διηκεῖς, ἀλλ' ὡς ἄριστος κεραμεὺς τὸ βλαβὴν δι' ἑαυτοῦ ἀγγεῖον ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον φύραμα τὴν γῆν, ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναπλάσει ἐν μηδενὶ ἠλλαττωμένον, τὸν δικαίον ἐν δόξῃ ἀθάνατον καὶ δυνάμενον ἀπολαύειν τῆς βασιλείας, καὶ τὸν ἄδικον ἐν τῇ τελείᾳ ἀναστάσει δυνάμενον ὑποφέρειν τῆς κρίσεως τὴν τιμωρίαν. Οὐ γὰρ πονηρόν τι ἐφύτευσεν ὁ θεός, μὴ γένατο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον ἐφύτευσε, καιρῷ δεκτῷ δέοντι διὰ τοῦ ἴθλου προστάγματος ἐπιτρέπων αὐτῷ λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐρεῖς δι' ἐναντίας, Πῶς οὖν πληροῦται τὸ, Ἐν ἧ δ' ἂν (cod. ἐν ἧ δ' ἂν) ἡμέρᾳ φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, εἶπερ παρείχε φαγεῖν ἐξ αὐτοῦ; Πάντως γὰρ φαγῶν οἰφθάλμιον καιρῷ ἐπλήρου τὸ θανάτῳ ἀποθανεῖσθαι. Πρὸς δε τὸν τοῦτο λέγοντα πάλιν φημί, Ὁ θεός εἰδὼς τὰ μέλλοντα πρὶν γενέσθαι γινώσκων ὅτι ἀπατηθεὶς πρὸ τοῦ αὐτοῦ προστάγματος ἦσθιεν ἀπ' αὐτοῦ, ὥρισε τὸν θάνατον διὰ τὴν μέλλουσαν ὑπ' αὐτοῦ παράβασιν γενέσθαι. Ἐν τούτῳ γὰρ πλανώμεναι αἱ ἀλρείσεις βλασφημοῦσι τὸν θεόν, λέγουσαι, Καλὸς ὁ θεός τοῦ νόμου, ὅτι ἐφθόνησε τῷ Ἀδάμ, καὶ ἐξέβαλεν αὐτὸν λέγων, Ἐκβάλλωμεν αὐτόν, μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐλέγχεται δε αὐτῶν ἡ ἄνοια συκοφαντούσα. Καὶ γὰρ οὐ μόνον οὐκ ἐκώλυσε φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ προσετρέψατο φήσας, Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ βρώσει φαγῆ. Ἦν (cod. ἦν) δε καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν ἀπὸ πάντων τῶν ξύλων τοῦ Παραδείσου πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀδάμ· μόνον δε τοῦ ξύλου τοῦ εἰδέναι γνωστὸν ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ εἶπε μὴ φαγεῖν. Ἡ δε τοῦ Ἀδάμ ἀπληστος διάνοια ἀκράσιος οὐσα καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὐας ἀπὸ τοῦ διαβόλου ἀπατηθείσης ἄλλοι ἐναντίον τῆς ἐντολῆς εἰργάσατο. Ἐπειδὴ οὖν ἐν ἐλαττώμασι γέγονεν δι' ἑαυτοῦ ὁ Ἀδάμ, οὐκ ἐδέησεν αὐτὸν ὁ θεός ζῆν εἰς τὸν αἰῶνα ἐν ἐλαττώματι, ἀλλ' ὡς ἄριστος κεραμεὺς εἰς τὸ ἴδιον φύραμα τὸ ἀφανισθὲν σκεῦος δι' ἑαυτοῦ ἠυδόκησε μεταβαλεῖν, ἵνα ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἐκ τοῦ ἴθλου φυράματος πάλιν ὡς ἐπὶ τὸν τροχὸν μεταβάλλοι, ἀνασκευάσας καὶ ἀνακαινίσας τὸ σκεῦος ἄνευ ἐλαττώματος εἰς τὸ δύνασθαι διηκεῖς ζῆν. Ἐνδεὴν τὸ πρῶτον μὲν

ἀπειλεῖ θάνατον, τὸ δὲ δεύτερον οὐκέτι θάνατον, ἀλλὰ, Γῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, μὴ παραδεδοκῶς θανάτω τὸν ἄνθρωπον. Καὶ μετ' ἕτερα (l. 8. ab inf.) κτλ. — l. 7. ab inf. αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Ven. Idem l. 6. ab inf. τῆ παραρ. οὐ κενοφωνία, Ὀρίγνε (sic). Πρὸ πόσου γὰρ Ven.

Pag. 358. l. 1. ἀναπεπτάμενος; πόθεν ἐστηλωθή (sic) Ven. — l. 13 ὄντων γενομένη ἀπὸ Ven. Idem liber l. 4. delet τῷ ante θεῶ, et l. 5. τῶν κφελῶν ἢ σύστασις. — l. 6. σκεῦος (sic) Ven. — l. 8. μετέβαλεν ἐψυγμένον Ven. Idem l. 9. tuetur quod edidi τὸ εἰς χιόνα. — Idem ibid. καὶ τὸ ἤδη σεν. — l. 13. πολλάκις ἔσθην Ven. πολλάκις ἔσθην Bas. — l. 18. φωνὴ ἐπάδοντος φαρμακοῦτε φαρμ. Ven. Quae scriptura omnino firmat quod edidi φαρμακοῦται τε φαρμ. — l. 25. τεύξασθαι Bas. — l. penult. ἐν πολλοῖς τόποι; alii in cod. invenerunt.

Pag. 360. l. 1. ἐστὶ βασιλεία alii legerunt in cod. — l. 10. μυδοποιεῖν in cod. — l. 13. ἐκ τοῦ καθάρου legerunt alii. Deinde corrige ἀκαταζήτητά ἐστὶ — l. 16. παρὰ τῆς κναφῶς alii legerunt. — l. 28. ἐπεζήτησε κοκκῶνεν τὴν ἐπ. — l. Ven. Idem l. 29. οὐδὲ φείραν (corr. φείρα) τὴν ἐξ αὐτῆς τῆς σαρκὸς γεγενημένην Ven. — l. 30. ἠγήσασαί τις Ven. — l. 6. ab inf. Corrige τὸ σου. — l. 5. ab inf. διὰ εὐκοσμίαν ἀπολυθέντος Ven. Idem l. 4. ab inf. φῶς τὸ εὐτελες. — l. penult. Repone δύναται ex Veneto. — l. ult. εἰ τὰς tuetur Venet.

Pag. 362. l. 1. καὶ ὁ κύριος ὁ υἱὸς Ven. Idem paulo post εἰδὼν πᾶσαν ἀσφάλειαν. — l. 3. τὰ, ante πλείστα, om. Ven. — Ibid. Repone τοῦ post τῆς ἀληθείας, quod vocabulum excidit etiam in ed. Petav. — Verba εἰς τὴν γῆν non habet Ven. Idem l. 8. ἐάν δὲ πείσῃ καὶ ἀπαδόνῃ l. 14. ὁμολογήσῃ Ven. — l. 15. καὶ ἀνέστη ἄλλος κόκκος παρὰ τὸν ὄντα — l. 17. ἢ αὐτὸ ed. Petav. — l. 23. ὅπως γνῶ Ven. — l. 25. ἐργαζομένη Ven. — l. 7. ab inf. Corrige ἤγειρεν. — l. 4. ab inf. οὐκ ἔστιν Bas. ἔστι (Ven.?) ed. Petav. In marg. cod. Ven. recentiori manu adscriptum ἢ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστι. In eodem libro omnia sunt verba εἰ δὲ Χρ. οὐκ ἔστιν οὐκ ἐγγίγεται. — l. 3. ab inf. ἄρα καὶ τὸ κήρυγμα Ven. — Idem ibid. στις ὑμῶν. — l. penult. εἴπαμεν ὅτι, Ἦγειρε τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἠγείρασαν τὰ ἐξῆς auget Ven.

Pag. 364. l. 1. Post ἀφθαρσίαν repone verba καὶ τὸ θνητὸν τὸ δύσασθαι ἀθανάσιαν, quae exciderunt etiam ab edit. Petav. — l. 3. καὶ, Τὸ θνητὸν τοῦτο desiderantur in Veneto. — l. 6. τῷ, ante μνήμας Ven. — l. 12. καὶ ἤγειρε, sine τοῦ, habet Ven. — l. 14. Ἀπὸ τούτου ἔλασμενος ὁ ἀπόστολος Ven. — l. 16. τὴν τῆς ἀπολήψεως ἀγαθῶν Ven. ἐπικηρυκευόμενος Ven. — l. 19. Καὶ ἄ φησι Ven. Idem ibid. paulo φρων. — l. 21. Ἄφρων Ven. — l. 27. εὖρε κριδᾶς Ven. — l. 32. ἀπίδα, om. Ven. Idem ibid. τὰ ἀληθῆ. — l. 5. ab inf. κάλαμα Ven. l. 4. ab inf. ἀνθήριες. — l. penult. Ἰνα σοι καὶ σαφ. Ven. — l. 1. παραβῆδ ed. Petav.

Pag. 366. l. 1. τὸ τὸ ξηρὸν Ven. — l. 3. τὸν πόταμον Ven. καὶ ἐσκοτωμένην Ven. Idem ibid. τὸ τὰ πρωτοτόκια. — l. 9. κορῆ καὶ τὸ Idem l. 10. τοῦ ἀκούσαι. — l. 11. τῶν, ante μυριάδων, deest in l. 12. διὰ, ante τεσσαρ. νυκτῶν, non habet Ven. — l. 15. στροβοῦσα l. 16. πρόσσωπον Μωϋσέως; τὸ τὴν χεῖρα, et paulo post μεταβληθῆς τὸν να. — l. 18. τῶν περὶ Κορῆ, ut edidi ex emend. Petavii, scriptum φυχτὴν ἐν Idem Δαδᾶν καὶ Ἀβειρῶν καὶ Δύνῃ Petav. legitur Δαδᾶναι ὁ κρι

vān. — Ibid. Repone aut τὸ τὸ τέλος (ed. Petav. τὸ alterum omisit) cum
., aut τὸ ἐπὶ τέλος cum Ven. — 1. 19. ὄρος καὶ τελευτα Ven. — 1. 21.
εἴτε κερηδεῦσθαι Ven. Idem 1. 22. πάντα ταῦτα ἐστὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ
μφ. — 1. 23. τούτῳ, post ψυχικῶ, om. Ven. Idem ibid. ἄμα καὶ πνευ-
ικῶς τελείως. Recte. Ceterum pro γενομένῳ in Veneto esse suspicor γνω-
ο. — 1. 29. λακίζόμενόν τε καὶ θρυπτόμενον καὶ Ven. Recte. — 1. 7. ab
φιλανθρ. ἐν οὐρανῷ βασ. Ven. et paulo post λάμψ. οἱ δίκαιοι. — 1. 6. ab
χορεύουσιν Ven. — 1. 5. ab inf. Repone ἐπὶ δώδεκα θρόνων, ex Veneto.

Pag. 368. 1. 4. σου πολλῆς Ven. — 1. 5. ὁ ῥυόμενος καὶ ἀποστρέψαι
— 1. 8. μακάριος εἶπε Μεθόδιος Ven. — 1. 14. Scribo δευκνὺς δὴ ὅτι
en. Idem ibid. φθάσωμεν cum Bas. — 1. 15. θεῶ παριστόν καὶ δυνάμενον
εἴξῃ Ven. — 1. 16. ζῶντες οὐ φθάνωμεν τοὺς κεκ. Ven. Idem liber 1. 17.
habet verba ἀπὸ τῶν ζώντων. — 1. 18. ἐκείνου Ven. — 1. 19. Post verba
θεοῦ ἀποδείξῃ liber Venetus interserit excerptum ex apocrypho Ezechielis
, maxime memorabile, hoc: Ἀναστήσονται γὰρ οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσου-
ν ἐν τοῖς μνημείοις, φησὶν ὁ προφήτης. Ἴνα δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰερζεκιήλ
τροφήτου ἐν τῷ ἰδίῳ ἀποκρύφῳ ῥηθέντα περὶ ἀναστάσεως μὴ παρασιωπήσω,
ἐν ταῦτα παραθήσομαι. Αἰνιγματωδῶς γὰρ διηγούμενος λέγει περὶ τῆς δι-
: κρισίως, ἢ κοινωνεῖ ψυχὴ καὶ σῶμα, ὅτι, Βασιλεὺς τις ἐν τῇ αὐτοῦ βα-
: πάντας εἶχεν ἐστρατευμένους, παγανὸν δὲ οὐκ εἶχεν ἢ μόνον δύο, ἕνα χω-
: εἶ ἕνα τυφλόν, καὶ ἕνα σκωτὸν κατ' ἴδιαν καθέζετο καὶ κατ' ἴδιαν ὄψει. Γά-
: πούσας ὁ βασιλεὺς τῷ ἰδίῳ υἱῷ ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐν τῇ αὐτοῦ βα-
: περιεφρόνησε δὲ τῶν δύο παγανῶν, τοῦ δὲ χλωῦ καὶ τοῦ τυφλοῦ. Οἱ

ἐκτεθῆσαν ἐν ταυτοῖς. καὶ ἐπιβουλὴν ἐργάσασθαι τῷ βασιλεῖ ἐπειρόνουν. Πα-
: δὲ εἶχεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπὸ μήκοθεν ὁ τυφλὸς ἐλάλει τῷ χλωῖ λέ-
: σον ἢ ἡμῶν τὸ κλάσμα τοῦ ἄρτου μετὰ τῶν ὄχλων τῶν κληθέντων εἰς
: σαι; Δεῦρο τοίνυν, καθὼς ἐποίησε ἡμῖν, ἀμυνόμεθα (corr. ἀμυνώ-
: οῦν. Ὁ δὲ ἕτερος ἡρώτα, Πόλιω τρόπῳ; Ὁ δὲ εἶπεν, Ἀπέλιθωμεν
: αὐτῶν. Δεισον αὐτοῦ καὶ ἀφανίσωμεν ἐκεῖ τὰ τοῦ παραδείσου. Ὁ δὲ εἶπεν,
: ἢ παρὰ τῶν ἄλλων, χλωὸς ὢν, καὶ μὴ δυνάμενος ἐπισαίνειν (corr. ἐπεισιεῖναι);
: οἷς δὲ ἔφη, Αὐτὸς ἐγὼ δύνωμαι τι πράττειν, μὴ ὄρων τοῦ ἀπέρχομαι;
: τυφλὸς εἶμι. Τίλας (fortasse Ἐκεῖνος οὖν τίλας, vel simile quid) χρο-
: πνεύματι καὶ κλέψας ἠκόντισε τῷ τυφλῷ καὶ εἶπεν, Κράτει, καὶ δεῦρο
: κλησόν πρός με. Ὡς δὲ ἐποίησεν ὁ προετραπή, ὃ τε ἔφθασε λέγει
: ὁ σκωτὸς (ἔφθασε λέγειν), Δεῦρό μοι, γενοῦ πόδες, καὶ βάστασον με, καὶ
: οὗ ὅδε θαυμαστὰ ἄνωθεν ὀδηγῶν σε δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. Τοῦτο δὲ ποιήσαν-
: σοι ὅφρα εἰσέλθῃς εἰς τὸν παράδεισον. Εἶτα λοιπὸν, εἶτε ἠδίκησαν, εἶτε οὐκ ἠδί-
: κήσαν. Τὰ ἔφη κένηεν ἐν τῷ παραδείσῳ. Καταλύσαντες δὲ ἐκ τῶν γά-
: ὅμως τὰ ἔφη κένηεν ἐν τῷ παραδείσῳ. Καταλύσαντες δὲ ἐκ τῶν γά-
: εὐφρανθέντες, καταβάντες εἰς τὸν παράδεισον ἐξεπλάγησαν τὰ ἔφη εὐ-
: ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ταῦτα ἀνήγγειλαν τῷ βασιλεῖ λέγοντες, Ἀπαντες
: ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, καὶ οὐδεὶς ἐστὶ παγανός. πόθεν τοίνυν ἔφη παγα-
: τῷ παραδείσῳ; Ὁ δὲ ἐθαύμασε. Καὶ ὡς μὲν ἡ παραβολὴ, δὴλον ὅτι
: κρυφου, λέγει, ὡς (scribe ὡς - - ὡς, aut ὡς - - ὡς) πρὸς ἄνθρωπον
: Ὁ θεὸς δὲ οὐδὲν ἀγνοεῖ. Ἡ δὲ διήγησις λέγει. Ὡς μετεστελλατο
: καὶ τὸν παγανόν, καὶ ἠρώτησε τὸν τυφλόν, Μὴ σὺ κατήλας εἰς τὸν
: ἄνθρωπον; ὁ δὲ ἔφη, Ὀμοί, κύριε, ὅρας ἡμῶν τὴν ἀδυναμίαν, οἶδας ὅτι ὁσὶ
: ἄλλο ὄρω) τοῦ εὐδελῶ. εἶτα ἐλάων ἐπὶ τὸν χλωὸν καὶ αὐτὸν ἠρώτα, Σὺ
: εἰς τὸν παράδεισον μου. Ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ κύριε, πικράνα
: καὶ λοιπὸν ἡ κρίσις ἀργεῖ.
: ὅπως ἀμφότεροι ἐξεύχθησαν,

ἀπειλεῖ θάνατον, τὸ δὲ δεύτερον οὐκέτι θάνατον, ἀλλὰ, Γῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελευθή, μὴ παραδεδωκώς θανάτῳ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ μεθ' ἕτερα (l. 8. ab inf. κτλ. — l. 7. ab inf. αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Ven. Idem l. 6. ab inf. ἡ παρὰ οὐκ νοτ. κενοφωνία, Ὁρίγενε (sic). Πρὸ πόσου γὰρ Ven.

Pag. 358. l. 1. ἀναπεπτάμενος; πόθεν ἐστηλωμένη (sic) Ven. — l. 13 ὄντων γενομένη ἀπὸ Ven. Idem liber l. 4. delet τῷ ante θεῶ, et l. 5. τῶν κφελῶν ἢ σύστασις. — l. 6. σκνίπος (sic) Ven. — l. 8. μετέβαλεν ἐφυγμένον Ven. Idem l. 9. tuetur quod edidi τὸ εἰς χιόνα. — Idem ibid. καὶ τὸ ἤλασεν. — l. 13. πολλάκις ἔρην Ven. πολλάκις ἔρηνεν Bas. — l. 18. φωνὴ ἐκείνου φαρμακοῦτε φαρμ. Ven. Quae scriptura omnino firmat quod edidi φαρμακοῦται τε φαρμ. — l. 25. τεύξασθαι Bas. — l. penult. ἐν πολλοῖς τόποι alii in cod. invenerunt.

Pag. 360. l. 1. ἐστὶ βασιλεία alii legerunt in cod. — l. 10. μυθολογία cod. — l. 13. ἐκ τοῦ καθαροῦ legerunt alii. Deinde corrige ἀκαταζήτητά ἐστι. — l. 16. παρὰ τῆς κναφέως alii legerunt. — l. 28. ἐπεζήτησε κοινωκεῖν τῆν ἐκ τοῦ Ven. Idem l. 29. οὐδὲ φθεῖραν (corr. φθεῖρα) τὴν ἐξ αὐτῆς τῆς σαρκὶ γεγεννημένην Ven. — l. 30. ἡγήσασθό τις Ven. — l. 6. ab inf. Corrige τῶ σοῦ. — l. 5. ab inf. διὰ εὐκοσμίαν ἀπολυθέντος Ven. Idem l. 4. ab inf. σαφῶς τὸ εὐτέλες. — l. penult. Responde δύναται ex Veneto. — l. ult. εἰ τὰς φ tuetur Venet.

Pag. 362. l. 1. καὶ ὁ κύριος ὁ υἱός Ven. Idem paulo post εἰδὼν διὰ πᾶσαν ἀσφάλειαν. — l. 3. τὰ, ante πλείστα, om. Ven. — Ibid. Responde εἰ τοῦ post τῆς ἀληθείας, quod vocabulum excidit etiam in ed. Petav. — l. 7. Verba εἰς τὴν γῆν non habet Ven. Idem l. 8. ἐὰν δὲ πόση καὶ ἀποδότη. — l. 14. ὁμολογήσης Ven. — l. 15. καὶ ἀνέστη ἄλλος κόκκος παρὰ τὸν ὄντα Ven. omissis quae interiecta leguntur verbis "Ὁλος οὖν ὁ κόκκος ἀν., ἢλ. αὐτοῦ ἀνέστη. — l. 17. ἡ αὐτὸ ed. Petav. — l. 23. ὅπως γινῶ Ven. — l. 25. ἐγκαταλεφεῖ Ven. — l. 7. ab inf. Corrige ἡγεῖρεν. — l. 4. ab inf. οὐκ ἔστιν Bas. εἰς ἔστι (Ven.?) ed. Petav. In marg. cod. Ven. recentiori manu adscriptam legimus τὴ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστι. In eodem libro omissa sunt verba εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγγίγεται. — l. 3. ab inf. ἀρα καὶ τὸ κήρυγμα Ven. — Idem ibid. ἡ πᾶστις ὑμῶν. — l. penult. εἴπαμεν ὅτι, ἡγεῖρε τὸν Χριστὸν, ὃν οὐκ ἡγεῖρε, καὶ τὰ ἐξῆς auget Ven.

Pag. 364. l. 1. Post ἀφθαρσίαν responde verba καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ὀδύσασθαι ἀθανάσιαν, quae exciderunt etiam ab edit. Petav. — l. 3. Verba καὶ, Τὸ θνητὸν τοῦτο desiderantur in Veneto. — l. 6. τῷ, ante μνήματι, om. Ven. — l. 12. καὶ ἡγεῖρε, sine τοῦ, habet Ven. — l. 14. Ἀπὸ τούτου διδεδυξασμένος ὁ ἀπόστολος Ven. — l. 16. τὴν τῆς ἀπολήψεως ἀγαθῶν Ven. — l. 17. ἐπιτηρυκεύομενος Ven. — l. 19. Καὶ ἃ φησὶ Ven. Idem ibid. paulo post ἄφρων. — l. 21. Ἄφρων Ven. — l. 27. εὔρε κριθὰς Ven. — l. 32. τῷ, post ἐλπίδα, om. Ven. Idem ibid. τὰ ἀληθῆ. — l. 5. ab inf. κάλαμοι Ven. Idem l. 4. ab inf. ἀνδρήρικες. — l. penult. Ἰνα σοι καὶ σαφ. Ven. — l. ult. Ἰσαβὲδ ed. Petav.

Pag. 366. l. 1. τὸ τὸ ξηρόν Ven. — l. 3. τὸν πόταμον Ven. — l. 6. καὶ ἐσοτωμένην Ven. Idem ibid. τὸ τὰ πρωτοτόκια. — l. 9. κορέσκει Ven. Idem l. 10. τοῦ ἀκοῦσαι. — l. 11. τῶν, ante μυριάδων, doct in Ven. — l. 12. διὰ, ante τεσσαρ. νυκτῶν, non habet Ven. — l. 15. στροβοῦσα Ven. Idem l. 16. πρόσωπον Μωϋσείως; τὸ τὴν χεῖρα, et paulo post μεταβληθῆσαι εἰς γῆνα. — l. 18. τῶν περὶ Κορὲ, ut edidi ex emend. Petavii, scriptam est in Ven. Idem Δαδᾶν καὶ Ἀβειρῶν καὶ Δυνᾶν. In ed. Petav. legitur Δαδᾶν κ. Ἀβ. κ.

'Ανὰ. — Ibid. Repone aut τὸ τὸ τέλος (ed. Petav. τὸ alterum omisit) cum Bas., aut τὸ ἐπὶ τέλος cum Ven. — 1. 19. ὄρος καὶ τελευτα Ven. — 1. 21. μηκέτι κεκηδεύσθαι Ven. Idem 1. 22. πάντα ταῦτα ἐτι ὄντος αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. — 1. 23. τούτῳ, post ψυχικῷ, om. Ven. Idem ibid. ἄμα καὶ πνευματικῶς τελείως. Recte. Ceterum pro γενομένῳ in Veneto esse suspicor γενομένῳ. — 1. 29. λακίζόμενόν τε καὶ θρυπτόμενον καὶ Ven. Recte. — 1. 7. ab inf. φιλαυθρ. ἐν οὐρανῷ βασ. Ven. et paulo post λάμψ. οἱ δίκαιοι. — 1. 6. ab inf. χορεύουσιν Ven. — 1. 5. ab inf. Repone ἐπὶ δώδεκα θρόνων, ex Veneto.

Pag. 368. 1. 4. σου πολλῆς Ven. — 1. 5. ὁ ῥυόμενος καὶ ἀποστρέφαι Ven. — 1. 8. μακάριος εἶπε Μεσδόςιος Ven. — 1. 14. Scribe δευκνὺς δὴ ὅτι ex Ven. Idem ibid. φθάσωμεν cum Bas. — 1. 15. θεῶν ποριστὸν καὶ δυναμένων ἀποδείξῃ Ven. — 1. 16. ζῶντες οὐ φθάνωμεν τοὺς κεκ. Ven. Idem liber 1. 17. non habet verba ἀπὸ τῶν ζώντων. — 1. 18. ἐκείνου Ven. — 1. 19. Post verba τοῦ θεοῦ ἀποδείξῃ liber Venetus interserit excerptum ex apocrypho Ezechielis libro, maxime memorabile, hoc: 'Αναστήσονται γὰρ οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, φησὶν ὁ προφήτης. Ἴνα δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦ προφήτου ἐν τῷ ἰδίῳ ἀποκρύφῳ ῥηθέντα περὶ ἀναστάσεως μὴ παρασιωπήσω, καὶ ἐνταῦθα παραθήσομαι. Αἰνιγματικῶς γὰρ διηγούμενος λέγει περὶ τῆς δικαίας κρῖσεως, ἣ κοινῶναι ψυχὴ καὶ σῶμα, ὅτι, Βασιλεὺς τις ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ πάντας εἶχεν ἐστρατευμένους, παγανὸν δὲ οὐκ εἶχεν ἢ μόνον δύο, ἓνα χωλὸν καὶ ἓνα τυφλόν, καὶ ἕκαστος κατ' ἴδιον καθέζετο καὶ κατ' ἴδιον ἔκει. Γάμους δὲ ποιήσας ὁ βασιλεὺς τῷ ἰδίῳ ὑψὲς ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ, περιεφρόνησε δὲ τῶν δύο παγανῶν, τοῦ δὲ χωλοῦ καὶ τοῦ τυφλοῦ. Οἱ δὲ ἠγανάκτησαν ἐν ἑαυτοῖς. καὶ ἐπαβουλήθη ἐργάσασθαι τῷ βασιλεῖ ἐπειθύνου. Παράδεισον δὲ εἶχεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπὸ μήκοθεν ὁ τυφλὸς ἐλάλει τῷ χωλῷ λέγων, Πόσον ἦν ἡμῶν τὸ κλάσμα τοῦ ἄρτου μετὰ τῶν ὄχλων τῶν κληθέντων εἰς τὴν εὐφρασίαν; Δεῦρο τοίνυν, καθὼς ἐποίησε ἡμῖν, ἀμυνόμεθα (οὐτ. ἀμυνόμεθα) αὐτόν. Ὁ δὲ ἕτερος ἠρώτα, Ποίῳ τρόπῳ; Ὁ δὲ εἶπεν, Ἀπέλωμεν εἰς τὴν παράδεισον αὐτοῦ καὶ ἀφανίσωμεν ἐκεῖ τὰ τοῦ παραδείσου. Ὁ δὲ εἶπεν, Καὶ πῶς δύναμαι, χωλὸς ὢν, καὶ μὴ δυνάμενος ἐπισαίνειν (οὐτ. ἐπειρίζεται); Ὁ δὲ τυφλὸς ἔφη, Αὐτὸς ἐγὼ δύναμαι τι πράττειν, μὴ ὁρῶν ποῦ ἀπέρχομαι; ἀλλὰ τειρασόμεθα. Τίλας (fortasse Ἐκεῖνος οὖν τίλας, vel simile quid) χόρτου τὸν πλησίον καὶ κλέψας ἠκόντισε τῷ τυφλῷ καὶ εἶπεν, Κράτει, καὶ δεῦρο πρὸς τὸ σχοινίον πρὸς με. Ὡς δὲ ἐποίησεν ὁ προεστράπη, ὃ τε ἔφθασε λέγει (rescribo ὅδε ἔφθασε λέγειν), Δεῦρό μοι, γενοῦ πόδες, καὶ βάστασόν με, καὶ γίνομαι σοι ὀφθαλμοὶ ἄνωθεν ὀδηγῶν σε δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες κατέβησαν εἰς τὸν παράδεισον. Εἶτα λοιπὸν, εἶτε ἠδίκησαν, εἶτε οὐκ ἠδίκησαν, ὅμως τὰ ἔχνη πέφνηεν ἐν τῷ παραδείσῳ. Καταλύσαντες δὲ ἐκ τῶν γάμων οἱ εὐφρανθέντες, καταβάντες εἰς τὸν παράδεισον ἐξεπλάγησαν τὰ ἔχνη εὐρόντες ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ταῦτα ἀνήγγειλαν τῷ βασιλεῖ λέγοντες, Ἄπαντες στρατιῶται ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, καὶ οὐδεὶς ἐστι παγανός. πόθεν τοίνυν ἔχνη παγανῶν ἐν τῷ παραδείσῳ; Ὁ δὲ ἐθαύμασε. Καὶ ὡς μὲν ἡ παραβολὴ, δηλὸν ὅτι τοῦ ἀποκρύφου, λέγει, ὡς (scribe ὡς - - ὡς, aut ὡς - - ὡς) πρὸς ἄνθρωπον αἰνιττεται. Ὁ θεὸς δὲ οὐδὲν ἀγνοεῖ. Ἡ δὲ διήγησις λέγει. Ὡς μετεστελλαιο τὸν χωλὸν καὶ τὸν τυφλόν, καὶ ἠρώτησε τὸν τυφλόν, Μὴ σὺ κατηλθες εἰς τὸν παράδεισον; ὁ δὲ ἔφη, Οἴμοι, κύριε, ὄρας ἡμῶν τὴν ἀδυναμίαν, οἶδας ὅτι ὀρῶ (scribe οὐχ ὀρῶ) ποῦ βαδίζω· εἶτα ἐλθὼν ἐπὶ τὸν χωλὸν καὶ αὐτὸν ἠρώτα, Σὺ κατηλθες εἰς τὸν παράδεισόν μου; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὡ κύριε, πικράναι μου τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μέρει τῆς ἀδυναμίας βούλει. Καὶ λοιπὸν ἡ κρῖσις ἀργεῖ. Τί οὖν ποιεῖ ὁ κριτής ὁ δίκαιος; Ἀναγνοὺς ποίῳ τρόπῳ ἀμφοτέροι ἐξεύχθησαν,

βίαν εἰς χαλεπωτάτην ἐπέπεσε ἀρεσιν. - - - Ταύτην τοίνυν, ὡς ἔφαμεν, ἐκ τοπαρχοῦσαν ἡραπεύειν βουλόμενος ὁ Παῦλος, ἅτε τὰ Ἰουδαίων πρεσβείουσα ἐδογματίσει καὶ αὐτὸς ἕνα θεὸν εἶναι πατέρα καὶ υἷόν καὶ πνεῦμα τῶν αὐτῶν ἠγόμενον κτλ.

Pag. 382. 1. 9. Scribe Ἰδωμεν δὲ εἰ οἱ. — 1. 24. Corrige τῷ ὄντι.

Pag. 402. 1. 2. Corrige βιζών. — 1. 11. Scribe ὑπ' pro ὑπ.

Pag. 404. 1. 4. ab inf. Corrige ἄλλη.

Pag. 406. 1. 6. ab inf. Post δεσμοωτηρίου pone virgulam.

Pag. 408. 1. 3. Scribe ὑποχείριον. — 1. 8. ab infer. Scribe ἐγκαταργύντες.

Pag. 416. 1. 3. Scribe αὐτοουστάτου. In omnibus libris legitur ἐντοουστάτης.

Pag. 418. 1. 3. τόν, ante ἡρέμα, delendum est. — 1. 13. Corrige αὐτὸ προειρημένον.

Pag. 436. 1. 5. Scribe Ἐξελέληκεται. Vulgo ἐξελέληκεται. — 1. 9. ab inf. Acue κύτος, pro κύτος, quod vulgo extat.

Pag. 444. 1. 1. Acue Μίξιν, pro vulg. Μίξιν.

Pag. 452. 1. ult. Scribe μετ' pro μετ'.

Pag. 474. 1. 22. Scribe γενήσασα cum Bas., pro γενήσασα, quod habet ed. Petav.

Pag. 482. 1. 7. Distingue σώματι, εὐσπλαγχνος.

Pag. 496. 1. 24. Corrige παραίτιος.

Pag. 548. 1. 6. ante fin. Corrige πορνεία.

Pag. 550. 1. 6. ante fin. Scribe ὁλοσχρῆ.

Pag. 554. 1. 23. De Hieraca Nicetas Chon. Thesaur. Orthod. Fid. IV. 34. haec habet: Ἰερακῆς οὕτω καλούμενός τις ἐν τῇ τῶν Αἰώντων πόλει τῇ κατ' Αἴγυπτον ἦν, οὗ τὴν Αἴγυπτίω γλώτταν ἡσκημένος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν, παντοίων τε λόγων ἔμπειρος, ἀλλὰ καὶ ἱατροσοφιστικῆς καὶ ἀστρονομικῆς ἰσως δὲ καὶ μαγικῆς. Βιώσας δὲ ὑπὲρ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη καλλιγραφεῶν δεξιόχεις, μέχρι τῆς ἡμέρας κατ' ἦν ἐτελεύτησε διαμενόντων αὐτῷ τῶν ὀφθαλμῶν ἰσχυρῶν. Ἐγκαταστῆς δὲ γεγονώς ἄκρος βρωμάτων παντοίων ἀπέχετο καὶ οὐκ ἐβόη καὶ τῇ πολλῇ κατακλήττων ἀσκήσει πείθειν ἠδύνατο ψυχὰς, τοῦ κολλῆσθαι ἐν τῷ. Ὅθεν καὶ πολλοὶ τῶν Αἴγυπτίων ἀσκητῶν τῇ τούτου συναπήχθησαν ἀπέχεσθαι. Τὰ δὲ κτλ.

Pag. 556. 1. 7. Dele virgulam post κλάσματα.

Pag. 596. 1. 8. ante fin. Scribe ἀπὸ σοῦ pro ἀπὸ τοῦ. — 1. 5. ante fin. Acue δυνάστην. — Ibid. in adnot. 5. acue κρητήν.

Pag. 604. 1. 5. ab inf. Scribe ἀπὸ pro ἀπο.

Pag. 620. 1. 5. Scribe παροίμαι pro παρείμαι.

Pag. 630. 1. 6. Corrige οἶος (pro οἶς) ὁ γενῶν.

Pag. 642. 1. 4. Acue Αὕτη ἐστιν.

Pag. 658. 1. 15. Scribe Προῦπανηθήσεται.

Pag. 662. 1. 1. Acue τὰ. — 1. 2. Scribe πᾶσιν pro πάνσιν.

Pag. 680. 1. 6. Scribe ἐμῶν pro ἐμῶν.

T O M U S A L T E R.

Pag. 16. 1. 1. Repone cum accentu ἐνδυμήσεων et ἀφανῆς. — 1. 15. Corr. ὑπάρχοντας.

- Pag. 20.** l. 9. ab inf. Corr. ἀντιπέκτον.
- Pag. 22.** l. 12. Corr. δικνεῖται.
- Pag. 24.** l. 13. Scribe δισχυριζόμενοι. — l. ult. Corr. ὁμολογηθεῖσαι.
- Pag. 28.** l. 4. Acue πεντακταδεκα. — l. 11. ab inf. Scribe δισχυρίζονται.
- Pag. 32.** l. 23. Scribe συμβαίνει.
- Pag. 38.** l. 13. ab inf. Excidit spiritus negativae particulae οὐ.
- Pag. 42.** l. 9. ante fin. Scribe προῦπηργεν.
- Pag. 66.** l. 3. Scribe συναΐδιον. — l. 12. ante fin. Repone ἀλλοιωτὸν pro ἀλλοιωτήν, quod vitium habent etiam edd. Bas. et Petav.
- Pag. 70.** l. 6. ante fin. Corr. προρηθέντα pro προβήθέντα. Eodem modo peccatum est p. 52, 2. in voc. ἔρωσθε, p. 74. 20. p. 80, 13. p. 82, 5. 88, 5. 104, 9 et 5. ante fin. in voc. ἀπόρροια, p. 76, 6. et 92, 22. in voc. ἀπορροή, p. 88, 7. ante fin. in voc. ἀπόρρητον, p. 100, 3. in voc. ἀπαρησιασάτο, p. 116, 2. in voc. παρησιας, p. 128, 25. in voc. ἀπορρεῖσαν, p. 134, 4. in voc. ἄρητα.
- Pag. 74.** l. 15. et 18. Corrige χτίστην pro πιστήν. Eodem modo acue hoc vocabulum p. 88, 9. ante fin., p. 90, 4., p. 262, 12. et 16., p. 406, 11., et p. 74, 16, 23, 26, 32., 76, 19, 20, 24, 26 (bis), p. 78, 11, 22, 24., p. 206, 10, 13., p. 242, 17, 19., p. 244, ult., p. 262, 7., p. 270, 1., p. 282, 21., p. 290, 11.
- Pag. 92.** l. 7. Corr. χρόνω pro χόρνω.
- Pag. 114.** l. 5. ante fin. Corrige Ὁ μὲν pro Ὁ μὲν.
- Pag. 116.** l. 7. Scribe αὐτῶν pro αὐτῶν.
- Pag. 122.** l. 23. Scribe ἀπολύτην pro ἀπολυτήν.
- Pag. 142.** l. 2. Scribe διαφόρως pro διαφόρης, et ἀκάνθης pro ἀκάνθως.
- Pag. 148.** l. 14. Scribe γῆ pro γῆ.
- Pag. 154.** l. 9. Repone τὸ ἅγιον pro τὸν ἅγιον.
- Pag. 168.** l. 9. ante fin. Repone 8 pro 7.
- Pag. 172.** l. 5. Scribe δ pro δ. — l. 19. Scribe τυγχάνειν pro τυγάνειν.
- Pag. 174.** l. 11. Scribe ὑποπέκτον.
- Pag. 176.** l. 24. Acue μυθώδη.
- Pag. 180.** l. 11. ante fin. Scribe ἀγνεῖαι.
- Pag. 210.** l. 12. Corrige συντόμοις pro συντομοῖς.
- Pag. 220.** l. 2. Scribe ἀποκεκληρωμένη.
- Pag. 224.** l. 3. ante fin. Corrige ὀνομασποῖας.
- Pag. 226.** l. 8. Virgulam post οὐχ positam voci νόσης postpone.
- Pag. 234.** l. 22. Corrige βιάζου pro βιάρου.
- Pag. 242.** l. 5. ante fin. Scribe παρά σου pro παρά σοῦ.
- Pag. 268.** In annotat. col. 1. lin. 3. repone ἐντός pro ἐντος.
- Pag. 270.** l. 25. Scribe αὐτοῦμνηγορία.
- Pag. 278.** l. 9. Scribe δ pro ο.
- Pag. 290.** l. 11. Virgulam post ἀγγέλους adde.
- Pag. 294.** l. 4. ante fin. Virgula pro puncto melius reposita scribe Ἐπειδήπερ pro ἐπειδήπερ.
- Pag. 296.** l. 22. Scribe ἐμπίκτον.
- Pag. 298.** l. 3. Scribe καὶ pro Καὶ, virgula melius pro puncto reposita.
- Pag. 304.** l. 10. ante fin. Tolle punctum post περισσίσαι, repone virgulam et scribe καὶ pro Καὶ.

- Pag. 306.** l. 4. Virgula pro puncto reposita scribe ε' pro ᾽.
- Pag. 316.** l. 5. Scribe νέμοντας pro νέμοντος. — l. 6. Corrige ἰδου-
λατρεία.
- Pag. 320.** l. 25. Scribe γυνή pro γυνή.
- Pag. 337.** l. 9. ante fin. Repone perscripsisti pro perscripsisti.
- Pag. 338.** l. 3. Scribe ὀσοδηκοτῶν.
- Pag. 364.** l. 6. Rescribe γγένηται pro γγένηται.
- Pag. 368.** l. 8. ante fin. Scribe θανάτου. — l. 7. ante fin. Scribe π
pro παρ.
- Pag. 392.** l. 10. Rescribe τὸ pro τὸν.
- Pag. 396.** l. 1. Scribe ἡγμαλωταύτα.
- Pag. 404.** l. 24. Adde virgulam post φαῖλα.
- Pag. 408.** l. 10 et 6. ante fin. Scribe δυσχυρίζονται.
- Pag. 414.** l. 5. Scribe χρεία pro χρεία.
- Pag. 422.** l. 3 et 4. Scribe γένηται pro γέννηται.
- Pag. 428.** l. 2. Scribe οὔταρ. — l. 9. Repone κῶνον pro κῶνα.
- Pag. 432.** l. 9. ante fin. Scribe γένηται pro γέννηται.

I.

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE.

(NUMERI SIGNIFICANT PAGINAS EDIT. PETAV. IN MARGINE EXPRESSAS.)

Genesis.	
Cap. 1. — pag.	72. 60. 615. 540. 659. 891. 1012.
— — 1 —	60. 250. 808. 611.
— — 6 —	859.
— — 11 —	946.
— — 16 —	859. 668.
— — 24 —	859. 541.
— — 26 —	6 28. 62. 475. 388. 392. 634. 778. 880. 859. 914. 919.
— — 27 —	542. 813.
— — 28 —	546. 389. 400.
— — 31 —	681.
Cap. 2. — —	152. 1096. 1058.
— — 2 —	6.
— — 7 —	546. 813. 542.
— — 13 —	618.
— — 14 —	1051.
— — 16 —	545.
— — 17 —	582. 583.
— — 18 —	668. 225.
— — 21 —	1051. 406. 594.
— — 22 —	668.
— — 23 —	668. 546.
— — 25 —	768.
Cap. 3. — —	666. 459. 573. 757. 571.
— — 2 —	1065.
— — 4 —	369.
— — 5 —	412. 677. 269. 280.
— — 7 —	460. 1065.
— — 9 —	778.
— — 15 —	1051. 274.
— — 16 —	364. 419.
— — 19 —	269.
— — 20 —	1050.
— — 21 —	528 547.
Cap. 4. — pag.	9. 603.
— — 1 —	768. 287.
— — 7 —	493.
— — 9 —	280. 296. 677.
— — 10 —	478. 25.
— — 11 —	279.
Cap. 5. — —	4. 286. 287.
— — 22 —	1059.
— — 24 —	25. 592. 698.
— — 29 —	159.
Cap. 6. — —	251.
— — 2 —	544.
— — 5 —	951.
— — 14 —	423. 778.
— — 15 —	252.
Cap. 7. — —	5. 288.
Cap. 8, 21 —	805. 1034.
Cap. 9. — —	5. 946.
— — 3 —	39. 814.
— — 20 —	523.
— — 21 —	400.
Cap. 10. — —	7. 289.
— — 2 —	7.
Cap. 11. — —	286. 288. 472.
— — 11 —	473.
— — 28 —	8.
Cap. 14, 18 —	469. 472. 475. 1059.
Cap. 15, 18 —	153. 409.
— — 16 —	702. 704.
— — 19 —	251.
Cap. 16, 3 —	251.
Cap. 17. — —	9.
— — 12 —	251.
— — 17 —	153.
Cap. 18. — —	1070.
— — 11 —	25.
— — 25 —	388.
— — 27 —	382.

Cap. 19, 5 pag. 363.
 — — 11 — 349.
 — — 24 — 28. 832. 830.
 — — 25 — 832.
 — — 33 — 400.
 Cap. 21, 1 — 25.
 Cap. 22, 12 — 574.
 Cap. 24, 22 — 251.
 — — 55 — 251.
 Cap. 25. — — 9.
 — — 6 — 1084.
 — — 30 — 401.
 Cap. 28, 19 — 1059.
 Cap. 29. — — 1071.
 Cap. 32. — — 10.
 — — 28 — 1038.
 Cap. 38. — — 93.
 — — 9 — 521.
 Cap. 39. — — 1066. 99.
 Cap. 42, 3 — 251.
 Cap. 46. — — 10. 17.
 Cap. 49, 9 — 146. 1044. 332.
 — — 10 — 695. 45. 118.
 — — 29 — 25.
 Cap. 50. — — 28.
 — — 25 — 25.

Exodus.

Cap. 1, 7 — 18.
 Cap. 2. — — 692. 1055. 1071.
 — — 19 — 150.
 Cap. 3, 2 — 736.
 Cap. 3, 6 — 32. 778.
 — — 13 — 786.
 — — 14 — 296. 519. 795. 797. 859.
 Cap. 4. — — 909.
 — — 3 — 596.
 — — 4 — 25.
 — — 7 — 600.
 — — 21 — 945.
 — — 25 — 152.
 Cap. 6, 13 — 1045.
 Cap. 7. — — 599.
 Cap. 8. — — 599.
 — — 17 — 596.
 Cap. 9. — — 599.
 Cap. 10. — — 599.
 Cap. 11. — — 599.
 — — 2 — 691.
 Cap. 12. — — 599.

Cap. 12, 5 pag. 483. 824.
 Cap. 13. — — 599. 758.
 — — 2 — 181.
 — — 13 — 1051.
 Cap. 14. — — 599.
 — — 18 — 600.
 — — 21 — 332.
 Cap. 15. — — 1079.
 — — 1 — 1075. 100. 806.
 — — 20 — 251.
 — — 27 — 1081.
 Cap. 16, 1 — 251.
 — — 14 — 332.
 — — 24 — 347.
 Cap. 20. — — 703.
 — — 3 — 44. 514.
 — — 4 — 921. 759.
 — — 12 — 510.
 — — 13 — 220.
 — — 16 — 693.
 — — 17 — 691.
 Cap. 23, 14 — 29.
 — — 17 — 123.
 Cap. 24, 4 — 252.
 — — 18 — 1048.
 Cap. 25. — — 704.
 — — 5 — 454.
 Cap. 26, 1 — 251.
 — — 8 — 251.
 Cap. 28, 4 — 252.
 — — 17 — 251.
 — — 36 — 529.
 Cap. 29, 8 — 252.
 Cap. 30. — — 890.
 Cap. 32, 4 — 400.
 Cap. 33, 20 — 253.
 Cap. 34, 29 — 194.

Leviticus.

Cap. 11, 28 — 26.
 Cap. 14, 8 — 580.
 Cap. 20, 9 — 220.
 Cap. 22, 18 — 360.
 Cap. 23, 15 — 453.
 Cap. 24, 20 — 216.

25, 9

12

Cap. 11, 27 pag. 1081.
 Cap. 12, 7 — 404.
 Cap. 13, 32 — 702.
 Cap. 16. — — 600.
 Cap. 17, 8 — 25.
 Cap. 19, 2 — 156.
 Cap. 20, 6 — 781.
 — — 11 — 332.
 Cap. 21, 8 — 273.
 Cap. 25, 15 — 474.

Deuteronomion.

Cap. 1, 1 — 9.
 Cap. 5, 17 — 700.
 — — 27 — 1036.
 Cap. 6, 4 — 514. 519. 608. 895.
 Cap. 11, 29 — 25.
 Cap. 14, 2 — 769.
 Cap. 16, 16 — 29.
 Cap. 18. — — 20.
 — 15 — 832. 853. 464. 698. 760.
 Cap. 21, 22 — 700.
 — 23, 13 — 1010.
 — 25, 4 — 356.
 — 27. — — 420.
 — 28 — 123.
 28, 66 — 75.
 30, 15 — 583. 750.
 32, 2 — 786. 889.
 — 7 — 456.
 — 39 — 552. 553.
 — 42 — 786.
 — 49 — 600.
 33, 6 — 26.
 34. — — 28.

Liber Iosuae.

1. — — 90. 675. 758.
 1 — 474.
 vitiosus 1, 8 — 252.
 8 — 252.
 12 — 421.
 — — 25.
 12 — 332. 702.

Indices.

055.

— rum.

Cap. 2, 26 pag. 781.
 Cap. 8, 7 — 692.
 Cap. 9, 2 — 781.
 — — 9 — 405.
 — — 16 — 692.
 — — 22 — 252.
 Cap. 13, 14 — 772.
 Cap. 16, 10 — 251.
 — — 11 — 251.
 Cap. 20, 15 — 252.

III Liber Regum.

Cap. 1, 1 — 768.
 Cap. 4, 29 — 718. 744.
 Cap. 11, 31 — 251.
 Cap. 17. — — 1070.
 — — 6 — 1009.
 Cap. 18, 31 — 252.
 — — 38 — 332.
 Cap. 22, 21 — 897.
 Cap. 23, 2 — 898.

IV Liber Regum.

Cap. 2. — — 1062.
 — — 11 — 598.
 Cap. 4. — — 1075.
 Cap. 6, 18 — 349.
 Cap. 17, 25 — 22.
 — — 33 — 25.
 Cap. 18, 1 — 158.

I Paralipomenon.

Cap. 29, 11 — 786. 787.

II Paralipomenon.

Cap. 33, 13 — 500.

Esther.

Cap. 13, 9 — 818

Hiob.

Cap. 2, 10 — 1061.
 Cap. 6. — — 758.
 Cap. 7, 5 — 580.
 Cap. 10, 14 — 951.
 Cap. 12, 12 — 1021.
 Cap. 14, 4 — 493.
 Cap. 18, 36 — 1050.
 Cap. 28, 12 — 744.
 Cap. 34, 3 — 1021.

Cap. 38, 7 pag. 611.

— — 11 — 151.

— — 28 — 850. 896.

Cap. 39, 3 — 356.

Cap. 40, 8 — 574.

Psalmi.

Ps. 1. — — 538.

— — 3 — 90. 97.

— — 7 — 538.

Ps. 6, 3 — 338.

Ps. 7, 14 — 545. 601.

— — 15 — 601. 1048.

— — 17 — 101. 991.

Ps. 8, 3 — 241. 714.

— — 5 — 558.

Ps. 10, 6 — 897.

Ps. 13, 2 — 253.

Ps. 14, 18 — 612.

Ps. 15, 10 — 594. 789. 790.

— — 15 — 1023. 1099. Anac. 155.

Ps. 18, 1 — 897.

— — 2 — 241.

— — 5 — 507.

— — 9 — 877.

— — 13 — 584. 588.

Ps. 21, 1 — 792.

— — 9 — 1010.

— — 15 — 538.

— — 17 — 792.

— — 18 — 792.

— — 19 — 792.

Ps. 27, 3 — 875.

Ps. 28, 1 — 841.

— — 9 — 422.

Ps. 29, 1 — 602.

Ps. 30, 19 — 839.

Ps. 32, 6 — 757. 832. 921.

— — 9 — 895.

Ps. 33, 6 — 66.

Ps. 35, 7 — 852.

— — 10 — 377. 985.

Ps. 36, 7 — 356.

Ps. 39, 6 — 814.

Ps. 41, 9 — 282.

Ps. 42, 1 — 1079.

— — 3 — 891.

Ps. 44, 2 — 836.

— — 14 — 1079

— — 23 — 558.

Ps. 49, 13 pag. 692. 360.

— — 14 — 692.

— — 16 — 525.

Ps. 50, 19 — 692.

Ps. 51, 4 — 774.

Ps. 57, 5 — 596.

— — 6 — 538.

Ps. 58, 6 — 895.

Ps. 63, 8 — 101. 757.

Ps. 65, 10 — 571.

Ps. 67, 2 — 738.

Ps. 68, 3 — 265.

Ps. 71, 6 — 889.

Ps. 72, 8 — 878.

Ps. 73, 14 — 98. 709.

Ps. 74, 11 — 76.

Ps. 76, 2 — 852.

Ps. 77, 25 — 599.

— — 39 — 897.

— — 70 — 1013.

Ps. 80, 10 — 895.

Ps. 81, 6 — 896.

Ps. 86, 3 — 1080.

Ps. 87, 6 — 790.

— — 10 — 562.

Ps. 88, 4 — 888.

— — 7 — 755. 776.

Ps. 90, 11 — 289.

Ps. 92, 1 — 790. 1027.

Ps. 93, 11 — 939. 956.

Ps. 94, 10 — 363.

Ps. 101, 1 — 67.

— — 27 — 555.

Ps. 102, 16 — 897.

Ps. 103, 4 — 553.

— — 10 — 892.

— — 14 — 967.

— — 29 — 897.

— — 30 — 555.

Ps. 104, 4 — 897.

Ps. 106, 6 — 1099. Anaceph. 155

— — 16 — 888.

Ps. 108, 8 — 283.

Ps. 107, 24 — 276.

Ps. 109, 1 — 977. 778. 833.

— — 3 — 610. 733. 833.

— — 4 — 117. 468. 470.

Ps. 110, 1 — 883.

Ps. 112, 1 — 714.

Ps. 114, 6 — 714.

Ps. 115, 10 pag. 881.
 — — 11 — 408. 982.
 Ps. 118, 46 878.
 — — 48 — 877.
 — — 67 — 828.
 — — 89 — 609.
 — — 91 — 739.
 — — 108 — 901.
 Ps. 131, 11 — 117.
 Ps. 134, 15 — 998.
 Ps. 138, 16 — 156.
 Ps. 142, 11 — 898.
 Ps. 143, 6 — 804.
 — — 15 — 878.
 Ps. 144, 15 — 857.
 Ps. 145, 7 — 540. 567.
 Ps. 146, 6 — 1013.
 — — 9 — 356.
 Ps. 147, 18 — 892.
 Ps. 150. — — 897.

Proverbia Solomonis.

Cap. 1, 8 — 912.
 Cap. 4, 27 — 769. 1054.
 Cap. 5, 3 — 1065.
 — — 12 — 90.
 — — 14 — 125.
 Cap. 6, 8 — 1071.
 Cap. 8, 12 — 743. 853. 744.
 — — 21 — 756.
 — — 22 — 738. 743. 745. 747. 854.
 879. 867.
 — — 23 — 854.
 — — 24 — 854.
 — — 25 — 854.
 — — 26 — 854.
 — — 27 — 854.
 — — 28 — 854.
 — — 29 — 854.
 — — 30 — 854. 840.
 Cap. 9, 1 — 745.
 Cap. 20, 27 — 903.
 Cap. 21, 9 — 1066.
 Cap. 22, 2 — 701.
 Cap. 23, 3 — 401. 1071.
 — — 29 — 400.
 Cap. 24, 27 — 602.

Ecclesiastes.

Cap. 1, 15 — 348.

Cap. 7, 1 pag. 72.
 — — 4 — 876.
 — — 9 — 781.
 — — 24 — 880.
 — — 29 — 420.
 — — 30 — 1020.
 Cap. 9, 16 — 744. 876.
 Cap. 10, 1 — 298.
 Cap. 14, 5 — 944.
 — — 16 — 1059.

Canticum.

Cap. 1, 2 — 1079.
 — — 5 — 1079.
 — — 14 — 1096. Anaceph. 152.
 Cap. 2, 10 — 793. 500. 261.
 — — 11 — 500.
 — — 13 — 501.
 — — 14 — 261.
 Cap. 3, 6 — 1079.
 Cap. 4, 8 — 1079.
 Cap. 5, 2 — 261.
 Cap. 6, 7 — 1076. 1080. 1094.
 — — 8 — 261. 1083.
 — — 9 — 1079.
 — — 12 — 1013.

Esaias.

Cap. 1, 2 — 841. 850. 851. 896. 944.
 — — 3 — 252.
 — — 12 — 833. 692. 1009.
 — — 19 — 36. 415. 570.
 Cap. 2, 3 — 998. 1078.
 Cap. 4, 4 — 897.
 Cap. 5, 20 — 278. 752.
 Cap. 6, 3 — 894. 899.
 — — 5 — 818.
 Cap. 7, 14 — 1063. 1005. 1029. 115.
 156. 833. 465. 1001.
 Cap. 8, 1 — 156.
 — — 3 — 1048. 1063.
 — — 4 — 1085.
 — — 6 — 261. 806.
 Cap. 9, 5 — 153. 758.
 — — 6 — 841. 895.
 Cap. 10, 15 — 64.
 Cap. 11, 2 — 894.
 — — 8 — 877.
 Cap. 13, 4 — 784.
 Cap. 14, 12 — 544.

Cap. 38, 7 pag. 611.
 — — 11 — 151.
 — — 28 — 850. 896.
 Cap. 39, 8 — 356.
 Cap. 40, 8 — 574.

Psalmi.

Ps. 1. — — 533.
 — — 3 — 90. 97.
 — — 7 — 538.
 Ps. 6, 3 — 338.
 Ps. 7, 14 — 545. 601.
 — — 15 — 601. 1048.
 — — 17 — 101. 991.
 Ps. 8, 3 — 241. 714.
 — — 5 — 558.
 Ps. 10, 6 — 897.
 Ps. 13, 2 — 253.
 Ps. 14, 18 — 612.
 Ps. 15, 10 — 594. 789. 790.
 — — 15 — 1023. 1099. Anac. 155.
 Ps. 18, 1 — 897.
 — — 2 — 241.
 — — 5 — 507.
 — — 9 — 877.
 — — 13 — 584. 588.
 Ps. 21, 1 — 792.
 — — 9 — 1010.
 — — 15 — 538.
 — — 17 — 792.
 — — 18 — 792.
 — — 19 — 792.
 Ps. 27, 3 — 875.
 Ps. 28, 1 — 841.
 — — 9 — 422.
 Ps. 29, 1 — 602.
 Ps. 30, 19 — 839.
 Ps. 32, 6 — 757. 832. 921.
 — — 9 — 895.
 Ps. 33, 6 — 66.
 Ps. 35, 7 — 852.
 — — 10 — 877. 965.
 Ps. 36, 7 — 356.
 Ps. 39, 6 — 814.
 Ps. 41, 9 — 282.
 Ps. 42, 1 — 1079.
 — — 3 — 891.
 Ps. 44, 2 — 836.
 — — 14 — 1079
 — — 23 — 553.

Ps. 49, 13 pag. 692. 360.
 — — 14 — 692.
 — — 16 — 525.
 Ps. 50, 19 — 692.
 Ps. 51, 4 — 774.
 Ps. 57, 5 — 596.
 — — 6 — 538.
 Ps. 58, 6 — 895.
 Ps. 63, 8 — 101. 757.
 Ps. 65, 10 — 571.
 Ps. 67, 2 — 738.
 Ps. 68, 3 — 265.
 Ps. 71, 6 — 889.
 Ps. 72, 8 — 878.
 Ps. 73, 14 — 98. 709.
 Ps. 74, 11 — 76.
 Ps. 76, 2 — 852.
 Ps. 77, 25 — 599.
 — — 39 — 897.
 — — 70 — 1013.
 Ps. 80, 10 — 895.
 Ps. 81, 6 — 896.
 Ps. 86, 3 — 1080.
 Ps. 87, 6 — 790.
 — — 10 — 562.
 Ps. 88, 4 — 888.
 — — 7 — 755. 776.
 Ps. 90, 11 — 289.
 Ps. 92, 1 — 790. 1027.
 Ps. 93, 11 — 939. 956.
 Ps. 94, 10 — 363.
 Ps. 101, 1 — 67.
 — — 27 — 555.
 Ps. 102, 16 — 897.
 Ps. 103, 4 — 553.
 — — 10 — 892.
 — — 14 — 967.
 — — 29 — 897.
 — — 30 — 555.
 Ps. 104, 4 — 897.
 Ps. 106, 6 — 1099. Anaceph. 153.
 — — 16 — 888.
 Ps. 108, 8 — 283.
 Ps. 107, 24 — 276.
 Ps. 109, 1 — 977. 778. 833.
 — — 3 — 610. 733. 833.
 — — 4 — 117. 468. 470.
 Ps. 110, 1 — 853.
 Ps. 112, 1 — 714.
 Ps. 114, 6 — 714.

Ps. 115, 10 pag. 881.
 — — 11 — 408. 983.
 Ps. 118, 46 878.
 — — 48 — 877.
 — — 67 — 828.
 — — 89 — 609.
 — — 91 — 739.
 — — 108 — 901.
 Ps. 131, 11 — 117.
 Ps. 134, 15 — 998.
 Ps. 138, 16 — 156.
 Ps. 142, 11 — 898.
 Ps. 143, 6 — 804.
 — — 15 — 878.
 Ps. 144, 15 — 857.
 Ps. 145, 7 — 540. 567.
 Ps. 146, 6 — 1013.
 — — 9 — 356.
 Ps. 147, 18 — 892.
 Ps. 150. — — 897.

Proverbia Solomonis.

Cap. 1, 8 — 912.
 Cap. 4, 27 — 769. 1054.
 Cap. 5, 3 — 1065.
 — — 12 — 90.
 — — 14 — 125.
 Cap. 6, 8 — 1071.
 Cap. 8, 12 — 743. 853. 744.
 — — 21 — 756.
 — — 22 — 738. 743. 745. 747. 854.
                     879. 867.
 — — 23 — 854.
 — — 24 — 854.
 — — 25 — 854.
 — — 26 — 854.
 — — 27 — 854.
 — — 28 — 854.
 — — 29 — 854.
 — — 30 — 854. 840.
 Cap. 9, 1 — 745.
 Cap. 20, 27 — 903.
 Cap. 21, 9 — 1066.
 Cap. 22, 2 — 701.
 Cap. 23, 3 — 401. 1071.
 — — 29 — 400.
 Cap. 24, 27 — 802.

Ecclesiastes.

Cap. 1, 15 — 348.

Cap. 7, 1 pag. 73.
 — — 4 — 876.
 — — 9 — 781.
 — — 24 — 880.
 — — 29 — 420.
 — — 30 — 1020.
 Cap. 9, 16 — 744. 876.
 Cap. 10, 1 — 298.
 Cap. 14, 5 — 944.
 — — 16 — 1059.

Canticum.

Cap. 1, 2 — 1079.
 — — 5 — 1079.
 — — 14 — 1096. Anaceph. 152.
 Cap. 2, 10 — 793. 500. 261.
 — — 11 — 500.
 — — 13 — 501.
 — — 14 — 261.
 Cap. 3, 6 — 1079.
 Cap. 4, 8 — 1079.
 Cap. 5, 2 — 261.
 Cap. 6, 7 — 1076. 1080. 1094.
 — — 8 — 261. 1083.
 — — 9 — 1079.
 — — 12 — 1018.

Esaias.

Cap. 1, 2 — 841. 850. 851. 896. 944.
 — — 3 — 252.
 — — 12 — 833. 692. 1009.
 — — 19 — 36. 415. 570.
 Cap. 2, 3 — 998. 1078.
 Cap. 4, 4 — 897.
 Cap. 5, 20 — 278. 752.
 Cap. 6, 3 — 894. 899.
 — — 5 — 818.
 Cap. 7, 14 — 1063. 1005. 1029. 115.
                     156. 333. 465. 1001.
 Cap. 8, 1 — 156.
 — — 3 — 1048. 1063.
 — — 4 — 1085.
 — — 6 — 261. 806.
 Cap. 9, 5 — 158. 758.
 — — 6 — 841. 895.
 Cap. 10, 15 — 64.
 Cap. 11, 2 — 894.
                     — 8 — 877.
 Cap. 13, 4 — 784.
 Cap. 14, 12 — 544.

Cap. 14, 18 pag. 933.
 — — 14 — 933.
 — — 15 — 933.
 Cap. 26, 2 — 919.
 — — 19 — 478.
 Cap. 28, 10 — 79.
 — — 16 — 758.
 Cap. 29, 11 — 530.
 — — 19 — 145. 218. 772.
 Cap. 40, 28 — 770. 601. 602. 740.
 759.
 Cap. 41, 30 — 816.
 Cap. 42, 1 — 902. 1025. 482. 517.
 772.
 — — 3 — 682. 774.
 Cap. 43, 2 — 574.
 Cap. 44, 6 — 514. 518. 519. 543.
 Cap. 45, 11 — 485.
 — — 13 — 486.
 — — 14 — 486. 481. 485.
 — — 18 — 554.
 Cap. 46, 9 — 187.
 Cap. 48, 16 — 894.
 — — 22 — 248.
 Cap. 50, 6 — 1002.
 Cap. 51, 6 — 555.
 Cap. 52, 2 — 554.
 — — 6 — 655. 66.
 — — 13 — 1096. et Anacephal.
 152.
 Cap. 53, 3 — 466.
 — — 4 — 693.
 — — 7 — 1062. 466. 760.
 Cap. 54, 1 — 203.
 — — 11 — 479.
 — — 17 — 479. 604.
 Cap. 55, 1 — 415.
 Cap. 56, 10 — 1035.
 — — 11 — 96.
 Cap. 57, 15 — 893.
 Cap. 58, 9 — 301.
 — — 14 — 415.
 Cap. 59, 5 — 60.
 — — 20 — 601.
 Cap. 61, 1 — 447. 897.
 Cap. 66. — — 144.
 — — 1 — 816.
 — — 2 — 816.

Hieremias.

Cap. 1, 5 — 713.
 Cap. 3, 3 — 460.
 — — 23 — 755.
 Cap. 6, 20 — 360. 692.
 Cap. 7, 18 — 1065.
 — — 21 — 360.
 — — 28 — 1037.
 Cap. 8, 3 — 558.
 Cap. 9, 21 — 28.
 Cap. 17, 5 — 1027.
 — — 9 — 144. 333. 466.
 Cap. 18, 3 — 550.
 Cap. 22, 30 — 840.
 Cap. 44, 17 — 1065.

Threni Hieremias.

Cap. 3, 34 — 540. 567.

Ezechiel.

Cap. 3, 12 — 1096 et Anacephal.
 153.
 — — 22 — 1096. et Anacephal.
 153.
 — — 27 — 1056.
 Cap. 4, 14 — 405.
 Cap. 37, 1 — 735.
 — — 2 — 735.
 — — 3 — 735.
 — — 4 — 735.
 — — 5 — 735.
 — — 6 — 735.
 — — 7 — 603.
 — — 11 — 538.

Ex apocrypho eius libro Addend. ad p. 601. et 30, 30. p. 155. sq.

Daniel.

Cap. 1. — — 1071.
 Cap. 2. — — 405.
 Cap. 3. — — 574. 755.
 — — 27 — 580.
 Cap. 7, 9 — 816. 1096. et Anacephal. 153.
 — — 13 — 487. 830.
 Cap. 12, 2 — 551. 558.
 — — 9 — 253.
 — — 10 — 253.
 Cap. 13, 42 — 157.

Osee.
 Cap. 1, 11 pag. 615.
 Cap. 2. — — 1085.
 — — 28 — 208.
 Cap. 4, 1 — 258.
 Cap. 8, 4 — 692.
 Cap. 12, 10 — 1096. Anacephal. 152.
 Cap. 14, 10 — 293. 681.

Ioel.
 Cap. 2, 28 — 1004. 1060.

Amos.
 Cap. 4, 13 — 896.
 Cap. 5, 25 — 860. 692.
 Cap. 9, 11 — 558. 559.

Micha.
 Cap. 5, 1 — 333.

Habacuc.
 Cap. 1, 16 — 665.
 Cap. 2, 15 — 998.

Aggaeus.
 Cap. 2, 5 — 742. 965.
 — — 6 — 515. 898.
 — — 9 — 701.

Zacharias.
 Cap. 5. — — 528.
 Cap. 11, 12 — 282.
 Cap. 12, 12 — 1075.

Malachias.
 Cap. 2, 10 — 850.
 Cap. 3, 1 — 325. 833.
 — — 6 — 1002.
 — — 8 — 794.
 — — 14 — 878.

Sapientia Solomonis.
 Cap. 1, 4 — 580.
 — — 7 — 887.
 — — 13 — 543.
 — — 14 — 554.
 Cap. 2, 28 — 557.
 Cap. 3, 1 — 559.
 — — 5 — 573.

Cap. 3, 13 pag. 98.
 Cap. 4, 8 — 713.
 — — 9 — 718.
 — — 10 — 713.
 — — 11 — 713.
 — — 12 — 713. 607.
 Cap. 7, 2 — 451. 562.
 Cap. 9, 14 — 979.

Sirach.
 Cap. 10, 11 — 562.
 Cap. 13, 20 — 228.
 Cap. 14, 5 — 346.
 Cap. 20, 4 — 492.
 Cap. 27, 2 — 499.

Baruch.
 Cap. 3, 35 — 481.
 — — 36 — 481. 487. 755. 776.
 — — 37 — 481. 851.
 — — 38 — 755. 778. 1098. et Anacephal. 154.

I Liber Maccabaeorum.
 Cap. 1. — — 150.

Evangelium Matthaei.
 Cap. 1. — — 424. 427. 881. 745. 746.
 — — — — 1081. 1085.
 — — 17 — 21.
 — — 18 — 115. 1086. 1040.
 — — 19 — 1046.
 — — 20 — 433. 891.
 — — 23 — 1005. 1011.
 — — 25 — 1049.
 Cap. 2. — — 1011. 424.
 — — 2 — 1022.
 — — 7 — 430.
 — — 13 — 430.
 — — 16 — 480. 154. 713.
 — — 17 — 867.
 — — 23 — 123.
 Cap. 3. — — 488. 1098. Anaceph.
 — — — — pag. 154.
 — — 3 — 516. 764.
 — — 4 — 602.
 — — 14 — 516. 1011.
 — — 15 — 255. 1097. Anac. 153.
 — — 16 — 240. 443.
 — — 17 — 516. 878. 951. 1007.

Cap. 4.	pag. 1098. Anaceph. 154.	Cap. 10, 16	pag. 274. 892., haec. 64, 67.
— —	1 — 343.	— —	18 — 818.
— —	2 — 1012.	— —	19 — 628.
— —	3 — 695.	— —	20 — 515. 894.
— —	10 — 759.	— —	24 — 151.
— —	12 — 368.	— —	25 — 113. 992. 160. 161.
— —	18 — 488.	— —	26 — 174.
— —	23 — 439.	— —	27 — 875.
— —	24 — 650.	— —	28 — 538. 538.
— —	25 — 1026.	— —	29 — 857.
Cap. 5.	— 220.	— —	30 — 769.
— —	3 — 701.	— —	32 — 608.
— —	8 — 318.	— —	33 — 72. 464. 840.
— —	13 — 188.	— —	34 — 181.
— —	17 — 449. 59. 346. 152. 219.	— —	36 — 738.
— —	18 — 180.	Cap. 11, 7	— 88.
— —	25 — 106.	— —	11 — 88.
— —	30 — 700.	— —	13 — 1012.
— —	34 — 44.	— —	18 — 143. 888.
— —	39 — 220. 226.	— —	19 — 681.
— —	41 — 783.	— —	25 — 613. 298.
— —	45 — 306. 226. 379. 639.	— —	26 — 366.
— —	46 — 600.	— —	27 — 466. 487. 532. 766. 782. 891. 898. 943. 977. 981.
Cap. 6, 6	— 1073.	— —	28 — 254.
— —	14 — 497.	— —	29 — 795.
— —	20 — 502.	Cap. 12, 5	— 43. 704.
— —	24 — 689.	— —	8 — 159.
— —	25 — 580.	— —	25 — 217.
Cap. 7, 6	— 72.	— —	31 — 464. 968. 977.
— —	15 — 917. 174. 404.	— —	32 — 779. 903. 966.
— —	16 — 933. 944.	— —	36 — 1053.
— —	17 — 623.	— —	43 — 248.
— —	18 — 674.	— —	47 — 139.
— —	22 — 699.	Cap. 13.	— 195.
Cap. 8, 9	— 192.	— —	11 — 363.
— —	11 — 67.	— —	24 — 679.
— —	12 — 536. 538. 652.	— —	25 — 679.
— —	14 — 437.	— —	26 — 679.
— —	23 — 653.	— —	27 — 679.
— —	29 — 414. 650.	— —	28 — 679.
— —	30 — 650.	— —	29 — 679.
— —	31 — 650.	— —	30 — 679. 770.
— —	32 — 650.	— —	31 — 914.
— —	33 — 650.	— —	36 — 679.
Cap. 9.	— 180. 788.	— —	37 — 679.
— —	13 — 425.	— —	38 — 679.
— —	17 — 303.	— —	39 — 679.
Cap. 10.	— 180.	— —	43 — 411. 600.
— —	8 — 183.	Cap. 14.	— 1022.
— —	10 — 1072. 892.		

Cap. 15, 4 pag. 347. 219. 218.
 — 8 — 280. 145.
 — 14 — 690.
 — 19 — 490.
 — 22 — 1064.
 — 24 — 394. 195. 650.
 Cap. 16, 6 — 783.
 — 16 — 500.
 — 17 — 957.
 — 18 — 147. 903. 479. 1077.
     e 500.
 — 23 — 326.
 — 24 — 415.
 — 26 — 586.
 — 27 — 805.
 Cap. 17. — 537. 559. 561.
 — 1 — 240.
 — 5 — 482. 867.
 Cap. 18, 7 — 75.
 — 8 — 490.
 — 10 — 237.
 — 12 — 58.
 — 16 — 797.
 — 21 — 690.
 — 22 — 690.
 Cap. 19. — 16. 19. 781.
 — 4 — 66. 546. 668.
 — 6 — 510. 59. 847.
 — 7 — 668.
 — 8 — 668. 217. 225. 697.
 — 10 — 59.
 — 12 — 491. 524. 711. 211. 81.
 — 13 — 714.
 — 14 — haer. 64, 67.
 — 16 — 194.
 — 17 — 221. 254.
 — 21 — 410.
 — 28 — 600.
 Cap. 20. — 176. 179. 890.
 — 1 — 917.
 — 12 — 788.
 — 19 — 75.
 — 21 — 255.
 — 22 — 74. 742. 781.
 Cap. 21, 9 — 656. 714.
 — 42 — 67.
 Cap. 22, 15 — 787.
 — 23 — 31. 557.
 — 30 — 97. 600. 1082.
 — 42 — 766.

Cap. 22, 44 pag. 656.
 Cap. 23, 5 — 32.
 — 9 — 944.
 — 15 — 36.
 — 29 — 226.
 — 35 — 281.
 — 36 — 698.
 — 37 — 655.
 Cap. 24, 7 — 639.
 — 28 — 597.
 — 35 — 555.
 — 44 — 766.
 — 50 — 227.
 Cap. 25, 1 — 914. 711.
 — 34 — 508.
 — 35 — 701.
 — 41 — 700.
 — 46 — 478. 653.
 Cap. 26. — 180.
 — 15 — 280.
 — 17 — 146.
 — 24 — 382.
 — 29 — 389. 402.
 — 31 — 789.
 — 38 — 194. 771.
 — 50 — 282.
 Cap. 27, 4 — 282.
 — 46 — 194. 771. 789. 790.
 — 47 — 787.
 — 48 — 1082.
 — 52 — 911. 365. 895.
 — 53 — 608 (Add.)
 — 57 — 478.
 — 59 — 598.
 Cap. 28. — 478. 972.
 — 5 — 598.
 — 19 — 50. 475. 515. 780. 848.
     868. 892. 901. 922.
     1000., Anaceph. 137.
     157.

Evangelium Marci.

Cap. 1. — 881. 427.
 — 10 — 428.
 — 11 — 428.
 — 12 — 894.
 — 30 — 437.
 — 34 — 897.
 Cap. 2, 5 — 705.
 Cap. 3. — 437.

Cap. 3, 17 pag. 1038.	Cap. 1, 2 pag. 836.
— — 28 — 779.	— — 26 — 426. 762.
— — 29 — 457. 994.	— — 28 — 1060.
Cap. 4. — 968.	— — 32 — 1048.
Cap. 5. — 893. 783.	— — 33 — 939. 839. 835. 1100.
— — 1 — 650.	— — — Anaceph. 156.
— — 2 — 650.	— — 34 — 115. 765. 890.
— — 3 — 650.	— — 35 — 145. 157. 1047. 465.
— — 4 — 650.	— — — 562. 799. 802.
— — 5 — 650. 897.	— — 42 — 890.
— — 6 — 650.	— — 44 — 516. 1022.
— — 7 — 650.	— — 48 — 158.
— — 8 — 650.	— — 76 — 95.
— — 9 — 650.	— — 80 — 894.
— — 10 — 650.	Cap. 2. — 180. 1001. 1042.
— — 11 — 650.	— — 7 — 1049.
— — 12 — 650. 651.	— — 14 — 1047. 154.
— — 13 — 650. 651.	— — 15 — 1040.
— — 14 — 650.	— — 28 — 196.
— — 20 — 126.	— — 31 — 181.
— — 39 — 372.	— — 35 — 1055. 1043.
Cap. 6, 8 — 892.	— — 36 — 1060.
Cap. 7, 3 — 32.	— — 39 — 430.
— — 10 — 218.	— — 46 — 1039.
— — 11 — 36. 324.	— — 48 — 155.
— — 31 — 126.	— — 49 — 254. 442. 655.
Cap. 9. — 561.	— — 52 — 1019. 1024.
— — 1 — 806.	Cap. 3. — 447.
— — 9 — 400.	— — 17 — 181.
— — 25 — 897.	— — 23 — 155. 432. 439. 444. 766.
Cap. 10, 9 — 506.	— — — 1039.
— — 21 — 181.	— — 30 — 19. (huius edit.)
— — 38 — 255. 781.	— — 35 — 17. (huius edit.)
Cap. 12, 25 — 556. 592.	Cap. 4, 1 — 894.
— — 41 — 701.	— — 10 — 289.
Cap. 13, 8 — 639.	— — 17 — 437.
— — 22 — 301.	— — 18 — 894.
— — 32 — 739. 766. 769.	— — 22 — 155.
Cap. 14, 24 — 1032.	— — 27 — 399.
— — 44 — 280.	— — 38 — 437.
— — 51 — 1045.	— — 41 — 933.
Cap. 15, 21 — 70.	Cap. 5, 3 — 438.
— — 34 — 743.	— — 8 — 438.
— — 37 — 771.	— — 14 — 312. 322. 663.
Cap. 16, 6 — 598. 478. 790.	— — 21 — 1086.
— — 19 — 886. 517.	— — 24 — 312. 322.
	— — 35 — 1104.
Evangelium Lucae.	Cap. 6. — 158. 437.
Cap. 1. — 426. 428. 1001. 1060.	— — 1 — 452. 702.
— — — 1063.	— — 3 — 312. 329.

Cap. 6, 5 pag. 323.	Cap. 11, 42 pag. 313. 333.
— 6 — 312.	— 46 — 347.
— 16 — 312. 323.	— 47 — 318.
— 19 — 323. 312.	— 49 — 313. 333.
— 20 — 312.	— 50 — 343.
— 22 — 655.	— 52 — 530. 347.
— 23 — 325. 312. 655.	— 56 — 343.
— 46 — 38.	Cap. 12, 1 — 690.
Cap. 7, — 393. 733.	— 4 — 314. 333.
— 8 — 192.	— 6 — 359.
— 9 — 325. 312.	— 7 — 769.
— 23 — 325. 312.	— 8 — 314. 334.
— 27 — 325. 312.	— 9 — 464.
— 35 — 196.	— 28 — 314. 334.
— 36 — 312. 325.	— 30 — 314. 334.
— 44 — 312. 325.	— 31 — 314. 334.
Cap. 8, — 733. 1064.	— 35 — 767.
— 3 — 503.	— 38 — 314. 335.
— 10 — 205.	— 46 — 314. 335.
— 19 — 312.	— 50 — 734. 255. 305.
— 20 — 1041. 1042.	— 58 — 314. 335.
— 24 — 968. 326. 312. 1012.	Cap. 13, 1 — 314. 336.
— 1022.	— 16 — 314. 336.
— 27 — 653.	— 26 — 699.
— 30 — 897.	— 27 — 769.
— 31 — 739. 897.	— 28 — 314. 336.
— 41 — 194.	— 29 — 337. 314.
— 42 — 327. 312.	— 32 — 897.
Cap. 9, 16 — 313. 327.	Cap. 14, 15 — 652.
— 22 — 313. 327.	— 26 — 347. 510.
— 27 — 805.	— 27 — 181.
— 30 — 313. 327.	Cap. 15, 8 — 195.
— 35 — 313. 328.	— 11 — 315. 333.
— 40 — 313. 328.	Cap. 16, — 559.
— 44 — 313. 328.	— 16 — 315. 695. 333.
— 57 — 194.	— 22 — 315. 333.
— 60 — 195.	— 25 — 315. 333.
Cap. 10, 7 — 1072.	— 29 — 315. 333.
— 16 — 413.	Cap. 17, 10 — 315. 339.
— 18 — 681.	— 12 — 315. 339.
— 19 — 422. 373.	— 22 — 315. 339.
— 21 — 329. 60. 254. 313.	— 37 — 305.
— 22 — 468. 437.	Cap. 18, 6 — 1034.
— 26 — 313. 329.	— 12 — 23 (huius edit.)
— 30 — 394.	— 18 — 315. 690. 333.
Cap. 11, 5 — 313. 330.	— 19 — 742.
— 11 — 313. 330.	— 31 — 315. 340.
— 19 — 394.	— 35 — 315. 340.
— 27 — 1001.	Cap. 19, 5 — 195.
— 30 — 313. 321.	— 29 — 316. 340.

Cap. 19, 42	pag. 254. 656.
— — 46	— 316. 340.
Cap. 20.	— 390.
— — 2	— 254.
— — 9	— 316. 341.
— — 17	— 316. 341.
— — 19	— 316. 341.
— — 37	— 316. 341.
Cap. 21, 8	— 301.
— — 15	— 1020.
— — 18	— 316. 342.
— — 21	— 316. 342.
— — 34	— 401.
Cap. 22, 8	— 675.
— — 4	— 342.
— — 8	— 343.
— — 15	— 449. 316. 344.
— — 16	— 345. 316.
— — 19	— 302.
— — 30	— 652. 1022.
— — 35	— 316. 345.
— — 41	— 316. 345.
— — 42	— 784.
— — 43	— 742.
— — 44	— 785.
— — 47	— 316. 345.
— — 50	— 316. 345.
— — 63	— 316. 346.
Cap. 23, 2	— 316. 317. 346.
— — 33	— 317. 347.
— — 39	— 653.
— — 40	— 675.
— — 43	— 317. 347.
— — 46	— 317. 771. 894.
— — 50	— 317.
— — 55	— 1064.
— — 56	— 317.
Cap. 24, 5	— 348. 317. 783.
— — 25	— 348. 317.
— — 31	— 317. 349.
— — 39	— 349. 317. 1002. 1003.
— — 42	— 652. 143.
— — 46	— 67.
— — 51	— 386.

•
Evangelium Ioannis.

Cap. 1.	— 434. 440.
— — 1	— 148. 196. 424. 379. 384. 465. 475. 609. 747. 795.

		831. 836. 854. 858. 869.
		894. 923. 934. 965.
Cap. 1, 3	pag. 317. 611. 741. 778. 831.	
— — 4	— 894.	
— — 5	— 749. 679.	
— — 6	— 887. 898. 889. 921.	
— — 8	— 756.	
— — 9	— 519. 891.	
— — 10	— 678.	
— — 11	— 654. 655.	
— — 12	— 707. 850. 851. 957.	
— — 13	— 1066. 562.	
— — 14	— 198. 424. 1003. 1022. 441. 610. 611. 612. 753.	
— — 16	— 699. 757. 882.	
— — 18	— 923. 817. 624.	
— — 23	— 148.	
— — 27	— 762. 763. 723.	
— — 29	— 438. 696.	
— — 30	— 441.	
— — 32	— 516.	
— — 33	— 443.	
— — 36	— 758.	
— — 43	— 443.	
— — 45	— 889.	
Cap. 2.	— 1082.	
— — 1	— 437. 439. 441. 443. 1045.	
— — 4	— 1061.	
— — 11	— 443.	
— — 15	— 655.	
— — 16	— 148.	
— — 17	— 656.	
— — 19	— 298. 602.	
— — 22	— 227.	
Cap. 3, 6	— 894.	
— — 8	— 898.	
— — 12	— 89.	
— — 13	— 911. 486. 487.	
— — 14	— 274.	
— — 16	— 471.	
— — 18	— 763.	
— — 20	— 1083.	
— — 36	— 796. 894.	
Cap. 4, 6	— 770. 1011.	
— — 12	— 613.	
— — 13	— 890.	
— — 14	— 777.	
— — 20	— 677.	
— — 22	— 677.	

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE.

689

Cap. 4, 24 pag. 895.	Cap. 8, 44 pag. 279. 295. 677.
— 42 — 680.	— 50 — 682.
Cap. 5. — 158.	— 56 — 67. 467. 655.
— 8 — 702.	Cap. 9. — 158. 1012.
— 12 — 162.	— 6 — 806. 1012.
— 17 — 66. 702. 822.	— 22 — 806.
— 18 — 919. 614.	Cap. 10, 2 — 474.
— 19 — 542. 678. 695. 803. 865.	— 9 — 758.
882. 854. 855. 857.	— 14 — 697.
— 20 — 804.	— 15 — 282.
— 21 — 841. 919. 782.	— 18 — 384. 771.
— 22 — 768. 769.	— 30 — 482. 483. 515. 532. 826.
— 23 — 377. 516. 775. 884. 965.	832.
977.	— 32 — 781.
— 26 — 841. 754. 857.	— 33 — 777.
— 29 — 1101. Anaceph. 156.	— 36 — 414. 867.
— 31 — 614.	— 38 — 514.
— 32 — 858.	Cap. 11. — 788. 898.
— 36 — 858.	— 36 — 652.
— 37 — 775.	— 39 — 372.
— 43 — 412.	— 43 — 1022.
— 44 — 682.	Cap. 12. — 968.
— 46 — 59. 67. 801. 338. 693.	— 6 — 292.
— 54 — 775.	— 13 — 682.
Cap. 6, 14 — 518.	— 21 — 158.
— 15 — 117.	— 24 — 305. 597.
— 27 — 1070.	— 27 — 771. 784. 194.
— 44 — 777. 782.	— 28 — 753. 764.
— 48 — 859.	— 31 — 681.
— 51 — 472. 890.	— 32 — 680.
— 53 — 89.	— 35 — 1083.
— 54 — 428.	— 41 — 148.
— 57 — 612. 857.	— 49 — 923.
— 70 — 279. 296. 677. 282.	Cap. 13, 6 — 145.
Cap. 7, 4 — 1042.	— 7 — 227.
— 5 — 1041.	— 18 — 282.
— 8 — 747.	— 23 — 1062.
— 14 — 447.	Cap. 14, 6 — 75. 756. 824. 777. 753.
— 19 — 764.	755. 895.
— 20 — 1036.	— 8 — 488.
— 25 — 447.	— 9 — 486. 532. 613. 863. 614.
— 37 — 747.	919. 977.
— 38 — 777.	— 10 — 377. 483. 608. 532. 610.
— 43 — 1036.	743. 793. 836. 616. 884.
Cap. 8, 12 — 519.	— 12 — 775.
— 14 — 613.	— 13 — 753.
— 17 — 613.	— 15 — 902. 877.
— 18 — 613. 614.	— 6 — 894.
— 40 — 676. 463. 260.	— 17 — 756. 898.
— 41 — 279. 280.	— 18 — 788.

Cap. 14, 28	pag. 894.	Epistula Pauli ad Romanos	
— — 28	— 516. 519. 740. 775.	Cap. 1, 4	pag. 467. 893. 1100. Anaceph. 156.
— — 30	— 880.	— — 14	— 16.
Cap. 15, 1	— 890. 890.	— — 18	— 71. 81.
— — 4	— 752. 757.	— — 21	— 985.
— — 20	— 161.	— — 25	— 532. 759. 895. 921. 933. 1062.
— — 26	— 618. 774. 776. 780. 788. 833. 918. 955. 975. 979. 891. 900.	— — 26	— 98.
Cap. 16, 7	— 482. 635.	— — 27	— 93. 101.
— — 8	— 675.	— — 31	— 585.
— — 10	— 488.	Cap. 2, 12	— 318. 368.
— — 13	— 981. 988. 887. 898.	— — 20	— 369. 318.
— — 14	— 412. 483. 613. 674. 891.	— — 25	— 318. 369.
— — 15	— 715. 782. 985. 964.	— — 29	— 893.
— — 28	— 610. 619. 733. 775. 614. 836. 867. 923. 947. 951. 880. 884.	Cap. 3, 8	— 93.
— — 32	— 788.	— — 11	— 253.
Cap. 17, 3	— 80. 519. 751. 753. 917. 921. 1025.	— — 12	— 253.
— — 4	— 486. 775.	— — 20	— 891.
— — 5	— 482.	— — 24	— 509.
— — 11	— 279.	Cap. 4, 3	— 678.
— — 12	— 793.	— — 19	— 581.
— — 21	— 488.	— — 24	— 782.
— — 22	— 488. 794.	Cap. 5, 1	— 895.
— — 23	— 743.	— — 6	— 318.
Cap. 18, 20	— 314.	— — 14	— 693.
— — 28	— 1002.	— — 20	— 1050.
— — 36	— 119.	Cap. 6, 9	— 49. 453. 519. 765. 731. 1012. 1027. 1100. Anaceph. 136 et 156.
Cap. 19, 24	— 1010.	— — 12	— 578. 580.
— — 27	— 115.	— — 19	— 578.
— — 33	— 771.	Cap. 7, 5	— haeres. 64, 50.
— — 38	— 1002.	— — 7	— 582.
Cap. 20.	— 791. 1002. Anac. 137.	— — 9	— 581. 574.
— — 17	— 97. 1075. 740. 777. 778. 957.	— — 12	— 221. 318. 369. 583.
— — 19	— 791. 912.	— — 14	— 583.
— — 23	— 754. 902.	— — 15	— 583. 587.
— — 24	— 252.	— — 18	— 587.
— — 26	— 49. 593. 1042.	— — 22	— 589. 888.
— — 27	— 593.	— — 23	— 577.
— — 28	— 1005.	Cap. 8, 1	— 1100. Anaceph. 156.
Cap. 21.	— 143.	— — 3	— 889. 855. 852. 890.
— — 15	— 500.	— — 4	— 318. 370. haer. 64, 50.
— — 16	— 500.	— — 7	— 577.
— — 17	— 500.	— — 8	— haeres. 64, 50.
— — 20	— 1062.	— — 9	— 756.
		— — 11	— 890. 579. 486. 536. 539. 579. 580. 589.

Cap. 8, 14 pag. 890.
 — — 15 — 841.
 — — 19 — 554.
 — — 22 — 854.
 — — 23 — 893.
 — — 26 — 893. 472. 711.
 — — 33 — 352.
 — — 34 — 893.
 — — 35 — 552. 553.
 Cap. 9, 4 — 977.
 — — 5 — 1005. 481.
 — — 20 — 551. 896. 985.
 — — 21 — 551.
 — — 25 — 203.
 Cap. 10, 4 — 318. 369. 370.
 — — 9 — 41. 742.
 — — 65 — 1025.
 Cap. 11, 8 — 897.
 — — 16 — 195
 — — 33 — 203. 498. 784. 852. 880.
                   943. 969. 988.
 — — 36 — 181.
 Cap. 12, 8 — 980. 1024.
 Cap. 13, 8 — 318. 370.
 Cap. 14, 3 — 507.
 — — 7 — 951.
 Cap. 15, 8 — 892.
 — — 10 — 893.
 — — 16 — 1060.

I. Epist. Pauli ad Corinthios.

Cap. 1, 15 — 181.
 — — 17 — 851.
 — — 19 — 320. 353. 956.
 — — 20 — 744. 852. 939.
 — — 21 — 744.
 — — 23 — 958.
 — — 30 — 889.
 — — 31 — 320.
 Cap. 2, 3 — 882.
 — — 5 — haeres. 64. 50.
 — — 6 — 196. 320. 353.
 — — 9 — 600. 652. 674. 1032.
 — — 10 — 977.
 — — 12 — 880. 893. 895. 897.
 — — 14 — 195. 801. 472. 594. 943.
 — — 15 — 195.
 — — 16 — 1027.
 Cap. 3, 2 — 227.
 — — 13 — 498.

Cap. 3, 16 pag. 752. 893. 902.
 — — 19 — 320. 354. 862.
 — — 20 — 355.
 Cap. 4, 5 — 498.
 — — 15 — 677. 898.
 — — 16 — 694.
 — — 20 — 964.
 Cap. 5, 1 — 706.
 — — 5 — 707.
 — — 7 — 220. 320. 355. 360. 577.
                   907. 910.
 — — 16 — 1100.
 Cap. 6, 10 — 578.
 — — 11 — 898.
 — — 18 — 690. 401. 578.
 — — 16 — 320. 355.
 — — 20 — 699.
 Cap. 7, 2 — 710.
 — — 5 — 496. 1048.
 — — 7 — 711. 1053.
 — — 8 — 211. 492.
 — — 9 — 494.
 — — 10 — 892.
 — — 31 — 555.
 — — 34 — 528. 81. 93. 710.
 — — 35 — 624.
 — — 39 — 498.
 — — 40 — 753. 498.
 Cap. 8, 2 — 881.
 — — 5 — 80. 467. 478.
 — — 6 — 478. 484. 875. 921.
 Cap. 9, 7 — 1072.
 — — 8 — 320. 355.
 — — 9 — 320. 355. 357.
 — — 27 — 602.
 Cap. 10, 1 — 320. 357.
 — — 4 — 758.
 — — 5 — 358.
 — — 11 — 227.
 — — 19 — 320. 358.
 — — 22 — 893.
 — — 31 — 718.
 Cap. 11, 1 — 161. 418. 585.
 — — 2 — 511.
 — — 3 — 274. 984.
 — — 10 — 194.
 — — 14 — 320. 361. 666. 814.
                   1073.
 — — 19 — 905. 1074.
 — — 24 — 801.

Cap. 5, 1 pag. 787.

— — 5 — 1083.

— — 23 — 581.

II. Epistula Pauli ad Thessa- lonicenses.

Cap. 2, 2 — 673.

Cap. 3, 10 — 665. 1070.

I. Epist. Pauli ad Timotheum.

Cap. 1, 4 — 173. 223. 1031.

— — 7 — 298. 419. 424. 485.

— — 9 — 698. 907.

— — 12 — 895.

Cap. 2, 3 — 889.

— — 5 — 157. 324. 467. 711.

— — 14 — 419.

Cap. 3, 2 — 496.

— — 15 — 393. 1077.

— — 16 — 894.

Cap. 4, 1 — 409. 206. 893. 1034.
1055.

— — 2 — 98. 236. 716.

— — 3 — 716.

— — 4 — 716.

— — 5 — 716.

— — 14 — 908.

Cap. 5, 1 — 909.

— — 11 — 411. 67. 511. 715.

— — 14 — 67. 511.

— — 19 — 910.

Cap. 6, 4 — 997.

— — 8 — 1072.

— — 10 — 690.

— — 20 — 846.

— — 26 — 895.

II. Epist. Pauli ad Timotheum.

Cap. 1, 15 — 298.

— — 19 — 769.

Cap. 2, 15 — 666.

Cap. 3, 1 — 409. 98.

— — 6 — 93. 224.

— — 8 — 679.

— — 15 — 362.

Cap. 4, 3 — 905. 996.

— — 4 — 296.

— — 10 — 427.

Cap. 6, 10 — 858. 867.

Epistula Pauli ad Titum.

Cap. 1, 12 pag. 362.

Cap. 2, 10 — 894.

— — 11 — 387. 894.

Cap. 3, 10 — 248.

Epistula Pauli ad Philemonem.

Cap. 1, 1 — 892.

Epistula ad Hebraeos.

Cap. 1, 6 — 800. 979.

— — 14 — 294.

Cap. 2, 5 — 761.

— — 14 — 787.

— — 16 — 1001.

Cap. 3, 2 — 738. 760.

Cap. 4, 12 — 376. 784. 815. 944.

Cap. 5, 1 — 760.

— — 12 — 1032.

Cap. 6, 2 — 1032.

— — 8 — 494. 623.

— — 9 — 494.

— — 10 — 603. 119.

Cap. 7, 1 — 468.

— — 3 — 468. 472. 474. 711. 712.
715.

— — 4 — 715. 474.

— — 6 — 470.

— — 8 — 897.

— — 12 — 1033.

— — 14 — 677.

Cap. 8, 1 — 820.

— — 13 — 694. 1032.

Cap. 9, 19 — 695.

— — 26 — 1006.

Cap. 11. — — 1036.

— — 6 — 817. 964. 990.

— — 14 — 1071.

Cap. 12, 13 — 409.

— — 14 — 710.

— — 15 — 548.

— — 28 — 793.

Cap. 13, 4 — 67. 93. 400. 506. 532.
711. 714. 1047.

— — 5 — 790.

— — 8 — 1002.

Epistula Iacobi.

Cap. 1, 27 — 1021.

Cap. 2, 28 pag. 1088.
 Cap. 3, 8 — 814.
 — — 15 — 2. 206.

I. Epistula Petri.

Cap. 2, 21 — 1097.
 — — 22 — 1008. et Anaceph. 153.
 — — 24 — 693.
 Cap. 3, 18 — 1026. 49. 75. 448. 765.
     Anacephal. 136.
 — — 19 — 1002.
 — — 21 — 765.
 Cap. 4, 1 — 75. 1026. 49. Anacephal. 136.
 — — 10 — 133.

II. Epistula Petri.

Cap. 1, 18 — 413.
 — — 19 — 678.
 Cap. 3, 15 — 149.

I. Epistula Ioannis.

Cap. 1, 1 — 763.
 — — 5 — 756.
 Cap. 2, 18 — 403. 97. 424.
 — — 22 — 75. 97. 878.
 Cap. 3, 12 — 281.
 Cap. 4, 1 — 403.
 — — 8 — 870.
 — — 12 — 612. 613.
 Cap. 5, 19 — 681.
 — — 20 — 988.

II. Epistula Ioannis.

Cap. 7. — — 97.
 Cap. 11. — — 248.

Epistula Iudae.

v. 8 — 92. 96.
 — 10 — 92.
 — 12 — 327.

Acta Apostolorum.

Cap. 1. — — 383. 1013. 1080. 1060.
 — — 3 — 652.
 — — 4 — 894.
 — — 5 — 635. 636.
 — — 7 — 674.
 — — 8 — 507.
 — — 11 — 886 409. 518. 708. 802.

Cap. 1, 25 pag. 283.
 Cap. 2, 8 — 635.
 — — 4 — 635.
 — — 5 — 635.
 — — 17 — 1060. 790.
 — — 22 — 121. 51. 260. 467. 1025.
 — — 24 — 790.
 — — 27 — 1099.
 — — 33 — 894.
 — — 36 — 738. 764.
 — — 38 — 636. 27.
 Cap. 3, 6 — 701.
 — — 15 — 783.
 Cap. 4, 20 — 413.
 — — 34 — 141.
 — — 36 — 149.
 Cap. 5, 3 — 894.
 — — 9 — 500.
 — — 15 — 1011.
 Cap. 6. — — 76.
 — — 5 — 50. 675.
 Cap. 7, 2 — 818.
 — — 55 — 386. 467. 518. 817. 818.
 Cap. 8. — — 55.
 Cap. 9. — — 675.
 — — 7 — 892.
 Cap. 10. — — 111.
 — — 11 — 408.
 — — 13 — 147.
 — — 38 — 742. 780. 894.
 — — 42 — 393.
 Cap. 11, 3 — 111.
 — — 5 — 111.
 — — 28 — 674.
 Cap. 13, 2 — 892. 902.
 — — 4 — 892.
 — — 10 — 346.
 Cap. 15, 20 — 124.
 — — 24 — 111.
 — — 28 — 892.
 Cap. 16, 6 — 892.
 — — 16 — 897. 414.
 — — 32 — 894.
 — — 34 — 894.
 Cap. 17, 23 — 362.
 Cap. 19, 12 — 1011.
 Cap. 20, 16 — 910.
 — — 22 — 892.
 — — 28 — 894. 895.
 — — 34 — 1070. 92.

Cap. 20, 35 pag. 892.	Cap. 1, 5 pag. 562. 791.
Cap. 21, 4 — 892.	— — 8 — 519.
— — 9 — 1048. 1060. 418. 874.	Cap. 2, 6 — 77.
— — 11 — 409. 892.	— — 18 — 455.
— — 28 — 112.	Cap. 3, 7 — 580.
— — 39 — 140.	— — 20 — 788. 893.
Cap. 24, 5 — 121.	Cap. 5, 1 — 530.
— — 12 — 121.	— — 5 — 1045.
	Cap. 8, 2 — 454.
	Cap. 9, 14 — 456.
	Cap. 12, 13 — 1048.
Apocalypsis Ioannis.	
Cap. 1, 1 — 411.	

II.

INDEX GRAECITATIS.

(NUMERUS PRIOR SIGNIFICAT HABESIM, ALTER CAPUT.)

- A.
- Ἄβατα, τὰ haec. 69, 60.
Ἄβελτερία 24, 8. 58, 5.
Ἄβελτερος 22, 4. 66, 84.
Ἄβιος Expos. Fid. 18.
Ἄβιωτος 80, 2.
Ἄβλεπτέα 62, 5. 69, 79.
Ἄβουλία 72, 7.
Ἄβράμιος 1, 8., et saepius.
Ἄβρόττος, ἡ 51, 1.
Ἄβύδη (Aegypti urbs) Exp. Fid. 12.
Ἄγαθή (intell. ζωή) 46, 3.
Ἄγαθοεργία 16, 4.
Ἄγαθοεργία 59, 2 et 6. 64, 4. 66, 82.
Ἄγαθοποιία 75, 3.
Ἀγαλλίασις 80, 11.
Ἀγαλματοποιία Anacephal. p. 131., et saepius alibi.
Ἀγανακτικός 70, 5.
Ἀγγελτικός 74, 7.
Ἀγεννητογενής 69, 6.
Ἀγενεῖς 64, 36.
Ἀγευστος 64, 39.
Ἀγιαστία et Ἀγιαστέα 69, 64. 80, 31. 26, 15. Expos. Fid. 16.
Ἀγωσύνη Expos. Fid. 15., et alibi.
Ἀγκιστροειδής 48, 15.
Ἀγγελία 31, 36.
Ἀγωνίων 69, 17.
Ἀγνωστος 44, 2.
Ἀγρεύω 21, 2.
Ἀγρόδεν 75, 8.
Ἀγρωτῶδης 25, 3. 27, 8. 84, 1. 44, 7.
Ἀγρωτῶδῶς 73, 1.
Ἄγε (sequ. plur.) 59, 13.
- Ἄγειν (intell. γυναῖκα) 14, 1.
Ἄγωγή 67, 7. 66, 80. 58, 3. 55, 1. 39, 10. 46, 1.
Ἄγωγιμόν, τὸ 27, 3. 30, 7. 84, 8.
Ἄγωγιμός 26, 2 et 17.
Ἄγωνία 69, 60.
Ἄγωνιάσθαι 69, 60.
Ἄδαής 80, 26. (ex Ven.)
Ἄδελφοκτονία 1, 1 et 4. 38, 5.
Ἄδελφότης 40, 1.
Ἄδημονία 69, 51.
Ἄδιάβετος 51, 18.
Ἄδιάκριτος (λογισμός) 66, 6.
Ἄδιάλειπτος 80, 4., et saepius.
Ἄδιαλείπτως 78, 4., et saepius.
Ἄδιάπτωτος 64, 44.
Ἄδιάρθρωτος 69, 41.
Ἄδιάφορος 64, 64.
Ἄδιάφορος 70, 3.
Ἄδιχοτόμητος 31, 6.
Ἄδοξία 69, 51.
Ἄδοξία 72, 7.
Ἄδρανής 31, 38.
Ἄδρυντικός 76, pag. 945.
Ἄδρύνω 26, 19. 28, 1. 30, 7. 58, 4. 77, 27.
Ἄδυναμία 46, 3. 66, 45. 72, 7.
Ἄδύνατος 75, 2.
Ἄδυνάτως (ἔχειν) 59, 2. 66, 68.
Ἄειγενής 69, 6.
Ἄείζωος 64, 31 (24).
Ἄειπαίρθετος 25, 7. 39, 10. 62, 5. et alibi.
Ἄένναος 17, 1.
Ἄεργός et Ἄργός 80, 4.
Ἄζανίτης 80, 11.

- Ἄζηλια 80, 1.
 Ἄζωια 72, 7.
 Ἄζωος 72, 9.
 Ἄηθια *Expos. Fid. 19. (ex emend.)*
 Ἄηρ 30, 7.
 Ἄζει 1, 1. 2.
 Ἄμελιωτος 44, 4.
 Ἄμεμιουργία 64, 1.
 Ἄμεμιουργία 68, 2. 27, 3.
 Ἄθεότης 72, 7.
 Ἄθεσμος 64, 28 (21).
 Ἄθετώ (τινά ἀπό τινος) 58, 3.
 Ἄθετητής 69, 13.
 Ἄθῆλυτος 31, 4.
 Ἄθῆρα *Expos. Fid. 11.*
 Ἄθλησις 63, 4.
 Ἄθῆτρα 76, 10. p. 924., et 76, pag. 987.
 Ἄθρός 45, 4.
 Ἄθυρμα *Expos. Fid. 11.*
 Ἄθυρογλωττία 76, 5. 66, 54.
 Ἄθυρογλώττις 42, 13. 38, 4. 66, 21 et 70. 69, 12.
 Ἄψος 38, 7. 68, 4 et 7.
 Ἀΐδεσιμος (*superlat.*) 77, 2.
 Ἀϊδιάζω 66, 16 et 18.
 Ἀϊματεχυσία 39, 9.
 Ἀϊμόρροια (*serpentis genus*) 48, 15.
 Ἀίνιγματωδῶς 9, 4.
 Ἄινξις 46, 5.
 Ἄινος 38, 5.
 Ἀίρεσις (ἀπό πολλῆς αἰρέσεως εἶναι) 64, 3.
 Ἀίρεσιώτης 29, 7.
 Ἀίρετίζω 57, 3. 62, 6. (*Esai 42, 1.*)
 Ἀίρετισμός 73, 14.
 Ἀίρετιστής (*de femina*) 48, 13.
 Ἀίρετός (*comparat.*) 78, 15.
 Αἰρέω (*ἤρησα 38, 12. ex conl., εἰλάμην 64, 35 et 36.*) 57, 4.
 Ἄιστώ 64, 51.
 Αἶσχος 64, 34.
 Αἰσχροκέρδεια 21, 1.
 Αἰσχροποιός *Epist. ad Acac., Expos. Fid. 10. p. 1091., et 25, 2.*
 Αἰσχρούργημα 26, 4.
 Αἰσχροουργία 64, 3 et 5.
 Αἰσχύνη (*de pudendis*) 30, 10.
 Αἰσχύνω, αἰσχυνθεῖσά τι 61, 7.
 Αἰτία 80, 5.
 Αἶτιος (*c. inf.*) 80, 21.
 Αἰγμάλωτεύω 20, 2. p. 49.
 Αἰγμάλωτίζω *Expos. Fid. 7.*
 Αἰών 1, 6.
 Ἀκαθοσιώτος 59, 3.
 Ἀκαροφάγος 80, 4.
 Ἀκαλλής 72, 9.
 Ἀκαλλόπιστος 69, 50.
 Ἀκαριαῖος (*κατὰ τὸ ἀκαριαῖον 77, 38*) 53, 2.
 Ἀκαρπος 65, 3.
 Ἀκαταγνώστως 80, 4.
 Ἀκαταζήτητος 64, 67.
 Ἀκαταζητήτως 69, 42.
 Ἀκατάληπτος 40, 4., et *alibi.*
 Ἀκαταστασία 42, 2.
 Ἀκατέργαστος 30, 30 et 31.
 Ἀκατήχητος 69, 6.
 Ἀκατονόμαστος — 42, 11 et 13. *alibi*
 Ἀκατόρθωτος 57, 8.
 Ἀκέραιος (*et ἀφελής*) 69, 34.
 Ἀκίβδηλος 64, 24.
 Ἀκληρονόμητος (*c. gen.*) p. 352.
 Ἀκλινώς 64, 28 (21).
 Ἀκμητί 80, 4.
 Ἀκοίμητος 64, 67.
 Ἀκοινωνησία 69, 11.
 Ἀκολασταίνω 64, 49 et 58.
 Ἀκολουθία (*ἀκολουθεῖα 66, 48.*) 1, 1. 69, 37 et 40. 66, 83. 30, 13., p. 357. et *saepius.*
 Ἀκολούθως (*τινὲς*) 74, 10.
 Ἀκόμπαστος 35, 3.
 Ἀκονάω 79, 8.
 Ἀκοντίας 40, 8. 61, 8.
 Ἀκοντίαςις 61, 8.
 Ἀκοντιζώ (*τὸν νοῦν πρὸς τι*) 57, 16.
 Ἀκος *Expos. Fid. 11., et 28, 7.*
 Ἀκραφνής 15, 1. 64, 40.
 Ἀκράτητος et Ἀκρατήτως 34, 4. 64, 67. 31, 23.
 Ἀκρέμων (*codd. mss. fere ubique praebent Ἀκραίμων*) 68, 1. et 5 et 7. 77. 21. p. 1014., *Expos. Fid. 24.*
 Ἀκρίβασμα 59, 7. 69, 17. 70, 12.
 Ἀκρίβεια *Epist. ad Acac. 3.*
 Ἀκριβολογία 63, 3.
 Ἀκριβολογία 8, 8. 59, 6.
 Ἀκριβός 51, 9.
 Ἀκροάτης 60, 2. 71, 1.

- Ἀκροβύστης 1, 1 et 5.
 Ἀκροβυστία 69, 35., et saepius.
 Ἀκροθίκαιος 68, 6.
 Ἀκροθικαιοσύνη *ibid.*
 Ἀκρόδρυα *Exp. Fid.* 28. et 45, 8.
 Ἀκροθιγῶς 5, 1.
 Ἄκρον 57, 10.
 Ἄκρος *Anaceph.* p. 145.
 Ἀκρότατα 70, 1. 73, 1. 51, 1. 66, 60.
 42, 9.
 Ἀκρότατον et Ἀκρότατα βιοῦν τὸν βίον
 70, 1. et *Erist. ad Acac. ad fin.*
 Ἀκροτάτως 57, 2.
 Ἀκροτηριάζω 68, 7. 69, 50.
 Ἀκρότης 57, 2. 79, 1.
 Ἄκρως 66, 14.
 Ἀκτημοσύνη 61, 1 et 3. 64, 4.
 Ἄκτον 30, 13. 42, 11. 50, 1.
 Ἀκώλυτος et Ἀκωλύτως 66, 46. 80, 3.
 Ἀλαζονία 66, 67.
 Ἀλάλητος 67, 2., et *alibi.*
 Ἄλας 31, 22. 19, 1. 78, 2.
 Ἄλεία et Ἄλῖα 51, 15.
 Ἀλεῖφω 69, 16.
 Ἀλεξανδρειοπολίτης (νομός) 24, 1.
 Ἀλέχημα 17, 1.
 Ἀλεξητήρ 64, 33.
 Ἀλεξητήριον, τὸ *Erist. ad Acac., et saepius.*
 Ἀλήθευμα 64, 24. (46 *init.*)
 Ἀλίμενος 30, 34.
 Ἀλιτεύω 37, 6. *ex conii.*
 Ἀλιτήριος 66, 11 et 44 et 58., et *saepius.*
 Ἄλλ' εἰ 67, 2.
 — ἢ 69, 4. 38, 4. 66, 29 et 54 et
 85. 69, 35. 26, 10. 40, 3. 69, 3.
 Ἄλλ' ἢ γάρ 69, 58 (60).
 — ὅτι 19, 5. 69, 65.
 — οὖν γε 46, 5. 59, 10. 64, 4.
 Ἀλλαγῶ 72, 9.
 Ἀλληλοκετονία 21, 2.
 Ἀλληνάλλως 31, 1.
 Ἀλλοεθής 9, 3. 30, 2.
 Ἀλλοοφωνία 8, 9.
 Ἀλλόκοτος 66, 14 et 19.
 Ἄλλο τι (= ἄλλο τι ἢ) 1, 5. 69, 19. 66,
 2. 69, 50. 27, 4., et *ita corrigenda*
etiam 19, 5 et 69, 65. *pro ἄλλ'*
 ὅτι.
- Ἀλλοτριοςπίσκοπος 66, 85.
 Ἄλοητός *pag.* 356.
 Ἄλουργοῦφής 15, 1.
 Ἄλυκη 19, 1.
 — Ζάλασσα 53, 1.
 Ἄλυσις 31, 38.
 Ἄλφάβητος (*plur.*) 66, 12.
 Ἄλως (*gen.* ἄλω) 51, 31.
 Ἄμα (*c. partic.*) 64, 56.
 — — ἄμα 66, 17.
 Ἀμαούσιος 73, 36.
 Ἀμαράντινος 64, 63.
 Ἀμαρτάνειν (ἀπό τινος) 66, 4.
 Ἀμαρτάνεσθαι (*med.*) 64, 49.
 Ἀμαρτάς (= *peccator*) 47, 1.
 Ἀμαρτής 69, 52.
 Ἀμαρτητικός et Ἀμαρτητικῶς 73, 9 et
 18.
 Ἀμάρτυρος (*c. genet.*) 64, 33.
 Ἀμαυρώ 44, 4.
 Ἀμαυρῶς et Ἀμαυρῶς (βλέπειν) 30, 8.
 (*cf. Add.*)
 Ἀμείβεσθαι (τινά) 34, 2.
 Ἀμέμπτως 64, 35.
 Ἀμερής *Erist. ad Acac.*
 Ἀμετάδετος 29, 2.
 Ἀμετάστατος 55, 4. *Exp. Fid.* 5.
 Ἀμεταστρεπταί 51, 15 (*ex Veneto*).
 Ἀμεταστρόφως 64, 26 (19).
 Ἀμετάστρεπτος 51, 15.
 Ἀμιγής (*c. gen.*) 64, 58.
 Ἀμιλλάσθαι πρὸς τι 64, 19 (40).
 Ἀμμῶν (Ἀμμῶνα) 66, 83.
 Ἀμμωνία *ibid.*
 Ἀμοιβαία, τὰ 64, 36.
 Ἀμορφος 30, 1.
 Ἀμπεχόνη *Erist. ad Acac.*
 Ἀμπλάκημα 63, 4.
 Ἀμπλακίσκω (*aor. 1.*) 64, 4.
 Ἀμπώτεσι 30, 34.
 Ἀμύθητος 1, 1. 74, 14. 76, *pag.* 932.
 Ἄμυνα 69, 14.
 Ἀμυντήριον, τὸ *Anaceph.* p. 181. *adn.*
crit.
 Ἀμφεννώ 73, 18.
 Ἀμφίλεκτος (ἐν ἀμφιλέκτῳ εἶναι) 3, 6.
 31, 3. 70, 10.
 Ἀμφίλοθ, τὸ 43, 2. 52, 3.
 Ἀμφίρβαινα 35, 3. 66, 86.
 Ἄμφοδος 69, 1.

- Ἐμφω (indeclin.) 64, 88.
 Ἐνὰ μέρος 66, 25 et 60.
 — μέσον 66, 62. Cf. s. v. Ἐναμέσον.
 Ἐναβαθμός 80, 16.
 Ἐναβάλλω 51, 15, 15, 1.
 Ἐναβιώσκομαι 64, 44.
 Ἐναβλέπω 53, 2, 69, 79.
 Ἐναβλυστάνω 80, 12, 85, 3.
 Anacolutha 22, 2. *Erist. ad Acac. p. 4.*
 69, 8 et 59 et 61 et 77.
 Ἐνάγαθος 66, 17. ex conii.
 Ἐναγκάζω 64, 34.
 Ἐναγκαῖος 69, 53, 78, 8, 66, 48, 69, 61.
 64, 5 et 22 (43) et 63 et 72, 77,
 88, 66, 68.
 Ἐναγκαίως 64, 5.
 Ἐνάγνωσις 8, 2. pag. 15.
 Ἐνάγνωσμα 64, 36.
 Ἐναγωγή 66, 56, 76, p. 948. 51, 28.,
 et alibi.
 Ἐναδέχεσθαι (βίον μονήρη) 64, 4. (ἀκρο-
 δικαιοσύνην) 68, 6. (ζῆλον) 68, 2.
 Ἐναδιέσθαι 64, 7.
 Ἐναζέω (act.) 62, 1.
 Ἐναζωγονεῖω 9, 3, 62, 1.
 Ἐναθάλα 64, 34.
 Ἐναθωπεύω 66, 71.
 Ἐναθεῖα 59, 12.
 Ἐναισθητέω 64, 69.
 Ἐναισχυντέω 76, 10.
 Ἐναισχυντί 69, 12.
 Ἐνακαγγάζω 75, 3.
 Ἐνακαινίζω 64, 34. crit.
 Ἐνακαινισμός 59, 5.
 Ἐνακαινοποιεῖω 38, 59, 64, 82.
 Ἐνακόμπτω 59, 2 et 15, 66, 19.
 Ἐνακαυλάζω *Expos. Fid. 11. Cf.*
 Ἐνάκειμαι 66, 34.
 Ἐνακεχωρηκώς 31, 18.
 Ἐνακόπτω 66, 77, 36, 4. (c. gen.) 37, 8.
 76, pag. 962.
 Ἐνακοσμέω 64, 35.
 Ἐνακοσμοποιεῖω 64, 34.
 Ἐνακογλάζω *Expos. Fid. 11.*
 Ἐνακρίνω 64, 66. crit., 51, 38., (ἀπό
 τινός τι) 69, 19.
 Ἐνάκρισις 69, 3.
 Ἐνακρούω (τινός τι) 1, 1, 3.
 Ἐνακτίζω 64, 39.
 Ἐνακύπτω 48, 1, 66, 11.
 Ἐνακύφειν 37, 4.
 Ἐναλαμβάνειν ζῆλον 66, 11. et *napa*
 Ἐναληγτί 64, 48.
 Ἐναλέγω 64, 3, 67, 1 et 6, 69, 77.
 Ἐνάληψις 66, 53.
 Ἐναλογεῖω 71, 2.
 Ἐναλογία 67, 6.
 Ἐνάλωμα 64, 3.
 Ἐνάλωσις 41, 3.
 Ἐναλωτικός (c. gen.) 30, 26.
 Ἐναμέσον 80, 34, 66, 62, 68, 2, 69,
 60. alibi.
 Ἐναμίξω 40, 8, 66, 58.
 Ἐναμορφοποιεῖω 64, 34.
 Ἐναμύω 64, 32.
 Ἐναμφοβόλος 69, 44.
 Ἐναμφολεκτός pag. 355.
 Ἐνανεύω 25, 4.
 Ἐνανήφω 51, 4.
 Ἐνάνηψις 26, 13.
 Ἐνάντης 30, 25, 59, 18.
 Ἐναντιδίεως 69, 44.
 Ἐναντιόρητος 40, 3.
 Ἐναξαίτω 69, 71.
 Ἐνάπαλι 30, 1. *Expos. Fid. 10. p. 1091.*
 Ἐνάπαυλα 66, 85.
 Ἐναπαύω 59, 10.
 Ἐναπέτομαι (ἀνεπετάσθη) 24, 3.
 Ἐνάπηρος 66, 33.
 Ἐναπίπτω 51, 3.
 Ἐναπλάσσω (med.) 77, 27.
 Ἐναπλέω 64, 54.
 Ἐναπολόγητος 30, 29, 38, 4.
 Ἐναρρώνυσθαι 64, 62.
 Ἐνασκευάζω 66, 50, 69, 72.
 Ἐναστῆλειν 64, 32.
 Ἐναστοχειώω 64, 38. et pag. 90.
 Ἐναστρέφειν 66, 76.
 Ἐναστρέφειν τὸν φαλλόν *Expos. Fid. 10.*
 pag. 1092.
 Ἐναστροφή 1, 1, 3, 30, 22.
 Ἐνασφάλω 30, 9, 48, 15.
 Ἐνασώζω 42, 3.
 Ἐνατήκω 64, 35.
 Ἐνατιζήμι (τινί τι) 30, 11.
 — τινί 66, 6. *ad a.*
 Ἐνατολικός 73, 16.
 Ἐνατρεπτικός 64, 1.

- Ἀνατρεπτικῶς 26, 7. 76, pag. 954.
 Ἀνατρέπω 55, 4.
 Ἀνατρέβω 63, 1.
 Ἀνατροπή 64, 63. et saepe.
 Ἀνατροπικῶς 76, p. 948.
 Ἀνατυπῶς et Ἀνατυπούμαι 66, 32. 36, 1.
 Ἀναφαίρετος 69, 30.
 Ἀναφανδόν 64, 58 et 43. 26, 7. Cf. Ex-
 pos. Fid. 18.
 Ἀναφέρω 68, 1 et 6.
 Ἀναφορετός 69, 22. ex conī.
 Ἀναφορεύς 75, 5.
 Ἀναφύω (ἀναφύσας, intrans.) 71, 6.
 Ἀναγαλιάω (c. gen.) 61, 6.
 Ἀναχθεῖσα συνήθεια pag. 360.
 Ἀναψηλαφῶ 76, p. 937.
 Ἀνδραγαθῶς 64, 4.
 Ἀνδραγάθημα 64, 1.
 Ἀνδραγίζεσθαι 66, 32.
 Ἀνδριαντοπλασία 1, 1, 6. 25, 4.
 Ἀνδροβασία (plur.) 27, 4.
 Ἀνδρόγυνα λούεσθαι 30, 7.
 Ἀνδρογύνως (λούεσθαι) 30, 7.
 Ἀνδροσκελεός 30, 17. 79, 4.
 Ἀνδροῦσθαι 66, 75.
 Ἀνδρύνουμαι (ἀνδρυνθέντας) 53, 4.
 Ἀνδρωσις 51, 28.
 Ἀνεγείρω 30, 12.
 Ἀνεγερτικός 69, 68.
 Ἀνείδεος 34, 11.
 Ἀνέκαθεν 66, 64. 69, 73. 26, 16. 34, 22.
 — ἀπὸ τῶν 42, 7.
 Ἀνέκδεκτος pag. 352. adn. crit.
 Ἀνεκδιήγητος 69, 66. 71, 1.
 Ἀνεκδιηγητῶς 63, 3.
 Ἀνέκλειπτος 66, 62. 34, 6.
 Ἀνέλπιστος 64, 63.
 Ἀνεμόφθορος 59, 10.
 Ἀνένδεκτος pag. 352. 64, 46.
 Ἀνεξικάνκως 66, 7.
 Ἀνεξιχνίαστος 34, 11.
 Ἀνεπισχύντως Expos. Fid. 15.
 Ἀνεπίληπτος 59, 4.
 Ἀνεπισχέτως 46, 1.
 Ἀνεργασία 51, 15.
 Ἀνερίστως 66, 10.
 Ἀνερμήνευτος 69,
 ἵτασις 69, 3.
 ἀνομοίωσις
 Ἀνέχεσθαι (med.) 68, 6. 69, 11.
 — τινός 30, 20 et 33.
 Ἀνθάλκυσσις 40, 8.
 Ἀνθάλκω 59, 13.
 Ἀνθέρειξ 64, 68.
 Ἀνδίστασθαι (τινός) pag. 362.
 Ἀνδομολογέομαι 71, 7. Anaceph. 135.
 — (pass, ὑπό τινος) 20, 1.
 pag. 47.
 Ἀνδρωπάριον 24, 2. 26, 5. 48, 11. 76.
 p. 943.
 Ἀνδρώπησις 57, 8.
 Ἀνδρωποβόρως Expos. Fid. 9. p. 1090.
 Ἀνδρωποβόρια 26, 5.
 Ἀνδρωποπαθής 69, 43 et 72.
 Ἀνδρωπος, ἡ 35, 2.
 Ἀνδυπερβάτως 57, 6. 70, 12.
 Ἀνδυποφέρω 64, 51. 69, 20.
 Ἀνιδρωτί 64, 59.
 Ἀνίημι (ἀνείλην 8, 8) 68, 5.
 Ἀνικανότης 1, 1, 1.
 Ἀνιμάω 66, 9 et 26. et pag. 353., 56,
 2.
 Ἀνοησία 55, 1. 57, 8. 76, 5.
 Ἀνοηταίνω 52, 1.
 Ἀνοητέω 57, 6. 48, 4 (ex Ven.)
 Ἀνοίγνυμι (ἠνόηθησαν pag. 349.)
 Ἀνοίκειος 33, 5. 64, 45.
 Ἀνοικοδομέω 64, 44.
 Ἀνομβρητικός 76, pag. 944.
 Ἀνομοιούσιος 76, pag. 950.
 Ἀνομοσύσιος 33, 7.
 Ἀνοσοουργία 27, 3.
 Ἀνούσιος 72, 7.
 Ἀνταίρειν (τινί) 51, 1.
 Ἀνταπόδομα 27, 4.
 Ἀνταρσις 39, 9.
 Ἀντείσάγω 64, pag. 561.
 Ἀντεξετάζω Expos. Fid. 3.
 Ἀντεπαπορέω 64, 67.
 Ἀντιβάλλω 62, pag. 376. cr.
 Ἀντιβολή (τοῦ ζητήματος) 66, 10.
 Ἀντίγραμμα 42, 10. crit.
 Ἀντιδικία 42, 13.
 Ἀντιδοξέω 49, 27. (20).
 Ἀντίδοτος, ἡ 66, 11. Expos. Fid. 25.,
 et alibi.
 Ἀντίζηλος 1, 1, 6.
 Ἀντίζυγον, τὸ 42, pag. 346.
 Ἀντίζυγος, 76, p. 944.

- Ἀντιδίωξ (ἔχειν πρὸς τινα, γράφειν et similia) 63, 4. 42, pag. 356. 57, 4.
 Ἀντικαταβάλλω 27, 4.
 Ἀντικατάλλαγμα 64, 59. (Matth. 16, 26.)
 Ἀντικαλλάττομαι 33, 4.
 Ἀντικατάστασις 68, 8.
 Ἀντιλαμβάνειν (τινός) 1, 1, 1. 42, pag. 335.
 Ἀντιλεγόμενος, ὁ 20, 1. pag. 48. 51, 6.
 Ἀντιλήπτωρ 59, 2.
 Ἀντίληψις 66, 24. 68, 1. 80, 25.
 Ἀντιλογία Epist. ad Acac. et 10, 1.
 Ἀντιλογικόν, τὸ 64, 19 (40).
 Ἀντίλυτρον 69, 19.
 Ἀντιμεταβάλλω (intr.) 64, 12.
 Ἀντιμίμημα 42, p. 345.
 Ἀντιμιμῆσθαι 80, 2.
 Ἀντιμισθία 26, 11.
 Ἀντινομοθετία 33, 4. 61, 6.
 Ἀντία 42, pag. 342.
 Ἀντίταλος 64, 63.
 Ἀντιπαρακατατίθημι 76, p. 991.
 Ἀντιπαρατίττεσθαι (c. gen. et dat.) 64, 19 (40).
 Ἀντιπαρατίθημι 69, 73. 76, pag. 988.
 Ἀντιπράττω 64, 59. 66, 10.
 Ἀντιστρόφως 64, (44) pag. 568. 64, 25 (18). 76, pag. 990.
 Ἀντισυλλογιζομαι 76, pag. 967.
 Ἀντισυντάσσω 72, 5.
 Ἀντιταλαντεύω 34, 14.
 Ἀνυπαρξία 78, 25.
 Ἀνυπέρβητος 8, 7.
 Ἀνυπεύθυνος 64, 55. 76, pag. 974. (c. gen.)
 Ἀνυποστατικός 25, 4. ex conii.
 Ἀνυπόστατος 30, 31.
 Ἀνυπούλω 78, 15.
 Ἀνυστερήτως 77, 18.
 Ἄνω καὶ κάτω 66, 70.
 Ἄνωθεν 64, 35. (= de integro).
 Ἀνωτάτω 45, 2.
 Ἀνωτερικός (τὰ ἀν. μέρη) 77, 2. Ind. II, 1, 6.
 Ἀνωφερής 51, 7 et 10.
 Ἄξια (παρὰ ἄξιαν 76, pag. 949.) 26, 7.
 Ἀξιόπιστος 68, 10.
 Ἀξιόω 68, 4. 66, 7. 48, 3.
 Ἀξιωματικός 30, 4.
 Ἀξύνητος 64, 30 (23).
 Ἀόκνως 80, 4.
 Ἀορασία 52, 1.
 Ἀόρηγτος 76, pag. 961.
 Ἀπαγορεύω (c. gen. Epist. ad Acac. a 66, 16) 30, 9. 66, 16.
 Ἀπάγω (ἀπηγήσχε 34, 2. Cf. σσητήσχε 66, 71.)
 Ἀπαθανατισμός 7, 1.
 Ἀπαίρω 68, 6.
 Ἀπαιτεῖσθαι (λογισμούς) 73, 6.
 Ἀπαίτιέω (τινά) 68, 4. 42, 7. 42, pag. 336.
 Ἀπαλγέω 64, 50. Expos. Fid. 10. pag. 1091.
 Ἀπαλείφω 39, 3.
 Ἀπαλοτριώω 66, 68.
 Ἀπαμελέω 64, 26.
 Ἀπανοικισχυντίω (πρὸς τινα) 52, 2.
 Ἀπανθρωπία 31, 31.
 Ἀπάντη 48, 9. ex conii.
 Ἀπαξ (ἑφ' ἄπαξ 69, 28.) 42, 360.
 Ἀπαξιακῶς (passim Ἀπαξ ἀκλῶς) 63, 63. 51, 28. 74, 10. 78, 6 et 23.
 Ἀπαξιώω (τινά τινος) 76, pag. 988.
 Ἀπαράβητος 8, 7. Expos. Fid. 2.
 Ἀπαραίτητος 42, pag. 349.
 Ἀπαρακολούθησις 59, 3. 77, 19.
 Ἀπαρακολούθητος 48, 6. 51, 4 et 28.
 Ἀπαράλειπτος 76, 2.
 Ἀπαράλειπτως 69, 7 et 64.
 Ἀπαρασαλεύτως 69, 40.
 Ἀπαράσπαστος (c. gen.) 66, 57. ex conii.
 Ἀπαρεμφάτως 69, 50 et 74.
 Ἀπαρέσκω (τινί) 64, 57.
 Ἀπαριθμῆσθαι (med.) 20, 4. p. 51.
 Ἀπαρνησιζέω 19, 3.
 Ἀπαρρησιαστος 24, 5.
 Ἀπαρτίζω 26, 11. 31, 6. 32, 4. 54, 1.
 Ἀπας (ἐξάπαντος 23, 4. 34, 22).
 Ἀπασχόλησις 42, pag. 326.
 Ἀπατεών 66, 5. et saepius.
 Ἀπεικάζω 40, 3. 65, 2.
 Ἀπεικασμα 76, 3.
 Ἀπεικασμός 76, 5.
 Ἀπεικονίζω 30, 30. Epist. ad Acac. p. 9.
 Ἀπεικόνισμα 76, 3.
 Ἀπεικονισμός Epist. ad Acac. 3.
 Ἀπειλητικός 77, 2.

- Ἀπειραγαθίω 73, 87.
 Ἀπειρομεγέθης 76, pag. 970.
 Ἀπειρώδινος (ἔχιδνα) 26, 19.
 Ἀπεκδέχομαι 64, 38. 66, 77. 16, 4. 43, pag. 371.
 Ἀπ' ἐκείθεν 20, 1. pag. 48.
 Ἀπεκκρίνω 64, 13 et 14. (Add.)
 Ἀπελαστικός 51, 1.
 Ἀπελάυνω 22, 2.
 Ἀπελιζῶ (τινά τινος 84, 3.) 46, 3. 77, 28.
 Ἀπεμπολάω 66, 16. 30, 8. 33, 1.
 Ἀπέμπροθεν (c. gen.) 66, 64.
 Ἀπέναντι 24, 9. 48, 9.
 Ἀπεντυῖεν 11, 2. 24, 3. 64, 2. 77, 38.
 Ἀπερίεργος 77, 14.
 Ἀπερίεργως 25, 1. 74, 4.
 Ἀπερίσπαστος 66, 57. 69, 4.
 Ἀπέχεσθαι (ἀπό τινος) 59, 4.
 Ἀπέωθεν 75, 3.
 Ἀπηλιώτης 66, 26.
 Ἀπηνότης 52, 2. 76, 1.
 Ἀπηρυθρασμένως 64, 30 (23).
 Ἀπίθανος 80, 1.
 Ἀπιστόμαι (med. ἔν τινι) 73, 6.
 Ἀπιστία 1, 1, 2. ex cod. Ven.
 Ἀπληκτος 37, 9.
 Ἀπλώω 69, 59. 66, 33 (εὐεργεσίαν).
 Ἀπό τινος ἐρωτᾶσθαι, et μακίσθαι 57, 1. 66, 58.
 Ἀπό προσώπου 69, 21.
 — μήκοθεν 26, 19.
 Ἀποβαίνω (οὐκ ἀπέβη ὁ σκόπος) 66, 45.
 Ἀποβλύζω 64, 78. med.
 Ἀποβολή (νοσημάτων) 30, 7.
 Ἀπογίγνομαι 64, 17.
 Ἀπογομώω 66, 22 et 26.
 Ἀποδεκατῶ 8, 5.
 Ἀπόδεκτος 69, 71.
 Ἀποδέοντως Anacroph. p. 137.
 Ἀποδέχομαι Expros. Fid. 24.
 Ἀποδέω 66, 18. 18, 2. 76, pag. 970.
 Ἀποδιΰσεις 66, 9.
 Ἀποδιδράσκω (c. acc.) 66, 11. (c. gen.) 78, 5. (ἀπέδρασα et ἀποδράσας) 54, 1. 68, 4.
 Ἀποδίδωμι (ἀπεδιδάμεν 78, 16.) 69, 24.
 Ἀποδίδωμι τὰ τέλη (= prior) 69, 10.
 Ἀποδίδωμι γράων ibid., et 1, 1, 4.
 Ἀπέδοσις (ψιλή Expros. Fid. 10. pag. 1092) 69, 35. 76, 2.
 Ἀπόδοσις 30, 6.
 Ἀποκαθιστάω (cf. s. v. Καθιστάω) 42, pag. 361.
 Ἀποκαθίστημι 64, 34.
 Ἀποκαλύπτω 19, 2. adn. crit.
 Ἀποκαλλάττω 74, 2.
 Ἀποκατάστασις 66, 31. 84, 14.
 Ἀποκληρόνομος 80, 10.
 Ἀποκληρώμα 76, pag. 980.
 Ἀποκληρώσις 64, 44. 76, p. 928 et 930.
 Ἀποκομᾶσμαι 66, 65.
 Ἀκόμοπος 58, 1. 68, 10.
 Ἀκοκπόω 66, 27.
 Ἀκόμοτος 70, 2.
 Ἀκοκρότως 70, 2.
 Ἀκόμοροις 66, 26.
 Ἀκοκρούω (med.) 46, 5. 57, 10.
 Ἀκόκρυφος 30, 3.
 Ἀκοκτέννω 64, 37.
 Ἀκοκτένω (ἀκοκτένουσα 66, 42. bis.) 66, 23. 73, pag. 693. Cf. 66, pag. 655.
 Ἀκοκτένωμι 51, 9.
 Ἀκοκύησις 67, 4.
 Ἀκολαμβάνω (ἀπελήφαν) 66, 83.
 Ἀκολείπω (ἀπελείπετο) 76, pag. 987.
 Ἀπολλύω 26, 17. 74, 13. Cf. 78, 24. adn. crit.
 Ἀπόλλω 66, 17. 59, 1. 78, 24. 74, 12. (ἀπολλώμεθα).
 Ἀπόλυτος 73, 27.
 Ἀπολύτρωσις 31, 32. 34, 3.
 Ἀπολύω (de missa) Expros. Fid. 22.
 Ἀπομαρτυρέω 64, 42.
 Ἀπομάσσω 36, 6. 69, 67. 30, 2. 31, 8. 32, 8.
 Ἀπομήκοθεν 69, 41. 26, 19.
 Ἀπόμνησθαι (ἀπόμνησαι) 66, 4.
 Ἀποναρκάω Expros. Fid. 19.
 Ἀπονεύω 51, 9.
 Ἀποπηθάω 42, 11.
 Ἀπορεύω (πρός τινα) 64, 16.
 Ἀπόρροια 21, 4.
 Ἀπόρροια 21, 4.
 Ἀπόρροια 21, 4.
 Ἀπόρροια 21, 4.
 Ἀπόρροια 21, 4.
 Ἀπόρροια 21, 4.

- Ἀποσαφής 64, 22 (48).
 Ἀποσιγῆναι et Ἀποσιγῆναι et Ἀπο-
 σιγῆναι Expos. Fid. 19.
 Ἀποσκοπή 61, 4.
 Ἀποσμήχω 15, 1.
 Ἀποσοβίω 64, 58.
 Ἀποσπερματίζω 32, 4. 45, 1.
 Ἀποστάσιον 33, 3.
 Ἀποστατῶ (ἀπό θεοῦ) 64, 24 (45).
 Ἀποσταυρόω 31, 18.
 Ἀποστελλω (dimitto) 68, 9.
 Ἀποστερέω (τινός τι 78, 11.) 33, 3.
 Ἀποστηθίζω 67, 1.
 Ἀποστηθισμός Expos. Fid. 23.
 Ἀποστολή 19, 4.
 Ἀποστρέφω 42, 13. 8, 4.
 Ἀποσυλάω (τι ἀπό τινος) 66, 23.
 Ἀποσυνάγωγος 69, 79.
 Ἀποσύννακτος 69, 79. 76, 3.
 Ἀποτακτικός 61, 1. et alibi.
 Ἀποταξία Index lib. III. 30, 17. 40, 2.
 61, 3.
 Ἀποτάσσω (τινός 1, 1, 8. τινὶ 61,
 1.) 63, 3. 75, pag. 930.
 Ἀποταίνεσθαι 68, 7. 72, 5.
 Ἀποτέλεσμα 66, 69. 70, 8.
 Ἀποτέμνω (pass. c. gen. rei 58, 1.) Ana-
 cerph. pag. 145.
 Ἀποτινύω 16, 1.
 Ἀπότομος 33, 5.
 Ἀποτρέβομαι 79, 4. τὸ μέτωπον 76, 2. τὸ
 σῶφρον 80, 1.
 Ἀποτροπή 1, 3.
 Ἀπόφασις 64, 29 (22).
 Ἀποφάρεσθαι τὸ ἤττον 66, 10.
 Ἀποφιδῶ 66, 11.
 Ἀποφορά 36, 4.
 Ἀποφόρησις 26, 14.
 Ἀποχρώντως 33, 7.
 Ἀποράγμων (τέχνη) Expos. Fid. 28.
 Ἀπρεπείω (ἀπρεπῶντα) 76, pag. 959.
 Ἀπρεπής 58, 2.
 Ἀπρεπώδης (superl.) 76, pag. 937.
 Ἀπρονοησία 8, 1.
 Ἀπρόσιτος 76, p. 976.
 Ἀπροσηλητικῶς 76, pag. 955.
 Ἀπταίστως 33, 3.
 Ἀπτωτός 64, 67.
 Ἀπωδέω (ἀπώσαντο) 69, 4.
 Ἀπώλεια 26, 18. 59, 9.
- Ἀρ' οὖν 76, pag. 948.
 Ἄρα, μὴ πῆ 66, 34.
 — γάρ 66, 18.
 — τοίνυν 42, pag. 852.
 Ἄραβια, ἢ Πετραίων 55, 1.
 Ἄραβιστί p. 444. ed. Petav. (Addend.)
 Ἄραβίων κάστειλλον 66, 5.
 Ἄρά γε 32, 2. 61, 4.
 Ἄραρότως 69, 37. 76, pag. 933. ἔ-
 χειν.
 Ἄργεω (ἀπό τινος 59, 11.) 69, 75.
 Ἄργυροκόπος Erist. ad Acac. 3. Ana-
 cerph. pag. 131.
 Ἄργυρότευκτον 1, 1, 6.
 Ἄρδην, εἰς 64, 38.
 Ἄρειομανίτις 69, 11.
 Ἄρεστός 64, 35.
 Ἄρδρον 59, 9.
 Ἄριζος 20, 3.
 Ἄριζμός, ὁ πᾶς 65, 9.
 Ἄριστοτέχνης 64, 26 (19).
 Ἄρκεῖσθαι 66, 18 et 43.
 Ἄρκετώς (ἔχειν) 19, 6. 66, 55. 71, 6.
 73, 37. et alibi.
 Ἄρμολή 30, 6.
 Ἄρμόδιος 29, 5.
 Ἄρμόδιως 31, 14. 42, pag. 247 et
 358.
 Ἄρμόζω (τινὶ γυναῖκα) 78, 7 et 13.
 V. Petav. adnot. ad pag. 1045.
 Ἄρμονία 64, 32.
 Ἄρμονίως 18, 14. crit.
 Ἄρμολτόντως 66, 24.
 Ἄρνεόμαι (ἀρνήσαι 66, 78 et 83. 69, 9,
 contra ἀρνή 72, 9).
 Ἄρνησιδεῖα 22, 13. et aserph.
 Ἄρπακτικός 77, 34.
 Ἄρραγής 59, 12. Expos. Fid. 9.
 Ἄρρενικός 31, 2.
 Ἄρρενοειδῶς 66, 32.
 Ἄρρενόδηλος Ind. lib. II. 1, 11. 31, 1
 et 2 et 5. 32, 7.
 Ἄρρητουργία 27, 4. 38, 2.
 Ἄρτιμαθής 64, 29 (22).
 Ἄρχαίζω 66, 12 et 59. 69, 22. 24, 6. 42,
 pag. 352. 76, pag. 932. 75, 7.
 Ἄρχαῖος (τὰ ἀρχαῖα = archiva, 41,
 pag. 386. crit.) 69, 4.
 Ἀρχέγονος 31, 11. Expos. Fid. pag.
 1086.

- Ἀρχέτυπον, τὸ τῆς ὁδοῦ 59, 12.
 Ἀρχήν (c. negat. = omnino non) 64, 7.
 Ἀρχῆς, ἀπ' Expos. Fid. 21. et alibi.
 Ἀρχιερατεύω 69, 38.
 Ἀρχιερατικός 29, 3.
 Ἀρχιερωσύνη 29, 4.
 Ἀρχιμάγειρος 26, 17.
 Ἀρχισυνάγωγος 30, 11.
 Ἀρχιτεκτόνημα 66, 46.
 Ἀρχιτέχνας 62, 5. Ita supra Ἀριστοτέχνας.
 Ἀρχοντικός (χρῆσις) 58, 4.
 Ἀρωματίζω 61, 8.
 Ἀσάλευτος Expos. Fid. 9. Cf. Petav. adn. p. 31.
 Ἀσαρκος 64, 44.
 Ἀσβιστος, ἡ 30, 12.
 Ἀσβόλη 56, 2.
 Ἀσηκος (Venet. Ἀσηκτος) 61, 8. (Cf. Add.)
 Ἀσῶμα (de spiritu serpentis) 63, 4.
 Ἀσκαλαβώτης 36, 3. 49, 3.
 Ἀσκειῶσαι (ἀψύχοις) 67, 7.
 Ἀσκητής 67, 1. 64, 5.
 Ἀσοφία 15, 1.
 Ἀσπάλαιξ 52, 1 (Addend.)
 Ἀσπιδογόργων (genus serpentis) 22, 2. 30, 26.
 Ἀσπιλος 69, 69.
 Ἀστήρικος; 27, 4. 63, 3.
 Ἀστοριανή, Ἀσταρῶν, Ἀστάρῶν 55, 1. cum Addend.
 Ἀστός vel Ἀστόν (urbs Aegypti) Exp. Fid. 11.
 Ἀστόχημα 50, 1. 56, 1.
 Ἀστρονομία (astrologia) 18, 1. et alibi.
 Ἀσυγκοινωνήτος 77, 35.
 Ἀσύγκριτος 76, pag. 969. 77, 35. et alibi.
 Ἀσυγκρίτως 76, pag. 976.
 Ἀσύζυγος 31, 13.
 Ἀσυλλόγιστος 73, 6.
 Ἀσύμφωνος (c. gen.) 48, 11.
 Ἀσυναρτησία 66, 48.
 Ἀσυνάρτητος 64, 36. 66, 49.
 Ἀσυνείκαστος 66, 1 et 54. 56, 1.
 Ἀσυνέτως 69, 56.
 Ἀσυστατίω pag. 35. ex cod. Ven.
 Ἀσύστατος 64, 46.
 Ἀσφάλαιξ 51, 1.
 Ἀσφαλίζω 51, 12.
 Ἀσφαλῶς (= accurate) 16, 1.
 Ἀσφάλω (ἐν τινι 78, 6.) 30, 6. 66, 40. 51, 17.
 Ἀσχέτως Expos. Fid. 11.
 Ἀσχολεῖν (ἐπί τι 42, pag. 326.) 69, 23. 80, 5.
 Ἀσωματότης 73, 9.
 Ἄτη pag. 440. ex conii.
 Ἀτημελῶ 64. 38. adn. crit.
 Ἀτόλμητος; 77, 17.
 Ἀτολήτως 77, 33.
 Ἀτονέω 33, 7.
 Ἀτόπημα 39, 9. 66, 4. 76, 4.
 Ἀτοπία 69, 3.
 Attractionis rara species 51, 22.
 Αὐθοναῖος (menais Maced.) 51, 24.
 Αὐθάδης (c. gen.) 66, 58.
 Αὐθεντέω (c. gen.) 69, 73. 79, 3.
 Αὐθέντης 73, 17.
 Αὐθεντικῶς 73, 9 et 18.
 Αὐλή 34, 17.
 Αὐξη 73, 4.
 Αὐξουμις et Αὐξουμίται et Αὐξωμις et Αὐξωμίται 1, 5. 66, 33.
 Αὐτεξούσιον, τὸ 42, 6. 43, 2.
 Αὐτογάλον, τὸ 76, pag. 958 et 961.
 Αὐτογαλότης 76, pag. 958.
 Αὐτογέννητος 76, pag. 991 et 997.
 Αὐτοαἰθῖος 76, pag. 989.
 Αὐτοαἰσθησις 76, pag. 968.
 Αὐτοαόργητος 76, pag. 961.
 Αὐτοαρετή 76, pag. 959.
 Αὐτοβούλη 72, 6 et 7 et 9.
 Αὐτοβούλητος 34, 7.
 Αὐτογέννητος 76, pag. 930.
 Αὐτοδοξασμένον 69, 72.
 Αὐτοδέσποτος 64, 29 (22).
 Αὐτόδοξα 72, 7 et 9. 76, pag. 959.
 Αὐτοδύναμις 72, 7 et 9. 77, 36.
 Αὐτόψαγμα 76, pag. 959.
 Αὐτοζέλημα 76, pag. 963.
 Αὐτοζέτης 74, 11.
 Αὐτόζεις 76, pag. 939. 77, 36. Expos. Fid. 17.
 Αὐτοκατάκριτος 66, 84. 84, 14. 76, p. 944.
 Αὐτοκατακρίτως 42, pag. 348.

- Αὐτολόχευτος 26, 10.
 Αὐτοματισμός 76, pag. 980 et 984.
 Αὐτομάτως 76, pag. 961.
 Αὐτομήτωρ 31, 6.
 Αὐτόνους 77, 36.
 Αὐτούσια (αὐτούσια 76, pag. 929) 72,
   6 et 9. 77, pag. 958 et 976.
 Αὐτούσιος 72, 7.
 Αὐτοπάτωρ 26, 10.
 Αὐτόπρεμος 64, 31 (24) et 33.
 Αὐτοπροαίρεσις (αὐτοπροαίρεσις) 66, 64.
 Αὐτοπροαίρετος 64, 29 (22).
 Αὐτοπροσώπως 26, 17.
 Αὐτός (ὁ αὐτός) 30, 2
   — ὁ (= αὐτός) Epist. ad Acac. p.
   5 et 8. p. 35. 77, 20. 68, 2., et
   saepe.
   — (= οὗτος) 68, 3.
 Αὐτοσοφία 77, 31.
 Αὐτοσύνεισις 77, 31.
 Αὐτούστατος 44, 1. 66, 10. 55, 9. 76, 9.
 Αὐτετέλειος 69, 72. 77, 36.
 Αὐτοτελής 72, 10.
 Αὐτοτελῶς 64, 51.
 Αὐτουμνηγορία 76, pag. 959.
 Αὐτουργία 64, 25 (18).
 Αὐτόφως 77, 36.
 Αὐτοψία 39, 1.
 Αὐχένιος 61, 3.
 Αὐχέω (τί) 33, 1. 42, p. 361. 69, 57.
 Ἀφαγιάζω 29, 5.
 Ἀφαιρεῖσθαι (τινός) 58, 4.
 Ἀφανδόν Expos. Fid. 19.
 Ἀφανίζω 35, 1. 55, 9.
 Ἀφανισμός 26, 19. 55, 9.
 Ἀφανιστής 42, p. 386. Epist. ad Acac.
 Ἀφαντασίαστος 35, 3.
 Ἀφαντώ 23, 1. 66, 32.
 Ἀφάντωσις 45, 4.
 Ἀφεδράζω 34, 6.
 Ἀφεδρών 77, 15.
 Ἀφειδής 80, 3.
 Ἀφειδῶς 64, 50.
 Ἀφελής 62, 2. 25, 4. 40, 2. 69, 15.
 Ἀφελώτατος 76, 10.
 Ἀφήγησις 29, 7.
 Ἀφηνιάζω (τινός et ἀπό τινος) 68, 5.
   69, 73. 61, 4. 70, 1.
 Ἀφηνιαστής Epist. ad Acac. p. 13. 59,
   13.
- Ἀφθεικτος 33, 5.
 Ἀφθωρος 48, 15.
 Ἀφιερῶ 29, 5.
 Ἀφήμι (τινί τι) 64, 64.
 Ἀφιλόνηκος 70, 14. 74, 4.
 Ἀφίξις 30, 8.
 Ἀφιστάω (ἀφιστῶσα) 26, 11.
 Ἀφίστημι (c. acc.) 8, 8. p. 22.
 Ἀφνω 64, 34 et 62.
 Ἀφομοιάζω 73, 24.
 Ἀφομοιῶ (μετά τινος) 66, 68.
 Ἀφ' ὅτου 51, 21.
 Ἀφραίνω 30, 31.
 Ἀφραστός 69, 72.
 Ἀφρίζω 30, 10.
 Ἀφρισμός 69, 79. et pag. 1079.
 Ἀφυλάκτως 64, 24 (45).
 Ἀχαρκτηήριστος 31, 6.
 Ἀχαριστέω 69, 17 et 52.
 Ἀχζηδών 64, 43.
 Ἀχραντος 69, 15. 42, pag. 352.
 Ἀχρειῶ 34, 3.
 Ἀχρι 9, 1. 64, 52.
 Ἀχώρητος 69, 15.
 Ἀψοφοποιός 35, 3.
- B.
- Βαβυλῶν (Aegypti urbs) Expos. Fid. 12.
 Βάβρων (ἐκ βάβρων) 64, 32.
 Βαβύς (de sermone) 26, 1.
 Βαίτων (serpens) 40, 8 Cf. ada. αὐ.
 Βάκασα (urbs) 58, 1.
 Βαλανεῖον Expos. Fid. 23.
 Βάλλειν τὴν ἀκρόν 69, 41. ex conii.
 Βαναυσοποιία Expos. Fid. 11.
 Βαρβαρισμός Epist. ad Acac. et postea
   saepius.
 Βαρβαρωνυμία 25, 3.
 Βασανιστήριον 64, 24 (45).
 Βασιλική, ἡ 59, 12.
 Βάτραχος (collect.) 64, 69.
 Βδελυρία 21, 4.
 Βδελυρός 19, 2. 30, 1.
 Βδελύττομαι (βδελύκται, et βδελύ-
   κται, ex cod. Ven.) 30, 22. Epist.
   ad Acac. et 40, 1.
 Βεβαίως Expos. Fid. 6.
 Βέβηλος 9, 4. 61, 2.
 Βεβηλώς 71, 1. ex conii.
 Βελτίως 76, pag. 972.

Βέμβιξ 41, 3. adn. crit.
 Βέων 50, 3. Cf. 40, 8.
 Βιάζω (c. inf.) 64, 43.
 Βιασμός 8, 1.
 Βιζικανία 59, 13.
 Βίος 66, 59. 69, 3. 13, 1. 42, 1. 45, 3.
 τῷ βίῳ εἰρηγεῖσθαι 64, 5. βίον ὑπαλ-
 λάττειν 39, 9.
 Βιοφορέω 66, 24. 68, 6. 69, 10.
 Βιόω (singulari notione) 59, 4. 13, 1.
 Βιῶδης 76, 1.
 Βλαβερός 69, 40.
 Βλαβοποιός 64, 32.
 Βλαστώνω (trans.) 64, 32.
 Βλαστός 64, 35.
 Βλασφημίζω (?) 54, 2. (Add.)
 Βλέποντες παλλά (= τυφλός) 57, 6.
 Βληχρός 37, 8. 29, 9. 44, 7.
 Βοανεργές 78, 6 (ex Marc. 3, 17).
 Βόλβος 52, 1.
 Βολή 67, 4.
 Βόρειος 32, 2.
 Βόσκημα 42, 1. et pag. 821.
 Βοσπορηγοί Expos. Fid. 10. pag. 1091.
 Βουκολέω 76, pag. 932.
 Βουλεύεσθαι (τινά) 66, 9.
 Βουλητικός 72, 7.
 Βουπηστής 38, 7. f.
 Βούσιρις (urbs) Expos. Fid. 12.
 Βραβεύω (c. dat. 33, 5.) 69, 11.
 Βράκαι 59, 11.
 Βράχη 28, 8.
 Βραχίων 24, 2.
 Βραχυπορέω 64, 60.
 Βραχύς (κατά βραχύ 27, 5.) 30, 26.
 Βραχύτης 18, 3. 40, 1. 62, 8. 76, pag.
 933.
 Βροχή 66, 27.
 Βροχισμός 66, 33.
 Βρύχω 66, 7.
 Βρωτά, τὰ 45, 3.
 Βυλάρον (scarabaei genus) 40, 3.
 Βυρσοδέψης 64, 63.
 Βῶλος, ὁ 66, 30 et 31 et 39.

Γ.

Γαζαρηνός Expos. Fid. 12.
 Γαλήνη 40, 3. adn. crit.
 Γαληνιάω 59, 9.

Γαμίσκω 14, 1. 26, 15 (ex Veneto).
 Γαργαλιζω 75, 1.
 Γαργαλισμός 26, 4.
 Γαστριμαργικός 64, 52.
 Γασφρηνοί 39, 8.
 Γαυρίαμα 61, 8.
 Γαῦρος 40, 8. 61, 8.
 Γέγωνα 69, 52. ex conii.
 Γειννάσις 78, 7.
 Γελοιάζω 66, 21.
 Γεμίζω 66, 29. 75, 3.
 Γενεά (ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ) 68, 6.
 Γενεσιάρχης 69, 57. et saepius.
 Γενεσιουργέω 34, 10.
 Γενεσιουργία 73, 4.
 Γένεσις (notione astrolog.) Epist. ad
 Acac. 5, 1. 16, (2 et) 3.
 Γενετή (ἀπό γενετῆς 76, pag. 991) 25,
 6. 30, 34, 46, 3.
 Genetivi absol. pro simplici partic.
 Epist. ad Acac. p. 2. 51, 21. 64, 33.
 51, 11 et 12 et 21. 71, 6. 27, 7.
 Γενητός 64, 7 et 8. 76, pag. 932.
 Γεννάδας (sensu iron.) 69, 69 et 77.
 30, 12. 76, 2.
 Γενᾶσθαι (= γενᾶν) 64, 39 (32).
 Γέννημα 66, 33.
 Γεννητικός (γεννητικοί πόροι Exr. Fid.
 15.) 25, 6.
 Γεννητικῶς 76, pag. 945 et 970.
 Γεννητός 64, 7 et 8. et alibi.
 Γεννήτρια Expos. Fid. 21.
 Γεννήτωρ 76, pag. 942.
 Γεραίρω 76, 2 et pag. 952. Anaceph.
 pag. 145.
 Γευστικόν, τὸ (intell. αἰσθητήριον) 48,
 5.
 Γεωργεῖν τὴν ζωὴν 64, 42.
 Γεώργημα 52, 1.
 Γηλοί, οἱ Expos. Fid. 10, pag. 1091.
 Γηράλεος 67, 3. 30, 5. 51, 2. 63, 2.
 78, 20.
 Γίγνομαι (c. partic. et c. infra.) 68, 6
 et 10. 26, 4. alibi.
 Γλισχῶδες, τὸ 64, 73.
 Γλίχομαι 64, 62.
 Γλοιώδης 42, pag. 328.
 Γλυκεία (fel) 57, 6.
 Γλυκεῖως (ita codd. mss.) 74, 12.
 Γλώσσα (κατὰ τὴν ἰδίαν γλώσσαν) 69, 70.

- Γλωσσοκομείον 88, 4. 66, 63. 68, 6.
 Γνωστός 42, pag. 362.
 Γόμος 66, 23 et 26.
 Γονατίς 64, 68.
 Γόνατον p. 444. ed. Petav. (Addend)
 Γόνιμος 8, 8.
 Γονυκλισία 42, pag. 345. Exp. Fid. 22.
 Γοργός 78, 12. ex coui.
 Γράμμα pag. 23.
 Γραπτότερον 79, 4.
 Γραφείον 26, 12. 29, 7.
 Γρηγόρησις 26, 13. 48, 5.
 Γρήγορις 16, 1.
 Γυμνητεύω 59, 11.
 Γυναικάριον 26, 5. 33, 9.
 Γυναικικός (et Γυναικείος) 16, 1. Cf.
 anhol. crit. ad 34, 4.
 Γυναικωνίτις (μανία) 79, 4.
 Δ.
 Δαιμονία 21, 6. 66, 34.
 Δαιμονίζεσθαι 31, 4.
 Δάκρυσις pag. 49.
 Δαλματική Epiot. ad Acac. ad fin. et
 15, 1.
 Δάσος 25, 7.
 Δαύνεις (dat. Δαύνισι Exp. Fid. 10. p.
 1091.) 66 83.
 Δεικτικός (c. geneti.) 42, pag. 350.
 Δειλιάω 31, 36.
 Δειλινόν, τὸ 77, 16.
 Δεινοποίησης 66 4.
 Δεκαέννατος 66, 20.
 Δεκτικός Exp. Fid. 9. p. 1090.
 Δεκτός 20, 2. pag. 43.
 Δελεάζω 64, 29 (22). 66, 69. 21, 1.
 26, 17.
 Δέλεο 66, 44.
 Δέμας 64, 4.
 Δεξιούσθαι 68, 2.
 Δεξιώς 68, 9.
 Δέομαι 68, 3. 76, pag. 965. δέεται.
 76, pag. 966 et 973 et 976. δέεται.
 Cf. s. v. Ἐνδέομαι.
 Δέρρις 75, 5.
 Δισμέω 66, 65. crit.
 Δεομώτης 64, 23 (44).
 Δεσμώτης 64, 24 (45).
 Δεῦρο, εἰς 77, 14. et saepe.
 — μέχρι τῆς (intell. ἡμέρας) 18, 2.
 Δεῦρω 51, 3. cod. Venet.
 Δευτερογαμῶ 61, 1.
 Δευτερογάμος Expos. Fid. 21.
 Δευτερόπρωτος 80, 32. 51, 31.
 Δεύτερος (ἐν δευτέρῳ) 64, 67.
 Δέω (τί τινα) 48, 8.
 Δῆξεν et Δῆξεν γάρ 9, 3. 65, 7. Cf.
 26, 3. adn.
 Δηλητήριος et τὸ Δηλητήριον 32, 1.
 44, 4. 1, 3. adn. crit., et alibi.
 Δῆλον 48 12. 51, 12.
 Δηλωτικός 69, 72.
 Δημιούργημα 66, 25.
 Δημιουργία 42, 7.
 Δημιουργικός 76, pag. 966.
 Δῆπουξεν 80, 1. 66, 33.
 Δηῶ Exp. Fid. 10. p. 1091.
 Δι' ἐναντίας, οἱ 66, 10.
 — χάρις ἔχειν 42, pag. 336.
 Διαβαστάζω 59, 3 et 4.
 Διαβίωσις 24, 1.
 Διαγορεύω 20, 4. p. 51.
 Διαγωγή 52, 3. 58, 1.
 Διαδιδράσκω (διείδρασα 69, 79. Cf. s.
 v. Ἀποδιδράσκω) 1, 1, 3.
 Διαδίδωμι 66, 4.
 Διαδοχή (διαδ. κληρονομίας ἔχειν) 66, 1.
 Διαζεύγυσθαι 13, 18.
 Διαζυγάτιος 28, 8.
 Διάνσεις 77, 1.
 Διαῶ 66, 11.
 Διαωνίζω 42, pag. 354. 64, 33.
 Διακατοχή 66, 83.
 Διακείσθαι (ἐπί τι) 15, 1.
 Διακονέω (pass.) 74, 4. adn.
 Διακορεύω 25, 4.
 Διακρατέω 64, 15.
 Διακρίνω (διακρίνομαι) 8, 1.
 Διακυβερνητικός 77, 26.
 Διαλαλέω 78, 25.
 Διαλαλιά 64, 78. adn.
 Διαλαμβάνω 51, 4. 64, 53. 66, 16. 69, 30
 et 28.
 Διαλείπω (ἀπό τινος, intrans.) 69, 54.
 Διαλογή 64, 66. 69, 33 et 77. 48, 1.
 72, 11. 76, 9. 80, 11.
 Διαλύεσθαι 64, 61.
 Διαμαρτύρομαι (πρός τινα ἐπὶ θεῶν) 73, 1.
 Διαμιλλάομαι 64, 50 et 52.

- Διαμφής 45, 1 (C. B. Hase V. Cl. in Thes. corrig. Διαμφής)
 Διαναπαύσθαι Exp. Fid. 21.
 Διάνηξις 59, 3.
 Διάνηχομαι 28, 3.
 Διανίστασθαι 64, 42.
 Διανόησις 64, 47.
 Διαπαίζω 64, 55.
 Διαπεζεύω Expos. Fid. 2.
 Διαπεράω Ind. libr. II, 1, 11. et 69, 66.
 Διαπίπτω 66, 49 et 62 et 63.
 Διάπραξις 27, 2.
 Διαπταίω (c. gen.) 33, 3.
 Διάπτωσις 64, 40.
 Διαρπάζω 69, 58.
 Διαρρήδην Epist. Acacii, et 59, 12.
 Διασαφένω 8, 9.
 Διασειώ (τι) 37, 9.
 Διασκεδάννυμι (τί τινος) 39, 9.
 Διασκοπεῖν (εἰς τι 72, 11) 60, 2.
 Διασπαράσσω 8, 8. 66, 28.
 Διαστέλλω 1, 8, p. 10. 69, 41.
 Διάστημα 68, 2.
 Διαστολεύς (interpres) 76, pag. 949.
 Διαστολή 64, 2.
 Διαστρέφω (διστραμμένος = contortus, obscurus 64, 36) 38, 3.
 Διαστροφεύς (λόγων) 69, 56.
 Διαστροφή 47, 1.
 Διαστροφώς 42, pag. 478.
 Διασυνίστημι 64, p. 454. ex conji.
 Διασύρω 66, 6.
 Διασφαγή 59, 12.
 Διασφάλλω 64, 41.
 Διαταγή (= ratio, ordo) 59, 11.
 Διάταξις 61, 8.
 Διατελεῖν τὸν ἔρπον Epist. Acacii ad fin.
 Διατηρέω 66, 6.
 Διατήρησις 39, 3.
 Διατιθέναι 76, 1.
 Διατιθέναι (τινί) 58, 1.
 — ψῆφον 66, 4.
 Διατρέβω τὸ πρόσωπον 30, 10.
 Διαφέρειν 66, 34
 — τινά παρά τινα 76, pag. 926 et 925.
 — ἀπό τινος 66, 86. 76, pag. 948. 952. 958.
 Διαφέρων, ὁ 66, 3.
 Διαφύρω 76, pag. 964.
- Διαχειρίζω 66, 11.
 Διαχειρίζω 31, 17.
 Διαχράομαι (τινά) 76, 4.
 Διαχύνω 66, 1.
 Διαχωριστικός Expos. Fid. 9.
 Δίγαμος Anacereh. p. 146.
 Διδασκαλεῖον 61, 82 et 84. 64, 66.
 Διδασκάλιον 66, 74.
 Δίδωμι νοῦν ἐπί τι 69, 41 et 48.
 Διεκβολή 1, 8. pag. 10. 64, 46.
 Διελεγκτικῶς 76, pag. 962.
 Διελέγγεσθαι 76, p. 989. adnot.
 Διέξοδος 27, 2.
 Διέπω 64, 2.
 Διέρχεσθαι 44, 7.
 Δίεσις 42, 7.
 Διεστραμμένως 42, p. 371.
 Διετής (ἀπό διητούς) 30, 29.
 Διευκρινέω 73, 14.
 Διηγέομαι 75, 7.
 Διημερεύω 80, 4.
 Δικαιοκρισία 66, 84. 1, 1, 4. 42, p. 868. 64, 72.
 Δικαιοπραγέω 31, 7. 64, 25 (18).
 Δικαιοπραγία 31, 7. 64, 4. 77, 35.
 Δικαιόω 51, 1. 42, p. 337.
 Δικαίωμα Epist. ad Acac. ad fin. 30, 34. 55, 9.
 Δίκεντρος 58, 5.
 Διό (= διότι) 64, 58.
 Διοίγνυμι 64, 32.
 Διοπλίζομαι 66, 70.
 Διορατική, ἡ 48, 5.
 Δισσολογία 8, 8, p. 21.
 Δισσολογίζομαι et Δισσολογέω 8, 8. p. 21.
 Δισταγμός 30, 26.
 Διστάζω 26, 7. 28, 3. 69, 3. 64, 1.
 Διστακτικός 73, 1.
 Διστακτικῶς 73, 1.
 Διυλισμός 34, 7.
 Διυλιστήριον 75, 5.
 Διυπνίζω 48, 5. 42, p. 326.
 Δίχρα 24, 3. 69, 5.
 Διχάζω 35. 5. 66. 77.
 Διχόεν (c. gen.) 66, 60.
 Διχρονώω 8, 9.
 Διχόνοια 8, 4.
 Διώκειν (τινά ἀπό τινος) 61, 8.
 Διώνυμον, τὸ 28, 8.
 Δογματίζειν 67. 1. 56, 2. 57, 1.

Δοκεῖν 66, 76. 68, 5.
 — (per abundantiam adiectum) 69, 3.
 bis.
 Δόκησις 42, pag. 326.
 Δοκίμη 64, 57.
 Δοκίμων 48, 9.
 Δοκίμὸς Epist. ad Acac.
 Δολιεύομαι 59, 7.
 Δολῶ 77, 15. 78, 6.
 Δόμα 51, 22. 66, 80. Expos. Fid. 7.
 Δονέω 26, 7.
 Δοξολογία 69, 29. et saepius.
 Δοξοποιέω 66, 53.
 Δούπος 64, 63. (ex Ven. in Add.)
 Δούριος (ἵππος) 21, 3.
 Δράκαινα 30, 34. 37, 9.
 Δρακοντοειδής 8, 1.
 Δρακοντοειδῶς ibid.
 Δραματουργέω 36. 4. 76, p. 945.
 Δραματούργημα 68, 9.
 Δραματοουργία 26, 3. 44, 5.
 Δράττομαι 64, 16.
 Δρέπομαι 64, 30.
 Δριμέως 64, 49.
 Δριμύς 52, 1.
 Δυϊκός 76, p. 936.
 Δύναμις Epist. ad Acac. p. 3. 28, 1.
 Δύνασθαι (κατά τινος) 66, 34.
 Δυνατέω 64, 67.
 Δύνω 66, 28.
 Δυοδέκας 34, 17.
 Δυσερέστησις 72, 6.
 Δυσγενής 5, 2.
 Δυσθαλάττιος 69, 79.
 Δυσκολία 66, 14.
 Δυσμαθής 64, 43.
 Δυσνητός 42, p. 322.
 Δυσνομία 36, 4.
 Δυσχωρία p. 1078.
 Δυσωπείω (pass.) 30, 28. 64, 7.
 Δυσώπησις 73, 1.
 Δωδεκαετής (ἀπό δωδεκαετούς) 20, 29.
 Δωδεκαμελής 34, 7.
 Δωδεκαπρόφητον, τὸ 8, 6, p. 19.
 Δωρητικὸς 42, pag. 358.

E.

Ἐαν (c. indicat.) 28, 2. 69, 26. 77, 39.
 — γτ 69, 24. 28, 2.
 — (pro ἄν) 26, 3. 40, 2. 59, 11.

Ἐαυτοῦ (pro σεαυτοῦ et ἑμαυτοῦ) 66, 15
 et 48 et 59. 69, 31 et 69. et alibi.
 Ἐγγάμιος 67, 2.
 Ἐγγεννάω (ἐν τῷ βίῳ) 66, 19. αἰ.
 Ἐγγίζω (τινός) 25, 3.
 Ἐγγιστα 69, 22.
 Ἐγγραφος 68, 8.
 Ἐγγράφως 68, 8. 73, 22.
 Ἐγγυτάτω 69, 22.
 Ἐγκάθετος 8, 8.
 Ἐγκαθίστημι 34, 2.
 Ἐγκαινισμός 59, 2.
 Ἐγκαλεῖν 54, 1. adn.
 Ἐγκαταλέγω 8, 5. 30, 23. 42, p. 338.
 64, 26 (19).
 Ἐγκαταλείπω (ἐνεκαταλείφω) 69, 64.
 Ἐγκαταμίγνυμι 66, 6. 26, 8. (med.)
 Ἐγκαταριζμέω 25, 1.
 Ἐγκατασιεῖρω 26, 5 et 9.
 Ἐγκεντρισιμός 25, 7.
 Ἐγκισσάω 37, 1. 39, 9. 31, 4. 65, 7.
 66, 2. 68, 4. 25, 5. 64, 28. 57, 4.
 76, 7. 78, 16.
 Ἐγκλείω 79, 9.
 Ἐγκοιλία, τὰ 61, 3.
 Ἐγκοτέω (pass.) 30, 11. 51, 27.
 Ἐγκρατητής 47, 1.
 Ἐγκρατητικὸς 46, 2.
 Ἐγκρίνω 64, 58.
 Ἐγκρίς 30, 13.
 Ἐγκύκλια, τὰ 32, 3.
 Ἐγκυλιθδέω 66, 88.
 Ἐγκυμονεῖω (ἐγκυμονηθεὶς) 20, 1. p. 47.
 51, 29. 63, 1.
 Ἐγκυμότησις 63, 1. 77, 29.
 Ἐγκυμονικὸς 78, 12.
 Ἐγκύπτω (τινί) 64, 36.
 Ἐγγείφωσις 27, 3.
 Ἐγχωρεῖ 1, 1. 1. 27, 6. 77, 16.
 Ἐθαφίζω 48, 14.
 Ἐθάριον 42, 10. p. 322. 64, 5.
 Ἐδραῖος 60, 2.
 Ἐδραῖώω 61, 8.
 Ἐδραῖωμα 44, 4. 55, 4. 69, 35. 75, 3.
 Ἐδρασιτικὸς 31, 16.
 Ἐθάς (τινός) 66, 2. 30, 7.
 Ἐθελοδοκαιοσύνη 69, 3.
 Ἐθελοδοκῆσις 42, pag. 317.
 Ἐθελοδορησκεία Epist. ad Acac. 42,
 pag. 330.

- Ἐβελοθηρησκευτικός Epist. ad Acac. ad
fn. Anaccephal. p. 134.
- Ἐβελοθηρηκεύω 61, 1.
- Ἐβελοκακίω 64, 36.
- Ἐβελοπερισσοθηρηκεία 16, 1.
- Ἐβελοσοφία 69, 28. 76, pag. 958.
- Ἐβελόσοφος 62, 6. 67, 6.
- Ἐβμη 52, 2.
- Ἐβνόμυθος 1, 1, 7. p. 8. 66, 3. 62, 7.
- Εἶ ἄρα 67, 2. p. 718. 45, 4.
- Εἶ μὴ ἔτι 66, 11 et 21. 42, p. 326.
- Εἶδοποιέω 64, p. 561.
- Εἶδος 69, 64. Epist. ad Acac.
- Εἶδωλον 42, pag. 362.
- Εἶδωλοκατρία 66, 87.
- Εἶδωλομανία 32, 3. 37, 1. 39, 9.
- Εἶδωλον 64, 20 (41).
- Εἶδωλοποιεῖα 25, 4.
- Εἶδωλοποιός 24, 7.
- Εἶδωλοποιός 79, 4.
- Εἶθε, ὡς 68, 6. 69, 2.
- Εἰκονικός 34, 6. 72, 9.
- Εἰκός (ἐκ τῶν εἰκότων) 64, 19 (40).
- Εἰλικρινώς 64, 32.
- Εἰμί (ἔσο) 64, 7. (ἦσθας) 68, 7 (ἦ)
64, 58. 76, pag. 934.
- Εἶπαν 70, 10.
- Εἰρηνεύειν 77, 13.
- Εἰρηνοποιεῖν (τινά) 42, 7.
- Εἰρηκή 64, 24.
- Εἰρμός 66, 19. 69, 77. 34, 22.
- Εἰς τὸ σκέτος, ὧ 66, 28.
- τὸ ὕδωρ λούεσθαι *ibid.*
- αὐτίς 24, 1.
- δεύτερον 51, 6.
- Εἰς (ὑπὸ ἓν) 27, 4.
- Εἰσαγωγεύς 55, 8.
- Εἰσαγωγή 52, 1. 28, 1. 66, 2. 69, 12.
- Εἰςδεκτός 59, 5.
- Εἰςδυσίς 42, 1.
- Εἰς ἔτι δεῦρο et Εἰς ἔτι καὶ δεῦρο 42,
p. 375. 69, 9 et 11. 71, 1. et saepius.
- Εἰσηγέομαι 66, 52.
- Εἰσκομίζεσθαι (τὰ βραβεῖα) 66, 15.
- Εἰςκρίνω 66, 55.
- Εἰςουκείσθαι 64, 56 et 59.
- Εἰςουκίξω 64, 60.
- Εἰςπνοή 64, 36 (19).
- Εἰσφέρω (ορρος. ἐκβάλλω) 68, 10.
- Εἰσφρέω 30, 11. 48, 11.
- Εἶτα μετέπειτα 75, 3.
- Εἶτ' οὖν Epist. ad Acac. pag. 3 et 4.
66, 24 et 34. 51, 2. 52, 2. et alibi.
- Εἶωθα (c. partic.) 57, 5
- Εἶωθον pag. 32 et 33. ex cod. Ven.
- Ἐκ πανταχόθεν 57, 10.
- Ἐκαστος, οὐδὲ 66, 55.
- (pro ἑκατέρω) 66, 25 et 50.
- Ἐκάτερος (pro ἑκαστος) 77, 32.
- Ἐκατοντακέφαλος 36, 1.
- Ἐκατονταπλάσιονα ὑπὲρ 48, 10.
- Ἐκατοντάχειρ 36, 1.
- Ἐκβακχεύειν et Ἐκβακχεύεσθαι 26, 15.
49, 3.
- Ἐκβιβάστης 64, 3.
- Ἐκβλαστάνω 51, 2.
- Ἐκβλυστάνω 28, 1.
- Ἐκβρίζω (pass.) 31, 17.
- Ἐκβρασμα 30, 34.
- Ἐγκαμίζω 30, 18.
- Ἐκδέχομαι 69, 37. 66, 7.
- Ἐκδηλος 66, 33.
- Ἐκδημεῖν πρὸς κύριον 66, 84.
- Ἐκδιδόναι 55, 2. 30, 25.
- ἑαυτὸν ἀπὸ τινος Expos. Fid. 11.
- ἑυτὸν εἰς τι et ἐπὶ τι 47, 1. 48, 2.
51, 12.
- Ἐκδικεῖν 77, 20.
- Ἐκδικητής 66, 70.
- Ἐκδοσις 19, 1.
- Ἐκδοτος 59, 3. παρασκευάζειν ἑαυτὸν
ἐκδοτον ἀπωλείας 59, 3.
- Ἐκδοχή 64, 13.
- Ἐκείσε (pro ἐκεῖ) p. 17. 29, 3. 78, 15.
- Ἐκθαμβέω (trans.) 76, pag. 956.
- Ἐκθαμβητής 77, 16.
- Ἐκθαμβος 79, 6.
- Ἐκθειάζω 33, 8. 73, 35. 77, 1. 69, 1.
- Ἐκκαγγάζω 64, 52.
- Ἐκκαρδία 25, 4.
- Ἐκκαυσις 64, 52.
- Ἐκκλάω 80, 10.
- Ἐκκλησιάζεσθαι 59, 4.
- Ἐκκλησιαστικός pro Ἐκκλησιαστής
50, 2.
- Ἐκκόπτω 66, 15 et 17.
- Ἐκκρισίς 66, 32.
- Ἐκλαμβάνω 76, 1. ἐκλαμβάνεσθαι (med.)
76, p. 975.

- Ἐκλανθάνω (ἐκλελησμένος) 31. 30.
 Ἐκλεκτός 66, 28 et 53. 30, 30.
 Ἐκλήπτωρ 66, 85.
 Ἐκλογεύς 44, 5. 74, 10.
 Ἐκλύω 69, 28.
 Ἐκμαγειών 72, 6 et 9.
 Ἐκμαίνω 76, pag. 989.
 Ἐκνευρίζω 34 13.
 Ἐκπαλαί 42, 7. 66, 17.
 Ἐκπανταγέζω 77, 14.
 Ἐκπετάννομι 41 3.
 Ἐκπίπτω (de scena) 66, 76.
 Ἐκπληκτός (active) 40, 4. 67, 1. 76, pag. 950.
 Ἐκπλήξις 68, 4.
 Ἐκπτύειν τὸ ἐγκέφαλον 31, 9.
 Ἐκπύρωσις 52, 2.
 Ἐκρίζω 52, 1.
 Ἐκρίζωσις 64, 33.
 Ἐκσκέπτωρ 71, 1.
 Ἐκσκόπτω 47, 2. (ex cod. Ven.)
 Ἐκστάσιμος 31, 21. (ex cod. Ven.)
 Ἐκστατικός 48, 1.
 Ἐκτενία Expos. Fid. 24.
 Ἐκτήνω 64, 10.
 Ἐκτιθέναι (τί τινα) 35, 2. 21, 4.
 Ἐκτικός 31, 19.
 Ἐκτοπίζω 24, 2.
 Ἐκτοπισμός 77, 15.
 Ἐκτος (οἱ ἕκτος λόγοι) 66, 10. 64, 67.
 Ἐκτοτε 66, 25 et 60.
 Ἐκτρέπω 68, 2.
 Ἐκτυπον, τὸ 72, 6.
 Ἐκτυπόω (βιβλία) 25, 4.
 Ἐκτύπωμα 66, 76. 27, 6. 30, 17. 76, 3.
 Ἐκτύπων 72 7.
 Ἐκφλόγωσις 64, 38.
 Ἐκφύω (ἐκφύσας intrans.) 73, 37.
 Ἐκφωνέω 33, 4.
 Ἐλαφρύνω 42, p. 351. 66, 26.
 Ἐλεισθαι 59, 1.
 Ἐλεημοσύνη (plur.) 59, 6.
 Ἐλενόποντος 42, 1.
 Ἐλευθεριάζω 64, 23.
 Ἐλευθερίων, τὸ Epist. ad Acac. 59, 6.
 Ἐλευτέρω ἐν ἀέρι 66, 5.
 Ἐλεκτικός 64, 55 et 60.
 Ἐλλειπές, τὸ pag. 22.
 Ἐλλειπῶς et Ἐλλειπῶς 30, 34.
 Ἐλληγισμός 68, 2 et 10. et alibi.
 Ellipsis praepositionis ὑπό 69, 73.
 — verbi 30, 5. 64, 33. 66, 46 et 54 pag. 3 et 29. 51, 34.
 Ἐμιγῆ 71, 6.
 Ἐμοφ 62, 8.
 Ἐμβάλλειν τὸν θάνατον 48, 15.
 Ἐμβατεύειν τὰ μτέωρα 69, 69. 78, 1 76, p. 945.
 Ἐμβολεύω 70, 13.
 Ἐμβολιμεύω 70, 13. his.
 Ἐμβριζήτης (suprelat. 78, 12.) 30, 11.
 Ἐμβριμύομαι 75, 2. 66, 11.
 Ἐμβριμύσις 69, 19.
 Ἐμβροντάω 9, 1. 38, 8. 24, 2. 26, 14. 66, 58. 69, 2. 75, 1 et 3.
 Ἐμβροντητός 69, 70.
 Ἐμετος 25, 1.
 Ἐμμάρτυρ 51, 7.
 Ἐμμήνια, τὰ 26, 10.
 Ἐμπαύτης 64, 60.
 Ἐμπαίζω 52, 13. 36, 3. 53, 1. 63, 4.
 Ἐμπαράμυγις 26, 5 (ex Veneto).
 Ἐμπαράμυγις 66, 17.
 Ἐμπαροινεῖν (εἰς τινα) 25, 1. 78, 12.
 Ἐμπαίρω 50, 2. Expos. Fid. 11.
 Ἐμπερίγραπτος 66 15.
 Ἐμπερικεκτικός 35, 2.
 Ἐμπερίτομος 28, 2. 70, 9. et alibi.
 Ἐμπιπλάω 64, 58.
 Ἐμπιπρῶω 26, 1.
 Ἐμπιστεύω 19, 3.
 Ἐμπιπλάωσθαι Expos. Fid. 10. p. 1691.
 Ἐμπνεῖν βίω 59, 8.
 Ἐμπολιτεύω Epist. ad Acac. pag. 12. 1, 1, 5. 42, 7. 64, 56.
 Ἐμπορευέσθαι 59, 7.
 Ἐμφανίαι 1, 4.
 Ἐμφανίζω 30, 4.
 Ἐμφαντάζω 64, 49 et 56. (πρὸς π') 64, 61.
 Ἐμφαντικῶς 51, 6.
 Ἐμφέρεα (τινός) 46, 5.
 Ἐμφέρεσθαι (pass., ἔν τινι) 69, 61. 25, 2. 30, 13. 32, 4. 64, 67. 74, 13. Expos. Fid. 9.
 Ἐμφορής (c. gen.) 64, 25 (18).
 Ἐμφορέω 51, 6. 26, 10. (c. genit.) 77, 35.
 Ἐμφόρησις 27, 4.
 Ἐμφουσία (ἐμφουσηθεῖς) 30, 3.

- Ἐμφυλοραγία 64, 26 (19), et 66.
 Ἐν (= statim ex) 66, 19. ἐν τῷ ἀνα-
 κάμφει.
 Ἐναγκαλιεσθαι (pass.) 20, 1. p. 47.
 et alibi.
 Enallage numeri 20, 4. 19, 4. 25, 3.
 30, 34 * 49, 3. .
 Ἐναντα et Ἐναντι 48, 9.
 Ἐναντός (οἱ δι' ἐναντίας sive διεναν-
 τίας) 66, 10 et 24. 69, 44 et 79.
 80, 7.
 Ἐναντιωθῆναι 58, 5.
 Ἐναπόκειμαι 30, 3. 46, 5.
 Ἐναπόκρυφος 8. 6 p. 19.
 Ἐναπομάττεσθαι 64. 29 (22) et 56.
 Ἐναργής et Ἐνεργής 64, 24 (17).
 69, 40.
 Ἐνάρτεος 59, 2.
 Ἐνσκέω 8. 9.
 Ἐνδέεσθαι 89, 9. 66. 71. 76, p. 956.
 Ἐνδεικνυσθαι (τῷ ἀγαθῷ κακίαν, et
 κακίᾳ) 66, 58. 68, 10.
 Ἐνδελεία et Ἐνδελεία Expos. Fid. 9.
 p. 1090.
 Ἐνδελγῶς Expos. Fid. 24.
 Ἐνδημεῖν (inter vivos esse) 66, 67.
 Ἐνδιάτετος 55, 2. (Cf. Scalig. ad Eu-
 seb. Chr. p. 106.) 71, 3 et 4.
 Ἐνδιάστροφος 72, 8. 73, 1.
 Ἐνδιδάναι (ὡς ἐνεδίδου ὁ κηρὸς 73. 2.)
 64, 29 (22) Expos. Fid. 11. adn.
 Ἐνδιδύσκω 30, 10. 69, 3.
 Ἐνδοάζω 66, 11.
 Ἐνδότερος 31, 7.
 Ἐνδουασμός 21, 7.
 Ἐνδύεσθαι 30, 10.
 Ἐνδυμα 66, 19.
 Ἐνδυμέναι et Ἐνδυμένα Epist. ad
 Acas. et Anacroph. p. 134.
 Ἐνδυναμίω 66, 46.
 Ἐνδυναμίω 66, 58. 69, 62. 20, 3.
 p. 49. 70, 7. Expos. Fid. 15.
 Ἐνελέω (τινί) 23, 7. 37, 5.
 Ἐνεκα (propter) 68, 4.
 Ἐνεργασία 51, 15. ex conii.
 Ἐνέργημα 66, 21.
 Ἐνευκαίρω 64, 57.
 Ἐνέφθς dea Exp. Fid. 12.
 Ἐνζώγραφος 27, 6.
 Ἐνηγέω (pass.) 66, 46 et 59. 60, 1
 69. 3. 26, 17. 76, 1. 78. 23. 30, 10.
 Ἐνήχησις 66, 19. 9. 4. 26, 18. 57, 1.
 Ἐνηματίζω 76. pag. 946.
 Ἐνηεν κατ' ἔνθεν 66, 65.
 Ἐνηεος (ἐταγγεῖα) 68, 4.
 Ἐνηεσμος 80, 10.
 Ἐνηεσμως 80, 4.
 Ἐνηήκη 61, 4.
 Ἐνηηκῶς 34, 13.
 Ἐνουσίωσις Expos. Fid. 11.
 Ἐνύμιος 34, 5.
 Ἐνωπεύω 66. 33 et 60.
 Ἐνω (= ἔνεστι) 51. 33. 42, p. 340 et
 369. 66, 87. 59, 6. 66, 68 et 69.
 69, 15 et 25 et 29. 76, 6. 16, 4.
 59, 10.
 Ἐνηζάνω 64, 56.
 Ἐνικός (ἀριζμός) 41. 2. 66, 41.
 Ἐνιστασθαι (πόλεμον) 66, 58.
 Ἐνισχύω (act. et intrans.) 69, 61 et 62.
 68, 10.
 Ἐνειάζω 64, 50.
 Ἐνεος 26, 13 (ex Esai. 56, 10). 76, 3.
 Ἐνώ 55, 4.
 Ἐνσάρκωσις 51, 23. et alibi.
 Ἐνσηήπτω (τινί τι et εἰς τινα) 63, 3.
 78, 11. 69, 24 et 26. 69, 33 et 35.
 Ἐνσηκρῶς 64, 61.
 Ἐνσηματίζω 76, pag. 946.
 Ἐνστασις 73, 28. 77, 20.
 Ἐνταλμα 30, 21. 59, 11. 76, 1. Ex-
 pos. Fid. 21.
 Ἐντάσσω 64, 14.
 Ἐντελής 66, 39.
 Ἐντεριώνη γῆς 71, 6.
 Ἐντεῦθεν, ὅθεν 64, 25 (18).
 Ἐντευξίς 67, 8.
 Ἐντεχνῶς 64, 56.
 Ἐντέχνως 64, 20 (41).
 Ἐντιθέναι ἀκοήν 27, 3.
 Ἐντολμος (leg. Εὔτολμος ex Veneto)
 58, 3.
 Ἐντόστια 69, 51.
 Ἐντρέπεσθαι (τινά) 61, 19. 62, 7.
 Ἐντροφίω 64, 49.
 Ἐντυγγάνειν (τινί) 68, 4. 56, 2. 64, 57.
 73, 2.
 Ἐντυχία 68, 5.
 Ἐντυρος 31, 17.
 Ἐνυπαρκτος 74, 4.

- Ἐνυπάρχω 59, 4.
 Ἐνυποστατικός 25, 4.
 Ἐνυπόστατος 39, 10. 57, 4. 62, 3.
 71, 5 et 10. 74, 4.
 Ἐνωμότως 76, pag. 992.
 Ἐνώπιον 66, 64 et 75.
 Ἐνωτικός Expros. Fid. 9.
 Ἐξαγοράζειν (ἑαυτῷ δίκας) 66, 85.
 Ἐξαγωνιαίων. τὸ Expros. Fid. 4.
 Ἐξάγνος 31, 15. adn.
 Ἐξαιώνιος 31, 15. (Iren. 1, 3.)
 Ἐξαλείφειν (τοῦ βίου) 40, 1.
 Ἐξαλλαγή 64, 39.
 Ἐξάμενος, ὁ 26, 7.
 Ἐξανθίζεσθαι 42, 10.
 Ἐξανίστασθαι (εἰς τι) 64, 26 (19).
 Ἐξάπαντος 34, 52. 42, p. 352.
 Ἐξαποστέλλω 66, 20.
 Ἐξάπτω 64, 62.
 Ἐξαρτάω 20, 3.
 Ἐξασκεῖν (τὴν πολιτείαν) 66, 33.
 Ἐξαστράπτω 66, 78.
 Ἐξαφανίζω 67, 4.
 Ἐξαφορίζω (ex coniect.) 31, 34.
 Ἐξαυῖς 64, 4. ex conii.
 Ἐξαντής 66, 10. 64, 4.
 Ἐξεικονίζω 3, 14.
 Ἐξεῖπαν 41, 1.
 Ἐξέλκω 64, 61. 79, 9.
 Ἐξέμεσις 76, 2.
 Ἐξέω (= ἐξωδέω) (ἐξεοῦσθαι) 52, 2.
 Add. (ex Ven.) 70, 1. (ἐξεοῦσι et
 ἐξεοῦται) 68, 4. 69, 3. (ἐξεοῖ) 64, 2.
 70, 3. (ἐξεώδη) 69, 3. 64, 2. Contra
 70, 2. ἐξεώδηται, et Anaceph. pag.
 143. ἐξεώδηται ab ἐξωδέω.
 Ἐξεργάζεμαι (aor. pass.) 64, 33.
 Ἐξεργασία 64, 36.
 Ἐξέρουξίς 25, 4. ex cod. Ven.
 Ἐξέρπω (trans.) 13, 1.
 Ἐξέρχεσθαι (παρ' ἑαυτοῦ) 77, 19.
 Ἐξεύρεσις et Ἐξέρουξίς 25, 4.
 Ἐξῆς (c. dat.) 79, 1.
 Ἐξηγέω 78, 1.
 Ἐξήμι 59, 10.
 Ἐξίς 31, 3.
 Ἐξισάζω 73, 7. 64, 40. (pass.) 69, 16.
 Ἐξισχύω 66, 24. 69, 27.
 Ἐξκαίδεκα 70, 12. bis.
 Ἐξοδεύω (de funere) 76, 1.
 Ἐξοκειοῦσθαι (τινί) 56, 1.
 Ἐξοστρέω Expros. Fid. 11.
 Ἐξοιστρόω 66, 32.
 Ἐξοκάλω 59, 11. (ἀπό πνοῆς) 80, 1.
 66, 40. 65, 1.
 Ἐξολοθρεύω 42, 14. 66, 24.
 Ἐξοπλίζεσθαι 76, pag. 962.
 Ἐξορία 68, 8. 76, 2.
 Ἐξορκίζω 66, 30.
 Ἐξορκιστής Expros. Fid. 21.
 Ἐξότε 51, 11.
 Ἐξέτου 66, 50. 69, 10. 51, 9.
 Ἐξουθενέω 61, 3. 69, 20 (ex Eadem
 9, 16.)
 Ἐξουσιάζειν (τινός) 69, 73. 42, 6.
 Ἐξουσιαστής 79, 7.
 Ἐξουσιαστικός (τὸ ἐξουσιαστικόν) 69, 31.
 42, p. 372.) 64, 2 ἐξουσιαστικῆ ἀπὸ
 Ἐξυδαρεύω 59, 2.
 Ἐξυπηρετέω et Ἐξυπηρετόμα 42, p.
 325 et 353. 47, 3. 79, 7. 66, 1.
 27, 5. 30, 4. 63, 2.
 Ἐξω βαίνειν Expros. Fid. 12.
 Ἐξώλης 66, 2 et 11. Expros. Fid. 11.
 Ἐοικα (ἐφικνῖα 38, 8).
 Ἐπαγγελία 1, 12. 31, 1. 63, 4.
 Ἐπαγγέλλεσθαι 37, 1.
 Ἐπάγγελμα 55, 9.
 Ἐπάγεσθαι (βιβεῖται τινός) 59, 13.
 Ἐπαγωγή 64, 3.
 Ἐπαγωγός 24, 2.
 Ἐπάδω 37, 5. (ἐπαοδεῖς).
 Ἐπαίρω 68, 6. 42, p. 347. (c. genit.)
 61, 3.
 Ἐπαιτέω 66, 28.
 Ἐπαμᾶσθαι 64, 69.
 Ἐπαμφιβόλως 69, 58.
 Ἐπαμφοτερίζω 34, 3. 73, 27.
 Ἐπάναγκις, τὰ 61, 1.
 Ἐπαναιρέομαι 26, 11. 65, 9.
 Ἐπαναίρωμαι 64, 5.
 Ἐπανακάμπτω 51, 11. 54, 2.
 Ἐπανάστασις 66, 1.
 Ἐπανατέλλειν 64, 57.
 Ἐπανέρεσθαι (τι ἀπό πνοῆς) 26, 11.
 Ἐπανέναι 13, 2. 30, 6.
 Ἐπανορδῶ (med.) 64, 34.
 Ἐπανότης 66, 49.
 Ἐπάνω 69, 16.
 Ἐπαπειλώ (τινά) 66, 4.

- Ἐπαπόρησις 76, 10. adn.
 Ἐπαπορητικός 64, 11.
 Ἐπαρκέω 64, 3.
 Ἐπαρμα 57, 1. 69, 3. 59, 1. 76, p. 344.
   Anacroph. p. 145.
 Ἐπαρνησιδεῖα 68, 2.
 Ἐπαρνησιδεῖος 54, 5.
 Ἐπαρτάω 52, 2.
 Ἐπαρχία 73, 2.
 Ἐπαυλις 69, 31.
 Ἐπαφήμι 75, 2.
 Ἐπειδὴ γάρ (= quippe) 24, 5. 30, 14
   et 30. 51, 32. 42, p. 353 et 360.
   44, 5. 55, 7. 67, 3 et saepius.
 Ἐπεῖτον (τινὶ τι) 64, 64.
 Ἐπείσκατος 24, 6. 18, 3.
 Ἐπειράκτως 36, 5.
 Ἐπέκτασις 42, pag. 385.
 Ἐπεκτείνω 39, 10.
 Ἐπεμβαίνω (ἐν τινι) 44, 5.
 Ἐπεντριβή 26, 1. 61, 8.
 Ἐπεντριβῶ 66, 58. 1, 1, 2. 26, 2.
   58, 4. (de re venerea).
 Ἐπεργάζομαι 29, 8. 57, 7. Expos. Fid. 3.
 Ἐπερέθεισθαι 61, 1. 80, 5.
 Ἐπέρχεσθαι (traicere) 66, 75.
 Ἐπεσθαι 33, 3.
 Ἐπευωνίζω 64, 19 (40).
 Ἐπήβολος 76, p. 931.
 Ἐπηρεάζω (τινά) 31, 30.
 Ἐπί (ἡ. Ῥωμαίων, h. e. Romae, ἡ.
   συνόδου, h. e. in synodo) 57, 1. 76, 9.
 — πρεσβυτερίου ἄγεσθαι 57, 1.
 — πολλῶ χρόνῳ 66, 76.
 — ὀλίγῳ χρόνῳ 29, 5. 63, 2.
 — τῷ τυραννικωτέρῳ Exp. Fid. 13.
 — τὸ αὐτὸ vel ἐπιτοαυτὸ 66, 14 et
   43. 69, 60 et 65. et alibi.
 Ἐπιβαίνω (τινός) 64, 19 (40).
 Ἐπιβάλλεσθαι (εἰς τι, τινί, τι, c. inf.)
   69, 22. 66, 2 et 61. 51, 7. 33, 12.
   78, 8.
 Ἐπιβεβαίω 42, p. 385.
 Ἐπιβλαβής 69, 43. 38, 8. 42, p. 321.
 Ἐπιβλαστάνω 41, 3.
 Ἐπιγαμβρεύω 14, 1. Cf. Addenda ad
   h. l.
 Ἐπεγνωμων 60
 Ἐπεγραφή
 Ἐπεγράφω
- Ἐπιδέομαι (ἐπιδέεται et ἐπεδέετο) 77,
   30. 76, p. 945. 69, 19 et 29 et 61
   et 62., ac saepius.
 Ἐπιδευτερώω 69, 65.
 Ἐπιδέχεται 60, 45. ex conji.
 Ἐπιδημεῖν (c. dat.) 40, 1.
 Ἐπιδιδόναι (ἑαυτὸν εἰς τι et ἐπί τι)
   30, 34. 69, 57. 59, 12.
 Ἐπιείκεια 66, 1.
 Ἐπιζήμιος 61, 5.
 Ἐπιθύμειν (τί) 64, 32.
 Ἐπικαθέζομαι (ἐπικαθέσθη) 66, 2.
 Ἐπικαθεζάνω 26, 1.
 Ἐπικαλεῖσθαι 59, 11. 69, 18.
 Ἐπικαρπία 30, 11. 34, 3.
 Ἐπικατάρατος 26, 3. Expos. Fid. 11.
 Ἐπικεφαλαίω 64, 50. (Add.)
 Ἐπικηρυκεύεσθαι 38, 3. 66, 53. 51, 12.
   61, 8. 64, 68.
 Ἐπικίνδυνος 58, 1.
 Ἐπίκλην 1, 17.
 Ἐπίκλησις 36, 2.
 Ἐπικουφίζω Epist. Acacii.
 Ἐπίκρισις Exp. Fid. 13.
 Ἐπικρύπτεσθαι 77, 3.
 Ἐπιλαμβάνεσθαι 55, 5. 66, 69. 47, 2.
   51, 4. 77, 14.
 Ἐπιλήψιμος 73, 4 et 36.
 Ἐπιλογισμός 82, 4.
 Ἐπιλύεσθαι (τινός) pag. 1078.
 Ἐπίλυσις 27, 5.
 Ἐπιμετρεῖν (ἐν τινι) Exp. Fid. 6.
 Ἐπιμηκύνω 20, 2.
 Ἐπιμιξία 39, 3.
 Ἐπιμολύνω 63, 1.
 Ἐπινοῶ (ἑαυτῷ τι 78, 11) 42, 10.
   55, 9. 66, 18. 24, 7. 51, 6.
 Ἐπιξενόομαι 58, 1.
 Ἐπιξέω (τὴν λέξιν) 66, 32.
 Ἐπίπεμπος 66, 20.
 Ἐπιπλάσσω 64, 63. (med.) 73, 1.
 Ἐπίπλαστος 24, 7. 66, 59. 55, 1. 64, 5
   et 63.
 Ἐπιπλάνω 70, 12.
 Ἐπιπόνητος 26, 17. 48, 15.
 Ἐπιποίητος 64, 2.
 Ἐπιποιήτως 42, p. 321.
 Ἐπιπολάζω 8, 1.
   ἰσχυρῶς (σίμωγῃ) 80, 4.
   ἰσχυρῶς 34, 31.

- Ἐπίσχυρος 34, 2.
 Ἐπίσημον, τὸ 24, 12.
 Ἐπισινής 58, 2.
 Ἐπισκέπτομαι 27, 6. 66, 5.
 Ἐπισκήπτω (τινί) *Erist. ad Acac.*
 Ἐπισκοπή 76, 6. 75, 1. 61, 1.
 Ἐπισκοματίζω *Ep. ad Acac. et 64, 63.*
 Ἐπισκοματικῶς 76, p. 990.
 Ἐπισοφίζεσθαι 77, 33.
 Ἐπισπᾶσθαι (τινί τι) 25, 2. 51, 18.
 Ἐπισπέρω 64, 51.
 Ἐπιστομίζω 78, 25.
 Ἐπιστρατεύειν (κατὰ τινος) 51, 28. (δύ-
 ναμὸν τινι) 66, 24. 69, 33.
 Ἐπιστροφής 78, 22.
 Ἐπιστρέφω 66, 58.
 Ἐπιστροφή 39, 9. 64, 29 (22).
 Ἐπιστόφω 51, 30.
 Ἐπισυνάγω (*Matth. 23, 37.*) 65, 42.
 69, 16. 76, pag. 982.
 Ἐπισυνάπτω 72, 6.
 Ἐπισυνεισφέρω 40, 2.
 Ἐπισυνεισφορά 76, p. 966.
 Ἐπισφίγγω 61, 3. 69, 65.
 Ἐπισφραγίζω 50, 3.
 Ἐπισφραγίς 62, 4. 74, 11.
 Ἐπιτεύχω 64 34.
 Ἐπιτήδειος, ὄν 34, 13.
 Ἐπιτηδεύειν 66, 3 (*med. 66, 63. ex
 emend. Petavii*).
 Ἐπιτήκω 64, 34. *adn.*
 Ἐπιτιθέναι τινὶ κατάραν 66, 53. *Cf. 50, 2.*
 Ἐπιτιμία 66, 26.
 Ἐπιτίμιον, τὸ 38, 7.
 Ἐπιτρέχω 59, 12.
 Ἐπιτρέβω *et* Ἐπιτρέβεσθαι 66, 58.
 30, 12.
 Ἐπιτροπεύω 20, 1. 64, 28 (21).
 Ἐπίτροπος 20, 1.
 Ἐπίφαισις 70, 12.
 Ἐπιφέρω 64, 40. 50, 2.
 Ἐπιφημίζω 25, 3. 66, 19. 76, p. 984.
 945. 991.
 Ἐπιφοιτάω 39, 3.
 Ἐπιφορά 76, 10.
 Ἐπιφώσκω 68, 6. 69, 10. 51, 26. 73,
 22. *Expos. Fid. 22.*
 Ἐπίχειρ 64, 70. *adn.* 66, 45.
 Ἐπιχειρεῖν (τινὶ ἐπιχείρημα 69, 33)
 26, 17.
- Ἐπιχείρησις 64, 47.
 Ἐπιχορηγέω 31, 5. 66, 11.
 Ἐπιχορηγήμα 73, 29.
 Ἐπιχορηγός 76, pag. 946.
 Ἐπιχωματίζω 64, 20 (41).
 Ἐπίχυσις 45, 3.
 Ἐκονομάζω (τινί τι) 66, 1.
 Ἐκτάμιξος 76, 5.
 Ἐκώνυμον, τὸ 1, 1, 4.
 Ἐρανίζεσθαι 1, 1, 7. 66, 55.
 Ἐρασμιάτης 23, 1.
 Ἐργάζεσθαι (τινὶ 69, 36.) 69, 31.
 Ἐργαλίον 76, p. 989.
 Ἐργαστήριον (ἐρπετῶδες 69, 12.) 27, 1.
 Ἐρέα (= ἐρεᾶ) 51, 34.
 Ἐρεῖστοτικός 79, 2.
 Ἐρεσχελία 19, 6. 47, 1. 69, 66.
 Ἐρεύγεσθαι (ἄτοπα) 37, 1.
 Ἐρευνα 34, 22.
 Ἐρημωτικός 52, 1.
 Ἐρημηνυτής 49, 13 (*de muliere*). *Exp.
 Fid. 21.*
 Ἐρπετόμορφος 35, 3.
 Ἐρπετόν (*de arancia*) 35, 3.
 Ἐρραδιουργημένως 42, 11.
 Ἐρρέθην *et* Ἐρρηθῆν 64, 24 (*Add*)
 Ἐρρωμένιστατα 64, 48.
 Ἐρυθροδανέω (*Exod. 25, 5*) 61, 1.
 75, 5.
 Ἐρχομαι (ἡρχόμην) 66, 75.
 Ἐρωτισμός 73, 12.
 Ἐσθλεῖν (τινός) 64, 30 (23).
 Ἐσθ' ὅτε 42, pag. 323. *adn.*
 Ἐσθῶ 26, 3.
 Ἐστ' ἄν 64, 23 *et* 58.
 Ἐσχάτου, ἐπ' 23, 2. *Sic saepius ἐπ'
 ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ut 56, 2, 30, 1.*
 Ἐσωθῆν (= *clum*) 69, 9.
 Ἐσώτερος *et* Ἐσώτατος 36, 2 *et* 1.
 Ἐτάζω 64, 70. (*Add*)
 Ἐταιρισμός 80, 7.
 Ἐτεροδιδασκαλία 80, 9.
 Ἐτερόζυγος 59, 13.
 Ἐτεροῖος 64, 15.
 Ἐτεροίωσις 31, 17.
 Ἐτεροουσία 76, pag. 976.
 Ἐτεροφιλόσοφος 64, 73. (*Add*)
 Ἐτερα ἄνδ' ἐτέρων 68, 8 *et* *alibi*.
 Ἐτέρας 35, 1. *crit. adn.*
 Ἐτερονυμία 32, 6.

- Ἐτερονύμιος 69, 54.
 Ἐτοιμάζεσθαι Exp. Fid. 10. p. 1091.
 Ἐτομασία 18, 2.
 Ἐτομαστής 66, 75.
 Ἐτομαστικός 69, 4.
 Ἐτομολογία 71, 1.
 Ἐτομος (ἐν ἐτοίμῳ ἔχειν) 73, 28.
 Ἐυαγγέλιζεσθαι (c. acc. pers.) 42, 11.
 73, 10.
 Εὐαγῶς 21, 1. adn.
 Εὐάζω Exp. Fid. 10. pag. 1092.
 Εὐάσθητος 66, 41.
 Εὐάλωτος 14, 1. 66, 14.
 Εὐαπολόγητος 64, 72.
 Εὐαρεστέω 79, 1.
 Εὐαρεστέωσις 51, 7. 70, 14.
 Εὐάρεστος 63 3. 79, 1.
 Εὐγνώμωνέω 8, 8. et pag. 21.
 Εὐδιήγητος 54, 5.
 Εὐδιος 37, 9.
 Εὐδοκίω 69, 17. 39, 10. Exp. Fid. 16
 (εὐδοκηθεὶς).
 Εὐδοκῆσις 69, 24. ex conl.
 Εὐδοκητής Exp. Fid. 16.
 Εὐδοκία 69, 24.
 Εὐέπεια 1, 1, 2.
 Εὐζωία 52, 2.
 Εὐήμερέω 64, 19 (40).
 Εὐηρασιῶς 64, 58.
 Εὐημελίως (superl.) 59, 3.
 Εὐθύ pag. 21. ex Ven. cod., alibi.
 Εὐθύδελγκτος 9, 4. 26, 6. 24, 2. 43, 2.
 57, 3.
 Εὐθύνω 64, 50.
 Εὐθύς (= subito) 69, 4.
 Εὐίλειοι, οἱ Exp. Fid. 12.
 Εὐκατασώσιμος 42, p. 343.
 Εὐκαταφρόνητος 34, 6. 76, p. 929.
 Εὐκρινής 64, 24 (17).
 Εὐκτήριον, τὸ 80, 2.
 Εὐλάβεια (= religio, pietas) 78, 14.
 et alibi.
 Εὐλαβῆς Epist. Acacii.
 Εὐλογιστία 61, 1.
 Εὐλογος 20, 3. 57, 3. 69, 6. et saepius.
 Εὐνομία 59, 6.
 Εὐνουχία 58, 3.
 Εὐνουχίζω 58, 4.
 Εὐνουχισμός 66, 76.
 Εὐνοῦχος (ab εὐνοέω derivatum) 58, 4.
 Εὐοδμία 40, 3.
 Εὐόλισθος 79, 1.
 Εὐπάθεια 59, 10.
 Εὐπάρυφος 34, 2.
 Εὐπερίδρακτος 76, 10.
 Εὐποία (plur.) 59, 6. et alibi.
 Εὐπρόσδεκτος 78, 2.
 Εὐπρόσδέκτως 42, p. 360.
 Εὐπρόσδεκτος (superl.) 26, 17.
 Εὐρίπιστος 59, 1.
 Εὐρίσκω (ηῦρον) 42, p. 346. (ηῦραμεν)
 52, 1. Alibi passim.
 Εὔροια 66, 55.
 Εὐρωστία Epist. ad Acac. p. 9.
 Εὐσπλαγχνος 66, 26.
 Εὐστάθεια 48, 2.
 Εὐσταθίω 48, 3.
 Εὐσταθῶς 73, 25.
 Εὐσυνεΐς (h. e. εὐ συνεις) 34, 18.
 Εὐταξία Exp. Fid. 21.
 Εὐτέλεια 1, 1, 1.
 Εὐτολμος 58 3. Add.
 Εὐτραφέω 64, 32 (35). adn.
 Εὐτρεπίζω 69, 58. 34, 2.
 Εὐτροφέω 64, 32.
 Εὐτρωτος 39, 10.
 Εὐωδία 40, 3.
 Εὐώνυμα (= sinistram versus) 1, 1, 5.
 25, 4.
 Εὐωχία 50, 3.
 Ἐφάμαρτος 61, 5.
 Ἐφαπλώω 61, 4.
 Ἐφεκτικός 64, 24 (45). crit.
 Ἐφεξῆς (c. dat.) 64, 17.
 Ἐφέλτισον, τὸ 30, 11.
 Ἐφευρετής 76, p. 975.
 Ἐφεύρημα 1, 2.
 Ἐφευρίσκω (ἐφηύραντο) 59, 3.
 Ἐφήμερος 64, 67. adn.
 Ἐφιζῶνω 40, 3.
 Ἐφίπταμαι 48, 4.
 Ἐφίστημι 66, 88. 9, 4. 64, 15. 51, 1.
 67, 1. 8, 9. (ἐπέστη μοι θαναμάζειν).
 Ἐφοδος 66, 7.
 Ἐφορκισμός (cod. Ven. Ἐπορκισμός)
 30, 8.
 Ἐχέγγυον, τὸ 5, 1. 25, 3. 26, 7.
 Ἐχεζύμως 66, 70.
 Ἐχθραίνω (τινί) 77, 1.
 Ἐχειν φίλα (τινί) 68, 3.

- Ἐχεσθαι γνώσει 73, 6.
 Ἐψημα (ἔψεμα) 47, 2. Expr. Fid. 23.
 Ἐωθεν, ἀπ' (ἀπέωθεν) 75, 3.
 Ἐωλος 30, 19. 31, 38. 57, 4.
 Ἐως οὗτο Erist. ad Acac. p. 10. 51, 22.
 42, p. 315.
 — ὅτε 69, 3 et 59. 28, 3.
 — (c. gen.) 66, 7. 42, p. 374. 64, 5 (ἕως
 αὐτῆς τῆς λέξεως). 63, 1 (ἕως τοῦ
 μὴ ἐγκυμονῆσαι).

Z.

- Ζάλη 37, 19.
 Ζημιώω (τινά τι) 77, 14.
 Ζοφώω 42, p. 363.
 Ζοφώδης 59, 9.
 Ζωγονέω 1, 1, 4.
 Ζωγόνησι Expr. Fid. 16.
 Ζωτοκέω 64, 25 (18).
 Ζύγωμα 61, 3.
 Ζυμός 73, 2.
 Ζώπυρος (crabronis genus) 44, 7.

H.

- Ἡ δ' αὖ πάλιν 5, 1. 8, 1. 45, 1.
 — ὅτε 9, 4. 42, p. 334. 44, 5. 69, 51
 et 54. 76, p. 987 et 988.
 Ἡβηδόν Expr. Fid. 11.
 Ἡγέομαι 31, 14. (γαμετήν) 31, 23.
 (ἠγητέον) 69, 51.
 Ἡγημονικόν, τό 48, 5.
 Ἡδπαΐθεια 25, 4. et alibi.
 Ἡκω (ὅσον εἰς ἄνθρωπον ἦκει) 1, 2.
 (ἦκα, ἦκέναί) 51, 9 et 10 et 13 et
 18. 64, 19 (40). 71, 3.
 Ἡλαττωμένως 69, 17. 76, pag. 932.
 Ἡλιακός (σαύρα) 53, 2.
 Ἡλικία 69, 3. 52, 1.
 Ἡμπαρεῖζω 73, 1.
 Ἡμπίπαστος 74, 1.
 Ἡμισυ, δύο 1, 6. p. 21.
 Ἡμψέρον 69, 3.
 Ἡμψώνος 84, 11.
 Ἡρακλεωτικά στήλαι 66, 83.
 Ἡρέμα 30, 24. 66, 10. 64, 19 (40).
 Ἡσφαλισμένως 69, 40.
 Ἡτοι γε οὖν 76, p. 928.
 Ἡτοι — ἦτοι 66, 55.
 Ἡχεν (ἐαυτόν) 48, 2.
 Ἡχος 32, 1. 52, 1.

Θ.

- Θάλφις 52, 2.
 Θανατοποιός 34, 22. 66, 73.
 Θανατώω 43, 2. 40, 2. (Eccles. 10, 1)
 66, 27.
 Θανατώδης 26, 4.
 Θαρσαλεωτέρως 30, 29. (ex Veneto v.
 Add.)
 Θαυμασμός 48, 7. 76, p. 341. 77, 14
 Θαυματουργία 64, 66.
 Θεατροειδής 80, 1.
 Θεήλατος 24, 10. 42, p. 336.
 Θέλητρον Expr. Fid. 12.
 Θεμέλιον 33, 3.
 Θεμελιώω 70, 6.
 Θεοδίδακτος 73, 31. 76, p. 958.
 Θεολογέω 69, 31. 74, 7. 76, p. 982.
 Θεοποιεῖν et Θεοποιεῖσθαι p. 16. max
 edit., 56, 3.
 Θεοπτία 30, 11. 51, 7.
 Θεόςδοτος 34, 2.
 Θεοσέβεια Erist. Acac.
 Θεοσήμιον 55, 1. et saepius.
 Θεραπέυειν (ἀπό δαμονίου) 66, 40.
 Θερισμός 66, 27.
 Θερμαίνω (perf. pass.) 34, 3 adn.
 Θερμούδις Expr. Fid. 12.
 Θεσμοφορίζω Expr. Fid. 10. p. 1092.
 Θηλεύεσθαι et Θηλευέσθαι Expr. Fid.
 10 p. 1091. 66, 32.
 Θηλυκός 21, 2.
 Θηλύνεσθαι 37, 2.
 Θήλυς (gen. θήλεως et θήλεος) 73, 1
 et 4. Sic 31, 2. vulgo legitur ἀκ-
 νοδέλεως, et 31, 3. ἀρρενοθήλει.
 Θήξιος (ὑπό θήξιν et ὑπό μίαν θήξιν
 23, 1. 41, 3.) V. Θίξιος.
 Θηριοβολία 67, 1
 Θηριοδηκτικός Erist. ad Acac.
 Θηριοδηκτος Anacroph. 1. et passim.
 Θηριολεκτέω 47, 2.
 Θηριομαχέω 68, 10.
 Θηριομορφία 32, 1.
 Θηριόμορφος 27, 8.
 Θηριώδης (de mari) 28, 2. (saepi)
 54, 6.
 Θιασώτης 26, 5.
 Θίξιος 31, 1. 64, 66 et 69. 77, 17.
 Cf. s. v. Θήξιος.

- Θλάσμα 64, 35.
 Θλίβεσθαι (de capilli incremento) 64, 10 et 12.
 Θνήσκω (τεθνήξομαι) 64, 32, 64, 39.
 Θοινάζεσθαι 26, 5.
 Θολός 8, 2. p. 15. 45, 1. 66, 64. 78, pag. 945.
 Θόλωσις 66, 64.
 Θράττα (= Θρήσσα) Expos. Fid. 9. p. 1089.
 Θράυω 64, 37. 66, 67.
 Θρησκεία Epist. Acacii.
 Θριαμβεύω 38, 8.
 Θροός 79, 8.
 Θυΐσκη 75, 5.
 Θυμηθία 52, 2.
 Θυμίαια 51, 1.
 Θυρωρός Exp. Fid. 21.
 Θώραξ (πίπτει) 64, 5.
- I.
- Ἰατρικός (c. gen.) 69, 70. 37, 7.
 Ἰατρούειν et Ἰατρούεσθαι 59, 2. 64, 22. 19, 6.
 Ἰατροσοφιστής 66, 10.
 Ἰατροσοφιστική 67, 1.
 Ἰδιαζόντως 12, 1 (c. dat.) 35, 2. 76, 10. et pag. 961.
 Ἰδιάζω 69, 20 et 73.
 Ἰδιοποίησις 76, pag. 925.
 Ἰδίωμα 78, 8.
 Ἰδιωτία 64, 73. 77, 19.
 Ἰδον pro Ἐίδον 23, 6. 26, 5. (ex Veneto).
 Ἰδρός 66, 27. 69, 19.
 Ἰδρώω 66, 27.
 Ἰδρωῖτα παρασκευάζειν τινί Epist. ad Acac.
 Ἰέραξ et Ἰέρακος nomen declin. 67, 3. 4. 5. 6. 68, 1.
 Ἰερατεία 79, 3.
 Ἰερατεῖον (collect.) 64, 2. 73, 35.
 Ἰερατεύω 79, 2. Anaceph. pag. 134. Exp. Fid. 13.
 Ἰερατικόν, τὸ 55, 2. 75, 5.
 Ἰέρισσα 79, 4.
 Ἰερτιῶ (genet.) 66, 32. bis.
 Ἰερούργειν (pass.) 26, 12.
 Ἰεροφαντία (inusitata signif.) Expos. Fid. 11.
 Ἰεροφάντων 79, 1.
 Ἰερωσύνη 29, 3 et 4. 59, 3. 69, 11. Exp. Fid. 21.
 Ἰκανός 31, 35.
 Ἰκεσία 59, 10.
 Ἰκετεῖαν θεοῦ ἐπάγεσθαι 59, 13.
 Ἰκμάς (ἐλαίου) 46, 4.
 Ἰλασμός (plur.) 42, pag. 360.
 Ἰλαστήριον, τὸ 74, 2.
 Ἰλιγῆ pag. 1078.
 Ἰμάτιον (vestis) 59, 11.
 Ἰματιοφύλαξ 52, 2.
 Ἰματισμός Exp. Fid. 7.
 Ἰνα (ut ὄπως, elliptice) 66, 52. 53. 55. 61. 68, 2. 69, 24. 55. ac saepissime.
 Ἰνδάλλεσθαι 66, 11 et 64. 73, 24.
 Ἰνδαλματικός 26, 12.
 Ἰνδαλμός 47, 1.
 Ἰνδαλτικός 26, 12.
 Ἰσβολία 32, 3. 40, 1.
 Ἰσβόλος 67, 1.
 Ἰππικός (intell. ἀλλοῦ) Exp. Fid. 24.
 Ἰπταμαί 48, 4.
 Ἰσάγγελος 14, 1.
 Ἰσάριθμος (c. gen.) 66, 12.
 Ἰσόζυγος 69, 32.
 Ἰσονυκτία 51, 27. (cod. Ven. in Ad-dend.)
 Ἰσόρροπα, τὰ 66, 16. Cf. 66, 67.
 Ἰσορροπέω 69, 14.
 Ἰσορρόπως 31, 1.
 Ἰσα, εἰς τὰ 73, 22.
 Ἰσον, τὸ (= aequae) 66, 17.
 Ἰσος (codd. mas. habent ubique Ἴσος) cum genet. Anacephal. p. 133.
 Ἰστότυπος 21, 3. 30, 31.
 Ἰστούπως 34, 22. 42, p. 389.
 Ἰστημι (ἔστηκαν) 78, 9. (ἔστώτα = ἐνεστώτα) 74, 10. 55, 2. (intr.)
 Ἰστορεῖν 31, 12.
 Ἰστουργία 64, 67.
 Ἰσχυροπακίω 69, 35. Expos. Fid. 16.
 Ἰταμός Epist. ad Acac. 24, 2. 30, 26.
 Ἰγνηλατέω 78, 7. et alibi.
 Ἰχώρ (plur.) 44, 3.
 Ἰώδης 27, 8.
- K.
- Καθαίρεισις 68, 8.
 Καθαίρειω 30, 11. 69, 67. 5, 1.

- Καθάπαξ 66, 56.
 Καθαπερί 64, 58. (sed v. Add.)
 Καθαρίζω 17, 1.
 Καθάριον, τὸ 20, 2.
 Καθίζομαι (ἐκαθίσθησαν, ut 66, 2. ἐ-
 πεκαθίσθη) 9, 1. et pag. 23.
 Καθιζῆς (c. gen.) 63, 1.
 Κάθεις 8, 8. 42, 7. 66, 3 et 7.
 Κάθιστος, ἡ 84, 14.
 Καθηγεμών 66, 6.
 Καθῆκον, εἰς 19, 4. 64, 3.
 Καθικέται 59, 13. (Add.)
 Κατιστάω 68, 6.
 Κατίστημι (ἐλέγχω) 66, 3. (καθεστά-
 ναι ἀφ' ἑαυτοῦ) 66, 50. 66, 46. 68, 6.
 46, 1 (ἡ καθεστῶσα ἡλικία).
 Κατῶ 73, 4.
 Καθόδηγος 42, p. 358.
 Καθολογέω 64, 2.
 Καθυποτάσσω 42, p. 364. 77, 21.
 Καὶ γὰρ καὶ 66, 15 et 40. et saepius.
 Καινοδοξία 75, 1. Cf. adn.
 Καινοτομέω 64, 64.
 Καιρός (κατ' ἐκεῖνο καιροῦ) 71, 1. et
 alibi. (ἕως καιροῦ) 42, p. 360. (και-
 ρῶ) 66, 24. 30, 26. (καιροῦ) 51, 14.
 (καιρὸν λαμβάνειν) 68, 6.
 Κακίζω 66, 16.
 Κακόβλαστος 31, 1.
 Κακοδιδασκαλία 26, 4. 78, 19.
 Κακοδιδάσκαλος 57, 1. Add.
 Κακόδοξος 1, 2. 69, 5.
 Κακοήθεια 24, 8. 60, 63.
 Κακολογία Expos. Fid. 24.
 Κακομηχανία 1, 1, 4. 63, 3.
 Κακομηχανος 75, 4. 78, 11.
 Κακόνεια 31, 1.
 Κακοπιστία 67, 7. 68, 6. 64, 63. 70, 1.
 Κακοπραγία 26, 16. 63, 2.
 Κακόρητος (neutr. plur.) 31, 1.
 Κακοσύνδετος 51, 26. 84, 11.
 Κακοτροπία 24, 2. 40, 6. 42, pag. 330.
 45, 4. 76, 9.
 Κακούβιον, τὸ 30, 12.
 Καλλίνος 51, 34.
 Καλλιφωνία 64, 20 (41).
 Καματουργία 64, 63. (Ven. in Add.)
 80, 4.
 Καμφάκης 30, 12.
 Καμφάριος 52, 2.
 Κᾶν (c. indicat.) 72, 2. (quantitativè)
 69, 26. 53, 2. 69, 23.
 Κᾶν — κᾶν 66, 51. et alibi.
 Κᾶν τε 59, 12. 66, 62. 69, 20 et 37.
 27, 5. 42, p. 322.
 Κᾶν τε — κᾶν τε 69, 35. 76, pag. 357.
 et alibi.
 Κανδήλα 68, 6.
 Κανθαρίς 79, 9.
 Καραδοκέω 20, 1.
 Καραδοκία 66, 4.
 Καρδοῦα (regio) 66, 63. Cf. 1, 4.
 Καρηβαρέω 69, 40 et 63.
 Κάρω 51, 2. 63, 3.
 Καρπίζω et Καρπῶ 64, 34. (cum Add.)
 Καρπῆς (de muni) 69, 11.
 Καρποφορέω 31, 11.
 Κάρπωσις 79, 9.
 Κάρφος 76, 4.
 Καρχαρίας 30, 34. 33, 12. 37, 9.
 Κατὰ συντομίαν 33, 7.
 — τὰς νύκτας 68, 7. 69, 10.
 — ἐκεῖνο καιροῦ 67, 3. 71, 1. sae-
 pius.
 — χεῖρα 59, 12.
 — (c. acc. = ad, adversus) 68, 6.
 10, 5.
 Καταβάλλεσθαι (de seminis eiectione)
 26, 5.
 Καταβάσιος 64, 38. (huius edit.)
 Καταβολή Epist. ad Acas. 26, 5. 23, 1.
 Καταγγίζω 27, 5.
 Καταγνωστικός 31, 1.
 Καταγνωστός 25, 7.
 Κατάγειν ἔτος 55, 6.
 Καταδαμάζω 66, 53.
 Καταδαπανῶ 30, 26.
 Καταδέω (ἐκ πινος) 15, 1.
 — πῦρ 30, 12.
 Καταδυναστεύω 66, 24.
 Καταδεματίζω 34, 2. 34, 13.
 Καταιγίς 74, 9.
 Κατακιντάω 48, 15.
 Κατακερματίζω 34, 11.
 Κατακούω 36, 4.
 Κατακροάομαι 30, 8.
 Κατακρυφαίως 30, 5. ex comi.
 Κατακυριεύω (pass.) 22, 1.
 Κατακωγή 69, 37 et 65.
 Καταλαλιά Expos. Fid. 24.

- Καταλαμβάνω 79, 1. 80, 25.
 Καταλεγμάτων 80, 2.
 Καταλείπω (ἐν δευτέρῳ) 64, 67.
 Κατάληξις 69, 75. ex conl.
 Κατάληψις 60, 2. 66, 10.
 Καταλιθάζω 26, 3.
 Κατάλληλος 33, 5. 64, 14.
 Καταλογάδην Expos. Fid. 4.
 Κατάλοιπος 32, 7.
 Κατάλυμα 51, 9.
 Κατάλυσις *ibid.*
 Καταλυτής 67, 6.
 Καταμερίζω 66, 9.
 Καταμήνια, τὰ ἐτ τὰ Καταμηνιαία (ἐτ
 τὸ Καταμήνιον ἐτ τὸ Καταμηνιαῖον)
 25, 3. 26, 4.
 Καταμονή 58, 1.
 Καταμωκάομαι (partic. perf. pass.) Ex-
 pos. Fid. 11.
 Καταναλωτικός 66, 19. ex conl.
 Κατανεύω 25, 4.
 Κατανοέω 66, 7.
 Καταντάω 66, 50.
 Κατανύσσω (part. aor. II. pass.) 9, 4.
 Καταξίω 51, 4. 59, 13.
 Καταπέτασμα 68, 3.
 Καταπληκτικῶς 76, pag. 982.
 Καταπονέω 66, 46. 68, 7.
 Καταπονίζω ἐτ Καταποντόω 42, p. 847.
Cf. Addenda.
 Καταργέω 66, 57.
 Καταρτίζω 31, 14.
 Κατάρχω 66, 5.
 Κατασκευή 66, 54.
 Κατασπάω 67, 8.
 Κατάστασις (λογισμῶν 48, 3) 77, 21.
 Κατάστημα 69, 79.
 Καταστρέφειν βίον pag. 14.
 Καταστρητιάς 23, 5. 61, 6.
 Κατατάσσω 64, 12.
 Κατάτεμνω 30, 26.
 Κατατρέχω (τινός) 31, 23 et 31. 66, 32.
 Κατατρέβασθαι 30, 7. 66, 57.
 Καταυγάζω 57, 3. 66, 65 et 68. 69, 40.
 Καταφαίρετος 69, 52.
 Καταφερής 32, 4.
 Καταφυσία 34, 2 et 13.
 Καταγλευαστός 28, 9.
 Καταψεύδασθαι 13, 15. 66, 19. 52, 3.
 Κατέναντι 46, 3 et 5.
 Κατεκάρω 64, 7.
 Κατεπαίρεσθαι (c. gen.) 61, 3. (Add.)
 Κατεργάζομαι 42, 14.
 Κατέρχομαι 69, 44.
 Κατευδύς 67, 2. adn.
 Κατευνάζω 64, 32.
 Κατευτελίζω 78, 1.
 Κατήφεια 48, 14.
 Κατηφής 69, 3.
 Κατηχέω 64, 3.
 Κατήχησις 30, 8.
 Κατιδίαν (vel Κατ' ἰδίαν) 42, p. 361.
 68, 3.
 Κατισχύω (c. acc., κατά τινος, περί τι-
 νος) 66, 24. 40, 2. 42, 7. 53, 2.
 Κατοχόμενοι, οἱ 14, 1.
 Κατοκνέω 42, 11.
 Κατοπτεύτης 69, 23.
 Κατοπτεύω 20, 1. p. 48. 23, 4. 66, 40.
 52, 1 (pass.).
 Κατορθόω 64, 49.
 Καττύω 32, 4. 33, 8. 34, 22. 66, 13
 et 34. 68, 6.
 Κάτω, οἱ 69, 22.
 Κατώτατος 66, 26.
 Κατωτάτω 45, 2.
 Καυματινός 66, 84.
 Καστικός 29, 5. 30, 12.
 Καύσων 52, 2.
 Καυχάομαι 66, 11. 76, p. 931.
 Κάχληξ 16, 1.
 Κέγχρις (serpentis genus) 66, 88.
 Κεγχρίτις (lapis) 66, 88.
 Κελεφία 55, 9.
 Κελεφός 66, 9 et 28.
 Κενολατρεία 78, 24.
 Κενολεκτέω 76, p. 981.
 Κενοφρόνημα 66, 14.
 Κενοφωνέω 42, 14. 66, 46.
 Κενοφώνημα 80, 9.
 Κενοφωνία 67, 1. 19, 4. 35, 2.
 Κενόφωνος 66, 88.
 Κενώω (ἀπό τινος) 37, 4.
 Κεντρίον 44, 7.
 Κεντρώδης 66, 88. 38, 1.
 Κεπρόομαι 34, 2. 66, 4.
 Κεπρόω 45, 1. 36, 4.
 Κεραμεική, ἡ Epist. ad Acac. pag. 10.
 1, 6. Anaceph. p. 131.
 Κεραυνοβολέω (pass.) 80, 2.

- Κερδαίνω (ἐκέρδησα) 21, 1.
 Κεφαλαϊώδης (superl.) 73, 11.
 Κεφαλαίων, ἐπί 64, 50.
 Κεφαλαιώτης 1, 1, 5.
 Κεφαλικός 68, 10.
 Κεφαλῆς 64, 48.
 Κηδεμονικός 72, 10.
 Κηδεύω 66, 3.
 Κηλῆς 64, 29.
 Κῆρες (ὄλεθρου) 64, 56.
 Κηροπλαστεῖον 23, 3.
 Κηρήν 64, 56.
 Κικελλία Addend. ad pag. 444. ed. Petav.
 Κινδυνώδης 66, 88. 42, p. 346.
 Κινεῖν (intrans.) 73, 30.
 Κιρνάω 66, 6.
 Κίσσησις 25, 4.
 Κλαγγή (de gallicinio) Exp. Fid. 22.
 Κλαυθμός 20, 3. p. 49.
 Κλέπτω (c. gen. pora.) 66, 24.
 Κλεψιγαμία 59, 6.
 Κληδονισμός Expos. Fid. 24.
 Κλήρον ἐπισκόπου διοικεῖν 63, 2.
 Κλήρου παίγιον παίζειν 84, 2.
 Κλίμα Epist. ad Acac. p. 9.
 Κλίνεσθαι (perf. de humatis) 66, 34. ex conii.
 Κλοῖς 59, 11. 43, 18. Expos. Fid. 13 (κλοισίς προείναι).
 Κλύδων 38, 1. 43, 2.
 Κλυδωνίζεσθαι 70, 1.
 Κλυδωνισμός 69, 27.
 Κνήθω 76, 4.
 Κνησμονή ibid.
 Κνίζω 69, 55.
 Κνισμός 26, 1.
 Κολάς, ἡ 19, 1.
 Κοιμάσθαι 68, 1. (τὸ κοιμηθῆναι) 69, 65. 42, pag. 327. et alibi.
 Κοιμίζω 42, p. 327. ex conii.
 Κοιῆς, ἀπὸ τῆς 73, 5.
 Κοινοποιεῖν (τὶ ἐπί τινος) 73, 10.
 Κοινός (impurus) 30, 22. et saepius.
 Κοινός 9, 4. 55, 6.
 Κοινωνικός 51, 15. 72, 10.
 Κοίνωσις 46, 5.
 Κοιτάζω (intr.) 80, 3.
 Κοκκηρός et Κόκκινος 51, 33. (cum Addead.)
- Κολακευτικός 80, 3.
 Κολλουρίς pag. 993. adn.
 Κολυρίς ibid.
 Κολόβιον Epist. ad Acac. 69, 3.
 Κολοβίων 15, 1. Ep. ad Acac. ex cod. Ven.
 Κομάω 77, 16.
 Κόμης 30, 4. 73, 25.
 Κομήτατος 68, 5 et 8.
 Κομιζώ 76, 1.
 Κομπάζεσθαι 33, 9.
 Κομπαστικός 76, p. 964.
 Κομπεύδης 76, p. 955.
 Κομπία 76, p. 931.
 Κοπιάτης Exp. Fid. 21.
 Κόπος 69, 58.
 Κοπρία 26, 1. (ex cod. Ven.)
 Κορβωνᾶς 66, 80.
 Κόρη ὀφθαλμῶν 52, 3.
 Κόριον pag. 444. ed. Petav. (Addead.)
 Κορυφαῖος (superl.) 20, 3. p. 50. Ascerph. p. 137.
 Κόσμημα 13, 2 ex conii.
 Κόσμησις 66, 19.
 Κοσμήτρια 76, pag. 973.
 Κοσμοποιός 23, 2.
 Κουρεύεσθαι Exp. Fid. 10. p. 1091.
 Κούρικος 79, 1.
 Κούφος (ἀπὸ τινος) 57, 5.
 Κόχλαξ 16, 1. adn.
 Κράβατος 66, 85. adn.
 Κραπιλάω 64, 58.
 Κράσπεδον 15, 1. et alibi.
 Κρατεῖν (c. acc.) 43, 11. 37, 9 (πλήγας). 76, 1.
 Κρατητεύω 64, 32. (Add.)
 Κρατιστεύω 64, 31.
 Κρατύνεσθαι 64, 22.
 Κραυγάζω 30, 12.
 Κρεονομία Exp. Fid. 10.
 Κρεωνομία ibid.
 Κρεωφαγείω 66, 33.
 Κρίνειν (νοῦν τινος) 66, 65. ex conii.
 Κρίνον 52, 1.
 Κρονία Addend. ad pag. 444. ed. Petav.
 Κρούειν ὄψιν 26, 2.
 Κρύβω 34, 15 et 17. 66, 65. ada.
 Κρυπτάζω (act. et med.) 37, 2. 76, 1.
 Κρυφίως et Κρυφαίως 30, 5. (V. Addead.)

- Κτηνώδης 23, 3. 66, 34.
 Κτήσις 30, 5.
 Κτιζω (perf. pass. κέκτισμαι, κεκτισμέ-
 νος et έκτισμένος) 66, 18 et 45 et
 51 et 55 et 56 et 67. 45, 3. 67, 4.
 69, 34 et 16 et 56. 76, pag. 966 et
 971. alibi.
 Κτίσις 26, 9. 39, 5.
 Κτιστικῶς 76, pag. 970.
 Κυβεία (fraus) 22, 1. 24, 3 et 8. 30,
 14.
 Κυβερνήτης 66, 31.
 Κυβευτικός (διδασκαλία) 66, 52. 33, 22.
 (ἀγωγή) 46, 1.
 Κυνία (κεκνημένος) 31, 1.
 Κύημα 30, 25. (cod. Ven.)
 Κυϊσκειν 63, 3. (κυϊσκόμενος) 21, 7.
 Κυκιάω 66, 11. 33, 8. 69, 29.
 Κυκλοδράκων 79, 7.
 Κύκλωθεν et Κυκλόθεν 64, 18. (cum
 Add.)
 Κυλλός 66, 33.
 Κυνόδους 78, 12.
 Κυοφορία (plur.) 69, 25.
 Κυοφορικός 78, 12.
 Κυπρίζω (c. acc.) 59, 9.
 Κύπρις (cf. Κυπρίζω) Expos. Fid. 14.
 Κύπρος (= κύπρις) Anacroph. p. 152.
 Κυριεύω (pass.) 20, 2. p. 49. 66, 80.
 Κυριοκτόνος 69, 13.
 Κυριολεκτέω 74, 1.
 Κύρος 64, 28 (21).
 Κυρόω 64, 19 (40).
 Κύρτασις (= κύρτωσις) pag. 1078.
 Κύρτωμα 69, 79.
 Κώδιον 40, 1. 46, 1. 76, p. 741.
 Κώκυμα 30, 25. (cf. Add.)
 Κωνσταντιεύς et Κωνσταντιαῖος 51, 24.
 (cf. Add.)
 Κωτίλωσ 76, pag. 990.
- Δ.
- Δαβίς 73, 4.
 Δαγνής (compar.) 27, 4.
 Δαγνός (compar. λαγναίτερον 78, 22.)
 21, 2.
 Δαζία 66, 83.
 Δαιμαργός 47, 2 (ἐπιδυμία).
 Δακίλζεσθαι 56, 1. 64, 69.
 Δαλιά 66, 55.
- Δαλιός (λαλιά ἐπιγραφῆ) Epist. ad Acnc.
 Δαμβάνειν (ἐλληφαν) 66, 24. Cf. 66,
 83 ἀπείλληφαν.
 — εἰς Ναζαρέτ Anacroph. pag.
 135.
 — (c. gen.) 42, p. 352.
 — (= bibere) 34, 23.
 Δαιμπαδηφορέω 49, 21.
 Δαιμπαδηφόρος pag. 444. ed. Petav. (Ad-
 dend.)
 Δάσκω (aor. I.) 68, 6. 69, 14. 27, 8.
 Δατρεία (οἰκονομίας) Exp. Fid. 22.
 Δατρευτός 74, 8.
 Δαφυραγωγία 55, 9.
 Δαίμμα 20, 8.
 Δαιτουργία (τῆς ἐπισκοπῆς) 42, 1.
 Δαιτουργικός (Hebr. 1, 14.) 40, 4.
 Δεκτικός 73, 12.
 Δεληζώτος 30, 6. 68, 9.
 Δεξιέδιον (Δεξίδιον Ven. in Add. ad 64,
 11.) 33, 9. 64, 11.
 Δεξιζήρ et Δεξιζήρ 77, 34. 69, 61 et
 74.
 Δεξιζηράω 45, 4. 69, 50.
 Δέξιν, κατὰ 64, 5. 66, 2 et 57. alibi.
 Δεοντός oppidum (ἐν τῇ Δεοντῷ) 67, 1.
 Δεπτογένεσις 39, 6.
 Δεπτολογέω 51, 12.
 Δεπτολόγημα 72, 9.
 Δεπτολογία (διὰ λεπτολογίας) 69, 62.
 Δεπτομερῶς 76, pag. 946.
 Δεπτόν, κατὰ (κατὰ λεπτότατον 69, 11.)
 68, 10.
 Δεπτότης (κατὰ λεπτότητα) 68, 4.
 Δευγείμων 49, 21.
 Δεώς 42, p. 364. ex conji.
 Δεωφόρος, ἡ 42, p. 340.
 Δηγάτον Exp. Fid. 7.
 Δηρολόγημα 79, 4. 66, 4.
 Δηρολογία 39, 5.
 Δηρολόγος 21, 6. et alibi.
 Δηρωδία 66, 60.
 Δησιμονή 51, 18.
 Δησοδοσία 27, 3.
 Διβανίτις (= λιβανωτίς, quod Venet.
 habet) 50, 1 et 2.
 Διβάζς 34, 23.
 Δίβελλος 72, 2 et 4.
 Δίβυς (serpentis genus) 62, 8. (Add.)
 Δικινιανός 69, 2.

- Λικμάω 76, 1.
 Λιουουργός 64, 71.
 Λιπαίνω 79, 8.
 Λιτωῶς 73, 24.
 Λίγνος 66, 59. 37, 1.
 Λογεῖσιν 34, 17.
 Λογίδιον 76, p. 933. 951. 982.
 Λογικά, τὰ 73, 6.
 Λογικεύομαι 64, 19 (40) et 54.
 Λόγιον 59, 9.
 Λόγιος 56, 1.
 Λογιότης 66, 55.
 Λοπόν 42, 1. 51, 25. 78, 5. 66, 5 et
 14 et 63. et alibi.
 Λοξός 66, 21.
 Λουτήρ 75, 5.
 Λύβη (corrīg. Λίβυς, ex Ven.) 63, 8.
 Λυμαντικός 39, 6.
 Λυμεών 76, 2.
 Λύμη 21, 7. 68, 4.
 Λύτρον 20, 1. (ἀπό τινος) 37, 7.
 Λυτρώω 20, 1.
 Λύτρωσις 34, 21.
 Λυτρωτής 31, 13.
 Λυχνασία 80, 2.
 Λυχνικός (ψαλμός) Exp. Fid. 23.
 Λύω (τινά τι 42, p. 331.) 64, 24 (45).
 Λώβησις 55, 9. 58, 2. 59, 9.
 Λωδίκιον 68, 3.
 Λωφάω (de factu) 64, 19 (40).
- M.
- Μαγγανικός 24, 2.
 Μαγεύω 34, 1.
 Μαγουσαῖοι Exp. Fid. 12 et 13.
 Μαθητεία 51, 15. 58, 1.
 Μαθητεύω 24, 3. 69, 44. 76, p. 932.
 77, 20.
 Μαιών (nomen patris Homeri) 42, pag.
 326.
 Μαιωτικός 33, 8.
 Μακάριος (superl. μακαρίστατος) 67, 4.
 Μακαρίτης 64, 70.
 Μακαρίτις 78, 23.
 Μακάτη regio Afr. 66, 88.
 Μακραίων 64, 26 (19).
 Μακράν, εἰς 68, 4 et 6.
 Μακροδία 59, 13.
 Μακροεἰκελος (μακροεἰκελλος codd. mss.)
 51, 35.
- Μακρύνεσθαι 76, p. 942.
 Μάλιστα, τὰ 70, 1.
 Μάλλον (cum compar.) Epist. ad Acac.
 23, 4. 69, 40.
 — καὶ — ἀλλά (vel ὅτι) 5, 1. p.
 11. 66, 46.
 Μάνδρα Epist. Acacii, 66, 11.
 Μανδύας 76, 5.
 Μανεία (pro Μανία) 69, 69.
 Μάνη (genet. a Μάνης) 67, 1.
 Μάντης (pro Μάντις) 66, 76.
 Μαρειανδύνη 66, 83.
 Μαρειώτις (codd. Μαραωῖτις) 67, 1.
 Μαρία λήμνη 29, 5.
 Μαρμαρίς 66, 83.
 Μαρτύριον 51, 30.
 Μασάομαι 66, 35.
 Μασητικός 64, 16.
 Μασσητήρ 66, 53.
 Ματαιοεργία 30, 7.
 Ματαιοπονία 66, 6. 33, 8. 76, p. 931.
 Ματαιοπόνος 42, p. 346.
 Ματαιοσυκοφαντία 51, 4.
 Ματαιοφροσύνη (plur. 39, 5.) 30, 30.
 31, 35. 37, 1. 69, 69.
 Μάτην (= sine causa) 71, 1. bis.
 Μαυριτανία 66, 83.
 Μάχομαι (ἐμαχησάμην 59, 3).
 Μεγαλότομος 34, 3.
 Μεγαλύνω 15, 1.
 Μεγαρίζω Exp. Fid. 10. p. 1092.
 Μέγας (τὰ μεγάλα ἰσχύειν παρὰ πῶς
 69, 10.). Cf. s. v. Μειζότερος.
 Μεγιστάνες (codd. habent Μεγιστάς)
 69, 20. ex Prov. 8, 12.
 Μεθαρμόζω 34, 15 et 18.
 Μεθοδεία 64, 59. 73, 95.
 Μεθοδία 73, 15 et 20.
 Μέθυσος 59, 7.
 Μειζόνως 75, 1.
 Μειζότερος 55, 1. 66, 49. 71, 3.
 Μείουρος 45, 1.
 Μέλεισθαι (τινός) 52, 2. crit.
 Μελισσιον 66, 35.
 Μελλητικός 42, 8. 69, 74.
 Μελλητικῶς 69, 74. 42, p. 337. 76, p.
 958. 979.
 Μεμελετημένως 64, 59. (ex Ven., =
 Add.)
 Μεμωράδιος 71, 1.

- Μέν οὖν et Μενοῦνγε** 10, 1. 74, 8.
Μερίζεσθαι 32, 4.
Μέριμνά τι συνεισφέρεισθαι 69, 11.
Μεριμνάω (= diligenter curare vel administrare) 68, 3.
Μερίς 38, 8. 10, 1. (ἐν μερίδι πονηρῆ τετάχθαι) 66, 62.
Μεριστικός 31, 16. 76, p. 953.
Μεριτεία 23, 1.
Μέρος και ἀπαξιαπλῶς 78, 6.
Μέρος, ἀνά 66, 25.
Μέρους, ἀπό 19, 4.
Μεράζω 51, 23. 69, 11.
Μέση τῶν ποταμῶν (= Μεσοποταμία) 46, 1. 62, 1.
Μέσον, ἀνά 10, 1. 66, 64.
 — (adv. c. gen.) 69, 77. Epist. Acacii (bis). Index libri III.
 — φέρεσθαι 64, 5.
Μέσος 61, 7.
Μέσως pag. 442. adn.
Μετά μικρόν 31, 15.
 — χεῖρας ἔχειν et λαμβάνειν 76, 4. et pag. 322.
Μεταβάλλω (intr.) 66, 42.
Μεταβατικός Exp. Fid. 5.
Μεταγγίζω 66, 28. et alibi.
Μεταγγισμός Epist. ad Acac., 66, 55.
Μεταγενής 31, 15 (οἱ μεταγενέστεροι) 76, p. 964.
Μεταδιδόναι (τι) 48, 8.
Μεταίτιός 80, 8.
Μετακαλέω 30, 4.
Μετακινέω 34, 2.
Μετακινέω 30, 11. 68, 10.
Μετακοσμέω 64, 25 (18.)
Μεταλαμβάνω 34, 2. 26, 13. 58, 1.
Μεταλήπτω 42, p. 330.
Μεταλλεύω (pro Μεταλλοίω) 67, 4. (Sap. Sal. 4, 9.)
Μεταλλοίω 67, 4. (Sap. Sal. 1, 1.)
Μετάμελος (ἐκ μεταμέλου et κατὰ μετὰμελον) 64, 30 (28). 66, 47.
Μεταμελημένως 76, p. 979.
Μεταμορφάζω 34, 15 (ubi fort. legend. μεταμορῶς). Cf. 34, 18.
Μεταμορφόω 24, 3.
Μετανάστης 41, 1.
Μετανίστασθαι 29, 6.
Μακροδυμέω (τινί) 43, 2.
Μετανοέω (ἀπό τινος) 54, 2. 59, 6.
Μετάνοιαν αἰτεῖν 42, 1.
Μεταξύ 68, 5 et 6. et 68, 3.
Μεταπίπτω 8, 9.
Μεταρσιολεκτέω 76, p. 967.
Μετατάσσω 73, 23.
Μεταφραστικῶς 42, p. 362.
Μεταχειρίζω 24, 1. 30, 20. 45, 4. 68, 4.
Μέτεμν (ἀπό τινος 43, 2.) 69, 69.
Μετέωρος 37, 1.
Μετηλλαγμένως (τι γενέσθαι) 68, 1.
Μετοχή 40, 2. 48, 6 (ὕπνου).
Μετριπαδέω 69, 37.
Μετριότης 68, 8. 69, 37.
Μέτρον 61, 4 et 61, 1.
Μέχρι μή 33, 6.
Μή (c. indic. post νομίζειν et λέγειν) 64, 34. 69, 30 et 59. 61, 5. 77, 30. (μή πη ἄρα) 51, 3. (μή πη ἄρα) 70, 10.
Μῆδὲ ὅπως 57, 6. 64, 58. 52, 1.
Μηκόθεν, ἀπό 26, 19. 80, 10.
Μηλωτή 64, 64.
Μήν, οὐ 79, 4. 53, 2. (sequ. κἄν) 9, 3. 27, 2 et 3. 39, 1. 42, pag. 361. 26, 11. 42, 1 (sequ. ἀλλά καί).
Μήνυμα 62, 5.
Μηνηυτής (de muliere) 48, 13.
Μήτε pro Μηδέ (cf. s. v. Οὔτε) 16, 3. 48, 2. 59, 12 et 13. 76, 3. et saepius.
Μῆ τί γε 32, 2.
Μητραλφάς 75, 3. adn.
Μητροκομία Exp. Fid. 11. Anacroph. p. 145.
Μηχανᾶν (τὰ ἀληθῆ τῶ ψεύδει) 66, 34.
Μηχανεύω 42, p. 317.
Μηχανήσας 66, 58.
Μηχανοποιία 23, 4.
Μικροῦ μή παρακειμένου 31, 6.
Μικρῶς 74, 1.
Μίλιον 30, 17. 53, 1.
Μίλιτις, εως 18, 3.
Μιμηλός 33, 8. 48, 11. 66, 74.
Μιμολόγημα 37, 3.
Μιμολογία 36, 4. 66, 24.
Μισάδελφος 64, 28 (21).
Μισάνθρωπον, τὸ 64, 30 (41).

- Μισθαποδοσία 64, 72.
 Μισθαποδότης 76, p. 990.
 Μισόκαλος 64, 26 (19).
 Μισοπόνηρος 28, 8.
 Μίτος 5, 8.
 Μογγιλάλος 66, 28.
 Μοιχεύειν (ἀπό τινος) 79, 4. 42, p. 352.
 (pass.).
 Μόλιβος 73, 5.
 Μόλουρος 62, 8.
 Μόλυβος 73, 5. adn.
 Μολύνω (μεμολυσμένος et μεμολυμέ-
 νος 26, 5. Cf. Add.) 9, 4. 63, 1.
 Μονάζω 63, 1.
 Μονήρης 64, 4.
 Μονοβόλωσ 61, 8.
 Μονογενώς 73, 5.
 Μονοειδής Exp. Fid. 17.
 Μονοειδῶς 76, p. 943.
 Μονοκόλωσ 57, 2.
 Μονομερώσ 25, 8.
 Μονόξυλος 61, 3.
 Μόνος (superl.) 67, 1. 69, 8.
 Μονότης Exp. Fid. 21.
 Μονοτύπως 57, 2.
 Μονώω 40, 1.
 Μόρια, τὰ 26, 9. 58, 1.
 Μορφοποιέω 64, 26 (19).
 Μόρφωσις 47, 8. 73, 2.
 Μοσσύνοικοι 39, 8.
 Μοσχοπέξα 47, 2.
 Μοχλίεω 34, 63.
 Μοχλήριεω 66, 5. et alibi.
 Μύαγρος 61, 8.
 Μυέω (c gen. et c. acc.) 58, 3. Exp.
 Fid. 10. p. 1092. Anaceph. p. 144.
 Μυζολόγημα 45, 1.
 Μυζοπλαστίεω 73, 38.
 Μυζοποίημα 31, 36.
 Μυζωδῶς 37, 3.
 Μύκης 31, 1.
 Μυκτήρ 64, 67.
 Μυλοστόμις 35, 8.
 Μυογαλλίδιον (Ven. Μυογαλίδιον) 85, 9.
 Μυρεψικός 47, 3.
 Μυρεψός (ἐργασία) 61, 8.
 Μυριανταπλάσιον 69, 16.
 Μυρίεω Exp. Fid. 10. p. 1091.
 Μυσκρός (et Μυσερός 26, 16 et 63, 2.
 ex Veneto) 63, 1. Exp. Fid. 10. p.
 1091.
 Μυσσαρῶς Ind. lib. II (1, 5).
 Μυσοὶ ἄβιοι Exp. Fid. 13.
 Μυστήρια, τὰ (de sacra coena) 40, 1.
 Μυστηριωδῶς 21, 3. 31, 3.
 Μυχός (superl.) 52, 1.
 Μυωξός 64, 73.
 Μυωπάεω 59, 9. 69, 49.
 Μωρολογία 16, 3. 26, 3. 66, 22.

 N.
 Ναβαττίς 53, 1.
 Νάρδος 40, 3.
 Ναυτιάω 26, 5.
 Ναυτίαισις pag. 1078.
 Ναυτίλος 61, 4.
 Νεανεύεσθαι Exp. Fid. 13.
 Νεανικότης 65, 4.
 Νεανιότης Exp. Fid. 13. p. 1095.
 Νεκροφορέω 64, 21 (42).
 Νεκρέω 69, 79.
 Νεκροφίγιος Exp. Fid. 10. p. 1091.
 Νεοκατήχητος Epist. Acacii.
 Νεύρον (rudendum) 64, 3.
 Νεύω Epist. ad Acac. p. 9. 64, 52.
 Νηπιάεω 30, 6.
 Νηπιτικῶς 64, 20 (41).
 Νήφεισθαι 75, 3. adn.
 Νικοποιός 64, 63.
 Νιτρίτις 76, 1. adn.
 Νομίλειν (τὸ εἰς ἀγαθόν) 76. p. 234.
 — seqq. μή c. indic. vide sub Μί.
 Νομικός Epist. ad Acac.
 Νομιστεύω 19, 6. 63, 1. 66, 32. 73, 24.
 Νομιτεύω 63, 1. (Add.) et alibi.
 Νομοδιάσκαλος 16, 1.
 Νομομάχης 30, 9.
 Νοσηλεύεσθαι 66, 4.
 Νοσσεύω (νοσεύω codd. mss.) 69, 25.
 Νοτίεω 64, 15.
 Νοτίς 64, 73.
 Νουδέτησις 64, 32.
 Νουνεχίς 66, 88. et saepina.
 Νοῦς (acc. plur. νόας 31, 14.) 69, 41
 et 48. νοῦν διδόναι. 73, 35 κατὰ καὶ
 τίθεσθαι.
 Νυμφών 34, 3.
 Νύσσω 1, 1. 2. 44, 7. 55, 6.

Ναΐδαια 26, 18.

Νωδός 49, 8. 78, 8.

Ξ.

Ξενοδοχείον 75, 1.

Ξενολεκτέω 82, 1. 66, 70.

Ξενολεξία 42, 11 et pag. 321. 57, 10.
77, 2.

Ξενολογία 69, 58.

Ξήριον 27, 5. ex Ven.

Ξόανον 1, 5.

Ξύριον 27, 5.

Ο.

Ὄδοιποιία (= ὁδός) 42, pag. 346. 59,
12.

Ὄδυνηρός 44, 7. 47, 8.

Ὄδώνιον 59, 11.

Ὄθεν καὶ πόθεν 81, 26.

Ὄβνεις 64, 57.

Ὄβνῆ 28, 2.

Ὄϊδα (ἡδεισάν) 28, 4. 48, 2. et alibi.

Ὄϊκαδε (= οἴκοι) 66, 7.

Ὄικειακός 76, p. 992.

Ὄικισκος 52, 2.

Ὄικοδομή (sensu spiritali) Epist. ad
Acac., 30, 5.

Ὄικονομέω 51, 6.

Ὄικονομία (= providentia divina) Exp.
Fid. 22. et alibi.

Ὄικουρός 80, 6.

Ὄικτήριον 84, 21. 59, 6.

Ὄινοποιία 76, 8.

Ὄινοπότης 30, 19.

Ὄϊα et Ὄϊα δῆ Epist. ad Acac. 66, 11.
69, 17 et 64. 78, 5. Anaceph. 7.

Ὄιονεί 64, 14 et 15.

Ὄϊον εἰπεῖν, ὡς 9, 4.

Ὄϊον ὡς περ 64, 39.

Ὄϊστρέω 66, 27.

Ὄκλάζω 64, 42.

Ὄκνός (pars navis) 61, 8.

Ὄκταετία 18, 1.

Ὄλεάριος 80, 24.

Ὄλετήρ (adiect.) 18, 1. adn.

Ὄλητήριος 1, 18.

Ὄλιγόπιστος 26, 8.

Ὄλισθαίνω 64, 5.

Ὄλκή 30, 6. 56, 2.

Ὄλμος 26, 5.

Ὄλοκαύτωσις 84, 17. 66, 57.

Ὄλον (adv.) 42, p. 321. et alibi.

Ὄλωσ εἰπεῖν 66, 45. et alibi.

Ὄλοσχερῶς 81, 8. 42, pag. 378.

Ὄλοτελής 80, 38. 66, 22.

Ὄλοτελῶς 64, 54.

Ὄλυνθος 59, 9.

Ὄμάς 8, 8. p. 22.

Ὄμβροτόκος 17, 1.

Ὄμογνωμέω et Ὄμογνωμονέω 29, 7.

Ὄμογνώμων 61, 5.

Ὄμοδίαιτος 78, 18.

Ὄμόδοξος 61, 5.

Ὄμοεργής 51, 14.

Ὄμοιογνῶμων 35, 1.

Ὄμοιομερία Exp. Fid. p. 1086.

Ὄμοιομετρής Epist. ad Acac.

Ὄμοιοσύσις Ind. libri III.

Ὄμοιοπαθής (c. gen. et c. dat.) 69, 17
et 68. 77, 16.

Ὄμοίος (c. gen.) 67, 8. Ind. libri II.

Ὄμοίουσις 78, 1.

Ὄμοίωμα 66, 5.

Ὄμολεξία 64, 8.

Ὄμολογητής 68, 2.

Ὄμολογητικόν, τὸ 76, p. 971.

Ὄμολογήτρια 68, 5.

Ὄμολογουμένως 57, 3. 64, 7.

Ὄμοσύσις 38. 7. 73, 1 et 11.

Ὄμοσυσιότης 74, 18. 76, p. 986. Exp.
Fid. 21.

Ὄμοσυσιῶς 76, 8.

Ὄμόπιστος 78, 2.

Ὄμόρραπος 76, p. 962.

Ὄμόσει (λέναι) 64, 58.

Ὄμόστιχος 1, 1. 9. adn.

Ὄμόστοιχος 1, 1. 9. 62, 4. 66, 57 et
75.

Ὄμότεχνος 51, 14.

Ὄμότροπος, ἡ 80, 9.

Ὄμοφρόνως (τινί) 77, 20.

Ὄμόχωρος 51, 14.

Ὄμόψυχος 73, 2.

Ὄμωνυμικῶς 35, 2.

Ὄνειρώσσω 31, 4 et 31.

Ὄνοματοποιεῖν (τινά) 24, 2.

Ὄξυγράφος 64, 8.

Ὄξύτης Epist. ad Acac. 1.

Ὄπή 70, 8.

Ὄποι (ubi) 70, 1.

- Ὀπός 34, 21. 42, p. 328.
 Ὀπότε (= quandoquidem) 16, 4. 42, 4. 69, 36. 71. 2. 67, 7 (ὁπότε γάρ).
 Ὀπότερος 76, p. 983. (μηδ' ὁπότερος) Epist. ad Acac. 66, 57, (οὐδὲ ὁπότερος) 51, 30. 58, 2 et 8.
 Ὀπου (caus.) 64, 15.
 — μὲν — ὅπου δὲ 31, 27.
 Ὀπτάνεσθαι 57, 4. 66, 32. alibi.
 Ὀργανον (de toto corpore) 20, 8. p. 49.
 Ὀργιά et Ὀργία Expos. Fid. 12. (ὀργώσας, contra Exp. Fid. 11. ὀργιούντων).
 Ὀρθοποδέω 42, p. 340. 69, 46.
 Ὀρθρίζω 76, 2.
 Ὀρθριος (ὀρθριαταρος) 66, 11.
 Ὀριγώμων 76, 8.
 Ὀρισγώμων 42, 7.
 Ὀριον 30, 26.
 Ὀρισμός 48, 2.
 Ὀρμᾶσθαι (oriundum esse vel exire) 71, 1. 77, 1 et 25. 80, 2. et alibi.
 Ὀρμαστός (h. e. ἀρμοστός) 69, 23. 78, 7 (et 13) et 16.
 Ὀρμημα 76, p. 962.
 Ὀροῦσεα 42, 7.
 Ὀροδέτης 66, 14 et 33. 76, p. 949.
 Ὀρέφωσις (tectum) Exp. Fid. 4.
 Ὄς (εἰσὶν οἱ λόγων) 64, 20 (41). (ἄς μὲν — ἄς δὲ) 31, 16. 64, 35. 74, 8 et 9.
 Ὄσάκις (c. gen.) 34, 28.
 Ὄσημέραι 73, 35. 78, 2.
 Ὄσοιδηποτοῦν 77, 3.
 Ὄσος (ἄλλοι ὄσοι) Exp. Fid. 11. 26, 11. et alibi. (πλειστή ὄση) 64, 14. (ὄσα ἅττα) 64, 51. (ἐπὶ τῷ ὄσον) 64, 13. Cf. 64, 36.
 Ὄστις οὗτος Ep. ad Acac. p. 22. huius edit., 51, 22.
 Ὄστρακίτης 40, 8. 57, 10.
 Ὄσφραντικός 48, 5.
 Ὄτὲ μὲν — ὅτὲ δὲ 66, 44. Cf. 66, 32.
 Ὄτι (ὅτι τίς) 58, 13. (ὅτι τὸ πᾶν = quod universum adinet) 63, 3. (τί ὅτι) 59, 8. Cf. Act. Apost. 5, 9. (οὐχ ὅτι) 78, 4. 66, 40. 57, 8. 76, 2. (εἰ μὴ ὅτι) 39, 5. 66, 11. (c. part. pro ἄτε) 34, 21. 66, 24. (ὅτι μὴ) 64, 57. (μᾶλλον δ' ὅτι) 79, 2. (elliptice) 55. 4. Cf. etiam s. v. Πάντως.
 Ὄτιοῦν (κατὰ πᾶσαν ὀτιοῦν αἰτίαν) 49. 30.
 Οὐ (c. imperat.) 61, 5.
 Οὐά Expos. Fid. 10.
 Οὐδέ (sequ. οὔτε) 42, p. 325. 69, 33. 66, 17. et alibi. (οὐδ' ἔλαος) Epist. ad Acac. p. 13. 64, 2.
 Οὐδέπω 73, 19. bis.
 Οὐδοπότερος 76, pag. 924. 930. 973. (contra 76, p. 952. οὔτε ὁπότερος).
 Οὐδέεις 30, 30.
 Οὐδ' ἔτερος 66, 14.
 Οὐκέτι (nequaquam) 70, 12. 76, pag. 960. 78, 10 et 12. et alibi saepissime.
 Οὐπω (pro οὔτως) 77, 28. Cf. s. v. Οὐδέπω.
 Οὐρανομέτρης 71, 1.
 Οὔτε (pro οὐδέ) 36, 5. 42, p. 347 et 352. 46, 5. 16, 4. 67, 3. 66, 15 et 19 et 55. 73, 4 et 34. 76, p. 937 et 941 et 961. 77, 24 et 30. 78, 11 et 21., et alibi saepissime. (οὔτε εἰς) 70, 11. (καὶ οὔτε) 76, p. 964. 37, 6. (οὔτε γάρ) 66, 55. 74, 13. p. 957 et 966, alibi. (ἄλλ' οὔτε) 78, 10. 69, 25. 23, 3. 30, 34.
 Οὔτε ὁπότερος 76, p. 952.
 Οὔτις (adiect.) 64, 11.
 Οὔτος — οὔτος 66, 3.
 Οὔτοσι (τουτί) 66, 55. (τουτοῖ) 66, 43.
 Οὔτως abundat 66, 1 et 2 et 5. saepissime.
 Ὄφειλόμενος 69, 6.
 Ὄφειλομένως 76, p. 972.
 Ὄφεικέλος 45, 1.
 Ὄφιοειδής 37, 5.
 Ὄφις (hufo) 50, 3.
 Ὄχλεῖσθαι 68, 6.
 Ὄχλησις 26, 1.
 Ὄχθη 66, 75.
 Ὄχυρόω 55, 6.
 Ὄψωνέω 75, 3.
 Ὄψωνιον 30, 12.

II.

Παγανός 64, 70. (Addend.)
 Παγγελαστός 52, 8.

- Παγιδεύω 66, 44. 69, 68. 25, 3.
 Πάγιος 64, 19 (40).
 Παιδαρικός 51, 20.
 Παιδαριώδης Exp. Fid. 11.
 Παιδεία (castigatio) 46, 3.
 Παιδες ('Αλεξανδρέων) 76, 1. ('Εβραίων)
 77, 16. Exp. Fid. 10. p. 1092. ('Ελ-
 λήνων) 70, 6. 76, p. 988. (Χριστιαν-
 ών) 76, p. 988.
 Παιδευτήριον 66, 55.
 Παιδευτής 8, 8.
 Παιω (de scorpio) 67, 4.
 Παλαιός (τὰ παλαιὰ τοῦ ἀμπέλου) 59, 9.
 Παλαιώω 66, 86. (pass.) 68, 2.
 Παλιγγενεσία 59, 5.
 Παλιμβόλωσ 64, 63. 76, p. 989 et 975.
 Παλιμπλοκής 59, 12. adn.
 Παλιμψημος 64, 54.
 Παλιδρομέω 1, 8.
 Παλινερωτικός 26, 2. ex conii.
 Παλίνοστος 1, 1, 5.
 Παλλακή 85, 8. 90, 10 et 11. Expus.
 Fid. 5.
 Παλλακίς 35, 3. Exp. Fid. 6.
 Πάλλω (intr.) 34, 2.
 Παλμός Exp. Fid. 24.
 Παμβασιλεύς 26, 14.
 Παμψηφί 77, 3.
 Πανάγιος Erist. Acacii, et alibi.
 Πανάμωμος 64, 38 et 57. (ex Ven.)
 Πανάρετος 69, 11.
 Πανάριον Prooem., et Anaceph. 1.
 Πανέορτος pag. 735. ex conii.
 Παννύχως 33, 2.
 Πανοπλιάς (ἀπό τῆς πανοπλιάς) 66, 24.
 Πανουργεῖσθαι 66, 44.
 Πανσεβάσμιος Erist. ad Acac. 70, 12
 et 14.
 Πανταχόθεν, ἐκ 69, 53. 54, 3. 73, 27.
 Πάντως ὅτι (= fieri non potest quin)
 42, pag. 343. 61, 4. 64, 67. 66, 58
 et 82. 64, 5. (οὐχ ὅτι πάντως).
 Πάντως που, οὐ 69, 20. et alibi.
 Πανυπέρτατος 84, 4.
 Πάπας 6, 8 et alibi.
 Παραβλάπτω 69, 27.
 Παραβουλεύομαι 64, 72. (cf. Add.)
 Παραβύστω, ἐν 21, 2. 62, 2.
 Παράγειν 57, 5. et pag. 20.
 Παραδειγματίζω 78, 20.
 Παραδοξοποιέω 68, 6.
 Παραδοξοποιεῖα 69, 62.
 Παραδρομή 5, 1.
 Παραζηλώω 1, 1, 6. 24, 2. 77, 16.
 Παραδασύνω 66, 58.
 Παράδεις 31, 8.
 Παραίτιος 42, p. 368. 64, 21 (42). 66,
 58. 67, 4. 69, 60.
 Παρακαλεῖν (consolari) 68, 10.
 Παράκεισθαι (μικροῦ μὴ παρακειμένου)
 31, 6. (πάρκειται) 64, 57.
 Παρακινδυνεύω 64, 31 (24).
 Παρακλητικός 74, 7.
 Παρακοή 60, 46. 37, 1.
 Παρακολουθεῖω 48, 2 et 3.
 Παρακολουθήσις 48, 3. 51, 83.
 Παρακολουθία 48, 3 et 13.
 Παρακομιδή 77, 16.
 Παρακόπτω (τινα τινος) 64, 17.
 Παρακούω (τινός) 64, 4.
 Παρακύνπτω 23, 1.
 Παραλαλέω 21, 6. 66, 48.
 Παραλιώτης 31, 2.
 Παράλυσις 59, 9.
 Παραλύειν (ἀπό τινος) 69, 47.
 Παράπαν 16, 3. 64, 27 et 29. Cf. s. v.
 Σύνολον.
 Παραπελῶω 66, 60.
 Παραπεποιημένος 71, 1.
 Παραπίπτω (παρέπεσαν) 59, 5. (ἀπο
 τινος) 59, 2 et 3.
 Παραπλέκω 19, 1. et alibi.
 Παραπληξία 48, 7. 76, p. 988.
 Παραπλοκή 69, 55.
 Παραποιέω 21, 2. 66, 21. 64, 5. 31, 3.
 Παραποίησης 76, p. 948.
 Παραποιητεύω 48, 4.
 Παράπτεισθαι (τινός) 26, 3. 63, 4.
 Παράπτωμα 42, 3. 59, 2. et alibi.
 Παρασαλεύεισθαι 73, 1.
 Παρασημειούσθαι 73, 17.
 Παρασημείωσις 51, 29.
 Παρασκευάζω 64, 4. 68, 6 et 7. 66,
 57. (παρασκευάζεσθαι — ventrem
 exonerare) 69, 10. 68, 7. 77, 16.
 Παράστασις 51, 5. 65, 4.
 Παραταράσσω 69, 38.
 Παρατηρέω et Παρατηρέομαι 64, 54.
 80, 2. 69, 14.

- Παρατήρησις 69, 14.
 Παρατρέπω 64, 5.
 Παρατριβή 30, 2 et 34. 64, 53. 69, 11. et alibi.
 Παρατρέψασθαι τὸ μέτωπον 68, 4. 69, 3 et 59. 71, 1.
 Παραφαίνεσθαι 60, 2.
 Παραφέρεισθαι 66, 56 et 48. 30, 34. (παρενεκτός) 77, 36.
 Παραφθαρμένος 21, 2.
 Παράφθημα 66, 13.
 Παραφυλακή 46, 59. Expos. Fid. 21.
 Παραφυλάσσω 69, 4.
 Παραχάραξις 42, p. 321.
 Παραχάρασσω 66, 53. 68, 8. 64, 63.
 Παραχωρεῖν 66, 61. 68, 8.
 Παρεϊσάγω 16, 3.
 Παρεϊσθυσίς 13, 2. 25, 1.
 Παρεϊσφέρω Epist. ad Acac. p. 12. 66, 87.
 Παρεκβάλλω 64, 7. 67, 2. 77, 26.
 Παρεκτικός 66, 9. 42, p. 330.
 Παρεκτομή 42, p. 333.
 Παρεκτρέπω 76, 9. et p. 951.
 Παρεκτροπή 54, 1. 69, 42.
 Παρεκφέρω 74, 13.
 Παρεμβολή 1, 8. p. 10.
 Παρεμπίπτω 48, 15.
 Παρεμπλέκω 76, p. 932.
 Παρεμπλοκή 59, 12. (Add.)
 Παρεμποικεῖσθαι 21, 2.
 Παρένδυσις 13, 10. adn.
 Παρενοχλέω 69, 10.
 Παρεντρέβω 30, 7.
 Παρεντυχία 28, 8. 48, 15.
 Παρέξοδος pag. 16.
 Παρεπινοέω 34, 18.
 Πάρεργος 66, 58.
 Παρερμήνευμα 73, 38.
 Παρέρχεσθαι (aggredi) 1, 1, 2.
 Παρεύρημα 34, 13.
 Παρέχειν (παρασχόντα αὐτῷ, intr.) 69, 8.
 Παρηλλαγμένος 39, 5.
 Παρηλλαγμένως 42, 10.
 Παρῆθων (monasterium) 58, 5.
 Παριστάω 64, 4. 66, 63.
 Πάροικος 8, 4.
 Παροιμιάζω 69, 21.
 Παροιμιστοῦς 69, 14.
 Παροιμία 30, 33.
 Παρολκή 55, 9. 68, 3.
 Παροξυσμός 66, 78.
 Παρορμάω 64, 21 (49) et 58.
 Πάροψις 25, 3.
 Παρρησία 59, 9. 68, 6 et 9.
 Παρρησιάζεσθαι 64, 1.
 Participia pro finitis posita 66, 71 et 86. 69, 26 et 28 et 34 et 58 et 59 et 75 et 64. 19, 3. 30, 5. alibi saepissime.
 Participia duo vitiose iuncta 21, 2.
 Παρυφαίνω 5, 1.
 Πασσαλοχος 78, 12.
 Παταγίζω Exr. Fid. 11. ex consi.
 Πατραλώφας 75, 3.
 Πατριά (familia) 73, 12. 78, 17.
 Πατριαρχία 8, 9. Exr. Fid. 4. 39, 21. 55, 3.
 Πατρίς 28, 6. 47, 1. 27, 6. 51, 30. 66, 1.
 Πατριώτης 30, 25.
 Παύεσθαι (ἀπό τινος) 63, 1.
 Παχύνω 59, 10.
 Πεζεύω p. 1078.
 Πειθανός 42, 3. 75, 2.
 Πειθανώς 31, 8.
 Πειθῶ (ὑπό τινος) 30, 23. Cf. 74, 7.
 Πεινάω (inf. aor. πεινάσαι) 69, 51.
 Πείρα (ἐν π. γίγνεσθαι τινος) 42, pag. 337.
 Πειρατής 66, 46. 61, 4. 69, 50.
 Πεισιμονή 30, 21.
 Πειμφορηδών 41, 3.
 Πεινχρός (λόγω) 66, 11.
 Πειπαρρησιασμένως 68, 2.
 Πειπλανημένως 42, p. 361.
 Πειπληρωμένως 69, 56.
 Πειραία, ἡ 19, 1. adn.
 Πέρας 37, 2. (de cauda scorpiū) 58, 5. — τὸ 78, 4. et acrius.
 Περαιτόω 76, p. 964. adn.
 Perfecti 3. pers. plur. in $\bar{\alpha}\nu$ (εἰλησαν et ἀπειλησαν) 66, 24 et 83. 63, 1. (εἰρηκαν) 69, 31. (εἰώσαν) 67, 8. 69, 42. Contra εἰώσανων 69, 41. (ἐστεικαν) 78, 9. (γέγοναν) 55, 6. Add.
 Περὶ (οἱ περὶ κτλ.) 69, 1. 27, 6. 51, 15. 59, 8. (peuce) 16, 4.

- Περὶ τὸ στόμα ἔχειν 66, 21.
 Περιαγωγή 64, 55.
 Περιαιρέω 29, 9. (τινὰ ἀπό τινος) 76, p. 989.
 Περιανθίω 78, 6.
 Περιάπτον, τὸ 15, 1. 53, 1. 66, 13.
 Expr. Fid. 24.
 Περιβάλλω (τινὰ τι) 66, 25. (τινὰ εἰς τι) 64, 3.
 Περιβλαστάνω Epist. ad Acac.
 Περιδίνῃσις 8, 1.
 Περιδράσσομαι 64, 16.
 Περιεκτικός 77, 25.
 Περιεργία 24, 2. 30, 12.
 Περιέχω 74, 7.
 Περιεκακέω (c. inf. et c. partic.) 26, 2 et 11 et 14.
 Περιέκεισθαι τὰ σωματικά 64, 10.
 Περικλάω Epist. ad Acac. Anaceph. p. 127.
 Περικρούω 26, 21. 76, p. 979.
 Περιλαμβάνω (animo comprehendere, intelligere) 66, 14.
 Περιμέτρος 42, p. 326. Cf. 24, 1. adn.
 Περινοστεύω 42, 11.
 Περινοστεύω 69, 27. Ind. libri III.
 Περιουσία Epist. Acacii.
 Περιουσις 24, 1. 29, 5. 42, pag. 326. 28, 5.
 Περιπείρω 76, p. 979.
 Περιπέτεια 64, 5.
 Περιποιέω, 29, 2. 42, pag. 346. (med.) 64, 63.
 Περιποίησις 64, 67.
 Περιπολιζώ 34, 3.
 Περιπόρφυρος 34, 2.
 Περιπτύσσεσθαι 68, 10.
 Περύπτυστος 32, 3.
 Περισολογία 32, 3. 77, 37.
 Περισσοῦ, ὑπέρ 61, 6.
 Περισυλλέγομαι (τι) 73, 14.
 Περισυνάγω 69, 57.
 Περιτόναιος 61, 3.
 Περιτροπή 76, p. 981.
 Περιττότερον 69, 66. (comp. περιττοτέρως) 31, 35.
 Περιφέρεια 62, 1.
 Περιφερής 45, 1.
 Περιφορά 27, 2.
 Περιχώρος, ἢ 24, 1.
 Περιωδυνία et Περιοδυνία 51, 35 et 7.
 Περσεία 66, 9 et 28.
 Πέτρος et Παῦλος nomina usurpata ut apud Romanos Gaius et Titius 64, 14.
 Πεῦσις 62, 2.
 Πεφυλαγμένως 64, 20 (41).
 Πῆ μὲν — πῆ δέ 69, 29. 76, 1.
 Πηγῆ (de sanguine menstruo) 9, 3.
 Πηλουργία 1, 1, 6. 66, 19.
 Πήρωσις 26, 7.
 Πήσσω 66, 21.
 Πιάζω 51, 25. 56, 3.
 Πιάζω (ἐπιάσθην) 56, 3.
 Πιθανολογέω 66, 71.
 Πιθανολογία 24, 3. 28, 5. 46, 2.
 Πιθανότητος, διὰ 47, 2.
 Πικραίνω 67, 4.
 Πικρία 57, 1.
 Πικρίς 70, 11.
 Πίπτω (ἔπειτα) 28, 5.
 Πίπτει βώραξ 64, 5.
 Πισίς, ἢ 69, 26.
 Πιστοποιέω 66, 70.
 Πιστεύω et Πιστόομαι 1, 1, 2. pag. 3. 48, 15.
 Πλανάω 16, 2. 70, 14. 66, 30. 69, 12. (τὸ πεπλανημένον) 19, 2.
 Πλανητός 26, 18. ex conji.
 Πλάξ 33, 5.
 Πλάστης 24, 8. alibi.
 Πλαστόιον 69, 25.
 Πλαστογραφίω 40, 2.
 Πλαστοουργία 24, 8. 66, 32. 73, 24. 78, 9.
 Πλαστοουργός 24, 8.
 Πλαστάς 40, 7.
 Πλάτος 51, 9. 29, 2. 55, 6. (διὰ πλάτους et ἐν πλάτει) 69, 67. 51, 4. 34, 22.
 Πλατύνω (pass.) 39, 7. 70, 15.
 Πλατύσημος 15, 1.
 Πλείων ἔλασσον (plur. 78, 14. 79, 6.) 78, 8. et alibi.
 Πλείω γίνεσθαι, ὑπέρ 69, 25.
 Πλεονεκτηῖν (τινὰ) 66, 84. 80, 4.
 Πλήν 10, 1. 67, 2. 28, 7. 40, 1. 59, 6. 51, 12. et alibi.
 Πλήν ὅτι 51, 12. 33, 4.
 Πλήρους, ἐκ 64, 17.

- Πληροφορέω 26, 14, 30, 21. Exp. Fid. 13. Anacroph. p. 154.
 Πληροφορία 30, 2, 66, 7, 27, 3, 51, 6.
 Πληρώω (intr.) 61, 4.
 Πλήρωμα 76, p. 932.
 Πληρωτής 77, 28.
 Πληρωτικός 42, p. 351.
 Πλησιόχωρος 30, 4.
 Πνευματόφορος pag. 16. 69, 73.
 Ποάζω (πόα ποάζει) 59, 9.
 Ποδεῖον 59, 11.
 Ποιεῖν (c. temporis vocabulis e. g. τρεῖς μῆνας) 51, 18, 68, 6, 78, 10, 72, 2.
 Ποιήτευμα 42, p. 374. 26, 2, 66, 46.
 Ποιητεύω et Ποιητεύεσθαι 25, 7, 31, 4., 42, p. 356. 36, 1.
 Ποίας, διὰ 59, 12.
 Πολιτεία 66, 33, 67, 7. Epist. Acacii. 13, 1, 26, 13, 42, p. 330. et alibi.
 Πολιτεύεσθαι 42, p. 371. 340. 354. 58, 5. et alibi.
 Πολιτικός (compar.) Epist. ad Acac.
 Πολλοστημῖος Expos. Fid. 9.
 Πολυάνδριον 30, 8.
 Πολυβλέπων 57, 6. (Add.)
 Πολύβλυστος (τὸ πολύβλυστον) 59, 1.
 Πολυβλύστω 69, 27.
 Πολυκλήματος 64, 32.
 Πολύκοινος 79, 4.
 Πολύκομπος 35, 3, 64, 68.
 Πολυμάθεια 54, 1.
 Πολυμερῶς 51, 31.
 Πολυμιξία 24, 3, 25, 2, 26, 3.
 Πολυόφθαλμος 36, 1.
 Πολυπειρία 64, 3.
 Πολύπειρος 8, 8.
 Πολυπλασιάζω 64, 68.
 Πολυπλασιασμός 34, 11.
 Πολυπλασίω 64, p. 562.
 Πολύπλοκος 64, 60.
 Πολυπραγμονέω 30, 1.
 Πολυρρήμων 74, 9.
 Πολυσχεδής 33, 7. et p. 1078.
 Πολυτελεύεσθαι 64, 52. (Add.)
 Πολυτρόπως 51, 31.
 Πολύφημος 35, 8. adn.
 Πολυφόρος 8, 9.
 Πολύφυρος 49, 3.
 Πολυγρόνιος 30, 24.
 Πόμα et Πῶμα Exp. Fid. 14.
 Πομπεύω 76, 1.
 Πονημάτιον 76, 10.
 Πονηρέυομαι 21, 2.
 Πονηροποιός 66, 53, 26, 11.
 Ποντοπορέω p. 1078.
 Πορία 37, 9. adn.
 Πορίζω 64, 66.
 Πορισμός 5, 3, 64, 66, 76, 1.
 Πορνεία 21, 2.
 Πορνεία (ειδῶλων) 1, 7.
 Πορνίδιον 21, 5.
 Πόροι γεννητικοί Exp. Fid. 13.
 Πέρρωθεν, τὸ 66, 4.
 Πορφυρόπωλις 30, 1.
 Ποταπός pag. 570.
 Πόδα, περι 57, 6.
 Πόδας, κατὰ 20, 1. p. 47.
 Πραγματεία 69, 74, 29, 10, 44, 4, 73, 9, 50, 2, 69, 73.
 Πραγματεωδῶς 24, 10, 73, 14.
 Πραγματεύομαι (perf. pass.) 16, 3.
 Πραγματευτής Exp. Fid. 24.
 Πρακτικός 69, 46.
 Πρεπόδης 69, 53, 59, 4, 76, p. 238.
 Πρεσβυτέριον 57, 1.
 Πρεσβυτέρης 79, 4.
 Πρεσβύτες 9, 3, 79, 4.
 Πρίνη (τοῦ ὄσσαι) 64, 2.
 Προαγόντως 42, 14.
 Προάγω et Προάγεσθαι 33, 7, 42, p. 355. 69, 6, 10, 5, 57, 1, 64, 55.
 Προαίρεσις 69, 10, 51, 2.
 Προαιώνιος 72, 10, 24, 4. ex cod. Veneto.
 Προαίσχομαι 24, 4.
 Προάλλως et Προαλῶς 69, 25.
 Προαναγιγνώσκω 32, 6.
 Προαναφώνησις 78, 20.
 Προανενόητος 32, 5. et alibi.
 Πραπορέω 64, 30 (23).
 Προποστερέω 33, 3.
 Προραχή 31, 11.
 Πρόσφαλλίζω et Πρόσφαλλίζεσθαι 1, 1, 3, 54, 2, 78, 9. Exp. Fid. 13.
 Προβάλλω 66, 25, 37, 2.
 Πρόβασιν, κατὰ 31, 1.
 Πρόβολεύς 31, 2, 64, 20 (41).
 Προγνωσία 69, 37.
 Προδηλώω 53, 2.
 Προεῖναι 57, 8.

- Προστομάζω 19, 3. 64, 25 (18).
 Προστομαστῆς 42, p. 332. 66, 75.
 Προσηγυμένως 31, 31.
 Προσθλυμνος 64, 32.
 Πρόθεσις 61, 6.
 Πρόθεσιμος 66, 23.
 Προθεσιζω 43, 2.
 Προθέσπισμα 20, 4. et alibi.
 Προθεωρία 42, p. 374. ex conii.
 Πρόθυρον 64, 19 (40).
 Προΐκλω 80, 10. Exr. Fid. 6.
 Προΐκιμος Exr. Fid. 6.
 Προΐστασαι 8, 9. 36, 1. (διδασκαλεῖν)
 42, 1.
 Προκατηγυμένως 64, 29 (22).
 Προκαλινθέω Epist. Acacii.
 Προκαταγγέλλω 20, 4. p. 51.
 Προκαταγγελτικῶς 71, 2.
 Προκαταγγέλτωρ 66, 75.
 Προκαταλαμβάνω 33, 8.
 Προκαταληπτικόν, τὸ Epist. ad Acac.
 Anaceph. 1. et alibi.
 Προκατάληψις 47, 3.
 Προκατασκευάζω 69, 19.
 Προκατασκευαστικῶς 69, 60.
 Προκειῖσθαι 40, 5. 37, 2. (τὸ προκει-
 μενον τῆς πίστεως) 68, 4. 69, 3.
 47, 2. 48, 4. 55, 5.
 Προκήρυγμα 62, 5.
 Προκηρύσσω 69, 64.
 Προκισιάς 37, 16.
 Προκοιμάομαι (οἱ προκοιμημένοι) 69,
 64.
 Προκόπτω 59, 12. (χρόνου προκόπτον-
 τος) 66, 2 et 15.
 Προκριτός 15, 1. 25, 1. 26, 11 et 13.
 37, 6. 71, 3. 76, p. 935.
 Πρόκριτον, τὸ 76, p. 935.
 Προλαμβάνω 66, 75. 51, 17. 73, 1.
 42, p. 352. 38, 3.
 Πρόληψις 42, pag. 360.
 Προμαρτυρέω 50, 2.
 Προνοεῖσθαι (c. gen.) 26, 12. 51, 12.
 Προνοησιὰ 76, pag. 984.
 Προξενεῖν (πληρηλαν τινί) 78, 5.
 Προσιμων Epist. ad Acac. 64, 20 (43).
 Προσομολογέω 76, p. 974.
 Προσονομάζω 42, p. 344.
 Προόπτως Exros. Fid. 13. Anaceph. p.
 150.
 Προορᾶσαι (med.) 9, 4.
 Προπαιδεία 67, 1. 42, p. 362.
 Προπανυπέρτατος 34, 11.
 Προπάτορος, ὄν 74, 12. 76, p. 969.
 Προποδιάς, ἡ (suburbium Salaminiis in
 Cypro) 42, p. 326.
 Προπότιον 64, 73.
 Προσαγωγεύς 34, 3.
 Προσανάκειμαι 37, 8.
 Προσανέχω 69, 62.
 Προσαπορέω 64, 10.
 Προσβολή 64, 21 (42) et 20 (41).
 Προσγίγνεσθαι 64, 17.
 Προσδιαλέγεσθαι 9, 3. 51, 20.
 Προσδιορίζω 73, 14.
 Προσδοκάω et Προσδοκέω 66, 61. Ana-
 ceph. p. 134. adn.
 Προσεγγίζω (intr. τινί) 78, 7.
 Προσεγκαλέω (part. aor. pass.) 56, 20.
 Προσεντρίβω 55, 9.
 Προσεπεξεργάζομαι 31, 33.
 Προσεπιτίθεσθαι 66, 10.
 Προσεπιτούτοις 26, 4. 66, 40. adn.
 Προσευχή 80, 1.
 Προσηγῆς 48, 12.
 Πρόσθεσις 51, 20. 78, 2.
 Προσθλίβω 53, 2.
 Προσεισάω 51, 15. 66, 7.
 Προσειπτασάω 64, 56.
 Προσεικίρω 80, 32.
 Προσεικατερέω 80, 3.
 Πρόσεικειμαι 69, 77. 63, 1. alibi.
 Προσεικνῶ (τινί) 6, 8.
 Προσεικνέσθαι 69, 2. 73, 28.
 Πρόσεικιμα 69, 35. 55, 9.
 Προσεκόπτω 59, 52. alibi.
 Πρόσεικρουσις 48, 14.
 Προσηπτικῶς 69, 72. 76, p. 945.
 Προσηπαρέω (τινί) 66, 5. 44, 5.
 Προσεικειῶ 31, 27.
 Προσομιλία 64, 5. Exros. Fid. 21.
 Προσσχῆ 69, 3. Exros. Fid. 21.
 Προσπαλαμβάνω 34, 19.
 Προσπλέω (intr.) et Προσπλέεσθαι
 66, 5. 38, 2.
 Προσποιητικῶς 23, 21.
 Προσποιητῶς 73, 1. alibi.
 Προσπορίζεσθαι 16, 1. 76, pag. 970.
 et alibi.
 Προσρητικῶς 1, 1, 2.

- Προτιθέσθαι 78, 2. 66, 64.
 Προτρέχω 64, 12.
 Πρόσφατος 68, 19 et 61.
 Προσφάτως 76, p. 957.
 Προσφέρεσθαι (med. et pass.) 32, 2.
 66, 71. 34, 23.
 Προσφείρομαι 30, 7. 40, 1. 42, 1 et
 2. 57, 1.
 Προσφόριον, τὸ 51, 7.
 Προσχαρίζεσθαι 69, 16.
 Πρόσχημα 59, 13. 21, 2. 69, 3. 64,
 19 (40).
 Προσγράομαι 73, 33.
 Πρόσχυσις 31, 2.
 Προσώπιον 73, 1.
 Προσωπίτης νομὸς 24, 1. Exp. Fid. 11.
 Προσωπολήπτης 42, p. 336.
 Πρόσωπον 66, 5. 68, 3. 68, 7. (ἀπὸ
 προσώπου) 69, 21 et 62 et 66. (ἐκ
 προσώπου) 69, 51 et 61 et 63. 64,
 67. 69, 31.
 Προτείνω (intr.) 26, 17.
 Προτρέπεσθαι 61, 6.
 Προτρεπτικός 69, 27.
 Προτρέχω 64, 12.
 Προτροπάδην 64, 58.
 Προτυπὸς 1, 1, 3.
 Προύκλησις 31, 85.
 Προυνηκεύεσθαι 37, 6. (προυνηκεύεσθαι)
 25, 4.
 Προύνικος 25, 4. 37, 3. Anacephal. p.
 139.
 Προῦπάρχω pag. 17.
 Προῦποτέμνω 76, p. 927.
 Προῦργιαίτερος 70, 14.
 Προφανῶς 64, 24.
 Πρόφασις 21, 7.
 Προφασιστικός 69, 33.
 Προφασιστικῶς 76, p. 954.
 Πρόφημι (προέφραμεν et προέφημεν)
 73, 2.
 Προφητεύω (προπεφητευκίναι 42, 4.
 πεπροφητεύσθαι 23, 2) 34, 2. 23, 2.
 adn. alibi.
 Προφθάνω 28, 6.
 Προφορά 71, 5.
 Προφορικός 71, 3 et 4 et alibi.
 Προφυλακὴ 73, 2.
 Προχειρίζω 64, 37.

- Πρόχειρος 76, 4. 46, 4. 58, 3. (ἐν προ-
 χείρῳ) 66, 11 et 13.
 Προχορηγέω 42, p. 362.
 Προχρηστικῶς 71, 2.
 Πρωϊνός 77, 16 (τὸ πρωϊνόν).
 Πρωϊκός 61, 14.
 Πρωϊστος 66, 26.
 Πρωτόγονος Expos. Fid. 9.
 Πρωτόκτιστος 76, p. 946. 78, 17.
 Πρωτόπλαστος 46, 2. et alibi.
 Πρῶτος (πρῶτον, imprimis) 59, 7. (ἐν
 πρώτοις) 37, 2.
 Πρωτοστάτης 32, 4.
 Πρωτοτόκια, τὰ 64, 69. (Venet. in
 Add.) 47, 2. 72, 8.
 Πρώτως 1, 1, 4. ex cod. Ven.
 Πτερνίζω 69, 69.
 Πτερνισμός 38, 7. adn.
 Πτερυγίων Epist. ad Acac.
 Πτέρυξ (scorpii) 67, 8.
 Πτήσις 27, 3.
 Πτύαλον et Πτύελον 64, 67.
 Πτύρσις 42, p. 361.
 Πτύρτης 77, 16.
 Πτύρω 66, 61. 70, 9. 73, 1 et 36. 76,
 p. 945. 77, 16.
 Πτώσις 57, 10. 63, 4. 64, 4.
 Πτωχεία 1, 1.
 Πτωχός 64, 14.
 Πτωχοτροφεῖον 64, 14. 75, 1.
 Πυγμῆ — πυγμῆ 15, 21. Cf. Mar-
 7, 3.
 Πύελος 4, 23.
 Πυκνότης Exp. Fid. 24.
 Πυξίον 73, 5.
 Πυρά 64, 2.
 Πυρακτέω 64, 34.
 Πυρβολεῖσθαι 64, 3.
 Πυργοποιεῖν 1, 1, 5.
 Πυρίκαυστος 30, 27.
 Πύρινος 64, 64.
 Πυροειδής 30, 30.
 Πυρός 47, 2.
 Πυρπολέω 64, 3. p. 527.
 Πυρωπός 18, 3.
 Πῶμα et Πέμα Exp. Fid. 14.

P.

- Ῥαδιουργέω 42, 10. et p. 336.
 Ῥαδιούργημα 34, 19.

Ῥαδιοουργός 66, 5.
 Ῥαζάμιγξ 45, 1.
 Ῥαντίζω 20, 2. 80, 10. 46, 5.
 Ῥαντισμός 46, 5. 77, 34.
 Ῥάξ 45, 1.
 Ῥαστώνη 64, 19 (40).
 Ῥαφίς 27, 5.
 Ῥαψωδέω 39, 6.
 Ῥαψωδία 24, 3. 26, 1.
 Ῥαψωδοποιία 66, 33.
 Ῥέβινθος (pro Ῥερέβινθος) 66, 33.
 Ῥεμβάς 21, 2.
 Ῥέομαι 77, 1.
 Ῥευστός 25, 3. 31, 21.
 Ῥήγγυμι (φωνήν) 64, 2.
 Ῥητορικῶς 42, p. 362.
 Ῥητός (ῤηταί βῆλοι) 45, 4. 55, 2. 61, 1. (τὸ ῤητόν) 57, 2.
 Ῥήττω et Ὀρύττω 52, 1. (Add.)
 Ῥητῶς 34, 20. 66, 69.
 Ῥιζοτόμος 1, 1, 3.
 Ῥικίζω 69, 27.
 Ῥιψοκινδύνως 69, 25.
 Ῥοδανουσία 34, 3.
 Ῥοίζος 44, 7. 73, 35.
 Ῥοῖσκος Epist. ad Acac. et alibi.
 Ῥυή 63, 2.
 Ῥυζμίζω 71, 10.
 Ῥύμη 80, 3.
 Ῥύομαι 64, 62. bis.
 Ῥυπαρία 68, 6.
 Ῥύσις 16, 1. 21, 4. 63, 1.
 Ῥυτίς 66, 73.
 Ῥωμίνα 66, 1. bis. 69, 2 et 9.
 Ῥώξ 45, 1.
 Ῥώπαξ 30, 12.

Σ.

Σάν 34, 9.
 Σάββατ (dat. σάββασι) 66, 32.
 Σαββατισμός 29, 8.
 Σάββατον Epist. ad Acac. p. 22. huius edit. 16, 1. p. 34.
 Σαγήνη 33, 12.
 Σάλος 64, 54. 66, 22. 69, 79.
 Σαλπίζω (σαλπίζειν) 66, 46.
 Σαμαρειτισμός Epist. ad Acac. et saepius.
 Σαπρία 64, 48.
 Σαπρίζω 40, 2.

Σαπριόω 40, 2.
 Σαρκίον 69, 25. et alibi.
 Σαρκοφαγία 19, 3. 75, 3.
 Σάτον 31, 27.
 Σατουρναλία Addend. ad pag. 444. ed. Petav.
 Σαύρα (ήλιακή) 53, 2.
 Σέβασμα Epist. ad Acac.
 Σεβαστία et Σεβάστη 55, 1., cum Addend.
 Σεληνιακός 51, 26.
 Σελίς 64, 3.
 Σεμιδαλις (σεμιδάλειον Exp. Fid. 11.) 66, 57.
 Σεμνοπρεπής 77, 2.
 Σεμνύω 40, 2. 20, 1. 30, 2. 69, 57.
 Σεσυκοφαντημένως 9, 2. 69, 5. et alibi.
 Σηχός pag. 444. ed. Petav. (Addend.)
 Σημαίνα (έσήμανα) 69, 53 et 75.
 Σημείον 40, 1. 46, 5. 59, 12.
 Σημικίνδιον 77, 17.
 Σηπεδών (serpens) 23, 8.
 Σής 42, 11. 59, 10.
 Σήψ (serpens) 36, 6.
 Σῶνω 31, 9.
 Σίαλον 53, 1.
 Σιδηρόστομος 76, p. 963.
 Σίελος 53, 1.
 Σικυήλατον 52, 1. (Addend. ex Ven.)
 Σικυηρόν 52, 1.
 Σίμβλος 44, 7.
 Σιμικίνδιον 77, 17.
 Σίνατον ὄρος Exp. Fid. 18.
 Σίναπι (gen. σινάπειος) 34, 2.
 Σίνομαι (σεσινωμένος et εἰσνάμη) 64, 24.
 Σίνος 69, 79.
 Σιρήνα 64, 20 (41) adn.
 Σκαληγός 46, 3. et alibi.
 Σκαληγός 51, 10.
 Σκάμμα 79, 10. 69, 62.
 Σκανδαλώδης 69, 23.
 Σκαρίζω 23, 1.
 Σκεπάζω 66, 46.
 Σκέπτομαι 52, 1.
 Σκευώρημα 37, 2.
 Σκευωρία 42, p. 352.
 Σκηνοπηγία 8, 5.
 Σκήνωμα 66, 28.
 Σκίασμα 51, 32. (Add.)

- Σκίρτησις 78, 12.
 Σκληριάζω 78, 14.
 Σκληραυχενία et Σκληραυχία 80, 10.
 Σκνίψ (gen. σκνιφός) 64, 66 et 69.
 Σκόλιος (σκ. δῆγμα) 38, 8. (ἔφικ) 26, 8.
 Σκολιότης 51, 15. et alibi.
 Σκόρπαινα 37, 9.
 Σκορπίζω 68, 10.
 Σκοτάζω 77, 12.
 Σκοτίζω 64, 19 (40). 77, 12.
 Σκοτώω 16, 4. 66, 28.
 Σκότωσις 25, 3. 30, 8.
 Σκύβαλον 64, 67.
 Σκυβαλώδης 8, 1.
 Σκυθισμός Erist. ad Acac. et alibi.
 Σκύλευσις 55, 9.
 Σκυλεύω 66, 71. Expos. Fid. 7.
 Σκυλμός 76, p. 958.
 Σκύλον 59, 10.
 Σκύμνος 66, 76.
 Σκυτάλη (serpens) 63, 4.
 Σκώληξ 59, 10. 64, 71.
 Σκώλος 69, 29. 64, 29 (22).
 Σκωπηλός 76, p. 991.
 Σκωπωδώς 64, 9.
 Σμηνεύω 13, 1.
 Σμικρύνω 76, p. 943.
 Σμύραϊνα 30, 34.
 Σμύρνα Exp. Fid. 7.
 Σοβαρός 19, 2.
 Σοβαρώς 31, 18.
 Σοβητής 77, 16.
 Σορός 9, 4.
 Σουδάριον 77, 17.
 Σοφίζω 48, 8. 69, 19. 64, 8.
 Σπάνη 61, 6.
 Σπανία pag. 46. 27, 6. (ex cod. Ven.)
 Σπερματικώς 76, p. 925 et 946.
 Σπήλυξ 52, 2.
 Σπινθηροειδής 66, 64.
 Σπλαγγιζέσθαι 28, 1.
 Σπόριμα, τὰ 30, 32.
 Σπουδαϊότης 59, 6.
 Στάσιμος 31, 21. (ἡλικία) 78, 12.
 Στάσις 64, 4.
 Στειρόω 64, 35.
 Στέναγμα 64, 28 (21).
 Στενωπή 69, 70.
 Στερέα, ἡ p. 1078.
 Στερέμνος 64, 26 (19). 69, 70.
 Στερεώω 69. 66.
 Στερέω (τινά τι) 69, 7.
 Στέρησις 66, 17 et 18.
 Στερητικόν, τὸ 76, p. 960.
 Στερίσκω 76, p. 961 et 971.
 Στιβάζω 37, 5.
 Στιλβόω 64, 66. 69, 59.
 Στιχῆρης 29, 7. 76, 10.
 Στοιχείον 66, 18. 34, 15. 7, 1.
 Στοιχέω Erist. ad Acac. p. 9. 66, 60. alibi.
 Στραγγαλιώδης 69, 38.
 Στραγγεύω 66, 2. adn.
 Στρατηλάτης 69, 17. 80, 2.
 Στρεβλόω 76, p. 944.
 Στροβέω 66, 11.
 Στρέβησις 16, 3.
 Στρογγύλωσις 45, 1.
 Στροφάλιγξ 53, 2.
 Στρυφνότης et Στρυφνότης 59, 11. (c. Add.)
 Στρωνή 16, 1.
 Στυγιάζω 69, 10.
 Στωμύλος 1, 1, 2.
 Συγγενειάζω 76, p. 986.
 Συγγενικώς 76, p. 926.
 Συγγένισσα 78, 17.
 Συγγνωμονέω 70, 8.
 Σύγγνωστος (c. gen. 66, 32.) 59, 6.
 Συγκακουχέομαι 80, 5.
 Συγκαλεῖσθαι (τινά, de uno) 69, 2.
 Συγκαταβαίνω 42, p. 360. 64, 10.
 Συγκαταγιγνομαι 31, 20.
 Συγκατάθεσις Erist. ad Acac. 30, 1. Exp. Fid. 15.
 Συγκαταθετικός (c. gen.) 77, 28.
 Συγκατασπείρω 31, 21.
 Συγκάτειμ 77, 25.
 Συγκατέρχομαι 31, 21.
 Συγκλάω 1, 1, 9.
 Συγκληρονόμος 31, 33. 74, 2.
 Συγκοινωνέω 59, 13.
 Συγκροτέω 69, 11 et 22. 31, 2.
 Συγκρίζω 76, p. 976.
 Συγκύρημα 41, 3.
 Συγκυρία 30, 7. 51, 9.
 Σύγχρονος 45, 1.
 Σύγχυσις 31, 5.
 Συγχωνεύω 64, 34.

- Συγχώρησις Exp. Fid. 20.
 Συζυγία 69, 67.
 Σύζυγος 31, 12.
 Συκοφάντημα 30, 21.
 Συκοφάντης 73, 1.
 Συκοφαντίζω 68, 6.
 Συλαγωγία 21, 2.
 Συλλαμβάνω (concipio) 40, 41. 69, 25.
   alibi.
 Συλλειτουργός 72, 2. 73, 2. 42, 2.
 Συλλογίζεσθαι 56, 1. 76, p. 948 et 963.
   77, 34.
 Συλλογιστία 76, p. 975.
 Σύλλογος 72, 4.
 Συλλουκιανιστής 69, 6.
 Συμβασιτάζω 67, 2.
 Σύμβιος 25, 1.
 Συμβολικῶς (compar.) Exp. Fid. 7.
 Συμβουλευτικός (λογισμός) 76, p. 958.
 Συμβούλιον 1, 1, 5.
 Συμμέτοχος 25, 3.
 Συμμετοχή 76, p. 934. 77, 36.
 Συμμέτοχος 51, 15.
 Συμμετρία 48, 9.
 Σύμμετρος 59, 6.
 Σύμμορφος 74, 4.
 Συμπαράκλητος 74, 18.
 Συμπααραλαμβάνω 51, 15. alibi.
 Συμπαραμένω 59, 13.
 Συμπαρίστημι 26, 17.
 Συμπέρασμα 64, 58.
 Συμπεριλαμβανόμενος 76, p. 987.
 Συμπεριέχω 76, p. 681.
 Συμπεριληπτικός 64, 56.
 Συμπεριπλέεσθαι (γυναίκα) 21, 2.
 Συμπεριφέρω 26, 7. 64, 10.
 Συμπιλέω et Συμπιλόω 64, 35. (cum
   Add.)
 Συμπληγός 9, 9. 10, 1.
 Συμπλήρωσις 64, 17.
 Συμπρεπόντως 76, pag. 986. 77, 31.
   alibi.
 Συμπρέπω 76, p. 938 et 976.
 Συμπρεσβύτερος 69, 2. 1, 1, 2.
 Συμπροσκυνητός 76, p. 976 et 984.
 Συμπροσκυνητός 76, p. 986.
 Συμφαίνεσθαι 76, p. 929.
 Συμφείρεσθαι 53, 2.
 Συμφωνιένω et Συμφώνω 64, 33. (cum
   Add.)
 Συμφύρω 76, p. 972.
 Συμφυσιόω 74, 3.
 Συναγέννητος 64, 6.
 Συναγίος 74, 4.
 Συναγωγή (συναγήσχε 66, 71.) 66, 33.
   (ἐαυτῷ φρενοβλάβειαν) 78, 11. (φρόν-
   τισμα) 70, 10. 66, 11. 42, 1. 66, 71.
 Συναγωγή 61, 6.
 Συναδέλφος 69, 69. 62, 3. 78, 36. 74,
   11 et 12.
 Συναδόντως (c. dat.) 42, p. 374.
 Συνακμαστής 68, 1.
 Συναλίζω p. 50 20, 3. 66, 35.
 Συναλιφή (pro Συναλοιφή) 57, 4 et 10.
   62, 3 et 5 et 6 et 7. 69, 33. 73,
   36. 74, 12. 76, 6 et pag. 940 et 964.
   et alibi.
 Συναμιλλᾶσθαι 1, 1, 3.
 Συναμφοτέρος 64, 45.
 Συναναλαμβάνω 70, 12.
 Συναναστρέφεσθαι 66, 19. 69, 31 et 55.
 Συναναστροφή 29, 3. Expos. Fid. 21.
 Συνανίστημι 31, 27. 64, 10.
 Συναντάω 42, p. 354.
 Συναντήσις 55, 6.
 Συναντιλήπτωρ 64, 19 (40).
 Σύναξις 68, 4. Expos. Fid. 22.
 Συναπάγω 26, 17. 42, pag. 329.
 Συναπατάω 23, 7.
 Συναπτω 67, 4. 30, 20. 39, 6. 63, 6.
 Συναρπάζω 20, 1. 64, 15.
 Συναρχεσθαι 66, 11.
 Συναφειαν (ἔχειν πρὸς τινα) 21, 2. 30,
   18. 43, 2.
 Σύνδεσμος 69, 70.
 Συνδημιουργέω 76, p. 975.
 Συνδημιουργός 69, 55. 23, 5.
 Συνδιάκονος Exp. Fid. 25.
 Συνδιατριβή 30, 32.
 Συνδοιάζω 1, 1, 5.
 Συνδοξάζω 66, 43.
 Συνδιδάσκω 1, 1, 5.
 Συνδυασμός 69, 25. 73, 9.
 Σύνεγγυς 68, 6. et alibi.
 Συνειδός, τὸ 64, 32.
 Συνειδέατος 67, 3. 63, 2. 78, 11.
 Συνεισφέρω (μέριμνάν τινα) 69, 11.
 Συνεκτικός 69, 44.
 Συνελευσις 80, 4. 31, 5.
 Συνεμφανίω 76, p. 929 et 976.

- Συνειδώς 69, 42, 77, 24.
 Συνένωσις 69, 11, 59, 8, 71, 3.
 Συνεξισός 77, 11.
 Συνεορτάζω *Erist. ad Acac.*
 Συνεπακολουθῶ 34, 12.
 Συνέπεσθαι 78, 3.
 Συνεπιδίδωμι 68, 6.
 Συνεπισφραγίζομαι 31, 14.
 Συνερανίζεσθαι 31, 14.
 Συνεργός 74, 4.
 Synesis (τὸ εὐαγγέλιον — λέγων, sed
 restituendum fortasse λέγον) 66, 42.
 72, 2. et saepius.
 Σύνορις 64, 53. (*Add.*)
 Συντίζω 5, 2, 48, 12, 57, 3, 64, 67.
 Συνευδοκέω 68, 9, 69, 24, 42, p. 335
 et 354, 64, 58.
 Συνευνέτις 32, 7.
 Σύνδεσις 42, p. 317. *adn.* 64, 3.
 Συνιστάω 28, 7.
 Συνίστημι (*act. et med.*) 66, 32, 28, 7
 et 8, 44, 1.
 Συνίω 74, 4.
 Συνεφία 59, 9.
 Συνοδεύω 59, 13.
 Σύνολος (τὸ σύνολον ὅλων ἐκ παντὸς τὸ
 παράπαν) 64, 27 (30) et 29 (32) et
 39 et 37 et 51.
 Συνταγματίων 38, 1, 76, p. 931.
 Συντακτής 63, 1. *Ind. libri II*, 1, 18.
 Συντακτικός *pag.* 398. *Anaceph. pag.*
 146.
 Συντιθεσθαι 70, 15, 42, *pag.* 356, 30,
 18.
 Συντομία 66, 74, 33, 7.
 Σύντομος 43, 2.
 Συντόμως 39, 10.
 Συνύπαρξις 73, 19.
 Συνυπάρχω 54, 1.
 Συνυπνώω (τινί) 49, 1.
 Συνυπόστατος 74, 4.
 Συνυπουργέω 76, p. 984.
 Συνυφίστημι (τινί τι) 79, 7.
 Συνωδίνω 64, 38.
 Σύνωδος 8, 3, p. 16, 23, 5, 26, 18,
 39, 2. *alibi.*
 Συρρήγνυσθαι 8, 9.
 Συρφετώδης 80, 8 et 9, 19, 6, 32, 3.
 Σύρω (ἐσύρην 36, 4.) 68, 3, 64, 1.
 Συσκευάζειν (τινά) 73, 34, 68, 10, 68, 6.
 Συσκευαστής 68, 6.
 Συσκευή 68, 6 et 8, 26, 18.
 Σύσσωμος 69, 46, 31, 23, 74, 2.
 Σύσσωρεύω 47, 2.
 Σύστασις 68, 8, 63, 4, 39, 7, 66, 26
 (κατὰ σύστασιν).
 Σύσταυρός 66, 40.
 Σύστῆλω 64, 23 et 32, 69, 15.
 Σύστημα 68, 6 et 10, 70, 15.
 Σύσχεσις 31, 1.
 Σύσχολαστής 23, 7, 24, 1, 75, 1.
 Σφαδαῖσμός 64, 60.
 Σφαλερός 59, 1.
 Σφαλερώς 47, 3.
 Σφετερός 64, 26.
 Σφηκεῖον 29, 9.
 Σφηκίον 29, 9, 44, 7.
 Σφηκιδῆς 44, 7.
 Σφρίγγω (*μαρτυρίαν*) 42, p. 356.
 Σφραγίζω 30, 7 et 10, 59, 10.
 Σφράγισμα 42, p. 371.
 Σχεδᾶριον *Exp. Fid.* 25.
 Σχέσις 42, p. 317 et 356, 31, 1.
 Σχετλιασμός 34, 10, 69, 9.
 Σχήμα 73, 29, 42, p. 317.
 Σχηματίζω 21, 3, 57, 4. *Exp. Fid.* 11.
 Σχηματοποιέω 66, 51, 72, 1, 76, 2
Exp. Fid. 16.
 Σχηματοουργία 52, 3.
 Σχίζω (*intr.*) 78, 37.
 Σχίσις 38, 6.
 Σχιματοποιός *Exp. Fid.* 12.
 Σχοῖνος 30, 17.
 Σχολιοποιέω 14, p. 322.
 Σωματεῖον 31, 31.
 Σωματοποιέω 64, 20 (23).
 Σωρεύω 33, 9.
 Σωτήριος *Erist. ad Acac.* 56, 2, 62, 1.
 (τὸ σωτήριον) 42, 2.
 Σωτηριώδης 66, 66, 41, 2, 69, 70
Exp. Fid. 30.
 Σωτηριωδῶς 8, 7, 51, 27, 76, 2.
 Σωφρονίζω 33, 11, 40, 1.
 Σωφρονομός 64, 32.

T.

Ταλανίζω 30, 6.
 Ταλαντεύω (εἰς τι) 64, 21 (42).
 Τάλας 66, 2.

- Τάξις 30, 29. et alibi.
 Ταράσσω 70, 9.
 Τάττωσθαι 30, 7.
 Ταυτοσύσις 73, 11. 76, 7.
 Ταυτότης 57, 4. et alibi.
 Ταφή 64, 71.
 Τάχα (cito) 59, 12. 60, 1.
 Τάχιον 52, 1. et alibi.
 Τάως (ταῶνας) 66, 1.
 Τέγος et Στέγος 66, 2.
 Τεκνογονέω 63, 3.
 Τεκνογονία 26, 5.
 Τεκνοκῦτω 78, 16.
 Τελειότης 59, 9.
 Τελειωμένως (f. τετελειωμένως) 69, 60.
 Τελείως 51, 22. (τελειότατα) 64, 4. 67, 8. 51, 22.
 Τελείωσις 42, p. 364.
 Τέλειον 51, 15 et 22. 42, pag. 344 et 351.
 Τελετουργέω 63, 1 et 3. 76, p. 958.
 Τελεστής Expr. Fid. 9. p. 1090.
 Τελεσφορέω 64, 44. 23, 1.
 Τελέτης Expr. Fid. 9. p. 1090.
 Τελῶσκω (pass.) Expr. Fid. 11 et 12. p. 1092.
 Τέλος (τὰ τέλη ἀποδίδοναι = μορι) 69, 10. c. adn. Petav.
 Τελώνιον 30, 13. 42, 14.
 Τέμνω 46, 5. (πράγμα) Expr. Fid. 13.
 Τεράστιος 30, 14. 66, 55.
 Τερατεύομαι 19, 4. 36, 1. 74, 1.
 Τέρβινδος 66, 1. adn.
 Τερετισμός et Τερατισμός 64, 47. (c. Add.)
 Τεσσαρακονθήμερος, ἡ 77, 16 et 36.
 Τετραγάδος (araneae genus) 35, 3.
 Τετράς 30, 32. Expr. Fid. 23 et 25.
 Τέφραν ποιεῖν 66, 10.
 Τεχνάω Epist. ad Acac.
 Τεχνουργία 23, 4.
 Τηλαυγής 66, 7.
 Τημελέω 26, 3.
 Τημικαῦτα, τὸ 43, 2.
 Τηρέω 31, 15. 68, 1 et 10 (τ. μὴν τινι).
 Τιμότης 1, 2. pag. 3.
 Τιμήμα 66, 13.
 Τοῦχος 61, 3.
 Τοκετικοὶ πόροι (cf. s. v. Γεννητικοὶ πόροι) 77, 36.
 Τοκετός 33, 8. 77, 29 (τοκετῶν πόροι).
 Τοκιστής 59, 7.
 Τοκοληψία Expr. Fid. 24.
 Τόλμημα (de homine) 76, p. 992.
 Τονόω 52, 2. 66, 27.
 Τοπάζω 76, p. 968. 30, 11.
 Τοποθεσία 24, 7. 30, 2.
 Τορνεύω 73, 36.
 Τοσαυτάκις 64, 58.
 Τοσοῦτος μικρός 66, 58.
 — βάτραχος (collect.) 64, 69.
 Τραγκολογία 64, 47.
 Τραγύτατος (f. τραχύτατος) 73, 12.
 Τραγωδία 24, 3. et alibi.
 Τρανόω 67, 1.
 Τρέπομαι 59, 12.
 Τρεπτός 66, 58.
 Τριακονταγράμματος 34, 7.
 Τριακονταετής (χρόνος) 51, 7.
 Τριακοντώνυμος 34, 14.
 Τρίβος 30, 25. 69, 12.
 Τρίβω (μετὰ τετραμμένου προσώπου) 68, 4.
 Τριήμερον, τὸ (ἀναστάς τὸ τρ.) 77, 30 et 36.
 Τρικυμία Expr. Fid. 4.
 Τριεθλίος Expr. Fid. 9.
 Τριεκακάριος 73, 10.
 Τρόμος (φόβω καὶ τρόμῳ) 69, 17.
 Τροπάριον 30, 2.
 Τροπελογεῖσθαι p. 54.
 Τρύβλιον 25, 3.
 Τρυγάω 66, 58. 76, 5.
 Τρυγῶν (piscis) 30, 34. 37, 9.
 Τρύχω 30, 6.
 Τυγχάνω (sine partic.) 66, 63.
 Τυραννικός (ἐπὶ τῷ τυραννικωτέρῳ) Expr. Fid. 13.
 Τυφλώψ 61, 3.
 Υ.
 Ὕγρασία 64, 46.
 Ὕδαρεύω (med.) 61, 5 et 7.
 Ὕδαρης 51, 30.
 Ὕδαρότης 76, 5.
 Ὕδαρώς 76, 5.
 Ὕδρηχός p. 35.
 Ὑιοθεσία 69, 17.

- Ὑιοί τῆς ἐκκλησίας 77, 85.
 Ὑιοπάτωρ 69, 7 et 17. 73, 11.
 Ὑιότης 73, 20.
 Ὑλιζω 36, 41.
 Ὑλομανέω 44, 1.
 Ὑλοτόμος 1, 1, 8.
 Ὑμνηγορία 80, 9.
 Ὑμνήγορος 80, 4.
 Ὑπαίθρων, ἐν 69, 12.
 Ὑπαλάσσω 39, 9.
 Ὑπαρξίς 61, 4.
 Ὑπαρχίς, ἐξ 39, 21.
 Ὑπαταίαι, αἱ 51, 28.
 Ὑπατάρια, τὰ pag. 444. (Addend.)
 Ὑπειδύνω (τινί) 69, 12 et 13. 76, 981.
 Ὑπεισφέρω 69, 44.
 Ὑπεκρέω 66, p. 561.
 Ὑπεναντίος 66, 82 25, 1.
 Ὑπεναντίως 64, 30.
 Ὑπενδίδωμι 64, 59.
 Ὑπεξαίρειν (vulgo ὑπεξαιρεῖν) 66, 16.
 Ὑπεξάλυσκα 64, 48. (cf. Add.)
 Ὑπεξώδω 64, p. 561.
 Ὑπεράγειν Exp. Fid. 11.
 Ὑπεράγω 76, p. 929.
 Ὑπερακμάζω 61, 5.
 Ὑπέρακμος 61, 5.
 Ὑπεραναβαίνω 31, 7.
 Ὑπεράνω 66, 41.
 Ὑπεραποθνήσκω 53, 1. Exp. Fid. 9.
 Ὑπεραπολογέομαι 68, 6. 72, 2 et 4.
 Erist. ad Acac. et alibi.
 Ὑπερασπισμός 69, 12.
 Ὑπερβαλλόντως 42, p. 362.
 Ὑπερβατός 51, 26.
 Ὑπερδοξάζω 61, 3.
 Ὑπερέκκρουσις 34, 18.
 Ὑπερεκχεῖσθαι 34, 2.
 Ὑπερένδοξος 76, p. 973.
 Ὑπερεντυγχάνω (τινός) 67, 2.
 Ὑπερδυναμίζω 76, p. 988 et 990.
 Ὑπεριμετρεῖσθαι 34, 2.
 Ὑπερκύπτω 31, 19.
 Ὑπερμαχέω 73, 37.
 Ὑπέρμαχος 64, 48.
 Ὑπέρογκος Erist. ad Acac. 53, 1. 64, 3. 77, 34.
 Ὑπερόμοιος 76, 2.
 Ὑπερορισμός 76, 3.
 Ὑπερος 26, 5.
 Ὑπερπάσχω (τινός) 69, 11.
 Ὑπερπερισσεύω 73, 18.
 Ὑπερταλαντίζω 76, p. 985.
 Ὑπέριτατος (ὕπερτάτη χαίτη) Exp. Fid. 11.
 Ὑπερτελειότης 72, 7.
 Ὑπερυψώω 31, 23.
 Ὑπερφρονέω 34, 13.
 Ὑπό (c. gen.) 84, 23. 80, 2.
 — (c. acc.) 24, 7. 68, 1.
 — ἔν 69, 3. 47, 4. 64, 73. et alibi.
 Ὑποβάθρα, ἡ 76, p. 946. Exp. Fid. 4. f.
 Ὑποβαίνω 64, 50. 76, 2. 62, 6. 74, 10. 66, 24. 69, 24 et 52 et 77. 76, p. 976.
 Ὑπόβασις 69, 75. (καθ' ὑπόβασιν) 35, 1. Erist. ad Acac. ex cod. Vea.
 Ὑποβρύχιος 30, 11. 59, 3.
 Ὑπογραμμός 69, 29. 30, 24. 55, 2.
 Ὑπόγειος 31, 31. 42, p. 343.
 Ὑποθετής (posit. et compar.) 77, 14. 69, 17. 55, 1.
 Ὑπόδειγμα 32, 7. et alibi.
 Ὑποδένυσσθαι Exp. Fid. 23.
 Ὑποδέχεται (= ἐνδέχεται) 66, 45. 69, 23.
 Ὑποδοχή 63, 1. 34, 22.
 Ὑποδόχον, τὸ 34, 22.
 Ὑπόδοσις 42, 8. 66, 6. et alibi.
 Ὑποκαίω 52, 2.
 Ὑποκαταβαίνω 65, 4.
 Ὑποκάτω 66, 49.
 Ὑπόκαυστον 52, 2.
 Ὑποκείμενον, τὸ 69, 6 et 66. Erist. ad Acac.
 Ὑποκορίζομαι (aor. ὑποκορίζθη) 16, 1.
 Ὑποκρίνεσθαι 73, 23.
 Ὑπολωφάω pag. 1078.
 Ὑπομνησκασθαι 80, 11.
 Ὑπομνηματικὸς 42, p. 322.
 Ὑπομνηματισμός 29, 4. 73, 12.
 Ὑπονοθεύω 37, 1. 64, 65.
 Ὑπόνοια 21, 2. 43, 2. 44, 2. et alibi.
 Ὑπονύσσω 21, 2. et alibi.
 Ὑποπιέζω 52, 2.
 Ὑποπικράζω 76, p. 992. ex comi.
 Ὑποπίπτω 42, p. 373. 32, 1. 74, 14. 69, 66. 86, 82. 32, 1. 59, 12. 64, 2.

Ἵποσπάω 64, 34.
 Ἵποσπείρω pag. 27.
 Ἵπόσπονδος 20, 1.
 Ἵποσπορά 26, 17, 76, p. 987.
 Ἵποστάζην 37, 4.
 Ἵποστατικός 72, 7.
 Ἵποστρώννυμι 16, 1.
 Ἵποσύρω 36, 4.
 Ἵπόσχεις 21, 1.
 Ἵποτίτιος 33, 11.
 Ἵποτοπάζω 64, 54.
 Ἵποτριβω (τὸ μέτωπον) 57, 1. Cf. s.
 v. Παρατριβω.
 Ἵπουλος 19, 6. et alibi.
 Ἵπουργικῶς 73, 18.
 Ἵπουργος (τινός) 68, 6, 40, 7.
 Ἵπόφασις Erist. ad Acac.
 Ἵπωπιάζω 76, p. 992. 64, 72.
 Ἵπωρία 18, 3.
 Ἵστερέω 27, 5.
 Ἵφείρημα 1, 2. adn.
 Ἵφθι 64, 67.
 Ἵφθιγεῖσθαι (ἐπιστήμην, πεῦσιν, et similia) 15, 1, 32, 3, 37, 1, 62, 2.
 Ἵφθιγησις 15, 1.
 Ἵφιστάω 76, pag. 330.
 Ἵφιστασθαι (med.) 66, 54 et 64, 42, 6. (μέσση) 63, 3, 44, 2.
 Ἵφοράω 24, 5.
 Ἵψωμα 55, 9.

Φ.

Φάγος 30, 19.
 Φαιδρότης 42, p. 343.
 Φαίνεσθαι (τὸ) 66, 63.
 Φαλόγγιον 35, 3.
 Φαλαριζω Expr. Fid. 10, p. 1092.
 Φανέρωσις 51, 11.
 Φανή 23, 1.
 Φαντάζω (fallere, illudere) et Φαντάζεσθαι 66, 13 et 50 et 55, 48, 2 et 5, 1, 1, 7, 31, 2 et 4, 33, 9, 36, 4, 33, 9.
 Φαντασία 26, 1, 42, p. 360, 55, 1.
 Φαντασιάζω (fallere, decipere) 21, 1, 24, 1, 25, 3, 55, 1 et 37, 76, 4.
 Φαντασιολογία 25, 4.
 Φαντασιῶς (fallere, decipere) 21, 2, 26, 15.

Φαντασιώδης 35, 2.
 Φάρβητος urbs Expr. Fid. 12.
 Φαρμακεία Expos. Fid. 24.
 Φασήμιον 66, 28 (et 33).
 Φάσκει λόγων 26, 4. et alibi sarpe.
 Φατρία 69, 5 et 79. Expr. Fid. 10, p. 1091.
 Φαῦλος, ον 27, 7.
 Φέρε (c. inf.) 66, 59.
 Φέρεσθαι (ἄλλως, καλῶς et similia) 46, 1, 73, 1, 64, 5. (τινὲς ἐν τινι) 31, 37, 8, 8, 16, 1, 68, 10. (ἐπί τι) 66, 1 et 63. (εἰς τι) 59, 4. (κατὰ τῶν αὐτῶν) 6, 1, 16, 3, 66, 62. (πρός τινα λέγειν) 73, 23.
 Φερεφάττα Expr. Fid. 10, p. 1092.
 Φερνή Expos. Fid. 6.
 Φερώνυμος 66, 19. (c. gen.)
 Φεῦ (c. gen.) 69, 34.
 Φεύγω (c. gen.) 69, 35.
 Φημί (ἐφημεν) 69, 21, 73, 24, 76, 7. et alibi. (ἐφησε) 76, p. 936 et 949. (φησί = inquit) 20, 1, 51, 32, 69, 34. et alibi persaepe. (φησί abundat) 24, 5 et 10, 25, 2, 26, 4. et alibi.
 Φῶάνω (τινά) 73, 15. (ἄχρη τινός, πρὸς τινα, ἐπί τι) 69, 3 et 5, 51, 35, 52, 1, 66, 40 et 75. et alibi.
 Φῶείρ, ἡ 64, 67. (Add.)
 Φῶείρεσθαι (med.) 63, 1.
 Φῶνέω 66, 52.
 Φῶρορά 26, 11.
 Φῶρορεύς 26, 11, 64, 24.
 Φῶροματιός 26, 2, 30, 8, 76, p. 930, 78, 22.
 Φῶροποικός 33, 3, 66, 55.
 Φιλαδελφήνη 58, 1.
 Φίλα ἔχειν τινὲς 68, 3.
 Φιλάληδες, τὸ 26, 14.
 Φιλαλήτως 57, 1.
 Φιλιούσθαι 20, 1 et 30, 63, 6.
 Φιλοκαλία 42, p. 322.
 Φιλόκαλος Erist. ad Acac.
 Φιλοκοτία 64, 28 (21).
 Φιλολογιστικός 76, p. 945.
 Φιλοτιμείσθαι 25, 3, 63, 4, 64, 3.
 Φιλοτίμησις 63, 1.
 Φιλώω 30, 11. adn. Expr. Fid. 9.
 Φλέψ (φλέβες τοῦ κόρου) 26, 4.
 Φληναφέω 64, 30 (23).

Φλογμός 52, 8.
 Φοβερισμός 69, 34.
 Φονακτονία 26, 2.
 Φωνώδης 26, 3.
 Φορέω (πεφορημέναι) 69, 68. (φορέ-
 σας) 62, 5 et 6. 66, 25 et 48. (έφό-
 ρεσε) 69, 50 et 52.
 Φόρναξ 30, 12.
 Φόρος (forum) 30, 1.
 Φορτώ 52, 2.
 Φούρναξ 30, 12.
 Φράσις 56, 6.
 Φρενητιά 66, 50 et 70.
 Φρενίτις 66, 70.
 Φρενοβλάβεια 66, 35. 69, 17, 9, 8. 57,
 3. 58, 2. 78, 11. alibi.
 Φρικτός 69, 38.
 Φρόντισμα 1, 1, 2.
 Φρύαγμα 19, 2. 66, 11. 79, 9. et alibi.
 Φρυάττομαι 76, p. 940.
 Φρύγι (= Φρύγες) pag. 11. ex cod.
 Ven.
 Φρύγω p. 8 ex cod. Ven.
 Φρύνος 64, 78.
 Φυγαδεύω 73, 34.
 Φύλαγμα 8, 6.
 Φυλακτήριον Epist. ad Acac. 15, 1.
 Φύρασις (et Φύρις) 69, 11 et 31. 46,
 5.
 Φύρις 69, 11 et 31. 69, 50. 70, 9.
 Φύρω et Φυράω 1, 7, p. 8. 26, 3. et
 saepius.
 Φύσαλος (serpens) 40, 8. 50, 3.
 Φύσει (proprie, recte) 26, 17. 66, 10
 et 70 et 73. 69, 31. 47, 1. 33, 3.
 39, 1. 55, 3. 57, 3. 61, 1. et alibi.
 Φυσία (κατά τινος) 61, 3. (φυσιασθη-
 ναι) 73, 33. (cf. Add.)
 Φυσίωσις 69, 57.
 Φυτόν, τὸ 30, 6.
 Φυτουργός 76, p. 946.
 Φύω 73, 1. 78, 1. 80, 2. Anaceph. 2,
 et pag. 9. (part. aor. 1. intr.) Epist.
 ad Acac., 64, 4. (ex Veneto) Add.
 Φωράω 66, 88.
 Φωταγωγία 69, 37.
 Φωπιστικός 74, 7.
 Φωταδότος 74, 8.

X.

Καλιναγωγέω 66, 43.
 Καλκίς 36, 5.
 Καλκόλι(βανος) 51, 33.
 Χαμεννέω Exp. Fid. 23.
 Χαμεννία 75, 3.
 Χαρακτήρ 42, 9.
 Χαρακτηριάζω 31, 6. adn. 32, 7. adn.
 6, 1. 64, 17. adn.
 Χαρακτηρίζω 7, 1.
 Χαριεντίζομαι 32, 6.
 Χαριστικός 66, 50.
 Χαρμότατος 64, 59.
 Χαρωτός 78, 12.
 Χανόβομαι 34, 2. 63, 3.
 Χειρίς 59, 11.
 Χειροθεσία 17, 6.
 Χειροθετέω 75, 3.
 Χειρόμητος 64, 26 (19).
 Χειροποιέω 64, 33.
 Χειρότερος 66, 82.
 Χειρότευκτος 58, 1 et 4. (τὸ χειρότε-
 κτον ἐργάζεσθαι).
 Χειρόμητος 64, 26 (19). adn.
 Χειροτονία 30, 5.
 Χειρουργία 64, 23.
 Χέλισμα 61, 3.
 Χηραμός 66, 76.
 Χηρεύω 59, 4. Exp. Fid. 21 (εἰπέ μ-
 νογαμίας).
 Χῆρος Exp. Fid. 21. alibi.
 Χηροσύνη 48, 9. Exp. Fid. 21.
 Χιλιονταστήρις 77, 37.
 Χίμαρος 69, 34.
 Χλευάζω 67, 8. et alibi.
 Χλευαστικῶς 69, 15. 48, 13.
 Χλεύη 66, 34. et alibi.
 Χονδρίτης 30, 31.
 Χονδρός 30, 31.
 Χορηγός (τῆς ἐπιθυμίας) 32, 1. 64, 11.
 Χοῦς 46, 3.
 Χραίνω (κεχραμμένος) 35, 4. 40, 1. 71,
 1. et alibi.
 Χράσομαι (συντόμως τινί) 45, 4.
 Χρεία 66, 32. 68, 6.
 — (ἐν τινί) 48, 3.
 Χροφειλότης 44, 3.
 Χρεών ἀποδιδόναι (μοσὶ) 1, 1, 4. 34,
 9. alibi.

- Χρωστέω 27, 4.
 Χρηματίζω 14, 1. 20, 1. 16, 2. 1, 1, 8.
 Χρησιμεύω 76, p. 946.
 Χρησιμότης 29, 5.
 Χρήσις 23, 9. 66, 52.
 Χρηστομάθεια 8, 8.
 Χροίζεσθαι 74, 3.
 Χρονίζω 69, 11.
 Χρονίτης 76, 10.
 Χρονοτριβέομαι 66, 57. 68, 6.
 Χρυσίζω 79, 9.
 Κυδαίολογία 16, 3. 66, 9. et alibi.
 Κυδαίως 70, 3.
 Κυθαίως 69, 37.
 Κωτεύω 64, 34. 51, 33.
 Χώρα et Χῶρος (iunctim) 42, 7.
 Χώρισις 31, 19. ex conii.
- Ψ.
- Ψεκάς 80, 4.
 Ψευδάδελφος 41, 3.
 Ψευδηγορέω 23, 3. 39, 9.
 Ψευδηγορία 66, 33. 28, 8. 42, 9.
 Ψευδοβραγμαῖνες Expos. Fid. 10. pag. 1091.
 Ψευδοδιδάσκαλος 41, 3.
 Ψευδοπροφητεία 48, 3.
 Ψευδόχριστος 41, 3.
 Ψευδώνυμος 26, 2. 27, 1.
 Ψευδωνύμως 23, 2.
 Ψηλαφάω 69, 25. et alibi.
 Ψηφίς 76, p. 946.
 Ψηφοί 24, 7.
 Ψιλός 24, 8. 30, 20 et 24., et alibi saepe.
 Ψογίζω 66, 48 et 52.
 Ψέφημα 35, 2.
 Ψυχαγωγία 21, 2.
 Ψυχρόλογέω Expos. Fid. 13.
 Ψυχρολογία 77, 16.
 Ψυχρός 44, 2.
- Ω.
- Ὁμοφόρος 66, 22.
 Ὄρα (c. inf.) 64, 40. 77, 6. (πρὸς ὄραν et πρὸς τὴν ὄραν) 48, 5. 55, 9.
 Ὄραϊζω 64, 20 (41).
 Ὄρούομαι 66, 7.
 Ὄς (pro ἧ) 76, 4.
 — ὅτι 72, 10. 73, 35.
 — οἶον 76, p. 946. 947. et saepe.
 — ἄν (ὡςάν) 42, p. 330. 72, 2.
 — ἄν εἰ 59, 11.
 Ὄςτ' οὖν 42, p. 357. 69, 19 et 20.
 Ὄτιον 30, 9.

III.

INDEX RERUM.

(NUMERI APOSITI SIGNIFICANT PAGINAS EDIT. PETAV.)

A.

- Abraami excelsus qualis fuerit 409.
 Abraam aequalis Nino ac Semiramidi 8.
 Abraami vocatio 9.
 Abraamus Iudaeorum parens 17.
 Abraami octo liberi 9.
 Abraamitae a Patriarcha Abraam dicti circumcisi 9.
 Abraamitae et Isacidae dicti veri dei cultores 9.
 Abraamus nonagesimo anno aetatis circumciscus, Isaacus eius filius octavo nativitatibus die 17.
 Abrotonum fugat venena serpentum 428.
 Acacius et Panlus collegae Epiphanii in officio sacerdotali 3.
 Acacii et sectatorum eius fidei professio simulata 871. — item alia fidei professio in conciliabulo Seleuciensi habita 872. — in quo vox homousii, id est consubstantialis sublata 873. — quot et qui episcopi huic concilio subscripserint 874. — expositionis et professionis istius callida ratio 875. — divisio trifaria sectae Arianorum ibid.
 Acta Pilati 420.
 Adami quot fuerint liberi 787.
 Adami aetas quot annorum fuit 4.
 Adami liberi et nepotes eius ex Setho ibid.
 Adamus designatus per hominem descendentem ab Hierusalem in Iericho 894.
 Adami creatio de terra 4. — vetus quorundam de Adami creatione refutata opinio ibid.
 Adami nomen hominem significat ibid.
 Adami uxor ex eiusdem corpore et ex eodem afflatu similis ei procreata ibid.
 Adamus cur a deo eiectus fuit de paradiso 546.
 Adami procreatio, liberi, aetas et mors 640.
 Adamus neque Iudaeus, neque idololatra, sed, ut propheta, catholica fide imbutus 6.
 Adami liberi cum sororibus matrimoniis contraxerant 287.
 Adami sepulchrum 394., et 608 (Add.)
 Adamianorum haeresis trigesima secunda post Christianismum, sive ordine quinquagesima secunda 458. — talpae comparantur ibid. — ridicula eorum haeresis ibid. — ritus quales sint 459. — ubi conventuales habeant ibid. — nudi ceremonias et mysteria sua peragunt, tam viri quam feminae ibid. — ecclesiam suam vocant Paradisum ibid. — quales Paradisus terrestris, et victus Adami et Evae ibid.
 Aegyptiorum primordia 8.
 Aegyptiorum ritus quam sint ridiculi 1092. — quae apud eos sacra Harpocratis ibid.
 Aequinoctium est anni initium 814.
 Aerii haeresis quinquagesima septima sive ordine septuagesima septima 904. — haeresis unde natae 906.
 Aerii historia ibid. — monachus cum Eustathio fuit ibid. — presbyter

- factus ab Eustathio et curator ptochotrophii in Ponto *ibid.* — ab Eustathio discedit, et eum hostiliter insequitur *ibid.*
- Aerii dogmata 906. — quo pacto et ubi cum suis degebat *ibid.* — presbyteros aequabat episcopis *ibid.* — de paschate male sensit 908. — mortuorum memoriam et bona pro illis suscepta opera damnat *ibid.* — ieiunia stata damnabat *ibid.* — sub Pascha ieiunia ab ecclesia obiri solita in ebrietatem et risus convertebat *ibid.* — cetera in vita vinolentus, et gulae ventrique indulgentissimus *ibid.* — eius refutatio 908. — obiectio eiusdem circa episcoporum et presbyterorum aequalitatem et solutio *ibid.*
- Aetas mundi prima quot annorum fuit 5.
- Aetii Anomoei opusculum 924—931. — trecenta capitula ab eo conscripta 931. — eius refutatio 931—998. — cur Aetius catholicos vocat temporarios 932.
- Aetii absurditas in creato deo et in creato 951.
- Aetianorum cavillatio adversus catholicos 990. — illi apostolos et prophetas respiciunt 991.
- Aetii successor Eunomius *ibid.*
- Aetiani rebaptizati *ibid.*
- Aetius ab exilio revocatus et episcopus creatus *ibid.*
- Aetius sodales suos athletas et athletrias vocat 987. — eius salutatio in fine suae doctrinae posita a principio dissentit *ibid.* — partim Sadducaeorum, partim Gentilium errores sapit 988. — Aetii impia superbaque opinio 989. — Aetianorum arrogantia *ibid.*
- Agabi spiritus propheticus circa zonam Pauli 409.
- Agni immolatio ab Aegyptiis celebrata 89.
- Alexandri Alexandriae episcopi mors et substitui sibi Athanasium mandat 722.
- Alexandro mortuo episcopo Alexandriae successit Achilles, cui Meletiani Theonam opposuerant 785.
- Alexandrinae ecclesiae consuetudo in episcopo constituendo 785.
- Alexandriani episcopi dioecesis eiusque provinciae 717.
- Alogi haeretici, cur ita fuerint appellati 450.
- Alogi quomodo Apocalypsim reprehendant 454.
- Algorum haeresis 81. post natum Christianismum ordine 51. 422. — unde sic dicti 423. — Apocalypsim et evangelium Ioannis repudiant *ibidem.* — Cerintho tribuunt scripta Ioannis 424. — Ioannem ipsum reprehendunt *ibid.*
- Altare domini nunquam debet ferri 704.
- Amen dei quo Christus dominus rata fecit omnia dei promissa, et ea confirmavit 866.
- Angeli praesides gentium, cur loricas habere dicuntur sulphureas et hyacinthinas 457.
- Angelicorum haeresis *ibid.*
- Angeli cum coelo terraque producti 611.
- Angelina locus intra Mesopotamiam unde Angelici haeretici 505.
- Angeli cur a deo innumeri sunt conditi 295.
- Animam esse immortalem probatur expressis scripturae verbis 559.
- Anima extra corpus peccare non potest 565. — sed illud refutatur 566.
- Anima in corpore inclusa tanquam in loco supplicii 564.
- Anna et Ioacim beatae Mariae parentes 1049.
- Anomoeorum haeresis 912. — princeps Aëtius a Georgio ordinatus *ibidem.* — adulta aetate exteris disciplinis didicit 913. — eius relegatio 914. — eius dogma *ibid.* — Aëtius ab Arianis excommunicatus 916. — Aetianorum superbia *ibid.* — Aetii perfidia similitudine demonstratur *ibidem.* — Aetiani dei praecepta negligunt *ibid.*

- Anomoios esse idololatrias et solem ac ceteras creaturas adorare 985.
- Anomolorum origo et a quo proflexerint 886.
- Anomoi cum Iudaeis conferuntur 1086.
- Antidicomarianitarum haeresis quinquagesima octava sive 78. ordine 1033. — qualis illa fuerit ibid.
- Apelleianorum haeresis 24. post exitum Christianismi 380. — unde sic nominati ibid. — Apellis dogmata ibid. — Marcionis magistri sui opinionem oppugnat ibid. — tria eiusdem principia destruit, ac unum omnino constituit 381. — deum vult unicum esse principium sine nomine ibid. — negligere mundum ibid. — sed hunc alium deum produxisse mundi creatorem, sed malum ibid. — eius dogmatum confutatio ibid. — Christum boni dei filium postremis temporibus venisse asserit ibid. — eundem ex Maria virgine natum dicit, sed aliunde carnem assumptisae ibid. — scilicet ex quatuor elementis 383. — quomodo eam deposuerit ibid. — fabulae tales ridentur et refelluntur ibid. — mendaces Apelleiani 383. — negant corporum resurrectionem ibid. — inepte disserunt de anima Christi 385. — item de corpore eiusdem 386. — corpus enim illius spiritale in coelo vidit Stephanus ibid. — corporum resurrectio probatur contra Lucianum et Lucianistas ibid. — illi comparantur cum crabrone quem Zopyrum vocant 387.
- Apocalypsis quaedam mysteria explicantur 454.
- Apollinaris dogma de carne divinitati Verbi consubstantiali refutatur 1000. — et vera Christi humanitas probatur 1001. — Verbum ea sibi attribuit quae corpus passum est 1002.
- Apollinaris ob doctrinam singularem commendatio 1016. — refutatur eius haeresis 1018. — Apollinaristarum obiectio 1020. — Christus humanae affectiones habuit ibid. — humanae naturae in Christo dignitas 1022.
- Apollinaristarum blasphemia de Christi corpore imaginario 998. — quaternitatem non trinitatem asserunt ibid.
- Apostoli dictum, *Quod facio non cognosco*, quomodo sit interpretandum 583.
- Apostolorum Iudaicorum functio, tum et ministrorum qui Azanitae dicuntur 135.
- Apostolorum constitutio qua vitia catholicam ecclesiam demonstrare dicitur 390.
- Apostoli Iudaeorum et patriarchae 128.
- Apostoli quo ordine fuerunt a Christo vocati 437.
- Apostolorum electio et enumeratio 50.
- Apostolicorum haeresis 41. post Christianismum 506. — iidem dicuntur Apotactici 1. — resuscitatores et cur ibid. — a quibus orti ibid. — Andreas ac Thomae Actis adhaerent ibid. — nuptias improbant ibid. — ubi habitent 507.
- Aquae benedictae ac cruce signatae via 137.
- Arabes Dusaren deum colunt eiusque matrem Virginem 444. (Addend.)
- Arbitrii libertas cuique est concessa 575.
- Arcae Noemitticae apud Cardyacos reliquiae asservatae 39.
- Archonticorum haeresis vigesima post Christianismi ortum 291. — ubi proseminata fuerit ibid. — et ab Eutacto sive potius Atacto quodam anachoreta propagata ibid. — Archontici apocryphis libris utuntur 292. — eorum dogmata ibid. — corporis negant resurrectionem, animae credunt ibid. — eorum fabula de congressu diaboli cum Eva 295. — quos prophetas profitentur 297. — haeresis Archonticorum ex multiplici anguium colluvie conflata 293.
- Ariani et Arianorum haeresis quadregesima nona sive sexagesima nona 717. — unde oriundas et quomodo a fide aberraverit ibid. — sub quo floruerit imperatore ibid. — eius

- mores et habitus 799. — detegitur a Meletio Thebaidis episcopo *ibid.* — excommunicatur cum suis sectatoribus *ibid.* — Alexandria discedere iubetur *ibid.* — multos in fraudem inducit 780. — fugit in Palaestinam *ibid.* — Alexander episcopus epistolas encyclicas ad episcopos misit *ibid.* — quot numero fuerint *ibid.* — Arii fautores quorum princeps Eusebius Nicomediae episcopus *ibid.* — Arii epistola qua suum dogma explicat 731. — alia epistola eiusdem ad Alexandrum 732. — sed Constantinus encyclicam epistolam scripsit contra Arium 734. — Arii mors 785. — Nicaena synodus contra Arianos *ibid.* — quibus scripturae locis errorem suum confirmaret 736. — Ariorum haeresis cur a deo tolerata 737. — eorum fautores principes *ibid.*
- Arianorum fraus 738. — eorum firmamentum *ibid.* — eorum blasphemia de filio dei *ibid.* — captiosa oratio 739. — eius refutatio 740. — Arianorum objectiones 742. — animam humanam detrahunt Christo 743.
- Ariani catholicos et verbis et armis persequuntur 885.
- Arii mors prodigii similis et a deo in ultionem immissa 722.
- Arianorum variae obiectiones prima est de solo et vero deo 751. — de filio creato 758. — ex Ioannis I. capite 662. — et eius solutio 768. — ex Actibus apostolorum 764. — ex Matthaei evangelio 766. — ex Ioannis evangelio de mittente maiore misio 775. — eius responsio 776. — item de mittente dissimili a miso *ibid.* — ex Ioannis 20. capite, quo Christus dicit deum meum 777.
- Arianorum secta in tres factiones divisa 870. — ex iis qui fuerint occulti fingentes se esse orthodoxos 871. — quae fuerit eorum fides qui Selenciae fuerunt congregati *ibid.*
- Ariani epistolam ad Hebraeos reiciebant 760.
- Arianorum obiectio ex I. Corinth. ubi de mortuorum resurrectione agitur 798. — eius solutio 799 et 800. 801 et 803. — iterum alia obiectio ex Ioannis quinto capite, et eius refutatio 803.
- Ariani Hebraicae linguae ignari, casus vocum vis expendenda 749.
- Ariani refutantur circa obiectionem de consubstantiali verbo 796. — Consubstantialis vocabulum est necessarium 797.
- Arianorum quanta calliditas in circumveniendis simplicioribus mentibus 757.
- Arianae haereseos confutationis conclusio ab illuminatione per sputum ex evangelio Ioannis 806.
- Ariani negant animam assumptam a Christo 771. — sed Arianus hallucinatus videtur in Esaias loco citando 772. — et quae de patre tropice dicuntur, cur non de filio similiter usurpentur *ibid.*
- Ariani de spiritu sancto perversum dogma refutatur 777. — eum non esse creatum 778. — ex Matthaei 19. capite obiectio de solo bono deo 780. — quia multa bona in scripturis appellantur 781. — alia obiectio ex Matthaei 20. et Marci 10. de filiis Zebedaei *ibid.* — qui locus explicatur 782. — obiectio de Christo suscitato ex mortuis a deo *ibid.* — alia ex Lucae 22. capite de Christo orante patrem 784. — alia de auxilio angelorum 785. — cur Christus in eo ut in ceteris passionibus humanas suscepit *ibid.* — quomodo angelus Christum confortasse dicitur 786. — alia obiectio de Christo lugente quod a deo sit derelictus 787. — sed humani in Christo affectus fuisse probantur 788. — et eius anima ad inferos descendit 789. — et oclusis foribus ingressus est 791. — et cur in cruce partim Hebraice, partim Syriace sit locutus 792. — alia obiectio ex Io-

- annis 14. et 17. fac ipsos ut sint in me, etc. 793. — eius refutatio ibid. — et ecclesia Christo proxima ibid. — quo sensu unus dicatur Christus cum deo et cum discipulis 794.
- Arianorum argumenta captiosis syllogismis conclusa, et eorum refutatio 794.
- Ariani Aristotelici, eorumque cavillatio 795. — eius solutio ibid.
- Arianorum impietas nescio quid simile idolis de Christo statuentium 755.
- Ariani refelluntur, ostenditurque Christum non dici creaturam 758.
- Arius ab ecclesia deiectus in Palaestinam recessit 720.
- Artotyritae dicti a pane et caseo, quibus in mysteriis suis utebantur 418.
- Aspides seipsas devorant, et fortior earum Aspidogorgon vocatur 151.
- Aspidogorgon una ex aspidibus fortior ceteras absumens 61.
- Aspis ab aspidе venenum mutuo sumit proverb. 68.
- Assur a Graecis idem creditur cum Zo-roastro 7.
- Assur filius Nembroth quas urbes condidit 7.
- Assyriorum primordia 8.
- Asterius sophista in persecutione Maximiani fidem eiaravit 815.
- Athanasius creatur episcopus Alexandriae, eiusque studium in ecclesiam 736. — multa perpeasus ob fidem ibid.
- Athanasii episcopi Alexandriae epistola ad Epictetum Corinthiorum episcopum 997.
- Athanasius ordinatus episcopus Alexandriae 722.
- Athanasius Meletianos ad communionem urget 722. — idem accusatus 723. — huius causa concilium Tyri iussu Constantini congregatum ibid. — Ursatius et Valens accusatores Athanasii ab Eusebio subornati 724. — relegatur Athanasius, et in Italia exulat 725. — Arsenius vivus producit et integer ibid.
- Athanasius restitutus ibid. — iterum pulsus, ac denuo restitutus a Ioviano imperat. 726. — cum Valens imperator eicere non audet ibid.
- Atheniensium sacra et Dionysii orga 1092.
- Attica regio unde dicta 11.
- Audianorum haeresis 50. post Christianismum ordine 70. 811. — alter Odiani dicti ibid. — ubi et quomodo degant ibid. — quis eorum auctor ibid.
- Audii historia ibid. — eius libertas in reprehendendo 812. — ab ecclesia se segregavit ibid.
- Audianorum schisma ibid.
- Audianus creatus episcopus ibid.
- Audianorum error de imagine dei 813. — variae opiniones de eo in qua sita sit imago dei in homine 814. — dei imago in homine non perit ibid. — loca quibus nituntur Audiani ut probent imaginem dei esse in corpore hominis 816. — deus quomodo a prophetis sit visus 817.
- Audianorum de paschate error 820. — eorum circa hoc calumnia 821.
- Audius senex in Scythiam ab imperatore relegatus 827. — in Gothia monasteria instituit ibid.
- Audianorum vita sanctissima ibid. — aliorum communionem devitant ibid.
- Azura uxor Sethi, eiusdemque soror 287.

B.

- Babylon condita, et linguarum divisio ac varietas 288.
- Baptizantes iterum haereticos, etiam Arianos perperam facere 1095.
- Barbae tonsio prohibita constitutionibus apostolicis 1073.
- Barbarorum variae sectae, et Indorum 72. 1091.
- Bardesianistarum haeresis 36. post Christianismum, sive 56. 476. — quis fuerit Bardesianes ibid. — scripsit contra astrologos de fato 477. — eius erronea ibid. — nega-

- vit mortuorum resurrectionem *ibid.* — eius refutatio *ibid.*
- Barnabas consolationis filium significat; idem Ioseph antea dictus, eratque Cyprius 149.
- Basilidianorum haeresis 4. post Christianismum 68. — a quo et ubi introducta *ibid.* — a quibus Basilides eorum auctor edoctus 67. — eius verba et dogmata *ibid.* — Christum sub imagine hominis tantum apparuisse in terris asserit 70. — eum passum in cruce fuisse negat *ibid.* — virorum ac mulierum promiscuos concubitus permisit 71. — martyrium damnat *ibid.* — se hominem solum ceteros canes putat 72. — doctrinam suam celari vult paucisque communicari *ibid.* — undenam nata eius haeresis *ibid.* — principium statuit Abrasax, unde conficta fabula de 365 coelis 73. — ex quo 563 membra in homine colligit *ibid.* — contra illum scripsit Irenaeus *ibid.* — eius dogmata refutantur 74.
- Bitumen vim habet adversus venena 423.
- Bona multa in scripturis appellantur 781.
- Boöphorus filius Atthidis, unde urbs in Euxino 11.
- C.
- Cadavera mortuorum minime esse deestanda 26.
- Caini Iudas imitator fuit, quia fratri suo mentitus est 280.
- Caianorum haeresis 18. post Christianismum 276. — dicti a Caino *ibid.* — Cainum venerantur ut parentem suum *ibid.* — item alios infames et reprobos *ibid.* — Iudam colunt, et ipsius nomine circumferunt evangelium *ibid.* — angelos suis peccatis accommodant 277. — supponunt libellum apostoli, quod Pauli Anabaticum vocant *ibid.* — virtutem duplicem faciunt 78. — malos natura definiunt 279. — refutatio Caianorum circa meritum Iudae proditoris 282.
- Calvariae locus unde dictus 394.
- Campsace vulgo apud Iudaeos, Caccubium vasis aenei genus 186.
- Cana quid significet 452.
- Canis Apologus umbram pro carne captantis cui comparantur haeretici 299.
- Capillorum promissio in viris improbat 1073.
- Carnem legi dei subiecti, sed non sapientiam carnis 577.
- Carnis et corporis an aliqua sit differentia 580.
- Carnium esum nequaquam improbatum, aut prohibitum a deo, imo a Christo usurpatum 146.
- Caro quo sensu damnetur ab apostolo 1021.
- Carpocratiani quas colant imagines, et gentilium ritu adorent 108. — animas tantum salvari credunt non corpora *ibid.* — eorum refutatio *ibid.* et 109. per totum.
- Carpocrasiorum haeresis post exortum Christianismi septima ab auctore Carpocrate 102. — ex omnibus aliis conflata *ibid.*
- Carpocratis error *ibid.*
- Carpocrasiorum superbia 103. — magicas artes colunt 104. — voluptatis causa omnia faciunt *ibid.* — solo nomine Christiani *ibid.* — natura turpe et malum nihil esse asserunt, sed hominum opinione 105. — masculam exercent libidinem *ibid.* — animas nisi omnibus nequitiiis perfunctas liberas post mortem non fieri credunt 106. — suos sectatores ad imam auriculam dextram ferro inurunt *ibid.*
- Cataphryges unam Maximillam principem suae haeresis iactant et prophetissam 413.
- Catharorum haeresis 39. post Christianismum, vel quinquagesima nona 498. — a quo auctore. profecti *ibid.* — Novati auctoris Catharorum historia *ibidem.* — eiusdem haeresis *ibidem.* — digamos non admittebat 495. — triplici similitudine refellitur *ibid.* — reiciebat omnem poe-

- nitentiam post baptismum si quis peccasset *ibid.* — at poenitentia iterari potest, baptismus non potest 497. — puros se vocant Cathari cum sint impuri 499. — comparantur Basilisco 504. — similes Catharis sive Novatianis Donatistae in Africa *ibid.*
- Catholica fides quanam sit vera et orthodoxa 257.
- Canlaucha quid significet apud Nicolaitas 79.
- Cerdosianorum haeresis 21. post Christianismum 299. — a quo sic dicta *ibid.* — sub quo Papa vixerit 300. — eius dogmata *ibid.* — Marcionis praecursor fuit Cerdo 300. — eius brevis refutatio 301.
- Ceremoniae Iudaicae ad Christianos ritus referebantur 19.
- Cerinthianorum haeresis sive Merinthianorum, quae est octava post Christianismum 110. — ubi Cerinthus haeresim profiteri coeperit *ibid.* — Iesum a Christo separavit *ibid.* 111. — legem esse bonam dixit *ibid.* — apostolos turbavit *ibid.* — Petro se opposuit *ibid.* — seditionis auctor *ibid.* — erat circumcisus *ibid.*
- Cerinthiani evangelium Matthaei mutilant 118. — asserunt Christum nondum esse a mortuis excitatum *ibid.* — de semine Iosephi natum refutatur 115. — Merinthiani etiam dicuntur Cerinthiani, sunt enim iidem 115. 116. — et ideo Sepedoni bicipiti serpenti comparati *ibid.*
- Cerinthi et Ioannis discrepans sententia de Christo 424.
- Cham filius Noemi Palaestinam occupavit, unde regio Chanaan 704. — eius filii *ibid.*
- Christus nos redemit, sed non emit, et redemptor est noater non emptor 309. — quomodo minor Ioanne dicitur 314.
- Christum verum fuisse hominem probatur ex Magdalenes ministerio in angendis pedibus domini 325. — tum ex alijs locis contra Marcionem 327. — cur Christus in gloria Elion et Moysem adhibuit 328.
- Christus resurgens subtile corpus induit, et clausis ianuis est ingressus 593. — cur cicatrices corporis mi retinuerit *ibid.* — ianuis clausis ingressus est *ibidem.* — cur dicitur Christus primitiae dormitium 594. — ante illum multi resurrexerunt *ibid.*
- Christi praedicatio quando initium habuit 48. — qua aetate praedicare coeperit *ibid.* — quando obtractores habuerit *ibid.* — quando redemptionis opus per passionem fecerit executus *ibid.* — in carnis passus, in divinitate nihil passus 49. — quale corpus habuerit in vita, quale post resurrectionem retinuerit *ibid.* — idem post resurrectionem clausis ianuis ingreditur *ibid.* — apostolis praecipit veritatem docere et baptizare in nom. patris et filii et spiritus sancti 50.
- Christi incarnatio omnes fugavit haereses 47. — et verbum idem est genitum ab aeterno *ibid.* — quomodo ex Maria genitus et conceptus de spiritu sancto *ibid.* — nativitate eius descriptio 48.
- Christus cur decima quarta luna passus 421.
- Christum verum esse deum 143. — et ex virgine natum sine virili semine 144.
- Christum filium dei nulla ratione dici creaturam posse 759.
- Christus legis complementum, quia Christus et lex omnem implent iustitiam 369.
- Christus sacerdos, et sacrificium, victima, altare, deus, homo, rex, pontifex, ovis, agnus 472.
- Christi sacrificium omnia extinxit sacrificia 360.
- Christi nomina sive attributa, quae Ihs aptantur 758.
- Christus sponte sua passus est 74.
- Christus Iosepho apparet primo 123.
- Christi vita ordine digesta et exponenda 489.

- Christi crux adversus haereticorum virus verum remedium 101.
- Christus sanavit homines ab infirmitatibus non peccantes 650.
- Christus quando in mundam venerit 663.
- Christi triginta anni fastis consulum ordine suo notati 445.
- Christus cur primogenitus sit dictus 1053.
- Christus re vera humana omnia suscepit 1029.
- Christus cur in regem noluerit inungi cum ipse e regia Davidis stirpe esset oriundus 117. — nec tamen prophetae in eo lapsi 118.
- Christi adventus Iudaeis per prophetas praedicatus 18.
- Christus prophetis apparuit, suumque adventum nuntiavit 518. — cur dicatur A et Q 519.
- Christus cur Ioanni matrem commendaverit 1042.
- Christus clausis foribus ingressus est 1023. — humanam mentem habuit 1024. — de Christi mente obiectio eiusque refutatio 1025.
- Christus quomodo sit passus 1026. — declaratur proprietatum utriusque naturae in Christo communicatio 1027.
- Christi mens quae dicatur 1028.
- Christus cur nuptiis voluerit interesse 452.
- Christus quomodo et quando fuit a Magis adoratus 431.
- Christi incarnatio vera, et divinis oraculis praenuntiata 51.
- Christus quo tempore et anno aetatis passus 446. — ita ut tria Paschata impleverit ibid. — quo mense natus est ibid. — eius annus acceptabilis 447. — tempus passionis eius 448.
- Christi infantia non sine quibusdam miraculis acta 442. — eiusdem natiuitatis tempus accuratius expenditur 444.
- Christus regiam dignitatem pontificibus concessit 119.
- Christus qua ratione pontifex et sacerdos dicatur 762.
- Christi divinitas passionis est experta 748.
- Christus cur fuerit circumcisus 153.
- Christus rex et sacerdos 119.
- Christus quomodo redemerit et non emerit, et quo pretio 690.
- Christus tam ex verbo incarnato, quam ex homine divinitate affecto subsistit 765.
- Christus quam ob causam iudicari voluerit 774.
- Christi adventus lex soluta, nec potuit amplius impleri 123.
- Christum verum hominem fuisse, et in virginis utero coaluisse postea circumcisum etc. 152.
- Christum diem iudicii non ignorare 766. — et quomodo dicatur etiam illum ignorare 767. — cognitio variis modis, ut et ignorantia usurpatur 768. — et cur pater solus iudicii diem nosse dicatur 769. — angeli vero diem iudicii prorsus ignorant 770.
- Christus parabolas suas ut plurimum explicavit 206.
- Christus cur patrem ipse oraverit 753.
- Christum nudum hominem non fuisse, sed verbum vestitum humanitate 763.
- Christianismus primum Antiochiae vocari coeptus 51.
- Christiani post Hierosolymorum excisionem Pellam habitabant 123.
- Christianorum ac professionis Christianae, quanta sit perfectio in omni vita 499.
- Christiani unde dicti Iessaei 120.
- Christiani Nazaraei dicti 117. — et primum Antiochiae dicti Christiani ibid. — item et Iessaei ibid.
- Christianorum sacerdotium 470.
- Christiani e Gothia pulsati a rege quodam gentili 828.
- Christianorum controversia circa eos qui sacrificia idolorum obierant et postea poenituerant 717. — diversae circa illud dubium sententiae Meletii, Pelei, et aliorum contra

- opinionem Petri archiepiscopi Alexandrini 718.
- Chiliastarum error tribuitur Apollinari 1081. — et qualis illa fuerit haeresis *ibid.* et 1082. — de sancti Ioannis Apocalypsi quid sentiendum 1081.
- Christi propria adiuncta, veritas, lumen, vita, et horum etiam parens ac genitor 377.
- Christus in Golgatha crucifixus supra sepulchrum Adami 394.
- Christus cur corporis affectiones experiri voluerit 770.
- Cibi immundi nulli sunt a deo creati, sed omnia sunt pura cum gratiarum actione 147.
- Cicellia, Alexandrinorum festum 444. (Addend.)
- Circumcisio nihil confert ad Christi imitationem, sed tantum bona opera 162.
- Circumcisii verae religionis successores 17.
- Circumcisio non est ad salutem necessaria 160. — idololatrae et sacerdotes Aegyptii utantur circumcisione *ibid.* — item et alii permulti *ibid.* — Christi circumcisio, non partem sed totum hominem circumcidit 161. — ea viris et mulieribus simul conceditur *ibid.* — sed circumcisio praestat baptismus *ibid.*
- Circumcisionis quae causae fuerint 17.
- Circumcisionis cruor stetit in Christi circumcisioe 153.
- Circumcisione sublata successit regeneratio per lotionem baptismi 113.
- Circumcisionis instituendae ratio 153.
- Circumcisio signum iustorum legis tempore 150.
- Clemens utrum successor Petri fuerit 107.
- Clemens Alexandrinus a quibusdam Atheniensis habetur 213.
- Coelibatus clericorum confirmatur 1104. — item ordines ecclesiastici *ibid.*
- Coelum et terra cur transire dicantur 556.
- Cogitationum genus duplex, earumque effecta 588.
- Cogitationes vanae muscis ab Homero comparatae 586.
- Cogitationes malas evitare non possumus, sed possumus repellere 584.
- Colluthus haeresiarcha tempore Arii, a quo dicti Colluthiani, ut ab isto Ariani 728.
- Colorbasiorum haeresis, quae est decima quinta post ortum Christianismi 258.
- Colorbasus eius auctor quis fuerit *ibid.* — eius dogmata *ibid.*
- Colorbasi refutatio 259. — inepte ac impie deum hominis filium dicunt 260.
- Colorbasii quid intelligant per aquam Siloe 261. — et quae vera sit eius secundum catholicos interpretatio *ibid.*
- Collyridianorum historia 1058. — istius haeresis refutatio *ibid.* — Mariae sacrificium offerunt, quae est quinquagesima haeresis, sive septuagesima nona 1057. — unde prodit haec haeresis *ibid.*
- Columbae natura, et quid illa significet 275.
- Consobrinae uxores dacebantur, et non amplius sorores post multiplicationem hominum 288.
- Constantini imperatoris duo praecurae statuta 821.
- Constantius, Constantini filius, pius imperator, licet fautor Arii 737.
- Constitutiones apostolicae non reuocandae 822.
- Constitutio apostolica de Paschate *ibid.*
- Consubstantialitas in trinitate est fidei firmamentum 956.
- Consubstantiale verbum 796. — et quod Consubstantialis vocabulum sit necessarium 797. — quod tamen Arius et Sabellus fugiunt caeae peius et angue *ibid.* — utrum in scripturis reperiat *ibid.* — et licere uti vocibus quae in scriptura non sunt *ibid.* — verbum Consubstantialis, etiam

- in scripturis non reperiatur, tamen ad sensum scripturae intelligendum necessarium 798.
- Cores apud Alexandrinos cultus 444. (Addend.)
- Corium, Alexandrinorum templum 444. (Addend.)
- Corpus hominis a deo ad omnem honestatem esse creatum, imo et usum rei venerae ad dei decus referri 289.
- Corpus Christi per granum frumenti adumbratum 597. — idem omnino fuit post resurrectionem, quod erat dum viveret 598.
- Corpus Christi non fuit imaginarium sed verum 1003. — contra Manichaeum ibid.
- Corpus animae vinculum non esse demonstratur 569.
- Corpus depositio instar agri, et cur ita 602.
- Corpus animale et spiritale, quomodo sit intelligendum 592.
- Creati et geniti differentia plane et aperte explicata 986.
- Creaturae omnes subiectae sunt deo contra Arium 741.
- Cretes mendaces dicti auctoritate Callimachi et Epimenidis, qui a Paulo citantur 862.
- Cronia, Aegyptiorum festum 444. (Addend.)
- Crux maledictum legis, et cur ita 700.
- Crucis signum quantam vim habeat adversus maleficas artes, et praestigias daemonum 132.
- Crucis signo daemonicus sanatur per aquae aspersionem 134.
- Cycli lunaris atque epactarum ratio 825.
- Cyprus insula Citium vocata, et Cypriorum Rhodiorumque nomen sub Citio continetur 150.
- D.
- Daemones per feminas errores introducunt 1058.
- David primus rex e tribu Iuda, sed Saul illo prior ex tribu Benjamin 15.
- Corpus Haereseol. II. 3.
- Davidis sedes regia sublata ex quo Christus Bethleemi est natus 118.
- Davidis sedes regia per Christi regnum fuit in ecclesiam translata 118.
- Davidis tabernaculum resurgere quid sit 559.
- Decimatio quid adumbraret apud Iudaeos 20.
- Dei summa liberalitas in omne crearum genus 959.
- In deo nihil est prius vel posterius 965.
- Deum a potestatibus ac principibus victum non fuisse probatur contra Manichaeos 641.
- Deo melius est nihil, ac proinde quod simile est illi omnium est optima 952. — in deo esse affectiones impium est dicere 953. — deus est omnipotens ibid. — passionis est exers in generando 954.
- Deum non videri a quoquam, Christum tamen per carnem divinitatem fuisse probatam 613. — quomodo Christus in patre non sit, ut in corde hominis verbum ibid.
- Deorum genealogia ex Hesiodo qui ex Chao prodierunt 166. — item et alii qui dicuntur ab eo conficti 167.
- Deorum Gentilium Saturni, Iovis, etc. origo 8.
- Deus quomodo a prophetis sit visus 817.
- Deus quomodo videri, ac non videri posse dicatur 818.
- Dei immensa est potentia, et eius voluntati nemo potest resistere ibid. — similitudine declaratur quomodo videatur deus 819.
- Deus quomodo gignit, item homo quomodo gignit 750.
- Deus et materia duo principia Manichaeorum et eorum refutatio 630. — diversis ea nominibus vocabantur ibid.
- Dens malus esse non potest, neque mali auctor 631.
- Deus saeculi quis dicatur in evangelio 684.
- Deus nihil femineum potestmittere contra Manichaeos 658.

- Dei opera sunt admirabilia, quod probatur ex mundi opificio 596.
- Deus personam unam non admittit, neque in eo unius esse potest personae consideratio 482. — et unus omnium rerum conditor deus, non vero angeli contra Saturnilum haereticum 65 et 66.
- Deus quomodo iurare dicitur 117.
- Deus unus in trinitate personarum contra Noëtianos 484.
- Deus ob mortem homini propositam non est accusandus 551.
- Deus solus adorandus, nulla vero creatura adoranda 532.
- Deus cur malos in hoc mundo tolerat 379.
- Dextra et sinistra quomodo dicantur 209.
- Diabolus simplices plerumque ut mulieres aggreditur 269.
- Diaboli filii quomodo dicantur 296.
- Diabolus peccatum ab apostolo vocatur, et quare 582.
- Diabolus a quo productus 543. — et quid sit 544.
- Diabolus quid sit, quando fuerit sive esse coeperit 632.
- Diabolus quo pacto ecclesiam dei vexet 996.
- Diabolus humani generis hostis, quibus artibus hominem e coelo deturbare conetur 923.
- Diaconissarum ordo et functio in ecclesia 1060. — ex quo mulierem genere sumerentur ibid. — presbyteridae, presbyteridae ac sacerdotissae 1061.
- Dictamnum unde dictum, et quomodo verbo divino possit accommodari 422.
- Digami non admittuntur a Novatianis 495. — triplici similitudine refelluntur ibid. — ab ordinibus sacris arcantur 496.
- Diluvium et quot ab eo servata animalia 5.
- Ante diluvium haereses nullae 4.
- Dimoeritarum haeresis 57. sive 77. hi Christi perfectam incarnationem abnegant 995. — eius auctor ac propagator Apollinaris 996. — eius error ibid. — et synodus habita contra Apollinaristas 997.
- Dioscorides herbarius 8.
- Dipsadis virus praesentissimum, cui et haeresis comparatur 258.
- Discipuli Christi septuaginta duo, praeter quatuor evangelistas et septem diaconos 50.
- Divites et pauperes in evangelio, quomodo beati dicantur 702.
- Dogmata quae aperte falsa sunt ea disputando agitari non debent 999.
- Dominica die ieiunare est vetitum 822.
- Dominicis diebus ac Pentecostes ieiunare non licet 1105.
- Dosithei historia 30.
- Dositheorum haeresis quae est quartae Samaritanorum 30.
- Draco qui Ostracites dicitur, cui Noëtus comparatur 489.
- Dasarae dei apud Arabes cultus, et eius nominis significatio 444. (Addend.)

E.

- Ebionaei Matthaei evangelio mutilo videntur 137. — atuntur etiam libri qui Petri circuitus vocatur a Clemente refutato 139. — lavant quotidianum ibid. — a carnibus et animatis abstinent ibid. — virginitatem respiciunt et omnes prophetas ibid. — cur abhorreant a carnium esu ibid. — eorum mysteria ibid. — Apostolorum actus fictos circumferunt 140. — Ebionaei quae Graece significat 141. — quo remedio utantur adversus morbos ibid. — Elxae somnia amplectuntur ibid. — unde suos errores traxerint 142. — quomodo suos conventus vocent ibid. — cogunt adolescentes ad nuptias nondum puberes ibid. — repudiata permittunt ibid. — quos agnoscat prophetas ibid. — qualem constantem esse Christum ibid. — libri ab Ebionaeis suppositi 147.
- Ebionaeorum haeresis decima post ortum Christianismum 125. — unde dicti ibid. — eorum dogmata ibid. — a Iudaeis sabbatum et circumcisionem a Christianis nomen assumunt

126. — crebras lotiones usurpant maxime post mulierum complexus *ibid.* — virginitatem prohibent *ibid.* — ubi suam haeresim propagaverunt *ibid.* — quid de Christo sentirent *ibid.* — solo Matthaei evangelio utuntur 127.
- Ebion Ioannis tempore vixit 149. — et Ebionae Paulo maledicunt *ibid.*
- Ebrietatis et edacitatis incommoda 401.
- Ecclesia est toto orbe diffusa, et ubique terrarum 507. — eademque navi comparatur 508.
- Ecclesia varios habet ordines, sed non omnes passim admittit 509.
- Ecclesia dei dicitur regia via, et iter veritatis 504.
- In ecclesia sacerdotalis est, et regia dignitas 118.
- Ecclesia in una fide consentit in toto orbe, quasi in una domo habitans 202. — comparatur soli quod eius exemplo totum mundum illustret *ibid.* — eam perinde obtinent infantes atque eloquentissimi *ibid.* — scientiae copia maior fidem non immutat ecclesiae *ibid.*
- Ecclesiae ritus in celebrando Paschate 421.
- Ecclesia cum arca comparatur, et cum bitumine 425.
- Ecclesia catholica omnium antiquissima 8.
- Ecclesia quarum virtutum habeat exercitamenta, et quae vitia fugiat, quas virtutes amplectatur 1107.
- Ecclesiae catholicae dogmata circa virginitatem et nuptias.
- Ecclesiae singulae dioeceseos Alexandrinae, a quibus regi et quomodo vocari solitae 727. — suntque Alexandrinae ecclesiae plures 728. — inter quas fuit Caesarea *ibid.*
- Ecclesiastici ritus ac decreta 1108.
- Ecclesiam unam esse uni et genitrici suae 1088.
- Ecclesia columba dicitur 262.
- Ἐξορασις quid significet 406.
- Elias virgo fuit, non tamen adorandus ut nec Maria, nec Thecla, nec quaevis alia sancta 1062.
- Eliae prosapia, et quorundam aliorum prophetarum origines 470.
- Elias a deo alitur cibo quodam incognito 598.
- Elusa, Palaeatinae oppidum 444. (Addend.)
- Elxai pseudopropheta 40. — et frater eius Sexaeus, et quibus moribus fuerit *ibid.* — eius iusiurandum per salem et terram, etc. *ibid.* — osor virginitatis, cogit ad nuptias *ibid.*
- Elxaeus pseudopropheta 127.
- Elxai auctor quatuor sectarum 48.
- Encratitarum haeresis 27. post Christianismum, sive 47. 399. — ubi potissimum propagata *ibid.* — eorum dogmata 400. — diabolum inter principia rerum ponunt *ibid.* — quos libros admittant *ibid.* — nuptias diabolo auctori tribuunt *ibid.* — ab animatis abstinent *ibid.* — aqua sola in mysteriis utuntur *ibid.* — vino abstinent *ibid.* — negant resurrectionem mortuorum *ibid.* — eorum refutatio *ibid.* — castitatem simulant 401.
- Enochus deo gratus, translatus fuit, nec mortem expertus 4.
- Enoch quomodo translatus est in corpore 592.
- Epicurei haeresis 14.
- Epiphaneus et Isidorus secundi haeresim amplexi 210. — ille fuit Carpocratis filius *ibid.* — illi in Samo divini honores consecrati, et templum extractum *ibid.* et 211. — Cephaleni illi sacrificant *ibid.*
- Epiphania Christi 444. (Addend.)
- Epiphania cum Vitali congressio circa naturam humanam in Christo 1016. — Vitalis error deprehensus *ibid.*
- Epiphanius dicit diabolus dei misericordiam ante Christi adventum sperasse 289.
- Epiphania lapsus de Elisabethae coniuge 1046.
- Epiphaniae aetas, et sub quibus imperatoribus vixerit 2. — operis ab Epiphaniae instituti ratio *ibid.*

- Epiphanius epistola adversus Antidicomarianitas 1084.
- Epiphanius modestia et veniae deprecatio in haeresibus confutandis 1100.
- Epiphanius quo tempore, et quibus imperatoribus scripserit 404.
- Epiphanius incertus an virgo Maria sit mortua 1055. — Mariae virginitas 1056.
- Epiphanius modestia in suscipienda disputatione adversus haereses 3.
- Ephraim Syrus citat. 444. (Addend.)
- Episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, lectores, diaconissae, et ad quid institutae 1104. — quales esse debeant ibid. — exorcistae, linguarum interpretes ibid. — laborantes qui sint in ecclesia ibid. — ianitores ibid.
- Episcopum esse presbytero superiorem 908.
- Episcopus sine diacono esse non potest ibid.
- Episcopi Hierosolymitani qui Iacobo primo episcopo fratri domini filio Iosephi successerunt 636. — eorum numerus usque ad triginta septem distinctus, secundum tempora imperatorum ibid. et 367.
- Epistola pseudosynodi Ancyrae 846. — in qua de patre filioque genito disputatur, et de nomine filiorum 849. 850. 851. — eiusdem pseudosynodi anathematismi 856.
- Epistola ad Laodicenos est apocrypha 375.
- Equus Troianus quid ex Simonis Magi sensu significaverit 57.
- Esdras Samaritas in lege Mosaica instituit 23.
- Essenorum haeresis quae est prima Samaritanorum 28.
- Eva quomodo differat ab Heva cum aspiratione 1092.
- Evangelistarum institutum in mysteriis evulgandis 747.
- Evangelistarum declarata consensio 480.
- Evangelia nihil habent ambiguum vel repugnans 428.
- Evangelistarum institutum in ordine scribendi 425.
- Evangelistae cur non eadem omnia narraverint 427.
- Evangelistae explicantur et conciliantur 805.
- Evangelistarum conciliatio circa numerum daemonicorum 653. — et scripturae proprietates explicatur 654.
- Evangelium Aegyptiacum, liber apocryphus 514.
- Evangelium veritatem, lex umbrae continet 19.
- Evangelii de semine, et hominis inimico interpretatio contra Manichaeum 679. — item quis sit princeps mundi 680. et 681. usque ad 683.
- Evangelii corruptus locus restitutus 21.
- Eunuchorum tres ordines, primum genus 491. — secundum ibid. — tertium ibid. — unde eunuchi dicuntur ibid.
- Eusebius Vercellensis exul ob fidem 129.
- Eusebius episcopus Nicomediensis Arianorum signifer 737. — in Constantium imperatorem sacro lavacro imbuerat ibid.
- Eutactus haeresis Archonticorum propagator 291. — eius historiae ibid. et 292.
- Eustathius Sebastenus seu Sebastianus episcopus, qui etiam Arius fuit 906.
- Ezechielis liber apocryphus, et inde excerpta v. Addenda ad p. 601.

F.

Fasti Consulares citati 444. (Addend.) 445.

Fatum an sit, et contra fatum disputatio 35.

Fatum Stoicorum breviter refutatum 13.

Fidei catholicae declaratio 1095. — unicae columbae similis ibid. — in ecclesia eadem fides verum Christi sanguinem, seu vitis quotidie legitur 1097. — vitae Christi summa ibid. — baptismus eius ibid. —

quomodo in eo humana natura sit
passa non divinitas 1099.
Fidei catholicae ac apostolicae brevis
expositio 1078.
Fides vera nulla re, nullaque vi ex-
pugnari potest 479.
Filii dei an sint duo, obiectio et eius
solutio 896.
Filius quomodo dicatur imago patris
880. — cur filius creati dicatur ibi-
dem.
Filius utrum voluntate sit genitus 751.
Filius quomodo similis sit patri 864. —
variis modis explicatur similitudo filii
et patris 865. — item qualiter si-
milis sit filius homo reliquis homi-
nibus ibid.
Filius dei, quo pacto sit iustificatio,
sanctificatio, et redemptio fidelium
889. — similitudo qua Christi na-
tivitas explicatur ibid.
Filius patri similis est praestanti qua-
dam ratione 914. — quod multi-
plici similitudine explicatur ibid. et
918.
Filius hominis per anticipationem ante-
quam nasceretur est dictus 487.
Filius proprie et natura est verbum
dei 741.
Filius qui dehonestat ut Arius, deho-
nestat et patrem 804.
Filius verum esse deum, scilicet ve-
ram lucem e luce 756.
Foeminae dilectae, et contubernales
damnantur 1043.
Fratres et sorores domini, ex prima
uxore Iosephi 1041.

G.

Garizin mons ultra Iordanem ad Ieri-
chontem 25.
Gaza Hebraice thesaurum significat 180.
Gebel mons ad Ierichuntem 29.
Generatio duplex et qualis utraque in-
telligatur 855.
Genesis parva, liber eo modo inscri-
ptus 287.
Gentes angelis subiectae ex Moysae et
Apocalypsi 456.

Gentiles a Babylone in Samariam trans-
portati 22.
Gentiles in Samariam translati a feris
laniati 22.
Georgii Alexandriae episcopi ignomi-
niosa traductio 912. — mors cru-
delissima ibid. — martyr tamen non
fuit ibid. — eius avaritia 918. —
Actium haeresiarcham diaconum or-
dinaverat ibid.
Georgius legatus Constantii ab Alexan-
driis occisus, crematus et eius sparsi
cineres 726.
Gigantes tempore Nembroth 7.
Gnosticorum haeresis sexta post Chri-
stianismi exortum 82. — a Nicolao
orti ibid. — eorum Noria quae fue-
rit ibid. — Barcaba eorum propheta,
et quid ea vox significet 83. —
libri Gnosticorum ibid. — eorum
doctrina ebriorum sermonibus com-
parata 84. — verba quaedam ex
eorum evangelio ibid. — promiscuos
usurpant concubitus et humanis car-
nibus vescuntur ibid. — dicti Bor-
boriani, id est Coenosi: ab aliis Cod-
diani, et unde 85. — iidem variis
nominibus vocati, ut militares in
Aegypto, ac Phibionitae, Zacchaei
et Barbelitae ibid. — disciplina Gno-
sticorum ibid.
Gnosticorum libri quam impii et inepti
89. — quam absurde et lascive scri-
pturas interpretantur 90. — ani-
mam humanam cum bestiis commu-
nem esse dicunt ibid. — Gnostici
Phibionitae quam vana fingant de
principibus suis, et quae sint eorum
nomina 91. — negant Christum de
Maria natum ibid. — quis sit apud
illos et qualis Sabaoth ibid. — co-
gnitio Gnosticorum ibid. — mundi
principem draconis effigie fingunt
ibid. — quidam ex iis osores mu-
lierum ibid. — quo quisque apud
eos lascivior eo melior 93.
Gnosticorum fabula de Zacharia 94. —
quomodo ipsi tintinnabula pontificis
interpretarentur 94. — Levitae Gno-
sticorum turpis commixtio 95. —

rident monachos *ibid.* — evangelium sub nomine Philippi profitentur *ibid.* — quam ridicula dicant de Elia propheta *ibid.* — refutatio errorum Gnosticorum 97. — castitatis contra eos defensio *ibid.* et 98. — Epiphanius a Gnosticis tentatus 99.

Gnostici communes habent mulieres 85. — eorum consuetudo in hospitibus excipiendis 86. — foedi concubitus et abominandi *ibid.* — liberos non tollunt, sed soli libidini serviunt 87. — execrandae epulae *ibid.* — ieiunia execrantur *ibid.* — in cute caranda ultra modum occupati *ibid.* — utroque utuntur testamento *ibid.* — quid sentiant inepte de Ioanne Baptista 88.

Gnostici a seipso dissentiunt, quod demonstrat Irenaeus 204.

Gnostici a Simoniacis originem traxerunt 89.

Gnostici dici potius debent Catagostici i. e. damnati 102.

Gorothemorum haeresis, quae est tertia Samaritanorum 80.

Gratiae sive dona gratis data in ecclesia non deant 408.

H.

Haeresis nova contra beatam Mariam 1087. — Mariam virginem esse 1088. — cur beata virgo tradita sit Iosepho 1088.

Haeresis virus cum serpentum veneno comparatio 4.

Haereses portae dicuntur inferorum 908.

Haereses e gentilibus fabulis ortae 98.

Haereses unde natae, et plures earum causae 905.

Haereseon omnium conclusio, et elegans comparatio sumpta ex Cantico 1076.

Haereseon omnium ab orbe condito indagatio subiectum operis Epiphani 2.

Haereseon tridecim brevis index cum suis auctoribus ac ineptiis summa-

tim expositarum 52. 53. 54. per totum.

Haereticorum confusio aptissima similitudine describitur 502. — et quomodo a via recta ipsi deflectant et aberrent alia comparatione ostenditur 503.

Haereticorum calumnia detegitur et stoliditas cum abstinentiam et castos ecclesiae mores inepte reprehendunt 507.

Haereticorum contra spiritum sanctum blasphemiae 1087.

Haeretici similes buprestarum qui sunt e scarabaeorum genere 282.

Haereticorum fraus apta similitudine declaratur 193.

Haeretici varia nomina sortiuntur pro sectarum varietate, sed uno nomine a Christo videlicet Christiani vocantur 367.

Haeretici vitandus ut ne salvari quidem debeant 248.

Haereticorum variae blasphemiae 1085.

Haeretici plerique metempsychosis erant assectores 330.

Haereticorum pravitas a religione Christiana nationes deterreret et fugat 104.

Haeretici pro patre et filio ingenitum, et genitum usurpabant 861.

Haeretici quidam mortuorum resurrectionem negant 114.

Haeretici qui pro mortuis baptizant 114.

Hebdomas sancta qua celebrabatur Xerophagia 824.

Hebraeorum traditio 1085.

Hemerobaptistarum haeresis, quae est quarta Iudaeorum 86. 87. — unde dicitur *ibid.* — vanitas illorum in purificatione peccatorum per aquam *ibid.* — non est aquae purgare et abesse peccata, sed poenitentiae *ibid.*

Heracleonis dogmata 263. — quomodo Heracleonitae mortuos aspergant, et qualis est λύτρωσις, sive redemptio, Heracleonitarum 263. — eorum refutatio 264.

Heracleonitarum haeresis ab Heracleone 262. — haec est decima sexta post Christianismum *ibid.*

- Herbariae rei scriptores 3.
 Herbariae rei cum haeresion, instituta commentatione comparatio 3.
 Herodianorum haeresis quae est septima Iudaeorum 45. — unde dicti ibid.
 Herodis origo 45. — et probatur eum non fuisse Christum expectatum a gentibus contra Herodianos 46.
 Hieracitarum haeresis quadragesima septima ordine sexagesima septima 907. — unde dicta ibid. — ubi auctor illius vixit ibid. — Hieracae historia ibid. — eius errores ibid. — vita fuit admirabilis 710. — nuptias repudiabat ibid. — quibus testimonii suum errorem probaret ibid. — pueros ante rationis usum mortuos salvari negabat 711. — Melchisedech putat esse spiritum sanctum ibid. — probat ex libro Esaiae qui Anabaticus dicitur 712. — mors eius et senectus acerrima ibid. — eius refutatio ibid. — comparatur cum iis, quorum sensus sunt corrupti 713. — refutatur opinio illius de pueris innocentibus, probaturque eos salvatos et eam aetatem placere deo ibid. — alia refutatio circa resurrectionem 714. — item de nuptiis ibid.
 Hierichuntis ambitus, et quomodo eius moenia conciderint 702 — et peccata Amorrhaeorum exitium urbi attulerunt ibid.
 Historia nativitatis beatae Mariae virginis 1062.
 Homeri versus qui in alios sensus detorquent, similes sunt iis qui verbis scripturae ad suam abutuntur haeresim 200.
 Homeri patria anceps de qua varie dubitatum 326.
 Homines in angelos nequaquam transformari 556.
 Homines quomodo esse possint immortales 553.
 Homines in resurrectione quomodo angelis dicantur fore similes 558.
 Homo quomodo mortalis ex immortalis sit factus 543.
 Homo quid distet a viro 961.
 Imago dei in homine ubi consistat 813. — variae de eo opiniones 814. — imago dei in homine non perit ibidem. — non esse in anima positam imaginem dei 815. — corpus non esse ad imaginem dei ibid. — non esse imaginem dei in virtute 816. — non esse in baptismo ibid.
 Hominis causa creata sunt omnia, et ipse mundus est tanquam praetorium homini paratum 540. — quid sit proprie homo 541. — hominis prae ceteris dignitas 542.
 Hosii literae 881.
 Hydrops serpentis genus ex aquis in terram emergens, et eodem rursus se recipiens 81.
 Hypostasis appellatio, et quomodo ab orientalibus hypostases usurpentur 863.
- I.
- Iacobus qua aetate in Aegyptum profectus 17.
 Iacobus duodecim patriarcharum pater, eorumque enumeratio 10. 11.
 Iacobi lucta cum angelo 10.
 Iacobi nomen versus in Israel 10.
 Iacobus domini frater Iosephi filius primus omnium episcopus Hierosolymis fuit 119.
 Iacobi filii Iosephi praerogativa et dignitas 119.
 Iacobi posteritas 10.
 Iacobi cognomen iusti historia, et martyrium 1046.
 Iacobus frater domini quot annos natus e vita discesserit 1045.
 Iacobus idem cum sacerdotali stirpe coniunctus ibid.
 Ialdabaoth Barbelonis puer natus filius, et libri sub eius nomine 78.
 Iaredi tempore scelera, veneficia ac nequitiae prodierunt 4.
 Icesius auctor 223. (cod. Ven.)
 Idololatriae origo 1061.
 Idololatria quando coeperit 7.
 Idumaei posterius Esau principes Edam 10.

- Ieiunium quartae et sextae feriae in ecclesia 910. — de eo apostolicae constitutiones *ibid.*
- Ieiunia Iudaeorum 159.
- Ielxei pseudoprophetae nomen, unde derivatum 41.
- Iephtae filia Sicimis colitur, unde idolatria fertur profluxisse 1055.
- Iesus quo tempore est baptizatus 439.
- Iesus quid significet Hebraee 120.
- Iesus secundo Iosepho apparet 133.
- Ignis et aqua per quam transitus fit, quomodo explicari possit 570.
- Ioachi nomen datum fluvio 11.
- Ioachus tempore Moysis apud Graecos 11.
- Incertus auctor cit. (δ $\chi\rho\epsilon\iota\sigma\tau\omega\nu$ $\xi\mu\omicron\upsilon$) 64, 8. et 67. et 70.
- Indiculus brevis haereseon quae in sexto tomo continentur, in quo haereses sunt septem 808 et 809.
- Indiculus continens octodecim haereses tomi quarti 396. 397. 398.
- Indiculus continens summam haereseon tertii tomi, quae numero sunt tredecim 229.
- Indiculus haereseon quae continentur tomo quinto, in quo haereses quinque numerantur 605 et 606.
- Indiculus haereseon quae continentur tomo septimo et sunt numero quatuor 993.
- Ingeniti nomen in scripturis non legitur 941.
- Ioannes cur evangelium scripserit 433. — quando et qua aetate scribere incoepit 344. — sub Cocceio Nerva revocatus est ab exilio *ibid.* — verum tempus et mysterium nativitatis Christi evangelii sui exordio aperuit *ibid.* et 435.
- Ioannis historia Ebionem in balneo fugientis, ne cum eo lavaret 148.
- Ioannis quomodo vox dicatur, explicatur 764.
- Ioannis evangelium divinitatem Christi ante omnia detexit 747
- Ioannis Baptistae de Christo testimonium 516.
- Ioannis evangelium et Acta apostolorum e Graeco in Hebraicum translata sermonem in Iudaeorum gnomophylaciis servari 127.
- Ioannes Baptista cur arundini comparatus et mollioribus vestibus non uteretur 88. — cur maior illo qui minor est in regno coelorum 89.
- Ioannes evangelium quomodo scripserit 441.
- Iobi genealogia 10.
- Iosephi historia ex Epiphanii sententia 1039. — Iacobus eius filius ex priore uxore, qui et frater domini dicebatur *ibid.*
- Iosephus octogenarius Mariam ducit 1040.
- Iosephus quando mortuus 1042.
- Iosephus princeps Iudaeorum fit Comes a Constantino Magno 135. — *idem* ab Imperatore impetrat ut ecclesiae in honorem Christi in Iudaeorum oppidis construerentur 136.
- Iosephus senex octogenarius desponsatus Mariae virginis sex e priori uxore sublatis libris, nec consuetudinem habuit cum Maria 432. — cur tamen vir Mariae appellatus *ibid.* et 433. — sed nomine tenus 433.
- Iosephus templum apud Iudaeos Christo sacrum extruit non sine miraculo 134.
- Iosephus ne ab Arianis initiaretur, fietque episcopus, secundas contraxit nuptias 129.
- Iosephus vicem patris Christi gerebat, sed re vera non erat illius pater 155.
- Iosephus a Iudaeis male multatur cum pro fide passus est 135.
- Iosephi comitis historia dicti Tiberiadensis 128.
- Iosepho filii fuerunt ex alia uxore non ex virgine Maria, auctore Epiphasio 115.
- Irenaeus inter Gallos degens 174.
- Irenaeus scripsit contra Basilidem eiusque haeresim 73.
- Isaac filii duo Esau et Iacob 9.
- Isaacus post susceptos liberos cum Rebecca, non amplius consuevit 1034

Isidori verba in Ethicis plenissima impunitatis 212.

Isis Aegyptiorum 11.

Israelis profectio in Aegyptum ad Iosephum, numero septuaginta capitum 10.

Israelitarum transitus per mare rubrum 11.

Israelitae unde dicti 10.

Judaea quando facta est vectigalis Romanis 445.

Judaei Pascha anticiparunt cum Christo passus est 448. — eorum compositus ibid.

Judaismi et circumcisionis initium et origo posterior gentili superstitione 9.

Judaeorum vilitas in Aegypto 18.

Judaeorum in duo regna divisio 21.

Judaei cur reprobi 20.

Judaeorum caecitas et scelus 1086.

Judaei et Samaritani unde iurgia inter se exercuerint 29.

Judaeorum septem sectae ante Christi adventum 31.

Judaei unde dicti 16.

Judex erga reum perinde se habet, ac medicus erga aegrotum 568.

Jupiter a poetis dicitur Metin filiam suam i. e. Prudentiam absorbere 98.

Jusiurandum omne est fugiendum 44.

Justinus Samaritanus philosophus et martyr quando et ubi martyrium passus 891.

Iustitia a bonitate seiungi non potest 225.

L.

Lacertae prudentia, cum caligare coepit 462.

Lazari aetas, et de ea quae fuerint traditiones 652.

Leaenae parientis elegans descriptio, qua Christus cum leone confertur 1044.

Levitica prosapia ex qua sumpti sacerdotes 17.

Legis triplex genus a Paulo constituitur 588.

Lex et peccatum se invicem consequuntur 582.

Lex cur dicitur mortis ministerium ab apostolo 700.

Lex spiritus vitae quid sit, et quid differat ab aliis legibus 590.

Legis veteris instituta non statim perfecta et suis numeris completa fuerunt 909.

Lex Mosis quando data 18.

Lex veluti paedagogus fuit usque ad Christum 1082.

Lex peccati causa non est, et cur inducta 588.

Lex quomodo non sit iusto posita 698.

Lex veteris testamenti similis umbrae novi corporis 373.

Legis veteris et novae declaratio ex varia aetatum disciplina 226.

Libanitis item et styrax pellit serpentes 423.

Liberi quando desiderint superstites esse parentibus 8.

Librorum Canoniceorum apud Iudaeos enumeratio 19.

Linguarum auctores post Babylonis confusionem 289.

Linguarum divisio in septuaginta duas pro hominum numero 6.

Litterae a Cadmo repertae et a Palamede 244.

Lotiones corporis nihil conferunt ad animae purgationem 145. — imo reprehenduntur a Christo ibid.

Lucas cur evangelium scripsit, et unde sit exorsus 428 et 429.

Lucas in multis provinciis, sed praecipue in Gallia evangelium praedicavit 433.

Lucernae septem in candelabro quotidie accensae 704.

Lucius episcopus Arianus vexat Alexandriam 726.

Lucianistarum haeresis 23. post Christianismum 378. — a quo dicti et quot Luciani fuerint ibid.

Luciani Marcionis sectatoris dogmata ibid. — tria principia statuit ibid. — nuptias condemnat ibid. — sed

omnes illius errores evangelii luce deteguntur 380.
 Lux in tenebris lucens in evangelio quo sensu accipienda 678.
 Lybs, Molurus, Elops serpentum genera 520.

M.

Magi Christum adorant 154.
 Magistratus apud Iudaeos iure successionis liberis post mortem parentum deferuntur, et adhuc impuberibus reservantur 130.
 Magusaei apud Persas, et eorum religio ac sacra 1094.
 Malum unde exortum, et qua ratione inductum 72.
 Malum nulli rei ita coniunctum est, quin boni simul aliquid habeat 633.
 Malum quid sit, quando extiterit, et quando sit desitutum 632.
 Mammona aut venter, quomodo deus appelletur 683.
 Mandrae, monasteria monachorum 1073.
 Manes comparatur Apollini vati, et qua ratione 698. — quam male de salvandis tantum a decimo quinto Tiberii Caesaris senserit ibid.
 Manes falso se Paracletum esse iactabat 635.
 Manichaeorum execranda impietas 639.
 Manichaei nugae circa baiulos mundi ibid.
 Manichaeum magis fabulosa de deo quam Hesiodum ceterosque poetas Graecos finxisset 665.
 Manichaei in deum blasphemia 703.
 Manichaeorum principem sibi subditos devorare quam sit absurdum apta similitudine probatur 697.
 Manichaeorum haeresis quadragesima quinta, ordine sexagesima quinta 617. — iidem dicti Acuanitae, et unde ibid. — ubi et a quo disseminata huic haeresis ibid. — quando coeperint ibid. — Manis historia ibid. — fuit et Scythianus Manichaei dogmatis auctor 618. — eius historia 619. — eiusdem libri quatuor 619. — Hierosolymam venit

cum apostolis conferendi gratia 620. — eiusdem mora ex lapsu e quadam sublimi tecto ibid. — Terbitus eius discipulus ibid. — mutato nomine Buddam se vocari voluit ibidem. — in Persidem aufugit ibid. — casu interiit ut eius antecessor 621. — ei successit Manes dictus Cubricus ibid. — eius historia cum ageret apud Persas ibid. — eius discipuli 622. — fuga e carcere ibid. — epistola ad Marcellum 623. — Marcelli ad eiusdem epistolam responsio 624.

Manichaei dogma distincte explicatum 625. — disputatio Archelai cum illo et eius fuga 627. — Tryphonem provocat 628. — iterum prostratus ab Archelao ibid. — a rege Persarum in Persidem revocatur ibidem. — cute calamo detracta vivus excoriatur 629. — cutis eius servata ibid.

Manichaei discipuli huc illucque dispersi ibid.

Manichaei refutatores ibid. — libri eiusdem ibid. — qui contra Manichaeum scripserunt 638.

Manichaei commentum de luna refellitur 664. — item de electis Manichaeorum error refutatur 665. — item de Adami creatione 668. — praeterea de boni et mali confictione 670. 671. et 672. — testimonia quibus nititur Manichaeus 673. — contra eum quid sit arbor mala in evangelio 675. — quod Iudaei non erant filii diaboli contra eundem Manichaeum 677.

Manichaei impia dogmata ex Tyrbosius eius discipuli relatione 642. 643. et 644. usque ad 648. — de animae transfusione in quinque corpora 644. — quibus nominibus animam designet ibid. et 645. — nugae illius de corporum transmigatione post mortem ibid. — de iis qui panem comedunt quid sentiat, et quibus verbis panem alloquatur 645. — qualem constituat paradisum 646. —

- qui sint Manichaeorum electi *ibid.* — quid sentiant de Adami creatione *ibid.* — eorum refutatio 648. — ridiculae Manichaeorum nugae 649.
- Manichaeus deum improbitatis accusat. 691. — phrenetico comparatur *ibid.* — testamentum legis aut mortis testamentum asserit, et eius expositio 693. — et quomodo lex iusto non sit posita *ibid.* — asserit vetus ac novum testamentum ab eodem magistro non esse profectum 694.
- Manichaeus legem ac prophetas quibus comparaverit 695. — et quibus Epiphanius eos comparat *ibid.* et 696.
- Manichaei obiectio contra carnis resurrectionem 706. — eius solutio *ibid.* — opera carnis quae sint *ibid.* — alia eius obiectio circa carnem, et solutio 707.
- Manichaei haeresis ex omnium sectarum colluvione conflata 708. — comparatur Cenchrithidi 709.
- Marcelli professio fidei 836. — quid de Marcello Athanasius senserit 837.
- Marcelli opinio et Asterii refutatio 838. — Acacii in Marcellum disputatio *ibid.*
- Marcelli superbia ab Acacio notata 839. — alia expositio fidei Marcelli 842. 843. 844.
- Marcelli auctoris Marcellianorum epistola ad Iulium Romanorum episcopum 834. — quid ipse senserit de fide valde occultum *ibid.* — unde tres hypostases in divinitate eius discipuli confiteri noluerunt *ibid.*
- Marcellianorum haeresis 52. post Christianismum sive ordine septuagesima secunda 838. — a quo dicti *ibid.* — quis fuerit Marcellus eorum auctor et eius historia 834.
- Marcellianorum error *ibid.* — exemplum epistolae Marcelli quem ob haeresim synodus deposuit *ibid.*
- Marcellus in Sabellii errorem incidit 834.
- Marcelliana Carpocratis sectatrix quo tempore Romam venerit 108.
- Marcion ordinem epistolarum Pauli perturbat 378.
- Marcionis libri et opuscula quorum refutatio subilicitor 311. — ille Lucae evangelium corrumpit 311. — scripturae loca a Marcione depravata per singula capita evangelii Lucae 312. 318. et seqq.
- Marcionis confutatio 376. — et ineptae de deo parente et Christo fabulae destructio *ibid.*
- Marcionistarum haeresis vigesima secunda 302. — ab auctore suo Marcione *ibid.* — longe lateque propagata *ibid.*
- Marcionis historia *ibid.* — ob incestam a patre excommunicatur 302. — unde nata eius haeresis 303.
- Marcionis error *ibid.* — aqua utitur et sabbatho ieiunat 304. — animae tantum non etiam corporis resurrectionem credit *ibid.* — baptismum iterat saepius *ibid.* — legem ac prophetas respuit 305. — mulieribus permisit baptizare *ibid.* — admittit metempsychosim *ibid.* — triplex Marcionis principium 306. — eius refutatio 307. — quos libros admittat 309 et 310.
- Marcionis loca depravata ex epistolis Pauli: ac primum ex epistola ad Romanos 318. — ad Thessalonicenses 1. et 2. et ad Ephesios *ibid.* — ad Colossenses 319. — ad Philemonem *ibid.* — ad Galatas *ibid.* — ad Corinthios 320. et 321. — ex II. ad Corinthios *ibid.*
- Marci haeresis a poeta veteri damnata 245. 246. — misera est omnino quae per alpha et beta divinitatem stulte violat 247.
- Marcionis schola in evangelium Lucae eorumque refutatio 822. et seqq. usque ad 874.
- Marcosii haeresis decima tertia post Christianismum 232. — a quodam Marco, unde Marcosii haeretici *ibid.* — hic magiae peritus sectatores suos in stuporem convertit 233. — Marcosiorum praestigiae *ibid.*

- dem. — triplex vas vitreum cum triplici vini mutatione *ibid.* — Irenaei adversus Marcosios locus *ibid.*
- Marcosiorum eucharistia ab Irenaeo descripta *ibid.* — vanae illusiones erga feminas 284.
- Marcus philtra mulieribus praebuit 235.
- Marcosiorum noxae 236. — principium et auctorem omnium vocant nomine quatuor literis conflato quae crescunt usque ad tricenarium 237. — corpus totum elementis literarum componunt 238. — Iesus sive Ἰησοῦς nomen quale apud eos 239. — senario numero quae mysteria adscribant 240. — item septenario 241. — tetras illorum qualis 242.
- Marcosii quibus ex scripturae locis probent numerorum mysteria tetradis, ogdoadis, decadis, dodecadis et tricenarii 249. 250. 251. 252. — passim libri eorum apocryphi et conficta de Christo historia 253.
- Marcosiorum redemptio 254. — quomodo initiatos consecrant 256.
- Marcus quamobrem evangelium post Matthaem scripserit 248. — Petri comes fuit, et unus e septuaginta duobus discipulis Christi *ibid.* — in Aegyptum a Petro missus *ibid.* — unde initium evangelii sumpsit *ibid.*
- Mare mortuum idem cum valle saluginosa 40.
- Maria honoranda quidem sed non adoranda 1065.
- Mariam perpetuo virginem fuisse 1040.
- Mariae virginitas et error quorundam haeticorum circa illam 1040 et 1041.
- Maria an mortua sit, nec ne scriptura non meminit 1043. — dubitat Epiphanius an mortua sit *ibid.*
- Mariae encomium 1050. — Mariae ac Evae elegans antithesis *ibid.* — Eva post peccatum hoc nomen habuit *ibid.*
- Maria soror nostra fuit videlicet ab Adamo orta 1008.
- Mariae integritas quae nullo unquam vitio fuit inquinata 353.
- Maria nullum ecclesiasticum munus ac ne baptizandi quidem attigit 1059.
- Mariam quidam esse deum crediderunt 1054.
- Maris rubri portus ac quibus nominibus distincti 618.
- Marium cum feminis coniunctio sive coniugium, Parens sive Bythas cum Ennoaea, Unigena sive Nua cum Veritate, Sermo cum Vita, Homo cum Ecclesia secundum Valentinum ex Irenaeo 175.
- Marini canis sibilu viperam evocanti cum Ptolemaeo haeretico Floram seducente comparatio 228.
- Marthus et Marthana sorores ex stirpe Elxai principes istius sectae 41.
- Martyrum duplex chorus sive genus 574.
- Materia pluribus modis sumitur 265.
- Materiae multiplex acceptio, quod exemplis fit manifestum 635.
- Matthaesus cur evangelium a Christi generatione inceptum scripserit 427.
- Matthaesus primus omnium evangelium scripsit 425. — cur ipse primus scripserit *ibid.* — Hebraica lingua scripsit inceptique a Christi genealogia 426.
- Matthaesus solus evangelium Graece scripsit 127.
- Matrimonia quae tribus inter se coniungerent 1045.
- Matutinae laudes ac proces in ecclesia fieri solitae 1106.
- Massalianorum error refutatur circa mulierum usum promiscuum 1074.
- Massalianorum haeresis quibus accedunt Martyriani e gentiliis nomen, nec non et Euphemitae et Satanisti, quae est haeresis 68., sive octagesima 1067. — eorum dogmata *ibid.* — unde dicti *ibid.* — quando prodierunt *ibid.* — eorum proeuchae 1068. — de coelo tactae, et ab *ibid.* — Lupicianus Massalianos verit *ibid.* — inde pseudomartyres haeticorum *ibid.* — qui et Martyriani dicti *ibid.*

- Maximilla** Cataphrygum prophetissa se ultimam prophetarum dicebat 408.
- Melchisedec** a Samaritanis Sem esse putatur 473. — istius erroris refutatio 478. — Iudaei tamen asserunt fuisse Melchisedec meretricis filium ibid. — de eodem Melchisedec catholicorum quorundam sententia refellitur 474. — Melchisedeci oblationes faciunt haeretici ibid.
- Melchisedec** nullum post se successorem habuit 475.
- Melchisedec** cur parentibus carere dicitur 468.
- Melchisedecum** esse spiritum sanctum Hierax voluit 473.
- Melchisedecianorum** haeresis 35. post Christianismum 468. — unde sic dicti ibid. — Melchisedec maiorem Christo faciunt ibid. — libris utuntur apocryphis et confictis ibid.
- Melchisedeci** parentes qui fuerint 469.
- Melchisedecum** non esse spiritum sanctum contra Hieracitas 715. — parentes Melchisedeci 716.
- Melchisedeci** Abrahamas decimas obtulit 469.
- Meletiani** ab Alexandro episcopo Alexandriae pulsati ad Constantinum confugiunt 720. — sed inde repulsi 721. — ab Eusebio Nicomediensi imperatori conciliantur, et cum Arianis communicant ibid. — ipsi cum Arianis mixti degenerarunt a recta fide ibid.
- Meletii** Aegyptii haeresis 48. ordine sexagesima octava 716. — quis fuerit et ubi professus ibid. — quando vixerit 717. — cum apostolis simul in vinculis habitus sub Diocletiano ibid. — ecclesia fundata a Meletio eiusque sectatoribus dicta martyrum 719. — Petro vocabatur Catholica ecclesia ibid. — Meletius Arium detegit ibid.
- Meletius** ab Arianis eicitur, et Antiochenos veram fidem docuit 882. — et tamen ipse de spiritu sancto perperam sentiebat 883. — Meletii laus ibid. — quae in Meletii oratione reprehenduntur ibid. — eorum refutatio ibid.
- Meletius** ab Acacio ordinatus Antiochiae episcopus 876. — exemplum sermonis a Meletio habiti ibid. — a pace inchoandus, et in eam terminandus sermo 877. — pacis ab eodem vera commendatio ibid.
- Menandriorum** haeresis secunda post adventum Christi, quo producta fuerit 60.
- Mercurius** cur dictus Argiphontes 368.
- Meropes** unde dicti 7.
- Metempsychosis** Stoicorum quam absurda 18.
- Methodius** vir eruditus qui contra Origenem scripsit 591.
- Miraculum** quod Epiphaniae aetate fiebat 451. — de aquis in vinum conversis pluribus in locis ibid.
- Mithridates** rex rei herbariae scriptor 3.
- Monachorum** genus in Mesopotamia parum probatum 1078. — Iudaeorum proseuchae, seu loca ad precandum extra urbem 1067.
- Monachorum** in Aegypto institutum 1070.
- Monachorum** varia instituta 1094.
- Monachorum** varia genera et instituta ibid.
- Monasticus** ordo ex tertio eunuchorum genere qui seipso castraverunt propter regnum dei 492. — spadones non sponte sed necessitate sunt casti 492.
- Monarchiae** Priscaae quatuor a Ioanne in Apocalypsi ad Euphratem collocatae 456.
- Montani** insolens iactatio in suo vaticinandi et prophetandi munere iactando 406.
- Mors** quid sit, et cur homini constituta 845. — cur etiam pelliceae tunicae homini datae sint ibid.
- Mors** cur homini contingat praeclara similitudine artificis demonstratur 550.
- Mortuorum** memoria quam sit utilis in ecclesia, et laudabilis 911. — orationes mortuis prosunt ibid. — com-

memoratio mortuorum, iustorum et peccatorum *ibid.*
 Mortuis fenestras occludere quid sit 27.
 Mortuorum cura quae debeat esse, et quae fuerit in ecclesia 1106.
 Moyses lex a deo inspirata et spiritu sancto *ibid.* et 225.
 Moyses miracula in Aegypto ab eo perpetrata 599. — eius corpus ab angelis non ab hominibus sepultum 600.
 Moyses genus ab Abrahamo deductum 150.
 Moyses paedagogus Iudaeorum 18.
 Moyses cum uxore consuetudinem non habuit, postquam a deo vocatus est 1048.
 Moysem Arabes pro deo colunt 469.
 Moyses recenset populum in deserto Sinai 11.
 Moyses ne otiosus esset, sed labore suo viveret, opilio fuit 1071.
 Mulier unquam post orbem conditum sacerdotio functa 1059.
 Mulier car aedificata, et non formata dicitur 1051.
 Mulieres malae ut cavendae 1065. — omnis haeresis mulier mala *ibid.*
 Mulieres deus sacerdotes esse noluit 1064.
 Mundi exordium 4.
 Mundus cur fuit a deo conditus 555.
 Mundum interire et mutari *idem*, quod probatur similitudine corporis humani *ibid.*
 Mus araneus qualis et cuius naturae ut cum eius morsu comparetur haeresis 476.

N.

Naturae tempus quale fuerit sub filiis Noemi 5.
 Nazaraei quo tempore prodierint, et haeresim suam vulgarint 120. — quando Iesum professi 121.
 Nazaraei, et Naziraei, et Nazoraei quomodo differant *ibid.* — et ipsi Christiani sicut ceteri haeretici dicti 122. — utrumque testamentum probant *ibid.* — a Iudaeis non discrepant, nisi quod in Christum credunt *ibid.* — He-

braicae linguae sunt peritissimi *ibid.* — quibus in locis haec secta vigerit 123. — ipsi Nazaraei Iudaeis inimicissimi 124. — habent penes se Matthaei evangelium Hebraice scriptum etiam absolutissimum 124.
 Nazaraeorum haeresis, quae est quinta Iudaeorum 38. — *idem* repudiant Pentateuchum *ibid.* — a reliquorum Iudaeorum sacrificiis abhorrent, ab esu carniū et rerum animatarum abstinent *ibid.*
 Nazareni *idem* qui et Christiani alii a Nazaraeorum secta 51.
 Nazaraeorum haeresis ordine nona post Christianismum 116. — unde dicti 117.
 Nembroth primus regnum occupat 7.
 Nicaeni concilii canones ac in primis de Paschate 735.
 Nicolaitarum haeresis quinta post ortum Christianae fidei 76. — a quo introducta *ibid.* — quam foedis et lascivis libidimbus inquinata *ibid.* — auctoris eius vox nequissima *ibid.* — ab eo Gnostici orti et Phibionitae 77. — praeterea prodierunt ab illo haeretici militares, Levitici et alii *ibid.* — quidam Primitivam ex Nicolaitis venerabantur 78. — ex illis nonnulli Ialdabaoth Barbelois priorem natu filium colebant 78. — inepta illorum figmenta circa mundi originem 80. — Aeonem, et Matricem, et Daemones invohent *ibid.* — refutatio eorumdem 81.
 Noemus post diluvium ubi primam domicilium constituit 5.
 Noemus ubi primum vitem conserit *ibid.*
 Noemus uxorque eius cum tribus liberis uxoribusque eorum in arca servatus, omnes hi octo capita 5.
 Noemi actus experts haeresion, et tunc quisque arbitrio suo vivebat 5. — barbarismus quid sit apostolo *ibid.*
 Noemi historia, et totius orbis divisio 703.
 Noemus quia iustus unus ex omnium hominum genere servatus 288.
 Noemi ex liberis duo ac septuaginta

- principes prodierunt 6. — posterorum Noemi in varias orbis regiones digressio 7.
- Noemus quid significet 159. — item et Sebeth ib. — utriusque Christus exemplar ibid.
- Noemus excusatur quod fuerit inebriatus 523.
- Noetianorum haeresis 37. post Christianismum, sive quinquagesima septima 479. — quando, ubi et a quo orti ibid.
- Noeti historia 480. — ab ecclesia pulsus et sepulturae honore privatur ibid.
- Noetiani quibus auctoritatibus utuntur ibid.
- Noetius potius dicendus Auoëtus 481. — eius refutatio 482.
- Nomi Aegyptiaci quid sint apud Isaiam, et alios 68
- Nomina per antiphrasim multis imponuntur 485.
- Nomina quae deo attribuantur ab Hebraeis, et eorum interpretatio 296.
- Fabula Noriae insidentis arcae Noemi 83.
- Noria coniux Noemi, unde dicta secundum Gnosticos, et an eadem sit Pyrrha 82.
- Novati qui auctor Catharorum fuit historia 493. — eius haeresis ibid.
- Numeri in scripturis expressi consideratione digni sunt 1080.
- Nuptiae inter Iudaeum et Christianam prohibita, et erat lex quaedam dudum inter fideles 510.
- Nuptiarum propugnatio contra Hieracitas 714.
- Nuptiae secundae licitae, attamen impediunt ne quis sacerdotio fungatur 410.
- Nuptiarum defensio contra Saturnilum 66. — prophetarum item propugnatio contra eundem 67.
- Nuptiae sive matrimonium quomodo ab ecclesia reiciantur, et quomodo castitas ab ea probetur 508.
- Nuptiarum propugnatio contra apostolicos haereticos 507.
- O.
- Odrysus antiquissimus rex Thracum 8.
- Ophitarum haeresis decima septima post exortum Christianismum 267. — unde orti 268. — unde dioti ibid. — eorum abominandum institutum ibid. — serpentem colunt 270. — fabula eorum de hominis creatione et Ialdabaoth 271. — ex intestinis hominis serpentis similitudinem colligunt ibid. — serpentem pane alunt, et in cista custodiunt 272.
- Ophitarum refutatio 272 — nec eos serpens Moysis excusat 273. — et cur a Moyse arectus ibid.
- Oratio haereticorum blanda et fucolubri simillima, ab eaque caveudum 564.
- Origenis haeresis veneno rubetae comparata 604. — idem similis Myxo dicitur ibid. — quam sit deplorandus 607.
- Origenis error refutatur ab Epiphano 591. — ab eo sex millia librorum conscripta ibid.
- Origenes censet creatum filium 531. — γενητόν et γεννητόν confundit 532. — de resurrectione mortuorum incerta, et ambigua disserit 533. 534. — eius epitome ex Methodio ibid. et 535. et seqq. — in resurrectione corpora resurgent perfectiore modo, et qua ratione id intelligi possit 537. — similitudine grani frumenti demonstratur 539. — Origenianorum obiectio 553.
- Origenis sententia similitudine pellis accommodata corpori 561.
- Origenis error alius cum carne destitui vult homines in resurrectione, et similes fore angelis 556.
- Origenianorum haeresis qui et foedi nominantur, estque post exortum Christianismi quadragesima tertia, et ordine sexagesima tertia 520. — unde sit nominati ibid. — eorum dogmata ibid. — turpis et foeda libido atque abominanda 521. — flu-

- gitum eorum execrandum in profun-
dendo et perdendo semine 225.
- Origenis haeresis 44. sive ordine sexagesima quarta 524. — eius parentes et patria totaque historia ibid. — in Christi fide constantia 525. — eiusdem lapsus ibid. — mavult sacrificare idolis quam stuprum pati ibid. — eius poenitentia ibid. — ab Ambrosio missus commentaria scribit in scripturam ibid. — eius lucubrationes ac studia acerrima per 28. annos in Tyro 526. — editiones sacrae scripturae ab eo proditae ibid.
- Origenis editiones et volumina quae Hexapla dicuntur 526. — ob nimiam literarum copiam incidit in haeresim, unde Origenistae ibid. — alii a prioribus qui dicti sunt foedi 527. — seipsum castravit, ad illecebras vitandas, et medicamento memoriam excitavit ibid.
- Origeniani erant plerique monachi ibid. — ab illis Arius et Ariani ibid. — errores Origenis ibid. — testimonia scripturae ab eo prolata 528. — unde corpus *δέμας* et *ψυχήν* animam a Graecia dictam putet ibid. — inscita prope scripsit 529. — eius vita austera, et ascetarum consimilis ibid. — fons eius errorum ibid.
- Ossenorum haeresis quae est sexta Iudaeorum 39. — unde originem traxit 40. — unde id nomen deductum ibid. — ad orientem negant adorandum esse, sed versus Hierosolimam ad occasum 42. — sacrificia reiiciunt ibid. — iidem ignem damnant ibid. — aquam probant ibid. — eorundem somnia de Christo ibid. — eorum oratio ibid. — interpretatio singularum vocum 48.
- Ovis victima Iudaeorum, ovem in cruce mactatam designabat 30.
- Οὐστὰς* nomen cur in divinis fuit excogitatum 859.
- P.
- Paradisus terrestris quis et ubi fuerit 572. — refutantur qui in tertio coelo fuisse eum asserunt ibid. — hic est in Eden ad orientem consitus unde fuit deiectus Adam 573.
- Pascha quam incerto die a pluribus fuerit celebratum 421.
- Paschatis celebritas observationem triplicem requirit 823. — post aequinoctium celebrari debet, quod Iudaei non servant ibid. — Pascha minime 14. luna celebranda 824.
- Patriarchae veteres Christianos adumbrant 6.
- Patriarchae Iudae historiae, et quae in balneis illi contigerint 131. et deinceps.
- Patriarcha Iudaeorum sacro baptismate initiatus 128.
- Patriarchae duodecim a Iacobo geniti 10.
- Patris persona non satis exprimitur verbo Ingeniti 866. — circa haec haeticorum loca quaedam 868. — si quis filium similem patri voluntate et substantia dissimilem dixerit anathema sit 869. — sed in omnibus patri similis est filius ibid. — Valentis et Basilii episcopi, item Marcelli Ancyrae episcopi, quales super hoc fuerint attestations 869. — qui episcopi huic sententiae subscripserint 870. — dissensio inter illos haeticos ibid. — Constantinus imperator illis favebat ibid.
- Pauli locus ex epistola ad Rom. explicatus capite septimo 576.
- Paulus Graecus Tarsensis fuit postea proselytus 149.
- Paulus apostolus gentium ac praeco Lucam comitem assumpsit 50. 51.
- Paulus linguarum fuit peritissimus 361.
- Paulus obscure sed recte omnia pronuntiavit 552.
- Paulinus Antiochenus catholicum se profitetur 1015. — exemplum illius professionis ibid.
- Pauli Samosatani haeresis 45. ordine 65. 607. — quando et ubi natus ibid. — eius opinio qua Artemonis haeresim renovavit 608. — quibus ex locis scripturae suum dogma confirmet ibid. — eius refutatio ibid. —

- idem Paulus cum suis Samosatenis iudaizat *ibid.* — aliud quam Samosateni sentit catholica fides de tota trinitate 609. — verbum quale Paulus Samosatenus constituit *ibid.*
- Peccati fuga per mortem ostenditur apta similitudine caprifici 548.
- Peccatum quomodo in nobis habitare dicatur 548.
- Peccatum non ante corpus, sed una cum corpore natum 573.
- Peccatum omne carnis adminiculo perfcitur 585.
- Peccatis ac vitii strenue resistendum 586.
- Peccatum residens in corpore mors appellatur a Paulo 589.
- Peccata quamvis in scriptura praedicantur, tamen non propterea causa peccatorum deo tribuenda 281.
- Peccati quanam origo, et unde in nos influat 266.
- Peccatum quomodo ex arbore prodierit 268.
- Pellex qua voce apud Hebraeos exprimitur, et Hebraicae vocis etymon 1083.
- Pentateuchi confirmatio contra Nazaraeos 38. 39.
- Pentecostes quinquaginta diebus, neque ieiunium servatur, neque genua flectuntur 1105. — et quotidie synaxes fiunt.
- Pentecostes festum post festum manipulorum 453.
- Pepusa oppidum Phrygiae, ubi congregantur Cataphryges mysteriorum suorum causa 416. — variis ex locis scripturae probatur distinctio personarum in deo *ib.* et 483.
- Petra, Arabiae metropolis deam Virginem colit, eiusque filium Dusaren 444. (Addend.)
- Petronius Niger herbarum scriptor 3.
- Petrus apostolorum princeps, super quem fundata est ecclesia 500.
- Petrus apostolorum princeps electus a Christo 440.
- Corpus Haerescol. II. 3.
- Phalangium tetragnathum cur sic nominatum 262.
- Pharisaei dierum ac mensium, itemque signorum Zodiaci nomina a Graecis mutuati 34. 35.
- Pharisaei astronomiae addicti 34.
- Pharisaeorum institutum severissimum 34.
- Pharisaei unde dicti 34.
- Pharisaeorum haeresis, quae est tertia Iudaeorum 33.
- Phidias in Iovis simulacro quid egerit 542.
- Philistionis mimi 222.
- Philo de Christianis 120.
- Philosophorum sectae apud Graecos, earumque auctores 11.
- Philosophorum sectae apud Graecos a Thalete usque ad Epicurum 1086. sqq.
- Photinianorum haeresis 51. post Christianismum, et 71. ordine 828. — unde sic dicti *ibid.*
- Photinus unde oriundus 829. — eius error *ibid.* — eloquentia *ibid.* — depositus iudices a Constantino petit *ibid.* — cum Basilio Ancyrano disputat *ibid.*
- Photini rationes 830. — eius refutatio *ibid.*
- Photini obiectio, et eius solutio *ibid.* — quam male senserit de spiritu sancto 833.
- Phrygum sive Montanistarum aut Tasco-drugitarum, haeresis 28. post Christianismi exortum sive 48. 402. — hi etiam Cataphryges dicti quo tempore prodierint *ibid.* — eorum dogmata *ibid.* — de trinitate eadem cum ecclesia sentiant *ibid.*
- Phrygia Adusta, quae est pars Phrygiae, unde dicta 399.
- Phylacteria quae dicantur 32.
- Acta Pilati 420.
- Plato deum effectorem omnium rerum agnovit 14.
- Platonici eorumque haeresis gentilium quarta, ordine sexta 14.
- Plato tria principia statuit 14.

- Platonis locus ex Phaedone de mortis definitione 580.
- Pneumatichorum haeresis 54. ordine septuagesima quarta 886. — ipsi ex Arianis et catholicis conflati 887. — de vera fide et spiritu quaedam ex Ancorato Epiphanius excerpta 888.
- Poenitentia lapsis conceditur, exemplisque vere poenitentium id probatur 500. — quibus verbis in Cantico eleganter depingatur 501. — post mortem poenitentiae nullus est locus 502.
- Poenitentiam non unam dari contra Novatum, sed saepius iterari, et esse hominibus necessariam 493. — de ea explicatur apostoli locus 494. — cur ecclesia poenitentiam admittat ibid.
- Poetae gentiles initio operum Musas, Christiani verum invocant deum 2. — omnium rerum scientia soli deo competit 2.
- Polyandria sepulcra, quae et ubi sunt 132.
- Pontificum Romanorum usque ad Anicetum successio 107.
- Porphyrus, et alii gentiles evangelistas reprehenderunt 429.
- Potamonis in Eusebium libertatis plena vox 723.
- Potestates a deo constitutae, et in eodem regno stabilitae uni tamen regi parent 294.
- Praeceptorum quorumnam observatio sit necessaria 507.
- Presbyteri fieri non possunt uxorati, et de clericorum caelibatu notanda 496. — cur nonnulli presbyteri aliisque in ordinibus constituti liberos suscipiant ex uxoribus ibid.
- Presbyter non est par episcopo contra Actium 906.
- Principia duo simul esse non possunt 300.
- Principia esse plura non possunt ne unum alterum destruat 392.
- Privatio quibus rebus proprie tribuatur 960.
- Prophetiae Davidis excessus qualis fuerit 408. — item et Petri in actis ibid.
- Prophetiae Antiochiam migrantes famen nuntiarunt 409.
- Prophetiae olim necessarii, sed post adventum Christi cessarunt, quamvis non necessarii tamen non spernendi quod multiplici similitudine declaratur 696.
- Prophetarum, apostolorum et evangelistarum consensio in vera fide trinitatis 486.
- Prophetiae veri a falso discrimen 404.
- Prophetiae sui compotes, et ea quae dicerent intelligentes vaticinati sunt 403.
- Prophetiae cur loquantur de futuro per tempus praeteritum vel praesens 1063.
- Prophetissae Priscilla et Maximilla, a Ioanne in Apocalypsi praedictae 466.
- Propheta in veteri testamento dicitur videns 405.
- Prunici nomine quid intelligatur, et Prunicae pulchritudinis vox quid significet 78.
- Psalmi 63. locus explicatur 573. — item Psalmi 123. expositio ibid.
- Ptolemaei error impius circa legis auctorem 221. — eius refutatio 222. et seqq. — quae confinxit de tripartita legis divisione refelluntur 224. — a Ptolemaeo de lege sic dicitur: lex omnis trifariam distributa est, quae quinque libris Moysis continetur 217. — neque a solo deo profecta, sed partim a Moyse partim a senioribus ibid. — lex coniugii perpetuo retinendi est a deo, repudium a Moyse 218. — rursus lex a solo deo profecta in tria membra dividitur 219. — lex decalogi qualis ibid. — quid in veteri lege Christus impleverit ibid. — legis partem typicam ac symbolicam Christus ad spiritalem sensum transtulit, tantum non sustulit 220.
- Ptolemaearum haeresis, quae est XIII. post Christianismum 214. — ab an-

store Ptolemaeo erudito 215. — deo coniuges binas tribuit ibid. — eius aniles fabulae ibid. — eiusdem epistola ad Floram 216.
 Pythagoras ubi mortuus 14.
 Pythagoraeorum quadruga ex mente Valentini, item ogdoas 175.
 Pythagoraei eorumque haeresis quinta, gentilium ordine septima 14.
 Pythagorae quid et qualis sit dens 14.

Q.

Quadragesima observatio, et xerophagia sex dierum Pascha praecedentium 1105. — quae est Paschalis sive Passionis hebdomada, quae severo victu solet transigi 1105.
 Quartadecimanorum haeresis XXX. post Christianismum, et ordinis quinquagesima 419. — eorum error ibid. — in ceteris consentiunt cum ecclesia excepto, quod diem Paschalis superstitione celebrant ibid.
 Quintillianorum haeresis sive Pepuzianorum et Priscillianorum, quibus accedunt Artotyritae XXIX. post Christianismum sive XLIX. 417. — eorum auctores atque errores 418. — mulieres in clerum cooptant ibid. — episcopos et presbyteros easdem ordinant ibid.

R.

Reges et sacerdotes apud Iudaeos quando idem fuerunt 118.
 Reginae nomen quomodo ad ecclesiam pertineat 1081.
 Regnum coelorum non in argumentis aut syllogismis positum, sed in veritate 984.
 Religio Graecorum ab Aegyptiis translata 11. — in religione novitas opinionum periculosa 1018. — fidem et religionem eiurat, qui vel in re levissima dissentit a veritate ibid.
 Reprehendi quam reprehendere melius est 507.
 Resurrectio probatur multiplici comparatione 560.
 Resurrectionis beneficio homines in terra habituros putat Epiphanius 555.
 Resurrectio mortuorum contra Samaritanos probatur 25.
 Resurrectio per grani similitudinem demonstratur in evangelio 599.
 Resurrectio facile a deo perficitur, et quare 602. — fit simul animae et corporis, et cur 603.
 Rhinocorura, quae et Neel, et cursic dicta 703. — inde sortes divisionis coeperunt inter filios Noemi ibid.
 Roboam Iudaeorum rex, Hieroboam Israelitarum 21.
 Roboami posterii 21.

S.

Sabaoth vox quid significet, et quomodo Aquila interpretatur 92.
 Sabbatum quomodo observandum contra Manichaeum 702. — et olim etiam honestis de causis solutum ibid.
 Sabbatum propter hominem, et plurius homo quam sabbatum 705.
 Sabbatum deuteroproton quodnam fuerit 453.
 Sabbati lex abrogata per Christum 158.
 Sabbatorum varia genera ibid. — quod proprie Sabbatum dicatur ibid.
 Sabbatum Christi quies a peccatis 159.
 Sabellianorum haeresis XLII. post Christianismum, vel LXII. ordine 513. — a quo et ubi propagata ibid. — eorum opinio ibid. — loca e sacra scriptura a Sabellianis allata 513. — explicatio eorumdem locorum 518.
 Sacerdotia tria antiquissima in praepotio 470.
 Sacerdotes alendos esse a populo 1072.
 Sacerdotes et episcopi plerique manuum opus exercebant 1072.
 Regno translato sacerdotium quoque translatum 119.
 Sacramentorum ceremoniae ex apost. traditione 1106.
 Sacrificia cur deus ipse instituerit 692.
 Sadducaei carnis resurrectionem negabant 557.

- Sadduceorum haeresis prima Iudaeorum 31.
 Sadducei unde dicti *ibid.*
 Salem quae sit Melchisedeci urbs 469.
 — a quibusdam Iebus et nunc et Ierusalem vocatur *ibid.*
 Salomonis locus explicatus de sapientia dei 745.
 Salomon explicatur in proverbii contra Arium 747.
 Samaritanorum sectae quatuor 28.
 Samaritanorum dogmata 24.
 Samaritani ultra quinque libros Moysis nullos alios admittunt 28.
 Samaritani idololatrae 25.
 Samaritanorum ritus veteres stolidi ac stulti 26.
 Samaritae quid sint, et unde sic vocati 24.
 Samaritae Iephte filiam venerantur 469.
 Samaritarum haeresis 24.
 Sectae quatuor Samaritarum unde fluxerint 23.
 Samosatenum impietas 614. — contra illos probatur, quod Christus non sit homo simplex *ibid.* — patris consubstantialis est filius 615. — unum principium a quo filius manavit contra Paulum Samosatenum et Marcionem *ibid.* — imago patris est filius contra eosdem 616.
 Samosateni haeresis comparatur cum serpente qui Dryinas vocatur *ibid.*
 Sampsaeorum haeresis 33. post Christianismum, ordine 53. 461. — ubi primum orta *ibid.* — vocantur etiam Elcesaei *ibid.* — libet Elxaei *ibid.* — feminas duas pro deabus habent *ibid.* — prophetas et apostolos reiiciunt *ibid.* — aquam numinis vice venerantur *ibid.*
 Sampsaei idem ac solares 462. — laertae comparantur *ibid.*
 Sanctos honorans deum honorat 1053.
 Sancti in coelo cum angelis versantur 1056.
 Sapientia carnis legi dei non subiicitur 577.
 Sapientiae nomen varie probatur sumi 743.
 Saracenorum qui et Agareni origo ab Ismaele 9.
 Sathaniani Massalianorum genus 1069.
 — eorum ritus *ibid.* — haeresis illius origo 1070.
 Saturnilianorum haeresis 3. ab adventu Christi 62. — unde dicta *ibid.* — ubi haeresim professus *ibid.* — quae fuerint eius dogmata *ibid.* — ab eo Gnostici orti 63. — duos homines asserit initio creatos a deo unus bonum, alterum malum *ibid.* — neptias damnat *ibid.* — ab animatis abstinent *ibid.* — quid sentiat de prophetis 64. — eius dogmatum relatio *ibid.*
 Save uxor Caini eademque fuit illius soror 287.
 Scientia quando maior est in homine tanto magis ille reputare debet, quae sit humana fragilitas 381.
 Scolopendra serpens qui etiam *Iulus* dicitur, cum quo Alogi haeretici comparantur 457.
 Scorpionum similitudo haeticis accommodata cum se invicem, velut catena illigatos tenent 207.
 Scribarum haeresis quae est secunda Iudaeorum 32.
 Scribarum ambitio *ibid.*
 Scribarum traditiones, et quot earum genera 33.
 Scriptura sacra nihil continet contrarium aut repugnans 879.
 Scriptura intellectu difficilis, et velut obsignata 529. — hoc adumbratum clave quam salvator apud scribas et Pharisaeos esse dixit 530.
 Scripturae consuetudo in ordinis rerum deducendo 745.
 Scripturarum explicatio olim perbrevis, postea per ostentationem sui diffusior 563.
 Scripturae sacrae prudens cautio 488.
 Scythae acinacem pro deo colebant 8.
 Scythicae gentis successio 8.
 Scythae a Noemi filiis propagati 6.
 Sebaste 469.
 Sebastia 469. (Add.)

Sebuaeorum perversa ratio in celebrandis festis 29.
 Sectae primae hominum quatuor 16.
 Sectae septem tempore Christi 48.
 Sectarum gentilium quatuor refutatio 15.
 Sectae olim duae gentilis ac Iudaica 15.
 Sectarum apud Samaritas et Iudaeos, quae superfuert reliquiae 46.
 Secundianorum haeresis, quae post Christianismum est duodecima 208. — a quo introducta ibid.
 Senaar in Persarum regione sita, olim Assyriorum fuit 6.
 Senaar campus electus a liberis Noemi ibid.
 Sensus corporis fallaces, et vix vera percipiunt 568.
 Sem quot genuerit filios qui suam regionem receperunt 704.
 Semi liberi nepotesque ab iis procreati 5.
 Semirianorum haeresis LIII. sive LXXIII. 844. — quinam illi fuerint 845. — quid ab Arianis differant ibid. — quid de filio dei et qualem esse dicant ibid. — consubstantialis vocem reiiciunt ibid. — qui auctores istius sectae fuerint ibid.
 Sempseorum hominum natio Ossenis affinis 40.
 Sepedon viperae genus biceps, cui haeresis Cerinthi comparatur 116.
 Seps quod bestiae genus cui haeresis comparatur 267.
 Serarum mors ridiculus, ut placeant uxoribus 1091.
 Serpentis prudentia, et cur illi nos similes esse vult Christus 274. — duo prudentiae signa in serpente ibid.
 Serpens a Moyse cur erectus 278.
 Serpentes quibus rebus fugari credantur 422.
 Seruch filius Rhaga provocationem significat 7.
 Sethus quot annos vixerit, et quando vivere desierit relictis liberis 289.
 Sethianorum haeresis decima nona post

Christianismum 284. — unde sic nominati ibid. — eorum dogmata ibid. — duo genera hominum constituunt 285. — eorum fabula de Chamo ibid. — idem cum Christo Sethus fuisse ab illis creditur 286. — libri subdititii Sethianorum ibid. — Horaeam Sethi coniugem fingunt ibid.
 Severianorum haeresis 25. post Christianismum, sive 45. ordine 388. — a Severo quodam dicti ibid. — eius dogmata ibid. — vinum damnat vitemque serpenti ac draconi similem asserit ibid. — mulierem quoque damnat, ut opus Satanae ibid. et 389. — hominem partim dei, partim esse diaboli ibid. — libris apocryphis utuntur ibid. — vitem non esse a diabolo ex serpentis semine productam contra Severianos ibid.
 Sicyoniorum regnum antiquissimum, cui Europa dedit initium 9.
 Similitudines in scripturis, quomodo sunt accipiendae 1027.
 Simonianorum haeresis prima ab exortu religionis Christianae unde dicta 55.
 Simon Magus eius auctor unde oriundus ibid. — apud quos se deum patrem, apud quos filium iactabat ibid. — a quo baptizatus ibid. — sanctum spiritum non accedit, et cur eo caruerit ibid. — avaritiae deditus ib. — pecunias obtulit Petro, ut spirirum sanctum illi conferret per manuum impositionem 56. — a daemoneibus per magiam delusus, et veneficus ib. — in Venerem proclivis ibid. — concubinam habuit nomine Helenam ibid. — quam vana de se, et de sua Helena absurde finxerit ibid. — haec ab haereticis vocata Barbero vel Barbelo ibid. et 57. — et ab ipso Simone Mago dicta Minerva 57. — item et Notio et Ovis errabunda evangelii 58. — sub Iovis se imagine, item suam Helenam sub specie Minervae a suis voluit adorari ibid. — foeda corporum profluvia instituit ibid. — varias intelligentias in coelis consti-

- tuit *ibid.* — a Simoniaciis Gnosticis orti *ibid.* — idem Simon propheta a variis intelligentis spiritum accepisse censuit *ibid.* — veteri testamento fidem abrogavit 59. — ineptiarum eius refutatio *ibid.* — eiusdem interitus Romae *ibid.* — sententia Petri in eundem *ibid.* — refutatio eius impietatis circa nuptias et virginitatem *ibid.* — item confutatio impiorum eius dogmatum, circa creationem mundi 60.
- Simonem Cyrenaeum pro Christo in cruce passum non esse 75.
- Simulacra quando primum fabricata 8.
- Somno obrepente mens tamen vigilat 407.
- Somni sive stuporis affecta in corporis sensibus 407.
- Somoron mons Samaritanorum unde dictus 24.
- Sorores nefas fuit uxores ducere propagato hominum genere 288.
- Spiritum sanctum esse deum, quia est una trinitas 756.
- Spiritus sanctus cur specie columbae visus 517.
- Spiritus sanctus a creaturis differt 896. — plures in sacris literis spiritus 897.
- Spiritus sanctus a patre et filio procedit 899. — eius praeclara epitheta *ibid.*
- Spiritus sanctus omnibus praestat creatoris 900. — de sancti spiritus divinitate testimonia 906.
- Spiritus verus ac sanctus quibus nominibus distinguatur et signis cognoscatur 414.
- Spiritus sanctus aequalis Christi, et attributa unius alteri etiam conveniant 892.
- Spiritus sanctus deus est 894.
- Spiritus sanctus adorandus 895. — a patre oritur et filio *ibid.* — de spiritu sancto, cur in Nicaena synodo nihil diserte sit expositum 904.
- Spiritus sanctus verus est deus 741.
- Stoici et eorum haeresis tertia gentiliam, ordine 5. 12.
- Stolorum refutatio 12.
- Stuporis nomen plura significat, et quae stuporis differentiae 406.
- Stupor Adami qualis fuerit 406.
- Substantiae vocem quomodo Syriacis synodus conata fuerit tollere 261.
- Superstitionum Aegyptiorum origo 8.
- Synaxeos dies et conventus, quomodo ab apostolicis instituti 1104. — item ieiunium quarta et sexta feria *ibid.*

T.

- Tabernaculum ecclesiae accommodatur, cuius iam in virtute fundamentum consistit 512.
- Talpa quadrupedis animalis natura 456. — visu caret, et sub terra latet *ibid.* — nocet plantis et seminibus *ibid.* — illi haeresis comparatur Adamianorum *ibid.*
- Tascodrugitarum haeresis, unde nomen accepit 416. — dicti quasi Puzilonasones *ibid.* — infandum eorum sacrificium *ibid.* — comparantur viperae Haemorrhosae 417.
- Tatianorum haeresis 26. post Christianismum, sive 46. a quodam Tatiano *ibid.* — eiusdem historia 391. — origo Tatiani *ibid.* — ab eo Encratiae haeretici originem acceperunt & — eius dogmata *ibid.* — nuptias damnat *ibid.* — aqua sola in mysteriis utebatur 392. — Adamum salvum esse contra eius opinionem 392.
- Tαυροόσιον non idem in divinis personis quod εὐνοόσιον 920.
- Testamentum vetus cum novo consecratur 705. — quod eleganti comparatione docetur *ibid.*
- Tharra filius Nachor simulacrorum ex argilla sglinoque opere repertor et artifex primus 8.
- Theclae historia 1048.
- Theodotianorum haeresis 54. post Christianismum ordine quinquagesima quarta 462. — similis Alogorum haeresi *ibid.* — unde dicti 462.
- Theodoti historia *ibid.* — Christum abnegavit *ibid.* — eandem esse aedem

- hominem asseruit *ibid.* — refutatur probaturque verbum carne fuisse vestitum 465.
- Thermae Gadarenses 131.
- Thermuten Pharaonis filium, cur adorent Aegyptii 1055.
- Thracum nomen a Thera apud turrim Babel nato 8.
- Thyatiris haeretici Cataphryges frequentes fuerunt 455.
- Tibia serpentis habet effigiem per quem Eva decepta est 79.
- Tibicinum gestus quando tibia canunt diabolicus est 79.
- Traditiones seniorum quomodo vocentur a Iudaeis, et quatuor illarum genera 224.
- Traditiones necessariae, quia ex scripturis peti omnia non possunt 511.
- Traditiones non scriptae a matre ecclesiae relictas 912.
- Traditiones Iudaeorum quando coeperint 332.
- Trinitas eiusque fides quam tenet ecclesia 483.
- Trinitatis cognitio ex symbolo 891.
- Trinitas variis temporibus diverse nuntiata 899.
- Trinitatis triumque personarum varia nomina 895.
- Trinitas semper praedicata 18.
- Trinitas accurate a scriptura sacra declaratur, quae de singulis personis distincte loquitur 612.
- Trinitas in creatione hominis representata 383.
- Trinitatis quae sit ratio, et quo pacto unus sit deus in trinitate 514. — qualiter dicatur pater *ibid.* — quae sit filii productio 515. — quae sit spiritus sancti productio *ibid.* — a patre filioque procedit *ibid.*
- Trinitas expertis passionis 968. — sed verbum in carne passum est sine ulla divinitatis passione *ibid.* — quae omnia humanae mentis captum superant 969. — quomodo ex patre genitus dicatur filius 970. — in trinitate solus deus est adorandus 974. — et eius nulla est alia causa praeter seipsam 975. — neque ulla occasione opus habet 976. — circa divinitatem inanes sunt hominum cogitationes 979. — sola trinitas seipsam cognoscit 980. 981. — ea est sola increata 984.
- Tubarum usus in veteri testamento quid designaret 454.
- Turris Babel 6.
- Tyranni ac reges pro diis culti inde deorum cultus 8.

V.

- Valentinianorum haeresis quae est post Christianismum undecima 163. — iidem se Gnosticos vocant *ibid.* — quando prodierit eorum auctor.
- Valentini Enthymesis sive cogitatio quibus figmentis ab eo explicetur 182. et 183. — Enthymeseos lacrymae ceteraque huiusmodi nugae 183. — disquisitio lacrymarum eius et qualis humor ab illis fluat 184. — triplici ex materia quot rerum genera producta finxerit 185. — fictio de septem sphaeris coelestibus 186. — diabolus mundi facit moderatorem cum angelis nequitiae 187. — homo ut qualiter ab eo conditus credatur *ibid.* — quibus ex partibus et initiis constet 188. — animalis homo, spiritalis et carnalis apud eum ut differat 189. — Valentinianorum flagitia *ibid.* — vanissima opinio circa mulierum amorem 190. — ignem mundam consumptarum 191. — quatuor ex naturis salvatorem compositum asserunt *ibid.* — quomodo vaticinia prophetarum dividant 192. — tria hominum genera secundum Valentinianos *ibid.* — quot item animarum species fingant 193. — refutatio dogmatum Valentini *ibid.* — Valentini Aeones triginta tricenarium numerum annorum vitae Christi indicant ex eius mente 176. — alia de nugis eiusdem sententia 177. — Horus sive Terminus et Horothetes

---

lense, typis Friderici Frommann

3530 000

---

lense, type *Friderici Frommann*

3330 630

1

